

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

R. P. FRANCISCVS

BARDI

D E

RATIONE DICTANTE

S E V

DE CONSCIENTIA

1737
BARDI

DE
RATIONE DICTANTE

2 E V
DE CONSCIENTIA

R. P. FRANCISCI

BARDI

PANORMITANI

Libl. **E SOCIETATE IESV** *Soc.*

IN COLLEGIO PANORMITANO

**eiusdem Societatis Theologiae Professoris, & Studio-
rum Praefecti, & apud Fidei Quaestores Qua-
lificatoris, & Consultoris.** *Com.*

Gall.

DISCEPTATIONES MORALES.

DE CONSCIENTIA IN COMMUNI, RECTA, ERRONEA, PROBABILI, DVBIA, ET SCRVPVLOSA.

**OPVS OMNIBVS NON MODO CONFESSARIIS, AC
Poenitentibus, verumetiam Vtriusque Iurisconsultis perutile.** *Soc.*

Soc.

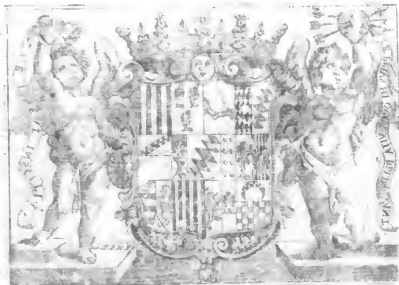

PANORMI, Apud Cirillum. M. DC. L.

CVM PRIVILEGIO.

17

DEPARTMENT OF THE ARMY
 OFFICE OF THE ADJUTANT GENERAL
 WASHINGTON, D. C.
 DEPARTMENT OF THE ARMY
 OFFICE OF THE ADJUTANT GENERAL
 WASHINGTON, D. C.

DEPARTMENT OF THE ARMY
 OFFICE OF THE ADJUTANT GENERAL
 WASHINGTON, D. C.

D. M A R I A E
B A R D I.
ET CENTELLAS

E COMITIBVS VERNII

ILLVSTR. MARCHIONIS SAMBVCAE
FILIAE, AVTHORIS EX FRATRE NEPTI.

IOSEPH DE LAVRENTIO
IN OBSEQVIVM D. D.

Ambitiosa venit ad te. ^{ma} Domina nostra Chalcographia, vt impetret vel infimis precibus à tua præcelsæ indolis humanitate, vt patiaris præclari tui nominis coronamento nostros typos ornari. Nouum itemq; magnum fateor fœminę offerri dotos libros, nouum planè dixerim, & inauditum, Theologiam Reginam Scientiarum à fœmineis manibus attritari; sed enim verò id est, quod præter cæteras te extollit sublimè, vt secula consequentia habeant quod admirentur, & fidem apud posteros faciant experimenta. Colit suam Græcia Palladem, diuinitus nimirum in terras delapsam sapientiam, ab omni seiunctam contagio coniugij. Sed quod illi doctis fabulis confinxerunt Numen, in Te vna, veritas reperit suum decus, cœlibeni scilicet altissimarum rerum comprehensionem. Nihil attinet deinceps extollere suam Phœnicem Arabiam, singularem interitis anem, immortalitatem sibi doctam parere, experimento seculorum de odoratis cineribus mortalitatis. Tu enim vna, magnum quidpiam ausa Phrygium

dedignans Arachnes opus, auro textili contempto, atq;
acu, seposito sermone patrio, quem adeo vulgus amat
garrulus cæterarum mulierum, latine cum doctis serere
dissertationes, de subtilibus rebus, ijsque Diuinis in pre-
tio habes, atque in delicijs, quid igitur magis vnicum, ac
singulare; vt adeo à nemine iure me reprehensum iri pro-
certo habeam, quòd Theologica donaria, è doctissimo
viro elucubrata, qui item Patruus tuus est, & quo meritò
inter auitas imagines gloriaris ad te supplex attulerim;
si enim ad militem quis afferat enses satis apto munere
donabit strenuum; ita me Deus amet, qui ad sapientem
sapientissima mittit volumina rem proculdubio gratam
se illi facere sibi persuadeat. Quare quis credat clarissi-
mi splendorem, & generis vix in tua laude reperire suum
locum, cum proprijs adeo fulgeas, vt à maioribus nil ha-
beat necesse mutuari commendationem, qui te velit ve-
nerari; quis enim credat Bardi nominis claritudinem à
Comitibus Vernij, in Tuscia florentissima Prouincia de-
ductam, qui nullum in sua ditione agnoscunt Superiorē,
& in Regno Siciliae in sitione multiplici, regijs tam eius-
dem, quàm Hyspaniarum familijs insertam, & plurium
seculorum firmate per amplas deriuatam Dynastias
non memorari ab eo, qui epidioticum inst tuit sermo-
nem; ita profectò comparatum est, vt alienis non
egeat, qui proprijs abundè ditescit. Itaque satis con-
sultò meæ operæ pretium fecisse puto, si in tuam cli-
entelam obsequentissimam me iubeas recipi, vt sperem,
aliquando etiam tuis proprijs monumentis meas formas
immortalitatem consequuturas. Vale, & de nostris annis
diutius viue Sapientissima Domina. Ita voueo. Ita precor.
Panormi 25. Nouembris die Doctissime Virgini Cath-
erine Sacro. 1649.

BENEVOLO LECTORI.

*A*MFICE Lector, qui ad has etiam nostras demittis oculos lucubrationses, resiste paululum primo hoc in vestibulo; Luuat .n. familiariter te alloqui aliquantisper, & perplacide quidem, ut meus fert genius; Luuabit etiam meum scribendi consilium candide tibi aperire. Erat animus post triginta ferme annos, quibus publicas scholas nostro hoc in Imperiali Panormitano

Collegio explicaueram, aliquid posteritati relinquere tot laborum, ac studiorum, vel fructum, vel monumentum. Erant qui impellebant pro sua quisque humanitate, ac in me beneuolentia auditores mei, quos eo temporis decursu satis multos habueram, & iisdem religiose vite rationibus, ac singulari animorum cōiunctione deuinctissimos, erant præterea viri amicissimi, qui auctoritate, & omni officio plurimum apud me, ut par erat, ualebant, qui negabant boni hominis officium esse immensos in ætate florenti à me susceptos in re litteraria labores uelle obdurato animo in obscura relinquere ubi iuione. Per ea tempora demandauerant tum mihi Moderatores mei studiorum Præfecturâ, cui dâ animû, ac vires appello nata è re ipsa mihi est hæc opportuna cogitatio: capiemini memoria repetere, quos in eo munere antecessores habuerim, quos ego idem de facie nouerim, & cum quibus ætatem, ac studia contulerim. At quos viros sane sapientissimos & Societatis, & verò ætatis nostræ (absit uerbo inuidia) fulgentissima lumina, qui plerique omnes satis presioso censu litterarum Rempublicam, non modo uoce, sed inter uiuos degerent, sed libris editis in omnem posteritatem locupletauerant; Itaque ad meas manus deuoluta hæc hereditaria mihi uisa est demandata prouincia, ut ego etiam symbolum in litterario cōiuiuo apponerem, ne plane omnino de orchestra discederem sine saltu, ac cantu. Primus qui menti occurrit, quem studiorum inueni Præsidentem cum iunior accessi ad studia, fuit Vincentius Regius sanctitate, & ingenio obferendus cum primis, qui tum in Italia florebat, magna itidem in Germania notus, ubi & doctoratus insignia adeptus, Theologicas docuit facultates, bic editis in Euangelia pijs æque, ac docti commentarijs pietatem, ac rem litterariam mirifice ornauit, Iacobus Carybæi amenissimi uir ingenij, qui Regio successu si per ualeudinem ei licuisset diuinus in eo munere immorari locupletasset quidẽ sapientia censû, at illo ad Patris Cælum translato Ioseph Ragusa præficitur profundus uir ingenij, qui Lusetijs Parisiorum prima dedit sue doctrinæ specimina, bic et benemeritus est de nostra Theologia, duos .n. reliquit de Incarnatione typis impressos ex multis, quos habebat poliendos præmanibus libros, hos dum manus arnica adueniat, quæ saueat puerperio bona lucina, seruat in pluteis bene descriptos nostra Bibliotheca, quam sane magnificentissimâ, & librorum regia gazâ, & omni ornamentorum splendore conspicuâ ex Dei munere habemus. Deinde Ragusa ad plures sublato Ioseph de Augustino subrogatur, uir ingenij christallina perspicuitate, & morum candore intaminata

inna.

innocentia teste, & Rome & bi Philosophica, & Lugduni in Gallijs, & bi Theologica auspiciatus est, in magno semper pretio habitus, hic totos triginta ferme annos, quos desudauit in Theologico gymnasio eos, omnes in reuoluentis, ac perscrutandis ex fide Angelici Magistri limpidiſſimis fontibus proficiſſimo in S. Doctore animo uolens deuouit, ac lubens, cuius peregreſſu cōmentarium auspiciatus, adeo Auctoris placitis collatis multis de eode argumento locis uoluit inſiſtere, ut si opus integrū ut in primā, sic in duas alias Theologica summa partes potuiſſet abſoluere, na. ille D. Thomā nitidū & recenti cultu tradidisset in ſcholis. Sed que unquā atas poterit ab intimis madullis diuellere Frācisum Del Bene, qui Auguſtino ſucceſſit: effodit pectus in eā memoria hominis amicitissimi, ac ſimul humaniſſimi, quem niſi præpropterea fale mors importuna abſtulisset, reliquiſſet ille quidē opinor ſui egregij ingenij monumētū, meditabatur. n. cōmentarij more ſcholāſtico in lus Canoniciū uniuerſum. Has ego imagines uere nobilitatis emblemata cū intueor, incendor quā maximē fateor, nō amore gloriolæ, quæ quam ſit uana, ac futiſis fatiſ habeo perſpectum, ſed in uerō ut proſtear non ſibi, ſed Reipublicæ uixiſſe hominem, qui ſepoſitis mortalium curis, totum ſe deuouit ſtudio bonarum artium.

Dum hec agitare nutantē omnino impulit auctoritas Cæſaris à Boſco, quæ apud me, ut itidē apud oēs, qui hominē norunt maximū habuit ſemper pōdus. hic uſi uir ſapientiſſimus, & ingenio prope ſingulari, quod annos ferme uiginti, quibus Romæ, & Panormi Philoſophicas, & Theologicas ſcholas habuit maximo noſtrorū hominū ornamento, ac fructu præ ſe tulit; de quo haberent docti ingenioſas de fide, & ſpe, & Charitate diſputationes, quas ab incude ſub qua erant præripuerunt genuinate Præfecturæ Siculæ, & Tranſpadanæ provincie, ut itidē Panormitanæ & Romanæ domus, ita ab honeſtiſſimo litterarum otio ad publicū negotiū translatis grauiſſimis Prudentiſſimi hominis curis iactura non contemnenda rei litterariæ: Hic ergo uir tantus, & mihi etiam ſanguinis conſunctione uenerandus non quieuit unquam donec propelleret ad ſcribendum manum de ſe pauidam, & iudiciū ſapientum ſubmiſſe uerentem, etiam aduocato R. P. Mutij Vitelleſchi Generalis per litteras ad me tranſmiſſas de ea re præcepto, iudicijs humaniſſimis de mēis laboribus factis.

Sed enim uerō altera ſuborta illico eſt dubitatio, cuiusnam argumento deberem potiſſimum primam manum adſicere, ſubſiliæ ne atque argute diſputandi rationi, cui deſudamus in ſtadio ſcholāſtico, an potiſſus placido ſcribendi generi, quod morale appellamus, de rebus nimirum, quæ mores informant ad innocentiam & ſanctitatem: Et uerō inclinabat animus conferre meam operam, qualemcumque in explicanda Magni Aquinatis doctrina, quæ ut ſubſiſſima, ac profundiffima ſane eſt, ita & mutatis in ſcholis die ipſa loquendi formulis, ut ſepē fit ſub obſcura apparet non raro, & in deterioſem ſepe ſentiām à plerique detorta reprebanditur, ſed reuocauit manum non laboris inſani timor, deuoraueram enim etate ac uiribus integris grauiorēs, & ma-

gis implexos in eare nodos, sed quia videbam subtilia ista, quae ingenium, atque aetatem in Equuleo detorquent vix à paucis attingi, & blattis ac tineis deutorandos in pluteis relinqui. Contra verò quae ad mores faciunt, quippe ad nostram hominum commercia viciniora, continuo deteri manibus sapientum, Bibliopoli, ac Typographis non paritendo opera pretio. Itaque firmato consilio, ad planiora descendere stetit sententia, & eam inire in scriptione rationem cogitavit, & non displiceret doctis, ut ab ea pauidi aufugerent mediocriter eruditi, scripsi in Bullam Cruciatæ, quae tum mihi visa sunt opportuna, alterum nunc expono Tomum de Conscientia, Tertium iam ad limam reuoco, & si vita ac vires erunt superflites non parcam labori, nec desidia me dedam. Faxit Deus ut labores nostri, itemque studia omnia, cogitatus omnes in unius Dei gloriam, sicuti voueo cedant. Hac volui te non latere.

IGNATIVVS GARGANVS PROVINCIALIS Societatis Iesu in Sicilia.

CVM librum cuius titulus est: De Proximi Humanoque Aequa Regula, quae est Conscientia, Morales Disceptationes: à Patre Francisco Bardi Nostrae Societatis Sacerdote compositum, Tres eiusdem Societatis Sacerdotes, quibus id commissum fuit, recognoverint, & in lucem egi posse probauerint; facultate nobis à Reuerendo Patre Vincentio Carrafa Generali communicata, concedimus, ut idem typis mandetur, si ita ijs ad quos pertinet videbitur. In quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas, & nostro sigillo munitas dedimus. Panormi die 19. Ianuarij 1649.

Ignatius Garganus.

Locus Sigilli.

Perlegi P. Francisci Bardi opus de Conscientia; in quo nihil, quod valè à fide Catholica, vel à Christianis moribus abhorret, offendi; imò quantum splendoris ex eo hominibus conscientiae dubiae tenebris insolitis emanatum sit experientia ipsa non sine esilio vtilitatis fructu legentibus proculdubio testabitur. Vnde opus iudicò dignissimum, quod Typis, hoc est gloriose aeternitati tradatur. Panormi die 25. Nouembris 1649.

Hieronymus La Chiana è Societate Iesu Deputatus Reuerendissimi D. Francisci Salerno V.G.S.P. & Illustrissimi D. Lucij Dentis Praefidis M. R. C. huius Regni Sicilia.

APPROBATIO P. CAROLI VENTIMIGLIA. Societatis Iesu in Collegio Panormitano Moralis Theologiae Professoris.

Eximum hoc P. Francisci Bardi de Conscientia opus per quam studiose vidi; & nil sine in eo deprehendi, quod Orthodoxae fidei, moribusque integerrimis aduerfaretur; quin in ingenti rerum perplexarum difficultate summam æquæ, ac clarissimam Authoris perspicuitatem sum admiratus; quare hoc non inobrem sapientum gratulationem, ac plausum, quam illud eiusdem Authoris de Bulla Cruciatæ assequitur rum arbitror. Dignissimum igitur opus est, quod aeternae memoriae ad immortale Reipublicae Christianae commodum mandetur. Panormi die 24. Nouembris 1649.

Carolus Ventimiglia Societatis Iesu.

Eruditissime, ac Morales de conscientia Disceptationes à R.P. Francisco Bardi e Soc. Iesu in hoc opere inscriptae, ut unanimi Theologorum consensu summis laudibus celebrantur; ita iure, quidè meritissimo eisdem, iam inde ubi primò ad manus meas delatae fuerunt, sapientiae, atque immortalitatis palmam decreui; nec sine ingenti Christianae Reipublicae emolumento in lucem proditurae affirmo; vnde et quæ primò imprimatur, ac promulgentur nõ omnè mōdo facultate largior, verù etiam quantùm in me est, volo, ac iubeo. Panormi die 6. Decembris 1649;

Don Franciscus Salerno V.G.S.P.

Summa Priuilegij
A SERENISSIMO

DON IOANNE AB AVSTRIA
CONCESSI

Serenissimi D. Ioannis ab Austria Magni Prioris Castellæ & Legionis armorum maritimarum Gubrenatoris Generalis, S.C.M. Italicæ Plenipotentiarij, in hoc Siciliæ Regno Proregi, & Capitanei Generalis authoritate sancitum est, patentibus literis cautum ne quis in Regno, intra proximos annos decem, à die impressionis primæ incohandos, ac numerandos, excudat vendat, excudendum, vendendumq; quouis modo, & ratione curet librum, qui inscribitur De Proxima Humanorum Actuum Regula, quæ est Conscientia; Disceptationes Morales ab A. R. P. Francisco Bardi e Societate Iesu præter Ioseph de Laurentio Bibliopolam Pa normitanum, aut illos quibus ipsemet per actum publici Notarij concesserit: prohibitum insuper eadem authoritate eundem librum, alibi impressum, etiam cum additione in Regno vendere sine consensu dicti Ioseph de Laurentio in modo prædicto, idque omne sub confiscatione librorum alijsque pœnis originali diplomate contra delinquentes. expressis. Dat. &c. die 18. Septembris. 1649.

DOCTORIS DON ALFONSI SALVO

ter
A Dmodum Reuerendus Pater Fr. Franciscus Bardi
Societatis Iesu, in Collegio Panormitano,
Studiorum Præfectus.

Anagramma Purum.

D E Conscientia firma tradis præcepta:
Orbi dum usurus est tali papyro, diem das.
Eia gloria fouet orsus cuncta munera.

O D E

C VR intermissos reddis, Polyhymnia, uersus,
Diuque contemptam Chelym?
Quid resides iterum calamos ad carmina cogis?
Sat, in iuuenta lusimus.
Magna, reor, causa est; non frustra Heliconæ reclusis
Cyrbæque fontem porrigis.
Pro benefactis æquum, inquis, persolvere grates:

Franciscus illa consulit,
 Ergo ad te nosse veniamus, Francisce, Camana
 Insueta, at ingrata minus,
 Quattuor ipse hyemes diuina nescire mentem
 Pascis scientie meam,
 Mnemosynon tibi sit carmen, quod fama per Orbem
 Iugi volatu deferat.
 Nunc age, Musa, Viri, est fas, percurremus honores;
 Immensa sunt ast equora:
 Laus tamen baud parua in magnis voluisse putanda est,
 Tantam aggredi viam satis.
 Inclyta nobilitas summe virtutis amore
 Calcata vel magis nitet.
 Doctrina ingenij circumuolitantibus talis
 Peruenit extremas plagas.
 Illum Orbis Sophiæ thesauros promere dudum
 Miratus est ab exedris,
 Ille et Pontificis diploma insignibus auctum
 Rubra Cruce expunit cacas.
 Nunc FIRMA en TRADIT tu su PRÆCEPTA secundo
 DE CONSCIENTIA agit
 Et maiora; hinc, DE M TALI, de quoque PATRO EST
 VSVVS; ORBIDAT DIEM.
 Quid dicam? CYNCTO laudandi MVNERE tantos
 Iam GLORIA ORSYS EN FOPEI.

ADMODVM REVERENDO PATRI

FRANCISCO BARDI

SOCIETATIS IESV

Quidam eisdem Societatis

Reginasufas Callidæ comas,
 Sinusque laxos collige, turbidos
 Ternare nimbos, & canoros
 Te licet ingeminare plausus.
 Vides, vt vnam pandat, & aureas
 Oretus vndas exuat, inclytos
 Francisci honores, & liquaci
 Fortice perpetuo remaneret.
 Calcantem auita stemma gloria,
 Magnisque onustam diuitis domum
 Te fama sublimi perennis
 Conspicuum decorat volatu.

Vile theatrum sic animum tuo
 Cecidentem cernis acurime,
 Densas vt è nostris resurgens
 Mentibus eijcias tenebras.
 Iam cum megera Tisiphone vagos
 Amplexa crines anguibz inuemit,
 Iam quassat Alcibio furentis
 Horrida cum saculis cerastias:
 Quis aude, inquit, tam fera perucax
 Inferre diris bella sororibus?
 Periclitantes subleuans, heu
 Hostibus est Cynosura nostris.

E.L.O.

E L O G I V M.
ADM. R. FRANCISCO BARDI
PANORMITANO
DE SOCIETATE IESV.

Virtutum omnium cultori vigilantissimo
 Qui

Clarissimo Genere prognatus,
 Auitam nobilitatem indefessis amplificauit studijs;
 Neque vna contentus sanguinis claritate,
 Dignam Indole Eruditionem consequutus

Inuidia
 Sapientia materiam largitur,
 Calumniae

Doctrina, ac Veritate subtrahit,
 Vtraque Patriam Felicissimam
 Illustrat, Felicitat.

Dum Philosophicis, ac Theologicis Disciplinis
 Deditus, Addictusque

Nulli ex eximjis Societatis Ingenio secundus
 In Collegio Panormitano Studiorum Praefectus

Apud Fidei Quasitores Qualificator, & Consultor Benemerentissimus.

Magnum Societatis Decus,
 Urbis nostrae Praesidium,
 Orbis Miraculum;

Calicumque Scientiae fines explens solus,
 Inter tot. Insignes BVLLAE Explanatores Insignis

Fama Immortalitatem adeptus,
 Tandem CONSCIENIAE ERRONEAE, DVBIAE, & SCRVPVLOSAE,

Vt pote Ingeniorum Sol,
 Omnes expellit Tenebras
 Omnes fugat Errorum Caligines.

Cuius
 Acumen in Speculationibus

Maturitatem in Resolutionibus
 Hac nostra tempestate admirati

Ab Ore, & Consilijs, tamquam ex Tripode reddentis Oracula,
 Rebus in arduis pendentes vel inter Doctores Doctissimi,
 Ingenium suspiciunt, ac Sententias venerantur.

DAVGVSTINVS DE LAVRENTIO Philosophus, & Medicus
 Deuotionis Causa.

I N D E X

DISCEPTATIONVM CAPITVM, ET PARAGRAPHORVM.

DISCEPTATIO I.

DE Natura conscientie in communi,
& de varijs eiusdem acceptionibus,
& diuisionibus fol. 1.

Quid sit Conscientia secundum nominis-
rationem, & ad quam potestatem pertineat.
fol. 2.

Quam sit realis definitio conscientie.
fol. 4.

Quo pacto conscientia differat à Synteresi, &
à quibusdam, quæ sunt moralium actuum
mensura. fol. 7.

Vtrum Synteresis, & conscientia extingui va-
leant? fol. 8.

An conscientia pertinet ad Superiorem, an
velò inferiorem auriæ partem? fol. 10.

An Conscientia respiciat specialem habitum,
à quo procedat? fol. 11.

De Varijs conscientie diuisionibus. fol. 15.

An ad rectè operandum requiratur practicum
iudicium conscientie, semper esse contra me
iudicio speculatiuo? fol. 16.

An iudicium practicum, quod est regula
operationis, debeat esse certum, & eu-
dens? fol. 17.

Vtrum operans contra conscientiam duplex
committat peccatum? fol. 19.

DISCEPTATIO II.

DE Conscientia recta. fol. 20.

Conscientie recte conditio explicatur. fol. 20.

Vtrum iudicium recte conscientie debeat for-
maliter, & actualiter precedere, vt vo-
luntatis operatio sit moraliter bona?
fol. 24.

Duobus simul concurrentibus iudicijs, quorum
vnum ex motiuo honesto, alterum ex pra-

uo exercendam proponat actionem, si ipsa
actio sequatur, vtro ex iudicio processisse
censetur? fol. 27.

Vtrum obiectiua bonitas dependeat à con-
scientia recta, non solum vt à proponente,
sed vt à constituente ipsamet bonitatem?
fol. 27.

Vtrum omnis actus, qui ab homine efficitur,
sit à recta conscientia? fol. 30.

An conscientia sit recta per conformitatem ad
legem æternam? fol. 31.

DISCEPTATIO III.

DE Conscientia pro vt in errore versatur.
fol. 33.

Quid sit conscientia errans, & quæ sint causæ,
ex quibus oritur. fol. 33.

De multiplici diuisione conscientie erronee.
fol. 34.

Vtrum homo peccet operando contra confi-
entiam erroneam? fol. 35.

Vtrum illicitum sit, sibi complacere de actu,
ex se maloxercitio tamen ex conscientia in-
vincibiliter errante? fol. 37.

An sit grauius peccatum operari iuxta confi-
entiam vincibiliter erroneam, quam contra
illam? fol. 38.

Si conscientia inuincibiliter dicat, vtrumq;
contradictorium esse peccatum, an volun-
tas vnum ex illis amplectens peccet?
fol. 40.

An peccatum contra conscientiam erroneam
specie differat à peccato contra confi-
entiam rectam circa idem obiectum? fol. 41.

Vtrum agere contra conscientiam erroneam
malum in genere distantem, sit peccatum
mortale, an verò veniale? fol. 42.

An sit peccatum agere contra conscientiam
erroneam, quæ sit solum in habitu? fol. 43.

Cap.

DISCEPT. CAP. ET PARAGRAPH.

Cap. X.
Cui sit potius parcendum, precepto Superioris, an conscientię erroneę oppositum dicantur? fol. 44.

Cap. XI.
Quo pacto deponenda sit conscientia erronea, et contra ipsam operans non peccat? fol. 44.

DISCEPTATIO IV.

DE Conscientia probabili, & opigante. fol. 47.

Cap. I.
Que sit opinio probabilis, & quę ad eius astruendam probabilitatem requirantur? fol. 47.

Cap. II.
Quantum Authorum pluralitas opinionum, probabilitati faueat. fol. 48.

Cap. III.
Quęnam censenda sit communis opinio? fol. 50.

Cap. IV.
Vnius Doctōris auctoritas, an probabilitatē opinionis afferat? fol. 50.

Cap. V.
An probabilitas sufficiens idiotis sit satis etiā pro doctis? fol. 52.

Cap. VI.
Quęnam in concursu veterum, ac Recētorum seu Theologorum, & Canonistarum contraria sententiarum, sit præferenda opinio? fol. 53.

Cap. VII.
Vtrum inter probabiles opiniones inueniatur vna, quę sit altera tutior? fol. 53.

Cap. VIII.
An dari possit opinio speculatiuę, & non practicę probabilis? fol. 56.

Cap. IX.
Vtrum stante equali probabilitate inter duas contrarias opiniones, licitum nobis sit, alterutram eligere? fol. 60.

Cap. X.
Licet ne sequi minus probabilem opinionem probabilerit relicta. fol. 62.

§. I.
Nonnulla iaciuntur fundamenta, quibus rationes à Philaletho allatę soluantur. fol. 66.

§. II.
Argumenta Philalethi diluantur. fol. 68.

Cap. XI.
Doctrinę Apologę proponitur, & impugnatur. fol. 70.

Cap. XII.
An sit possibile haberi in eodem intellectu probabilem assensum, per principia intrinseca, de duabus opinionibus contrariis circa idem obiectum? fol. 71.

Cap. XIII.
An opinio in quouis tenui probabilitatis gradu licitę admittatur? fol. 74.

Cap. XIV.
Licitum ne sit pro arbitrio variare opinionem probabilem circa idem numero obiectum? fol. 75.

Cap. XV.
Si quis de duabus oppositis sententiis probabilibus dubitet, si neutri assentiat, potuit ne alterutram licitę sequi? fol. 79.

Cap. XVI.
Stante iudicio de salute alienę opinionis, an possit quis prudenter conscientiam deponere iuxta opinionem illam operando? fol. 80.

Cap. XVII.
An opinio probabilis iurisdictionem cōferat? fol. 81.

Cap. XVIII.
An ex probabilibus sententiis ea, quę possessioni fauet, sit reliquis præterenda? fol. 85.

Cap. XIX.
An tutus maneat in conscientia varios inquirens Theologos, donec inueniat respondentem iuxta suum placitum? fol. 87.

Cap. XX.
An Professor moralis Theologię consultus de re aliqua, teneatur iuxta suam, an verò iuxta aliorum opinionem, quamvis minus probabilem, respondere? fol. 85.

Cap. XXI.
Quomodo gerere se debeat Confessarius, cum inter ipsum, & penitentem sit opinionum contrarietas? fol. 87.

Cap. XXII.
Vtrum Confessarij, & Parlamentarij in Regis fauorem minus probabilem sequi possint opinionem? fol. 88.

Cap. XXIII.
An Consiliarij iuxta conscientiam credere possint Regi, suam, aut Regni necessitatem assentientis? fol. 89.

Cap. XXIV.
An licet Principi, Superiorem temporalem non agnoscenti, ex probabili opinione indicere bellum ad recuperandum Regnum contra alium Principem absolutum? fol. 90.

Cap. XXV.
De opinione, quam Princeps in tributis imponendis sequi debet circa iustitiam causis finalis? fol. 92.

Cap. XXVI.
An subtilitas contra propriam opinionem Superiori parere teneatur? fol. 93.

Cap. XXVII.
Iudex licitę ne ferat sententiam secundum minus probabilem opinionem? fol. 97.

Cap. XXVIII.
Vtrum vnus ex iudicibus, ad quos eiusdem causę decisiō spectat, possit, contra proprium sententiam iuxta alterius Collegę opinionem, sententiam ferre? fol. 101.

Cap. XXIX.
Quam viam sequi debeat Advocatus in opinionum electione? fol. 102.

Cap. XXX.
De opinione à Medico in agrorum curatione eligenda? fol. 104.

Cap. XXXI.
Quam opinionem tenuere oportet in Sacramentorum adiuratione? fol. 105.

DISCEPTIO V.

Conscientiæ dubiæ ratio explicatur. fol. 108.

Cap. I.

Quid, & quoruplex sit dubium. fol. 108.

Cap. II.

Dubiæ existentiæ conscientiæ, an honestè operemur? fol. 110.

Cap. III.

Vtrum in dubio iuris, aut facti, tutior pars sit eligenda? fol. 111.

Cap. IV.

An potior sit in omni materia possidentis conditio? fol. 112.

Cap. V.

Firma traditur regula ad dignoscendum, pro quo in dubijs nec possessio, fol. 113.

Cap. VI.

Quæ sunt facti, sunt ne presumenda, an verò probanda? fol. 114.

DISCEPTIO VI.

De dubia conscientia sigillatim. fol. 116.

Cap. I.

Ambiguis conscientię difficultates circa vota, & iuramenta, enodantur. fol. 116.

Cap. II.

Stante dubio de voti emissionē, an illud adimplere cogamur? fol. 116.

Cap. III.

Quid si in voti favorecm soboriaris suspicio? fol. 117.

Cap. IV.

An opinio de illius emissionē, obliget nos ad illud seruandum? fol. 117.

Cap. V.

Si constet emissio voti, & dubium sit, an fuerit adimplendum, tenemur ne ad eius observationem? fol. 117.

Cap. VI.

Et quid, si dubium versetur circa defectum voluntatis obli-gandi? fol. 118.

Cap. VII.

Dubitans, an tempore, quo vouit, habuerit sufficientem de liberationem, sit ne obligandus? fol. 119.

Cap. VIII.

Certus de voto emissio in ebrietate, seu furore, & ambiguus, an plenum habuerit iudicium, voto obligetur, nec ne? fol. 120.

Cap. IX.

Si dubium sit de voto ante, vel post amentiam emissio, an ad illud implendum vouens attringatur? fol. 120.

Cap. X.

Certus de substantia voti, & dubius de eius qualitate, teneatur ne ad id, quod est tutius? fol. 121.

Cap. XI.

Incertitudo de honestate materiæ, circa quam sit votum, an obligationi eiusdem voti obstat? fol. 121.

Cap. XII.

Votum ante pubertatem initum, si vouens du-

bitet, non post pubertatem illud ratum habuerit, obstringendus ne sit? fol. 122.

§. XII.

Si votum sub pluribus conditionibus promissum fuerit, & dubium sit, an conditiones illę copulatiuę, an vero disiunctiuę sint verificandę, quid determinandum? fol. 122.

§. XIII.

Iuramentum de seruandis statutis alicuius Ciuitatis, vtrum in dubio extendi debeat ad statuta edenda? fol. 123.

§. XIV.

In voto ieiunandi in feriis sexta totius anni, etiamsi Vigilia Natalis Domini in eandem diem cadat, vtrum in dubio præsumatur inclusa, an verò exclusa pinguiorilla refectionibus? fol. 124.

§. XV.

Vouens peregrinationem Lauretanam, & intuitu alicuius negotij Lauretam petat, Sacramque domum vitæ, vtrum in dubio censetur voto satisfecisse? fol. 124.

§. XVI.

Votum nolendi viuere in sæculo, si de intentione vouentis non constet, sit ne iudicandum votum Religionis, atq; adeo reseruatum? fol. 125.

§. XVII.

Si quis post acceptam voti commutationem, in melius, dubitet, num renuntiauerit iuri suo, scilicet, libertati redeundi ad pristinum, votum, an præsumptio sit pro ipso vouente, an pro voto? fol. 126.

§. XVIII.

An votum peccale in dubio obliget pro prima vice transgressionis, an toties quoties? fol. 126.

§. XIX.

Dubitans, an in voto Religionis, solum ingressum promiserit, an etiam professionem, teneatur ne proficiat? fol. 127.

§. XX.

Emitteus votum castitatis, & simul Religionis in dubio, an votum Castitatis censetur elicitum dependenter, nec ne, a voto Religionis? fol. 128.

§. XXI.

Si quis ambiget, an votum ingrediendi Religionem, cum animo statim exeundi, fuerit ne per modum valius, an per modum plurium, quid resoluendum? folio 128.

§. XXII.

Voto Religionis, & simul debitis astrictus, dubitans, an breui temporis spatio in sæculo manens, possit illis satisfacere, teneatur ne ingressum differre, an statim illum exequi? fol. 131.

§. XXI II.

In dubio reuocans, an metus, quo quis religionem emisit professionem, fuerit ne grauis, aut leuis, quid terminare debeat? fol. 133.

§. XXIV.

DISCEPT. CAP. ET PARAGRAPH.

Professionem religiosam cum dubio de sufficientia ætatis emittens, si postea comperiat, tempore legitimo eam pergesisse, an valide professus fuerit? fol. 133.

§. XXV.

Sit ne valida præsumenda religiosa professio, si dubium emergat, si postea legitimum, nec ne, attingisset ætatem? fol. 135.

§. XXVI.

Qua ratione enodandum sit dubium, an quinquennio transacto, inualida professio fuerit, nec ne, consummata? fol. 136.

§. XXVII.

Professus Societatis lesu ad prælaturam extra Societatem promotus, teneatur ne Consilium P. Generalis sequi, ambigens num, melius sit eo, quod sibi in mentem venit? fol. 136.

§. XXVIII.

Dubio insurgente de emissionem voti ante, vel post pubertatem, & poterit ne Pater illud irritare? fol. 137.

§. XXIX.

Quid dicendum si vxor, aut seruus ambigat, an votum fuerit, nec ne, emissum ante matrimonium; aut ante subiectionem? fol. 140.

§. XXX.

Maneat ne firma irritatio predicta, si post eam comperatur votum ante subiectionem, emillum fuisse? fol. 140.

§. XXXI.

Votum nunquam remouet foemina habendi, an legitimam excludat copium? fol. 141.

Cap. II.

Quæ in legum, & præceptorum obseruatione dubiam efficiunt conscientiam, excutuntur. fol. 144.

§. I.

Hesitans, an lex aliqua extet, verum ad sui obseruationem constringatur? fol. 144.

§. II.

Quid si dubium inuincibile sit circa legis acceptationem? fol. 144.

§. III.

Dubitans, an per defectum in lex sit abrogata, verum ab eius obligatione eximatur? fol. 145.

§. IV.

Ambigens, an consuetudo contra legem sit, nec ne, introducta, num fidem præstare possit Doctori excellenti id affirmanti? fol. 145.

§. V.

In dubio, an leges aliquas sub præcepto, an verò sub consilio late sint, quid præsumendum? fol. 146.

§. VI.

Lex in conscientia obligans, verum in dubio iudicanda sit obligare sub mortali, an verò sub veniali? fol. 147.

§. VII.

Si quis anceps maneat, an consuetudo inducitur sit intuitu deductionis, an verò obligationis, quid præsumi debeat? fol. 148.

§. VIII.

Conscientia sit ne dependens, si intellectus tubet, an sit parendi obligatio? fol. 148.

§. IX.

In dubio, an ratione ætatis, aut temporis lex aliqua vigeat, cit ne seruanda? fol. 149.

§. X.

Teneatur ne dubitans de legitima Iudicis interrogatione, ad eius mentem responderet? fol. 150.

§. XI.

Quando est ambiguitas, an casus aliquis sub lege comprehendatur, quid præsumendum? fol. 151.

§. XII.

Titubans, graue sibi nocementum obuenturum, si aliquid sit iuris Ecclesiasticum præceptum, verum dispensatione indigeat, et ob obligatione eximatur? fol. 153.

§. XIII.

Vtrum in dubio iurisdictio concessa, censenda sit ordinata, an verò delegata? fol. 154.

§. XIV.

An iurisdictio ordinata censeatur priuatiue, an cumulariue concessa? fol. 155.

§. XV.

Vtramque habens iurisditionem, secundum quam in dubio, præsumitur præcessisse? fol. 155.

§. XVI.

Titulus, vt Reus deprehensus, dubio eueniente, an sit Clericus, an verò Laicus, pertineat ne determinatio ad locum Ecclesiasticum, an seculari? fol. 156.

§. XVII.

Reus, si post crimen patratum Clericus fiat, verum in dubio præsumatur in fraudem declinandi forum seculari, clericatum assumpsisse? fol. 157.

§. XVIII.

An sit præsumenda fraus, si eadem die delata fuerit causa ad Iudicem Laicum, & pariter assumptus habitus Clericali, dubium verò sit, quid ex his duobus præcesserit? fol. 158.

§. XIX.

Hesitans, an Reus alicuius delicti ad Inquisitionem spectantis, sit ne corruptus, debeat illum denunciare, nec ne? fol. 159.

§. XX.

An maleficio assenti non ignorari ab ipso medium licitum soluendi maleficium, sit fides adhibenda? fol. 159.

§. XXI.

Vtrum in dubio tres late sententia præsumatur coartores? fol. 159.

§. XXII.

An quis teneatur Crucifixum apparentem venerari, dubitans sub illa figura Deum nem

hem inueniri? fol. 160.
 §. XXI II.
 In dubio, an sonnum fit à Deo; an verò à Demone, vtrum fit illi credendum? fol. 160.

§. XXIV.
 Debita diligentia apponita, an tales reliquæ sint alicuius sancti, perseverante dubio, sic ne illis cultus adhibendus? fol. 160.

CAPVT III.
 De vsu Epÿkîe in ordîne ad ambiguum conscientie dictamen. fol. 160.

§. I.
 Nonnulla, quæ ad vocem, & Epÿkîe realitate pertinent, aperiantur. fol. 161.

§. II.
 In dubio versantibus, licet ne vti Epÿkia in lege humana? fol. 162.

§. III.
 Est ne idem asserendum, cum nullam casum moram permittit recurrendi ad Superiorem? fol. 163.

§. IV.
 Licet ne conscientiam deponat, ambigens, an malum sit, verbis legis se conformare, cum per Epÿkiam sibi loquet, casum sub lege non comprehendit fol. 163.

§. V.
 Sit ne licitus vsus Epÿkîe, si solum probabiliter iudicetur, Legistitorem non potuisse, aut noluisse casum sub lege comprehendere? fol. 166.

§. VI.
 In lege naturali admittitur ne vsus Epÿkîe? fol. 168.

§. VII.
 Num in lege diuina vsus Epÿkîe reperitur? fol. 171.

§. VIII.
 Quia ratione fit Regularibus permittendus Epÿkîe vsus, in eorum legibus, & votis? fol. 172.

§. IX.
 Num religiose paupertati derogat alicuius rei vsus per ratiabationem, si quoad substantiam placeat Prelo, displiceat verò quoad modum? fol. 176.

§. X.
 Quænam cognitio huius præsumptæ licentiae requiratur? fol. 180.

§. XI.
 Notæ præsumptam Superioris voluntatem inferentes, aperiantur? fol. 181.

§. XXII.
 Religiosus aliquis per ratiabationem accipiens, tenetur ne post factum Superiori id aperire? fol. 183.

CAPVT IV.
 Quæ in præilegiorum vsu incertum reddunt animum, exponuntur. fol. 183.

§. I.
 Reale ne, an verò personale in dubio, sit existi-

mandum præilegium? fol. 183.
 §. II.
 Præilegium de non soluendis decimis, in dubio, explicandum ne sit de decimis super prædia tantum acquisita, an etiam acquirenda? fol. 183.

§. III.
 Præilegium ad instar prædecessoris præilegij concessum, vtrum in dubio censeri debeat extraordinarium personale, nec ne? fol. 186.

§. IV.
 Persistente animi dubietate, an præilegij confirmatio fit sub forma speciali, an potius sub forma communi, quid iudicandum? fol. 187.

§. V.
 Exoriente dubio, an præilegia hic, & nunc existant Regularibus ab Episcopii iurisdictione, pertineat ne ad ipsum Episcopum eorumdem præilegiorum interpretatio? fol. 187.

§. VI.
 In dubio, an præilegium fuerit, nec ne, reuocatum, sit ne pro reuocatione præsumendum? fol. 188.

CAPVT V.
 Quæ sit conscientia, quæ in dispensationibus vsu veniat, examinetur. fol. 188.

§. I.
 An dispensatio in dubio strictè, an verò latè sit interpretanda? fol. 189.

§. II.
 Sit ne idem asserendum de potestate dispensandi, animo hesitantem, ad aliquem casum se extendat? fol. 189.

§. III.
 Duos eodem Episcopo generales habente Vicarios, dispensat omnem Pontificiam ad Vicarium, nomine nominè expresso, directam vter ex illis exequi debeat? fol. 190.

§. IV.
 In dubio, an dispensatio sit valida, quid determinandum? fol. 191.

§. V.
 Irrita sit ne habenda dispensatio, si deprehendatur, non potuisse Prælatum dispensare? fol. 193.

§. VI.
 Tempora diuturnitas est ne sufficiens ad deponendum dubium, an interuenit, nec ne, assensus Apostolicus in alienatione rei Ecclesiastica? fol. 193.

CAPVT VI.
 Quæ in beneficiorum Ecclesiasticorum ratione conscientiam efficiunt sollicitam, enodantur. fol. 195.

§. I.
 Dubitatione occurrente, an beneficium sit Regulare, an Sæculare, simplex, an curatum, quid dicendum? fol. 195.

§. II.
 Existente animi dubitatione, an ius patronatus

DISCEPT. CAP. ET PARAGRAPH.

rus sit ne erectum, & ex quibus bonis, Ecclesiasticis, an vero patrimonialibus, quid iudicandum? fol. 195

§. III.

Quando non liquet, an quis fundaverit ius patronatus, quod possidet, presumi ne debeat usurpatum? fol. 196.

§. IV.

Ius patronatus existimandum ne sit hereditarium, an vero gentilitium, si veritas lateat? fol. 196.

§. V.

Capellaniam sit ne existimanda beneficium Ecclesiasticum, quando de hoc dubitatur, & fundata in Regularium Ecclesia censenda sit Regularis, an Sacularis? fol. 197.

§. VI.

Consensus Ordinarij in constitutione beneficij Ecclesiastice, si dubitetur, an interuenit, presumitur adfuisse, nec ne? fol. 197.

§. VII.

Si Clericus beneficium habeat, redditibus tamen sui patrimonij se aliut, dubitet postea, an id fecerit animo non compensandi cum fructibus Ecclesiasticis, poterit ne ex eisdem fructibus tantumdem capere, illudque in usum etiam non pium insumere? fol. 197.

§. VIII.

Si ignoretur aetas ad beneficium requisita, & ex duobus altercanibus neget unus, asserimet alter, cui probandi onus incumbit? fol. 199.

§. IX.

Si ambigatur virum quis beneficium viginti, aut paucioribus ante mortem debet resignauerit, ad quem pertinet alterutram partem ostendere? fol. 199.

§. X.

Si Pontifex, & Ordinarius eadem die idem beneficium discretis contulerint, si neutrius collationis anterioritas appareat, quoniam sit preferenda? fol. 199.

§. XI.

Si vltima die mensis Episcopalis beneficium vacat, & dubium sit, an vacauerit, media nocte transacta, quando incipit mensis Papalis, pro quo sit resoluendum? fol. 200.

§. XII.

Beneficiarius de beneficij tenitate anceps, an ad horas Canonicas sit stringendus? fol. 201.

§. XIII.

Beneficij diuiso sit ne in dubio presumenda? fol. 201.

CAPVT VII.

Varie discernuntur controuersiæ de censurarum, & irregularitatum valore, dubiam habentis conscientiam. fol. 201.

§. I.

In dubio, an excommunicatio sit presumenda? fol. 203.

§. II.

Vtrum in dubio presumenda sit irregularitas? fol. 206.

§. III.

Hæsitans, an in homicidium concurrerit, habendus ne sit irregularis? fol. 207.

§. IV.

Si quis causam dedit abortui, & dubitatur, an factus fuerit animatus, quid iudicandum in ordine ad irregularitatem? fol. 208.

§. V.

Quid dicendum si solum dubitetur, an causa applicata fuerit, nec ne, sustinens ad abortum, siue ad aliud homicidium? fol. 209.

§. VI.

Diligentia adhibita ad dignoscendum, an abortus fuerit Mas, vel femina, vtrum in dubio presumendus sit vir, an vero femina? fol. 210.

§. VII.

In dubio, an homicidium, casu, an vero ex proposito fuerit illatum, quid iudicandum in ordine ad dispensationem irregularitatis contraxit? fol. 210.

§. VIII.

Incertus, an homicidium vi sui consilij sit sequutum, debet ne irregularitatem se existima- re? fol. 210.

§. IX.

Anceps, an in bello iusto hostem interfecerit, sit ne irregularis censendus? fol. 211.

§. X.

Repertus in puteo mortuus, aut laqueo suspensus, si dubium ceteri, an se ipsum interfecerit, sit ne Ecclesiastica sepultura priuandus? fol. 212.

§. XI.

Vtrum Infames, qui in hospitali, aut in alio publico loco exponuntur, quorum parentes ignorantur, censendi sunt illegitimi, atque adeo irregulares? fol. 212.

CAPVT VIII.

Nonnulla discutuntur, quæ contra falsum contentiæ dictam in materia censurarum, & irregularitatum sunt. fol. 213.

§. I.

Ex errore iudicans, censuram, aut irregularitatem actioni, quam exercuit, annexam, non illis attributus maneat? fol. 213.

§. II.

Si quis Titium Clericum verberet, ex errore tamen putans, Sortem pariter Clericum percussit, sit ne excommunicatione affectus? fol. 214.

CAPVT IX.

Ambiguitates conscientie in materia iustitiæ soluuntur. fol. 216.

§. I.

Dubitans, tem, quem habet, esse alienam, an illam retinere teneatur? fol. 216.

§. II.

Quid dicendum si possessor illius rei, inclinatus, eam potius esse alienam? fol. 216.

§. III.

Stante prædicto dubio, an possit res illa à possidente alienari? fol. 217.

§. IV.

I N D E X

§. IV.

Si nulla moraliter sit spes, ut Dominus compareat, an teneatur alienans admonere alium, cum quo contrahit? fol. 217.

§. V.

Si possessor post diligentem præstitam, in propriam utilitatem rem illam consumit, an comparet Domino, teneatur pretium illius rei restituere? fol. 218.

§. VI.

Si bona fide res aliena consumetur, & cessante ipsa bona fide, consumens dubitet, an fuerit effectus ditor, ad quid obligetur? fol. 218.

§. VII.

Si fuerit indiligens in veritate indaganda, an res sit aliena; postea vero peniteat, & fiat impotens ad veritatem inveniendam, teneatur ne aliquid vero Domino restituere? folio 218.

§. VIII.

Existente dubio restitutionis circa determinatas personas, quarum nulla sit in possessione quid à dubitante sit faciendum? fol. 219.

§. IX.

Si Titio prædium concedatur, ut eo mortuo, succedat eius primogenitus, & duo simul nascatur, pro quo sit iudicandum? folio 220.

§. X.

Depositarius dubius, an sua culpa amiserit depositum, teneatur, nec æ, ad restitutum? fol. 220.

§. XI.

Quid de Commodatario dicendum? fol. 221.

§. XII.

Si Caius per fraudem in ludo lucratus sit, dubium de alterius collatoris victoria, si fraus non interuenisset, obliget ne Caium, præter lucrum iniuste acceptum ad aliquid aliud restituendum? fol. 221.

§. XIII.

Hæsitans Titius, an vicinij ab ipso præstiti, sequutum, nec ne, fuerit furtum, à Sorte commisso, num ad restitutionem sit obligandus? fol. 222.

§. XIV.

Similiter dubitet de iustitia belli, an possit tuta conscientia præliari in fauorem illius Principis, qui tale indixit bellum? fol. 224.

§. XV.

Quædam diluuntur obicæ? fol. 227.

§. XVI.

Si Titius, facta diligentia, dubitet, an soluerit, quod Sorti debebat, teneatur ne integrum debitum soluere? fol. 229.

§. XVII.

Hæsitans morosus debitor, an à Creditore monitus soluerit, teneatur ne damnum rependere, quod creditor pro dilatione est passus? fol. 229.

§. XVIII.

Occulta compensatio facta à creditore, an in dubio cedat in extinctionem anterioris, seu magis privilegiati, vel minus antiqui, seu

minus crediti privilegiati? fol. 237.

§. XIX.

Si quis certus sit, se debitorem esse in decem tritici modijs, & dubius, an tales modij, in quibus est debitor, sint maioris, vel minoris mensuræ, ad quid obligetur? fol. 232.

§. XX.

Mortuo viro, si vxor statim cum alio nubat, & intra nouem menses à die secundi matrimonij pariat, cuius viri censenda sit proles? fol. 232.

§. XXI.

Duobus cum eadem muliere rem habentibus, si illa pariat, & quo ex illis duobus alienda sit proles, quando de eius genitore minime constat? fol. 232.

§. XXII.

Quando hæsitatio emergit, an virgo fuerit per seductionem desolata, quid præsumendum? fol. 234.

§. XXIII.

Verum in dubio præsumatur virginitas fuisse in puella desolata contra seductorem, id negantem? fol. 235.

§. XXIV.

Mutuatarius aliquid supra Sortem mutuantis soluens, verum in dubio præsumatur excessum gratuito donasse? fol. 236.

§. XXV.

Duo contractus eodem die contracti, quibus Titius alijs se deuinxit, si bona ipsius non sunt suffeçtura, vter ex illis contractibus in dubio præsumatur anterior? fol. 237.

§. XXVI.

Caius cuidam suo consanguineo alimentum præstitit, in dubio censeatur ne exhibitum animo repetendi, an verò gratis donandi? fol. 237.

§. XXVII.

Quando est dubium, an citatio fuerit, nec ne, ex mandato Iudicis, est ne præsumendum pro parte negatiua, an verò affirmatiua? fol. 237.

§. XXVIII.

In dubio præuentionis, citatio realis, an præferenda sit verbalis? fol. 238.

§. XXIX.

Existente dubio, quis ex duobus Iudicibus præuenit, Ecclesiasticus ne, an Laicus, in rebus mixti fori, pro quo est decidendum? fol. 238.

§. XXX.

Res à Domino directo concessa, an iudicetur in feudum; an verò in allodium? fol. 238.

§. XXXI.

In dubio versus, an Petrus extrema labore necessitate, teneatur ne statim illi opem ferre? fol. 239.

§. XXXII.

Famulus nonnulla ad quæ non tenebatur, Domino præstitit obsequia, verum in dubio præsumendum sit liberaliter, an verò intentione mercedis exhibitum fuisse? fol. 239.

§. XXXIII.

DISCEPT. CAP. ET PARAGRAPH.

§. XXXIII.
Titius petit ab herede Sempronij, cui vt famulus interfuit, debitam sibi mercedem, hæres dubitat, an fuerit, nec ne, satisfactus, quid in tali dubio sit decidendum? fol. 240.

§. XXXIV.
Petrus rem suam decem vendendam aureis Paulo commisit, qui eam undecim vendidit, postea hæsitans, an proprio, an verò Petri nomine vendiderit, possit ne excelsum pretij sibi retinere? fol. 241.

§. XXXV.
Prelatus bona aliqua acquirens, postea ab intestato moritur, vtum in dubio præsumatur ex redditibus Ecclesiæ, an verò propriij patrimonij acquisita? fol. 243.

§. XXXVI.
An acquisita per concubinam, durante concubinato, præsumantur in dubio ex bonis amaris? fol. 244.

§. XXXVII.
In publicis comitijs si quis ex suffragatoribus ambigat, an suffragium suum, ante, vel post aliorum iniuriosè concludatur puncta, latum fuerit, sit ne ad restitutionem aliqua attingendus? fol. 246.

§. XXXVIII.
Ex officio suffragium ferens de Nouitio ad professionem admittendo, si dubitet, an Monasterio expediat, debeat ne illum reprobare? fol. 248.

C A P V T X.

Conscientia circa vltimas voluntates obscura, illustratur. fol. 250.

§. I.
Si testamentum careat debita solemnitate, & dubitetur, an testator voluerit conficere testamentum clausum, an verò apertum, vtrū testamentum illud valeat, vt nuncupatiuum? fol. 250.

§. II.
Dispositio aliqua, quando non constat, an præsumatur modalis, an verò conditionalis? fol. 250.

§. III.
Legatum pro Missis celebrandis, si nihil exprimitur de applicatione, in dubio, an præsumatur relictum ad solum Dei cultum, an verò applicandum pro anima legantis? folio. 251.

§. IV.
Legatum, quod Episcopo relinquitur, an præsumatur in dubio relictum intuitu Ecclesiæ, an verò contemplatione ipsius Episcopi? fol. 252.

§. V.
Testator cuidam determinato pauperi decem legauit aureos, si pauper ille obeat, teneatur ne hæres legatum alteri pauperi erogare? fol. 252.

§. VI.
Titius tempore, quo condidit suum testamentum legauit centum aureos Ecclesiæ Parochiali, nomen Ecclesiæ minime exprimen-

do; postea verò mortuus est in alia Parochia, si dubium insurgat, quænam fuerit legataria, vtri dandum sit legatum? fol. 252.

§. VII.
Si legatum relinquatur exprimendo nomen Ecclesiæ, v.g. Sancti Petri, & in ea Ciuitate eiuſdem nominis plures sint Ecclesiæ, pensaturque omnibus, dubia maneat adhuc intentio Testatoris, quid sit determinandum? fol. 253.

§. VIII.
Si Testator legauit aliquos annuos redditus, vt singulis diebus sacrum pro sua anima celebretur, & non declarauit quo loco voluerit Missas illas celebrari, in dubio quænam Ecclesiæ sit eligenda? fol. 253.

§. IX.
Eligens sepulturam in aliena Ecclesiæ, & relinquens legatum propriæ Ecclesiæ Parochiali æquualens quartæ tuncrali, vtum in dubio præsumatur legare animo compensandi cum quarta ipsi Ecclesiæ Parochiali debita? fol. 254.

§. X.
Legatum relictum creditori, caussa non expressa, vtum in dubio censatur relictum animo compensandi cum credito? fol. 254.

§. XI.
Testator legans domum, in qua inhabitat, an intelligitur comprehendere domum, quam habet rurè? fol. 255.

§. XII.
Domus legata post mortem Testatoris, si per partes relictiatur de nouo, ita vt nihil prioris maneat, & mens Testatoris non constet, an legatum reducatur caducum? fol. 256.

§. XIII.
Si pensatis omnibus est dubium, an legatum sit relictum dignitati, aut personæ, pro qua sit præsumendum? fol. 256.

§. XIV.
Testator aliquos legauit aureos Fratri cuiusdam Prelati Regularis, vtum in dubio iudicandum sit relictum Fratri carnali, an Fratri Religioso? fol. 256.

§. XV.
Legatum in dubio centri ne debeat intuitu legatorij, an vero alicuius qualitatis, qualegatarius arctetur? fol. 257.

§. XVI.
An legatum relictum Ecclesiæ in dubio censatur perpetuum, an verò prima vice extingatur? fol. 257.

§. XVII.
Legata ad piam causam, si forte inueniantur deleta in testamento, & non constet de intentione Testatoris, an per summatur casu adempta? fol. 257.

§. XVIII.
Caius reliquit legatum sub conditione, si ipse legatarius Religionem ingrederetur, in dubio,

bio, an legatum præsumitur pro solo ingref-
su, an verò pro professione? fol. 258.

§. XIX.

Si Ecclesia, in qua est Cappellania, violetur,
aut destruat, in dubio de mente fundato-
ris, an alibi sit celebrandum? fol. 259.

§. XX.

Si ambigatur, an qualitas legato adiecta, stet
demonstratiue, an potius taxatiue, quid iu-
dicandum? fol. 259.

§. XXI.

Hæres prudenter ambigens, an sacrificia pro
anima Testatoris debita à Sacerdote, pet-
acta, aut applicata fuerint, teneatur ne iter-
um ea celebranda curare? fol. 261.

§. XXII.

Legata strictam, an verò latam possint in-
terpretationem? fol. 261.

CAPVT XI.

Conscientiæ hesitationes de Sacramentorum
valore, & effectu, enodantur, & primò cir-
ca Baptisma? fol. 264.

PARS PRIMA.

§. I.

QVI in infantia abrepti sunt ab infidelibus,
& dubitatur, an fuerint capti, antequam
repperint Baptisma, sintne baptizandi?
fol. 264.

§. II.

Nati à parentibus Catholicis, & inter Chri-
stianos educati, si postea dubitetur, an
fuerint baptizati, debent ne baptizari,
talem sub conditione? fol. 265.

§. III.

An Infantes in loco publico expositi præsumi
debeant non baptizati, atque adeo sub
conditione baptizandi? fol. 265.

§. IV.

Si dubitetur filios infidelium habere, nec ne,
vsum rationis, an sint baptizandi inuitis pa-
rentibus? fol. 265.

§. V.

Si parentes offerant puerum, vt baptizetur,
ipse verò reuertat, & sit dubium, an habeat
sufficientem vsum rationis, an possit bap-
tizari? fol. 266.

§. VI.

Dubio existente, an partus sit homo, an ve-
rò brutum, vtrum sit baptizandus? folio
266.

§. VII.

Si partus præferat caput humanum, reli-
quum verò corporis ferinum, an præsum-
endus sit homo, ideoque Baptismo vagen-
dus? fol. 267.

§. VIII.

Si monstrum nascatur, & ambigatur, an sit
vnus homo, an duo, sit ne baptizandum
vno, vel duplici Baptismo? fol. 267.

§. IX.

In dubio iuris, aut facti, an Baptismus fue-
rit collatus, sit ne semper iterandus? folio
267.

PARS SECVNDA

§. I.

NVM hæsitans fuerit, nec ne, confirmã-
tus, possit Sacramentum hoc recipere?
fol. 268.

§. II.

Persistente dubio, an Balsamum oleo permi-
stum fuerit, possit hoc Sacramentum iter-
um conferri? fol. 269.

§. III.

Vtrum casu prædicto occurrente, Chrisma
sit sub conditione, & non absolute conferen-
dum? fol. 269.

PARS TERTIA.

§. I.

Ambigens, an aliquid cibi, seu potus,
post mediam noctem deglutierit, possit
ne mane Eucharistiam sumere? fol. 270.

§. II.

Stante certitudine de confessione, seu potione,
si dubium sit de tempore, an scilicet fuerit
ante, vel post mediam noctem, vtrum
ieiunium naturale præsumi debeat adhuc
persequere pro Eucharistia sumenda?
fol. 270.

PARS QVARTA.

§. I.

Dubitans, an aliquod lethale commise-
rit peccatum, possit conscientiam de-
ponere, illudque in confessione sacramen-
talitè reticere? fol. 271.

§. II.

Ambigens, an peccatum lethale à se patratum
sacramentalitè aperuerit, teneatur ne illud
fateri? fol. 280.

§. III.

Hesitans, an peccatum à se commissum sit re-
seruatum, debet ne pro tali illud existimare?
fol. 284.

§. IV.

Quid determinandum, si pro vtraque parte
dubium positium emerit? fol. 287.

§. V.

Si de peccato, quo ad reservationem, dubio,
penitens à Confessario inferiori absolutio-
nem obtinuerit, reservatione postea cla-
rescente, teneatur ne Superiorem adire,
vt ab illo iterum absoluat? fol. 289.

§. VI.

Teneatur ne Confessarius penitentem absol-
uere, sciens peccatum aliquod esse reserua-
tum, si de sua potestate sit anceps? fol. 290.

§. VII.

Casus in Bulla Cœnæ, alijque in secundo
Clementis Octauo decreto contenti, cen-
sentur ne vi eiusdem decreti, in dubio reser-
uati? fol. 290.

†

§. VIII.

DISCEPT. CAP. ET PARAGRAPH.

§. VIII.

Pralatus Regularis facultatem Titio Sacerdoti et cōcessit abfoluendū subditos à casibus trisectis, eo mense occurrentibus; num. mense transacto, possit Titius subditos illos abfoluere à casibus mense designato paratus? fol. 293.

§. IX.

Confessarius hæsitans, an puer septennis vsum rationis habeat, potest ne illum abiq; conditione abfoluere? fol. 297.

§. X.

Dubium peccaminosum de aliquo sacri mysterio exterius prolatum, conuincatur, nec ne, sub reueratione? fol. 299.

§. XI.

Ambigens Titius Sacerdos fuerit, nec ne, aliquod crimen per ordinem ad confessionem sibi à Sorte manifestatum, num teneatur sub sigillo, an verò sub naturali tantum secreto illud celare? fol. 301.

§. XII.

Si Confessarius reuelat crimen Sortis in confessione receptum, & afferat id ex eius licentia detegisse, vel aliunde sciuisse, quod tu dubio dicendum? fol. 302.

P A R S Q V I N T A.

§. I.

Dubitante Parocho, num egrotus sit mortuus, ut ne inungendus? fol. 303.

§. II.

Sir ne egrotanti Sacramentum hoc conferendum, si de eius viæ periculo probabili iudicium ferri nequeat? fol. 305.

§. III.

Num ab his Sacramenti valore sufficiat probabilitas periculi presumpta? fol. 305.

P A R S S E X T A.

§. I.

Hæsitans Titius, an legitimam ad Sacros Ordines suscipiendus, si gratia arigerit, num ad illos promoueri valeat? folio 307.

§. II.

Clericus de invaliditate Ordinis à se recepti ambigens, debeat ne ad eundem iterum promoueri? fol. 308.

P A R S S E P T I M A.

§. I.

Dubitans Sponsus, an si defectum, qui reperiebatur in Sponsa, agnouisset, sponsalia fuisset contracturus, possit ne illa dissolueri? fol. 310.

§. II.

Aneps de matrimonij valore bona fide contractus, an teneatur debitum reddere, & citius licite illud petere? fol. 311.

§. III.

Quid resoluendum, si uterque coniux de ma-

trimonij valore ambigat, aliter verò potest diligentiam adhibere ad veritatem investigandam illicite debitum petat? fol. 313.

§. IV.

Into matrimonio, dubitans alter coniux de impedimento dicente, quod ab iplomet dubitante tolli potest, an teneatur deusum reddere alteri coniugi petente? fol. 315.

Cum dubitatur, an impotentia coeundi præcesserit, an verò sublegeta fuerit matrimonium, quid iudicandum? fol. 315.

§. V.

Animo hesitante, non impotentia, quæ præcessit, sit ne vera, an similitudinaria, vel an naturalis, an potius accidentalis, quid præsumendum? fol. 317.

§. VII.

Ambigens, an motus fuerit incensus ad contrahendum matrimonium, præsumi ne debeat non incensus, & non incensus, & dubitetur an grauis, vel leuis, quid dicendum? folio 318.

§. VIII.

Adulter dubitans, an tempore adulterij, & promissionis de matrimonio cum adultera, contrahendo, superflus fuerit alter coniux, incurritur ne in impedimentum dirimens? fol. 318.

§. IX.

Si quis hesitet, an Sacerdos, ex Parochij licentia matrimonio interfuerit, onus id probandi incumbat ne eam affirmanti, an verò contra eam opponenti? fol. 319.

§. X.

Duobus ab eadem persona initis matrimonijs, quorum primum, ob aliquam solemnitatem præsumptam legitimam censetur, secundum verò, quoad eandem solemnitatem, certum, verum horum manere debeat? fol. 320.

§. XI.

Dubitans de impedimento dirimente matrimonio, possit ne illud intrare? fol. 321.

§. XII.

Ex errore existimans impedimento matrimonium dirimente fecerit, an valide contractit? fol. 324.

§. XIII.

Nonaulla similia dicuntur? fol. 325.

§. XIV.

Dubitans, an Titius sit ne à legitimo, an potius adultero parente preceator, num matrimonium inter ipsum Titium, & adulteri consanguineam prohibeatur? fol. 326.

D I S C E P T A T I O V I I.

DE Conscientia scrupulosa. fol. 328.

Cap. I. Definitur scrupulus, & eiusdem nomen, & realitatem. fol. 328.

Cap. II.

Quos actus scrupulus inuoluit, & vitium ad totum intellectum pertinet? fol. 331.

Cap. III.
De causis, ex quibus suboriuntur scrupuli. folio, 332.

Cap. IV.
An scrupulus sit deponendus, vt honesta sequatur actio. fol. 333.

Cap. V.
De causis scrupulorum remouendis in genere. fol. 335.

Cap. VI.
De Remedijs scrupulorum pro determinatis materijs. fol. 337.

§. I.
Nimia in iterandis confessionibus, præteritisq; criminibus enucleandis Religio, quo pacto moderanda. fol. 337.

§. II.
Efficax suggeritur forma ad vanum abigendū timorem de doloris ad confessionem requisiti defectu. fol. 339.

§. III.
Solicitude inaniter metuentium mentem torquens, an malis assenserint suggestionibus qua ratione expellenda. fol. 340.

§. IV.
Quomodo contra scrupulos insistendum in sacris precibus ex præcepto fundendis. fol. 341.

§. V.
Qua via superfluis occurrendum Religiosorum timoribus, de vitæ perfectione curanda. fol. 344.

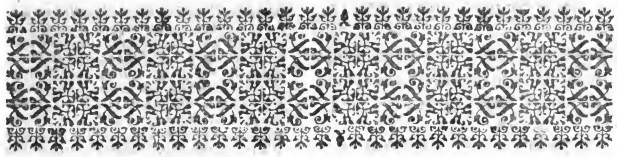
§. VI.
Vtrum consuetudo, aut firmum propositum, transgrediendi regulas, sub mortali minimè obligantes, grauem inuoluat contemptum contra præceptum tendendi ad perfectionem. fol. 345.

§. VII.
Quid sit transgredi regulas ex formali contemptu. fol. 346.

1. ...
 2. ...
 3. ...
 4. ...
 5. ...
 6. ...
 7. ...
 8. ...
 9. ...
 10. ...

DE PROXIMA
HUMANORVM
ACTVVM REGVLA,
QVAE EST CONSCIENTIA
MORALES DISCEPTATIONES.

PRIMAM, ac præcipuam, quamvis remotam, humanorum actuum regulam, esse legem æternam omnes fatentur: est tamen hæc nobis extrinsecam, nam sub ratione indicantis bonum, & malum inuenitur in diuino intellectu; sub ratione verò imperantis, & præcipientis in diuina voluntate: oportet igitur præter extrinsecam, & increatam, dari aliam regulam creatam nobis intrinsecam, quæ sit participatio quædam, & similitudo ipsius primæ, & increatæ regulæ: Noster igitur sermo in his Disceptationibus non versatur circa ipsam primam, & remotam; sed circa secundam; & proximam regulam, quam in operando respicere debemus, eidemq; nostras morales actiones conformare. Hanc autem regulam nobis ita proximam, quæ est directiua earumdem actionum in particulari, *CONSCIENTIAM* Theologi appellare consueverunt; cuius naturam scrutinandam seligimus, utpote omnibus perutilem, & necessariam. Hanc vero tractationem varias in Disceptationes, & Capita, & quando opus erit Capita ipsa in Sectiones, maioris distinctionis gratia, diuidemus.

DISCEPTATIO. I.

De natura Conscientiæ in communi, & de varijs eiusdem acceptio- nibus, & diuisionibus.

Premittimus quædam spectantia tum ad entitatem, tum ad definitionem conscientie, in vniuersum, vt horum cognitione adepti ad casus particulares melius descendamus.

CAPVT I.

Quid sit Conscientia secundum Nominis rationem, & ad quam potentiam pertineat.

S V M M A R I V M.

- 1 Conscientia derivatur a verbo conscire.
- 2 Conscientia est cordis scientia.
- 3 Significat applicationem scientie ad opus.
- 4 Conscientia non importat scientiam strictè, sed à large sumptam
- 5 Applicatio, quæ ponitur in descriptione conscientie sumitur intransitiuè.
- 6 Est formalissima applicatio principiorum ad opus particulare.
- 7 Vtitur quodam syllogismo siue implicitè siue explicitè.
- 8 Eius maior subministratur a Synteresi.
- 9 Minor a ratione siue superiore siue inferiore.
- 10 Est concludens scientia.
- 11 Eius applicatio extenditur ad præsentem actum præteritos, & futuros.
- 12 Dicitur etiam scientia cum se ipso.
- 13 Pertinet ad intellectum, vt colligitur ex etymologia.
- 14 Probatur ex Patribus.

Naturam, seu formalitatem rationem conscientie inuenientes, pauca quedam præ de eius etymologia, seu nominali designatione, antequàm eius realitate aperiam, præponenda censemus. Spectando igitur vim nominis, dicimus conscientiam derivari à verbo conscire; licet etiam vox ista, conscientis, vt notauit Salas in par. 2. tr. 8. disp. vnicæ. sec. 1. n. 4. Rursus dicimus conscientiam secundum vocem importare scientiam cum alio, dictio enim illa, Con, simulatrem significat; difficultas autem est in explicando quid sit hoc aliud, & duos inuenio dicendi modos; nam aliqui volunt per ly, aliud, significari ipsam hominem secum, aliquid scientem, licet exterius nihil dicat; ita Ioannes Salas l. c. cui etiam ad hæret. Bresserius lib. 1. de consc. in genere cap. 2. n. 19. idem confirmat ex dicto illo Horatii [hic murus abe-

neus esto nil conscire sibi, nulla pallefcere culpa,] hoc ipsum videtur voluisse Hugo de Sancto Victor lib. 2. de anima, desiniens enim conscientiam, ait. *Conscientia est cordis scientia, & subdit Cor noscitur se, & alia, quando autem se noscitur, appellatur conscientia, quando vero præter se alia noscitur, appellatur scientia, extant etiam eadè verba in operibus S. Bernardi to. 2. lib. de interiori domo cap. 22. & lib. de conscientia. 4. initio, quæ opera, dubium est, an sint ipsius Bernardi, vt animaduertit Bellar. de Scrip. l. c. c. & hic est primus modus hæc vocem exponendi.*

Alij vero iniquum per conscientiam significari applicationem scientie ad opus, seu ad actum particularem; ita S. Thomas quæst. 17. de Verit. a primo in Corp. & 2. ad secundum 1. par. quæst. 79. a 13. S. Bonau. in 2. dist. 39. q. 2. nu. 7. S. Antoninus par. 1. tit. 3. c. 10. Caiet. in epist. ad Rom. cap. 2. super illa Apostoli verba [testimonium reddente] Capiteolus eadem dist. quæst. prima concl. 2. Valen. in p. 2. dist. 2. quæst. 14. p. 4. ver. [Item quarto] Martinez in p. 2. q. 19. d. 6. dub. 1. ad argum. secunda sententia. Ludouicus Caspensis in suo cursu theologico tract. 11. disp. 1. n. 4. Eligius Bassens in flor. theol. v. conscientia num. 1. Malderus in p. 2. q. 19. art. 6. tract. de conscientia disp. 82. con. 5. & alij. Aduertendum tamen hic est, quod conscientia non importat scientiam strictè sumptam, quatenus est verorum tantum cognitio, sed sumitur largè pro quacunq; noticia, in quantum iuxta conuetum loquendi modum, ea, quæ nouimus, scire dicimus: lic aduertit S. Thomas art. 2. cit. de ver. ad secundum. Vterque modus enumeratus est admittendus, quia uterque importatur per conscientiam, vt expressè docet S. Thomas in 2. dist. 5. quæst. 2. ar. 4. in corp. explicando enim varia huius vocis significata, verius siam licet ait. *Inde dicitur conscientia, quasi cum alio scientia, quia scientia vniuersalis ad actum particularem applicatur; vel etiam quia per eam aliquis sibi conscientis est eorum, quæ fecit, vel facere intendit* Hæc D. Thomas, cuius verba probationem huius explanationis continent. Pro qua re aduertendum est cum Valentia loco superius citato. Applicationem hanc, secundam quam conscientia exponitur, non esse suspendi transitiuè, quasi conscientia applicationem illà causet, sed intransitiuè; nam ipsamet conscientia, est formalissima applicatio principiorum vniuersalium particularium ad actum particularem. Vt autem melius hoc intelligatur supponendum est ex S. Thomas loco in 2. quod ratio in eligendis, & fugiendis, & syllogismo quodam vtitur, qui interdu formaliter, & explicitè, interdum vero virtualiter, & implicitè adest. *scilicet maior subministrat synteresis, quoniàm in ipsa maiori habentur principia vniuersalia, quæ ad synteresim spectant, & minorem vero subministrat ratio superior, aut inferior, quia in ipsa minori continentur rationes magis particulares, operationisque propinquoiores pertinentes, siue ad superiorem, siue ad inferiorem rationem, vt mox videbimus, ex his denique elicatur*

Et tunc conclusio in particulari, quæ ad conscientiam spectat, idcoque conscientia merito d. S.

10 Antonino dicitur † concludens scientia, ferè idem dicit *Aureolus lib. 2. d. 14. §. 8. Nunc ergo*, cum vult conscientiam esse conclusionem illatâ ex synteresi &c. & maioris explanationis gratia ponamus exemplum à synteresi v. g. subministrat hæc vniuersalis propositio: *Omne malum est fugiendum*, postea ratio naturalis assumit hanc minorem: *Furtum est malum*, & si hoc assumat ex eo, quod per legem æternâ Dei est prohibitum, dicitur minor subministrari à ratione superiori, quæ procedit per causas æternas, & diuinas, si vero ex eo, quod furtum sit iniustum, ledens ius alterius, tunc minor dicitur subministrari à ratione naturali inferiori, quæ procedit per causas temporales, & humanas, & ex his elicitur ista conclusio: *Ergo furtum est fugiendum*; cuius actus est à conscientia, quæ est formalis applicatio iudicij vniuersalis, & etiam iudicij procedentis à ratione. Proinde conscientia dicitur scientia, non quomodo cumque, sed cum applicatione, ita vt ly, cum, non importet aliquod distinctum ab ipsa conscientia, sed tantum applicationem qualitatis, seu conditionis, quæ est vniuersalium principiorum applicatio.

11 Præterea applicatio ista, quæ est conscientia, indifferenter potest se habere † ad actum siue præteritum, siue præsentem, siue futurum: & ex his colligimus triplicem esse actum cōscientiæ, vt etiam notauit *Antoninus c. c. c. §. 2. videlicet, testificari, accusare, vel excusare, soluere, vel ligare*; enim conscientia est de præterito, dicitur testificari siue bonum, siue in malum, in quo sensu *S. Paulus ad Rom. cap. 2. inquit [Testimonium illis reddente conscientia eorum.]* Alius actus conscientia est, accusare, reprehendere de malo præterito commisso, vel bono omisso, vel excusare à culpa, & sic intelligitur illud *Eccl. 1. 2. 7. scit conscientia tua, quia tu crebrò maledixisti alijs.* & ex *S. Greg. lib. 6. Epist. cap. 178. qui refertur in 2. parte Decreti 2. 1. quæst. 3. cap. In cunctis*, habentur hæc verba: *[Quem enim conscientia defendit, & inter accusationes liber est, & liber, vel sine accusatione esse non potest, si sola, qua interius addidit, conscientia accusat.]* Secundo, & tertius actus conscientia est ligare, vel soluere siue de presenti, siue de futuro, & significatur ab *Apostolo ad Rom. 2. 4. illis verbis [omne, quod nō est ex fide, peccatum est.]* nempe quod non est secundum conscientiam, peccatum est, ita hunc locum explicant Commentatores.

Ex his omnibus intecum conuenienter explicari conscientiam, per hoc, quod sit conscientia cum alio, seu, vt loquitur *D. Antoninus*, sit concludens scientiam, si uo intellige, concludens particularem actum; quatenus notitia illa vniuersalis, quæ à synteresi subministratur, & illa alia, quæ à ratione superiori, vel inferiori, vt de clarauimus, applicatur alicui actui particulari siue præterito, siue futuro, aut præteriti.

Denique est etiam admittenda illa prior ex-

positio, secundum quam dicitur conscientia esse † scientia cum se ipso, hoc enim nunc aduertatur alteri explicati onis, quia per hanc scientiam concludentem, seu actui applicatam homo, & sicutque actiones cognoscit, & quia conscientia est veluti quidam acculator, testis, & inquisitor interior propriorum actuum.

Et hæc satis superque dicta sint circa nominis significationem. Deueniendo autem ad realitatis explicationem ipsius conscientia se offert opinio *Henrici*, & *Durandi*. *Henricus enim quod lib. 1. quæst. 18. posuit* conscientiam realiter esse quendam voluntatis inclinationem, & consequenter eius proprium subiectum esse ipsammet voluntatem, & hoc probat ex vâjjs attributis, quæ prædicare solentur de ipsa conscientia; dicitur enim aliquando conscientia bona, aut mala; bonitas autem, aut malitia in actibus voluntatis inueniuntur. Rursus ad *Hebr. 11. dicitur* conscientia mundari, emundatio autem à maculis fit per actum voluntatis. *Durandus* vero tenet cōscientiam esse agm regatum plurium realitatum, & secundum vnam esse in intellectu, secundum vtro aliam in voluntate, quod probat primo ex vi nominis; nam cōscientia importat scientiam simul cum aliquo, seu aliquo cum scientia. Hoc autem aliquid ait esse quendam propensionem velutatam respondentem scientiæ prædictæ, quæ est in intellectu & vtramque esse conscientiam; secundo ex conditione actuum, qui conscientia tribuuntur, dicitur etiam testificari, quod pectinet ad intellectum; rursus dicitur interdum remordere, quod significat tristitiam habere de opere male facta, & vt sic spectat ad voluntatem.

13 Dicendum tamen est conscientiam ad intellectum pectinere: est communis sententia, quam docet *S. Th. p. p. quæst. 79. d. 13. & alibi, Suarez in p. 2. disp. 13. sect. 2. Vasquez in eadem primam. 2. disp. 19. cap. 1. Bresserius de cōscientia lib. 1. c. 2. Martinez in p. 2. quæst. 19. art. 6. Nicolaus Baldelli vir eruditissimus, & de nostra societate bene meritus in suis moralibus disputationibus theol. lib. 4. de conscientia disp. 1. Caspensis, & Bassans loc. cit. Franciscus de Amico in p. 2. S. Thome disp. 15. sect. 2. n. 16. Ariaga in p. 2. S. Thome d. 2. sec. 2. Ioannes Præpositus ibidem quæst. 19. art. 6. dub. 1. & alij, inter quos aliqui dicunt esse habitum, vt *S. Bonauentura*, & Scotus; Alij vero actum & quid pectinet ad intellectum. Probarur conclusio ex sacra Scriptura, nam in *Eccl. 1. 2. dicitur [scit enim conscientia tua, quia tu crebrò maledixisti alijs.]* & ad *Rom. cap. 2. [testimonium reddente illius conscientia ipsorum.]* scire autem, & testimonium reddere sunt operationes intellectus; præterea ad *Rom. 11. dicitur [omne quod non est ex fide, peccatum est]* per fidem autem intelligitur conscientia, quatenus est credulitas, seu persuasio rationis, vt declarant ibi Commentatores, & tenus sit est: omne, quod non est secundum conscientiam, peccatum est.*

Secundo probatur ex ipsamet voce, & nomina

nis etymologia; nam conscientia, ut inquit S. Thomas, & supra fuit vidimus, significat conscientiam cum alio.

- 14 Tertio efficaciter suadetur & Patrum auctoritate, quorum dicta satis superque manifeste indicant conscientiam esse operationem intellectus, & primo loco Origenes, qui libro illa 2. in cap. 2. ad Rom. superius relato, multa proferens de conscientia, inter alia sic inquit [*hec enim, & alibi dicitur, quia reprehendat, non reprehendatur, & indices hominem, non ipsa iudicetur, sicut ait Ioannes: Si conscientia, inquit, non reprehendat nos, fiduciam habemus ad Deum, & iterum ipse Paulus alibi dicit: quia gloriatio nostra hac est, testimonium conscientia nostra,] hęc Origenes, qui post pauca appellat conscientiam Pedagogum, & Rectorem animarum; at reprehendere est actus intellectus, cum nihil aliud sit, nisi detectatiue malum commissum offendere ipsi Reo: similiter iudicare, & dirigere, quod est munus Pedagogi, & Rectoris, nequeunt esse in anima, nisi ab intellectu; voluntas enim cum sit potentia coeca nequit reprehendere, iudicare, dirigere, &c. hęc enim sunt cognitiones quædam.*

Basiliius homilia in principium Proverborum circa medium, vocat conscientiam iudicium quoddam naturale, per quod ab iniquis facile bona discernimus, & addit, conscientiam sedere pro tribunali, nempe, iudicare.

S. Ambrosius lib. 2. de Abraham cap. 4. sic inquit [*dum: n. quodam sumus delinquendi libidine, nebulis quibusdam insipientie mens obducitur, & sumo quodam iniquitatis oculi eius caligant, ne videat eorum, quæ concupiscit, deformitatem; sed cum omnis nebula transierit, & fulgor sapientie fulserit, gratia tormentæ exerceatur in quodam male conscij secretario.] obnubilari autem, videre, &c. opus intellectuale importat, sicut etiam secretarium male conscij, per quod conscientia intelligitur.*

S. Hieronymus in cap. 1. Ezechielis super illa verba, [*quattuor facies vni,] appellat syncrētē scintillam conscientia, indicans conscientiam esse veluti ignem splendētem, hoc autem cognitionem importat; & ideo paulo post, conscientiam comparat cum visione Aquilæ, cuius intuitus est valde perspicax.*

S. Chrysostomus hom. 20. in cap. 4. Genes. circa medium ait [*Quis enim istum, dic obsecro, talem ad confessionem adegit, nullus alius, quam conscientia, & incorruptus ille Iudex: nam simul ac in peccatum declinauerat, & opere perpeccerat malum conatum, statim surrexit conscientia, inclaimansq; & ostendens peccatorum magnitudinem.] inclinare autem, offendere, &c. intellectus, & non voluntati congruunt.*

D. Augustinus in Psal. 37. post medium, super illa verba. *Quoniam in te Domine speravi; Quando Deus, inquit, Iudex eris, alius testis, quam conscientia tua non erit,] munus testis est in locutione, atq; adeo est a potentia cog-*

noscentia, quæ in hac materia non est, nisi intellectus.

D. Gregorius lib. 1. moral. cap. 19. Conscientiam vocat internam accusatricem, & lib. 32. cap. 7. ait esse testem, quæ omnia ad intellectum pertinet.

Deniq; S. Bernardus lib. 3. de consideratione ad Euangelium longe post medium versus finem, de conscientia sub denominatione oculi loquitur in hunc modum. [*At nullus de tanta numerostate spectantium molestior oculo suo cuiusq; Non est aspectus sine in celo, sine in terra, quem tenebrosa conscientia suffugere magis velit, minus possit.*

Hęc, & plura alia tum ex Patribus, tum ex prophanis auctoribus, quos refert Cornelius à Lapide in cap. 26. Leuitici Per. 36. afferri possent, quæ aperte ostendunt conscientiam esse actum intellectus potentia. Sed prædicta à nobis allata sufficiant.

C A P V T II.

Quænam sit realis Definitio Conscientiæ.

S V M M A R I V M.

- 1 Conscientia non consistit in notitia tantum apprehensivæ, sed in Iudicativa.
- 2 Reperiri potest in iudicio illativo.
- 3 Est iudicium intellectus, immediate versans circa morales actiones.
- 4 Cuius definitionis reſtitutio probatur, & declaratur per partes.
- 5 Sub illa comprehenduntur etiam omissiones.
- 6 Comprehenduntur etiam opera consilij.
- 7 Non est iudicium per modum imperij.
- 8 Nō est iudicium vltimum practicæ practicum.
- 9 Assignatur maior ratio hęc ponatur in iudicio distante, & non in iudicio vltimo.

STENDIMVS capite præcedenti conscientiam proprie dictam ad potentiam intellectivam pertinere, tamquam eius actum, nunc vero magis in particulari querendum est, sub qua intellectus operatione sit ponenda, ut eius realem definitionem tradamus.

- Dicendum itaque est primò eam non consistere in notitia tantum apprehensivæ, sed in iudicativa, atq; adeo non esse primam intellectus operationem: sic expressè Corduba lib. 3. questionum in tract. de consc. quest. 1. ver. Dicitur, & Bresserius lib. 1. de consc. cap. 4. nu. 3. 3. 3. Probatur conclusio primò, ex munere propriissimo ipsius conscientia, quod est dirigere nostras morales actiones, easq; factas examinare, & iudicare: tale autem officium nequit consistere in sola, & simplici apprehensione, nisi enim iudicemus de honestate, aut in-
- honest.

honestate actionis temere illam vel exercemus, vel repellimus; & impossibile est de actionibus præteritis sententiam ferre, sistendo in sola apprehensione, ut de se est satis manifestum.

Secundo, probatur ex eius etymologia, quam supra exposuimus; diximus enim conscientiam esse scientiam actui applicatam, & concludentem, hoc autem importat iudicium, & non simplicem apprehensionem.

Tertio, ex eius diuisionibus, vt videbimus, distinguendo eam in rectam, erroneam &c. quæ, vt patet, inuoluunt operationem iudicatiuam.

Quarto sunt dicta Patrum, quæ retulimus, & manifestè indicant manus conscientie esse iudicantem.

Dicendum est secundo posse conscientiam reperiri in tertia operatione intellectus, seu in iudicio illatiuo, & discursiuo. Est contra Bresserum, qui in fine numeri 3, citati clarissimè negat discursum, seu tertiam operationem intellectus esse conscientiam, sed est omnino reijciendum, tum quia quod negat, non probat, tum quia alij auctores oppositum docent, vt S. Antoninus, qui ait conscientiam esse scientiam concludentem, vt supra vidimus; & Aureolus dixit esse conclusionem illatam ex synthese, tū denique quia ratio pro parte affirmatiua est efficax, primo, quia iudicium secundæ operationis, in quo ponitur conscientia, est virtualiter, & implicite illatiuum, cum enim non verietur circa prima, & vniuersalissima principia, necessario est deducibile ab aliis factè implicite, v.g. iudicium, quod determinamus hunc contractum in specie non esse faciendum, quia inuoluit iniustitiam contra alterius, inferretur ex principijs primis practicis, nempe, Nullū iniustum esse faciendum; & hoc ex alio principio magis vniuersali, Quod tibi nõ vis, alteri ne facias. Ex his aut similibus principijs cognita iniustitia huius contractus in particulari, inferretur ergo contractus iste non est faciendus. Si igitur iudicium illatum, vt virtualiter contentum in iudicio secundæ operationis, est directiuum, & regulatiuum nostrarum actionum moralium, multo magis id erit asserendum de eodem iudicio illatiuo in se ipso, & formaliter; inaudicium enim, & incredibile est aliquid esse posse regulam, vt implicite in alio contentum, & non posse regulam esse in se ipso existens.

Secundo probatur, quia omnes illæ conditiones, quæ reddunt iudicium simpliciter compositum, quales est secundæ operatio, aptum ad regulandas actiones, inueniuntur etiam in iudicio illatiuo, potest enim concludendo ostendere quid sit prosequendum, quidue fugiendum. Rursus actiones præteritas rectas, seu rationi conformes fuisse, aut diffformes, & sic de reliquis conditionibus, quæ iudicio composito tribuuntur, quatenus habet rationem conscientie, ergo non est negandum in tertia operatione dari posse veram & propriam conscientiam. Ex his hæctenus dictis colligere re possumus realem conscientie definitionem, quæ propter-

3 Dicendum est tertio: Conscientia est iudi-

4 cium intellectus immediate versans circa morales nostras actiones, dicitans quid sit faciendum quidue fugiendum, & id, quod sic dicitans, an fuerit contentanum, an vero recte rationi dissentaneum. Definitionem hanc esse conuenienter traditam ostendi poterit discernendo per singulas condiciones. Est primo dicitans esse iudicium intellectus, quia, vt supra probauimus, conscientia proprie dicitans pertinet ad intellectum, & non est simplex & mera apprehensio, sed ad hæc, atque adeo est iudicatiua; & hoc habet conscientia loco generis, cui fit quod commune ad plura alia, quæ non sunt conscientia, sed quædam iudicia intellectus pertinentia ad ad morales actiones, qualia sunt iudicia, quæ a prudentia, & ab alijs habitibus prudentie annexis elicuntur, nempe ab Eubulia, Synesi, &c. Non diximus autem hoc iudicium, in quo conscientia consistit, esse practicum, quia voluimus per definitionem assignatam comprehendere omnem conscientiam; nimirum, & eam; quæ immediate circa actiones futuras, seu à nobis exercendas versatur; & circa actiones præteritas a nobis factas; idemque licet respectu factæ, darum conscientia sit iudicium, seu dicitans, & propriissime practicum; nihilominus circa præteritas non est proprie iudicatiua practicum, sed potius speculatiua; nam præteritum ut sic nequit esse tactibile; proinde nonnulli distinguunt conscientiam in speculatiuam, & practicanam; in quantum illa habet pro obiecto præterita; ista vero futura, potest tamen minus pretere virtutis iudicium dici practicum, quatenus circa morales actiones tactibiles, à futuris, & præteritis abstrahendo, versatur.

Secundo dicitur versari immediate, &c. quia inter conscientiam, & actiones morales nihil aliud mediatur obiectum.

Tertio explicatur eius obiectum, eum dicitur esse circa morales actiones; nam conscientia non respicit actus necessarios, vt sunt illi, qui à Theologis vocantur primo primi, & actus aliarum potentiarum, quæ voluntati non obediunt, vt sunt operationes potentie negatiuæ; hi enim non sunt capaces moralitatis, & directionis, & per hæc, & sequentes particulas conscientia tæcetur, tanquam per propriam specificam differentiam, ab alijs actibus iudicatiuis intellectus.

Quarto additur, Dicitans, explicatur per hæc particulam officium conscientie, quod est dirigere nostras actiones, quod sacre debeamus ostendendo, & quid vitare oporteat; idcirco conscientia solet etiam appellari: Dicitans rationis.

Quinto ponuntur actiones tum præteritæ, tum futuræ, vt assignetur integrum, & adæquatam obiectum conscientie, sicuti supra explicauimus.

Sexto subditur formalitas, sub qua à conscientia actiones istæ respiciuntur, nempe, vt morales, seu quod in idem recidit, vt rationitæ, aut differentia: naturæ rationali, vt rationali, seu rectæ rationi.

Ex

Ex his conditionibus ita declaratis inferimus rectitudinem traditæ definitionis; in ea enim nihil potest, tamquam abundans, assignari, neque potest afferri alia conditio conueniens conscientiæ, quæ non continetur in prædicta definitione, neque actus aliquis conscientiæ ex illis, quos Theologi consueverunt tamquam propria officia ipsi conscientie ascribere, ut est reprehendere, remordere, ligare, & soluere, hi enim duo ultimi actus pertinet ad conscientiam, ut versantem circa futuras actiones; reliqui vero circa præteritas, & sic conscientia, ut à nobis explicata, est adæquatè principium omnium officiorum, seu actuum ad conscientiam ipsam pertinentium; ergo cum adæquatè conscientiæ natura per definitionem prædictam explicetur, erit tradita conuenienter eius definitio, & iuxta leges bonæ definitionis, quas Logici requirunt.

Sed dices Primo, Conscientia versatur etiam circa omissiones, tum præteritas, tum futuras, quod in nostra definitione non ponitur. ergo est deficiens.

Respondetur dupliciter, & Primo, affirmationem, & negationem oppositam ad idem genus spectare: Sicuti in simili docet S. Thomas p. 2. q. 71. ar. 6. ad 1. ubi quaerens, an rectè definitum sit peccatum actuale à S. Augustino: esse dictum, factum, & concupitum contra legem æternam, & dicens rectè definitum fuisse, obijcit primo loco contra seipsum, sub illa definitione non contineri peccatum omissionis; respondet S. Doctor contineri, quia affirmatio, & negatio ad idem genus reuocantur: proinde quando dicitur peccatum esse dictum, factum, &c. subintelligitur, aliquando etiam non dictum, non factum, &c. esse peccatum; sic in casu nostro respondere nos possumus, quod cum dicimus conscientiam versari circa actiones morales, intelligendum erit versari etiam circa earum dem actionum negationes. Secundo respondet, nos non cogi recurrere ad continentiam implicitam, asserendo negatiuum oppositum subintelligi, &c. nam dicimus, & explicitè omissiones in definitione appolatas fuisse, diximus enim conscientiam tum circa faciendum, tum circa fugiendum, & circa factum, & non factum iuxta rectam rationem versari; in his verbis clarè declarantur omissiones morales esse etiam conscientie obiectum, quia si conscientia aliquid dicitur esse faciendum, certum est, omissionem actionis faciendæ, esse malam, & cum dicimus versari circa id, quod est fugiendum, denotamus omissionem alicuius actus esse bonam, & actum epositum esse malum. Rursus, quando dicimus versari circa factum, an fuerit conscientiam, an vero rationi dissentantem, explicamus omissionem aliquam esse malam, cum omittimus id, quod erat rationi consentaneum; & esse bonam, omittendo id, quod erat eidem rationi dissentaneum.

Dices Secundo, Præter officia prædicta, datur aliud pertinens ad ipsam conscientiam, quod tamen omnium à nobis, & non explicatum

in definitione allata; ergo definitio est deficiens. Antecedens, in quo est difficultas, probatur, quia conscientia potest legè distare aliquid, quod tamen sit solum sub consilio, & non cadat sub præceptum, ut sunt omnia opera, quæ vocantur supererogationis, & talis conscientia appellatur consensens, & non ligans.

Respondetur ex Biesferio cap. 4. cit. n. 17. sub illis particulis, nempe, faciendum, & fugiendum, super erogationis opera contineri, nam faciendum, & fugiendum sumuntur latè, & quatenus comprehenduntur actiones ex præcepto, & ex consilio.

Dicendum est Quarto, Conscientiam non esse iudicium per modum imperantis, sed solum iudicantis: ut Malderus post conclusionem erratam in 2. corollario, & Martinez §. Reflat autem, soluendo dubium contra argumentum Durandi; at Biesferus hac de re loquitur obscure, nam cap. 4. cit. num. 28. conscientia dicitur explicans, expressè docet ipsi conscientie conuenire quoque; imperare; at inferius num. 35. per. Probatur 2. alii conscientiam non esse imperij actum à reliquis distinctum, & subdit, tum quia ille, videlicet, actus imperij non datur, tum quia, & si daretur, non esset conscientia. Sed quicquid sit de mente huius auctoris, probatur nostra conclusio tamquam certa, quia minus conscientie est dirigere voluntatem nostram, in ordine ad operationes morales; atque adeo est per modum consilij, non imperij, & se habet veluti consultor noster, qui debet actiones nostras humanas iudicare, quod clarus fiet manifestum soluendo quamdam Durandi obiectionem.

Dices igitur cum Durando dist. 39. cit. quest. 5. Si conscientia consisteret in iudicio practico intellectus, ut explicamus, nunquam contingeret operari contra conscientiam, quod est aperte falsum; quia operatio moralis, vel eius omisio semper est iudicio practico conformis, vi cuius homo mouetur ad operandum, vel omittendum, & quod iudicium appellari solet vltimum, & practice practicum, siue sit imperium, siue ab imperio distinctum; ergo cum actio semper sit conformis iudicio, ex quo sequitur, nunquam erit illi difformis, & sic nunquam homo dicretur contra conscientie iudicium agere.

Respondetur hoc Durandi argumentum nullam contra nos habere vim, & facile dissolui, distinguendo duo iudicia, vnum: per quod dicitur, quid hic, & nunc sit faciendum: aliud vero, per quod homo iudicat, v. g. exercendam esse talem actionem, quamvis primum illud iudicium dicitauerit actionem hanc esse rationi dissentantem: conscientiam autem ponimus in primo illo iudicio, quod non est vltimum, neque est practice practicum: cum positum non esse ethicam, quia voluntas sepe allicitur ab obiecto, ut delectabilis, aut vtilis, non obstante, quod per primum illud iudicium ostensum, & dictatum fuerit obiectum hoc esse in honestum, & sic voluntas ab obiecti delectabilitate alle-

ctatur contra primum iudicium, seu

contra conscientiam. Negandum igitur est Durando ex nostra sententia ponere conscientiam in iudicio intellectus, sequi, nunquam hominem operari contra conscientiam. Vtrum autem semper detur vitium illud iudicium practicę practicum, quando humano operamur modo, & vtrum debeat semper esse per modum imperij, alibi est; determinandum, satis nobis in præsentia erit, siue semper detur, siue aliquando, non sequi illud Durandi absurdum.

sed posset quis in contrarium tali pacto vrgere. Cum ita duo iudicia à nobis posita sint practicę, quorum vnum deferatur, alterum vero à voluntate admittitur, siue ductum sequendo, non apparet maior ratio, cur nomen conscientię priori dumtaxat iudicio tribuatur, nō autem posteriori, & per consequens neq; maior erit ratio cur homo peccans dicatur operari contra conscientiam, & non potius iuxta illā; & hoc qui à leci voluntas operatur diffimuliter ad vnum iudicium operatur tamen semper conformiter ad aliud, supponendo, anequam liberę voluntas operetur, dari scilicet per tale iudicium practicę practicum, iure enim in hac infantia hoc supponimus, quia responsio à nobis superior data, argumenta Durandi soluendo, non fundatur in eo, quod tale iudicium non detur; cum dictum fuerit, siue semper detur, siue non sequi, hominem nunquam contra conscientiam operari.

Respondeo negando non esse maiorem rationem, cur priori, & non posteriori iudicio conscientię nomen tribuatur, & negatur pariter non esse maiorem rationem, cur homo peccans dicatur operari contra, & non iuxta conscientiam, non obstante quod peccando inueniatur semper difformitas cum vno, & cum altero iudicio conformitas.

Pro cuius intelligentia aduertendum est in illo iudicio practico, conscientiam consistere, quod se habet, vt præmissa regula voluntatis directio ad operandum in ordine ad finem, & qui est bonum, siquod rationis rationi naturę consuetudinem ostendere autem debet per huiusmodi iudicium, quid hic, & nunc sit operandum, aut operandum in ordine ad rectum finem, & hoc modo se habet per modum imperij dicitur dirigere, & actiones humanas nensuare, vt debito fini sint conformes. Hęc autem omnia conueniunt priori illi iudicio, cuiusq; mens est proponere, an hic & nunc talis operatio sit conueniens, nec ne; ut non reperiantur in posteriori iudicio, quod se habet potius per modum imperij, quam consilij. Ponamus exemplum, apprehendatur ab intellectu actio furandi pecuniam sub ratione boni vtilis, & sub ratione mali, quatenus est contra legem æternā, tunc accedit conscientia dicens actionem hęc esse vijandam, quia est mala moraliter; at, hoc non obstante, formatur aliud iudicium practicę practicum, siue sit imperium, siue non, iuxta varias sententias, per quod intellectus vitio iudicat, bonum esse hic, & nunc, pecuniam illę

furari; quia vtile est, ideoque imperat volentati, quæ huius vitij iudicij ductum sequens, æternas mouet poenitentias ad futuram vendam pecuniam, & sic peccat. In hac autem tractu in interiorum, conscientia est illud iudicij, quod actionem illam esse malam dicit, & ideo vitandam; vt sic cum humano modo dirigat voluntatem, quæ ab illo discordans, dicitur operari contra conscientiam, quatenus contra regulam proximam operatur; licet se conformet et vitio iudicio, quod est per modum imperij, & non consilij, regulæ, & menturæ.

CAPVT III.

Quo pacto Conscientia differat à Synteresi, & à quibusdam, quæ sunt moralium actuum mensura.

S Y M M A R I V M.

- 1 Datur discrimen inter conscientiam, & synteresin.
- 2 Conscientia strictè sumpta differt à ratione.
- 3 Seceretur à prudentia præcepta.
- 4 Multipliciter differt à lege naturali.
- 5 Hęc omnia largè loquendo interdum confunduntur.

DICENDVM est primò; Conscientiam præse sumptam, de qua loquimur, & distingui à synteresi, quia ista immediate versatur circa prima principia practica vniuersalissima, videlicet circa hæc, & similia: Omne bonum est prosequendum, malum vero fugiendum; Quod tibi non vis, alteri ne facias. Deus est colendus, & amandus; Parentes sunt diligendi; Temperantia est viuendum, & his similia, quæ absque deductione apparent; & quæ minus ut aliquis dubitatio, & controuersia: An conclusiones ex his, & similibus principijs imperceptibili syllogismo, deducibiles, quales sunt Decalogi præcepta, ad synteresin pertinent; hæcologi iamò communiter asserunt sub legem naturalem cadere, vt sic probat Suarez ex S. Th. & alij lib. 2. de leg. cap. 7. per totum. Regula autem vniuersalis est ea; primò, & per se synteresis materiam esse, quæ secundum se, & intrinsecè euidenter habet bonitatem, & sunt necessaria simpliciter ad rectitudinem eorum, vt prima sunt principia. Secundariò autem ad ipsam spectant synteresis, seu legem naturalem eaq; imperceptibiles, & euidenter ex eisdem primis principijs deducuntur, vt Decalogi sunt præcepta. Synteresis interdum vniuersat ali-quod per modum habitus, interdum vero per modum actus in quodam iudicio consentiens;

illud

Vtrum Synteresis, & Conscientia
extingui valeant.

S V M M A R I V M.

illud autem quod est per modum habitus, Nominales putant non esse realiter distinctum a b ipsamet ratione, seu potentia intellectiua: at S. Thomas, alijq; censent esse distinctum, & esse verum habitum realiter potentie superadditum, qua de re loquens Conradus in quest. theol. lib. 3. quest. 1. noluit questionem decidere, sed distinctiue tantum loquitur.

Ceterum conscientia est de singularibus, ideoq; satis distinguitur a synteresi; Rursus aliud est discrimen, nam conscientia interdum per motum prauitatem deperditur; at numquam synteresis, etiam in Damnatis.

Dicendum est secundo; Conscientiam etiam a ratione differre, nam ista, secundum vnam acceptionem est potentia quedam omnium tum enuersalium, tum singularium, tum speculabilium, tum etiam practicoium cognoscitiua: conscientia vero, vt diximus, solum de practicijs est, & singularibus, & non est potentia, sed actus, & vt sic etiam seceruitur a ratione, vt actuali modo explicando sequenti Disceptatione capit. prima.

Dicendum est tertio; Inter Conscientiam, & Prudentiam presertim acceptam esse discrimen; nam & si vtraq; de particularibus sit, Prudentia tamen semper est de veris practicijs, at conscientia esse potest etiam practicijs de falsis: rursus Prudentia semper est bona moraliter, conscientia vero interdum est mala, quando est vincibiliter, & culpabiliter erronea.

Dicendum est quarto; Legem naturalem, & conscientiam si multipliciter inter se differre, vt recte animaduertit Suarez lib. 2. de leg. cap. 7. num. 15. & Merolla tom. 2. disput. 4. capit. 1. num. 32. Primo enim differunt, quia lex naturalis est regula generalis de agendis, conscientia vero est de singularibus. Secundo Conscientia interdum est falsa, & erronea etiam vincibiliter, lex autem semper est vera, & recta; coenim ipso, quod est erronea, statim a ratione legis cessat. Tertio lex est de futuris actionibus, conscientia vero latius patet, eam de presentibus sit, futuris; & praeteritis, eiusque minus est legem omnem siue naturalem, siue diuinam, siue humanam ad opus applicare.

Dicendum quinto, & vltimo est: Quod si non ita proprie, sed large loquamur, aliqua ex enumeratis si confunduntur; & sic aliquando conscientia synteresis vocatur, ita *Diuus Hieronymus in primum Exeielis* super illa verba *Quattuor facies vni*, &c. & refertur a *Saucto Thoma p. p. quest. 79. ar. 13. in corp.* Nam synteresis est causa directiua conscientie, quae reductur magis proprie ad exemplarem, quatenus est eiusdem conscientie directiua, esse actus autem, & causus, eodem nomine, quodque appellantur. Praeterea Conscientia interdum dicitur lex naturalis, sic *S. Thomas in 2. d. 14. quest. 2. ar. 4. ad 5. c. 6. & hoc, quia a lege naturali causatur, vt ibidem idem S. Doctor notat,*

- 1 Synteresis in actu primo est ipse intellectus in actu secundo est habitus distinctus.
- 2 Synteresis primo modo accepta numquam extinguitur.
- 3 Secundo modo de potentia absoluta Dei destrui potest, secus de potentia ordinaria.
- 4 Actus secundus synteresis quoad principia vniuersalissima per se loquendo non extinguitur; per accidens vero aliquo modo obscuratur.
- 5 Impossibile est vt ad oppositum actum destitatur.
- 6 Cessare potest in ordine ad aliquod particulare operabile.
- 7 Conscientia circa plura extingui potest.
- 8 Totaliter extingui non valet.
- 9 Homo liberè malum eligens saltem implicite & virtualiter prima principia practica agno scit.

DE re hac susè agit *Corduba* in *questionario lib. 3. quest. 1. i. breuiter* tamen, & quantum in materia morali permittitur nonnulla, quae ad huius quæstionis decisionem pertinent, in medium afferam.

Dico igitur primo, Synteresim bifariam sumi posse, nempe vel pro ipso principio; seu actu primo, à quo proueniunt actus, vel pro actu secundo; actus autem primus radicalis est ipsamet potentia intellectiua; actus vero secundus formalis est quidam habitus eidem potentie superadditus, & congenitus, at de synteresi sub vtraq; hac acceptione loquitur est *S. Thomas in 2. sentent. dist. 24. quest. 2. art. 3. in fine corp.*, quamuis sub diuisione his verbis: *Et ideo dico, quod synteresis vel habitus tantum nominat, vel potentiam saltem subiectam habitui, sic nobis innato.* Synteresis autem supra pro secundo actu nihil est aliud; nisi iudicium illud, quod circa prima vniuersalissima principia practica versatur, videlicet: Bonum est prosequendum, malum vero fugiendum. Quod tibi non vis, alteri ne facias, & similia; extenditur autem synteresis ad alia principia minus vniuersalia, veluti secundario, vt adulterij, furu, &c. non est faciendum: Temperate est viuendum: Parentes sunt colendi &c.

Dico Secundo, Synteresis, quae est actus primus, impossibile est, vt maneat anima rationali si extingatur. Conclusio est certa, & ponitur expressè a *Corduba quest. cit. c. 1. i. nam* ab anima separari nequit potentia intellectiua: at loquendo de Synteresi formalis, quae importat habitum superadditum, idem est assertor quia

quia licet de potentia absoluta possit Deus hūc habitum destrucere, nihilominus id non facit, quoniam connaturaliter exigitur ab ipso homine, sicuti etiam exiguntur species, quibus intelligit, & multo magis id affirmare debem⁹ spectando potentiam ordinariam: hoc ipsum est dicendum de ipso intellectu, etiam positū reali distinctione inter entitatem animæ, & ipsum intellectum, & admissā opinionē, quæ vult proprietates reales separari posse à Deo manente principio, à quo fluunt, hoc autem non obstante, dicimus intellectum de potentia ordinaria esse inseparabilem, quoniam debetur naturæ humanæ. Probatur etiam conclusio auctoritate Patrum, inter quos est S. Hieronymus in cap. primū Ezechielis super illa verba: *Et quattuor facies vni*, applicat istas itas iuxta Platonis sententiā quattuor facultatibus animæ rationalis, inter quas quartam ait esse illam, quam Græci *ovrripov* vocant, id est synteresim, & sic addit: *Quæ scintilla conscientia in Cain quōq; peccatore, postquam eiētus est de paradiso, nō extinguitur.* S. Augustinus lib. 2. *Confess.* cap. 4. sic habet: *Furtum certè punit lex à Domino, & lex scripta in cordibus hominum, quam ne ipsa quidē delerit iniquitas, & idem docet alijs in locis: per legem autem in cordibus scriptam intelligitur synteresis; eodem modo loquitur.* S. Thomas par. 2. *quæst.* 94. art. 6. probas legem naturalem, quatenus veritatur circa prima, & communissima principia aboleri non posse à corde hominis. Sub nomine legis synteresim intelligit, ut patet ex ipsomet contextu: hoc enim asserit: *Nota super illa verba S. Luca: A hieruſeminiuo reuēto, sicenim inquit: immortalitatem exure, sed rationis sensum omnino aboleri non possunt.*

¶ Dico tertio. Neque quoad actum circa vniuersalissima principia à extingui potest Synteresis per se loquendo. Hæc cōclusionem docet S. Thomas in 2. *sentent.* d. 39. *quæst.* 3. art. 1. & loc. cit. in par. 2. cum in corpore articuli ait legem naturalem, cuius nomine synteresim intelligit, ut diximus, non deleri in ordine ad principia communia: ratio autem est quia principia ista communia sunt per se nota, proinde apprehensis terminis sicuti eorum veritas innotebit, ut: *Quod tibi non vis, alteri ne facias, & similia: quæ admodum id contingit in principijs vniuersalissimis speculatiuis, ut: Quodlibet est, vel non est: Omne totum est maius sua parte, &c. Dixi, per se loquendo, nam per accidens potest homo, vel rationis infirmitatis obrogari istam legem, vel aliquo alio simili impedimento prohiberi, quin exeat in actū, ut asserit S. Thomas *quæst.* 16. de *verit.* art. 3. Conclusio simpliciter loquendo, est adeo vera, ut etiam in Damnatis, Synteresis, quoad hunc actum, minime extinguitur, & hic est ille remotior, seu verius conscientię, quo ipsimet Damnati ciuciantur, ut ponit S. Thomas in 4. d. 50. q. 2. art. 3. *quæst.* in c. 2. & alibi.*

Dico Quarto. Neque, impossibile est, ut syn-

teresis pertuum actum ꝑ ad oppositū delectetur, nempe ad malum inclinet, est contra *Cordubam loco citato propos.* 2. ubi vult quod synteresis quoad suum immediatū actum possit impediri, aboleri, & deprauari, noltra tamen conclusio est. S. Thomas *quæst.* citata de *veritate*: & ratio est manifestā, quia ipsa synteresis, que est principium actus est essentialiter habitualis inclinatio in bonum honestum, proinde nequit esse principium actus oppositi; sicuti neq; habitus principiorū in speculatiuis potest ad falsum inclinare, ad iudicandum, V. G. totum non esse sua parte maius, aliquid simul esse, & non esse, &c.

Dico Quinto. Poterit secundum quid synteresis extingui, nimirum ꝑ in ordine ad aliquod particulare operabile, quatenus homo quando eligit, non applicat iudicium vniuersale ipsius synteresis, ex eo quod passio ob aliquam passionem absorbetur: ita S. Thomas *loc. cit.* hoc autem non est synteresim extingui quoad suum immediatū actum, seu quoad iudicium illud vniuersale circa communissima principia, et vult Cordubā; sed secundum quid dicitur extingui, nempe quoad aliquod iudicium particulare proueniens ab errante ratione, & non applicante propriū ipsius synteresis iudicium. Sed dices cum Cordubā, possunt prima principia practica non præteritari intellectui, vel si præsententur, poterit intellectus à suo iudicio impediri, vel ex voluntatis imperio, vel ex aliquo impedimento naturali, nempe lēione, infirmitate, indispositione, &c. Rursus potest etiam deprauari, ita vt eliciat actum oppositū, scilicet, dissentiendo primis principijs practicis, & hoc ex imperio voluntatis deprauiatæ circa hoc tūc loquitur ipse Cordubā assignās in progressu sui articulus veluti triplicem causam huius deprauiationis, nempe malitiam voluntatis, passionem, aut distractionem intellectus, quatenus concedat id ad tempus contingere posse, nam poterit intellectus, ablata deprauiationis causa actum naturalem impediētem, edicere per synteresim actum vnum immediatum circa prima principia.

Cæterū argumenta, quæ adducuntur à Cordubā non probant, nisi hanc vltimam conclusionem; nam etio demque hoc prima principia, quando homo liberè operatur eligendo, nullo modo præsententur, quod tamen est falsum, ut intra videbimus, tunc nihil aliud requirit, nisi synteresim actū non veritari circa suum immediatum obiectum, & hoc impediētem voluntate, vel aliqua passione, aut naturali distractione, & non autem sequitur synteresim quoad suum immediatū actum possiue deprauari, eliciendo nimirum actum oppositum, quod est improprie, aut secundum quid extingui, ut diximus in vltima conclusione: Ad illud verū aliud, quod pro se asserit Cordubā, negandum est, posse hominem iā deprauari, vt synteresis actum, primis principijs practicis contrarium, eliciat, vt in prima, & secunda conclusione auctoritate Patrum, & ratione ostendi-

mus; nam prima principia cum sint per se nota impossibile est, ut ipsa apprehensis intellectus oppositum iudicet, & quid simile cucurrit in apprehensione principiorum speculatiuorum.

¶ Dico Sexto. Conscientia si potest circa plura extingui in nobis est communis, eamque docet, & probat *Bresserus de consc. in genere lib. 1. cap. 14.* & manifeste patet, nam homo peccans poterit ita in voluntate deprauari, ut in multis falsis culpabiliter iudicet; inde est, ut plures Nationes existimauerint adulterium non esse malum, vituram esse felicitatem, Perurium fieri posse absque peccato ob bonum finem, &c.

¶ Dico Septimo. Numquam Conscientia ita deprauari potest, ut per omnino extingatur: ita *Bresserus loc. cit.* & ratio est in promptu, quia nisi aliquo modo Peccator, quando peccat, præcognoscat id, quod eligit, esse malum, & conscientia id dicitur, non peccaret; poneretur enim laborare inuincibili ignorantia, quæ à peccato exculat. Oportet igitur conscientiam indicantem aliquo pacto in obiecto malitiam dictam præcedere.

¶ Ex hac conclusione colligitur id, quod supra inanius, scilicet fallum scilicet esse quod prima principia, cum homo liberè malum eligit, vel libere bonum omittit, quod facere debet, aliquo modo intellectui non præsententur; nam quamuis explicite non semper se offerant, nihilominus implicite seu virtualiter semper habentur; patet, quia si haberetur conscientia dicta aliquod esse malum, quod est necessarium ad hoc, ut homo peccet, conscientia illa, cum se habeat veluti conclusio particularis, oportet fundari in principijs, in quæ est resolvable, ut accidit in speculatiuis, in quibus impossibile est intellectum assentiri conclusioni, quin implicite, & virtualiter assentiat principijs, à quibus conclusio illa procedit; sic in casu nostro, quando intellectui indicatur per conscientiam actionem hanc, V. G. furtiuam, esse malam, fundatur in eo quod legitur alterius, & hoc non esse legendum, quia sicut nemo vult suum ius ab alio auferri, ita neque debet alienum auferre, quod enim tibi non vis alteri ne facias, &c. & hæc pro hac materia sint satis.

CAPVT V.

An Conscientia pertineat ad superiorem, an verò inferiorem Animæ partem.

S Y M M A R I V M.

1. In anima rationali duplex reperitur portio superior, & inferior.
2. Distinctio utraq; portionis est secundum habitudinem ad rationes diuinas, & æternas; aut temporales, & humanas.
3. In omni potentia anima rationalis utraq; inuenitur portio.
4. Portiones istæ interdum inter se discrepant, interdum conueniunt.

5. Conscientia pertinet ad partem animæ superiorem.
6. Proccedit per rationes diuinas, & æternas.

MOVET dubitationem hanc *Martius Bresserus lib. 1. de consc. in genere cap. 3.*

- Pro solutione supponenda est distinctio, quam Theologiam animam si rationali agnoscunt, videlicet partem superiorem, & interioris, non solum quatenus pars inferior partem sententiam importat, & pars superior partem intellectivam; sed etiam sitiendo in eadem parte. Theologi duplicem hanc agnoscunt portionem, de qua *S. Augustinus lib. 12. de Trin. cap. 7. ut sine, & cap. 12. Thom. p. 2. q. 74. art. 9.* Distinctio verò ita non est sitendum si diversitatem potentiarum, sed eadem potentia in ordine ad diversas rationes obiectuum iuxta diversitatem officiorum, ut ad idem *S. Augustinus cap. 4.* hæc autem rationes sunt in duplici differentia; nam aliquæ dicuntur diuinae, & æternæ, aliquæ verò humane, & temporales: Rationes æternæ sunt illæ, quæ pertinent ad legem naturalem, vel positivam, siue diuinam, siue humanam, seu, quod in idem recidit, omnis ratio virtutis, quia ipsam honestam virtutis est secundum legem Dei æternam; ideoque in omni virtute ratio aliunde æterna reperitur, cum peccatum, vitiumque contrariatur. Rationes verò temporales, quæ interiores appelluntur, sunt rationes utilitatis, delectationis, honoris temporales, & similes, quæ aliquam virtutis rationem non respiciunt; quando igitur mens circa priores æternas rationes versatur, dicitur ratio, seu portio, & pars superior, quæ verò in rationes secundo loco politas, tertur, ratio, seu portio pars inferior vocatur.
- Præterea supponendum est, portiones si illas non inueniri in solo intellectu, sed etiam in memoria, & voluntate, in memoria quatenus in ipsa seruantur species omnium prædictarum rationum; & sic ut retineas species rationum æternarum vocatur pars superior, ut retineas species temporalium dicitur pars inferior memorie; in intellectu pariter utraq; reperitur portio; in quantum eminationes considerat æternas, & quatenus eandem considerando per illas de alijs iudicat, portio superior dicitur; considerans verò, & consulens rationes temporales pars inferior appellatur; denique in voluntate ambas etiam has portiones agnoscimus, prout enim afficitur prioribus æternis rationibus pars superior assumpatur; prout verò posterioribus afficitur, pars inferior nominatur, quod etiam animadvertit *S. Augustinus in p. 2. de Trin. cap. 12. idque colligit ex S. Augustino, & S. Thoma.*
- Denique supponendum est, has duas portiones interdum inuicem si discrepare, interdum verò conuenire, v. g. si alicui offeratur occasio furti pecuniam, poterit pars inferior furtum aliunde ob motuum propter utilitatem, & commoditatem temporalis; pars verò superior ex principijs æternis

CAPVT VI.

An cōscientia respiciat specialem habitum, à quo procedat.

SVM MARIVM.

- 1 Et aliquis habitus specialis elicitor cōscientia est assignandus, deberet esse intellectualis.
- 2 Aliqui hunc habitum non distinguunt ab entitate anime.
- 3 Gabriel Pajarez tribuit S. Bonavent. & alijs quasi aynosticis habitum specialem habitum, sed non rectè id illis imperit.
- 4 Communis sententia talem non cōcedit specialem habitum.
- 5 Opinio Auctoris.
- 6 Nequit conscientia elicitor esse ab habitu sicut, neq; opinio.
- 7 Proponuntur plura argumenta contraria cuiusdam Recentioris.
- 8 Respondetur ad illa.
- 9 Conscientia tantum remotè procedit à synteresi.
- 10 Habitus prudentia immediatè concurrat ad conscientiam actualem rectam.
- 11 Actus prudentia sunt tres inquirere, iudicare præcipere.
- 12 Prudentia per Eubulium, & synteresim, aut Gnomen concurrat in conscientiam.
- 13 Non concurrat præcipiendo.
- 14 Peccatus actualiter est imprudens.
- 15 Conscientia erronea culpabilis est per malam principiorum applicationem.
- 16 Applicatio ista procedere poterit à diversis habitibus praxis, vel à ipso tantum intellectu.
- 17 Actus conscientia recta frequentati pertinent ad illum habitum, qui respicit materiam circa quam ipsi actus versantur.

nia poterit contradicere proponens furti illud esse malū, quia est cōtra legem Dei, quia est offensiva Dei, &c. Cōuenient autē si pars inferior, &c. eligeret comestione quorundam ciborū &c. miniatu conscientis, & pars superior cōsultens rationes æternas consentiret, ex eo quod consentire sanitate est iuxta legem naturalem, & diuinam, Deoq; gratum, &c.

His omnibus pro quaestione declaratione præhabitis, inquirimus ad quam partē ex his pertineat iudicium, in quo conscientia consistit, ad partem superiorem auerendū ad interiorem? Dicedū igitur est conscientia ¶ ad partem animæ superiorem spectare: sic B. effersus l. ci. Probatur primo auctoritate Patrum, qui talia officia conscientie tribuunt, et hæud obicere eam in suprema animæ parte iudicium inueniri dicant enim esse spiritū animæ, eius rectorem, iudicem, ipsumq; internū, qui ita reprehendit, ut non reprehendatur, sic Origines lib. 110. 2. ad Rom. sup. c. 5. Basilus in principium prouerbiorum Salomonis comparat conscientiam cū iudice, qui in alto sedet: S. Bernardus de interiori domo plura dicit de cōscientia, eiusq; laudibus, eam domum appellat cap. 7. septem columnis firmatam, que sunt bona uoluntas, memoria beneficiorum Dei, cor mundum, animus liber, spiritus rectus, mens deuota, ratio illuminata, que omnia in sequitibus capitulis declarauit manifestū autem est has rationes esse diuinas, æternasq; quibus innititur conscientia nullam uero assignat Bernardus rationem humanam, ac temporalem.

Rursus in toto libro, quē instituit supra conscientiam, quā plura de illa protulit encomia, ut enim esse speculū quoddam, in quo rationis oculus tam indecens, quam quod dicitur in se esse, apprehendit: insuper ait esse domū, in qua Deus inhabitat, proinde excolendæ hęc lib. ad quē discutendū omnes alios tunc inuenit: uide etiā S. Antonium p. 1. tit. 3. c. 10 §. V. & VI. multa in cōscientia laudem afferentē. Hæc autem omnia, & plura, que apud alios Patres habentur, conscientiam esse supream, altamque animæ partem ostendunt.

Probatur Secundò. Cōscientia ¶ ducitur per rationes diuinas, ac æternas; ergo residet in ratione superiore, patet cōsequentia ex dictis: diuinus enim iudicij ex motibus æternis ad superiorem animæ partem spectare; probatur ergo antecedens: Conscientia non alio modo dirigit, regulatq; humanas actiones, nisi ea ostendendo, que sūt iuxta legē æternā naturālē, aut diuinā, uel iuxta ea, que iuxta cōsentaneā naturā rationalē, que quoniam dissentiant, & cōtra legem: hæc autē motus, quibus cōscientia ipsa procedit aut diuina, & æternā, nūquam enim ipsa, ut motū actionū regulā aliqua proponit esse profectū, alia uero fugienda, quia sunt nobis temporaliter uilia, afferentia honorē tēporalem, aut inuilia, nociua, aut cōtra humanos honores &c. & quauis interdum talia proponit motus, illa tamen regulat secundū rationes æternas diuine legis, & secundum uirtutis rationem,

SVPONIMVS ex dictis Conscientiam esse actum intellectus, atq; adeo si ¶ habitus aliquis erit illi assignandus, necessarius debet esse intellectualis, ad eandem enim potentiam pertinet habitus, & actus, qui à tali elicitor habitus; quo posito, inquirimus an, cōscientia sit assignandus proprius & specialis habitus. Prima opinio ea est, quā sustinet Capreolus in 2. d. 39. q. unica art. 1. cōcl. 3. & ar. 3. ad 3. & 4. cōtra eandē cōcl. sionē, uidelicet nullū dari habitū, à quo cōscientia actualis elicitor; in eadē opinione uidetur esse Martinus Bresser. de cōcl. lib. 1. c. 3. n. 20. 24. 25. ponit autē Auctor iste cōscientiā habituale nō in alio subiecto ab anima distincto, sed inquit esse ipsam animæ entitatem, ¶ in quantum potens est ipsam actualem conscientiam elicere, & hoc probat ex varijs locutionibus, que entitati tantum animæ conuenire possunt, ut cum dicitur conscientiam scire, esse puram, inquiri.

nari, & emundari Christi Domini sanguine, &c. hæc autem locutiones, & similes non congruunt actui, neq; habitui propriè dicto; & sic auctor ille dum querit, & astruere nititur conscientiam hæbitualem, eam exterminat, cum nullam aliam entitatè agnoscat, præter ipsam animam, quod perinde est, ac negare habitum, de quo est sermo, nempe qualitatem aliquam permanentem animæ superadditam: proinde eius opinio cum illa Capreoli concidit, quia cum negat dari conscientiam cōscientiæ, non intendit hoc de animæ entitate; sed de qualitate distincta, & superaddita.

Secunda opinio tribuitur à Vasquez loco inferius citato §. Bonaventuræ, Riccardo, Gabrieli, & Durando, quasi àgnoscentibus habitum aliquem specialem, à quo conscientia actualis procedit; sed hi Auctores solum dicunt conscientiam esse actualem, & habituaalem; ac non explicant, an conscientia habitualis sit vnicus, & specialis habitus: a vero sic quilibet habitus per conscientiam actuaalem applicabilis.

Tertia, & satis communis Doctorum sententia est, conscientiam actuaalem non pertinere ad vnum tantum specialem habitum, sed ad varios pro diuersitate materiæ, circa quam ipsa conscientia actualis versatur ita plures in p. 2. S. Thom. Salas tract. 8. disp. vnicæ sect. 1. num. 8. Suarez de bonit. & malit. actuum dist. 1. 2. sect. 2. in fine, Vasquez d. 59. cap. 1. num. 2. Gaspar Hurtado de actib. hum. disp. 4. diff. 1. MartineZ in quest. 10. S. Thom. ar. 6. dub. 1. in solut. 2. obiecti: post conclusionem, Maldesius d. 8. 2. conclus. 7. Arriaga d. 22. sect. 1. Oviedo tract. 7. de actib. hum. controu. 1. punct. 1. num. 9. & alij, qui dicunt, quando conscientia est recta, atq; ad certam, & euidentem ipsam pertinere ad prudentiam; quando vero non est euidentis, & certa, sed incuidentis, & incerta tunc pertinere ad fidem, vel ad opinionem; cum vero est falsa, & erronea vincibiliter spectare ad diuersos habitus erroneos; alij vero, vt Salas, & Hurtado volunt posse interdum procedere à synergeti, quando conscientia ipsa certa est, & clara; vel à fide diuina, quando eadem conscientia est obscura. Hæc, & similia prædicti Auctores dicunt, quorum sententiam, vt iacet, non admitto; valde enim confusè, & non sufficienter pūctum hoc declarant, immò aliqua meo iudicio falsa in suis dictis, vt videbitis, admittent placet igitur questum propositum apertius enodare, & quid mihi probabilius videtur in medium afferre.

Dicendum est primò, nulli dari specialem habitum conscientie, cuius munus nihil aliud sit, nisi facile, promptamq; reddere potentiam ad conscientiam actuaalem. Hæc est S. Thomæ opinio, quam defendit, & declarat Capreolus loco citato, eamq; S. Doctor expressit quest. 17. de verit. ar. 1. docens nullum dari habitum specialem, quem conscientia nominet, & in solutione ad 5. aperte inquit conscientiam nec esse potentiam, nec habitum, sed actum, & sub-

dit, quod quamuis actus iste non sit in dormitis, nec semper maneat; nihilominus manet in sua radice, & exponens radicem hanc, ait manere in habitibus ab ipsamet conscientia applicabilibus; si autem daretur talis habitus specialis à S. Thoma cognitus, ad declarandum radicem, in qua manet conscientia, non recurret ad habitus applicabiles, qui non sunt, propriè loquendo; conscientia; sed solum materia; ita eam quam versatur conscientia: sed recurret ad proprium, & specialem habitum, & in hac eadem sententia absque dubio esse debent Auctores citati in relatione tertie sententiæ, cum dicunt conscientiam ad varios habitus pertinere, licet id clarè non exposuerint: Potest tamen ex vno loquendi dari conscientiam habituaalem, seu in habitu, quatenus processu actualis, & non fuit retractata; sicuti dicitur manere peccatum habituale, seu in habitu, etiam ex eo præcise, quod fuerit commisitum, & sufficienter non retractatum: Rursus possunt etiam quamuis largè appellari conscientia habitus illi, qui ad eam concurrunt, & præsertim synergetis, vt notat S. Thomas in solutione ad 6. secundo loco positum, & alibi.

Dicendum est secundo; Conscientiam non posse eliciri procedere à fide, siue humana, siue diuina, neq; ab habitu opinionis, quia iudicium conscientie, vt infra videbitis, & fidentur Auctores laudati, est certum, & moraliter euidentis; fides autem sicuti opinio nequeat esse principium actus euidentis: Præterea opinio, & fides humana non possunt actum certum producere, sed incertum, possunt tamen actus horum habituum esse materiam, circa quam versatur conscientia, vt de se patet, & euenit, quando quis libiformet certam conscientiam, ductus vel auctoritate, vel opinione probabilis, sicuti suo loco declarabimus.

Sed contra hanc conclusionem, quatenus negat, conscientiam actuaalem elicitiuè ab habitu fidei procedere posse, infert quidam recentior, plura proponens mihi argumenta.

Primò enim sic arguit. Conscientia dicitur hic, & nunc, vrgente Tyranno, fidem esse talem, sed hic actus est ab habitu fidei, ergo &c.

Secundò; Qui operaretur contra conscientiam in hac materia, esset infidelis, ergo qui operatur est fidelis: ergo à fide procedit actus ille.

Tertiò Fides pro vt includit habitum piæ credulitatis insidentem in voluntate, inclinatur ad gaudendum, & fruendum de rebus fidei: ergo & ad actum conscientie in sua materia.

Quartò Actus conscientie in materia fidei habet bonitatem, vel malitiam ex motiui fidei; ergo ab illo habetur.

Quintò Ille est discursus conscientie. Elicendus est actus fidei vrgente præcepto, vel scandalo; sed hic, & nunc vrget præceptum, vel scandalum; ergo &c. Maior est euidentis per synergetim, quæ est cognitio veritatis circa principia practica; minor patet, vt iungulare contentum sub vniuersali, consequentia ad minus sequitur.

quætur claritatem illam, quam habet maior, & ab eodem habito elicetur. Ita obijci prædictis recentior: Cæterum non erit difficile argumentis propositis plene satisfacere, respondendo iuxta formam, & distinctionem ad tria.

Ad primum negatur minor: nam iudicare practicè hic, & nunc esse fidem fatendum, potius est actus elicitive procedens à prudentia, seu ab aliquo habitu ad ipsam spectante, quam à fide, probatur, quia actus à fide diuina procedentes debent esse infallibiliter veri, & certitudinem, seu veritatem in re ipsa habere, nam si de falsum subesse non potest, ut determinatur in Tridentino, & communiter Theologi in 2. 2. at prudentiæ licet falsum practicum conuenire nequeat, quia est una ex virtutibus intellectibus, quæ in verum tendunt, fertur tamen potest in falsum speculatiue sumptum, ut vniuersi contenti Theologi affirmant.

Ad secundum, distinguo antecedens. Eset infidelis, si interius dissentiret mysterio fidei, concedo. Si non dissentiret interius, nego antecedens; licet præsumptiue in foro externo existimandus esset infidelis, negando mysterium nihilominus in foro conscientie peccaret aliquo modo contra fidem, operando, aut omitiendo aliquid contra confessionem fidei, & etiam contra rectum dictamen conscientie, licet non sit duplex, sed vnum peccatum, ut in cap. 10. demonstrabimus. Distinguo etiam consequens. Qui operatur esse fidelis, & c. formaliter sub illa præcisa ratione, in quantum operatur secundum conscientiam, nego: est fidelis suppositiue, quatenus credit id, quod fatetur, concedo consequentiam. Et addo ab arguente nimium probare, nam sequeretur omnem actum prudentiæ, quæ est virtus generalis potens operari circa quamecumque materiam, esse elicitive à fide, quando versatur circa res fidei, & idem etiam posset dici de religione, exercentium cultum circa res diuinas, quæ fidei creduntur.

Ad tertium respondeo: Primo quidquid sit de habitu illo præ affectionis, seu credulitatis, nam aliqui eum negant, vt non necessarium, alij contundunt ipsum cum habitu charitatis & consequenter dicunt ordinari ad perfectionem fidei formatæ, & non informis, & in homine iusto tantum inueniri: eo tamen admisso, non video quem effectum habeat in hac materia; neque dicas effectum esse inclinare voluntatem, vt intellectui imperet ad iudicium conscientie producendum, ne dicas hoc, quia intellectus non indiget habitu voluntatis, vt tale iudicium eliciat, sufficienter enim adiuuatur à proprijs habitibus in ipsomet intellectu infidelibus. & non est eadem ratio de actu conscientie, & de actu fidei, ad illum enim non oportet intellectum captiuari, sicut ad actum fidei, pro quo ponitur habitus præ affectionis; nullus igitur effectus assignari potest pertinet ad conscientiam, qui sit à tali habitu præ affectionis. Et si vltimus dicas munus huius habitus esse, elicere actum conscientie, si dicatur

hoc, tolleretur de modo tententia illa, secundum quam dicebatur, conscientiam esse elicitive ab habitu fidei. Rursus esset valde inconueniens asserere actum intellectus, qualis est conscientia, elici ab habitu alterius potentie, neque possibile elicitive esse ab utroque habitu.

Respondeo secundum: Quamuis demus gaudium, seu fruitionem prædictam elici ab habitu speciali præ affectionis, negandum omnino est, conscientiam elici ab eodem habitu; nam conscientia actualis formaliter est actus intellectus, vt supra ostendimus; inauditum enim est actum intellectus elici ab habitu voluntatis, quamuis ab illo imperari queat.

Ad quartum 2. 0. argumentum esse ex falsa suppositione, nempe actum conscientie esse, capax formaliter bonitatis, & malitiæ moralis, ipsa enim conscientia actualis dicitur bona, aut mala directiue, quatenus enim dicitur vnicuique malum, appellatur mala causa, si bona vero quando dicitur actum bonum, poterit enim obiectiue esse bona, aut mala, dependenter tamen ab actu voluntatis, vt bene, aut male illam ferentis, & eadem vtenis. Rursus 2. 0. bonitatem, aut malitiam moralem dari non posse à motu boni, nisi pro vt subest voluntati, qua sola formaliter descendit totum genus moris, quoad bonitatem, & malitiam.

Ad quintum dico, discursum illum non esse à sola conscientia, sed etiam à syneresi, à qua procedit maior, & ab habitu prudentiæ, seu ab alijs habitibus intellectualibus, à quibus procedit minor, conclusionem tamen esse à actuali conscientia, & ratione tali: scilicet non posse progressum illum intellectuale aliquo modo appellari discursum conscientie, quia totus ille discursus ordinatur ad conclusionem; multa alia essent expédenda, quæ ponuntur in prædictis argumentis, sed hæc sufficienter pro firmitate nostræ conclusionis. Maneat igitur tamquam certum, conscientiam à actuali elicitive non procedere à fide diuina.

Dicendum est tertio: Neque elicitive, & immediate procedere ab habitu syneresis probatur, quia syneresis immediate de principijs iudicat vniuersalibus, conscientia vero de particularibus est, & singularibus.

Dicendum est quarto: Procedere conscientiam à syneresi fit remotè eo modo, quo in speculatiuis procedit scientia actualis, si uero conclusio ab habitu primorum principiorum, & hoc probat S. Thomas quæst. cit. de verit. ar. 6. ex eo, quod conscientia cum sit de aliquo actu particulari, neque applicari iudicium syneresis, quod est vniuersale, nisi aliquid particulare, intermedium assumatur, quemadmodum in speculatiuis ex principijs generalibus immediate inferri nequit conclusio aliqua particularis; nisi media aliqua propositio particulari; vt g. ex eo, quod omne animal sit substantia, non statim inferitur Petrum esse substantiam, nisi assumatur minor particularis, per quam dicatur, & supponatur: Petrum esse animal: simili-

militer ex eo, quod totum sit maius sua parte, nequit immediate inferri A esse maius B, nisi interpouatur A esse totum, & B esse partem: ita pariter in practicis ex eo, quod omne bonum sit prosequendum, & malum fugiendum, nequimus formare in nobis conscientiam distantem hoc in particulari esse amplectendum, vel detestandum; nisi medio aliquo particulari prius assumpto, per quod videatur hoc, de quo est formanda conscientia, esse bonum, aut malum; at huiusmodi, quae veritatur circa illa principia practica vniuersalia solum mediate poterit concurrere ad conscientiam, quae est de singulari.

- Dicendum est quinto, **Habitum prudentiam** immediate concurrere ad conscientiam actuum, lem rectam, siue talis concursus fit per habitum prudentiam specialiter & presertim acceptam; siue per habitum ipsi prudentiam annexum, eiq; subordinatum; pro qua re supponendum est ex Aristotelis doctrina committere recepta *lib. 6. Eth. cap. 9.* prudentiam, quae est recta ratio agibilibus, esse habitum cum recta ratione actionum, circa ea, quae, & bona, & mala sunt homini: Actus autem prudentiales sunt tres, vt docet *S. Th. ex Aristotele p. 2. quest. 17. ar. 6. & 2. 2. quest. 46. ar. 7.* nempe inquirere, seu consiliari, iudicare, & precipere: iste vero vltimus est praecipuus reliquis, vt pote proximior finis, nempe operationis ad hos actus dantur habitus; ad primum **Eubulia**, ad secundum **synesis**, quae est iudicativa per rationes communes, & ordinarias; ista autem per extraordinarias datur **gomena**, ad vltimum actum datur prudentia specialiter, & stricta & sumpta. Contrauerfia autem est inter Doctores: an praedicti habitus inter se sint distincti realiter nec ne? & aliqui affirmant, aliqui vero negant; sed quidquid sit, nostrum non est in praesentia hoc decidere, sed suppositis praedictis, ad praedictam concurrere ad conscientiam tum per **Eubuliam** consulant, tum per **synesim**, aut **Gomena**, quae sunt habitus iudicativi circa particularia, at non dantur influxum prudentiae per vltimum illum actum, & primo, quia conscientia non praecipit, aut imperat, sed solum iudicat quid faciendum, quod vitandum, at ille actus est per modum imperantis; & secundum, quia sequeretur in peccatore, dum actu peccat, esse perfectam prudentiam; nam actus ille est completiuius prudentiae, vt asserit *S. Thomas 6. Eth. cap. 9.* prudentiam autem esse non posse in peccatore actu peccante docet *Aristoteles lib. cit. cap. 12. in fine*, his verbis concludens, quod dixerat; *Quare non posse quempiam prudentem esse, nisi bonus sit, manifestum est*, proinde *Vasquez p. 2. d. 8. cap. 2. num. 12.* cum inquit, quod aliquis sciens, & prudens potest peccare contradicit Aristoteli, nisi explicentur large loqui de prudentia, nempe in ordine ad illos duos actus antecedentes; prudentiam autem late sumi posse asserit *S. Doctor in 2. 2. quest. cit. ar. 2. ad secundum*; at non consistere prudentiam perfectam cum actuali peccato; praeter Philolophi auctoritatem, ratione suaderi posset; & quia non est huius loci rem hanc lo-

gius, vt par est, discutere, breuiter rationem tango sic discurrendo: homo peccans, seu non considerans motum illa, quae efficaciter bene perspicua retrahere possent voluntatem ab affectu peccandi, & considerans motum, quae ad malum alliciunt, ideoque deficit ad virtutem prudentiae, quam si applicaret, resisteret vitio; tentationis & haec obiter sint dicta.

- 15 Dicendum est sexto, **Quodno conscientia** est erronea culpabiliter, tunc intellectus male applicat principia vniuersalia, & applicatio ista non oportet, vt semper ab aliquo habitu etiam erroneo, cum prouenire possit a passionibus immoderatis trahentibus appetitum ad malum, v. g. sit aliqua actio vitiosa, sed alio defectu licet iniuria, synceretur subministrat vniuersalia principium, videlicet nullam actionem, quae continet iniuriam, esse faciendam; posse a ratio naturalis deprauata iudicat hanc actionem non esse iniuriam. Ex his principiis, quorum vnum est rectum, sed male applicatum; aliud vero erroneum, conscientia concludit hanc numero actionem non esse vitandam, proinde exerceri posse; istud autem iudicium, in quo ponimus conscientiam actiualem falsam vincibiliter, non est necesse, vt ab habitu aliquo intellectus proueniat, cum possit ab ipsamet 16 potentia intellectiva formari, & interdum vitio causatur ab aliquo habitu erroneo circa aliquam materiam; concedimus autem cum *Maldero concl. cit.* posse per frequentatos actus conscientiae circa aliquam determinatam 17 materiam & produci, & augeri habitum spectantem ad talem materiam, quatenus habitus non diceretur proprius habitus conscientiae, sed habitus versans circa illam peculiarem materiam siue honestam, siue inhonestam, v. g. si quis ex affectu temperantiae frequentet actum hunc conscientiae, hic, & nunc temperate homo debet se gerere, poterit ex frequentia talium actuum gigni, vel generari augeri habitum spectantem ad temperantiam; & hoc est affirmandum, etiam si dicatur illud conscientiae procedat in aliquo casu ex conscientia inuincibiliter erronea, vt si quis inculpabiliter putaret aliquam actionem esse secundum leges iustitiae commutativae, cum re vera non sit, & frequentaret actus conscientiae circa talem actionem exercendam ex affectu iustitiae, augetur habitus iustitiae: sic etiam si quis ex conscientia vincibiliter, & culpabiliter erronea frequentaret actus conscientiae circa easdem materias habitus praui oppositi generarentur, aut auerentur.

CAPVT VII.

De Varijs Conscientiæ Diuisionibus.

S V M M A R I V M

1. *Discrepant Auctores in diuidenda conscientia.*
2. *Tot modis diuiditur, quot sunt habitudines ad obiectum secundam se, tum pro vt est in apprehensione.*
3. *In ordine ad obiectum materialiter, acceptum conscientia scernitur in veram, & falsam.*
4. *Secundum tempus appellatur, scilicet, presentis, aut futura.*
5. *In ordine ad apprehensionem diuiditur in certam, erroneam, probabilem, dubiam, scrupulosam.*
6. *Conscientia recta transcendit per species allatas, suspiciosa ad dubiam reuocatur.*
7. *Conscientia bona, aut mala, tranquilla, confusa non ponunt distincta membra ab enumeratis.*
8. *Conscientia prædictis conditionibus affecta sumitur subiectiue, & formaliter talis.*
9. *Declaratur conscientia dubia, formalis, & obiectiua.*
10. *In ordine ad præxim vtraque eundem causat effectum.*

RESOLVTISijs, quæ ad naturam, & realitatem conscientiæ spectate videbantur, cuiusque actione inuicem, illius diuisionem in hoc capite aperimus, in qua assignanda Aucto-

1. res ipsas alioquin reuocatis, quæ quando aliquot plures, aliqui vero pauciores species assignant.
2. Mihi vero ꝑ tot modis videtur diuidi posse, quot sunt eius habitudines ad obiectum secundum se, tum pro vt est in apprehensione, tum pro vt est in apprehensione, tum pro vt est in apprehensione, tum pro vt est in apprehensione.
3. Primo considerat. ꝑ in ordine ad obiectum materialiter acceptum, ut pro vt est à parte rei, & sic diuiditur in conscientiam veram, & falsam, quatenus conformitatem, aut difformitatem inuoluit cum ipso met obiecto in re.
4. Rursus potest etiam spectari ꝑ in ordine ad tempus, seu ad obiectum tale, vel tali duratione affectum, & sic erit triplex, nempe, circa præteritum, futurum, & præsentia; at diuisio ista, si nihil aliud addatur, potius ad intellectum speculatiuum, quam prædictum spectat; ideoq; magis ad præxim considerata, & pro vt substat menti, apprehensioni.
5. Secundo diuiditur ꝑ in conscientiam certam, erroneam, probabilem, dubiam, & scrupulosam: hanc autem diuisionem esse iusticiam, probatur ex eo, quod in tot species diuidenda est, quot sunt modi, quibus prædictæ in ob-

jectum fertur; & non plures, neque pauciores; sed intellectus neque per conscientiam alio modo ab enumeratis veritari circa obiectum igitur non est in alias species diuidenda, aut in pauciores: maior est euidens, quia cum conscientia sit in ordine ad scitum, in quod ipsa tendit, debet & desinire, atque etiam diuidi per habitudinem ad idem scitum, si uero ad modum tendendi in illud: minor ostenditur inuentione, quia intellectus vel certò, vel falso, & erroneè, vel probabiliter, vel dubiè, vel scrupulosè fertur in rem aliquam. Alius modus prædictæ tendendi assignari non poterit, proinde omnis alia diuisio vel erit impertinens, vel ad vnam ex prædictis reuocabilis erit, vt patet consideranti.

Dices diuisiones assignatas esse deficientes, quia aliz duæ species omittæ fuerunt, nempe conscientiam rectam, & suspiciosa.

1. Respondet duo ista membra non esse distincta à prædictis; ꝑ nam conscientia recta transcendit per species allatas, vt videtur est in conscientia certa, quæ cum sit tum per certitudinem speculatiuam, tum prædictæ obiecti conformis, est similiter recta conscientia vero probabilis est recta: cum igitur rectitudo ista non faciat speciem à cæteris contradistinctam, ideo à nobis explicite tuit omittæ, nam implicite illa ponimus, vt imbibit in alijs reuocatis, iude est vt Pasquez par. 2. disp. 50. cap. 1. in fine, & Sanchez in Lectal. lib. 1. cap. 9. num. 2. diuidentes conscientiam in varia membra, non explicuerant conscientiam rectam: Conscientia autem suspiciosa comprehenditur sub dubia, quæ suspicio, vt dicemus, non extrahit à dubitatione intellectum, importat enim inclinationem quamdam in vnam potius partem, quam in aliam absque assensu. Aliz diuisiones, ꝑ quæ à nonnullis fieri solent, & quæ adducit Malderus, videlicet in conscientiam bonam, & malam, pacatam, seu tranquillam, & perturbatam, seu confusam non faciunt membra à supra dictis distincta; dicitur enim bona, & mala per ordinem ad actiones moraliter bonas, aut malas denominantes ipsam animam, cuiusque iudicium tale, qualis ipse sunt. Denominatur pacata, vel turbata, quatenus caret, vel non caret anxietate illa, quæ oritur ex peccatis commissis conuictis, vel ex scrupulis, dubijque, id est quæ conditiones istar membra ab enumeratis distincta non ponunt.

2. Denique aduertendum est conscientiam prædictis affectam conditionibus bitantiam, si mi posse, videlicet, subiectiue, seu formaliter, vel obiectiue, seu extrinsecè: v. g. si intellectus suspensus, & in æquilibrio maneat, nullum potentuè elicitus actum, per quem iudicet, an aliquid sit licitum, vel illicitum, & postea veluti reflexè apprehendens perplexitatem illam, iudicet affirmando se esse dubiū, an res sit licita, nec tunc conscientia dicitur solum obiectiue, & extrinsecè dubia; formaliter vero, & intrinsecè erit certa, quia fertur in ambig.

ambiguitatem, & suspensionem illam, quæ in ratione obiecti est evidens: similiter dum idem intellectus iudicat actionem aliquam probabiliter esse licitam, & postea per alium actum iudicat se probabiliter opinari; conscientia, quæ consistit in hoc posteriori iudicio obiectivæ erit probabilis, licet, & intrinsecè, seu formaliter erit certa; quia obiectum huius secundi iudicii est evidens, nempe assensus ille prior probabilis: at obiectum prioris iudicii non erit certum; est enim honestas illius actionis non necessario, & evidenter connexa cum illa actione, sed solum probabiliter: & sic discurre possumus de conscientia secundum reliquas conditiones.

Quæri autem hæc posset, utrum in ordine ad praxim eundem effectum causabit conscientia solum obiectivæ dubia; & conscientia formaliter dubia; idem etiam quæri de probabili conscientia posset.

Respondeo moraliter eundem effectum à conscientia utroque modo accepta causari: an autem semper, & necessario, est in controuersia positum; quæ de re iusta, dum erit sermo de conscientia dubia; ibi enim questionem illam exagrabimus; an scilicet proposito aliquo fidei Catholice obiecto, si intellectus maneat aduertenter dubius obiectivæ tantum, iudicandum sit hæreticus, necne? Lectorem igitur remitto ad tractatum illum de conscientia dubia, ubi plane huius quæstionis solutio habebitur.

C A P I T U L U M VIII.

An ad rectè operandum requiratur practicum iudicium. Conscientiæ semper esse conforme iudicio speculatio.

S Y M M A R I U M.

- 1 Per se loquendo iudicium practicum debet cum speculatio conformitatem habere.
- 2 Oppositum per accidens interdum contingit.
- 3 Iudicium practicum non oritur ex speculatio, cui est dissimile, sed ex alio.

DIXIMVS supra proximam, seu immediatam regulam motuum operatio humanæ esse iudicium practicum conscientiæ; ex hoc autem insurgit difficultas: an tale iudicium, ad hoc, ut sit rectum, debeat sequi iudicium speculativum verum circa idem obiectum, eisdemque semper se conformare? V. G. Si quis consideret naturam alicuius contractus, & iudicet speculativè esse iniustum, an eliciens iudicium practicum de eadem re, teneatur formare aliud iudicium, quod iudicet hoc & nunc non esse sibi licitum inire talem contractum; an vero interdum possit pra-

rectè iudicare oppositum, & recedere à iudicio illo speculatio.

Dico Primò per se loquendo iudicium practicum semper esse debet conforme iudicio speculatio circa eandem rem veritate. Est communis sententia, quam docet *Corumba in quest. lib. 3. quest. 5. dub. post primam propositionem 5. Sed hic potest, Præquez in p. 2. disp. 65. cap. 1. num. 2. Sanchez lib. 2. de matrim. disp. 42. nu. 5. & in sum. lib. 1. cap. 9. num. 3. & c. 10. num. 7. Bresserus de conscientia lib. 4. cap. 2. num. 17. Ioannes Præpositus in p. 2. quest. 19. art. 6. dub. 3. §. posteriori; notando 2. & alij. Probatur quia iudicium de aliqua re singulari impossibile est esse contrarium iudicio vniuersali, sub quo continetur illud iudicium singulare; & ita si quis vniuersaliter iudicat omnem hominem esse visibilem, nequit habere iudicium contrarium de aliquo homine in particulari, iudicando non esse visibilem; nam, ut Logici dicunt, ad veritatem propositionis vniuersalis necessario requiritur veritas omnium individuorum directè contentorum sub illa propositione vniuersali, & ideo si ego iudico contractum talem, & specificum esse illicitum, non possum oppositum iudicare de contractu aliquo individuali, directè contento sub illo contractu vniuersali.*

Dico Secundò. Interdum per accidens potest practicum iudicium conscientiæ discrepare à iudicio vniuersali, quando reperitur aliqua specialis ratio, secundum quam homo prudenter variat iudicium practicum: ita Auctores citati.

Ratio autem variandi hoc iudicium deducta esse potest à principijs extrinsecis, vel intrinsecis; & sistendo in exemplo allato, cum ego considero naturam talis contractus moueor ad iudicandum illum esse illicitum, & contra iustitiam; si accedat auctoritas virorum peritorum, qui oppositum mihi affirmant, & ego non habeam euidenciam in contrarium, possum formare iudicium practicum conscientiæ, per quod iudicem licitum esse mihi inire contractum illum, nõ obstante illo iudicio speculatiuè contrario, & in hoc casu iudicium speculatiuè deponitur per principia extrinsecæ, nempe illorum auctoritatem; poterit etiam deponi per intrinsecæ, ut si moueat ad illum contractum inendum, quæ non possum alia via compensare id, in quo sum creator alterius contractantis, tunc formo iudicium me non peccaturum in contra hendo, quia hoc pacto iuste refarcio, quod mihi debetur, & sic in alijs similibus, &c.

Sed si contra noscitur obijciatur, iudicium practicum cum fundetur la speculatio, & ab illo procedat, non videtur possibile posse discrepare à iudicio speculatio.

- 1 Respondeo omissis aliorum solutionibus;
- 2 quando iudicium practicum prædictum dicitur hic, & nunc aliquid esse licitum; & aliud iudicium speculatiuè dicitur esse illicitum, illud iudicium practicum non oritur ex supradicto iudicio speculatio, sed ex alio dicente honestatem actionis, ut in casu posito iudicium practicum,

ego, quod formatur de honestate illius cōtractus in his circumstantijs gignitur ex hoc altero iudicio speculativo, in hunc modum formando dicitur; si quis operatur iuxta consilium prudentum, etiam contra proprium iudicium, non peccat. At ego inieci hunc cōtractum operor iuxta consilium prudentum, contra proprium iudicium, ergo non pecco: vel si per principia intrinseca deponatur iudicium speculativum dicitans iustitiam illius cōtractus, sic formaretur dicitur; licitum est vnicuique sibi compensare, quod ab alio debetur, etiam grauando ipsum debitorem in aliquo negotio, si alia satisfactio fieri nequeat; sed ego sum creditor Petri, & non possum alia via mihi ipsi compensare meum creditum, nisi in eundem talem cōtractum, per quem cōtractum Petrus grauatur, ergo licitum mihi erit talem, cum eodem Petro inire cōtractum; & sic conclusio ista practica deducitur ex iudicio speculativo diuerso ab illo, quod dicit cōtractum esse illicitum, etque minime innitur.

Attamen, vt bene aduertit Salas *tratt. 3. disp. vnica. sect. 2. num. 11.* in simili, non est necessaria hęc reflexio, sed satis erit iudicare in actu exercito licitum mihi esse hic, & nunc operari, &c.

CAPVT IX.

An iudicium practicum, quod est regula operationis, debeat esse certum, & euidens?

SYMMARIUM.

1. Dubietas de honestate obiecti, quo sensu sumatur à Caietano, quando est cum certa applicatione ad opus.
2. Quando iudicium prudentia, est certum de honestate, actio sequens erit recta.
3. Refertur secunda opinio.
4. Iudicium de honestate obiecti est diuersum a iudicio circa operationem.
5. Iudicium versans circa actionem debet esse moraliter certum, ne homo peccet.
6. Directio prudentia nequit esse in malum.
7. Diluitur fundamentum secundæ opinionis.
8. Indolli cum rectis operantur in aliquo certo fundantur.
9. Ex opinione probabilis formari potest certum iudicium conscientia.
10. Opinio probabilis est firmum fundamentum in ratione obiecti.
11. Declarantur capita ex quibus oritur inter-dum timor non obstante iudicio certo conscientia.
12. Actio mala non prærequirit iudicium certum.

PRIMA opinio docet iudicium, quod est conscientia, & regula operationis, esse debere moraliter certum: sic Caiet. *tom. 1. opus. tract. 31. resp. 1. 2. dub. 9. fol. mibi 99.* ait enim ibi, quod non obstante dubio, quod quis fluctuat, an licitum, an illicitum sit pullare in die festo, nihilominus si non dubitet sibi esse licitum, pullando non peccat, quia dubitatio illa est speculativa, & non regula operationis; sufficit enim si applicatio ad opus sit certa, quia in re hac non est attendendum ad *hesitationem magnam*, vel paruum de licito, aut illicito absolute, sed ad rationem operandi in singulari: nempe hic, & nunc: ideo his verbis sic concludit: *Si enim applicatio ad operandum certa est, quicquid tam in ratione, quam in appetitu fluctuat, serpensus est, quo stante licite operari potest. Si autem applicatio ista ad opus fluctuat circa reus, vel obliquum moris, serpensus est conscientia, contra quam illicitè agitur, et in obliquitatem moralem incurritur.* Ratio autem est, quia in proposito conscientia non significat scientiam, sed applicationem cogitationis ad opus exercendum, &c. Hęc Caiet., qui cum non obstante dubitatione honestatis in actione aliqua, si applicatio ad opus est certa, esse licitum operari, est intelligendum de dubietate accepta, quæ reperitur, quando hinc, & inde sunt variaz Doctorum opiniones, & omnes probabiles, vel est intelligendum, quando occurrit hic, & nunc ratio variandi iudicij practicum, non obstante iudicio speculativo cōtrario, vt supra declarauimus; nam si sermo esset de dubio strictè sumpto, quatenus dicit suspensionem assensus, tunc non poterit licite applicatio ad opus esse cōtraria; teneremur enim per se loquendo formare iudicij practicum (in quo est conscientia, & applicatio scientiæ,) conforme iudicio speculativo, quæ omnia supra declarauimus: eandem doctrinam innuit ipse Caietanus in summa verbo opinionis vsus; idemque colligitur ex Corduba lib. 3. *quæst. de consc. quæst. 1. per totam*, & præsertim post primam propositionem 6. sed hic potest, & ex Navarro cap. si quis autem disp. 7. de panit. a. 61. 62. 63. & ex Lessio lib. 1. de iust. cap. 1. dub. 1. nu. 5. & 6. cum ait iudicium prudentia, quod est practicum, & moraliter certum de honestate, actio sequens erit recta: hanc sententiã in terminis expressè descendit Suarez p. 2. disp. 12. *sect. 3. num. 2. Arriaga in p. 2. disp. 13. sect. 2. subsec. 2. & ali.* Fundatur hæc opinio in hoc, quia si iudicium practicum conscientia non esset certum excludens omnem formidinem, homo se exponeret periculo peccandi, & consequenter peccaret, quia, vt asserit Eccl. 3. *Qui amat periculum peribit in illo.*

Secunda opinio vult satis esse iudicium probabile, hanc sententiã, sequitur Salas *disp. illa vn. sect. 4. num. 40. Vsq. in par. 2. disp. 62. cap. 9. §.* Huius autem rei, Sanchez in a. sum. lib. 1. cap. 19. numero 18. Merolla s. 1. disp. 3. cap. 4. *conclus. 3. Breferius de consc. lib. 3.*

lib. 3. cap. 5. num. 17. Extratio est, quia cum quamplurimæ res sint nobis ignotæ, aut difficultatim cognitæ, de quibus certitudinem, & evidentiam habere minimè possumus, valde onerosum nobis esset in omnibus rebus ad honestè operandum requirere iudicium certum, & evidens de veritate illarum rerum.

Pro solutione huius difficultatis advertendū est in re hæc, duo iudicia distincta circa diversa obiecta esse spectanda: primum iudicium est, quo intellectus fertur in rem aliquam, de qua ob contrarias opiniones, & rationes hinc, & inde oppositas, solum probabiliter iudicat esse honestam cū formidine alterius partis contrariæ: Secundum iudicium est veluti reflexivum, quod interdum formaliter, & in actu signato, interdum vero virtualiter, & in actu exercito reperitur, quo idem intellectus iudicat licitū tibi esse operari iuxta probabilem opinionem; obiecta \uparrow autem horum iudiciorum sunt diversa; nam obiectum primi iudicii est solum conexio probabilis inter honestatē obiectivam, & rem illam: obiectum vero secundi iudicii est ipsamet actio, pro vt hic, & nunc exercenda. V. G. si quis de mutuo centum aureos restituendos transacto anno, & sic aliquod periculum illos perdendi ob defectum Mutuatarij, ideoque ratione huius periculi petat aliquid supra fortem, probabiliter iudicans id esse licitum; quamvis oppositum etiam sit probabile (nam aliqui Doctores existimant non posse à mutante aliquid plus accipi ratione solius periculi amittendi mutuum) hoc autem est primum iudicium veritas circa probabilem connexionem honestatis cum illo lucro: aliud iudicium potest intervenire, quo mutuator iudicat tibi esse licitam exceptionem illius lucri iuxta probabilem opinionem: Obiectum autem huius secundi iudicii addit aliquid aliud, nempe dictamen prudentiæ, & ideo est moralis certitudo obiectivæ honestatis, quæ reperitur in operatione exercita iuxta prædictum dictamen. His præhabitis.

Dico primò. Ad hoc vt homo honestè operetur, non oportet primum illud iudicium esse certum, & evidens, sed satis est esse probabile, & hanc conclusionem probant argumenta secundæ sententiæ, nam habere semper evidentiam de bonitate, & malitia omnium rerum excedit connaturalem hominum capacitem,

Dico secundò, ad hoc vt homo \uparrow non peccet, quando solum probabiliter agnoscit rem aliquam esse licitam, & circa rem illam operatur, requiritur iudicium moraliter certum, quo iudicat in his circumstantiis, talem actionem exercendo, non peccare. Hæc opinio nem expliatam in his duabus conclusionibus a pertè docet *Granado in p. a. contr. 2. tract. 2. disp. 3. sec. 34. & alij*, quos pro prima sententiâ citavimus, & hoc forsitan voluerunt saltem aliqui Auctores secundæ sententiæ. Probatur conclusio ista cum hoc iudicium non esset moraliter certum, homo cum tali iudicio operans non esset certus hic, & nunc operando, non peccare, sed solum proba-

biliter iudicaret malè non agere; probabile illi etiam erit peccare, & sic manifestè se exponeret periculo offendi debum Maiestatem, & hoc ipsum esset malum, & peccatum. Confirmatur, nam iudicium conscientiæ debet esse actus prudentialis, prudentia autem cum sit virtus intellectualis debet aliquam involvere in suo obiecto, & in suo actu infallibilitatem, & certitudinem; ideoque Aristoteles ex defectu huius certitudinis 6. *Ethic. cap. 6.* reiecit à numero virtutum opinioem, quæ tum in obiecto tum in actu est fallibilis, & cum prudentia sit virtus practicæ, non speculativæ, non oportet speculativè esse veram, & in fallibilem, sed solum practicè, ideo eius obiectum licet interdum speculativè sit falsum, practicè tamen est verum: quæ omnia supponimus ex 2. 2. Cum igitur conscientia debeat esse actus rectus præ prudentiâ, debet esse verus, & infallibilis, & non sufficit esse tantum probabilis, quia vt sic poterit esse falsus, & per consequens, non actus virtutis.

Sed dicat conscientiam, per vt ad nos ista facit, esse in duplici differentiâ: unam, quæ est in modo cognoscendi, aliam, quæ est in directione, ad rationem autem virtutis intellectualis practicæ satis est hæc secundam certitudinem, & ideo prudentia, licet non sit certa primo modo, erit certa secundo modo, & sic voluntas sequens ductum prudentiæ semper benè operabitur.

Contra est, quia directio, quæ continet prudentiam, ita est in ordine ad rectam operationem, vt sequens esse ad malum. Si autè hoc iudicium non esset certum de honestate operationis, sed solum probabile, & vt sic dirigeret, præsumitur in certum dirigere ad opus formaliter illicitum, & est absurdum. Probatur sequenti: possum enim iudicio dictante hæc actionem singularem tantum probabiliter sè esse moraliter malâ, stat quod probabiliter sit formaliter mala, & peccaminosa; singamus autem veram esse hæc secundam partem, tunc iudicium illud prudentiæ dirigens voluntatem ad hæc numero actionem, dirigeret ad actionem malâ: hoc autem esse absurdum est manifestum; nam est contra rationem virtutis, quæ semper respicit optimâ, & ideo *Aristot. 7. phys. 2. 17.* dixit virtutem esse dispositionem perfectâ ad optimum, & *lib. 2. Rheticor. cap. 9.* esse productivam rerum bonarum.

Sufficere autem moralè certitudinem patet, quia in rebus moralibus mathematica, seu physica certitudo, & evidentia vel æquiva, vel ferè nunquam habetur, proinde ad illam habendam minimè obligamur, nec ex hoc sequitur nos exponi periculo peccandi, quod tunc contingeret, quando iudicium conscientiæ esset dubium, vel saltem practicè non certum; nulli periculo exponimur, dñ hoc iudicium est moraliter certum; ideoque quavis à partè rei darentur obiectum, circa quod operamur, esse materialiter certum, ex hoc non sequeretur nos peccaturos, ita operando, si operamur ex conscientia prudenter dictante hic, & nunc operationem illam moraliter malam, sed licitam.

7 Fundamentum autem secundæ opinionis † nihil aliud probat, nisi nostram primam conclusionem, ut patet consideranti; nam cū difficillimè cogitari sint res morales, & de illis non valeamus tempore habere certitudinem, quoad rectitudinem, & malitiam moralem, idcirco nõ requiritur ad honestè operandum iudicium certum circa certitudinem, & honestatem obiectum rerum, sed satis est iudicium probabilè.

Dices primò, Rutilij, & Iudoci nõ queunt reducere dubietatem, seu probabilitatem illam, quæ est ex parte obiecti, ad practicam certitudinem conscientia; & tamen non sunt damandi, si probabilem sequuntur opinionem; ergo ad rectè operandum, quando est dubietas, & probabilitas opinionum, nõg requiritur, ut iudicium conscientia sit certum, & euidens.

Respondet quomvis Iudoci nõ queant reflectere supra opiniones, quas habent de aliquo obiecto, & per syllogisticam formam conscientiam certam sui formare; nihilominus ut bene aduertit Suarez, nam, §. vii. accidit, quia

8 † aliquis ratione vtiens non possit cum moralis certitudine operari, quando variz sunt opiniones circa aliquod obiectum. hoc posito ad argumentum neganda est consequentia.

Dices secundò, quom Besslerio, si homo non potest prudenter sequi proximè conscientiam tantum probabilem, nec poterit opinionem probabilem prudenter superaddere iudicium certum, si poterit, poterit illam sequi, tamquam regulam, & mensuram operandi: hoc autem verum probat hæc ratio, nem. Vel enim illud fundamentum, nempe opinio probabilis, est solidum, vel non. si hoc secundum dicitur, ergo iudicium, quod nisi inuenitur, & additur, nõg erit solidum; si enim non sit firmum illud fundamentum, totum illud, quod superadditur, vacillabit; si primum nulla est ratio, nõg non poterit homo illud proxime, & immediate sequi.

9 Respondet, negando sequentiam, scilicet, † nõ posse ex opinione probabilis sequi iudicium conscientia certum, & firmum, & ratio est, quia opinio illa licet quatenus refertur in obiectum non euidens, non sit certa, & firma; in ratione tamen obiecti erit certa; non euidens est esse probabile, sicut dicitur Theot. 1. scientiam Dei etiam circa contingentia, & talibilia, esse firmam, & infallibilem; nam res obiectas, quibus secundum se sunt alij obiecta in ratione tamen obiecti terminantis diuinam cognitionem sunt infallibiles; sic in casu nostro iudicium illud veluti reflexum superadditum opinioni probabilis poterit esse certum, quia euidenter agnoscit probabilitatem illius opinionis, & inuenitur alteri principio, videlicet quod homo sequens opinionem practicè probabilem non peccat; posito autem hoc principio, intellectus formæ minorem etiam euidentiæ hoc pacto: Vtramque præmissa est certa, proinde certa erit conclusio; atque a deo poterit esse regula mouens, & dirigens voluntatem ad honestè operandum.

Ex his patet responsio ad reliqua; 10 enim † opinionem illam, in ratione obiecti

est solidum fundamentum, proinde potest eidem iudicium certum conscientia sequens possumus autem operari immediate sequendo opinionem illam probabilem, quia cum non reducimus eius probabilitatem ad certitudinem moralem, exponitur periculo peccandi, de se præ ostenduntur iudicium autem certum ad practicam certitudinem, quatenus inuenitur iudicium probabilitatem terminat iudicium certum conscientia, modo explicato. nam quo b. 1. 2.

Dico tertio, scilicet operando, summus an res cogitans vero malè agamus, de re, qui sunt timorata conscientia, præsertim actus voluntatis, frater quenter operantur, cum maxima formidine peccandi, quod si eum est non inuenimus in ipsis iudicium moraliter certum; nam si illud haberent, non timerent.

11 Respondet Granesh ad hæc in ista ratione, cit. num. 17. & inquit, formidinem non timere, & duplici capite primo, quia simpliciter in iudicio certo, licet in intellectu rationis probabiliter sua decet contrariam opinionem esse veram, & ideo qui sunt timide conscientia, & maxime scrupulosi, interdum veluti excruciantur, & timent se non habere iudicium verum de verititudine operationis cum recta conscientia; secundo, quia hoc iudicium non est ita clarum, proinde poterit quis fororidari an illud habeat.

12 Dico tertio † ad actionem malam non requiritur, ut procedat iudicium certum, & euidens, per quod iudicemus illicitam esse actionem illam: nisi Suarez ibid. num. 5. probatur, quia ad hoc, ut dicatur imprudenter, & malè operari, satis est carere iudicio de honestate, quod tamen requiritur ad rectam operationem; & discrimen est, quia Bonum ortur ex integra causa, malum ex quocumque defectu, probatur etiam, quia quando non habemus moralem certitudinem de aliqua nostra operatione, resolat dubium an sit licita, aut illicita; quod est dubium practicum, cum veritatur circa praxim; proinde sic operando exponimus periculo peccandi, quod est peccatum.

CAPVT X.

Utrum operans contra Conscientiam duplex committat peccatum.

SUMMARIUM.

- 1 Refertur opinio quorundam affirmans.
- 2 Opinio negans recipitur.
- 3 Ponitur ratio conclusionem probans.
- 4 Non oportet in confessione sacramentali explicare se contra conscientiam peccasse, si conscientia verum dicitur.
- 5 Ex verbis Sancti Pauli ad Rom. 4. Quod non est ex fide etc. non intelligitur operans contra conscientiam esse duplex peccatum.

RVIT opinio Ioannis Medina eod. de conf. quæst. 8. ver. Deinde fornicari, Adriani in 4. Iouen. tracl. de conf. quæst. 4. & Hieronymi Angest. apud Pasquez in p. 2. disp. 59. cap. 3. n. 12. qui ꝑ partem affirmatiuam tuentur, & ideo voluerunt quoties quis sciens peccat, in actu peccati duplicem inueniri deformitatem, vnam quæ directè opponitur virtuti, contra quam est actus peccaminosus, aliam verò contra conscientiam, v.g. si quis furetur sciens furtum esse peccatum, in ipso actu furti erit deformitas contra iustitiam, & deformitas, quæ conscientiz opponitur, dicitur furtum non esse faciendum, quia malum.

Secundum dicendum est: agere contra conscientiam ꝑ non ponit distinctam deformitatem ab ea, quam habet actus malus per ordinem ad virtutem oppositam: est communis Theologorum opinio, quam expresse docet Corduba lib. 3. de conscient. quæst. 4. dub. 1. post factam propositionem, Sayrus in clau. reg. lib. 1. cap. 4. nume. 2. Pasquez loc. cit. Salas tracl. 2. disp. vn. sect. 3. quæst. 7. Franciscus de Lugo in theol. mor. cap. 1. quæst. num. 33. Baldellus in disp. moral. lib. 4. disp. 5. num. 4. Sanchez lib. 1. summa cap. 12. nume. 3. Ioannes Trapostus in par. 3. quæst. 19. ar. 6. dub. 2. petitione prima, Merolla tom. 1. disp. 3. cap. 1. dub. 3. num. 30. ver. Cateram dicendum est, alique quæ amples.

Ratio ꝑ autem est, quia conscientia obligat nos eadem indivisibili obligatione, quæ obligat virtus, sed præceptum, contra quod committitur peccatum, & protunde eum eadem sit obligatio, vna erit deformitas in ipso actu peccati: Antecedens autem probatur, quia virtus, & præceptum non obligant, nisi media ratione apprehendente, & dicente eandem rationem, & cum ratio, seu conscientia dicet illud ipsum, quod dicat virtus, sed præceptum, sequitur eadem indivisibili obligatione, ut virtus; ut obligati.

Ex his colligitur ꝑ non esse necessarium in confessione explicare, se contra conscientiam peccasse, quando conscientia verum dicebat, sed simpliciter satis esse dicere se tale commisisse peccatum, v.g. furtum, perurium &c. nam vt dictum est, agere contra conscientiam non addit distinctam deformitatem. Ita Bresserius lib. 1. cap. 13. num. 114. ver. vnde sequitur. Merolla dub. cit. n. 33. & alij apud ipsos.

Sed dices ad Rom. 4. habetur omne illud, quod non est fide esse peccatum, id est omne illud quod non est secundum conscientiam, vt explicant Patres, & nos supra diximus, ergo facere contra conscientiam afferri specialem malitiam, quia est specialiter prohibuit, & ex isto textu Ioannes Medina colligit suam sententiam.

At Respondeo concedendo antecedens, & negando consequentiam, quia per illam propositionem Apostolus solum voluit significare, nos sequi debere dictum rationis, tamquam

regulam proponentem id, quod amplecti, & quod vitare debemus, & ideo quod est contra tale dictam esse peccatum, vt hæc autem propositione non rectè colligitur, agere ꝑ contra conscientiam addere distinctam malitiam, cum solum sit circumstantia quædam generalis transcendens per omne peccatum neque, & postulos intendit per illa verba nobis proponere specialem præceptum, sed nos admonere de præcepto illo generali, quod habemus de sequendo dictamine rationis, & facere contra illud, esse scilicet peccatum, nunc in vna, nunc in alia specie, secundum oppositionem ad varias virtutes, & præcepta. Et hæc breuiter dicta sint de conscientia in communi: nunc aggrediamur ad agendum de varijs conditionibus eiusdem conscientiz in particulari iuxta partitiones superius factas.

DISCEPTATIO II.

De Conscientia Recta.

QVTIRI de conscientia in particulari, eorum sumimus ab ea, cuius munus est ita humanos actus dirigere, vt eos, in genere, moris laudabiles, & præmio dignos reddat; talis autem est conscientia recta, quæ licet vt supra in eius diuisione inuimus, transcendat per varias species, à quibus minime dist. Inguatur, & adeo d. illis sermonem habentes, de ipsam conscientiam, recta loqui proculdubio ent. In limabimus, nihilominus nonnulla separatim proponere, & discutere dicimus, quæ & si ad theoreticam magis, quàm ad praxim spectare videantur, viam tamen ad plures casus decidendos nobis aperit, & ad completam, omnibus; numeris absolutæ conscientiz tractationem inuuant.

CAPVT I.

Conscientiæ Rectæ Conditio explicatur.

SVMMARIVM.

- 1 Omnis conscientia est ratio, non autem est conuersio.
- 2 Definitio rectæ rationis secundum S. Thomam & Aristotelem.
- 3 In definitione ista committitur circulum sensus. Arriaga.
- 4 Refertur e postulo Suarez, quæ reijcit Arriaga.
- 5 Ponitur definitio ab Arriaga excogitata, et refertur.
- 6 Trium modus explicandi definitionem Aristotelicam.
- 7 Expouitur secundus modus.
- 8 Recipitur vt conueniens vterque modus.

- 9 *Probatur conclusio ratione.*
 10 *Recta ratio recte explicatur per commensurationem ad appetitum.*
 11 *Reijcitur definitio ab Arriaga tradita.*
 12 *Confirmatur nostra expositio declarando mentem Aristotelis.*
 13 *Conscientia recta condito declaratur, & quo pacto differat recta ratione.*

INTER rationem, & conscientiam esse agnoscendum discrimen supra declarauimus. Ratio enim sæpè intellectum nominat, interdum habitus eandem potentiam perficientes, vt est prudentia, quæ dicitur recta & gibilis ratio, quandoque etiam importat iudicium ipsius intellectus; proinde ꝑ omnis conscientia est quædam ratio, non autem è sonuersio; quæ tamen passim ab auctoribus confunduntur, quod notat *Bresserius lib. 2. de conse. cap. 2. in initio, & Arriaga in p. 2. disp. 22. sect. 1. idiq; videtur expressè supponere S. Thomas quæst. 15. ar. 3. & alibi vt autem recta conscientie conditionem aperiamus, quid sit recta ratio in vniuersum prius declarare nobis visum est. Proinde examinanda ꝑ se offert descriptio illa, quam idem S. Doctor sequens Aristotelis doctrinam tradidit eodem articulo ad 2. & alibi; sic enim ait: *In his autem, quæ sunt ad finem, reuertendo rationis cõsistit in conformitate ad appetitum finis debiti, sed tamen, & ipse appetitus finis debiti præsupponit rectam apprehensionem de hęc, quæ est per rationem.* Hęc S. Doctor; hanc definitionem rectæ rationis colligit S. Thomas ex Aristotele 6. Ethic. cap. 2. emq; delendunt cõmuniter Thomistæ, & Cæretanus in p. 2. quæst. 59. ar. 3. Corduba lib. 2. quæst. 9. Scotus in 3. d. 36. quæst. vltima 5. Nec obstat, cuius discipulis adhaerent, Martinez in illa quæst. 19. art. 3. dub. 2. Suarez d. 12. sc. 2. Quædus tract. 5. con. 101. p. 3. Granada contro. 2. 1. al. 22. d. 2. n. 4. & alij, qui licet admittant definitionem allatam, varijs tamen modis illam explicant, vt videbimus.*

Cæterum nouissimè insurgit Arriaga probans in definitione ista vitiosum ꝑ cõmitti circulum, ideoq; initio illius sectionis tali discursu vitium cõstatu suadere: Appetitus dicitur rectus, quatenus rectam sequitur rationem; igitur si recta ratio exponatur per hoc, quod respiciat appetitum rectum, non habemus aliam explanationem, sed in circulum abitimus; & si dicas rectitudinem appetitus desumi per ordinem ad rationem rectam, at rectitudinem rationis nõ desumi per ordinem ad appetitum, sed aliunde, veritas dicitur: sed remanet declarandum quid sit istud aliud, ex quo rationis rectitudo desumitur: sic discurret Arriaga, qui postea reijcit expositionem Patris Suarez declarantis definitionem per diuersa causarum genera hoc pacto: ꝑ Conscientia est recta per ordinem ad appetitum tamquam ad obiectum, appetitus vero est rectus per cõformitatem ad

rationem, vt explicantem debitum obiectum, appetibile. Hanc Suarez explanationem reprobat Arriaga, quia, vt ipse inquit, non declaratur quid sit recta ratio; nam per rationem vel intelligitur conscientia, vel aliquid aliud; si hoc secundum dicitur, licet videtur circulus, malè tamen fit recursus ad diuersa genera causarum; potius enim esset negandum appetitus rectitudinem esse ex conformitate ad conscientiam, cum iam supponatur esse per cõformitatem ad aliquid aliud: Si eligatur primum iam habemus circulum, quia sit reditus ad eodem terminos, qui tamen erant declarandi; proinde intellectus remanet dubius, & suspensus, siue reditus fiat ad diuersum, siue ad idem genus causæ, quod per accidens se habet. Confirmat etiam Arriaga exemplo: Si quis, v. g. petat quid sit homo, & ego dicam esse animal rationale, & rursus ille petat: Quid est animal rationale, respondeam, esse principium discursus, & sensationis; ille iterum petat, quid sit discursus, & sentatio, ego vero dicam esse id, quod ab homine procedere potest; in response vitium includeretur, vt de se patet, quamuis explicatio detur per diuersa causarum genera; nam homo explicatur per genus causæ formalis, cum dicitur esse animal rationale; discursus vero, & sentatio per genus causæ efficientis, ideoq; per accidens se habebit diuersitas causæ ad vitandum circulum vitiosum: sic in casu nostro, cum primo petitur, quid sit conscientia recta, petes vult, vt ego declarem quid per eam significetur; idcirco si ego illam exponam per conformitatem ad appetitum rectum, & ille iterum petat, quid sit appetitus rectus, non possum illum explicare per ordinem ad rectam rationem, seu conscientiam, absq; vitio circuli, regrediens ad eandem cõscientiam rectam per quodcuq; diuersum genus causæ id faciam. Esti vltima ad soluendum difficultatè dicam operationem esse conformem rectæ rationi, idem importare, ac esse eam, quam vir prudens, & bonus eligit sibi faciendam, non recederem à circulo, quoniam prudentia explicaretur in ordine ad bonitatem, bonitas in ordine ad prudentiam. Hęc, & alia congerit Arriaga cõtra definitionem prædictam: tandem ex *Gerjone par. 3. tr. de vita spiritali lec. 4. concl. 3. & ex Vafquez in quæst. illa 19. ar. 3. disp. 28. cap. 1.* concludit in fine sectionis vno verbo à se explicandam esse rectam rationem; ideoq; ait: ꝑ *Esse iudicium inuincibile de bonestate obiecti, cui dum quis se accommodat per amorem bene operatur; sin vero fugiat illud, malè, aut saltem nõ bene operatur, quod si è contrario iudicium sit de surprisidine obiecti, sic recte operatur quis illud obiectum fugiendo; malè vero si illud amplectatur.* Sic Arriaga, qui profertus vno verbo rectam rationem exponere, profusquam alij, & verborum absq; necessitate nobis proponit declarationem, quam etiam non admitto. Vt autem communem explanationem rectæ rationis tueamur, aduertendum est diuersos esse dicendi modos, quos apud Auctores inuadit

ad defendendam traditam definitionem, seu descriptionem.

6 Primus tamen modus duplicem agnoscit veritatem practicam, circa media vnam, circa finem alteram; illa cōsulat de medijs proportionatis ad finem per voluntatem iam amatum, & intentum: illa verò formaliter rectum facit appetitum immediate versantem circa ipsi-um finem; de prima illa veritate aiunt huius- modi auctores in descriptionem practicam, & sanè S. Thomas articulo illo 3. ad 2. manifeste asserit Philosophum in quotum fuisse de intellectu practico, secundum quod consiliatiuus, & ratiocinatus eorum est, quæ sunt ad finem, nempe mediotorum; tunc enim ratio recta, quando iudicat esse adhibenda, media commensurata appetitui iam recto per anorem finis honesti; neq; eadem S. Doctori fuit ignotum argumentum, quod ex circulatione in contrarium fieri poterat, vt videbimus. Hac autem duplici veritate positâ, facile vitatur circulus vitiosus, nam iuxta hunc modum dicimus rectitudinem rationis, vt consulantis, & iudicantis de medijs mensurari à rectitudine appetitus circa finem, rectitudinem verò hanc appetitus mensurari à rectitudine rationis, vt proponentis obiectum honestum; ponamus claritatis gratia sciem actuum: primo enim intellectus apprehendit finem honestum. V. G. temperantiam contra stimulos carnis deordinate insurgens, illam appetit; semper voluntati, proponit vt amandam, & sic in ratione habemus priorem rectitudinem per commensurationem non ad appetitum rectum, sed ad obiectum naturæ rationali consentaneum; postea appetitus adiutus per virtutes morales prosequitur obiectum, temperantiam videlicet, illamq; intendit, & mouet intellectum ad inquirenda media: intellectus autem seu ratio inquiri media, de illis consultat, & iudicat, V. G. esse carnem macerandam, esse orandum, &c. & sic ratio erit practice vera, & recta per conformitatem cum appetitu recto, quatenus verè, rectèq; iudicat de medio proportionato appetitui recto, & sic ratio secundum hanc rectitudinem erit dependenter ab appetitu, licet appetitus sit rectus dependenter ab eadem ratione vt proponente rectum finem.

7 Secundus tamen modus sumit appetitum rectum concomitanter, seu consequenter: Sic Scotus in 3. d. 36. §. Nec obstat. vbi explicans quo pacto habitus prudentiæ, vt consiliatiuus dicatur per conformitatem ad appetitum rectum, docet, esse intelligendum, quatenus talis sit cognitio, vt quantum est ex se praxis recta debeat sibi conformari, & ita Scotus à posteriori definit rectam rationem per rectitudinem appetitus dependentem à rectitudine rationis, quem modum explicandi admittunt alij, etiam extra Scoti scholam, vt Suarez d. 12. sec. 2. num. 3. Quidam, Granada l. cc. Gaspar Hurtado de actibus humanis disp. 4. diff. 2. §. Consi-derata ergo. Et sic putant absq; vitio posse defendi descriptionem illatam.

8 Dicendum est vtrumq; modum explicandi esse conuenientem, et magis mihi primus apparet, quia est S. Thomæ, & rationi conformior, vt videbimus: probatur primo auctoritate Angelici Doctoris, cui non fuit ignotum argumentum ex circulo, nam illud ponit *lec. 2. in 6. Ethic.* & postea soluit docens priorem hunc modum, eius verbaliter: *Et idea dicendum est, quod appetitus est finis, & eorum, que sunt ad finem, finis autem determinatus est homini natura, vt in 3. habitum est. Et autem, que sunt ad finem non sunt determinata nobis à natura, sed per rationem inuestiganda. Sic ergo manifestum est, quod neque appetitus per respectum ad finem est mensura veritatis in ratione practica, & secundum hoc determinatur veritas rationis practica iudicandum concordiam ad appetitum rectum. Ipsa autem veritas rationis practice est regula rectitudinis appetitus circa ea, que sunt ad finem, & ideo secundum hoc dicitur appetitus rectus, qui sequitur, quæ-tera ratio dicit.* Hec S. Thomas, qui vt patet ex verbis, ponit expressè duplicem illam rectitudinem rationis, & secundum vnam ponit appetitum regulari; secundum verò aliam ipsam rationem regulari per commensurationem ad appetitum. Probatur tamen vterius conclusio hoc argumento: Finis in agibilibus se habet respectu rationis consiliatiuæ, & iudicatiuæ eorum, quæ sunt ad ipsum finem, licet principia respectu scientiæ, quæ in conclusione consistit: ergo rectitudo rationis consiliatiuæ commensuratur per ordinem ad appetitum rectum secundum finem: antecedens est. *Aristotelis 7. Ethic. cap. 3. post medium, & S. Thomæ ibidem lec. 8. §. A signat qualiter.* *Opus quodlibet 3. d. 4. in spore;* & ratio est clara, nam finis se habet vt primus mouens appetitum ordine intentionis, nam eo subtracto appetitus minime moueretur, cōsequenter autem probatur in eadem paritate listendo; nam sicuti in speculationis rectitudo scientiæ, seu conclusionis est per commensurationem ad rectitudinem principiorum, à quibus ipsa scientia dependet: ita rectitudo rationis consiliatiuæ est per commensurationem ad rectitudinem appetitus, vt in finem.

10 Ex his manifestè colligimus tamen explicari rectam rationem, per commensurationem ad appetitum rectum, & nullum in tali explanatione reperiri defectum, vt ostensum est. Explicationem verò, quam Arriaga ponit tamen non admitto; primo, quia verbis satis abundat. Secundò, quia non est huius rectitudinis, de qua est sermo, explicanda; quando enim dicitur recta ratio est iudicium inuincibile de honeste obiecti, per ly, inuincibile, huic materię applicatum, iuxta confectionem loquendi modum, significamus iudicium illud, quo intellectus fertur in obiectum secundum eorum moraliter malum; per inuincibile tamen ignorantiam apprehensum vt bonum; ideoq; per tale iudicium non declaratur adæquate ratio recta; quæ versari potest tum circa obiectum materialiter ma-
lum,

lum, inuincibiliter existimatum bonum; eum etiam circa obiectum secundum se honestum, & de tali iudicio non solemus dicere esse rectum, quia inuincibiliter iudicatur de re, sed absolute dicimus esse rectum, quia fertur in obiectum re vera honestum, & re late apprehensum. Tertio per iudicium illud ab Aristotele descriptum exponitur rectitudo rationis circa finem, & non circa media, quoniam dicitur esse de obiecto honesto, obiectum autem in practico idem est, ac finis. Quærit in postrema parte explicationis ponitur iudicium de turpitudine obiecti, quod non facit ad rem nostram; atque adeo superfluum videtur, nam fuga, aut profectio talis obiecti pertinet ad rectitudinem, aut prauitatem appetitus, non autem ad rectitudinem intellectus, quâ declarare intendimus. Maneat igitur optimam esse communem explicationem, quæ est Aristotelis, & S. Thomæ ab alijs receptam.

Dices Aristotelem in eo cap. 2. non dixisse tunc solum rationem esse rectam, quando est appetitui recto conformis, eumque sequitur, sed dixisse, quod quando actus mens enuntiat aliquid verum, illud est consentaneum appetitui recto: ita Aristotelem declarat *Vesquez p. 2. d. 58. cap. 2. n. 1.* & similiter quidam alij ex illis auctoribus, quibus secunda expositio placet, timentes admittere rectam rationem, prout de illa loquimur, commensurari ab appetitui recto, ne in vniuersum circulum incidant, à quo tamen longè absunt Auctores primâ amplectentes explicationem, vt probauimus.

11 Respondeo igitur ad hanc instantiam, Aristotelem, si textus attentè perpendatur, & doceat id, quod diximus, videlicet rectitudinem rationis esse eam, quæ est appetitui recto consentanea; docuerat enim bonum rationis esse verum, malum verò esse falsum, & hoc esse commune vtrique parti rationis, nempe speculationi, & practicæ; cum hoc tamen discrimine, vt in speculatione sit verum, & falsum absolute, quod tunc contingit, quando intellectus conformitatem, aut difformitatem habet cum obiecto, prout est in se: at in ratione practica non sit attendendum verum, & falsum absolute in ordine ad obiectum, prout est in se, sed per ordinem ad appetitum; verba autem Philosophi iuxta vulgatam versionem hæc sunt. *Contemplatiua autem cogitationis, & non actiua, neque effectiua bonè, aut malè esse, est verum, & falsum; hoc enim totius cogitationis opus est, sed actiua veritas est, quæ appetitui recto consentanea sit.* Hæc Aristoteles, cuius verba quæso ponderemus, diuidetes sexatum allatum in duas partes, in quarum primâ ab ipso explicatur bonum, & malum speculationis rationis, cum inquit Contemplatiua; non actiua, &c. esse verum, & falsum absolute, hoc est absq; restrictione: in secunda parte declaratur differentiam, inter verumque intellectum ibi: Actiua mensi veritas est ea, quæ appetitui recto est conformis; non expressit autem in hac postrema parte falsitatem, quia decla-

rando veritatem plus oppositum, quæ est falsitas, manifestum remanent, scilicet esse per difformitatem ad appetitum rectum, seu per conformitatem ad appetitum deprauatum, quæ sit ponderatio quibus factis clare colligitur agentem Philosophi fuisse describere rectitudinem rationis per habitudinem ad finem consensuram, nimirum ad rectitudinem appetitus, ad eum ferre modum, quod si quis signat aliquid affectiui opus, dicat esse rectum, eiusque rectitudinem volens explicare addat esse rectum, quia est præceptis artis conforme, ille declarat rectitudinem operis per habitudinem ad finem mensuram, quæ est ars in mente artificis, & æmulatione hoc negari poterit, hoc ipsum habemus in casu nostro, nam Philosophus inquit veritatem, quæ est rectitudo, & bonitas rationis, esse per conformitatem ad rectitudinem appetitus, & miror quo pacto Vasquez, & paucissimi alij dicant Aristotelem dixisse solum illud, nempe quod quando actus mens enuntiat aliquid verum, id esse conforme appetitui recto; nihil enim horum dixit Philosophus, & hoc repugnat manifestè textui, in quo expressè dicitur absolute; et non conditionate actus menti; seu rationis veritatem esse eam, quæ est appetitui recto consentanea.

His præmissis deuenimus ad huius conscientie conditionem apprehendam.

12 Dicendum igitur est conscientiam rectam, esse rectæ rationis applicationem ad opus; conclusionem hæc nemo negare poterit, in possitis, quæ supra diximus, nomen conscienties, si enim conscientia yniuersaliter sumpta, & propriè dicta, est applicatio scientiæ ad opus, talis conscientia in particulari est applicatio ad tale opus: & idèò quando est recta rationis conscientia, per huius applicationem, iure optimo, recta erit vocanda. Ceterum vt hæc omnia melius intelligantur, ex exemplo exponimus, supponentes sententiam illorum actuum, de qua supra; videlicet, apprehensio debiti sine V. G. passionum moderatione; vt conueniente, ea quæ per appetitum efficaciter voluit, succedit imperium, quo voluntas mouet intellectum ad modum huius fini proportionatum inquirenda, quod fit per rectam rationem, vt consiliatorem, sicuti supra explicauimus: medijs autem inuentis, sequitur iudicium quoddam dicta hæc, & nunc licitum esse, & expectabilem rationem exercere V. G. ieuarij, & in hoc iudicio applicatio talis medijs, ita est conscientia; quæ rectitudinem habet, in quantum applicat rectam rationem peruestigantem media congrua fini iam præuoluto.

Ex his patet quid sit conscientia recta conditio; & quo pacto à recta ratione distinguatur.

EXPLICIT

CAP. V. II.

Vtrum Iudicium recta Cōscien-
tia debeat formaliter, & actua-
liter præcedere, vt voluntatis
operatio sit moraliter bona?

SYMMARIUM.

1. Prima opinio refertur.
2. Exponitur secunda sententia.
3. Media via præcedit tertiam sententiam.
4. Declaratur mens P. Vasquez.
5. Aliqui putant solam simplicem apprehensionem sufficere ad affirmandam efficaciam.
6. Alii id concedunt cum obiectum non mouet per modum finis secus quando vltimis.
7. Per obiectum hic, & res, & alia voluntatis intelligitur.
8. Simplex apprehensio non mouet voluntatem in sententia A. A. & probatur.
9. Requiritur practicum iudicium per se loquendo.
10. Satis erit iudicium virtualiter permanere.
11. Appetitus sensitivus non mouet media pura apprehensione sed existimatione.
12. Non est necessaria reflexa cognitio.

DEFINIENTES in præcedente disceptatione conscientia actuale diximus eam consistere in quodam iudicio, non autem in mera, & simplici intellectu apprehensione: nunc inquirimus an tale iudicium debeat esse actiu, & formaliter ad hoc, vt libera operatio reddatur honesta: an verò sufficiat præcedere virtualiter, impletiam solum aptitudinaliter, seu habitualiter.

Decisio huius questionis magna ex parte dependet ex ijs, quæ Philosophi exagitare solent de modo influendi causæ finalis in agentibus cognoscitiuis, & præsertim intellectibus, & ex ijs, quæ Theologi discutunt in p. 2. de modo, quo voluntas à ratione moueatur; nam de hoc quaesito in terminis, & explicitè paucissimi tractant: quapropter cogor solutionem inuestigare ex principijs communibus, ea applicando huic, materię, de qua specialiter loquendo præ prima opinio tribui potest Bartholomæo Medine in p. 2. quæst. 19. vbi explicans tertium articulum postquam dixit satis esse iudicium virtuale statim in vltima conclusione docet neque virtuale iudicium de honestate obiecti esse necessarium, idque tali probat exemplo: Cum quis naturali ductus prætere elemosinam cogitet, etiam si nunquam tale habuerit iudicium, nec de illius actionis honestate recordeatur, absque dubio censetur iste talis opus moraliter bonum exercere; ergo sufficit iudicium aptitudinale, sed habitualiter in hac etiam opinione alicui fortasse videbantur esse iij, qui volunt ex vi solius simplicis apprehensionis præ-

se voluntatem moueri ad liberè operandum, nam talis apprehensio est iudicium quoddam aptitudinale.

Secunda sententia præ requirit vniuersaliter iudicium formale, & non satis esse solam apprehensionem, & iudicium virtuale, & multo minus aptitudinale; ita in terminis B. Ifferas lib. 2. de cons. cap. 3. num. 17. 6. Ex dictis collige & pro hac eadem sententia Martinez loco supra citando laudat aliquos antiquos, & præsertim Occamum in 3. quæst. 13. qui nõ solum expostulat iudicium actuale, & quod operatio vi illius sequatur; verum etiam vult, vt operatio reflexa cognitione procedat in iurum honestatis determinatæ, &c. V. G. vt intellectus dicat dandam esse elemosinam pauperi egentij, quia est rationi consentaneum: in hac opinione debent esse illi, qui, vt finis moueat voluntatem, requirunt, vt actu sit iudicium ex parte intellectus circa conuenientiam, aut disconuenientiam obiecti: Salsus in p. 2. art. 1. disp. 9. sec. 2. num. 15. atque etiam Bellarm. lib. 3. de lib. arb. cap. 8. prop. 6. Valentia p. 2. d. 2. quæst. 4. p. 1. quæst. 3. Franciscus A. micus disp. 9. de motu voluntatis sect. 3. num. 61. & alij complures, qui requirunt necessitati iudicium practicum ad hoc vt voluntas operetur.

Tertia sententia præ eisdem procedens nonnullis distinctionibus, & in ea tunc varij modi dicendi; nam Vasquez par. 2. disp. 44. ca. 2. initio asserit posse voluntatem nostram moueri in obiectum sola cognitione apprehensiu sua iudicio compositionis, & hoc num. 7. probat paritate appetus sensibilij, qui sola apprehensione boni conuenientis, aut disconuenientis, quæ fit per sensum, satis est, vt appetitus moueatur ad amorem, aut odium; ergo sufficit sola apprehensio per intellectum, vt voluntas moueatur per amorem, aut odium; capite vero 3. docet in ordine ad aliquos actus requiri iudicium compositionis, & nam. 31. declarat hos actus aut esse electionem mediij ad finem, talis enim electio postulat, vt quædam consultatio fiat de proportionem mediij comparatæ ad finem, ac proinde requirit iudicium complexum: Rursus idem dicit de actu spei, & timoris etiam circa finem, quia spes differt à desiderio quarens habet opinionem, & credulitatem boni futuri, quam opinionem non inuoluit desiderium vtilis, desiderium enim aliquando impossibile, cognita vt alia, licet et timemus malum, quod iudicium futurum, vt notat Salsus loc. cit. & non obscurè colligitur ex eius doctrina; nam initio secundi capitis manifestè excludit falsam compositionem, vult enim posse moueri nostram voluntatem eo modo, quo voluntas Angeli, cuius intellectus iudicat absque compositione. Rursus cap. 4. num. 14. expressè se declarat, quod per apprehen-

prehensionem, & vicuis dixerat moveri posse voluntatem, non intelligit quamcumque apprehensionem, sed eam, quæ versatur circa rem, vt bonam, aut vt malam, per talem vero apprehensionem non excluditur, nisi iudicium compositionis, & est iudicium simplex colligitur ex eo, quod dixit initio illius capituli secundum, nempe esse similem modo operandi Angelico, qui est per simplex iudicium, absque compositione: hæc est sententia Patris Vasquez. † Alij vero concedunt in ordine ad simplices, & inefficaces complacentiæ, aut displicentiæ affectus, satis esse solam apprehensionem; non autem in ordine ad efficaces: sic Scotus videtur docere in secundo dist. 6. quæst. 1. ad primum, & secundum. Suarez tom. 1. met. disp. 23. sect. 7. Azor par. 4. lib. 1. cap. 29. quæst. 6. Tannerus in p. 2. de actibus humanis disp. 2. quæst. 2. dub. 2. num. 16. 17. Alij, vt Gregorius Martinez p. 2. quæst. 19. ar. 6. dub. 1. distinguunt actus elicitos à voluntate ab imperiis, & ad illos aiunt requiri iudicium actuale, ad istos vero sufficere virtuale. † Alij depique putant, quod quando obiectum non mouere debet per modum finis, satis est simplex apprehensio; cum vero mouet per modum finis, prærequirit iudicium intellectus: sic Bartholomæus Amicus in physica. 1. tract. 13. quæst. 5. dub. 6. art. 3. in prima, & secunda conclusione. Hæc sunt sententiæ, & modi dicendi: quos apud Auctores inuenio, reliquum est, vt quid probabilius in re hæc sit decidendum aperiamus,

Pro qua re advertendum est, quod nomine obiecti in præsentia à nobis intelligi non solum rem illam, in quam directè, & explicitè fertur intellectus, sed etiam actum voluntatis, quo res illa eligitur, & ratio est quia conscientia cum versetur circa actiones singulares hic, & nunc exercendas, vel repellendas, oportet vt intellectus iudicet quid hæc, & nunc practicè sit faciendum, vel non faciendum, obiectum autem huius iudicij ad quæ sit præstatu inuoluit actum voluntatis, quo vt dixi, voluntas eligit aliquid exterius, siue constituit in re aliqua, siue in actione, vt in simili dicitur Suarez disp. illa 23. met. sect. 7. num. 1. Hoc posito ad conclusiones decem in certioribus incipiendo.

1. Dicendum ergo est primo, quod pura, & meram apprehensionem, quæ abstrahit ab existentia actuali conuenientiæ, aut disconuenientiæ, seu quæ intellectus non videt esse actum in obiecto, aut non esse, non sufficere ad mouendam voluntatem, & per consequens neq; ad actionem moraliter honestam, conclusio est certissima, & patens, & neminem legi oppositum tueri; neque auctores, qui dicunt moveri posse voluntatem ab apprehensione, loquuntur de ista, sed de alia apprehensione, vt declarabimus. Probatur autem ipsa conclusio ex Aristotele 2. de ani. text. 174. vbi sic inquit: Cum opinamur difficile aliquid, aut terribile statim concupimus, similiter autem, & si fuerit res confidenda: secundum imaginationem autem similiter nos habemus, sicut qui considerant in-

picura difficilia, & confidentia. hæc Aristoteles, cuius verborum sensus est tunc nos affici ex apprehensione rei male, & terribilis, seu rei nobis conuenientis, quando opinamur ita esse; at verò cum sola imaginatione talium fingimus, & formamus, perinde est ac si in pictura ea perspiceremus: experientia enim comperimus nos nequaquam timore affici, si solum imaginemur malum, aut læticia, imaginando bonum, nisi aliquo pacto ita credamus futurum: Rursus lib. 3. de anima tom. 30. epimet Philosophus de intellectu sic ait: Cum autem bonum, aut malum affirmauerit, aut negauerit, tunc fugit, aut prosequitur. sub intellige appetitus; & tex. 46. inquit: Speculatus enim nihil speculatur agibile, neque dicit de fugiendo, aut prosequendo quicquam. Ex his autem locis manifestè inferimus in doctrina Aristotelis vi solius puræ apprehensionis superius explicatæ nos affici non posse fugiendo, aut prosequendo aliquid obiectum, & quamuis, vt videmus, aliqui explicent textus prædictos, nihilominus id faciunt ad excludendam necessitatem iudicij formalis, & compositiui: non autem negare possunt, per dictos textus clarissime probari conclusionem nostram sistendo intra limites puræ apprehensionis, absque ulla cognitione de actuali conuenientia, aut disconuenientia in obiecto. Et confirmatur conclusio hac ratione: Si quis non cognoscit conuenientiam, aut disconuenientiam in re aliqua, non poterit per appetitum moveri ad prosequendum, vel fugiendum rem illam, vt est manifestum: at per simplex apprehensionem intellectus non agnoscit conuenientiam, aut disconuenientiam in obiecto, ergo non poterit idem intellectus mouere voluntatem ad prosequendum, aut fugam, probò minorem: dum quis format sibi conceptum, seu imaginationem de paritate, aut imparitate astrorum quoad numerum, non dicitur vere cognoscere an stellæ sint pares, aut disparæ, & dum imaginatur Petrum in foro, nihil de re hac iudicium habet, non dicitur cognoscere, & scire Petrum esse in foro, & sic de alijs similibus. igitur cum pura apprehensio nõ ducat intellectum ad cognitionem conuenientiæ, aut disconuenientiæ obiecti, nõ poterit voluntas ad operationem aliquam liberè exercendam vi talis apprehensionis moveri.

2. Dicendum est secundò, ad honestam operationem liberè procedentem à voluntate, per se loquendo requiritur, quod vt in intellectu præcedat practicum iudicium conscientie rectæ, & in hoc assentior auctoribus secundæ opinionis, quam expresse docet Suarez par. 2. de voluntario, & inuoluntario disp. 6. sec. 3. num. 4. & seq. Probatur autem conclusio, quia vt intellectus efficaciter moueat voluntatem ad liberè, & honestè operandum, debet proponere obiectum sub ratione conuenientis relativiè ad ipsammet operantem; nam conscientia, vt supra diximus dicat de

actione in singulari non solum secundum se, sed etiam secundum omnes circumstantias, & praesertim ipsius operantis, nempe licitum esse mihi hoc, & nunc talem exercere actionem, aut ibi illa abhorre: hęc autem omnia, vt patet, apprehensionem iudicariā expolunt, nempe vt intellectus iudicet ita esse; ergo ad honestam operationem practicam conscientia recte iudicium requiritur, si autem quis velit ad praedicta interdum iudicium simplex sufficere, & non compositum, vt vult P. Vasquez non est admodum contendendum, quia ad institutum nihil refert; dico tamen quod si in nobis posunt esse iudicia simplicia, absque compositione, concedere debemus interdum iudicium conscientia recte esse simplex, interdum verò compositum.

Dicendum Tertio, ad praedictam honestam operationem sufficere, & vt virtualiter iudicij practicam conscientia permaneat; conclusionem hanc confirmare possumus auctoritate S. Thom. lib. 3. c. g. c. 138. ratione 3. ubi loquens de voluntate honesta docet manere posse in tota consecutione actus, ipsumque laudabilem reddere; quamuis in executione operis intellectus non cogitet; hoc etiam docet Suarez p. 2. de bonitate, & malitia humanorum actuum m. disp. 6. sec. 5. num. 8. licet etiam dicimus quod potest homo incipere ex dictamine, & iudicio conscientia recte aliquam actionem, quae habeat tractum successuum; seu intendere finem aliquem honestum varijs actionibus acquiribilem, & operari in toto progressu ex vt primis dictaminis, licet prius illud iudicium actu in se ipso non perferret, censetur tamen in suo effectu manere, atque adeo iudicium virtuale conscientia recte esse; & in hoc sensu modum loquendi nonnullorum admittit; qui de hac materia tractantes iudicium virtuale sufficere dicunt, vt Malderus p. 2. disp. 72. de conscient. conil. 6. & alij. Probat conclusio ratione ex communi hominum existimatione, per quam iudicant homines operari ex priori intentione virtualiter manente modo explicato; quamuis in progressu de prima intentione non cogitet, V. G. si quis moueatur ad peregrinandum in Domum Laurentanam ex motiui praedicti tale obsequium B. V. licet in exercitio ipso peregrinandi non cogitet de illo motiui, communitate censent Auctores talem hominem verè ex praedicto motiui operari: sic etiam in operationibus prauis, si quis iter faciat ad furandum, licet in medio itineris oblitiscatur illius motiui, tota tamen illa operatio censetur mala, quippe quae ex motiui furandi procedere existimatur, atque adeo dicitur mala furti malitia inuolvens: ita est nobis de conscientia actualis iudicio discurrendum; par enim est vtriusque ratio, & nulla assignari poterit disparitas. Causa autem deceptionis est, qua dum actu, & humano modo cooperamur, honestatis, aut de honestatis operationis iudicium imperceptibiliter elicitor, & ad est, in actu exercito, proinde sepe illud agnoscere nequimus, nisi reflecte-

do supra modum operandi nostrum; similibus experientijs possemus hoc confirmare. V. G. dum Artitex vt praceptorum artis Cythararum, aut quid simile pulsas, ex electione plura circa modum operandi elicitor iudicia, quae quidem difficillime aduerterit quærit, nisi per reflectionem intellectus, adesse tamen certum est, quia pulsationes illae maxima ex aduertentia fiunt.

Dices appetitus sensitiuus potest efficaciter moueri per apprehensionem boni conuenientis, aut v. si disconuenientis absque formali iudicio, vt patet in brutis, ergo multo magis appetitus rationalis mouebitur per apprehensionem intellectualem conuenientis, aut disconuenientis absque iudicio formalis; non enim minus potens, & efficax est obiectum intelligibile ad mouendam voluntatem, quam sit obiectum sensibile ad mouendum appetitum sensitiuum.

11 Respondeo ¶ appetitus sensitiuum non moueri per apprehensionem puram, & simplicem, sed per quendam existimationem, quae est in imaginatione aequalis iudicio formalis, ideoque solet etiam iudicium appellari, quamuis sit imperfectum iudicium comparatum cum nostro, proinde S. Thomas part. 1. quæst. 59. art. 3. ait: *Omni enim fugit lupum ex quodam iudicio, quo existimat eum sibi nocivum, sed hoc iudicium non est sibi liberum, sed a natura inditum*. idem docet Suarez d. 23. met. sec. 7. num. 10. adnotans etiam tale iudicium in brutis non esse per rationationem, nec per compositionem, sed per naturalem, & simplicem existimationem de obiecti conuenientia. Ex his colligimus non esse absolute necessariam ¶ ad liberè honestèque operandum reflexam illam cognitionem, quam ponit Ochatinus relatus ad Martinez, quia sine illa, vt patet ex discursu factò, poterit moueri voluntas ab intellectu per iudicium practicum conscientia: requiritur tamen reflexio, vt distinctè, & explicitè agnoscamus nostras actiones, vt supra diximus.

C A P V T III.

Duobus simul concurrentibus iudicijs, quorum vnum ex motiui honesto, alterum, ex prauo exercendam proponat actionem, si ipsa actio sequatur, vtro ex iudicio processisse censetur?

S V M M A R I V M.

- 1 Prononitur mens Medine.
- 2 Eius responsio ad difficultatem oppositam.
- 3 Refertur eius solutio.
- 4 Refertur alia, & recipitur.

PROPONIT † *quæsitum hoc Bartholomæus Medina in par. 2. quæst. 19 in explanatione quarti articuli* obijcens contra se ipsum in fauorē opinionis Ochami, sic enim habet tertio loco: Habeat quis duo hæc iudicia, videlicet honestum est comedere, & delectabile est comedere, si comedat, absolute loquendo talis actus nō est maior ratio, cur potius viui, quam alteri iudicio sit conformis. ita † discurret Medina, Supponamus primum iudicium esse ex aliquo virtutis motiuo. V. G. est comedendum, quia tenor vitæ conseruare ex iure naturali, & diuino; aliud verò iudicium non sit ex motiuo honestatis, sed quia sensui cibus est delectabilis; in tali autem casu comestio sequens agnoscī non potest, an sequatur ex vi primi iudicij, an verò secundi: atq; adeo sit actus virtutis, an potius actus intemperantiæ: si enim comestio fiat ex primo motiuo conformis erit conscientie rectæ: dicantis hæc, et aunc teneri ad comedendum ob corporis valetudinem tuendam; si verò comestio fiat ex secundo motiuo, atque adeo mala erit rectæ conscientie iudicio difformis.

Ad hanc difficultatem † respondet *ibi Medina* referens solutionem, quam dat Victoria, nempe non posse ita facile decidi, an comestio illa sit recta, nec ne, hoc est, an sit moraliter bona, an mala; verum hæc solutio omittenda est ipsa Medina tradit, & ait *In casu posito comestionem illam censendam esse rectam, tum quia bonum fortius est ad agendum, quam malum; tum etiam quia opus illud, quod est rectæ rationi conforme sapientie natura referri debet in bonum honestum, quamuis operans de honesto minime cogitauerit, nisi aliqua mala circumstantia*. Sic Medina. Verum † responsio ista non placet, nisi aliud addatur; nam quod ab ipso asseritur, supponitur, & non probatur, videlicet fortius esse bonum, quam malum ad agendum, posset enim quis absolute loquendo hoc negare, quia licet bonum honestum secundum se spectatum in ordine ad naturam rationalem, vt sic, sit efficacius ad mouendam voluntatē; nihilominus respectu naturæ lapsæ oppositum experimur, plus scilicet in nobis communiter loquendo præualere bonum delectabile sensui, quam bonum honestū; proinde non recte Medina colligere poterit hoc suum primum pronuntiatum attendens solum obiectū naturam, cum sit maxime spectanda naturæ lapsæ fragilitas, & propensio, quam post peccatum ad malum habet. Illud autem secundum dictum Medina non facit ad rem, nimirum opus, quod est rectæ rationi conforme, esse referendum in bonum honestum, hoc citis in motiuo honestatis, non facit, inquam, hoc ad rem nostram, quia & si verum dicatur, remanet tamen difficultas, & dubitatio in suo vigore, à qua auctor iste expedire se nequit vt secundæ huius rationis absq; petitione principij, debeat etiam hæc secundam responsionem susti-

nendo supponere comestionem illam esse bonam moraliter, vt bono attribuat motiuo, nos verò hoc ipsum quærimus, & de hoc dubitamus, an scilicet comestio illa sit bona, aut mala moraliter, cum procedat supponendo duplex illud motiuum per duo illa diuersa iudicia allatum, & cum non sit maior ratio, quare viuius potius, quam alterius efficiatur. relicta igitur solutio Medina † refero aliam, quam dat Martinez eodē loco in fine primi dubij; postquam enim Victoria, & Medina responsiones discusserat, illis omisissis recurrit ad conditionem, scū dispositionem subiecti, nempe ipsius operantis; iteque distinguit hoc paxot: Si operans est studiosus, rectæque operationi assuetus, tunc indicandum esse operationem idest comestionem ex motiuo honestatis processisse; at si operans improbus est, contra illum esse iudicandum, nimirum comestionem ex prauo motiuo fuisse. Hæc Martinez responsio non displicet, sed addendum mihi videtur in re hac non esse solum attendendam conditionem, & operantis dispositionem; verū etiam materiam ipsam, quia interdum aliqua materia solet esse communiter magis efficax, quam sit altera, etiam si hæc sit sensui conformior, illa verò rectæ rationi V. G. si aliquod graue imminet periculum vitæ, & voluntas excitetur ad Deum recurrendum, si tunc intellectus proponat motiuum vanæ gloriæ, & aliquis in vitæ discrimine constitutus nequam sit, mortem timens genuflectat, precesque in Deū fundat, tūc absque dubio in talibus circumstantijs præuendum efficacius mouisse motiuū honestum, nempe obtinendi veram peccatorum, mortis liberationem, &c. quo posito. Dico in hoc, aut simili casu operationem censendam esse rectæ conscientie conformem, in alijs verò dissimilibus casibus difformem.

CAPVT IV.

Vtrum obiectiua bonitas dependeat à Conscientia recta, vt proponente, & simul vt constitutēte ipsamet bonitatem.

S V M M A R I V M.

- 1 Multa ad nomen perituentia habentur in controuersia ista.
- 2 Quorundam opinio.
- 3 Difficultas contra hanc opinionem.
- 4 Pro solutione duplex supponitur bonitas moralis.
- 5 Bonitas obiectiua fundamentalis nō dependet à ratione vt forma, sed est per habitudinem ad naturam rationalem, vt talem.
- 6 Bonitas obiectiua formalis à ratione pendet.
- 7 Eodem modo dicendum est de malitia, & explicatur ex doctrina Suarez.
- 8 Colligitur mens S. Thomæ.

CONTRVERSIA præfens nõ pauca f̄ inuoluit de nomine, vt in progressu fiet manifestum, sed ordinatè procedendo rationes pro vtraque parte in medio afferam; supponendo prius ea, quæ sunt apud omnes certa, scilicet bonitatem, quæ ad mores spectat, & in obiecto reperitur. Aliquo modo à conscientia dependere, saltem quo ad directionem, & propositionem obiecti; eius autem inuus vt supra ostendimus, est omnes nostras actiones humanas dirigere, quid faciendum, quidque vitandum sit ostendendo, & per consequens obiecti bonitas nobis innotescit, & declaratur per conscientie dictamen. tota igitur difficultas in vltima residet conditione, nimirum an bonitas obiectiua constituitur à conscientia recta, & tamquam à forma extrinseca.

Non dependere hoc pacto f̄ sustinet aliqui, inter quos est P. Suarez tom. 1. metaph. disp. 10. sec. 3. num. 12. & in p. 2. de bonis: & malis actuum disp. 2. sec. 2. à num. 10. Tannerus p. 2. disp. 2. quæst. 5. post secundam assertionem S. Quares primo Gaspar Hurtado de bonis. & malis, actuum humanorum disp. 4. diff. 3. S. sed quæuis docet enim ibi regulam nostri operis non esse conscientiam, seu rationem, sed tantum naturam ipsam rationalem, conscientiam verò esse applicationem operis ad regulam, &c. Volunt igitur hi auctores actus omnes humanos speciem morale demerere per ordinem ad obiecta, illumque actum esse bonum in genere moris, qui obiectum eadem bonitate affectum respicit, illum verò esse malum, qui tendit ad obiectum illud, in quo malitia reperitur; proinde Suarez in p. 2. locis citatis retereas opinionem, quæ bonitatem obiectiuiam asserit esse per conformitatem ad rectam rationem, eam rejicit, & num. 3. impugnando tertium membrum docet obiectum non denominari à iudicio rationis, nisi cognitum, vel diiudicatum, per quæ denominationes non constituitur ipsum obiectum, vt bonum; attamen per iudicium manifestatur tale, & antequam tale denominatur, tale est. Demum ait obiecta non esse honesta, quia iudicantur honesta, sed potius est conuersio, ideo per rationem rectam iudicari honesta, quia ex se talia sunt, deniq; num. 10. & seq; concludit honestatem obiectiuiam esse per conformitatem ad naturam rationalem, vt rationalem. Eodem fere modo loquitur Tannerus asserens bonitatem obiectiuiam esse cæteris priorē, & ab illa aliàs dependere; ex horum autem doctrina manifeste inferimus in eorundem sententia bonitatem obiectiuiam à conscientia recta non dependere, tamquam à forma constitutiua, necque extrinseca, cum conscientia supponat honestatem, seu bonitatem ipsam obiectiuiam.

Ex alia verò parte f̄ oppositum videtur asserendum, nempe obiectum dependere à ratione recta, seu per habitudinem ad illam, moralem bonitatem inuoluerē, quod declarat

Suarez part. 2. loco citato num. 3. referens hanc opinionem, & ait obiectum non habere relationem conformitatis ad rectam rationem, quatenus rationem legis habet, sed in quantum est vis repræsentans voluntati id quod eam amare oportet. Haec sententiam defendit Salas tract. 7. disp. 2. s. cap. 5. num. 44. Martinus Bresserus lib. 2. de consuet. cap. 6. & probari potest primo auctoritate S. Thomæ, qui pluribus in locis eam docet, & præsertim part. 2. quæst. 18. in corpore sic habet: Differentia boni, & mali circa obiectum considerata comparatur, per se ad rationem, secundum quod obiectum est ei conueniens, vel non conueniens. & ad primum: Bonum in quantum est secundum rationem, & malum in quantum est præter rationem diuersificant speciem moris, quæst. 19. art. 1. vad tertium hinc: Bonum per rationem repræsentatur voluntati, vt obiectum, & in quantum cadit sub ordine rationis, pertinet ad genus moris, & casus bonitatis moralis in actu voluntatis. Ratio enim est principium humanorum, & moralium actuum, eandem doctrinam tradit quæst. 29. art. 1. in corpore & ad primum quæst. 2. de malo, & alibi, ex quibus omnibus locis colligitur S. Doctoris mentem esse, conscientiam rectam non dependere tamquam à forma etiam extrinseca à bonitate obiectiua, sed potius est conuersio bonitatem obiectiuiam à recta conscientia dependere, quæuisque rectæ rationis nomine idem S. Thomas expressit. probatur etiam efficaci argumento: Quæuis obiectum sit malum in genere moris, si ratio, seu conscientia inuincibiliter dicet esse bonum, actus voluntatis tendens in tale obiectum erit moraliter bonus, & conscientia dicetur recta; contra verò quantumuis obiectum in genere moris sit moraliter bonum, & conscientia inuincibiliter dicet esse malum, actus voluntatis erit malus moraliter, quia licet conformis sit obiecto secundum se spectato, erit tamen discordans à conscientia, potius igitur bonitas obiectiua dependet à ratione, quam ista dependet ab illa, quæ actionem terminat, proinde signum est totum moris genus à ratione, & non ab obiecta se dependere. Vtraque sententia dici potest approbata fuisse veluti collectiue à Caspensi in cursu theologico tract. de bonis, & malis ali. disp. 1. sec. 3. conel. 3. dum sustinet moralitatem actuum delum per respectum ad naturam rationalem, & ad rationem scieniam, ait, conformitas, seu auersio à natura rationali per rationem apprehensa, est moralitas, & sic, vt ipsemet addit, moralitatem istam partim antecedere, partim subsequi ad rationis dictamen manifestum est.

Pro difficultatis huius solutione aduertendum est f̄ duplicem à nobis spectari posse bonitatem moralem in re extrinseca, quæ habet rationem obiecti, vna est veluti fundamentalis, quam Bresserus, vt supra, materiale appellat: altera est formalis, quam idem Author, obiectiuiam vocat. Hac duplici

plici posita bonitate, cui duplex respondet malitia respectuè contraria, facile erit veramque opinionem, seu dicendi modum superius explicatum conciliare.

Dico igitur: bonitas fundamentalis, quæ in obiecto reperitur, non dependet à ratione, seu à iudicio conscientiæ, tanquam à forma, à qua talem recipiat bonitatem; sed eam habet per relationem ad naturam rationalem, quatenus rationalis est, cuius res cum omnibus circumstantiis, quibus afficitur, est commensurata, & est eius complementum, ac veluti quidam ornatus in genere moris, & cui ipsamet natura respondet non solum capacitas, sed quædam congenita talis obiecti exigentia, quod respicit, tanquam moralem sui perfectioni cuius est conuerso malitia opposita est eidem nature rationali dissentanea, eamque reddidit difformem. Cæterum, si bonitas obiectiua formalis à recta ratione dependet, seu iudicio conscientiæ, & non intelligitur ad rem obiectam aduenire, nisi præ eo momento, quo ratio in ipsam rem tendit, proinde recta ratio comparatur veluti forma extrinseca obiecti in ordine ad hanc formalem bonitatem, & eodem modo discurrere debemus de malitia formalis. Similem explanationem habemus apud Suarez in metaphisica loco superius citato, ubi exponens, in quo sensu bonum honestum dicatur per convenientiam ad recte rationis dictamen, sic distinguit: si hoc intelligatur de recta ratione, pro ut dicit iudicium dicitur, quod expediens est fieri, sic bonitas honesta nequit consistere in conformitate ad dictamen rationis, neque esse potest prima regula, seu prima ratio talis honestatis; non enim obiectum est bonum bonitate morali, quia recta ratio opinatur esse tale, sed ideo recta ratio iudicat esse tale, quia re vera obiectum tale est; iudicium tamen nobis est manifestatum bonitatis obiecti, quam per relationem ad rationalem naturam in obiecto supponit: si vero rationis dictamen non sumatur formaliter, sed quasi radicaliter, sic bene, & à priori dicitur bonum honestum illud esse, quod rectæ rationi est consentaneum, quod idem importat, quod esse conforme nature rationali, quatenus apta est iudicare quid faciendum sit &c. Hæc ex P. Suarez, qui, ut supra, distinguens dictamen rationis in formale, & radicale, explicat propositionem illam, videlicet, bonum honestum, seu obiectum honestum esse tale per respectum ad dictamen &c. Hæc autem interpretatio est nostræ similis, solum in voce differunt, quatenus Suarez naturam rationalem vocat dictamen rationis radicale, per ordinem ad quod obiectum bonitatem honestatis obiectiuam sortitur; differunt etiam in eo, quod Suarez non apponit aliud membrum à nobis positum, in obiecto, scilicet bonitatem obiectiuam formalem reperiri per habitudinem ad rectam rationem, seu ad dictamen rationis formaliter acceptum, quod est iudicium rectæ conscientiæ. Hac doctrina firmata possunt supradictæ sententiæ

conciliari, ideoque veramque explicandi modum superius positum cum distinctione amplectimur; & respondendo ad argumentum pro prima opinione concedimus actus omnes humanos speciem in genere moris per ordinem ad obiecta desumere, illiunque actum esse bonitate morali bonum, qui obiectum eadem bonitate affectum respicit, & esse malum, si tendit in obiectum malitia opposita veritatem: rursum concedimus obiectum non designari moraliter bonum à rectæ rationis iudicio, si sermo sit de bonitate fundamentalis, quam obiectum per relationem ad naturam desumit, & in hoc sensu ratio non erit huius bonitatis mensura; & negamus obiectum non esse morali bonitate formali bonum per respectum ad rectam rationem; proinde dicimus rectam rationem esse huius formalis bonitatis mensuram extrinsecam, quæ aduenit obiecto; & hoc efficaciter demonstrat argumentum pro secunda sententia: videmus enim quod, variato rationis iudicio, idem obiectum nunc habet malitiam formalem obiectiuam, nunc vero bonitatem oppositam; sed ex hoc vnum est aduertendum, nempe has duas obiectiuas bonitates nondemum per inuicem se comitari, quia sæpe conuenit, ut obiectum sit nature rationali conforme, atque adeo bonitatem habens fundamentalem; nihilominus quia diuerso iudicatur modo, malitia formalem sortitur, & e conuerso inter dum erit eidem nature difforme, & per consequens fundamentalem habens malitiam, sed quia inuicibiliter iudicatur bonitatem honestatis habere, bonitatem formalem acquirit, & in hoc sensu loquendo de completa moralitate completæ obiectiuam, & formalem, concedere possumus Caspensi consistere per comparationem ad naturam rationalem, & ad rationem apprehendentem, seu ad rationem; & esse partim antecedenter, partim vero consequenter.

Demum manifesta erit ex his doctrina S. Thomæ; quando enim asserit locis citatis Bonum, & malum morale, quod in obiecto reperitur, comparari ad rationem, in quantum est illi conueniens, vel non conueniens; Rursus: Bonum pertinere ad genus moris quatenus sub rationis ordine continetur &c. loquitur tunc S. Doctor de bonitate, & malitia formalis, quas obiectum per habitudinem ad rationem sortitur; non vero loquitur de bonitate, & malitia fundamentalis, seu radicali, quæ sunt per respectum ad naturam rationalem, vel rationalem.

Præterea posset etiam dici bonum, & malum obiectiuum esse per ordinem ad rationem, ut proponerem, & indicarem, non vero constituerem.

CAPVT V.

Vtrum omnis actus, qui ab homine efficitur, sit a Recta Conscientia regulabilis.

SVM MARIVM.

- 1 Actus ab homine producibiles sunt multipliciter.
- 2 Actus primi directi non regulantur a conscientia.
- 3 Conscientia non regulat actus in pueris, & amentibus.
- 4 Neque actus indifferentes.
- 5 Aliquis actus etiam quoad substantiam humanam non est a conscientia dirigibilis.
- 6 Libertas, & necessitas non sunt perfectiones simpliciter simplices in ordine ad quodcumque obiectum.
- 7 Actio humana sumitur physice, & moraliter.
- 8 Actus utroque modo humani sunt regulabiles a conscientia.

ACTVS omnes, qui ab homine effici possunt sunt in multiplici differentia; nam aliqui sunt intrinseci, vt sunt, qui immediate ab intellectu, & voluntate producuntur; aliqui extrinseci, nimirum illi, qui ab externis facultatibus gi-gnuntur; aliqui dicuntur eliciti, aliqui imperati; denique alij vocantur liberi, alij vero necessarii vt sunt a nobis in presentia primo, & per se non considerantur, quatenus aliquam ex predictis conditionibus inuolunt, sed quatenus formaliter substanti, aut non substanti directioni a rationis; seu conscientie dictamine proueniunt. His præhabitis.

- 1 Dicendum est primo: Actus omnino necessarii, quales sunt operationes aliquæ intellectus, vel voluntatis, vt motus, qui vocantur a
- 2 Theologis primo primi directi a conscientia regulari. Probatum conclusio, quia hi actus regulabilitatis fundamentum carent, proxima nempe moralitatis capacitate; atque adeo neque laude, neque vituperio sunt digni: ergo neque per conscientiam regulari; antecedens est manifestum, consequentia vero probatur, quia conscientia, vt ex antedictis habemus, moralitatem actuum est regula, in quantum proprium eius, & adæquatam munus est ostendere quid faciendum, quidque a nobis fugiendum sit per comparationem ad naturam rationalem, vt rationale modo in precedenti capite explicato.

Ex hac conclusione colligere et possimus, quod si est vera illa sententia, quæ dari vult actus liberos, & humanos, vt in pueris, quibusdam amentibus, & vt sustinet *Historia in refectione*

de *pæro ad summationem perueniente, 1. par. prop. 2. 3. Corduba lib. 1. quest. 3. dub. 9. & alij, quos sequitur Molina in 1. par. S. Thomæ quest. 14. art. 13. disp. 2. 6. quo loco. Si quomam vera erit talis opinio, tunc*

3 Conscientia non erit horum actuum regula, & hoc ob assignatam rationem, nimirum, ob carentiam capacitatis ad moralitatem recipiendam. Secundo colligere possumus neque actus indifferentes in indiuiduo, si dentur, vt plures asserunt, esse a recta ratione dirigibiles, quippe qui non sunt actus morales, & proinde extra, vt ita dicam, conscientie spheram. Dixi in conclusione non posse hos actus directe regulari, quia indirecte, proculdubio directionem admittunt; potest enim voluntas a recto conscientie iudicio duci ad impediendam prædictorum actuum productionem, auertendo intellectum, quantum fieri poterit, & reprimendo appetitum sentitium, ne infurgant, saltem ex parte, motus illi.

- 4 Dicendum est secundo, aliquem actum, quoad substantiam saltem, humanum, qui non esse a conscientia dirigibilem. Conclusio, terminis declaratis, negari non poterit, nisi reducendo questionem ad loquendi modum. probatur autem quia actus a perfectissima obiecti cognitione procedens videtur humanus, & talis est amor, quo Beati in patria Deum diligunt, & tamen non est huiusmodi amor a conscientia regulabilis, vt de se patet: dixi esse humanum, saltem quoad substantiam, quia multi volunt esse simpliciter humanum etiam quoad modum, non obstante, quod non sit liber: iuxta S. Thomæ sententiam extra Scoti scholam communiter acceptam; esse autem amorem beatificum actum humanum offendi poterit, quia non solum a perfectissima Dei cognitione procedit; verum etiam a plena Beatorum voluntate secundum totum suum conatum, & intrinsecam propensionem operante; atque adeo talis actus perfectissimam rationem voluntarij habet; nam voluntarium cum dicatur esse illud, quod est ab intrinseco, & a cognitione, perfectissimum voluntarium a perfectissima cognitione erit; Neque dicas deesse libertatis perfectionem, & sic non esse actum perfectissimum, ne hoc dicas, quia libertas in ordine ad obiectum non est perfectio simpliciter simplex, nec necessitas sepe per respectu cuiuscumque obiecti imperfectionem importat, vt bene notat Suarez p. 2. trac. de volunt. & lib. disp. 1. sec. 3. ann. 11. aliter sequeretur amorem, quo Deus ipsum amat, & amorem reciprocum, qui est inter Patrem, & Filium, vi cuius Spiritus Sanctus procedit, non esse perfectissimum actum, quod asserere error maximus; absurdum esset; proinde dicendum est perfectionem actus esse attendendam iuxta obiecti exigentiam, circa quod ipsemet actus versatur; si igitur obiectum ob sui excellentiam postulat, vt voluntas per actum necessarium feratur in illud, tunc perfectior censendus erit actus necessarius, quam liber. Ideoque satis probabiliter sustineri possit actum huic esse humanum; sicuti ille amor, quo Angeli voluntas tendit

rendit in Deum clare viſum, erit perfectiſſimus actus Angelicus, & quo Deus amat ſeipſum. actus perfectiſſimè Divinus, & perfectiſſimè voluntarius: quicquid in cōrariū dicitur *Uſque in p. 2. quaſt. 6. ar. 2. diſp. 13. cap. 4. n. 26.* cuius doctrina in hoc, & loquendi modus non placet, nec huius loci eſt tam ex profeſſo reſutare, cum ſufficiant, quæ circa hoc punctum ad ſpecialitatis diſtinctiones ſpectatas, dicta ſunt; & addo nullum ſufficiens argumentū, cur ratio humani actus ad ſolum actum liberū reſtringatur, & perfectiſſimus humanæ voluntatis actus excludatur. menſurandus igitur eſt actus, quod ad perfectionis, aut imperfectionis gradum in ordine ad excellentiam, & exigentiā obiecti; in quod accuſate tendit: vide *Caſp. Hurtado in traſſ. de volunt. diſp. 1. diſſ. 4. citat. Auctores, & rationes pro utraque parte exagitantem.*

Si vero in contrarium obijciat *Divi Thomæ auctoritatem, qui in p. 2. quaſt. 1. ar. 1. in corpore ſolas illas actiones appellat humanas, quarum homo eſt Dominus, & idem repetit inferius addens negatiuam, aliat videlicet actiones quæ à voluntate deliberata non procedunt poſſe quidem dici actiones hominis, ſed non humanas, & in alijs locis eodem loquendi vtur modo.*

7 Reſpondeo ꝛ actionem humanam bitiriſi ſiſi poſſe, phyſicè, & moraliter, phyſicè autem illa appellanda erit humana, quæ eſt à voluntate ſe mouente ex vi præcedentis cognitionis intellectus; iuxta propoſitionem ipſius intellectus, & exigentiā obiecti præcogniti; moraliter autem addit propoſitionem obiecti includentis rationem boni, & mali; ac in voluntate indiſtinctam; deniq; regulabilitatem in eadem voluntate pro reſpectu ad rectam rationem, tamquam ad regulam; hoc enim pacto explicui publice Primam Secundæ legendis, & quid ſiſi eſt morale, quid ſiſi phyſicum addat, declarando: diſſerere à libero, nam liberam ſupra phyſicum indiſtinctam in voluntate cōnotat; morale vtro regulabilitatem prædictā. hoc poſito Dico *S. Thomam loco citato loqui de actibus humanis moraliter acceptis, & hoc nō grauiſſe aſſertur, quia libi in p. 2. vt non omnis habet de actibus humanis pro vt ſunt nos ad finem, vltimum, nempe ad viſum æternam; ideoque debuit cōſiderare actus humanos pro vt eſſe morale inuoluunt, vt ſiſi enim eſſe poſſunt reſtorij, laudeq; digni, & nobis ad beatitudinem, quæ eſt vltimus noſter finis, adiuuanti aſſoquuntur: proinde expedita tractatione de hijs actibus humanis, ſtatim S. Doctor proponit quaſtioneſ de vltimo fine, & beatitudine. eodem ſere modo explicari poſſunt cætera *Divi Thomæ* loca, in quibus ſimilem loquendi formam viſurpat; alias vero explicatiōnes vide a *pud Suarez p. 2. traſſ. de actum volunt. d. 2. ſec. 2. n. 9. & apud Martinez in quaſt. 1. eiusdem partis art. 1. dub. 1.* Quæ dicta hoc viſ; ſunt de actus moris beatificæ poſſunt amori neceſſario applicari, & naturali, quo Angeli ſecundum*

propriam naturam ſpectati diligunt ſe ipſos, ſi vera eſt ſententia ſalem actum neceſſarium ponens in Angelis, de quo *S. Thomas p. 2. quaſt. 60. talis enim actus cum non ſit liber, & moralis non poteſt per conſcientiam dirigi.*

8 Dicedum eſt tertio ꝛ omnes illos actus, qui ſunt phyſicè, & moraliter humani, eſſe a conſcientia recte regulabiles, nullumq; alium præter ipſos; utraq; conſiſiōnis pars ex dictis facile probata remanet. Prima autem pars oſtendi poterit ex eo, quod omnis actio moralis cenſetur recta, quando conformis eſt ſuæ proximæ regulæ, & hoc ex veritate illius vniuerſalis principij dependet, videlicet in omnibus menſuratis perfectionem eſſe attendendam in ordine ad ſuam menſuram, ſeu regulam, vt iudicatione comperitur, diſcurſo pro res naturales, potentiæ enim cenſentur perfectæ, quādo ſuis actibus cōmmenſurantur, & actus ſuis obiectis: actio vtō humana moraliſſe cōmmenſurari debet cum recta conſcientia; cum enim ſupremus gradus hominis ſit ratio, quatenus ſelectum complectitur, & voluntatem operatio autem humana debet huic ſupremo gradui cōformari, cui cæteri inferiores gradus ſubordinantur, vt cum conſcientia recta manifeſtum faciat, & proponat voluntati id, quod eſt homini, vt rationali, conueniens, debet voluntas, quæ eſt potentia cæca, huic diſtanti, tamquam proximæ regulæ ſe cōſecrare; & ab ea diſcordans, operatio erit nature rationali, vt rationali diſſentans; & vituperio digna. Secunda vero pars conſiſiōnis eſt manifeſta ex præcedentibus conſiſiōnibus, in quibus nullam aliam operationem eſſe oſtendimus per iudicium rectæ rationis dirigibilem.

CAPVT VI.

An Conſcientia ſit recta per cōformitatem ad legem æternam

SYMMARIUM.

- 1 Lex æterna dupliciter ſumitur.
- 2 Conſcientia non conſiſtitur recta immediatè per cōformitatem ad legem æternam.
- 3 Poterit conſcientia eſſe recta, & materialiter rationi non cōformis.
- 4 Secus in ordine ad obiectum formaliter ſumptum.

SOLENT nonnulli hic proponere idem quaſitum de conſcientiæ cōformitate cum lege diuina, & æterna; ſi nihilominus de re hæc agunt; ſed ad cōformitatem non ita voluntatis cum æterna lege, & voluntate diuina digrediantur, de qua *S. Thomas p. 2. quaſt. 19. ar. 10. & cōm-*

mentatoribus ibi, disserere autem de tali conformitate pertinet ad vniuersalem tractationem de actibus humanis sub se comprehendentibus vtriusque potentia actus, nempe intellectus, & voluntatis: tractatio vero de conscientia est magis restricta, cum solum consideret determinatum actum intellectus, nempe dictamen rationis vt regulatum actionum moralium; proinde iure nostro omittimus agere de conformitate voluntatis creatæ cum diuina, & solum sermonem ad conformitatem cum lege æterna coarctamus, pro vt est inæteatæ rationis dicere tamen.

Pro qua re supponendum est ¶ legem æternam bifariam sumi posse, seu iuxta duplicem habitudinem ad intellectum, & ad diuinam voluntatem, cum in vtraque potenti a inueniatæ secundum duplex munus, quod exercet; nam pro vt est in intellectu se habet vt iudicans illud, quod est bonum, aut malum; est enim quedam ratio practica totius dispositionis, & creatorum regimini; pro vt autem est in voluntate se habet, vt imperans in ordine ad creaturas. In potentia vero nos præcipue legem hanc æternam consideramus, pro vt est in diuino intellectu; nam vt sic est regula actuum liberorum Dei ad extra, quia respectu actuum interiorum, nempe processuum personarum diuinarum nulla dari potest lex; actus enim illi ad intra sub legem minime cadunt, cum sint necessarii, atque adeo regula non indigent, vt docet Sanctus Thomas par. 2. quæst. 93. art. 4. in corpore: actus vero liberi ad extra possunt aliquo modo regulari, in quantum procedunt præsupposito prudenti ipsius Dei iudicio diuinam voluntatem dirigente, tale autem iudicium est dictamen rationis, secundum quod diuina voluntas bonum honestum vult, & in illo sibi complacet, ac malum morale honestati oppositum detestatur; & secundum quod Deus perfectissime iudicat quid se deceat, nempe quid bonitati suæ, misericordiz, sapientiz, iustitiz expediat. Cæterum dictamina hæc rationem legis respecta voluntatis diuinæ non habent, quia ita dicunt, vt nullum imponant præceptum, cum solum indicent, & ostendant; nam voluntas diuina cum essentialiter sit recta, immo & rectitudo ipsa non est legis capax, aut præcepti, vt docet Sanctus Thomas p. p. quæst. 21. art. 2. Solum autem requirit iudicium illud ratione vniuersalissima, quia nihil voluit, nisi præcognitum. His igitur obiter dicis, & præsuppositis aio in hoc capite à nobis considerari legem æternam, quatenus est diuini intellectus dictamen, cuius participatio est dictamen creatum, scilicet conscientia recta, querimus ergo: an rectitudo conscientie regulanda sit, & mensuranda per conformitatem ad legem æternam sub illa ratione, sub qua est increatum dictamen, omnium creatorum intellectuum diuinarum diuinitatis exemplar.

2. Dicendum est primò; ¶ conscientiam non consisti in rectam per immediatam conformitatem

ad legem æternam. Conclusio est recta, quia lex æterna, seu dictamen practicum diuini intellectus applicatur nobis mediæ lege naturali in cordibus scripta, à Deo inspirata, nobisque congenita, quod p. sal. m. 4. verbis illa significatur. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, & explicatur per cognitionem primorum practicablem principiorum, nempe per synderesim, de qua supra egimus; conscientia vero est recta per immediatam conformitatem ad synderesim ipsam.

Dicendum est secundò; Quandoque poterit ¶ conscientia esse recta, & tamen non esse materia liter conformis legi æternæ; explicatur, & probatur; accidit enim sepe, vt homo hic, & nunc iudicat actionem aliquam esse honestam, cum tamen sit mala, sed innichiabiliter homo decipiatur; in tali casu, spectando præcise ipsum obiectum Deus dictamine sub iudicium actionem in tale obiectum tendentem esse naturæ rationali, vt rationali disconuenientem; nihilominus suo dictamine homo iudicat oppositum, nempe actionem illam esse conuenientem; & quamuis hoc non obtineat conscientia, queamvis erronea, erit recta; poterit igitur esse, & materialiter non conformis, immò legi æternæ, seu dictamini increato difformis. Sub alijs terminis, idem tamen significantibus dicimus conscientiam in his casibus esse speculatiue falsam, practice verò veram, quemadmodum idem dicere de prædientia solemus.

4. Dicendum est tertio; Impossibile esse ¶ conscientiam esse rectam, & non esse conformem legi æternæ in ordine ad obiectum formaliter spectatum, & ratio est manifesta declaratis terminis, nam per obiectum formaliter acceptum intelligimus non solum rem ipsam materiale, seu actionem rem tenentem in eadem rem vt sic; verum etiam rem, & actionem vellei omnibus circumstantiis intrinsecis, & extrinsecis, inter quas est cognitio illa, que est insuperabilis deceptionis, & ignorantiz, tunc enim obiectum pro vt talibus circumstantiis est affectum, repræsentatur vt moraliter bonum, ac proinde lex æternæ, si res illa sub præcepto proponitur, obligat hominem ad rem illam prosequendam, & si non repræsentetur sub præcepto, sed sub consilio, seu vt conueniens, conscientia erit recta de dictamini diuino, per quod Deus iudicat actionem vt procedentem à tali homine, qui innichiabiliter ignorantia laborat, esse moraliter honestam; atque adeo conscientia operantis erit recta per conformitatem ad hoc Dei iudicium, quamuis non ad illud, secundum quod Deus iudicat de ipso obiecto secundum se, & non pro vt substant cognitio illi erroneæ operantis. Plura hæc de re in tractatu de ignorantia expenduntur, & quibus aliqua sumus intra, dicitur erit scilicet de conscientia erronea, discursu.

DISCEPTATIO III.

De Conscientia pro vt in errore
versatur.

POST iractionem de Conscientia recta, quæ est perfectissima conscientiarum species, agimus de erronea, quæ est reliqua deterior, & magis à recta recedens, eiq; directè opposita.

CAPVT I.

Quid sit Conscientia Errans, & quæ sint causæ, ex quibus oritur.

SYMMARIUM.

- 1 Definitio tradita ab Azorio, & Sanchez non est adequata, cum solum speculatiua error, non conueniat.
- 2 Ex duplici genere causæ conscientia erronea procedit.
- 3 Explicatur primum genus.
- 4 Expōnitur secundum.
- 5 Intra S. Antonium ex septem capitibus originatur conscientia erronea.

VID sit Conscientia erronea ab omnibus facile cognoscitur: Est enim dictamen rationis præscribens esse bonum, quod re vera est malum, vel è contrariè, malum, quod est in se bonum.

ita ex Azor lib. 2. in sit. moral. tom. 1. cap. 6. quasi. 2. & ex Sanchez in sum. lib. 3. cap. 11. ni. 1. ¶ sed illa definitio conceptum conscientia erroneæ ad quæ non comprehendit; solum enim conscientia congruit, quæ est speculatiua erronea, quippe quæ traditur per ordinem ad obiectum, secundum illud esse, quod inuoluit a parte rei; quod potius est fundamentum proximum conscientia, quam conscientia ipsa formalis; debet igitur assignari definitio conscientia erroneæ practica; cuius enim interdem vt conscientia sit speculatiua erronea, sed practica recta, & vera; vt si hic, & nunc dicitur, vt bonum illud, quod re vera est bonum, sed illud dicitur esse ex præcepto, cum sit tamen ex solo consilio; vel dicit nos obligari ad ipsiusmet bonum exequendum sub mortali, cum tamen solum obligemur sub veniali; idemque proportionaliter dico de malo, idcirco, vt eius definitio sit adequata, debemus ita dicere: Conscientia erronea est illa, quæ dicitur, quod est faciendum; vel è conuerso, nempe quod non est faciendum dicitur, vt faciendum; & diuerso modo ab eo, quo faciendum, vel non faciendum est;

& sic est adequata definitio, & reciprocatur, cum omni conscientia practica, & etiam speculatiua falsa. Et hæc quoad primam quantitatem pariem. Quoad verò secundam

Aduerto, quod duplex genus causæ, ex quo conscientia ¶ errans procedit, in præteritum considerandum se offert, formale videlicet, & effectiuius formale autem appello modum quemdam, sub quo generatur, illumque declarat Sanctus Thomas quasi. 17. de verit. ar. 1. & S. Antonius in summa par. 1. tit. 3. cap. 10. §. 3. & aiunt esse duplicem, quia conscientia, vt diximus, cum sit quædam applicatio conscientia ad aliquem specialem actum, ipsa applicatio poterit esse deficiens, ¶ vel quia id, quod applicatur sit falsum, vel quantum verum sit; tamen tamen applicatur: quemadmodum in rebus speculatiuis conclusio de fictis esse potest, vel quia ex falsis præmissis inferitur, vel quia vera præmissa non rectè disponuntur secundum formam syllogisticam: exemplis omnia enucleabimus: primum autem modo conscientia error accidit: ex applicatione falsi, & quoniam, vt ex dictis est manifestum, conscientia synteresis nota vitur, quæ errare nequit, cū sit circa principia per se nota, idcirco in maiori propositione notitia hæc continens non contingit error: in minori vero iuxta primum hunc modum assumptam inuenitur falsum, atque adeo conscientia erit falsa, quia conclusio, in qua ipsa conscientia sita est,ialis erit. V. G. si intellectus hoc principio practico, & per se noto statueret, quod synteresis submissitrat: Omne, quod à Deo prohibetur, est malum; & ratio superior submissitret minorem ex falsa sacræ litterarum intelligentia: Omne iuramentum à Deo prohibetur, dicit Iacobus §. dicitur: Nolite iurari, neq; per calum, neq; per terram, neq; quodcumq; aliud iuramentum &c. Ex his præmissis falsum concludat: Ergo omne iuramentum est malum; conscientia ista in conclusionem erit erronea per assumptionem minoris, quam submissitrat à ratione superiori, vel si dicat: Nullus contractus habens æqualitatem iustitiam est prohibitus, iste contractus inter me, & Titium habet æqualitatem iustitiam; ergo non est prohibitus. Si autem per assumptionem eueniat, vel ille contractus sit viuarium, conscientia concludens erit errans per assumptionem minoris submissitrat à ratione inferiori, maior erit vera, & manifesta.

Alius modus, sub quo gignitur conscientia erronea ¶ est per assumptionem verorum, quæ tamen male applicantur, idcirco; falsa conscientia inferitur, vt si quis ex his principijs veris. V. G. Quod Deus præcipit semper est seruandum, Deus præcipit obediendum esse superioribus sit discipulis, vt Petrus 1. cap. 1. testatur; ergo semper bonum est illis obedire. Conclusio erit falsa, quia interdum non debemus illis parere, quod videlicet mala præcipiunt; error autem contingit ex mala applicatione illorum principiorum, quamuis sint vera; mala vero applicatio est in minori, quæ licet secundum se sit vera, & à Deo, non debet tamen quicumque; præcepto applicari, quod

quod quidem præceptum à superioribus temporalibus sit datum, & pro quocumque tempore in syllogismo est defectus formæ, quatenus medius terminus in minori non integrè repetitur; præmititur enim ly, scilicet, quod appositum fuit in maiori; verum sic dicebatur erat in minore, Deus præcipit semper obediendum esse superioribus carnalibus, & discipulis, & tunc minor esset falsa, & sic in alijs similibus eisdem discitur.

Reliquum est ut consideremus aliud causæ genus, quod ad effectum reduci potest, & de quo sermonem habens S. Antoninus loc. cit. docet errorem conscientie ex septem causis originari. Prima enim causa est ignorantia, de qua inferius fusi erit discurrendum. Secunda est negligentia, per quam homo non curat scire ea, quæ scita à peccato retraherent, idcirco non venit excusandus, & de tali homine in 1. p. de pœnit. dist. 37. cap. 16. dicitur Ille enim ignorans potest excusari peccata, qui quod disceret, non inuenit; illis autem hoc ignoscere non poterit, qui habentes à quo discerent, operam non dederunt: his autem non licet ignorare, accipiant ergo veniam, si conuertantur. per penam intelligitur peccatum, seu penam æterna peccato debita, ut Gloss. ibi exponit, dicitur autem duo personarum genera, quorum primum est excusandum, cum non habuerit, à quo disceret; secundum vero minus, & penam ignosci, dicitur esse illi veniam concedendam, si poeniteat. Tertia est amor proprius deordinatus, nam homo se ipsum nimium diligens non attendit ea, quæ sibi secundum virtutem conveniunt, sed ad oblecta amara propensus, ea eligunt & præcipitater agit, de quo Seneca inquit: *Peccat omne iudicium, cum res transferat in affectum, quia affectus obscurat intellectum, ne rectè iudicet.* Quarta est pusillanimitas, secundam quam homo formidolosus timet, ubi non est occasio timendi, iuxta illud, quod habetur in psalm. 137. *Trepidaverit timore, ubi non erat timor;* & talis conscientia nimis angusta est, & periculosa, ut advertit S. Antoninus. Quinta est superbia, per quam homo ita proprio adhæret iudicio, ut per humilitatem nolit ferre intellectum dicto aliorum prudentium captivare. Sexta est perplexitas, quæ accidit quando homo duo contraria habet iudicia, quorum unum dicitur alicui esse faciendum, sub præcepto; aliud vero dicitur rem illam esse sub præcepto quæmittendam, & de hac perplexitate infra erit locutus. Septima est humilitas cordis, secundam quam homo putat defectus patrare, & de tali homine habetur dictum illud S. Gregorij, quod refertur par. 1. *Decreti dist. 6. cap. 4. videlicet: Bonarum quippe meritum est, ibi etiam (aliquo modo) in ipsas suas agnoscere, ubi culpa non est.* Concludit tandem S. Antoninus sex primos modos esse reprehensibiles, hunc autem ultimum laudabilem esse.

De multiplici Divisione Conscientiæ erroneæ.

- S. V. M. M. A. R. I. V. M.*
- 1 Modi conscientia erroneæ per ordinem ad species ignorantia colliguntur.
 - 2 Conscientia erronea dividitur secundum triplicem habitudinem.
 - 3 Ignorantia duplex præ negationis, & præ dispositionis.
 - 4 Conscientia erronea dividitur ad secundam generis ignorantie.
 - 5 Talis ignorantia non censitur quatenus est peccatum, sed in quantum est pura ignorantia.
 - 6 Divisio ignorantia in positivam, & privativam, non habet locum in divisione conscientia.
 - 7 Dividitur conscientia ex parte obiecti.
 - 8 Dividitur ex parte sui ipsius.
 - 9 Divisio ignorantia in antecedentem, concomitantem, &c. non rectè accommodatur conscientia.

- S**PECIES, scilicet, & sexmodos conscientia erroneæ inquirentes acquiescimus meliori, & expeditiori via procedere, quæ recurrere ad species ignorantia, & merito; nam conscientia ista, ut in præcedenti capit. diximus, inter alias causas, à quibus gignitur, est ignorantia, imò ipsamet conscientia est quædam ignorantia.
- 1 Dico igitur primò, scilicet, Conscientiam errantem dividi à nobis posse secundum triplicem habitudinem, nempe in ordine ad subiectum, id est intellectum, in ordine ad obiectum, & in ordine ad se ipsam. per habitudinem ad intellectum.
 - 2 non ita commode dividitur, sicut ignorantia, quæ vel est præ negationis, seu privationis, & dicitur nescientia; vel est præ dispositionis, & dicitur positiva, in quantum continet iudicium; at cum ipsa conscientia sit quoddam erroneum iudicium practicum, ut ex dictis est manifestum;
 - 3 & semper reduci ad secundum membrum ignorantia, nimirum ad prænam dispositionem; hæc autem prævia non sumitur in præsentia, quatenus dicitur peccatum, & malum, sed quatenus dicitur puram errorem in intellectu non rectè apprehendentem; idcirco talis conscientia potest esse recta, si est invincibilis, & inculpabilis, & ac honestæ actionis principium.
 - 4 Aio igitur divisionem istam ignorantia in privativam, & positivam locum non habere in conscientia, & disparatæ est, quia conscientia essentialiter importat iudicium, & per consequens semper erit positivam ignorantia vero potest esse negativam, quæ

quatenus homo notitia quarundam rerum caret, & iudicare potest oppositum alicuius veritatis, quam nescit; idcirco ignorantia admittit prædictam divisionem, non vero conscientia,

¶ ex parte autem obiecti conscientia erronea, vel est circa ius, vel circa factum, & in hac divisione convenit cum ignorantia, quæ in iure, & inter Theologos hoc modo dividi solet: Conscientia erronea iuris est, quando homo practice oppositum iudicat dispositionis, quæ est per aliquam legem siue naturalem, siue divinam, siue humanam: Circa factum est conscientia errans, quando diverso modo iudicat de actione aliqua humana. ¶ Ex parte vero ipsius conscientie datur illa divisio, quia ignorantia paritur, & ideo conscientie erronee alia est invincibilis, alia vincibilis; illa est, quam homo talis conditionis, & in talibus circumstantiis nequit eam superare, & expellere. Aduertendum tamen est inuincibilitatem hanc non consistere in inadjuvabili; poterit enim ratione, diversarum circumstantiarum; & dispositionum subiecti esse nunc maiorem, nunc minoræ, ideoque à prudenti Confessorio omnes circumstantiæ intrinsecæ, & extrinsecæ sunt diligenter expendendæ, ut recte iudicet, an Pœnitens laboraverit, nec ne, conscientia erronea inuincibilis; illa enim, quæ respectu pueri, aut indocti existimatur inuincibilis, non erit talis iudicanda respectu hominis prociecti, aut docti, & etiam respectu eiusdem hominis secundum diversa tempora, & circumstantias formandum erit diversum iudicium. Vincibilis autem dicitur illa, quæ à tali homine talis conditionis, & in talibus circumstantiis superari poterat, habetque latitudinem sicuti inuincibilis, ideoque iuxta latitudinem poterit interdum esse crassa, & etiam affectata: declarationem autem horum terminorum suppono ex tractatu de ignorantia. Dicit etiam potest conscientia ista inculpabilis, quando est inuincibilis, quædo vero vincibilis, appellatur culpabilis.

¶ Illa autem divisio ¶ ignorantie in antecedentem, concomitantem, & subsequentem, ni fallor, nequit bene accommodari conscientie erronee, quia cum operatio libera in suo esse morali necessario dependere debeat à rationis dictamine, seu à conscientia; idcirco semper influxum conscientie habere debet in operationem moraliter bonam; at vero in operationem peccaminosam, licet non habeat influxum, neque comparetur vt causa respectu illius; nihilominus actio mala, seu omisso, si est peccaminosa, cum repugnare debeat conscientie oppositum dictanti, necessario saltem, vt cõditio, præsupponi debet ab operatione moralem malitiam includente; aliter nisi talis conscientia aliquo modo procedat, operatio subsequens non poterit esse mala in genere moris, & hæc de divisione

huius conscientie
sufficiat.

¶

Vtrum homo peccet operando
contra Conscientiam erroneam.

S V M M V R I V M.

- 1 Idem est conscientiam obligare, & ligare.
- 2 Refertur prima opinio.
- 3 Secunda, & communis opinio asserit de quantumque re sit conscientia, semper esse peccatum contra illam agere.
- 4 Hac opinio vt vera recipitur, & probatur ab Auctore.
- 5 Si conscientia vincibiliter distat, vt bonum quod tamen est malum, homo siue eam sequatur siue non, peccabit & quare.
- 6 Secus si error sit inuincibilis, licet obiectum in re sit malum.
- 7 Ex Auctoris sententia non recte inferuntur absurda.
- 8 Nullum est inconueniens; hominem interdum obligari ad aliquid materialiter malum.
- 9 Nequit homo inuincibiliter ignorare dilectionem Deo esse bonam, & odium in illum esse malum.
- 10 Falla suppositione impossibili, repugnat vt lice Deo obedire, & illum amare, videlicet talem amorem illicitum esse.
- 11 Præceptum inferioris non habet vim contra præceptum superioris scilicet, secus ignoratum.
- 12 Non videtur inconueniens hominem in aliquo casu obligari ad vtrumque contradietorium.

VB alijs terminis in idem reciditibus aliqui difficultatē hanc exagitant; hinc enim eam proponunt Vt ut conscientia erronea obliget, seu: An teneamur eam sequi, vel An licitū sit ab ea discordare, &c.

- Aduertendū hinc est idē importare, dum quaeritur: ¶ An conscientia erronea obliget, & an liget; quæuis Durandus in 2. disp. 39. q. 1. n. 7. & Almazan. apud Cord. lib. 3. quaest. 4. d. b. 3. voluerint hæc duo differre, putantes tunc aliquē obligari in rebus moralibus, quando verè tenetur facere id, ad quod dicitur obligari: ligari vero, quædo est ita dispositio circa aliquid opus, vt neque a licitè procedere, vt res postulat, quia impeditur à contrario iudicio; sed communitur tere; omnes distinctionem hanc recipiunt, pro eodē sumentes obligari, & ligari; sicuti à nobis etiā in præsentia sumitur. His positis.
- 2 Varias inuenio sententias; ¶ prima .n. est quorundam, quos tacito nomine fert S. Th. p. 2. q. 19. ar. 5. qui distinguunt a ius, quod conscientia erronea dicitur aliquod obiectū ex se indifferens, esse bonū, & præceptū, obliget nos ad ipsa sequendā; ita vt illud obiectū non amplectentes peccemus; vero errat dicitans illud esse bonū, quod malū est; vel malū, quod est bonum; tunc non est peccatū contra talem conscientiam agere.

Secunda, & communis sententia docet semper ꝑ ꝑccatum esse contra eronam conscientiam agere; ita S. Thomas loc. cit. *V. asquez disp. 39. cap. 2. Azor tom. 1. lib. 2. c. 8. qu. 3. & alii tract. 8. d. 20. scilicet. 6. num. 16. in fine, Sanchez in summa lib. 1. cap. 1. num. 3. Bresserius lib. 3. cap. 13. Arraga disp. 22. scilicet. 3. num. 14. Queda tract. 3. contr. 2. p. 1. num. 3. & seq. Caspensis in cursu theol. disp. 2. sec. 1. Præcisus Amicus disp. 13. sec. 2. nu. 19.*

¶ Dicendum est primo ꝑ cum secunda hac sententia, de quacumque sit conscientia, siue in materia bona, aut mala, siue in differentia; siue dictamen iniuincibile sit, siue vincibile. Conclusio adeo est certa, vt multi dicant esse de fide, sic Sanchez lib. 1. sum. cap. 1. t. qu. 3. *V. asquez sap. cit. num. 6. & alij*, qui id ex sacra Scriptura probant, & præsertim ex verbis Domini Pauli ad Rom. 14. *Omne, quod non est ex fide, peccatum est; neque quod non est secundum conscientiam hoc ipsum confirmat nonnullorum Patrum auctoritas apud V. asquez num. 8. & probatur ratione ex Sancto Thoma desumpta: Obiectum non mouet voluntatem, nisi eo modo, quo proponitur ab intellectu; ergo si intellectus proponit obiectum aliquod, vt malum, quod re vera malum non est, si voluntas tale obiectum apprehensum vt malum amplectitur, eo ipso conuincitur velle malum, & per consequens peccare conuincitur: Similiter si intellectus aliquod proponat obiectum, vt præceptum, & voluntas illud obiectum non profertur, præceptum contemnit, ac proinde peccabit. Ratio autem à priori est, quia rationis dictamen seu conscientia est immediata humanorum actuum regula, ideoque voluntas debet se conformari regulæ, & discordans à regulâ suâ defectus, atque adeo peccabit.*

¶ Dicendum est secundo, ꝑ si conscientia dicitur aliquid vt bonum, & facie ad id, quod in re veritate est malum, & vincibili ignorantia erret; tunc si homo siue secundum conscientiam operabitur, siue non peccabit, ita ex S. Thoma *quæst. cit. ar. 6. & alij. V. G. si conscientia dicitur peritium esse faciendum ad vitam alterius tuendam, & vincibiliter in hoc erret, in tali casu, siua fiat peritium, siue omittatur, homo grauius peccabit. Probat autem conclusio quoad utrumque; partem; nam si falsum iuret, sibi putat licitum, immo præceptum pro, tuenda proximi vita, cum error iste ex ignorantia vincibili procedat, vt supponitur, ita iurans nõ excusabitur à peccato, quia ignorantia vincibilis ignorantem non liberat: Si vero non iuret, cui peccabit, quia omittit iurare, ad quod faciendum conscientia dictabat, propoens id sub præcepto.*

¶ Dicendum est tertio, si quis iniuincibiliter putet actionem aliquam esse bonam, cum re vera sit mala, tunc ꝑ actio erit honesta honestate, quæ ab operante apprehenditur esse in obiecto: sic *Quæ de loc. cit. ex communis sententia, cuius ratio ex dictis facile colligitur; nam actio libera specificatur ab obiecto*

non secundum se spectato, sed pro vt representato, ideoque representetur, vt affectu tali honestate, et transiundet in actionem, quam terminat.

Dices primo ex conclusione posita ꝑ nonnulla inferuntur absurda; ergo non est admittenda: antecedenso offenditur primo, quia sequeretur homines obligari à Deo ad aliquod iurintense malum. E. C. ad mentiuendum, peritium, &c. Si conscientia hic, & nunc iniuincibiliter dicitur ob finem bonum mentiri, & istam iurare posse, &c. hoc autem merito centeri debet absurdum, cum inferretur Deum etiam peccare. Rursus inferretur aliud absurdum, vt si poneretur hominem tali laborantis errore, vt putaret hic, & nunc dilectionem Dei esse peccatum, tunc eliciens actum amoris erga Deum super omnia diligendum peccaret, quo nihil absurdius hæc & plura similia obijci possunt, si homo obligaretur se conformare conscientie erroneæ, quauis iniuincibiliter.

7 ¶ Respondeo negando ex conclusione 2. nobis posita aliqua inferri posse absurda, & ad primum de mendacio, quod erronee putatur esse licitum in casu dato, aion esse inconueniens in aliquo casu ꝑ hominem à Deo obligari ad aliquod materialiter tantum intrinsece malum; si hic, & nunc formaliter sit honestum, in quantum ab intellectu iniuincibiliter, & prudenter iudicante representatur vt honestum; ratio autem fundamentalis est, quia homo obligatur iuxta regulam, scilicet quæ rationis mensuram operari, obiectum vero non transfundit in actionem honestatem, aut malitiam iuxta illud esse, quod habet in re, sed iuxta illud, quod in ratione habet, & ideo Deus nos obligat operari secundum id, quod hic, & nunc dicitur conscientia pro regulas prudentie directæ, & ex hoc Deum peccare minimè sequitur.

Ad aliud ex Dei dilectione desumptum respondeo primo cum Bresserio, & Amico negando dari posse ꝑ ignorantiam iniuincibilem, per quam homo inculpabiliter iudicet Deum diligere, esse malum, aut odium in eundem, etiam bonum; proinde talis ignorantia semper vincibilis esset, atque adeo stante tali errore nõ possit voluntas elicere actum perfectum amoris exclusiuum ex se omnis peccati, si homo putet per illum actum Deum esse offendendum. Secundo respondeo ꝑ si per impossibile id admittetur, nempe hominem posse ignorantia iniuincibili id sibi persuadere, tunc non possit Deus super omnia amare; esset enim manifesta repugnantia, quia Deum super omnia amare inuoluit hoc, quod est velle tantum id, quod Deus vult, & detestari, quod idem non vult, præsertim vero peccatum, iudicet; pugnat hoc, nempe possibile credere actum huc esse Dei offensam, & per eundem actum amare Deum super omnia dilectione perfecta; Deus enim in tali casu nõ excitaret voluntatem ad eum in amore, neque ad illum infundere charitatis supernaturalis habitus possit.

Dices secundo præceptum Iudicis inferioris nequit

nequit obligare contra præceptum Iudicis superioris: conscientia est veluti Iudex inferior; Deus vero est Iudex superior; ergo in tali casu conscientia non potest hominem obligare.

- 11 Respondeo ꝑ præceptum Iudicis inferioris non posse obligare eo tempore, quo scitur à subito præceptum Iudicis superioris; secus si ignoratur, sed iniunctibiliter existimatur Iudicis inferioris præceptum esse etiam à Iudice superiore: ideoque dum homo iniunctibiliter ignorat actum aliquem esse contra Divinam Legem, si tunc talis ignorantia, oppositæ conscientia dicitur, tenetur homo conscientiam dictamini se conformare.

Dices tertio, ex hac sententia, quando conscientia erronea est vincibilis, sequeretur interduo hominem ad duo contradictoria simul obligari, ad iurandum V. G. & ad non iurandum; & sic obligaretur ad aliquod impossibile, quod est absurdum.

- Respondeo ex doctrina S. Thomæ de veris quæst. 17. art. 4. ad. 8. dato vno inconuenienti ꝑ ex necessitate aliud sequi, nisi, & sic dato culpabili errore in intellectu, dicente hinc, & nunc esse iurandum V. G. cum tamen non ut iurandum, vel è conuerso; non esse mirum hominem ad vtrumque contradictorium obligari: hoc autem ex defectu ipsius hominis provenire potest, quia si ipse vellet, posset intellectum applicare ad veritatem discutendam, quæ, examine posito, haberetur, & conscientia error expelleretur; atque adeo non daretur perplexitas, neque homo ad contradictoria obligaretur, sed quia ipse ex culpa sua est negligens ad veritatem assequendam; idcirco tali inconueniente dato, mirum non est hominem per accidens ad duo contradictoria obligari.

CAPVT IV.

Vtrum illicitum sit sibi complacere de actu ex se malo, exercito tamen ex conscientia iniunctibiliter errante.

SUMMARIUM.

- 1 Proponitur prima opinio absolute damnans talem complacentiam.
- 2 Alij sentiunt non esse illicitam.
- 3 Media via procedunt alij.
- 4 Nullum est peccatum complacere de effectu sequuto ex mala actione, si aliunde effectus non sit illicitus.
- 5 Non est illicita complacentia si præcisè terminetur ad negationem actus mali.
- 6 Peccaminosa erit si feratur in alium de obiecto intrinsicè malo, quamvis operans actum illum, iniunctibiliter malitiam ignoraverit.

- 7 Secus si obiectum non erit ex se malum, sed solum ex præcepto Ecclesie, & si aliunde actus possit esse peccatum.

N precedenti capite statimus interduo nos obligari, & licitum esse conscientiam iniunctibiliter erroneam acquiri: nunc autem quaerimus vtrum homo operans aliquid, quod ex se est malum, illud iniunctibiliter ignorans possit post factum, de illo materialiter malo sibi complacere, ponamus V. G. quod aliquis lucrû indicium recipiat, quod tempore exactionis iniunctibiliter putauerit licitum, honestumque fuisse, si de eadem exactione post errorem compertum, sibi complacere, peccat necne?

- 1 Tres sunt in hac re sententiae: ꝑ prima enim asserit absolute absque vlla distinctione complacentiam istam esse malam, & peccaminosam: Sic Palud. 1. in 4. dist. 9. quæst. 3. artic. 1. Sotus dist. 12. quæst. 1. art. 7. verus. Non desunt. A 200. tom. 1. lib. 4. cap. 6. quæst. 9. Sanchez in summa lib. 1. cap. 1. num. 10. Valentia in part. 2. d. 6. quæst. 6. de peccatis p. 1. ver. Quare ad argumentum, & c. Monesinus dist. 7. quæst. 6. Suarez in eadem part. 2. tract. 5. disp. 1. sect. 7. n. 14. Malders quæst. 74. art. 10. quæst. 13. Merolla tom. 1. d. 2. cap. 6. dub. 3. num. 43. & alij.

- 2 Secunda verò ꝑ docet oppositum, talem videlicet delectationem ex se non esse illicitam, nisi ex malo sine capiat; sic Adrianus in 4. tract. de Euch. quæst. 4. ver. His præmissis, Pajquez part. 2. d. 113. cap. 2. Hæssus lib. 4. de inst. cap. 3. num. 105. & 106. Gaspar. Hurtado tract. de bonis. & malis. actum d. 4. dist. 14.

- 3 Tertia opinio est media. ꝑ procedit enim cum distinctione, atque si actus ille inculpabiliter factus, sit contra legem naturalem, aut divinam, tunc post compertum errorem, non est illicitum de illo complacere; si verò solum sit contra legem positivam humanam, complacentiam de illius affectione inculpabili non esse peccaminosam. Sic Corduba lib. 1. quæst. 30.

Pro huius difficultatis solutione exordium sumimus à facilioribus, & certioribus, de quibus vel nulla, vel leuis est apud Doctores controversia.

- Disco igitur primò licitiam esse complacentiam de aliquo effectu ꝑ nobis vtili relicto ab actu malo, per quamcûq; legem actus sit prohibitus, quando ex conscientia iniunctibiliter erronea à nobis commissus fuit V. G. Si quis emittendo sagittam occidit hominem putans iniunctibiliter esse ferum, & ex morte talis hominis perveniat hæreditas ipsi occisori, tunc si ipse non de occisione, sed de hæreditate obtenta gaudeat: complacentia illa ex se caret culpa, quia secundum se non est obiectum malum; & supponitur enim non terminare actum complacentiæ cum respectu ad causam, semper ad occasionem, quia vt flans vult, tali respectu esset malum obiectum, & per consequens complacentia esset peccaminosa: similiter si qua

quis rem habet cum quadam muliere inuincibiliter existimans esse uxorem suam, et ex concubitu generaretur filius, de quo Pater gaudet, nullius culpa erit reus, quia obiectum secundum se non est rationi dissonum, nempe filium habere, præcidiendum à causa, & sic in alijs similibus, & ideo de hac conclusione non video dissentionem apud Doctores, cum res sit certa.

Difficultas non est de complacentia, quæ circa effectum subsequenter velatur, sed de ea, quæ fertur in causam talis effectus, & tunc acceptandam erit iuxta varios modos, sub quibus complacentia ferri poterit in obiectum, ut declaramus in oblationibus mox ponendis.

Dico igitur Secundò. Si delectatio, seu complacentia tendat in negationem actus formaliter mali, videlicet delectetur voluntas de hoc obiecto, nempe actum illum exercitum non fuisse cum notitia, & aduertentia; tunc non solum nulla erit malitia, verum etiam erit bona, & laudabilis complacentia; probatur, quia eius obiectum erit moraliter honestum; nam perinde est, ac voluit sibi complacere peccatum non patrassit, ad eum terè modum, quo quis in somnis pollutionem passus, quando expergit, quoad pollutionem illam non accidisse in vigilia, atque adeo fuisse sine culpa.

Dico Tertio. Complacentia, quæ directè tendit in substantiam, a minimè in actum malum, quamvis ignoranter factum si actus ponatur intrinsicè malus, ita ut nunquam aduertenter factus possit cohonestari, ut est fornicatio, adulterium &c. quæ sunt peccata contra legem naturalem, & diuinam, delectatio directè tendens in talem actum, erit peccatum mortale, quia obiectum, in quod fertur est de se malum, quemadmodum est pollutio etiam in somnis habita absque culpa, si in vigilia tam passus, de illa aduertenter delectetur, delectatio erit culpa lethalis, ut omnes sciantur.

Dico Quarto. Delectatio, quæ est de actu malo, si qui non secundum se, sed in quantum per legem positivam Ecclesiasticam prohibetur, ut est fractio ieiunii quadragesimalis, comestio carnis die Veneris, & similes, non erit ex hoc capite peccaminosa, quoniam eius obiectum non terminat actum, ut inuolvens malitiam aliquam, neque materialiter; dixi, ex hoc capite, quia aliunde poterit esse culpa venialis, si fiat V. G. absque illo motu honesto, aut esset nimia, &c.

Et hoc non peccat ad institutum nostrum,

(†)

An sit grauius peccatum operari iuxta Conscientiam vincibiliter erroneam, quam contra illam?

SVM MARIVM.

- 1 Declaratur questum, & ponitur exemplum.
- 2 Prima sententia vult plus peccare agens secundum conscientiam dissentantem aliquid esse contra legem diuinam, quam agere contra talem conscientiam.
- 3 Vendicatur Vasquez à calumnia, quam Vulpes illi impexit.
- 4 Aperitur Vulpis de ception.
- 5 Non restit à Vulpis Durandus refertur.
- 6 In re hac certa regula dari nequit, & expleto ostenditur.
- 7 Ceteris paribus grauius est peccatum agere contra conscientiam vincibiliter erroneam, quam secundum illam.
- 8 Respondetur ad rationem in contrarium.

Declaris procedendum post ponamus. v. g. quod iudicet quis vincibiliter esse licitum falsum iurare ad liberandum quempiam à morte; possit enim tale iudicium expelli per veritatem iniquitatem; nihilominus negans, si sum coram Iudice cum iuramento testetur, certum est hoc graue esse peccatum, quoniam conscientia illa est culpabilis, ut supponimus.

Rursum sit alter, cuius conscientia dicit esse lethalem culpam contra religionem, in Ecclesia spueri, & non obstanti falso tali dictamine, expuat; sane iste ratione conscientie erronee mortaliter peccabit: quaeritur nunc ex his duobus peccatis, quale sit grauius, si tætera sint paria, nempe æqualis aduertentia, æqualis gratia sufficiens ad non peccandum, æqualis affectus, & similia; attendendo solum in eo, quod vnus sit contra Dei legem de facto existentem; aliud verò contra legem existimatum.

Fuit sententia Ioannis de Bassolis in 2. dist. 39. quæst. vnica ad tertium dubium artic. 4. absolute inquitur si quod plus peccat agens contra

- 2 legem Diuinam secundum conscientiam erroneam, quam agens tantum contra conscientiam erroneam, cuius rei post pauca rationem reddens, sit legem Superioris plus obligare, quam inferioris: & per consequens legis Diuine transgressio secundum conscientiam erroneam grauior erit, quam transgressio legis conscientie errantis, &c. Hac ex Bassolis, cuius doctrinam veluti per extensum fideliter referre, volui si ad vendicandum nostrum Patrem Vasquez à calumnia, quam imponit illi Angelus Vulpes in sua summa theologica tom. 2. par. 2. disp. 71. art. 4.

art. 4. num. 2. dicens deceptū fuisse Vasquez, & Bassolum non recte ab ipso intellectum fuisse, quia absolute docentem plus peccare alicum agendo secundum conscientiam contra Dei legem, quam contra conscientiam ipsam operando; nam Bassolus loquitur est de conscientia erronea in materia determinata per legem Divinam præcepta, vt, Non fallum testimonium dices. Non de fornicaberis. non sūt est loquutus absolute de quacumque conscientia in materia mortali, vel veniali, proinde non friuolē, vt inquit ipse Vasquez, sed maturē dicitur.

Ceterum Pater Vasquez Bassoli sententiā, vt dicit, & iuxta eius mentem proculdubio refert; & recte impugnat, ¶ at *Vulpes* deceptus in malis dicitur. Et primo eum ait Bassolum, non absolute; sed in determinata materia loquutus fuisse; fallum dicit, quia illius Authoris verbabaique vlla restrictione sunt appositæ, vt legenti pater sed ex verbis eiusque discursibus fallor, per materiam determinatam intelligit eam, quæ iure aliquo sub mortali, vel veniali est præcepta; & hoc assertum, decipitur, quoniam non est materia determinata appellanda; quæ omnem comprehendit materiam genericam, specificam, & in individuali, de qua est lex naturalis, Divina, & humana. Secundo fallitur *Vulpes* Patri Vasquez attribuendo id, quod tenet Vasquez ipse non dixit; affirmat enim *Vulpes* num. 3. controniam hanc ex gratia in materia præcepta, & non in materia, virtutis sub cōsilio accepit, recte loquitur, sed falso referens hoc quæsi ad Vasquez dictum. Tertio male caput Patrem Vasquez, qui citat pro se Durandum, docens in hac re non posse certam assignari regulam, cum tamen Durandum assignat; Sed immerito hoc asserit *Vulpes*, quoniam illud ipsum, quod dicit vnus author, affirmat et. Durandus enim lib. 2. sent. 4. 39. q. 2. num. 9. in medio quærens, an plus peccet agens iuxta conscientiam erroneam, quam contra illam, respondet hoc non posse vnō sermone declarari, & Vasquez ait certam regulam assignari non posse; sane hæc duo, quis non videt idem importare? Rursus vterque postea quosdam proponit animaduersiones ad dignoscendum, ex qua parte maior se tenet grauitas; ideoque non recte ad *Vulpes* Vasquez impugnatur, dum pro se Durandum eodem proferens tenore loquentem citat; proinde si quis dicat certam ad Durandum assignatam fuisse regulam, cogitur hoc ipsum concedere de Vasquez, & si neget ad Vasquez certam assignari regulam, hoc etiam de Durando negari debet, cum hi auctores idem prorsus dicant, vt consideranti textum manifestum est. Pro utroque tamen addo non assignari certam & determinatam regulam; nam ad statuendam rem præmittitur incerta, qualis tunc ea, quæ ab illis Authoribus, vt videbimus, prærequiritur.

¶ Dicendum igitur est primo ¶ in materia, hæc dari non posse certam, & determinatam regulam, est communis sententia; ita *Corduba* lib. 3. quæst. 14. Durandus in 3. dist. 9. quæst.

3. num. 9. Salas tract. 8. sec. 3. num. 27. Vasquez loc. cit. Martinez quæst. 19. art. 6. dub. 2. Tannerus de actib. hum. disp. 2. dub. 2. m. 2. 5. Aversa quæst. 18. sec. 16. 5. Cæterum, Malderus disp. 85. Duvalius de actib. hum. quæst. 4. art. 11. 6. Quares an sit. Sanchez lib. 1. in decl. cap. 11. num. 15. Azor tom. 1. lib. 2. cap. 8. quæst. 9. Sayrus cl. reg. lib. 1. in decal. cap. 11. num. 15. Castropalaus tom. 1. tract. 1. disp. 2. p. 6. Merolla tom. 1. disp. 3. cap. 2. dub. 3. num. 25. Bresserus lib. 5. de cons. cap. 15. num. 144. & alij. Declaratur conclusio, & simul probatur: Potest euenire, vt cōscientia culpabilis dicitur esse licitum præceptum periuandū, vt proximus liberetur ad carceribus, dicitur etiam periuandū esse peccatū contra legē Dei, tūc in hac perplexitate grauius peccatū erit fecisse conscientiam. illam vincibiliter dicentem periuandū, quam contra illam agere; nam illud est peccatum contra religionem, contrarium vero est contra misericordiam, seu pietatem proximo debitam, & consequenter est minus peccatum: & conuerso si conscientia culpabiliter dicitur esse mentendum ad proximum, & captiuandū liberandum, grauius peccatum esset contra conscientiam, agere, quam secundum illam, quia iuxta illam operando non committitur, nisi peccatum veniale, mendacium proferendo: at contra illam agendo committitur peccatum mortale contra charitatem proximo debitam, & sic dicitur per exempla similia manifeste erit nostra conclusio. Ex his colligimus quando prædictum occurrit casus, attendendum esse præcepti grauitatem, sub quo per conscientiam erroneam proponitur actio facienda, vel omittenda, & tale præceptum est comparandum cum præcepto obiectum prohibente; tunc pensatis omnibus est determinandum quodnam sit grauius peccatum: proinde manifestum est regulam certam, fixantque dari non posse, vt ex allatis exemplis ostentiam est.

¶ Dicendum est secundo, ¶ ceteris paribus grauius esse contra conscientiam vincibiliter erroneam, & non deponit, agere, quam secundum illam: sic Bresserus in sine capitis citati; & ratio est, quia si omnia sint paria, maius peccatum est illud, quod fit ex scientia, quam ex ignorantia, peccatum autem, quod contra conscientiam dicitur tamen patrat, procedit ex scientia; illud verò, quod secundum conscientiam erroneam, sed vincibiliter committitur, fit ex ignorantia, v. g. si conscientia dicitur periuandū esse ad liberandum innocentem a morte, tunc si quis tali conscientie dissentiat, omittit ex scientia; si verò concordet, peccabit ex ignorantia, quatenus iurat ex ignorantia, quamuis vincibili, & culpabili, esse licitum tale iuramentum putans.

¶ Ad rationem vero, cui Bassolis inniditur, facile respondemus; nam, vt recte ait Vasquez nostra conscientie dictamen non est lex proprie loquendo, sed potius legis ostensio, seu propositio legis; quando enim dicitur aliquid obiectum esse bonum, & hic, & nunc nos tenet

neri ad illud protequendum; duo sunt in eodem obiecto ponderanda, primò conuenientia cum natura rationali, vt rationali; secundò ratio præcepti, seu esse materiam præceptam; prima ratio solum constituit actionem circa tale obiectum solum vt consilio versantem; secunda verò obligat nos, id est conuenientia potest primùm, aut etiam secundum proponere, & proponendo nihil aliud facit, nisi ostendere nobis aut conuenientiam tantum, aut etiam obligationem nostram ex lege aliqua sine naturali, siue Diuina, & interdum humana pronouentem; & idem dico, quando obiectum proponitur vt dissentaneum naturæ rationali, vel saltem illi non consentaneum. quapropter homo contra conscientiam peccans, propriè contra legem aut naturalem, aut diuinam, vt applicatam facit; contra conscientiam verò facit, vt applicatam, seu veluti præconem legis, non autè contra aliam legem ab inferiori latam, nisi impropriè; sicut dum publicus Præco pronulgat, & legem à Principe latam intimat, subditus illam transgrediens operatù dicitur contra Superioris legem, & non contra præconis legem, licet faciat contra ipsum præconem vt ostendentem, & intimatentem. Ex his inferitur cõtra Vulpem, aliosque, hominem non detineri duplici vinculo, quando conscientia aliquid dicitur, quod etiam per legem præcipitur, sed esse idem vinculum à Superiorè ordinatum, & à præcone suo applicatum.

CAPVT VI.

Si Conscientia inuincibiliter dicitur vtrumque contradictorium esse peccatum. An voluntas vnum ex illis amplectens peccet?

SYMMARIUM.

1. Aliqui putant quodcumque eligatur semper esse peccatum.
2. Alii dicunt ad Dei prouidentiam non permissuram talem perplexitatem.
3. Altera opinio asserit nunquam esse peccatum quodcumque ex contradictorijs eligatur.
4. Ne eligens peccet est eligendum quod minus malum apparet.
5. Posita omni moda perplexitate homo eligens non peccabit.
6. Respondetur ad argumenta contraria pro prima sententia.
7. Satisfit fundamentum secundæ opinionis.
8. Admittitur ex parte ratio pro tertia sententia, altera verò pars refellitur.

DONAMVS quod conscientia V.G. aliquo die festo dicitur, diendum esse factum, illudque omittere esse peccatum mortale; & ex alia parte dicitur grauius esse culpam custodiam deserere,

domus sibi commissam; & habere talem conscientiam nequeat dicerere quom partem, hic, & nunc debeat eligere, nec possit viros confutare doctos, eos in præptu nõ habèssiquitue, an eligis siue vnam, siue alteram partem peccet?

1. Aliqui dicunt quodcumque electa parte peccare, quia electio illa est libera sententia, in obiectum apprehensum, vt malum; proinde ipsamet electio erit mala; antecedens est certum, nam in potestate habentis conscientiam ita perplexam est eligere, aut non eligere hanc partem. Confirmat hoc argumentum *Pater Grano* delumens paritatem ex voluntate, quam Christus Dominus subeundi mortem habuit, licet enim stante diuino decreto, & sua impeccabilitate potuerit mortem non pati, libens tamen, & meritorie dicitur mortem sustinuisse, quatenus poterat ex hoc, vel illo motiuo in his, alijsue circumstantijs mori; ita quæsit stante illa perplexitate non us in potestate hominis vtramque partem omittere, sufficit in eius libertate esse determinatam partem eligere; proinde cum quilibet apprehendatur mala, electio erit peccatum.

2. Alij veto dicunt ad suauem Dei prouidentiam pertinere hominem non relinquere in talibus angustijs, vt peccatum vitare nequeat, sed ab ipso Deo illuminandù fore ad perplexitatem tollendam, & iste dicendi modus placet *Grano* contr. 2. traç. 11. disp. 7. s. 2. n. 11.

3. Alij deniq; magis communiter inquirunt quid hunc non peccatum, siue vnam, siue alteram partem eligat; ita Sanchez in *peccat. lib. 1. cap. 1. n. 24.* *Ioannes Sanchez in selectis quæst. disp. 41. num. 27.* *Merolla in theol. moral. tom. 1. disp. 3. cap. 2. d. 3. num. 11.* *Castropalaus tom. 1. de conscient. disp. 1. punt. 9.* *Bresserus de conscient. lib. 3. cap. 17. num. 162.* *Cardinalis Delugo de libert. Christi disp. 16. sec. 1.* *Baldelli lib. 2. disp. 4. num. 1. & 2.* *Franciscus De Iugo par. 3. theol. cap. 1. quæst. 7. num. 32.* qui quidem *Auctor* numero præcedens limitat hanc sententiam, requirit, vt error, ex quo oritur perplexitas non sit vincibilis; & eandem sententiam sequuntur alij apud *Isidoro Auliores*. Ratio huius opinionis est, quia homo ita perplexus non habet sufficientem libertatem ad peccandum; requiritur enim ex parte obiecti non solum libertas ad hanc, vel illam partem contraditionis eligendam; sed etiam ad culpam vitandam requiritur simpliciter, & absolute posse non eligere, & cù illa perplexitate per ignorantiam inuincibilem apprehendatur vtramque partem contraditionis esse malam moraliter, & homo sit necessitatus ad vnam ex illis partibus eligendam, si eligendo peccaret, peccaret in eo, quod cuius non posset, quod est absurdum.

4. Dicendum est primò, si conscientia erronea in casu posito dicitur unam partem esse gravem culpam, aliam vero partem esse leuem, aut si mortalem, non in equali, sed in gravitate minori, tunc tenetur homo in ea perplexitate, hanc secundam partem eligere, & si eliger priorem, lethaliter peccabit, quia ex duobus malis, quando utrumque vitare nequimus, minus eligendum est, ut habetur in *Cap. duo mala disp. 3. & docent Communiter Theologi, ut Suarez tom. de penit. disp. 3. feb. 10. num. 7. Merello loc. cit. & alij.*

5. Dicendum est secundò, in tali perplexitate si homo sit ita constitutus, ut laboret ignorantia, quam nullo modo in his, & his circumstantiis vitare nequeat; atque adeo sit ignorantia inuincibilis, valde probabile est id, quod dicunt tertie huius sententie Authores, hominem scilicet ita perplexum non peccaturum, quamcumque partem eligat; quia cum maneat in eius potestate utramque contradictorium omittere, & neutrum appareat magis, quam aliud obligare, & esse maioris momenti, non erit maior ratio, cur potius unum, quam aliud eligi debeat: ideoque in talibus circumstantiis quocumque pars eligatur, non eligitur imprudenter, & per consequens homo illam eligens non peccabit.

6. Ex his respondeo ad opposita: & ad primam sententiam fundamentum aio in illis circumstantiis electionem non esse practicè malam; neque hic, & non ferri in obiectum malum, quia & si speculative existimetur malum, nihilominus quatenus cum altero obiecto concurrat apprehensio etiam ut malo: & in quantum alterutrum necessario est eligendum, non est obiectivè, & practicè malum. Scio alio modo ab huius sententia se Actoribus huic difficultati facis fieri; ut videtur est a pud Sanchez, ubi non tamen responsiones, non multum placent.

7. Ad fundamentum autem secundæ sententie, aio gratis affecti à Deo, nunquam esse permissum eidem perplexitatem illam non ex parte rerum, sed ex subiecti ignorantia, nempe hominis, pronunciantem.

8. Ratio verò fundamentalis, quam vltimæ sententie auctores afferunt, querens probat electionem vnius partis ab homine perplexo factam, non esse mala n, admittenda est à nobis, sed cum tali conditione, ut homo eligens deponat practicè conscientiam, ut explicuimus, sed non admitto id, quod dicit Sanchez, scilicet electionem illam in genere entis, siue nature esse liberam; non autem in genere moris: hoc autem non est intelligibile; omnis enim actio libera debet esse in genere moris, actio verò, quæ non est in genere moris, libera non est, & quamvis esse liberum sit quid diuersum ab esse morali, ut ostendimus in p. 2. inferparabiliter tamen se comitantur; neque libertas in genere moris impeditur ex eo, quod electio ad alterum ex illis partibus indeterminate sit necessaria; sufficit enim, ut sit li-

bera respectu partis determinatæ, & hoc conuincitur argumento, quod Patet Granados adducit ex libertate Christi in ordine ad mortem subeandam.

CAPVT VII.

An peccatum contra Conscientiam erroneam specie differat à peccato contra Conscientiam rectam circa idem obiectum.

S P M M A R I V M.

1. Ponitur exemplum.
2. Peccatum contra conscientiam, verum, aut falsum distant esse eiusdem speciei.
3. Probatur auctoritate, & ratione.
4. In Confessione Sacramentali non sunt necessario ut distincta aperiantur.

ONANVS † Fidelem aliquem die festo Sacram omisisse abique rationabili causa; ita ut grauius contra Ecclesie præceptum peccauerit, & die terati putans ex conscientia erronea esse festum, omittit etiam Sacram abique causa, & peccet etiam mortaliter; queritur, an hec duo omissiones specie differant, & an in Confessione sacramentali oporteat distinguere illa duo peccata manifestare, dicens, semel in die festo omisi Sacram, & alia vice omisi etiam sacrum in die festo, putans ex conscientia erronea esse festum; vel an satis sit dicere, bis omisi Sacram festiuis diebus?

5. Dicendum est primò, si peccata contra conscientiam rectam, seu veram, & contra conscientiam erroneam, quando versantur circa idem obiectum sunt eiusdem speciei. Ita Sanchez lib. 1. de cal. 11. n. 5. Salas in p. 2. tr. 8. disp. 20. p. 173. n. 28. eandem opinionem videtur etiam docere Vasquez p. 2. disp. 59. c. 3. nu. 1. Layman tr. 1. de cons. 4. n. 2. Martinez in p. 2. q. 19. ar. 6. dub. 2. con. 4. Baldeus lib. 4. nu. 4. & alij. Probatur manifesto conclusio, & primò ea colligitur ex S. Th. qua. cu. ar. 5. ad 1. Probatur secundò, quia voluntas in peccando tenetur conformare se iudicio conscientie, que est eius proxima, & immediata regula, unde si conscientia hic, & nunc proponit esse peccatum, siue licitum tunc præceptum de aliquare, cum ea veritas, quod proponitur, nequit peccatum, nequitas sit præceptum; at respectu voluntatis, que tenetur sequi rationis ducta, persistere se habet quoad obligationem, sive sit falsum, siue verum id, quod conscientia dicit; tunc, voluntas discordans à rationis dictamine facit contra illam virtutem, cui opponitur peccatum, quod à ratione proponitur.

Dicendum est secundò, peccatum contra veram conscientiam, & peccatum contra erroneam

4 non sunt necessario ¶ distinguenda in Confessione. oppositum sentit *Nauar. in manual. c. 6. num. 14. at Merolla tom. 1. disp. 3. dub. 3. num. 33.* nosram tueri opinionem; quæ à priori suaderi efficaciter potest; nam eiusdem specificæ malitiæ est, siue voluntas feratur in malum, siue in re sit tale, siue tale existimetur, quamuis in re tale non sit; proinde cum peccata, quæ sunt contra conscientiam veram, & quæ sunt contra erroneam eandem habeant formalem malitiam, eandemque prorsus grauitatem includere possint, adeo nulla est ratio, cur in confessione sint distinctè aperienda.

5 Secunda sententia docet esse ¶ peccatum morale: ita *Vasquez par. 2. disp. 19. cap. 9. num. 10. Sanchez lib. 3. in sum. cap. 1. num. 6. Azor p. 1. lib. 2. cap. 8. quasi. 6. Secyris in clam. reg. lib. 1. cap. 4. num. 19. Reginaldus in prax. lib. 11. num. 32. Bonacini de legibus disp. 2. p. 6. num. 22. Merolla de conf. cap. 1. dub. 3. num. 38. & in hac opinionem inclinare Malderus in p. 2. disp. 84. infine videtur.*

Sed dicendum est, quamuis prima opinio probabilitate non careat, si procedat cum illa limitatione, quam ponit *Salas, & alij*

4 ¶ probabilis tamen hanc secundam sententiam; & ratio, quæ me mouet, est, quia cum intellectus apprehendit, & iudicat practicè aliquid obiectum esse malum, ponitur in voluntate obligatio inquirendi, an malitia illa sit grauis, an verò leuis: prout potest moraliter esse impossibile excusari posse, si absque vilo examine ipse homo malum illud, cuius grauitatem neque agnoscat, neque ad eam cognoscendam adhibet diligentiam; & precipitanter amplectitur. ¶ Si enim singulus à prædicto examine ob inuincibilem inuidentiam, vel ob ignorantiam, ut accidere possit in Rusticis, hominem excusari; tunc non displicet prima opinio, quia ablata obligatione prædictæ ex animis, si voluntas amplectitur dumtaxat malum ut sic, nulla inculpabiliter cognita grauitate, videtur adhuc sistere intra limites rationis communiæ verique peccato, mortali, & veniali; nam ratio mali ut sic, inuenitur tota, & in peccato mortali, & in veniali: ideoque cum ratio mali vniuersalissime accepta prædicans à malitia mortali, & veniali non inuoluet actu aliquod positum repugnans diuine amicitie, cum actu, & positum ut a seorsum ab ipso Deo, ideoque voluntas malum illud amplectens non videtur grauer peccare abiato periculo illius, de quò supra; ceterum quia in praxi cœcitate moraliter semper ab intellectu, saltem confusè, agnosci periculum; ideo speculatiuè solum, & non practicè primam sententiam esse probabilem censet.

6 Argumenta ¶ verò, quæ contra nostram conclusionem faciunt, facile soluuntur cum prædicta limitatione; ideoque argumenta primæ sententiæ ad summum non probantur, nisi hac conditionalem à nobis positam: argumenta verò secundæ sententiæ solum probantur primam nostram conclusionem patrem, in quò dicitur moraliter nunquam desisse periculum in grauem labendi culpam, proinde esse peccatum mortale amplecti malum ut sic, nullo adhibito examine, an sit graue, an verò leue, & hoc ob periculum superius dictum.

C A P V T VIII.

Vtrum agere contra Conscientiam erroneam, malum in genere distantem, sit peccatum mortale, an verò veniale?

S V M M A R I V M.

- 1 Eadem ratio est in hoc de conscientia erronea & vera malum in genere distante.
- 2 Aliqui putant esse peccatum tantum veniale.
- 3 Alij existimant esse leiale.
- 4 Secunda sententia ut probabilior recipitur.
- 5 Modificatur.
- 6 Soluuntur argumenta contraria.

RÆSENS quæritum fieri potest de conscientia ¶ vera malum aliquid in genere distante, quod ita sit; nam in hoc eadem est vtiusque ratio: proinde pro vtraque conscientia in hoc capite determinabimus idem. Aio igitur posse, interdum, & presentim rudibus hominibus contingere, ut practicè iudicent atque obiectum esse malum, non discurrendo an sit culpa grauis, an verò leuis circa tale obiectum agere, queritur an si de facto quis talem non deponens conscientiam operetur, peccet mortaliter, an solum venialiter?

Prima sententia est multorum, qui dicunt esse ¶ tantum peccatum veniale: ita *Lopez p. 1. infirmit. cap. 9. Nauar. in sum. prax. lib. 9. num. 9. Sententia p. 2. disp. 2. quasi. 14. p. 4. Franciscus Delago in theol. mor. cap. 1. quasi. 2. concl. 2. Baldeili disp. 5. num. 6. qui hanc sententiam, ut probabilem admittit Diana p. 1. de circums. resol. 14. Salas trali. 8. disp. unica. sect. 3. n. 33. qui limitat, & recit, si nulla occurrat dubitatio an sit mortale peccatum, quia tunc ratione periculi, cui homo, ita operando, exponitur, certum est mortaliter peccare; & in eadem sententia nouissimè est *Breserius, lib. 3. de conf. cap. 20. num. 205.**

C A P V T IX.

An sit peccatum agere contra Conscientiam erroneam, quæ sit solum in habitu.

S Y M M A R I U M.

- 1 Declaratur questum.
- 2 Affirmativa opinio refertur.
- 3 Negativa admittitur.
- 4 Si iudicium erroneum manet virtute, licet non actu homo peccabit contra illud operando.
- 5 Quid sit manere virtute.

SUB nomine conscientie in habitu nunc non intelligimus qualitatem aliquam acquisitam per frequentatis actibus permanentem, & que sit in specie prædicamentis qualitatis, sed intelligimus conscientiam ipsam actualem, quæ cum extiterit, non fuit per contrarium iudicium reuocata. V. G. iudicet quis erroneè die Veneris, & Sabbati prohibita esse lactiniorum comestionem ab Ecclesia sub peccato mortalitatis; postea non reuocans tale iudicium, sed illius memor comedit die Veneris lactiniam: queritur an comestio ista censetur graue peccatum ratione conscientie erronee in habitu, modo explicato.

1. Partem affirmatiuam docent Michael Medius in p. 2. quæst. 19. art. 6. vers. Sed numquid. Manuel in sum. p. 2. cap. 71. num. 2. licet enim hi auctores videantur loqui de conscientia erronea, quæ virtute manet eo tempore, quo exercetur actio, quam intellectus grauem culpam esse putauit; quid sit tamen virtute manere per hoc declarant, quod est præcessisse iudicium illud, & nunquam fuisse reuocatum, ideoque manere virtute id intelligunt, quod nos dicimus manere habitu.
2. Dicendum est primum, cum homo operatur ignorans conscientiam erroneam, vt plurimum habet iudicium oppositum conscientie erronee præteritæ; quia vel exercet operationem aliquam ex obiecto indifferentem, vel honestam, quam prius iudicauit malam, & tunc saltem in actu exercito habet conscientiam dicentem actionem illam esse indifferentem, aut honestam ex obiecto, & sic operatur ex vi iudicij actualis reuocantis iudicium primum erroneum; vel putat per errorem esse graue peccatum, & sic non sumus in casu, quia conscientia esset actu, & non habitu; vel putat comestionem illam non esse prohibitam, sed honestam, aut indifferentem, & sic habet iudicium oppositum priori iudicio opposito, quod intelligitur per illud iudicium actualem reuocatum.

Dicendum est secundò. Ad hoc vt homo censetur facere contra conscientiam, & pecca-

re debet iudicium conscientie actu in virtute adesse tempore, quo contra talem conscientiam operatur homo: ita Vasquez in p. 2. disp. 60. c. 1. in fine. Salas tract. 8. disp. vnica. sect. 3. nam 29. Azor. tom. 1. lib. 2. cap. 8. quæst. 12. Sánchez lib. 1. de ord. cap. 11. num. 7. Aerolla tom. 1. disp. 3. cap. 2. dub. 4. Arriaga in par. 2. d. 22. sec. 5. sub. 4. Ioannes Trapozius ibidem quæst. 19. art. 6. dub. 2. per. 3. & 4. & in hac eadem sententia putò esse nostrum Patrem Fraciscum de Lugo in decursu primo ad theol. moral. agens de consci. cap. 1. quæst. 3. cum distinguit, & ait esse peccatum, si obliuio erroris sit culpabilis; si verò sit inuincibilis, non esse peccatum, & Baldellus disp. 5. num. 7. hanc ipsam sustinet opinionem cum alijs. Probatur conclusio, quia si iudicium illud erroneum neque in se ipso manet, neque in aliquo sui, non potest actu regulare actionem illam, neque aliquid voluntati præscribere: proinde actio non potest dici esse contra conscientiam, quæ actu tuit, & nunc nullo modo remanet ergo homo contra talem conscientiam operans non peccabit: Sicut si imponat Episcopus subito præceptum aliquod, ne scilicet operationem aliquam exercat, & postea Episcopus ille moriatur; tunc subditio propriè loquendo illam exercens actionem post Episcopi mortem, non dicitur contra obediens præceptum facere, nisi cum addito, nempe contra præceptum, quod fuit, & nunc non est; & hoc quia mortuo Episcopo præceptum illud nequit amplius esse mensura, & regula illius actionis, quæ sub tale præceptum cadebat, quod de hominis præcepto dico, applicandum est iudicio conscientie, quæ est regula interna morales nostras actiones præscribens: si dixi in conclusione, si maneat conscientie iudicium actu, vel virtute; ¶ manere autem virtualiter dicitur, quando manet in aliquo affectu ab ipsa conscientia relicto, vt si conscientia dicitur furtum oboli esse mortale, & hoc non obstantè media ponat homo ad furtum illud patrandum, quibus positus furetur, etiam si tempore furti conscientia illa erronea non maneat in se ipsa, dicitur tamen manere in suis effectibus. etenim actualis illa acceptio est actualis effectus mediorum, cum quibus est conexa; & applicatio mediorum fuit effectus alienius voluntatis, quæ repugnat conscientie dicenti furtum illud esse lethale peccatum, ideoque talis conscientia manere, & furtum contra conscientiam ipsam esse censetur.

CAPVT X.

Cui sit potius parendum præcepto Superioris, an conscientiæ erroneæ oppositum dictanti?

SYMMARIVM.

- 1 Refertur opinio S. Thoma, & S. Bonau. & aliorum inter se dissidentium.
- 2 Conscientia inuincibilis fortius quam Prælati præceptum obligat.
- 3 Præceptum superioris magis obligat extensiuè quam conscientia erronea contraria, sed vincibilis, ea tamen non deposita velut inuincibilis plus obligat si omnia sint paria.
- 4 Hac intelligenda sunt de præcepto humano secus de diuino aut naturali, tunc enim magis obligaret præceptum, quam conscientia vincibiliter errans.
- 5 Conciliauit S. Thoma, & S. Bonauent. sententia.

VARIATION in hac re dixerunt Auctores Scholastici, & primò † S. Thom. in 2. d. 39. art. vii. ad 3. & de verit. q. 17. art. 5. censuit conscientiam erroneam plus obligare, quam Superioris præceptum, at S. Bonauentura eadem dist. art. i. quali. 3. ad vltimum oppositum docere videtur, nempe plus illud mandatum esse præcepto Prælati, quam propria conscientia; hanc opinionem defendit, Vulpes in sum. theol. tom. 2. p. 2. c. 7. l. ar. 7. n. 4. nonnullis verò distinctionibus habet. Arriaga p. 2. d. 22. sec. 5. subsec. 5. & Ioannes Prapostius quasi. 19. art. 6. d. h. 3. in huc. Præter has duas sententias refert Vasquez dist. 61. cap. 1. nu. 2. aliorum opinionem, qui nonnullas adhibent distinctiones, & partim cum prima cõueniunt, partim cum secunda. Sed his omiſſis.

- 2 Dicendum est primò, Conscientia † quando est inuincibilis, plus, hoc est, fortius obligat, quam cuiuscumque Superioris mandatum. Probatur conclusio, quia cum subditus laborat ignorantia inculpabili sequendo proprium dictamen, quamuis erroneum, non peccat: at si ante illa conscientia obediendo Superiori, peccat, quia tacitè contra immediatam humanorum actuum regulam, & qua mediante omnia lex extrinseca, & quocumque præceptum vim habet obligandi.
- 3 Dicendum est secundò † Si conscientia est vincibilis, non absolute, sed cum quadam distinctione loqui debemus; nam extensiuè magis obligat præceptum Superioris, qui a eo posito ad duo tenemur, ad deponendam videlicet conscientiam, & ad exequendum id, quod præcipit Prælatum. Igitur extensiuè plus obligat ipsum præceptum, quam conscientia prædicta, quæ sola obligat ad vnum, nempe

ad faciendum quod ab ipsa præscribitur; & non deponenda, veluti inuincibilis, plus obligat conscientia ipsa erronea, quamuis vincibilis, quam præceptum Superioris; quia ea non deponenda, cæteris paribus, maior culpa erit agere contra ipsum, quam tacere contra præceptum hominis, vt rectè notauit Sanchez, Melolla, Martinez, aliique locis citatis, quidquid dicatur in oppositum Castropalans tom. 1. disp. 2. pun. 6. num. 3. Et ratio est, quia operans contra conscientiam directè, & immediate transgreditur legem naturalem in corde impressam, sed faciens contra Superioris mandatum directè violat præceptum humanum, & solum indirectè diuinum, & naturale, † hoc autem est intelligendum, de præcepto positio, & humanum an si Superiori imperaret aliquid contentum sub lege naturali, aut Diuina, tunc maius peccatum, quo ad substantiam esset non obedire Superiori, quam operari contra conscientiam vincibilem: nam in tali casu non obediens Superiori, faceret etiam directè contra præceptum naturale, aut diuinum.

- 3 Ex his conclusionibus possunt, ni fallor, † S. Thoma, & S. Bonauentura sententia conciliari; nam rectè Angelicus Doctor asseruit plus obligare conscientiam, quam præceptum Superioris, quia dum est inuincibilis, tenemur eam sequi, & non deponere; cum autem est inuincibilis tenemur eam sequi, & non deponere, cum autem est vincibilis, & non deponitur, strictius ipsa obligat, quia est immediata regula, vt ostendimus: at S. Bonauentura etiam rectè dixit plus obligare præceptum Superioris, quatenus eo posito regulariter tenemur conscientiam deponere, & Superiori obedire: ideoque loquutus est quoad derogationem, & regulariter, quia ordinariè debemus Superiori obedire, etiam in nobis formando conscientiam, & oppositam relinquendo.

CAPVT XI.

Quo pacto deponenda sit Conscientia erronea, vt contra ipsam Operans non peccet.

SYMMARIVM.

- 1 Refertur opinio Caietani, & aliorum.
- 2 Iudicium erroneum probabili ratione conceptum deponendum est iudicio probabili opposito.
- 3 Nequis solo voluntatis impetio deponi nisi temere.
- 4 Non est necessè, vt ratio opposita, per quam deponatur, sit efficacior.
- 5 Si iudicium erroneum non fuit ex ratione probabili, ad illud deponendum non est necessè ratio in oppositum.

6 Conscientia deponi potest, vel per principia intrinseca, vel extrinseca.

Resertur de opinio *Casertani* in p. 2. q. 39. ar. 3. ubi ait conscientiam erroneam deponi posse non solum per actiones contrarias, sed per solum exclusionem iudicij erronei, v. g. putet quis erronee non esse licitum iter facere diebus festis, postea absq; ratione in contrarium poterit non admittere tale iudicium, & eo non admisso formare sibi conscientiam, licitum sibi esse tale iter facere, & sic iter faciendo non peccare; hanc sententiam videtur sequi *Valentia* p. 2. disp. 8. quest. 14. p. 4. ver. *Atq; ex eodem*. *Ioannes Sancius* in *sesteli*. 99. disp. 41. num. 17. citari etiam solet *Neuarr.* cap. 8. quis autem num. 61. de *parit. dist. 7.* & quidam alij. Fundatus haec opinio in hoc, quod ratio culpae reperitur in actione exercita contra conscientiam erroneam, cum tunc procedat ex errore, si error non accipitur, nulla videtur culpa ratio remanere.

1 Dico primo, qd si iudicium conscientiae erroneae aliqua probabili ratione obiectum fuit, tunc deponi non potest, nisi vi alicuius rationis probabilis oppositum suadentis, aliter homo absque tali noua ratione operans contra prius iudicium, non excusabitur a peccato: ita *Vasquez* p. 2. disp. 87. cap. 1. num. 4. *Sanchez* loc. cit. *Gravado* p. 2. contr. 2. traB. 13. disp. 7. scilicet 4. *Salas*, *Castropalaus*, *Merolla*, *Boskuis* in *for. V. conscientia*. num. 8. & alij antiquiores. Probatur conclusio, quia cum nulla representetur ratio variandi iudicium illud erroneum, impossibile est, vt intellectus assensum oppositum eliciat.

Dices, posse illud ex voluntatis imperio elici ad talem assensum inclinantis intellectum.

3 Contra est primo, qd quia dum nulla epparet ratio oppositum suadens ei, quod dicat conscientia erronea, nequit intellectus obedire imperio voluntatis, vt oppositum formet iudicium: sicuti idem intellectus dum non agnoscit rationem potius pro vno, quam pro alio contradictorio, etiam il milles imperetur a voluntate ad elicendum assensum determinatum circe veritatem vnius potius, quam alterius contradictorij, impossibile est, vt talem formet assensum, v. g. inter has duas contradictorias propositiones: Astra sunt paria: Astra non sunt paria, nequit intellectus determinate iudicare, quoniam propositio ex illis sit vera, etiam si a voluntate imperetur; quicquid dicat *Casertan.* in p. 2. q. 62. ar. 4. cuius opinio, vt solet ab Auctoribus intelligi, videtur manifeste falsa, & ideo in alio sentu, sicuti & eius sequaces forsitan loquuntur sunt.

Contra est secundò, licet gratis demus posse ab intellectu elici talem assensum ex voluntatis imperio, essensum tamen iste erit temerarius, vt pote procedens absque fundamento, & ex solo voluntatis affectu; proinde homo con-

tra prius iudicium erroneum operans a peccato non excusabitur, imò talis assensus absque ratione, & ad libitum formatus potius erit regulè contemptus, quam conscientiae depositio.

Dico secundò in praedicto casu, quando conscientia erronea fuit concepta vt alicuius rationis probabilis ad tam procedentem deponendam, non oportet adesse rationem efficaciorum. Est contra *Vasquez* cap. cit. num. 5. qui ductus fuit ad hoc obiectum, quia ex vi rationis minus efficacia non posse, putavit, assensum contrarium conscientiae erroneae generari; at nostram conclusionem tueretur *Sanchez* cap. cit. qu. 10. *Merolla* dub. ci. nu. 14. & probatur quia vt fultus distulsi sumus, ratio etiam minus efficacia, si agnoscat, vt probabilis, satis erit ad assensum generandum, non obstant maioris efficacitate, & contrariae rationis probabilitate.

3 Dico tertio, qd quando iudicium erroneae conscientiae fuit absque vlla probabili ratione formatum, tunc ad illud deponendum non est necessaria noua aliqua ratio in oppositum, & sufficit aduertere falsitatem illius iudicij, & tunc iudicium non admittere, sed illud excludere formando sibi conscientiam de operationis honestate. Ita *Vasquez*, *Sanchez*, *Merolla*, *Boskuis*, & alij. Ratio autem pro hac conclusione est manifeste, quia cum conscientia errans temere concepta non imitatur alicui rationi, sufficit ad licite operandum, temeritatem illam aduertere; proinde absque vlla alia ratione deponi poterit; & si hoc voluerunt *Casertan.* & alij, non sunt rei tenendi, fundamentum verò, culcorum opinio inuitatur, & quò à nobis primo reiecta fuit, nihil aliud probat, nisi hanc conclusionem. Concedimus igitur conscientiam absque ratione conceptam deponi posse per exclusionem praecisà iudicij erronei absque alia ratione, dummodo illius iudicij insufficientia, & temeritas aduerteratur.

6 Dico quarto, qd Conscientiam erroneam deponi posse, vel per principia intrinseca, vel per extrinseca: principia intrinseca vocantur causae rei effectus, vel ipsius rei definitio. Principia vero extrinseca sunt auctoritas Doctorum, vitorumq; prudentium, eorum exemplum, &c. Sed de modo, quo per huiusmodi principia deponenda prudenter sit conscientia, fultius in capite sequenti fermonem habebimus.

C A P V T XII.

De modo, quo Confessarius gerere se debet cum Poenitente, qui Conscientia erronea laborat.

S Y M M A R I V M.

1 Poenitens conscientia erronea laborans non est

est semper mouendus à Confessario.

Debet moneri, quando eam sequitur culpabilis ignorantia.

Quando ignorantia est inuincibilis, & spirituale detrimentum affert penitenti, Confessarius debet ipsi ponitenti veritatem detegere.

Secus si nocentum non affert, & ex manifestatione veritatis scandala timeantur.

Si nullum timeat damnum sequentiarum ratione officij, astringatur Confessarius aperte vere veritatem.

In dubio, an admonitio sit profutura, si damnum non timeatur, veritas est manifestanda, si scilicet sit formidatio damni sequentiarum.

Quando dubium est, nocentius est, est confiterandum, quod nam magis praeponderat.

Regula attendenda, an fieri, necne, debeat ad maiorem salutem.

Nostrum ista in hoc loco non abet esse, imò pro Confessario in ordine ad suos penitentes magno periculis, & sine enim aliqui Confessarios incaperet, ut statim violentes aliquem penitentem conscientia errore laborare, eadem veritatem manifestent, eum quia in ipso penitente etiam spirituale detrimentum, quia non obstante, quod veritatem cognouerit penitens, sumit ex tali cognitione potius maiorem peccandi, proinde peculiaris in Confessario requiritur prudentia, ut discernat, quando veritatem expediat aperire, quando verò eam tacere, qua uere non nullis dubium regulas, & instructiones.

Dico primo, quando penitens habet conscientiam etiam culpabiliter conceptam, atque ad quædam in malo statum, tenetur Confessarius veritatem illi manifestare, antequam illum absoluat. Conclutio ista ponitur à Soto in 4. dist. 18. q. 1. ar. 4. ad 2. ab Aragona in 2. 2. q. 33. ar. 6. à Granada in p. 3. contr. 3. tra. 1. 2. d. 7. scilicet. 5. num. 3. & est certa, quia ex suppositione, quod homo ille culpabiliter labore ignorantia, & sit in malo statu, non est capax absolutionis, & ideo Confessarius tenetur illum admonere, ut faciat illud, ad quod tenetur.

Dico secundo, si ignorantia, qua penitens laborat, sit inuincibilis, & inculpabilis, est distinguendum; si enim ratione illius ignorantia, & conscientia erronee tale habet impedimentum, ut nequeat ualide absolui, si purget sufficere solum propositum non amplius peccandi absque actu doloris ad accipiendam absolutionem, vel si ignoraret mysteria fidei simpliciter necessaria ad salutem, vel quid simile, & error, vel ignorantia ista ipsi Confessario innotesceret, tunc ex parte Confessarij esset obligatus instruendum penitentem, eumque excitandum ad dolorem peccatorum concipiendum, aut ad absolutionem sacramentalem, vel ad docen-

dum mysteria illa fidei, quando eorum adeest ignorantia, si uero conscientia erronea, & inculpabiliter ueretur circa res alias, quantum ignorantia penitentem confessionia, & remissionis peccatorum incapax non facit, si etiam distinguendum, ratio si ex manifestatione veritatis grauis timeatur scandala, aut spirituale ipsi penitenti damnum, tunc in talibus circumstantijs Confessarius deberet potius dissimulare, & veritatem non aperire. Ita.

Andreas Sartorius, quibus addo Barbolesum Medinam in sum. lib. 2. cap. 3. reg. 1. a. & ratio est certa, quia veritas, quæ penitentem laet, in tantum manifestari à Confessario debet, in quantum eius manifestatio in Dei gloriam, & ipsius penitentis spirituale ueluti emendandaret: at in casu praedicto oppositum esset, quando maiora, & grauiora peccata, & detrimentum spirituale ipsius penitentis obuiosa praeponderant. Pono exemplum in casu trito, & vulgare Confessarius scit uenturum ad penitentem contractum, ob aliquod impedimentum esse nullum, & id inculpabiliter ignorat, ab ipso penitente, & rursus perhibet iudicat ex manifestatione nullius in modum grauis iniquitatis, & à penitente non petendam fore dispensationem, ideoque cum peccato contra castitatem cum illa muliere, quæ uxor est putauit, cohabitatur. In hoc casu malefaceret Confessarius impedimentum aperiendo, sed debet ueritatem tacere, & penitentem suum cum bona illa fide relinquit, quam habuit contrahendo matrimonium, & quoniam sub hoc contractu, ita P. Sanchez de matrim. lib. 2. disp. 38. num. 8. Granada p. 3. contr. 2. tra. 1. 2. d. 7. scilicet. 5. num. 32. Deigo de pen. disp. 22. scilicet. 2. §. 1. num. 24. si autem ex ueritatis manifestatione nullum timeatur damnum, sicut incommodum, tunc Confessarius ratione proprii munus tenetur ueritatem ipsi penitenti detegere.

Dico tertio, si quando est dubium, an admonitio facienda à Confessario debeat prodesse, si nullum timeatur damnum, tenetur Confessarius instruere penitentem, quia ex hac suppositione nullum est futurum inconueniens, & poterit esse profectus, si uero dubium sit, an ex admonitione sit futurum damnum, an uero uilitas, tunc ut notat Deigo scilicet. 5. num. 32. ex Fillucio tom. 2. tra. 28. num. 135. est inter utrumque facienda comparatio, nempe, inter uilitatem, quæ provenit potest, & inter damnum, inter gendum spiritus, & timoris, at uenit notabiliter praeponderat, secundum illud est operandum, praesertim circumstantijs auctoris boni uiri, uerò, quando hic, & nunc est a parte equalis, quid sit eligendum, non inuenio apud doctores in terminis deciduum aliquid in ordine ad Confessarium, sed solum colligi potest ex doctrina, quam Auctores tradunt, loquentes de obligatione facienda correctionem lateranensem, cum in dubio, an sit profutura, vel obfutura, cessare obligationem corrigendi proximum, ut ex multis docet Bonacina tra. de char. disp. 9. in d. 4.

q. 4. p. 7. nu. 8. limitant tamen alij hanc opinionem, quando aliquis corrigendus esset in articulo mortis; tunc enim aiunt esse corrigendum non obstante tali dubio; & similiter corrigendus esset si ex omissione correctionis sequeretur damna contra commune bonum; vel in detrimentum innocentis; ita ego à pari possum in tali dubio de damno, vel utilitate sequutura dicere non teneri perse loquendo Confessionium ad veritatem penitentiâ aperiendam, hoc cum prædictis limitationibus intelligendo.

8. Ex his, multisq; alijs similibus, quæ dici possunt hac materia possent, colligimus hanc regulam esse attendendam, seruandamq; an scilicet ex admonitione faciendâ, vt conscientia erronea tollatur, quæ penitentiâ laborat; speretur utilitas, vel ex admonitionis omissione spiritualia ipsius penitentiâ damna videntur; hæc autem regula per se loquendo est respicienda, exceptis quibusdam casibus superius tactis circa bonum commune, innocentis damnum, &c.

DISCEPTATIO IV.

De Conscientiâ Probabili, & opinantâ.

1. Proponitur dubitatio secundum quam Auctor videtur contraria asserere.
2. Duplex acceptio conscientiæ probabilis, & soluitur dubitatio.

NE videar contraria asserere, & ad omnem equiuocationem tollendam, declarandum in animo est quid per conscientiam probabilem hæc intelligam; & hoc, quia in prima disceptatione cap.

9. contra paucos ex communiori sententia statui iudicium conscientie esse debere certum, & moraliter euidens; nunc vero de conscientia probabilis me acturum proponendo, videor contrarium putare, iudicium scilicet conscientie esse posse tantum probabile, contra id, quod supra asserui; cæterum facile omnia tollitur dubitatio æquiuocationem serpiendo, quæ ex eisdem nominis applicatione ad plura oritur. Aio igitur per conscientiam à Doctoribus interdum intelligi ipsum rationis dictam, quod est propriissima & formalis acceptio conscientie, & talis dictamè diuimus cap. 9. ad hoc vt rectè humanas dirigat actiones, esse debere certum, & euidens: interdum verò per conscientiam intelligitur fundamentum proximum conscientie, & formalis atq; de conscientia in hac acceptioe præcedit titulus, & tota ferè ista tractatio; dicimus insuper esse posse certum, & quoad non certum, sed tantum probabile, neque est nouum idem nomen ab Auctoribus tribui, & fundamentum, & illi, quod ex eodem funda-

mento innascitur; sic in rebus physicis nomen Eclypsis datur causæ, & effectui; dicimus enim esse interpositionem terræ inter Solem, & Lunam; iterum de eadem asserimus esse priuationem luminis in Luna ob interpositionem prædictam, illa est casualis; ista verò formalis Eclypsis: Hac præmissa declaratione, deuenio nunc ad quæstiones.

CAPVT I.

Quæ sit Opinio probabilis, & quæ ad eius asserendam probabilitatem requirantur.

SYMMARIUM.

1. Discrimen agnoscitur à Martinez inter sententiam, & opinionem, sed indifferenter sumenda sunt.
2. Duo sunt capita vniuersalia, ex quibus oritur opinio probabilis.
3. Opinio probabilis ea est, quæ non leui innuitur fundamento.
4. Moralitas probabilis fundatur in eo, quod est nature rationali, vt rationali conueniens.
5. Fundamentum probabilitatis aliud est intrinsecum, aliud verò extrinsecum.
6. Quattuor conditiones ad fundandam probabilitatem.

BVniuersalioribus exordium sumentes supponimus vt indifferenter; & pro eodem in progressu huius tractatus accipi sententiam, & opinionem, quamuis Gregorius Martinez in p. 2. S. Thomæ quæst. 19. ar. 6. not. 1. differentiam inter eas agnoscat; vult enim sententiam eam esse quæ à quolibet affirmatur: siue cum fundamento, siue absq; illo; opinionem verò restringit ad sententiam tantum probabilem. Sed quidquid sit de hac diuersitate, indifferenter, vt dixi, de hac loquimur; quo posito aio opinionem vt sic præscindendo à probabili, & improbabili esse determinatum assensum, quo intellectus non firmiter, sed cum formidine siue actuali, siue virtuali, sed deniq; radicali inhæret obiecto. Definitionem hæc suppono, vt notam, ex Philosophia, ideòq; in illius declaratione non est valde immorandum, sed breuiter percurrendum. Dixi esse assensum determinatum; si enim delicti assensus, quamuis intellectus aduertat in motu ad assentiendum circa rem aliquam, propter hoc præcisè non diceretur opinio de illa habere; immò quando pro vtraq; parte sunt hinc inde opposita motiva æqualia, solet intellectus esse suspensus, nullum sciendo iudicium opinatum, vt suo loco dicemus. Requiritur ergo ad opinandum, vt intellectus positivè, & deter-

determinatē ad eum efficiat, quo vni contradictionis parti adhaereat, talis autem adhaesio est proximum fundamentum, ex quo sequitur iudicium, seu dictamen rationis, in quo ita est formalis conscientia, & adhaesio dici potest conscientia casualis, seu fundamentalis, quae etiam postea fundamento practico non habetur necessario, sed ex voluntatis imperio mouentis intellectum ad conscientiam formandam. His praesuppositis ad opinionem probabilem iam deuenio.

¶ Dicendum est Primo, duo esse veluti ¶ capita vniuersalia, seu fundamenta, ex quibus opinio opinionum probabilis dependet, nempe auctoritas, & ratio quando autem in priori capite fundatur, procedere dicitur per principia extrinseca; quando vero in secundo, dicitur esse per principia intrinseca: interdum autem haec duo capita simul concurrunt, & tunc utroque modo dicitur opinio probabilis; interdum vero separantur, & tunc si procedit ex secundo capite tantum, non dicitur probabilis per principia extrinseca, sed tantum per intrinseca. At si curiosè hac quis querat, an possit fundari in primo capite, respondeo explicitè, & formaliter posse, non autem implicite, seu, vt melius dicā, praesumptiue: declaro totum, licet aliquis, cui nulla occurrit ratio intrinseca ad suadendam opinionem aliquam, vt probabilem, posset moueri per auctoritatem aliorum; nihilominus idè mouetur ad adhaerendum ipsi parti, quantum implicite supponit Auctores dictos fuisse ad opinionem illam docendam optimis rationibus; proinde secundum caput nunquam esse excludendum, sed saltem praesumptiue esse supponendum intrinsece. Et hoc vniuersaliter circa fundamentum opinionis probabilis dicta sunt. Deueniendo autem ad eius definitionem

¶ Dicendum est Secundo, opinionem probabilem ¶ esse, quae non leuè inmittitur fundamento, & quo fundamentum hoc erit maior; eo probabilior erit opinio. Definitio haec, quauis alijs terminis proponi à nonnullis solet, nihilominus idem importat, videndi autem sunt Auctores de hoc loquentes, vt Sanchez in de cal. lib. 1. cap. 9. num. 5. Merolla tom. 1. disp. 1. cap. 4. dub. 1. num. 3. Callipolans tom. 1. disp. 2. p. 1. num. 1. Bresserus de cons. lib. 3. cap. 2. n. 23. & alij communiter: explicitè conclusio,

¶ Probabilis in genere motus de quo loquimur, fundari debet in eo, quod est naturae rationali, vt rationis, consentaneum; id autem, quod conformitatem hanc habet, est fundamentum non leue, sed magni momenti; atque adeo sufficiens ad continuendam opinionem, vt probabilem; ¶ est autem hoc fundamentum duplex, ex utraque omnia, & talis est auctoritas, & conueniens, & aliquo modo intrinseca, & tales sunt rationes adiuuentales ad probabilitatem suadendam, & opinionem ipsam proinde opinio aliqua dici solet probabilis per principia extrinseca, & intrinseca, vel auctore ex his, modo explicato, siue magis, si-

ue minus iuxta qualitatem fundamenti, in quo se fundat opinio. Verum ex his, quae sunt vniuersalia, descendere debemus magis in particulari ad conditiones requiritas ad probabilitatem faciendam.

¶ Dicendum est Tertio, ¶ Conditiones requiritae ad asseruendam probabilitatem assignantur à Salonio in 2. 2. S. Thoma quaest. 69. art. 4. contr. 2. concl. 4. Per. Est hoc autem, & à Francisco Merolla tom. 1. theol. moral. lib. 3. cap. 4. dub. 2. quibus ego nonnullas alias addam.

Prima igitur conditio, etiam potissima est, vt opinio, quae in examen reuocatur, non contineat errorem aliquem contra sacras literas, aut Concilia à Summo Pontifice confirmata, neque sit contra Patrum traditiones aliter non solum omni esse probabilitate carens, sed etiam digna, vt iuxta salutaris gradum censuraretur.

Secunda conditio est eorum auctoritas, qui talem uentur opinionem, videlicet et an sint viri docti, & periti in ea facultate, de cuius materia agitur: ideoque si est in materia Theologiae, auctoritas eorum, qui iuxta Concilia, aut Canoniam profiterentur, non erit sufficiens ad probabilitatem praestitutam; idemque assertio si opinio sit in materia Theologica, & non sit, at si casus pertinebit ad ius civile, & ad Canoniam, auctoritas vtriusque iuris peritissimum, & creditatem eidem opinioni detinet, & magis quam si à puro Theologo, speculatione approbatur. Concurrere etiam debet prudentia, & pietas; si enim talis determinatae opinionis defensores sint docti, deficient tamen in prudentia, aut non sint timorati, non auderem statim eorum admittere opinionem sine aliqua discussione, aut aliorum idoneorum consilio; deficiente enim prudentia facillime homo praecipitatur in rebus eligendis, & si desit timor Dei laxiores opiniones ad ipsas adueniuntur nullum adhibere consensibus casum in ordine ad mores.

¶ Tertia conditio admodum necessaria est rationum discussio, quibus in ista opinio, & pariter rationum, quae in contrarium fieri solent, quae omnes inuicem comparari debent ad probabilitatis pondus discernendum, quod vna aut altera habet opinio. Hæc autem, & similia mihi videntur attendenda ad hoc, vt rectum feramus iudicium de varijs, & oppositis sententijs, quae nobis se offerunt.

CAPVT II.

Quantum Auctorum pluralitas opinionum probabilitati fauet.

S V M M A R I V M

1. Aliqui in statuenda probabilitate solum Auctorum pluralitatem attendunt, sed redarguuntur.
2. Pluralitas ista non causat formaliter probabilitatem.
3. Sequens prudentem opinionem non astringitur regulariter loquendo inquirere rationes pro opinione illa.
4. Per accidens interdum ad rationum investigationem obligatur.

PN opinionibus eligendis non desunt, qui siue speculatiue, siue practice procedant, si nihil aliud attendant, nisi Auctorum turba, & hac contenti diligentia sibi ipsi fastuciose videntur acquiescentes in supportando Doctorum numero, & ad insar auium, & que vnam volentem alix omnes sequuntur, eadem viam, ac volatu insciantur; hos autem doctus, & pius ille Senex Nauarrus infra citandus merito redarguit; eorumque deceptionem, rationes, & communis probatorum Auctorum sensus palam facient.

- Dico igitur Primò, Auctoritas plurius præci se spectata formaliter si probabilitate minime causat, nisi præsumptio. Conclusionem hanc leuandam vnamque partem docet Ferdinandus Casp. *Stropalaus* to. 1. *disp.* 2. p. 1. n. 8. *Ouedus* p. 2. *trae.* 3. *contr.* 3. p. 1. n. 11. Primè aut parvis veritas manifestè colligitur doctrina passim à Doctoribus tradita ex probantibus modo hunc scientiarum probabilitate inquirendi, hæc aut sunt: tū Canonista, tū Theologus, vt *Alexander* *consil.* 202. n. 7. to. 7. *Decius* *consil.* 494. n. 15. to. 2. *Nauarr.* in *Enchirid.* c. 27. n. 289. *Gracia* de *benef.* par. 1. cap. 5. n. 364. & *seq.* *Azor.* to. 1. lib. 8. c. 16. *quest.* 5. *Sanchez* in *scilicet* c. 44. n. 8. *Franciscus de Alico* d. 15. sc. 4. n. 31. *Arnaga* de *act. hu.* *disp.* 24. *sec.* 3. *Caspens.* de *consil.* *disp.* 3. sc. 1. n. 2. quibus placent addere *Ethiopicus*, & celeberrimum Philosophum *Senecam* in *lib. de vita beata* c. 2. sic loquentem: Nihil ergo magis præcipiendum est, quæ ne pecoribus sequamur antecessentium gregem, non quo eundem esse, sed quo itur. Probatur autem conclusio primò ex iure quilibet ciuili, & Canonico: in iugem habemus textum in *L. per. se. q. neq. Cde. reser. iure enucleando*; volens enim Iustinianus Imperator non nullas particulares ex antiquis sententijs in vnum redigere corpus, sic loquitur: *sed neq. ex multitudinè. Auctoritatum, quod melius, & æquius est iudicatore, cum possit vnus forsitan, & deterioris sententia multos, & maiores aliqua in parte superare.* Hæc Iustinianus. In *facris Canonibus* habemus textum. *cap. Nicæna Synodus* *dist.* 32. vbi *Taphnii* opinio, licet singularis præponitur sententijs plurium in eodem Concilio interuentientium, quod aduertit *Gloss.* *Perb. Sem. dicens: Sententia vnus potest alios trahere ad partem suam, & cap. Capell. de *ferijs.* Ex duabus opinionibus Põsticis relatas, posterior ele-*

ctã fuit, quãvis prior vniuersaliter fuerit. Probatur secundò, quia experimur in diu à quibusdam alioquin sapientibus aliquas receptas fuisse opiniones, quæ tamè temporis progressu ab alijs Auctoribus rationes exactius poterantibus eximè fuerint improbabiles, & aliq. falsæ, aut etiam falsæ, nonnullæ ex his opinionibus referuntur ab *Azorio* *lib. 2. c. 17. cap. 17.* Et cõfirmatur, nã frequenter videmus multos alioquin doctos aliquid opinari se subtribere nõ alio ducti motiui, nisi auctoritate alioquin illa sustentens opinionem; ideoq. in tali casu pluralitas, vel nihil, vel ferè nihil probabilitatis addit, cū tota probabilitas, qualis qualis sit, reducatur ad vnum, in cuius verba alij subscripti iuramur. Igitur sola pluralitas, vt sic, nequit formaliter probabilitatem dare opinioni; si enim formaliter illam præstaret, pluralitate posita haberemus probabilitatem, tanquam effectum formalem, nõ improbabilem posita forma, & ideo non deberent damnari opiniones, quas plures antiquiores sustentuerunt, quod est falsum. Et hæc de prima parte cõclusionis. Probabilia nõ est alia eiusdem conclusionis pars, videlicet, per Doctorum multitudinem causari posse in nobis præsumptionem probabilitatis, quia si de errore, aut falsitate opinionis nõ constat, præsumptio stat pro ipsa probabilitate, quia credere debemus tot Doctorum graues allicum non fuisse, sed eos potest esse, & de illorum opinionibus, quod ad probabilitate verificatur Aristotelis dictum, *vt 1. Top. v. 1. loquens de probabilitate sententijs sic eas definit: Probabilia aut sunt, quæ videntur omnibus, aut plurimis, aut sapientibus, & his vel omnibus, vel plurimis, vel maxime familiaribus, & probatis.* Loquitur autè Philosophus de probabilitate præsumptiue, quæ in multorum auctoritate fundatur, cuius, dictam intelligi non poterunt de forma dante probabilitatem ob rationes hæc.

- Dico secundò, Non tenetur quis, sequens sapientium opinionem, si regulariter, seu per se loquendo inquirere talis opinionis veritatem, & rationes, si à fortiori docet *Granadas* p. 2. *contr.* 2. *trae.* 12. *disp.* 4. *sec.* 1. n. 7. & *sec.* 2. n. 8. *Oued.* *loc. superius* cit. cū hoc affirmet, & quando opinio est vnus tantum Doctoris, & conclusio autem ostenditur, quia ad rectè, & honestè operandum satis erit per se loquendo sequi opinionem, quæ vnifapientem, & prudentem probabilem existimant, proinde operans iuxta illorum dictam efficacè habet præsumptionem suam honestè præparationis; ideoq. poterit vi talis præsumptionis formam practicè tibi conscientia iudicare si citi esse, ita operanti dixi regulariter, & c. nã aliqua ipsi operanti ratio in conerari offeratur, quæ aduertit cognitã, aut examinatã non fuisse ab illis Doctoribus, nõ poterit prudenter sibi conformare conscientia de honestate operationis, sequendo opinionem illam; quapropter vt sine temeritate procedat, debet etiam vnus doctus, seu aliquibus ex illis hanc rationem in contrarium proponere, & si hoc nõ obstat, illi persistant in eadem sententia, poterit propria

deponens conscientiam sequi Doctorum opinionem, iudicando rationem hanc in contrarium non esse sufficientem ad probabilitatem talis opinionis emendandam.

CAPVT III.

Quenam censenda sit communis
Opinio.

SVM MARIVM.

- 1 Quandoq; non erit facile discernere, quaenam sit opinio communis.
- 2 Nonnullis confundunt communem.
- 3 Alij dicunt communem, qua efficacioribus faveat rationibus.
- 4 Illa est communis, qua à probatoribus Auctoribus defenditur, licet paucioribus, v.g. sex, aut septem.
- 5 Si dua opinionis à talibus defenduntur, ambae communes appellantur.

VENIT, & non raro, vs non ita facile discernere potest valeamus, quoniam namque plures opinio censenda sit communis; nam Auctores, inter se contentiones, vnaquisque eorum propriam sententiam appellat communem, proinde conueniens mihi videtur nonnullas vtili regulas ad illam agnosendam tradere.

- 1 Aliqui pro eodem communem, & probabilitatem sententiam iumentes, debent consequenter eisdem vti regulis pro intelligenda probabiliore, ac pro communis, sed decipiunt, quia poterit aliqua opinio à multis defendi, qui tamē vel non aduertentes efficaciam rationū alterius oppositae, vel non ita exacte suam vocant communem.
- 2 Alij verò Auctores, quamuis pauciores, efficaciam rationū eni aduertentes suam nuncupari solent communem; nihilominus fateor, ut plurimum, ita eam se habere, probabiliorem scilicet existimari communem.

Dico Primò. † Illa opinio communis appellari meretur, quae à probatoribus defenditur, licet sint pauciores, sex v.g. aut septem, post diligens examen rationū omnium: ita *1. 2or. p. p. lib. 2. cap. 1. vna sine. Sanchez lib. 1. sum. cap. 9. num. 9. & lib. 3. de matrim. disp. 44. num. 2. ex Menochio de praesump. lib. 2. praesump. 7. nu. 39. Altiatus hoc etiam docet reg. 1. praesump. 51. nu. 1. Ver. item intellige, & optime docet N. Navar. in Enciclid. cap. 72. nu. 289. Castropalaus tom. 1. Theol. moral. disp. 2. p. 6. n. 10. Ratio autē est, quia communis opinio nequit esse, nisi ab ijs, qui ex professio, & non pertunctorie de illa agunt, dummodo competentem faciant numerū arbitrio boni, & prudentis viri, idcirco septem, aut sex opinionem comunem facere possunt, sic*

Navar. in sum. cap. 27. n. 289. Agor loquitur, qui non obijet, & superficialiter, sed accurate tractant de re aliqua requirunt pluribus, qui per assensum, & absque discussione rem eamdem considerant, immò illi sunt maiore fide digni, idcirco eorū opinio merito erit comunis iudicanda.

Dico Secundò. Quando duae † contrariae opiniones à probatis, classicisque defenduntur Doctoribus, qui eas exacte ventilauerint, ita ut quilibet habeat sex, aut octo patronos graues, tunc vtraque opinio existimari, & vocari poterit communis: sic Navar. vt supra, & Baldeus tom. 1. lib. 4. disp. 11. n. 18. Cōclusio ista sequitur ex dictis; dignus enim opinionem appellari communem, si habeat pro se sex, aut septē Auctores, qui de ea ex instituto pertractauerint; cum igitur contingere queat, ut vtraque opinio sit raris, et non possit maior ratioū p̄bus magis in vna, quam in altera intercipi; consequens est, ut vtraque comunis vocetur, ab efficacia videlicet rationū, & à numero Doctorū, qui sufficiens ad talem denominationem videtur, V. G. sententia, quae vult circumstantia non notabiliter aggravantes esse necessariam in celebratione Sacramentali aperiendam est valde probabilis, & Doctorum numero, & etiam rationibus, proinde comunis dici poterit; sic dicitur à Suarez qui eam docet to. 4. in 3. p. disp. 2. 3. sec. Contraria verò sententia, quae negat, & air solū eam, quae speciem mutat esse de necessitate faciendam, non habet pauciores, & minus graues Defensores, itidem; validas rationes, quā illa altera: proinde valde comunis vocatur ab eodē Suarez ibidem. Rursus opinio essentis abestimentia à carnis esse de essentia ieiunij & ceteri articuli, est comuniter à quamplurimis recepta, sicut etiam alia huic opposita, quae negat esse de essentia, solum esse partem integram existimens. Praeterea est & quod controuersum à Beneficiarij teneantur ex iustitia, an ex sola charitate superfluum distribuere ex bonis ecclesiasticis in pauperes, aut opera pia, & vtriusque opinionis Sectatores communem appellant suam sententiam, & sic in multis alijs. Igitur opinio comunem illum censere debemus, quae validis rationibus à quamplurimis admittitur, etiam si alia opinio contraria ob eandem rationes comunis à sequacibus suis nuncupetur.

CAPVT IV.

Vnius Doctoris auctoritas, an
Probabilitatem opinioni affe-
rat.

SVM MARIVM.

- 1 Aliqui volunt sufficere vnius Auctoris placitum in ijs, qua sunt de Iure humano.
- 2 Aliqui id admittunt, quando est ab vno Auctore exegitum.

3 Absq.

- 3 Absolutè alij loquuntur de vno tantùm; auctore contenti; si sit probata doctrina, & omnia expendit.
- 4 Admittenda est doctrina ista si opinio tunc primò in lucem edita fuit.
- 5 Nonnullastamen in hoc vnicò Doctore describuntur qualitates.
- 6 Non est satis si opinio incidenter tractetur.
- 7 Satis est, vt à tali Auctore tantùm, vt probabilius tradatur.
- 8 Non obstantibus alijs peritis Iuris contrarium sentientibus, opinio contraria per hoc non spoliatur probabilitate.
- 9 Si sit contra communem, vel non erit probabilis, vel suspecta per se loquendo.
- 10 Que dicta sunt locum habeat in rebus ad Ius humanum, & etiam ad Ius diuinum.
- 11 Exemplum probi viri poterit reddere probabilem opinionem.
- 12 Si plures probi viri aliquam exercent actionem, faciunt illam probabilem, nisi aliud occurrat in contrarium.

LIQVAM apud Doctores circa hoc punctum inuenio diuersitatem, quã in mediũ afferre placeat.

† Fuit opinio, quam docuit Aristoteles in quodlib. 4. ar. 1. lit. N. & quam postea amplexus est

Corduba lib. 2. q. 3. in solut. confirm. pro primo argumento Ver. Ad Pandulphum. videlicet in his; quæ Iuris humani sunt iustificare vnius Auctoris placitum; focus autem in his, quæ ad Ius diuinum spectant, quia in illis non oportet adhibere tam exactam diligentiam, quam in istis.

Secunda sententia est Laurentij de Portellis in dubijs regul. Verb. opinio num. quarto qui distinguens ait † satis esse auctoritatem vnius Doctoris, si casus de nouo sit ab vnicò Doctore excogitata; at quando est ab alijs expensis non sufficere vnius auctoritatem: ab hac opinione parum distat Ferdinandus Castropalaus tom. 1. disp. 2. p. 1. num. 3. nam prædicta distinctione posita, conuenit cum Portellio si sermo sit de sententia prius non ventilata, at de ventilata inquit raro licere recessũ ad communem ad singularem vnius sententiam.

3 Tertia sententia absolutè † loquitur asserens satis esse iudicium vnius probati Doctoris, qui omnia hinc inde expendit ad ferendam opinionis probabilitatem: ita sentiunt Angelus Ver. Opin. num. 2. Syluester eod. verb. quaest. 1. 2. Valentia p. 2. disp. 2. quaest. 1. 4. p. 4. Ver. Quomodo autem Emmanuel Sa V. dubium. num. 3. Vafquez p. 2. disp. 62. cap. 4. initio. Azor tom. 1. lib. 2. cap. 17. quaest. 6. Sanchez in decal. lib. 1. cap. 9. 4. un. 7. Turrianus in 2. 2. disp. 55. dub. 3. Ver. Sed difficultas, quamuis Auctor iste de iust. & iure disp. 90. dub. 2. num. 7. dicat non sufficere, solam auctoritatem trium, aut quattuor Summistarum; loquitur autem quantum ad reliqui sunt in contraria sententia; rursus hanc tertiam sententiam docet Filliuccius tract. 21. cap. 4. num. 33. 4. Layman lib. 1. tract. 1. cap. 5. §. 2. n. 6. Ioan-

nes Sanchez in disp. 4. 4. num. 61. Bresserius de consc. lib. 3. cap. 3. per totum. & alij: ducuntur quia opinio probabilis cum illa sit censenda, quæ non leui innititur fundamento, vt supra: ex communi diximus; vnius autem grauis Auctoris docti, & pijs, qui omnia examinauit; non est leuis, sed magni momenti fundamentum, idèò probabilem reddit opinionem.

4 Dicendum est Primò, † Si opinio, quã vnus Doctore subsequentes habens qualitates excogitauit, non sit prius excogitata, sed tunc primò in lucem edita, absq; dubio sufficiens erit ad illam probabile reddendam illius Doctoris auctoritas. Probatur conclusio, quia ex vna parte talis opinio; quamuis singularis, nullum, vt supponitur, habet contradictorè: ex alia verò parte, quatenus à tali vno approbatur sufficienti innititur fundamento; idcirco nihil illi deesse videtur, vt probabilis existimetur.

Dicendum est secundo debere istalij Doctore † nonnullas inueniri qualitates, quã in facultate illa eum fide dignum reddant, & primò vt illam sententiam profiteatur non per se, nec rone, sed ex eo præcisè, quod aliquis in vniuersitate aliquis sit ad Doctore gradũ promotus, non sufficiens, quia experientia constat passim promoueri omnes; & ratio reprobari, & sine delectu. Secundo non est satis perfectè scholasticam, & speculatiuã Theologiam callere, si agatur de rebus ad morale in spectantibus Theologiã; frequenter enim agnoscimus non nullos in speculatiuã peritos, ieiunios tamen esse de conscientie casibus Tertio; vt nõ solet precipitater decidere, sed matura consideratione adhibita. Quarto; vt non moueatur ex affectu; si enim affectus aliquis præcedat intellectus non ita bene poterit discernere veritatem, & prudentem electionem facere.

6 Dicendum est Tertio, non sufficit ad probabilitatem; † si opinio ista incidenter, & veluti per transennam occasione alicuius argumenti probata sit; quæ enim obiter dicuntur sortè ad colorem, & non ad probationem affectuntur; & multò minus sufficit, si in indice operis reperitur, quia ea, quæ in indicibus ponuntur, non ea diligentia ab Auctore inspicuntur, & sæpè huiusmodi indices ab alio formantur; sic Castropalaus disp. 2. p. 1. n. 5. & Ioannes Sanchez disp. cit. n. 69. Qui tamen addit in fine illius numeri limitationem quamdam, nempe si in indice apponatur, vt ratio conclusionis, tunc vult opinionem illam admitti posse; at ita limitatio est nimis secularis, proinde pupò non esse admittendam.

7 Dicendum est Quarto. Prima conclusio sustinetur, etiam si Doctore ille vnicus solum, † vt probabilem, & non vt veram opinionem illam sustinuerit. Est contra Bresserium qui loc. cit. num. 28. vult tunc probabilitatem singulari opinioni deesse, quãdo illius Auctor vt veram docuit, & nõ tantum probabilem; sed coarctatio ista non placet, quia ob idem motiuum, quo duci possumus ad recipiendam talem opinionem, cum vt vera traditur,

possimus etiam duci ad illam, ut solum probabilem admittendam: nam eadem auctoritas, quae suadet eam, ut veram, est sufficiens ad eandem suadendam, ut probabilem, & in hoc proferat latet me disparitas.

¶ Dicendum est Quinto; Quomodo aliqui etiam docti sint in contraria sententia, et nihilominus singularis opinio suam retinere poterit probabilitatem: nam ex eo, quod aliqui pauci oppositum iudicent, non apparet cur auferri debeat probabilitas illius opinionis. Haec conclusio docet *Castropalans p. c. 11. n. 3.*

¶ Dicendum est Sexto; Si opinio illa singularis sit contra communem per se loquendo (vel non debet probabilis censeri, vel saltem esse valde suspecta de falsitate) *Pasquez cap. 4. c. 1. num. 17.* loquendo in casu, quo quis agnoscit esse contra propriam, & communem; idem sentit *Sanchez in eodem casu cap. 9. num. 9. in fine. Reginaldus in practi lib. 13. nu. 102. Bresserius l. 6. num. 30. Iacobus Mancinus pract. 1. de opinionibus eligenda dub. 3. & ratio est, quia licet censeri debeat fundamentum, quando communis aliorum consensus est in contrarium.*

¶ Dicitur per se loquendo, quia si contingeret, quod Doctor ille vitiosus sit magnae auctoritatis, & expendens argumenta contraria, quibus innititur communis sententia, eius sufficiency diluat, & ratio eum aliquam afferat non praesumiam ab alijs, in tali, inquam, casu posset talis opinio singularis, ut probabilis admitti: ita ex *Pasquez cap. 10. q. 1. in fine. Per. Sed antequam Azor. 1. lib. 2. cap. 17. quest. 6. Merollat. 1. d. 3. cap. 4. dub. 2. num. 77.*

¶ Dicendum est Septimo; Quae dicta sunt, locum 3. habent non solum, dum agitur de iure humano, verum etiam diuino: est contra *Adrianum, & Cordubam supra relatos*, sed defenditur a *Sanchez num. 7. in fine Bresserius nu. 39. Pasquali q. de res. 3. num. 2. & alijs.* Probatur, quia auctoritas viri grauis, & probi est magni momenti, & materialiter se habet versari circa vnum, aut aliud ius, dummodo ille ea, quae ad tale ius pertinebant, ponderauerit; neque obstat ratio in contrarium, quia & si maiorem diligentiam adhibere debeamus, quando agitur de rebus eius diuinis, aut naturale concernentibus, quam cum solum agitur de iure humano, nihilominus vir pius, & doctus poterit requisitam apponere diligentiam iuxta ipsarum rerum exigentiam. Adde, quod cum agitur de re magni momenti, ut solent esse v. g. res ad communis utilitatem pertinentes; quae in publicis colloquijs tractari consueverunt, ut esset impolitio inuictorum, donatus facienda Regi, & similia: tunc prudentia dicitur, ut non vnus tantum Doctoris opinionem sequamur, sed plurius.

¶ Dicendum est Octauo; Ex factis, sed exemplo vnus viri, quantumvis docti, & pijs non deducitur prudenter probabilitas; ita *Ioannes Sanchez num. 71. Castropalans nu. 6. Pasqualis de res. 373. Bresserius num. 33.* Probatur, quia poterit vir ille doctus, & pius moueri, vel ex aliqua ratione indiuiduali, vel ex diffinitio-

ne, vel ex errore, aut interdum ex passione; proinde eius exemplum absolute spectatum, ut sic non videtur sufficiens fundamentum, ex quo vniuersaliter deducamus esse licitum etiam pro alijs.

¶ Dicendum est Nono; Si plures viri docti & probi aliquam exercent actionem, ut presertim sunt religiosi, quorum religio est in vniuersa obseruantia, ex illorum facto, & exemplo probabilitas honestatis in illa actione, & opinione de eadem actione exercenda, prudenter inferunt, ita Auctores citati, ut videtur etiam docere *Emmanuel Sam Aphorismus ver. dub. num. 5.* Probatur, quia nisi aliud conflat, vel aliqua circumstantia contraria concurret, ratione cuius prudenter iudicandum sit, esse peculiaritatem rationem in illis, qui actionem illam exercent, probatur, inquam, quia, his limitationibus positis, censendum est tot viros graues moueri ex magno fundamento; atque adeo vniuersaliter pro omnibus videtur ipso exemplo docere opinionem de honestate talis actionis esse aut veram, aut saltem probabilem.

C A P V T V.

An Probabilitas sufficiens Idiotis, sit satis etiam pro Doctis;

S Y M M A R I V M.

1. Prima opinio negat eandem esse regulam pro Doctis, & Idiotis.
2. Alij indifferentiter loquuntur.
3. Per se loquendo eandem regulam non esse.
4. In aliquo casu eadem erit ratio pro Doctis, & Idiotis.

REGVLA VIT opinio Henrici quodlib. 4. qu. 33. Cordubam in sua quaestione. lib. 2. quest. 3. in solut. secunda confir. pro primo argum. & citatur etiam pro eadem opinione. *Conradus de contract. quest. 100. concl. 2. quibus adhaeret Azor par. 1. inst. moral. lib. 2. cap. 17. quest. 5. fuit, inquam, horum opinio, et quae negat eandem esse regulam pro doctis, & pro doctis, perit; quia circa sententiarum probabilitatem; & ratio est, quia vir doctus debet argumenta, & fundamenta, quibus innititur opinio, expendere; secus aut rudis, & imperitus, ad quem tale inuenus non pertinet, cum eius excedat captus; sed alij Auctores, ut *Gracianus in p. 2. contr. tract. 1. 2. disp. 4. sect. 1. n. 7. & Ouedus ibid. tract. 1. contron. 3. p. 1. nu. 6.* indifferentiter de vtroque personarum genere loquuntur; eximunt enim virum doctum a tali opinione, si in contrarium ratio aliqua illi non se offerat. Verum si punctum hoc recte explicetur, non video posse difficultatem, & controuersiam interuenire.*

C A P V T V I.

Quænam in concursu Veterum, ac Recentiorum, seu Theologorum, & Canonistarum contraria sententium, sit præferenda opinio?

S V M M A R I V M.

- 1 *Aliqui censent Veterum sententiam esse præponendam, si cætera sint paria.*
- 2 *Limitatur.*
- 3 *Oppositum indicant alij.*
- 4 *Ab solute neutra est admittenda.*
- 5 *Opinio Recentiorum erit præferenda quibusdam positæ conditionibus.*
- 6 *Secus si prædictæ conditiones desint, tunc antiquior erit præferenda.*
- 7 *Soluitur fundamentum, cui Pasqualigus iunior.*
- 8 *In rebus pertinentibus ad ius Divinum Theologi Canonistis præferuntur.*
- 9 *Secus in rebus ius Pontificium concernentibus.*
- 10 *In rebus Theologorum in rebus, quæ ipsi naturali importanti, præferuntur.*
- 11 *In iure gentium quatenus dicit ius naturale opinio Theologorum admittitur, in alia verbè acceptione opinio Canonistarum.*

TRAMQUE dubitationem proponit Syllæster verbè opinio nu. 2. & Azor p. 1. in iust. moral. lib. 2. cap. 17. quæst. 1. & 3. & quod primam docet et ceteris paribus anteponendam esse antiquorum.

- 1 *sententiam, iuniorum, tunc recentiorum opinioni, ad iuramen. Azor minime esse nos com. elendos lego certa, sui efficacis ratione ad illam semper antepreferendam: hanc sententiam sequuntur alij, v. Villalobos in sum. p. 1. traç. 1. diff. 4. num. 4. Baldelli tom. 1. in sua theol. moral. lib. 4. d. 11. cap. 1. num. 16. & quidam alij opud Pasqualigum citandum; et limitant tamen hæc sententiam eo calu, quo Recentiorum opinio confirmetur meliori, & efficaciori ratione.*
- 2 *† Contrariam sententiam defendit Pasqualigus traç. de opin. prob. decif. 364. num. 2. & probat hoc quia probabilitas non habetur, nisi radicaliter à ratione, cui opinio innititur, & in tantum probabilis redditur auctoritate, in quantum est præsumptio auctoritatem esse, fundatam in ratione; proinde posito concursu veterum, & recentiorum præferendum recentiorum auctoritatem fundatam esse in meliori ratione, quoniam Recentiores sciunt motiva Antiquorum, eaque ponderant, & notitia in dies augetur, quam non habuerunt antiquiores inde*

Dico igitur † per se loquendo non esse eandem regulam servandam pro imperiis, quod notavit Sanchez lib. 1. in dotal. cap. p. num. 8. & in hac conclusione convenio cum Authoribus primò loco adductis, & puto, ni fallor, nõ discrepare alios Auctores secundò loco recentiores. Declaratur, probaturque conclusio sequenti discursu: Dico igitur in re hac taliter esse procedendum, v. tam radibus, quam peritii proportionatum imponamus onus, prout dicitur recta ratio, & cursum quantum expedit Fideles ab omni onere supra vires liberare, i. quibus positus, aio improporcionatum, & gravissimum videri onus obligare hominem idiotam, & imperitum ad examinandas rationes opinionum, quas à viro docto, & pio audiunt, & sic bene animadvertit Arriaga lu p. 2. disp. 24. sc. 3. sufficere radibus ad formandum prudentis iudicium de probabilitate alicuius sententia, v. à docto viro dicantur hoc, aut illud esse sibi licitum; alioquin in Oppidis, vbi non moratur, nisi unus Parochus, non possent idiotæ ibi habitantes conscientiam deponere in suis scrupulis iuxta proprii Parochi directionem, sed tenerentur huic, & illuc peregrinari viros doctos inquirentes, & ab illis consilium petere, re hoc tamen non videretur rectè rationi, & iustitiam Divinæ legis consentaneum. Contra verò vir doctus, qui potest rationes per se ipsas examinare, non debet esse contentus de simplici illius Parochi dicto, sed in rebus dubijs erit obligandus diligentiam maiorem adhibere, aut studendo, aut arguendo, aut inde ventilando, veritatem inquirete; aliter si tali omiffa diligentia dictum Parochi sequatur, interdum potest periculo errandi se exponere, quod periculum facile visare poterat rationes discutiendo, ideoque licet in Rutilio iudicium, quo Parochi sui adhaeret opinioni, exultari debet prudens; nihilominus in viro docto imprudens confidendum erit. † Dixi, per se loquendo, quia si Parochus opinionem illam docens sit vir doctus, & prudens, & affirmet illam ex professo ponderasse; poterit alius v. e. etiam doctus fidem illi prestare absque alio examine; nam talis viri auctoritas valde iuvat ad suadendam illius opinionis probabilitatem; & si obligationem ad examinandam opinionem imponeremus, vel ad alios viros peritos consulendos, nihil auctoritatis talem docentis opinionem deferremus, quod non videretur consentaneum, cum opinio illa non leue habeat fundamentum in doctrina hominis prudentis, & nõ parum in scientijs versati, neq; necesse est alios semper viros doctos consulere, imò sufficit valde onerosum semper plures viros recurrere in eligenda quacunque opinione.

opinio
ne,
†

inde est vt plures veterum sententię, quę prius erant probabiles, nunc censentur improbabilis, vel e conuerso. ex his omnibus concludit Pasqualigus auctoritatem recentiorum, eorumque præferendam esse opinionem.

Pro solutione aduertendum est in re hac non posse ¶ neque vnam, neque alteram sententiã absolutẽ vt veram admitti, sed distinctionem esse adhibendam; nam Recentiores duplici modo se habere possunt doctores contrariis, quę à veteribus excogitata fuerẽ. primò vt expensis illorum argumentis satis efficaciter ex diluant, & noua ratione à pricis non præuila Authoribus contrariam cõfirmant sententiã, quod potest multipliciter euenire, vel quia caret nouum aliquod decretum Pontificium oppositam determinans sententiã, vel quia illa antiquior opinio in consuetudine aliqua fundabatur, quę temporis progressu contraria cõsuetudine abrogata iuerit: plura a *Art. 2or* exempla *cap. cit.* apud quem legi possunt. Secundò possunt Recentiores contrariam opinionem asserere non asserendo nouam rationem, aut valde efficacem in oppositum, sed solum probabiliter argumenta soluendo, & rationes, in quibus Veteres fundabantur. hac præhabita distinctione ad decisionem iam procedo.

Dicendum igitur est primò. Si opinio Recentiorum ¶ sit antiquioris contraria, & Recentiores ipsi in hac opposita sententiã se habuerint eo modo, quo primò loco dictum est, censet modernorum opinionem Veterum sententię præferendam esse. ratio autem in promptu est, quia tunc apparet ratio siue ex lege aliqua, seu nouo decreto, siue aliunde exorta, quę lauit veteres; proinde ex terra non sunt paria, & ratio dicat nouam sententiã recipiendam esse antiquiori omilla.

¶ Dicendum est secundò. Quando Recentiores nouam non asserunt rationem in contrarium, neque euidenter argumenta, quibus prior nitetur opinio, soluunt, sed solum contrarium docent, quia hoc sibi placet, sibi que videtur, tunc præponenda est veterum opinio, probatur conclusio, quia ex vna parte contrarietatem non adducitur ratio, aut saltem non ita efficacis, vt probabiliter illius opinio eneruet; ex alia verò parte Veteres Doctores auctoritate, & sæpè solent doctrina modernos superare; ideoque plus ponderare debet eorum testimonium, quam illud recentiorum.

Ex his patet ¶ responso ad fundamentum, quo Pasqualigus ductus fuit ad contrarium asserendum, & primò non admittit ita libenter quod ipse docet de præsumptione, forsitan præsumptio stat pro antiquis; sed quidquid sit de hoc, firma manet secunda conclusio à me posita, quia procedit, quando nulla noua ratio à modernis asseritur, & quando argumenta veterum solum probabiliter soluuntur, tunc enim non procedimus ex præsumptione, sed ex veritate comperta, & videtur concurrere sola præcisa auctoritas vt sic, quę longe maior est an-

tiquorum, quam recentiorum: & hæc de priori dubio; de posteriori autem neque possumus absolute loqui, sed distinctionibus adhibitis.

Dicendum ideo est secundò. In ijs rebus, ¶ quę pertinent ad ius diuinum siue vetus, siue nouum præferendi sunt Theologi Canonistę. Sic Syluester *loc. cit.* *verus finem* iterum idem asserunt *Art. 2or cap. cit. quæst. 3. Rodriguez tom. 1. qq. regul. qua. 1. art. 4. Barbosa de offic. Epif. p. 2. alleg. 1. num. 3. 1. Baldelli, vt supra, eum dicunt in ijs, quę ad legem Diuinam, & ad conscientię forum spectant Theologos esse anteponendos; & ratio est manifesta, quia ius diuinum est propria materia Theologorum; vnusquisque autem in propria facultate est fide dignior quocumque alio, qui facultatem illam non proficitur. ¶ Verum in rebus concernentibus ius Pontificium Canonistarum opinio est præferenda, quoniam ad eos pertinet tale ius; immò sæpè puri Theologi, qui solum operam speculationis dederunt earum in sacris Canonibus, & morali Theologia veritati sunt, proinde illi non sunt magis faciendi contra Canonistas: similiter si agatur de foro externo, & quę ad ius ciuile spectant, ius ciuile periti sunt veteres præferendi, vt prædicti notant Auctores; Menochius *verò lib. 2. præsump. 71. num. 49.* exemplificat hoc in contractu matrimonij, viurarum, &c. in quibus vult esse magis deferendum Canonistis, quam Theologis.*

Dicendum est tertio. Quando igitur de rebus, ¶ quę sunt de iure naturali, Theologorum ¶ opinio est præferenda: Sic *Art. 2or p. 3. lib. 1. cap. 3. quæst. 4.* Probatur quia proprii Theologorum munus cum sit agere de fine vltimo supernaturali, proprium etiam erit eis agere de medijs ad hanc finem assequendum, vt sunt actiones humanę lumini naturę consentaneę, sine quibus possibilis non est vltimi finis consecutio. Præterea sub iure naturali continentur tum prima principia vniuersalissima: Quod tibi non vis alteri ne facias; Deum esse super omnia diligendum, & proximum sicut te ipsum: vel continentur cõclusiones ex his principijs deductę, vt sunt præcepta Decalogi; hæc autem omnia in Sacra Scriptura reperiuntur *Exod. 20. Matt. 19.* Theologorum autem munus est sacras declarare scripturas, & defendere; non autem est munus Canonistarum, Iuristarum, qui humanas actiones in ordine ad leges positiuas humanas considerant.

Dicendum est quarto. ¶ Si ius gentium accipiatur pro iure naturali magis fides præferenda Theologis erit, quam Canonistis. conclusio ista patet ex præcedente: Si verò quatenus dicit id, quod voluntate humana est receptum, & leges concernit humanas positiuas, potius Canonistis, quam Theologis est credendum: ita *Art. 2or par. 3. lib. 1. cap. 4. quæst. 8.*

CAPVT VII.

Vtrum inter probabiles opinio-
nes vna sit altera tutior?

SVMARIVM.

- 1 Differt opinio probabilior à tutiori.
- 2 Penci quidam tventur dari non posse vnam opinionem alia tutiorem.
- 3 Opposita sententia communis.
- 4 Recipitur secunda opinio.
- 5 Obijcitur in contrarium.
- 6 Eligendo minus tutâ non semper sumus certi de honestate morali obiectiua.
- 7 In electione tutioris opinionis physicè sumus magis certi quam eligentes minus tutam.

SUPPONIMVS tamquam com-
pertum, & ab omnibus receptum
non esse idem opinionem esse
probabiliorem, ꝛ tutiorem; nam
peccabilior dicitur ea, quæ effi-
cacioni innititur rationi, vel à
pluribus, quam opposita defenditur; et tutior
poterit esse minus probabilis, sed dicitur talis,
quatenus qui ipsâ amplectitur declinat ab omni
peccandi periculo ita *Vasquez p. 2. disp. 62.
cap. 1. num. 1. Bressens de consc. lib. 3. cap. 6.
num. 70. & alij communiter, v. g. erit probabili-
or opinio, quæ afferit peccatum contra iustitiam
purè distributivam non obligare ad restituti-
onem, quia meliori formatur ratione, quam
econtraria sententia, & quia est communior
opinio; tutior tamen sententia obligans ad re-
sarcendum damnum; quoniam si quis talem
iustitiam violauit, & restituet, omne pericu-
lum peccandi formaliter, & materialiter vita-
bit; & sic in alijs similibus. Hoc autem pos-
sio tamquam manifeste inquirimus in hoc ca-
pite, vtrum inter opiniones probabiles, & tu-
tas, vna tutior alijs inueniatur.*

- 1 Prima opinio ea est, quam tuetur *Ioannes Sanchez in sec. disp. 44. num. 66.* videlicet ꝛ
vnam non esse alia tutiorem in ordine ad pec-
candum fugiendum; sic etiam docet *Castropalaus
tom. 1. tract. 1. disp. 2. p. 2. in responsione ad pri-
mum*, hos autem sequitur *Vasquez de eis, 39. num. 2. & pro caluadâ Henricus in prom-
mo Sanchez in de cal. lib. 1. cap. 9. num. 14. &
Azor tom. 1. lib. 2. c. 16. quest. 2.* Sed hi tres hoc
loci citatis minime dicunt, cum tantum doceat
sequendo opinionem minus tutam, non committi
peccatum iurimò cum instituitur questio-
nem, & licet in foro conscientie operari iuxta
aliorum sententiam minus tutam, & minus prob-
abilem, contra propriam tutiorem, & quæ
probabilior existimatur, clarè supponunt dari
vnam magis alia tutam, aliâ comparatio effe-
de tubiecto non supponente, vt aiunt Philo-
sophi, sed *Pasqualigus* in hoc non fuit primus

dum hoc Authores pro sua sententia citauit,
sed *Ioannes Sanchez*, quem voluit *Pasqualigus*
sequi, sed vterque fuit deceptus.

- 2 ꝛ Secunda sententia est cõmunis apud alios,
qui questionem hanc nõ instituit sub his ter-
minis, an scilicet inter opiniones probabiles
vna sit altera tutior; nihilominus id aperit sup-
ponunt dum expresse docent hanc, vel illam
opinionem esse altera tutiorem; explicitè verò
ex his Authoribus proponit questionem *Qui-
das p. 2. tr. 5. contr. r. 3. p. 2. à num. 19. &
partem tuetur affirmatiuam n. 20. sequenti.*

- 3 ꝛ Dicedum est cum hac secunda sententia,
quæ est communis, & ab antiquis, & moder-
nis Theologis recepta tamquam verissima. proba-
tur autem ab *Quiædo* ex eo, quod datur opi-
nio, quæ deest ita peccato, non solum forma-
liter, sed etiam materialiter accepta: ita si quis
vtraque posita opinione vt probabilis, nempe
tum illa, quæ excusat à restitutione; tum illa,
quæ obligat; si quis, inquam, eligat hanc se-
cundam, absque dubio non solum vitabit pec-
catum formaliter, quod etiam vitaret, si priorem
admitteret; verum etiam peccatum materiale,
quatenus actio illa restituendi non solum nõ
est moraliter mala secundum se, sed laudabilis;
non ita se habet omissio, seu negatio non re-
stitueti, quia & si formaliter non ceteri de-
beat peccatum, cum omittenda restitutionem
prudenter, vt supponimus, sibi forme conscientiam
iudicando liberum se esse ab obligatione
restituendi; nihilominus negari non potest
omissionem hanc secundum se, seu materialiter
posse esse rectè rationis dissentantem, quatenus
contingere possit, vt coram Deo omnia
co gnoscere veram esse alteram opinionem,
quæ obligat; & falsam, quæ excusat, licet ven-
tusa illa nos lateat, & iuxta captum nostrum,
vtraque iudicetur probabilis. Hæc ratio quan-
tũ sit vera, mihi tamē videtur non vigeret
omnino aduersarios; nam ipsi non considerat
nisi malitiam formalem, non curando de ma-
teriali, vt expresse loquitur *Ioannes Sanchez*,
qui fuit primus, quantum ipse legere potui, qui
sub his expressis terminis questionem hanc in-
stituit: quapropter inuenienda est ratio, quæ
probet tutiorem esse vnam, quam sit alia opi-
nio, etiam loquendo in ordine ad malitiam
formalem, seu ad peccati formaliter accepti;
si autem talis daretur ratio, bene impugnare-
mus aduersarioz eam verò dari existimo. Ad cir-
co illam iuxta formam argumentandi sic pro-
pono: Inter probabiles opinioes dari potest
vna, quæ magis altera à peccato formaliter ac-
cepto recedat. ergo vna poterit esse altera
tutior patet consequentia, quia sicuti recessus
à peccando nos totus reddit in conscientie fo-
ro, ita maior recessus magis tutos, & per conse-
quentiam opinio illa, quæ magis nos facit recedere
erit tutior: tota difficultas est in antecedente,
quod negare *Aduersarij* debent, & de facto il-
lud negat *Ioannes Sanchez*, nam illud admittens
in rebus physicis, in quibus quò magis à
periculo distamus, eò magis tuti sumus, hoc
non

non concedit in rebus moralibus. probo itaq; antecedens. Illa opinio magis à peccato formaliter sumpto recedit, quæ inuoluit perfectam, & infallibilem certitudinem de exclusionis malitiæ moralis, quàm quæ imperfectam, & non omnino infallibilem certitudinem inuoluit. Sed dantur opiniones, quæ in certitudine ita se habent. Ergo datur vna, quæ magis altera recedat, &c. maior, & pariter consequentia videtur per se notæ; tunc enim redditur operantes secundum certitudinem non peccandi, & ideo tutiores si cum maiori certitudine. minor autem, in qua est cardo difficultatis probatur, sistendo in allato exemplo de restitutione, & sic vrgeo: Actio restituendi non solum moralem, verum etiam physicam, & infallibilem certitudinem habet de exclusionis malitiæ; at omissio restituendi solum moralem certitudinem, quæ respectu physicæ certitudinis est imperfecta, nam illa omnimodam inuoluit infallibilitatem, & ideo Theologi in Dei scientia, non admittunt moralem, sed solum physicam, & metaphysicam agnoscunt certitudinem. igitur opinio, secundum quam aliquis operatur restituendo, reddit hominem physicè certum de non peccando, & opinio, quæ admittit omissionem restitutionis, reddit hominem solum moraliter certum de non peccando, maneat igitur ex dictis veram esse communem opinionem, scilicet inter opiniones probabiles vnam esse altera tutiorem.

† Sed posset quis contra in hunc modum vrgeo: Quamuis operans iuxta opinionem, quæ exiit violentam iustitiam utilitariam ab obligatione restituenda, habeat moralem solum certitudinem de tali expeptione, nihilominus erit physicè certus, quod operans iuxta talem certitudinem moralem non peccet, ac proinde manebit in conscientia tutus, sicut & ille, qui operatur iuxta aliam opinionem, videlicet iuxta illam, quæ ad restitutionem obligat; atq; adeo licet ex parte obiectorum sit inæqualitas certitudinis, cum vna sit moralis, altera vero physica; ex parte tamen honestatis, seu negationis peccati erit æqualis certitudo, & sic non dabitur vna opinio altera tutior quoad peccatum formaliter sumptum, quàm ad hoc, quod est non peccare.

Respondeo primò, esto quod ex morali certitudine circa obiecti honestatem, certitudo physica inferatur de non peccando; † nihilominus non sumus saltem semper omnino certi de tali morali certitudine circa honestatem obiecti; nam sæpè sæpius homines vel ex ignorantia, vel ex inaduerentia, siue insufficientia examinis, vel ex affectibus deordinatis intellectum obscurantibus, illumque à rationum expenitione impediētibus, ac retardantibus, decipi solent, putantes moralem esse certitudinem, cū res vera non sit; ideoq; non sunt metaphysicè certi de re hac, nempe verè esse moralem certitudinem de honestate obiecti; quæ quidem conditiones non concurrunt quando est metaphysicè, sicut physica euidentiæ, & per consequens

manebit verum dari vna opinioem altera tutiorem.

Respondeo secundò, etiam si ponamus in aliis quod certitudinem moralem de honestate obiecti, & quod ab ipso talis certitudo cognoscatur, atq; interatur ex illa in operando peccati negatio; † nihilominus aio illationem hanc non procedere cum certitudine, quoad specificam perfectionem æquali, sicuti procedit illatio ex physica certitudine, & euidentiæ de honestate obiecti. Ducor ad hoc, quia quod operari secundum moralem certitudinem honestatis prædictæ non sit peccatum, non est à nobis per euidentiæ naturalem cognitum, sed solum creditum ex communi Doctorum cōsensu; quæ quidem creditas non inuoluit euidentiæ physicam, sed solum moralem; sicuti nemo est, qui existimet se esse ita certum inueniri Constantinopolim, cum numquam vidit, ex ea, quod omnes illam esse affirmant, sicut est ipsemet verus solem illuminare, quia illum videt in proprio Emisphærio. Igitur tamquam firmum, & constans omnino maneat, illationem de non peccando, quæ ex certitudine morali de honestate obiecti prouenit, non esse ita perfectè certam; sicuti est illatio, quæ ex physica euidentiæ de eadem honestate procedit. Et ex his rebus concludimus dari de facto vnam opinionem, altera tutiorem, vt communiter asserunt Doctores, & hoc non solum circa peccatum materialiter, sed etiam formaliter sumptum.

C A P V T VIII.

An dari possit Opinio speculatiue, & non practicè probabilis.

S V M M A R I V M.

- 1 Prima opinio affirmans refertur.
- 2 Negat secunda.
- 3 Recipitur prior sententia.
- 4 Confirmatur ex exemplis.
- 5 Responsio aduersariorum.
- 6 Impugnantur primò.
- 7 Impugnantur secundò.
- 8 Respondent ad exempla circa iustitiam, & certitudinem.
- 9 Resolluntur.
- 10 Obijciunt fallacia contra modum argumentandi Auctoris.
- 11 Ostenditur nullam esse fallaciam in illo.
- 12 Proponitur aliud argumentum contra sententiam Auctoris.
- 13 Aperitur æquiuocatio quæ in tali argumento reperitur.
- 14 Satisfit fundamento principali secunda sententia.

PRIMA sententia, quæ est valde communia ꝛ partem affirmati-
onem tuetur; inæt alios eam
docet *Gerjon part. 2. tit. 1. de
reg. mor. Henriquez in summa
lib. 12. cap. 7. §. 6. Suarez lib. 3.
de leg. cap. 18. num. 20. & in 3. p. sect. 7. num.
58. 60. Granada ibidem tract. 12. disp. 4. sect. 4.
num. 3. Thomas Sanchez in decal. lib. 1. ca. 9.
num. 3. lib. 7. de matrim. disp. 32. num. 17. Bres-
ferus de conse. lib. 3. cap. 2. num. 82. & sequen-
terolla in theol. mor. tom. 1. disp. 3. cap. 1.
dub. 2. num. 22. & cap. 4. dub. 1. num. 12.
Andreas Lanfran. in opus. de opin. elect. nu. 3.
Martinez in p. 2. quæst. 19. artic. 6. dub. 6. in 4.
not. & alij.*

2. Secunda sententia negatiua defenditur a
*Joanne Sanchez in select. disp. 4. num. 65. &
disp. 24. num. 11. quæ opinione sequitur
et. 2. varias Pasqualigus decif. 362. & vt ve-
rissimiliorum amplectus est Francis. Delago
p. 1. decur. p. au. c. 3. quæst. 4. n. 41. Fundamen-
tum præcipuum huius sententiæ est, quia ex
speculatiua probabilitate, tamquam à causa,
connaturaliter oritur probabilitas practica; à
iudicio vera est ista causalis, ideo conscien-
tia practica hæc, & nunc dicitur hoc esse facien-
dum, vel non faciendum, quia opinio proba-
bilis speculatiua docet esse licitum, vel illicitum;
cum igitur speculatiua probabilitas tam-
quam obiectum suum præxim respiciat; im-
perceptibile videtur dari posse opinionem, quæ
speculatiuè sit probabilis, non autem practicè.*

3. Dicendum tamen est ꝛ cum prima senten-
tiâ, quam vt certam apud reliquos Authores
tueor, eamq; ratione fundamentali, & efficaci
sic probò: Potest notitæ intellectus terri in
aliquid obiectum secundum se spectatû prætin-
dendo ab extrinsecis circumstantijs, illudq; vt sic
probabiliter iudicare esse rationi consentaneum,
sed vt terminans præxim ob aliquam circum-
stantiam; quæ semper, aut ferè semper comi-
tatur præxim ipsâ, iudicare esse rationi dissen-
taneum; igitur dari potest opinio, quæ specu-
latiue, non autem practicè probabilis sit;
antecedens autem, licet certum videatur, & ab
Henriquez ponatur, suadet tamen ratione
desumpta ex Philosophia, secundum quam
nullam inuenimus repugnantiam, quin intel-
lectus possit considerate essentialia rei, nihil
apprehendendo de accidentibus extrinsecis,
quibus res illa affici potest. V. G. potest intel-
lectus considerare naturam corporis non at-
tendendo eius vberationem, & primas qualita-
tes, quibus ipsum corpus ab extrinsecio agente
afficitur: hæc autem; & similia cum sint ex-
trinsecæ, nullam habent connexionem cum es-
sentialibus rei, saltem in esse obiectiuo. Hoc ip-
sum evenit in moribus, in quibus poterit
intellectus terri in obiectum spectatum secundum
eius intrinsecas rationes, quæ esse possunt
fundamentum moralis bonitatis, præscindendo
ab extrinsecis circumstantijs, quæ fundant ma-
litiâ moralem: & hæc pro consuetudine il-

lius antecedentis, consequentia verò directè
continens responsonem ad quæsitum facile
ostenditur; nam intellectus quatenus tendit in
obiectum secundum eius intrinsecas rationes
fundantes probabilitate bonitatem moralem,
iudicium habet speculatiuum, quia nihil cir-
ca præxim determinat; & erit tale iudicium
probabile; quia eius obiectum tale est: qua-
tenus verò tendit in præxim, iudicium erit præ-
cticum, & intellectus per tale iudicium opposi-
tum opinabitur, scilicet improbabile esse in-
tal obiecto his circumstantijs affecto, à quibus
numquam, vel ferè numquam separatum, in-
ueniri bonitatem, seu moralis honestatem
obiectiuam, & sic illa opinio speculatiue erit
probabilis, practicè verò improbabilis.

4. Et hoc confirmari poterit ꝛ innumeris
exemplis, & præsertim in formis, & materijs
Sacramentorum. V. G. Probabilis est opi-
nio, quæ asserit Baptisum validè sub hæc
forma confecti, videlicet, In Nomine Genitorum,
Geniti, & Spiriti, seu Procedentis ab
vtroque; & hoc quia videtur esse eiusdem
aut æquivalentis significationis cum illa, quæ
communiter viarpat; nempe, In Nomine
Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Præ-
terea probabile, numò probabilis est essentiam
formæ Sacramenti Pœnitentiæ consistere in
illis duobus verbis (Absoluo te;) & non
esse de essentia illud aliud verbum (a peccatis;
&c.) Rursus in Sacramento Confessionis
probabile est (Neum Benedictum ab Episcopo
sine mixtione balsami esse iustificans mate-
riam; Et in Sacramento Ordinis satis esse
contactum moralem instrumenti, quod Epi-
scopus porrigit tangendum ab eo, qui promo-
uetur; at tamen practicè hæc opinio non
sunt admittendæ ob irritationis periculum.

In tebus verò ad iustitiam pertinentibus
hoc idem habetur; sit probabile rem ab alio
possibile esse meam; ex ista opinione specu-
latiua non potsum practicum deducere, su-
dicando licet à me possessorem spoliari posse,
quia possessio non euincitur per solam
probabilitatem ex parte facti; sed requiritur
certitudo saltem moralis excludens omnem
dubietatem, & probabilitatem contrariam, vt
in tractatu de iustitia suis ostenditur. Vltè-
rius poterit venator probabilitè iudicare
animal, quod à longe videt, esse feram ali-
quam, & non hominem; nequit tamen opi-
nari probabile esse, posse in illud animal
saugittam emittere ad illud occidendum; quia,
exponeret euidenti periculo occidendi homi-
nem: similiter aliquod medicamentum exhi-
stamari poterit profutuum æpro; ad medi-
cans practicè non poterit in illa probabilita-
tis applicare medicamentum illud relicto cer-
to. Denum in materia castitatis aliqui ta-
ctus, & aspectus intet solutos potetiam exi-
stimari non esse peccata mortalia; in præxi
tamen ob magnum periculum, quo extur-
centur, censi debent mortalia; nam dum
obiectiuè tactus illi sunt in intellectu possunt

repræsentari absque circumstantia illa periculi; atque adeo absque vlla morali malitia; talis autem præcisio nequit esse à parte rei; idcirco non est probabile, præcisè esse licitos, & sic discurrendo per multa alia inuenimus nonnulla esse speculatiue, non autem præcisè probabilia.

In his autem exemplis pro nostra sententia adductis reperimus in obiecto præcisè spectato non inueniri aliquod, quod sit rationi dissentaneum, at in praxi cum annexatur aliqua extrinseca circumstantia reddens obiectum illud rationi disforme, conseqens est, vt dicamus obiectum illud solum speculatiue, & non præcisè esse probabile. Discurrentes per omnia prædicta exemplorum genera inuenimus in obiectis speculatiue cognitionis rationem aliquam, per quam mouemur ad iudicandum sufficientes esse formas illas ad validitatem Sacramenti, & talem rationem esse significationem verborum, quæ eadem, vel æquivalens inuenitur in formis, quæ communiter recipiuntur, ideoque probabiliter iudicamus illas alias formas esse sufficientes: in hoc autem iudicio præcindimus à circumstantiis extrinsecis, solumque consideramus significationem verborum; forme; at cum veritas sit vna, & nulla deus præcisio in re, poterit contingere, vt à Christo Domino determinata fuerit forma illa, quæ est communis, & non altera, ac proinde si ita est, irritum erit Sacramentum: circumstantia autem ista, quæ præcisè habetur, oritur ex eo, quod praxis nequeat esse indifferens, sed necesse est, vt sit determinata, quam determinationem non oportet esse in speculatione, in qua est indifferentia, & indeterminatio ad plura: hæc eadem doctrina applicanda est materijs Sacramentorum; nam in speculatione vna materia agnoscitur æquivalens alteri; ideo non debet mirum esse si probabiliter iudicamus vtramque esse sufficientem; at in praxi poterit vna tantum materia esse sufficiens, & non altera; nimirum illa, quæ in Ecclesia existimat, vt certa, quia potuit ita de facto esse à Christo Domino instituta.

In exemplis autem pertinentibus ad virtutem iustitiæ, obiectum, quod speculatiuum terminat probabilitatem, est res illa, quæ ab alio possidetur, quatenus stat sub illis conditionibus iudicantibus probabiliter rem esse meam; at circumstantia illa possessionis, per quam Doctores rationabiliter determinant possessorem non esse spoliandum, vt solius probabilitatis, reddidit opinionem illam speculatiuum, in praxi improbabilem, non enim est recte rationi congruum, vt possidens priuaretur re possessa sine certitudine saltem morali, quod res illa non sit sua. Et idem assero de obiecto venatoris, nam licet coniecturæ illæ, per quas probabile existimamus animal, quod videtur dilans esse terranum, tamen sub his circumstantiis poterit & terra, & homo inueniri, & in praxi alterutrum sit determinatum, ideo est periculum homicidij, & sic iustitia exposulata, vt

iudicium illud speculatiuum, per quod iudicamus probabiliter illud obiectum esse feram, non possit reduci ad proximè idem etiam dicimus de medicamento probabili; nam in re poterit contingere esse nocuum ægroto, & ideo non est probabile à medico posse licite omitti medicamentum certum. Denique in materia castitatis obiectum, quod dicimus esse tactus, & aspectus illos, si consideretur secundum se, poterit probabiliter existimari non esse mortale peccatum, sed quia in re est periculum lapsus, ideo opinio illa speculatiua non est admittenda.

3. Ceterum respondet Aduersarij, & ad exempla de formis, & materijs Sacramentorum dicunt, licet sit probabile sufficientem essentiarum formarum, & materiarum vsum, quia tamē Ecclesia præcipit, vt nos formis, materijsq; soluetis vtamur, idcirco non est probabile licitum esse vsum aliarum formarum, & c. quomus ex parte significationis idem impoetur in ipsis formis.

6. Contra est primò, quia decretum Ecclesiæ non potest tollere speculatiuum illam probabilitatem, non enim potest tollere, quin in his formis eadem sit æquivalens significatio, & quin in materijs illis sit sufficiens congruentia ad hoc, vt à Christo Domino poterit assumi tanquàm sufficientes ad Sacramenti validitatem: hoc autem nobis satis est ad asserendum, esse speculatiue sufficientem earum vsum.

7. Contra est secundo. Non ideo Ecclesiæ prohibet harum formarum, & materiarum vsum, quia speculatiue non sit id probabile, sed quia præcisè, ob rationem allatam, non est probabile tales formas, & materias vsurpari posse.

8. Ad alia 7 exempla de iustitia, & castitate pro nobis adducta, respondet idem Aduersarij; si præcisio omnibus ex praxi resultet incommoda, opinio cessabit esse speculatiue probabilis; & ideo quia inconueniens videtur spoliari possessorem ob solam illam probabilitatem, nec; id erit probabile speculatiue. Similiter cū adit periculum interficiendi hominē, si à Venatore vi illius probabilitatis emittatur sagitta, & à Medico medicamentum solum probabile applicetur, omisso certo, et periculum sit lapsus inter solutos, si exerceatur tactus illi; idcirco nullum ex his erit speculatiue probabile.

9. Contra est, quia speculatiua probabilitas, de qua agimus, non veritatur circa praxim, sed tantum circa obiectum secundum se spectatū; ideoque inconuenientia, quæ ex praxi sequitur, nequeat tollere speculatiuum illam probabilitatem, quæ fundatur in præcisio obiecti natura, præcindendo à circumstantiis, quæ in solâ praxi inueniuntur.

10. Dices primò in prædicto modo argumentandi esse tallactam, quia sit transitus de vno in aliud obiectū; nā obiectū speculatiue probabilitatis est res secundum se spectata, abstrahendo à circumstantiis; obiectū vero praxis supra rem illā addit quædam circumstantias, quæ etiam sunt pars obiecti, & ne erit diuersum obiectum. V. G. obiectum, in quod fertur intellectus iudicando formam illam adaptatum in nomine Genitoris, & c. sic probabiliter sufficientem, est præcisè

ca significatio, quae in his verbis reperitur
an praei non sumitur tamquam obiectum,
praecisa ista significatio; sed etiam includitur
institutio Christi Domini, & sic erit aliud
obiectum, & differt a primo, tamquam inclu-
dens ab inclusio. Igitur non erit mirum, si
opinio de priori illo obiecto sit probabilis, quod
autem illa de posteriori obiecto, probandum
ergo est, quod de eodem obiecto possit inueniri
opinio speculatiue probabilis, non autem
practice.

11 Respondetur, si negando fieri transitum il-
lum; ideoque dicimus obiectum esse idem,
nempe significationem in verbis illius formae,
quae cum probabitur sit eadem, vel aequivalens
cum significatione formae ordinariae, probabili-
ter asserimus etiam in institutione a Christo
Domino facta includam fuisse; circumstantia
autem, quae facit in hacre improbabilitatem
practicam, neque est totum, neque pars obiecti,
sed est quid necessarium consequens illius
praxis naturam, de cuius ratione est ferri in
vnam partem determinatam, & in casu nostro
ferri in talem determinatam significationem,
quae si forte non sit inclusa in institutione a
Christo Domino facta, irritum erit Sacra-
mentum; improbabilitas vero illa practica,
non destruit probabilitatem illam speculati-
uam, cum non opponatur illi; nam in spe-
culatione fiat indifferentia, & indetermina-
tio, quia probabile est vnam, eandemque
esse virtutem; formae significationem, vel vnam
alteri aequivalentem, & ideo probabile est
vtramque fuisse in institutione a Christo in-
tentam, cum quod tamen fiat, vt de facto
vnam, & non vtramque fuisse a Christo vo-
litam; quemadmodum determinatio, quae fit
in actione ad vnum effectum ex contrariis, fiat
cum indeterminatione causae in actu primo ad
vtrumque effectum; speculatiua autem probabi-
litas le habet veluti causa, seu actus primus
indifferens, praxis vero est veluti actio; ideoque
semper erit sub vna determinata significatione
verborum, quae sola potuit esse a Christo Do-
mino intentata: sicuti idem esse poterit effectus,
quem causa in actu primo indeterminate re-
spicit cum effectu, in quem determinate tendit
actio V. G. Sol in actu primo respicit vt ef-
fectum, & frigus, & calorem; at in actu se-
cundo per actionem ad vnum ex illis ferri de-
bet, & ex hoc non sequitur, quod calor, quem
vt obiectum respicit sol, sit diuersus a calore,
quem respicit mediante actione, in actu secun-
do; nam illa determinatio est quid imbitum
actionem ipsam concomitans, & non se tenet
ex parte obiecti, quod a sole respicitur.

12 Dices secundo. Si practice non est proba-
bile assumi a nobis posse formam illam extra-
ordinariam; neque erit speculatiue probabile,
& sic de reliquis exemplis est dicendum. ergo
numquam est assignanda opinio, quae sit spe-
culatiue probabilis, & circa idem obiectum
non sit etiam practice probabilis.

13 Pro solutione aduertenda est inquiratio, †

quae in praedicto, aut simili modo argumentan-
di inuoluitur. Compendiatur enim probabi-
litas, seu opinio speculatiua cum alia, de qua
non loquari sumus, asserentes dari posse, abiq;
eius modo dicitur idem obiectum, dicitur similia
practica nostra autem est longe diuersa ab ea;
quae ponitur in argumentatione, vt in compa-
ratur ad praxim tamquam causa conuicta, & est
res ipsa secundum se, praecisa illa praxi V.
G. est forma illa baphtismi non inuenitur
&c. secundum suam significationem; et pro-
babilitas de qua loquitur arguens est at quo
modo practica, quamuis imperfecte, nam
eius obiectum est praxis, nempe forma praed-
icta, vt assumitur ad conscientiam Sacra-
mentum; & idem a multis iudicium, talem
habens probabilitatem non appellatur spe-
culatiua, sed practicum imperfecte, quatenus
vt aiunt, non est practice praedicatum; &
discrimen, quod inter vtramque ponitur, est, quia
illud vertitur circa praxim in communi, illud
vero circa praxim in particulari hic. & tunc
excedendam, vel non excedendam. Hoc duplex
iudicium imperfecte, & pericite practicum
ponitur a Merolla tom. 1. disp. 3. cap. 2. dub. 2.
num. 22. hac posita distinctione facilius est so-
lutio ad instantiam, & respondetur directe, &
in forma, dico tunc practice non est probabile, a
nobis assumi posse formam illam extraordi-
nariam, neque erit speculatiue probabile; distin-
guo, probabilitate, cuius obiectum est praxis,
concedo tunc cuius obiectum est sola forma se-
cundum suam significationem, vt sic praed-
icando a praxi, cuius est causa in motu, nego
antecedens, & consequentiam, quatenus procedit
ab antecedente in sensu negativo.

14 Ad fundamentum † secundae sententiae prin-
cipalis, quam impugnamus respondeo cum
distinctione in hunc modum; ex speculatiua
probabilitate tamquam a causa proxima,
& completa, nego antecedens, quia ad eius
complementum requiritur, vt in praxi non
adlungatur circumstantia aliqua reddens im-
probabilem practice opinionem illam; Nega-
tio igitur talis circumstantiae complet specula-
tium probabilitatem, vt ex illa sequatur pro-
babilitas practica, quae poterit appellari ob-
iectum, seu effectus probabilitatis speculatiuae
completae; proinde deceptus est Ioannes
Sanchez, & qui eum sequuntur, quan-
do dicunt, esse impossibile dari
posse opinionem probabilem
speculatiue, non autem pra-
ctice, si de illa proba-
bili speculatiua
remota loquan-
tur.

CAPVT IX.

Vtrum stante æquali probabilitate inter duas cōtrarias opiniones, licitum nobis sit alterutram eligere?

S V M M A R I V M.

- 1 Proponitur prior sententia negatiua.
- 2 Septem argumenta pro hac sententia à num. 2. vsq; ad 9.
- 3 Secunda sententia opposita affirmata.
- 10 Recipitur posterior hac sententia.
- 11 Probabilitas opinionis e x consortio probabilitatis non deperditur.
- 12 Manente bonitate obiectionis potest appetitus allicietiam præsentem maiori bono.
- 13 Aliud est iudicium quod fertur in bono statem obiectionis secundum se, aliud verò in probabilitatem bonestatis.
- 14 Respondetur ad argumenta opposita à num. 14. vsq; ad 20. inclusiue.

PRIMA sententia negat illicitum esse: ita Syluester v. dubium quasi. Angelus v. Opinio num. 2. Polus. in 4. dist. 21. quasi. 2. articulo 3. conl. Corduba in quali. lib. 2. quasi. 3.

prop. 3. Comitulus in respons. moral. lib. 5. quasi. 17. num. 4. & nouissime hanc sententiam susceperunt Candidus Philalethus in libello de opinionum praxi quasi. 6. & citat Toletum tracl. de septem peccat. mort. cap. 20. Sed non recit; nam Toletus ibi solum, & per isanienam paucis verbis agit de dubio, & nihil de controuersia ista: Rationes pro hac sententia sunt plures, quas ipse Philalethus affert, † & primo sic. Stante illa qualitate probabilitatis intellectus manet dubius de veritate rei, nullumque fundamentum habet deponendi tale dubium; igitur non erit licitum alterutram ex illis opinionibus eligere.

† Secundo. Vtraque manente opinione cum æquali probabilitate, nequit intellectus iudicare, sit vera potius, quam falsa; cum solum opinari poterit vtramque scilicet æque probabiliter veram, & probabiliter falsam; ad operandum autem licite requiritur iudicium de veritate, & non sufficit iudicium de apparentia veritatis: ergo non erit licitum, talem sequi opinionem.

† Tertio. Quamuis vtraque sententia sit probabilis; probabile tamen non est vtramque esse veram; † ac cum nemo adherere pos-

sit opinioni, quam non existimat veram, nemo igitur poterit vtramque opinionem licite sequi.

5 Quarto. Ad hoc vt in casu posito quis honeste operetur, debet sibi formare iudicium practicum probabile, quod licitum sit ita operari: at nullum est fundamentum, ex quo tale formetur iudicium, ergo in casu posito non poterit homo honeste operari. Maior est certa, & ab omnibus concepta, Minorem verò sic probò; Si haberetur fundamentum elicendi iudicium illud practicum, maxime esset probabilitas opinionis; nullum enim aliud est assignabile; ku hæc non sufficit, ergo nullum est fundamentum, ex quo iudicium illud formetur; nisi prò verò, in quæsi difficultas, suadet, quia probabilitas vnus cum æqualitate probabilitatis alterius de intellectu suspectum; idcirco præhibet, quia formetur iudicium illud practicum; ergo non, est sufficiens, &c.

Et si dicat non requiri aliam rationem ad deponendum dubium, nisi hanc, videlicet, licitum esse sequi opinionem probabilem. Contra; quia hoc est petere principium; controuertitur enim, an sit licitum nec ne? quando est concursus duarum æqualium, sequi quamlibet ex illis opinionibus, que concurrunt.

6 Quinto, ex nostra doctrina sequeretur licite à nobis admitti posse, & bonum, & malum morale, si dubitantibus, an res sit honesta, nec ne, permissum fuisse vtrumque amplecti, hoc autem est absurdum, ergo, &c.

7 Sexto. Quando dubium versatur circa vnum ex duobus, acque tale dubium deponit, asserendo aliquod commune vtrique parti. Vbi si quis dubitet, an ille homo sit Petrus, vel Paulus, tale dubium non tollitur asserendo esse hominem, quia ratio hominis, cum æque conueniat vtrique, non assignatur aliquod proprium, & distinctum, potius vni, quam alteri conueniens, per quod aueratur dubitatio, igitur à pari, quando est dubium, an aliquod opus sit licitum, vel illicitum, non deponitur dubium, asserendo vtramque esse probabile; nam ratio probabilitatis est vtrique parti communis.

8 Septimo. Cum duæ oppositæ opiniones sunt æqualiter probabiles, earum probabilitas est solum secundum quid, & ideo insufficiens ad honeste operandum. Ergo nequimus alterutram eligere. Antecedens probatur: Illa probabilitas secundum quid non est de se ipsa, adeoque non potest esse illa formari prudens iudicium de honestate electionis. Requiritur ergo probabilitas simpliciter dicta, que est de honestate operis secundum se, que, stante opinionum æqualitate, nequit haberi, cum dubium de vtraque parte maneat. Et hæc dici potest pro hac prima sententia.

9 Secunda verò est opposita; † affirmata, enim stante æquali opinione probabili, licitum nobis esse, quam maluerimus sequi; Sic Sorus lib. 3.

lib. 3. de iustit. questione 6. artic. 3. ad quartam in fine. Medina in p. 2. quest. 19. artic. 6. Per. Et alia questio. concl. 1. Martini ididem dub. 8. concl. 1. Lexana in q. regul. par. 4. Proposio. num. 6. Pasqualigns decis. 1. ex mora. num. 2. & alij, quos ipse laudat.

- 10 Dicendum est primò † cum hac secunda sententia, quam longè probabiliorè contraria profertur existimo, eamq; sic probò: Aequalitas probabilitatis, quæ in vtraq; opinione imilitur, non tollit, quia vtraq; sententia sit recte rationi conformis: ergo qualibet licite à nobis eligi potest: Evidens est consequentia, quæ ex suppositione conformitatis cum ratione, certum est electionem illi esse licitã; aliter diceretur alij rationi conforme, & non conforme, cõforme, ut supponitur in antecedente, nõc conforme, quia illud eligere esset peccatum: probatur autem antecedens, nam licet opinio teorissimè ab alia poterit esse practice probabilis, etiã aduersarij fatentibus: ita etiam, coniuncta, & nequit explicari, † quæ e conforium cum altera sententia æque probabilis tollat probabilitatem practicam ab vtraq; & sicuti dixerit æqualem includentes bonitatem, quando simul concurrunt; bonitatem non amittunt, & per consequens vim relictionem mouendũ appetitum ad sui amorem, electionemq; &c. ita, quando duæ opiniones etiam æquales in probabilitate concurrunt, & potestut inuoluntate intellectum ad assensum, & voluntatem ad electionem.

- Respondere possunt Aduersarij; coniunctio illa, quamuis neq; in vno, neq; in altero obiecto bonitatem tollat, impedit tamen ne intellectus iudicium illud practicum eliciat, per quod deponatur dubium. Ceterum instantia illa † non enervat nostrum argumentum, quia sicuti manente bonitate obiectiua; necesse est, ut maneat vis motiua, quæ est inseparabilis ab ipsa bonitate, & non obstante conuersu alterius bonitatis obiectiua; poterit voluntas allici ab vtraque bonitate, & pro sua libertate eligere alterutrum ex illis obiectis, ita etiam manente probabilitate obiectiua, manet vis mouendi intellectum ad assensum, ad quem saltem imperio voluntatis, poterit inclinari potius vni, quam alteri parti.

- Hic igitur positã ad solutionem argumentorum deuenio, quæ contra pos superius sunt adducta, & pro eis clariùs diluendis, est valde animaduertenda æquiuocatio, quæ maior ipsorum argumentorum para laborat, vidè eil deceptionis facilis occasio. Hæc enim duolongè diuersa sunt, & ante oculos haberi cõtinuo debent: † aliud, videlicet, est iudicare rem esse licitam v.g. continuationem cambiorum esse honestam, & opinionem, quæ de eadem continuatione hoc affirmat, esse veram; aliud verò iudicare probabiliter continuationem cambiorum esse licitam, & probabilem esse opinionem, quæ affirmat, ita se habere; sicuti etiam aliud est dubitare, an sit mihi licitum illam exercere; diuersitas est patens, quia primæ propositionis iudicium fertur in honestatem secundum se, &

eamq; prædicat, & componit cum cõtinuatione cambiorum tanquam subiecto: at iudicium secundæ propositionis dicitur esse æquiuocum, non fertur in honestatem obiecti cõtinuam, sed, nempe cõtinuationis, sed in probabilitatem honestatis, eamq; prædicat de ini prima propositione, quam integram sumit veluti vnicum subiectum modalis propositionis, & uterque in reliquis modalibus, quibus præhabita.

- 14 Ad primum argumentum respondeo, † distinguendo primam antecedentis partem, videlicet, stante æqualitate &c. intellectus manet dubius, speculatiue, transeat, practice, nego. doctore distinctionem: per dubitationem speculatiuam in præsentia intelligo actum intellectus, qui carens euidentiã, & certitudine facit ipsum intellectum hæsitare, nihilq; dictas de operatione. & hoc euenit positã æqualitate probabilitatis inter duas opiniones, quæ hinc, & inde trahentes ad se intellectum impediunt, ne inclinet ad vnam potius partem, quam ad aliam. per dubietatem verò prædicatam intelligo suspensionem intellectus circa electionem, seu operationem hinc, & nunc, quæ quidem suspensio, potest tolli saltem per imperium voluntatis capruantis intellectum, ut vni ex illis opinionibus adhæreat, stante probabilitate vtriusq; hæc posita distinctio ne, nego secundam eandem antecedentis partem; nempe nullum haberi fundamentum &c. Insufficiens enim fundamentum deponendi illud dubium speculatiuum est probabilitas cognita opinionis, quæ eligitur nam motiua probabilita gignunt prudentem assensum, omnemq; temeritatem ab assensu depellunt; proinde ea probabilitate posita, ex principia vniuersalibus practicis, statim intellectus format sibi iudicium, hic, & nunc licitum esse, talem sequi opinionem, hoc autem iudicium cum circa adhætionem hic, & nunc exercendum, versetur, erit omnino practicum, & non ex leui fundamento dependens.

- 15 Ad secundum 2o, quod quamuis intellectus in casu posito nequeat iudicare opinionem, quam voluntas eligit, esse absolute veram; indicare tamen potest esse probabiliter veram, & hoc sufficit ad honestè operandum, & falsu est oppositum, quod aliter Philalethes, scilicet requiri iudicium de veritate; satis enim est iudicium de veritate probabiliter existente, & si hoc, quod ab ipso aliter dicitur, esset verum, sequeretur etiam quod eligendo nos probabiliorè sententiam ad quam eligendam nos obligari ipse cõteret, non sufficeret ad honestam operationem, quia simul deberemus opinari eam esse absolute veram; hoc autem esse non potest, quia non possumus absolute iudicare eam esse veram, nam ad tale iudicium requiritur certitudo, & euidentiã, sed solum iudicare possumus eam esse magis probabiliter veram, quam sit opposita.

- 16 Ad tertium concedo probabile non esse, vtrã quæ contrãdictoria esse absolute veram, sed euidentiã est vtramq; esse probabiliter veram, ut in capite sequenti fusius explicabimus, & hoc satis

fatis eſt, vt ipſi opinioni adhzreamus, abſque eo; quod ipſam eſſe abſolute veram iudicemus.

- 17 Ad quartum concedo maiorem, & nego minorem, quatenus aſſerit, nullum eſſe fundamentum eliciendi iudicium practicum oppoſitum, vt ſupra declarauimus; ad probationem vero, & nego minorem ſecundi argumenti, nimirum, probabilitatem opinionis non ſufficere &c. & ad probationem in contrarium dico vi illius æqualis probabilitatis, non ita intellectum in ſuſpenſo detineri, vt ſaltem per imperium voluntatis declinare nequeat in alterutram partem, in qua ſufficientia motiua probabilia apparent; & ideo ad argumentum nego vltimam confeſqueatiam.

Ad inſtanciam autem in oppoſitum, nego eſſe petitionem principij, cum dicimus, licitum eſſe, probabilem opinionem ſequi; nam in mediata controuerſia non eſt de hoc, ſed, an ſtando æquali probabilitate, liberum nobis ſit alterutram eligere ſententiam, ad quod nos dicimus, per æqualitatem hanc, cum non tollatur probabilitas in vtraque opinione, non deſtrui ſufficienti fundamentum eliciendi iudicium illud practicum de honeſtate electionis, ſecundum quam vni ex duabus, cui volumus, adhzrere poſſumus.

- 18 Ad quintum negamus ſequelam, & dicimus, proprie loquendo, nos non dubitare practice de honeſtate, quam res illa habet, circa quam contrariæ verſantur opiniones, & quamuis non habentes certitudinem de bonitate, aut malitia operis, poſſet contingere, vt eligamus id, quod in re eſt materialiter malum; nihilominus poſita probabilitate non erit formaliter malum; atque adeo electio non erit imprudens, & illicita, ſed prudens, & honeſta.

- 19 Ad ſextum aio verum eſſe, quod aſſeritur, ſi fermo ſit de dubio ſpeculatiuo, & de phyſica incertitudine, hæc enim nõ tollitur per aliquod commune, & in hoc eadem eſt paritas de homine, vt ſic reſpectu Petri, & Pauli, & de probabilitate reſpectu huius, & alterius opinionis, & ideo licet in cognitionem potiùs Petri, quam Pauli, ſita ex noſione probabilitatis vt ſic, non poſſumus inferre hanc potiùs probabilitatem in indiuiduo, quam alteram: Si vero fermo ſit de dubio practico, nego per aliquod commune, tolli non poſſe, nam ratio illa communis poterit eſſe, ſecundum ſcietiam præciſe ſpectatam, fundamentum, ex quo certitudo, aut probabilitas moralis delumi valeat, vt accidit in caſu noſtro; licet etiam fingi poſſet in ratione illa communi hominis; nam ſi rationem hominis vt ſic fingeremus eſſe ſufficienti fundamentum exerceendi actum eam aliquam, quamuis dubium ſpeculatiuum, & phyſica incertitudo maneret circa vnum ex duobus hominibus, poſſet exerceri operatio, & tolli dubium practicum per rationem communem hominis, licet maneat dubium phyſicum, an homo ſit Petrus potiùs, quam Paulus; ſic in ſubiecta materia; quamuis ſit dubium ſpeculatiuum, an potiùs iſta, quam

contraria opinio vera in re ſit, ſi tamen verum que ſit probabile, poterit vi talis probabilitatis tolli dubium practicum, & formari iudicium de honeſtate operationis, non obſtante, quod maneat iudicium illud ſpeculatiuum dubium de veritate opinionis, pro vt eſt in re.

- 20 Ad ſeptimum negandum eſt antecedens, ſcilicet probabilitatem opinionum æqualium eſſe probabilitatem ſecundum quid, & inſufficientem ad honeſtè operandum, & ad probationem huius antecedentis, nego probabilitatem hanc non eſſe de re ipſa, atque adeo non poſſe ex illa formari prædiſ iudicium de honeſtate opinionis eligendæ, vt ſuſe capite ſequenti declarabimus; ideoque dicimus probabilitatem hanc eſſe probabiliter veram, & ſimpliciter dictam, non obſtante, quod maneat dubium illud ſpeculatiuum de operis honeſtate, pro vt eſt in re.

C A P V T X.

Liceat ne ſequi minus probabilem opinionem, probabiliori relicta?

S V M M A R I V M.

- 1 Proponitur ſtatus controuerſiæ.
- 2 Eſt diſcrimen inter opinionem probabiliorem, & tutiorem.
- 3 Opinio minus probabilis, & magis iuxta laudabiliter recipitur.
- 4 Aliqui dicunt non eſſe licitum ſequi minus tutam.
- 5 Alij partem affirmatiuum ſuſtinent.
- 6 Auctor ſequitur hanc ſecundam opinionem.
- 7 Maior probabilitas non deſtruit minorem.
- 8 Reſeruntur tresdecim Philaleſbi contrariæ argumenta à num. 8. vſque ad 25.
- 26 Soluuntur duo argumenta ex Iure Canonico de ſumpſa.

SIN præcedenti capite determinauimus liberum, licitumque nobis eſſe ex duabus opinionibus, æqualem habentibus probabilitatem, eligere quam maluerimus, nunc ſupererit, vt examinemus aliam valde celebrem quæſtionem, nempe an concurrente opinione probabiliori, & tutiori eam, que eſt minus tutaliceat, probabiliori relicta, ſequi minus probabilem: ad omnes autem tollendas æquiuocationes, ſupponendum eſt in præſentia, ſermonem non eſſe de iudicio iſto, ſeu practico dictamine, quod eſt humanorum actuum regula, & appellatur, conſcientia; de tali enim iudicio ſufficienter egimus ſupra diſcept. 1. cap. 9. vbi contra nonnullos ſtatimus iudicium illud debere eſſe certum, & mora-

moraliter evidens. Sed nonnulli in huius questi-
onem examine vnum iudicium ab alio non distin-
guentes, vtrumque confundunt; & idè pro
se citant aliquos, quasi assentes, illicitum
esse sequi minus probabilem opinionem, proba-
biliori omnia, cum tamen Doctores illi lo-
quantur de conscientia, vt videbimus, non au-
tem de iudicio opinatio, circa quod ipsa
conscientia versatur.

2 Rursus supponendum est, latum esse & di-
ferimen inter opinionem tutiorem, & probabi-
liorem, quippe quæ tutor dicitur per habitu-
dinem ad peccati etiam materialiter sumpti
exclusionem; seu dicitur illa, quam si quis se-
quatur, nulli subest periculo extorcendi actio-
nem à parte rei illicitam: probabilior verò, pro
vt à tutiori distinguitur, talis appellatur, et ha-
bitudinem ad firmiores rationes, quibus illa
nititur, quamvis de reliquo sit altera minus
tuta. E. C. si extat opinio extimens aliquem ab
onere restituendi, idè; validioribus confirmet
argumentis: opposita verò minus efficaciori-
bus, obliget ad restitutionem; illa opinio,
quamvis minus probabilis, erit tamen tutor,
nam qui eam sequitur, nec; materialiter expo-
nitur peccandi periculo; illa verò erit probabi-
lior, licet minus tuta, nam qui eam amplec-
tatur exponitur periculo omissionis materialit-
er illicitæ, non restituendo, & sic de alijs si-
milibus.

Præterea supponendum est non esse contro-
uersiam de sequenda opinione: & magis tuta,
quamvis minus probabilis, vt patet exemplo al-
lato; nam talem sequi opinionem, relicta
probabiliori, non solum non est illicitum, sed
laudabile, cum ei adharens, peccatum etiã ma-
terialiter sumptum vitet, quod interdum po-
terit non vitare, oppositam sequens sententiam.
Sermo igitur in hoc capite est de opinione mi-
nus probabili, minusq; tuta per comparationem
ad eam, quæ non solum est probabilior, verum
etiam tutor. His omnibus præmissis.

Prima sententia est quorundam tum veteru-
rum, tum recentiorum, & qui dicunt non esse mo-
tus licitum sequi minus probabilem, minusq;
tutam opinionem, probabiliori, & tutiori re-
licta: & ex antiquioribus citari solent *Adria-
nus, Henricus, Gerson, Gabriel, Masor*, eamque
expressè sustinet *Corduba* in *quest. lib. 2. quest.
3. prop. 1. Sylvester Verbi. dub. q. 2. Antonius*
p. 2. tit. 3. cap. 20. §. 10. reg. 6. pro scrupulosus
dicens cum non peccare, qui opinioe alienius
Doctores adhaeret, & rationes habet probabi-
les pro ipsa magis, quam pro opposita opinione,
operis enim particulam, magis videtur con-
sequenter vtilis, quod si non habeat rationes fir-
miores pro opinione, quam amplectitur, non
possit eam sequi, expressius hanc sententiam
ponit *par. 3. tit. 5. cap. 2. §. 9. in fine*. Ex recentio-
ribus verò hanc sententiam aperit tuetur
Comsolus in *respon. moral. lib. 5. cap. 15. & no-
missimè Philalethus* in *libello illi de opinionibus*
*pro xi. quest. 5. vbi eam viginti conatur suade-
re argumentis, & contra Vasquez, & Sanchez*

oppositum sentientes inuehitur; sed quam vim
huius Auctoris, aliorumq; argumenta habeat
intra fusè examinabimus. Hinc sententiæ cum
aliqua tamen modificatione adhæret *Cascan-*
in summa Verb. Opinioni 753. & Armilla
eodem verb. num. 2. docentes, quod si opinio
minus probabilis sit cum formidine partu op-
poitæ, nili sit tutor, nequimus illi in sequi,
quia est dubia; proinde eam nos amplectentes
peccandi periculo exponimus, citatur pro hac
sententia S. Thomas quodlib. 8. ar. 13. & non-
nulli à Granado in p. 2. contr. 2. traç. 1. disp. 4.
sect. 3. num. 2. sed mentem S. Doctores intra
explicabimus.

5 Secunda sententia & censet licitum esse,
opinionem sequi minus probabilem, minusq;
tutam, quamvis opposita probabilior, ac tuti-
or iudicetur. *lic Mediana in p. 2. quest. 19. ar. 6.*
§. 1. Sed hoc nascitur. Vasquez in p. 2. disp. 62.
cap. 4. num. 14. Sanchez in decal. lib. 1. cap. 9.
num. 14. & alij duo supra quinquaginta quos
laudat, & sequitur Pajonaligus in decij. mora-
decij 3. num. 3. quibus addo Tannerum p. 2.
disp. 2. quest. 4. num. 30. Bernardum Iustina-
num de continuatione casuorum quasi. 13.
num. 16. Ariagaspiz disp. 24 sect. 1. concl.
1. Onednm traç. 5. contr. 3. p. 2. num. 14. Fran-
ciscum de Amico disp. 15. sect. 4. num. 20. Fran-
ciscum De Lugo de quib. hinc de cur. gran. p.
1. quest. 2. num. 28. Vulpem in summa Theolo-
gia par. 2. 2. disp. 72. ar. 2. num. 3. Caspensem in
cur. Theolog. traç. de consci. disp. 2. sect. 2. nu.
13. Antonium Estobar de Mendoza in Theo-
log. moral. exam. 3. cap. 3. Lezanam in 99. re-
gnl. tom. 4. P. opinio num. 5. Gasparum Hinra-
do de a. lib. hinc. disp. 4. de consc. diff. 15. Lan-
francum opus 1. ex moralibus cap. 4. num. 16.
& cū tot pro hac sententia Doctores conspira-
uerint manifestè deceptionis arguitur Philale-
thus in fine illius quintæ questionis, asse-
rens Auctores pro hac opinione numero vinci
à Doctores, qui suam tuerent sententiam.

6 Dicendum est cū & hac secunda sententia,
quam longè probabiliorum, ratione, authori-
tateq; existimo, & sic eam piobo: Opinio
probabilis est rectè rationi conformis; ergo
licitum est sequi minus probabilem, minusq;
tutam, relicta probabiliori, & tutiori: antec-
edens probatur ex definitione, seu d. scriptione
opinionis probabilis superius posita; di-
stus enim eam esse, quæ non leui innititur fū-
damento, sed alicui momenti &c. proinde
erit prudens, & non temeraria; atq; adò rectè
rationi consentanea, & conformis: impos-
sibile enim est iudicium aliquid esse prudens, &
rectè rationi difforme, cū sit semper illi con-
forme. Sicuti est ipsa prudentia, quæ virtus
est: tunc autem prudens iudicium, seu opinioe
ignisam fundamento non leui momenti, pa-
tet; quia tale iudicium non erit temerarium,
quod tunc ciset, quando absq; ratione, & præ-
cipitanter procederet.

Dices quamvis talis opinio absolute specta-
ta possit esse prudens, rectèq; rationi conse-
tanea,

tanta, comparata tamen ad probabiliorē, & tutiorem, talis existimanda non erit, sed potius imprudens, & temeraria; ideoq; iudiciū probabilē, quod sit vera, generare non poterit.

- 7 Contra est, quia maior illa est probabilitas, & securitas, quæ in opposita sententia reperitur, non destruit probabilitatem, & securitatem illam; quæ inuenitur in alia sententia, ut patet in similibus rebus tum physicis, tum moralibus v. g. magis album, aut magis dulce, ut octo, non tollit, quin subiectum minus album & minus dulce, ut sex, non sit album, & dulce, aliter sola nix esset alba, & solum mel esset dulce, quod est aperte falsū: Similiter homo prudens, ut sex, non debet appellari imprudens, et respectu hominis prudentis, ut octo, & sic sanctus ut sex est simpliciter, & verè sanctus; etiam respectu sanctioris, & ita in alijs; ergo opinio probabilis, & tuta, ut quattuor, non cessabit à sua probabilitate, & securitate ex eo, quod alia contraria erit, ut octo, probabilior, & securior; illud vero, quod additur ex Philaletho, nempe non posse generari iudiciū probabilē de veritate per opinionem minus probabilem cū probabiliori comparatam, est omnino negandum, ut infra videbimus. Verum igitur est antecedens illud, nempe opinioē probabilē esse recte rationi conformē, siue absolute, siue respectiue sumatur. Ex isto autem antecedenti facile probatur consequentia, nam licitum nobis est operari iuxta ea, quæ sunt recte rationi consentanea, & conformia, ideoq; licitum erit sequi opinionem minus probabilem, minus tutam, relicta probabiliori, & tutiori. Hoc autem meliùs confirmabitur, opposita soluendo argumenta, & præsertim ea, quæ Philalethus coarctat.

Cæterum contra nostram hanc, ad eodē communiter receptam, sententiam inuehitur Philalethus quaest. illa 7. & nonnullis præmissis adnotationibus, viginti proponit argumenta, pluribus succincta confirmationibus, quibus opinionem hanc funditus extinguere conatur, sed quia in rationibus pro se àperiendis nimium se diffundit, & multa, quæ ab ipso coarctantur, non sunt magni ponderis, facilemq; ex dicendis solutionem habent; idcirco, quæ alieius sunt considerationis, & difficultatem præferre videntur, breuiter percurram.

- 8 Primum igitur suam probat sententiam, quamdam supponens Aristotelis doctrinam 2. de anim. l. 13. ubi habetur liberum nobis non esse opinari, sicuti liberū est imaginari, quo posito sic arguitur: Si licitè possemus minus probabilem sequi sententiam probabiliori omiſsa, sequeretur liberum nobis esse opinari, quod est contra Philosophum, & contra veritatem: ergo &c.

9 Probat secundò: Sequens minus probabilem, non potest prudens habere iudiciū, quod licitè sit id, quod operatur, quia cū probabile iudiciū idem sit, ac opinio, opinari quæ nobis non est liberum.

- 10 Ius t. d. Quando utraq; opposita propoſi-

tio est probabilis, necessariū vna ex illis debet esse vera, & altera falsa non possumus aſſerere sequi promiscuè tæ verū, quàm falsum, & præsertim id, quod rationabiliter magis falsum existimamus, quàm verū: ergo non possumus præmiscuè sequi magis probabilem, & minus probabilem sententiam, quia minus probabile iudicamus magis falsam, quàm veram.

- 11 Quartò: Ad rectè operandū, ut omnes fatentur, requiritur iudiciū probabilē, dictās hoc opus, seu hanc actionem esse licitam, & non sufficit iudiciū illud, quod dicitur probabilē esse, hoc esse licitum; hæc enim duo iudicia sunt valde diuersa, & hoc vitium non est probabilē seu opinatiū, sed scientificum, quia certò scimus opus illud esse probabilē, quatenus non leui nititur fundamentis at illud prius iudicium dicens opus esse licitum, est solū probabilē, & opinatiū, quoniam certò non scitur ipsum opus esse licitum, cum sit in opinione positum; ad rectè autem operandum requiritur iudiciū opinatiū, dicens opus esse licitum; gitor non erit satis iudiciū illud scientificū versans circa probabilitatem honestatis huius operis, sed exigitur iudiciū opinatiū de veritate, nempe, quod hoc opus sit licitum.
- 12 Et confirmatur, quia cum iudicio scientifico, quod sit probabilē, hoc opus esse licitum, stat etiam iudiciū pariter scientificum, quod sit probabilē, idem opus esse illicitum. Patet, quia iudiciū de probabilitate est iudiciū de re, non pro vt est in se, sed pro vt nobis apparet, & ideo potest tale opus per vnum medium apparere licitum, & per aliud medium illicitum apparere; neutrum autem horum iudicium est de veritate rei, sed de apparentia, & utroq; enim iudicio manere potest dubium de veritate; ideoq; progredi nequimus ad operandum, quia non habemus iudiciū de ipsius veritate, & sic non magis licitū, quàm illicitū eligeremus, proinde contra conscientiam formaliter dubiam operaremur: At si haberemus iudiciū opinatiū de operis honestate, non possemus opinari idem opus esse illicitū, quia hæc duo pugnant: non verò pugnant inter se illa alia duo iudicia scientifica de probabilitate liciti, & illiciti, quia vni per diuersa media, ratione quorū potest res diuersimodè obijci intellectui, nunc veritas, nunc falsitas at circa eandem veritatem vnitantū iudiciū haberi potest, & ita opinantes rem esse licitam, possumus ad illam operando progredi, quia nequimus, stante tali iudicio opinatiuo, habere aliud iudiciū, quod eadem res sit illicita; sed hoc fieri non potest ab eo, qui solū iudicat de probabilitate liciti, & illiciti, quia, ut dixi, cum tali iudicio, intellectus dubius de licito, vel illicito, remanet.
- 13 Quintò, sequens minus probabilem non agit secundum dictamen rationis, seu intellectus aſſensū, quod tal. opus sit faciendum, inclinatio autem rationis oritur ex eo, quod sint firmiora, & efficaciora motiua, quibus probabilior sententia sulci-

- fulcitur; ergo illam sequi non possumus.
- 14 Sexto operans iuxta minus probabilem non adhibet moralem, debitamque diligentiam ad recte operandum, & ad peccatum vitandum, cui non exequatur ea, quæ magis ad veritatem accedunt, vt est opinio probabilior, sicuti non censetur negotiator præstare debitam diligentiam, si pro assecutione finis per talem negotiationem intenti, apponat media minus sufficientia, & non ita effecacia: Operans igitur hoc pacto in rebus moralibus, si erret, non erit excusandus, quia estor ex defectu debitæ diligentæ in attingenda veritate procederet.
- 15 Septimo: Ex Aristotele 2. de anima. t. 1. §. 2. idem ostenditur, nam ibi Philosophus docet in recta intelligentia prudentiam, versusque inueniri opinionem; contraria vero, nempe imprudentiam, falsamque opinionem in intelligentia non recta reperiri; ergo recipiens minus probabilem opinionem rectam in intelligentiam habere non potest, quia minus probabile, vt plurimum, sunt falsæ.
- 16 Octauo: Ex absurdis, quæ ex nostra sententia inferuntur; & primo inferretur posse à Medico ægrotum curante applicari minus probabile medicamentum, relicto probabiliori. Secundo à Sacerdote Sacramenta administrante adhiberi posse materiam, formamque minus probabilem. Tertiò à Iudice posse proferri sententiâ iuxta minus probabilem, quæ omnia, cum tantum damnum terrij cedant, censentur illicita, & absteque peccato fieri non posse.
- 17 Neque soluitur argumentum, si dicas à Medico, & à Sacerdote ea fieri non posse, quia charitas proximo debita postulat, vt adhibeamus ea, quæ sunt magis certa à valore Sacramenti, & ad salutem, siue corporalem, siue spirituale eiusdem proximi magis vitia: non soluitur, inquam, argumentum, quia hoc ipsum militat in omni opinionum electione, earum scilicet, quæ sunt minus probabiles, & minus tutæ, quia amor veri, ac recti, & obligatio, qua ad diligendum super omnia Deum O. M. detinemur, cõstringit nos, vt in nostris actionibus spectemus ea, quæ a gaudio magis ad verum, & ad honestum accedere, quæque nos magis recedere à diuina offensa faciunt.
- 18 Quod verò attinet ad Iudicem non valet disparitas, quam multi assignant, videlicet Iudicis constitutum esse à Republica ad lites decidendas iuxta illud, quod sibi melius, & secundum veritatem probabilis videtur; vt vnicuique parti detur, quod illius est tale autem onus nos non habemus in eligendis opinionibus, sed disparitas non valet, quia etiam in electione opinionum circa res morales non desunt partes, nempe lex honestum præcipiens, seu Deus, vt Legislator; & humana libertas, seu homo proprium intendens commodum; proinde si motiua pro opinione, quæ magis fauet legi & c. sunt efficaciora, quam opposita, prudentia dicitur, vt opinionem illam eligamus, quæ legi est favorabilis.
- 19 Nono: Qui non vitat periculum peccandi

- quantum potest, amat ipsum periculum, & in illo perit peccando, vt admonet *Ecc. 3.* Sed qui minus probabilem opinionem sequitur, non vitat quantum potest peccandi periculum; ergo amat ipsum periculum; & consequenter peccabit.
- 20 Decimo: *Qui citò credit, lenis est corde Ecc. 19.* talis autem est, qui, relicta opinione probabiliori, adhæret minus probabili.
- 21 Undecimo: *In lib. 3. Regum* reprehenditur Roboam, qui relinquens Seniorum consilium sequutus est deterius consilium adolescentium, quod tamen non apparet aliquam non habuisse probabilitatem; ergo qui sequitur minus probabilem est reprehensione dignus.
- 22 Duodecimo: *S. August. l. 2. de Doct. Christi. cap. 8.* & refertur *cap. in Canonicis dist. 19.* regulam tradit, qua diligens indagator vti debet in scripturis, & in epistolis recipiendis; primo enim locum poguntur scripturæ Canonice, quæquæ à Sede Apostolica emanant. Secundo loco, quæ ab omnibus ferè admittuntur; & non quæ à paucioribus. Tertiò loco deuenitur ad illas, quæ non ab omnibus suscipiuntur, & de his hæc habetur regula, eas videlicet esse à diligenti indagatore recipiendas, quæ à pluribus, & grauioribus defenduntur Auctoribus potius quam eas, quæ à paucioribus, minorisque grauitatis Auctoribus; ergo si probabilior opinio à pluribus, & grauioribus sustinetur, ipsa vtiq; & non eam, quæ minus est probabilis, recipi debet.
- 23 Decimo quarto: *Ex S. Thoma quodlib. 8. qu. 7. art. 13.* docente, quod si quis ex contrarietate opinionum inquamdam inducitur dubitacionem: an opus aliquod sit licitum, an verò illicitum, si illud faciat, peccabit, at qui recipit opinionem minus probabilem; non tollit à se dubitationem de licito, & illicito: ergo illi sententiæ adhærens peccabit, quia non potest formare iudicium prædicum, quod licitum sit id, quod amplectitur; peto enim vnde illud formet, an quia licitum est sequi opinionem probabilem, quæ asserit tale opus esse licitum? Sed hoc est petere principium. Controuersia autem est, an de duabus oppositis sententijs possit quis quamlibet, etiam minus probabilem, licite sequi. Rursus dubium, quod tolli, debet non est, an vtraque opinio sit minus probabilis, sed vtraque vera, illa nimirum, quæ asserit opus esse licitum; an illa, quæ asserit esse illicitum, hoc autem dubium non aufertur per iudicium, quo vtraque opinio probabilis extimatur, atque adeo non erit licitum quamlibet sequi, sed oportebit ad vitandum peccatum probabiliorem amplecti.
- 24 Decimo quarto: Ex communi, & inueterata consuetudine in omnibus vniuersitatibus, & comitijs habemus, res esse decidendas, & recipiendas ad plura suffragia, probabiliorem sequendo sententiam; ergo in rebus, quæ pertinent ad mores, animæque salutem sequi debemus probabiliorem opinionem; quæ à pluribus defenditur.

25. Hæc breuiter collecta ex philo Philaletho
 discipulo mihi uita sunt in medijs affertur: quibus
 etiam contra nos ad aliud argumentum
 fieri solitum ex cap. Inuen. de sponsalib. cap.
 ad audientia, & cap. significasti 2. de homi. e.
 & sic in ordine sibi statuit ueriores partem
 eligendam esse, quado in diujsi versatur. non
 erit igitur nobis licitum minus probabilem se-
 qui sententiã. Vt planè autem hujus Auctoris
 opinio impugnetur, & nostræ communisq; ten-
 tentie ueritas magis, magisq; eluceat, prælo-
 lutione prædictorum nonnulla sunt præmitten-
 da. Sic igitur

S. I. 2.

Nonnulla iaciuntur fundamen-

ta, quibus rationes à Philale-

tho allatae soluantur.

1. Iudicium de probabilitate opinionis non semper est scientificum, & certum.
2. Non sistit in sola probabilitate, sed & extenditur ad ueritatem, seu falsitatem opinionis.
3. Extensio ista potest esse per idem numero iudicium, aut per uelut distincti ueluti, vel contrarietate.
4. Non est iudicium absolutum, sed modale, propositum in modum constitutum.
5. Veritas realis propositiouis non consistit in indistincti, latitudine ueritatis.
6. Liberum nobis non est opinari, nulla existente opinio, sed ex existente.
7. Quædam sunt media, quæ etiam applicata, quæ ad consequentiam esse facti non dependent à prædictione existentiæ applicati.
8. Alia uero dependent à prædictione existentiæ.
9. In electione opinionis minus probabilis, & minus ueritatis, non concurrunt iudicia realiter.

ADVERTENDVM est, primo,

quomodo admittamus iudicium illud de probabilitate opinionum oppositarum: esse aliquo modo distinctum, & fortitan recte distinctum ab iudicio, quo ueritatem, & falsitatem earumdem opinionum iudicamus; indiget tamen hoc declaratione: Atq; igitur, antequam ad alia deueniamus, quod quærens asserit Philalethus iudicium illud de probabilitate esse scientificum, seu principium certum, & euidens, si non esse ueritatis, & præsertim loquens de probabilitate practica, sunt enim plures opiniones, de quibus controuertitur, quæ

rum probabilitas sit nec ne practica, antequam speculatiua. v. g. alteretur inter Auctores, ad sit practice probabilis opinio illa, quæ asserit approbatum ab eo. Ordinarij esse ueritate Bulla Cruciatæ eligibilem in quacumque alia Diocesi, sine approbatione alterius Ordinarij ad conciliones Sacramentales, excipiendas. Rursum controuertitur, an etiam sit probabile in praxi baptismum collatum cum aqua rosacea, vel cum aqua ex herbis extracta, esse nec ne ualidum, & sic de alijs, at quæ quid sit de hoc puncto, demus iudicium, quod in opinionum oppositarum probabilitate fertur, esse scientificum, & physice certum, debemus illud dupliciter spectare: Primo in ordine ad ipsummet horem, qui iudicium elicit, & iudicat probabilem esse uerum; opinionem, Secundo in ordine ad eundem, non quærens ipse iudicat probabilitatem opinionum, sed quatenus iudicabat alijs ueris doctoris iudicari hanc, & illam opinionem esse probabilem; ipse uero vel hoc non iudicat, vel oppositum existimat.

Secundo, Aduertere oportet, iudicium ipsum de probabilitate non sistere tantummodo in probabilitate, sed & extendere ad ueritatem, seu falsitatem opinionis, & pariter ad honestatem, aut inhonestatem rei, seu obiecti, extensionem uero hanc fieri, uel per ipsummet iudicium, de probabilitate, uel per aliud iudicium realiter distinctum, consequens ad ipsum iudicium de probabilitate, uel in illo imbitum, seu tantum ab illo virtualiter distinctum; ratio autem huius dicti est manifestæ, & patere poterit consideranti, nam probabilitas illa, quæ est terminus prioris iudicii, si exponitur, erit hec sermo explicanda per ordinem ad rei ueritatem, seu honestatem, aut inhonestatem materiam &c. E. C. Continuatione ambigunt eo modo, quo hodie à Mercatoribus exercetur à multis existimatur contractus usurarius, & illicitus: ab alijs uero iudicatur iustus, & licitus; & utrumq; iudicatur probabile, & probabilitatem autem istam de honestate huius contractus, quis non uidet ad ueritatem ueritas sententia terminari, nempe illius, quæ affirmat licitum esse talem contractum? Sic enim explicatur, probabile est, licitum esse continuationem prædictam (idemque assero de operatione sicilicet, probabile est, contractum hunc esse illicitum, & usurarium, memoretur sermo illud, quod diximus, nempe iudicium de probabilitate non sistere in ipsa probabilitate, sed & extendere ad ueritatem, seu falsitatem opinionis, & ad honestatem, & inhonestatem obiecti, &c. siue hoc fiat per actum formaliter, siue solum virtualiter distinctum.

Tertio, Adde iudicium prædictum, pro uo extenditur ad ueritatem, non esse absolutum, sed modale; ideoque propositionem modalem, & non absolutam constituit, nam septale iudicium intellectus non determinat absolute rem esse, & c. rem illam esse honestam

neftam in fe, & opinionem de tali honeftate effe abfolute veram; fed determinat cum addito, nempe probabiliter rem ita effe, nempe effe honeftam, effe probabile. Has autem propofitiones inter fe effe diuerfas, effe manifeftum; in prima enim prædicatur honeftas de re, & veritas de opinione; in fecunda verò prædicatur probabilitas de re, & confequenter de opinione; non enim dicitur continuatio cambiorum effe licita, feu opinio affirmans effe vera; fed hoc pacto: Continuatione cambiorum effe licitam, feu honeftam, effe probabile, & opinionem de tali honeftate, probable effe, effe veram, & idem dicendum de propofitionibus formentum de falſitate. Fundamentum omnium horum effe diuerſitas, quæ reperitur inter veritatem, & probabilitatem; nam veritas confiſtit in connexione, feu conuenientia prædicati cû ſubiecti, & falſitas in diſconuenientia, vt in exemplo poſito, conſiſtit veritas in conuenientia honeftatis cû continuatione cambiorum; at probabilitas non conſiſtit in tali conuenientia, fed in eo, quod motus in adentia honeftatis ſint graui, & apta ad prudens iudicium de iſtis formandū: in de effe, vt opinio poſſit effe probabile, & falſa, & e contra, improbabili, & veras ex quo ortū habuit illud commune proloquū: *Multa falſa ſunt probabiliora veris.*

Quartò: Aduertendum effe in hoc caſu, & ſimili, veritatem, cum non fumatur abſolute pro vt effe in re, ſed pro vt effe in apparentia, effe practica, ſed atq; adeo non conſiſtere in indiſtinctibili, fed latitudine habere, vt notauit *Breſlerus lib. 3. de confe. cap. 2. num. 21. & ex alyſ Ioannes Sanchez in ſeſſu diſp. 48. num. 13.* veritatem autem in re in indiſtinctibili manere; explicatur enim per immediata contradiſtoria, ſcilicet continuatio vel effe licita, vel non effe licita; ratio autem quare veritas practica latitudine habeat, effe, quia oritur ex diuerſis medijs, ſeu argumentis probabilibus, quæ cû plura effe poſſunt, & maiorem, ac minorem habere probabilitatem, inde effe, vt Doctores diſcre ſeſeant, vnâ opinionem effe altera veriorum, intelligendo non de veritate à parte rei, ſed de veritate practica, pro vt effe in apprehenſione, & æſtimatione; id eòq; quomuis fit impoſſibile ab eodem intellectu vnâ, eandemq; actionem iudicari licitam, & non licitam, quia hoc effe iudicandum contradiſtoria ſimul vera, aut falſa, quod manifeſte repugnat; nihilominus quâdo propoſitiones ſunt modales, & negatio nō afficit modū, poterit ambas veras, aut falſas iudicare quia nō ſit inter fe pugnantes, v.g. hæ duæ poſſunt effe ambæ veræ: Continuationem cambiorū effe licitam effe probabile, & Continuationem cambiorum non effe licitam effe probabile, hæ non ſunt contradiſtoria; ambæ enim ſunt affirmatiuæ, & cū ſine modalibus, negatio non afficit, & negat modū. Contradiſtoria verò ſunt iſte: Continuationem effe licitam effe probabile, Continuationem effe licitam non effe probabile, hiſque propoſitionibus impoſſibile effe intellectu ſimul aſſentiri.

Quintò: Aduertendū effe, quod quomuis ſ liberum nobis non ſit, quodlibet opinari, vt docet Ariſtoteles, & adducitur ab ipſo Philaletho, & experientia conperit eò, non n. manet in noſtra libertate iudicare, an atra ſint pæta; aut diſparia, quia nullū apparet iudicamentū, & motiū, ob quod intellexus opinatur alterutro ex illis, ſed ſolū poterit vt poſſibile vtutq; æſtimari, poſſit tamē motus probabilis, falſum effe, nō effe nobis liberū opinari, non ſolū quod exercitiū, quod effe certū, & ipſemet Philalethus fatetur; verum et̄ quoad ſpecificationē neq; hoc ab Ariſtotele, cæteriq; Philoſophis negatur: ratio effe, quia poſito probabili argumento, ponitur, & repræſentatur intellectū ratio obiecti motiū quæ effe omnis veritas, ſive ſpeculatiua, ſive practica; atq; ad eò poterit intellectus, quem admodū reliquæ poterit, ſerri in ſuum obiectum, & licet præſente motiū efficaciori ad mouendū, intellectus ſecundum ſe inclinēt in illud, quod efficacius mouet; nihilominus nil obſtat, quin ex voluntatis imperio poſſit inclinari in aliud, quod minus mouet, quod ſignificaffe videtur *N. S. P. Ignatius in aurea illa Epiftole de obedientia virgine Per. (Qui vtro) dicens: Multis in rebus, in quibus cogitata veritatis euidencia vniſilli non inferri, poteſt voluntatis pondere in hanc potius, quam in illam partem inclinari. Hac S. Ignatius, qui aperit aſſerit imperio voluntatis intellectū in hanc potius partem ſecti, quàm in aliam, quâdo non cogitur per obiecti euidenciam; at cum duæ opiniones ſe offerunt, certum effe intellectus euidenciam minimè premi, nam opinio euidentiâ, & certitudinem non habet, aliter ſcientiâ, & non opinio effe: igitur poterit voluntas ſuo imperio ſectere intellectum ad aſſentendum vni opinioni minus probabili, ideoq; dictum Ariſtoteles intelligi debet, quando nullum ſe offerit motiū, vt cuius intellectus elicere valeat aſſentum.*

Sextò: Effe diſcrimen notandum inter aliquas quædam enim ſunt, ſ quorum aſſentio à propoſitione, & efficaciâ medijs dependet, pro vt effe in re, independenter ab omni humana æſtimatione, quantum ſi prudēt, talia autem ſunt ea, quæ in ſui exiſtentiâ dependent ab alterius inſtitutione, & voluntate, vel res naturalis ſecundum effe phyſicum, & ideo ſi Miniſter v.g. nō applicat in confeſſione Sacramenti materiam, & formam illam, quæ à Chriſto ſui inſtituta, ſed applicat aliâ diuerſam, tiam prudenter, ſufficientem exiſtentiâ, nihil efficiet, & ſi quis volens indulgentias lucrari, non adhibet conditiones à Pontifice requiſitas, etiam ſi iniuicibiliter, & prudēt erret, indulgentiarum effectum non conſequitur, idemq; etiam euenit in rebus naturalibus ſecundum effe phyſicum ſpectatiuam morbi expulſio, & ſanitas dependent in aſſeſſionem ab efficaciâ medicamenti à parte rei, ita ſe habente; & ideo quantum ſi peritiſſimus Medicus applicet medicamentū, quod ab ipſo prudēt effe cæ exiſtitatum, ſi re vera tale nō effe, non obtinebitur morbi expulſio, &

sanctas: Similiter in negotiationibus, humanifque commercijs hoc ipsum accidit, nam si quis pro collectione fructuum non adhibet media ex se proportionata, non acquirere intentionem, sicuti neque ille consequetur lucrum in negotiatione aliqua, non applicando media, ex se efficaciam, & in his, alijsque; similibus non erit factis sola prudens medijs applicatio, nisi si in re, media ex se sint apta. † Contra verò sunt alia, quorum affectus totaliter ex iudicio, & existimatione dependet, quamvis a parte rei non sit ita, & talia consentientes morales ad conscientie forum pertinentes, sufficienter enim ad finem, qui intenditur, assequendum, si prudenter ita iudicentur, quamvis existimans decipiatur, & ita si quis prudenter existimet talem contrafactum effectivum, talemque actionem honestam esse, & re veram non sit; nihilominus contrafactum intens, & talem actionem exercens acquirere finem prævolutum, nempe operari secundum rectam rationem, & pro ut Deo placeat.

Septimò, denique præsupponendum est in electione opinionis minus probabilis; minusque tunc, † tria concurrere iudicia, ut vocat *Onedus puncto illo 2. num. 18. siue de reliquo iudicia ista sint realiter, siue virtualiter distincta. Primum enim habet iudicium versans circa opinionis eligendæ probabilitatem. Secundò est iudicium, quo iudicamus licitum nobis esse opinionem sequi practicè probabilem, & hoc ob rationes superius assignatas. Tertio, est aliud iudicium, in quo sitret conscientia, & istud iudicium debet esse, saltem moraliter, certum, & evidens, ut *discept. 1. cap. 9.* ostendimus, & totus discursus tali pacto formatur: Posito quod res illa sit probabilis, & licita, mihi sit iuxta Auctorem placita sequi etiam minus probabilem opinionem, relicta probabiliori, igitur certum mihi erit, talem sequens opinionem, me non peccaturum. His omnibus præmissis ad argumentorum solutionem deuenio, quæ à Philaletho contra nostram, communitatemque sententiam allata sunt.*

§. II.

Argumenta Philalethi diluuntur.

S P M M A R I V M.

- 1 In libertate nostra manet opinari præsertim probabili motivo.
- 2 Habet prudens iudicium, qui sequitur minus probabilem sententiam.
- 3 Propositiones contrariae in existimatione possunt esse ambæ verae.
- 4 Iudicium conscientia debet distare licitam esse actionem, iudicium vero materia non oportet, ut hoc dicit, sed stare poterit cum iudicio opposito.

- 3 In electione opinionis minus probabilis eligere sequitur etiam inclinationem rationis.
- 4 Operans minus probabiliter, licet non ponat summam, ponit tamen sufficientem prudentiam.
- 7 In operante iuxta probabilem opinionem, recta est intelligentia.
- 8 Medicus in curatione aegroti nequit applicare medicamentum minus probabile, si potest per manus habere probabilis.
- 9 Idem in administratione Sacramentorum.
- 10 Iudex debet sententiam iuxta probabilioris opinionem proferre.
- 11 Eligens minus probabilem sententiam, vitat periculum peccandi.
- 12 Neque dici potest cito credidisse, aut esse levis cerde.
- 13 Robam meritò fuit reprehensus derelinquens seniorum, & sequens adolescentium consilium.
- 14 Quæ ex Sancto Augustino asseruntur sunt de consilio.
- 15 Explicatur doctrina Sancti Thomæ in contrarium allata.
- 16 Laudabilis consuetudo expediendi negotia ad plura suffragia eorum, qui in publicis comitijs suffragium ferunt, & inter illa, & forum conscientia est discrimen.
- 17 Explicatur textus Canonici alii pro se ab argente.

D primum ex doctrina Aristotelis 2. de anima deductum, distinguo consequens maiori, si licite possemus minus probabilem sequi sententiam, liberum nobis esset opinari, † quando proponitur motium probabile, concedo, quando nullum adest motium, ut declaravimus in quinto notando, nego sequelam, eademque distinctione adhibita ad minorem, cum dicitur esse contra Philosophum, & veritatem, nego consequentiam.

Ad secundum nego eum, qui sequitur minus probabilem opinionem, † non habere prudens iudicium, & ad id, quod additur de libertate ad opinandum, iam responsum est.

Ad tertium respondeo cum distinctione: Quando ambæ propositiones contrariæ sunt probabiles, licet à parte rei, una debeat esse vera, & altera falsa; † in existimatione tamè secundum probabilitatem practicam, utraq; poterit esse probabiliter vera, ut exposuimus supra in quarto notando; & ideo ad argumentum negandum est antecedens, cum dicitur, licet nos non posse utramque sequi sententiam, etiam si, quæ probabilior est, iudicemus veriore, & tandem negamus consequentiam.

Ad quartum aio esse equivoocationem, cum dicitur, ad rectè Operandum requiri iudicium dictans † hoc opus, seu hæc actionem esse licitam, & licet locutio sit de iudicio, in quo ponimus conscientiam, factor ita esse debere: Si verò sermo sit de iudicio versante circa honestam

neflatem, & malitiam materiz, seu obiecti, dico necessarium non esse ad honeste operandum, ut absolute iudicemus tale obiectum esse licitum, cum sufficiat probabiliter ad iudicare, ut postea iudicium certum de honestate actionis formemus, & ex his patet solutio ad reliqua, que ibi dicuntur. Ad confirmationem respondens, aio equiuocationem dari, quia quando dicitur, cum iudicio scientifico, per quod ut probabile asseritur, opus illud esse licitum, stare iudicium, quod idem opus sit illicitum si per opus intelligatur operatio ipsi, que hic, & nunc exercetur, quod dicitur enim omnino reijciendum, nam iudicium de tali operatione est propriissime conscientia, que certo iudicat de honestate, seu inhonestate actionis, ut supra agentes de conscientia in communi ostendimus, ideoque neque commi itepe in iudicio tantum probabiliter. Si vero per opus intelligatur materia, seu obiectum actionis, ut suppono ab arguente intendi, concedendum erit, stare posse simul duo illa iudicia, sed quando postea exigitur aliud iudicium, per quod operans feratur in veritatem obiecti, quamuis ab Ouidio non censetur necessarium ad rectam operationem, sed censetur sufficiens iudicium illud primum, quod stante iudicio de probabilitate licitum sit mihi operari, nihilominus demus ai gusti esse necessarium iudicium quod feratur in veritatem obiecti, & iudicemus de honestate eiusdem; nego tamen ex hoc sequi non posse etiam haberi aliud iudicium de inhonestate eiusdem obiecti, quia iudicia ista, cum non ferantur absolute in obiectum, sed modaliter, quatenus per ipsa existimamus probabiliter rem esse honestam, & probabiliter esse illicitam, idcirco non pugnat inter se, neque sunt incompensibilia, atque adeo falsum est intellectus manserit a suo enim, & dubium, ut nequeat a suspensione, & dubietate ista recedere per iudicium probabilium de honestate actionis.

Ad quintum nego antecedens, ac etiam nego quod in eligenda opinione minus probabili, hominem non sequi etiam inclinationem rationis; licet enim intellectus maiorem habeat adhesionem opinioni probabiliori, ex hoc tamen non bene inferitur, non adherere minus probabili, quia probabilitate posita, utraque opinio est practice vera, ac proinde intellectus potest utrique adherere, cum in utraque agnoscat proprii obiecti rationem; sicuti ex eo quod voluntas inclinatur magis in minus bonum, non inferitur non inclinare in minus bonum, & pro sua libertate posse, relicto maiori bono, eligere minus bonum.

Ad sextum respondeo a iudice esse, ab homine operante adhiberi summam diligentiam moralem, & aliud non summam, sed sufficientem. Operans autem iuxta minus probabilem opinionem, licet non ponat summam, satis est, ut ponat sufficientem, neque homo tenetur in hoc ad aliud quod plus; at quandoque satisfacit obligationi sue ad vitandum peccatum, illudque de facto vitat, operando moralem diligentiam, li-

cet non summam, proinde censetur operari secundum prudentiam, rectamque rationem.

Ad septimum aio in operante secundum probabilium opinioem, rectam esse intelligentiam, atque etiam probabiliores, & minus probabiles opiniones in ea inuentas, ex his autem sequitur prudens operatio; ac proinde nihil contra Aristotelem asserimus.

Ad octavum respondeo negando ex nostra sententia absurda illi inferri posse, & ad singula dico, non esse eandem paritatem, & rationem; nam Medicus in egroti curatione non potest absque peccato applicare medicamentum minus probabile, probabiliori omisso, neque Sacerdos in administratione Sacramentorum materiam, aut formam minus probabilem, quia hoc esset in preiudicium rerum; & horum omnium fundamentalis ratio est, quia curatio, seu sanitas non obtinebitur vi illius medicamenti, quod secundum existimationem est, efficax, sed illius, quod in rei veritate, & efficaciter reperitur, cum ad curationem egroti nihil insit hominum existimatio; idem a iure de applicatione materiz, & forme Sacramentorum; nam eorum valor ex Christi Domini institutione, & non ex nostra opinione dependet, ut premisimus in 6. notando; verum de his omnibus suo loco infra est agendum. Ad illam vero instantiam, que additur, probando eandem esse paritatem de his, & de opinione electione in alia materiz, respōdeo esse longe diuersum discrimen, quia amor veri, & certi, sicuti, & amor erga Deum nos obligat ad hoc tantum, ut in eligenda opinione peccati, periculum vitemus, & iuxta prudens rationis dictamen operemur, quod habetur etiam operando secundum opinionem minus probabilem, ut supra ostensum est.

Quod verò ad iudicem spectat, quamuis nonnulli existimant posse ab ipso proferri sententiam iuxta minus probabilem opinionem; iudico tamen hoc esse falsum ob rationes suo loco assignandas: nunc vero breuiter dico, non esse eandem paritatem, quia ex prolatione sententiz secundum minus probabilem legitur ius alterius, eique damnus inferitur; at in operando secundum minus probabilem in alia materiz non legitur lex, aut Deus legislator, quoniam operatio ex minus probabili opinione procedens est legi, Deoque legislatori conformis, licet alia probabilior sit conformior, quam sequi non tenemur, ut supra demonstrauimus.

Ad nonum nego ab eligente minus probabilem non vitari peccandi periculum.

Ad decimum a iudice falsum esse de eligente minus probabilem dici posse, quod citò credidisse, leuemque corde esse, quia sequitur probabilem sententiam, que non leui nititur fundamento, non leuis, sed potius prudens corde dici debet, quamuis non summè prudens, quod non requiritur.

Ad undecimum dico, merito reprehensum fuisse Roboam, quia relinquens suum, & prudens seniorum consilium, sequutus est stultum

tum adoleſcentum conſilium, vt rectè notat ibi noſter Cornelius; proinde falſum ſupponitur in argumento, conſilium illud adoleſcentum fuiſſe probabiliter prudens.

14 Ad duodecim. *Quæ ex S. Auguſtino referuntur procedunt ex conſilio, & non dicuntur tamquam ex præcepto; melius enim eſt: per ſe loquendo, ſequi ea, quæ à pluribus, & grauioribus defenduntur, quam à paucioribus, & non ita grauius, præſertim quia, quæ à paucioribus dicuntur, non ſunt aliquando probabilia: Ad S. Auguſtinum I, c. non loquitur de opinionum electione, ſed de ſcripturis canonicis, & dat prudentem regulam, quò pacto in illarum receptione ſolers indagator ſe gerere debeat.*

15 Ad trigefimum. *Ex S. Thoma 1 reſpondeo, ſermonem eſſe quando quis, manente dubio, operatur; ſic expreſſè docet idem S. Doctor. examinat enim ibi, an ſi peccatum habere plures præbendas in fine autem articuli hæc habet verba: Aut talis habet conſcientiam de contrario, & ſi iterum peccat contra conſcientiam faciens quamvis non contra legem; aut non habet conſcientiam de contrario, ſed certitudinè, ſed tamen in quamdam dubitationem inducitur ex opinionum contrarietate, & ſi ſi manente tali dubitatione plures præbendas habet, periculo ſe committit; & procul dubio peccat, vt patet magis amans beneficium temporale, quam propriam ſalutem ante contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur; & ſi non committit ſe diſcrimini, nec peccat. Hæc S. Thomas ecce quo pacto S. Doctor loquitur in eo caſu, quo quis cum dubio operatur ideoque merito ait hunc peccare, dum tali dubitatione exiſtente eligit opinionem.*

16 Ad decimum quartum dico iuſtam, ſic laudabilem eſſe conſuetudinem, quæ in communitatibus reperitur, negotia, ſcilicet expedienda eſſe ad plura ſuffragia, & non immerito; quia cum in his comitijs tractentur res ad commune bonum ſpectantes, conſentaneum eſt rectæ rationi, vt decifio fiat ſecundum plurimum, & non paucorum placitum: at in rebus ad propriam vniuſcuſque conſcientiam peculiariter pertinentibus, non concurrunt plures, neq; agitur de bono pluribus commune; ſed de bono particulari, & ipſe idem, de cuius agitur bono, eſſe debet conſultor iudexque, & ideo ſatis illi erit, ſi operetur prudenter, & ſecundum rationis dictamen, & non eſt obligandus ad operandum ſecundum maiorem prudentiam: paritas autem curreret, quando plures eſſent interiores conſcientiæ in vnoquoque homine, quæ dicitur, quid faciendum, & ex illis maior pars dicitur vnã opinionem, minor vero pars, aliam; tunc enim deberet eligi opinio illa, quam maior conſcientiarum pars dicitur, ſicuti diximus faciendum eſſe in publicis collegijs.

Et hæc dicta ſunt ſatis pro ſolutione argumentorum, quæ à Philaletho contra noſtram ſententiam ſunt adducta.

17 Ad decimum quintum ex textibus Canonice

facilè reſpondetur, ibi ſermonem eſſe de dubio, & non de opinione, vt patet legenti textu; proinde demas, quod ſimus in dubio tutiorem partem eſſe à nobis eligendam; ſecus tamen dicendum; quando habemus opinionēs præctice pro vtraque parte probabiles.

ADMONITIO

Ad Lectorem.

POST QUAM hæc conſcripſeram, ad manus peruenit mea Opufculum de libera, & prudēti agibili electione ab A.R.P.D. Stephano Spinula editum, in quo multa contra Philalethi opinionem, quæ hæctenus impugnauiſmus, eruditè proponuntur, & dum doctrinam in eo contentam meditare, quædam in defenſionem Philalethi, ingenio ſa quidem, emanauit Apologia, auctoris nomine ſuppreſſo, quam diligenter per legi, & conſideraui; quoniam verò plura ibi pertractantur aduersus ea, quæ de opinionum electione nobis in præcedentibus probabiliora viſa ſunt; idcirco pro maiori noſtræ doctrinæ firmitate, & vt veritas magis, magisque elucideatur, Apologiam hæc breuiter expendendam ſuſcipio, aliqua ſuperius dictis addendo, aliqua verò, quamuis dicta, clariùs exprimendo.

C A P V T XI.

Doctrina Apologiæ proponitur, & impugnatur.

S V M M A R I V M.

- 1 *Diuiduntur quæ habentur in Apologia in duas partes.*
- 2 *Anonymus aſſerit doctrinam Philalethi traditam fuiſſe à primis Theologiſ.*
- 3 *Probabilitatem ad recte operandum, ait Anonymus, eſſe eam, quæ gignit iudicium de bonitate materiæ.*
- 4 *Iudicium probabile de bonitate materiæ, & iudicium quod ſit probabile, materiæ eſſe bonitatem inuicem diſferunt ſecundum Anonymum, & in quo diſferunt.*
- 5 *Minus probabilis, præſente probabiliori contraria, nequit gignere iudicium de bonitate materiæ aſſerit Anonymus.*
- 6 *Elicitur argumentum ex doctrina Anonymi.*
- 7 *Iudicium de bonitate materiæ, & iudicium de bonitate electionis diſferunt.*
- 8 *Iudicium de probabilitate bonitatis non ſiſtit in probabilitate, ſed extēditur ad veritatem, & bo-*

- 9 *Indicium de probabilitate honestatis, & iudicium de probabilitate inhonestatis non sunt contradietoria.*
- 10 *Non recte ab Anonymo citatur S. Thom. & quidam alij.*
- 11 *Probabilitas, qua gignit iudicium de honestate materia, intelligitur de materia ut sub motivo representatur.*
- 12 *Iudicium probabile de honestate materia, & iudicium, quo iudicamus probabile esse, materiam esse honestam, in genere moris idem important, & solum secundum implicitum, & explicitum differunt.*
- 13 *Respondetur ad contrarium argumentum.*
- 14 *Quæ dicitur sint de opinione minus probabilis intelliguntur extra de aqua probabili.*

Timorosi procedamus claritate, quæ in Apologia continentur, & sub duplici parte ponere volumus: quæ in prima enim incipiendo ab illis verbis [*Ad Philalethum*] habentur talibus, quæ directè tendunt contra sententiam, & doctrinam à nobis traditam, & deinde ad illas expeditas sequi oportet, iustitiamque in secunda aequam parte, incipit ad ob illis verbis [*ibi verò esse Anonymi*] aliquæ res, resistantes nonnulla de his exemplis ab ipso Spinosa, & de his deinde non curiose, quæ proferunt, tunc non probentur nihil ad nos. Devenientes autem ad ea, quæ in prima Apologia parte proponuntur, & priusq; offerunt, quod assentit Author, qui in potestatem Anonymi, & nobis pellit, bis affert, in quibus sententiam Philalethi fuisse traditam ab antiquioribus, & qui summa Theologia sunt capta, ut S. Thomas, Scotus, & Ioannes Major, Gabriel, &c.

Secundo, in tertio folio Ver: [*Philalethus verò*] dicitur, quod non omnes probabilitatem esse satis ad honestè operandum, sed eam tantum, quæ efficitur potest iudicium probabile, quo iudicamus, eam materiam esse honestam, & in hoc, ab Anonymo supponitur, Doctores omnes convenire.

Tertio, à folio 4. Anonymus incipit suam doctrinam aperire, & ideo prius supponit, quod iudicia ita valde inuicem differre, videlicet, iudicia que probabiliter se agere, quod est honestum, & iudicare suè probabiliter, iudicari, se agere, quod probabiliter est honestum, & discriminis, quem rationem inter primum, & secundum iudicium assignat, dicens, cum illo primo iudicio non stare hoc aliud iudicium, nempe iudicare probabiliter se agere, quod est inhonestum, & stare tamen cum secundo iudicio, & addit, Deum esse concurrentem de primo iudicio, quia non acquiescit evidentè scire, quod agimus esse honestum, sed sufficit, ut illud honestum putemus: non autem esse contentum de secundo iudicio, & incerto, quia cum iudico, me agere, quod est probabiliter inhonestum, ego, quod mihi

dubium est, an sit honestum, vel inhonestum, & sic conuincit non amare magis honestum, quàm inhonestum, ita ex Anonymo.

Quo post hoc cum utraque materia, subsumit idem Author Philaletho, Sed quando sunt due propositiones contradictoræ, quarum una, ut probabilior, altera verò, ut minus probabilis cognoscitur, & quæ est minus probabilis, & comparatione alterius, & sequi generare la intellecta eligens iudicium probabile de honestate materia, & ergo propositio minus probabilis nequit fieri, & quæ honestè eligat talem materiam, & si eligat, precabitur probationem autem huius minoris remittit Anonymus ad ea, quæ in suo Opusculo docuit Philalethus, & præsertim probat ea, quod quis habens assensum probabilem de aliquo obiecto, etiam cum formidine oppositi, verè tamen iudicat verum esse illud, quod opinatur. V. G. Si quis iudicium probabilem habet, talem contractum esse illicitum, putat verum esse, quod non sit licitus, idcirco nequit probabiliter iudicare oppositum, nempe esse licitum, quia nemo potest iudicare, duas propositiones contradictorias ambas esse veras, & quæ alio sequitur iudicare, talem contractum esse illicitum, & licitum, & licitum, & igitur ex contradictorijs propositionibus, vni tantum debent esse, & iudicari verè, nemo prodeat existimare poteri veram, quæ est minus probabilis, sed eam, quæ est probabilior, maiorque habet veritatis in motu, & iudicia.

Iste est discursus Anonymi paucis perstrictus, quæ in suis Apologia publicè exhibuit, & verè docet de opinione minus probabilis respectu ad probabiliorem, assentit, si de eo probabile, potest iudicium determinatum ad rectè operandum, in intellectu gignere non potest.

Ut autem vis argumenti Anonymi melius appareat, & ut illud cum iudicatum, cui in iudicium, huius impugnetur, placeat ex tota doctrina hæc tenere Apologia collecta, tale argumentum, secundum Logica præcepta, conficere.

Nemo erit honestè operans, si eum eligat opinionem, quæ in intellectu ipsius operantis gignere nequit iudicium determinatum de honestate materia, circa quam versatur opinio eligenda.

Sed quando due concurrunt opiniones, quarum una ut probabilior, altera verò, ut minus probabilis se offerat, minus probabilis est incerta, in intellectu ipsius operantis gignere iudicium determinatum de honestate materia, circa quam versatur ipsa opinio minus probabilis.

Ergo quando due concurrunt opiniones, quarum una, ut probabilior, altera verò, ut minus probabilis se offerat, nemo erit honestè operans, si minus probabilem eligat opinionem. Maior huius syllogismi ut certa supponitur ab Anonymo: minor verò, discursus, à nobis ex ista Apologia etiam ab eodem fuisse probatur.

Verum, ut doctrina, & sententia, quem defendimus, firma perstent, tria sunt apertenda, in quibus tota Anonymi, & Philalethi opinio

fundatur, & his conuenientibus opinio prædicta viribus destituetur.

Primo hæc duo non sunt confundenda, & nempè iudicium de honestate materiæ, secundum se, circa quam vertatur opinio, & iudicium de electione opinionis, seu de actione hic, & nunc extendenda, vt efficitur ostendimus supra cap. 9. ante solutionem argumentorum, primum illud iudicium minimè est necessarium, secus secundum; & ratio vtriusque est manifestæ; nam, vt supponimus, quando non habemus euentiam rerum, & d' solam probabilitatem, omne iudicium, quod prærequiritur ad rectè operandum, nequit esse de honestate absoluta obiecti, seu materiæ, sed de honestate modalis, videlicet de honestate vt probabiliter apprehensa; proinde tali præhabito iudicio, certam formam usus conscientiæ, iudicando licitum nobis esse, eligere talem opinionem, de cuius materiæ honestate non habemus euentiam, sed notitiam, & simplicem probabilitatem: seclusa enim certitudine physica, aut morali, de honestate rei; nihil aliud, vt de se pater, remanere potest in re, pro vt terminat iudicium nostri intellectus, nisi probabilitas de obiecto, & si aliqua adest certitudo, erit de ipso iudicio electio, seu de probabilitate ipsa.

Secundò quod in presentia animaduertò, & diximus cap. 10. in secundo, & tertio animaduertendo primi paragraphi, & iudicium istud de probabilitate non consistere in illa, sed etiam se extendere ad veritatem, seu salutaritatem opinionis, & obiecti honestatem, seu inhonestatem, non absolute, sed modaliter spectatam, nimirum quatenus fiat sub apprehensione secundum veritatem motus, que intellectui obijciuntur.

Tertiò denique ex eo quod quis duos illos assensus habeat, nempè probable est, contractum cambij cum recurra, esse licitum, & probabile est, non esse licitum, contradictoria non inueniuntur; nam vtraque propositio est obiectiue veritatis, que verum est, se offerre motus probabilitatum pro honestate, tum pro inhonestate illius contractus, & cù sint propositiones modales, vt efficitur contradictoria debet proponi dictio negatiua ante alteram. E. C. Probabile est, esse licitum probabile est esse licitum, tunc enim vna vera, altera falsa haberetur ex regulis contradictoriarum modalium; & de hoc puncto supra nonnulla diximus ca. 5. §. 1. in 4. animaduertendo.

His omnibus præmissis, respondeo directe, tum ad doctrinam ipsius Anonymi, tum ad argumentum, quod ex eius doctrina formauimus, & ad primum, quatenus ait, sententiam Philalethi, esse ab antiquioribus, & præcipuis Theologis traditam.

Respondeo nõ ita se habere; nam §. 7. bo. §. 70 supra ostendimus §. 2. ad 13. eius verba retinentes, aliud intendit: Scoti verò sententiam, quã pro se adducit Philalethus in quæst. illa §. opusculi inuenire non potui in eo loco, quem ipse citat, nempè in 4. dist. 1. quæst. 6. forsan enim licet iste ex Imperatoris, aut Populi incuria, fuit citatus, ex reliquis verò ab ipso, & Comi-

tolo relatis, aliquis nõ ita clarè loquatur, an de consilio, an verò de præcepto loquenda sit probabilior, seu tutior pars, & ita non clarè loquitur Nararrius in summa cap. 27. nam. 286. sequitur Gerson tom. 2. trall. de contract. attent. 10. possunt enim exponi, ipsos loqui de consilio, & nõ de rigore iuris: Rursum Angelus citatus à Comitoio P. verb. opinio, versus hæc, oppositum dicit; Sotus verò, quem Comitolus etiam citat lib. 3. de iust. ar. 5. in fine, et rationem habet de Iudice, & Medico, qui, vt videmus, probabiliores, & tutiores opinionis loci debet: Fateor tamen aliquos expressè docere, quod sustinet Philalethus, sed ex hoc nihil contra nos, nam, & si aliqui sint ex parte ipsius, longè plures sũt ex parte nostra, vt supra vidimus.

Ad secundum, cum dicitur probabilitatem, que efficere potest iudicium de honestate materiæ, esse tantum eam, que vertatur circa honestatem materiæ: si intelligatur de materia secundum se, & pro vt est in re, est falsum, & si verò intelligatur de materiæ, pro vt est sub motu apprehensio, est verum, at nihil contra nos.

Ad tertium atq; illa duo iudicia esse diuersa, & distere, inquantum primum iudicium, vt suppositum, immediate fertur in honestate, aliud verò in probabilitate honestatis; illud est absolutum, hoc verò est modale; & addo, quod si sermo esset de iudicio, pro vt probabiliter, & non certò, & euidenter fertur in honestatem, tunc & in genere moris vtrumque iudicium in idem tendit; cum enim dicitur, iudicio probabiliter me agere, quod est honestum, probabilitas formalis, que est in iudicio, non est alio capite transfunditur, nisi ex probabilitate obiectiua; impossibile enim est, todicium esse probabile, quem obiectum, in quod tendit, sit etiã probabiliter, neque esse certum, & euidens, nisi obiectum sit etiam tale: & si hoc ita se habet, licet secundum verba, seu formam loquendi, illa duo iudicia videantur distere, rectè tamen explicata, idem significant, & ita moraliter, id est an iudicare probabiliter contractum aliquem esse licitum, & iudicare, quod sit probabile tale contractum esse licitum, cum hoc distrimus, tamen, vt probabilitas in prima propositione solum implicite ponatur, explicite verò in secunda; proinde si cum secundo iudicio, quod tertium in probabilitate signanter, seu explicite fiat iudicium de probabilitate inhonestatis, ita etiam cum primo iudicio de honestate, fiat iudicium de inhonestate; nam, vt vidimus, vtrũque iudicium in genere moris in idem tendit, & talis est de toto primo iudicio. Dcum esse contentum, non autem de secundo, de vtroque in idem est dicendum, & cum contra additur, nos visendum iudicij eligentes operari, eligimus, quod nobis est dubium, & conueni amari probabilitatem in honestum, imò interdum probabilius etiam in honestum; ita hæc materialiter intelligantur, concedenda sunt, & negandum est id esse inconueniens; interdum enim recta erit actio, licet tendat in obiectum, quod à parte rei sit moraliter malum; apprehensum tamen vt bonum,

bononi; si verò intelligitur formaliter, neganda sunt, vt falsa, quia potius iudicio probabili tam de honestate, tum inhonestate obiecti, formamus iudicium conscientie practice certum, quod electio sit honesta; & hoc ipsum docet Sanchez in decal. lib. 1. cap. 9. num. 16. 17. 18. paucis mutatis verbis. Ad probationem Insuper ex Philaletho negandum est, vnam propositionem, ex contradietorij, minus probabilem, non esse aptam ad gignendum iudicium de honestate materie, scilicet, materia pro vt representatur, sicut supra declarauimus; sequi a deo est negandum, obligentem talem opinionem peccare, v. g. eligentem opinionem, que affirmat talem contractum esse licitum, licet probabilis sit, esse illicitum. Ad doctrinam vnam in Opusculo à Philaletho traditam, et ad quoniam Anonymus se remittit, videlicet, cum quis habet probabile assensum de aliquo obiecto, & ea responsio falsus est operari de iudicare absolute esse vnam opinionem, ne peccet si honeste iudicat, tunc modeste id iudicatur, semper, probabiliter in se esse licitum, & contractum v. g. probabiliter esse licitum, cum tunc autem iudicio tunc hoc aliud iudicium, quo iudicatur, contractum probabiliter esse illicitum, neque hæc duæ propositiones sunt, contradictorie, vt supra ostendimus.

Denique ad argumentum in forma positi; respondet concedendo maiorem, dum in iudicio de honestate materie tumantur modo explicite, nempe secundum apparentiam; & hec minor, quatenus assensu, vt opinionis minus probabilis, præsentem probabilitatem gigni non possit iudicium illud determinatum, vt supra.

Que dicta sunt de concursu opinionum magis, & minus probabilium, locum etiam habent, quando duæ opiniones, quales probabiliter concurrunt, eadem enim est ratio.

Et hæc sufficiant in defensionem nostre sententie circa electionem opinionum.

C A P V T XII.

An sit possibile haberi, in eodem intellectu probabilem assensum, per principia intrinseca, de duabus opinionibus contrariis circa idem obiectum.

S U M M A R I U M.

- 1 Propositum exemplum pro quaestione intellectus.
- 2 Aliquis non admittunt duos assensus contrarios circa idem in principis intrinsecis.
- 3 Rationem affirmantem amplectitur Auctor.

- 4 Assensus illi non sunt in se invicem pugnantis.
- 5 Operari secundum alium assensum, contra propriam, non est contra conscientiam.

PROPONATUR ¶ E. C. vulgaris controuersia, an in articulo mortis possit Confitearius absolueri moribundum præbicum sola signa, per quæ indicet absolute iunctionem velle, nullo expresso peccato in particulari; & quia inter Doctores aliqui partem affirmatiuam; alij vero negatiuam sustinent; queritur, an possit aliquis simul habere duos assensus determinatos, & per principia intrinseca iudicare ambas opiniones contrarias esse probabiles; an verò id sit impossibile; & solum valeat vnam opinionem existimare probabilem per principia intrinseca; aliam verò per extrinseca tantum iudicare, esse probabilem.

In hæc re Vasquez p. 2. d. 62. c. 3. nu. 10. Sayrus in clau. reg. lib. 1. c. 5. n. 3. Layman in theol. moral. lib. 1. tr. 1. c. 5. n. 5. ver. Notandum secundo asserunt ¶ est impossibile vtramque opinionem iudicari probabilem per principia intrinseca, quia simul in eodem intellectu esset duo assensus pugnantis in se, & contradictoria inferentes; nam ille, qui cenlet rem aliquam esse probabilem per principia intrinseca; id iudicat deducens probabilitatem ex natura, & proprietatibus eiusdem rei, & sic implicite putat eam, & non aliam esse naturam, & proprietates illius rei. V. G. Sisteo in exemplo allato, qui ex illa potest absolute impendi Sacramentale impendi moribundo experimentum suam intentionem per sola signa, & nullum aperienti peccatum in particulari; id colligit ex eo, quod iudicat essentiam huius Sacramenti, vt à Christo Domino de tacto intuitum, esse talem, vt eius materia necessaria saluetur in solis nutibus in confuso, seu in genere exprimentibus peccata; ideoque cum hoc iudicio nequit aliud esse iudicium contrarium, quo iudicatur, materiam huius Sacramenti nullo modo consistere in solis nutibus, proinde nequit idem intellectus habere duos illos assensus contrarios per principia propria, & intrinseca, poterit tamen vtrumque assensum habere, sed per diuersa principia; nempe vnum assensum per intrinseca, aliud verò per extrinseca, videlicet si putat probabile dari posse absolute, & ad hoc inducatur ex natura talis Sacramenti, seu per proprias eius intrinsecas rationes; sed cum vult elocere assensum contrarium, quo iudicet abolitionem illam impertiri non posse, id infert debet ex eo, quod quamplures viri docti probabiliter docent inualidè conferri, & sic assensum huic opinioni per extrinseca principia; neque hi duo assensus proprie, & formaliter, emittendi sunt oppositi, nisi solum materialiter, quatenus veritatem circa idem obiectum, sed per diuersa media. Hæc est opinio Vasquez, aliorumque hanc eandem sustentationem sententiam.

3 Sed auctoribus contrariam docentibus † ad-
hæreo: ratio enim posse intellectum per princi-
pia intrinseca iudicare, veramque opinionem con-
trariam esse probabilem, & ita sentit Sanchez
in decal. lib. 1. cap. 9. nu. 12. Bressius de conse-
probab. lib. 3. c. 6. n. 89. Merolla tom. 1. d. 3. c. 4.
d. 1. n. 9. et in 2. d. 2. d. 24. sec. 2. in fine. Probat
conclusio; nam licet nequeat intellectus
præbens assensum certum vni parti, & iudicans
sibi esse veram, existimare alteram partem pro-
babilem per principia intrinseca; quando ca-
suum non simpliciter affirmat vnam partem esse
certò veram, sed solum probabilem, nullâ appa-
reatio, cui nequeat etiam per principia in-
trinseca iudicare alteram esse etiam probabi-
lem. Vnde quando iudicat signum; quo petitur
absolutio, esse sufficientem ad dandam absolutio-
nem in casu mortis, modo vt supra explicato, id
iudicat, quia expressio etiam confusa peccatorum
vi legit materia apta Confessionis Sacra-
mentalibus, inquantum putat ad rationem ger-
nicam iudicij sufficere signa, & ausus non solum
ex parte iudicis ferentis sententiam: verum
etiam ex parte delinquentis assensum delictum.
Contra vero poterit etiam iudicare probabile
esse ealem expressionem ita confusam, non
esse sufficientem ad iudicium Sacramentale, ex
eo quod sicut leuis forma consistit in verbis, sic
quoque & eius materia; proinde ausum in so-
lis verbis saluari posse, nisi exprimatur aliquid
quod peccatum particulare, & ad hoc existiman-
dum, non moueri ex aliorum auctoritate, sed ex na-
tura ipsius Sacramenti postulantis ad sui vali-
ditatem materiam determinatam: si quis autem
hoc pacto iudicaret, moueretur ad assensum pro-
babilem vtriusque partis oppositæ per principia
intrinsicca, & propria, quæ scilicet consistunt in
quidditate ipsius Sacramenti; & cõ in hoc nulla
appareat contradictio, neque difficultas, conse-
quenter asserendum est, possibile esse haberi in
eodem intellectu probabilem assensum per prin-
cipia intrinsicca de eodem obiecto.

4 Ad rationem verò pro contraria sententia
respondeo illos duos assensus † nõ esse inter se
pugnantes, neque ex illis inferri contradictoria,
vt patent Aduersarij; nam illa duo iudicia,
quibus innituntur opinioniones itæ eoparitie, nõ
sunt talia, vt vnus ex illis feratur in obiectum
pro vt est à parte rei in se, sed prout apprehen-
sum; & ideo per tale iudicium non dicimus abso-
lute, & simpliciter rem ita esse, sed dicimus pro-
babilitè ita esse; & sic est iudicium, quod fertur in
obiectum, quatenus stat sub tali modo, scilicet
sub probabilitate; cum hoc autem iudicio est
compossibile aliud ex intrinsicis principijs non
evidenter cognitis, per quod etiam iudicamus
probabile esse oppositum, & sic non sunt con-
tradictoria, quæ tunc essent, quando negatio
vnius iudicij assereret modum, vt suppono ex
regulis modalium in logicis, & supra titulis hæc
declarauimus cap. 11. ideoque contradictoria hæc
essent: probabile est sufficere signa moribus
ad absolutioem conscientiam, & per aliud
iudicium dicemus non probabile est sufficere

signa, &c. cum autem in casu nostro probabili-
tas vnus non tollat probabilitatẽ alterius, inde
est, vt possimus absque dubio duos habere assen-
sus opinionatos de eadem re, etiam si riterque af-
fensus eliciatur ex principijs proprijs, seu in-
trinsicis eiusdem rei, & nõ est necesse, vt vnus
habeatur ex talibus principijs; aliud vero ex
communibus, seu extrinsecis, hoc est ex auctori-
tate, exemplo prædictum, & vt vult Vasquez,

Ex his colligitur, quod cum sequimur opi-
nionem probabilem alicuius, operantes con-
tra notam opinionem, quam probabilem
iudicamus, † non operamur contra conscien-
tiam, sed iuxta illam, quatenus prædictum iudicium
est, & aunc nobis licitum esse ioco
talem opinionem; neque iudicium, quo iudica-
mus nostram sententiam esse probabilem, nõ
repugnat conscientia, quia istud iudicium non
est immediata regula nostrarum actionum; nõ
quomodo potest in speculatiua parte non ap-
plicando illud ad opus; nõ conscientia autem est
iudicium prædictum dicens, quod in his circum-
stantijs sit nobis licitum, vel illicitum, & est ap-
plicatio actualis ad opus, vt in isto huius tracta-
tus declarantes conscientia nomen, asserimus

C A P V T XIII.

An Opinio in quouis tenui pro-
babilitatis gradu licitè admit-
tatur?

S V M M A R I U M.

- 1 Negatiua partem tuerentur aliqui.
- 2 Alij affirmatiua se subscribunt.
- 3 Negatur ab Authore secunda, & admittitur
prior sententia.
- 4 Posterior opinio cum quadam limitatione non
refertur.
- 5 Gravius in eodem modo interdum, quamuis non
intrinsicè, extrinsicè tamen reddunt pro-
babilem sententiam, quæ alijs esset parum
probabilis.

SE

N præcedentibus statutis pos-
sibilem esse quoque recipi opinio-
nem prædictè probabilem, pro-
babiliore relicta, quod postea, oc-
currat dubitatio conscientia
ista de quacumque opinione veri-
ficetur, etiam si reperitur in gradu tenuissima
probabilitatis.

Prima sententia est *Lesii lib. 4. de iust. c. 17.*
nu. 77. qui negat † per se loquendo absque ma-
gna, & urgente necessitate licitè admitti posse
opinionem, quæ est adeo tenuis probabilita-
tis, & in eadem sententia est Sanchez *lib. 2. de
matr. d. 36. num. 8. lib. 1. in decal. cap. 9. num.
87. Merolla tom. 1. d. 3. c. 4. num. 89.*
& nõ:

& aequissimè *Lanfrancus opus. 1. cap. quatuordecim*. circa de eo, qui adeo tenuem habet assensum circa alicuius sententiam probabiliter, ut vix illum percipiat, & vehementer formidationem oppositæ sententiæ, quam probabiliorẽ existimat.

2. *Secunda sententia*, est *Martini Bresseri de consue. prob. lib. 3. cap. 6. num. 77.* qui absolutè ait, licitum esse sequi opinionem, quantumvis parum probabilitatis habeat, & hanc opinionem expressè docet *Franciscus de Amico tom. 3. d. 15. sec. 3. num. 49.* Bresserus verò eam limitat modo probabiliter habeat assensum tamen contrarij authoribus, si sermo esset de opinione semiprobabili, vel propè ad probabilitatem accedente.

3. Sed dicendum est primò, non placere hanc sententiam, cum putem primam esse omnino amplectendam. Probat, quia quando opinio inuoluit adeo remissam probabilitatem, leuissimis nititur rationibus, quas ferè communiter auctores rejiciunt, & hoc parum probabilitatis pro nihilo existimandum est, si prudenter nos procedere velimus: non enim videtur esse rationi consentaneum relinquere opinionem probabilissimam, ut amplectamur illam, que vix limites probabilitatis attingit, & vix nomen opinionis probabilis mereatur.

4. Dicendum est secundo sententiam Bresseri admitti posse in casu urgentis necessitatis: ita *Sotus de secr. memb. 3. quest. 2. concl. 3. Lessius & Sanchez loc. cit. quibus addo Io. de Salsas in p. 2. tract. 8. disp. 78. se. 10. num. 58. & Nicolaum Baldellintheol. mor. tom. 1. l. 4. disp. 11. num. 19. & d. 12. num. 4.* qui laudat pro hac sententia. *Nazar. Suarez, Valentiam, Reginal. Ponamus*, claritatis gratia, exemplum adductum à *Lessio*, & de quo ex professo agit *Sanchez*, sit matrimonij nulliter contractum, ob aliquod impedimentum occultum, queritur, an eo ablato, requiratur utriusque coniugis consensus nouus, an vero sufficiat consensus vnus tantum scientis impedimenti ablatione, etiam si non adit nouus consensus alterius coniugis ignorantis illud impedimentum, quod præcessit, eiusque ablationem, communiter Doctores volunt requiri vtriusque consensus, quamvis paucissimi solum requirant vnus tantum coniugis consensus, que opinio licet parum probabilis, parumque tuta existimetur à *Lessio, Sanchez, & alijs*, nihilominus addunt in casu magne necessitatis, si E. C. vxor, que præstat consensum, credat quod si manifestat viro matrimonij nullitatem, non sit denuo præstaturus consensus, & per consequens ipse remanens cum maxima nota infamie, & timerentur grauis scandala, nempe rixæ, homicidia, &c. in hoc casu aiunt hi auctores licite admitti posse hanc opinionem parum probabilem, & hoc deducunt ex principio vniuersali, nempe quod magnitudo periculi facit, vt minus probabilis opinio præterdatis sit probabiliori, & extra hunc casum dicitur, id non esse licitum, que autem dicta sunt in matrimonio, dicere

possimus in alijs casibus; proinde prudens Confessarius, vel Theologus, à quo consilium postuletur, poterit, urgente necessitate, & grauiora scandala vitandi gratia, fœdere opinionem tenuis probabilitatis, licite probabiliorem, si hoc pacto incommoda illa declinentur, quod valde pro praxi notandum est.

Sed dices: scandala, & illa damna, que temeretur, nequeat reddere licitam operationem, que illicita existimabatur, neq; maiorem probabilitatem addere motiuo, cui opinio innititur, igitur liciti, remoto periculo damnorum, & scandalo, nullum esset sequi talem opinionem, illicitum etiam ceteri debet, eam sequi prædicto posito periculo.

Respondet, negando antecedens: nam & si damna, & scandala illa intrinsicè nequeat addere, aut augere probabilitatem opinionis, extrinsicè tamen id prætare possunt, quia posito illo periculo, prudens videtur electio talis opinionis, que, vt suppono, non est euidenter falsa, sed aliquali afficitur probabilitate; voco autem intrinsicè probabilitatem eam, que habetur effectibus, causis, & reliquis connectionem habentibus cum obiecto talis opinionis, modo supra perquis declarato: remotis tamen damnis, &c. admissio huius opinionis non censeretur prudens, cum nulla se offerret causa, cogens ad talem electionem, que supponitur, exigam illam probabilitatem per se tolam non esse sufficientem ad prudentem electionem: ex eo autem quod pensatis omnibus talis opinio in casu prædicto prudenter eligi possit, sequitur vsum eiusdem opinionis non esse illicitum, sed honestum: A lius actus assignari solet, in quo licita electio huius opinionis, nempe quando intellectu statim cogitur se determinare, ob casum aliquem, & nequit discutere rationes, aut consilium petere: tunc homo excubatur sequens hanc opinionem; nam illa ignorantia erit inuoluntaria. vide *Suarez id expressè docentem tom. 3. de cens. disp. 40. se. 9. nu. 13. Mevoham tom. 1. d. 3. cap. 4. dub. 2. num. 84. & alios apud ipsum.*

CAPVT XIV.

Licitum ne sit pro arbitrio variare opinionem probabilem circa idem numero obiectum.

SVMMARIVM.

1. Quid nomine obiecti in presentia veniat.
2. Nonnulli. hanc insipientes questionem, partem tenentur negatiuam.
3. Proponunt varia exempla pro questionis elucidatione vsq; ad num. 6.
4. Alia pro affirmatiua dantur exempla à nu. 7. vsq; ad nu. 10.
5. Ponitur ab affirmatiuam partem sustinentibus solutio argumentorum pro parte negatiua.

- 11 Colligitur non esse uniuersaliter verum, neque negatiuam, neque affirmatiuam.
 12 Firma assignatur regula, quado licita erit opinionum variatio.
 13 Quae conditiones copulatiue concurrerint licitiam reddunt variationem, & declaratur vsq; ad n. 17.
 17 Ponitur instantia in contrarium.
 18 Soluitur ostendendo disparitatem.
 19 Deficiente vtraque vel altera conditione, licita esse poterit variatio.

NOMINE obieci in praesentia intelligimus id, in quod intellectus iudicando fertur, siue sit quid positiuum, vt operatio, siue negatiuum, vt libera operationis omisio; & hoc non tantum secundum speciem, videlicet, non tantum spectando obiectum secundum se, eiusq; intrinsecam; verum etiam secundum omnes circumstantias extrinsecas, quae hic, & aunc concurrere, possunt ad illud honestudum, vel inhonestum reddendum; & in hoc sensu intelligitur questio, cum proponimus, an liceat variare opinionem circa idem obiectum, vt infra diuinitis exemplis declarabimus.

Mouent hanc dubitationem *Cardinalis Delungo* in *tract. de Euch. d. 15. sect. 1. num. 46.* quum postea expedit *Pasqualignus de conf. 339. n. 3. & in praxi ieiunij, de conf. 162. Fracis. Delungo p. 1. de cur. de conf. q. 16.* & ceteri auctores § part 2 negatiuam absolue concludunt, eamq; ex variis incommodis, quae ex sententia contraria, sequuntur, suadere conantur; pro ponam autem aliqua exempla pro vtraque sententia, & primo pro negatiua.

3 Sit Titius in sacra constitutus, qui hodiernas vesperas tenetur recitare, easq; recitandas distinet vsq; ad tempus proximum mediae noctis, postquam praecipuum illas recitandi spirat; & quia iam dno horologii, quorum vnum prius, aliud vero postertius per quadrante circiter, dat signum mediae noctis, & in neutro deprehendit error, sed vtriusq; testimonij censetur probabile; poterit Titius ad sui libitum eligere pro mensura temporis, in quo vesperas vult recitare, illud horologii, quod sibi placuerit, eligat vltimum, & dato ligno primi horologii; si postea prohibito variare opinionem, sequeretur, quod abso peccato omittit vesperas, quae variado, & eligendo ligno primi horologii, mediae nox praecedens diei esset iam trāfacta, & consequenter extincti iam esset praecipuum recitandi vesperas illas, & sic post singulis diebus procederet semper horas omittendo; hoc autē, vt patet, est incoueniens, & ex opinione illa sequitur, quae licitam esse opinionis variationem, affirmat.

4 Secundo possit Titius se regulare pro ieiunio Ecclesiastico cum vno horologio, & pro ieiunio naturali ad sumendam manē Sacratissimam Eucharistiam cum alio, quod postertius sonat, & sic si hodie sit per vigiliam alicuius festi, in quo Ecclesia praecipit ieiunium, Titius eligendo ditte-

sionem primi horologii post signū datū iudicari posse, clasp iam esse mediae noctem, & carnes comedere, peracta q; confessione, opinionem variando, eligere pro ieiunio requisito ad communionem dactum secundum horologii, quod nemo est, qui absurdum non censet; sed tamen sequitur ex variatione illa opinio circa idem tempus.

7 Tertio, Si quis voueat ieiunare in die praecedente ad aliquod festum. V. G. ad festum S. Ignatii Loyolae in eiusdem honorem; & deinde amplectens sententiam probabilem, quae affirmat posse vocum ab ipsomet vouente in opus aequale commutari, faciat commutationem in elemosynam, quam ipse vouens eximitur aequaliter Deo gratiam esse, sicut ieiunium illud; & idem non ieiunet; postea vero amplectatur opinionem negatiuam, votum commutari posse in aequale ab ipsomet vouente, siq; non erogat elemosynam, & quia fractio ieiunio, amplius ieiunatae ea die non potest iudicari esse liberam ab omni obligatione, & ieiunandi, quia ieiunium non est reparabile, & dandi elemosynam, quia positiva illa opinio negatiua, commutatio fuit inualida, & consequenter non obligans, quae etiam videntur absurda.

6 Ex his autem, & nonnullis alijs casibus colligunt Auctores citati sententiam negatiuam esse recipiendam, & ratione a prior illam confirmant, quia variatio illa tenderet in prauiudicium praecipio, quod fraudaretur iure suo iam facta electione, praecipuum, seu lex positum in possessione illius temporis medij inter signum vnius, & signum alterius horologii; & tempus illud vi illius electionis, & operationis sit pars subsequens diei, ideoq; non manebit amplius in libertate Titij opinionem variare cum prauiudicio praecipii, quod est in possessione huius temporis intermedij.

Ceterum pro alia sententia opposita, quae licere affirmat variationem ex vna opinione probabilis in aliam item probabilem, adduci possunt plura exempla.

7 Et primo, si sint duae opinionum contrariae, ambaeq; probabiles circa iustitiam huius muneris tributi, quarum vna dicat esse iniustum; alia vero iustum, possit Titius, sequens opinionem, quae asserit esse iniustum, illud fraudare; vel si illud soluat, occultam facere compensationem; postea vero poterit, variando intentionem, iudicare esse iustum, illudq; conducere, & ab alijs exigere.

8 Secundo, Probabile est apud Doctores si iniuste iustitiam ab alio, si iste alius noit, cum possit, iam iam ablatam restituere, posse compensationem in pecunijs facere; deinde si ipse aliam aliam diffamauerit, & nolet pecunijs famam dilantiam restituere, possit variare opinionem, quae negat fieri posse compensationem; & sic haberemus in isto casu opinionis variationem circa idem obiectum cum dno terrij, & nemo est, qui ita procedentem ad restitutionem non demnet, cum semper probabilem amplectus fuerit opinionem.

Tertio

1. Tertio: Hoc etiam apparet in voto diuini
 9. Alio; † Ponamus E.C. à Titio emissum sus-
 se-votum, vel solvendi in elemosynam decem
 aureos, vel ieiunandi per decem sabbata, deinde
 eligat prius elemosynam erogare, non inten-
 dens per hanc electionem facere novam obliga-
 tionem, ea tamen electione non obstante, posse
 sabbatis, scrupulo variare, & eligere ieiunium,
 & sic in multis alijs casibus licita erit variatio.
 Hæc autem sententia nititur illi principio com-
 munitate recepto, scilicet in nostra libertate
 esse sequi quamcumq; opinionem practicæ pro-
 babilem; quamvis ex hoc sequatur aliquid dam-
 num contra votum hoc enim non impedit, quin
 iure nostro utamur in opinionum electione.

10. Fundamentum verò prioris sententiæ posset
 solui, † si dicamus præiudicium illud contra
 aliud esse per accidens, & vt diximus, non
 posse impediri, neq; à nobis tolli, ne iure no-
 stro vltimaria illud vero, quod additur de pos-
 scitione, in quo, facta electione, ponitur præ-
 ceptum, seu lex, factæ responderi posset, illam
 non esse veram possessionem, seu non esse sta-
 bilem; dependet enim à nostra voluntate rem
 permittere, dum sententia non mutat, vtens
 iure suo, ad eam plane modum, quo demis-
 nus alicuius rei potest concedere, vel permit-
 tere alioni, vt fruatur fructibus sui prædij; fru-
 itio autem ista non erit possessio prædij; neque
 erit invariabilis, cum dependeat à libera concessio-
 ne, & permissione Domini illius prædij.

11. Ex his autem, que hæcenus in favorem tri-
 coluæ sententiæ dicta sunt, † colligitur non
 esse vniuersaliter, & absolute asserendum, varia-
 tionem opinionis circa idem numero obiectum
 nunquam esse illicitam, neq; inquam esse licit-
 am: assignanda igitur nobis erit regula, per
 quam agnoscamus, quando licet, & quando va-
 riare non liceat bene persequi omnibus.

12. Dico primo: † Quando copulatiue concu-
 rit due conditiones in explicanda, & non erit
 licitum variare pro arbitrio opinionem proba-
 bilem circa idem numero obiectum, & in hoc
 assentior prædictis Auctoribus, qui partem sub-
 tur negatiuam: Conditiones autem hæc sunt.

13. Prima est, † vt lex præcipiens sit certa. Secun-
 da, vt quando variatur opinio, res non sit gra-
 uis vt ex tali mutatione sequatur præceptum
 adimpleri non posse. His duabus conditionibus
 positis, erit apparet diffinitas in casibus, qui
 pro priori sententia negatiua adducuntur, & in-
 cipiendæ à primo: Lex præcipiens recitationem
 vesperarum est certa, cum nulla, vt supponimus
 sit excusatio ex parte Titij, & sic habemus pri-
 mam conditionem. Rursum cum Titius mutet
 opinionem electionis prius factæ, res non est
 integra, quia ex suppositione, quod noluerit re-
 citare vesperas ante pulsam primi horologii,
 tenetur illas recitare ante pulsam secundi, & ne-
 quit mutans accipere, vt menturam inceptionis
 sequentis diei testimonium primi horologii,
 quia vt sic totaliter redderetur impotens ad re-
 citandum, & deluderetur præceptum Ecclesiæ,
 & ita habemus secundam conditionem purifi-

catam; atque adeo illicitam esse variationem,
 quia ex illa necessitudo sequitur negatio actus
 debiti.

14. Quod verò ad secundum casum attinet, oc-
 curret difficultas, quia non videtur variatio ca-
 dere supra idem obiectum, concurrunt eni
 duo præcepta distincta, vnum de ieiunio Eccle-
 siastico in die sabbati, & aliud de ieiunio natu-
 rali, quod Ecclesiæ præscribitur ante summationem
 Sacrosanctæ Eucharistiæ, ideoq; dicitur dum
 est, regulam prædictam non esse veram, quia
 aliquis dicere potest in hoc casu non esse illicitam
 variationem, quamvis lex præcipiens sit certa,
 & ex variatione sequatur seruari non posse,
 iam si spectemus ieiunium Ecclesiasticum, quod
 Ecclesiæ præscribitur in peritigio alicuius Sancti,
 comestio hæc post sonum prioris horologii
 non videtur aliquid offere tibi ieiunio, quia
 supponitur fieri post signum mediæ noctis lap-
 se secundum probabile testimonium; si verò
 attendamus ieiunium naturale, quod durare de-
 bet usq; dum mane diei sequentis Sacra Com-
 munionem recipitur, nihil videbitur exerce-
 ri contra eius substantiam; quia à puncto, quo po-
 nitur incipere, nullus est comestio, aut potus;
 neq; dicitur ante illud punctum inchoare, quo-
 niam cum non sit certitudo de momento, quo
 incipere debet, sufficit probabiliter assignari
 fuisse punctum eius incceptionis, iuxta tecu-
 di horologii mensuram.

15. Cæterum si recte omnia expendamus, com-
 petemus in prædicto procedere modo aliquid
 heri contra præceptum Ecclesiæ, non id est cir-
 ca ieiunium Ecclesiasticum, sed circa naturale.
 Pro cans declaratione supponendum est nullis
 particulam illius temporis mediantem inter tonū
 vnius, & alterius horologii esse libram ab om-
 ni ieiunio, sed ex lege Ecclesiæ, vel omni, vel alteri
 ieiunio esse assignandam, cum hoc tantum
 discrimen, vt ieiunium Ecclesiasticum sit abso-
 lutè iud præcepto; naturale autem solùm ex
 suppositione Communionis die sequenti factæ;
 qua propter quælibet particula, que detra-
 hitur de tempore præcedente diei, in quo ieiunium
 Ecclesiasticum seruari debet, est addenda
 tempore sequentis diei, in quo ieiunium natura-
 les, usq; ad Communionem, seruantur, & non est
 in libertate Titij, ita exerce-
 re particulam præ-
 dicti temporis, vt in illa non erit obligatio
 à heretico ieiunij. Ratio autem est manife-
 sta, quia non est in eius potestate aboluere par-
 tes huius temporis ab vtroq; die; ita vt non sit
 pars vel præcedens, vel subsequens diei, quia
 si est ante mediam noctem, spectat ad præceden-
 tem diem; si post clapsam mediam noctem, per-
 tinet ad sequentem diem: si autem potest
 Titius variare, excederet suam facultatem, quæ non
 extenditur, nisi ad eligendum testimonium vnius
 tantum horologii, non vtriusq; in ordine ad ea,
 que ex parte Ecclesiæ in vtroq; die sunt exco-
 nendæ, ad eum ferè modum, quo si Titius pro-
 mittat Petro dare vnum ex duobus seruis, quos
 habet, nempe Sortem, aut Calum, & data pro-
 missione, Titius eligat Seruum consignare, si
 possit

postea moriatur Sortes, non erit in ipsius libertate variare electionem, allegans ex vi promissionis ad teorei assignare. Cuius determinatè; vt sic enim se totaliter eximeret ab obligatione, quod fieri nequit; tenetur igitur in eadem electione persistere, & dare Caium super litem. Vt in simili ostendit Sanchez lib. 4. in de cal. c. 23. n. 24. ex diuersis iuris, & tractatum ex lege Statum. *quasi Pampulium ff. de solut.* Cum enim res non sit amplius integra, & ex variatione, totalis sequatur exemptio ab obligatione dandi fertum, non poterit Titius variare: sic in casu nostro, quamuis sit in libertate Titij eligere testimonium prioris, aut posterioris historiæ, si eligat primum, & comedat, res non erit integra; proinde variare non poterit, quo totaliter ab viroq; ieiunio se liberaret, eo tempore, quo ab Ecclesia alterum precipitur.

16 Exdem conditionibus in tertio, & ultimo casu inueniuntur, nam transacto per iugilium S. Bartholæi, & facta commutati one illius voti iuxta probabilem sententiam, que ar fieri possit, & fracto ieiunio, res non erit integra; acque adeo non poterit vocari variando aliam eligere opinionem, que aliter non posse votum commutari ab ipso nec vouente in æqualem materiam, quia vt sic nullo pacto votum emissum seruaretur, cuius obligatio est certa. Manet igitur ex dictis non esse licitam variationem circa idem numero obiectum, quando duæ conditiones copulatiue concurrunt, & exemplis adductis videmus.

17 Sed quis iurare poterit hoc pacto? sit cras vigilia, in qua secundum Ius commune ieiunandum sit, in alio autem loco ob aliquos festi solennitatem, cuius etiam incidentia, auerit per tale ieiunium, & hodie fiat, si Titius hodie degat in Oppido, vbi non est ieiunium, & non ieiuet, proponendo tamen cras ieiunare: aut possit fructum ieiunium mutare in augmentationem, & recedens ab eo loco abeat ad illud Oppidum, in quo completum est ieiunium præcedenti die, non tenebitur in hoc Oppido ieiunare, & quæuis duæ illæ conditiones superius expressæ concurrant, variatio tamen non erit illicita: igitur regula tradita non est siena, sed huius. Ceteræ autem conditiones illas patet non præceptum de ieiunando esse certum, & non dubium, esse probabile; præterea res non est integra, quando fit variatio, cum sit post tractionem ieiunij præcedentis diei: quod autem Titius neq; hodie, neq; cras ieiunando peccet, probatur, quia nunquam inuenitur in loco, in quo vrgetur præceptum ieiunij. Casus iste practicus est, & accedere potest Romæ, vbi per iugilium S. Bartholæi celebratur 24. die Augusti, in alijs vero locis 23. & pariter Panormi, vbi vigilia S. Iacobi coincidit cum festo S. Augustini, & hinc ieiunium celebratur 23. die Iulij, secundum vero Ius commune fit de sequenti.

18 Respondendo primo, si a nonnullis negari variationem titam fieri posse obq; peccato, cum sit in fraudem ieiunij, & in hac sententia videtur esse Lessius lib. 4. de iur. c. n. d. q. 8. n. 6.

Respondendo secundo, danda id licite fieri, vel qua non fiat in fraudem ieiunij, sed bona fide, & causa aliquis negotij, vel in fiat intentione non ieiunandi, sit ex quo Titius vtatur iure suo, & accedens in alium locum, ubi igitur quæmus nullum inueniri peccatum in tali variatione, nego pariter, & diuersus enim est casus ille a nostro, in quo diximus variationem esse peccatum, & disparitas oritur ex diuersitate præcepti, nam præceptum, de quo nos loquimur sumus, & postulamus vt conditionem ad reddendam illicitam variationem, veritatem circa substantiam rei, vt licet; nempe circa vesperas recitandas, ad quas Titius obligatur independenter à loco, simul sit præceptum de ieiunio generali aut Communionem non est loco fixum, neq; adimpleti voti, & quamuis præceptum de ieiunio Ecclesiasticum, quod in secundo casu attulimus, possit esse loco additum, supponimus tamen Titium inueniri in eo loco, in quo extat præceptum talis ieiunij, sed in instantia illa, que fit in contrarium, Titius nunquam supponitur commorari in loco, in quo vrgetur præceptum ieiunij Ecclesiasticum, & ideo cum præceptum non afficiat Titium, vel saltem probabile sit non afficere, negamus pariter, & pariter negamus inueniri in hac variatione, quæ illas conditiones, quæ illicitam ipsam reddunt, quia vel non adesse præceptum, vel saltem probabile est non adesse; conditio autem à nobis requisita est, vt præceptum obligans ad substantiam rei sit certum, & vrgens.

19 Dico secundo, si deficiente vel vtraque vel altera ex prædictis conditionibus, variatio opinionis circa idem obiectum non erit illicita. Conclusio, exemplis, seu casibus prius præsertim est datententia affirmatiua, & fundatur. Et primo in casu illo de tributo, cum sit probabile esse mutuum, & obligatio illud solvendi non est certa; rarius quando subditus mutat sententiam eligendo partem, que affirmat tributum esse iustum, res est adhuc integra, quia iusticia poterit tributum solvere, & ita nulla ex duabus conditionibus reperitur. Demum in tertio casu de voto diffinitio idem est dicendum, quæ nulla inuenitur obligatio ex parte Titij, sicut ut ad eligendam determinatè hanc partem, præterea, cum mutata electione, res est integra, quia potest implere votum solvendo elemosinam, cum eodem votum fuerit, aut de ieiunando, aut de danda elemosina, electio vnius, aut alterius partis erit à libertate Titij solventis dependens, vt constat ex regula Iuris in sexto de dispensationibus, secundum quam dicitur in alternatiuis sufficere alterum adimpleri, & hoc est, quia, vt ainar Logichard veritatem propositionis demonstrat factis est alteram eligere partem. Et hoc est in omnibus, quæ hæcenus dicta sunt, patet opinionis probabilis variationem circa idem numero obiectum aliquando licite, alioquando vero illicitè fieri.

CAPVT XV.

Si quis de duabus oppositis sententijs probabilibus dubitet, si neutri assentiatur, possit ne alterutram licite sequi?

S Y M M A R I V M.

- 1 De alararum quasitum, & in xtra duplicem intellegendam decidendum proponitur.
- 2 Nullo persistente assensu ex parte intellectus voluntas non relictoperabitur, & probatur.
- 3 Respondeo quod si iuxta secundam sententiam pars negativa est Nauarrus, Pasqualis pro affirmatiua.
- 4 Pasqualis discursus procedit ex falsa suppositione contra Nauarrum.
- 5 Homo neutri parti assensit, si alteram ex utraque eligat, non peccabit, Probatur ratione.

DUPLICEM quis huic quasitio possit intelligendum dare. Primum, si illud in hoc sensu explicet, vt quis nullum eliciens detestatum solum sive per principia intrinseca, sive extrinseca, nihilominus voluntatis imperio iuxta alterutram sententiam operetur. Secundum, si ita excludatur assensus per intrinseca principia, vt tamen sit per extrinseca, & iuxta duplicem hanc intelligentiam erit a nobis quasitum decidendum.

Dico igitur primum, si intellectus priori modo se habeat, non potest licite voluntas operari, neque secundum vnam, neque secundum alteram opinionem. Probatur, quia, nisi dubium deponatur per assensum, quo intellectus vni adhaereat, parti, operatio non erit secundum regulam rationis, immo potius contra illam, quatenus operatur cum conscientia dubia, quod est intrinsece malum, vt dicemus infra; & de hoc, neque est, neque esse potest controversia; difficultas autem reperitur in acceptione quodam iuxta secundam sententiam, secundum quem punctum hoc exigitur.

Pro parte negativa citari solet Pasqualis in casu quis autem de parate dist. 2. na. 39. Et vnde ino infertur, quia si oecas non possit in tali casu a voluntate eligi partem, quae ubi placuerit, sed debere ab ipsa eligi tutiorem; quam sententiam impugnat Zacharias Pasqualis de opinionibus electio de off. 6. num. 1. ait enim sententiam hanc Nauarrum subsistere nequaquam posse, quia cum intellectus maneat dubietas respectu vtriusque partis, neque tutiorem poterit voluntas eligere, quoniam eligendo contra dubiam conscientiam operabitur, hoc autem est illicitum.

Sed recte discursus iste Pasqualis procedit

ret, si sententia Nauarrum esset illa, quam ipse existimat, et at res non ita se habet, quia Nauarrus loquitur in eo casu, quo intellectus manet, ita suspensus, vt non solum per principia intrinseca, sed neque per extrinseca dubietatem deponat, licet legenti locum illud erit aperum manifestum; postquam enim Nauarrus dixerat peccare eum, qui debens tutiorem eligere partem, motus tutam eligit, addit peccare similiter eum, qui adhaeret parti, de qua dubium habet verba autem eius haec sunt: Sed & eum, qui in re adeo sibi dubia, vt neque probabilis auctoritate credat alteram partem esse veram, adhaeret illi parti, de qua est dubium, aut licet, si saltem potest auctoritate contraria securus, quia de illa non dubitatur, an liceat. Hae Nauarrus, ex quibus verbis patet aliud longe diuersum voluisse ad eo, quod illi tribuitur; ponit enim casum, in quo dubius se offerentibus opinionibus; quarum vna est tutior, & altera minus tuti, de qua est dubium, tunc ait dubietatem non posse absque peccato adhaerere huic minus tutae opinionem, de qua neque probabilis Doctorum auctoritate credit esse veram, relinquens tutiorem. Vide quo pacto Nauarrus excludat probabilitatem, quae haberi potest etiam per principia extrinseca, quatenus expressit docet, ideo ita operentem peccare, quia eligat partem illam, cui neque probabilis auctoritas adhaereat, tamen de qua non potest eligi tutiorem. Casus vero noster est diuersus, quia procedit cum quis de vtraque opinione secundum principia intrinseca iuxta, & saltem in acceptione non deponit, eligit vnam partem, inquantum agnoscit existimari ab alijs probabilem.

Dico secundum, etiam si in casu posito intellectus neutri parti assensum per principia intrinseca praebet, si tamen ductus per principia extrinseca vni adhaeret opinioni, licet illi vilius homo operabitur: ita expressit Pasqualis p. 2. dist. 6. cap. 4. num. 18. ver. His omnibus tunc sententia de rotula tom. 1. sua moralis theologiae disp. 3. cap. 4. dub. 1. corol. 1. num. 30. Nicolai de laeelli tom. 1. lib. 4. d. 7. num. 4. Brasferus lib. 3. de consue. cap. 6. num. 39. Pasqualis loc. cit. Probatur autem conclusio mentis ista ratione: Si quis modo explicato operetur, id facit iuxta regulas prudentiae, & rectam conscientiam dictam; igitur etiam si intellectus neutri opinioni per principia intrinseca assentiatur, licet operabitur iuxta alterutram ex illis duabus opinionibus. Consequentia ista etiam est, si antecedens supponatur verum, quis nihil aliud ad honestam operationem requiritur, nisi conformitas ad leges prudentiae, & ad rectum dictamen, &c. Probatur autem antecedens homo sequens proborum virtutum sententiam prudenter potest sibi conscientiam formare de honestate operationis, quousuis ipse rationibus obiecto intrinsecis animi moueatur; diximus enim supra posse a nobis ad nostri opinionem stentiam, etiam si aliorum tantum auctoritate ducamur. Neque obstat debietas illa ex carentia rationum intrinsecarum, quia

posito

positio motus authoritatis, dubietas erit speculativa, & intellectus absolute, & simpliciter remanebit moraliter certus de honestate operationis, ad hanc enim denominationem satis est, ut ex vno capite motuum habeatur, neque oportet ex omnibus partibus illud habere, si licet nunquam dicere non esse certos, si certitudo ex vno tantum motuo oritur, sufficit enim, intellectum non operari cum dubietate politica, que expellitur, si animi vi vnius tantum motui certitudo habeatur, & respectu aliorum motuorum incertitudo, que non impedit actionis honestatem, & in hoc puncto est ratiocinandum ad eum plane modum, quo aliqui Philosophi iuxta probabilem opinionem discurreptis dicunt in eodem intellectu invidiam posse actu conscientie, & actum opinionis circa eadem obiectum, ex quo negant sequi intellectum simpliciter appellari posse politice obiectum, incertum, &c. quia negatio, cum sit malignantis nature, et aiat Logici, importat ex nullo capite in intellectu esse certitudinem, quod tamen est falsum, licet in casu nostro,

CAPVT XVI.

Stante iudicio de falsitate alienæ opinionis, an possit quis prudenter conscientiam deponere iuxta opinionem illam operando?

SYMMARIUM.

1. Supponitur opinio de qua est sermo.
2. Partem affirmantem tenent Pasqualigus, de qua non recedit citatur Ioannes Sanchez.
3. Retinens iudicium de falsitate alienæ opinionis, eo non deponit, neque per intrinseca, neque per extrinseca principia, si potest contra illud operari.

QUANTUM ad sermone, & supponere debemus sermone esse de opinione, quam viri docti sequuntur, quo non obstante, quis potest censere falsam esse sententiam illam, & decipi eius Sectatores, non verò sermone esse de opinione, quam Indociti tenent, de tali autem opinione nequit esse cōtrouersa, nō certum est, secūdu talem opinionem prudenter operari non posse, quia nullam occurrit, secūdu illā principij prudenter deponendi conscientiam, cum detur, & principia intrinseca, & extrinseca, quibus opinio ista innitatur, non enim se offerunt intrinseca, quoniam falsa iudicatur, neque extrinseca, cum à personis non qualificatis solum admittatur. Quisquis igitur procedit

de opinione recepta à viris doctis, quam alius falsam existimat, & querimus, an tali iudicio non deponit, possit esse falsus per principia extrinseca, nempe ductus auctoritate aliorum sequi opinionem hanc. *Zacharias Pasqualigus de opinionis electione decis. 1. §. respondet affirmatiuè, & pro se citat Ioannes Sanchez in selectis disp. 4. num. 7. Per scrupulosos.* Sed nisi fallor, non recedit citatur, quia hoc non asseritur à Ioanne Sanchez, solum enim ibi docet scrupulosum posse licite operari ductum auctoritate Consultarij, & aliorum Doctorum, etiam nō depono scrupulo cōtrario; hoc legē diuersū est ab eo, quod dicit Pasqualigus, nam aliud negotium est de scrupulosis, aliud verò de alijs qui non sunt scrupulosi; casus autem à nobis, & à Pasqualigo propositus abstrahit à scrupulis, & in communi accipitur: Præterea scrupulosus non ita adhaeret suo scrupulo, ut oporteat falsum existimare iudicium Consultarij, ceterorumque Doctorum, sed adhaeret simulari; ac nos ponimus iudicium, quo quis determinasset aliorum opinionem esse falsam, proinde casus noster est omnino diuersus. Sed quicquid sit de horum mente.

3. Dicendum est, si quis retineat iudicium de falsitate alienæ opinionis, & tale iudicium nec per intrinseca principia, nec per extrinseca deponat, non poterit licite operari secundum opinionem illam. *Auersa disp. 14. §. 8. concl. 1. & Pasquinez proculdubio tenet hoc disp. illa 62. cap. 4. num. 17. nam a firmis posse nos operari contra opinionem, secundum aliorum sententiam, vult à nobis alienam opinionem existimandam esse probabilem, aliter non possumus operari contra propriam. Aliter dicitur autem ratione, quia persistente iudicio de falsitate, & nullo adhibito iudicio cōtrario, operatio erit contra dictamen conscientie, atque adeo mala: ergo si tale iudicium non deponatur, & per intrinseca, aut per extrinseca principia, non poterit homo licite operari. Sed eius autem dicendum esset, si cum iudicio illo de falsitate concurreret aliud iudicium cōtrarium; quo quis existimet posse se decipi, & ex hoc sonnet iudicium probabile de illa opinione, ne discurrens: Quamuis certamen falsū esse aliorum opinionem, nihilominus, quia possunt me latere rationes alique, quas viri illi docti habent, & possunt decipi, idcirco, non obstante tali suspitione, seu iudicio opinatio, licitum erit mihi sequi ductum aliorum prudentium; posse autem hominem hoc sibi persuadere, est manifestum, quia cum iudicium de falsitate non dependeat ex motuo euidenti, & certo, non poterit esse euidens, ac proinde nō poterit quis vi talis iudicij certo, & firmiter iudicare opinionem aliorum esse falsam, & ideo prudenter poterit auctoritate extrinseca conscientiam deponere, & licite secundum aliorum opinionem procedere ad operandum.*

(1)

CAPVT XVII.

An Opinio probabilis iurisdictionem conferat?

S V M M A R I V M.

- 1 Explicatur quæstio, & status controversiæ.
- 2 In partem negativam inclinans aliqui.
- 3 Probabilis est iurisdictionem conferri ex probabili sententia.
- 4 Probatur paritate quadam ex L. Barbarius.
- 5 Disparitas à Salas ex cogitata refertur.
- 6 Impugnatur Salas.
- 7 Melior disparitas assignatur.
- 8 Pensatis omnibus eligitur opinio affirmatiua, & probatur.
- 9 Ex silentio Pontificis agnoscens contrarias opiniones inter Doctores solam permissionem, & non concessionem iurisdictionis colligi putavit Ioann. Sanchez.
- 10 In quibusdam circumstantiis concessio, & non pura permissio inferri debet.
- 11 Non minus ex communi errore, quàm ex opinione probabilis confertur iurisdictionis.

SOLENT Authores in rebus ad iurisdictionem spectantibus, & ab humana potestate dependentibus, quòdo hinc & inde contrariæ opiniones, sed probabiles, versantur, inquirere, An opinio, quæ affirmat in tali casu, & pro tali re, licitum esse iuxta talem opinionem operari, si operans probabiliter procedat in rebus iurisdictionem requirentibus, an censetur ob commune bonum † collata iurisdictioni, si forte reuera, & falsa sit opinio affirmans. Communiter exagitur controversia ista à Theologis in materia iurisdictionis requisitis ad Sacramentum poenitentiae impertiendum, cum occurrit dubitatio, an in Confessario sit necne iurisdictioni sufficiens ad absolvendum poenitentem, vel ab his aut illis peccatis; quæ rût in tali hæsitacione Doctores, an Ecclesia ad varia incommoda, & scâdala vitanda iurisdictione det tali Confessario. His postis proponitur, in præsentis quæstio: an sententia, quæ non est certa, & non transcendit limites opinionis probabilis, sit satis, cum dubitatio occurrit, ad conferendam iurisdictionem, licet ipsa opinio existimata probabilis, in rei veritate sit falsa.

- 2 † Tangens punctum hoc Salas in p. 2. tract. 8. disp. unica sect. 10. num. 101. & sect. 27. numero 286. & sequentiibus, & revocans partem affirmatiuam in dubium, inclinans in partem negativam, quâ et attendens rationes intrinsecas tenet Ioannes Sanchez in selectis disp. 44. n. 20. exagitan celeberrimam illam quæstionem: an Confessarius simpliciter ab vno Ordinario ap-

probatus, vbique vi talis approbationis possit Fidelium confessiones excipere, & à peccatis validè absolvere, & quamvis ipse Ioannes dicat per principia extrinseca necessitari ad existimandam partem affirmatiuam probabilem, ob plures Doctores illam tuentes; nihilominus per principia intrinseca contrarius iudicans tangit punctum huius quæstio, videlicet an in tali casu ab Ecclesia, seu à Summo Pontifice iurisdictioni conferatur Confessario sic approbato, ne varia sequantur incommoda in detrimentum spirituale Fidelium, & referens sententiam eorum, qui dicunt hoc non esse certum, soluit argumenta, quæ adduci possent in fauorem partis affirmatiuæ.

Sed probabilis puto cum alijs, ab Ecclesia, seu à Pontifice † iurisdictionem requisitam conferri, quando inter Doctores sunt opiniones probabiles, licet contrariæ, pro vtraque parte; vt in exemplo allato de iurisdictione Confessorij, vel in similibus: Hanc sententiam quam plures tuentur, vt Henriquez lib. 3. cap. 14. num. 3. 4. & in com. lit. G. Thomas Sanchez lib. 3. de matrim. d. 2. num. 65. & in decal. lib. 1. cap. 9. num. 35. Lessus lib. 2. de iust. cap. 29. num. 68. Conin. q. de Sacram. d. 8. dub. 3. concl. 6. nu. 22. & dub. 6. num. 47. Bonacina de Sacram. disp. 3. quest. 7. §. 4. num. 4. Fillucci in summ. 101. tract. 7. cap. 9. num. 227. Villalobos to. 1. trac. 2. disp. 13. num. 5. Castropalaus tom. 1. de conf. opinante disp. 2. §. nu. 9. & alij. † Probatur sententia hæc à pari; sicuti quando ex errore communi, & titulo præsumpto quis operatur; Ecclesia, in bonum commune Fidelium, dat iurisdictionem, vt ex L. Barbarius ff. de Offi. Præb. passim docent Authores, & ipsæmet Ioannes Sanchez iustinet eadem disp. num. 3. sic etiam, quòdo quis operatur ex opinione probabilis, eadem enim videtur paritas, idemque videtur vigere motiuum, nempe publica, & spiritualis Fidelium utilitas, & non magis debet esse potens vulgi error, quàm sapientium opinio.

Respondet † Salas secundo loco citatus, assignas disparitatem inter vtrumque casum; quia tamen eius verba mihi sunt valde obscura, quid colligere in ea obscuritate potui, referam: videtur igitur ab eotale assignari discrimen, videlicet, in lege illa Barbarius testimonem esse de errore communi totius populi ad iactum pertinente, & fundato in autoritate Superioris eligentis personam incapacem Officij Prætoris, & quia error facti facile detegitur, si eo detecto omnia acta essent irrita, magna oriretur perturbatio in Republica, & plura incommoda; idcirco Imperator totius Reipublicæ bonum attendens, declarauit acta illa habenda esse, vt firma, & valida: at error fundatus in dubio, seu in opinione probabilis Doctorum, moraliter loquendo, detegitur nequit, quia de rebus sub opinione positus haberi non potest certitudo, & consequenter neque manifestari potest nullitas confessionum, quæ factæ sint apud Confessarium, qui certam non habet iurisdictionem, sed sub

opinionem; & sic non est periculum, repetendi confessiones, cum earum nullitas detegi nequeat; † hoc mihi videtur voluisse Salas, quia eius verba & improprietas aliquam, & obscuritatem involvant, quod non est difficile pugnare. Primum, quia licet facilis detegi possit error fundatus in factis, quam in opinionibus nihilominus non debet detectio illa generari impositibilis; quia interdum sunt, ut examinatio hinc & iudicationibus agnoscatur. variis opinionibus veritas, & contrariae falsitas; ita in multis inaequitate sententiarum deprehendimus, quae antiquitas, ut probabiles existimatae, & admittit fuerunt; progressu tamen temporis Recentiores, qui circumstantias omnes expendentes habuerunt illas, ut falsas. V. G. nonnulli ex veteribus censuerunt validum Sacramentum poenitentiae in absentia collatum, quae opinio postea deprehensa fuit falsa. Similiter nonnulli existimauerunt attritionem, ut talem cognitam, insufficientem esse ad validitatem Sacramenti poenitentiae; hodie tamen, quamvis oppositum non sit euidenter certum, practice vero existimatur valde probabile, & forsitan moraliter certum. Praeterea nonnulli obligabant Sacerdotem sub peccato mortali ad recitandum Matutinum ante Sacrum, quae opinio hodie non est recepta, si licet cum tanto rigore, & idem invenire possemus per alias materias discurrendo. Non est igitur omnino impossibile detegi errorem in opinione fundatum, si eum existimavit Salas, sed est id admittamus. Respondet secundo, discrimen assignatum Salas non videri officium, quia periculum invaliditatis, atque adeo in omnino in utroque casu militat; maior vero, & minor facilitas in detegendo errore, nihil facit ad validitatem, seu invaliditatem casus dependentium a iurisdictione reali, & non ab apprehensione; non est si quis ignoret ab Ecclesia suppleri errorem, & iurisdictionem conferri Confessario, quando sub opinione est positum, an illam habeat propter hoc non vitatur nullitatis periculum respectu confessionis, si a parte rei ab Ecclesia non communicetur iurisdictione; proinde neque damnus poenitentis vitatur, quia non obtinuit tali confessione, si fuit de mortalibus, & sine oblatione perfecta, & confessio supponitur irrita dabitur ipse poenitens, si ita moriatur & sic ignorantia, & error ille, neque periculum, neque incommodum tollit, & consequenter inter hunc casum, & priorem, quando defectus fundatur in communi errore, non video sufficientem disparitatem, quae ad rem nostram faciat.

7 Melius † tamen quis discurreret, hanc aliam assignando disparitatem inter utrumque casum, nempe, quando error est communis, & oritur ex facto, per se loquendo, nullum extat motum suspicandi de falsitate, atque adeo, errore illo manente, nisi Ecclesia defectum suppleat, actus omnes ex tali errore procedentes essent invalidi cum maximo Fidelium dispendio, quia non agnoscentes errorem, neque de illo suspicantes, sibi non provident, & ad hoc vitandum Ecclesia pia mater supplet debet defectum iurisdictionis, reddendo actus validos; sed quando error fundatur in dubio, aut in opinione, ipsummet dubium, seu opinio subministrat motum suspicandi de falsitate; idcirco possent, si velint, Fideles sibi providere adhibendo certum remedium, ut nullitatem fugiant, v. g. aperiendo peccata Confessario certam habentem iurisdictionem, & si id commodè fieri nequeat, possint aperire peccata mortali Confessario incertam habenti iurisdictionem, miscendo tamen aliqua peccata venialis, in quae quilibet Confessarius, etiam non approbatus, iuxta ferè omnium sententiam, iurisdictionem habet, & sic efficiatur Sacramentum confiteus gratum, & indirectè saltem mortali illa remittitur, & per consequens nihil spirituale detrimentum recipere Fideles. Igitur in casu isto cum facile remedium adhibere possit, non oportet, ut Ecclesia suppleat defectum iurisdictionis in Confessario, qui sub dubio illam habet; sed in primo casu, quando error est communis, etiam si fundatur in factis, difficillimè cognoscitur defectus ob universalem errorem, quo omnes laborant, ideoque remedium non adhibetur, & sic patet disparitas inter utrumque casum; fundatur enim in impossibilitate, & possibilitate saltem mortali detegendi errorem, & v. n. d. periculum invaliditatis &c. & ideo in explicatione Bullae Cruciatæ ob hoc discrimen à me assignatum per s. tracl. s. ca. r. sec. 14. implexus sum sententiam, quae negat ab Ecclesia suppleri iurisdictionis defectum, quando error in Doctorum opinione, & non in communi errore fundatur; licet oppositam valde probabilem existimaverim.

8. Ceterum † his non obstantibus, quia opinio affirmativa est magis pia, & viris doctis à me oretenus consultis, magis placet, idcirco in hanc sententiam mitiore deventur operæ pretium duxi; tum quia in utroque casu eadem videtur paritas, ut superius probavi; tum etiam quia valde graue, & onerosum redderetur Fidelibus ingum suae Christi Domini, si sequentes opinionem probabilium sapientum fraudarentur, non obtinentes effectum ab ipsis intentum in rebus, quae sunt sub potestate Ecclesiae, & à iure positivo Pontificis dependent, qui est Pastor, & curare debet, ne sibi oves dependant, relinquendo eas cum onere amplectendi sententiam certam, & maxime in rebus mortalibus in quibus vix unquam inveniri potest talis sententia, cum ferè omnes inter gradum probabilitatis continuantur; ideoque si Ecclesia non suppleret, semper idem extaret mortalitatis periculum cum maximo ipsorum Fidelium detrimento spirituali, quod non videtur recto Ecclesiae regimini consentaneum.

9. Dices † cum Joanne Sanchez, aliud est permittere, aliud dare iurisdictionem, & ex silentio autè illo Pontificis scientis contrarias opiniones non rectè inferitur collatio iurisdictionis; nam permissio non aequivalet licentiae explicitae;

sz, sicuti æquivaleret ratihabitio de præsentis; at ex opinione probabilis in casu nostro permissionem tantum, & non ratihabitionem haberi probat idem Ioannes Sanchez ex eo, quod ibi versatur circa actum, qui utilis est tacenti, & consuetudini, & sic regula illa Iuris: *Qui tacet, consentire videtur*, locum habet in proficuis, & non in nocuis, & confirmat auctoritate alterius Sanchez lib. 1. de matrim. disp. 3. n. 3. quasi hoc ipsum docentis.

10 Sed responsio ista † nihil contra sententiam nostram facit, quia licet aliud sit permittere, aliud iurisdictionem conferre, & ex silentio ut sic, non magis unum, quam aliud colligi possit; nihilominus ex silentio in talibus circumstantiis, falsum est aliquid unum determinate ex illis duobus coniectari non posse; in præsentis autem casu dicimus inferri concessionem, & non puram permissionem. Ratio est, quia cum ad Pontificem summum tamquam ad universalem omnium fidelium Pastorem spectet regimen, Ecclesiæ, & dirigere eum ad salutem, ad eundem consequenter pertinet dare media proportionata, & necessaria ad finem illum obtinendum, sicuti etiam impedire contraria, quæ à sua mera voluntate dependent, ne Fideles decipiantur in rebus ad animæ salutem spectantibus; ideoque cum Pontifex sciat, aut scire presumatur inter Doctores contrarias esse opiniones de rebus istis positum, & Pontificium concernentibus, & opinionem illas esse probabiles, ut fideles munere Pastoris fungatur, debet implicitè saltem contentus esse, ut vniuersisq; absq; animarum detrimento iuxta suam opinionem procedat, vel debet declarare veritatem, & tuam mentem; cum autem taceat, est clara præsumptio vellet sine peccato, immo & cum effectu vniuersisq; opiniois Sectatores operentur.

11 Maneat igitur ex dictis non minus † ex errore communi, quam ex opinione practica probabilis iurisdictionem conferri in ijs, quæ sine de iure positivo, & humano, voluntate in verò superioris in hoc casu non minus errori laedere, quam opinionis neg; hoc gratis à nobis asseritur, sed solida, & efficaci ratione id suadet non solum ex eorum auctoritate, qui hoc affirmant, verum etiam ex congruitate posita in recto, sinceròq; Pastoris officio fundato.

C A P U T XVIII.

An ex probabilibus sententijs ea, quæ possessioni fauet, sit reliquis preferenda?

S U M M A R I U M.

- 1 Partem negativam sustinent aliqui, eorumque argumenta referantur.
- 2 Spèndam alios preferenda est opinio, quæ pos-

sessioni fauet.

- 3 In pari causa pro possidente est decidendum,
- 4 Quamvis pro contraria parte rationes sint probabiles, non fiatim contra possidentem, est determinandum, excessus enim compensatur interdum à possessione.
- 5 Satisfit fundamentum opposita sententia à num. 3. usque ad finem.

PRIMA opinio, quæ est † negatiua ponitur à Thoma, Sanchez lib. 1. de matrim. disp. 41. n. 30. Villalobos in summ. tom. 1. trac. 1. disp. 9. quæ absolute possidet, amplectitur etiam Zacharias Pasqualigus de opin. elect. decif. 31. Probatur primò, quia nulla datur obligatio sequendi sententiam quæ possessioni fauet. Probatur secundo, quia cum concurrunt duæ opiniones, ambæque probabiles, & quælibet ex ipsis esse possit proxima regula honestæ operationis, non cogimur eam admittere, quæ est pro possessione; neque ipsa possessio facit, ut obligemur ad sequendam opinionem, quæ possidenti opulatur. Probatur tertio ex Pasqualigo, quia ex vna parte nos non tenemur ad manutenendum aliquem in eius possessione, nisi dependenter ab opinione illa, quæ est regula operadæ, ex quo inferatur possessione dependentem habere ab opinione, non autè eligibilitatem opinionis à possessione.

Ex hoc contra vergeat, asserendum regulam Iuris, meliorem, scilicet, esse conditionem possidentis. Respondet ipse Pasqualigus; sicuti, & alij eundem tenentur defensores, regulam esse intelligendam de dubio, non autem de opinione, quando igitur res est in dubio, tunc conditio possidentis est melior, eique fauendum; secus quando pro vtroq; parte sunt opinioniones probabiles.

Secunda opinio contrariam asserit, videlicet † præterendam esse sententiam, quæ possessioni magis fauet; etiam si rationes potius in appositum inclinent: ita docet Pasquez p. 2. disp. 66. cap. 41. num. 7. Salas trac. 8. disp. vnica sect. 23. num. 231. Thomas Sanchez retractans id, quod loco prius citato docuerat, hanc opinionem sequitur lib. 1. in decal. cap. 10. num. 9. in fine. Castropalans tom. primo disp. 3. p. 2. num. 11. Ducuntur hi Authores ad hoc asserendum, quia putant possessionem præponderare rationibus contractis, quando non conuincunt rationes ipsæ.

- 3 Decidendum est primò: † In pari causa certum est pro possidente esse dicendum, & hæc est communis opinio, quam docet, & ex multis probat Menochius lib. 4. præsump. 69. numero 7. enarrans commoda possessionis, tertium autem commodum ex ijs, quæ ab ipso Authore enumerantur, est hoc à nobis positum probatur verò conclusio ex vtroque Iure; nam in lege civili ff. de regul. Iuris regul. 17. dicitur In pari causa possessor potior haberi debet, & in Iure Canonico similem habemus regulam.

gulam, quæ est 6^a. in sexto, scilicet: In pari causa potior est conditio possidentis: paritas autem ista, quam Iura exposulant, non est restringenda solum in casu dubio, vt Adversarij velle videntur. Probatur vterius conclusio, quia posita rationum æqualitate possessio aliquid operari debet, non enim videtur lumini nature consonum, vt in pari causa spoliatus ille, qui possidet: proinde sententia priori loco relata, vt iacet absq; distinctione, sufficere non potest.

Dicendum est secundo: Etiam in casu, in quo probabiliores videntur rationes pro non possidente, ¶ non est statim pro eo iudicandū contra possidentem, quia poterit excessus ille probabilitatis non esse adeo notabilis, vt vincat ius illud, quod possessor, p̄ factis omnibus, habet, & ratio est manifesta, quia ex vna parte possessio est fundamentum, ex quo fauor oritur pro possessione: ex alia verò parte probabilitas rationum latitudinem habet, ideoq; possunt rationes contrariæ ita crescere in sua probabilitate, vt euincant possessionem, & ita debilitari, vt sint inefficaces ad tollendum possessionis pondus, inde est, vt Authores secunde sententiæ, nempe Salas, & Castropalaus dicant possessionem præponderare omnibus rationibus contrarijs non conuincatibus, quantum verò debet esse excessus iste, vt possessionem vincat, arbitrio Prudentum est iudicandum, eorum nempe, qui absque possessione omnia diligenter expendunt.

Ad fundamenta verò allata à Pasqualigo pro prima sententiâ, non erit difficilis solutio.

Et ad primum, ¶ negandum est, vniuersaliter loquendo, nullam dari obligationem præferendi opinionem, quæ possessioni fauet, obligatio autem in Iure naturæ fundatur, vt ostendimus, dicente in pari causa pro eo, qui possidet, iudicandum esse, & similiter licet aliquas disparitas rationum, poterit esse insufficientes, vt pro non possidente iudicetur,

Ad secundum dico, opinionem se habere posse vt regulâ honestæ operationis, quando est practice probabilis; practica autem probabilitas, vt supra fuse ostendimus, sumi debet ex consideratione omnium circumstantiarum, quæ à parte rei concurrunt; proinde licet opinio contraria secundum se probabilitatem habeat; nihilominus si spectetur in re, secundū omnes circumstantias poterit esse solum speculatiuè probabilis, vt accidit in casu nostro; non enim est probabile in pari causa, vel etiam in aliquo excessu, quem habet opinio contra possessionem, sit satis ad prudenter iudicandum possessorem spoliari posse: nego denique possessionem interdum nos non vrgere ad eligendam opinionem, quæ ipsi fauet.

Ad tertium nego etiam eligibilitatem opinionis non dependere posse à possessione, vt patet ex dictis; sicuti enim dependet à rationibus, ita pariter poterit dependere à possessione inclinante intellectum ad suendum in his, aut illis circumstantijs ei, qui possidet.

CAPVT XIX.

An tutus maneat in conscientia
varios inquirens Theologos,
donec inueniat respondentem
iuxta suum placitum.

SVM MARIVM.

- 1 Nonnulli ex suffragatoribus, vt Principis voluntati conformetur nimium interdum sũe solliciti inquirentes professorem, qui iuxta ipsorum placitum respondeat.
- 2 Non posse id fieri iustitiam aliqui.
- 3 Si inquirentes vltra ratione procedat, nempe si inueniat professorem probabiliter respondentem, concedunt id fieri posse, sed si tali intentione non procedant.
- 4 In rigore Iuris hanc sententiam esse veram.

ASVS iste passim in praxi contringere solet; nam aliqui ad lucrum, vel commodum reportandum, vel ad aliquod suffragium dandum in beneficium alterius, ¶ desiderantes Principum voluntati morem gerere, circumuecti varios inquirendo Doctores, & Theologos, petendo ab illis, quid iuxta conscientiam facere queant; & si ab vno Theologo gratum non recipiant responsum, recurrunt ad alium, & sic deinceps, donec tandem aliquem reperiant respondentem iuxta ipsius interrogantis beneplacitum; quæritur modo, an iste talis tutus sit in conscientia?

Pro parte negatiua assertur *Nauarrus in summ. cap. 17. num. 83.* & *Adrianus in quarto de resit. qua. de prescrip. dub. vlt. dicitur* enim si Authores hoc licite fieri in no posse, proinde, qui solet ita procedere, in præu statu manere.

Sed. *Sanchez lih. 1. in decal. cap. 9. nu. 240. Castropalaus tom. 1. d. 2. p. 3. num. 6. Ioannes Sancius in select. d. 44. num. 34. vers. Ob quod certum. Bresserus de conf. libr. 3. cap. 6. numero 78. Balducci tom. 1. disp. 12. nu. 2. Franciscus Desugo p. p. decur. quæst. 6. & alij apud ipsum ¶ cum distinctione respondentem non nisi talis non procedit recta ratione, sed plures inquirent, vt si inueniat quempiam secundum ipsius placitum respondentem, cuius sententiæ, quibuscumque rationibus innitatur paratus sit sequi in praxi illicitè operabitur, & in malo statu manebit: si verò quærat Doctores, vt tandem aliquis iuxta ipsius quærentis voluntatem probabiliter tamen, & non leui fundamento, respondeat; tunc licitè operabitur, & in malo statu numquam*

manebit, quia operans iuxta probabilem sententiam non peccat.

Dicendum est hanc secundam sententiam in rigore esse veram ob rationem istam, quia nihil obstat magna illa propensio, & exquisita diligentia in perquirenda opinione iuxta proprium placitum, si opinio illa, ut prudens, & probabilis sustineri queat: attamen negari non potest, quin modus iste procedendi sit valde periculosus; nisi illa effrenata inclinatio sepe facit, ut non proponantur omnes circumstantiæ, quæ conferre possunt ad decisionem casus; vel ob deordinatum affectum, qui facit, ut allate rationes in fauorem petentis consilii exagerentur, & quæ obstatæ possent, leuiter referantur: in poenam autem sic operantis Deus interdum permittit, ad puniendos hos prauos affectus, ut hi decipiantur ignorantia crassa laborantibus, debet igitur vniuersi quique, recta ratione in rebus istis eligere vnum, aut plures Theologos, qui prudenter possunt iudicare, eisque sincere factum proponere, eorumque, consilio acquiescere, etiam si gratum sibi non sit, & non circumire alios, & alios, eorum votum inquirendo iuxta ipsiusmet petentis inclinationem, & deordinatum affectum.

CAPVT XX.

An Professor moralis Theologiæ consultus de re aliqua, teneatur iuxta suam, an vero iuxta aliorum opinionem, quamuis minus probabilem, respondere?

SVMMARIVM.

- 1 Declaratur status controversiæ;
- 2 Aliqui putant Professore consultum posse iuxta aliorum, & non secundum propriam sententiam respondere.
- 3 Nonnulli hoc limitant.
- 4 Ab alijs reicitur limitatio.
- 5 Consultus Professor de propria opinione, iuxta illam, per se loquendo, respondere debet.
- 6 Interdum non expedit respondere secundum propriam sententiam, etiam si de ea sit interrogatio.
- 7 Consultus si absoluit quærat, an teneatur restituere erit in libertate professoris obligare interrogantem ad restituendum iuxta aliorum sensum, dummodo ipse consulens approbendat ad id solam probabiliter obligari.
- 8 Occurrit instantia contraria.

V A E S I T V M hoc supponit illud, quod supra cap. 11. determinauimus, ut licitum, scilicet, esse minus probabilem, & minus tamen sequi opinionem, probabiliori relicta; addit tamen aliquod diuersum, nempe, in ordine ad alios interrogantes de opinione aliqua; euenire enim frequenter solet, ut Professor casum de re aliqua interrogatus. V. G. an sit obligatio, nec ne, restituendi, & ipse consultus, siue sit Confessarius, siue alius, opinionem habeat, interrogantem restitutioni esse obnoxium; licet alij Professores oppositum teneant: vel è conuerso consultus sit in sententia fauorabili ipsi interroganti; alij vero oppositum sustineant. quæritur, an professor iste consultus teneatur respondere iuxta suam opinionem, quam probabiliorē existimat, an vero, propria relicta, possit respondere iuxta aliorum sententiam, quamuis eam minus probabilem opinetur.

Sunt in re hæc varij apud Doctores modi dicendi; & satis communis opinio est eorum, qui dicunt posse in casu dato Professore consultum, responsum dare iuxta alienam, & non propriam opinionem; & ratio est, quia sicuti licitum est sequi aliorum opinionem minus probabilem, probabiliori relicta, ita licitum erit eandem alijs consulere: Rursus sequens, vel alijs suadens probabilem opinionem, prudenter operatur; ergo Professor iste poterit tacere propriam, iuxta aliam minus probabilem respondere. Hanc sententiam docet quamplures, ut Sanchez lib. 1. in decal. cap. 9. num. 19. Sayrus in clar. reg. lib. 1. cap. 6. num. 11. Becanus in p. 2. traçt. 1. cap. 4. quæst. 9. num. 16. Reginal. in praxi lib. 1. cap. 6. num. 97. Bonacina in decal. d. 2. quæst. 4. p. 9. nu. 8. Bassaus in flor. 7. Conscientia. num. 11. Ioan. Sanchez in select. d. 43. num. 42.

Cæterum limitat Vasquez, & Salas opinionem hanc, & dicunt non posse consultum respondere iuxta aliorum sententiam contra propriam, si debeat condemnare, aut obligare interrogantem ad restitutionem, aut ad aliud onus subeundum; si ipse interrogans iudicio, & consilio talis Professoris, & sola auctoritate illius sit se determinaturus ad restituendum, & si sciret opinionem eiusdem Professoris esse sibi fauorabilem, id est, non obligare ad restitutionem, minime esset restituendus; tunc enim sic moueretur auctoritate, quod est illicitum. Præterea qui Professore aliquem interrogat, an sit obligatio restituendi, non interrogat de aliorum sententia, sed de opinione ipsius consulti; ideoque consultus iuxta propriam, & non alienam opinionem respondere debet, & eximere interrogantem à restitutione, si ipse ita sentiat; At si Professor sit in ea sententia, quæ obligat: alij vero sint in contraria, quæ eximit à restitutione, poterit obligare consultentem respondendo iuxta suam opinionem, & non tenebitur responsi dare secundum aliorum sensum, & hoc sine detrimento charitatis, quia

quia ex charitate non magis obligatur consultus prospicere restituenti, quam ei, cui facienda est restitutio: sic loquitur *Vasquez secundum loc. cit. & Salas* *lib. 10. num. 94.*

4 Verum hanc limitationem rejiciunt *Sanchez*, *Bonacina*, & *Bassani* *loc. cit.* quia si cuncti Professor ipse potest interrogantem a restitutione liberare, suam aperiendo sententiam, quae est illi favorabilis: ita poterit eum condemnare, respondendo secundum aliorum opinionem, quam probabiliter existimat. ita hi Auctores discunt. Quid autem de re hac sit probabilis, in medium afferam.

5 † Dico igitur primum. Si petens consilium interroget Professorem, in qua sententia ipse sit circa rem aliquam, tunc certum est, per se loquendo, teneri Professorem, vel non respondere, vel respondendo decidere iuxta propriam opinionem, & hoc concedit *Sanchez* *nu. 21.* *Bonacina* *loc. cit.* & alij, quibus addo *Franciscum Delugo* in *decur. Theol. tract. de conse. quast. 7. num. 8.* Conclusionem hanc intelligo, siue opinio Professoris sit probabilior, siue minus probabilis ea, quam alij sentiant. probatur autem manifeste, quia si Professor responderet secundum aliorum opinionem, mentiretur, immoderato deciperet consultentem, qui expresse petit ipsius Professoris, & non aliorum sententiam, ut se determinet ad restituendum, vel non restituendum.

6 Dico secundum, quandoq; per accidens † expediens erit, ut consultus non respondeat iuxta suam opinionem, sed secundum aliam, quam putat probabilis. V. G. si detegendo propriam, consultens occasione arripere libere peccandi, abutens opinione ipsius Professoris, tunc ad vitandum scandalum, deberet consultus propriam sententiam occultare, ne subministraret consultenti materiam peccandi. Hanc conclusionem innuit *Sanchez* *loc. cit.* Idem etiam dicerem, si opinio ipsius Professoris indicaretur difficilis petenti consilium, ut advertit ipse *Sanchez* *num. 19.* & *Baldelli* *toma. disp. 17. num. 1.* & tunc deberet consultus aliqua uti equivoocatione, vel se aliquo modo excusare a responsione: hoc autem est intelligendum, illicque notabili dedecore, & nota ignorantia id fieri possit; nam si absque incommodo se excusare nequeat, poterit libere suam aperire sententiam, non obstante quod pravum interrogantis dispositionem praevidet, hoc autem in casibus particularibus est decidendum, comparando, secundum leges charitatis, detrimētū consulti, & periculum abeundi in peccatum ex parte consultentis, siue magis, siue minus proximi, & secundum maiorem, & minorem peccati gravitatem, ut declarari solet in *Tractatu de Scandalo*; ex charitate tamen deberet consultus ipsi interrogantem admonere, ut abstinere se a tali actione peccaminosa, quamvis ex illa non oriatur iuxta probabilē sententiam obligatio restituendi, & hoc faciendo Professor non peccabit aperiendo suam sententiam, quia non tenetur cum gravi detrimento suae estimationis

occultare veritatem, proinde erit scandalum passivum, quatenus consultens ex propria malitia eligit peccare.

7 Dico tertio. Si consultens absolute, & simpliciter interroget, ad quid teneatur, † puto opinionem *Sanchez*, & aliorum primo loco relictam cum quadam modificatione admitti posse, videlicet, esse in libertate Professoris obligare interrogantem ad restitutionem iuxta aliorum opinionem respondendo, si alij ita sentiant, dummodo ipse met, qui consilium petit, intelligat se obligari ad restitutionem non ex opinione certa, sed solum probabilis, quia tunc iam intelligit contrariam opinionem liberantem a restitutione esse etiam probabilis; proinde Professor nullam illi facit iniuriam, cum interrogans postulat, si velit, alteri opinioni se conformare, quae a restitutione absoluit; verum si ex circumstantiis, seu ex incapacitate consultentis ipse consultens ut responsionis Professoris credit esse indubitatum se teneri ad restitutionem, & non inveniri aliam sententiam contrariam sibi favorabilem; tunc censeo non esse admittendam opinionem *Sanchez*, & aliorum, quia ex tali modo respondendi in his circumstantiis declaretur consultens, cum certo sibi persuaderet teneri ad restitutionem, cum re vera ita non sit, & obligatio ad restituendum solum nascatur ex probabilis opinione; sicuti etiam & non obligatio. Conclusionem secundam veramque partem expresse docet *Castropalano* *tom. 1. disp. 2. p. 3. num. 4.* & mihi videtur certa, & fortis Auctoritas contrarij, quando aseruit posse Professorem respondere iuxta opinionem aliorum obligantem, intelligunt, cum consultens apprehendit solum probabiliter obligari, quod si hoc non percipiat, absque dubio tenenda est opinio *Vasquez*, & *Salas*, qui volunt tunc solum posse Professorem respondere secundum aliam, & non propriam sententiam, quando interrogans liberatur a restitutione, non autem quando condemnatur. Et confirmatur, quia petentes consilium, quamvis expresse non interrogant explicitè, an possit aliqua via ab obligatione se eximere, implicitè tamen id petunt, & hoc semper est praesumendum in dubio.

8 Nam valet si cum *Sanchez* & alij sup. citat. dicas: † licet Professor respondens secundum unam opinionem potest liberare a restitutione consultentem, ita & eodem modo respondens secundum alteram, condemnare, & obligare in favorem alterius non valet, inquit, quia diversa est ratio utriusque quando enim liberamus consultentem a restitutione, nemini iniuriam facimus, neque; si autem declinamus ad consultentem, quoniam in eius favore decidimus; neque; alteri, contra quem iudicamus, nam decisio est iuxta probabilem opinionem, & tutam in praesenti, quia iste alter non possidet, atque adeo illum minime spoliamus ea re, de qua iudicamus: in possessione vero est ipse consultus, ut ab hoc supponimus. Rursus quia Professor in casu posito non tenetur patrocinari causam alterius tertij, qui ad ipsum non recurrit, sed causam ipsius consultentis, qui recurrit, &

auxilium postulat ab ipso Professore; & ideo si contrariam decideret, potius consuleri iuriam aliquam irrogaret, spolians illum à suis pecunijs, vel altera re, quam acta possidet. Neque dicas regulam iuris, nempe; Malior est possidentis conditio, esse solum intelligendam in casu dubio; & non quando est varietas probabilium opinionum; inter Iudices non possidentem eam opinionem, quam probabilem existimant, spoliansque re, quam possidet, eamque alteri adiudicant. Ne dicitur hoc, tum quia loquendo de Iudice infensus dicitur clarabimus, quo pacto inter opinionum diversitatem se gerere debeat, ut muneri suo satisfaciat; tum quia alia est ratio de Iudice in foro externo, qui aequaliter oportet ut se habeat inter partes litigantes; & de Iudice in foro interno, qualis est Confessarius, aut alius Professor, nam iste debet, quantum fieri potest, favore pœnitenti interroganti, cum eius munus solum sit medicinam proferre consulenti, & non obteri prospicere, & si Professor sit, potest solum aliorum opinionem obligantem, & in modo respondendi non manifestet interroganti, responsum esse tantum probabile, ut supra explicuimus, de capite illum, & sic aperta patet disparitas inter Consulentem, & inter alteram tertiam personam, quæ consilium non petit.

CAPVT XXI.

Quomodo gerere se debeat Confessarius cum inter ipsum, & pœnitentem est opinionum contrarietas.

S U M M A R I V M.

- 1 Declaratur questio.
- 2 Si opinio pœnitentis est euidenter falsa, cessat controversia.
- 3 Est absoluetus pœnitens si probabilem habeat opinionem, licet Confessarius sit in contraria sententia.
- 4 Inteligitur cum respectu Confessarii ordinarij, tum delegati, contra aliquos censentes id esse verum respectu ordinarij tantum.
- 5 In casu predicto non solum potest, sed etiam tenetur Confessarius pœnitenti absolueret.
- 6 Obligatio ista ex parte Confessarij est gravis ex suo genere, contra Vasquez putantem esse leuem respectu Confessarij ex commissione.

PROTEST interdum contingere, et Confessarius opinetur aliquam actionem esse moraliter peccaminosam, seu aliquam contrarium, quem ipse pœnitens vult inire, esse vitiosum: Contra, neque actionem illam esse malam, neque con-

trarium esse vitiosum; in hoc autem casu non nulla sunt expendenda circa modum, quo prudens Confessarius debeat procedere, ne iniuriam faciat pœnitenti, & ne sacrilegium committat contra reverentiam debitam Sacramentis; idroque quod præcipue queritur est, an debeat Confessarius pœnitentem absolueret?

Pro solutione autem huius questionis, supponimus opinionem pœnitentis non esse euidenter falsam, sed alioquin nulla esset controversia, quia in tali casu pœnitens debet omnino relinquere errorem, & si aucter, iniret in prauo statu, & per consequens absolutio indignus: Supponimus igitur opinionem pœnitentis esse probabilem, & probabilem verò eam, quam Confessarius habet, à quo totum hoc agnoscitur; vel si à Confessario existimatur falsa opinio pœnitentis, ab illi iustam viam docti censeatur probabilis. His prænotatis, quamuis circa hoc phantasiam non reperiam magnam, inter auctores controversiam; nihilominus cum nonnulli ex illis aliquas apponant limitationes communis sententiae, iudicio debemus eorum placita examinare, à certioribus incipiendo.

§ Dicitur est primo, à Confessario absolui posse pœnitentem, si ipse Confessarius agnoscat eius opinionem esse practicè probabilem, quous exiti met suam esse probabiliorē. est contra *Adrian, quodlib. 2. quest. 3.* vniuersaliter asserit nemini licere, etiam Confessario, agere contra propriam opinionem: Sed conclusionem cōmuniter tuerentur Doctores, inter quos est S. *Antonius p. 3. tit. 17. cap. 30 §. 2. Nasar, in summ. cap. 26. num. 4. Syluest. verbo Confessio. 3. quest. 7. Suarez de pœnit. d. 32. sect. 3. Sanchez in decalib. 2. cap. 9. num. 27. Vasquez in p. 2. disp. 33. num. 34. Lanfrancus opus. p. cap. 4. nu. 10. sed Franciscus de Amico tom. 3. de regulis extrinsecis alium humanorum d. 15. sect. 3. num. 89. & 90. casum vniuersaliter examinans, limitat quando opinionem aliorum Confessarius putat improbabilem, at si talem non iudicat, per principia catinifica, saltem, poterit illam sequi, sic etiam quamplures alij: ratio pro hac conclusione est, quia dum pœnitens est rectè dispositus, debet absolui à Confessario, at sequens opinionem practicè probabilem, nisi aliud obstat, est rectè dispositus, ergo debet absolui, quia obest iudicium contrarium Confessarij circa probabilitatem opinionum; nam tale iudicium est speculatiuum, cum quo est compossibile aliud iudicium practicum, per quod Confessarius iudicet hic, & nunc pœnitentem adherentem probabili opinioni non esse in malo statu, proinde absolutio dignum; maior enim illa probabilitas, quam Confessarius agnoscit in sua opinione non tollit alterius opinionis probabilitatem, neque eandem pœnitentis dispositionem.*

Dicitur est secundo, doctrinā predictam non solum § locum habere respectu Confessarij proprii, & ordinarij, qualis est Parochus, & alius, cui ex officio incumbit confessiones audire; verum etiam respectu Confessarij delegati,

legati, & extraordinarij, non habentis ex officio tale munus. Conclusio est contra S. Antoninum, & Sylvestrum, sic communem opinionem limitantes, quam restrictionem reliqui auctores merito rejiciunt, quia tum in Confessario ordinario; tum in delegato vim habet ratio assignata, nempe poenitentem recte dispositum absolvendum esse post peccatorum accusationem.

Dicendum est tertio. In casu praedicto non solum Confessarius ꝑ quicquid sit, siue proprius, siue delegatus, potest, sed et tenetur poenitentem sic dispositum absolvere, ita plures ex authoribus in prima conclusione citatis, quibus addo Bassaem in flor. 7. Conscientia num. 13. est etiam ex parte contra Polanchum, qui in diversis Confess. cap. 1. S. de prud. conf. agnoscit discrimen in hoc inter proprium, & non proprium Confessarium; sed differentia ista, quam ponit Polanchus in aliquo sensu est admittenda; si enim sermo sit post auditam confessionem, censo eandem esse utriusque Confessarij obligationem, quia enarratis peccatis poenitens ius strictum acquisivit, ne ipsi denegeretur absolutio, si recte sit dispositus quoad reliqua necessaria. Si vero loquamur ante confessionem, certum est obligationem absolvendi non inveniri, nisi in Confessario proprio, quatenus ex officio tenetur talis poenitentem confessionem audire eo tempore, quo ipse poenitens opportunè petit: Delegatus vero, cum nõ sit proprius, non tenetur.

Dicendum est quarto, ꝑ obligationem istam absolvendi poenitentem respectu utriusque Confessarij post peccatorum enarrationem ex genere suo esse grauem, & sub peccato mortali, licet Vasquez c. est. num. 40. censcat respectu Confessarij ex commissione non esse graue peccatum, & communiter excusari posse, quia id facit bona fide, ex zelo propriae opinionis; sed id, quod statutus est omnino amplectendum, quod recte probatur ab alijs auctoribus; nam esset graue onus obligationem imponere poenitenti, iterum sua peccata aperiendi alteri Confessario. Dixi, esse obligationem sub mortali ex genere suo; nam interdum poterit esse sub peccato veniali, si confessio fuerit de leuibus, ac ordinarijs culpis, ad quas repetendas poenitens non esset notabiliter grauius.

Dicendum est quinto: Si contingat a Confessario censei opinionem poenitentis non solum minus probabilem, sed fallam; a probatis tamen auctoribus existimari probabilem, eisque innotescere etiam rationes omnes, quae conuincunt ad iudicium ferendum de ipsa opinione tunc teneri Confessarium poenitentem absolueret: ita docent Valentia in 2. 2. d. 5. quest. 7. puncto vlt. Bonacina in decal. d. 2. quaest. 4. p. 9. num. 8. Merolla tom. 1. d. sp. 3. cap. 4. dub. 1. conoll. 5. in fine. Baldelli tom. 1. d. sp. 13. per totam, & alij, apud ipsos: Dixi, si a probatis auctoribus reputetur opinio illa probabilis, &c. nam si qui eam tenent, non sint auctores periti in examinatione; poenitens autem totum hoc ignoret:

tunc multa sunt prudenter attendenda circa ignorantiam, qua ipse poenitens laborat, an sit vincibilis, aut inuincibilis, an ipsemet, vel alijse damnum asserat, sequendo opinionem illam; Si manifestata veritate facile ipse poenitens opinionem Confessarij sit amplecturus &c. de quibus supra diximus, agendo de conscientia erronea discept. 3. cap. 12. quae hic non sunt repetenda; & pensatis his omnibus debet prudens Confessarius determinare quid agendum, an debeat nec ne poenitente in eius bona fide relinquere; eundem absolueret, si opinionem illam non deponat, &c.

C A P V T XXII.

Vtrum Consiliarij, & Parlamentarij in Regis fauorem minus probabilem sequi possint opinionem.

§ V M M A R I V M.

1. *Questum praecipue locum habet in publicis, & generalibus Comitibus.*
2. *Completa eius decisio remittitur ad questionem de opinione a Iudicibus eligenda.*
3. *Consiliarij in publicis comitijs non comparantur ad Regem, vt subditi, sed vt iudices inter ipsum, & Regnum, quoad determinationem donatijs.*

C A S V S iste in publicis, & generalibus Comitibus frequenter contingit, in quibus Regni Primates coadunantur ad expendendas Regis necessitates, & modum, qui ad illas subleuandas magis expediens, & opportunus videtur in alia autem subsidia saepe proponitur donatiuum a Regniculis erogandum; ideoque occurrere hinc & inde possunt difficultates, & rationes pro vtraque parte, nempe tum pro soluendo; tum etiam pro non soluendo ipsum donatiuum, & opiniones varias esse possunt. Ponamus ergo duas sententias, quarum vna, quae asserit donatiuum tradendum, sit probabilis; probabilior tamen opposita; quaeritur nunc, a Consiliarij tuta conscientia, vtramque attendentes opinionem, possint illam minus probabilem eligere, quae fauorabilis est Regi, atque adeo concludere donatiuum a Regniculis soluendum.

Completa, omnibusque muneris absoluta ꝑ decisio huius quae sit magna ex parte dependet ab illa celebri quaestione, nempe: An Iudex in sententijs ferendis adhaerere possit probabiliori opinioni, probabiliorem relinquendo; Consiliarij enim in publicis comitijs se habent tamquam

quam Iudices, et restatur. *Vasquez opusc. de rest. cap. 6. §. 3. num. 76. & Thomas Del Bene de comitijs dubit. 2. sect. 1. num. 9. in fine*, quia ad ipsos pertinet examinare necessitatem Regis, aut Regni, & quod ab eisdem determinatur, est executioni mandandum; habent enim virti obligadi Regnicolus: proinde se habent in his, & similibus causis tanquam Iudices inter Regnum, & Regem, quando agitur causam ipsius Regis circa eius subventionem, sicuti et cum ponderantur necessitates regni, & tractatur de gabellis imponendis propter commune bonum, ipsi Consiliarij sunt veluti Iudices inter communitatem, & personas priuatas, quorum onus imponendum expenditur, an sit necessarium, nec ne? & in re hac non se habent in ordine ad Regem, tanquam subditi, sed potius, ut Superiores ad consatium determinandum. His autem potissis, per te etiam huius quæstio decitione remittimus ad ea, quæ dicturi sumus de opinionum electione à Iudice faciendam; in præsentia tamen dico breuiter non posse à Consiliarijs recipi minus probabilem sententiam in Regi, & Regnicolorum præiudicium; sed teneri opinionem probabiliorem admittere, eiq; se conformare. Rationes pro hac conclusione habebuntur infra, cum sermo de Iudicibus erit, quem admodum etiam, ibi argumenta, variaq; Doctorum sententiæ fusè discutiuntur.

C A P V T XXIII.

An Consiliarij tuta conscientia credere possint Regi suam, aut Regni necessitatem asserenti?

S V M M A R I V M.

1. Solent Principes donatum à subditis postulare, ut proprijs, aut Republicæ subueniant, necessitatibus.
2. Aliqui censent posse Consiliarios, Regi, necessitatem asserenti fidem prestare.
3. Principi asserenti aliquid in præiudicium tertij tendens, in multis casibus non est fides præstanda.
4. Debet in casibus prædictis assertio adminiculo aliquo fulcri.
5. Consiliarij in comitijs sunt Iudices examinantes necessitatem Regis, & vires communitatis.
6. Consilare debet necessitas Regis, aut communitatis, ut populi grauentur.
7. Ad fundamentum contraria opinionis ex Clementi, unica de probat. tres dantur interpretationes vsque ad nu. 9. in conclusiue.

ERIT etiam accidit, ut Rex, & aut Princeps aliquis absolutus, ad subueniendum proprijs, aut Reipublicæ necessitatibus, postulet à subditis donatum, & consequenter in hunc finem imponere noua aliqua tributum, cuius grauentur; quærimus nunc, utrū Consiliarij in publicis comitijs interuenientes, absq; vilo conscientie scrupulo fidem præstare possint Regi, aut Principi prædictas testanti necessitates, quando de opposito nihil constat.

Pars affirmatiua alicui sustinenda videri potest per textum in Clementi, unica de probat. vbi Pontifex decreuit credendū esse litteris, quæ ab ipso emanant: hoc autem extendi ad alios Principes inferiores firmant nonnulli, ut Barthol. in L. Ambitiosa nu. 28. ff. de decr. ab Ord. faciend. Castrus cōs. 300. ver. Dicit aliqui, & alij, quos laudat Mascardus de prob. concl. 1. 27. nu. 10. 23. & hoc propter eorum maximam excellentiam, magna enim ait Menoch. consil. 100. n. 16. est præsupptio pro illis, & hanc sententiam uertur aliqui, quos citat, & sequitur Diana p. p. tract. de parlam. resolut. 1. 1.

Dicendum tamen est, quæuis in quibusdam casibus Principi alicui asserenti fides sit præstanda; tamen hoc in multis, & præsertim quando agitur de præiudicio tertij personæ: sic Decius cons. 441. nu. 61. & seq. Guttie, lib. 4. quæst. 11. nu. 24. Mascardus concl. cit. nu. 114. & apud ipsum Oldradus consil. 378. sfermia cap. 1. qui successerunt. Rolandus à Valle cōs. 1. nu. 38. volum. 2. Franc. Ferrerius Iuriscōsultus Hispanus ad consil. Hac nostra eident. 3. nu. 42. & Ioann. Maria Nouar. de gramam. Vajal. gram. 39. initio, vbi quamplures citat: Thomas Del Bene de publicis comit. dub. 2. sec. 1. n. 4. quibus videtur adhærere Diana par. 3. tract. 3. Miscell. resol. 78. in additam. ad resol. 11. cit.

Duo autem sunt à nobis probanda, & conclusio polita firma remaneat. Primò, non esse obligationem ex parte ipsorum Consiliarium ad fidem Principi necessitatem asserenti præstandam; nisi aliud adminiculum asserenti suffragetur. Secundo, non posse ab eisdem præstari credita, ut vi fidei præstite onera subditis imponantur: Prima verò pars probatur ratione, fundamentali, & quamuis sit cotrouersum apud Doctores, an subditus teneatur Superiori obedire, quando est dubiū, sit ne licitum, aut illicitum id, quod Superior præcipit, iustum, aut iniustum tale, vel tale tributum, & alij velint in dubiū esse Superiori parendum; alij verò negent; quicquid sit hac de re, de qua infra in disceptatione de conscientia dubia erit fusè agendum) nihilominus cum non agatur in præsentia de subdito, & Superiore; certum est neminē teneri per se loquendo ad parendū, & exequendū, quod ab alio proponitur, & maxime quādo executio cedit in damnum alterius, sed teneri vniquemq; si vult adhærere asserenti proponenti, & exequi, quod ab illo proponitur, examinare causam, an sit iusta, aut iniusta, licita, aut illicita,

sita, ne cetera aliter imprudenter assentiret, & periculo se exponeret certandi: Secunda autem pars, quæ maximè ad plenam quæsitæ decisionem facit, ethaciter ostenditur ex eo, quod, ut supra diximus † Consiliarius in publicis comitijs nõ se gerunt tamquam subditi Regis, seu illius, qui personam Regis gerit, sed potius ut Iudices inter ipsum Regem, & communiatem, quando agitur ad subueniendum ipsimet Regi, vel inter communiatem, ut sic, & personas particulatæ, quando agitur de subsidio ipsi communitati exhibendo; munus autem Iudicis requirit examen causæ, antequam sententiam proferat, & male se gereret Iudex ille, qui, tali spreto examine, dictis alterius ductus sententiam ferret.

6 Et confirmatur, † nam constare debet necessitas Regis, seu vniuersitatis, ut populi grauentur; quia talis necessitas est causa finalis pertinet ad iustitiam tributis; proinde debet esse nota, ut colligitur ex cap. *peruenit de censibus*, & animaduertit Suarez *lib. 5. de legib. cap. 25. initio*.

7 Ad fundamentum verò contrariæ opinionis affirmatiuæ, desumptum † ex *Clementina illa unica de probationibus*, variis modo responsionibus, & primò ad, de solo Pontifice, qui in terris vicem Dei gerit, textum illum verificari, ut pluribus placet apud *Barbofam sibi num. 12. †*

Secundò dico, etiam si cum alijs demus, existetium ad alios Principes facultates absolutas, nihilominus, cum nonnullis limitationibus est explicandum, quæ ponunt Doctores, & præsertim quando agitur de grau, ac notabili tertij præiudicio, ut ex multis notauit *Mascardus de probat. cons. l. 39. num. 14.* & confirmari poterit ex *L. Nudus de testib. & ex L. Omnibus C. de test. in quibus statuitur neminè esse idoneum testem in re propria, idcirco præter assertionem Principis, alia conuincere debent adminicula, ut illi in facto proprio fides detur, & quia præfens quantum procedit de oneribus imponendis; proinde dicimus solam, & nudam Regis assertionem satis non esse ad probabile iudicium ferendum, de necessitate illa, quæ est sufficiens ad subditos nouis oneribus grauandos. † Tertio denique,*

9 respondeo textum illius Clementinæ procedere, quando agitur de fide adhibenda Superiori à subdito, & in ijs: in quibus consideratur tamquàm subditus; at in casu nostro, ut patet ex ratione fundamentali pro conuisione probanda, Consiliarius, non ut subditi comparatur ad Regem, sed ut Iudices, & in rebus ad ipsos, ut tales personas spectantibus, cuiusmodi sunt ipsorum,

res tributoris, ideo quælibet

ex vi illius textus con-

tra nos inferri

potest.

(*)

CAPVT XXIV,

An liceat Principi Superiorem, temporalem non agnoscenti ex probabili opinione indicare bellum ad recuperandum, Regnum contra alium Principem absolutum,

S V M M A R I V M,

- 1 Ante promulgationem Belli est examen de eius iustitia, faciendum.
- 2 Nequit Regni possessio spoliari ab alio vti opinionis probabilis, immò probabilioris ex parte facti.
- 3 Neutro possidente, si ex parte facti rationes sūt aequè probabiles, Regnum esse primi occupantis, cenjunt Petrus Nauarrus.
- 4 Alij sustinent esse diuidendum.
- 5 Hæc vltima sententia ab Authore recipitur.
- 6 Possitis probabilioribus motus ex parte iuris Rex illa habens potest Regnum pretendere.
- 7 Variant Doctores in determinando, an & x iste pro se ipso sententiam proferre possit.
- 8 Antequam Rex Bellum indicat, debet consilio prudentum se subire.

E hac materia fusè agitur in 2. 2. articulo, nonnulla de natura & terminibus, quæ pertinent ad hæc tractatum de probabili opinione. Incipiendo autem à factoribus, & certioribus.

Dico primò, certum esse antequam Principes supremus bellum indicat, ad aliquod regnum capiendum, † debet prius ponere diligens examen ad veritatem acquirendam, aliter grauius peccabit tenere probe deus in re magna momenti.

Dico secundò, si Princeps, contra quem bellum indicare intenditur, sit in pacifica possessione illius regni, & iste alius habeat opinionem solam probabilem ex parte facti, nempe ex parte instrumentorij & testij, quibus probatur regnum sibi competere, & alius, qui possidet similia habeat instrumenta, quæ oppositum probent; tunc non erit licitum † bellum indicare, quia nequit Rex possidens spoliari illo regno; possessio enim præualeat tali probabilitati, quæ habet alius Rex, etiam si ex parte facti maior sit probabilitas huius, quàm illius, requiritur autem moralis certitudo ex parte facti, ut possidea spoliaturita ebmuniter Doct. ut Bar. 2. l. q. 42. a. 1. d. 5. c. cl. 4. † alen. ibid. disp. 3. q. 16. p. 2. *Castrop. 10. 2. disp. 4. pun. 7. n. 1. Ioann. Sancius in se. l. 1. disp. 64. n. 56.* & in eadem sententia videtur esse *Delugo 10. 1. de iust. disp. 16. sec. 5. num. 98.*

Dico

Dico tertio; si neuter possideat, & rationes ex parte facti sint æquales quoad probabilitates, aliqui putant, ¶ regnum illud esse primi occupantis, seu vnumquemque ex his prætendenti- bus habere ius ad regnum illud capiendum, & consequenter posse bellum, indicere contra alij Regem prætendentem, & habentem pro se rationes æque probabiles: hanc opinionem sustinet *Petrus Navarra lib. 3. de restit. cap. 1. nu. 269.* & id fundat in hoc, quod in simili casu posset licite Iudex applicare rem vni ex litigantibus, cui sibi placuerit: Rex autem, siue quibusque alius Dominus absolutus non tenetur se submittere iudicio alterius, eique obedire, proinde de sua causa poterit ipsemet legale iudicium ferre, posita probabilitate prædicta, & prudentum consilio, ¶ sed alij consent in tali casu Regem non habere ius ad totum integrum, sed ad partem; & quod deberet fieri diuisio inter vtrumque Regem, & pars vni, pars alteri adiudicari. Hanc sententiam tuetur *Suarez tract. 13. de char. sol. 6. num. 4. Vasquez p. 2. d. 64. cap. 3. num. 1. Tannerus disp. 2. qu. 6. dub. 4. & alij*, quos citat, sequiturque *Merrilla tom. 1. d. 3. cap. 4. dub. 3. num. 204.* qui et negant, Iudicem in causa æque probabili pro vtraque parte posse ad libitum sententiam ferre in fauorem vnius partis, sed dicunt debere rem, de qua est controuersia, diuidere modo superius explicato, ¶ Et hæc vltima sententia mihi videtur rationi magis contentanea, quam suadere possumus eodem argumento, quo hoc ipsum ostendimus loquentes de Iudice in ordine ad personas priuatas litigantes, siue ista æqualis probabilitas sit circa factum, siue circa ius.

Dico quarto, si ex parte vnius Regis post adhibitam requisitam diligentiam rationes ex parte iuris sunt probabiliiores, & efficaciores duo sunt determinanda: Primum an Rex talia habens iura, possit prætereire regnum. Secundum, an possit sententiam pro se ipso ferre, & si impediatur ab alio Rege, bellum contra illud indicere: Et quoad primum certum est ¶ posse, quia illa maior probabilitas circa iura est sufficiens, vt Rex valeat, in sui fauorem formare practicum iudicium, quod regnum ad se pertineat, vni similius erunt inter personas priuatas litigantes coram Iudice: De secundo vna ¶ sententia Doctoresnam *Molina tom. 1. de iust. tract. 2. disp. 103. & Tannerus loca prius citata* partem affirmatiuam sequuntur, posse videlicet, sententiam pro se ferre, & ducuntur ex eo, quod Rex in temporalibus cum non agnoscat superiorum, potest à se ipso causam suam decidere, & secundum decisionem, eam exequi proinde si impediatur, & alia via facillime occurreret, armis regnum occupare, potest. Verum *Vasquez loc. cit. Turr. opus. 10. de conse. dubia disp. 4. dub. 2. Lorca in p. 2. d. 39. & alij* putant in controuersia, quæ est probabilis pro vtraque parte, non posse Regem per se ipsum controuersiam illam iuridicè determinare, eamque mediante bello, exequi, sed de-

bere rem examinandam alteri subicere, eiusque determinationi acquiescere, & hoc probatur ab his Authoribus varijs rationibus; nã Vasquez probat ex eo, quod bellum inire est actus iustitiae punitiuæ poenam infligentis contra contumaces, & rebelles: non videtur in casu nostro Rex contrarius, esse contumax, & rebellis, si non acquiescat iudicio alterius Regis putantis regnum sibi competere. Alij verò id probant, quia vt Rex sententiam contra alium Regem profert, debet examinare non solum rationes oppositas, sed audire ea omnia, quæ alius Rex potest contra excipere; & ideo non videtur iuxta rectam rationem, parte inaudita, sententiam ferre, ex quo sequitur, cum neuter ex ijs habeat superiorem temporalem, non erit maior ratio, cur potius vnus suas rationes coram altero representare debeat, & non iste coram illo; & quia ambo in hoc sunt pares, videlicet nequit alter pro se sententiam ferre, & per consequens alter si eam tulerit, bellum indicere non poterit.

Difficultas autem est cuius iudicio remitti debeat causa. Vasquez ita rem hanc determinat, scilicet, quod si controuersia est V.G. de aliquo Marchionatu, qui est subditus alicui regno, causam decidendam esse ab illo Rege, sub cuius imperio reperitur Marchionatus ille, & circa hanc litem Reges illos prætendentes non posse se eximere à sententia, & iudicio huius tertij Regis: Ratio autem est, quia Marchionatus ille cum sit subditus huic Regi, & eius legibus regatur, contentaneum est, vt lites circa eundem Marchionatum definiantur ab Authore earundem legum: Si vero controuersia est de regno, de cuius successione est lis, tunc inquit Vasquez controuersiam esse finiendam ab ijs, ad quos spectat regimen huius regni, mortuo Rege. Contra hæc opinionem inturgit *Vulpes in summ. tomo secundo p. 2. d. 72. artic. vltimo, numero vndecimo*: putans ad summum Pontificem pertinere in tali casu litem decidere, ceterum quamuis in summo Pontifice resideat iurisdicção diuini similes controuersias, quando id ordinari debet ad salutem spiritualem; vbi verò solum agitur de bono tantum temporali, non probat sufficienter Vulpes iurisdicção residere in Pontifice; ideoque magis placet pertinere ad Principes regni, qui regere debent ex officio mortuo Rege: in tali enim casu, cum lis sit decidenda, iuxta leges eiusdem regni, interpretes harum legum non sunt alij, nisi ij, qui regimen habent ipsius regni, & addit idem Vasquez, quod si sint suspecti, poterit ille, qui habet eos, vt suspectos, alios, vt Iudices non suspectos, nominare: demum, qui hac via procedere recusant, iam iniuriam suo aduersario inferunt, & ideo iste poterit iuste bellum indicere. *Arriaga autem in p. 2. d. 24. sect. quinta subsect. 4.* multa dicens examinando opinionem Vasquez, tandem numero 46. v. vnde vltimo &c. concludit in omnibus ferè casibus optimum modum componendi talia dubia esse per

lurisperito, & Theologos decidenda. Hæc & similia dicunt hi Authores; attamen in præxi ordo iste à Principibus absolutis minimè servatur, † unde tamquam certum existimo, antequam Rex, qui præterdit, Bellum illud indicat, adhibendum esse plurtum consilium, qui nulla suspitione notari valeant, timorata conscientia, & prudentes, qui absque passione causam examinent, & secundum eorum sensum, perpenis omnibus circumstantijs, determinent quid licitè à Rege sit faciendum.

C A P V T XXV.

De opinione, quam Princeps in tributis imponendis sequi debet circa iustitiam causæ finalis.

S U M M A R I U M.

- 1 Iustitia ex parte causæ finalis vna est ex præcipuis conditionibus requisitis.
- 2 Consultatione præmissa, si rationes hinc, & inde sunt probabiles, imponi poterit tributum.
- 3 Si probabiles concurrant rationes pro non imponendo, in iustè imponitur.
- 4 Neque est imponendus, si res sit dubia.

SUPPONIMVS ex tractatu de Gabellis inter conditiones à Doctoribus requisitas ad licitam tributorum impositionem † vnam ex præcipuis esse iustitiam causæ finalis, & hoc in præsentia à nobis vt certum supponitur: id autem, quod examinandum proponimus est, an quando duæ concurrunt opiniones, quarum vna dicet iustum esse tributum; alia verò oppositum asserat, videlicet esse iniustum, & utraque opinio sufficientes pro se rationes habeat; an Princeps priorem sequens opinionem, possit tributum imponere, quidque dicendum, quando opinio, que vult tributum esse iniustum sit probabilior, efficaciorque pro se, quam contraria, habeat rationes, verum in tali casu licitè sit gravare subditos, tributum eis imponendo.

Difficultatem hanc sub his tenuissimis comparationis inuenio apud aliquos, nempe *Vasquez opus. de rebus. cap. 6. §. 2. num. 36. Ioannes de Dica castro libr. 2. de iustit. tract. 20. dispus. 3. dub. 3. num. 94. & Andr. Lanfrancum de opinionen. elect. opusc. p. num. 3.* qui dicunt, Principem in tali casu teneri ad recipiendam probabiliorem sententiam, atque adeo tributum non imponere: mouetur hi Authores ratione

inferius adducenda.

2 Dicendum est primò, † quando, pensatis omnibus, & adhibita Doctorum consultatione hinc, & inde probabiles sunt rationes, tum pro imponendo, tum pro non imponendo tributò, censo posse iustè, licentè à Principe subditis tale tributum imponi. Hanc sententiam supponere videtur, qui dicunt satis esse, vt examinata causâ finali Princeps pro impositione tributì probabiles habeat rationes: sic *Suarez libr. 5. de leg. cap. 18. num. 19. Lessius libr. 2. de iustit. cap. 33. dub. 8. num. 42. 64. Thomas Del Bene de Regi. potest. ad per. tributa dub. 8. sect. 2. num. 4.* Si enim hi Auctores requireant certitudinem, seu euidenciam moralem de iustitia causæ, non dicerent sufficere rationes probabiles nam rationes, que solum probabiliter suadent opinionem aliquam, non inducunt certitudinem de opinione illa: immò addo expressè *ab eodem Suarez* hoc an maduerit, quia loco citato, quando subdit in ipso Principe non requirit euidenciam causæ, vt tributum iustè imponat, ait sufficere, vt post prudentem consultationem probabiliter iudicet causam, & impositionem esse iustam, & ad hoc confirmandum aliquos laudat; ferè idem dicit *Thomas Del Bene*, vt supra notauit, & in hac eadem sententia sanè esse debent omnes illi Authores, qui putant posse Iudicem ex duabus opinionibus equè probabilibus quoad Ius, & quoad factum eam eligere, quam meliorem: hoc autem Doctores retulimus supra cap. 23. concl. 2.

2 Dicendum est secundò, Si omnibus perpensis probabilibus erit, causam non esse sufficientem ad tributum imponendum, † certum non posse Principem illud imponere, etiam si pro iustitia impositionis sit sententia speculatiue probabilis: hanc conclusionem defendit *Vasquez opus. de rebus. cap. 6. §. 2. num. 96. Lanfrancus opusc. p. num. 30. Ioannes de Dica castro libr. 2. de iustit. tract. 20. dispus. 3. dub. 3. num. 94. & alij* quos tacito nomine laudat *Cardinalis De Lugo tom. 2. de iustit. disp. 36. sect. 6. num. 92.* Probatur potest conclusio, quia Princeps in hac re habeat veluti Iudex inter communitatem, & subditos in particulari, & quædammodò duplici posita opinione probabilis circa Ius, nequit Iudex adherere opinioni minùs probabili, vt infra ostendemus: ita & in hoc casu non enim videtur rationi consentaneum, vt subditi habentes pro se efficaciores rationes à Principe grauentur; quemadmodum è consensu si probabilis erit oppositum, nempe esse bono communitatis expedientes hic, & nec non subditos grauari, teneretur Princeps, tamquam Iudex, sententiam ferre de imponendo tributo, quin prospicere debet ipsi Republicæ, seu bono communi, vt notat idem Lanfrancus loc. citat.

Dicendum est tertio, si post prudentem consultationem res erit dubia, an causâ imponendi tributum sit iusta, nec ne? Ita pro neutra parte ferri possit iudicium probabile, & resul-

4 tet dubium ꝑ tunc non poterit Princeps subditos grauari: sic docet Suarez cap. illo 18. num. 13. & Dicaſtillo dubitilo ꝑ. num. 94. 102. & alij quia in tali caſu Ius, quod habent ſubditi in proprijs bonis, eſt certum; Ius autem, quod habet Princeps vi ſupremi dominij ad imponenda onera hic, & nunc non eſt certum, & hoc, quia tale Ius non eſt ipſi abſolute conſeſſum, ſed conditionate; nempe, poſita iuſta cauſa; idcirco dum non apparet talis iuſtitia, Ius ſupremum Principis remanet impeditum, atque adeo vi euſdem Iuris non poterit Princeps Operari, tale tributum ſubditis ſuis imponendo.

C A P V T XXVI.

An Subditi contra propriam opinionem Superiori parere teneatur.

S V M M A R I V M.

- 1 Sermo eſt de ſubditis vniuerſaliter, ſecularibus, & regularibus.
- 2 Opiniõnum contrarietas inter ſuperiorem, & ſubditos ex triplici oritur capite.
- 3 Adriani opinio negat poſſe contra propriam opinionem ſuperiori obedire.
- 4 Alij conſent eſſe obediendum, quando ſubditus tantum probabiliter iudicat rem præceptam eſſe illicitam, vel poteſtatem præcipiẽtis excedere.
- 5 Negat hoc Petrus Ledefma.
- 6 Si probabilitas verſatur circa obligationem parendi eſſe in libertate ſubditi obedire autumant aliqui.
- 7 Nonnulli non agnoſcunt diſcrimen inter probabilitatem verſantem circa obligationem, & probabilitatem rei præcepta.
- 8 Quando contrarietas opinioũnum eſt de legitima poteſtate ſuperioris, aut de eius legitima electione, ſi ſuperior ipſe ſit in poſſeſſione aſtringendus eſt ſubditus obedire, ſecus ſi in poſſeſſione minimè ſit, putavit Thomas Sanchez.
- 9 Conſtarium docent alij, niſi præſumptio Iuris fauac ſuperiori.
- 10 In omnibus tribus modis integrum eſſe ſubdito obedire tucur Ioannes Sanchez.
- 11 Sententia Adriani eſt reiſcienda.
- 12 Cum eſt probabile eſſe licitum, quod præcipitur tenetur ſubditus obedire. quamvis ſit etiam probabile eſſe illicitum.
- 13 Quattuor argumentis oppoſitum probat Ioannes Sanchez.
- 14 Eſt diſparitas inter Conſeſſarium, & ſuperiorem in foro externo.
- 15 Quamvis admittatur ſe cundum aliquos reum cum periculo vitæ non teneri veritatem aperire,

nequit tamen vniuerſalis regula præſcribi, per quam ſubditus ſemper excuſetur ad obediendum, quando pro vtraque parte eſt probabilitas.

- 16 Diſcrimen eſt inter obligationem ſoluendi tributum, & obligationem perſonalem ebediendi ſuperiori præcipienti.
- 17 Interdum aſtringimur noſtram deſerentes opinionem, alteri adharere.
- 18 quando opiniones contraria immediate verſantur. circa obligationem parendi arbitrio ſubditi remanet obedire.
- 19 Conſirmatur ſententia iſta.
- 20 Conſultatur Ioannes Sanchez, & ſufficiens aſſignatur diſparitas inter probabilitatem, verſantem circa præceptum, & probabilitatem verſantem circa obligationem parendi.
- 21 Si opinioũnum diuerſitas fertur circa poteſtatem ſuperioris, & dubium ſit, an fuerit nec ne Canonice electus, ſubditum non aſtringi ad obediendum. cenſuit Thomas Sanchez; Alij vero oppoſitum tucur.
- 22 Diſtinctione adhibita, diſtinguitur controuerſia, ſi enim dubium verſetur circa factum, tunc ſubditus non obſtante probabili opinione contraria tenetur obedire: ſecus ſi dubium circa Ius verſetur.
- 23 Exponitur regula Iuris quatenus aſſerit meliorem eſſe poſſidentis conditionem.

V B hoc quaſito comprehendimus ꝑ ſubditos cuiuſcuſque conditionis, ſive ſint Religioſi, ſive ſeculares, de quibus propoſitionaliter eric agendum. Pro qua re

Aduertendum eſt contrarietatem opinioũnum inter ſubditos, & ſuperiorem imperantem ꝑ tripliciter conſtingere poſſe. Primò, quando ſubditus probabiliter opinatur rem præceptam eſſe ſe illicitam, ſcit tamen ab alijs probabiliter exiſtimari licitam. Secundò, ſi diuerſitas opinioũnum ſit, an hic, & nunc teneatur obedire, licet de reliquos præcepta non ſit illicita, & iſte ſecundus modus eſt diuerſus à primo; nam in primo probabilitas immediate fertur in obiectum, ſeu in rem ipſam præceptam; in ſecundo autem fertur immediate, non in rem ipſam, quæ eſt materia præcepti, ſed in obligationem, quia contrarietas eſt, an ſit parendi obligatio nec ne? Tertio, varietas poteſt immediate verſari non in rem, ſed in iurisdictionem, ſeu in ipſum præcipientem, de quo ſit controuerſia, an ſit legitimus ſuperior? His præmiſſis

Prima opinio ſit illa, quam docuit Adriannus quodlib. 2. pun. 3. qui voluit non poſſe ſubditum contra propriam opinionem obedire ſuperiori præcipienti, quia ageret contra conſcientiam, quod eſt intrinſecè malum.

Secunda ſententia defenditur à Sayro in clan. reg. lib. 1. cap. 12. verſ. Denique cum dicitur Corduba in queſtion. lib. 3. queſt. 9. Suarez in 3. par. 20. 5. diſp. 4. ſeſſ. 6. num. 6. Vaſquez in p. 2. diſp. 66. cap. 9. Sanchez in ſum. lib. 6. cap. 3. n. 6. Mal-

6. *Maldero in p. 2. disp. 86. concl. 4. Castropal. tom. 1. disp. 3. pun. 6. Granada p. 2. contr. 2. trac. 12. disp. 4. jell. 3. num. 27. Bressero lib. 3. de cōse. cap. 26. & alij qui dicunt, si casus contingat primo modo, nempe, esse probabilem opinionem illam, secundum quam subditus existimat rem præceptam esse illicitam, vel excedere potestatem Superioris, subditum teneri Superiori obedire; cæterum alij negant non agnoscētes in hoc casu obligationem in subdito ad obediendum ita *Petrus Ledesma in trall. status religiosi cap. 4.**

Sed loquendo de varietate opinionum immediate versantium circa obligationem ipsam, *Sanchez cap. cit. num. 7.* putat esse in libertate subditi obedire, & hoc etiam tenent *Castropalans tom. 1. disp. 2. pun. 2. in initio. Merolla tom. 1. disp. 3. cap. 4. num. 65. Sayrus loc. cit. at Salas par. 2. trall. 8. disp. vnic. jell. 8. an sine, & Joannes Sanchez in jell. 8. disp. 33. num. 32.* non agnoscunt discrimen inter hunc secundum, & primum modum, atque adeo putant vel in utroque casu subditum teneri obedire, vel in neutro.

Quando autem est contrarietas opinionum non circa rem, sed circa potestatem, quatenus una opinio asserit, præcipiendum non esse legitimam Superiorem canonicè electum, vel ex alio capite, & altera opinio affirmat esse legitimam Superiorem canonicè electam &c. tunc *Thomas Sanchez cap. cit. nu. 29.* non vult, quod si Superior sit in possessione superioratus, nisi certò constet de nullitate electionis, subditum teneri præcepto illius obedire, sed contrarium sentent alij, nempe *Vasquez p. 2. disp. 62. cap. 8. in fine. Castropalans, Salas, Merolla loc. cit. & Lessius lib. 2. de iust. cap. 41. num. 76. concl. 13.* cum hac tamen limitatione, nisi præsumptione communi exillimetur legitima Superior ex leg. *Barbar. de off. Pratoris* tunc enim sus commune dat illi potestatem ad publicam utilitatem.

Quam *Joannes Sanchez disp. cit. in omnibus casibus prædictis modis* sustinet integrè esse subdito obedire, quod licet conatur probare, suo opinio probabilis, quam habet subditus, veritatem circa rem, siue circa obligationem, siue denique circa ipsam Superiorem. Haec sunt probabiliores sententiae, quæ apud Auctores inveniuntur potius, & ex his quæ mihi probabilior videtur, in subsecquentibus conclusionibus breviter aperiam.

Dico igitur primò, sententiam *Adriani* esse omnino rejiciendam, falsò enim principio nititur, quia non est idem operari contra propriam opinionem, & operari contra conscientiam; hoc secundum numquam est licitum; primum verò non solum potest esse honestum, sed interdum debet; unde dicimus cum alijs Auctoribus communitè, quod cum subditus habet contrariam opinionem illi opinioni, quam habet Superior, qui imponit præceptum, tunc subditus debet deponere conscientiam formàdo iudicium practicum, quod non obstante sua

opinionem hic, & nunc licitum sibi sit obedire superiori, & hoc non est agere contra, sed secundum conscientiam, licet sit agere contra propriam opinionem.

Dico secundò: Quando subditus ita probabiliter opinatur esse illicitum id, quod præcipitur, ut habet probabilitatem de honestate ipsius rei præceptæ, tenetur obedire Superiori, ut vult secunda sententia: est contra *Franciscum De Lugo par. 1. decem. quasi. 13. num. 97.* qui & si hanc nostram sententiam dicat esse communiorē, & in praxi suadendam; contrariam tamen putat probabiliorem, videlicet subditum non teneri in tali casu obedire. Probat tamen nostra conclusio, nam si possit excusari subditus ab excoatione præcepti, maxime ea eo, quod peccatè obediendo, quando opinatur rem præceptam esse illicitam; at hoc est aperte falsum, quia sequendo opinionem superioris non peccat; cum supponamus eam à subdito existimari probabilem, atque adeo licitè secundum illam operabitur, si igitur licitè poterit operari operatio illa poterit esse materia præcepti, ac pròinde subditus tenetur superiori obedire.

Sed contra hanc sententiam urgetur: *Joannes Sanchez* probans esse in libertate subditi obedire, aut non obedire; idè; probat primò à pari, nam poenitens in foro poenitentia non tenetur sequi opinionem Cœtularij, si ipse probabiliter oppositum iudicat, & tamen Confessarius in illo foro est superior; ergo idem dicendum videtur de subdito respectu cuiuscumque alterius superioris. Secundò, Reus, in causa sanguinis iuxta probabilem opinionem, quando delictum est tantum femiprobatur, non tenetur iudici interroganti, & præcipienti fateri veritatem. Tertio subditus non tenetur solvere tributum, si probabiliter iudicat esse iniustum, ut plures Doctores sultinent; ergo quicumque subditus, si probabiliter opinetur esse iniustum, seu illicitum, quod præcipitur, non tenetur obedire. Quarto, nemo obligatur ad sequentiam aliorum opinionem, quando propria est probata; nullum enim est præceptum, quod id præcipiat, neque naturale, neque positum, & non potest assignari, ubi continetur, an in Decalogo, an verò in Iure Canonico, vel alibi. Hæc ex *Joannes Sanchez.*

Respondeo ad primum disparè esse rationem; nam Confessarij iurisdictione solum versatur circa peccata, vel remittenda, vel præcaudanda, injungendo ea omnia, quæ videntur necessaria, ut poenitens in futurum non labatur, & ideo cum nullum sit peccatum, si poenitens suus, & non Confessarij sententiam sequatur, neque Confessarius præcipere poenitenti, ut opinio illam detestetur; immò ipse tenetur de conformare opinioni poenitentis in ordine ad absolutionem. Vide *Layman trall. de cōse. cap. 5. s. 2. nu. 10. vers. obijcies;* at potestas aliorum Superiorum siue sint temporales, siue spirituales ad plura se extendit, atque adeo Superior temporalis potest præcipere in omnia, quæ videntur necessaria ad regimen communitatis, & subditi, cui

non constat de iniustitia, teneatur subditi obedire; magna enim resulerent incommoda, si in servandis legibus, & statutis unusquisque ex subditis posset liberè non obedire, se regere secundum propriam opinionem. Superiores verò spirituales, ut sunt Prælati Religionum, possunt præcipere suis subditis ea omnia, quæ videtur necessaria ad servandum institutum regulæ, & quæ ducunt ad perfectionem; ideoque in nostra Societate S. Ignatii mandavit, ut obediremus Superiori in omnibus, in quibus manifestè non apparet peccatum; cui autem superior præcipit id, quod subditus potest licite operari secundum regulam, etiam si probabiliter opinetur esse illicitum, cum hoc non sit manifestè peccatum, teneatur parere.

Ad secundum respondeo, quod quamvis loquendo de Reo, quando delictum est simpliciter probatum, idque ipsi Reo conitatur, probabilitas sit in Reo obligationem esse, veritatem Iudici legitime interroganti aperire, admittit, tamen opinio excusante, atque ex illa præscribitur non posse universalem regulam, per quam dicamus, semper esse in peccatis subditi non obedire, quando pro vtraque parte datur probabilis opinio de honestate, & inhonestate rei præceptæ; per se enim loquendo probabilitas censetur subditum astringi ad obediendum, quamvis in aliquo casu id fallat, videlicet, cum subditus timeat grave damnum sive in honore, sive in fama, sive in corpore, &c. sive sit contra ipsummet, sive contra alium, & dubium sit an Superior licite præcipiat, tunc non videtur conscientiam obligare subditum, ut cum tanto dispendio obediat, ita ex multis docet Sanchez cap. 21. num. 24. probabilitas autem illa de inhonestate rei præceptæ, aut dubietas de iustitia mandati coniuncta cum illo timore gravis damni, excusare potest subditum, si minime obediat.

Ad tertium, quod dicitur de solvendo tributo, non conceditur ab omnibus sed eo dato, dico assignari posse sufficientem, & disparitatem nam Princeps, seu Magistratus cum non habeat directum, & immediatum dominium in bonis subditorum, & de his bonis solum possit disponere in ea mensura, quam hic, & nunc postulat publica necessitas totius communitatis; idcirco subditus habens de suis bonis perfectum dominium, in quibus ipse, & non Princeps est in possessione, ad hoc ut teneatur se ipsius præcipi pecunijs, & solvere tributum, debet ipsi consistere de iustitia eiusdem tributi, aut saltem non habere aliud in contrarium, post debitam veritatis inquisitionem, ad quam obligatus est, si tributum solvere nolit; facta igitur debita inquisitione, poterit illud non solvere, si probabiliter opinetur esse iniustum. Cæterum superior in subditos habet plenum, & directum dominium, postposito delicto, & sic eadem paritas non currit; Debemus autem in hoc, & similibus examinare diligenter, in cuius possessione sit res illa, quæ præcipitur, & si hoc sciri nequeat, debemus advertere, pro quo stet iuris præsumptio,

& in illius favorem decidere.

Ad quartum dico, falsam esse illam doctrinam, nam interdum teneatur deponere opinionem nostram, & adhaerere opinioni alterius, & præsertim si ille, cuius est opinio hæc, sit Superior; & hoc est secundum legem naturalem, quæ præcipit parendum esse Superiori, cum non est irrationabile.

Dico tertio, si opinio, quam habet subditus immediate versetur circa obligationem, nempe sit probabilis opinio, quæ hic, & nunc excusat subditum ab obediendo, tunc subditus poterit opinionem excusantem amplecti, & non obedire, ut volunt Authores superius citati pro hac sententia, quæ sic probatur: licitum est unicuique sequi opinionem practicè probabilem, at sequens opinionem, quæ hic, & nunc excusat subditum ab obligatione præcepti, sequitur opinionem practicè probabilem; ergo licitum unicuique erit in tali casu non obedire: maior supponitur ex dictis in hæc discept. ca. 19. & 21. minor verò suadetur; quia opinio habet, ut sit practica ex eo, quod est quidam determinatus assensus versans circa rem, pensatis omnibus circumstantijs intrinsicis, & extrinsecis, quæ possunt concurrere ad formandum assensum ipsum, & si innititur rationibus alicuius ponderis, dicitur opinio practicè probabilis, & regula nostrorum moralium actionum directiva; sed quando opinio tertur circa obligationem, & subditum excusat, procedit ex ponderatione omnium circumstantiarum, aliter esset temeraria, & non prudens, & pro se habet rationes alicuius ponderis, ut nunc supponimus, in conclusione enim loquimur abstrahendo ab hac, vel illa opinione in particulari, & supponimus sermonem esse de opinione, quæ probabilis existimatur, de qua dicimus, quod si versetur circa obligationem parendi, posse subditum excusari à præcepto: ergo sequens opinio, quæ hic, & nunc excusat &c. sequitur opinionem practicè probabilem.

Et confirmatur conclusio, & ex praxi quotidiana, secundum quam edocemus, læpè à nobis excusari aliquos à præceptis non solum humanis, verum etiam divinis, ratione alicuius circumstantiæ, aut necessitatis, aut magne difficultatis; v. g. licet integritas confessionis Sacramentalis de peccatis mortalibus sit de iure divino, in multis tamen casibus, ut dicitur in tractatu de poenitentia, possunt aliqui tacere peccatum mortale, ut si non adesset alius Confessorius, & poenitentis manifestando aliquid peccatum, timeret rationabiliter à Confessione esse sibi inferendum aliquid damnum corporale: similiter si ægrotus gravi, periculosoque morbo laborans, & ex migratione omnium peccatorum, nimium defatigaretur; poterit, ut dicunt nonnulli, dimidiare confessionem, & similiter passim excusantur fideles à ieiunijs, alijsque Ecclesiasticis præceptis &c.

Sed contra hanc conclusionem obijci poterit doctrina Joannis Sanchez à num. 2. disp. cit. qui licet conclusionem hanc amplectatur, asserit tamen illam non coherere secundum conclusioni

fioni præcedenti, in qua diximus, subditum astringi ad obediendum, quando probabilitas contrariarum opinionum versatur circa honestatem, & inhonestatem rei præceptæ; vult enim iste Author in vtroq; casu eandem esse rationem nam eo ipso, quod est probabile rem præceptam esse illicitam, est etiam probabile, subditum non esse astricū obedire, quoties igitur opinio extat, an aliquid sit illicitum, nec ne; in dubiis reuocatur possessio præcipiendi in Superiore, quoad rem illam præceptam, quamuis in ordine ad præcipiendum alia sit certa; ergo idem prorsus erit opinari, an res præcepta sit licita, vel illicita, quod opinari, an teneatur subditus in re illa obedire, & addit *Ioannes num. 39*, facilius capi, & probabiliori via defendi posse, non teneri subditum obedire in primo casu, quam in secundo; hæc, & multa alia ponit Author iste, conatus suadere paritatem in vtroq; casu, & vni ex alio inferre.

10 Respondeo ¶ negando, esse vtriusq; casus eandem rationem, quia opinio, qua iudicatur, rem præceptam esse probabiliter illicitam, est formaliter speculatiua, & per consequens nequit esse proxima moralium actionum regula; at opinio, quæ dicitur non esse obligationem parendi est practica; nam vt dixi, procedit ex omnium circumstantiarum consideratione: ideoq; erit immediata regula operandi. Et si vterius vrgas, ex opinione illa speculatiua, qua iudicamus rem esse illicitam, formari posse iudicium practicum, per quod hic, & nunc determinemus licitum esse non obedire, sequendo opinionem probabilem, quæ asserit rem esse malam, atque adeo esse non posse materiam præcepti, si, inquam, sic vrgas &c. Respondeo ex illa opinione iudicium prudens de non parendo formari non posse: nam Doctores communiter, paucis exceptis, quamuis dicant rem illam esse probabiliter illicitam, non dicunt tamen esse probabile quod sitante opinione contraria, quæ asserit probabiliter esse licitam, non posse præcipi a Superiore, & subditum non contrahi ad obediendum, quemadmodum in materia de iustitia, quando probabiliter iudico Petrum esse furem illum, qui surripuit meam pecuniã, & hoc colligo ex coniecturis probabilibus, ex hac probabilitate speculatiua non possum occulte tantumdem accipere ex bonis Petri; nam possessio, quam habet Petrus de suis bonis, præuallet, & vinci non potest ab opinione contraria, quæ est tantum probabilis: contra verò si opinio probabilis non esset de pecunijs furto ablati, sed de ipsa ocella compensatione, tunc erit licitum sequi hanc opinionem, quæ esset practice probabilis; at illa alia prior esset speculatiue probabilis; inde est, vt Doctores communiter dicant, quando est opinio probabilis saltem circa factum contra possessorem, non esse probabile, posse ipsum possidentem spoliari re possessa, secus si opinio diceret probabile esse, posse spoliari, sic licite sequi possemus opinionem hanc, & possessorem spoliare, quæ tamen opinio probabilis non datur.

21 Deniq; si diuersitas opinionum ¶ sit circa potestatem Superioris, quatenus dubitatur, an fuerit nec ne legitimè electus, & subditus sit in opinione negatiua, quod non fuerit ritè, & canonicè electus. *Thomas Sanchez cap. cit. nu. 29*, putat in tali casu subditum contrahi ad obediendum: at oppositum sequitur *Vasquez p. 2. disp. 62. cap. 6. num. 34. in fine. Lessius lib. 2. de iustit. cap. 41. num. 76. Castropal. disp. 2. pun. 6. num. 8. & apud ipsum alij.*

22 Dico quartò, ¶ In tali casu oportet attendere, an probabilitas versetur circa factum, nec ne? Si dubitetur. V. G. Prælatus Religionis fuisse ex damnato coitu, quod est impedimentum reddens hominem incapacem Prælatuæ; vel fuisse excommunicatum, aut suspensum &c. tunc non sufficit opinio probabilis ad excusandum subditum ne obediat, quia cum Superior ille sit in possessione, nequit illa spoliari, nisi constet de impedimento; proinde dum non constat, præsumptio fiat pro ipso Superiore; ideoque subditus tenebitur ei obedire, & in hoc placet sententia *Thomas Sanchez*; & dissentio ab alijs, si oppositum cõsent; nam licet vniuersaliter loquantur, forsitan tamen id intelligunt, quando opiniones sunt circa Ius, & factum, constat &c. At si certum sit fuisse defectum, siue ex parte electionis, siue ex parte personæ electi; nihilominus hinc ¶ & inde sint opiniones probabiles, quarum vna asserit defectum illum non inuadere electionem; alia verò contraria opinio affirmet, in tali autem casu, cum dubium versetur circa Ius, & pro vtraq; parte sint probabiles sententiæ, in tali inquam casu ad hæreo sententiæ eorum, qui dicunt posse subditum non obedire, quia cum Ius ipsi faueat, poterit, practice sequi hanc opinionem, quæ dicit defectum esse essentiali; proinde irritum fuisse electionem, nec possessio in hoc casu impedit, quin possit sibi formare conscientiam, iudicans in his circumstantijs præceptum non obligare, quia præsumptio non minus est pro iurisdictione, & superioritate, quam pro libertate subditi, & in hoc casu verè est fundamentum, cui innititur *Thomas Sanchez cap. cit. num. 7*. videlicet possessionem superioritatis reuocari in dubium; ideoq; non præponderare contra libertatem, quam habet subditus ad sequendam opinionem probabilem, & hoc etiam affirmimus, quamuis opinio pro subdito sit minus probabilis, quam sit ea, quæ fauet Superiore; nam si est practice probabilis, poterit esse regula humanarum actionum.

Dices, secundum regulas iuris in 6. meliorem esse conditionem possidentis, quæ regula falsa esset, si stantibus opinionibus contrarijs circa iura de legitimitate Superioris, posset subditus non obedire.

Respondeo, regulam illam esse intelligendã, ¶ vel quando est dubium presẽ sumptum, vel quando est opinio contra possidentem circa factum, & non circa Ius, aliter nunquam daretur casus, in quo aliquis possit iuridicè spoliari re possessa; nisi euidenter constaret de iustitia

tia possessionis, & tamen passim videmus à Iudice proferri sententiam contra possidentem, etiam si Iudex ipse moueatur rationibus probabilibus secundum iura.

Effent addenda aliqua circa obligationem; quam habent subditi præliandi, dum à Superiore hoc ipsi iniungitur; sed hac de re, cum sermo iterum redire debeat, quando agemus de conscientia dubia, ideo illam insequentem disceptationem remittimus.

C A P V T XXVII.

Iudex licet ne ferat sententiam secundum minus probabilem opinionem?

S Y M M A R I V M.

- 1 Excessus probabilitatis que habet vna opinio super aliam, vel oritur ex facto, vel ex iure.
- 2 Maior probabilitas circa factum astringit Iudicem ad decidendum secundum illam.
- 3 Limitatur aliqui, quando excessus non est notabilis, vel si habens minus efficaces rationes secundum Ius est tamen in possessione.
- 4 Hæ limitationes sunt diligenter considerandæ ut admittantur.
- 5 In criminalibus Reo potius, quam Actori esse fauendum, etiam si ex parte delinquentis rationes ad factum pertinentes sint minus probabiles.
- 6 Ratio, qua aliqui id probant, ut frivola rejicitur.
- 7 Meliori ratione probatur ex regulis Iuris.
- 8 In civilibus, posita ex parte facti rationum æqualitate, lis inter partes est à Iudice componenda.
- 9 Limitatur à quibusdam in aliquo casu.
- 10 Maiori probabilitate existente ex parte Iuris præferenda omnino est sententia ipsi iuri conformior.
- 11 Nonnulli existimantes à Iudice sententiam ferri posse secundum minus probabilem opinionem rejiciuntur.
- 12 Sententia, qua media videtur, tenet Vasquez & Thomas Sanchez.
- 13 Ostenditur non differre à sententia Autoris.
- 14 Probatur conclusio principalis vsq; ad 117.
- 15 Responsio, & obiectio Adversariorum.
- 16 Solutio obiectiois.
- 17 Alia obiectio contra Auctorem.
- 18 Satisfit prædictæ obiectio distinctione quadam adhibita de duplici opinionum differentia, nempe per modum obiecti, & per modum principij regulantis.
- 19 Si rationes ex parte Iuris, & facti sunt æquales, probabile est posse à Iudice ferri sententiam iuxta opinionem, qua sibi placuerit.

- 22 Probabilis tamen est non esse in libertate Iudicis iudicare ad sui libitum, sed rem esse inter partes componendam.
- 23 Corollarium contra Iudices, qui indiligentes in meritorum discussione, vni, aut alteri Actori acquiescunt.

ONSVERVNT Doctores præfens expedites quæsitum distinguere excessum, quem in probabilitate inuoluit vna opinio supra aliam sibi contrariam, eas considerantes, et vel secundum

1 inra, vel secundum factum, & de utroq; genere diuersimodè sentire, ut videbimus; tunc enim dicitur opinio secundum ius probabilior, quâdo legum, aut statutorum interpretatio de re hac loquentium magis fauet ipsi, quàm aduersæ opinioni, & plures, & grauiores pro se habet patronos. Probabilior autem circa factum tunc est, quando testes, & instrumenta melius factum ipsum suadent. His præmissis.

Dicendum est primò, Quando maior probabilitas est circa factum et tenetur Iudex in causis ciuilibus, sententiam ferre iuxta probabiliorem opinionem; & in hac conclusione communiter Doctores conueniunt: ita Salomus in 2. 2. quæst. 63. ar. 4. contr. 2. concl. 3. Sayrus in cl. reg. lib. 1. cap. 11. num. 13. Valentia in eadem 2. 2. disp. 3. quæst. 7. p. 4. dub. 3. Merolla tom. 1. disp. 3. cap. 4. dub. 3. concl. 4. nn. 176. Baldelli tom. 1. lib. 4. disp. 15. num. 8. Ioannes Prepositus in p. 2. quæst. 19. ar. 6. dub. 5. 6. Post primam conclusionem, & alij. Ratio huius conclusionis est, quia Iudex constitutus est in communitate, ut sententias ferat iuxta merita causæ; ac proinde decidere debet in fauorem illius partis, pro qua maiora sunt merita: at quando circa factum ex parte vnius efficaciores sunt probationes; tunc sunt maiora merita causæ respectu eiusdem; Iudex igitur ænebitur sententiam ferre in istius fauorem; atque adeo iuxta probabiliorem opinionem.

Duplex dari potest limitatio huic conclusioni, et primò, quia nonnulli dicunt conclusionem non verificari, quando excessus in probationibus facti non est notabilis; & probationes iuris pro eadem opinione sunt debiliores illis quas habet contraria opinio; in tali enim casu, inquit isti, sententiam à Iudice ferri posse, pro quo ex litigantibus maluerit. Secundò, limitatur in casu, quo habens pro se minus efficaces rationes sit in possessione rei, de qua est controversia, tunc enim possessio præualet excessui, quem habet altera pars, & consequenter Iudex obligatur ad ferendam sententiam pro possidente. Sed puto limitationes istas esse diligenter considerandas, ut admittantur; prima enim limitatio recipi debet, quando omnibus benè perceptis, excessus in probatione facti est adeo exiguus, ut prudenter iudicetur nõ

præqualere contra excessum; quem inuoluit alia opinio in probatione iuris; tunc enim iuxta hanc, & non iuxta illam opinionem erit iudicandum. Debent igitur probationes vnius opinionis, cum probationibus alterius comparari, & considerari, ad tollendam deceptionem, qua Iudex possit decipi posthabito omni affectu, & passione. Idem dico de secunda limitatione; quamvis enim possessio multum faueat possidenti, nihilominus si probationes ex parte possidentis circa factum leue habent pondus, arbitrio prudentis est videndum, an minor efficacia habens pro se possessionem vincatur à maiori efficacia probationum, quæ sunt ex parte non possidentis.

¶ Dixi in ciuilibus, ¶ nam in criminalibus mihi placet opinio eorum, quid dicunt à Iudice dandam esse sententiam pro Reo, licet probationes facti pro illo sint minus probabiles, dummodo probabilitatem simpliciter attingant: ita sentit *Merolla concl. cit. nume. 180. & apud ipsum num. 181. Salon. & Sayrus*, quibus addo *Basseum in flor. de conf. nu. 17.* Hanc sententiam probant aliqui ex eo, quod nemini per illam inferretur damnum: ¶ at hæc ratio est frivola, quia negari non potest accusatori aliquam fieri iniuriam; quoniam per sententiam à Iudice in fauorem Rei promulgatam, ipsi accusatori aut in bonis, aut in estimatione apud alios aliquid detrahitur; possessio enim aliqui iudicare accusatorem ex passione, vel odio ductum fuisse ad accusandum: ¶ melius tamen probabitur ex reg. 11. de reg. iuris in 6. ubi præscribitur, quod quando iura partium non sunt clara, sed obscura, declinandum sit in fauorem Rei: at cum ex parte delinquentis concurrunt rationes probabiles, tunc rationes illæ probabiores ex parte Actoris non sunt luce meridiana clariore, & manet obscura: ergo poterit Iudex ferre sententiam in fauorem accusati, & ad hoc tenent sententia *Merolla* contra *Salonium*, & *Sayrus loc. cit.* qui solum dicunt in eo casu posse à Iudice id fieri, sed non ex obligatione.

Dicendum est secundo: Quando ex parte facti rationes sunt quæ probabiles, & sumus in ciuilibus, ¶ Iudex debet componere inuicem partes; & si res, de qua est controversia, sit diuisibilis, ex æquo est diuidenda inter ipsas partes; si verò diuisio est incapax, debet Iudex vni parti rem applicare, alteri verò diuidendum estimationis; ita *Bañs in 2.2. quæst. 63. ar. 4. dub. 2. Franciscus Idelphonsus Lopez à Texeda tom. 1. contr. moral. libr. 2. controu. 7. in 7. §. 14. Bassus in florib. v. conscientia num. 27.* Verum cum non sit maior ratio assignandi rem ipsam vni potius, quam alteri parti; idcirco ad dirimendas lites, fortibus id erit peragendum, vt notauit *Merolla loc. cit. n. 170.* Huius conclusionis ratio eadem est, ac superior; quædo in. ex facto æquales apparent rationes ad probandum intentum, Iudex debet se gerere secundum leges iustitiæ distribuendo equaliter omnia inter ipsas partes. ¶ Solet aut

conclusio ista à nonnullis limitari in quibusdam causis priuilegiatis, in quibus fauendum potius est persone priuilegiatæ, quam non priuilegiatæ, quædo in reliquis est paritas causæ, vt cum agitur de causa pia, de matrimonij valore, de libertate &c. & hoc quando ferendum est de ciuilibus, quia si de criminalibus ageretur, in fauorem Rei decidendum esset, ob rationem superius tactam.

Dicendum est tertio, cum est maior probabilitas ex parte iuris, ¶ omnino est amplectenda opinio, quæ docet obligationem esse ex parte Iudicis profertur sententiam in fauore illius, pro quo stat maior illa probabilitas. ita *Sotus lib. 3. de iust. quæst. 6. ar. 5. ad quartum. & in p. 2. hoc docet Idalderus disp. 8. cõcl. 9. disp. 4. sec. 4. num. 39. Valentian 2. 2. disp. 7. quæst. 7. p. 4. dub. 3. Tannerus disp. 4. quæst. 4. dub. 6. num. 128. Suarez de charit. disput. 3. sec. 6. num. 2. Sanchez in summa lib. 1. cap. 9. num. 47. & fuse Bresserius lib. 3. de conf. cap. 14. num. 140. alij; apud ipsum quibus addo *Lanfrancum opus. 1. cap. 4. ad num. 21. Merollam tom. 1. disp. 3. cap. 4. num. 164.* quam sententiam Bresserius tunc ex vtroque iure, ciuili, & Canonico, rursus rationibus probat; ¶ Oppositam verò tenent aliqui viri docti, vt *Medina in p. 2. quæst. 19. ar. 6. ad vltimum argumentum penultimus audy, Salonium in 2. 2. quæst. 63. ar. 4. controu. 2. concl. 4. Salas tract. 8. in p. 2. disput. vnica sect. 22. num. 118. Gaspar Elmado de assib. bon. disp. 3. diff. 21. Ioannes Sanchez in select. disp. 44. num. 50. Texeda loc. cit. n. 7. & quidam alij, quorum opinio licet à Sanchez, & à nonnullis ex Doctõribus, qui nostram defendunt sententiam exilimetur probabilis, mihi tamen improbabilis & falsa videtur, vt ex fundamentis infra ponendis, cui nostra inuenitur conclusio, deprehendi poterit.**

¶ Est alia sententia, ¶ quæ apparet media, quam tunc *Vasquez p. 2. disput. 64. cap. secundo numero quinto. & sexto. & sequitur Thomas Sanchez loc. cit.* scilicet teneri Iudicem supremum ferre sententiam iuxta illam opinionem; quam ipse probabiliorem sentet, quia cum sit constitutus Iudex, hoc ipso, ipsius iudicio committitur decisio causarum; pro vt ipsi melius, rationice contententiam videbitur; & si iudicaret iuxta aliorum opinionem, non tam ipse, quam alij, quorum opinione duceretur, Iudicis essent; at si loquamur de Iudice inferiori, dicunt posse ab illo ferri sententiam secundum aliorum opinionem, quando talis opinio in praxi est magis accepta, & hoc, ad decidendum iuxta proprium sensum, ab alijs, vt minus prudens notetur, & etiam quia eius sententia nullius utilitatis esset futura, nam statim reuocaretur à Iudice Superiori: non est igitur Iudex inferior obligandus cum tanto dispendio propriæ existimationis, in exercendo Iudicis officio, & pro hac sententia idem Vasquez citat *Roffellam*, & *Tablenam*,

- 13 At si diligenter opinio ista perpendatur, ꝛ ꝑuto in re, vel nihil, vel parum à nostra dissentire, nã eo modo, quo ponitur à Vasquez intertur ex illa, quod Iudex inferior iudicare debeat in posito casu, secũdũ opinionem practicẽ probabiliorẽ, nempe secundum eam, quæ magis in praxi est recepta. Quãdo enim aliquis opinio magis est in vtu, quam eius opposita, licet hæc speculatiuẽ fortitan sit probabilior, practicẽ tamen illa centenda erit magis probabilis, & fortius hoc confirmabitur: si sententia lata à Iudice inferiori iuxta proprium sensum, veniret renocanda; vt sic enim iudicium esset superflueaneum, & præsertim, si Iudex iste inferior notaretur, vt minus doctus, & minus prudens: Hæ autem rationes, si ritẽ spectentur, ita suadent sententiam Vasquez, aliorumque, vt non reddant illam nostræ contrariam, quoniam, cum dicimus iudicandum esse iuxta eam opinionem, cui magis fauent iura, est intelligendum, quando ea iura, secundum probabiliorẽ interpretationem, manent in suo vigore, & non abierunt in defectudinem, aut non fuerunt per leges municipales, seu consuetudines particulares legitime introductas, modificata; proinde si supponamus praxim magis fauere alteri opinioni, & sententiam latam iuxta contrariam opinionem, solitam esse reuocari, tunc signum est ea iura, secundum interpretationem huic opinioni fauentem, non manere in suo vigore, & sic opinio ista, solum speculatiuẽ esset probabilior, alia verò practicẽ magis probabilis, & in hoc sensu puto à Vasquez, & Sanchez intellectam fuisse sententiam hanc ab ipsis positam cum prædicta moderatione, & distinctione, & si alio modo intelligeretur, nempe absolute absque conditionibus à me positis, non erit admitenda distinctio illa inter Iudicem supremum, & inferiorem, quasi ille tenetur decidere causam iuxta probabiliorẽ opinionem; iste verò possit iuxta minus probabilem; quamuis nulla sit praxis, seu lex municipalis, per quam minus probabilis opinio sit vsu recepta, censo, inquam, distinctionem hanc non esse recipiendam, quia rationes, quibus probabimus nostram conclusionem, in quocumq; Iudice siue supremo, siue inferiori locum habent, vt videbimus. Et confirmatur, quia dissentaneum rationi videretur imponere tale onus Principi supremo, & ab eodẽ onere Iudices inferiores eximere, ideoque certum mihi videtur à Vasquez, & Sanchez intellectam non fuisse eorum distinctionem, nisi eo modo, quo superius à nobis explicata fuit, & concurrentibus illis conditionibus, & vt sic ego existimo nostræ conclusioni non esse contrariam.
- 14 His autem omisiss, ꝛ decenio ad conclusionis probationem, eam sumẽdo ex munere proprio ipsius Iudicis, & ex sine, ob quem Respublica, seu Communitas Iudices instituit, eisq; potestatem regendi contulit, hoc autem munus seu fons est, vt æqualiter se habeant respectu omnium, vnicuiq; tribuentes, quod illius est,

& sententias proferant iuxta illud, quod recte dicitur ratio; at dum Iudex aperte cognoscit, inter Petrum v. g. & Paulum licigantes, iura magis fauere Petro, quã Paulu, procul dubio renebitur secundum leges iustitiam, ductum rationis sequi, quæ in Petrum inclinat, & non in Paulum; proinde causam debet in fauorem Petri decidere, aliter Ius illud maius, quod Petrus habet in his determinatis bonis, inane redderetur, hoc autem esset contra rationem, & iustitiam, quia Iudex non se haberet indifferenter, sed potius affectu, quã ratione moueretur, contra rationes illas, quæ ex parte Petri exigunt, vt in fauorem ipsius Petri causa terminetur.

15 Probatur etiam secundo, ex euidenti periculo errandi, cui exponitur Iudex ferens sententiam iuxta minus probabilem opinionem, quia sæpissimẽ affectus erga vnam partem ex litigantibus obtenebrat intellectum Iudicis, eique ostendit probabilem esse opinionem ex parte amici, cum re vera non sit, vel facile mouet intellectum ad inueniendam rationem aliquam exigue probabilitatis, vi cuius temerẽ Iudex formare sibi conscientiam, iudicando opinionẽ pro amico esse sufficite probabilem, & posse eam sequi, & iuxta illam decidere, atque adeo in iudicis valde foueretur personarum acceptio, & qui haberent pro se fauorabilia iura, deprimerentur, quod esse contra doctrinam Sacre Scripturæ, & Patrum ostendit *Bresserius loco citato*: immo manifeste esset contra finem, quem habet Respublica in Iudicibus instituendis, nempe enim rationabiliter dubitare poterit, sinem Republice in prædicta institutione, esse bonum regimen Communitatis, & iurium particularium illationem, & conseruationem, quid autem excogitari poterit magis huic fini aduersari, quam personarum acceptio in iudicis, & depressio iurium?

16 Probatur tertio ad hominem contra Sectatores oppositæ sententiæ; ipsi enim nobiscum non veniunt in hoc, videlicet in ijs, quæ ad factum pertinent, constringi Iudicem, probabiliorẽ sequi sententiã, vt vidimus in prima conclusione; ergo à pari, hoc ipsum erit dicendum in ijs, quæ ad Ius pertinet, & quamuis nulli, etiam ex Authoribus nostræ sententiæ, discernen agnoscent quoad hoc inter vtramq; sententiã, ego tamen illud nõ video, quia sicuti rationes, quæ pro Paulo asseruntur, probabilem reddunt sententiã ex parte ipsius Pauli, iuxta quam, vt volunt Aduersarij, licite poterit Iudex decidere, ita, & ego dicam testes, & instrumenta pro eodem Paulo in iudicio producta, probabile reddunt factum ex parte ipsius Pauli, atque adeo sicuti licitum erit sequi opinionem illam minus probabilem ex parte iuris, ita erit etiam licitum sequi illam, quæ est minus probabilis circa factum, libenter expectarem disparitatem, quam misiatẽ percipio.

17 Sed possunt Aduersarij ad has rationes respondere,

dere, arguentes contra nos ad hominē, supra. n. contra Philalethum, & alios firmavimus, prouident, & licite operari eum, qui omnia probabiliori, tutiori, sententiā, minus probabilem, minusq; tutam amplectitur, quia talis opinio, quamuis minus probabilis, est recte rationi conformis; ex hac autem doctrina videtur inferri posse contra nos, licitum esse Iudici sententiā ferre iuxta minus probabilem, & hoc ob eam dem rationem, quia tum talis opinio sit recte rationi conformis, Iudex prouident, esto non prouidentissimē, iuxta illam operabitur, ad quod non erit obligandus; ergo vel debemus ab illa opinione recedere, vel hanc admittere.

18 Respondeo, et supra in solutione octauarum argumenti pro Philalethi opinione; ibi, n. disparitatem tetigimus inter Iudicem, & personas particulares in eo, quod attinet ad sequendam opinionem minus probabilem, probabiliori relicta: diximus autem ex sententiā lata à Iudice, minus probabiliter operante lædi iniuste Ius tertij, & hoc, quia tale Ius ab ipso Iudice ex proprio munere illæsum est feruandū, & Iudex ipse vi proprii officij debet esse indifferens respectu personarū; proinde recta ratio dicit, ut Iudex vnicuique det, quod proprium Ius particulare exposulat, ne sit personarum acceptor; non ita personæ priuatæ, quæ ex officio non habent indifferenter respicere ipsasmet, & alias personas, neq; ipsis incumbit seruire Ius alienum, & alijs secundum propria iura prouidere. Ceterum et possent Aduersarij contra nos vrgere, ostendentes ex solutione data inferri vnam ex his, scilicet vel nunquam dari posse respectu Iudicis duas opiniones contrarias probabiles, ita vt vna sit minus probabilis, & altera probabilior, vel veram esse opinionem quam impugnamus ostenditur sequela, nam si supponatur per decisionem causæ iuxta minus probabilem iniuste lædi Ius tertij, sanè opinio, quæ asserit secundum talem opinionem causam decidi posse, erit aperte improbabilis, & falsa, cum dicat id, quod est illicitum, & iniustum, & si hoc non admittatur, necessario amplecti debemus aliud membrum, nempe posse à Iudice recipi opinionem minus probabilem, & secundum eam iudicare; ergo vera est sequela, scilicet, aut veram esse opinionem, quam impugnamus, aut nunquam respectu Iudicis dari posse vnam opinionem, altera minus probabilem.

19 Pro solutione huius in statu et distinguenti est de opinione probabilis, quæ esse potest in duplici differentia; nam aliqua se habet tamquam obiectum electionis: alia verò, vt principium, seu regula, & mensura nostre actionis, ita vt sic non se teneat ex parte obiecti, sed ex parte principij operatiui; inter vtrumque genus opinionis est notabile discrimen quoad consentiam; nam quando opinio solum priori modo se habet, & non datur aliud genus opinionis, principium operatiuum regulans, & dirigens, tunc nequimus opinionem illam amplecti, quoniam erit tantum speculatiuè, & non practicè probabilis; contra

verò quando illa, quæ est obiectum, habet sibi correspondentem opinionem probabilem directiuam, tunc erit practicè probabilis, & admitti poterit. Ponamus exempla v. g. est probabilis opinio, quæ asserit hanc formam baptismi esse validam, nempe: Ego te baptizo in Nomine Genitoris &c. & probabile esse poterit, rem quam tu iuste possides, esse meam; opinionem tamen istam, vt obiecta, sunt probabiles; nihilominus cum non habeant ex parte principij opinionem probabilem, vi cuius homo dirigi possit, nequeunt eligi; non enim datur opinio probabilis, quæ asserat posse nos licite vii illa forma, quòd vel nō occurrit accessitas, vel ea concurrere vti possumus forma celsa, neq; datur opinio probabilis, quæ dicat posse à me licite auferri rem, quam tu iuste possides ex sola probabilitate, quod sit mea; proinde solum speculatiuè opinionis illæ erunt probabiles, & sic de multis alijs similibus: applicando autem doctrinam hanc subiectæ materiæ, ad respectu Iudicis dari posse opiniones contrarias circa eandem rem, quarum vna minorem, alia verò maiorem inuoluat probabilitatem ex parte obiecti secundum se spectati: at opinionem istam minus probabilem non posse in Iudice se habere vt regulam prouidentem directiuam in ordine ad operandum, licet alij oppositum sentiant, nihilominus eorum sententiam per principia intrinseca puto fallam, & solam per extrinseca aliquo modo probabilem. In personis autem priuatæ, & secundum forū conscientiæ, ob rationes allatas, non est eadē paritas, in ordine ad eligendam opinionem minus probabilem, quando in tali electione, nullum interuenit Ius tertij considerabile, nam si interueniret, eadem esset ratio, ac de Iudice, vt manifestat exemplum istud: superius allatum de opinione probabilis, quam habeo circum me ab alio iuste possessam, &c. *Respon. ad q. 10. c. 1.*

21 Dicendum est quarto, et Quando pro vtraque parte rationes secundum iura sunt equales, probabile est, nisi impediatur rationes ex parte facti, posse à Iudice fieri sententiam iuxta opinionem, quam voluerit, ita Sanchez cap. cit. n. 47. Franciscus Delugo part. 1. decur. quest. 3. n. 66. Texeda loc. cit. n. 9. & alij. *Respon. ad q. 10. c. 1.*

22 Dicendum est quinto, et postea equali probabilitate ex parte iuris, & ex parte facti, probabilius est, non dari facultatem Iudici eligendi opinionem, quam maluerit, & secundum eam iudicare, sed teneri partes litigantes inuicem concordare: hanc sententiam docent quamplures, quos laudat, & sequitur Merolla num. 166. inter quos est Bañes, Sanchez, Layman, & alij inuicem, & Canonice apud dictum Merollam; sed ad mentum est, quia in tali casu, cum ambæ partes litigantes æquale in rem aliquam Ius habeant, videtur rationi consonum, vt res illa diuidatur, eo modo quòd supra explicuimus, quando est equalitas ex parte facti; nam Iudex in hoc casu se habet tamquam distributor; proinde tenetur æqualitatem facere secundum iura. Conclusio autem ista non est intelligenda, cum

cum alter a pars litigans est in possessione, quia possessio facit rationes pro possidente præponderare; atque adeo rationum inæqualitatem ponit.

23 Ex his omnibus, quæ hæcenus sunt discussa, † colligi poterit quàm nequiter se gerant nōnulli Iurisperiti, qui in Republica Iudices constituti, vel saltem si non sunt Iudices, de aliquo puncto consulti, interdum passionibus, & affectu se trahunt in incommutis decidendis, seu in dandis consilijs; nam minimè curantes, ut per esset, rationes, & merita causæ expendere, statim ac inuenient vnum, aut alterum Authorem, & quandoque non magni nominis, iuxta proprium placitum, aut consensum inclinationem, punctum controversiæ determinentem, eo contenti, absq; vilo argumentorum delectu, & causæ discussione, & quandoque contra propriam sententiam meliorem, eidem Authori adherent, eiusq; opinionem, animi potius affectu, quàm ratione, probabilem pronuntiant, & secundum eam in maximum tertij præiudicium decidunt, vel dant consilium; surpiter, inquam, se gerunt, hoc enim pacto nō solum contra iustitiam commutativam delinquant, Ius alterius ledentes; verum etiam infideli consensu ipsi communitati ac Regi, quo ad publicum Ius dicendi promoti sunt, incum suam, ut æqualitatem possint, & vniuersi cuiusq; Ius rectè perpendat, & consilentes decipiunt, & cuius non recta consilia, in causa sunt, ut illi sequendo opinionem, solo affectu probabile, proximos vixet, sub pretextu, quod vnus, aut alter Author sic sentiat, cuius opinio, cū sit cōtra probabilitatem, nullo modo a Iudicibus admittenda esset in praxi, proinde animaduertat, non, quod habent, & damna, quod inferunt, cum perionis particularibus, iam communizati, cum obligatione restituendi, si notabiliter in proprio munere deficiant, & curent magis Deo, quàm hominibus placere, propriæque conscientiæ satisfacere, ne in laqueum Diaboli incidentes, salutem amittant æternam, æternisq; delinquantur cruciatibus.

CAP V T XXVIII.

Utrum vnus ex Iudicibus ad quos eiusdem causæ decisio spectat, possit, contra proprium sensum iuxta alterius Collegæ opinionem, sententiam ferre.

SUMMARIUM.

1 Diversitas inter præsens, & præcedens quæsitum.

- 2 Duplicem sensum habere potest quæsitum.
- 3 Iudex relinquens propriam opinionem, licitè interdum adhaeret in ferenda sententia, sensui sui Collegæ doctiori.
- 4 Illicitè tamen operatur, si contra propriam opinionem ab ipso retentam, alteri Collegæ adhaereat.

VÆSITVM hoc est longè à præcedente † diuertum, si attentè consideretur; nam per illud solum inuestigabatur, an Iudex possit minus probabili adherere sententiæ, probabilius omnia, nihil determinando de propria ipsius Iudicis opinione, per istud verò quæsitum inquiritur, an Iudex possit itale committere sui Collegæ opinioni, ut nihil curet de propria, punctum hoc apud neminem non solum non exagitantur, sed neq; tactum videre potuit; nisi paucæ verba apud Vasquez par. 2. di. sp. 64. cap. 2. num. 5. ex cuius doctrina aliquid colligi poterit; & tamen in praxi non raro contingit, & de illo ipsomet nō multis ab hinc temporibus, consultus fui, ut de eo meam aperirem sententiam.

Pro solutione huius difficultatis, eiusque maiori intelligentia, & ut æquiuocatio, & ambiguitas omnino collatur, aduertendum est quæsitum hoc duobus modis † formari posse. Primò, inquirendo, an Iudex iste possit adherere opinioni sui Collegæ, & hoc ob auctoritatem illius, deponendo tamen, & relinquendo propriam sententiam, & iudicando veriorē opinionem sui Collegæ per rationes extrinsecas, nempe per illius auctoritatem. Secundò, an Iudex retinendo proprium sensum, contra illū possit sententiam ferre, sequens ductum alterius Collegæ, atque adeo conscientiam deponere, non relinquendo tamen propriam opinionem, sed putando licitum illi esse adhaerere dictis alterius Iudicis, eidemque causæ definitionem committere. His præhabitis,

3 Dicendum est primò, † posse ab vno ex Iudicibus deponi conscientiam alterius Iudicis opinionem sequendo, si istam existimet probabilem, & iutam in praxi, relinquendo propriam sententiam, & fidem alteri præstans, qui creditur doctior, peritor &c. priori illo modo, qui est declaratus. Probatu conclusio ex ijs, quæ supra diximus de electione opinionum, & in hoc casu particulari melius interdum faceret Iudex adherendo alterius Collegæ opinioni, quæ existimat in his materijs magis doctum, veritatisq; quàm proprium dictamen.

4 Dicendum est secundò, † illicitum esse proferre sententiam iuridicam contra proprium sensum non depositum, sequendo alterius Collegæ dictamen, eo posteriori modo, qui explicatus est. Pro hac parte negatiua quamuis nullū citare possim Doctorem ex ijs, qui in lucem opera sua dederunt, sicuti neq; pro parte affirmatiua opposita; conclusionem tamen approbarunt nonnulli viri docti ore tenus à me consulti, & illam ostendo efficaci ratione, hoc pacto,

Go. Iudex si modo explicato procedit, non fatiscit proprio mueri, immò contra illud agit: ergo non poterit contra proprium sensu iuridicam sententiam ferre iuxta dictam alterius Collegę: patet consequentia, si verum est antecedens, nam vnusquisq; ex iustitia tenetur procedere secundu regu proprię officij: antecedens autem, in quo huius controuersię difficultas consistit, probatur sequenti discursu: Munus Iudicis est se gerere secundu intentionem, & finem illum, ob quem Respublica ipsum constituit ad conseruationem boni communis, at Respublica in constituendis Iudicibus, & in tradenda eidem potestate iudicandi, vult, vt vnusquisq; cum sinceritate dicat quid sentiat, aliter si Iudex iuxta alterius sensum iudicaret, non ipse, sed alius, cuius sententia ducitur, esset Iudex, & sic totum tribunal constans ex pluribus Iudicibus, v.g. ex tribus, reduci posset ad vnum tantum Iudicem, quod est contra finem iatentum à Republica, & sepe posset redundare in damnum vnus partis ex litigantibus, quia si pars, contra quam fuit sententia prolata, appellaret ad Tribunal supremum, negari non posset, quod Iudices, ad quos per appellationem causa deferretur, magis mouerentur ad confirmandam sententiam, perspicientes conformitatem, quę fuit inter alios Iudices, quam mouerentur agnoscentes sententiam latam non esse adeo certam, cum vnus ex tribus oppositum senserit; atque adeo posset constringere, vt rationes pro parte appellatę, tale inuoluant pondus, vt adiuncto dictamine illius Iudicis, qui contrarium sensit, sint sufficientes, vt Iudices isti, ad quos delata fuit causa mouerentur ad reprobandam sententiam latam & ad iudicandum pro parte, quę appellauit.

CAPVT XXIX.

Quam viam sequi debeat Aduocatus in opinionum electione.

SUMMARIUM.

- 1 Potest Aduocatus licite tueri causam dubiam sui Clientis, diligenti præmissa examine pro veritate assequenda.
- 2 Licite ab ipso defendi causam, cuius rationes sunt minus probabiles, causa sanguinis excepta, putauit Sotus.
- 3 Alij absque limitatione loquuntur.
- 4 Sententia Authoris.
- 5 Non raro accidit inter litigandum Clientis Ius crescere.
- 6 In hac materia non attenditur, qua nam opinio ab Aduocato probabilior censetur, sed qua, vt talis existimari poterit à Iudice.
- 7 Aduocatus agēs minus probabilem causam, non suadet Iudici, vt talem eam existimati.

secundum illam det sententiam; sed solam eiusdem causa rationes proponit.

- 8 Satis probabilis Authori videtur limitatio. Soti circa causam sanguinis.
- 9 Secundum iustitia rigorem eadem videtur ratio de causa ciuili, & causa sanguinis, seculis secundum ordinem ebaritatis.
- 10 Aliqua, quę spectando iustitiam, non sunt mala, sed tamen sunt, attendendo ebaritatem.
- 11 Non minus redundat in commune bonum, seruare vitam ciuium, quam delicta punire.
- 12 Aduocatus suscipiens defendendam causam dubiam sui Clientis, tenetur illi statum causa aperire, alijs posset contra iustitiam peccare.
- 13 Adhibita diligentia, si probabile remanet, an Clientis veritate detecta, fuisse, nec ne causam dubiam prosequuntur, Aduocatus non tenetur damna Clientis rearsere; Si verò sit dubium quid Clientis fuisse facturus, iudicandum erit secundum Iuris presumptionem.

QVAMVIS apud Doctores sit indubitatam posse ab Aduocato defendi causam sui Clientis, quando post diligentem inquisitionem ad inueniendam veritatem, † causa ipsa est dubia, nempe quando pro vtraq; parte sunt contrarię Authorum sententię: quod tamen controuertitur, est, cum pro cõtraria sententia est maior probabilitas, quam sit pro sententia in fauorem Clientis, an possit Aduocatus, non obstante illa maiori probabilitate, licite causam Clientis tueri?

Prima sententia ponitur à Soto lib. 9. de iust. quęst. 8. art. 3. qui asserit posse ab Aduocato sustineri causam, † cuius fundamenta sunt minus probabilia oppositis; excipit tamen casu, in quo ageretur de causa sanguinis, aut honoris, quia tunc nõ posset Aduocatus patrocinari cõtrarię, si pro ipsa Reo rationes sunt probabiles: hanc opinionem Soti sequuti sunt postea Malderus in p. 2. quęst. 19. ar. 6. conclus. 8. Martinez ibidem, conclus. 3. Baldeus lib. 2. lib. 4. disp. 16. d. 17. Franciscus Delugop. p. decur. quęst. 9. num. 74. & alij, quos laudat Sanchez in decal. lib. 1. cap. 9. num. 52. Arriaga in p. 2. d. 2. q. 9. subsec. 2. num. 18. qui Author idem sentit, num. 95. etiam quando Ius est quę probabile pro vtraq; parte.

Secunda sententia, quę est communior absq; prædicta limitatione † vnicius aliter, docet posse ab Aduocato suscipi ad patrocinandum causę, etiam si rationes pro aduersarij sint probabiles: sic docet Sayrus in clay, reg. lib. 1. cap. 11. num. 18. & seq. Lessius lib. 2. de iust. cap. 31. dub. 9. Turrianus 2. 2. quęst. 71. ar. 3. Lanfrancus opus p. c. 4. nn. 15. & seq. Merolla tom. 1. disp. 3. cap. 4. concl. 6. Bassus in flor. V. conscientia num. 19. & alij quamplures.

- 2 Dicendum est primò, † Potest Aduocatus pec

per se loquendo defendere partem non solum aequè, sed etiam minus probabilem, probatur, quia eius officium non consistit in definienda, & decidenda controversia, sed solum in representandis rationibus iudici pro suo cliente, in hunc finem, ut postea Iudex videat quid faciendum, & determinandum secundum iura; nam possit contingere, ut rationes illæ, quæ Advocato videbantur minus efficaces in fauorem sui clientis à Iudice melius illas ponderate existimante validiores, ut sæpè etiam accidere solet extra forum iudiciale; nam opinio, quæ ab vno existimatur minus probabilis, ab alio sæpè iudicabitur probabilior; idcirco Advocatus tali causæ patrocinans, non videtur agere contra rectam rationem, sed potius iuxta illam.

10. Et confirmatur primò quia sæpè sæpius evenit inter litigandum quod sit crescere, ut ex proverbio dici solet; nam possunt temporis progressu, cum causa controuertitur, incurriri nouæ scripturæ, ob quas probabilitas causæ ex parte clientis augetur.

6. Et obferuatur secundò, nam in hac materia quod non est considerandum: quænam opinio vera, aut probabilior cõstat ab Advocato, sed quæ ut talis possit existimari à Iudice: atque adeo sententia, quæ est probabilis, poterit censeri à Iudice probabilior, quam sit opposita.

11. Instabit iudex tenetur sententiam ferre iuxta probabiliorum opinionem, ergo Advocatus nequit defendere causâ minus probabilem, quia eam defendendo, videtur inuadere Iudicem, ut secundum eam ferat sententiam, quod est illicitum, ut supra diximus, loquendo de Iudice, & nunc supponimus.

7. Respondeo concedendo antecedens, quod nego tamen consequentiam, quia Advocatus agens causam minus probabilem, non inuadet Iudicem, ut existimans eam talem, secundum eandem ferat sententiam, sed solum proponit rationes pro suo cliente ad hoc, ut Iudex eas consideret, & secundum iustitiam leges decidat.

12. Dicendum est secundò, sententiam Soci, aliorumque assentientium non posse Advocatum patrocinari causis contra reum, dum agitur de eterna vita, quando rationes eorum reum sunt minus probabiles, mihi videntur quod sitis rationabilem hanc Soci sententiam; nam esto non sit contra iustitiam, videtur tamen esse contra charitatem proximo debitam dum enim controuertitur de aeterna ad vitam, debemus quantum in nobis est, iusto adituare quod in tali periculo reperitur; proinde cum Reum pro se habeat solidiores rationes, non videtur secundum leges charitatis posse in iustitiam rationibus causam contra ipsum promoueri.

8. Neque dicitur cum auctoribus charitatis eandem esse rationem, cum agitur de vita, & cum agitur de alijs rebus inferioris conditionis, & ordinis; idcirco nullam esse rationem, cur dicamus in isto casu esse licitum patrocinari causam minus probabilem; in isto vero esse illicitum quod nam respondeo hoc argumentum ad summum

probare in utroque casu eandem esse rationem in ordine ad rigorem iustitiæ; at videtur esse dispar ratio in ordine ad virtutem charitatis, quia vita hominis cum inter bona corporalia sit supremum, & fundamentum omnium aliorum bonorum, poterit aliquid plus exigere iuxta rectam ordinem charitatis ad sui conferuationem: Quod dicitur de vita, affirmatur etiam de ijs, sine quibus vita, vel conservari acquirit, vel egrè conservari, ut sunt omnium bonorum amissio, vulnera lethalia, &c. & si videretur ut geatur, neque id videri contra charitatem, si Advocatus secundum iustitiam ius habet defendendi talem causam: respondeo nihil per hanc instantiam probari: quod nam multa, quæ possunt fieri secundum iustitiam communitati, possunt in eandem esse contra charitatem, & habemus exemplum, nam secundum communior sententiam si quis faciat pretium mercium talis generis statim esse diminuendum, & ne damnum patiat, mercies illas vendat pretio currenti alicui ignorati pretium postea diminuendum fore, vendens non peccabit contra iustitiam, aliquando tamen contra charitatem delinquet, si mercies fuerit in magna quantitate, ita ut emptor grauisimum sit damnum passurus: ita notat *Lessius lib. 2. de iust. cap. 11. d. 6. y. & sic in multis alijs similibus.*

Sed dices oppugnare Reum reduci in bonum publicum postulans, ut delicta puniantur; igitur si advocatus agnoscat rationes contra ipsam reum esse minus probabiles, quam sint oppositæ, non agit contra charitatem defendendo causam contra Reum in fauorem boni publici.

11. Respondeo non minus quod restat in publicum bonum seruire vitam quamquam delictum punire: si igitur advocatus pro seruanda alicuius cuius vita efficacioribus habet rationes, non videtur posse defendere causam minus probabilem, secundum quam cuius venit vita priuanda.

12. Dicendum est tertio quod quando Advocatus tendam suscipit causam dubiam, vel minus probabilem ex parte sui clientis, debet hac omnia clientis manifestare, quia fortitan Clientis habita notitia status illius causæ, non esset licitem prosecutus; unde tenentur Advocatus hanc omnium informationem referre suo clienti expensis; aliaq; damna, quæ sit passus in causæ progressu, si veritate detecta, causam non fuisset prosecutus. Ita *Sanchez in summ. lib. 3. cap. 9. num. 11. Bressius lib. 3. de confes. prob. cap. 3. num. 138 & Delugo quasi. cit. n. 76. aliq; apud ipsos*, & ratio est manifestæ, quia Clientis consilio petita ab Advocato de qualitate causæ, in eo confidit; idcirco si advocatus non aperit illi veritatem, & periculum pendendi, illum decipit, atque adeo peccans contra iustitiam, erit ad restitutionem obligandus.

Sed quid dicendum si dubium sit an Clientis habita notitia causæ, fuisse necne litigaturus? & quid si probabile sit utrum; an in tali casu advocatus obligandus erit ad referendam sui Clientis damna?

Respon-

Respondeo, si post adhibitam sufficientem diligentiam interrogando clientē de eius intentione, vel eam ex coniecturis colligendo, & c. sit utrumque probabile, Advocatum ad nihil teneri, quia cum non constat de dño illato, neque sit presumptio potius pro vna parte, quam pro alia, melior est conditio possidentis: si vero sit dubium, videndum est pro quo iter presumptio iuris, pensatis omnibus, & in eius favorem est decidendum.

CAPVT XXX.

De opinione à Medico in ægrorum curatione eligenda.

SUMMARIUM.

- 1 Non licet remedium certum relinquere, & aliud in opinione positum applicare.
- 2 Quando certum medicamentum non habetur, tutius est adhibendum.
- 3 Cum salus corporalis est spe destituta, & non habetur nisi medicamentum, de quo æquale est dubium an profecturum, aut ægroti nociturum sit, licet applicetur, quamvis alij oppositum fiant.
- 4 Exponere vitam nono periculo interdum expedit.
- 5 Potest medicus adbarere aliorum medicum sensui, contra propriam opinionem in applicatione medicamenti.

DICO primo, quoties remedium aliquod est certum, esse salutare, & tunc nequit Medicus remedio illo omisso, adhibere medicamentum, quod est in opinione positum, an sit profectum ad morbum curandum: est communis sententia nemine discrepante, quia hoc facere repugnat charitati proximo debita, immò repugnat iustitiae, & officio ipsius Medici: ita *Breslerus lib. 3. cap. 12. Sanchez in sum. lib. 2. cap. 9. num. 38. Baldelli tom. 1. disp. 14. num. 2. Arriaga in p. 2. disp. 24. sec. 5. subsec. 1. initio. Bastian in flor. 7. Conscientia. num. 20.* repugnare autem charitati est manifestum; quia charitas postulat, vt meliori modo, quo possumus, auxilium demus proximo grauius indigenti; at sine causa relinquere medicamentum, quod certo est salutare, & adhibere aliud non incertum, non est dare illud auxilium, quod possumus: repugnare vero iustitiae, probatur; nam cum æger se committat curandam medico, & medicus suscipiat eius curam, virtualiter, & implicite intercedit inter eos pactum de adhibendis illis remedijs, quæ magis saluifera videntur, & hæc, & nunc præmanibus haberi valent; prouide contra,

pactum Medicus facere videtur, & absq; ausu habens remedium certum, illud omittit, & ideo in re graui peccat contra iustitiam, & contra proprium officium.

Dico secundò, quando non inuenitur medicamentum certum, sed omnia, quæ haberi possunt, ita se habent, vt probabilius sit, vnum esse magis saluifera, quam aliud, seu tutius sit vnum, quam aliud, tunc tenetur Medicus adhibere medicamentum tutius: ita *Sotus lib. 3. de iust. quæst. 6. ar. 9. ad 4. Vasquez p. 2. disp. 64. in fine. Sanchez lib. 1. sum. cap. 9. num. 41. Bonacina de leg. disp. 2. quæst. 4. p. 4. num. 32. Lanfrancus opusc. 1. cap. 4. num. 29. alijsque, quos citat, sequitur; Merolla tom. 1. disp. 3. cap. 4. num. 196.* Conclusio est contra aliquos, inter quos nouissimè est *Ioannes Sanchez in select. disp. 44. num. 36.* at eius opinionem solum speculatiuè per principia extrinseca, non iurinfeca censet probabilem; practicè verò iudicio improbabilem: Conclusio autem probari potest eadem ratione, qua conclusionem præcedentem probauimus; nam charitas erga proximum postulat, vt ipsi velimus id, quod in eisdem circumstantijs ab alio nos habere vellemus; nemo enim infirmitate aliqua laboras vellet, vt sibi applicetur remedium minus probabile, relicto probabiliore, quando commode haberi potest: igitur hoc ipsum facere debemus erga proximum nostrum: difficultas solum aliqua videtur esse, an in hoc casu Medicus peccet solum contra charitatem, an verò etiam contra obligationem iustitiae iuxta officium suum. *Sanchez cap. cit. num. 4.* putat solum peccare contra charitatem; qua opinione probabilem sequitur: at oppositum affirmat *Breslerus num. 135. & seq.* hoc mihi placet, & dico eadem ratione, qua supra, videlicet ex pacto illo implicito Medicum esse proprio officio se obligare ad applicanda remedia, quæ magis conferunt ad morbum expellendum, cum hæc haberi possunt: idcirco hæc omittens, peccat contra iustitiam, & solum quoad grauitatē, peccati est discrimen secundum magis, & minus.

Dico tertio, cum salus infirmi est desperata, & non superest nisi medicamentum, de quo est æquale dubium, ad sit profecturum, an verò nociturum, est controversia, vt in tali casu Medicus licet possit illud adhibere: Negant aliqui vt *Breslerus caput. cit. 129. Castropal. de cõsuetu. opin. disp. 2. num. 9. n. 5. Vasquez de Salas apud Sanchez an. 39. Arriaga subsec. cit. in fine.* At oppositum vultur i; *Sanchez loc. cit. Bonacina in decal. disp. 4. quæst. 1. num. 4. n. 23. & aliqui apud ipsum, 7.* hoc secundum mihi magis placet, si loquamur de remedio, quod non sit negatiuè, sed positiuè dubium: dicitur negatiuè dubium, quando pro neutra parte sit ratio, & coniectura, an remedium sit saluifera, an verò nocium, quia res, quæ applicatur, v. g. herba, aut puluis, aqua, & c. est omnino Medico incognita, in ordine ad curandam hanc ægitudinem: positiuè verò dicitur, quando hinc

& inde sunt rationes pro utraq; parte æqualiter probabiles. Si loquamur primo modo, certum est, esse peccatum applicare remedium, ita dubium, & nemo est, qui oppositum rationabiliter affirmare valeat; effect enim valde temeraria applicatio, cum nulla sit coniectura, per quam Medicus iudicare possit, remedium illud esse profuturum: controversia autem est de remedio dubio in secunda acceptioe, & in hoc sensu amplector posteriorem opinionem, quia cū ex una parte vita illius hominis sit iam desperata, & ex alia parte posset contingere, ut illud medicamentum sit profuturum, nullumq; aliud remedium superest, si Medicus in his circumstantiis tale adhibere remedium, videtur operari secundum leges prudentiæ, & ideo ipse Sanchez nō solum putat posse id licite fieri, verū & Medicū ad id teneri, & ita ego censeo.

Dices per applicationem talis remedij Medicus ægrotum novo vitæ periculo exponit; ergo peccat id faciendum.

4. † Respondeo in his circumstantiis, in quibus, ut supponimus, nulla spes salutis irradiat, illa expositio novo periculo censetur quid melius, comparata cum expectatione profectus corporalis; nam eo remedio non applicato, mors secundum cursum naturalium causarum certò est sequutura, & illo applicato, aliqua habebitur sanitatis expectatio: præterea autem dicitur, in his circumstantiis, ita esse operandū. Instantia vero facta militaret, quando æger novo periculo exponeretur, absq; salutis spe, adeoque neganda est consequentia.

5. † Dico quarto, si Medicus opinetur remedium aliquot esse minus probabiliter salutiferum, quam sit aliud remedium, sed alij Medici periti oppositum sustineant, tunc non erit peccatum operari contra propriam opinionem, conscientiam dependendo iuxta aliorum scientiam, ita *Castropalano loc. cit.* & in hoc sensu sustineri potest doctrina eorum, quos supra citavimus de applicatione remedij minus probabilis, relicto probabiliori; conclusio tamen ista, ut si practicè probabilis, intelligi debet, quando secundum propriam tantum sententiam; medicamentū est minus probabiliter profuturum, secundum verò alios est magis probabiliter salubre, quam sit aliud; non autem debet intelligi conclusio, cum omnes Medici sentiant medicamentum minus probabiliter salutem esse allaturum, tunc enim aliud magis certum erit applicandum, & hoc ob rationem superius adductam.

CAPUT XXXI.

Quam opinionem admittere oportet in Sacramentorum administratione.

SYMMARIUM.

1. Diversitas opinionum in administratione Sacramentorum ad plura refertur.

2. In administrando Sacramentis ritum Ecclesie sequendum.
3. Praescindendo ab usu Ecclesie, tutiorem sententiam etiam sequi debemus.
4. Si necessitas infert, non possumus certam adhibere materiam, aut formam, minus certam applicare astringemur.
5. Si mortem quis minetur nisi minister applicet materiam dubiam, omnia certa, & id nō fiat ex contemptu sicut, possit illam adhibere auctoritatem aliqui.
6. Admittitur ab auctore sententia ista limitationem, quamdam adhibendo.
7. Probabilior censetur opinio, quæ afferit etiam in ordine ad religionem in administratione Sacramentorum, probabiliorum, & tutiorem opinionem esse eligendam.
8. Respondetur instantia contraria.
9. Sufficiens datur disparitas inter opiniones, quæ versantur solum circa honestatem actus, & opiniones versantes circa alius valorem.
10. Satis instantia de licito accessu penitentis ad Sacramentum penitentiam cum atroxione cogita, & ad confessarium, qui probabiliter casum iurisdictionis habet.
11. Ecclesia interdum supplet defectum iurisdictionis in confessario in favorem fidelium.
12. Quando excessus probabilis est et modicus, nō est gravis culpa, sequi minus probabilem in materia Sacramentorum, etiam in terminis vestra sententia.

VLTA, quæ de hac materia exigantur, cum sint varia, reddunt difficilem huius quæsti solutionem; cæterum principaliora breviter explanare conabimur.

Pro quare advertenda sunt nonnulla ad æquocationem, & confusionem tollendam. † Et primo supponendum est diversitatem opinionum in Sacramentorum administratione talem interdum esse, ut una sententia ex oppositis sit probabilis, alia vero certa; secundo, ut utraq; sit probabilis, & incerta, at una vel probabilior, vel tutior. Tertio, ut utraq; sit æquè probabilis, & æquè tuta.

Rursus est supponendum obligationem recte administrandi aliquod Sacramentum posse spectari, tum in ordine ad religionem, quæ reverentiam præcipit in ipsorum Sacramentorum administratione; tum etiam in ordine ad charitatem proximo debitam.

Demum obligatio prædicta potest considerari in ordine tum ad ea, quæ sunt adhibenda à Ministro, tum etiam ad ea, quæ præstari debent ab ipsomet, cui Sacramentum confertur. His autem præsuppositis, conclusiones sequentes deducimus.

- Dico igitur primo in administrandis Sacramentis † debemus sequi ritum præscriptum ab Ecclesia, vel consuetudinem receptam, scilicet ea materia, & forma vii, quæ communiter usurpari solent, non obstantè diversitate opinionum etiam probabilium; nam

o

stante

et tom. 4. disp. 26. sect. 6. num. 5. Bresserus lib. 3. c. 10. n. 105. et 111. Merolla tom. 1. disp. 3. c. 4. d. 3. n. 134. Lanfrancus opusc. 1. c. 4. nu. 6. et seq. & in eadem opinione cum quadam limitatione est Ioa. Sanchez. disp. 44. n. 1. et 14. quando scilicet pro vna parte reperitur certa sententia in fauorem Sacramenti, pro alia vero parte solum est opinio tantum probabilis, licet auctor iste existimet posse absque peccato sequi minus probabilem opinionem, & si opposita sententia sit solum probabilior, & non certa. Nostra autem conclusio est contra Vajquez p. 2. disp. 63. c. 3. n. 4. ver. Deinde, Sanchez in sum. lib. 1. cap. 9. n. 10. Salomon, Sarrum, Castropala, et alios. Probat tamen hac ratione fundamentali, cum nulla est necessitas, irrationabile videtur exponere Sacramenti substantiam manifeste inualiditatis periculo: est enim quidam contemptus contra debita reuerentia ipsi Sacramento; ergo, &c.

Dices primo, nullam videri irreuerentiam, si fiat secundum opinionem probabilem; sicuti quando probabiliter credimus aliquid non esse contra preceptum diuini, & id facimus, etiam si opinio opposita, quae ait esse peccatum, sit probabilior, & tutior; tunc operando iuxta probabilem opinionem, non censetur irrogare iniuriam aliquam diuino precepto, vt fuit supra offendimus; ita & pari, sequentes opinionem probabilem circa formam, aut materiam Sacramentorum, relicta probabiliori, nullam videtur irrogare iniuriam ipsi Sacramento.

8 Sed contra est, quod quia dicitur esse certus, quo conficiendum est Sacramentum, & nulla est necessitas, quae nos cogat ad deserendum modum huius certum, assumentes modum incertum, & minus tutum, licet probabilior, opinio contraria erit solum speculatiue probabilis, atque adeo ex illa non poterimus iudicium practicum formare, quod dicitur hic, & nunc explicitum omittit, absque; vlla causa rationabili, modum illum certum, & vt incerto, exponendo Sacramentum irrationis periculo. Paritas vero illa in contrarium, desumpta ex alijs materijs, nobis non officit; Pro qua re aduertendum est, hanc duo esse diuersa, videlicet, probabilitatem oppositorum sententiarum versari circa solum honestatem actus; & versari circa valorem actus. quando igitur opinionum varietas est circa honestatem actionis; tunc admitto licitum esse sequi opinionem minus probabilem, relicta probabiliori, & magis tuta, vt saepe euenit in materia de iustitia, & in alijs materijs, praeterquam in Sacramentis; tunc enim cum operamur iuxta probabilem sententiam, operatio nostra conformatur dictamini rationis; neque Deus plus a nobis exigit; esset enim valde onerosum, & non consentaneum suauitati diuinae prouidentiae, si a nobis exigeretur, vt semper operaremur id, quod est probabilius, & tutius. Verum dum agitur de probabilitate sententiarum circa valorem actus, valor ille, non dependet a iudicio nostro, etiam si prudenti, quantumuis enim conscientiam formemus de honestate actionis, poterit non haberi, nam eius existetia

dependet ab institutione Christi, & non a nostra estimatione etiam prudenti, & cum Sacramento effectio sit quid sacrum, non videtur rationi consentaneum, absque; vlla necessitate, relinquere opinionem probabiliorum, & tutiorem, & sequi minus probabilem, minusque, tutam, cum periculo inualiditatis ipsius Sacramenti; quae quidem inualiditas non vitatur, sequendo opinionem illam probabilem, imo & probabiliorum, si a parte rei sit falsa; inconueniens autem istud non sequitur, quando probabilitas est solum circa honestatem, & non circa valorem actus, quia etiam si obiectum actionis in re sit malum, tollitur malitia formalis ab actione, si nos prudenter formamus conscientiam, & iudicemus honestam esse actionem illam, & sic patet disparitas inter honestatem, & inter valorem actus.

Dices secundo, si hoc esset, sequeretur non posse poenitentem accedere ad confessionem Sacramentalem, cum sola attritione cognita, quia non est omnino certum, illam sufficere ad Sacramenti valorem, ac proinde poenitens se exponeret periculo inualiditatis Sacramenti; similiter neque posset confiteri Sacerdoti habenti solum probabiliter iurisdictionem, eo relicto, qui certam habet iurisdictionem, quia si reuera Sacerdos ille caret iurisdictione, ex defectu potestatis, nullum erit Sacramentum, haec autem non videtur admittenda; durum enim esset obligare poenitentes ad habendam contritionem, quando Sacramentaliter Confitentur, & non posse sua peccata aperire Confessorio solum probabilem habenti iurisdictionem.

10 Respondeo, & circa id, quod dicitur de attritione, aio: quod quibusdam videtur attritio cognita non esse sufficiens ad huius Sacramenti valorem, & requiri ad minus contritio putata; nihilominus post Concilium Tridentinum non obscure significans satis esse attritionem ad valorem huius Sacramenti, opinio ista videtur moraliter certa; & ideo nullum erit peccatum, neque contra charitatem, neque contra religionem, saltem extra articulum mortis, ad hoc Sacramentum accedere cum sola attritione cognita. non est contra charitatem propriam, quia poenitens in tali casu cedere potest iuri suo, atque adeo neque ipse Confessorius peccabit contra iustitiam, aut charitatem poenitenti debitam, si illi absoluat in eo statu, quem ipse poenitens eligit; neque erit peccatum contra virtutem religionis & reuerentiam debitam Sacramento, quia non videtur poenitens obligandus, si solius religionis cum tanta difficultate, eligere sententiam illam, quae afferit necessariam esse contritionem; ad reuerentiam autem erga Sacramentum satis videtur sequi opinionem moraliter certam, neque Deus censendus est ad plus nos obligare. Dixi, saltem extra articulum mortis, quia plures sunt auctores, qui putant virtute propriae charitatis nos obligari in fine vitae ad elicendam perfectam contritionem, ne exponamur periculo aeternae damnationis; quia sententia illa de attritione, nempe sufficere cum Sacramento, non est omnino certa.

ira docet Suarez in 3. p. tom. 3. disp. 16. sect. 2. 5. At Urgebis: & tom. 4. disp. 15. sect. 4. num. 19. Salas in p. 2. tract. 8. disp. vni. sect. 10. num. 90. & 93. Granado in 3. p. contr. 2. tract. 12. d. 4. sect. 4. num. 36. & 37. Ioannes Sanchez in sect. 4. d. 4. n. 13. Thomas Sanchez in de al. lib. 2. cap. 9. num. 34. Bresserus lib. 3. de cons. cap. 10. num. 113. & valde probabile id existimant Lessius lib. 3. de iust. cap. d. 4. num. 45. Merolla tom. 1. disp. 3. cap. 4. num. 99. Sed quicquid sit de veritate huius sententiae, quam examinare, ad hunc locum minime pertinet: sanè extra articulum mortis non videtur talis necessitas, cum in administratione, seu receptione Sacramenti sequimur opinionem moraliter certam, & praesertim quando sequi oppositam, aliquod difficultatis habet.

Ad illud vero, quod dicitur de iurisdictione Confessarii, Respondeo primò, quod in eo casu secundum communem sententiam Ecclesiam supplet defectum, conferendo iurisdictionem ipsi Confessario in fidelium fauorem, si reuera Sacerdos ille careat iurisdictione; sed quia hoc non est omnino certum. Respondeo secundò, in dato casu debere poenitentiam simul cum mortalibus confiteri aliqua peccata venialia, in quibus Confessarius certam habet iurisdictionem, & sic conficeretur Sacramentum, & per consequens peccata mortalia, indirectè saltem, remitteretur, attamen quia nonnulli putant peccata venialia absolui non posse à simplici Sacerdote, idcirco absq; causa rationabili non debet poenitentia confiteri Sacerdoti probabilem solum iurisdictionem habenti, sed alteri, qui indubitatam potestatem habet, vt periculum inualiditatis vitet; posita tamen causa rationabilium poenitentis, cum confessarius excusandi erunt ab omni irreuerentia, praesertim vero si in confessione misceantur aut venialia, aut mortalia aliis ritè confessà, & remissa per absolutionem Sacramentalem.

Dico sexto, si neutra opinio ex contrariis sit certa, & discrimen inter utramque solum sit in maiori, & minori probabilitate, si excessus probabilitatis sit modicus, † tunc sequi opinionem maius probabilem, non videtur res grauis contra rectam rationem; ac proinde, vel nullum, vel leue erit peccatum, & etiam sistendo in terminis nostrae sententiae; de in hoc admitto opinionem Ioannis Saucij superius relataam. Dixi, sistendo in terminis nostrae sententiae, quia iuxta aliorum opinionem licitum erit, vt supra vidimus, sequi opinionem minus probabilem, relicta ea, quae notabiliter excedit aliam in probabilitate.

DISCEPTATIO V.

Conscientiae dubiae ratio explicatur.

Istribuè loqui velimus, conscientia dubia non est formaliter conscientia, sed priuatio conscientiae: quia cum conscientia sit iudicium posituum, & practicum: dubium vero pretis acceptum, vt videmus, veget in se omnem assensum, seu dissentium; idcirco non erit conscientia, nihilominus quia usus obtinuit, vt nomen conscientiae tribuatur etiam suspensioni, per quam intellectus vere anceps manet, & quia communiter à Doctoribus inter diuisiones, seu species conscientiae includi consuevit conscientia dubia; proinde nos maiorum vestigijs adherentes, suspensionem animi circa res morales conscientiam dubiam vocamus. Et aliam etiam addo rationem, nam solet mentis dubitationem comitari iudicium veluti reflexum, quo iudicamus nos posituè esse in dubio, & tale iudicium appellatur conscientia dubia, non formaliter, sed obiectiue, quatenus fertur in dubitationem, seu suspensionem illam; propterea in titulo iure positum agendum de conscientia dubia. Sic igitur.

CAPVT I.

Quid, & quotuplex sit dubium.

SVMMARIVM.

- 1 Dubium propriè loquendo neq; offensum, neq; dissensum, sed intellectus suspensionem importat.
- 2 Alij agnoscent iudicium quoddam reflexum supra suspensionem.
- 3 Nos rejicit Vasquez, quia nihil facit ad malam actionem, esse, aut non esse tale iudicium.
- 4 Suspenso animi ex duplici suboriri potest capite, proinde datur dubium negatiuum, & posituum.
- 5 Debet suspensio esse quo ad specificationem, & nõ sufficit quoad solum exercitium, vt reddat conscientiam dubiam.
- 6 Dubium negatiuum sumi potest metaphysicè, & moraliter.
- 7 Suspectio reuocatur ad conscientiam dubiam.
- 8 Dubium aliud est iuris, aliud facti.
- 9 Vtrumque dubium poterit esse speculatiuum, aut practicum, & quo pacto differant.

DICO primò dubium, presu-
 † sumptum, est quoddam suspèn-
 sio intellectus in aequilibrio inter duos contrarias, & nõ
 assensientis, neq; dissentientis
 ita ferè committit Doctores,

quævis *alæ tract. 8. disp. unica sect. 10. nu.*
 139. ad rationem dubij stricte sumpti requirit
 quendam assensum, † seu iudicium formido-
 losum de propositionis fallibilitate, & idem

sentiant alij apud *Vasquez p. 2. disp. 69. cap. 1.*
 num. 7. qui postulant iudicium quoddam res-
 flexum supra ipsam suspensionem, ad hoc, vt
 homo dicatur operari cum conscientia dubia,

hoc autem iudicium est certum, & evidens, quia
 est de se evidenti, nempe de illa animi suspèn-
 sione, quemvis appellari possit obiectivè dubiij
 quatenus fertur in prædictam suspensionem,
 seu ambiguitatem. † Hos vero rejicit *Vas-*
 3 *quez*, quia nihil refert ad malam operationem
 tale iudicium; nam siue homo operetur cum
 tali iudicio, siue absq; illo, quando operatur sine
 determinato assensu, & cum illa suspensione
 circa bonitatem, aut malitiam actionis, semper
 dicitur operari contra conscientiam, & per cõ-
 sequens mala erit illa actio: viroq; enim modo
 viget periculum peccandi.

Dico secundo dubium, seu suspensio, de qua
 4 supra, dupliciter contingere poterit † primò
 ex defectu mediij assensivij, aut dissentivij.
 Secundo ex æqualitate mediiorum pro viroque
 extremo contradiçtionis, primò modo tenet,
 quando intellectus nullum cõ offerit mediij, per
 quod possit assentiri, vel dissentiri, v. g. si propo-
 sitionatur an astra sint parva, vel imparia, aut homi-
 nes, qui sunt in hac civitate, in numero sint pa-
 res, aut impares, vel quid simile: tunc intellectus
 impossibile est, vt aliquid ex illis contrarijs de-
 terminatè iudicet, ideoq; manebit suspensus, tã
 quoad assensum, cum quoad dissentium, & hu-
 iusmodi suspensio vocatur dubium negativum
 & intellectus dicitur negativè dubius per caren-
 tiam mediij. Secundo modo provenit dubium,
 quando rationes pro vtroq; parte habet æqua-
 lem probabilitatem; ita vt intellectus nequeat
 discernere maiorem convenientiam in vno, quã
 in alio extremo, & sic dum singule partes, vel utri-
 tra habentes ad se intellectum, motu se impedi-
 diunt, manet ipse intellectus in æquilibrio, ad
 eum ferè modum, quo in latera eamdem ratio-
 nem æqualitatis in ponderibus non inclinat, nec
 in vnam, nec in alteram partem, & talis suspen-
 sio nuncupatur dubium positivum, & intellectus
 dicitur esse positivè dubius. † Suspensio
 autem prædicta non solum debet esse quoad
 exercitium; verùm etiam quoad specificationem,
 vt rectè notavit *Suarez in p. 2. disp. 12.*
 sect. 4. *innot.* nam homo suspendens actum in
 dicto, quoad exercitium, nequaquam dici potest
 dubitare, quia etiam circa res certas possumus
 per voluntatem impedire, ne intellectus actum
 eliciat, & tunc impeditur, manebit suspensus,
 sed non dubius, requiritur ergo, vt suspensio sit quo-
 ad specificationem, quatenus voluntas nequeat

imperare intellectus, vt iudicet, & hoc ob caren-
 tiam, vel insufficientiam mediij, vt dictum est, &
 in hoc sensu rectè docuit *Aristoteles 2. de anima*
te x. 173. liberum nobis esse simulacra in-
 imaginatione fingere, non autem opinari, quia
 ad opinandum requiritur determinatio ex parte
 obiecti

Adverendum etiam est dubium negativum
 † bitarium sumi posse, vel metaphysicè, vel mor-
 6 taliter: tunc erit dubium metaphysicè, & non
 moraliter negativum, quando suspensio funda-
 tur tantum in rei possibilitate, & explicatur per
 hoc: Res ista potest esse, & potest nõ esse, v. g.
 adultus, qui non recordatur omnium actuum
 interiorum, quos in pueritia habuit, dubitare
 poterit, an aliquando Deum, aut parentes odio
 sit prosequutus, nulla tamen positura ad hoc se
 offerente ratione, non solum circa veritatem
 obiecti, sed neq; circa eiusdem obiecti proba-
 bilitatem; tale autem dubium dicitur negativum,
 quia non procedit ex positivis, & probabilibus
 rationibus circa ipsum obiectum secundum de
 spectatum, & pariter appellatur metaphysicè,
 quia fundatur in mera possibilitate, non notan-
 do tamen defectum memorie. Ceterum dubi-
 um istud est cõtemendum, & nullam ponit
 in homine obligationem, ideoq; disceptatio
 ista non erit de huiusmodi dubij genere.

Dubium verò moraliter negativum necessa-
 rio fundatur in aliqua ratione, sed adeo levi, vt
 vi illius nequeat intellectus iudicij elicere. E-
 C. si quis recordetur suggestionem aliquam
 habuisse ad pravam actionem, seu ad eius cõ-
 sensum, & tunc agnoscat fragilitatem, incipit
 dubitare, an cõsensu suggestionis prædictæ præ-
 stiterit, nec ne? tunc ipsa suggestio, & cognitio
 fragilitatis dant occasionem dubitandi: at insuf-
 ficientes sunt ad movendum intellectus, vt de-
 terminatè, & probabiliter iudicet interuenisse
 voluntaria cõsensum, ideoq; ob defectum mediij
 vocatur dubiij negativum, sed morale, in quantum
 non in sola possibilitate, & negatione impli-
 cantur fundatur, vt diximus de metaphysico
 dubio, sed in aliqua morali ratione.

Neq; dica tale dubium non esse appellandum
 negativum, sed potius positivum, quia originem
 trahit à ratione aliqua positiva, nempe ab exis-
 tentia suggestionis, fragilitate naturæ &c. na-
 dicas hoc, quia dubium negativum morale, de
 quo nos cum Theologis sermonem habemus,
 non appellatur tale per exclusionem cuiuscq;
 positivæ rationis, quia dubium procedens, nulla
 existente ratione, in moralibus non meretur no-
 men dubij, sed solum in physicis dubiij existi-
 matur: at dicitur negativum in quantum ratio-
 nes, ex quibus suspensio animi emergit, non sũt
 tales, vt vi ipsarũ possit probabilè iudicium ferri
 de obiecti veritate, atque adeo denominatio-
 nem negativam sortitur ex carentia sufficienter
 ad iudicium eliciendum, & non ex carentia
 omnis rationis positivæ.

Ad conscientiam autem dubiam reocatur
 7 † suspensio propriè dicta, qua nihil aliud est,
 nisi quoddam simplex inclinatio intellectus in
 vnam

vnam potius partem, quam in alia, sine vilo assensu; non differt à conscientia dubia, nisi secundum magis, & minus: quoniam dubium presens acceptum non solum negat actuale iudicium, seu adhesionem vni partium, etiam, & inclinationem: suspicium autem solum remouet adhesionem, & dicit puram inclinationem sine assensu, aut dissensu, & ideo licet differant physice, moraliter tamen non differant, cum neutrum possit esse regula humanarum actionum.

8 Dico tertio. Dubium diuiditur ¶ in illud, quod est iuris, & in illud, quod est facti: illud tunc enenit, quando dubitatur an sit lata aliqua lex, sit editum aliquod statutum, seu institutum tale, vel tale præceptum, &c. Illud verò contingit, cum dubitatur v.g. an homicidium, seu furtum fuerit nec ne commissum ¶ an datum fuerit circa rem aliquam consilium, auxilium, &c. an votum fuerit, seu iuramentum emissum.

Dico quarto, Vtrumque; dubium tum circa ius, tum circa factum potest esse, ¶ aut speculatiuum, aut practicum: sic nonisimè Franciscus de Amico tom. 3. disp. 13. sect. 3. num. 35. & Ioannes Præpositus in p. 2. quæst. 19. num. 6. dub. 4. Bassus in flor. 7. conscientia num. 23. Solet autem diuisio ista sic explicari, vt dubium sit speculatiuum, cum intellectus dubitet de aliqua actione, aut re in vniuersum, v. g. an licitum sit die festiuo iter agere, an contractus talis conditionis sit vfurarius? Dubium verò; practicum est cum in particulari intellectu hic, & nunc dubitat, v. g. an mihi sit licitum die festiuo iter agere, an sit licitum hunc contractum hic, & nunc inter: da dubio autè loquentes, putant aliqui, vt Caietanus, & Natarrus, quos laudat Vasquez p. 2. disp. 42. cap. 5. posse rectè operari hominem manente dubietate circa rem in vniuersum, non autem circa rem hic, & nunc in particulari spectatam. At talem modum dicendi impugnât ibidem Vasquez, quia si intellectus dubius est, an talis species contractus, v. g. sit licita, nequit, flante tali dubio, similiter non dubitare de contractu in indiuiduo directè contento sub eadè specie; oppositè .n. manifestè repugnat; adeoq; Lorca in p. 2. disp. 38. mem. 1. hac ductus ratione, tamquam ineptam reiecit diuisionem illam de dubio speculatiuo, & practico: sed malè reliquit, cum sit res euidens, & ab omnibus recepta; quamuis sit aliqua diuersitas in modo eam explicandi: quapropter dicimus non esse diuisionem intelligendam eo pacto, quo prædicetis Autoribus Vasquez attribuit, quasi posset intellectus dubitare de honestate speciei, & non dubitare de honestate indiuidui directè contenti sub illa specie, hoc .n. contradiçionè inuoluit. Et addo circa eandem numerum rem esse posse dubium, & speculatiuum, & practicum, vt rectè nouauit Martinez in p. 2. quæst. 19. ar. 6. dub. 5. not. 1. Intelligenda est igitur diuisio hoc pacto, vt dubium speculatiuum versetur circa rem secundum se spectatam, prædicando circumstantijs, & conditionibus, quæ ab extrinseco eidem rei accidere possunt: practicum

verò dubium feratur in eandem rem affectam omnibus circumstantijs, seu in operationem hic, & nunc exercendam circa rem illam, v. g. si hodie sit dies ieiunij ex præcepto Ecclesiastico, & quis dubitet, an ratione alicuius corporalis ægritudinis teneatur ieiunare, poterit dubium de obligatione ieiunandi practice deponere; videlicet vel consilio Medici, qui iudicet inualitudinem illam esse talem, vt excuset; & sic dubium per principia extrinseca deponitur, & conscientia practice formatur, non obstantè illo dubio speculatiuo; an infirmitas illa sit causa sufficientis nec ne, ad excusandum, & sic iste talis poterit hic, & nunc licetè frangere ieiunium, ductus cõsilio periti Medici; vel si non habeat opportunitatem petendi consilium à Medico, poterit practice deponere dubium per principia intrinseca. Hoc pacto, flante dubio, an qualitas ciborum, seu abstinentia notabiliter noceat; non debeat periculo vitæ, aut gravis infirmitatis me exponere; idcirco licitum mihi erit hodie non ieiunare. Et hæc sufficiant pro terminorum declaratione, quæ posita descendendum iam est ad casus particulares.

C A P V T II.

Dubia existente conscientia, an honestè operemur.

S V M M A R I V M.

1. Numquam licet agere contra conscientiam practice dubiam.
2. Peccatum contra conscientiam erit illius speciei, circa quam versatur dubium.
3. Dubitans speculatiue, per se loquendo debet practice dubitare.
4. Aliquando practice licitum erit discordare à dubio speculatiuo.

1 **D**ICO primo, numquam ¶ esse licitum agere cum conscientia practice dubia: est communis sententia, nam hoc est intrinsece malum, sicuti operari contra conscientiam postiuè dictam actionem aliquam esse illicitam. Et de hac conclusione neq; est, neq; esse potest controuersus, & supponitur vt vera: ita Suarez in p. 2. d. 12. sect. 1. num. 2. Merolin tom. 1. disp. 3. cap. 3. dubio 1. num. 2. & seq. Franciscus Delugo in sua Theol. moral. p. p. præny decur. quæst. 1. num. 5. Baldelli tom. 1. lib. 4. disp. 7. num. 1. Laufrancus opusc. 1. moral. cap. 2. num. 1. & alij apud ipsos, & ratio est in promptu, quia hominè operans, libere se exponit euidentè peccandi periculo, & ideo sic operans conuincitur aperte velle, & amare tale periculum, ac proinde

peribit in illo, vt dicitur in *Eccle. cap. 3. probati etiam solet ex illo. D. Paris ad Rom. 14. quod non est ex fide, peccatum est, videlicet omnis operatio, quæ non procedit ex conscientia dicente talem operationem esse licitam, mala est, moraliter; at quando homo operatur cum dubio practico, operatio non procedit ex fide, seu ex conscientia dicente bonitatem moralem; ergo sic operans peccabit, sine peccato sit mortale, siue veniale iuxta conscientiam recte dictam, & materiz qualitatem.*

Dico secundò, peccatum, quod committitur contra conscientiam practice dubiam, & erit illius speciei circa quam dubium versatur, v. g. si practice dubito, an mihi licitum sit in die ieiunij frangere illud, seu comedere carnes, & cù tali dubio practico frango ieiunium, aut carnes comedo, peccatum erit contra temperantiam & si cum dubio practico accedo ad Eucharistiam, & communico, erit sacrilegium, & sic in reliquis. Conclusio est pariter certa apud omnes; nam voluntas cum deliquit ab intellectu, terretur in oblectum suo modo, quo ab intellectu illi proponitur, & dum proponitur cù dubio contra temperantiam, aut contra religionem &c. in operatione procedente cum tali dubio, erit voluntas quædam implicita, & virtualis contemptus contra talem virtutem; proinde peccatum erit in specie intemperantiz, & irreligionis &c.

Dico tertio, dubitans speculative rem aliquam esse illicitam, & debet, per se loquendo, etiam dubitare practice: ita Sanchez in *decal. lib. 2. cap. 1. cap. 9. num. 3. Bonacina de leg. disp. 2. quest. 3. par. 7. num. 2. Bresserius lib. 4. de conse. cap. 1. num. 17. Franzosus Delago quest. tit. num. 11. Probatur conclusio, quia cum ex dubio speculative per se aptum sit sequi dubium practicum; idcirco per se loquendo non est licitum discordare vnum ab alio: v. g. si dubito speculative esse vltimam dare mentum imponendo tale, vel tale onus matutinario, vltra onus restitutionis, perseverante tali dubio, teneor etiã dubitare practice, an talis contractus sit illicitus.*

Dico quarto possumus, & interdu licite formare conscientiam contrariam dubio speculative: ita Sanchez *loc. cit. Martinez in p. 2. quest. 29. num. 6. dub. 1. concl. 2. Bonacina p. tit. num. 12. Bresserius loc. cit. & alij. Ad hoc autem licite faciendum duo requiruntur, vt notant Authores prædicti: Primum debita diligentia ad inquirendam veritatem, eaq; diligenter esse adhibenda, quæ exigitur secundum prudentis arbitrium, iuxta qualitatem temporis, rei, & loci; aliter impudenter conscientia dubia deponeretur. Secundò, requiritur causa aliqua rationabilis, ob quam formatus conscientiam discordantem à iudicio speculative: ita Bonacina, Reginaldus, & alij apud ipsam *loc. cit.* Conscientia autem ista sic formata poterit esse proxima operationis regule, non obstante iudicio speculative contrario; non enim teneor in nostris operationibus immediate operari iuxta iudicium speculative, sed practicum,*

licet absolute, & simpliciter obligemur agere conformiter ad speculative, ex quo oritur per se loquendo iudicium practicum simile, quæuis per accidens ipsa iudicia discordant valeant, vt dixi.

C A P V T III.

Vtrum in dubio iuris, aut facti tutior pars sit eligenda.

S U M M A R I U M.

- 1 In alijs materijs à iustitia tutiorem partem, dubio existente; esse eligendam censuit Pasquez.
- 2 Limitatur à Salas.
- 3 Alij in omni materia putant non esse semper necessariò sequendam tutiorem partem.
- 4 Auctor hanc vltimam opinionem recipit.
- 5 Soluitur vtrumque argumentum Pasquez.
- 6 Recipitur limitatio Salas.

SIN Vtroq; dubio tutiorem partem semper esse eligendam, quæ non agitur de materia iustitiæ, & censuit Pasquez in p. 2. disp. 6. c. 1. & eadem esse rationem de dubio iuris, & facti firmat cap. 3. num. 17. summas sententiam primò in eo, quod cap. ad audientiam, & cap. significasti 2. de homicidio præcipiens Pontifex, vt in dubio homicidij sit abstinentiam à ministerio altaris, reddit rationem vniuersalem dicens: in dubijs tutior pars est eligenda, & hoc asseruit Pontifex, non quali statuens nouum præceptum, sed supponens regulam vniuersalem. Secundò, quia ideo in dubio facti tutior pars est eligenda, ne homo se exponat peccandi periculo; idem autem periculum interuenit in dubio iuris: hanc opinionem etiam sequitur Turrianus opusc. 10. de conscientia dub. 1. & seq.

Sed Ioannes Salas in p. 2. tract. 8. disp. vni. ca. sect. 17. & 19. & limitat hanc sententiam in casu, quo magnus incommodum inuenitur, sequendo partem tutiorem; Alij verò magis communiter dicunt, non semper esse sequendam tutiorem partem, siue in dubio iuris, siue in dubio facti, etiam in materijs non pertinentibus ad iustitiam: ita Suarez de censur. disp. 40. sect. 5. num. 7. & sect. 6. & in p. 2. disp. 12. sect. 5. num. 7. & 8. Sanchez in summa, libr. 1. cap. 10. num. 11. & sequi. & quamplures alij, quos laudat, & sequitur Merolla tom. 1. disp. 3. cap. 3. dub. 2. à n. 60. & Baldelli tom. 1. disp. 8. num. 2.

4 Dicendum est cum hac secunda sententia, & videlicet non semper nos obligari in dubijs sequi id, quod est tutius. Probatur conclusio, quia

quia non minus debemus vitare periculum peccandi in materia iustitiae, quam in materia aliarum virtutum, & ideo sicuti non obstante dubio in materia iustitiae, occurrere poterit sufficienti ratio, ob quam contra dubium illud speculationum dictans restituendum esse, formamus conscientiam practice certam, non esse restituendam; ita & in materijs aliarum virtutum similis occurrere poterit ratio, per quam prudenter deponamus dubium, & eliciamus iudicium practice certum, quo non obligemur, proinde absolute est dicendum in dubijs iuris, siue facti nos non constringi ad sequendam semper tutiorem partem: dixi non semper, nam interdum, quod est tutius amplecti debemus, vt infra dicitur.

Ad fundamenta vero, quibus nititur Vasquez facilis erit responsio, & ad capita illa (*Ad audientiam*) + ex sacris Canonibus delumpta dicimus principium illud; nempe in dubijs tutior pars est eligenda, non esse intelligendum, quasi sit lex vniuersaliter precipiens, sed tanquam magis conueniens, quamuis in materia illa de homicidio Pontifex decreuerit, vt in dubio homicidij homo se gerat tanquam irregularis. Vide *Sanchez fest. illa 6. numer. 9. & Sanchez num. 43.*

Ad secundum concedimus eandem estimationem in vtroq; dubio siue iuris, siue facti, sed falsum est nos semper exponi periculo peccandi, tutiorem partem non sequentes; nam licet speculative sit dubium, rem, seu actionem illam esse peccaminosam; practice tamen, dum rationabili causa ducti, formamus conscientiam certam de honestate actionis, nullum peccandi periculum remanebit.

Limitatio vero, quam ponit Salas, non est firma, & vniuersalis; etiam si loquamur in terminis nostrae sententiae, & dicamus electionem tutioris partis esse de consilio, & non de precepto, quia si tutiorem admittentes partem, & grauius timemus incommoda, esset considerandum, an incommoda illa sint talia, vt praponderent, & dent nobis sufficientem causam deponendi dubium, & tunc nihil contra nos affertur, quia volumus non esse inconueniens omittere tutiorem partem, causa rationabili occurrente, & ad deponendum proportionata: Si vero talis causa non occurrat, debemus tutiorem sequi partem, quamuis vniuersaliter loquendo hoc, vt diximus, non sit de precepto, nisi

in administratione Sacramentorum, vt supra ostendimus, & quibusdam exceptis casibus, etiam in alijs materijs a Sacramentis.

(f)

CAPVT IV.

An Potior sit in omni materia Possidentis conditio.

S V M M A R I V M.

1. *Contrarietur an principium istud iuris vim habeat in omni materia.*
2. *Negans aliqui illud verificari in alijs virtutibus, sed a iustitia diuersis.*
3. *Alij vniuersaliter illud admittunt.*
4. *Hac secunda opinio Auctori magis arridet.*
5. *Possessioni, vt faueat, non debet ius resistere.*

QUAMVIS satis communis Opinio sit + principium istud, quod habetur in regulis iuris in 6. videlicet (*in pari causa potior est conditio possidentis*) locum habere in materia iustitiae, & per consequens cum adest dubium restituendum, post adhibitam moralem diligentiam ad indagandam veritatem, non obstante illo dubio, posse elici iudicium practicum oppositum, quia melior est possidentis conditio, non omnes tamen conueniunt, vt in omni materia militet idem principium, & ideo

2. Prima opinio + negat in materijs aliarum virtutum verificari regulam, seu principium praedictum, & consequenter asserit, quando dubium adest, dictans nos obligari ad aliquem virtutis actum, vel ad aliquod omittendum &c. non posse deponi conscientiam, iudicando oppositum, sed esse eliciendum iudicium simile: ita *Sayrus libr. 1. de censur. cap. 16. num. 40. cap. 1. & in clau. reg. libr. 1. cap. 15. nu. 9. & 36. Azor tom. 1. libr. 2. cap. 19. quast. 20. & libr. 11. cap. 18. quest. 2. Vasquez p. 2. disp. 65. cap. 3. & disp. 66. cap. 1. Turrianus opusc. 10. de consc. dubia, dub. 1. & sequen. & alij quamplures Canonista, & Theologi, quos refert Sanchez in summ. lib. 1. cap. 10. nu. 10.*
3. Secunda opinio oppositum censet; vt in regulam praedictam transcendere per omnem materiam cuiuscumque virtutis. ita *Sanchez loc. cit. de matrim. disp. 41. nu. 31. Filiucaus tom. 2. tract. 21. cap. 4. numero 159. Bonacina de resis. disp. 1. quast. 2. p. 2. 8. Incidens, alijsque apud ipsos, & praecipue Lanfrancus de opin. elect. opusc. 1. cap. 2. numero 4. Baldelli tom. 1. disp. 8. num. 15. Caranuel de consc. dubia, cap. 1. disput. 1. resolut. 3. num. 1329.*

Dicendum est primo, hanc secundam sententiam + esse longe probabiliorum, nisi causa disparitas adeo faueat non possidenti, vt vincat alterius possessionem, sicuti infra declarabimus, qua limitatione posita, conclusio

CAPVT V.

Firma traditur regula ad dignoscendum, pro quo in dubijs, stet possessio.

S Y M M A R I V M

- 1 Datur Regula ad agnoscendum, pro quo in dubio sit possessio.
- 2 Possessio in presenti latè sumitur.
- 3 Declaratur regula.
- 4 Quod attendi debeat, cum dubitatur, pro quo stet iuris presumpcio.
- 5 Probatur regula predicta secundum duas, quas inuoluit, conditiones.
- 6 Pluribus concurrentibus presumptionibus; pro eo est decidendum, qui efficaciares pro se presumptiones habet.
- 7 Si aequales pro vtraque parte sunt presumptiones, tunc cœnjunctum erit, ac si nulla concurreret presumpcio, & remanet purum dubium.
- 8 Duo in contrariis obijciuntur.
- 9 Sausfit obiectis.

VIA sèpè est difficile, & præsertim in materijs aliarum virtutum ad iustitia diuersarum, agnoscere, pro quo stet possessio, & consequenter pro quo sit decidendû;

† idcirco vniuersalem quandã tradere regulam oportet, vadè hoc lucidius agnoscatur.

Pro maiori autem intelligentia, & ad tollendas varias æquiuocationes, ex quibus nonnullæ solent difficultates vergeri contra regulam assignandam, supponere oportet possessionem, de

2 qua in presenti loquimur † latissimè sumi, videlicet non solum pro possessione naturali, ciuili, & ciuillissima, de quibus mentio fit in iure communi, & fusè ea explicatur à nostro *Molina tom. 1. de iust. d. 12. Rebell. lib. 1. de oblig. iust. d. sp. 8. per totam*, sed etiam sumi pro eâ, quæ respectu rerum incorporalium vocari solet quasi possessio, & refertur non tantum ad possessionem, seu detentionem rei, quæ dicitur possessio; verum etiam ad ius, nempe ad facultatem habendi, seu retinendi rem illam, siue immobilem, siue mobilem. Hæ autem possessiones quædoque inueniuntur sequestræ, nam in vno inuenitur possessio tantum naturalis, siue iusta, siue iniusta. In alio verò tantum ciuilis: Rursus in vno est possessio ipsius rei; in alio est possessio iuris ad rem illam. His omnibus præmissis,

2 Dicendum est primò, hanc regulam seruare nos debemus, vt in dubijs iudicemus pro eo statu re possessionem, † pro quo stat iuris presump-

glossio probatur, quia eadem prorsus ratio militat in materia iustitiæ, & in materia alterius virtutis; sicut enim in materia iustitiæ, vigente dubio, resultat quædam æqualitas inter obligationem restituendi, & inter potestatem retinendi, & ideo cum accedit possessio, & adheret huic parti, debet pars ista prævalere, & in eius fauorem est decidendum; ita in alijs virtutibus, quando viget dubium, an sit obligatio exercendi, v.g. actum religionis, resultat etiam quædam æqualitas inter religionem, & libertatem; proinde cum pensatis omnibus voluntas firmatur sua libertate, seu eam possideat, prævalere debet possessio, & per consequens absolutè debet possidere ab obligatione.

Et si dicatur, disparè esse rationem, nam ideo in materia iustitiæ fauor est pro possidente, quia obligatio est odiosa, atque adeo restringenda, idem ego dicam, cum dubium est in materia alterius virtutis. Neque valet quorundam responsio, scilicet, titulum possessionis inueniri in rebus ad iustitiam, & non ad alias virtutes pertinentibus, non valet, inquam, quia titulus possessionis est vniuersalissimus, ideo quæsolemus dicere, possidere, vel non possidere propriam libertatem: at ne vis fiat in nomine, quamuis de iure, possessionem strictissimè acceptam in iustitia reperiri, & in materijs aliorum virtutum inueniri aliquid æquiuocum, certum erit, quod quasi possessio appellari solet.

Dicendum est secundò, possessio, quæ meliorem reddit conditionem possidentis debet esse talis, † vtili non resistat ius; si enim lex illi resistat, tunc possidentis conditio non erit potior, neque pro ipso possidende erit iudicandum, cum neque pro ipso extabit presumpcio: tunc enim haberetur causæ disparitas, quæ est limitatio præcedentis conclusionis, & talis *cap. seq.* Pro huius secundæ conclusionis confirmatione nõ nulla possunt adduci exempla ex iure Canonico; satis tamen erit illud, quod habetur ex *cap. (Ad decimas) de rest. spol. in 6.* ibi enim enarratur, decisum fuisse contra Canonicos cuiusdam Ecclesiæ, qui possidebant ius percipiendi decimas quorundam prædiorum intra fines alterius Parochiæ existentis; at tamen de hac possessione titulum non ostendebant; & ideo contra ipsos erat presumpcio iuris disponentis decimas prædiales adhibendas esse Rectori illius Parochiæ, infra cuius limites sita sunt prædia, ex quibus detrahebat decime; idcirco cum Canonici titulum non ostendebant, præsumptio erat pro Rectore, in cuius fauorem fuit decisum. Similia exempla habentur in *cap. ex insinuate de Procure. & in ca. constitutus de elect.* Igitur, quando regula præscribit in dubijs meliorem esse possidentis conditionem, est intelligenda de possidente, cuius possessioni ius nõ resistit, quod videtur significari per regulam illam iuris, de quo supra; dicitur enim, *in pari causa potior est conditio possidentis*. Paritas autem ista non habetur, si ius possidentis resistat.

tio:ita Sanchez in sum.lib. 1. cap. 10. num. 23. Merolla tom. 1. d. 3. capi. 3. conoll. 6. num. 39. idq; colligunt ex toto lib. 7. de inst. quas. 3. art. 2. ver. sic verò, & Argonio in 2. 2. S. Thom. quest. 88. ar. 9. paulo post initium.

¶ Rursus si dubitetur, pro quo sit iuris præsumptio, est attendendum, quæ pars transi-ferat onus probationum in aliam partem aduer-riam, & hoc inuenio; est iudicandum iuris præsumptionem tenere ex illa parte, quæ trans-ferat prædictum onus, Ex his assignare possumus integram regulam ad dignoscendum, pro quo in dubijs sit possessio, & dicimus pro illo ita-ter possessionem, pro quo stat præsumptio iuris & pro eo esse præsumtionem, qui transfert onus probandi rem controvertam in aduersarij Probanda autem est utraq; huius regule pars.

¶ Et prima, quæ aserit pro eo esse possessionem, pro quo est præsumptio & c. ostenditur, quia ius nihil temere præsumit, sed ducitur ad præsumendum ex causa aliqua rationabili, & iusta: aliter præsumptio iuris esset mala, & iniqua, quod aserit nequit; idcirco si præsumit in fauorem vnus partis, signum est possessionem, de qua est dubitatio, se tenere pro eadem parte, & tunc ipsa iuris præsumptio habebitur pro veritate, & secundu-illum est decidendum, vt notant cõmuniter Doctores. Panor. cap. consuli. de officio Iudicis Deleg. n. 9. Mohu. som. 1. de inst. disp. 16. & 196. verj. Nomine propinquorum, Mascardo tom. 3. de prob. concl. 122. Simancas de cathol. inst. lib. 50. n. 6. & expressè definitur in inst. de interd. §. Reuocanda, vbi concluditur, quod cum obscura sunt verusq; iura, nempe partiũ litigati-um, contra petitorum iudicari solet. Secundu- conditio, scilicet præsumtionem iuris esse apud illum, qui in aduersarium transierit onus proba-tionum, ostenditur ex leg. Generaliter §. Non tantum verbo: de fidei cõmiss. lib. 1. & ex leg. fin. de eo, quod met. §. 1. & ex alijs iuribus, quæ afferuntur à Menoch. lib. 1. præsumpt. quas. 33. n. 1. Idem docet Sanchez in sum. lo. cit. & lib. 7. de matr. disp. 37. n. 7. Merolla disp. 610. cap. 3. nu. 40. & alij. Et ratio est in promptu, quia cū præsumptio iuris habeatur pro veritate, vq; dū per probationes ipsa veritas ostendatur, debet onus probationis non se tenere ex parte illius, pro quo est præsumptio, sed ex parte alterius contra-rij, qui petit contra præsumtionem.

¶ Dicendum est secundu-. Quando concurrat plures præsumptiones hinc inde pro vtraq; parte, tunc est iudicandū in fauorem illius partis, pro qua sunt efficaciores præsumptiones; nā validior præsumptio elidit minus validam, & sic vehementes vincit grauem, & violenta destruit vehementem, vt cõmuniter dicunt Iuriste Me-noth. lib. 1. præsumpt. quas. 30. nu. 1. & hoc ex diuersis iuribus confirmat: eandem rationem etiam tradit Portellus in resp. casuum p. 1. ca-su 27. num. 9.

¶ Dicendum est tertiu-, si præsumptiones vtri-nsq; partis fuerint ita æquales, vt nequeat forma-ri determinatum iudicium, pro quo sit possessio, tunc ensendum erit, ac si nulla extaret præ-

sumptio, & esset purum dubium: ita Castropal. lo. 1. disp. 3. pun. 6. num. 2. nam pro vtraq; parte par est causa, vt in æquali dubio de possessione as-ferit Salas p. iura. lib. 8. disp. vn. sect. 23. nu. 233. & plures apud ipsum. Ex his probata remanet regula, quam tradidimus ad agnoscendum, pro quo sit præsumptio.

¶ Sed contra hanc regulam t duo videntur obijci posse: vnum adducitur à Castropal. lo. cit. inquit enim ipse sepe videri præsumptionem iuris non se tenere ex parte possidentis, si ius commune possessioni resistit, quod probat ex cap. Ad decimas à nobis adducto cap. præced. & ex alijs iuribus, in quibus reuertitur decisiũ fa-isse contra possidentem, quia præsumptio erit pro parte contraria: ergo non est semper veru, ex parte illius esse possessionem, ex parte cuius est iuris præsumptio, & per consequens regula à nobis tradita firma non erit.

¶ Secundo obijetur, quia, vt bene notat Sanchez in sum. cap. 10. cit. nu. 21. causa interdum est adeo dispar, vt disparitas vincat iustam al-terius possessionem; v. g. sum. curus de mutuo à me contracto, & dubius an soluerim: tunc licet sim in possessione meæ pecuniz, præsumptio tamen cum sit pro mutuo, integram illam teneo soluerem: Rursus n. 13. item Sanchez ex-pressè docet, quod quamuis possessio sit tantu-momentu, vt an spoliatus, ante omnia sit resti-tuendus; iuris tamen præsumptio tali præpon-derat possessioni, quod ipse Sanchez ex mulli-fica in possessore nobilitatis, nā tali posses-sione spoliatus, cogitur in Hispanijs solvere Re-gitributum ignobilium: ita tam ex mouetur hic circa nobilitatem; vq; dum eam probetur; & huius rei rationem assignat, quia iuris præsum-ptio, quæ stat pro Rege, præponderat illi pos-sessione: ergo possessio, & præsumptio cum nū- semper in eodem inueniantur, nequimus infer-ere ex eo, quod pro alioque stat præsumptio, itare etiam pro eodem possessione, vel euenioru, cū sint separabiles, atq; adeo regula data non erit certa.

¶ Respondeo t nullum ex his facere contra nos, & ad primum dico in ipsamet instantia tã- gi solutionem, cum autem dicimus pro eo sta-re possessionem, pro quo est iuris præsumptio; vtramque in eodem inseparabiliter vni-entes; loquimur in causis dubijs, & de pos-sessione, cui ius non resistit, quando verò possessio non est talis, sed illi contradicit ius, tunc non oportet illa duo simul in eodem in-ueniri, possint enim inuicem separari: ita vt possessio sit pro vno, & præsumptio pro altero, & tunc secundum iuris præsumptionem est iudicandum; vt patet ex cap. illo Ad decimas, & ex alijs iuribus, quæ citantur ab ipso Castropal. in casibus enim ibi enarra- tis possidentis repugnabat ius.

¶ Ad secundum desumptum ex doctrina Sanchez respondere in causis, quæ sunt adeo dispa- res, vt disparitas vincat iustam alterius posses-sionem ob vehementes præsumptiones, quæ

que se tenent ex parte non possidentis, tunc impossibile est, esse causam dubiam ex parte utriusque; quia præsuppositiones illæ generant saltem opinionem, quæ iudicamus esse decidendam in fauorem illius, pro quo sunt præsuppositiones, & sic non sumus in casu; nos enim loquimur in pari causa, in qua regula data est firma.

Exempla verò adducta de mutuo, & tributo, quod solui debet ab eo, contra quem mota est lis de nobilitate, non contradicunt nostræ doctrinæ; nam falsum est, possessionem in casu illo mutui stare pro mutuario, stat enim pro contractu mutui, seu pro obligatione, quæ cum sit certa, elidi nequit à solutione dubia, ac proinde creditor censetur remanere in possessione sui iuris petendi solutionem mutui, & talis possessio vincit possessionem illam, quam habet mutuario de sua pecunia, quæ est materialis; talis enim possessio nihil operatur ad eximendum mutuarium, quia illi contrariatur possessio ciuilibus, quam habet mutuator vi obligationis, quæ est in contractu, & ideo etiam si mutuarium esset certus non fuisse mutuum solutum, maneret adhuc in illa sua materiali possessione, quæ nihil ipsi suffragaretur: possessio autem pecuniarum, quæ faceret pro ipso, deberet esse adminiculata validis præsuppositionibus, non solum aferentibus dubium, sed etiam causantibus moralem certitudinem de solutione mutui, & de exemptione ab obligatione restituendi; Similibus etiam responsio est danda ad instantiam de obligatione soluendi tributum; nam possessio stat pro Rege, & non pro illo, qui ratione nobilitatis præterdit effectum exemptum; sicuti posito onere gabellæ, si quis vellet exonerari, & exciperet se esse Clericum, deberet id ostendere, & dum non ostendit, præsumitur, & possessio iuris exigendi gabellam stat pro Principe, seu pro Republica gabellam imponente, nisi ex parte tributarii concurrant præsuppositiones possessionem Regis eueruant, quæ deberent esse tales, vt saltem opinatiuum assensum parent.

CAPVT VI.

Quæ sunt facti, sunt ne præsumenda, an verò probanda?

SVM MARIVM.

- 1 Declaratur quid sit pertinere ad factum.
- 2 Communis Iuristarum regula est, quæ sunt facti non esse præsumenda.
- 3 Regula prædicta nonnullas admittit limitationes.
- 4 Præsuppositiones aliquæ concurrentes, interdum etiam factum principale fuisse positum, suadent.

FA dicantur pertinere ad factum, seu esse quid facti, quæ circa ipsam operationem versantur, vel circa eius modum, aut conditionem. E. G. si dubium sit, an Titus occiderit Caium, dubium istud est quæstio facti, vel dubietur, an veneno, seu gladio illum intrinsecerit, vel an si mandans occidere aliquem, pecuniam dederit mandatario, vel similia, quæ circa modum versantur seu ipsius actionis conditionem: similiter an Petrus compleuerit ætatis suæ septennium, an tali vel tali tempore habuerit rationis usum, an se obligauerit, quæ omnia ad factum spectant quærimus igitur, an in dubijs, aliqua, quæ sunt facti, præsumi debeat gesta fuisse; an vero probanda ab eo, qui affirmat illa.

Dico primo, communem esse regulam à Iuristis receptam, quod factum non præsumatur, & regula ista colligi solet ex multis iuris, sufficit nobis afferre vnum, aut alterum textum in l. 1. Cod. de probat. et L. asseueratio Cod. de non numerata pecunia, vbi statuitur, quod qui factum affirmat, subit onus illud probandi, ita Menoch. libr. 6. præsumpt. 14. initio, Mantica de coniect. lib. 2. tit. 1. n. 4. & tit. 12. num. 22. Mascardus de probat. tom. 2. conclus. 731. & alibi. Layman in iun. libr. 1. tra. 1. cap. 5. §. 4. Ratio autem est, quia facta cum suapte natura sint incerta, ideo eorum probatio dubia dicitur, atque adeo probanda.

Dico secundò, conclusio prædicta nonnullas admittit limitationes, quæ videri possunt apud laudatos Auctores, scilicet quando factum de iure erat faciendum, præsumitur factum, v. g. si conser. aliquem vouisse, & dubium sit, an fuerit votum emissum ex sufficienti deliberatione; tunc licet deliberatio sit quid facti, præsumitur tamen interuenisse, vt infra fusiùs dicemus; ideoque qui affirmat oppositum, debet illud demonstrare: Rursus ea, quæ communiter fieri solent, præsumuntur facta, dum non probatur contrarium: ita Menoch. præsumpt. cit. nu. 16. Mantica nu. 22. cit. & id probans diuersis iuris; at tamen quantum ad hanc limitationem aduertit Mascardus coniect. 732. nu. 30. esse intelligendam, quando constat de facto principali, & dubium est de accessorio, quod solium est fieri: tunc enim factum præsumitur: secus autem esset, si dubietur de facto principali, tunc enim non præsumeretur, etiam si consuetum fuisset fieri: V. G. testamenta solent fieri, sed non præsumuntur facta, & ideo, qui asserit testamentum factum fuisse, debet id ostendere: at si conser. de testamento iam facto, & dubietur, an Notarius fuerit de eo rogatus, cum hoc sit quid accessorium, & consuetum fieri, præsumitur rogatus.

Demum si concurrant causæ præsumendi factum, tunc etiam ipsum factum principale præsumi debet, vt ex nonnullis Sacris Canonibus confirmat Mascardus ibi numer. 7. qui addit nonnullas alias limitationes minoris

momenti, apud quem legi possunt, † Et hæc dicta sunt circa quædam vniuersalia principia, quæ ad hanc materiam de conscientia dubia spectant. Cæterum, quia sistendo in communioribus, non ita facile conclusiones, & casus particulares ex eisdem principijs deduci queunt; idcirco pro pleniori huius tractatus intelligentiæ, placet ad particularia descendere per diuersas discurrendo materias, circa quas conscientia dubia versari poterit.

DISCEPTATIO VI.

De dubia Conscientia sigillatim.

Acturi de dubijs in specie principem locum dare æquū est virtuti Religionis, & quia dubia, quæ in tali materia sæpius occurrere solent, sunt circa vota, & iuramenta, ideo de illis sermonem habebimus.

CAPVT I.

Ambiguar conscientiarum difficultates circa Vota, & Iuramenta, enodantur

Priores casus, qui circa subiectam materiam contingunt, per distinctos paragraphos, & varia quæstia, claritatis gratia, percurramus. Sit igitur

§. I.

Stante dubio de Voti emissione, an illud adimplere cogamur?

SVM MARIVM.

- 1 Dubitans de Voti emissione astringitur diligentius veritatem inquirere.
- 2 Si diligentia adhibita adhuc dubites, aut minus aliqui teneri ad votum.
- 3 Oppositum est omnino admittendum, & optima ratione probatur.
- 4 Reijctur distinctio, quæ Nicol. Garcia placuit.
- 5 Obligationem in tali dubio seruandi votum probat Vasquez, paritate dubij emergentis in Contuge de legitima matrimonij contrahitione.
- 6 Infringitur paritas à Vasquez adducta.

NRE HAC vnus est apud omnes certum sic † dubitanti teneri morale adhibere diligentiam ad veritatem assequendam, quia dum illam non adhibet, voluntarie se expo-

nit periculo frangendi votum, proinde non exequendo rem, de qua ambigit, an fuerit promissa, peccabit siue grauius, siue leuiter iuxta materię qualitatem, & hoc, quod dicimus de adhibenda diligentia, ne iterū eadem repetamus, semper supponendum est in subsequentijs quæstis, eorumque responsionibus, hoc posito: incertentia multorum est, si post diligentiam moralem veritas haberi nequeat, † teneri dubitantem ad votum adimplendum: ita Corduba in summ. quæst. 1. 47. Vasquez p. 2. disp. 65. cap. 2. Azor tom. 1. lib. 2. c. 19. quæst. 10. Sayr. in clar. reg. lib. 1. cap. 12. num. 56. Montehus in p. 2. disp. 39. quæst. 4. Lurca ibidem disp. 38. Hurtadus trac. de bon. & mal. act. disp. 4. diff. 8. Turropusc. 10. de conj. dub. disp. 1. & alij, quos citat Diana p. 4. mor. resol. trac. 3. resol. 10.

Cæterum oppositum † amplectendum esse censo, quia stante dubio, possessio est pro libertate, atque adeo dum non conitat de contrario, nempe de voto emisso, dubium illud est prædicè deponendum per iudicium moraliter certum, quo formatur conscientia, videlicet nõ teneri sic dubitantem illud speculatiuum dubiū sequi, quia nulla est pro voto possessio, sed solum pro libertate, & hanc sententiam tuentur grauissimi Authores. Sotus lib. 7. de iust. quæ. 3. art. 2. docum. 2. Suarez de censur. disp. 40. scil. 3. num. 15. & tom. 2. de relig. lib. 1. quarto; de voto, cap. 50. num. 7. Sanchez lib. 3. de matrimonio, disp. 9. num. 11. & in decal. libr. 2. dub. 2. cap. 10. nu. 11. Merolla tom. 1. disp. 3. cap. 3. coroll. 2. num. 80. Fagundes in decal. libr. 2. cap. 10. num. 2. Arriaga in p. 2. disp. 25. sec. 2. subiecti 2. Ioannes Præpositus ibidem quæst. 19. art. 6. dub. 4. coroll. 3. Franciscus de Lugo par. 1. præij. decur. cap. 2. quæst. 22. num. 125.

† Quamplures alij apud ipsos. † Neque est audiendus Nizolans Garcia de benef. p. 2. cap. 7. num. 16. qui volens vtrique sententia ex parte adherere, censuit veram esse primam opinionem, quando dubium est de voto negatiuo; hæc est de son facienda, aliqua tẽ mala: at admittit hanc sententiam secundam, dum agitur de voto affirmatiuo, nempe de aliqua re facienda, vt v. g. de eroganda elemosyna, de Sacro audiendo, &c. non est inquam Author iste audiendus; nam ratio possessionis pro libertate æquè vrget contra vtrumque; votum, siue vlla profus disparitate.

Sed contra hanc sententiam, † sic vrget Vasquez loc. cit. numero nono in medio. Si quis possit, in dubio de emissione voti, illud non seruare, possit etiam quando dubitat, an legitime contraxerit matrimonium, petere debitum, quod tamen est falsum; eadem enim est ratio, & ad hoc argumentum soluendum quorumdam ædè responsionem; quam

quam postea impugnatur, probando paritatem inter utrumque casum. At ea responsione, omissa, † mihi videtur nulla esse paritas, discernitur verò in hoc scilicet esse, ut in dubio emissionis voti, possessio reperitur ex parte libertatis ipsius dubitantis, qui non est certus de amissione illius iuris, quod prius habebat; proinde cum prius possederit suam libertatem circa ius prædictum, ad tollendum tale ius, requiritur certitudo; quemadmodum si quis habeat ius in re aliqua, V. G. in hoc prædio, quod actu possidet, non est satis dubiù contrarium, nisi certò probetur esse alienum; at in casu illo de matrimonio, de quo dubitatur, an legitimè sit contractum, ius accedendi ad hanc mulierem, non est certum fuisse in ipso dubitante; idcirco onus probandi legitimam contractionem ipsi incumbit, quando matrimonium cum illo dubio fuit contractum; at si dubium supervenerit, postquam matrimonium bona fide fuit initum; tunc dubitans solum tenebitur ad inquirendam veritatem, & si eam assequi non poterit, licitum sibi erit petere debitum, & accedere ad mulierem; cum, facta tali diligentia, sibi fauceat possessio, quæ bona fide inchoata fuit: & sic patet disparitas inter unum, & alium casum. & idem dico si dubium sit de iuramento.

§. II.

Quid si in voti favorem suboritur suspicio.

S V M M A R I V M.

- 1 Suspiciens de voti emissionem eximitur ab obligatione.
- 2 Contrarij nonnulli sentire videntur

RESPONDEO suspiciantem non teneri ad votum servandù, & hoc ob eandem rationem, qua præcedente paragrapho liberauimus dubitantem; nam suspicio, ut supra Discept. §. cap. 1. diximus, est simplex quædam inclinatio intellectus, sine assensu, & limites dubij non egreditur; proinde nequit merè suspiciantem ad possessionem ingentis libertatis deijcere; idcirco ita suspiciens potest conscientiam deponere sequens partem sibi favorabilem. Conclusio defenditur à pluribus quas pro nobis cap. præcedenti laudauimus † Est tamen ni fallor contra *Rebellum* p. 2. de oblig. inst. lib. 1. quest. 2. sect. 2. num. 10. quatenus vult, quod quando quis dubitat, ut verissimilius sit, vouisse, tenetur ad votum, videtur etià esse contra *Filliuc*, tom. 2. tract. 21. cap. 4. num. 161. in quantum docet probabile esse, dubitantem obligari ad votum, & præsertim, quando maior inclinatio est pro ipso voto.

§. III.

An opinio de illius emissionem, obliget nos ad illud seruandum.

S V M M A R I V M.

- 1 Teneri votum seruare putauit Sanchez tract. de matrimonio; oppositum tamen docuit in Decalogo.
- 2 Eximi ab obligatione, ut probabilius, admittit Author.

THOMAS Sanchez lib. 2. de matrim. disp. 41. num. 34. docet opinantem de voti emissionem † teneri illud adimplere, & si determinatio pro voto sit mediocris, diuidendam esse rem,

promissam; at tamen in summ. lib. 1. cap. 10. num. 36. retractans e, quæ dixerat loco priùs citato docet in tali casu nullam esse obligationem pro voto, neque quoad totum, neque quoad partem: quod intelligendum est, si pronò emissionem voti sit et probabilis opinio, imò addit quod etiam si quis minùs probabiliter existimet se vouisse, non teneri ad votum seruandum, † & hæc secunda sententia est probabilior. hæc de re videntur est *Ioannes Præpositus* multa disceptans in p. 2. quest. 19. art. 6. dub. 4. per totum.

§. IV.

Si constet emissio voti, & dubium sit, an fuerit adimpletum, tenemur ne ad eius obseruationem.

S V M M A R I V M.

- 1 Ambigens an voto satisfecerit, tenetur illud adimplere.
- 2 Possessio in tali casu est pro voto.

RARS affirmatiua est communis, † & omnino recipienda, ratio autem potest, quia cum constet de voto emisso, & non constet, an fuerit adimpletum, † possessio est pro voto: Sic

Sanchez in summ. lib. 1. cap. 10. num. 36. in fine; & lib. 4. cap. 1. n. 16. *Pater Suarez* lib. 4. de voto cap. 6. in fine; & idem asserit de iuramento lib. 2. cap. 3. num. 7. *Bartholomæus à Sancto* Favosio in

fit in thesaur. lib. 1. quæst. 30. Rebel. de iustit. p. 2. lib. 1. quæst. 3. sect. 2. num. 13. Navarrus in cap. si quis autem num. 36. de peniten. dist. 7. ver. 17. Medina cap. de orat. quæst. de horis iterandis, Fagundus. cap. cit. num. 21. & alij committunt.

§. V.

Et quid, si dubium versetur circa defectum voluntatis se obligandi?

S U M M A R I U M.

- 1 Certus de voto emisso, & bastans an intentionem se obligandi habuerit, asstringitur ad votum adimplendum.
- 2 Contrarium existimat nonnulli.
- 3 Intentio votandi licet physice dubia, moraliter certa.
- 4 Præsumptio, & possessio circa votum non extenditur ad reservationem annexam.
- 5 Præsumptio ex verbis ad intentionem inferendam fortior est ea, qua factum non præsumit.
- 6 Probandum est votentem, dum votum emisit, verbis æquinoctare voluisse.

DICENDUM est, si quis sit certus de voti emissionem, ad illud teneri; si possessio enim, & præsumptio fiat pro voto, quia non præsumunt aliud ore dixisse, aliud vero in mente habuisse; delictum enim non præsumitur, nisi probeatur, ut colligitur ex cap. abst. 1. quæst. 3. & L. merito ff. pro socio. Vide Menochium consil. 99. num. 12. Contrarium vero docet Alphonsus de Leone in traç. de offic. & potest. Causæ. rescol. 17. num. 23. & idem videtur docere Rebellus. par. 2. de oblig. iust. lib. 1. quæst. 1. ff. 2. concl. primæ, quamvis à Leone falsò citetur alibi, eandem opinionem tueretur Caramuel de consil. dist. cunct. 3. num. 1338. aliteras possessionem, itaque pro voto purè vocall, non tamen pro voto vero obligatorio, quale nõ est votum vocale sine intentione; & si recurras ad præsumptionem, respondet, si erit talis, quæ inferat certam intentionem, tunc nõ erit dubium, sed moraliter certum, votum cum intentione fuisse emissum. † At non rectè, quia licet intentio votandi physice loquedo sit dubia, præsumptio tamen erit moraliter certa, & cum dicimus votentem esse dubium, id asserimus de ipsa re, supra quam cadit præsumptio, non autè de obligatione, quæ oritur ex præsumptione: sicuti quando dicimus, certam esse opinionem aliquam esse probabilem, certitudo nõ cadit supra obiectum materialiter, et absolute sumptum, sed supra probabilitatem; sicuti

etiã dicimus mysteria fidei esse euidèter credibilia, euidètia non cadit supra mysteria ipsa, sed supra credibilitatem. Sed quis ulterius inquirere possit, an præsumptio ista, quam asserimus se tenere ex parte qualitatibus eundem voti? V. G. si votum, quod præsumitur, emisit sine de castitate perpetua, quæ reddit votum reservatum, an præsumptio inquit iter etiam pro reservatione ipsa: Videtur affirmatiuè respondendum, quia si semel ponitur possessio pro voto, & pro tali voto determinato, nempe pro castitate perpetua; tunc possessio, & præsumptio necessario referendi debet in materiam, supra quam cadit votum, & sic ratione materiæ votum erit reservatum.

4 At contrarium est † dicendum, scilicet præsumptionem, & possessionem non se tenere ex parte qualitatibus, nimirum reservationis; atque adeo votum illud commutari posse ab alijs Prælati Summo Pontifice inferioribusque docet Sanchez in decal. libr. 4. cap. 40. num. 26. & cap. 44. num. 3. & idem verbis æquivalentibus docet Suarez tom. 2. de relig. lib. 6. de voto, cap. 26. num. 2. Astorilla tom. 1. disp. moral. disp. 3. cap. 3. dub. 2. num. 101. & 370. Franciscus Deluga par. 1. de cur. prax. de consil. quæst. 23. Diana par. 3. traç. 6. r. fol. 10. Cardinalis Lugodæ panit. disp. 20. sect. 2. num. 18. Thome Delbene in traç. de com. dub. 4. sect. 31. subcoroll. 9. num. 5. Ratio est, quia reservatio est odiosa, & ideo referenda ad casus omnia nõ certos, & non præsumptos. Hæc est ratio, qui nituntur prædicti Auctores, quæ tamen calumniam pati poterit, si deducendo argumentum à pari, nam obligatio, quæ ex voto resultat est se odiosa, & per consequens restringenda: quo nõ obstante, dicimus votum in casu prædicto obligare, & possessionem, & præsumptionem esse, pro ipso: ergo à pari non obstante, quod reservatio sit odiosa, debemus asserere præsumptionem etiam se tenere pro reservatione, non enim videtur assignari posse disparitatem, cur præsumptio afficiat substantiam voti, & nõ eius qualitatem, videlicet reservationem.

De hac sanè difficultate Auctores, quantum videre potui, nihil dicunt, sed rem considerando, mihi videtur dari posse sufficientem disparitatem, quam agendo de hac eadem re, & fullinendo eandem opinionem tradidimus in explic. Bull. Crac. p. 2. traç. 7. cap. 2. sec. 8. 5. 10. Aio igitur, quod quamvis tum obligatio voti, tum qualitas prædicta, nempe reservatio sit odiosa, atque adeo restringenda; nihilominus addo per præsumptionem istam (quamvis afficiat substantiam voti) non posse tamen afficere qualitatem, quæ substantiam afficiendo nullius inquit ab alio tollit, neque tertio præiudicium asserit; sed solum habet obligare ipsi votentem, qui cum sit certus de voto emisso, non præsumitur voluisse mentiri aliud, scilicet ore proferre, & alind in corde habere; ut dicitur in L. Labeo. 5. Nam quorum ff. de suppell. legat., idcirco præsumptio erit pro obligatione voti, & ad præiudicium alieno iuri, quod

tertius

Si verò dubium de sufficiencia tsa deliberationis non oritur ex defectu ætatis, sed ex alijs captibus, v.g. ex somno, ebrietate, furore, & similibus, & dubietur, an voti emissio fuerit facta in somno, ebrietate, &c. due extant tententig.

Prima, q̄ vult votum non valere, ita docet Suarez tom. 2. de relig. lib. 4. de voto cap. 6. n. 9. Castrop. disp. cit. pun. 11. nu. 8. & seq. licet fatentur, concurrere debere efficaces rationes, vt dubium generent in vouente, cum pro contraria parte stet præsumptio desumpta ex communitate accidentibus, quia communitate non solent homines emittere vota, iuramenta, &c. tempore somni, ebrietatis, &c. At si pensatis omnibus verè maneat dubium, non teneri vouentem, quia in tali casu est dubitatio de valore voti. Secunda sententia oppositum docet, & licet in casu prædicto, hominem obligari, quia possessio est pro voto; nam certum est, fuisse emissum, & excusatio est incerta; & dubium non est de ipso voto, sed de sufficiente deliberatione: idcirco practicè oportet ita dubitans conscientiam prudenter depone. Hanc opinionem tenet Sanchez in decal. lib. 4. cap. 1. num. 19. Meralla loc. cit. nu. 97. & seq. eamque puto omnino amplectendam esse ob rationes, quæ pro illa ab eius authoribus adducuntur.

§. VII.

Certus de voto emisso in ebrietate, seu furore, & ambiguus an plenum habuerit iudicium, voto obligetur, nec ne?

S V M M A R I V M.

Hæsitans an votum in furore emissum fuerit, nec ne ex pleno iudicio, nam tenetur ad votum?

IN tali casu præsumptionem esse pro libertate, & non pro voto affirmant Sanchez, Merolla, Castropal. loc. cit. quia ebrietatis, furor, & similia solent viam libertatis auferre, aut saltem impedire; proinde præsumptio libertati, & non voto fauet. Et hæc sententia est omnino admittenda, quæ, & iuri, & rationi est conformior.

§. VIII.

Si dubium sit de voto ante, vel post amentiam emisso, an ad illud implendum vouens astringatur?

S V M M A R I V M.

- 1 Pro voti validitate præsumitur, nisi certum sit, autè voti emissionem, & amentiam corruptam fuisse.
- 2 Amentia sane mentis natura generat, proinde Hæsitans præsumitur.
- 3 Si amentia antecedit, pro libertate vouentis indicandum.
- 4 Requirunt, vt amentia sit aliquo modo continua, vt pro vouente præsumatur.
- 5 Secus si amentia non durauerit.
- 6 Dubio existente, an dilucida intervalla fuerint ne tempore voti, in fauorem libertatis decidendum.
- 7 Oppositum docet Henriquez

NISI constet vouentem ante voti emissionem, furore fuisse corruptum, & non præsumitur in fauorem ipsius, sed voti, videlicet votum factum fuisse tempore sanæ mentis, probatur, quia qualitas, quæ naturaliter inest, & per præsumitur esse, nisi constet oppositum, vel ex coniecturis efficaciter colligatur, vt rectè pbat Menoc. de præsum. lib. 1. qn. 13. n. 3. vniuersaliter loquens, quando aliquis sit præsumendus furiosus, insanus, &c. & Natura etiam sanæ mentis generat, & ideo sanitas præsumitur: Si autè certum sit vouentem ante voti emissionem amentia affectum fuisse, incertum tamen sit, an tempore, quo votum factum fuit vouens haberit nec ne dilucida intervalla, præsumptio, & possessio stat pro libertate & ipsius vouentia, ac proinde votum seruari minime tenebitur, & hoc efficaciter comprobari poterit ex doctrina, quam passim tradunt Canonistæ, inquirentes valorem eorum actuum, de quibus emergit dubitatio, num gestus fuerint nec ne tempore furoris, aut amentie: vide Conar. 4. decret. p. 2. cap. 2. nu. 8. Menoch. lib. 6. præsump. 45. nu. 59. Mascard. to. 2. de prob. cons. 825. nu. 5. 6. Sanchez. lib. 3. de matr. disp. 8. nu. 17. & Merol. tom. 1. disp. 4. cap. 3. de consec. dub. 2. corol. 3. n. 93. qui loquitur in terminis de voto. Hi autem Authores animaduertunt, sententiam hæc procedere & eum probatum fuerit, amentiam illam durasse aliquo tempore continuo, vt aua, vel mensis, & hoc ego intelligo cum hæc cõditio, vt voti emissio fuerit eo tempore, quo durauit amentia, & solus dubietur, an eo tempore vouens haberit dilucida intervalla, & si aut furor, & demetia

non durauerit sed solum fuerit in quibusdam actionibus, tunc debet probari votum emissum fuisse tempore amentia, & nisi probetur, presumptio erit pro voto: & vocans obligabitur. Si vero constiterit fuisse lucida interualla, & dubitetur, an extiterit eo momento, quo fuit votum emissum, aut presumi in fauorem libertatis, scilicet votum fuisse factum tempore amentia: ita Sanchez loc. cit. & alij, quomuis Heriquez lib. 11. de matrim. cap. 4. tasserat in tali casu presumi ad fuisse rationis usum. At probatur nostra opinio, quia amentia cum ex sua natura sit perpetua, & insuperabilis, aut saltem difficillimâ curationis, presumitur semper durare, lucida autem interualla, cum per accidens eueniant, non presumuntur, nisi probentur: Sic Menoch. presump. 45. cit. num. 68. Prepositus. cap. dilectus de sponsal. Molina Theol. 10. 1. de iust. disp. 136. & Molina de Primog. lib. 2. cap. 9. num. 30. Ceterum si actus ita sit gestus, ut offendat non potuisse, ut sic qualificatum, fieri, nisi à persona sanæ mentis, tunc presumptio erit pro ipso actu, seu pro voto.

§. IX.

Certus de substantia voti, & dubius de eius qualitate, teneatur, ne ad id, quod est tutius?

S V M M A R I V M.

- 1 Exemplum proponitur.
- 2 Verba, sub quibus votum fuit emissum, sunt ponderanda, & iuxta eorum sensum procedendum.
- 3 Vocans in memor verborum liberandus est ab obligatione.
- 4 Ex iactis principiis nonnulli deiciuntur casus.

AD ONAMVS exempla. Si quis sit certus vocasse castitatem, & dubitet, an fuerit de castitate perpetua, an vero de temporali, seu solum coniugali; teoretur ne eligere id, quod est tutius, videlicet seruare castitatem perpetuam, & totale.

Respondeo in hac re esse ponderanda verba, quibus votum emissum fuit, & secundum illa procedendum; si vero vocans sit verborum in memor, tunc censeo probabilius, in prædicto euenitu, decidendum esse in fauorem libertatis: ita Sanchez lib. 2. de matr. disp. 41. num. 33. & Ioan. Sanchez in seleb. disp. 43. num. 3. Diuina. p. 4. tracl. 3. resol. 10. & iuxta hanc sententiam sufficere seruare castitatem coniugalem: si autem recorderetur verborum, hoc pacto scilicet: voueo castitatem, tunc votum est interpretandum de castitate perpetua, quia verba ista important perpetuitatem, & totalitatem castita-

tis, ut notauit Sanchez in summ. lib. 4. cap. 13. à num. 16.

4 Ex hac conclusione, quæ plures possunt casus colligi, & definiti.

Si quis v. g. vouerit recitare Rosarium B. Virginis, & postea dubitet an intellexerit integrum Rosarium, an vero solum tertiam partem, satisfactio suæ obligationi recitando solum tertiam partem: ita Sanchez lib. 4. de voto cap. 8. num. 5. Sanchez in decal. lib. 4. cap. 13. num. 15. Merolla loc. cit. num. 104. Franciscus Delugo part. 1. decur. quest. 22. num. 156.

Præterea si quis promiserit sub voto in electum dare aliquas tritrici menturas, inter quas sunt maiores, & minores secundum communem, & vulgari usum, & ambigat an promiserit maiores, an minores, sufficit dare minores: sic Molina tom. 1. de iust. d. 198. per. utrum vero: Sanchez cap. cit. num. 8. Rebel. de oblig. iustit. par. 1. lib. 2. quest. 14. num. 10. Valentia in 2. 2. disp. 6. quest. 6. p. 4. quest. 3. ver. primo igitur: Et probatur, quia, ut dicitur dereg. iuris in 6. in obscuris minimum est sequendum.

Rursus vouens aliquam recitare orationem si dicat semel orationem angelicam satisfactio, & promittens plura ieiunia, vel pluribus diebus aliquid recitare, seu aliquid aliud pium opus facere, promissa adimplebit, duobus diebus ieiunando, vel exercendo illa alia opera pia, si de illis fuerit votum: Sic Sanchez num. 15. cit. & probatur ex regulis iuris in 6. Regula pluralis. vbi deciditur pluralem locutionem binario numero esse contentam, & quia in his omnibus minimum seruatur, ad quod tantum tenemur in obscuris, seu incertis.

Ceterum hæc omnia intelligenda sunt, nisi ex circumstantiis temporis, loci, aut personæ aliud minime colligatur, proinde verba, sub quibus promissio effecta fuit, diligenter sunt expendenda, ideoque si contrarium pro dictis regulis deprehendatur, id erit ab ipso vouente faciendum.

§. X.

Incertitudo de honestate materiæ, circa quam fuit votum, an obligationi eiusdem voti obstet.

S V M M A R I V M.

- 1 Ante determinationem diligentia est adhibenda, ut veritas deprehendatur.
- 2 Perseruantur dubio aliqui censent, ne quæ plerique, neque omitti posse votum, sed petendam esse dispensationem.
- 3 Alij existimant tale votum non obligare.
- 4 Prior sententia ab Authore recipitur.
- 5 Si vouens in talibus circumstantiis reperitur, ut alterutrum eligere debeat, votum patius erit omittendum.
- 6 Dubiū si erit, an materia illa sit de meliori bono, aut indifferens, votum erit seruandum.

Q

CASV

QUASV prædictio eueniente & debet ambigens vel diligenter expendere rem ipsam, vel peritos consulere, vt dubitans quantum sibi poterit excludatur, & deprehendatur, num materia illa sit nec ne licita, vel illicita; verum si his peractis adhuc perseueret dubium.

Prima sententia vult vouentem ¶ neq; posse procedere ad executionem voti, nec ad eiusdem transgressionem, nam vtroq; modo periculo peccandi se exponeret, deberet tamen dispensationem talis voti petere vt tutus, omni ex parte, maneat. Sic docet Suarez tom. 4. de relig. lib. 4. cap. 6. a nu. 12. Merolla tom. 1. disp. 3. cap. 3. num. 123. & alij.

Secunda opinio est contraria, videlicet vouentem in eo dubio ¶ liberum esse ab obligatione. sic Sanchez in decal. lib. 4. cap. 6. num. 6. Bonacina de voto disp. 4. quest. 2. p. 4. §. 1. nu. 5. imò Sanchez ibidem addit quod si dubia res nõ sit, sed hinc inde fiat opinio circa bonitatem, vel malitiam talis materię, licitum erit quamlibet ex illis opinionibus sequi, etiam minus probabilem.

Dicendum est probabiliorē mihi videri ¶ priorem sententiam, quam sequutus fuit Suarez. probatur, in casu dubij nulla est possessio pro libertate, sed tota est pro voto, cum ex vna parte consistat voti existentia, ex alia vero solum sit dubitatio, au materia illa sit nec ne Deo grata, an potius nõ grata; proinde hoc est declarandum ab eo, qui est loco Dei nempe a Pöfite, aut a Prelato, quando vouens nequit vel per se ipsum, vel aliorum consilio certitudinem acquirere.

Sed quid dicendum, si vouens in talibus reperiatur circumstantijs, vt alterutram partem cogatur eligere, nempe aut votum exequi, aut illud omittere, eo tempore, quo vtget, & vouens neq; per se ipsum, neq; possit rationes pro vtraq; parte expendere, neq; possit consulere peritos.

Respondeo in tali rerum discrimine ¶ votum esse omittendum, & deponendam conscientiam, & hoc ne, qui vouit, exponatur periculo exercendi actum prauium ita Merolla l. c. n. 128. & Sanchez, vt supra. Neque dicas nõ exequendo votum, vouens periculo etiam se exponeret transgrediendi votum, nam votum in talibus circumstantijs non videtur obligare, quia materia dubia, quoad honestatem, nequit esse materia voti.

Petes, quid agendum, quando dubium est, an materia voti sit de meliori bono, consistat tamen esse bonam, & quod si dubitetur, an sit indifferens.

Respondeo vouentem ¶ teneri ad votum, quia nulla est pro ipso vouente possessio, & nullum est periculum peccandi, si votum adimpleatur: ita Sanchez lib. 2. de matr. disp. 4. nu. 39. & plures apud ipsum. Merolla nu. 122. Et idem est afferendum si dubitatio sit, an materia illa sit pe bona, aut indifferens.

§. XI.

Votum ante pubertatem ininitum, si vouens dubitet, an post pubertatem illud ratum habuerit, obstringendus ne sit?

S V M M A R I V M.

- 1 In tali hesitatione non presumitur confirmatio.
- 2 Ea constanter si dubitetur fuerit ne votum ante, vel post pubertatem, fuisse antea presumitur.

RESPONDEO præsumi ¶ non fuisse ratum habitum, & si vouens sciat ratum fuisse, & dubitet, an confirmatio fuerit ante, vel post pubertatem, ¶ presumendum est antea fuisse, quia possessio est pro iure, quod habet Pater irritandi vota filiorum impuberum; proinde cum Pater sit in possessione sui iuris, & confirmatio sit quid facti, debet probari ad hoc, vt præiudicet Patri; siue alteri Superiori possidenti prædictum ius, Sic Franciscus Suarez lib. 4. de voto. cap. 6. num. 1. Sanchez in summ. lib. 4. capit. 3. num. 9. Bonacina in secundum decal. præcep. disp. 4. quest. 2. p. 7.

§. XII.

Si votum sub pluribus conditionibus promissum fuerit, & dubium sit, an conditiones illæ copulatiuè, an vero disiunctiuè sint verificandæ, quid determinandum?

S V M M A R I V M.

- 1 Exemplo declaratur questum.
 - 2 Votum sub pluribus emissum conditionibus, copulatiuè, & non disiunctiuè, in dubio est interpretandum.
 - 3 Contrarium autumat aliqui.
 - 4 Congrua ratione probatur conclusio.
- 1 Si quis dicat, vt à Deo gratiã obtineat. ¶ Vobis, exempli causa, peregrinationẽ Lauretana, si Pater meus redeat ab vrbe Romana cum salute,

salute; & pariter talem obtinuerit gratiam, à Pontifice; postea vero dubitare incipiat, an habuerit intentionem se obstringendi; qualibet ex his conditionibus purificata; an verò intentio exequendi votum, directæ fuerit ad vtramq; gratiam à Deo recipiendam, si post debitam diligentiam, & examen de propria intentione remaneat dubium, quid sit à vovente faciendum.

- Dico igitur in dubio prædicto præsumendum esse † votum emissum fuisse sub illis conditionibus copulatiuè adimplendis; proinde si vna tantum, & non altera verificabitur, non erit vouens obligandus ad votum adimplendum: ita Sanchez in decal. lib. 4. cap. 23. num. 20. Barthol. à S. Fausto in thesaur. relig. lib. 1. q. 226. Bonacina in decal. disp. 4. quest. 2. p. 2. num. 4. Fagundez in decal. tom. 1. lib. 2. cap. 28. n. 26. † Est contra Siluestrum v. votum. 2. quest. 2. qui asserit in tali casu esse obligandum vouentem, quod tutius appellat. S. Antonin. 2. parte. tit. 21. cap. 2. §. 4. ad finem; & ideo in affirmatiuam inclinare videtur, sicut etiam Taberna v. votum, p. in fine. Sed nostra sententia probatur, † nam cum certum sit votum emissum fuisse sub pluribus conditionibus, & veritas propositionis copulatiue dependeat à purificatione omnium conditionum, vt aiunt Logici, inde est, vt possessio in casu posito stet pro libertate, idcirco vna ex illis conditionibus deficiente, non obligabitur; nisi aliud constet de intentione illius, qui votum emisit, que diximus de voto intelligenda sunt de iuramento sub pluribus conditionibus facto.

§. XIII.

Iuramentum de seruandis statutis alicuius ciuitatis, vtrum in dubio extendi debeat ad statuta edenda?

S. V. M. M. A. R. I. V. M.

- 1 Prima opinio affirmat intelligi de statutis etiã futuris.
- 2 Secunda sententia distinguendo procedit.
- 3 Tertia negat extendi ad statuta.
- 4 Vltima sententia ab Authore recipitur.
- 5 Extendit asserendum, si ex coniecturis deprehendatur.
- 6 Soluuntur contraria argumenta.
- 7 Ampliatur ad statuta futura, si priorum erunt declaratiua.

- Q**UÆ præfens quaesitum tres referri possunt sententia, & Prima vult iuramentum illud intelligi etiã de statutis in posterum edendis: Sic docet Card. Zabarella in cap. pen. de iur. iur. paulo post in i. um. 1. 2. an. A ndr. ibidem num. 4. & quidam alij. Secunda sententia † cum distinctione procedit, ait; quod si statuta, quæ in posterum fiunt redundant in graue præiudicium ipsiusmet iurantis, tunc iuramentum non extendi ad illa: Si vero nullum, vel parum afferunt præiudicium, tunc iuramentum illud extenditur ad statuta futura: ita sentit Abbas in cap. illo penult. num. 2. & citat Bartol. sic etiam asserit S. Antoninus 2. p. tit. 10. ca. 6. §. 6. Rosella in sum. v. Iurare num. 2. Ratio autem, qua mouetur desumitur ex leg. fin. C. Quæ res vbi statuitur sub obligatione bonorum, qua simpliciter fit, contineri bona futura, quia talis obligatio modicum affert præiudicium obliganti. Tertia opinio aut iuramentum prædictum † non se extendere ad statuta in posterum edenda, sed tantum esse restrictum ad edita, sic docent plures Canonistæ, quos laudat sequitur; Sanchez lib. 3. in decal. cap. 14. num. 1. Siluest. ver. Iuramentum 4. quest. 23. Armilla eodem ver. num. 37. Taberna v. Iurare quest. 38. Petrus de Ledesma in sum. tom. 2. tract. 1. cap. 5. dub. 2. concl. 2. Fagundez tom. 1. in decal. lib. 2. capit. 23. num. §. Azor tom. 1. lib. 1. cap. 8. quest. 7. & alij apud ipsos.

- 4 Dicendum est † cum hac vltima sententia, que longè probabilior videtur, & ratio fundamentalis est, quia cum iuramentum sit stricti iuris, strictè est interpretandum, & in dubio non obligat, proinde in casu nostro non est extendendum ad statuta in posterum edenda, que sunt valde incerta; & posset grauem molestiam, & præiudicium afferre, idcirco non est præsumendum, iurantis intentionem fuisse se obligare ad statuta futura. Cum dico non se extendi ad statuta, quia sunt incerta, & posset præiudicium afferre, & c. non dico hoc, quasi admittere velim distinctionem traditam ab authoribus secūdæ sententiæ, videlicet non se extendi iuramentum, quando statuta, que de nouo fiunt, sunt præiudicialia, & c. extendi vero quando talia non sunt; nolo aut hoc dicere, sed ex eo præcisè, quod in statutis edendis possunt esse aliqua præiudicialia, & c. idcirco absque vlla restrictione, & distinctione absoluta, intentio iurantis non se obligat; nisi ad statuta præfata; & hoc est omnino præsumendum, † si oppositum ex coniecturis efficacibus non colligatur.

- 5 Ad iuramentum autem, cui innotuit opinio Abbatis secundo loco relatæ desumptum, ex lege illa. Codicis. † Respondeo negando paritatem; ideo enim ibi statuitur obligationem bonorum simpliciter factam se extendere ad bona futura, quia talis obligatio nullum affert obliganti præiudicium; vt enim notat

Glossa per talem obligationem non plus debet, cum non obligetur, nisi ad solum mutuum, non sic autem est donatio, vt eadem Glossa ibidem aduertit, quia nisi exprimat bonum futura, non intelliguntur comprehensa sub donatione honorum simpliciter facta, possent enim talis donatio in futurum non modicum damnum, & pręiudicium asserre donanti: † limitat autem Sanchez, & rectę nostrę sententiam, quando nouum statutum fuisse tantum editum ad declarandum vetus, quia tunc non possent proprię dici nouum, sed idem sicut antiquo.

§. XIV.

In voto ieiunandi in feria sexta, totius anni, etiam si Vigilia Natalis Domini in eandem diem cadat, vtrū in dubio præsumatur inclusa, an vero exclusa pinguior illa refectiuncula.

S V M M A R I V M.

- 1 Pars negativa defenditur à Rodriquez
- 2 Pars affirmatiua est probabilior, & recipitur.
- 3 Instantia desumpta ex Instituto S. Francisci, diluitur

Si quis adueniente casu dubitet, an debeat se abstinere ratione voti ab illa pingui refectiuncula, quę in vigilia Natiuitatis Domini ex consuetudine fieri solent, tunc esse talis iuxta sententiam, & quam sustinet Rodriquez in summ. tom. 1. part. 1. capit. 23. num. 10. sumere, non potest pinguiorem, & extraordinariam refectiunculam, sed ordinariam: huius autem rei rationem assignat dicens, quod consuetudinem introduci contra ea, quę sunt de iure Diuino, sed solum contra ea, quę sunt de iure humano positio, obligatio autem ex voto proueniens est de iure Diuino, idcirco contra talem obligationem nulla poterit legitime intruduci consuetudo. ex hac doctrina inserti idem auctor, Franciscanus, qui ex voto tenentur ieiunare à festo omnium Sanctorum, vsque ad Natiuitatem Domini, non posse refectiunculam vespercinam pinguem sumere in vigilia Natiuitatis eiusdem.

- 2 Sed probabilior † censet cum alijs, non obstanti voto, nisi oppositum in uocando in scriptum fuerit, posse sumi ab ipso uocante pin-

guem refectiunculam in vigilia Natalis Domini: sic docet Sanchez lib. 4. decal. cap. 31. num. 65. Barbol. à S. Fausto in thes. relig. lib. 1. quest. 157. Pasqualigus in praxi ieiunij. decis. 95. & ratio est; quia votum de aliqua materia non obligat, nisi eo modo, quo lex ecclesiastica circa eandem materiam, quę cum obliget eo die ad ieiunium, permittat vespercinam refectiunculam pinguiorem, eodē modo obligat votum, dum oppositum non consistat de intentione uouentis. antecedens autem est nobis probandum, illud autem tali pacto ostendo: Votum est quedam lex priuata, quam uouens sibi imponit; ergo in dubio præsumendum est, quod lex ista imposta fuerit, eo modo, quo lex uniuersalis Ecclesiastica versas circa eandem materiam; per illam proinde Moderatur.

Ad illud vero, quod de Religiosis Franciscanis adducit Rodriquez † respondeo nihil minus officere, quia si ipsi habent consuetudinem ea die sumendi paruam refectiunculam, implicite votum de ieiunando, intelligendum est, tali pacto esse emissum, saltem implicite, seu interpretatiuē, & idem dico de alijs religionibus eandem seruauitibus abstinentiam.

§. XV.

Vouens peregrinationem Lauretanam, & intuitu alicuius negotij Lauretum petat, sacramque Domum uisitet, vtrū in dubio censeatur voto satisfecisse?

S V M M A R I V M.

- 1 Nihil illud, vt manifeste præstat auctor.
- 2 Refertur opinio negans per simplicem, & solam uisitationem voto satisfieri.
- 3 Oppositum à Castro Palao asseri uidetur.
- 4 Si motuum voti fuit uisendi B. V. ad nihil aliud uouens stringitur, nisi ad uisitationem.
- 5 Secus si votū sub nomine peregrinationis fuit expressum.
- 6 Si uouens iter faciat ad locum voti ob alios fines, & dirigat iter illud ad votum implendum, satisfacet obligationi, secus si finem voti non intendat.

NONTEQVAM quæsitum decidamus, & præmittenda sunt, quę in re hac certa esse possunt, in quibus dubitatio locum non habet, & primo est manifestum, quod si obiectum eiusmodi voti fuit tantum uisitatio B. V. præcedendo à labore itineris, ab expensis, &c. procul dubio satisf-

satisfactum fuisse voto, quicumq; fuerit suis Lauretum petendi. secundo si in obiecto voti inclusus fuit labor sumendus in itinere, expensæ, &c. in obsequium Deiparæ certum erit per solam & simplicem visitationem non eximi voventem ab obligatione, & de his non procedit questum, cum solum procedat, quando omnibus consideratis, dubia maneat iteatio voventis, scilicet qualis fuerit tempore voti emissi. Fuit tertia, quæ nonnullis placuit, asserere per hanc simplicem visitationem, cum animus in dubio persistit, votum non esse censeri adimpletum: ita Sanchez in decal. lib. 4. cap. 1. num. 68. Bartholomæus à S. Fausto in thes. lib. 1. quest. 167. & oppositum tamen videtur docere Castropalaus tom. 3. tract. 85. disp. p. c. 13. nu. 9. 10. videlicet hanc satisfacere rei promissæ in iussendo. E. V. quamvis iteatio conductus, vel causa expediendi aliud negotium, aut curiositatis eorum faciat.

¶ Dicendum est primo, quod si motum fuit dumtaxat vivendi B. V. quod ex verbis colligitur: censeo per simplicem, & solam visitationem suæ obligationi voventem satisfacere, ratio est: quia cum non constet in obiecto, tantquam rem promissam comprehensum fuisse laborem, difficultatem, expensas, &c. & materia voti sit stricte interpretanda, proinde asserendum erit solam visitationem fuisse ad quantum voti obiectum, atq; adeo voventem ad nihil aliud adstringendum fore. sicuti si miraculose accideret, ut ipse voventis ad locum illum in momento ferè temporis absq; vlla corporis defatigatione ab Angelo adduceretur, ibiq; delatus, templum illud visitaret, rationabiliter nemo negaret votum non impleri, nullo in talibus circumstantijs, respectu habito ad laborem non susceptum, aut ad expensas, ita in casu nostro, si ipse voventis alio sine locum illum peteret, si postea visitaret Virginem, nihil superesset illi faciendum pro voto emissio.

¶ Dicendum est secundo, quod si obiectum voti non fuit sub nomine visitationis; sed peregrinationis expressum, tunc præsumptum esset, in obiecto voti inclusum fuisse iter, & consequenter laborem, expensas, &c. & in hoc consensio cum Sanchez, & alijs idem sentientibus, probatur, quia peregrinatio in suo conceptu non involuit solam visitationem, sed iter, expensas, & reliqua, que in viam, sic dantibus accedere solent, visitationem vero ut terminum, seu complementum respicit. Et confirmatur ex commutatione huius, aut similibus votorum, si quis enim de tali voto commutatio nem expostularet, prudens confessarius omnium prædictorum rationem habebit, & loco rei promissæ non solum rogabit aliquod pium opus solum æquivalentem puræ visitationi, sed laborem, expensas, &c. in qualitate personæ voventis, & hæc esse attendenda docent communiter Authores, quod signum est in obiecto voti fuisse inclusa.

¶ Dicendum est tertio, quod iter faciens Lauretum, ad aliquod expediendum negotium, vel ad animi relaxationem, aut etiam ad curiositatem, si

simul dirigat intentionem illius itineris ad votum adimplendum, censendum est satisfacere, si postea vivit B. V. & hoc iter quod docet expressè Castropalaus, neq; Sanchez contradicit, si attentè legatur, probatur, quia cum illa voluntate de negotio expediendo &c. itat voluntas servandi votum, à qua voluntate peregrinatio illa sortitur ut sit religiosa, & pia, quamvis hoc non habeat à voluntate tendente in alium finem prophæum, & indifferentem; at si neq; explicitè, neq; implicite, aut virtualiter sit intentio religiosa, non censetur huic voto satisfieri, sub quo præsumptivè supponimus voluntam fuisse, non quamcumq; sed religiosam, & piam peregrinationem.

§. XVI.

Votum nolendi vivere in sæculo, si de intentione voventis, non constet, sit ne iudicandum votum Religionis, atq; adeo referuatum?

SVM MARI VM.

- 1 Non esse votum Religionis placuit Bartholomæo à S. Fausto.
- 2 Eius ratio refertur.
- 3 Votum nolendi manere in sæculo non exigit necessariè votum ingrediendi Religionem speculativè loquendo.
- 4 Tractatè oppositum dicitur.

PROPONITVR questum hoc à S. Fausto in thes. Relig. qu. 183. qui censet quod non esse votum religionis; sed tantum votum non eliciendi hunc actum (voto vivere in sæculo) proinde si voventis negativè se habeat satisfacit voto. Sed hæc sententia videtur aliquam partem vitare, & ratio, quæ probatur, non est vera; incipiendo autem ab hoc ultimo, quod aio obiectum huius voti non esse illud assignatum, videlicet: non eliciendi hunc actum. (Voto vivere in sæculo) sed esse negationem vitam ducendi in sæculo; voventis enim non habuit hunc actum (voco non elicere actum volendi manere in sæculo) sed hunc alium (nolo manere in sæculo) proinde negativè permanentie in sæculo fuit per votum volita, quod autem sententia illa difficultatem habeat, hæc datur, quia prædicta negatio manendi in sæculo, quæ est alicuius voti obiectum, videtur necessariè trahere ingressum in Religionem; & quamvis posset quis dicere inter ingressum Religionis, & permanentiam in sæculo esse

lo esse vitam eremiticam, quæ cum ex vna parte importet solitudinem ab omni hominũ familiaritate, & ex alia cum non includat tria vota essentialia Religionis, videtur stat' medi' inter secularẽ, & religiosum, & per consequens votum de non manendo in sæculo ¶ non videtur necessãriò trahere ingressum Religionis; cum possit saluari in statu eremitico, qui est veluti medius, quamuis, inquam, aliquis speculatione id defendere possit, nihilominus practicè non videtur admittendum, quia præsumptio ex communitè accidentibus est contraria, ¶ nã ille loquendi modus iuxta communem usum significat voluntatem recedendi à sæculo per ingressum in Religionem.

Adde, quod transitus immediatus à sæculo ad solitudinẽ, & nõ mediãre statu religioso habet exitum valde incertum, & periculosum, vt advertunt Suarez tom. 4. de rel. lib. 1. cap. 2. nu. 16. & Sanchez in sum. lib. 4. cap. 16. nu. 9. ver. ultimus est. Propinde nõ præsumitur in voto illo includi intentionem fugiendi à sæculo per transitum ad vitam eremiticam immo idem Sanchez ibidem dubitat de obligatione huius voti, & pro parte negatiua nonnulla facit argumenta, licet postea hoc votum obligare concludat.

§. XVII.

Si quis post acceptam voti commutationem in melius, dubitet num renuntiauerit iuri suo, scilicet libertati redeundi ad pristinum votum, an præsumptio stet pro ipso vouente, an pro voto?

SVMMARIVM.

- 1 Decisio remissivè datur.
- 2 Commutationes communiter fieri solent in gratiam vouentis.

In explicatione Bullæ Cruciatæ p. 3. str. 7. cap. 2. se. 1. 5. 6. nu. 94. dubium illud proposui, & breuiterque respondens, statui præsumptionem hanc excommuni-ter accidentibus esse in favorem libertatis, & hanc opinionem sequitur Sanchez in decal. lib. 4. cap. 33. nu. 27. Ludovic. à Cruce in Bull. d. 3. cap. 6. nu. 16.

Ratio autem est ¶ quia commutationes ferè semper fieri solent in gratiam, & utilitatem ipsius vouentis, atque adeo nõ præsumitur in

dubio, vouentem voluisse per commutationes istas renuciare iuri suo, vt sic enim commutatio esset onus, & non fauor. Conclusio intelligi debet cum hac restrictione, vt commutatio in melius non sit à vouente acceptata ex motu augendi diuinũ cultũ, tunc enim nõ posset redire ad prius votum, quod est minus bonum. Reliqua, quæ in re hac dici possent; vide in explicatione Bullæ S. illo citato.

§. XVIII.

An votum pœnale in dubio obliget pro prima vice transgressionis; an toties quoties,

SVMMARIVM.

- 1 Aliqui volunt pro prima tantum vice obligare.
- 2 Pro singulis vicibus obligare, Alij sentiunt.
- 3 Distinctione vtuntur nonnulli.
- 4 Tertia sententia placet Auctori.

ROMITTAT quis Deo se non lusurum ludo prohibito sub pœna erogandi in elemosinam vnum aureum, si postea decies ludat, an obligabitur ad erogandos decem aures pro decem transgressionibus, an verò vnum dimittat pro prima vice, quæ vouens transgressus fuit votum, & in hoc

Tres sunt sententiæ: ¶ Prima asserit obligare pro sola prima vice; atque adeo statim, & quis ludit, teneri ad pœnam, si postea iterum, atque iterum ludat, non teneri pœnam multiplici care. Hanc opinionem docere videtur Eman. S. d. in aphor. ver. votum: nam. 26. loquens de fractione voti, quoad peccatum; at nullum pro se laudat Authorem; neq; aliquam assignat rationem. Suaderi tamen potest primò, quia pœna absq; euidenti ratione non sunt multiplicanda. Secundo, quia in casu dubio votum est strictè interpretandum, ita vt quantum fieri potest ad id, quod est minus, obliget. Et confirmatur à pari: si enim quis vouet iciumare in perisulgio alicuius Sancti, in dubio votum istud non intelligitur, nisi de prima vice tantum: ergo idem est dicendum de transgressionem voti pœnalis: hoc pacto probari poterit prima ista opinio.

¶ Secunda est opposita, ¶ quam tenent S. J. chry. in sum. lib. 4. cap. 22. num. 21. Barbos. à S. Fauso in thes. lib. 1. quest. 234. Trullench. in decal. lib. 3. cap. 2. dub. 26. num. 10. qui aiunt obligationem ad pœnam illam foluendam, non solam pro prima vice, sed etiam pro alijs vicibus esse iterandam, & probatur, quia licet ab sola.

soluere, & simpliciter, v. g. vouens se non ludere, non obligatur sola prima vice, sed semper non ludere ludo illo prohibito: ita similiter vouens poenam aliquam, si luserit, seu quod idem est, si voueat non ludere sub tali determinata poena quoties luserit obligabitur ad poenam soluendam. Probatur secundo, quia poena est accessoria, & cui ludendi ratio principalis; proinde eius natura sequitur, ideo multiplicata a cibus, multiplicari debet poena. Tercio, suadet, quia cum emittimus votum non ludendi sub poena, &c., recurre; votum est indeterminatum: igitur aut, utrumque; aut necurum obligare debet pro sola prima vice. Limitant autem hi Auctores hanc sententiam, quando poena est talis ut iterari non soleat, sicuti est, v. g. peregrinatio Hierosolymitana, vel similis: aut si esset poena nimis grauis, ut elemosinam erogandi in magna quantitate: si attentè hæc limitatio perpendatur, videbitur non esse proprie, & rigorose loquendo huius opinionis limitatio, sed potius coniectura, per quam prudenter colligitur, vouentem noluisse se obligare ad tam grauem poenam, nisi pro vna vice tantum.

3. Tertia sententia ¶ procedit cum distinctione, considerans duplicem modum, quo prædictum votum emitti potest, primo, quando est tantum de poena subeunda in casu transgressionis, non autem de non ludendo. Secundo, cum ipsum votum est tum de fugiendo ludo, tum etiam de poena soluenda in casu transgressionis hoc duplici modo posito, asserit sententia ista quod quando votum fit priori modo, tunc poena erit pro sola prima vice; quando verò fit posteriori modo; erit obligatio ad soluendam, luendamque poenam toties, quoties vouens transgreditur votum de re ipsa, & hæc opinio nem tenet Layman lib. 4. tract. 4. cap. 5. in fine Casp. 10. §. 1. p. 18. num. 6. At in secundo modo vouendi approbat limitationem illam, quam apposuit Sanchez, videlicet de poena grauisima. omnes hæc sententiae sunt probabiles.

4. Hæc tertia ¶ mihi magis placet, eamque probant rationes assignatae pro prima, & secunda sententia, nam si votum primo modo emittatur videlicet de sola poena, tunc in dubio benignior opinio est admittenda, quoniam poenae, quae sunt odiosae, non debent multiplicari, & pariter votum est stricte explicandum; si verò posteriori modo votum emissum sit, tunc militat ratio pro secunda opinione, proinde poena multiplicanda erit, quia est accessoria ad votum non ludendi, cuiusque conditionem sequitur, & licet votum illud non ludendi obligat toties quoties, sic votum soluendi poenam, quod est accessorium.

§. XIX.

Dubitans an in voto Religionis, solum ingressum promiserit, an etiam professionem, teneatur ne profiteri?

S V M M A R I V M

1. Partem affirmatiuam docuit Martinus Nauarrus.
2. Sed negatiua est recipienda.
3. Argumentum, quo probatur implicita vouentis intentio ad perseuerandum, & profuturum proponitur.
4. Satisfit argumento.

1. AFFIRMATIvam opinionem, & docuit Nauarrus lib. 3. consil. de voto, in prima editione, consil. 18. num. 1. & in 2. edit. consil. 16. num. 2. Rodriquez in summ. tom. 2. cap. 97. num. 6. Probatur, quia votum de ingressu, nisi includat intentionem profitendi est vanum; proinde debet præsumi votum perseuerandi, & profuturi.

2. At negatiuam ¶ tenet Sanchez in decal. lib. 4. cap. 16. num. 86. quem sequitur Diana. p. 4. tract. 3. resol. 36. & hæc opinio magis placet, qui cum nulla sit possessio pro verbis votis, non obligatur vouens, nisi ad id, quod est minus in fauorem libertatis.

3. Dices ¶ votum illud debet explicari iuxta intentionem ipsius vouentis, vt de se patet, intentio autem vouentis non est diuersa ab illa, quae communiter haberi solet ab ijs, qui ab his; voto religionem ingredi delibent: hi verò, saltem implicitè, ita ingredi intendunt, vt etiam intendant perseuerare, & suo tempore profiteri, & interrogati sic responderent, quia non censentur velle vanum ingressum: ergo votum, quod additur, fertur in talem intentionem, quae implicitè se extendit ad professionem; nam si solè se extenderet ad ingressum esset vanum votum, vt rectè ostendit Sanchez, & alij cap. cit. n. 77.

4. Respondeo ¶ concedendo ab ijs, qui religionem ingredi volunt, intendi saltem implicitè, perseuerantiam, & suo tempore professionem, in hac tamen intentione aio esse imbibitam conditionalem, videlicet si in Nouitiatu institutum illud religio sibi conueniat, & possit illi se accommodare: Cum igitur conditionalis ista communiter, & per se loquendo semper habeatur, idcirco in dubio semper preglumitur; proinde in casu nostro si vouens bona fide est ingressus, postea verò expertus fuerit, non posse religionis exercitijs se accommodare, liber erit à voto, ideoque egredi poterit.

§. XX.

Emittens votum Castitatis, & simul religionis, in dubio, an votum castitatis censeatur elicitum dependenter, nec ne à voto Religionis?

S V M M A R I V M.

1. *Votum Castitatis emissum independenter à religione, decidit Nauarrus.*
2. *Oppositum ali.*
3. *Penfatus omnibus, si dubium persistat, pro libertate resolvendum.*

QUENSIVIT ¶ Nauarrus libr. 3. *consil. de voto in p. edit. consil. 4. 10 2. consil. 13. praesumptione stare pro voti independentia, hoc est praesumptum esse castitatem promissam fuisse independentem à religione; atque deo voventem obligari ad illam servandam; ¶ at oppositum sustinet Sanchez libr. 4. sum. cap. 16. num. 114. quem sequitur Diana par. 4. trañ. 3. resol. 43. Dico igitur in hac re, si nihil de intentione voventis cõstet; attendenda esse verba, sub quibus votum fuit emissum, ut ibidem notat Sanchez, & expensis verbis, quae sumi debent iuxta communem usum, seu sensum, sub quo communiter usurpari solent, dependenter à tali cõmuni verborum significatione determinandũ erit, pro quo stet possessio, & praesumptio: si tamen vovens sit verborum immemor, vel si memor, ex illis tantũ nihil pro voto Castitatis, aut pro libertate deprehendi poterit, & res sit dubia; ¶ existimo decidendum esse, castitatem promissam fuisse, dependenter à Religione, atque deo voventẽ non teneri in seculo ad illam servandam, ut vult Sanchez. Ad hanc autem sententiam mouet corratione illa generali, de stricta interpretatione faciendã in voto, & de possessione propria libertatis.*

§. XXI.

Si quis ambiget, an votum ingrediendi Religionem, cum animo statim exeundi, fuerit ne per modum vnius an per modum plurium, quid resolvendum?

S V M M A R I V M

1. *Votum ingrediendi cum animo illico egrediendi,*

di irritum est aliquando.

2. *Intentio egrediendi solum concomitans non tollit voti valorem.*
3. *In dubio utramque partem per modum vnius obiecti praesumitur concurrisse, docet Sanchez.*
4. *Ambiguitate existente, videtur pro voti efficacia, & valore, esse indicandum.*
5. *Persistenti hesitatione, invalidum praesumi debet votum.*
6. *Efficacior est praesumptio, secundum quam indicamus, utramque partem indivisibiliter acceptam fuisse, quam praesumptio pro validitate altius.*
7. *In obscuris pro valore altius esse praesumentũ, non semper verificatur.*
8. *Caramuelis doctrina refertur, & in aliquo sensu accepto, refellitur.*
9. *Obiectio in contrarium.*
10. *Rejicitur.*
11. *Excusatur Caramuel.*
12. *Partes huius voti, per modum plurium in dubio esse capiendas, nonnullis exemplis suadetur.*
13. *Non valet paritas ex praesatis exemplis deducta.*
14. *Instita pars, qua probatur partes divisim esse sumendas, ut videtur delictum vauentis.*
15. *Ex fuga à delicto non relictis inferius partes divisim praesumi acceptas.*
16. *Paritas ex donatione sub modo turpi rejiciendo, nil probat.*
17. *Ostenditur non ita se habere partes votorum, qua in obiectioe afferuntur, sicut partes voti in casu nostro.*

ANTEQUAM ad huius quaestio-
decisionem veniamus admoneo
casum moraliter non videri pos-
sibilem, sed, quia ab Auctori-
bus ponitur, placet illi exa-
re, pro eius aut maiore intelligen-
tia duo sunt praesumenda, & primò supponi-
mus votum emissum de ingressu in religionem
cum voluntate expressa statim egrediendi, ¶
esse irritum, quia est de recepta, & vana ut
advertit Azor tom. 1. instit. moral. lib. 1. c. 23.
quæsi 6. Sanchez in decal. lib. 4. c. 16. n. 74. 77.
78. & plures apud ipsum. Si sub voto tamẽ de
ingressu nõ comprehendatur egressus, quis so-
lũm concomitanter se habeat, ¶ tunc validum
erit votum, nam eius materia nempe ingressus,
erit totalis materia, & honesta, & illa voluntas
de exitu, cum sit solum quædam circumstantia
extrinseca, & non pars rei promissæ, non poterit
à re promissã bonitatem moralem auferre,
atque deo non poterit votum irritum reddere;
& de his ferẽ nulla est controversia: quaestio
autem procedit, quando est dubietas, an volun-
tas illa egrediendi se habuerit per modum vni
obiecti, seu vnius rei promissæ in ordine ad vo-
tum, & indivisibiliter; an verò divisibiliter per
modum plurium, seu distinctivè, valde enim
refert punctum hoc declarare, quia si primum
dica-

dicatur, votum erit omnino irritum, ut potest de re mala, nam ingressus coniunctus cum firmo proposito de egrediendo est moraliter malus; si vero secundum asserat, tunc haberemus materiam aptam ad votum, videlicet ingressum in religionem, nihil illi officiente voluntate exeundi, cum solum comitanter se habeat; existente igitur tali dubietate, est determinandum quod facere debeat, qui ita votuit.

3. Et sententia, † quam docet Sanchez capit. cit. num. 77. videlicet presumendum esse per modum vnius vtramque partem promissam fuisse.

Sed hæc sententia difficultatem patitur, † quia pro validitate adus datur iuris præsumptio, quæ colligitur ex l. Quoties 3. ff. de reb. du. quod etiam confirmat, & multorum Iuristarum & Canonistarum auctoritate Menochius lib. 6. præsump. 4. à num. 1. Igitur in casu nostro cum votum bifariam explicari possit, & in vno sensu sit validum, irritum in alio, videtur sumendum in priori sensu, ne dicamus à voente episcopum fuisse aliquod ineptum, & vanum.

His tamen non obstantibus, dicendum est, † veram esse sententiam, quam Pater Sanchez tenet, probatione tamen indigere, quam ex communibus principijs de sumimus, videlicet ex maiori efficacia præsumptionis; cum enim, ut supponimus, veritas constare nequeat, cogimur ad præsumptiones recurrere; proinde, quando inter duo opposita iudicium ferre debemus, id, quod ex extremis pro se fortiores habet præsumptionem erit eligendum, seu præponendum;

3. quo posito conclusionem probamus. † Præsumptio, quæ fauet vtriq; parti acceptæ per modum vni' est fortior ea, quæ tauet vtriq; parti receptæ per modum pluri: igitur, quando ambigimus, an votum ingredie ndi religionem, & animus statim exeundi pro modum vnius, aut plurius fuerit volutus, iudicare debemus vtramq; partem per modum vnius, & non plurius intentâ fuisse, euidens est ista consequentia, si verum dicitur antecedens, quia in iure habetur vi præsumptionis efficacioris perimi minus efficacem, ut docent scribentes ex l. Dicitur ff. de resit. in iust. quos reulit. Menoch. lib. 6. de præsump. qu. 30. per totam. † Antecedens autem, in quo difficultas residet, probatur; nam si obiectum voti fuit vtraq; pars indiuisibiliter, & per modum vnius, vouens remanet liber à tali voto; quia, ut diximus, vtraq; pars, vt sic accepta erit inepta materia voti, atque adeo mala, inconneniens. n. est Deo promittere rem vanam, & ineptam, proinde votum erit irriti: Contra vero, si vtraque pars sumatur diuisibiliter per modum plurius, votum erit validum, quia eius obiectum erit honestum, nempe ingressus in religionem, voluntas enim illa egrediendi, cum solum comitanter se habeat, nequit distruere honestatē, quæ in tali ingressu reperitur, & addo voluntatē illam egrediendi esse lethale peccatum, quia est contra votum validè iniunctum, peccatum autem non præsumitur, proinde in tali casu oppositum, nempe vtramq; partem per modum vnius fuisse volitam, vt sic enim vitatur peccatum,

lethale, quâuis non veniale, inquantum vnius re ineptâ igitur præsumptio, quæ fauet vtriq; parti per modum vnius est fortior ea, quæ fauet vtriq; parti per modum plurius, quoderat antecedens à nobis probandum.

Ad difficultatem autem, quæ contra hanc sententiam proposita fuit, † respondeo, principium illud, nempe in dubijs præsumendum esse pro valore actus, non esse ab omnibus vniuersaliter receptum, sed solum in fauorabilibus non in odiosis, vt quamplures docent, nempe Alciatus de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 34. in fine. Mantica de consell. vlt. vol. lib. 12. tit. 29. num. 25. Menoch. lib. 6. præsumpt. 4. nu. 53. Seraph. decif. 142. n. 7. Merolla tom. 1. disp. 3. ca. 3. dub. 2. corol. 14. num. 198. & alij apud ipsum; obligatio autem voti est odiosa, & ideo in dubijs non pro voti valore, sed pro libertate voluntatis est præsumendum, vt cap. 1. huius disceptationis per varias materias discurrendo ostēdimus. Adde, quod quamuis iuxta nostrâ sententiam præsumptio non eximat vouentem ab omni culpa, nihilominus liberat illum à culpa mortali, & insuper aufert ab illo omnem obligationem seruandi votum. Hoc autem intelligi debet, nisi tales concurrant circumstantiæ, vt trahant nos ad iudicandum per modum plurius duo illa obiecta intentâ fuisse, & tunc obligare vota ad religionē ingrediendam, aliter esset re voti.

8. Nolo tamen hic opinionem † Caramella præterite, ipse enim in suo morali Theologo lib. 3. de conscient. dict. capit. 1. disp. 1. corol. 9. postquam determinauit, eū, qui in ingressum in religionē vouit, ambigat tamen, an est perseverantiam vouerit, satisfacere ingrediendo, remanere tamen non teneri. Postquam inquam hoc firmavit, sequentia habet verba (Imò si rem bene consideres, nec tenebitur ingredi: nam stando communibus hominum moribus, melius esset non ingredi, quam ingredi cum animo egrediendi) Hæc Caramel, cuius verba cum referri valeant ad votum sub vtroque vili modo emissum, idcirco nequeunt absolui, neque admitti, neque reiici; si enim referantur ad votum ingrediendi, solum comitanter habens animum deserendi religionem, continent saluam doctrinam omnino refellendam, quia cum votum ea forma elicium sit in omnium sententia validum, & laudabile, imò, & Summo Pontifici reseruatum, non recte diceretur melius esse non ingredi, perinde enim esset, ac dicere melius esse nō adimplere votum, quam illud implere lo ijs circumstantijs, in quibus eius executioni nil obstat, quod nefas est asserere; & contra communem plorū, & doctorum hominum sensum, omnes enim fatentur votum Religionis, etiam præsumendo ab intentione perseverandi, & profitendi esse laude dignum.

9. † Et si quis vgetat aliud esse præscindere, ab intentione perseverandi, aliud verò possitium habere intentionem non perseverandi; & ideo in primo casu, maxime laudabile esse huiusmodi votum, secus in secundo.

10 Contra est, ꝛ quia si intentio politica non perscrutandi, sed egrediendi solum concomitantet se habeat, inefficax erit ad honestatem, voti de ingrediendō auferendā, ꝛt explicuimus; proinde votum de ingressu illibatum remanebit, quoad honestatem, & per consequens, quoad validitatem.

11 Verū tamen ꝛ censo ab Authore pio, & Religioso sortitas minimē intellexit fuisse a votum in hac acceptione, sed in alia, nimirum, quando respicit indissolubiler vtramq; partem, tamquam obiectum, quo pacto, & nos etiam asseruimus votum non teneri; Verba autem huius Authoris suspicandi occasione nobis exhibeantur, ꝛt posteriore modo votum acceptum fuisse sb hoc Authore.

Sed contra principalem conclusionem quis vrgere possit, probans, in dubio cū intellectus, omnibus perceptis, in æquilibrio persistit, impotens ad iudicandum, an per modū vnus, aut potius plurius, aliqua sint per voti promissa, esse præsumendum magis secundum, quā primum, nempe per modum plurius, & non vnus.

12 hoc autem ostendi poterit, ꝛ nonnulla in mediū afferendo exempla, v. g. si puer debilis promittat ieiunium singulis diebus vitæ sup, aut Titius voueat peregrinationem Compositilanam valde distantem, flexis genibus peregrandā, partes, quæ in vtroq; voto continentur per modum plurius promissa censentur, ꝛt recte docet *Sāchez lib. 4. in decal. cap. 10. num. 8. & 12.* atque adeo tenebitur Titius peregrinationem illā cōficere reiecto modo, quia cum tali modo redderet impossibilis, ideoq; in ambiguis præsumi debet partes diuisim, & non coniunctim fuisse volitas, ꝛt in vna saltem parte votum saluetur: Rursus perpetuo illud ieiunium est moraliter impossibile tali personæ, rationiq; minimē cōsentaneum; proinde cum materia sit diuisiua, obligandus erit vouēs ad aliqua distant ieiunia prudentis arbitrio, & nō ad omnia. Igitur eodē modo in casu nostro est ratiocinandū; nam ingressus, & egressus cum coniunctim, & per modum vnus reddant materiam voti ineptam, & inhonestā, præsumi debent esse volitas per modum plurius, & diuisim, paritas vtrobiq; eadem videtur.

13 Respondeo negando paritatem; ꝛ manifesta enim est diuersitas inter partes votorū, quæ ab arguente proponuntur, & partes, quæ ad iustitiam obiectum, de quo agimus, nam partes illorū obiectorum coniunctim, & per modum vnus reddunt obiectum impossibile, ideoq; non præsumitur aliquid impossibile, cognitū vt tale, fuisse promissū; & si minimē cognita fuerit impossibilitas, cum processerit ex errore antecedente, votum erit nullum, pro vt se extendit ad partes coniunctim. Rursus reiecto modo, nempe peregrinatione genibus flexis faciendā, & perpetuitate in ieiunio, non existitur vōuente aliquid difficilius, aut plus eo, quod vouit, imō facilius, & minus: Sed in casu nostro partes, nempe ingressus in religionem, & egressio coniunctim, & per modum vnus non constituunt aliquod

impossibile, imō si diuisim caperētur, redderēt longe difficilius obiectum voti, & plus exigere ꝛt vouentis, quā promissis, nempe ingressus permanentis, aut præiudicantis ab egressu, & ideo cū obligatione experiendi religionē, quod est difficilius, non fuit vnus, imō oppositū expressē fuit intentum. Igitur præsumtio est, vt per modum vnus, & non plurius vtramque partem fuisse volitam.

Dices, si per modum vnus partes huius voti somantur, licet non continuant obiectum impossibile, reddunt tamen obiectum ineptum, & inhonestum; ꝛ delictum autem non præsumitur, ergo potius præsumendum per modū plurius vtramq; partem fuisse volitam.

14 Respondeo, licet coniunctio ista reddat obiectum illicitum, atque ad irritum, nihilominus ex hoc nil aliud inferri poterit, ꝛ nisi quod Titius etiet attingendum ad præiudicandum id, quod est licitū, & in quo saluari possit promissio, & non ad aliquid plus non promissum; in casu autem nostro non habentur nisi tantum hæc duo, nempe obiectum illicitum, & obiectū, quod non fuit promissum, videlicet vel ingressum cum egressu, quod coniunctim est quid inhonestū, vel ingressus permanentem, et præiudicantem ab egressu, quod est obiectum non promissum, aliud medium nequit haberi, proinde ad arguendum neganda est consequentia ob manifestam disparitatem.

15 Dices vltimus, si quis donet alteri centum aureos apponendo tunc per modū, Donatarius, reiecto modo, consequetur autem illos, quāuis vtrumq; coniunctim fuerit ꝛ Donante relicto; ergo idem in casu nostro, reiecta vna parte, nempe egressione, poterit remanere ingressus.

16 Respondeo quicquid sit de donatione illa, quia non semper reijciendo modum, potest acquiras donata, ꝛ nego consequentiam ob manifestam disparitatem; nam Donatarius in casu non exigit plus eo, quod fuit donatum, cū solum centū aureos acquirat in casu verō nostro plus requiretur ꝛ vouētē, nempe ingressus permanentē, aut præiudicantē, & sic nō currit paritas.

17 Adde non ita ꝛ se habere modum illum peregrinandi flexis genibus respectu substantiæ peregrinationis, & perpetuitatem respectu ieiunij, licet egresso respectu ingressus, nam modus in eo voto est quid accessorium, & se habet minus principaliter; substantia verō peregrinationis est materia principaliter promissa, quæ cū sit honesta, & apta materia voti, nequit impediri, quin terminet votum validum, etiam si pars accessoria sit inepta, proinde non censetur vtramq; per modum vnus terminasse votū, sed per modum plurius, vt recte admonet *Sāchez cap. cit. num. 10.* secus si pars principalis esset inepta, tunc enim, vt idē Author aduertit, totū votum cohereret; deficiente enim principali desinit accessorium: Perpetuitas autem in ordine ad ieiunia per totā vitam peragenda, licet inseparabilis sit ab omnibus ieiunijs collectiue acceptis, separabilis tamen est ab omnibus distributis sumptis; ideoq; cum eius impossibilitas, atten-

attenta qualitate personæ afficit collectionem & non distributionem ieiuniorum, in dubio presumitur ieiunia per modum plurius, & non vnius fuisse promissa, quia hoc secundo modo votum esset de re impossibili, non autem primo modo.

Egressio verò neq; est pars, neq; modus ingressionis, vt de se patet, & in voto predicto, neque primo, vt supponitur, & indissolubilitate vniuersum votum terminatur; neq; dicas potuisse ingressum, & egressum terminare per modum plurius duplex votum, tum quia ineptè quis promitteret Deo solum egressum, cum sit quid illicitum, tum etiam, quia vouens sua intentione frustraretur; nam inualido existente voto de egressu, attingeretur ad seruandum votum de ingressu eodem profusum modo, quo reliqui, qui simile habeat votum, religionem ingrediuntur videlicet in ea permanentes ad experiendū eius institutum; & tunc causa nequeunt resistere; hoc autem est contra intentionem Titij modo predicto vouentis, & sic obligaretur ad plus ep, quod promissit, ad quod non tenetur.

§. XXII.

Voto Religionis, & simul debitis astrictus, dubitans, an breui temporis spatio in sæculo manens, possit illis satisfacere, teneatur ne ingressum differre, an statim illum exequi.

S V M M A R I V M.

1. *Quæsitum supponit quæstionem, an are alieno gramatus, religionem ingredi valeat.*
 2. *Refertur opinio Suarez.*
 3. *Aliorum placitum cum distinctione procedens exponitur.*
 4. *Proponuntur difficultates contra hanc sententiam, & absolutè non admittitur.*
 5. *Existente spe dubia, an dilato ingressus sit, profectura, pro tempore proportionato dubitati, teneatur dubitans differre ingressum.*
 6. *Quantitas temporis ad differendum, mensuratur per accessum, & recessum à spe satisfaciendi creditoribus, & arbitrio prudentis est determinanda.*
 7. *Ponuntur animadversiones quædam, & limitationes, & deciditur quæstio.*
- V**ESITVM præfatus & supponit quæstionem illam apud Doctores exagitatam, nulla facta hypothese de voto emisso, videlicet, si quis diuersis debitis sit obstrictus, quibus statim satisfacere nequeat, an licet dilato, illis non solutis, religionem ingredi. Cõrouertur hanc inter alios fuisse expedit Sanchez lib. 4. in decal. c. 19. n. 9. per

totum, & hinc inde contrarias referens sententias, quibus appositis limitationibus, eas omnes admittit, & docet differendū esse ingressum, si debitor ipse probabilem habeat spem, vt manens in sæculo, sua indultitia, aut alio modo futurus sit potens ad soluendū infra breue tempus, hoc autè positò, ipsemet Sanchez restringit postea difficultatè ad pñctū, de quo agimus, nēpè quid directū, quādo debitor ipse anceps manet, an eo tempore sit potens ad soluendū; hoc autè à nobis discutendū proponitur, quatenus directè obij tinctur sub nostro instituto de cõscientia dubia.

1. Primus modus dicendi ¶ ille esse potest, quæ ponit Suarez to. 3. de relig. lib. 3. c. 7. n. 12. cū enim pñctis asseruerit, hunc hominē debitis astrictū, licet actū non sit potens, si tamen sit in spe, vel potentia proxima, teneat ingressū differre, & addit postea verba hæc (hoc autè ita moderandū est, vt necesse sit spem illā soluendū debiti esse moraliter certam, nā propter spem dubiā, non debet quis obligari cū sano onere.) Hæc Suarez

2. Secundus modus ¶ procedit limitatō priorē, distinctionem quādam adhibendo, & sic ait, si votū emissū fuit priusquam debita ab iplo vouente contracta fuerunt, tunc praualete vinetulum voti, & possidete, & idē vouentē teneri, existente solum spe dubia, religionē statim ingredi si aut votū emissum fuit, debitis ab iustitia prius contractis, praulationem, & possessionem esse ex parte rerū debitorum; proinde obstrictum esse debitorem, non obstantē voto, differre ingressū & manere in sæculo, etiam si spes satisfaciendū dubia sit, hunc modum dicendi sub tali distinctione amplectitur Sanchez to. 10. cit. n. 11. Portell. in dub. reg. verb. Nominis n. 10. Bonacina 174. de restit. disp. 2. quæst. 71. p. 1. n. 2. 5. 1. n. 2. verū verò habens. Pellizzarum in manu reg. strac. 2. c. 4. n. 48. Trulleneb. in decal. c. 1. d. n. 2. n. 7.

3. Cæterum sententia ista ¶ magnas patitur difficultates, & contra illā ex varijs capitibus vrgere possumus, & primò, ex maiore iurij efficacia, ius. n. quod habent creditores, est fortius & strictius, cū sit ex rigorosa iustitia, eo, ¶ resultat e a voto obligante solū ex religione, & nō cum tanto rigore, ideoq; quando in dubijs veritatur, illud praualete debet, & sic debitor anteceps manens, an eo breui tempore sit sua indultitia vel aliqua alia via, acquiriturus tot bona, vt possit creditoribus satisfacere, est obligatus differre aliquantulum ingressum in religionē, ad hoc experiendū, & in huius rei confirmationē adducam doctrinam ab ipsomet Sanchez, & ab alijs traditam, loquentes. n. de spe certa acquirendi bona, iustitiam non possit debitorē religionē ingredi; siue votū fuerit antea, siue post contractionem debitorū; imò Sanchez lib. 3. de matr. disp. 45. inquirens, an ille, qui est voto religionis, aut castitatis astrictus, si virginē dehorret, si de pñctiua de futuro matrimonio, teneatur ad matrimonium, vel potius ad votum n. 3. cōcludit cum secunda sententiā; se licet nō possit talē hominē religionē ingredi, non obstante, quod ius virginis violatæ sit postetius iare illo, quod ex voto provenit, & hoc, quia licet superueniat,

sit. est tamē fortius, idem ego dicō, quando spes est dubia de bonorum acquisitione, ius creditorum cum sit fortius, siue præcedat, siue subsequatur emissionē voti, magis præponderare debet, quā ita se habet dubitas spei ad verumque ius, sicuti, & certitudo in quo ad prælationem, & non ita facili disparitas excogitur. Secundō, si quis vouerit distribuere centum aureos in pauperes, & adueniente tempore adimplendi votum, ipse vouens totidem debeat ex iustitia, & verumque ius extinguere non valeat, præcaldubio præferendum est voto ius creditoris, vt Doctores communiter asserunt. Tertio conueniunt etiam omnes, vt hæres prius soluat debita defuncti, quā im eius vota, si hæreditas pro omnibus minimē sit sufficiens, & in hoc aullis habentes respectum ad anterioritatem inter vota; & debita ex iustitia, absolutē statuant ista esse præferenda.

Hæc, & similia argumenta reddunt mihi difficilem opinionem Sanchez, & aliorum, proinde non possum illam absolutē, & simpliciter abiq; nonnullis limitationibus, mox explicandis, admittere. quapropter iudico media via esse incedendum, & quid de re hæc sentiam per sequentes conclusiones aperiam.

1. Dico igitur primō: † existente spe dubia, an dilato ingressus, pro breui tempore proportionato tamen ipsi dubitati, sit ne profutura ad satisfaciendum creditoribus, nequit debitor spē illā conueniens religionē ingredi, sed debet suspendere ingressum ad aliquod tempus, licet minus eo, quod requiritur: quando spes est certa, opinionem hanc inuenio apud *Cardin. de Delugo tom. 1. de iust. disp. 21. sect. 6. num. 71.* quam ipse defendit. Conclusio dusa inuoluit partes secundum vtramq; probandas; prima autem in qua asserendum esse differendum ingressum, probat: potest eisdem argumentis, quæ supra attulimus contra secundum modum dicendi, quoniam sustinuit Sanchez. Et confirmatur, quis spes, licet dubia, est tamen pretio estimabilis, praxis enim edocet nos multa, quæ sunt sub spe incerta, vtendi solere, vt sunt iactus retium, credita incerta, & similia, & experientia habetur *in l. si iactus ff. de alien. empit. & vendit.* proinde specialia, quamuis dubia, in præiudiciū creditorum non esse speranda. Secunda pars in qua dicebamus breuitatem dilationis prædictæ in ordine ad spem dubiam, esse minorem, quam in ordine ad spem certam: probatur ex minori estimatione, que reperitur iuxta cōmunē hominum cōceptum inter vtrāque spē sicuti inter creditū dubiū, & certū.

2. Dico secundo † quantitas temporis ad differendum ingressum, quando est dubia spes, nequit habere fixam, & determinatam regulam, potest enim augeri, & diminui, secundum maiorem, aut minorem dubitationem, mensura autem huius dubitationis declinanda erit per rectum, & accessum ad extrema contraria, quæ sunt spes, & negatio spei, & ideo quō magis homo dubitans accedit ad spem satisfaciendi creditoribus, cō magis, dubitate attenuata,

spes estimabilior erit; contra verō quō magis homo ille recedit à spe, & ad eius accedit negationem minus erit spei estimabilis, sed vt aliquid determinatum dicatur, ponamus tempus breuis requiritum ad differendum ingressum, quando certa est spes, esse quōdriennium, tunc sic, quando spes est dubia, si arbitrio prudenti videatur æqualiter dilatare ab extremis, nempe in ea distantia recedere à negatione spei, in quam accedit ad certitudinem eiusdem spei, plus minusve, tunc tempus proportionatum huius spei dubiæ erit biennium, & si longè plus accedat ad certitudinem, erit biennium cum dimidio, vel triennium. Et contra autem si longè minus recedat à negatione spei, tempus dilationis poterit esse annus cum dimidio, vel solum vnus annus, plus minusve; quæ omnia non sunt mathematicè spectanda, sed moraliter arbitrio boni viri, spectatis omnibus, nempe rebus, sui bonis, quæ sperantur, industria, & qualitate personæ, &c.

Dico tertio. Septem, quantum tenetur circa obligationem ingrediendi religionem, aut differendi ingressum, non præiudicium creditoribus asseratur, † aliquas postulat animadversiones, quas notat *Cardinalis Delugo in scriptura num. 67. 68.* primō si debitor, quando contraxit expresse se obligauit religionem non ingredi, sed permanere in seculo vsq; dum debitum soluerit tunc non poterit ad religionem conuolare, sic *Delugo.* Huic autem doctrinæ placet limitatōnem ponere, videlicet, casu quo perstitit omnibus debitor sit ita impotens, vt nulla sit spes satisfaciendi, etiam si in seculo permaneat, tunc non obstat obligatione, postest religiosus fieri, quia commotio in seculo iniussis forte ipsi creditoribus, requiritur tamen ad hoc certitudo salutem morali. Secundo, si votum fuerit de ingressu in religionem laicam, & minimē sui instituti; obseruaticam. Tertio, si finis ingressus fuerit temporalis, & profanus, vt ad promotiones dignitatum in religione ipsa, ad commodè viuendum, vel quid simile, vt sic quum cessaret detrimentum spirituale, quod debitor passurus fuisset commorando in seculo, quod esset motuum, ratione cuius non tenetur debitor longo tempore permanere in seculo, vt vult *Delugo num. 67.* licet ab alijs aliud assignetur motuum, sed quicquid sit de hoc, nostrum non est in præsentia examinare, quale ne sit motuum, sed posita ea sententia communiter recepta circa ingressum, aut dilationem, ad nos solum pertinet expendere questionem, quando est spes dubia, proinde aio in prædictis casibus cessare sine spirituali, quem homo sibi præferre debet in ingrediendo, magis virgebit ius creditorum, etiam si debitor diuturno tempore necessitē fuerit permanere in seculo.

Deniq; aduerto, quod in eo casu, quo debitor ingredi poterit, aut debet, non obstantē iure creditorum, oporteret ad scandalum remouendum, certiores facere creditores ipsos de impotentia ipsius debitoris, ob quam mouetur ad seipsum relinquendum.

§. XXIII.

In dubio reuocans, an metus, quo quis religiosam emisit professionem, fuerit ne grauis, aut leuis, quid terminare debeat?

S V M M A R I V M

- 1 Pro quaesito decisione nonnulla de metu, & de professione vi illius emissâ, supponuntur.
- 2 Probatâ talis professionis inualiditas.
- 3 Determinatur tamen eius valor.
- 4 Diluitur probatio in contrarium.
- 5 Idem concluditur, dâbio emergente, de animo se obligandi.

PLVRA supponit præfata quesitum, & primò, Metum diuidi in grauem, seu cadentem in virum constantem, & in leuem, qui nõ terret constantem. Secundò, etiam diuidi in iustum, & iniustum. Tertio denique in curâ, quia extorquendum consentiam incurrit, & eum, qui istalem finem nõ ex recetu, quæ omnia, vt à Doctoribus in tractatu de voluntariis, & inuoluntariis discussa, à nobis præsupponuntur. Quarto, Professionem metu graui emissam, ipso facto irritam esse, vt communiter docent Canonista in cap. 1. de vi, quæ vi, & metu, & in cap. dilectus: cod. 11. & præterea Suarez tom. 3. de relig. lib. 6. cap. 3. num. 9. & Sanchez in decal. lib. 4. cap. 3. num. 51. alijque siue inualiditas iure naturali, siue ecclesiastico firmetur, nostrum non est in præsentia terminare. Contra verò Professio metu leui emissâ valorem habet, vt probat Suarez cap. cit. nu. 12. & Sanchez numero 24.

His omnibus præmissis, si contingat Titium, v.g. in aliquo ordine professum fuisse vi alicuius metus, & postea omnibus perpensis, ambigat, an metus ille fuerit grauis nec ne, au leuis, querimus quid statuendum sit, ex huius enim puncti decisione, immèdiatè, & directè pendet alia decisio, videlicet num professio illa Titij valorem nec ne habuerit; nam si decidatur metum grauem fuisse, irrita, si verò leuam, validacatiterit.

Pro nullitate autem professionis eiusmodi, ¶ non contemnenda se offeri ratio, nempe condicio innata libertatis, quam Titius possidet, & pro qua stare videtur iuris præsumptio.

Verum hoc non obstat, ut censeo pro voti valore esse terminandum, atque adeo metum leuam, professionemque firmitatem habuisse, & in ea persistere, sic rectè docet Lessius lib. 2. de inst. cap. 40. dub. 7. num. 66. Sanchez cap. cit.

num. 27. Diana par. 4. tract. 3. resol. 35. & alij apud ipsum. Conclusio autem vnicâ, & efficaci suadetur ratione, tali pacto. Contat de voto emissio, quo mediante Titius religiosi se micipauit, & consequenter de iure, quæ ipsa Religio eiusque Prælati in personam Titij acquisiere, & non constat de causa irritante humanodi contractum; igitur præsumptio iuris erit pro valore professionis, & pro religione, usque dum oppositum petticipuum fiat.

4 Ex his patet solutio ¶ ad argumentum contrarium, saltum enim supponitur professionem ex parte libertatis Titij te tenere, nam diuersitate urgente, possessio, quæ antea tam legitime extiterat, nempe ex parte voti, & Religionis permanet, ut prius.

5 Idem ¶ erit asserendum, si ambiguitas sit de animo, quem Titius habuit ad se obligandum, nam etiam si metus ille præcellerit, intentio se attingendi, ut ibidem notat Sanchez, erit omninò præsumenda.

§. XXIV.

Professionem religiosam cum dubio de sufficietia ætatis emittens, si postea comperiat, tempore legitimo eam peregrisse, an validè professus fuerit?

S V M M A R I V M.

- 1 Circa questionem hanc, rationibus dubitandi expositis, nihil Caramuel determinat.
- 2 Proponitur status controuersus.
- 3 Aperitur dubitandi ratio.
- 4 Ecclesiam nobis de eiusmodi casu dubio exposuisse, notat Caramuel.
- 5 Validitas huius professionis firmatur, quamuis eam emittens grauer deliquerit.
- 6 Aliud est velle rem aliquam, quam noluisse, si circumstantiam talem sensissem, & aliud velle illam sub conditione carentia illius circumstantia; primus non reddit voluntatem conditionatam, secus secundum.
- 7 Affertur disparitas inter collationem Sacramenti, & suffragij, sed impugnatur.
- 8 Respondetur ad argumentum Caramuelis.
- 9 Offenditur, cur ab Ecclesia nobis de hoc casu fuerit dispositum.

QUESTIONEM hanc proponit Caramuel de cons. distam, libr. 3. cap. 1. disp. 1. corol. 23. & rationes ambigendi appetens, noluit tamen aliquod determinatè concludere, sed controuersiam indeterminatam reliquit.

Ut autem status quaestiois, & dubitandi ratio melius percipiatur, † supponimus Paulum cum vero dubio professionem emisisset, ambigēdo tamen an decimum sextum compleverit annum, iuxta Tridentini praescriptum, & supponimus iterum re vera annum illum egisse, at ratione dubiae conscientiae grauius peccasse. Rursus supponimus ex parte admittentis ad professionem bonam fidem interuenisse, videlicet Paulum tempore legitimo profiteri. quæritur nunc, an valida sit professio: † Difficultas vero proualuitate oritur ex eo quod, admittēs, siue fuerit solus Prælati, siue Capituli, deceptus fuit; si enim sciuisset dubitationem qua Paulus laborabat, suffragium affirmatiuum ad professionem emittendam nequaquam dedisset, ideoque inuoluntarium tale suffragium cēseri debet, non quoad solum modum, quia ut sic validus esset contractus, sed quoad substantiam; quis enim Nouitium cum tali dubio vota emittentem à peccato mortali absolueret? & quis crederet tam stupidam dari cōmunitatem, quæ uellet admittere, quem mortaliter peccaturum deprehenderet. Hæc, patetis comprehensa, affirmat Caramuel, † & quia Ecclesia, ut ipse inquit, declarans professionem ante sexdecim annos emissam, irritam esse, nihil expræsit, quid de dubio sentiret; idcirco non ausus est, ut ipsemet ait in re tanti momenti præcipitare iudicium; proinde sic concludit: *Professione ualorem non uideo, nullitatem non adstruo, quaestiois Doctoribus resoluendum relinquo.*

Verum tamen fateor insufficientiam meam; non enim uideo rem adeo implicatam, ac reconditam, ut obscuritate sua, intellectum fatis perpicacem uiri docti obtenebrare potuerit, & à solutione omnino attere, quid igitur sit resoluendum, pro modulo meo breuiter aperiam.

Dico igitur † validam esse professionem illam à Paulo emissam, quamuis conscientia anticipi refragante, grauius deliquerit, & de hoc uulgo nequit esse quaestio. primum autē probō, quia suffragiū admittentis ad professionem processit à uoluntate non conditionata, sed omnino absoluta: ergo ualidum fuit; antecedens ostenditur, quia Prælati, aut Capitulum admittentis, non tulit suffragium sub hac cōditione uidelicet (*Do suffragium affirmatiuum, si Paulus certus sit de sufficiencia ætatis,*) immo neque implicite potuit esse conditionalis ista, & si aliquam cōditionem suffragium implicite includisset potius esset hæc alia, scilicet (*si Paulum legitimam habet ætatem ad proficiendum,*) & cum in re ita fuerit, sequitur ualidum fuisse suffragiū, etiam ratione implicite conditionis.

Confirmatur totum hoc, quia ista duo sunt ualde diuersa, nempe, † aliquid à Sorte uelle, qui si sciret circumstantiā aliquam in obiecto uolito, illud nequaquam uellet: aliud uero est, uelle obiectum illud sub hac cōditione, ut non sit tali circumstantia affectum: primum non causat inuoluntarium, aliter nihil firmum in

humanis commercijs reperiretur; quia plures fiunt contractus, & concluduntur negotia, quorū multe ignorant circumstantiæ, quæ si innotuissent, contractus, & negotia aliqua non fuissent firmata. Secundum autem est diuersum, & causat actū conditionatū, ita ut, si cōditio non haberet, nihil efficiatur: & tunc hoc pacto esset conditionatè procedendū, (*si in obiecto, quod amplectendū proponitur, non inueniatur talis circumstantia, aut deest ista alia. Ego uolo illud*) & tunc nisi ita sit in re, actus erit inualidus - sic in casu nostro, admittentes Paulum ad professionem non serunt suffragium sub hac cōditione, scilicet: (*Do suffragium, si Paulus non dubitet de legitima ætate ad proficiendū,*) sed absolute. dāt suffragium, iudicando Paulum idoneū esse ad professionē, ut patet in multis alijs similibus. V. G. dum Episcopus ordines cōfert, si nosceret aliquem ex ordinandis excommunicationis censurā innodatū, absque dubio eū non promoueret, hoc tamen non obstat, ualida erit promotio; neque cōfertur Episcopus habere intentionem cōditionatam, † Et si dicas id parè esse rationem, quia collatio ordinis est Sacramentū, quod posita forme, & materiæ debita applicatione, non dependet eius valor à uoluntate admittentis: tunc suffragiū totaliter dependet à uoluntate cōferentis, & non est Sacramentū. Sed diuersitas ista non infringit paritatem, quam dedimus, quia Sacramentorū ualiditas, quamuis non respiciat uoluntatem cōferentis, tamen quam partem, respicit illam, ut principii effectiui, seu applicatiui; & sicut suffragiū dependet à uoluntate hominis illud cōferentis: ita cōfectio Sacramenti dependet etiam ab intentione libera Ministri, licet posita efficaci uoluntate, & applicatis partibus, valor nō dependeat à uoluntate ipsius Ministri. Rursus est alia paritas de eo, qui elemosinā erogat pauperi, quæ si agnosceret suum inimicū, sanè nō fuisset eum erogaturus, & hoc nō obstantè, ualida erit donatio, ut rectè notat Sánchez lib. 4. in decal. c. 2. n. 8. expendens hanc difficultatem circa uota, à num. 6. vsque ad num. 11. et sic in multis alijs, de quibus possit eadem proponi dubitatio, quæ omnia ab auctoribus cōmuniter hoc pacto diluunt. quapropter miror potuisse Caramuelem in re hac ita hæterere, ut non potuerit facili negotio eam dissoluere.

† Ad fundamentū denique, cui ipse Caramuel hæteret, nō erit difficile respondere, negando hic, & nunc tale suffragiū fuisse inuoluntariū; nam licet Prælati, aut Capituli si sciuissent dubitationē illam Pauli, suspendi uisum actum, usque dum se certos reddidissent de legitima ætate proficiētis; non tulerunt tamen suffragium sub conditione, sed absolute, ut ostendimus, proinde admisso ad professionem ualida fuit. Neque obstat in contrarium a nemine Paulum esse à peccato mortali excusandum, neque tam stupidam inueniri Congregationem, quæ illum tali laborantem dubio reciperet; quia hæc omnia non tollunt ualorem ipsius professionis, & legitimæ receptionis.

9^a Ab Ecclesia autem de dubio isto † nihil disposuit fuit, quia per se, & directè non pertinet ad validitatem huius Sacramenti, sed solum ad licitè, & absq; peccato, illud recipiendum, quod est quid commune omnibus Sacramentis, & de eo fusc Doctores agunt in ipso Sacramentorum tractatu.

§. XXV.

Sic no valida presumenda religio-
fa professio, si dubium emer-
gat, an vouens legitimam nec
ne attigisset ætatem.

S V M M A R I V M.

- 1 In praxi non est opus sum veritatem de ætate baptizati habere.
- 2 Nc dubitatio locum habeat, formatu casus.
- 3 Presumptio videtur esse pro libertate.
- 4 Presumitur tamen pro valore professionis.
- 5 Respondetur ad rationè dubitandi in oppositè.
- 6 Proponitur argumentum contrarium.
- 7 Soluitur.

PEROSVM in praxi, & nequaquam erit, ambiguitatem omnem de ætate ad valorem professionis præscriptam expellere, si modum cõsuetum spectemus; nam in more positum est, ut antequam Superior, seu Conuentus Nouitium ad

- professionem admittat, eiusdem ætatem exploratam habeat, per authenticum instrumentum ex libris apud Parochos extantibus deceptum; in quo & Baptismus eiusdem Nouitij, & tempus inscribitur; ideoq; paruo negotio rras legitima professionis annotetur. † Vt casus dubitatio de g^o locum habeat, formatu est casus isti pactionemamus E. C. aliquo infortunio, per combustionem, aut alluionem libros prædictos deperdi, & postea ex circumstantijs dubium insurgere, an Nouitius ille, tempore quo professionem emisit, sextum supra decimum annu ætatis suæ erigisset; casu istu emergente, veritas dilucidari nequit inspiciedo libros, in quibus Baptismus, & tempus signati solet, quia ex suppositione, iam sunt consupti; Quid igitur in hoc singulari euentu præsumendum sit de valore professionis? Videtur enim presumptio, & possessio fieri potest per libertate ipsius professi, quia cū vota religiosa ante decimum sextum annum perficere completi, iuxta dispositionem Sacre Tridentinæ Synodus nullam vim habeant obligandi, nisi constet de professione capta tali determinato tempore, seu non ante tale tempus, reli-

gio non videtur fundare suam intentionem, atq; adeo professus ille declarandus erit liber, à tali vinculo.

- Sed omnino dicendum professionem prædictam, dubio illo minime obstitente, firmam, & validam esse † præsumendam; Sic communiter Doctores, inquirentes, vtrū quando in dubium reuocatur religiose professionis valor, & hoc ob varias causas ab eisdè authoribus positas, cõferri debeat cõitas professio ipsa, & pariem affirmatè amplectuntur: ita colligitur ex cap. Cum virum de Regul. Nanas. consil. 13. de regul. num. 10. Gratianus in discept. for. cap. 413. num. 17. tom. 3. Sanchez lib. 7. de matr. disp. 37. n. 12. & in decal. lib. 4. cap. 3. num. 27. Ascensius Tamb. de iure Abb. tom. 3. disp. 6. quæst. 16. num. 16. Pellizari in manual. reg. tom. 1. tract. 3. cap. 1. num. 77. Peyr. de Præf. relig. quæst. 3. cap. 1. num. 140. Barthol. à S. Fanfio in Thef. Relig. lib. 5. quæst. 2. §1. Merollo tom. 1. disp. 3. cap. 3. num. 182. Santarel. var. resol. quæst. 48. num. 49. Diana part. 4. tract. 3. resol. 49. Nouissimè Bordonus in consil. reg. resol. 57. num. 69. 131. Petrus Belsius in prompt. regul. verb. Professio num. 127. Probatur autem conclusio, quia in dubio præsumitur pro valore actus, & præsertim quando oppositum non erit absq; peccato, ut accideret si quis proficretur ante ætatem legitimam, tunc enim & ipse, & Superior, qui cum admittit, grauius peccaret contra dispositionem Concilij Tridentini, igitur in dubio præsumendum est, omnia rectè peracta fuisse, nempe professionem emissam in tempore habili; nam vi notat Menochius ex L. Quaro §. (inter locatorem) ff. locati, actus presumitur factus iuxta iuris communis dispositionem, vt etiam communiter docent alij: proinde in casu nostro præsumptio est pro religione, constat enim de traditione, ipsius Nouitij, de eiusque receptione medijs votis, & non constat de impedimento ipsam irritante, ideoq; potestatis est pro religione.
- Ad rationem dubitandi in oppositum † respondeo quod quamuis voca Religiosum cõstituentia vim non habeant ante decimū sextum annum, nihilominus in dubio si sunt emissa, supponi debent emissa canonicè, & legitime, nempe modo conuenienti, idcirco Religio in ipsis votis emissa, dum aliquidi contrarium non apparet, fundatam habeat intentionem.
- In stare quis potest, † principium illud, in quo fundare videmus nostram sententiam, non esse firmum, videlicet in rebus dubijs præsumendum esse pro valore actus, nam & si in fauorabilibus id admitti debeat, in odiosis tamen, & strictam requiritibus interpretacionem, lectum non habet, vt ex multis ostendit Menochius lib. 6. præsumpt. 4. num. 53. obligatio autem ex votis resultans libertatem restringit, atq; adeo sub hac ratione inter onerosa poni debet, ideoq; non militat prædicta regula, quando versatur in anticipi circa valorem votorum, vt debeat illi parti adhaerere, quæ facit actum validum esse.

- 7 Respondet † circa principium illud, in dubijs scilicet,

scilicet, esse præsumendum pro valore actus, multa essent discutienda, an etiam in odiosis falsè aliquando locum habeat, sed eo ita limitatè obiecto, ut in cōflictu præsumptionū inuicem pugnantium præsuppositio, fortior, & efficacior erit recipienda, vt ex L. Diuus. ff. de rest. in integ. ius probat Menochius lib. 3. de arbitri. iud. c. 5. 472. & lib. 1. præsumpt. quest. 29. inter alias auiem valde efficax ea est, quæ delictum negat iuxta L. Merito. ff. pro sortio, vt afferit Anchar. cons. 179. in fine. De c. cap. In præsentia de prob. not. 13. in fine. Gomez de gratijs, & expell. nu. 90. & alij. In re autem nostra duæ validissimæ concurrunt præsumptiones, vna, quæ valori actus fauet, altera, quæ delictum, & fraudem remouet, ea in contrarium verò est, quæ restrictionem libertatis tollit; hæc autem respectu priorum est debilis, & maxime in subiecta materia, in qua habemus Religiosum spontè, vt supponimus, professionem emisisse in spirituales fug animæ utilitatem, & vt medium a prorsum ad salutem æternam obtinendam, ideoque nihil contra duas illas fortissimas præsumptiones efficiet vltima ista præsumptio, quæ aliquantulum libertati fauere dicitur. his omnibus præhabitis, negandum est, principium, seu regulam illam pro valore actus, firmitate carere in re, de qua agimus.

§. XXVI.

Qua ratione enodandum sit dubium, an quinquennio transactio, inualida professio fuerit, nec ne confirmata. ?

S V M M A R I V M.

- 1 Transactio quinquennio, si ambiguitas emergat, professio præsumitur confirmata.
- 2 Præsumptio ista est iuris, & de iure.
- 3 Ante elapsum quinquennium, præsumptio libertati fauet.

H V I C questio satisfaciatur & sustinendo præsumptionem esse pro validitate, seu cōfirmatione voti. Sic Sacerdos illius in trakt. var. resol. p. p. quest. 48. num. 46. Merolla tom. 1. disp. 3. cap. 3. coroll. 20. Diana p. 4. trakt. 3. resol. 49. ver. (& x bis.) & ratio est, quia pro eo est præsumendum, pro quo stat iuris præsumptio, sed in hoc casu, post quinquennium transactum, ius præsumit ratam fuisse professionem, & ita habetur in Concil. Trident. sess. 25. de regul. cap. 19. ¶ ideoque; cum præsumptio ista iuris, & de iure excludit omnem probationem in contrarium. Ex hac resolutione colligimus, quod si prædictus, qui inualide

3 professus fuit, dabitur ante quinquennium, ¶ tunc præsumptio erit pro ipso, & non pro religione, seu pro valida professione. Est lic Concilium Trident. loc. cit. det facultatem reclamandi, probandi; professio in inualiditatem secus quinquennio non clasplo.

§. XXVII.

Professio Societatis Iesu ad Prælatum extra Societatem promotus, tenetur ne, consilium P. Generalis sequi, ambigens: num melius sit eo, quod sibi in mentem venit.

S V M M A R I V M.

- 1 Supponitur votum, quo Professi Societatis obstringuntur acquirere Consilium Generalis, quando ad dignitates extra Religionem promouentur.
- 2 Refertur cuiusdam Authoris falsa intelligentia de voto isto, in illud non bene seruatis.
- 3 Probabile putant Pellizzarius in eo dubio, Professum non obstringi sequi Consilium Generalis.
- 4 Certum, non dum probabile est, non teneri voti, ex cuius formula ostenditur.

S V P P O N I T præfens questum & votum illud, quod iuxta cōstitutiones nostræ Societatis par. 10. §. 6. post professionem peractam ipsi professi pietè, & laudabiliter cunctant, ac mpe li Episcopatum, aut aliam prælatum extra ipsam Societatem suscipere cogantur, à Summo Pontifice compulsi, promittant Deo consilium P. Generalis, qui pro tempore fuerit, vel alicuius, quem ille sibi ad hoc constitueret audire, & si melius tenent, quod cōsultur sint illud excuritur, & hoc non quia, vt rectè ibi notatur, Prælatum aliquem de Societate loco Superioris habeat, sed quia spontè vult se obligare in Dei conspectu ad id faciendum, quod ad Diuinū obsequium melius esse iudicauerit, optimum sanè & proculdubio esse in spiritum medium, quo Ecclesie Pastores operi tam arduo, & excellenti incumbentes, quale est spirituale proximorum regimen, possunt tuto, absq; errandi timore incedere, dū non sibi ipsi fidentes, sapientum, & prudentum virorem ductum sequuntur; non desunt tamen, qui coeleste hoc remedium non rectè percipiunt temerè ansus sit, votum istud non solum irritū, verum etiam illicitum existimare, & hoc, vt ego reor, deceptus, purans per talem votum Prælatos Ecclesie se submittere obedientie Præpositi Gene-

Generalis nostræ Societatis, sed quantum à veritatis scopo author iste abertauerit, legenti verba ipsius Constitutionis manifestè apparebit, nūquam autem fuit S. N. P. Ignatij intentio, Professum suæ religionis in Prælaturam extra Societatem assumptum, obligari ad obediendum dictis P. Generalis, imò neq; eius intentio fuit illud obligare ad sequendum eius consilia, nisi solum quādo ipsemet professus intellexerit, quod consulitur in maius Dei obsequiū redundare, & hoc fuit huius voti materia, per quod nulla datur iurisdicctio Præposito Generali in Prælatos exteros, sed tantum obligatur Professus ad eius consilia recipienda, quando sibi videbuntur esse Deo gratiora, hoc autem est non solum licitum, sed valde commendandum, & non tantum in ordine ad homines virtute, & eximia prudentia præditos, quales esse solent Generales nostræ Societatis, verum etiam in ordine ad quemcumq; etiam rudem, & ipsius nota virtum, si consideretur dumtaxat, et proponens, & vt clarius dicam, vt subministrans quid melius, & Deo gratius; perpendendum tamen non ab ipso proponente, sed ab ipso Professo, cuius iudicio standum erit, & si quod consulitur, p̄fatis omnibus, existimetur esse melius, statim se offert materia, de qua votum emisum fuit; & idē qui diuina se obstringere voluit promissione, obligabitur ad id exequendum, non vi alicuius iurisdictionis, que sit in proponente, sed vi voti tendentis in obiectū, quod est maius bonum, à quocumq; tamen tale bonum propositum fuerit. Et hæc obiter sint dicta pro clariori quæstui intelligentia, ad quod redeuntes inquirimus, quid faciendum, si Professorus iste dubitet, an consilium P. Generalis sit re verè meli⁹ eo, quod sibi occurrit, in tali enim casu vigeat ne votum, & Professorus in tali animi perplexitate teneatur ne vi voti emisit ad exequendum tale consilium,

3 Difficultatem hanc † mouet Pellizzarius in manuali regularibus tract. 4. cap. 5. sect. 8. subsec. 6. quæstio 11. & respondet probabile esse, professum non teneri tale consilium exequi.

4 Sed ego plusquam probabiliter, imò moraliter certū censeo † nullā in tali euentu vi voti dari obligationē, & hoc ob eandem rationem, quam ipsemet Pellizzarius assert, quia votum obstringere incipit; quando ex parte Professoris iudicium reperitur, per quod ipse iudicet esse maius bonum, rem illam, de qua consilium præstat, sic expresse colligitur ex verbis, sub quibus votum illud præscribitur: à S. Ignatio, que superius à nobis relata fuerunt, & pariter ex formula votorum simplicium, que Professus post ipsorum professionem emittunt, ex ipsimet Constitutionibus extractam; cum igitur obligatio prærequirit iudicium prædictum ex parte vouentis, consequens est vt dicamus eo tempore, quo Professorus titubet de maiori bonitate rei, in quam Præpositi Generalis consilium fertur, adhuc non vrgere votum ex defectu requisitæ conditionis, seu ex defectu

materiæ, de qua fuit votum, nam dubitare de meliori bono, non est de illo iudicare, quod iudicium exigit promissio Deo facta à Professo Societatis Iesu.

§. XXVIII.

Dubio insurgente de emissionē voti ante, vel post pubertatem, poterit ne Pater illud irritare?

S Y M M A R I U M .

- 1 Supponitur potestas, que in Patre, & alijs reperitur ad vota filiorum irritanda.
- 2 Refertur negatiua quorundam opinio.
- 3 Adducuntur verba Caramuelis.
- 4 Primum argumentum pro hac sententia.
- 5 Proponitur secunda.
- 6 Aperitur opinio contraria affirmans.
- 7 Hanc sententiam, vt longè probabiliorē amplectitur Author, & efficaci ratione probatur.
- 8 Responso Caramuelis.
- 9 Consultatur vt insufficiens.
- 10 Inflatur contra.
- 11 Diluitur instantia.
- 12 Soluuntur opposita argumenta.
- 13 Error in verbis Caramuelis aduertitur.
- 14 Quæstum de Patre putatiuo.

Supponitur quæstum facultatem illam, & que in Patre, Tutore, & similibus reperitur, vi dominationis potestatis ad irritanda omnia vota filiorū impuberum, & pupillorum, & vt communiter Doctores affirmant; hoc autem præmissis, locum habet præfata quæstio, videlicet si Titius V. G. sit certus de voto emisso, hæsit tamen, an illud eliceret tempore impubertatis, an vero post pubertatem, seu post tempus illud à iure præscriptum, in quo facultas irritandi vota in Superiore persistit, an tali dubio nihil obstantē, ius maneat in Patre irritandi votum à Titio filio emisum.

2 Prima opinio † negat, eamq; tuetur Ioan: Salas in p. 2. quæst. 21. tract. 8. disp. vnica, sec. 25. n. 261. quem nouissimè sequitur Caramuel in theol. mor. lib. 3. ca. 1. disp. 1. corol. 33. n. 1377. Hæc sententia varijs roboratur argumentis.

Et primo, quod reliquis est efficacius, proponitur ab eiusdē sententiæ defensoribus, in quo Caramuel magnam facit vim, nempe votū esse certū, potestati verò illud irritandi in Patre esse dubiū; ergo prædicto dubio existente, nequit validè irritari: In confirmationem autem huius argumenti, in mediū affero discursum, & verba ipsius Caramuelis que talia sūt. †

3 *Post vel irritabitur*

tahitur dispensatione certa, vel manebit, dubia enim voi non certum irritari non potest. At qui Pater dispensationem certam concedere nequit, ergo, &c. In obatur minor. *Primum* est dubium, an materia sit capax; non erit certum agens operaturus esse: idem enim est dubitare, an corpus sit coloratum, ac an sit visibile, sed in presentia dubitatur, an votum sit dispensationis capax (nam si est personale ante annum pubertatis, aut reale ante vigesimo quintum, teste Salas citando, indispensabile omnino est) ergo dubitatur, an Pater possit dispensare. *Ad quartum* obijciatur est certum, & dispensatio dubia, standi pro obligatione est ergo, &c. Hęc Caramuel, in cuius dictis multa sunt notanda, vt infra videbimus.

Secundo probatur prædicta sententia, quia potestas irritandi est contractata, in iure ad vota vsque ad certum tempus emissa, nempe durante tali ætate, seu subiectione; igitur quando est ambiguitas de tali ætate, & subiectione, dubia etiã erit potestas irritandi, in Patre, &c. ergo cã denegãdo nulla prorsus possessione Patre priuabimur, nõ. n. potest esse in possessione rei incertæ.

Tertio arguitur à pari, si nõ sit dubium existat, an contractus initus fuerit nec ne? tempore minoris ætatis, ille qui contractus in iure, & de cuius ætate dubitatur, non habet facultatẽ rescindendi contractũ illum, beneficio restitutionis in integrũ, nisi clarẽ probet minorẽ ætatẽ, vt statuitur in *Le si minorẽ s. (si minore te) C. de integ. restit. & cõfirmat Canonista*, quos laudat Sanchez *l. c. ratio huius rei est*, quia, vt ibi dicit *Glossa ver. (Comprobatur)* præsumptio est, tempore contractus, contractus fuisse maiorem, quoniam tempore decurrit maior efficitur, vel vt alijs placet, quia possessio est pro altero contractu cuius fauore inã fuit contractus, quidẽ in dubio nõ est ipsi adus: ita à partẽ in presentia possessio sit, pro eo, seu promissione Deo facta, vi cuius ipse Deus ius in rem promissam acquisiuit, neque per irritationem dubiam tali iure priuari. Hęc sũt argumenta, quibus Authores huius opinionis eam suãdere conantur.

Secunda opinio affirmat, nimiam tali dubio minime obstitisse, posse à Patre votũ filij valide irritari. Sic Sanchez *ro. de relig. lib. 4. de voto c. 6. n. 1. Respon. Sanchez lib. 2. de matr. disp. 4. c. 3. n. 39. & in decal. lib. 4. c. 3. m. 2. Sanchez in selectis disp. 43. n. 2. & Malobos in sum. 10. var. 2. disp. 21. n. 3. Bonacina in 2. præcep. decal. qu. 2. p. 7. s. 2. n. 1. Galet. in marg. res. verb. dubium, ver. Sed si dubitatur. Diana par. 4. r. 10. q. 3. resol. 37. Merolla tom. 1. disp. 3. c. 3. dub. 2. coroll. 16. n. 187. Lanfran. opus. 1. cap. 7. num. 9.*

Dicendum est quod cum hac secunda sententia, quæ longe probabilior est, eamque efficacĩ ratione ostendo, de semetipso arguimus in ex eisdem principijs, ex quibus aduersarij suã putãt opinionem de monstrare, nempe ex iure possessionis in hũc modũ. Pater, (& idẽ intelligo de reliquis Superioribus, vt de tutore, caratore &c.) est in actuali possessione potestatis irritandi vota, emissa à filijs ante tempus pubertatis: ergo non obstante dubio, iam tali tempore, iam vero potest

fuerint emissa, poterit tali vota irritare, tota difficultas in antecedente est posita, nam cõsequentiã est manifesta, si verũ est antecedens, nempe enim in dubio ipsi adus est sua possessio nec probatur alit antecedens; nam Pater à iure habet, ne filius inde p̄deterat ab ipsius Patris voluntate personalia vota tempore impuberatatis emittat, & idẽ talia vota imbibitanti inuoluẽ cõditionẽ, vt firma maneat, vltimũ Pater ipsa nõ relaxat, igitur dum nõ constar de exemptione filij, presumptio erit pro potestate dominatiua Patris, & qui contrarium excipit, debet id probare: ergo nõ constante exemptione, Pater manet in possessione suã potestatis irritandi vota, &c.

Respondeo Caramuel coroll. cit. n. 1378. Pater neque esse, neque vnquã fuisse in possessione irritandi vota personalia facta post 14. ætatis annum, nec realia facta post 25. Ergo idem est dubitare, an ante, vel post talem ætatẽm votũ emissum sit, ac dubitare, an Pater sit in possessione, aut non possessione dispensandi.

Hęc autẽ respoõio est insufficientis: quod idcirco cõtra eam sic vrgo: Dubiũ de tempore, seu ætate, quã votũ fuit emissũ est omnino diuersũ à dubio possessionis, vt patet ex multis alijs similibus, & ex principijs etiam ab ipso Caramuele receptis v. g. est diuersũ dubitare, an res ista, quã detinco, sit ista, aut verò aliena, & dubitare, an tim in legitima eiusdem rei possessione; nõ diligentiã adhibita pro veritate inuenienda, remanet dubiũ prædictũ, sed practice nullũ est dubiũ de reali, & legitima possessione, vt iuris diuersũ est dubium, an hodie sit dies festus, dies ieiunij &c. & dubiũ, an possessio sit, p̄ facultatẽ exercendi opera terrena, comedendi carnes, &c. sic in alijs; ergo licet sit dubium de ætate, & tempore emissionis votorum, poterit nullũ esse dubiũ de possessione facultatis dominatiuã, quæ est in Patre ad irritanda talia vota: proinde ad argumentũ ipsius Caramuelis respondendum, dicimus, quod quãvis verũ sit Patre nõquam esse, aut fuisse in possessione irritandi vota personalia filiorũ post 14. annũ, &c. talis. m. potestas nõ datur, falsũ tamen est, moraliter, & practice loquendo, idẽ esse dubitare de tempore emissionis, ac de possessione, aut nõ possessione irritandi.

Quod quæ possit in gratiã Caramuelis adhuc in statu hoc patet. Ex voto, quod tali certo, & determinato tempore fuit emissũ, recte inferimur certã potestatem dominatiuã, ad illud votũ irritandũ, in Patre; ergo ex voto, quod inq̄erto tempore fuit emissũ, inferre debemus incertã potestatem in Patre, & cõfirmatur à pari ex rebus physicis, sicuti ex certa capacitate passiva subiecti, inferimur certã virtutẽ actiũ in agere, & ex debita capacitate, debiã vim actiũ in & in calu nostro. Respondeo, nõ gãdo ex voto tempore incerto emissõ recte inferimur dubiam potestatem irritandi in Patre, nam potestas ista in ordine ad tale votũ particularẽ esse poterit speculatiue dubia, practice tamen certa, si Pater lemẽ fuit in possessione, à qua non est deiciendus, nisi constet de exemptione in filio. Rursus negandã semper erit casualis illa in antecedente posita, sci-

licet, idem in Patre est certa potestas irritandi, quia emissio voti certa est pro tali tempore, nam ista non est vera, & realis causa ponendi potestatem irritandi, sed vera causalis est dominium fundatum in lege naturali, secundum quod Pater debet regere voluntatem filij vsq; ad certum tempus à iure positio, & humano præscriptum. Ad confirmationem vero de sumptam ex rebus physicis nego paritatem, quia in ordine ad res physicas non datur certitudo practica, sed solum speculativa, & recte ex certa positione vniuersi correlatiui, colligimus certitudinem alterius correlatiui, & ex dubia positione vniuersi, dubiam positionem alterius, cui nulla in his sit possibilis certitudo practica, que tamen in rebus moralibus reperitur, & est compossibilis non solum cum certitudine, sed etiam cum dubitate speculativa.

Ad do etiam bonum esse argumentum Henrici Villalobos, quo probat nostram sententiam; sit enim. Cum vouens puer fuerit puer quam iuuenis, non tenetur existimare annos pubertatis attingisse, atqueam id constet; ex quo ego infero, cum Pater prius fuerit in possessione de voluntate filij pueri, quam fuerit votum; debet possessio Patris prevalere possessioni voti; quod tunc est in possessione independenti à voluntate Patris, quando vouens est iuuenis, nempe puer.

Ad argumenta autem in contrarium non erit difficile respondere, & ad primum, si potestatem dominatium Patris esse practice dubiam, sed alio esse practice certam, vsque dum constet de emissionem voti tempore exceptionis, & idem neganda est consequentia.

Rursus ad idem argumentum sub forma potestatis à Caramuele etiam respondeo; votum tolli certa irritatione, non dubia, & hoc ob rationem assignatam: & nego minorem, scilicet à Patre non posse certam conferri irritationem, & ad probationem huius minoris, concedo, existente dubio de capacitate materie, esse dubium de actione agentis, sed nego in casu nostro esse dubium de tali capacitate, quo ad irritationem; quia non constante exceptione filij à potestate paterna, votum sepe remanet capax irritationis, proinde nego esse dubium de hoc; sicuti etiam negatur esse ambiguum, nam Pater irritare valeat tale votum; & ex his patet responsio ad alias consequentias.

Ad secundum concessio antecedente, negatur vtrique consequentia, & ad illud viciniam, videlicet non esse possibilem possessionem rei incertam; respondeo, distinguendo, rei practice incertam, concedo, speculatiue incertam, & practice certe nego. Ad tertium nego paritatem, quia in casu illo de contractu inito ab eo, de cuius ætate minori dubitatur, comparatio fit tantum inter vtrumque contractum, quorum vnus est in possessione, ille nimirum in cuius vtilitatem initus fuit contractus, alter vero, de cuius ætate ambigunt, non est in aliqua possessione; nam stante contractu, presumptio est contra ipsum, qui allegat minorem ætatem, & cum ea non constat, erit

probada ab ipsomet exceptio; pro valore. n. cō tractus est lapsus iurisdictionis, quæ illi, p. te loquedo, firmat: idcirco qui à tali lege ob particularem, aliquid privilegium vult te examine, debet ostendere in se reperiri qualitatem illam, que desideratur ad fruendum privilegio; idem cō minor ætas sit qualitas requisita ad fruendum privilegio restitutionis in integrum, erit talis ætas ostendenda; at in casu nostro nõ agitur de exemptione ipsius vouentis; si enim de illo esset sermo, nulli in illo iuuenirem possessionem, q̄ tamen est pro voto contra ipsum vouentem: sed incurio est de iure terrij, nõ p̄ Patris, sed p̄ iudicium fieri nõ potest per actionem filij, videlicet per emissionem voti, quod fit cum implicita, & intrinseca conditione dependentie à voluntate ipsius Patris. Maneat igitur constant, & firma nostra sententia, nempe in dubijs prædictis presumptio, & possessionem esse pro patris potestatem: atq; ad oppositum non apparenter poterit Pater iure suo vota prædicta ad sui libitum irritare.

Pro complemento tamen huius controversiæ placet nonnulla animadvertere in verbis ipsius Caramuelis, videlicet in illis, quæ habentur in sua fundamentali ratione, & est primus argumentum pro priori sententia: verba autem, quæ parenthetis clauduntur, hæc sunt, *nam si est personale ante annos pubertatis, aut reale ante vigesimum quintum, esse Salas citando, indispensable omnino est in his verbis, quemadmodum in tota ista questione: in qua de voto est sermo, non prius, à Caramuele confundi distinctionem cum ratione, quæ sicut relaxationem voti valde diuerſa, sed hoc tranſit. nam posset largi loqui de dispensatione: sed quod magis videtur considerandum. est, in verbis errorem contineri; nam cum dicitur votum personale ante annos pubertatis, & reale ante vigesimum quintum esse omnino indispensable sumitur (Ante pro) Erat in idem dicendum (votum personale post annos pubertatis, & reale post vigesimum quintum, est in dispensabile) id est nõ irritabile, aut affirmatiue ante annos pubertatis, & c. est irritabile, vel demum etiam apponenda alia verba, scilicet (nam si est personale, & dubitatur an fuerit emissum ante annos pubertatis, & c.) sic postea recte inferri poterit ad indispensablem, id est irritabilitatem, & ex hoc concludere, posset ipse Caramuel suum statum, nempe capacitate materie, seu capaciter irritati. nis in voto, sed procul dubio reor, hunc tuisse Caramuelis, aut imprecisioris erroris, quem vir aliquoquin doctus, & eruditus nõ animaduertit; Salas autem, quem ipse Auctor laudat, & promittit locum inferius signandum, quem postea obliuione omisit, recte loquitur, sic enim inquit. n. 26. *si dubium sit an votum personale emissum sit ante annos pubertatis, & votum reale ante annum vigesimum quintum, non potest ita irritare Pater tale votum, vt filius, illud non seruans, sit tutus in conscientia.**

† Quæres, si quis ex errore retinens Patrem te vera non sit, an eius irritatio remaneat, veritate innotescente?

Respondeo negatiue, ita Sanchez loc. cit. nu. 16. in fine. Bonacina in decal. disp. 4. quasi. 2. p. 7. §. 2. num. 13. Trullench. pariter 10 decal. l. 2. cap. 2. dub. 34. num. 11. & ratio est, quia error dominatiuum potestatem dare nequit; sicuti si quis venderet hominem liberum, putans esse seruum, inualida esset venditio.

§. XXIX.

Quid dicendum si vxor, aut seruus ambigat, an votum fuerit nec ne emissum ante matrimonium, aut ante subiectionem?

SVM MARIUM.

- 1 Proposuit ratio dubitandi.
- 2 Determinatur harum personarum vota, tali vigente dubio, esse irritabilia.
- 3 Obiectio.
- 4 Respondetur distinguendo.
- 5 Satisfit proposita difficultati.

Prius in principio in precedenti paragrapho iactis, videtur inferendum presumptionem esse pro firmitate voti, ita ut non possit à viro votum illud irritari, (& idem dico de Domino respectu serui,) & diuersam esse rationem in hoc casu, ab illo, quem supra expendimus; nam in casu illo Pater, seu Superior erat in possessione ante dubium; proinde, dubio superueniente, non erat sua possessione priuandus: in casu autem isto oppositum habetur, quia incertum est, an Superior nempe vir, fuerit nec ne prius in possessione, ante quam votum fuit emissum; & ideo, quia voti obligatio est certa, & habitatio est de tempore emissionis, videlicet an fuerit ante vel tempore subiectionis emissionis, seu dubitatio est an votum inuoluerit nec ne conditionem illam, nempe dependentiam à voluntate viri, idcirco nihil constat hoc, presumptionem esse pro ipsius voti firmitate.

- 2 Dicendum tamen est, quod votum, circa quod versatur predicta dubitatio, esse irritabile à Superiore. Sic Sanchez lib. 4. in decal. cap. 32. num. 7. Merolla ut supra num. 194. Probatur, quia vir respectu vxoris, & Dominus respectu serui actualiter possident facultatem ad irritanda vota vxoris, serui, &c. & ideo cum tale ius sit actu, & certum, & exemptio sit dubia, sequitur presumptionem esse pro potestate dominatiua ipsius viri, Domini, &c.
- 3 Dices, quod aliud esse loqui de fundamentis potestatis, aliud verò de ipsa potestate, formaliter sumpta; quamuis enim fundamentum potestatis sit certum, nempe matrimonium,

seruitus, &c. nihilominus potestas ipsa est dubia, in ordine ad vota, de quibus animus anceps est, an fuerint nec ne ante subiectionem emissæ; Ergo non poterit vir vota predicta vxoris irritare.

4 Respondeo, distinguendo potestatem ipsam secundum varias habitudines ad voluntatem subditi; nam si eam spectemus in ordine ad statum præsentem, certa erit potestas, & possessio, quam habet vir supra voluntatem vxoris; fundatur enim in actuali matrimonio; at si eandem potestatem attendamus in ordine ad voluntatem, à qua poterat emitte votum, ante subiectionis tempus, potestas ipsa, & possessio erit dubia, hoc tamen non obstante, sufficit actualis possessio ad vota taliter dubia irritanda, & actuale dominium præualet, & ideo ratione illius vir ius habet exercendi suam potestatem, & non poterit illi præiudicare superueniens dubium optimè simile ad hoc confirmandum dat Sanchez ut supra; sicuti enim post matrimonium legitime, & bona fide contractum, si alter coniux de eius valore dubitare incipiat, tali dubio non impediente, tenetur debitum reddere, & hoc non ob aliam rationem, nisi quia alter in possessione à quali matrimonij inuenitur; ita à pari in casu nostro, in quo vir actualem habet potestatem irritandi vota vxoris facta tempore subiectionis, quando insurgit dubitatio, an votum fuerit emissum ante subiectionem, possessio est pro viro, & consequenter poterit irritare vota illa, & irritatio erit certa & extinguet vota.

5 Ex his patet, quod responsio ad difficultatem initio huius paragraphi positam; nam possessio, & ius est pro parte Superioris; & cum hoc sit indubitatum, & dubia sit firmitas voti, ius illud præualere omnino debet.

§. XXX.

Maneat ne firma irritatio predicta, si post eam comperiat, votum ante subiectionem emissum fuisse?

SVM MARIUM.

- 1 Concluditur irritatio non firmata.
- 2 Argumentum in contrarium.
- 3 Eius Solutio.

DICENDVM est, quod irritatio non illam euanescere; sic docet Sanchez cap. 32. superius citato in fine. probatur conclusio quia error non potest efficere, ut actus non procedens à vero Domino sit verè actus domini; igitur cum Titius E. G. non sit realis, & verus Pater Sortis, sed solum ex errore

ex errore sit putatiuus, actus irritationis ab ipso procedens, non erit verè actus dominij, idcirco quando error derogatur, & apparet veritas, irritatio non tenebit, vt supra diximus, de venditione hominis liberi, qui ex errore sequus censetur.

2 Sed dicatur in iure habemus, quod si quis ex communi errore existimatur Iudex, omnia acta ab ipso procedentia sunt valida, etiam post agnatum errorem ex *l. Barbar. ff. de off. Prat.* Ignitur valida iudicari debet irritatio emanans à Titio, qui ex communi errore Pater Sortis existimatur.

3 Respondeo † negando consequentiam; est enim inter utrumque; casum latum discrimen; nã actus illi procedentes à Iudice putatiuo non sunt actus potestatis dominatiuæ, sed tantùm potestatis iurisdictionalis, quæ iure positiuo, & humano in tali casu ob bonum populi, & regimen à Superioribus conceditur; irritatio autem est actus dominatiuæ potestatis, quæ fundatur in naturali generatione vnus ab alio; & radicaliter est à natura ipsa, & non est actus iurisdictionis, vt rectè animaduertit Sanchez *lib. cit. cap. 14. num. 5.* Et quamuis, vt quibusdam placet, potestas ista sit ex iure humano, quod in præsentia examinare nolumus; nihilominus nõ habemus vi alicuius iuris Canonici, aut Ciuilis, quando circa paternitatem versatur error, concessam esse Patri putatiuo veram, realemq; potestatem dominatiuam; & ideo quemadmodum paternitas est putata, ita etiam potestas ista; atque adeo votum emissum non censetur habere conditionem illam imbibitam in ordine ad Patrem putatiuum, quam inuoluit in ordine ad Patrem verum, & ad alios similes Superiores.

§. XXXI.

Votum numquam rem cum foemina habendi, an legitimam, excludat coniugium.

S V M M A R I U M.

- 1 *Spinula sententia, eiusque ratio refertur.*
- 2 *Alia sententia opposita.*
- 3 *Quæstio, solui debet perpenfis motiuis, ob quæ votum fuit emissum.*
- 4 *Pensatis omnibus, si animus anceps remanes pars negatiua est recipienda.*
- 5 *Votum est stricti iuris.*
- 6 *Quæ ratio fuit restringi debent etiam intrinsecum naturale significatum, & fuit probatur.*
- 7 *Obiectio probans non esse talem faciendam restrictionem, proponitur.*
- 8 *Infringitur.*
- 9 *Cuiusdam Recentioris obiectio.*

10 *Solutio.*11 *Dicitur Spinula argumentum.*

P A V C I S ab hinc diebus de re, hac à nobili quodam viro consultus, quid sentiam, in medium aperiri contulit. † Primam sententiam, quæ etiam in primo numero excludit, inueni apud Spinulam in suo opusculo de præuerti agibilibus electione disp. vi. sect. 3. in fine. vbi quam breuissimè à quæstione se expedit, partem affirmatiuam docens, nimirum per votum illud, quodcumq; etiam legitimum excludit coniugium, quando de intentione vouentis non constat, & pensatis omnibus mens in ancipiti versatur: probat suam sententiam ratione magni ponderis, quæ in hoc consistit, vt vniuersisq; votum emittens, nisi restitutione apponat, censetur velle se obligare, quantum verba sonant, quæ propter quæ Deo promittit negationem commutationis cum læcina, sub talem promissionem cadere videtur etiam negatio licitæ commixtionis, quia cum fit de meliori bono, poterit esse materia voti, atq; adeo cum verborum significatio se extendat, etiam ad talem commixtionem, idcirco qui ita vouit, non poterit uxorem ducere absq; voti fractione. Hæc est vnica ratio, quæ spinula iuram. probat opinioem, & est adeo efficax, vt turbantem medietate, imò ad hanc sententiam amplectendam inclinet: quæ etiam non leuiter confirmari poterit iuris recepto Doctorem scilicet, secundum quem auct. verba legis etiam stricti iuris, & odiosa, quamuis non sint amplianda vitra naturale significatum, exte nõ tamen debent ad omnia, quæ comprehenduntur sub ipsorum significatione naturali; propositio. generalis, generaliter est explicanda, vt colligunt Iurisperiti *l. 1. §. Generaliter ff. de leg. præst. & vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, vt ar. Glof. in l. de præst. ff. de public. in rem aliene. in ius;* Votum autem est quedam priuata lex, quam vouens sibi imponit, proinde in explicatione sequitur naturam legis vniuersalis, quæ licet penalit, & odiosa, eius tamen verba extendenda sunt secundum omnem proprietatem, & naturalem ipsorum significationem, quamuis non vitra: negatio autem commixtionis cum foemina, quæ est materia huius voti, iuxta propriam, naturalemq; significationem comprehendit sub se tan illicitam, tã licitam commixtionem cum muliere, ideoq; dicendam videtur per votum prædictum, de quo in titulo agitur, etiam legitimam excludit coniugium. His argumentis suaderi poterit hæc opinio, superest autem, vt qui sententiam, explicem, suppono igitur decisionem quæ sit spectari posse præctice, & speculatiue, & secundum utrumq; in quod ad illam deuentiono.

Secunda † sententia est opposita, videlicet in tali voto non comprehendit legitimum coniugium; Authores verò, & rationes pro hæc sententia inferius ponentur.

Dico

Dico primò practicè spectando quæsitum, nõ
erit difficile veritatem, aut saltem veritabilè in-
tentivam votentis ex circumstantiis depre-
3 hendere, ¶ & præsertim ex fine, quo votens
motus fuit ad tale votum emittendum; nam si
interrogatus respondeat eius finem in vouen-
do, fuisse vitare peccatum, tunc iudicandum
erit, illicitam dicitur committionem promif-
sam fuisse, nõm licita admiffa, vitatur peccatũ,
atq; adeo adequatè habebitur intentũ, & finis,
ob quem votum fuit emissũ; rursus idem pu-
to afferendam, si intentio fuit, fugere prodiga-
litate cum similibus mulieribus, si votens pec-
nias profundere conseruat in huiusmodi
petitionibus; cessant enim tales sumptus per ab-
stinentiam ab illicita committione, & nõ in-
ducuntur per licitam, & matrimonialem: Præ-
terea hoc ipsũ sentio decidendum, si intentio
votentis fuerit vitare contagionem aliquam,
quæ adolescentibus, & iuuenes contrahere solent,
se talibus mulieribus commiscerentes. Ceterum
si deprehendatur alius finis, v.g. imitatio Bea-
tissime Virginis in puritate castitatis, tunc
decernendum erit, votum illud extendi ad quã-
cumq; etiam licitam committionem, & per con-
sequens prohibitum esse votenti vxorem du-
cere, quia cũ ea se commiscendo, deficeret ab imi-
tatione illa sanctissime Mariæ, & nõ acquireret
finem illũ, quẽ in vouendo sibi præfixit. Ex his, &
similibus circumstantiis rectè consideratis, nõ
erit difficile, veritatem, aut quod magis ad illã
accedit, exploratum habere. Et hæc pro præxi
sufficiant. Ceterum si omnibus perpensis, sup-
ponatur adhuc persistere ambiguitas, & nullũ
probabilem assensum elici posse, quid dicendũ
vixit meam sentiam, nunc aperiam.

¶ Dico secundò. Quamvis prior opinio sit
valde probabilis, & tutor, vt ostendit argum-
tum, quod in eius favore attulimus, proba-
biliorem tamen iudico oppositam, & eam de-
fendit Sanchez lib. 2. de matr. d. 4. num. 33.
¶ lib. 4. in decal. cap. 21. num. 27. Trullench,
loquens de voto nõ tangendi mulierem in de-
cal. lib. 2. cap. 2. dub. 25. num. 8. ¶ Ioann. San-
chez in select. disp. 43. num. 4. Probatur con-
clusio, primò, à posteriori ex modo consueto,
quo homines soliti sunt Deo promittere absti-
nentiam ab omni vlcũ foeminiis etiam licito,
solent enim id elatioribus verbis explicare, &
expressè id intendere, & declarare. ¶ Secundo
probatur à priori ex principiis legalibus hoc
pa. 60. Votum est stricti iuris, atq; adeo stric-
tam exigit interpretationem; ergo votum nõ
habendi rem cũ mulieribus, legitimũ nõ ex-
cludit coniugium. Antecedens in præsentia
probatione nõ indiget, est enim ab omnibus
receptũ, & ex doctis superius traditis, clarè
innotescit, fundatur enim in naturæ obligatio-
nis, quæ, cum libertatem adimat, est odiosa, &
debet limitari, vt quantum minus fieri potest
hominem abstringat, vt rectè docet Panorm.
loquens de iuramento cap. cum clericis num. 4.
¶ de verb. signif. Consequenter verò probatur.

¶ Et a quæ sunt stricti iuris, atq; adeo odiosa, nõ

solum nõ sunt extendenda ad civilem, vltra
propriam verborum significationem, sed intra
propriam coarctanda: At votum nõ habendi
rem cum mulieribus est stricti iuris, atq; odi-
osum ergo debet coarctari etiam intra suum
propriam significationem, nempe in hoc, quod est
nõ habere rem cum mulieribus: ergo excludit
legitimum coniugium, hæc vltima consequen-
tia negari nõ potest, quia ex suppositione,
quod tale votũ limitari debeat in signifi-
catione verborum, nullam aliam admittere potest
restrictionem, nisi hæc, cum enim duplex sit
committio cum mulieribus, illicita vna, licita
altera, nõ restrictioem concedamus, sanè nõ il-
licita, nisi exclusio licitæ committionis erit
tribuenda, remanet tamen probanda maior, in
qua tota difficultas consistit, nam maior est an-
tecedente prioris argumenti est manifesta, si
enim de ratione voti in vniuersum est exigere
strictam interpretationem, tanè hoc ipsam cõ-
uenire debet omni voto in particulari; maior
autem, ab omnibus auctoribus nõ admittitur,
plures enim sunt Doctores, qui legibus, & dis-
positionibus odiosis negant tantam extensio-
nem vltra propriam verborum significationem,
sed illas extendunt ad totum significatum na-
turale, nisi aliqua restringendi sit offerat occa-
sio, & inter hos Auctores certissime est Suarez
lib. 6. de leg. cap. 5. num. 3. & pro eadem citatur
ab alijs; nihilominus, vt opinor ex errore Typo-
graphi, aut Scriptoris apposita tui dictio me
gatua (Nõ) debuisset enim dicere: Omnis
lex odiosa, per se loquendo, extendenda est ad
omnes; quæ verba in significatione propria, ac
naturali cõprehenduntur, non verò vltra & extra
tamen scripturam inuenimus (omnis lex nõ odio-
sa): ille autem error patet tum ex postillamargi-
nali, quæ dicit (Quousq; lex odiosa extendenda
est) tum quia falsitates propofitio, cum dicitur
lex nõ odiosa nõ esse extendenda vltra
naturalem significationem, quæ lex nõ odio-
sa sit fauorabilis, proinde amplianda vltra si-
gnificationem naturalem propriam, vt ipsemet
Suarez eodem cap. ostendit; tum quia de lege
fauorabilis num. 5. in ferenda conclusioe let-
monem habet, sed quicquid fit de hoc, quam-
plures tuentur maiorem nostri argumenti, vi-
delicet, quæ sunt stricti iuris, esse intra propriũ
significatum restringenda; sic expressè Panorm.
cap. 3. d. 1. Apostolica a num. 2. de rescript. Gã-
ber. de auctor. Legati lib. 20. num. 156. San-
chez lib. 8. de matr. disp. 1. num. 20. Merolla
tom. 2. disp. 4. cap. 9. num. 19. retrahens contra-
riam sententiam, quam docuerat tom. 1. disp. 1.
cap. 2. num. 152. fauet etiam Euerardus in suis
topiis loco præleg. d. 2. num. 57. Layman
lib. 1. tract. 4. cap. 18. num. 2. & alij. Probatur
etiam ex Sacris Canonibus; nam in regula 15.
Iuris in 6. dicitur Odia esse restringenda, in
leges odiosas habentur tantum nõ extendi vltra
propriam significationem, & nõ restringerẽ-
tur intra illud, nõ dicentur esse restringenda,
nisi valde impropiè nõ enim res aliqua
dicitur propriè restringi, nisi illi concedatur totũ
quod

quod naturaliter exigit. Et sic in vocibus terminus iste, homo, intellectus, quatenus omnes veros homines comprehendit, non censetur summi restricti, et excludat homo pichus; & iste terminus, Risible explicatum, vt cõtingas omnia significata propria, nempe omnes homines pro vt habent aptitudinem ad ritum, etiam si excludat risibile improprium, vt est Pratu florens, nemo dicit limitatè sumi; igitur ad hoc, vt lex, seu dispositio odiosa conditionem illam habeat, quam lus ipsi tribuit, scilicet restrictionem, oportet, vt restrictio, proprie illi conueniat, sit intra proprium, & materiam eius significatum. Et confirmatur varijs exemplis, v. g. Dispositio pœnalis contra Clericos, non censetur comprehendere Canonicos; qui sunt Clerici qualificati, vt aduertit Panor. par. 2. *confl. 9. num. 2. Tuncas lit. c. confl. 377. num. 4.* Rursus dispensatio cum illegitimo ad ordines suscipiendos, non extenditur ad Ordines Sacros, vt rectè probat Sanchez *disp. cit. num. 26.* & tamen Ordo Sacer, verè, & proprie est Ordo.

Deniq; celeberr. pro re hac efficaciter cõstit mandata, est textus in *cap. statutum, de pleb. in 6. vbi Bonifacius VIII. summus Pontifex declarat statum editum à Gregorio X. per quod dispositum fuit eos, qui ad Parochiales Ecclesiis assumuntur, si Sacerdotes non sunt; tunc intra annum promoueri ad Sacerdotium, aliter eisdem Ecclesijs priuenter, declarat, in qua m. j. Bonifacius statum hoc, & ait, cum sit pœnale, esse potius restringendum, quàm amplandum; ideoq; declarat non esse extendere ad parochiales collegiatas. Ex his pœnitentiæ declaratione duo pro nostra sententiâ habemus, vnu expressè, aliud verò deductiue; habemus primo dispositiones pœnales, & odiosas restringendas esse, vt expressè loquitur Pontifex. Secundo, quod colligimus, est restrictionem hæc faciendam esse intra significatum naturalè, nimirum enim Parochia conuenit omnibus Ecclesijs, quæ verè sunt tales, inter quas est collegiatas, & ita in multis alijs exemplificari potest; ex quibus colligimus leges, & dispositiones odiosas non solum non extendi ultra proprium significatum, sed ipse illud limitari. Et sic patet veritas nostræ maioris, quæ illi ab omnibus non recipiatur, negari tamen non potest, quin sit valde probabilis. Ex quibus omnibus concluditur probabiliter huius secundæ conclusionis, nimirum per votum prædictum, quando mens vobentis non constat, sed in dubio versatur, non excludi legitimam coniugium.*

Dices est, ¶ admittamus in odiosis verbis esse restringenda intra proprium significatum, hoc tamen intelligi debet, quando termini, seu verba pati possunt restrictionem, & talia sunt verba prædictam dispositionum, quæ in expressis addocentur; nam termini significati annexam habent qualitatem aliquam, ratione cuius ea pœnes redduntur restrictioni, & sic in primo exemplo nomen Clerici limitatur, vt in odiosis non extendatur ad Clericum, qui habet aliquam qualitatem, reddentem illum digno-

rem, vt est dignitas Canoniciatus; in secundo Ordines maiores habent specialem sanctitatis, quam non habent minores, & ideo ratione huius specialis sanctitatis, ad ipsos dispositio pœnalis non extenditur, idem dico de Ecclesia Parochiali collegiata; nam esse collegiatam reddit illam digniorem; in casu nostro res nõ ita se habet, quia materia illius voti cuius sit negatio committitur ad omnia sexmina, nullam specialem rationem habere videtur annexam, quando restringitur ad licitam committitionem; ergo est differens inter exempla adducta, & casum nostrum.

¶ Respondeo ¶ saltem esse per commissiõem licitam non habere specialem rationem, valde probabilem committitionem ipsam, ea verò est vinculum matrimonij, & ratio Sacramenti, quæ non reperitur in alijs committitionibus, proinde neganda est consequentiâ; opinio enim aueritur paritas inter exempla, & casum nostrum.

¶ Sed quidam Recensor ita mihi obiecit: Verum quidem esse coniugium supra committitionem cum femina ad dote specialem rationem, valde coherentem, sed tamen non addit rationem affirmatiuam maiorem difficultatem; aliud enim est addere nouam sanctitatem, aliud verò maiorem arduitate, ratione cuius non debeat presumi rem aliquam, in obiecto voti tulle includam; facilius enim est coniunctio cū vxore legitima, quam cum texmina impudica ob maximas utilitates, quas affert honestum coniugium in educatione filiorum, vel in re gimine familiaris; igitur non debet præsumi in vobis prædicto exclusum fuisse coniugium, vt verba, sub quibus votum fuit emissum, restrictioni significatiuè, applicentur.

¶ Respondeo ¶ concedendo aliud esse addere nouam sanctitatem, aliud verò maiorem arduitatem, ex hoc autem nihil contra nostram doctrinam deduci potest; nam dei coniunctus cum vxore legitima facilius sit, quàm cum femina impudica, nihilominus cum abstinencia à coniugio longè maiorem moueat arduitatem, quàm abstinere solum à committitione cum impudica muliere, idcirco votum prædictum, cū secundum rationem genericam voti strictum potest interpretari, debemus illud explicare, vt quantum minus fieri potest, obliget.

¶ Patet autem inter exempla adducta, & casum nostrum consistat in hoc, vt quando in obiecto aliquo specialem habet inuenitur ratio, quæ non reperitur in alijs obiectis, tunc in dispositionibus restrictiuis, vt sunt vota, quando dubia est mens dispositionis; seu vobentis, obiectum illud, specialem includens rationem, excludi debet, ac proinde præsumendum est dispositionem; seu votum non nisi extendi ad tale obiectum.

Ad argumentum autem in contrarium pro sententiâ ¶ Spinulæ, respondere possumus, quoniam spectandum est significatiuam naturalem verborum, seu sensum grammaticalem, sub illis comprehendatur omnis committio cum feminis

iusta, & sufficienter promulgata, statim incipit obligare, & exigit, ut acceptetur, atque adeo subditi tenentur illam admittere, eamque non recipientes, si eam transgrediuntur, graviter peccar licet trāctō tempore, quodius præterbit, & posita bona fide in subditi potestatis, hi extēntur, si legem illam non servant, nam ipsa lex abrogatur per defectum legitimē introductam. † Si verò non fuerit dubium, sed fuerint opiniones contrariæ ambæ probabiles, quarum una affirmet legem esse receptam, alia verò neget: in tali casu Sanchez, & Baldellus loc. cit. & alij dicunt posse subditos opinionem negatiuam sequentes, absque peccato legem illam non seruare, quia vnusquisque licitum est amplecti opinionem probabilem: at oppositam defendit Merolla dub. cit. nu. 131. nam in pari casu melior est possidentis conditio, proinde cum pro vtraque parte, nempe pro receptione, & pro nō receptione sint probabiles opiniones, potior videtur conditio legis, ex cuius parte se tenet possessio, & ad illam rationem, quam pro se adducit Sanchez, videlicet posse ab vnoquoque eligi probabilem opinionem, respōdet Merolla id esse intelligendum, quando nulla est possessio pro altera parte; nam possessio iacit præuolare partem, cui possessio adhaeret.

Cæterum contra hanc interpretationem vtgerere possunt Aduertarij aientes axioma illud, in pari causa &c. intelligi, cum paritas veritatur circa factū probationem, nō autem quā lo veritatur circa ius, quia in iudicio iura dant sententias cōtra possidentes ex vi opinionis probabiles circa ipsam iura, vt fuscō obtinuit *ordin. Delugo tom. 1. de iust. disp. 16. sec. 5. nu. 94.* Vt ū hæc instantia nō fauet Aduertarijs; quoniam licet receptio est quid facti, ita etiam negatio ipsius receptionis; ideo dum lex fuit promulgata, & incēpit obligare, onus probandi, eam non fuisse receptam, & progressu temporis euasuisse, spectat ad illum, qui hoc affirmat; ideoque si hoc sufficienter non probatur, lex remanet in sua possessione, & vigore. Neque dicas, vt lex obliget, probandam esse eius receptionem; & dum hoc non probatur, non obligare; nam, vt ostendimus, vigor legis est independens à receptione, quia subditi tenentur eam recipere: idcirco dum non constat oppositum, præsumitur receptam fuisse, vt diximus, ex consensu Doctorum, quos citat Merolla, & merito quoniam non recipere legem iustam, cum sit peccatum, non præsumitur, nisi probetur: † Ex his igitur mihi magis placet opinio hæc, quam opposita.

§. III.

Dubitans an per defectum legem sit abrogata, vtrum ab eius obligatione eximatur.

S V M M A R I V M

- 1 Sic ambigens non eximitur ab obligatione legis.
- 2 Certitudo præcepti non eliditur incerta excusatione.

DUBITANDVM omnino est † ita, dubitantem non eximi à legis obligatione *salas in p. 2. tra. 8. disp. 7. nota, sec. 26. in fine. Ioannes Sanchez in sele. disp. 43. num. 8. Thomas Sanchez in decal. lib. 1. cap. 10. num. 37. in fine. Castropal. tom. 1. disp. 3. par. 7. num. 6. circa medium. Baldellus tom. 1. lib. 4. disp. 9. num. 1. obiter, & Merolla tom. 1. disp. 3. num. 128. Per. sequitur*
 2 *secundo. Lanfrancus opusc. 1. cap. 3. num. 22. † Ratio autem est illa gener. alis, secundum quam dicimus, certitudinem præcepti non euinci per dubiam, & incertam excusationem: cum autem vt supponimus, constat de lege, & dubia sit eius derogatio, possessio se tenet ex parte legis, seu legislatoris, atque adeo non obtinere tali dubio, quod est speculatiuum, debet subditus ibi tornare iudiciū, quo iudicet se teneri ad legem, & illam seruandam, vtque dum certitudinem de abrogatione legis obtineat.*

§. IV.

Ambigens an consuetudo contra legem sit nec ne introducta, nū fidem præstare possit Doctori excellenti id affirmanti.

S V M M A R I V M.

- 1 Plures Iurista partem tuentur affirmatiuam;
- 2 Contrarium placuit alijs.
- 3 Conatur Mascardus hos Authores conciliare.
- 4 In foro externo dictum vnus excellentis Doctoris præsumptionem solūm exigunt
- 5 In foro tamen conscientia poterit esse sufficiens principium ad res ad operandum.

§. VI.

Lex in conscientia obligans, vtrū
in dubio iudicanda sit obliga-
re sub mortali, an verò sub ve-
niali.

S Y M M A R I V M.

- 1 Possunt subditi per leges ciuiles in conscientia obligari.
- 2 Difficultas ex duplici suboritur capite.
- 3 Teneri sub graui obligatione legem seruare, tali existente dubio, plures consenserunt.
- 4 Contrarium tenentur Alij.
- 5 Hac sententia magis placet Autori.
- 6 Cognita legislatoris intentione, si dubium veretur circa materiam, sub graui culpa habitans asstringitur.

- S**UPPONIMVS † posse interdū subditos in conscientia per leges Ciuiles à legislatore sub lethali culpa obligari, quo posito, inquirimus quid praxsumendum sit, quoad quantitatem, & qualitatem obligationis, data certitudine legis, & ipsius obligationis. † Difficultas autem ex duplici capite provenire potest, videlicet, vel ex eo, quod non apparet qualis sit ipsius legislatoris intentio; ideoque de illa dubitetur, vel etiam si cõsuetudine vel sub graui culpa obligate: dubium sit de materia legis, seu præcepti, nempe, an sit leuius, an verò grauis, & per consequens dubitetur, an sit materia grauis obligationis capax. His præmissis, si sermo erit de primo, duas inuenio sententias; † Prior enim vult in tali dubio teneri dubitantem sub graui obligatione ad legem seruandam, ne peccãdi periculo se exponat: sic Salas de legib. disput. 10. sect. 2. num. 12. in fine, & disput. 13. sect. 2. num. 2. ver. (Ad audientiam.) Valens in p. 2. disput. 7. quasi. 3. p. 6. in secundo signo dignoscendi, quando lex humana obliget &c. Layman in sum. trac. 4. cap. 2. num. 6. Sayrus in clau. reg. lib. 3. cap. 7. num. 20. Tolens tract. de septem pecc. mort. cap. 2. 6. dub. 71. Alphon. de Castro lib. 1. de leg. pan. cap. 5. doctm. 4. in fine. Medius Cod. de reuoc. quasi. 12. §. superest tamen in fine, & alij.
- ‡ Posterior sententia † asserit, quod recte perspicit̃s regalis, quæ proponit̃s ad dignoscendã legislatoris intentionẽ, de quibus quãplures agunt, vt Sanehez lib. 6. sum. cap. 4. Bonacina loco infra citando, & alij; si adhuc perspicuerat dubium, praxsumendum esse legem illam non obligare, nisi sub veniali; & hanc fuisse intentionem legislatoris: sic Nanarrus in Eschir. capit. 22, numero 50. Bonacina tract.

Ad hoc dubium sub his fere terminis † respondet Menochius de præsump. lib. 2. præsump. 3. in dubio legem esse de præcepto, & citat Archidiaconum in cap. 71. §. 4. vbi dicit tunc tantum legem esse de consilio, quando id in ipsam lege exprimitur, vel aliunde id constat. † Sed est ratio dubitandi in oppositum, sũdatur in regulis iuris, in quibus habemus in obscuris minimum esse sequendum, ac proinde mitiorẽ explanationem esse adhibendam, & ex hoc principio quamplures, & magni nominis Auctores considerantes verba quorundam in legibus posita, quæ sunt indifferentiã ad iudicandum præceptum an consilium, statuunt benigniorem partẽ recipiendam esse, vide Sanehez in sum. lib. 6. cap. 4. per totum id fuscè explicantem.

Ad solutionem tamen huius quæstionis cum distinctione quadam purò procedendum est. † Dico igitur dubitationem ferri posse in dno, scilicet, vel in hoc disianctum, nempe an dispositio ista sit vera lex, an potius simplex quædam directio, quæ ratione legis non habeat, vel potius, quod confitetur, directionem illam esse verã legem, dubietur an præceptum, an vero suasionem quamdam contineat: si priori modo loquamur, post diligens examen, per quod inquiratur veritas ex conditionibus, & circumstantijs, sub quibus dispositio illa processit, mitior pars est eligenda; atquæ deo censendum esse puram directionem; non autem legem proprie dictam, & consequenter sub consilio, & non sub præcepto latam fuisse. Contra verò si posteriori modo res se habeat, tunc determinandũ est esse per modum præcepti, vt vult Menochius, ac proinde obligationem trahere, quæ est effectus rationis legis necessariõ consequens, vt rectè probat Suarez lib. 1. de leg. cap. 24. per totum, & Merolla tom. 1. disp. 4. cap. 3. dub. 23.

‡ Dices dari aliquas ordinationes, † quæ sunt veræ leges, & tamen in foro conscientie ad nullam culpam obligare: ergo saltem est obligationem esse effectum necessarium legis: antecedens probatur ex multis, & sufficit id suadere ex constitutionibus, & regulis quarundam Religionum, quæ sub nulla culpa obligant subditos, & nihilominus sunt ordinationes habentes veram rationem legis.

‡ Respondeo † aliud esse loqui de obligatione, vt sic, aliud de obligatione in conscientia. † Principium tamen patet: quia si quis in tali obligatione legem consequens, poterit immediate ferri ad peccatum aliud, & non ad culpam, & poterit interdum ferri in culpam, factor ergo aliquas ordinationes esse veras leges, quæ tamen sub nulla culpa, etiam veniali, obligant, vt probat insãtitia de regibus Religio; at obligant ad luendam poenam, siue ordinariam transgressionibus impostam, siue extraordinariam imponendam Superioris arbitrio, sed de hac materia fuscè tractatus de legibus sermo habebitur, vide Suarez loc. cit. & lib. 3. cap. 22.

11. *act. de legib. disp. 1. quæst. 1. p. 7. § 4. num. 31.*
Diana par. 2. tract. 10. re. fol. 20. Primò, quia, vt
 habetur ex regulis iuris in 6. in obsecris minu-
 mum est sequendum; ita in casu posito obsecra
 est obligatio: ergo minima est admittenda, ne-
 pè sub veniali: Præterea subditus est in posses-
 sione iux libertatis; proinde in dubijs est obli-
 gandum quantum minus fieri potest. Hæ autè
 sunt Doctorem opinionones, circa præsens pup-
 tum, quid vero censent; aperio,

¶ Dicendum est primò ¶ hanc secundam
 sententiam ob rationes assignatas magis mihi
 placere, cum hac conditione, vt regulæ ad
 inveniendam intentionem legislatoris diligen-
 ter sint prius expensæ, tum ex parte materiae,
 tum ex verbis, tum ex communi aliorum exi-
 stimatione; nã si ex his capitibus discussio fue-
 rit neglecta, grauius peccabit subditus trans-
 grediens legem ratione periculi, vt dictum
 est, at bene pensatis omnibus, si extat dubi-
 um, placet hæc secunda opinio ob rationes pro
 eadem assignatas.

¶ Dicendum est secundò, ¶ quando ex ver-
 bis legis, vel ex alijs capitibus dignoscitur, &
 voluntas legislatoris sit sub graui culpa; velle
 subditos obligare, & dubitetur solù de materia,
 nempe, an sit grauis, aut leuis, atq; adeò,
 an sit capax, vel incapax grauis obligationis,
 tunc tenetur subditus sub graui peccato legem,
 aut Superioris præceptum seruare. sic docet
Corduba in reg. 5. Francisci cap. 10. quæst. 3. p. 2.
Sotus in 4. diff. 23. quæst. 1. ar. 1. concl. 1.
Arag. in 2. 2. quæst. 62. ar. 9. concl. 6. §. (Et si
quis quarat.) Sanchez in sum. lib. 6. cap. 4. nu.
46. Merollat. tom. 2. disp. 4. cap. 3. dub. 26. num.
214. & alij. Ratio autem est, quia cum ex vna
 parte constet, siue ex verbis præceptiuis, sub
 quibus lex lata est, siue ex aliq; capite, mens le-
 gislatoris volens obligare per legem illam sub
 graui culpa, & solùm dubium sit de capacitate
 materiae, nulla possessio est pro subdito, sed
 tota est pro Superiore; atq; adeò pro ipso præ-
 sumendum est, & iudicandum rectè omnia per-
 spexisse, & consequenter existimasse materiam
 esse grauem in ordine ad finem intentum, & ideo
 capacem grauis obligationis, & ita lex ista, si
 aliud in contrarium non constet, obligabit ad
 sui obseruationem sub peccato mortali.

§. VII.

Si quis anceps maneat, an con-
 suetudo inducta sit intuitu deu-
 otionis, an vero obligationis
 quid præsumi debeat?

S V M M A R I V M.

1 Prima opinio docet in dubio isto præsumicon-

uetudinem sub præcepto asserere.

2 Secunda vult pro libertate esse præsumendum

3 Hæc secunda recipitur ab Authore.

4 Referuntur conscientia ad dignoscendum,
 quando consuetudo ex sola deuotione,
 quando verò ex præcepto inducta fuerit.

I perpenis omnibus coniecturis,
 ex quibus mens consuetudinem
 introducentium deprehendi po-
 terit, & adhuc ambiguitas per-
 sistat duas in hoc contrarias in-
 uenio sententias.

1 Prima enim ea est, ¶ quam teneant *Azor p.*
2. lib. 5. cap. 18. quæst. 4. & Reginaldus in praxi
tom. 1. lib. 13. num. 244. Rocchus de curie de
consuet. sec. 4. asserentes in tali dubio præsumen-
dum esse consuetudinem sub præcepto obli-
gare.

2 Secunda opinio ¶ contrarium docet, nimirò
 in dubio potius esse inclinandum pro libertate,
 quam pro obligatione; ideoq; consuetudinem
 potius ex deuotione, aut ad melius esse, quam
 ex obligatione esse inductam: ita *Suarez lib.*
7. de legib. cap. 15. num. 13. Bonacina de leg.
disp. 5. sect. 2. num. 3. Merollat. tom. 3. disp. 3. cap.
3. dub. 2. num. 31. Diana par. 2. tract. 10. re.
fol. 30. & par. 4. tract. 3. re. fol. 18. Caramuel de
consuet. di. tom. 1. lib. 3. c. 1. disp. 1. corol. 44. aliq;

3 Dicendum est ¶ cum hac secunda sententia,
 & du cor ad eam asserendum ex eo, quod obli-
 gatio cum sit odiosa, nisi certò constet, non est
 admittenda; Coniecturæ autem, ex quibus in-
 fertur intentio obligandi ponuntur à *Suarez*

4 *loc. cit.* ¶ Primò vt sit consuetudo longi tem-
 poris, & rei grauis, & à maiori populi parte
 seruetur. Secundò, vt viri prudentes, & pij nõ
 rectè sentiant de non seruantibus eam. Tertiò,
 si Superiores siue spirituales, siue temporales
 puniãt, vel reprehendant transgressiones. Quar-
 to, vt materia illa, de qua est consuetudo, con-
 ducat ad commune Reipublice bonum &c. ad-
 do aliam, nempe si redundet in maius Dei ob-
 sequium, quam sit oppositum.

§. VIII.

Conscientia sit ne deponenda, si
 intellectus titubet, an sit pa-
 rendi obligatio?

S V M M A R I V M.

1 Circa tria quæstum versari potest.

2 Superiori docto, & prudenti, si præcipiat te-
 netur subditus in dubio deponere conscien-
 tiam, & obedire.

3 Desiciente Superiore, aut secundum doctrinam,
 aut prudentiam, debet subditus, vel per se
 ipsam

§. IX.

In dubio, an ratione ætatis, aut temporis lex aliqua vigeat, esse servanda?

S V M M A R I V M.

- 1 Expenditur questum in legibus Ecclesiasticis.
- 2 Subditus ita hesitans, excusatur ab harum legum observatione.
- 3 Corollaria in quibus nonnulla ad præsentem doctrinam pertinentia, deciduntur.

- ipsum, vel per alios examinare honestatem præcepti, & in xia sui ipsius vel alterius dictamen operari.
- 4 Si casus vigeat, & nequeat subditus, aut per se ipsum, aut per alios decidere, debet deponendo conscientiam, obedire.
 - 5 Existente Superiore in sua possessione, tenetur subditus illi parere, quando dubium est de potestate præcipiendi, secus si in possessione non reperitur.
 - 6 Ambiguitas emergens de extensione iurisdictionis ad hunc casum, non tollit obligationem parendi.

Dubium hoc † circa varia versari potest. Primo, circa rem ipsam, de qua est præceptum; dubitando an sit licita, an verò illicita; secundo, circa potestatem illius, qui præcipit, dubitando, an sit legitimus Superior, nec ne? Tertio, supponendo esse legitimum Superiorem, sed dubitando, an eius iurisdictione se extendat ad hunc casum: His præhabitis.

Dicendum est primo, si de priori sit sermo, & Superior sit doctus, & prudens, tenetur subditus deponere dubium, & obedire, formans sibi conscientiam; quod ille Superior rem bene perpendit, & iudicaverit esse licitam, & honestam.

Dicendum est secundo, si Superior † sit indoctus, aut imprudens, tunc subditus si per se ipsum nequeat se extricare à dubietate illa, debet viros doctos consulere, eorumque dictis acquiescere.

Dicendum est tertio, † si casus vigeat, & tempus, non permittat, ut subditus consilium ab alijs petat, censio sufficiens habere fundamentum deponendi practicè conscientiam, quia dum non agnoscit manifestum esse peccatum in re præcepta, & dubium hic, & nunc sit insuperabile, debet Prælato obedire.

† Dicendum est quarto, si dubium procedat ex secundo capite est distinguendum: vel ille, qui præcipit est in possessione Superioratus, vel adhuc non est in tali possessione; si primum, in tali dubio tenetur subditus obedire, quia præsumptio est in favorem præcipientis; si secundum non tenetur, post diligentiam adhibitam ad inquirendam veritatem, perseverante dubio.

Dicendum est quinto, si verò ex tertio capite oritur dubitatio, censio esse obediendam ob eandem rationem.

CONSVEVERUNT Doctores præsens questum expendere & in quibusdam Ecclesiasticis legibus, v.g. ieiunandi, dies festivos celebrandi, & similibus, Cæteram antequam ad particularia deveniamus, quid in vulgum de proposita quaestione sit dicendum aperimus, vt ex eius decisione, veluti ex quodam generali principio, nonnullas in specialibus materijs conclusiones inferemus.

Dicendum igitur est † non teneri subditum legem illam servare, si post diligentiam adhibitam ad veritatem inveniendam, intellectus ad huc in ancipiti versetur. Est sententia satis communiter recepta, & inter alios eam docet Sanchez de matrim. lib. 2. disput. 41. num. 38. Layman in sum. lib. 3. cap. 5. §. 4. num. 33. Ioannes Sanchez in sele. disput. 43. num. 6. Castroal. tom. 1. disput. 3. pun. 8. num. 7. alijs apud ipsos agentes in casibus particularibus; & apud Spanam par. 4. tract. 3. resol. 21. Probatur conclusio ratione vniuersali, & fundamentali: Quoties lex aliqua, aut præceptum aliquam præuia ad sui observationem requirit conditionem, non incipit obligare, nisi conditione illa posita; ergo non obligatur subditus legem illam servare, si post diligens examen intellectus in ancipiti versetur; antequam non indiget probatione, quia lex non alio modo obstringit, nisi eo modo, & forma, sub qua à legislatore emanat, & cum supponatur insituta taliter fuisse, vt post conditionem determinatam incipiat habere vigorem, consequens est, vt dicamus non obligare, nisi ea conditione posita. Consequentia autem existit antecedente deducta, sic ostenditur: Quando nõ constat de conditione purificata, subditus manet in possessione suæ libertatis, proinde in dubijs, est melior conditio possidentis, quod præcipium etiam in alijs materijs à iustitia locum habere initio huius disceptationis demonstrauiimus; idcirco rectè inferimus, non constante conditione purificata, subditos non teneri.

3 Ex hac conclusione plures illationes fieri possunt in particulis materijs. Et primo deducimus, non teneri dubitantem ad ieiunandum diebus illiis, si dubitet an viginti primum compleverit annum suæ ætatis, nullo tempore postulat lex Ecclesiastica ad obligandos fideles, & ieiunet, & ratio est supradicta universalis, qui cum legislator fundet suam intentionem ad obstringendum, posita tali conditione, nempe tali tempore ætatis, si hoc non conflict, manent Fideles in sua natura, & naturali libertate. contrariū docet *Bresserus lib. 4. de conscient. cap. 7. n. 68.* Secundo deducimus ambigentem, an media nox Iouis, seu alterius diei ante ieiunium sit ne transacta, si diligentia adhibita, perieueret dubium, posse carnes comedere, quia dies præcedens diem ieiunij, cum fuerit prius in sua possessione, quam dies subsequens, nō præsumitur in dubio completus, neque dies subsequens possidere incipisse cogitur poterit dubitans carnes edere. Sic determinat *Caramuel lib. 3. de diu. consc. ca. 1. disp. 1. coroll. 13.* & plures, quosiple laudat. An autem iste talis possit die sequenti sacramentum Eucharistiam, determinat ipse infra *discept. 9.* cum sermo erit de conscientia dubia circa Sacramenta. Tertio, inferimus vacillan-tem, an hodiernus dies sit festiuitas, & sub præcepto posse adducit dubij expellere nequeat, opera seruiliū exercere, Sacrum non audire, &c. ita *Suarez de censur. disput. 40. sect. 5. num. 17. Caramuel coroll. 11. & alij. contra Bresserum loc. cit.* Quarto dubitantem, an transacta sit media nox Sabbathi, & dies Dominicus sit inceptus, non posse comedere carnes, & si sit per uigilium alicuius Sancti, neque posse ieiunium transgredi, & hoc ob eandem rationem; nam dies Sabbathi, aut dies per uigilij sunt in possessione, & ipsi dubitanti incumbet onus probandi esse diem Sabbathi, &c. transactum. *Caramuel Coroll. 21.* loquens de Dominica Palmarum, quantum quilibet dubitat esse Dominicam Palmaz, non posse ita dubiū tempore credere esse diē Pasche cum enim ieiunium quadragesimale sit in possessione, neque, ut in diebus spoliari tali possessione manente tali dubio. Quinto inferimus titubantem, an habeat etiam requisitam, ut ad aliquid ex sacris ordinibus promouatur, non posse promoueri, quis ætas insufficientis est in possessione.

Sic *Caramuel Coroll. 23.*

alij, apud ipsam resolutionem, &c.

§. X.

Tenetur ne, dubitans de legitima Iudicis interrogatione, ad eius mentem respondere?

S V M M A R I V M.

- 1 Esse astringendum, sustinent plures.
- 2 Non teneri, censuerunt alij.
- 3 Hoc ut probabilius eligatur, cum de re graui est sermo.
- 4 Secūsi de re leni.
- 5 Declaratur grauitas damni sufficiens ad excusandum.
- 6 In delictis lædentibus bonum cōmunitatis, testis in dubio tenetur Iudici respondere secundum veritatem.
- 7 Limitatur sententia.
- 8 Quando testis est excusatus non respondens ad mentem iudicis, non afficitur excommunicatione.
- 9 Doctrina hac datur tum pro secularibus, tum Religiosis.
- 10 Non est sermo de manifestatione delicti à Religioso facienda Superiori, ut Patri.
- 11 Interdum etiam hac excusabitur.
- 12 Soluuntur obiectiones.
- 13 Discrimen inter obligationem soluendi tributum, quando de eius iustitia ambigitur, & inter obligationem Rei ad veritatem Iudici aperendam.

ARTEM affirmatiuam & docet *Paludanus in 4. dist. 19. quaest. 4. in solutione argumentorum. S. Antonin. par. 3. tit. 9. cap. 7. §. Bonacina in decal. præcep. 3. disp. 10. quaest. 1. p. 2. num. 4. et Ioannes Sanchez in secc. disp. 43. num. 28.* Accurrit hac ratio, quia Superior tum in possessione sui iurisdictionis, atque adeo præceptum imponendi, in dubio pro illo est præsumendum, & decidendum; & ideo subditus tenetur in dubio de legitima interrogatione respondere ad mentem Iudicis. Secundo probari posset à pari in alio simili; nam quando subditus dubitat de iustitia tributi iam positi, obligandus erit ad eius solutionem impositam, enim iuste à Superiore impositum iustis, ut affirmat *Lessius lib. 2. de iust. cap. 33. n. 64. & alij.* igitur sicut in materia tributorum præsumptio est pro Superiore, quando est dubium impositionis superueniens; ita in actione iudicandi, quando ex parte subditi est dubium de legitima interrogatione iuxta ordinem iuris, præsumptio erit pro Iudice interrogante.

Partem autem negatiuam, ¶ videlicet in tali dubio, quando veritas in notescere nequit, subditum nō teneri ad Iudicis mentem respondere docent

docet Sotus lib. 5. de iust. quæst. 6. art. 2. ver. Ex his autem, & de feccato reg. memb. 2. quæst. 17. post terna concl. ver. Et vero, & mēb. 3. quæst. 2. concl. 2. Rodrig. in qq. reg. tom. 3. quæst. 19. art. 4. in fine. Henriquez lib. 4. de irregul. cap. 3. num. 3. in comen. l. 2. & Sanchez in sum. lib. 6. cap. 3. num. 24. & in consil. lib. 6. cap. 3. dub. 3. t. Fagundes in decal. in p. præcept. lib. 2. cap. 1. num. 18. Cardinalis Delgado tom. 4. de iust. disp. 40. j. 1. num. 3. Dicastillo de iust. lib. 2. tra. 2. disp. 6. dub. 1. Thomas del Bene de comitiis dubit. 2. section. 1. num. 6. Pajqualigas in suis moral. de cis. loquens de teile. de cis. 2. 19. & Alij tum Antiqui, tum Recentiores apud Sanchez.

3 Dicendum est ¶ cum hac secunda sententia, quando agitur de re graui, & imminet periculum, si veritas manifestetur, contra ipsum Reum, vel contra aliam tertiam personam, & cum hac limitatione Authores citati defendunt hanc opinionem, quam sic probat: Reus manet in possessione propriæ vitæ, aut honoris, seu fame, ergo dum non constat, Iudicem procedere iuris ordine tenetur, Reus non tenetur in dubio discrimini vitæ, aut honoris se exponere.

4 ¶ Dicendum est secundo. Si agatur de re leui, in dubio tenetur Reus Iudici interroganti iuxta eius mentem respondere: sic Authores citati pro secunda opinione, quæ probatur conclusio, quæ dum agitur de rebus parui momenti, Reus veritatem aperiens non se exponit periculo damni notabilis, & sic cessat ratio celandi delicti leui, nam tunc præponderat possessio iurisdictionis ex parte Iudicis, quæ cuiuslibet debet leui damni timore. Est aut hæc explicandū, quod per damnum notabile, seu notabile intelligitur materia à nobis intelligitur; Authores enim hoc minime declarant, quamuis ex eorum doctrina aliquo modo colligi valeat. ¶ Ad id igitur per damnum graue, seu notabile intelligitur mortem, mutilationem membri, aut penam ad perpetuas carceres, aut trimesem per amputationem temporis, vel quid simile. Rursus amissionem omnium, vel sæc omnium bonorum temporalium, vel eorum magnam partem, denique detractionem in honore, aut fama, si Reus erit persona nobilis, & apud alios in tantum estimatione. Per damnum verò leue intelligimus hic leuem aliquam corporis castigationem, aut paucorum pecuniarum solutionem, & c. Hæc autem non debent ita estimari, vt præponderent iuri, quod habet Iudex ad interrogandū, si erit probata vitæ, & prædantis, quem Reus debet iudicare cum debito ordine ad interrogandū processisse.

5 ¶ Dicendum est tertio. Si delicta, super quæ Iudex interrogat, contra bonum commune vergant, vt est hæresis, rebellio, seditio, & c. tunc si interrogatur testis, tenetur in eo dubio veritatem fateci: in tali enim casu magis rectæ rationi contententium videtur exponere periculo priuati personam, quamvis agatur de pena capitali, quæ exponere periculo perditionis Republicæ, aut aliam communitatem. Et confirmatur, quia etiam præscin-

dendo à Iudicis interrogatione, obligabitur testis manifestare delictum, ne communitas periclitetur. Idem enim afficitur Doctores de damno contra priuam personam, si tunc pendat, quia conditio innocentis præponi debet contra delinquentem, qui malum machinatur. ¶ ceterum conclusio ista addeat limitationem; nam si crimen sit iam transactum, & Reus sit emendatus, ita vt nullum sit periculum contra communitatem, & c. tunc testis dubitans de legitima interrogatione, non tenetur. Dixi, testem teneri, nam Reus ipse non videtur obligandus, quia cessare potest à dolo, quem ipse molitur. Sic Sanchez in consilij loc. cit. num. 4. ex alij.

6 Dicendum est quarto. In illis casibus, in quibus statuimus subditos non teneri in dubio ad respondendum iuxta Iudicis interrogationem suam, ¶ asserimus id esse sustinendum, quantumvis sub pena excommunicationis id præcipiatur: ita docet Sanchez dub. ill. 3. t. num. 7. ex Soto. & ratio est, quia excommunicatio ista est interpretanda vim habere in ijs, ad quæ subditus tenetur, & quæ omittens, grauer peccat: cum autem, vt ostendimus, in illis casibus cesset obligatio in subdito ad veritatem aperendam; idcirco omisso, seu taciturnitas de rebus petitis non erit peccaminosa, atque adeo excommunicatio contra illam efficax non erit.

7 Dicendum est quinto. Quæ diximus in præcedentibus, intelligenda est, vniuersaliter, non solum in ordine ad laicos, ¶ verum etiam ad Religiosos, quando agitur de iudiciali manifestatione delicti, nempe de illis, quæ sit ad Prælatum, quæcumque iurisdictionem, & ad puerum; si uero Prælatus regularis interrogaret Religiosum tibi subditum de re magni momenti, & Religiosus rationaliter dubitaret, an Prælatus legitime interroget, essetque periculum grauis penæ Reo infligendæ, tunc Religiosus non teneretur respondere, siue interrogaretur vt Reus, siue vt testis de alieno delicto, nisi sit tale, quod contra bonum commune tendat. Sed in hac re aduertiant Religiosi non ita facile reuocandum esse in dubium, an interrogatio sit nec ne legitima? quia Prælati Regulares, & presertim in Religionibus, in quibus regularis disciplina viger, solent esse docti, & prudentes: proinde erit potius iudicandum ipsos non temere, sed iuris ordine seruato processisse.

8 ¶ Dicendum est sexto. Doctrinam prædictam, quatenus eximit subditum à manifestatione delicti, non esse sumendam de manifestatione, quæ fieri potest Prælato regulari, tanquam Patri, & non ad vindictam delicti sumendam, sed ad delinquentis emendationem, & hoc, quia diuinum, quod religiosus Reus ex tali manifestatione pati poterit, est leuitissimum, & maxime in ordine ad communitatis bonum, & ad profectum spirituum ipsius subditi, qui non debet utique famæ addictus, sicuti secularis, quando aliqua famæ denigratio non reuocanda in iniuriam Religionis, & solum apud lupc.

Superiorem habetur, & etiam, quia fama Religiosi potius est Religiosis, quam ipsius Religiosi, ut optime notat *Ribadeneira de instituto Societatis t. 34. ver. (1a. secunda)* & *Suarez tom. 4. de relig. lib. 10. cap. 9. nu. 1. & sequenti.* Ideoq; si Prælati interroget subditum de aliquo crimine, quod à Religioso patratum fuit, subditus, qui interrogatur, poterit, & interdum in conscientia tenebitur Superiori, ut Patri, delictum aperire ad finem emendationis. † Dixi interdum, quia aliquando non obligabitur, imò etiam aliquando debet illud non manifestare, si delictum sit occultum, & conlre esse sufficienter ab ipso Reo correctum, nullumq; esse periculum novi, & iterati lapsus, ut rectè probat *Suarez in summo lib. 6. cap. 18. nu. 49. saneberg cap. 61. nu. 17.* Admonitos deniq; volo subditos Religiosos, ne ita sint proni ad si-bi persuadendum Reum emendatum, & omnimodiam occasionem labendi eradicationem fuisse, quæ sæpe euenit, ut passionibus, & affectu ducti erga delinquentem, non rectum forment iudicium de necessaria manifestatione faciendam. Prælato tanquam Patri, quæ propter in his euentibus bene omnia, & quocumq; terreno affectu remoto, perspicant, & in Domino confiderent, & si opus sit viros doctos, & pios eiusdem religionis consulant, & sic determinent quid hic, & nunc fit faciendum, videlicet an debeat delictum manifestare modo explicato, an verò à tali manifestatione se abstinere.

† Ad primum argumentum pro sententia priori loco relata respondeo: Sicut Superior dicitur esse in possessione sue iurisdictionis, &c. ita & subditus in possessione sue libertatis, quæ in hoc casu prævalere debet: cum enim agatur de graui, & notabili præiudicio illius, qui interrogatur, vel alterius tertij, & non constet, an Iudex interrogando præcedat iuxta directionem sue iurisdictionis, an eius limites excedat, non videtur rationi contonum, ut subditi cum tanto dispendio, & viæ periculo, aut alterius damni notabilis obligentur ad respondendum iuxta Iudicis mentem, qui cum possit subdito aperire statum causæ, & probabiliter illam, quam habet contra ipsum delinquentem, & hoc non faciat, sibi imputetur, si subditus equiuocando respondeat. In rebus autem leuibus, cum non agatur de notabili præiudicio subditi, potius pro Superiore est præsumendum, atque adeo possessio iurisdictionis, quæ in Superiore inuenitur præponderat possessioni libertatis, quam habet subditus, quæ solum prævalere debet, quando agitur de notabili præiudicio ipsius subditi, quia tunc possessio subditi connneta cum periculo grauisissimi detrimenti emittit possessionem illam, quæ est in Iudice exceptis casibus Superiorem narratis.

Ad secundum, non est ita facilis solutio, cum proius eadem videatur paritas, & sic de facto aliqui docent in dubio de iustitia tribu-ti, non esse subditos obligandos ad illud soluendum; & ideo si hanc vellemus recipere

sententiam, responsio ad argumentum esse parata concedendo paritatem; Sed quia opposita sententia ab alijs defenditur, quæ asserit in dubijs pro principe, seu Republica, tributum imponente esse prætulerendum; atq; adeo teneri subditos, non obstantem tali dubio, illud soluere; conabur inter vnum, & aliam, disparitatem absignare, quamvis apud nolite sententia fœdiores inuenire nequaquam poterim.

† Ut autem hoc à me plenius præstetur, suppono ex communi doctrina, Iudicem teneri statum causæ Reo aperire, & non occultare, abiq; dubio Reus non obligabitur ad veritatem manifestandam, & de hoc puncto non contendunt Aduersarij; Sed controuersia est quando à Iudice explicatur iuratus, & adhuc Reus dubitat de legitima interrogatione, & nos dicimus non teneri; nam & possessio libertatis, quæ reperitur in Reo per se, euincatur à possessione, quam habet superior ad præcipiendum, nisi Iudex possessionem illam subditi administratam, nempe conuincat cum periculo imminentis, & notabilis damni præponderat nudæ possessioni, quam Iudex habet, & ideo in hoc casu, quando adicit tale dubium excusandus erit Reus si æquiuocet.

Cæterum in soluendis tributis res non ita si habet, quia damnum, quod subditus patitur est leue, vel non est adeo graue, ut tunc possessioni illius libertatis, quæ est in subdito, & enuetur cuiuslem possessionem Superioris ex gentis, ad sui, vel Reipublicæ necessitates subleuandas, tributum illud. Adde aliam practicum disparitatis rationem, nam si Princeps teneretur subditis manifestare iustitiam tributis imponendi, deberet illis aperire omnes condiciones, quas Doctores requirunt, tum ex parte causæ finalis, tum ex parte causæ formalis, quod est impossibile, non solum ob multitudinem subditorum, verum etiam ob eorum incapacitatem; nam minor pars continet perlonas idiotas, quæ nequeunt discernere necessarias condiciones à non necessarijs ex parte finis, forme, &c. contra vero in causis iudicialibus cessat vtraque ratio, nam Reus est vnus, vel alter, res, quæ aperire debent sunt conuicturæ consistentes in gestis ipsius Reij, præterea sūt testes, qui an sint suspecti, nec, ac igitur ab ipso Reo, proinde inter vtrumque casum non est paritas, ergo in casu isto dubium facti prævalere possessionem subditi, non autem in casu tribu-ti.

§. XI.

Quando est ambiguitas, an casus aliquis sub lege comprehendatur, quid præsumendum?

S V M M A R I V M

1 Remissivè in alium locum de ciso rejicitur.

QUÆRITUM, quod proponitur non est levis momenti, multaq; pro sui decisione trahit, & involvit valde difficilia, & implicata, quæ perfectam Episcopi notitiam supponunt de qua cum supite sequenti diffusius instituire decreverimus sermonem, proinde decisionem ipsam in eum locum remittimus, ne eisdem rerum repetitio le gentibus molestiam afferat; ideoq; ad alia digredimur.

§. XII.

Titubans graue sibi nocentium obuenturum, si aliquid seruet Ecclesiasticum præceptum, vtrum dispensatione indigeat, vt ab obligatione eximatur?

S V M M A R I V M.

- 1 S. Thomas loquens de lege ieiunij requirit in dubio dispensationem Prælati.
- 2 Alij dicunt Medicoi consilium esse adhibendum.
- 3 Non esse opus dispensatione nonnullis placet, si Medicus peritus videat aliquem esse eximendum ab obligatione legis, sed si ipse Medicus dubitet.
- 4 Alij in dubio aiunt non esse necessariam dispensationem.
- 5 Bonacina sententiâ esse suspectam, & non fuisse velle ad Caramueli in solutiâ.
- 6 Solum Medici periti consilij scire erit ad excusandum, vel in eius defectu alterius videri prudentis sensus.
- 7 Si Medicus dubitet, adhibenda erit dispensatio.
- 8 Præterea in contrarium.

VARIAS apud Auctores reperio loquutiones. Et primo loco refero Angelici Doctoris sensum in 2. 2. q. 147. ar. 4. ubi agens de præcepto ieiunij, in fine corpore dicit in causa dubia ad Superiorem, qui potestate habet dispensandi, esse recurrendum, nihil autem tangit de Medico.

- 2 At si Sotus lib. 10. de iust. que. 5. ar. 3. immediate ante versum (. . . de alijs) vult esse adhibendum Medici consiliu, & Pregelius auctoritate & ita etiam loquitur Grassius par. 1. decis. lib. 2. cap. 54. n. 2. Tho. Sánchez lib. 7. conf. dub. 45. n. 2.
- 3 Verum si alij dicunt esse Medicum consulendum, & si ille peritus in arte, certo proterat causam, quæ afferatur, esse iusticiem tam ad excusandum ab obligatione talis præcepti, vt ieiunij, recitationis horarum &c. dispensatione non esse opus; at si Medicus dubitet, esse recurrendum ad Superiorem, vt si ille illo dubio dispenset: sic Nannarius cap. 21. de orat. n. 167. Azor tom. 1. lib. 10. c. 13. q. 1. in fin. Reginaldus in pra. 21 lib. 18. n. 182. Suarez tom. 2. de relig. lib. 4. de horis Canonicis cap. 28 ad n. 17. Filib. tom. 2. tract. 27. cap. 6. n. 128. Pericus trac. de horis Can. cap. 12. dub. 4. n. 4.
- 4 Deum oppositam tuerent sententiam alij;
- 4 si nempe in dubio de documento obfuturo in obseruatione talis præcepti, absq; vlla dispensatione dubitatem excusati ab eisdem præcepti obseruatione: sic Ioannes Sanchez in selectis disp. 3. num. 9. Caramuel de conscient. dist. 1. lib. 3. cap. 1. disp. 1. corol. 42. & alibi remissivè, & citat Bonacina de horis Canon. disp. 1. quæst. 6. p. 2. nu. 5. Sed Bonacina sententiâ mihi est valde suspecta, nam loc. cit. ponit casum eo tempore, quo Medicus dubitat; quamvis enim ibi dicat, se arbitrat, sic ambigentem non tueri, quia non est obli-gandus potius grauis damni se exponere, nisi iominus, non negat esse recurrendu ad Prælatum; & si nihil aliud adderet, posset aliquo modo fauere citationi Caramuelis, verum tamen remittit se ad ea, quæ de ieiunio egerat in dec. ab declaratis præcepta Ecclesie disp. 16. qu. 1. par. 1. num. 16. ibi enim vniuersaliter determinat, ita dubitatio teneri ad ieiunandû, nisi dispensatione obtineat, vel nisi dubium deponat consilio boni viri, aut alia ratione, & postea num. 19. inquirentiâ quoniam petenda sit facultas non ieiunandi, dicit causâ dubia est; & ait petendam esse ab Episcopo, vel alio Superiore &c. idcirco locus à Caramuele citatus ipi non fauet; vel salte non est adeo clarus, vt Caramuel potuerit illi consistere illi pro sua sententiâ adducere. Deceptio aut, vt opinor fuit ex eo, quod Caramuel loco attendit præfata verba, quæ habetur in fine de horis Canonicis, omittens locum alium, ad quem Bonacina se remittit. Sed hæc obicit ius dicta.
- 6 Dicendum igitur est primum. Solum consilium Medici periti, & in defectu illius alterius viri prudentis consilij, absq; recurso ad Prælatum sufficit, vt dubitans deponat conscientiam, & omittat opus, quod ab Ecclesia præcipitur, videlicet ieiunium, recitationem horarum, auditionem Sacri in die festiuo, &c. Et in hoc versat cum Nannarius, & reliqui præterea laudatis. Ratio aut est, quia consilium illud est rationale motiuu, vt prudenter, & non temerè conscientia deponatur, & praxis quorsiana pioru hominum id ostendit; nam, quando Medicus testatur ieiunium, seu abstinentiam à carnis esse noci-

noticiā nihil aliud ab hominibus, etiam timide conscientia, requiritur, sed dicitur Medici se conformant, & tunc sepe expellitur dubiū etiā speculationium, quia re vera solent iudicare illud ipsum, quod Medicus affirmat, & quavis aliquando iudicium speculationium non deponatur, satis erit practice illud deponere; nam sufficiens illis se offert fundamentum, ex quo practicum dictamen deduci potest, per quod ipse egrotus formet sibi conscientiam, secundū quam exitimet se non peccaturū, sequendo iudiciū periti Medici, immo recte se facturū id agens, nō obstante illo iudicio speculationum contrario.

7 Dicendum est secundū, si ponamus casum, in quo Medicus dubitet, an infirmitas sit talis, ut excalet, tunc e censeo petendam esse dispensationem à Superiore, qui autoritate habet dispensandi, ut Episcopus respectu seculariū, vel in eius absentia, Vicarius, aut Parochus, & respectu Religiosorum proprius Prælati, ut dicunt Authores citati. Probatur, quia stante tali dubio ex parte Medici, lex censetur possidere, nam ipsa est certa, excusatio autem vnde quæq; dubia, proinde nō se offert sufficiens fundamentum deponendi practice conscientiam, & in tali casu vitia sunt privilegia Religiosorum, vi quorum Prælati dispensant cum suis subditis, & etiam vitis est præsumpta voluntas Pontificis, ut Episcopus, aut alius eius vicem gerens dispenset cum secularibus, ut fuse ostendi in *Explic. Bullæ Cræne. par. 2. tract. 3. cap. 1. sec. 1. num. 10.* declarans per Bullam aliquid supra ius commune concedi in hac materia.

8 Dices, falsum esse si in practico dubio possessionem se tenere pro lege Ecclesiastica: nam est pro lege naturæ præcipiente, nemini licere vitæ periculo, aut grauis nocimenti corporalis se exponere: ergo in tali dubio poterit vnuquisq; non feruere præceptū illud Ecclesiasticū.

Respondens, negando antecedens, quia periculum vitæ, aut notabilis nocimenti fundatur in quæritate, aut qualitate morbi ad hoc, ut sufficienter exhibeat excusationis causā: & auferat possessionē à lege Ecclesiastica; & illā trāferat in egrotum: at cum morbi quantitas, & qualitas non apparent tales, non habetur sufficiens, sed solum remotum fundamentum ad periculum statuedum, cum dubium vertetur immediate circa ipsummet fundamentum: idcirco in tali euentu locum habet dispensatio, quæ supplet defectum sufficientis fundamenti, ut in explicatione Bullæ declarauimus.

§. XIII.

Vtrum in dubio iurisdicatio concessa, censenda sit ordinaria, an verò delegata?

SVNMARIUM.

1 Præmittitur distinctio.

1 Iurisdicatio à iure concessa, in dubio ordinaria præsumitur.

(iudicat.

2 Iurisdicatio ordinaria minus quā delegata præ-

4 Concessa ab eo, qui non agnoscat Superioritatem, & intuitu officij, censetur ordinaria.

3 Si detur persona priuata his verbis, auctoritate nostra concessimus, erit delegata:

6 Limitatur conclusio.

7 Cum priuata persona datur vniuersitas causarum, iurisdicatio præsumitur ordinaria.

8 Instantia, & responsio.

9 Data à Iudice inferiori præsumitur delegata.

1 **Q**UVM distinctione est procedendum, scilicet, vel iurisdicatio illa conceditur à iure, vel ab homine; & rursus, vel ab homine non agnoscente Superiorem, vel ab agnoscente. His præhabitis

2 Dicendum est primo, si quando iurisdicatio est concessa à iure, seu à lege, tunc in dubijs præsumitur ordinaria: ita cōmunis opinio, quā ponit *Glos. lege (Et quia) ff. de iurisdic. omn. iudic. Alex. l. 1. ff. de dāni. infe. Paul. de Castro l. (à Iudice) C. de iudicij. l. sōm. ubi in fine. Fideric. de sen. cons. 130. Aciat. de præsump. reg. 3. præf. 36. nu. 2. Menoch. de præsump. lib. 3. præsump. 16. nu. 8. & alij apud ipsum.*

3 Probatur, quia iurisdicatio ordinaria minus præiudicat tertio haberi pariter ordinariā potestatem, ut sic. In verò cumulatione obcurrere potest iurisdicatio verò delegata derogat ordinariæ, quæ procederet à Superiore est nobilior, & supra ordinariā. Dispositio aut in dubijs debet ita exponi, ut quantum minus fieri potest, præiudicet tertie persone; proinde iurisdicatio concessa, in dubio præsumenda est ordinaria, & non delegata. Coniecturæ aut, ex quibus qualitas iurisdictionis colligitur, dux cōmuniter solent à Doctoribus assignari, videlicet iudicanda materia, et verba, quæ iurisdictioni concessæ adduntur.

4 Dicendum est secundū, si iurisdicatio est concessa ab homine nō agnoscente Superiore, ut à Papa, Imperatore, Rege, & alio simili, tunc si concedatur iudici sub rōne officij erit ordinaria: sic *Glos. leg. cit. Bart. in leg. ambiciosus n. 34. ff. de decret. ab ordin. facien. Baldus in leg. more ver. iuxta quod quero, ff. de iurisdic. omn. iudic. Menoch. præf. 16. cit. n. 3. qui quidē Authores postea examinat, an iurisdicatio ista concessa, sit propria illius, cui conceditur; an verò sit prærogata; & nonnullis propositis casibus, id determinat expendendo personas, quibus conceditur, & substantiam materiam.*

5 Dicendum est tertio, si quando iurisdicatio conceditur personæ priuatae nulli habenti officij, & in concessione præcepta dicat: Auctoritate nostra, vel vice nostra id faciat, & tunc erit iurisdicatio delegata: sic *Menoch. præsump. cit. n. 28. ex Bart. Baldo, & alijs, & à superiori id confirmat; nam & si ille, cui facta est commissio, haberet ordinariam potestatem, eiq; committeretur noua causa, in qua procedat auctoritate mandantis, tunc esset etiam delegata.*

Limit-

6 Limitatur conclusio, † nam quando in concessione facta etiam personæ priuatæ, dicitur, pono te pro me in omnibus, vel similia, tunc censetur iurisdictio ordinaria, sic *Menoch. num. 30.*

7 Dicendum est quartò, † cum priuatæ personæ committitur vniuersitatis causarum, iurisdictio commissa præsumitur ordinaria; sic *Barrot. in l. more cit. num. 8. Purpur. ibidem nu. 57. Curtius in iunior. num. 57.*

8 Dices, iurisdictio † delegata interdum est ad vniuersitatem causarum: ergo est tali commisione non rectè inferitur iurisdictio ordinaria.

Respondeo, quando non explicatur, vel ex verbis concessionis nihil determinatè colligi potest, iurisdictio præsumitur ordinaria, & nõ delegata, quia illa est fauorabilis; ista verò odiosa: sic respondet *Merolla* ad hanc instantiam *tom. 3. d. 7. c. 2. qu. 2. nu. 50. in fine*; attamen inspicitur, an iurisdictio in tali vniuersitate, consueuerit esse ordinaria; an verò delegata, & tunc iuxta consuetudinem præsumendum est, vt animaduertit *Curtius in leg. more. nu. 58.*

9 Dicendum est quintò, † iurisdictio collata ab inferiori Iudice, nempe ab eo, qui Superiorè agnoscit, in dubio præsumitur delegata. ita *Milius in repert. verb. iurisd. vers. iurisd. ordinaria. Meroll. qu. cit. num. 52. & alij*, Ratio est, quia iurisdictio ordinaria nequit concedi, nisi à lege, vel à Principe, seu Republica. Pro opposita sententiã citatur *Garsia de benef. p. 5. cap. 8.* qui dicit iurisdictioem Vicarij esse ordinariam, ab Episcopo tamen collatam, at hoc videtur posse solui; nam Vicarius, & Episcopus sunt vnum, & idem tribunal; proinde nõ debet esse mirum, si iurisdictio, Vicario collata, sit ordinaria; habet enim Vicarius illam non ab Episcopo, sed à iure, posita electione Vicarij facta per Episcopum.

§. XIV.

An iurisdictio ordinaria censetur priuativè, an cumulativè concessa?

S V M M A R I V M.

- 1 Cumulativè præsumitur concessa.
- 2 Ocho à *Merolla* apponuntur limitationes.
- 3 Collata à Rege in dominium, præsumitur concessa priuativè.

Respondeo & iudicandum esse concessam cumulativè potius, quã priuativè, non solù respectu ipsius concedentis, verù etiam respectu aliorum qui eandem ordinariam iurisdictioem habent, & ratio est, quia in dubio non est præsumendum voluisse Principem concedentem præiudicare iuri alterius: sic habetur ex *Barrot. l. 1. C. de effect.*

- pres. verb. & alij scribentes, Menoch. de arbit. lib. 1. q. 40. n. 3. & lib. 2. presum. 18. n. 26. & notissimè Merolla tom. 3. d. 7. c. 2. num. 60. † vbi octò limitationibus hæc opinionem modicat, & apud eundem à nu. 79. vide quid sciendum sit de iurisdictioe delegata.*
- 3 Deniq; aduerte, † quod iurisdictio data à Rege in dominium, siue directum, siue vicile, in dubio præsumitur data priuativè, etiam ad ipsius Regem: sic *Merolla ex multis Canonibus cap. 2. cit. à num. 95.*

§. XV.

Vtramque habens iurisdictioem, secundum quam, in dubio, præsumitur processisse?

S V M M A R I V M.

- 1 Respondetur cum distinctione.
- 2 In dubio præsumendum à Iudice iudicatù fuisse, secundum eam, quæ reddit actum validum.
- 3 Secundum vtramq; consistentem actum, præsumitur sententiam fuisse latam, vt iurisdictioem ordinariã.
- 4 Limitatur à *Menochio*.
- 5 Episcopus procedens, vt Delegatus Pontificis Summi, iurisdictioe delegata vtitur.
- 6 Oppositum sentiunt alij.

Non possumus huic quæstio absolute, † sed cù distinctione respondere, nõ si progressus actionis consistere potest secundum vnam, & non secundum alteram iurisdictioem: † tunc in dubio præsumi debet Iudex vsus fuisse iurisdictioe illa, secundum quam actus consistunt; quia præsumitur vnusquisq; procedere illa via, per quam valor actuum persistat: sic ex *leg. 3. de test. mil. l. quoties ff. de reb. dub. & hanc opinionem sequitur *Panor. cap. cù ex off. n. 31. de preser. Felin. ibid. n. 1. Menoch. lib. 2. pres. 17. n. 6. & alij*. Si aut actus consistit secundum vtrãq; † iurisdictioem, tunc præsumitur iudiciũ fuisse à iurisdictioe ordinaria: sic *Meroll. to. 3. disp. 7. cap. 2. qu. 3. n. 56. & cap. 3. n. 402. & probatur, quia in dubio vnusquisq; præsumitur vsu fuisse iure consueto, & nõ extraordinario; & speciali l. quãquam, in test. 2. ff. de test. milit. † Cæterum *Menochius* limitat hanc sententiã dices procedere, quando iurisdictio nõ est à Principe concessa, quia tunc præsumitur processisse secundum delegatam iurisdictioem, quia delegatus à Principe est dignior Ordinario in causa commissa, vt communiter Doctores asserunt in rubr. ff. de offic. eius.**

5 Ex hac sententiã ita limitata colligimus, † quod in casibus, in quibus Episcopus procedit tamq; Delegatus Summi Pontificis, seu Sedis Apostolicæ, vt habetur pluribus locis in *Tridentino*, & etiã

in sacris Canonibus; in his, in quibus, casibus, colligimus probabilis esse Episcopum procedere iurisdictione delegata, & non ordinaria: sic docet *Glossa prima in cap. ad soluendum, de heret. Panor. in carrefragibili num. 1. de off. ord. Felin. in cap. cit. ad soluendum, num. 3. Nauar. in consil. libr. 3. tit. de regul. consil. 83. num. 6. Sanchez de matrim. lib. 8. disp. 2. num. 10. Riccius in practi. auea de cis. 449. & alij. ¶ Opusculum autem sentit aliqui Canonistæ, quos laudat *Merolla tom. 3. d. 7. c. 5. dub. 17. nu. 391.* Posita autem priori opinione intertut à sententia data ab Episcopo, vt delegata non esse appellandum ad Metropolitanum, sed ad Papam vt aduertit *Merolla num. 397.**

§. XVI.

Titius, vt Reus deprehensus, dubio eueniente, an sit Clericus, an verò Laicus, pertineat ne determinatio ad forū Ecclesiasticum, an sæculare?

S V M M A R I V M.

- 1 Declaratur questum.
- 2 Rationes pro Iudice seculari proponuntur, & à pari confirmantur.
- 3 Pro Iudice Ecclesiastico deciditur questum.
- 4 Probatur Pontificum autoritate, & ratione.
- 5 Latiuntur rationes contrariae, & disparitas ostenditur.
- 6 Vrgetur in contrarium.
- 7 Infringitur ratio opposita.
- 8 Non debent Ecclesiastici Iudices iurisdictionem suam defendere, ambitione ducti.
- 9 Referitur consuetudo contraria apud Gallos.

NON raro accidit, ¶ vt quis delicto commissio, capitur à Iudice seculari, putante ipsum delinquentem laicum esse, atq; adeo ad suum forum spectare causæ de cisionem, si tamen in progressu dubium oriatur, an Titius E. G. qui delictum patravit, sit ne clericus, an verò laicus, ita cum questio insurgit, altercatne utroque tribunali Ecclesiastico, & seculari de iurisdictione, cum vauquisq; Iudex ad se causæ cognitione pertinere intendat; idcirco quia ipse in tali ambiguitate sentiam, declarandum opere pretium duxi.

- 2 In fauorem Iudicis secularis ¶ facit, quod ipse videtur esse in possessione delinquentis, & bona fide in illam sit ingressus, proinde non est spolandas, dubio superueniente in contrarium, nisi explorata sit veritas; & confirmatur à pari: Si enim quis bona fide possideat domum, aut prædium aliquod, si tempore progre-

diente, dubitatio occurrat, domum, aut prædium illud esse alienum, imò pertinere ad Ecclesiam, Possessor minime erit obstringendus ad consignandum prædium illi Ecclesie, sed solum erit obligandus ad moralem diligentiam, vt veritas innotescat; & si dubium, inquisitione peracta, repelli nequeat, poterit tuta conscientia, vt in multis alijs infra videbimus, retinere prædium illud: sic à parte Reum in casu posito, bona fide deprehendit Titium Iudex, & exitimans sine ulla hæsitacione esse laicum; gignit antequam de veritate fiat certior, non videtur à propria possessione deiiciendus, & per cõtequens ipsemet debet inquirere de statu, & cõditione ipsius Reus, & ante hanc dil. gentiam non erit obligandus remittere Titium ad forum Ecclesiasticum.

- 3 Sed prædictis non obstantibus, ¶ dicendum omnino est, dubio illo existente, determinatione esse Ecclesiasticæ iurisdictionis; sic expressè cautum est per textum in cap. (si Iudex) de sentent. excomm. in 6. & ibi *Gloss. aliquæ Canonista, Felinus cap. Pastor. num. 4. de rescript. Decius ibi in initio. Couarr. in practi. quest. cap. 33. n. 1. Sanchez in consil. lib. 2. cap. 4. d. 2. n. 3. & d. 3. n. 31. Gutters lib. 1. practi. quest. 6. num. 2. & quamplures alij, quos ipsi laudant.*

4 Ratio autem huius verissimè sententiæ ¶ nõ solum est auctoritas Summorum Pontificum, id expressè disponentium, verum etiam conueniens ratio, quam assignat *Bonifacius 8. in cap. pastorali citato*, videlicet, causam hanc esse de Re Ecclesiastica, & spirituali, proinde ad Iudicem proportionatè pertinere oportet, vocari tamen debet Iudex laicus, vel alius, cuius interest, vt admodum ibidem Pontifex, & hoc, vt causa decidatur contrarij rationibus per pèsis. Est autem alia ratio, qua vtitur *Felinus*, & desumitur ex prælatà vnius Iudicis super alium, ambobus enim concurrentibus, in dubijs maior est præferendus, & talis est Iudex Ecclesiasticus respectu secularis.

- 5 ¶ Ad rationem autem dubitandi in contrarij, respondeo, quamuis Iudex secularis, antequam dubitatio extiterit de statu illius delinquentis, bona fide processerit, & pacifica possessione manerit; nihilominus dubio illo emergente, statim cessant bona fides, & incipit Reus pertinere ad iurisdictionem Ecclesiasticam, & quia conuenienti ratione sic à Summis Pontificibus statutum fuit; idcirco tenetur Iudex secularis remittere delinquentem ad forum Ecclesie, & ex hoc patet disparitas inter casum hunc, & illum alium de bonis temporalibus, nempe de prædio bona fide possessio à laico; nam & si postea inforgat dubium, prædium pertinere ad Ecclesiam, per hanc dubitationem non sequitur eo ipso esse ex bonis Ecclesiasticis, in casu nostro, rationabili dubio superueniente, Reus statim, quoad causam prædictam sit de foro Ecclesie, iuxta Canonicas dispositiones.

- 6 Sed contra ¶ quis vrgetur hoc pacto. In tantum Pontifex in casu, de quo agimus, dixit posuit Reum illum ad Ecclesiasticum Iudicem pertinere, in quantum agebatur de re spirituali, & Ec-

& Ecclesiastica, vt in ipsomet capite (si Index) expressè asseritur; idem dici posset in alio casu de prædio possessio à laico, quando dubiū illud superuenit, nulla enim sufficientis disparitas apparet, nisi solum in materia; nam hic agimus de persona, ibi de bonis externis.

7 Respondo, ꝑ quomuis sola auctoritas, & dispositio Pontificis, que est circa vnum, & nõ circa aliud, nobis satis esset; nihilominus nego paritatem, quia in casu illo d. e. Reo, immediate causa fertur circa rem sacram, Deo dicatam, nempe circa Clericum, de clerico: u enim agitur, in alio verò casu non agitur de re immediate sacra; bona enim externa per quamdam ampliationem, dum actū possidentur à persona sacra, dicuntur sacra, non autem sunt talia intrinsecè, sicuti est Clericus, seu clericatus, proinde nulla est paritas.

8 Dixi, superueniente rationabili dubio; nam rectè admonet Couarruias. In re hac non debent iudices Ecclesiastici duci ambitione, vt suā defendant iurisdictionem, sed iustitiam a se negotium hoc pertractare; & tunc, quando est sufficientis dubitatio fundam etiam de clericatu, metemere, & imprudenter procedant.

9 Refert etiam idem Author ꝑ contrarium, consuetudinem apud Gallos, quam ipse pòderat, & ad ea, que ibi asserit, me remitto.

§. XVII.

Reus si post crimen patratum, Clericus fiat, vtum in dubio præsumatur in fraudem declinandi forum seculare, clericatum assumpsisse.

SYMMARIUM.

- 1 Abstinet se Author ab illa controuersia, an Reus post delictum clericus effectus, subijciatur, nec ne. Iudici laico.
- 2 Consideratur casus, quando conscientia in dubio versatur.
- 3 Frans præsumitur, si Reus post delictum, & causam delatam, habitum assumat.
- 4 Ratio assignatur.
- 5 Non præsumitur frans, si ante delictum habitum assumat.
- 6 In re hac non esse delinquentis iuramento credendum.
- 7 Quando frans præsumitur, & Reus nequit declinare forum seculare, non est puniendus corporaliter à Iudice laico, sed solum in bonis.
- 8 Cum remittitur ad Iudicem Ecclesiasticum, ne delicta maneat impunita, ab illo multandus erit.
- 9 Index Ecclesiasticus determinat an habitus

in fraudem assumptus, nec ne, fuerit.

ON intendimus dire-
ctè, & ex profecto exagite-
rare que sitioem illam, à
an laicus possit delictum
clericus effectus subijci
debeat Iudici laico; quod si-
lus delicti causam exa-
minet, & decedat: ut verò

caussa deuolui debeat ad Iudicem Ecclesiasti-
cum; de qua re, hinc inde, sunt varæ, & contra-
riæ Doctorum sententiæ, quas tunc ponderat
Carolus de Grassis effect. l. 1. d. num. 1073. non
intendimus, inquam, de re hac per se sermonem
habere, quia effecti limites nostri inditout transi-
lire, requirentis, vt tantum, ꝑ que sub dubia
conscientia comprehenduntur, discutiamus,
quamuis indirectè, obiterq; de questione illa
aliquid significabimus: at intendimus directè,
& per se inquirere præsumptionem ipsam
ꝑ qua parte se teneat, videlicet, an pro fraude,
& consequenter pro iurisdictione Iudicis laici; an
verò pro bona fide, & pro exemptione ipsius
Rei à foro seculari, vt tandem, cognita veritate,
quid in re hac sit agendum, fiet manifestū.
His omnibus præmissis

3 Dicendum est primò, ꝑ si post delictum
committitur, & delictum ad iuramentum secularem,
Reus assumat clericalem habitum, præsump-
tionem esse contra ipsum delinquentem, & pro
fraudulente Molina tom. 4. de iust. trac. 3. d. 1. p. 49.
num. 22. Thomas Zenoia in præcipue. ver.
clericus ad sextum questum. Carolus de Grassis
effect. l. c. num. 1076. & plures apud ipsum:
huius præsumptionis rationem non assignant
prædicti Authores, eam tamen supponere videtur,
quam in præfatione explanare placet; cum
enim ꝑ ex vna parte nullum in Reo præcense-
ru iudicium ante delictum patratum de assu-
endo clericali habitu: ex alia verò parte naturale
sit vincum; fugere quantum potest ponam, &
ad eam vitandam adhibere congrua media, &
inter alia in casu nostro, medium aptum sit sus-
ceptio talis habitus; idcirco naturalis præsump-
tio est, habitum assumptū fuisse in eum finem,
nempe ad declinandum forum seculare; nisi
contrarium probetur.

4 Dicendum est secundò, ꝑ præsumptionem
staudis tuncq; si ante delictum Reus suum verò
Iuramentum assumendi clericatum, vel ingrediendi
Religionem declinauerit, vel de hac re votum
emiserit, cuius emissio debet sufficienter cõitari,
vt mox declarabimus; in tali autem casu præ-
sumi debet, habitum clericatum bona fide sus-
ceptum fuisse; sic Carolus de Grassis ibi supra
& num. 1097. Ratio autem est, quia talia præ-
sumi debent principia, qualia sunt eorum prin-
cipia; vbi; dùm oppositum non probatur, vt re-
ctè animaduertit Andr. Gall. trac. de pace
publ. lib. 1. cap. 7. num. 7. Grassis num. 1077. &
1098. Igitur cū intentio, seu votū clericandi,
vel ingrediendi Religionem fiat bona præci-
pia, & effectus, seu principia talia secundum

se bonis, nempe assumptio habitus, seu ingressus in Religionem, præsumi debent processisse, ex bonis illis principijs, & non ex mala, seu sinistra intentione. † Cæterum aduerto non esse in re hac credendum iuramento Rei assertis se vouisse, vt multis placet apud *Carolus de Grassis num. 1099*, quia hodie ob corruptione naturæ, homines deperdit, ad vitandas penas: imò ob leuissimas causas, facile ad falsum iuramentum inducuntur; proinde cum sint suspecti, nõ est eorum iuramento fides adhibenda, vt ex *Couarr. & ex alijs optimè docet Molina disp. cit. num. 23*, cuius rei rationem tradit, scilicet, quando agitur de præiudicio tertij, non esse standum iuramento illius, qui aliquid occultè à sua voluntate dependens affirmat. In re autè nostræ est magnum Reipublicæ præiudicium, delictum illud non puniri per Iudicem secularem, Authores verò laudati à *Grassio* pro contraria sententia, sunt explicandi in caso, quo nullum refertur præiudicium, neq; communitati, neq; terrij personæ particulari.

¶ Dicendum est tertio, † si fraus præsumatur, quævis, qui clericatus suscepit, nequeat declinare fori secularis, nihilominus non poterit à Iudice laico puniri pœna corporali, sed solum in bonis excrebris, & si delictum fuerit tale, vt mortis, aut mutilationem mereretur, efficit de gradandus ab Episcopo, & tradendus Curie seculari: sic *Molina num. 22. in fine ex Bartolo, Ioanne Andrea, & alijs.*

¶ Dicendum est quarto, † si habitus clericalis nõ fuerit assumptus in fraudem, & Clericus sit remittendus ad Ecclesiasticum Iudicem, eodem erit multandus, ne delicta maneant impunita: sic *Oldradus cõsil. 4. Ioannes Andreas in cap. ad falsariorem in fine de crimine falso, & in cap. 1. de obligat. ad ratios. Panorm. cap. fin. de purg. Canon. & alijs*, quos laudat, & sequitur *Carolus de Grassis num. 1134*.

¶ Dicendum est quinto, † ad Iudicem Ecclesiasticum spectare iudicium determinandi, an habitus aduenit assumptus ex dolo, nec ne; ita, de *Grassio ibidem num. 1079*. vbi alios citat.

§. XVIII,

An sit præsumenda fraus, si eadè die delata fuerit causa ad Iudicem laicum, & pariter assumptus habitus clericalis, dubitum verò sit, quid ex his duobus præcesserit?

SVM MARIVM.

1 Fraudem aliqui præsumunt.

2 Oppositum tenent Scaccia.

3 Obiectio contraria.

4 Satis sit obiectio.

5 Susceptio habitus, ingressus religionis, & simul præsumuntur esse ex illis actibus, qui solent à perfectis liberare procedere.

6 Fuga est ex illo genere actuum, qui perfectam libertatem non supponunt.

7 Susceptio clericatus præsumitur ante accusationem, nisi oppositum ex coniecturis colligatur.

8 Secus fuga.

N prædicto dubio † fraudem esse præsumendam asserunt aliqui apud *Sigismundum Scaccia de Iudicij, par. 1. cap. 12. num. 6*. † Sed ipse contrarij docet, & ratio, quæ dicitur, procedit ex generali illa doctrina, secundum quam Doctores dicunt, in dubijs excludendum esse dolum, & fraudem, quia delictum non præsumitur, vt aduertit idem *Scaccia, Menochius de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 86. num. 9. & lib. 3. præsumpt. 35. u. 3.* & colligitur ex præf. & *l. merito. ff. pro socio vniuersis*; eam bonus præsumitur, vt docet *Baldus cap. 16. de præsumpt. Tirinquo de præsumpt. Glof. 2.* Natura enim hominis, quia rationalis, à suis principijs bonitatem ducit; idcirco retringendum rationem superius dictam ad casum propositum, aio in dubio præsumi prius fuisse assumptionem habitus clericalis, vel ingressum Religionis, quam accusationem ad Iudicem delatum.

¶ Sed contra potest quis † obijcere à pari in hunc modum: Fuga, quæ antecedit formatam inquisitionem de crimine, facit indicium à torturam, & iuxta communionem Iuris peritorum sententiam firmas *Julius Cæsar in profl. crim. lib. 5. quasi. 21. ver. (fuga)* Contra verò si erit post inquisitionem præsumendum, tale indicium per se solum non faciet; atq; adeo nõ causabit præsumptionem de delicto patratio; sicut eam causabit, quando viderit inquisitionem: ergo pariter susceptio habitus, seu ingressus in Religionem, quæ sunt quædam fuga à statu laico, vel seculari, si fiat ante accusationem causabit præsumptionem de crimine; at post accusationem nõ causabit talem præsumptionem; contra id, quod statuimus.

¶ Respondeo instantiam hanc † fieri ab eodem *Scaccia loc. cit. num. 7.* & ex eius doctrina inter vtriq; casum, sufficientem assigno disparitatem, q̄ desumitur ex diuersitate principiorum, à quibus, per se loquendo, causari solent tres illæ actus, nempe susceptio habitus, ingressus in Religionem, & fuga.

Pro qua re supponendum est duo inueniri, pro vt facit ad subiectam materiam, actuum genera, quorum vnus continet actus illos, qui per se, & communiter procedere solent à plena libertate, licet interdum per accidens orientur ex aliquali necessitate non tollente, sed diminute libertatem, hoc autem in dubio non præsumitur, nisi probetur; à tali autem plenitudine liber-

liber-

libertatis procedit susceptio clericatus, in gressio Religionis, & in alio quocumque, ut per se loquendo ea deotione fieri, & omnino liberè, nō aut ex aliqua coactione, quæ non est præsumenda.

¶ Aliud verò genus continet actus, qui ex libertate diminuta, per se loquendo, causantur, & talis est fuga; nemo enim solet fugam arripere, nisi ex aliquo metu, qui plenitudinē libertatis officit, ut de se patet, & reddit aliquo modo opus involuntarium, ut dicunt Theologi cū S. Thom. p. 2. q. 6. ar. 6. His autē positis iam incipit clarescere disparitas intentæ, cum enim ex cōsummiter accidentibus efficacē detumescit præsumptio, ut habet *Euerardus in Topicis ab ipso editis loco ex communiter*, c. 6. n. 1. Menoc. 7. de præsump. lib. 1. q. 18. & alij: ¶ idcirco susceptio clericatus (& idem dico de ingressu) ante accusationem, quæ est causativa metus, præsumitur oriri iuxta consuetum modum, nempe, ex intuitu religionis, atque adeo ex plena libertate; post accusationem, cū adit causa metus, præsumptio est pro fraude, nempe ad declinationem forum, nisi ex coniecturis aliud habeatur, ¶ Contra verò fuga cū solet esse ex metu, qui causatur ex formata inquisitione, ideo quando fit post ipsam inquisitionē, præsumitur ex metu potius fuisse arripitum; at ante inquisitionē, cum non adit metus, præsumitur ex alia causa etiam generatē metum, provenire, videlicet, ex delicto commisso, & ideo antecedendo facit simplicem probationem, & iudicium ad torturam; & ex his patet disparitas inter utrumque actum; nam susceptio habitus, nisi aliud obstat ex suo principio conaturali, nempe, ex deotione præsumitur pro castitate, & hoc ante accusationem: quando verò interponitur metus, & ipsa subsequitur, ex metu præsumitur. Fuga autē cū fit semper ex metu, si arripitur nō supponit inquisitionem, censeatur ex conscientia delicti procedere.

§. XIX.

Hæsitans, an Reus alicuius delicti ad Inquisitionem spectantis, sit ne correptus, debeat illum denunciare, nec ne?

SUMMARIUM.

- 1. Pars affirmativa referretur, & recipitur.
- 2. Quandoq; denunciandus est Reus etiam correptus.
- 3. Affirmative respondet *Emm. de Moura opus. 1. de incant. & Ensal. scilicet, 2. cap. 16. num. 13. Diana p. 4. traq. 3. resol. 61.* & his ad hæc, quia cum lex præcipiens denuntiationem in certis, & excusatio, quæ forsitan posset liberare

ab onere denunciandi, sit dubia, idcirco ipsi legi parendū est, quæ in possessione manere videtur. ¶ Dixi forsitan liberare &c. quia etiā si cōstat de emendatione, poterit cōstroueri, an sit obligatio denunciandi, non obstante certitudine emendationis, sed de hac re alibi est agendū

§. XX.

Liceat ne maleficum adire, solvendi maleficij causa, si dubitetur, an ille malis artibus sit vsurus?

SUMMARIUM.

- 1. Maleficium ne quis ob nullum suum alio maleficio tolli.
- 2. Non possumus petere maleficij dissolutionem à Mago nesciente media licita.
- 3. Punitionis difficultatis redactur, quando est dubium, an Magus seu media bona sit.
- 4. Referuntur opinio asserens esse licitum petere dissolutionem maleficij, non obstante tali dubio.
- 5. Pro diluenda difficultate supponitur distinctio dubij de voluntate, aut de potestate Magi.
- 6. Si dubium sit de voluntate licitè dissolutionem petimus, necesse necessitate.
- 7. Si vero sit de potestate nequimus illam petere.
- 8. Quid agendum si quis sit offeras ad medendum maleficiato?
- 9. Satisfit rationij pro sententia affirmativa in istio posita.
- 10. Quæsitum, an absoluit possumus petere dissolutionem maleficij, non determinando medium.
- 11. Refertur opinio negativa Caictani.
- 12. Alij partem affirmativam tueruntur.
- 13. Media via incedit Author.
- 14. Proponitur quadam Sanchez limitatio.
- 15. Est disparitas interdum inter petitionem mutui, quæ fit vsuratio, & petitionem delictuonis maleficij, quæ fit Mago.
- 16. Obiectio in contrarium.
- 17. Solvitur ostendendo diversitatē inter utramque petitionem.

Refertur casus, de quo paucis ab hinc diebus à quodam Præfato consultus fui, passim occurrere solet, proinde quid de illo sentiam, in hoc quæsto declarabo; supponendo prius nonnulla, quæ ut certa communiter admittuntur, occasione aut arrepta, quædam alia ad hanc materiam specificatim in mediū afferre operæ pretium duxi.

Respondeo, debere hunc interrogari, ut de-
claret media, quae habet ad curandum; & rur-
sus esse spectandas conditiones petitionis, vide-
licet, sit ne prudens, doctus, pius, & c. & tunc
posse illi fidem praestari; tunc si talis non sit,
& nolit media, quae habet explicare.

9 Ad rationem autem pro parte affirmatiua finitio
difficultatis posita, scilicet, quod quantum physice non
conferat à mago malis artibus maleficium totum de-
struendum; nihilominus moraliter, & secundum
iura debet id esse certum ob praesumptionem iu-
ris, quae contra tales personas habemus.

10 Quare ex suppositione, quod peccati re-
medium, exploratum sit maleficium posse, &
licitis, & illicitis medijs opus magicum dis-
solvitur, sicut sit honestum absolute petere ab-
lationem mali operis, non determinando me-
dium? § Casianus tom. 2. opus: tract. 12.

11 *quest. vii. ante responsonem ad obiecta*, ne-
gati id fieri posse: ducitur ad hoc duplici ratio-
ne; primo quia per absolutam illam petiti-
onem videtur opus maleficium postulari, quem-
admodum cum postulatur opus aliquod fa-
ciendum ab artifice, postulatur opus artificis
inquantum talis: secundo quia non videtur
conueniens non determinare medium: sed va-
ge relinquere illud arbitrio pravi hominis.

12 Alterum alij oppositum sentiant; hoc est
licet à tali mago non absolute petere destruc-
tionem maleficij, quando, ut declarauimus,
constat medijs honestis destrui posse. § Sanchez
cap. cit. num. 10. & Sanchez *asp. sit. de*

13 *matrim.* Verum in hac re mihi videtur quod
media via esse incedendum; sunt enim attenden-
dae circumstantiae, quae se offerunt ratione per-
sonarum, aut temporis; nam interdum tales
concurrere possunt circumstantiae, ut petens ab-
solute maleficij destructionem, implicite vi-
deatur petere medium licitum, siue illicitum
à mago applicandum, & tunc absoluta
petitio esset peccatum inductionis ad malum,
aut saltem scandali: interdum vero oppositum
euenit: nempe petitionem, quamvis absolu-
tam, resistentem de ablatione maleficij per me-
dium dumtaxat honestum; ponamus exempla;
si petens sit vir prudens, & timide conscien-
tiae, non potest praesumi, quod postulet dis-
solutionem maleficij, nisi per medium licitum;
idemque esset dicendum, si eam petat tempore,
quo curat peccata propria per sacramentum
poenitentiae expiare; vel si periculo morbo
laborans, sit in viis discriminae & c. tali enim
tempore nemo praesumitur velle, nisi honesta:
contra vero si sit vir lapsus conscientiae, & mul-
to magis si propensus sit ad similia opera tur-
peratissima faciendae, vel curandae. Debet igitur
spectari circumstantiae, ad hoc, ut iudice-
mus an licitum sit absolute petere à mago ab-
lationem magis, medium honestum illi non
praescribendo.

14 In hac etiam re notanda est limitatio, quae
dat Sanchez loco citato de *matrim.* num. 12.
ait enim, quod quando est spes, ut petitio
prosit, tunc lege charitatis taceat petens se

explicare, ut medio licito maleficium dissoluatur;
idque omittens, quamvis non peccaret
peccato inductionis, ad maleficium; pecca-
ret tamen contra praecipuum fraternae correc-
tionis. Redeuntes autem ad casum, & dicimus
diuersitatem praedictam, quam agnoscimus in
petitione, quae sit maleficium tollendum ma-
leficium, non reperiri in petitione mutui, quae
sit usurario; in petitione enim mutui satis per
se notum est, cum, qui mutuum petit, dehe-
rare usuris non soluere, si possit mutuum
absque illis habere, & inuitum eas soluere; sic
notat Suarez tom. 2. de *reig. lib. 3. de iuram.*
cap. 13. num. 11. Sanchez in *decal. loc. cita.*
num. 14. ideoque petens mutuum non censetur
cooperari peccato usurarij, sed illud tantum
permittere. Caeterum posset quis pari-
tatem ostendens sic argere; etiam ille, qui à
Malefico postulat solutionem operis magici,
si possit dissolutionem obtinere absque nouo
maleficio, tanquam prae gratum tibi foret: igitur eadem
videtur ratio de petente mutuum ab usurario,
& de petente ablationem maleficij à mago;
atque adeo sicuti quis potest absolute mutuum
petere, non explicando modum licitum mu-
tuandi; ita pariter poterit petere destruc-
tionem maleficij non explicando modum licitum
soluendi.

15 Respondeo, quod non esse omnino eandem
rationem; nemo enim sanae mentis inuenitur,
qui cum possit recipere mutuum sine solutione
usurarum, quis nullo titulo debet; veli illas
perfoluere; ob quarum solutionem nullum re-
porat commodum, nullumque animi solati-
um, talis enim inclinatio in homine non datur,
sed propensio ad superstitiosam, & magica opera
in plurimis reperitur, qui commercium cum
Dæmonibus amant, vel ob propriam, aut al-
terius utilitatem, seu emolumentum; vel quia
oblectationem capiunt, varios operum dæmonis
micos effectus caussantes; vel denique & ma-
gis proprie in casu nostro, quia facilius malefi-
cium operatione dæmonum destruitur; id cir-
co ad ariolos, & magos recurritur, relinquendo
remedia spiritalia, quae ab Ecclesia praescribun-
tur ad hunc effectum consequendum; proinde
non est eadem ratio utriusque petitionis; nam in
petitione mutui est manifesta praesumptio ex
parte petentis volendi mutuum absque usura-
rum solutionem: contra vero in petitione sol-
uendi maleficium non habetur semper talis praes-
umptio, ut ostensum est: igitur dispar est ratio.
Et haec satis sint breuiter tacta circa rem hanc.

§. XXI.

Vtrum in dubio tres latae sententiae praesumantur conformes?

S V M M A R I V M

1. Negatiua sententia refertur.
2. Reijctur ab Authore.

§. I.

Nonnulla, quæ ad vocem, & Epik-
Kia realitatem pertinent, ape-
riuntur.

S V M M A R I V M.

- 1 Declaratur huius nominis significatio.
- 2 Epikia differt a lege.
- 3 Necessitas Epikia explicatur.
- 4 Interpretatio legis differt ab Epikia prece accepta.
- 5 Discrimen inter Epikiam, & ratihabitionem.
- 6 Colligitur diversitas inter interpretationem, Epikiam, & Ratihabitionem.

SUPPONIMVS primò Epikiam, si si solum eius vocem attendamus, idem latine significare, quod conuenientiam, seu æquitatem, sumendo æquitate non pro iustitia, quæ est vna ex moralibus virtutibus, sed quatenus importat quædam iuris benignitatem, & vt ex S. Cypriano dicitur *Epistola cap. 7. hinc, de transoe. num. 5. Joann. Ang. rabi. num. 9. & Panorm. nu. 6. Est iustitia, & alacritas in seruitute temperata; nam eius proprium munus est temperare, seu emendare, aut legis rigorem corrigere in ijs casibus, in quibus lex ipsa deficit, idcirco, summi iuris moderatio nominatur: Eius autem obiectum dicitur id, quod est speciali modo conueniens, seu æquum; proinde secundum eius realitatem definitur potest habitus moralis dicitur, seu correctiuus legis deficientis agens contra eius verba; medium sibi vendicans locum inter ius, & ipsius iuris rigorem.*

Supponimus, secundo, Epikiam si differre a lege: nam lex est de vniuersalibus, Epikia de particularibus, vt rum autem sit vna specialis virtus, à reliquis distincta, an verò transcendens per omnes materias virtutum, potest esse dubitatio, de qua non curamus in præsentia: Vide *Lessium lib. 2. de Iust. cap. 47. dub. 9.*

Supponimus tertio, si necessitas huius virtutis procedere ex eo, quod cum omnis lex tanquam ad finem ordinetur ad communem hominum salutem, & in humanis actibus consistat, oportet circa contingentia versari, quæ infinitas admittunt variationes, ratione diuersarum circumstantiarum, quæ occurrere possunt, proinde cum non sit possibile, vt à legislatore prævideantur omnes casus singulares, nequit ab eodem ferri lex, quæ respiciat singulos casus ab ipso legislatore præcognoscitur, vt de facto comprehenduntur à diuerso legislatore, irrationabile tamen esset ferre legem, quæ ca-

sus singulares enumeret; foret enim confusio, & hominibus quid improportionatum, imò impossibile: Oportet igitur, vt in quibusdam casibus lex ipsa deficiat, & ideo datur Epikia, quæ in eisdem casibus emendet, & corrigat legem; rigidum enim, & non æquum esset in illis casibus legem obligare; proinde necessario erit legis autem imperatio, seu emendatio; & hoc non ob defectum legis, seu legislatoris, sed ob naturam humanam defectum, nempe mutabilitatem in rebus contingentibus, vt ipsemet Aristoteles aduertit *cod. cap. 10. supra*. Debet igitur lex ferri de vniuersalibus, seu de ijs, quæ in pluribus accidunt, nihil determinando de casibus in particulari.

Denique supponimus, si generalem legis interpretationem esse diuersam ab Epikia prece accepta, licet vocari possit largè Epikia, & ab Authoribus sæpè confundantur: at si rectè loquendo, interpretatio pro vt est membrum contradiuinctum sub interpretatione latissimè sumpta, seu iungitur ab Epikia, vt rectè animaduertunt *Caueranus in h. 2. art. 1. & Suarez de legib. lib. 6. cap. 6. num. 2.* Dicitur autem in hoc consistit, vt interpretatio vniuersaliter sumpta solum verferet circa verba legis, seu præcepti, quando sunt obscura; & dubium emergit, an habeant hunc, vel illum sensum, an habeant locum in hoc, vel illo casu secundum sui speciem, & in tali tempore, & in his personis, &c. Epikia autem supponit omnia prædicta, nempe talem determinatum sensum, & casum, secundum sui speciem, que modo modum etiam, & personas comprehendit sub lege, sed hic, & nunc ob aliquam extrinsecam circumstantiam iudicat, subditum esse excusandum à lege seruanda. vt sic lex prohibens gestationem armorum tempore nocturno, circa legem hæc poterit interdum versari, tum interpretatio, tum Epikia, sed diuerso modo; nam interpretatio tendit ad declarandum sensum verborum, videlicet, an quacumque E. C. armorum genera, tum offensiuam, tum defensiuam eo tempore prohibeantur; vel an eadem lex se extendat in omni casu secundum speciem, vt si insurgeret E. C. ambiguitas, num tempore, quo in V. be. existunt plures exteri, inter quos sint infidèles, prohibitio habeat locum, vel an etiam comprehendat Milites, aut aliud personarum genus; in his autem opus est interpretatione, quæ poterit esse in duplici differentia, nempe Authentica, & Doctrinalis, illa est à Principe, à quo lex dependet in fieri, & obseruari, ista verò à Doctoribus legem ipsam, secundum iura, explicantibus.

Interpretatio verò ista non dicitur Epikia, quia explicatio verborum, quoad eorum significatum non est emendatio legis, in qua emendatione propriissime sita est Epikia; ceterum si determinetur significatio verborum, scilicet prohibitionem se extendere, etiam existentibus exteris in Ciuitate; nihilominus hic, & nunc, si aliquis prudenter timeat, & diu latronum, tunc ad sui defensionem ferit legem

explicare, utens Episkia, & arma gestare ardua enim foret lex, si in tali periculo, & incommodo obligaret, proinde Episkia temperat hic, & punit rigorem legis, excusans hominem illum arma gestantem, & quamuis faciat contra verba legis, minime tamen operatur contra mentem legislatoris, quæ non præsumitur velle in tali casu obligare ad legem illam seruandam; proinde iste casus, tantum abest, vt inobediens censetur, vt potius iudicandus sit excellentiori modo obediens, vt loquitur *S. Thomas lect. 16. in lib. 1. Ethic.* exponens moraliter vocem hanc, Episkia.

Similiter si Episcopus censuram excommunicationis imponat ijs, qui tempore Paschæ Sacramentum Sinaxim non recipiunt, excusaretur per Episkiam, si quis non posset e domo exire, & ad Ecclesiam se conferre ob timorem Indictis ipsam inquitentis ad puniendum, vel quid timere, non enim cum tanto incommodo legi parere astringitur; proinde vtatur in tali casu Episkia, in dicitur in mentem Episcopi non esse talem, vt velle casum hunc in particulari comprehendere; nam leges Ecclesiasticæ non obligant cum tanto rigore.

Ex his etiam colligimus, quod pacto Episkia differat à Rati habitatione, nam ista supponit casum etiam particularem hic, & tunc comprehendit sub lege, sed Rati habitatione vrens confidit, & ratiabiliter existimat à Superiore rati habendum factum. E. G. est statutum, aut saltem consuetudo, vt simplex Sacerdos non distribuatur Sacramentum Eucharistiæ absque Parochi, aut Capellani licentia, &c. Sed quia Parochus est amicus, & Sacerdos præsumit, quod si licentiam peieret, facillime eam à Parocho obtineret, & grata illi fuerit Rati habitio prædicta, idcirco poterit ex rati habitatione munus illud exercere.

Ex his, quæ hæcenus dicta, & præmissa sunt, deduci potest discrimen inter hæc tria, nimirum inter Interpretationem, Episkiam, & Rati habitationem, omnia strictè sumendo, & pro vt sunt veluti species contentæ sub genere interuentionis, & ideo interpretatio specificè intellecta tanquam proprium munus habet solam exponere verba obscura legis, eiusque significatum, Episkia vero emendare legem, in aliquo casu deficientem, atque ad esse quamdam correctionem interpretationem, existentem casum particularem, qui secundum speciem, comprehensus est sub lege; Rati habitio dens; quamuis etiam casum in indistincto sub lege contentum supponat, nihilominus ex præsumpta voluntate, & dispensatione Superioris, excusatur, ne quis sit transgressor legis, si in eo casu opus, à lege præceptum, omittat, vel aliquid contra legem agat.

Hæc omnia prænotare placuit ad maiorem dicendum intelligentiam, in quibus præhabitis, ad varia quæstia dilucidanda aggredimur. Et primo circa legem humanam, postea verò circa naturalem.

S. II.

In dubio, versantibus licet ne vt
Episkia in lege humana?

S V M M A R I V M.

- 1 sermo est de lege vniuersaliter sumpta.
- 2 Sententia affirmatiua refertur.
- 3 Negatiua est communis.
- 4 Recipitur ab Auctore.
- 5 Satisfit opposito fundamento.

COQUIVIVR de vniuersaliter de quacumque lege humana, sive Ecclesiastica, sive civilis, & per extensionem quandam de lege priuata, quæ in præceptis constitit, & de lege sub hac vniuersalitate procedit quantum; per quod proponitur, an quando intellectus in æquilibrio, seu suspensus manet, non ad hærendo vni, aut alteri parti, quod est esse in dubio proprie accepto, & vti valetur Episkia.

1 Partem affirmatiuam ¶ videtur docere *Hæriquet lib. 19. de irregul. cap. 3. an. 3. in comm. lit. X.* quem sequutus est *S. elos part. 2. tituli. 8. disp. vni. cap. 23. num. 259. & 260* Fundamentum huius opinionis est possessio libertatis, quam habet voluntas ante legem proinde eandem continuare videtur, & in dubio poterit excusare se à legis obseruatione, utens Episkia.

3 Partem autem negatiuam ¶ communitè sequuntur Auctores, quando recurus datur ad Superiorem, vt voluntatem suam subditi dubiam declarat; sic *S. Thomas 2. 2. loc. cit. 2. ad tertium, & p. 2. quæst. illa 96. ar. 6. ad secundum Caletanus ibi. Barholom. Medina in p. 2. quæst. 96. art. 6. propof. 3. Sotus lib. 1. de iust. quæst. 6. art. 8. concl. 3. Suarez lib. 6. de legib. cap. 8. num. 10. Bresser de cons. lib. 4. cap. 17. num. 179. Thomæ Sanchez lib. 2. de matrim. disp. 41. num. 37. Castropalaus tom. 1. tract. 1. disp. 3. pan. 8. num. 2. Microtaron. 3. disp. 3. cap. 1. dub. 2. Corol. 7. num. 128. Ioannes Sanchez in secl. disp. 43. num. 8. Baldelli tom. 1. lib. 5. disp. 47. num. 16.*

¶ Dicendum est cum hac secunda sententia, quæ fundamentali ratione suadet; nam in casu prædicto lex possidet; certa enim est, etiam in ordine ad hunc casum particularem, & mens legislatoris est dubia; igitur in dubio, non licet nobis vti Episkia, & legem non seruare absque reuersu ad Superiorem; & vt retinet adnotat *Franciscus Suarez* in tali dubio nullum se offert morale principium, quod pot.

possimus practicè conscientiam dubiam deponere, Superiore inconsulto.

Ad fundamentum prioris sententiæ affirmatis, † negandum est, possessionem esse pro libertate, hoc enim est a pte falsum; nam posita lege, quæ sit iusta, & recepta, voluntas subditorum ligata remanet, & lex incipit possidere eiusdem voluntatis libertatem; & si hoc dicatur nõ sufficere, vt libertas non possideat, numquam daretur tempus, in quo possideat lex, quia quantumq; lege promulgata, & acceptata, libertas, quæ erat in voluntate ante institutionem, & promulgationem legis, diceretur possidere etiã post promulgationem legis; ideoq; cum antea possideat, & post promulgationem asseratur et possidere, numquam erit al signabile tempus, in quo verificaretur libertatem nõ possidere, quod est manifestum absurdum. Ex de hac conclusionè, nulla, aut ferè nulla est difficultas apud Authores: non mediocrem tamen subsequens questum difficultatem inducit.

§. III.

Est ne idem asserendum, cum nullam casus moram permittit recurrendi ad Superiorem?

SVM MARIVM

- 1 Licere in casu posito Epijkiam admittere, senserunt Aliqui.
- 2 Contrarium tenentur alij.
- 3 Hac sententia, vt vera admittitur.
- 4 Licitus est vsus Epijkia, quando quis indicat aquum non esse hic, & nunc legem seruare.
- 5 Obijcitur contra casum secundo loco positum.
- 6 Soluitur.
- 7 Argumentatur, probando ex secunda casu sequi satis esse legem desinere tantum negatiuè, vt absque peccato non seruetur.
- 8 Lex desinit, vel negatiuè, vel contrariè.
- 9 Resoluitur difficultas contraria.
- 10 Vt lex cesset contrariè; non oportet, vt eius observatio sit peccatum.
- 11 Vt vsus Epijkia non habet locum in rebus intrinsecè malis.
- 12 Instantia contrariè.
- 13 Infringitur.
- 14 Alius casus proponitur à nonnullis exceptatus.
- 15 Non admittitur, vt distinctus ab eorum casibus.

LONGE difficultiorem agredimur quaestionem, quam præcedens fuerit, videlicet, an quando casus moræ impatiens, recursum ad Superiorem prohibet, sicuti nobis sit Epijkia veteres, omittere legis oblationem? Difficultatè hæc Authores expendent, in varias deueniunt sententias, quas mox ponderabimus.

- 1 Prima sit opinio eorum, † qui docuerunt in casu posito licere nobis Epijkiam admittere, & deserere verba legis, ita Syntester verb. (Papa) quæst. 16. dispo. 2. & illud etiam innuit verb. (Dispensatio) quæst. 4. Corduba hoc pariter videtur velle lib. 3. quæst. 13. explicando quatuor modum generalem pro conscientia deponenda, cum ait, interpretari leges in foro contentioso pertinere ad legislatorem, in foro autem conscientia ad quemlibet in factio suo, præsertim in manifestis, & notis, & vt ait Florent. etiam in dubijs interpretari, & Epijkiazare, si ipse est Doctor; sic ex Corduba, qui cum contradistingat in vsu Epijkiazæ forum externum ab interno, & in interno doceat interpretationem ad vnumquemq; in factio suo spectare, ex hac doctrina necessariò inferitur ipsum voluissè, nõ esse necessarium recursum ad legislatorem, vt vnusquisq; possit in dubijs circa legem superuenientibus, eam interpretari. In eadem sententia absq; dubio est Henriq. loco in præcedente paragrapho citato, si absolute, & simpliciter doceat in dubijs locum esse Epijkiazæ, & et Salas, vt supra videt adheret opinioni; addit tñ limitationem, dicens, nõ esse voluntatè sua libertate spoliandã, si ea indigeat, ad aliquod grane damnũ vitandũ.
- 2 Secunda sententia † oppositè tuetur, loquens absq; distinctione, & vult in dubio nõ esse locum Epijkiazæ, sed esse legem, vt iacet, seruandã: sic in p. 2. S. Thom. qu. illa 96. ar. 6. docet Caietan. & Medina in sine comm. prob. 3. & pariter Suarez lib. 6. de leg. c. 2. n. 12. Vasquez disp. 176. c. 3. nu. 21. Sanch. lib. 2. de matr. disp. 41. n. 37. Castrop. tom. 1. trac. 1. disp. 3. pun. 8. n. 4. Bonac. disp. 1. de leg. qu. 1. pu. vlt. §. 2. n. 10. ver. (Si verò) Baldeli to. 1. lib. 3. disp. 47. n. 16. Layman lib. 1. trac. 4. cap. 1. p. n. 4. Pellizarius in man. reg. trac. 4. cap. 2. nu. 394. & trac. 5. cap. 2. n. 52. & alij.
- 3 Dicendũ est † verissimã esse hæc secunda sententia, quam sic probò; Impotentia recurrendi ad Superiorem non tollit, quin lex in tali dubio possideat; nõ cū ipsa sit certa, & exceptio sit dubia, præsumptio est pro ipsa lege: igitur in tali dubio locum habere nequit Epijkia. Conclusio ista cum moderamine in sequenti conclusione posita, est intelligenda.
- 4 Dicendũ est secundo, Epijkia strictè intellecta † licere nos vti, quòdo hic, & nunc iudicamus ob aliquã extrinsecã circumstantiã, nõ esse æquũ legem seruare, secundum eius verba, v. g. Extat lex audiendi Sacrum diebus festiuis; at si quis iter facere debeat aliquo die, in quo est præceptũ de Sacro, & nequeat Missam audire, qua

quia deberet omittere Comites, & in via periculū esse, ne à latronib; surripiatur in bonis magis pretij; in tali casu poterit vii Epijkia; graue enim onus esset seruare legem illam Ecclesiasticam, cum tanto incommodo, proinde cessat obligatio; & idem in multis alijs similibus dicere possemus.

† Sed obiecijs primo probando in secundo casu, aut simili non esse locum Epijkia; si enim lex præciperet Sacrum audire, etiam in tali particulari casu, non deficeret, quia non præciperet aliquid illicitum, & iniquum; nam de facto si ille, qui iter est facturus, non curaret periculo latronum exponere pecuniam, vestes, &c. quas secum gerit, & velit assistere Sacro, abiq; dubio nullo notare crimine; cum igitur lex Ecclesiastica in eo casu si præciperet auditionem Sacri, non peccaret, non erit emendanda, atq; adeo interpretatio legis cum non sit per correctionem, non erit per Epijkiam.

6 Respondeo, † quod quamuis lex in prædicto particulari euentu, si obligaret, non peccaret, quasi præciperet malum, peccaret tamen præcipiens actionem aliquam in illis circumstantijs nimis arduam, vel significandam plus quam ab Ecclesia, legem instituentem intenuerit, & idem poterit in hoc per Epijkiam corrigi, vt aduertit Suarez cap. 110 §. 2. num. 7.

7 Obiecijs secundo, si usus Epijkia; locum haberet in hoc secundo casu, sequeretur, † sufficere, legem definire tantum negatiue, vt homines ab eius obseruatione extimerentur; hoc autem est absurdum; ergo & illud, vnde sequitur, Pro sequela probanda declaro terminos: lex bifariam definire potest, dum non reuocatur, † scilicet negatiue, vel eo contrarie; tunc cessat negatiue, quando in casu particulari, licet non obliget, nihilominus si obseruetur, nullam erit peccatum; vt ostendit exemplum in prima obiectione positum circa Sacrum audiendum; contrariè verò cessat, cum in eius obseruatione peccatum interuenit, vt ostendit exemplum illud adductum à S. Thom. 2. 2. quæst. 58. ar. 6. videlicet, si hostes ciuitatem obideant, & lateat lex, ne portæ referentur; si casu contingat, vt aliqui ex inimicis ciues honeste insequantur, tenebitur latitans, non obstante lege illa, portas aperire, vt ciues è faucibus inimicorum eripiantur; iniquum autem fore in tali casu legem obseruare. Ex hac autem temporum declaratione fit manifesta maioris sequela, scilicet satis esse, vt lex negatiue tantum cesset, cum non oporteat, vt eius obseruatio peccatum trahat, sed seueritate dimittatur, quod est negatiue, & non contrariè definire; minor autem, in qua dicebamus, abstandum esse homines eximi ab obligatione legis; ex eo, quod ipsi tantum negatiue cessent, non dimittuntur in omnibus, quæ sequerentur. Primum quia præcepta Ecclesiastica, cessante motiue, ob quod lata sunt, non obligarent; & sic vici perfecti non obligarentur; reuocantur, quia in ipso cessat finis, qui est macerare carnes, & passiones deordinatas attemperare. Rursus quam plures consti-

tutiones, quæ multas actiones prohibet V. G. ne quis Monialium monasteria ingredatur, ad vitanda scandala, & pericula peccandi; & ne Moniales peruibentur à conductis exercitijs spiritualibus, possit negatiue finis iste definire, ita ingrederetur monasterium, vt eximia sanctitatis, cuius exemplo Moniales excitarentur ad actiones honestas, & adiuuarentur in progressu rerum spiritualium. Præcepta est constitutio ne alienentur bona Ecclesiastica, abiq; licentia Pontifici; & ob hunc finem ne mulieres bona ipsa dilapidentur, ac si contingat, necessitas, vel utilitas, ob quam rationabiliter, & iustè deberent bona illa alienari; tunc cessaret finis à lege intentus, atque adeo posset bona illa abiq; licentia distrahi, quod tamen nemo concedit. Similiter aliæ constitutiones, tum generales, tum particulares, per quas prohibentur, ne religiosi ambiant dignitates aliquas, nō obligarent, quia possit ratio prædictarum legum, & constitutionum cessare negatiue, si ponatur aliquis procurans dignitates illas ob finem honestum, abiq; prauæ ambitionis periculo. Secundo etiam in legibus diuina; & naturali haberetur exemptio, & sic fornicatio simplex posset coonestari, si omnino cessaret periculum male educationis in prole, & ita in multis alijs similibus, quæ tamen omnia valde abstrusa existimari debent; ergo dicendum ostendit legem esse usum Epijkia; debere, lex contrariè, & non solum negatiue cessare, etiam in casibus particularibus.

9 Respondeo, † quod quamuis nonnulli sint qui censent satis esse in casu particulari, vt lex cesset negatiue, ad hoc, vt libidinis obligatio absoluat, quos citat Suarez lib. cit. cap. 7. n. 1. & conentur diffidere instantias; ex quibus absurda contra ipsos inferuntur; nihilominus quia opposita sententia est communis, & omnino recipienda, idcirco ad argumentum neganda est sequela; & ad eius probationem dico, ad hoc, vt lex cesset contrariè, † non requiri necessario, vt eius obseruatio sit peccatum, vt aliqui velle videntur, sed sufficere, vt sit valde difficile, & arduum in casu aliquo particulari legem illam seruare, aliter si oporteret, deficeret legem solum, quando obseruatio est peccatum, interiret; vsus Epijkia; eo tempore, quo est licitus, esse semper sub obligatione, quæ dum teneretur, foret obseruatio legis; vt esse, & nunc malam, vto ipso abstineretur vsu Epijkia;.

10 Cæterum aduertendum est, hoc quod diximus vsu Epijkia; quando res casus sub legem seu præceptum est ardua, † intelligi de rebus, quæ non sunt intrinsecè malæ, nam ad has vitandas, semper, & in omni casu, obligamur; & tunc est simplex fornicatio, & similes.

Sed dices, cessante causa, cessare debet effectus, vt habetur: Cap. cum cessante de appell. igitur quado lex delinit tantum negatiue, etiam in casu particulari, cessat in illo causa; ergo & obligatio, quæ est eius effectus, cessare debet.

Respondeo verum esse antecedens, quando

causa

caussa illa cessat totaliter, & ad quatenus, at quam do cessat tantum negativum in aliqua persona particulari, non cessat ad quatenus causa generalis, ob quam lex lata fuit. habemus instantiam in qua lege illa Ecclesiastica, per quam interdicitur, ne contrahatur matrimonium, nisi praemissis denuntiationibus, ad hoc, ut si extent impedimenta, manifestentur, et etiam si quis certo sciat nullum inter ipsum, & talem mulierem esse impedimentum, non potest licite abire; licentia Ordinarii matrimonium cum illa muliere contrahere, & hoc, quia licet cesset periculum, in tali persona particulari, non cessat tamen in universali; leges autem, si sunt non recipiunt casum singularem, sed ea, quae committunt accidant, ut expressè habetur in *l. 13. de quaer. de regulis iuris, l. deo, q. de delictis*, lex illa obligare, debet periculum ecclesiae generaliter in omnibus, quod tamen non cessat, proinde unusquisque ad eius obligationem tenetur.

12 Solent aliqui quod alium casum assignare, in quo equitas locum habet, nempe quando iudicatur casum illum sub verbo comprehendendum, esse ultra voluntatem legislatoris.

13 Ceterum ille casus, qui sumitur in re sui speciem, vel sumitur in particulari; si primum dicitur, non video quomodo pado in praxi facillè evadere poterit, ita vix per Episcopiam corrigatur; interrogato enim in verba legis comprehendunt casum secundum speciem, vnde dignoscitur non fuisse à voluntate legislatoris intentum; si enim respondetur, id à Superiore declaratum fuisse, tunc non habetur elementa quoque, quia comprehendendo casum illum sub verbis eius significacione, non deprehenditur directus in lege (suppono enim non esse de re illicita, quia tunc non esset vera lex, de cuius ratione est, ut feratur in bonum morale,) proinde solum deprehenditur re strictio verborum extrema, & simplicivaltate Superioris; si autem in lege non praesupponitur defectus, non erit emendatio, atque adeo neq; Episcopiam si vero sermo sit de casu, qui secundum speciem continetur sub lege; sed hic, & non in singulari iudicetur non fuisse à Superiore intentum, hoc nequit esse alia ratione, nisi vel quia ob aliquam circumstantiam observatio legis respectu huius singularis casus foret iniqua, vel quia esset de aliquo nimis arduo, & sic reducatur iste casus ad alterum, id est, ad casum ex illis duobus, quos nos obijcimus, quorum primus est, quod non est iniqua necessitas, multi-

§. IV. Licite ne conscientiam deponat, ambigens, an malum sit verbis legis se conformare, cum per Episcopiam sibi liqueat casum sub lege non comprehendere?

S Y M M A R I U M.

- 1 Declaratur exemplum.
- 2 Ne quis prudenter conscientiam deponat, tali existente dubio proprie dicto, si non possit se conformare, cum per Episcopiam sibi liqueat casum sub lege non comprehendere.
- 3 Nullum sine exceptione, si quis in praesentem ad se pertinet, quod iudicatur licitum esse, in eo casu, verbis legis, se conformare, reuelando delictum, non potest, nisi non oportet.
- 4 Quamvis probabiliter quis opinetur non aliter, ad reuelandum poterit, tamen reuelare non potest, si dubio proprie dicto, non possit se conformare, cum per Episcopiam sibi liqueat casum sub lege non comprehendere.

CONSCIENTIAE gratia debemus quaeritum & exemplum explicare, v. g. si lex sit graui poena statuens, ut omnes, qui faciant Reum alicuius determinati delicti, debeant illum reuelare, & Titius sciat si tale delictum peratum esse, & hoc casus, concurrens circumstantiam, ut per Episcopiam certo iudicetur, casum tunc in particulari non comprehendere, si non potest se conformare, cum per Episcopiam sibi liqueat casum sub lege non comprehendere, ad reuelandum poterit, tamen reuelare non potest, si dubio proprie dicto, non possit se conformare, cum per Episcopiam sibi liqueat casum sub lege non comprehendere, ob praedictas circumstantias concurrentes; quaerimus num Titius possit conscientiam practice deponere, iudicanti formidando, quod possit legem illam seruare, & coram Iudice competentis delictum aperire, & eodem modo in alijs similibus exemplificari poterit. Quibus positis, non potest quidem, nisi aliter, ad reuelandum poterit, tamen reuelare non potest, si dubio proprie dicto, non possit se conformare, cum per Episcopiam sibi liqueat casum sub lege non comprehendere.

Dicendum est, dubio proprie dicto, existente, si non possit conscientiam prudenter deponere, habendū sententiam, docet *Sanchez de rebus lib. 4. cap. 8. num. 2.* quem sequitur ad verbum, etiam quoad verbum *de villa tom. 1. disp. 4. cap. 8. num. 2.* ubi, dubio proprie dicto, non potest se conformare, cum per Episcopiam sibi liqueat casum sub lege non comprehendere, nisi intellexit suspensus, manet, quod assensum, neque dissentium eius, quia si sermo esset de dubio improptie accepto, nempe de illo, qui ponit actum intellectus, sed cum formidine, alia esset ratio, ut infra videbitur. Loquendo autem de dubio strictè sumpto, probatur conclusio, quia nequit prudenter dubium illud practice repellere, nisi ex aliquo rationabili fundamento, quod intrin-

168

in casu prædicto abest tum extrinsecè, tum intrinsecè; extrinsecè possit habere fundamentum, si dubitans duceretur autoritate legislatoris, seu legis, quod tamen in casu nostro non conceditur, quia ita dubitans, legem inspiciendo, mentem legislatoris perspicuam habet, scilicet noluisse comprehendere casum illum, de quo agimus: † aliud extrinsecum principium haberi non potest; intrinsecum autem est iudicium probabile de opposito, nempe probabiliter iudicare esse licitum verbis legis se, hic, & nunc, conformare, reuelando delictum; at ex suppositione tale iudicium non adest, cum ponamus intellectum in æquilibrio manentem: igitur nullum datur principium, seu rationale fundamentum, vi cuius possit Titius conscientiam practicè deponere, verba legis sequendo; idcirco in tali euentu debet omnino abstinere à tali reuelatione, ne se periculo exponat faciendi contra iustitiam.

Quæres, an positio † iudicio practicè probabilis, per quod Titius existimet ius habere ad reuelandum delictum illud, etiam si non teneatur, possit tuta conscientia id fieri?

Respondeo affirmatiuè, nam vi illius iudicii prudenter se gerit, atque adeo non peccabit reuelando, quamuis ex hypothesi vi legis positivæ non teneatur.

Sit ne licitus vsus Epikiaz, si solum probabiliter iudicetur legislatores non potuisse, aut noluisse casum sub lege comprehendere?

S. V. M. M. A. R. I. V. M.

1. Licitum esse Epikiaz vsus in utroque casu cen-
suit Merolla, cum pro opposito non est proba-
bilis opinio.

2. Si opinio sit de potestate superioris licitè quis
vsitur Epikiaz, secus si sit de voluntate
eiusdem Superioris ita censet Vasquez.

3. Licitum esse Epikiaz existimant alij si sine
casu et recludatur probabiliter potestate,
sive à voluntate, quando aditus ad Superi-
orem non patet, secus si pateat.

4. Vigente casu, & temporis dilatio non per-
missa licitè vsitur Epikiaz Superiore incu-
sus si sine probabilitas exceptionis versetur
circa potestatem, sive circa voluntatem.

5. Quamuis oppositum sit probabile honestas est
vsus Epikiaz.

6. Solutum contrarium fundamentum.

7. Instantia aduersus conclusionem.

8. Instantis prædictis non infringitur conclusio,
& deysitur paritas.

9. In consensu opinionum, si Superior conueniri
poterit, & casus patitur moram, iustificatis
est iudicium probabile contra verba legis.

11. In tali euentu Epikiaz non dirigitur.

VAMVIS videamus quæstionem
instituire, cuius proprius locus
fit in præcedente disceptatione,
in qua probabile conscientie dil-
ctamen ex pendimus; nihilomi-
nùs censo redargui non posse,
quia completa huius controersie tractatio co-
git, vt obiter saltem, quando se offert occasio,
tangamus aliquæ, quæ in opinione probabili co-
sistunt. Hoc præmissis: Pro huius quæstis so-
lutione Authorum placita aperio.

1. Putantur aliqui in utroque casu licitum
esse vsus Epikiaz: ita Merolla dub. 3. cit. in
præcedente paragrapho num. 34. & fundat suã
sententiam in illo principio vniuersali, nempe
licitum nobis esse operari iuxta probabilem
opinionem: hanc autem opinionem admittit
Author iste cum hac limitatione, vt pro oppo-
sito nõ sit etiam iudicium probabile; nam si pro
vtraque parte sit probabilis opinio, censet non
posse licitè nos vti Epikiaz, sed esse legem ser-
uandam, sic in fine illius numeri remissis ad
num. 33. Et hoc, quia in pari causã melior est
positivus conditio de reg. iuris in 6.

2. Alij verò cum distinctione procedunt, † nõ
si opinio probabilis seratur in potestate Superi-
oris, de qua aliqui dicunt posse casum com-
prehendere, alijs negantibus; tunc locum esse
Epikiaz, absque recurſu ad Superiorem; secus ve-
ro si constat de potestate, & probabilitas solus
sit de voluntate, tunc enim legem esse seruandã,
sive possit, sive non possit dari recurſus ad Su-
periorum ita Vasquez in p. 2. disp. 126. cap. 3.
d. numero 13. Ratio prioris dicti est, quia in eo
casu non agimus de explicanda mente Superi-
oris, sed de eius potestate: hæc autem inter-
pretatio fieri poterit à quocumque prudenti, & po-
tente, & non astringitur sequi eam, quæ est ex
iudicio Superioris, quando illam nõ declarauit,
sicuti de factis multis Pontificis constitutiones
in dies interpretantur, non recurrentes ad nega-
tivism. Ratio secundi dicti est, quia cum de
voluntate Superioris diuersæ existant senten-
tiæ, debemus ad illam recurrere; vt suam aperiat
intentionem, & dum eam exploratam non ha-
bemus, teneatur legem seruare, quamuis iudicij
probabile habeamus; noluisse particularè casum
comprehendere, & confirmatur, quia tunc lex
possidet, & non deficit, etiam si casum illum co-
prehenderet, proinde ob solum iudicium pro-
babile non est deferenda.

3. Deniq; † alij censent siue casus probabili-
ter excludatur à potestate, siue à voluntate le-
gislatoris, licitum esse, quando Superior conue-
niat nequit, vt Epikiaz, at non esse licitum, si
pateat aditus ad Superiorem, ita sentit Sanderus
lib. 6. de legib. cap. 8. num. 6. & apud ipsum Ca-
icra-

tenentur p. 2. quæst. 56. in 3. dicitur in 1. d. de iustis
quibus d. 1. r. 8. probat Suarez intentionem illam
quoad primam partem eodem principio gene-
rali, videbitur in rebus moralibus iudicium pro-
babile sufficientes esse ad operationem con-
stantiam, quando certa, & indubitata regula
applicari minimè potest, & confirmatur, quia
grauis onus esset in actibus humanis temper re-
quirere evidentem cognitionem; hæc, & plura
alia adducit Suarez ad hanc firmam opinio-
nem, seu normam. recte docet oppositum
esse exercendum, quando casus non est
impatiens, & contenti potest Superior.

Hæc sunt sententia, quæ de re hac inueniuntur,
quid tandem rationabilibus, per subsequentes
conclusiones aperiam.

4. Dicendum est primò, ¶ Quando casus vigeat,
tempore, & loco, non inuini contenti Superiori
etiam in consilio, licitum esse illum Episcopi,
siue probabilis sit casus exceptio-
nis, ratio potest esse, huc à voluntate Superiori,
& in hac sententia certissime in Casu-
latione p. 2. quæst. 90. dicitur, ubi tunc reser-
git quæstio explicans S. Thomam, vt patet con-
sideranti eius verba, de quibus d. 1. de iustis p. 2.
eadem p. 2. d. 117. cap. 2. n. 9. et d. 118. de iudic-
tione p. 2. d. 118. eodem opinio referatur, nihilomi-
nibus cap. 3. sequente n. 20. ver. Ex his se-
quitur, dicitur eandem opinionem contra-
rio modo illam explicitè, & non inuini mentem
Authoris, immemor fore a se prioris expositionis
capite procedente tractata. Sed nolo tem-
perare in hoc, cum etiam a ceranum fuisse in
hac sententia, in qua etiam est Suarez loc. cit.
Merolla tom. 1. d. 117. p. 8. n. 40. Et alij
probatur conclusio secundum vtramque partem:
in prima enim parte dicimus, quando casus
est morè impatiens, si probabile sit non com-
prehendi, potest licite vsu Episcopi, probatur in-
quam, communi illo principio, scilicet in hac
matéria repetitur, videlicet in actibus huma-
nis, in quibus raro evidentiam rerum habemus,
prudenter operamur ex iudicio probabili, & hoc
pluribus confirmat Suarez loc. cit. Secunda
autem pars, quæ hæc asserit honestum esse vsu
requiritis, huc casus excipitur à potestate, siue
à voluntate ipsius legislatoris, ostenditur, quia
nullum sufficientem discrimen poterit assignari
nam de ordinariè loquendo, maior certitudo
nobis exhibetur, quando est exceptio à potes-
tate, quam quando est à voluntate ipsius enim
est libera, & magis nobis obscura, illa verò est
necessaria, & notior, posita tamen incertitudi-
ne, oportet vt in vtroque casu voluntatem Superi-
oris interpretemur, nam ipse posset, si vellet
incluere casum illum particularem, si licet
absq; peccato possit in eodè casu seruari, pro-
inde, vt rectè animaduertit Suarez, semper est
deueniendum ad voluntatem legislatoris con-
siderandam: igitur à primo ad vicinum eodè
currit paritas, quoad casum, respectu potes-
tatis, & voluntatis Superioris, in ordine ad con-
scientiam practicè deponendam, existit proba-
bilis iudicio.

5. Dicendum est secundò, cum si ¶ opposita
sententia, quæ asserit casum non excedere po-
tatem legislatoris, & tunc de facto ab eius
voluntate exceptio sit, si probabilis, hoc tamen
non obstat, licet illi erit vsu Episcopi, licet
Medina in quæstione illa, q. 6. ar. 6. præposi-
t. Suarez d. 117. n. 40. s. 2. alij est contra,
Merolla, vt vultus in relatione prioris senten-
tiæ. Sed probatur conclusio, hinc ex vtraque
parte licet non possit illi, speculatiuè
nam tunc, dicitur casum illum in particulari
non esse comprehensum, et illa verò parte nul-
la apparet sufficientis ratio, quare nequeat ex tali
iudicio speculatiuè formari practicum iudicium
conclusionis, & conscientiam de priori, agendo con-
tra verba legis, si enim esset ratio impediens,
quæ tale iudicium practicum eliciat, maxi-
mè si licet ratio, dicitur in ipse Merolla, neque
potest hoc in hoc, vt ipse inquit, inuenit lex,
se hoc casu illi, non est enim lex, quæ in pos-
tensione actus reperitur, respectu huius casus
in particulari, sed libertas, licet enim supponamus
casum conueniri sub potestate Principis,
ita vt potest illum sua lege comprehendere, in
hominis dicitur hoc non constât, remanet sub-
ditum sua libertate, igitur post hoc iudicio spe-
culatiuè probabili, casum intentionem non fuisse
à Principe potest practicè conscientia formari
in hoc casu modum. Mihi non contrarium
huc in particulari fuisse à voluntate Principis
comprehensum est probabile oppositum, ergo
licet illi erit mihi vsu mea libertate, tali
autem potest prædicto dicitur, præcedit homo
potest contra verba legis operari, in huius
us non contra intentionem, & mentem legis-
latoris.

6. ¶ Et ex his patet solutio ad secundum con-
trarium sententiam, quam tuetur Merolla, & tunc
patet, quia voluntas ex conscientia ista, quam iustis
nemus, nulli inferatur contra regulam illam.
Iuris dicitur, neque in pari causa melior est con-
ditio possidentis, vt enim dicitur libertas, &
non licet possidere.

7. Verùm tamen ¶ contra hanc nostram con-
clusionem posset quis efficaciter vrgere duo ob-
ijcere. Primum est doctrina tradita inferri, quod
stante dubio præsumptio, in libertate subditi
esset contra legem agere, quis eodè modo
formaret sub conscientiam, existimans posses-
sionem esse pro lege, & non pro lege, dum non
constat casum particulare comprehensum fuisse
sub lege. Secundò, obijce potest paritatem, nam
Disceptatio precedente cap. 2. §. inquirere,
an subditus astringi debeat patre mandatis
sui Superioris, & contra propriam, & proba-
bilis opinionem, statimus in secunda conclusio-
ne ex mutator sententia, pro Superiore esse
decidendum, neque subditum astringi precepto
se conformare, licet hinc inde opiniones existant
de honestate, & in honestate rei præceptæ,
nunc verò contrarium asserere videtur, cum
dicimus, quod existensibus oppositis opinionibus
circa comprehensionem casus sub lege, posse
nos sequi opinionem negatiuam à verbis legis
dicitur.

diffidenter per Epijkiam. Hæc enim duo coherere minime censentur.

Respondeo, datam conclusionem prædictis instantijs nequaquam perfringi: ideoq; ad primum nego sequam, est enim disparitas, quia in ambiguo subditis versantibus, possessio est pro lege, que ob solam, & præciam ambiguitatem sua possessione spoliari non debet; verba enim legis, vt supponimus, intra propriam, & naturalem significationem manentia, salum illum comprehendunt, atq; adeo superior vtilis incipit vj sui decreti possidere subditi libertatē & nisi in oppositum iudicium se offerant, coniecturæ, & ex eisdem probabiles, & prudens pronegatiua feratur iudicium, neq; probabile est, eorum illum non comprehendit, semper de sua pacifica possesse, in præsentia autē tale iudicium minime habemus: ideoq; salum est in libertate subditi esse, contra legem, & agere, & formare sibi conscientiam distantem pro ipsa libertate esse possessionem.

Cæterum, quando pro vtraq; parte probabiles versatur opinionēs, sic potius libertati subditi, quam legi esse fauendum existimus, quia dum legislatoris voluntas non apparet, in nata subditi libertas à sua conaturali possessione nõ deicitur, & verba legis, quoad ciuilem, seu moralem significationem, petuntur à manu, & ante opposita probabilitate, proinde nequaquam censentur fuisse in pacifica possessione, comprehensua huius particularis casus, dixi, quoad ciuilem significationem, nam quoad materialem, seu grammaticalem proculdubio casus in ipsis verbis includitur, & in actionibus autem humanis potius ciuilibus, & moralis, quam grammaticalis est attendenda significatio.

Ad secundum inficienda est paritas, in eadem disceptatione loquimur, vt legenti patet, de præcepto Superioris prohibentis, vel mandatis rem aliquam particularem; de cuius honestate, & inhonestate probabile, hinc inde habemus iudicium, talis autem probabilitas, sine alio ad iudicium imbellis erit ad expugnandum expressum præceptum, & ad eiciendum Superiorē à sua pacifica possessione; at in hoc quæsito nõ iter sermo procedit, quando obscura est Superioris voluntas, & de ea constare nequit, & pro vtraq; parte probabilitas erit, tunc enim non veretur aliquid in gratiam libertatis subditorum affirmare.

Dicendum est tertio, si in tali opinionum conflictu, † Superior conueniens poterit, & casus moram non respicit, neq; vterq; tunc non satis esse iudicium illud probabile ad conscientiam deponendam contra verba legis, hanc sententiam, quam communem Suarez appellat, satis efficaciter ostendit cap. 10. num. 9. & fundamentum est, quia dissentaneum est recte rationi ob solas coniecturas verba legis rejicere, quando voluntatem, & mentem Superioris exploratam habere possumus, † ideoq; Epijkia in tali discrimine non dirigit, neq; potest legē emendare, cum nullum in ea defectum inueniat, proinde illud iudicium speculatiuum oppositum

& speculatiuum non erit tale, vt prudenter inferre valeat simile iudicium practicum; cessat enim necessitas vtendi probabili dictamine, cum nullum appareat periculum in mora, & constare possit de intentione legislatoris.

§. VI.

In lege naturali admittitur ne

vus Epijkia?

S Y M M A R I V M.

- 1 Epijkiam dari in lege naturali aliqui iudicant.
- 2 Rationes probatur, quod non datur.
- 3 Oppositam sententiam; quæ negat, tuentur alij.
- 4 Lex naturalis intrinsecum defectum non habet.
- 5 Ad instantias contrarias respondetur: res missus.
- 6 Ius naturale multiplicem admittit significationem.
- 7 Quatenus dicitur in Deo in nobis impressum; non admitti Epijkiam.
- 8 Lex naturalis pro vtraque parte interpretata est capax simplicitatis tantum interpretationis.
- 9 At non recipit Epijkiam proprie dictam.
- 10 Proponitur instantia in contrarium.
- 11 Soluitur.
- 12 Alia differentia, quas Suarez ponit, dissimilitudinem patiuntur, sed immerito ab Ariaga impugnatur; quasi pugnantia docent.
- 13 Quatuor requiruntur conditiones ad Epijkiam, & declarantur.

VAS circa rem hanc ingenio sententias. Prima enim, & iustinet dari Epijkiam vsum in lege naturalis docet. Caietanus in 2. 2. Thoma. q. 97. art. 1. Corduba in 99. lib. 3. que 3. quartum modum generalem deponendi conscientiam, hoc expressè supponit: Salas de legib. disp. 3. sect. 10. Molises in summa tract. 29. cap. 3. in fine, & ex Canonistis Felinus in cap. Que Ecclesiarum in constit. Narrans de dispens. impub. conf. 4. num. 16. 17. Couarr. in quartum decretal. 2. p. cap. 6. §. 9. ad num. 2. quatenus docet, conclusiones, quæ ex primis principijs iuris naturalis oriuntur, indigere declaratione, & interdum deficere. Hæc autem sententia † probatur ratione fundamentali, hoc pacto: lex naturalis, quoad aliqua præcepta, quæ remotiora sunt à principijs primis practici, fertur in materiam mutabilem, ergo est capax Epijkie: Consequenter patet, quia ob eandem rationem ostendit.

ostendimus necessitatem huius virtutis in lege positiva humana; nam existente mutabilitate, deficiere potest in multis. Antecedens autem, in quo est difficultas, varijs exemplis probari solet. Primum, & valde tritum est de depositio, quod lex naturalis dicat esse Domino restituendum illud petenti; in aliquo tamen casu lex ista non est seruanda; vt si Dominus peteret enfem prius in deposito assignatum, vt interficeret alium, vel vt committeret aliquid aliud peccatum, tunc, vt Doctores vnanimi consensu asserunt, Depositarium non teneri, imò non debere depositum illud reddere, aliter peccabit, aut contra iustitiam, aut saltem contra charitatem. Similiter est præceptum naturale in Decalogo, per quod admonemur, non esse occidendum proximum, & hoc non obstante, quando occisio fit à Ministris iustitiæ, vel ad iustiam defensionem, locum non habet lex illa de non occidendo. Rursus idem volumus in lege, quæ instruitur ad præstandam Superioribus obedientiam, ad seruanda iuramenta, & vota, & nihilominus in multis casibus possumus, imò astringimur ad non obediendum Superiori, ad non seruandum aliquid iuramentum, seu votum, & sic in multis alijs: quod firmum est antecedit illud, quod à nobis erat probandum, videlicet legem naturalem ferri in materiam mutabilem, atque adesse in multis casibus corrigi per Epijkiam.

Secunda tamen opinio tutetur oppositum, † videlicet, legem naturalem non esse Epijkie capacem: ita Suarez lib. 2. de legib. cap. 16. num. 4. vbi fuit hanc sententiam conuictam ostendere. Vasquez in p. 2. disp. 176. cap. 1. nam 4. Bresser de cons. lib. 4. cap. 17. num. 176. Merolla tom. 1. disp. 4. cap. 2. num. 10. per totum. Arriaga in p. 2. tom. 2. disp. 8. sect. 5. n. 43. & sequenti: Franciscus Amicus tom. 8. de legib. disp. 4. sect. 3. nu. 86. & alij.

4. Fundamentum huius sententiæ est, quia † lex naturalis nequit defectum intrinsecum habere, & ideo non est capax emendationis, & per consequens vltus Epijkie in ipsa locum habere non potest, nam vt patet ex dictis, proprium, & adequatum munus Epijkie est emendare, & corrigere legem in aliquo casu particulari deficientem, & ob hanc eandem causam in præceptis naturalibus non datur dispensatio; est. nis naturale ab intrinseco immutabile, & lex naturalis, vel est ipsa met natura rationalis, vt rationalis, vel iudicium rationis naturalis, quod cum sit regula morum, deficere nequit; proinde per nullam humanam potestatem potest mutari, & dispensari, vt ferè omnium sententiæ asserunt, & ostenditur late in tractatu de legibus.

Ad instantias verò in contrarium adductas, † responditur huius opinionis Sectatores, varias afferendo solutiones, vt infra dicemus.

Et hæc breuiter dicta sint pro vtraque parte. Superest nunc, vt dicamus, quid in hac nobis probabilis videatur.

6. Pro qua re aduertendum est, † ius naturæ, seu legem naturalem multipliciter sumi, vt su-

se declarat Valent. in p. 2. disp. 7. quæst. 4. p. 1. & 2. pro vt verò facit ad rem nostram bitariam accipi posse: Primò, quatenus idem est, quod lumen naturale à Deo in mente hominis impressum, de quo psalm. 4. dicitur (Signatum est super nos lumen vultus tui Domine) & vt sic est quoddam iudicium rectæ rationi consentaneum, dictans, quod amplectendum, & quod fugiendum est. Secundò, lex naturalis sumi potest; quatenus verbis vniuersalem habentibus significationem, est scripta, & nobis exterius expressa, vt sunt præcepta in Decalogo. His præsuppositis

7. Dicendum est primò, lex naturalis in prioribus illa acceptione † nullam admittit Epijkiam, neque largè, neque strictè sumptam, hoc est, neque simplicem interpretationem, neque illam, quæ æquitati est propria. Conclusionem manifesto argumento probare possumus. Quod est omnino indeficiens, nullius Epijkie est capax: at lex naturalis in priori acceptione est omnino indeficiens: ergo nullus Epijkie est capax: Maior ex sola terminorum declaratione elucet; nam quod est ita indeficiens, omnem respuit emendationem, atque adeo Epijkiam, cuius adæquatam munus, vt vidimus, est legem deficientem corrigere: Minor autem suadetur. Lex illa naturalis est effectualiter internum mentis dictamen, rectæ rationi consentaneum; proinde certa, & immutabilis humanorum, & moralium actuum regula, quæ à sua intrinseca, & conaturali rectitudine deficere nequaquam potest.

8. Dicendum est secundò, si de lege naturali † in posteriori acceptione loquamur, nempe, vt generali sermone in Decalogo est nobis expressè, est capax simplicis interpretationis. Conclusionem hanc, de qua dubitat nemo, euidenter demonstrant exempla illa, quæ ab Authoribus primæ sententiæ afferuntur; videlicet lex de restituendo deposito, de nò occidendo, & de alijs ibidem relatis, aut similibus, quarum materia est à malitia, in quibusdam circumstantijs, separabilis: Hæc autem leges, quamuis quoad sonum verborum videatur vniuersales, omnesque comprehendere casus, explicantur tamè iuxta internum rationis dictamen, seu secundum legem naturalem in priori illa acceptione; ideoque subintelliguntur vniuersales, debitis positis conditionibus, nempe nos obligare ad ipsas seruandas iuxta verborum significatum, quando recta ratio oppositum non dicat, proinde depositum non est reddendum, si petatur ad iniuriam dānum inferendum, neque tenemur iniustum inuasiorem non occidere, quando alia via mortem imminentem vitare nequimus, & sic de alijs, quæ has, aut similes iauolunt interpretari. Et de hac conclusione, neque controuersia, neque ambiguitas habetur.

9. Dicendum est terriò, lex naturalis etiam scripta, † præter simplicem interpretationem, de qua supra, Epijkiam propriè dictam minime recipit; & in hoc Authoribus secundæ

sententię me subscribo, & censeo, terminis recte expositis, opinionem hanc esse omnino certam, nisi de voce contendere velimus. Tali pacto igitur conclusionem ostendo. Omnis interpretatio, quę circa legem hanc naturalem excogitatur, nequit ab *Epikia* procedere: Ergo lex ista naturalis *Epikiam* proprie dicitur, & minime recipit. Evidens est consequentia: Antecedens vero, in quo difficultatis cardo relictus sequenti syllogismo firmatur. Nulla interpretatio, seu exceptio, quę ab ipsamet lege fit, potest ab *Epikia* procedere: at omnis interpretatio, quę fit in lege naturali, vt naturali, seu in præceptis Decalogi, est ab ipsamet lege naturali: ergo nulla interpretatio, seu exceptio, quę fit in lege naturali, vt naturali ab *Epikia* procedit. Vtramque ostendo præmissam: Maior autem sic. *Epikia* est legis deficientis correctio propter vauersale, vt supra ex Aristotele vidimus, scilicet propter vauersalitatē, sub qua instituitur, cum igitur ipsamet lex se explicat, limitando, quando opus est, suam vauersalitatē, eamque declarando, nullum inuoluit defectum, idcirco emendatione non indiget, & per consequens neque *Epikia*: Minor verò probatur, discurrendo per exempla allata; nam eadem lex, quę limitat, præcipit depositum Domino esse reddendum, explicat, & limitat præceptum hoc vauersale, quando à Domino peteretur depositum ad iniuriam damnosum inferendum, vel ad aliud malum perpetrandum, tunc dicitur non esse reddendum; & hoc, vt impediatur, quantum fieri poterit, iniuriam. Similiter præceptum de non occidendo, ab eadem lege naturali, quę emanat, restringitur, vt locum non habeat, quando occisio fit publica autoritate iustitię, vel ad propriam defensionem; & sic per inductionem discurrendo per alia præcepta Decalogi, videbimus interpretationes, quarum eadem præcepta sunt capacia, ab ipsamet lege procedere, quod erat minor probanda: Et confirmatur, quoniam depositum non reddere, cum datum prævidetur, non est ex *Epikia*, sed ex lege naturali, & diuina prohibet, ne iniuste actioni coopereremur; pariter capere aliquid, etiam inuito Domino, ex bonis alienis, quando quis est in extrema necessitate, non est per *Epikiam* sed ex iure naturę præcipiente, vt vitam conferamus, & sic de similibus. Cæterum in aliis casibus, recessus à verbis legis non est sub præcepto, neque tunc deferere verba illa est *Epikia*; nam supponitur in lege naturali, vt probauimus casum exceptum fuisse, vt g. occidere iniustum inuasorem, cum alia via non suppetit ad mortem vitę dam, non est, per se loquendo, à Deo mandatū, posset enim quis cedere iuri suo postponens propriam vitam pro vice proximi, vt communiter Doctores in explicatione quinti præcepti Decalogi affirmant, nonnullis demptis casibus; at tamen licet occisio ista defensionis non sit præcepta, nihilominus non fit ex *Epikia*, sed ex dicitamine naturalis iuris indicantis, licitum esse vnicuique se iuste defendere cum moderamine; ideoque casus iste

excipitur ab ipsamet lege naturali ferente lege de non occidendo, vt supra declarauimus.

10 Sed quis intabit? Si interpretationes prædictę non sunt ab *Epikia*, quia subintelliguntur in institutione legis, sequeretur idem dici posse de lege positiuā, in qua abique controuersia conceditur vsus *Epikie*. Probatu sequela. Sit vt g. lex de Sacro diebus festiuitas audiendo, si aliqua necessitas urgeat rationabiliter impediens, ne Sacrum audiatu, qui impedimento detinetur, interpretatur casum hęc, & nunc sub lege non comprehendit, hanc autem interpretationem, quam communiter dicimus esse *Epikiam*, ego dicam non esse, sed fieri ab ipsamet lege excipiente hunc casum, sic legem formando vniuersi que tenetur die festiuo Sacrum audire, nisi necessitas aliqua impediatur. Similiter lex ieiunij eodem modo formaretur, nempe obligare, quando non occurrat infirmitas, aut quid simile, impediens ieiunium, & sic de reliquis; ergo vel est dicendum has interpretationes non esse *Epikiam*, vel si istę sunt, etiam & alie in lege naturali tupeius expressitę, nulla enim in hoc sufficiens videtur assignari posse disparitas inter vtramque legem.

11 Respondeo, ꝑ negando sequela, & ad probationem aio, interpretationes in lege positiuā, nisi exprimantur à Superiore non fieri ab ipsamet lege, circa quam versatur interpretatio, sed à lege, & lumine naturali dictate, casum in his circumstantijs non claudi sub lege, & hoc, vel quia lex redderetur iniusta, vel nimis ardua, ideoque præsumitur non fuisse intentionem legislatoris illum comprehendere, & sic in exemplo adducto, exceptio à videndo Sacro dicitur à lumine naturę, & si tales sunt circumstantijs, vt subditus Sacro assilens ommittere actionem aliquam, quę à fortiori lege præcipitur, tunc interpretationem illam non esse *Epikiam*; sed putam interpretationem generalem, vt si propter auditionem Sacri defereretur infirmus grauius laborans & indigens eius subsidio, obligaret tunc lex charitatis erga proximum, & lex Ecclesiastica hic, & nunc non posset Sacri auditionem præcipere, si verò alia superior lex non vgeret; sed talis se offerret occasio, vt lex Ecclesiastica potestatem haberet etiam in illis circumstantijs præcipiendi Sacri; sanè præceptum illud valde rigidum foret, vt si mulier nobilis ob paupertatem non haberet vestes suo statui decentes, & domi daretur, tunc interpretatio legis non obligantis in tali euentu esset *Epikia* de intentione legislatoris nolentis, hunc casum particularem comprehendere, & sic de alijs.

12 Scio à Patre Suarez ꝑ alias differentias assignari inter legem positiuam, & naturalem, quo ad vsus *Epikie* in eodem capitulo à numero 12. vsque ad finem: at differentię illę nonnullas patiuntur difficultates, quas fuse impugnat *Arriaga disp. 8. cit. sect. 5. à numero. 46.* licet *Autor iste* aliquid Patri Suarez adscribit dicens

Num in lege diuina vsus Epij-
Kiz reperiatur?

S. V. M. M. A. R. I. V. M.

- 1 Negatiua opinio refertur.
- 2 Conceditur simplex interpretatio in lege diuina.
- 3 Probatur sententia negans EpijKiam in lege diuina.
- 4 Aliqua EpijKiam in diuina lege agnoscunt.
- 5 Negatiua opinio ab Authore recipitur.
- 6 In lege Evangelica preter naturalia precepta non dantur alia diuina, nisi de Sacramentis.
- 7 Satis fundamentum contrariae sententiae.
- 8 Lex diuina absolute comparata cum mente legislatoris non deficit, sed solum iuxta verborum sonum.

RIMA opinio & negat, eamque tuctur Vasquez p. 2. disp. 176. cap. 1. num. 4. Becanus in schol. theolog. par. 1. tracl. 3. cap. 6. qu. 14. num. 3. Merellat. tom. 2. disp. 4. cap. 2. nu. 121. Antequam autem

sententia ista probetur, & supponimus, ut certum ab Authoribus eiusdem sententiae admitti in lege diuina implere interpretatio; certum enim est huius interpretationis esse capacem, & sic de facto Christus Dominus explicuit multa, & diuinam legem spectantia, Matthaei 19. interpretatus est; preceptum de non relinquenda vxore, nisi in casu adultetij, & Iudaei interpretati sunt preceptum dolum de custodiendo Sabbatho, pugmentes to die contra hostes aggressores, ut enarratur lib. 1. Machab. cap. 2. Et de hoc puncto nulla est difficultas; nam passim Doctores exponunt sensum, quem habent precepta diuina in Dextero; sed praedicti Authores, nempe Vasquez, & alij superius laudati negant in lege diuina vsus EpijKie. † Ratio fundamentalis, qua hanc defendunt sententiam, est, quia EpijKia habet locum in casibus singularibus, quos legislator prauidere non potuit, & ideo in illis lex deficit, & indiget auxilio, quae ipsam legem emendat: at lex diuina spectata, in ordine ad mentem sui legislatoris, nimirum Dei, non deficit, quoniam Deus legem scriptis instituens, & promulgans, prauidit omnes casus particulares, in quibus lex ipsa vnuerfaliter ista, secundum litteram, seu verba, emendationem suscipere poterat; nihilominus non per EpijKiam, sed per simplicem interpretationem id erit praestandum.

† Secunda autem sententia † oppositum docet, nempe in lege diuina dari posse EpijKiam, hanc opinionem expresse tuctur Iacob. Merati

dicens num. 49. videri pugnantia offeruisse, immo tamen tunc Anthonid affigit, cum si athenae eius doctrina perpendatur, nulla inueniatur repugnantia in doctrina illa, quam de re hac tradit Suarez; Sed quidquid sit de hoc, scias nobis erit discrimen assignatum, quod ex dicendis melius confirmabitur.

1) Dicendum est quod, † conditiones, quae ad EpijKiam proprie dictam de siderantur, sunt quattuor, neq; pauciores, neq; plures. Haec autem istae sunt. Prima, ut casus non excipiat ex eo, quod hic, & nunc sit illicitus, & peccatum. Secunda; ut non excludatur ab ipsa lege naturalis. Tertia, ut secundum speciem sit comprehensus sub verbis legis. Quarta deniq; ut tales concurrant circumstantiae, ut casus in particulari prudenter existimetur non comprehensus secundum mentem legislatoris, atq; adeo si legislator ipse esset praesens, utiq; illum excluderet, & ideo ab initio ad fuisse inclusum, quia lex debet esse de vnuerfali, & non de particularibus, ut in tractatu de legibus ostenditur: necessitas autem harum conditionum probatur, discurrendo per singulas: Prima conditio requiritur, quia si casus in particulari, ob aliquam extrinsecam circumstantiam, est malus, & operari iuxta verba legis esset iniquum, tunc non per EpijKiam, sed per legem Superiorem reuerteretur, proinde defecte verba legis possunt, non esse ex benigna interpretatione mentis legislatoris, sed ex necessitate iuris naturalis nos impellens ad defendenda verba illius legis, ut euenit, quando dicitur depositum non esse restituendum, ne damnum in iniuriam contra proximum sequatur; & quomodo praetermissio ista videatur aliquo pacto emendatio legis; nihilominus non est ea, quae proprie consistit in aequitate. Secunda conditio patet, quia si casus excludit ab ipsa lege, tunc nullus reperiretur defectus corrigibilis per EpijKiam, ut supra discurrendo per precepta naturalia sufficienter attendimus. Tertia conditio probatur, quia si casus secundum sui speciem non continetur sub lege; neq; lex corrigi in ordine ad hunc casum, Quarta denique conditio suaderi potest, quia declinare verba legis in aliquo casu particulari ex benigna interpretatione mentis legislatoris est propriissima EpijKia, ut sic enim virtus illa, quae ita mitigat legem, videtur esse eiusdem legis moderatrix, & sita in medio laterius, & rigorem ipsius iuris, quod EpijKie resonant; & hoc pacto remanet probata praedictarum conditionum necessitas. Praeter has autem nulla alia conditio excogitari potest, quae necessario ad EpijKiam pertineat.

tom. 1. tract. de legib. disp. 6. §. 1. eandemque à fortiori sequi debent; qui Episcopiam agnoscunt in lege naturali.

7. Dicitur enim est quod cum hac posteriori sententia, que mihi probabilior videtur, cumque obediendo in preceptis, quæ sunt ipsius de iure positivo diuino, et supponendo non dari in lege. Euzgetica alia precepta diuina distincta à naturalibus, nisi in ordine ad administrationem, & receptionem Sacramentorum, vt considerata patet, quo posito. Sumo, v. g. preceptum diuinum mandans integritatem confessionis Sacramentalis de omnibus peccatis mortalibus post baptismum committis; & que sunt in ipsius penitentis memoris, diligenti peractio examine, vt definit Tridentinum sess. 14. cap. 5. in quibusdam tamen casibus, non solum ad vitandum detrimētum (spirituale, verum etiam corporale, possumus dimidiare confessionem, interpretando legem diuinam in tali casu particulari non obligare ad omnimodam integritatem; diuersi autem ponuntur ab Authoribus casus, in quibus mediari poterit confessio sine peccato, & talis casus conceditur, infirmo, v. g. graui ter laboranti, nam esset valde molestum omnia peccata aperire. Rursus Sacerdos confessiones excipiens eorum, qui pestifera affectu, poterit cito se expedire, pauca quedam videlicet peccata, & absolutionem impendens, ne contagium illud contrahat, in tali casu prudens Confessorius interpretatur legem diuinam, iudicans non comprehendere hunc casum particularem & hoc ex quadam benignitate legislatoris, atque adeo nulla ex conditionibus ad Episcopiam spectantibus de esse videtur huius interpretationi. Præterea est de iure diuino positio, vt ex S. Paulo colligit Tridentinum sess. 13. cap. 7. vt antea realem Sanctissimæ Eucharistiæ susceptionem, omnis quantumvis contritus, si allicuius peccati mortalis tibi sit conscius, confessionem Sacramentalem de illo permittat, & de precepto diuino idem Concilium intelligit verba illa prima ad Cor. cap. 11. Probes se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Sed vrgente necessitate celebrandi, aut communicandi, & deficientis copia Confessarii licet poterit homo communicare cum sola contritione; necessitas autem ista exiens pro eo tempore ab obligatione Sacramentalis confessionis, & permittens suspensionem Eucharistiæ in varijs euentibus, explicatur à Theologia. Igitur lex diuina admittit usum Episcopii, quod erat nobis probandum. Alia ratione videtur Merzias, sed efficacem causam assignatam. Ad fundamentum verò contrariæ opinionis non est difficile respondere; nam & si diuinus legislator omnes singulares casus, in quibus lex interpretationem erat admissura, perfectissime comprehendit, eam tamen in lege non expressit, non ex defectu prescientiæ, vt accidit legislatori creato, sed quia erat incongruum, & impossibile in infinitis infinitos casus singillatim explere, hoc autem, nequa in ipsa lege, neque in Deo legislatore deicendum arguitur.

nam lex debet ferri de vniuersali, vt ex Aristotele loquente de humana lege, colligimus, lib. 1. cap. 5. Ethic. et nos non ponimus emendationem, comparantes legem ipsam cum mente Auctoris, quia, vt sic non erat, sed cum secundum verba auctoris spectamus, & corrigimus, & vt sic correctam postea comparamus illam cum mente Auctoris, proinde non rectè Postquam hoc sic, negat Episcopium in lege diuina, ductus ex eo, quod putat, si Episcopii admittitur, debere legem ipsam diuinam emendari, vt iam comparatam cum intentione legislatoris, quo pacto non errat. Intus autem verba hæc sunt. Ideo Episcopii se negat, quia hæc est emendatio erroris legis in casu singulari, vt diximus, quamvis autem lex diuina positum scripta, si solum litterarum attendas, in casu singulari errare, & ita emendari posse videatur comparata tamen cum mente Auctoris non erret, quia talis casus menti illius rectè occurrit, etiam si illum expressit excipere voluerit. Hæc Vasquez: Ecce quo pacto existimat ad usum Episcopii requiri, vt lex comparata cum mente diuini legislatoris emendetur, cum tamen tali facta comparatione, hoc sit impossibile, quia lex relata ad diuinum intellectum, & voluntatem, non deficit, atque adeo non indiget emendatione, & Episcopii; at nos non ita dicimus, quia volumus usum Episcopii in ordine ad legem scriptam, & iuxta verborum sonum, sic eam spectando, aliterimus in aliquo casu singulari esse capacem Episcopii, per quem corrigitur iuxta legislatoris intentionem, quem benignè interpretamur, scilicet noluisse talem casum singularem comprehendere sub rigore legis, vt exempla à nobis adducta manifestant.

§. VIII.

Qua ratione sit Regularibus permittendus Episcopii usus, in eorum legibus, & votis?

S V M M A R I U M

1. Excusatio Auctoris de re hac in particulari agentis.
2. Certum est simplicem interpretationem dari in votis religioforum.
3. In voto obedientiæ datur Episcopii stricta sumpta, & præbatur nonnullis exemplis.
4. Non est absurdum in voto castitatis interdum dari posse Episcopium.
5. Aliud est seruare castitatem, aliud votum de illa seruanda.
6. Votum obligat ad instar legis humane, qua in vita discrimine non obligat.
7. Arguitur in contrarium.
8. Dissoluitur argumentum.

- 9 In dubio an admittens votum, in quibuscumque circumstantiis convenientibus, voluerit se obligare, presumpit esse pro libertate.
- 10 In voto paupertatis, simplex interpretatio, si variabitur, admittitur, & variat tamen Episkia.
- 11 Proponitur rarus casus, in quo Episkia locum habeat in voto paupertatis.
- 12 Obiectio in contrarium.
- 13 Satisfactio huic objectioni ostendenda, nihil aduersus adhiberi in dolo, qua offertur, inuenti.
- 14 Quare casus non excipitur per simplicem, & interpretacionem.
- 15 Argumentum proponitur probans non esse de mente legislatoris interpretationem in casu praedicto.
- 16 Soluitur hinc responsio.

HACTENUS de Episkia, seu de qui re, circa leges omnibus communis, nullo speciali personarum statu inspecto, subsisteret loquuti sumus, plausibile tamen Regulatibus futurum censere, si de eadem materia aliquid particulare ad ipsos pertinet, dicamus, & de quavis ab instituto de ambiguo dictamine digredere videamus, ut supra tamen admonuimus, ad hoc faciendum, plena & absoluta de Episkia tractatio non impedit. Et ne eadem inuolueret repetamus, quae de vna huius virtutis in lege positae stabilita fuerit, ad partem iure optimo possunt legibus religioforum proprijs, & earum regulis, & praecipua Superest autem, vt de Episkia, atq; ordine ad vota substantia lia tractemus; & verum si loquamur de Episkia large sumpta, quae sensu confunditur cum simplicis interpretatione res nullam includit difficultatem; nam sepe, variae tamen authentice à Superioribus, tum doctrinaliter à Doctoribus emanant explanationes circa vota ipsa, nempe quo pacto intelligi debeant iuxta proprium institutum, & mentem Fundatoris, ac loquendo de Episkia strictè accepta, sequentes conclusiones instituis.

1. Dicendum est primo, in voto obedientiae, & concedendam esse Episkiam. Probat, quia nulla apparet ratio, quare nequeat dari casus habens condiciones illas, superius à nobis expositas, & ad Episkiam, vt diximus, requisitas; videlicet, vt non deferatur praecipuum obedientiae ex eo, quod oppositum sit à locutione legis praecipuum, quia ex quoque obedientiae hae, & nunc sit illicita. Secundo, vt non sit exceptus ab ipsomet praecipuum. Tercio, vt comprehendatur secundum sui speciem sub verborum significatione. Quarto, vt possit in rigore Superior hunc casum etiam particularem includere; sed quia est valde arduus, tunc enim Religiosus recurrere poterit ad Episkiam, iudicando hic & nunc rigorem praecipui esse mitigandum. Hoc autem intelligi debet cum illo moderamine, quod supra notauimus, nempe in dubio, an casus hae, & nunc fuerit nec ne à Superiore co-

prehensus, tunc, vt ibi diximus, nequit subditus omittere praecipuum, sed debet recurrere ad Superiorem, & si opportunitas non se offerat, scilicet, dum est praecipuum verò probabile sit, Superiorem noluisse hunc casum particularem includere, tunc si patitur moram, non poterit subditus praecipuum transgredi; si non patitur, poterit eo modo, quo ibi declarauimus. His limitationibus praestitit, varijs exemplis probari poterit conclusio. Nonnulla exempla praebet Rodriguez in quest. in quest. regul. tom. 1. quae. 16. ar. 3. in quibus licet erit securus ad Episkiam, & sequitur Peirinus de subditis Religioso quae. 1. 5. 3. ver. (Sed inquit) exemplificari commode quis possit in praecipuo, quo Carthusiani obstricti sunt ad perpetuum se abstinendum à carnibus, quod licet quae; in mortis articulo, non obstat tunc praecipuo, aliqui vixi docti essent in eo casu, posse Carthusianum carnibus vesci, si iudicio medici, absque illarum comestione periculo vite se exponat, & tunc si id faciat, & nequeat ad Superiorem, vt disponat, recurrere, Episkia vtatur, existimamus in casu illo particulari, praecipuum non obligare, licet alij Doctores oppositum censant, nempe etiam in tali casu teneri ad abstinendum. si alij cibi dentur, secus si omnis alius cibus desit, quam controversiam suae examinat Pasqu. p. 2. disp. 16 1. per totam, sed quicquid de re hac, sufficit exemplum articuli delinquentum ex probabili opinione.

Rursum est praecipuum de non alienandis bonis Ecclesiasticis, & praeterea est declaratio Sacrosancti Congregationis cum a probatione, & decreto Urb. VIII. non licere Regularibus pecunias ad cibum, vel munus accipere cum solutione sacri officii, vel damni emergentis, vt patet in declaratione die 21. Maij 1626. quae extat inter Bullas recentioris pontificatus, de non alienando, quod incipit (Sacra Congregatio Cardinalium); attamen si casus contingat, in quo Monasterium aliquod graui penuria laboret, & non habeat pecuniam pro victu ordinario, nisi valde restrictè, iuxta vt neq; subditi ordinarium victum subministrare, & pecuniam alia via, nisi sub interesse reperire non possit, tunc arbitrio prudentis licitum erit recurrere ad Episkiam, atq; adeo poterit Praeclatus Monasterij iudicare hinc, & nunc praecipuum illud non obligare cum tanto incommodo, hoc autem magna cum prudentia, & consilio est faciendum, & cautam Praelati regulares, ne deordinato affectu in casibus particularibus rectum iudicium non ferant. Multa alia possunt in exemplum afferri in quibus, non obstat praecipuo obedientiae, hoc sensu inter dum erit vtus Episkiae, sed ad aliud deuenimus votum.

2. Dicendum est secundo, & In voto Castitatis aliquando non est absurdum Episkiam concedere, verum non conclusio piorum caribus sit officiosa, dum intelligitur requiritatem à me agnoscere in voto perpetuo castitatis, inferentes quasi consequens conclusionem positam, possibilem esse casum, in quo licitus sit regularibus

actus castitatis virtutis contrarius: absit à me
 talis impietas, scio etenim malitiam insepara-
 biliter tali actui annexam; ideoq; ut omnis de
 medio tollatur ambiguitas, oportet hæc duo, vt
 diuersa, distinguere, & nempe, votum castita-
 tis, & castitatem vt sic, sanè licet primum abso-
 luto secundo non detur, nihilominus primum secun-
 dum foris à primo reperitur, vt de se patet
 conclusio autem procedit de voto, & non de
 materia voti, proinde aio in voto casti-
 tatis inueniri Episkiam. probatur, quis dari
 potest casus, qui sit affectus & ditionibus illis,
 quæ vt 5. 6. declarauimus, vsum Episkie ad-
 mittunt: ergo in voto castitatis interdum
 Episkia dari potest. tota difficultas in antec-
 edente consistit, nam consequentia est certa, si
 ipsum antecedes veritatem habet; illud au-
 tem ostendo, casum proponendo V. G. Si quis
 meri mortis alicui Regulari incutiat, nisi pec-
 catum V. G. fornicationis committat, & ille
 metu detritius assentias ut, tunc lethaliter pec-
 cabit contra virtutem castitatis, et non contra
 votum, quod cum tanto detrimento non obli-
 gat, vt satis communis Authorum opinio fit
 1. *Suar. tom. 2. de relig. lib. 4. cap. 17. n. 1.*
 2. *Suar. tom. 3. de sacre. vnde eccl. lib. 4. cap. 3. n. 204.*
 3. *& alij apud ipsum;* obligat enim votum
 ad instar legis humane, quæ cum vite discrimi-
 ne subditos non astringit, & loquendo in ter-
 minis de voto, cuius materia sit præceptum ali-
 quod iuris naturalis, nempe, de non patiendo
 peccatum fornicationis, hoc ipsum expresse
 docet Sanchez loco cit. igitur Religiosus, cui
 talis incutitur metus, quamvis possit, non
 obstante mortis periculo, seruare castitatem,
 etiam vt votum adimpleat, nihilominus potest
 iudicare in hoc casu particulari non fuisse
 intentionem suam se obligandi, & ideo corri-
 git legem illam votum, et ob id in interpretan-
 do; cum igitur in isto casu votum castitatis
 Episkiam recipias, verum erit illud antecedes;
 animus alicquem dari casum, in quo votum
 castitatis religiose sit capax Episkie.
 7. Sed dices, dum Religiosus votum perpetuum
 castitatis in sua professione emittit, virtualiter
 saltem, & implicitè animi habet in quocumq;
 casu seruare castitatem; ergo nullus datur
 casus, in quo Episkia circa tale votum habeat
 locum; atq; adeo, non obstante periculo mor-
 tis, tenebitur Religiosus non solum vt legis
 naturalis, verum etiam vt voti castitatem seruare.
 8. Respondeo, quomuis votum sit perpetuum,
 non rectè inferitur in quocumq; casu obligare,
 vt est manifestum in alijs votis, si quia V. G. vo-
 uet quousidè calculos virgineos recitare, si
 ægrotet; & iudicio medici noceat illi recitatio,
 non tenebitur, durante ægritudine illa, votum
 seruare, & sic de ieiunio, & alijs similibus votis;
 idcirco negandum est in emissionè voti perpetui
 castitatis, virtualiter, seu implicitè contineri
 animum seruandi votum, etiam cum periculo
 vite, nisi tempore voti, vel in eius confirmatio-
 ne ipse vouens ita fuisse affectus, vt quacumq;
 mutatione superueniente, & in quibuscumq;

circumstantiis, proponisset seruare votum; tal-
 lem enim habens animum, obligaretur quidem,
 etiam cum vite periculo seruare votum; vt do-
 cet idem Sanchez lib. cit. cap. 2. n. 3. sed cum
 9. manifestè tales & flexio fieri non solet, ideoq; si
 vouens in dubio maneret, num intentionem il-
 lam, quousidè emittit votum, habuerit, præsumptio
 eius pro iplo vouente, & pro pro voto, proinde
 superueniente mutatione prædicta, non obliga-
 retur ad votum; atque idem Sanchez in ca-
 pit. n. 2. q. 2. in l. 2. de cal. lib. 1. cap. 2.
 dub. 8. n. 5. eademq; Sullivania est opinio,
 quamvis probabile ut vtrumq; videlicet ad fuisse
 talem animum, & probabiliter ad fuisse,
 vt notat Sanchez in fine eiusdem numeri 16. Et
 hoc assensus cohærent nostris principijs de
 electione opinionum probabilium; vt patet ex
 doctrina tradita in præcedente disceptatione.
 10. ¶ Dicendum est tertio. In voto paupertatis
 esse admittendam simplicitatem intentionem,
 ratihabitionem, raro tamen Episkiam, strictè
 simplicem, quamvis aliqui istam cum ratihabi-
 tione confundant, vt *Suar. tom. 3. n. 204.*
 11. *ceptum Decalogi lib. 7. cap. 3. n. 204. & Peler-
 ianus de adu. salub. cap. 4. sect. 3. n. 69.*
 20. Prima tuius conclusionis pars de se est ma-
 nifesta; nam sapè varijs existentibus dubijs
 circa paupertatem propriè insistenti, necessarij
 sunt interpretationes, & sic de tacto in nostra
 Societate tum vniuersales Cõgregationes, tum
 ipsi superiores superiores, nempe Patres Genera-
 les multa circa nostram paupertatem declara-
 runt, & de hoc puncto nulla est difficultas, &
 ambiguitas. Secunda autem pars probatur ex
 præi priorum, & præsentum religiosorum, qui
 in multis casibus sibi voto contenti; vel accip-
 iunt, vel aliquid donant, iudicantes gratum
 id tunc Superioribus, & talis interpretatio est
 vera, & propria ratihabitionis, de qua nonnulla
 poterit esse controversia, quoad modum; & de
 hoc puncto erit sermo paragrapho sequenti.
 Tertia deniq; pars, si attentè num. o. consideren-
 tur, facta clarè, in talor, & inest, & ex eo dedu-
 citur, quia vniuersaliter dicitur, nisi dñi cogitant,
 se off. et casus, in quo vñs Episkie aliquo mo-
 do habetur, qui tamen non ita facile obuius in
 præi. habetur, & præterit inter benè instruc-
 tas Religiones; sic enim declaratur; ¶ Sit Reli-
 giosus grauer indigens simpliciter necessarijs
 ad vñum, vestium, vel ad ægritudinem ali-
 quam depellendam; & ipse suam indigentiam
 Prelio aperit, qui tamen, aut ex iniquitate, aut
 ex ineredulitate quadam, nequeat Religiosus
 propriam testanti egritudine, sicut præstare;
 In his autem circumstantijs poterit Religiosus
 ille, etiam Superiore inuocato, ex bonis monasterijs
 sibi provideo, quantum satis erit, vt illi necessi-
 tarii subueniat, & si monasterium nequeat sub-
 ministrare, ab extraneis sibi necessarijs subueni-
 ens inquirere poterit, vel titulo gratuita
 donationis, vel elemosinæ sub quocumq; quod pau-
 peratis voto desinet, illud interpretandum non
 obligare in hoc casu singulari; quæ quidem in-
 terpretatio ab Episkia procedit. Duo autem ad
 præ-

presens dictum verificandum, probare oportet: Primo usum prædictorum bonorum contra voluntatem Prælati in his circumstantiis esse licitum. Secundo cohonestari per recursum ad Episcopiam: probatur autem primum membrum ex factis communi Doctorum consensu, illud enim expressè docet *Rodrigiu summa par. 2. cap. 33. concl. 11. Sanchez in decal. lib. 7. cap. 19. n. 54. Bonacina de resit. disp. 3. quest. 10. pun. 3. nu. 3. Castropalaus tom. 3. tract. 16. disp. 3. pun. 23. num. 10. in fine Lexana in quali. reg. par. 1. cap. 6. num. 30. Pellizzarius in man. reg. tom. 1. tract. 4. cap. 2. sect. 3. num. 42. & de monial. c. 4. sect. 1. num. 39. & alij.*

Probat etiam ratione. Subditus pauperem vocas non promittit, nisi eam, quam profitetur Religio, cui se adscribere voluit, & non aliam strictiorem; proinde in casu posito, accipiens bona Monasterij, aut aliena per donationem accepta, non operatur contra votum à se emissum, ergo vsus prædictorum bonorum contra irrationabilem voluntatem Prælati erit licitus.

- 12 † Contra hanc sententiam posset quis obijcere doctrinam, & opinionem *Patris Suarez tom. 3. de relig. lib. 8. cap. 1. & num. 19. vsq; ad 24. ubi fusè conatur probare licentiam tantum debitam, & non obtentam nõ sufficere, vt subditus sine voluntate Superioris rem aliquam accipiat, etiam si irrationabiliter negetur licentia, & peccet Superior eam negans; & respondens ad instantiam cõtrariam factam num. 21. Videlicet subditum per votum nõ se obligasse nisi ad pauperem rationi consentaneam, & rationabilem; respondet num. 22. distinguens dupliciter esse posse irrationabilem prohibitionem hanc, nempe, contrariè, & priuatiuè; cõtrariè, quando Superior prohibet id, ad quod subditus tenetur sub peccato, priuatiuè quando prohibet, & quamuis peccet, subditus tamen non peccat id exequens, & seruans rigorem paupertatis; eandem doctrinam amplectitur *Castropalaus loc. cit.* hoc autem contingere videtur in nostro casu, in quo supponimus, subditum non peccare non capiendõ bona illa, quæ sunt sibi necessaria, licet Superior imprudenter se gerat, non suppeditando necessaria, vel de eorum acceptione, & vsu licentiam negando; igitur iuxta hanc doctrinam non poterit subditus vsu Episcopiam, accipiens bona illa, ex eo quod licentia sit debita.*

- 13 † Respondeo, si illorum Authorum doctrina attentè attendatur, facile colligetur in casu nostro non contineri, nam *Castropalaus* expressè post datam doctrinam, illum excipit in fine *Illius numeri*, limitans quando licentia est debita; ex eo, quod Religiosus ius habet, à Religione, vt sibi necessaria concedatur, & quamuis Superior licentiam neget, iure ipso à Religione conceditur, & subdit, *Quapropter si Prælati deficiat in subministrandis necessarijs ad vsuum, restitutum &c. iuxta Religionis morem, & etiam neget facultatem, vt subditus ab externis accipiat sibi necessa-*

ria, talis negatio, vt iniqua nullius est considerationis, contra ius à Religione concessum; sic ex Castropalaus; qui casum nostrum, clare excludit, & licet *Patris Suarez* ita aperte non loquatur, nihilominus per ea, quæ habet num. 31. eiusdem capituli inferitur eadem exceptio; asserit enim facilius excusari subditos à culpa graui, accipientes rem sibi necessariam, & Prælatum esse immeritò inuium, saltem de substantia acceptationis, & quamuis videatur non excusari sic accipientem à culpa leui, id tamen significat, quia locutus fuerat supra, quando propria veluti auctoritate subditus accipit, & sibi rem applicat absque expressa licentia Superioris, qui talem esset inuitus quoad modum.

Ex his igitur manifestum fiet, duos hos Auctores eam doctrinam tradentes nonuisse loquutos de rebus necessarijs, ex quarum carentia subditus graue pateretur nocentum corporale; quicquid sit tandem id quod asserit *Castropalaus* de illo iure, quod agnoscit in subdito, in rebus temporalibus Monasterij, vi cuius iuris, addit, licentiam concedi à Religione, quicquid sit, inquam, de tali iure, de quo nolo disputare, nequè illi ita facile assentiri possum ob varias rationes, sufficit nobis ab his Authoribus casum præsentem fuisse exceptum. Et hæc de primo, quod erat ostendendum, scilicet de honestate vsus bonorum temporalium. Remanet vt secundum membrum probemus, nimirum vsum prædictum cohonestari, recursum habendo ad Episcopiam: Sic igitur hoc ostendo; casus iste particularis, vt suppono, non cogit subditum, vt sibi prouideat vi alicuius legis, aut præcepti; possit enim sustinere indigentiam illam, non solum absque vlla culpa ex parte sui, verum etiam cum laude, & merito, quamuis ad id minime astringatur: Rursus non excipitur casus secundum se ab ipsa lege voti, nequè ab alia; non enim in emittendo voto facta fuit restrictio; Propterea casus secundum speciem, præscindendo scilicet ab iniqua negatione licentiæ, & ab indigentia, & considerando dumtaxat acceptationem ipsam, comprehenditur sub voto, vt patet; denique, circumstantijs extrinsecis positis, nempe, negatione licentiæ, & necessitate ex parte subditij, casus fit particularis, & interpretationem admittit, videlicet non esse sub voto comprehensum, spectando institutum talis Religionis, intentionem voventis, &c. ergo excipitur per Episcopiam. Antecedens est manifestum ex eius partium declaratione; consequentia autem, in qua manet vis, probari potest ex illis conditionibus, quas §. 6. vt necessarias ad vsum Episcopiarum, quæ sunt enumeratæ in hoc antecedente.

Dices: potest casus positus excipi per simplicem interpretationem; ergo non per Episcopiam.

- 14 Respondeo, si attendatur † discrimen inter simplicem interpretationem, generaliter sumptam, & inter interpretationem, quæ est

est ab æquitate, statim deprehendetur, interpretationem hanc, de qua est sermo, esse ab ipsa æquitate: tunc autem scilicet simplex interpretatio legis, seu præcepti, quando casus secundum sui substantiam, & secundum speciem excluditur à lege, ut evenit in quamplurimis declarationibus, quæ in dies fiunt circa pauperatam proprii instituti, per quas varia dubia declarantur, non quo ad casus individuales, sed quo ad específicos, explicando, an contineantur sub voto pauperatis nec ne? tales autem interpretationes non sunt pæ Episkiam, cum solum tendant ad declarandam substantiam voti, iuxta proprium institutum, sine interpretatio sit authentica à Superioribus, siue doctrinalis à Doctoribus, vs privatis personis: at quando casus est singularis, & non excluditur per aliquam legem, aut decretum, sed per interpretationem factam ab ipso met subdito, iuxta dictamen prudentiæ, & iudicatur hic, & nunc non ratione sui, ut sic, sed ratione alicuius circumstantiæ superuenientis non includi sub lege, tunc non est simplex interpretatio, sed est Episkia, & hoc pacto excludimus casum præsentem, iudicando inanimè comprehensum fuisse sub intentione Religiosi votum emittentis.

Dices Episkia est benigna interpretatio de mente legislatoris, nolentis casum particularem includere sub lege; † at ista in casu posito non est de mente legislatoris, ergo non est Episkia. probatur minor, quia ipse subditus, qui votum, suam propriam mentem interpretatur.

¶ Respondeo primò. In casu de quo agimus, legislatorem esse ipsammet vouentem, nam votum emittens, quamdam sibi imposuit legem: proinde mentem suam tempore voti interpretatur, iudicans sub voto illo non comprehendi casum hunc particularem, & hoc semper præsumitur, dum non constet de contrario.

Respondeo secundò. Eodem modo etiam fit interpretatio Canonici legislatoris, prohibentis vniuersali sermone in virtute Sanctæ Obedientiæ, ne quis Regularis proprium, aliquo modo possideat: Sic in cap. Cum ad monasterium de statu Monachis

Et cap. non distatis 12. quest. 3.
quod etiam confirmat Concilium Tridentinum
ses. 25. cap. 20. de
Regul. & Monial.

§. IX.

Num religiosæ paupertati deroget alicuius rei vsus per rati-
habitationem, si quoad substan-
tiam placeat Prælato, displiceat
verò quoad modum?

S V M M A R I V M.

- 1 Refertur opinio, quæ asserit per tale vsuum dari pauperatam.
- 2 Oppositum defendunt alij.
- 3 Modus explicandus posuit à Thoma Sanchez relinquat animum sitis perplexum.
- 4 Prælato se declarante, nolite licentiam, etiam de substantiæ rei, concedere, nequit subditus absq; peccato contra pauperatam donare, aut recipere.
- 5 Tali declaratione præcisè, ab Authore secunda sententia, ut probabilior, recipitur.
- 6 Instantia in contrarium ex textu civilis desumpta.
- 7 Explicatur textus.
- 8 In his ratihabitationibus aliqua sæpè interuenit culpa; sed leuis, contra obedientiam, non autem contra pauperatam.
- 9 Fusiè respondetur ad fundamentum, cui innititur Delugo; & eius forma arguendi, & doctrina expenduntur.
- 10 Instantia, per quam probatur, licentiam præsumptam non sufficere, sicut non sufficit ad valorem quorundam actuum.
- 11 Soluitur hoc argumentum, nam aliud est licentiam esse necessariam ad valorem, aliud vero ad solam bonitatem actus.
- 12 Assertur paritas desumpta ex necessitate licentiæ præcedentis, vs Professus valide donec, aut recipiat.
- 13 Diluitur, ostendendo disparitatem.
- 14 Alia obiectio in contrarium proponitur.
- 15 Validitas est duplex, firma, & retrahibilis, ad illam requiritur licentia præcedens, seu ad istam.

ARTEM affirmantem & tuer-
tur, & fusiè defendit Cardinalis
Delugo tom. 1. de iust. disp. 3. sess.
7. num. 124. vult enim non
sufficere ratihabitationem funda-
tam in iudicio, quo creditur Su-

periores concessuram licentiam, si peccetur;
sed ulterius requiri, ut existimet eidem Su-
periori non displicere, ut absq; petitione licentiæ
id fiat, nempe ut in his circumstantiis subditus
aliquid pecuniæ, aut pecunijs æstimabile do-
net, vel recipiat, licentia prius non habita;
aliter tota religiosæ disciplina euerteretur, quia
nunquam

abſq; petitione licentia id fiat, nempe vt in his circumſtantijs ſubditus aliquid pecunie, aut pecunijs æſtimabile donet, vel recipiat, licetia, prius non habita; aliter tota religioſa diſciplina euerteretur, quia nunquam eſſet recurrendum ad Superiorem pro licentia obtinenda, quod eſt magnum inconueniens. Probat autẽ prædictus Author opinionem hanc tali diſcurſu: Si talis licetia ſub conditione præſumpta, quoad ſubſtantiam acceptioſis, & non quoad modum, eſſet ſatis ad non peccandum contra votum paupertatis, nunquam daretur caſus, in quo eſſet petenda, & conſequenter tota religioſa diſciplina corrueret; probatur ſequela, vel eam creditur concedenda licentia, vel non creditur. Si non creditur, ſtulte petitur, quod negandum ſcitur; ſi creditur concedenda, iam ipſa creditur ſubſcic per te, abſq; alia petitione licentia; ergo nunquam daretur caſus, in quo licentia eſſet petenda. Et confirmatur, quia licet Religioſus ſubditus eredeat licentiam eſſe negandam à Superiore immediato, poſſet probabiliter ſibi perſuadere, eam eſſe concedendam à Provinciali, vel à Generali, & ſi crederet ab his negandam, ſperaret concedendam à Nuntio, aut Legato, vel tandem à Summo Pontifice; hi enim omnes ſunt legitimi Superiores, & ſic nunquam eueniret caſus, in quo huiusmodi petitio eſſet faciẽda: ita diſcurrit Delugo & in eadem opinione videtur eſſe Bonacina de reſtit. diſp. 2. quaſt. 50. pu. 3. num. 4. *Lexarr. in quaſt. Reg. par. 1. cap. 6. num. 56.* cui aſcribuntur aliqui docti Recentiores.

2. Ceterum alij oppoſitum ſentunt, & videlicet, ſatis eſſe præſumptam licentiam, iudicando, quod ſi peteretur, Superior eam eſſet cõceſſurus, quamvis modus Clauſuſus diſpliceat; ita Rodrig. in quaſt. reg. tom. 3. quaſt. 29. art. 10. coucl. 7. & art. 11. in fine. Nauarr. in comment. 2. de Relig. num. 30. Leſſius lib. 2. de iuſt. cap. 41. num. 79. Suarez tom. 3. de Relig. lib. 8. cap. 12. num. 21. Graph. in dec. par. 2. lib. 3. cap. 5. num. 34. Tannerus in 2. diſp. 6. quaſt. 3. dub. 4. num. 103. Rebell. par. 2. de obligat. iuſt. lib. 3. quaſt. 1. ſect. 3. num. 22. Layman in ſumma lib. 4. traſt. 5. cap. 7. nu. 4. ver. (ſufficit item) Pęgrinus de ſubdito Relig. tom. 1. quaſt. 2. §. 3. uo. 2. Bordonus in conſil. reg. reſol. 43. num. 31. Bartholomæus à S. Faſto in ſpeculo conſeſſ. diſp. 34. quaſt. 42. num. 5. & in theolog. lib. 8. quaſt. 126. Fagundez in 7. præcept. decal. lib. 7. cap. 5. nu. 16. 17. Diana par. 1. traſt. 6. reſol. 31. Pęlizarius in manual. reg. traſt. 4. cap. 2. num. 409. & 410. Non tereſero pro hac ſententia Patrem Sanchez, quia licet eam amplectatur lib. 7. in decal. cap. 19. num. 15. & nihilominus apponit limitationem quandam; quæ valde dubiam, & ſcrupuloſam reddidit hanc ſententiam, nempe ſi Præſatus non ſit notabiliter, ſed ſolum aliquid quantum inuitus, quoad modum; quibus enim poſſet exploratum habere gradum huius inuoluntati ex arte Superioris; Verum ſerẽ omnes reliqui citati, quamvis in prædictam conſpirent opinionem, nihilominus

non liberant Religioſum ita operatẽm, ab omni prorsus culpa, dicunt enim venialiter peccare ratione modi; an autẽ culpa iſta ſit cõtra obedientiam; an verò paupertatem, infra videbimus. Fundamentum huius ſecundæ ſententiæ vnicum eſt; nempe per voluntatem illam præſumptam Superioris tẽpore proprietatem in receptione, ſeu donatione, atq; adeo non eſſe peccatum contra paupertatem; interuenire autem culpam aliquã patet, quia caſus, quando non vrget, & modo debito poſſet ſubditus recurrere ad Superiorem, ſi id omittat; aliqua inuoluitur deordinatione in receptione, ſeu donatione, illa, & cum non videatur grauis, criſoſolum culpa venialis.

Hæ ſunt Doctõrum opiniones, quas circa materiam hanc inuenire potui, remanet, vt quid ipſe ſentiam declarem. Et à certioribus incipiens.

4. Dicendum eſt primò, & quando Superior apertè ſe explicat, nolle in eo caſu licentiam concedere, etiam de ſubſtantia, niſi quando tales concurrant circumſtantię, vt ſubditus in illis prudenter iudicet, Superiorem ipſum fore contentum, vt abſq; licentia petita, ſubditus recipiat, non poſſe abſq; peccato contra paupertatem à ſubdito aliquid recipi, aut donari. Concluſio à nemine repelli poterit, quia in tali caſu ſubditus proprio nomine reciperet, cum nulla, neq; expreſſa, naq; tacita, neque præſumpta exiſtente licentia, reſiſtente expreſſa voluntate contraria Prælati, idemq; dicerem, ſi in conſtitutionibus, & decretis, vel cõſuetudine Religioſis prohiberetur aliqua particularis, & determinata receptio, ſeu donatio, niſi expreſſa habeatur licentia, tunc & tacita, & multò magis præſumpta tolleretur.

Dicendum eſt ſecundò, præcisè apertis declarationibus in contrarium, probabiliorẽ & mihi videri ſecundam ſententiam, cui libenter aſcribor, arius aut horitati eorum, qui eam defendunt, eſt enim ſatis communis, oppoſita autẽ eſt aliquatulum rigida, & paucos pro ſe patronos habet. Concluſio iſta ſufficenter oſtenditur ratione illa, qua eius defenſores vtuntur; nam acceptio (& idem dico de largitione) cum illa habitudine, & ſubordinatione ad voluntatem Prælati, quam ſubditus hic, & nunc prudenter præſumit, omnem de medio tollit propter tacitã, quæ directè religioſe paupertati opponitur, & per conſeques etiam culpam in eodem paupertatis genere, quod optimè confirmari poterit per *Magiſtrum* omnes §. Reſol. ff. de furto vbi *ſpiciuntur* ſtatuit non eſſe iudicandum modo ſurti, ſi quis rem aliquam accipiat, putans eſſe iuxta Domini voluntatem, hoc eſt ſi iudicet à Domino donandam rem illam; idem aſſerit *Gloſ. ibidem*; ſufficit enim præſumpta voluntas, vt res ab obiecto ſurti extrahatur, ita & in caſu noſtro, vt res accepta, & donata auferatur ab obiecto proprietatis, ſatis erit habituſo illa ad præſumptam ſuperioris voluntatem.

6. Dices: & in textu citato non dicitur voluntatẽ Domini

Domini putatam, seu præsumptam fuisse, quoad solam substantiam acceptionis, & non fuisse quoad modum, & hoc non obstante, accipientem excusari à delicto furti, vt licentiam curreret paritas inter casum illum, & nostrum; at cum hoc minime ibi dicatur, debemus credere, in textu sermonem esse, quando Dominus iudicatur contentus, vt rem illam quis accipiat, præsumendo placitum Domini, quoad omnia, nempe & quoad substantiam, & quoad modum; ergo non valet paritas; & si respondeatur, neq; in eodem textu haberi consensum Domini quoad omnia prædicta, ideoque hoc gratis fingi; fateor neutrum haberi, proinde textus cum virumq; includere valeat, & neutrum exprimat, debemus indifferenter illum intelligere, hoc est, neq; pro nostra, neq; pro sua aduersarij illum adducere.

7 Respondeo, ¶ impertinens fuisse illud apponere, videlicet, agere, an præsumptio fuerit de voluntate Domini, tum quoad substantiam, tum quoad modum receptionis, quia modus non ponit actionem illam intra obiectum iustitiæ, aut iniustitiæ; sed sola acceptio, seu res pro vt stat sub acceptione; idcirco etiam si daretur displicuisse Domino modum attingendi rem; nihilominus recipiendum non fuisse forem; nam displicentia illa non potuisset constituere acceptionem intra latitudinem obiecti iniustitiæ; sed potius intra obiectum illius vitij, qd charitati opponitur; contrariare enim proximum, vt sic, directe contra charitatem tendit, non contra iustitiam; & si iudicaretur Dominus iniustus quoad modum, receptio illa non esset nisi venialis culpa, vt bene aduertit *Fagundes cap. cit. num. 17. 18.* & quamplures apud ipsum, & apud Sanchez vt supra nu. 13. Alias rationes vide apud laudatos Auctores.

8 Dicendum est tertio, ¶ receptio, seu donatio, eo modo, quo exercetur, aliquam inuoluit culpam venialem, non autem contra paupertatem, sed contra obedientiam. Prima pars huius conclusionis sufficienter probatur argumento superius tacto, dum ageremus de re hac; Secunda verò asseritur à Suarez cap. illo 8. num. 11. tum initio, tum in fine, dicens, quod cum displicentia Superioris sit tantum de modo, excusatur subditum à proprietate præsumpta voluntas Prælati, quamuis non excuset ab inobedientia; non esse contra paupertatem suadet, quia receptio cum fiat dependenter à voluntate Superioris prudentes præsumpta, caret omni proprietate, & per consequens nullam inuoluit deordinationem contra paupertatem ipsam.

9 Ad argumenta autem, ¶ quibus opposita sententia probatur, laboriosum non est respondere; idcirco, quod Cardinalis Delugo arguens contra nostram opinionem objicit, nempe dissolutionem religiosæ disciplinæ, est illi negandum, si sermo sit de conuenienti terrore vfu, in earundem acceptione, & donatione. Et vt plene totam huius Authoris doctrinam expendamus, camq; quatenus contra nos facit,

efficaciter impugnemus, nonnulla, quæ in progressu discursus continentur, & mihi displicent, in medium adducam. Primò enim est circa formam arguendi, quæ supra retulimus, volens enim ipse inferre contra nos inconueniens illud, scilicet, numquam esse petendam licentiam, sic argumentatur: Vel creditur concedenda, vel non creditur; si non creditur, stulte petitur, quod negandum scitur: Si verò creditur concedenda, per nos satis erit credulitas ista, absque eo, quod subditus licentiam à suo Prælato exposulet. Ex tali autem bimembri Enthymemate, quis non videat consequentiam intentam inferri non posse, quamuis totum Enthymema illi daremus: volebat enim ipse inferre vniuersaliter, numquam dari casum, in quo sit necessarium licentiam petere; at quamuis ex primo membro Enthymematis id sequatur iuxta nostram opinionem, si paupertatem dumtaxat attendamus, & non obedientiam, vt declarabimus, videlicet, non creditur licentia concedenda; si nequaquam tamen sequitur ex secundo, nam ex negatione illius credulitatis solum habetur carentia iudicij de præsumpta voluntate Superioris, non autem habetur iudicium, quo positum iudicetur, licentiam esse denegandam, sed poterit intellectus anceps manens, neque iudicare esse concedendam, neque esse denegandam; ac proinde in tali dubietate locus dabitur recurrendi ad Prælatum, vt ab eo licentia obtineatur, vel vt eiusdem intentio subditum latens, exploretur: igitur non videtur aptum Enthymema sub illo modo formatum, ad inferendam consequentiam intentam: debuisset autem arguens illud formare non sub terminis contradictorijs, sed contrarijs, & vltimam eiusdem Enthymematis propositionem, non vt negantem, sed vt infinitatim proponerem, hoc pacto [Vel creditur concedenda, vel creditur non concedenda] hæc enim duæ propositiones sunt inter se valde diuersæ, vt ex principijs logicis est manifestum: aliud enim est, non credere, v. g. Ioannem esse album, aliud credere non esse album; prima propositio est negatiua, per quam vi formæ solum significatur, in intellectu non esse positium iudicium de carentia albedinis in Ioanne; alia verò propositio est affirmatiua, & importat positium iudicium, quo actu iudicatur Ioannem esse negationem albedinis: sic in casu nostro, ex eo, quod subditus non credat, secundum rigorem formæ solum significatur in eo esse carentiam iudicij de licentia non concedenda; per aliam verò propositionem, quatenus dicitur credere, licentiam non esse concedendam, significamus actuale iudicium, quo ipse subditus positum iudicat, à Superiore licentiam fore negandam, etiam si petatur. Et hoc proculdubio exitum intentum fuisse a viro docto, & ingenioso, vt ex eius discursu aperte colligitur.

Sed quis hoc pacto Enthymema formet, arguens neq;

neq; intentum habebit, ad inferendam consequendam illam, scilicet, ex nostra doctrina sequi, numquam astringi subditum ad licentiam petendam, hoc autem minime inferri, ex duplici capite euidenter demonstrat: Primò, quia, licet subditus credat, à Superiore concedendam fore; nihilominus non sequitur, petendam non esse: neq; hoc à nobis assertur; nam & si illam non postulando, paupertati minime derogetur, derogatur tamen obedientiæ per illum modum clandestinum, qui Superiori displicet, ideoque tenebitur subditus talè licentiam petere, quando recipit, aut donat. Secundò, et præciudicè ab obedientia, nihil per illud Euthymiam præstat, quocùq; modo torquetur, iue. n. priori, iue scilicet modo conficiatur, poterit frequenter dubiū emergere de intentione, & voluntate Superioris, & tunc subditus eiturbas, neq; credit esse concedendam, neq; credit non concedendam, sed in æquilibrio manet; ideoq; etiam firma per se nostra opinio, quam plurimi se offerre possunt casus, in quibus vigeat necessitas recurrendi ad Superiorem pro licentia obtinenda; ac proinde non sequitur illud inconueniens, quod contra nos obijcit Delugo, videlicet, numquam necessitatem euenire de licentia postulanda. Adde etiam, quamuis credatur, licentiam esse negandam, non sequitur stultum fore eam petere, quia ob varios fines cohonestari poterit, v. g. vel ad exercendum actum humilitatis, vel ti res, de qua est petitio, sit necessaria, Superior nequeat se excusare, dicens, eam fuisse concessuram, si à subdito petita fuisset, vel quid simile. Præterea, quamuis credatur esse concedendam, nihilominus non erit superuacuum recurrere ad Superiorem, sed valde pium, & laudabile, vt sic magis elaceat religiosi humilitas, & sub-Ordinatio.

Ad illud verò, quod ab eodem Authore additur, & à nobis pro confirmatione eius sententiæ initio positum fuit, respondeo, cum religiosus credit, licentiam negandam fore ab immediato Prælato, non ita facile præsumi poterit, concedendam esse ab alijs mediatis Superioribus, ascendendo vsq; ad Summum Pontificè quando enim negatio non procedit ex prauo affectu, aut ignorantia, vt plurimum est prudēs & rationabilis, ideoq; potiùs præsumi debet confirmanda, quam tollenda ab alijs Prælatibus.

Secundo, quæ ab eodem asseruntur à au. 123. ni fallor, destruant statum controuersiæ, & nihil aduersus sententiam, quam tuemur, efficiunt; ibi enim explicat ipse Delugo opinionem Suarez, & aliorum, quibus & nos subscripsimus, eamq; ita lenire conatur, vt punctum difficultatis de medio tollat; ait enim opinionem Suarez &c. esse intelligendam, quando Prælati non est inuitus quoad substantiam, sed tantum quoad modum, & hoc ipsemet Delugo admittit, & satis congrua ratione suadet, ostendens in tali casu, subditum contra paupertatem non delinquere: Quando verò ita modus displicet, vt displicentia modi redundet in displicentiam substantiæ, & Superior velit sibi totum ius in-

substantiam reinere, eamq; prohibere, quantum potest, subditus nequit absq; graui culpa cõtra paupertatem recipere, aut donare. Hæc docet Delugo, & rectè; verum quænam habet in hoc cõtradiçtorem? neminem sanè; omnes enim nostræ sententiæ Patroni id expressis verbis affirmant, & vltrò concedunt etiamq; partem, proinde si Cardinalis Delugo nil aliud velit, nobiscum manifestè sentit, & inter nos, & ipsum, quantum ad punctum hoc cessat omnis controuersia.

Duo autem supersunt examinanda, quæ ab eodem Authore, quamuis leuiter tanguntur, de quibus disceptationi locus datur: Primò an præsumenda sit displicentia circa substantiam, quando displicentia circa modum est notabilis, vt videtur docere *Thomas Sanchez loc. cit.* & hoc, quia gradus iste est occultus, & sciri nequit à nobis, quando nam sit in ea quantitate, vt causet displicentiam de substantia. Adde etiam cū seruare modum hunc pertineat ad obiectum obedientiæ, sicuti illud non seruare ad obiectum inobedientiæ; non videtur facile suadendū, quia via ex augmento, aut decremento displicentiæ circa modum fiat transitus ad aliud obiectum, essentialiter diuersum, nempe ad obiectum voti paupertatis, & nõ sitamus intra limites proprii obiecti secundum magis, & minus. Sanè ex natura rei perspicuū est; hoc non haberis; si igitur habebitur, id erit ex mera volūtate Prælati, quæ tamen debet innotescere, vel iuridicè per statuta, & constitutiones, aut consuetudines legitime receptas in tali religione, vel saltem priuati per simplicem declarationem Prælati, & dum aliquo modo ex dictis non apparet, remanet, vt iudicium in hac re feramus secundum ius commune.

Secundò potest controuerti illud aliud, quod tãgit idem Delugo, videlicet, an in illis religionibus, in quibus strictè seruatur paupertas, hæc videatur esse Prælatorum intentio, nempe, vt cū facile pateat aditus ad Superiorem, velie ab ipso Prælato retineri totum ius, etiam quoad substantiam, ad vitanda incommoda prædicta.

Sed hæc animaduersio nihil facit contra me, etiam si illam amplectar, quia ex tali rigida paupertatis obseruatione, ad summum nil aliud colligeretur, nisi vel negatio præsumpti consensus in Superiore circa rei substantiam, vel non ita frequenter esse talem consensum præsumendum, præsertim in rebus magni, aut notabilis valoris, sed solum in rebus minoris momenti; ac non sequitur, quod quando prudèter est locus præsumendi, tunc sententia illa, quam tuemur, locum non habeat.

Ex hac igitur tota doctrina ab Authore isto contra nos tradita, eiusq; argumentis manifestè colligitur, nostram opinionem non solum aliquod detrimentum non pati, verum etiam in sua probabilitate persistere,

10 Dices † ad valorem actus, si necessaria sit licentia, debet præcedere, & insufficiēs est ea de futuro, & sic licentiam adaudiēdas confessiones ad assumēdum matrimonio, & similia, an-

tecedere oportet, & non sufficit esse præsumptam, vt ex communi, ostendit Sanchez lib. 3. de mar. disp. 33. num. 17. & seq. Ergo, & in casu nostro, cum receptio requiratur esse ex licentia Prælati, debet præcedere, & non satis est præsumpta, quæ est de futuro.

- 11 Respondeo, † negando paritatem; nam, aliud est loqui de valore actus, aliud nõ de valore, & substantia, sed de honestate, nempe; vt actus licite fiat; quando autem est sermo de valore, tunc præcedere debet licentia; tunc enim se tenet ex parte causæ operantis; scilicet, quando ad solam honestatem requiritur, tunc nisi aliud sit statutum, satis esse præsumptam. Ad argumētum autem, concessio antecedit, negamus consequentiam; nam licentia ad Sacramenta faciendâ pertinet ad constitutum causæ operantis, & ideo debet præcedere eo modo, quo causâ operantis: at in receptione pertinet ad paupertatem, requiritur licentia non ad validandam, sed ipsam receptionem honestandam; sufficit ergo præsumpta; inde est, ad hoc, vt valida sit donatio facta à Religioso professu, prærequiritur facultas concessa à Superiore, & sic antecedere oportet.

- 12 Instabis: † etiam licentia præsumpta in Religioso donante, siue accipiente requiritur ad validitatem, & non solum ad honestatem, siue receptionis, siue donationis factæ per Religiosum professum, currit igitur paritas: Antecedens, vt certum supponitur, nam donatio ista ipso facto est nulla, quia cum Religiosus professus sit dominij incapax, inhabilisq; ad acquirendum, aut transferendum dominium, nisi accedat Superioris consensus, nequit valide donare, neq; donarius facit suam rem donatam.

- 13 Respondeo, † in donatione, (& idem assero de receptione) duo esse attendenda, & honestatem, & valorem; ista autem duo non solum sunt separabilia, verum etiam a diuersis principijs procedentia; nam honestas actionis sufficienter resultat ex præsumpta voluntate Superioris, quia cum subditus donat cum relatione ad voluntatem Prælati, non cõsetur disponere de re illa tamquam propria, cū careat, & velle, & nolle, vt habetur in iure Canonico cap. Relig. de test. in 6. proinde donatione illa egreditur, vt ita dicam, affecta subiectione ad Prælatum, quatenus illius nomine, & non ipsius subditi exercetur: Valor autem procedit ab eo principio, in quo repetiuntur omnia requisita ad causandum, & inter alia sunt dominium, vel iurisdictione; idcirco, quando subditus donat rem aliquam, res illa non procedit à subdito tamquam à Domino, neq; tamquam à legitimo administratore, in cuius facultate sit distribuere, & disponere de re illa, vel alia, sed procedit ab illo veluti à ministrante, seu instrumēto Prælati, in quo residet potestas ad donandum.

- 14 Sed vterius vt gerbis: † licentia Superioris requiritur ad validitatem donationis; ergo eadem est paritas in hoc cum Sacramentis.

- 15 Respondeo, † concedendo paritatem, si ser-

mo sit de validitate firma, & irtractabilis; nam licet subditus præcedat præsumens honeste donet, seu recipiat; nihilominus donatio illa retractabilis est à Prælato, quando ex eius consensu tantum præsumptio processit, sic etiam receptio non est firma, sed irritabilis: Ceterum Sacramētum nequaquam ita se habere potest; nam semel confectum remanet irritabile, & sic licentia, qua vtitur Confessarius subditus, talis esse oportet, vt Sacramētum ab ipso Confessario irrevocabiler emanet; & quamvis interdum quoad suum effectum, nempe quoad gratiam causandam, maneat suspensum, vt in 3. par. Theologi affirmant, loquētes de Sacramēto in formi; quoad suam tamen constitutionem, est impossibile manere suspensum; quia eo momento, quo forma proportionatæ materiæ applicatur, vel conficitur substantia ipsius Sacramēti, vel non; si primum, nulla erit suspensio quoad eius substantiam; si secundum, nunquam idem numero Sacramētum resultabit. Verum in donatione, vel receptione, nullum existimari debet inconueniēs, si reuocabilitas admittitur, cum maximum, vt omnes fateantur, inconueniēs sit, illam in Sacramentis ponere; & sic patet disparitas inter donationem, & receptionem ex vna parte in Religioso operante secundum præsumptam voluntatem Prælati, & inter Sacramētum ex alia parte, etiam in ordine ad valorem.

S. X.

Quenam cognitio huius præsumptæ licentiæ requiratur?

SVM MARI M.

- 1 Aliqui moralem desiderant certitudinem.
- 2 Solam probabilem credulitatem sufficere, alij autumant.
- 3 Hæc secunda sententia admittenda est.
- 4 Respondetur ad contrarium argumentum.

1 **N**ON defunt; & qui moralem certitudinem postulant, vt subditus Religiosus prudenter valeat vi illius aliquid recipere, aut donare, ita sentit Molina tom. 2. de iust. disp. 376. nu. 7. requirēs, vt subditus Religiosus nihil recipere, aut donare possit, nisi ex beneplacito, saltem indubitate præsumpto sui Superioris, idem sustinet Petrus Ledesma in summa tom. 2. tract. 8. cap. 21. diff. 7. Ratio huius sententiæ est, ne subditus periculo exponatur recipiendi, aut donandi absque villa sui Prælati voluntate, quod esset peccatum contra votum paupertatis.

- 2 Sed alij † contenti sunt iudicio probabili, sic docet Sanchez lib. 7. in summa cap. 19. numero

mero §3. in fine, ubi tredecim graues Auctores pro hac sententiâ laudat; his autem addo *Fagundez lib. 7. in decal. cap. 3. num. 16. Castropalanum tom. 3. tit. 16. disp. 3. pun. 23. num. 8. Pellizar. in man. reg. trab. 4. cap. 2. num. 412. & Caramuelum in Reg. S. Bened. lib. 8. disp. 64. num. 960.* Ratio est communis de electione probabilis.

3 Dicendum est ¶ cum hac secunda sententiâ, quam vt probabilior recipio, & sufficienti argumento firmatur, nam probabilitas de beneplacito Superioris reddit Religiosum fatiutum, vt absq; periculo peccandi huic probabilitati possit adherere.

4 Ad argumentum in oppositum ¶ respõdeo, morale periculum operãtis contra votum paupertatis cessat, cum Religiosus operatur ductus probabili iudicio de præsumpta sui Superioris voluntate, neq; quicquam refert si contingat aliquando error, quatenus in Prælato verè non existit voluntas illa, quæ præsuntur; imò contraria inueniatur, non refert, inquam, nam satis erit prudẽter subditum iudicasse; quod si licentiam pateret, Superior cõset illam concessurus, & hoc ex sufficientibus signis, & motiuis, & in tali casu non diceretur receptio, seu donatio alicuius rei esse independenter à voluntate Superioris, & neque esset proprietaria; quia & si proxima, & specialis voluntas Prælati sit contraria, scilicet negatiua, in quantum ipse est paratus ad licentiam negandam, etiam si explicite ea peteretur; nihilominus manet, vt ita dicam, radicaliter quõdam generalis voluntas, per quam ita exigente sauit, & prudẽti hominum regimine, vnusquisq; Prælatus contortus sit in eo casu, quo subditus prudẽter iudicat Superiorem concessurum, quod postulat, possit subditum conformiter ad tale iudicium operari, nempe iuxta voluntatem rationabiliter præsumptam; talis autem generalis voluntas semper est præsumentis, dum non constat de contraria; est enim implicite, seu tacite imbibita in ea actuali voluntate, quam semel Prælatus habuit, suscipiens Monasterij administrationem, & gubernationem; intelligitur enim etiam suscipere cum intentione se gerendi in regimina subditorum iuxta dictam prædicitam, & modum hominibus proportionatam, & consuetum; addo ad hoc, quod dicimus melius firmandum, quod licet supponeremus in Prælato immediato iniquam intentionem repugnantem illi vniuersali, debiteq; intentioni, tunc satis erit, vt in Prælato immediato, & supremo generalis illa voluntas constans persistat, & demum recurrendum erit ad interpretandam per Episkiam intentionem ipsius subditi, cui tota obligatio ex voto emanans eodem nãsuranda est, videlicet in emissionem voti paupertatis, noluisse vouentem, se obligare ad non recipiendum, neque donandum cum tanto rigore, vt non possit recipere, aut donare, quando prudẽter præsunt Superioriorem licentiam concessurum, cum

enim rigor iste paupertatis sit valdè extraordinarius, & non ita prudens, non censetur in voto inclusus. Maneat igitur nullum adesse, periculum moraliter arrandi, cum subditus prudẽter præsunt de voluntate sui Prælati, & addo hoc argumentum esse etiam aliquo modo soluendum ab aduersarijs requirentibus caritativitatem moralem, cui non repugnat error physicus, in quantum à parte rei contrarium reperiri poterit.

§. XI.

Notæ præsumptam Superioris voluntatem inferentes, aperiantur.

SUMMARIUM.

- 1 Vt prudẽter præsumat voluntas Superioris, debent nonnulla concurrere signa.
- 2 Licentia non expressa, est duplex, tacita, & præsumpta.
- 3 Quid sit licentia tacita.
- 4 Quid sit præsumpta.
- 5 Signa, quæ prudẽter faciunt licentiam præsunt.
- 6 Signa in ratione signi certa esse debent, non esse satis esse probabilia.
- 7 Quid dicendum, quando Prælatus speculatiue oppositam teneat sententiam.

NEQVIT ¶ voluntas præsumpta Superioris in ordine ad licentiam concessendam prudẽter à subdito iudicari, nisi quædam notæ, seu signa præceat, ex quibus rationabiliter inferatur. Non erit igitur ab re, si in præceteri paragrapho notas ipsas, seu signa, & iudicia declaremus; & cum licentia, quæ non est expressa, ¶ sit duplex, nempe tacita, & præsumpta, licet ab Auctoribus non raro confundatur; diuersa esse debet signa huic duplici licentiæ proportionata; de circo breuiter suppono, licentiâ tacitam, pro vt à præsumpta distinctur, ¶ tam esse, quæ in aliquo signo externo in quo censetur inclusa, detegitur; E. C. si concedatur licentia Sacerdoti ad ingrediendum Monasterium Monialium, vt ibi celebret, in hac actione intelligitur tacite, seu interpretatiue licentia ingrediendi et eum focio, qui Sacto inferre debet. Rursus si detur licentia Sacerdoti Regulari ad confessionem Monialis ægroto excipienda, tacite datur sit focio ingrediendi cum illo. Et in materia paupertatis Prælatus mittens subditum Religiosum ad peregrinandum, intelligitur illi concedere facultatẽ ad accipiendam elemosinã; in his igitur actibus includitur tacite licentia ad prædicta exercenda.

4. Præsumpta verò est ea, † quæ per coniecturam, & iudicia procedit, nulla existente actione, in qua eo tempore inuoluitur, quo vi talis licentiæ aliquid exercetur. Signa autem, ex quibus voluntas ista præsumpta Superioris colligitur, multa sunt, quæ distinctè placet referre: † primò. Experiencia, qua Religiosus comperit similes facultates ab eodem Superiore, cuius voluntatem fauorabilem præsumit, sibi indultas fuisse, & in eisdem, aut similibus circumstantijs, quæ Superioris animam aptè sunt mouere, & ideo si tales decedent circumstantiæ non posset subditus, ex vi huius capituli, prudenter eandem in Prælati voluntatem præsumere: Ponamus exemplum: Concedat Superior subdito petenti facultatem expendendi quatuor, aut quinque aureos amico ipsius subditi peregrinatio, vel indigenti erogandos, vel ad quædam emenda munuscula, vt eidem amico, aut cognatis largiatur, quo peccato vellet subditus iste, alia vice, similem voluntatem in eodè Superiore præsumere, eisdem, vel similibus deficientibus circumstantijs malè præsumeret, proindeq; contra paupertatem delinqueret; Est etiam attendendum tempus, aut locus; nam aliqua rationabiliter conceduntur tali tempore, aut loco, & non alio, v.g. multa indulgeri possunt tempore bacchanalium, vel in loco, in quo subditi solent commemorari, ad animum reficiendum, & non in Monasterio, aut Conuentu, vbi strictior, & rigorosior seruat disciplina.

Secundò. Est qualitas personæ petentis; aliqua enim rationabiliter non denegatur senioribus, quæ tamen expedit denegare iunioribus; multa conceduntur Professis, & non Nouitijs; infirmis, & non sanis.

Tercio. Est ingenium Prælati: aliquis enim est austerus, rigidus, aut auarus; alius verò dulcis, suavis, aut liberalis; in illo autem non ita facile, sicuti in isto præsumere debet subditus, & præterea in isto frequentius, & in rebus maioris momenti, quam in illo.

Quarto. Enumerari potest affectus, animiq; coniunctio inter Superiorem, & subditum: idcirco si arctissimo amicitij vinculo sint coniuncti facile poterit benigna ipsius Prælati voluntas præsumi, quam si talis deficeret coniunctio.

Quinto. Est valde ponderanda res ipsa, de qua licentia postulat; si enim in bonum totius communitatis redundet, longè certior erit præsumenda fauorabilis voluntas Prælati, quam si in bonum priuatum cederet: Rursus facilius præsumeretur, si res ipsa peteretur ad subueniendum alicui necessitati ipsius subditi, quam si peteretur ad solam animi voluptatem.

Hæc & similia diligenter sunt attendenda, vt subditus prudenter, & non temerè formare sibi possit iudicium de præsumpta Prælati voluntate; caueant autem Religiosi, ne deordinatis passionibus ducti, examen prædictarum circumstantiarum cõtemnant, & iudicij sufficienter cõcurrere notas, ex quibus deducenda sit præsumpta licentia, cù tamen oppositum cõtingat, sic enim à peccato cõtra paupertatis votum minime sunt liberandi.

Dug mihi deniq; se offerunt difficultates enodandæ; prima est an iudicia, ex quibus est deducenda præsumpta voluntas Prælati, satis sit esse probabilia, an verò debeant esse certa, & euidentia.

6. † Respondeo debere esse omnino certa, & euidentia in ratione tigni, & vt omnem de medio repellamus equiuocationem, ista duo nõ sunt petenda, videlicet, an voluntas, seu licentia sufficiat, vt ex coniecturis probabiliter præsumatur, & an sufficiat, vt ipsa coniecturæ gradum probabilitatis non transcendat; primum procul dubio esse satis supra firmamus, postius reliquis conditionibus corroborantibus actionem, & hoc de se patet, quia valde onerosum foret, semper in hac re certitudinem requirere; ac secundum non sufficit, quia omnis probabilitas debet fundari in aliqua re morali firma, & certa, vt ex vi, quæ dicta sunt de opinione probabilis deduci poterit; sicuti enim ad hoc, vt tutè sequamur sententiam, duo attendere debemus, nempe honestatem materij, iudicandæ, vt probabile talem, honestatem inueniri in tali materia, circa quam operari intendimus, & rursus certò, & euidenter iudicium ferre de ipsa probabilitate, seu quod in idem recidit, euidenter iudicare, licitum esse operari circa talem materiam, quam probabiliter honestam existimamus, ita vt non sufficiat iudicium tantum probabile, de actione, seu electione nostra, vt ostendimus *dissepat. 1. cap. 9. Sic & in præsentis casu*, quamuis ad operandum vi præsumpta voluntas, seu licentiæ, satis sit probabilitas, ex varijs iudicijs habita; nihilominus probabilitas ipsa, seu coniecturæ, ex quibus oritur, debent certò iudicari probabiles, seu euidenter agnoscere ex illis probabilitatibus inferri talis præsumptio.

7. Secunda difficultas expedienda est, † an opinio speculatiua Prælati existimantis, veram esse priorem sententiam, videlicet, ad honestè operandum circa vsurærum temporalium requiri, vt Religiosus iudicet futurum esse contentum Superiore, non solum de substantia rei, sed etiam de modo illo; an, inquam, subditus sciens talem sui Prælati opinionem, possit hac cognitione non obstantè, licetè operari, recipiendo, aut donando ex probabili opinione cõtraria, quam nos sequuti sumus; videtur autem honestè id fieri nõ posse, quia opinio illa, cui Superior adhaeret, impedit, quin in eodem subdito genere præsumptio de voluntate Prælati opposita. Sed cõtrarij cõsilio esse dicendum, nam & si Superior priorè illam opinionem minus fauorabilem amplectatur, cù hoc tamen stat, vt nolit prædicè prohibere subditis, ne posteriorè sequatur opinionem, neq; præsumendum est ex vi illius opinionis, velle Superiorè prohibere subditis receptiones, & donationes in eo casu, quo ipsimet subditi iudicet placere Superiori solà subditia, & nõ modò; rigor aut istè, nisi aliunde innotescat, nõ est præsumendum, cù potius præsumendum sit, intentionem Prælati esse omnia relinquere in dispositione iuris communis, & benignè se gerere quantum fas est cum proprijs subditis.

§. XII.

Religiosus aliquid per ratihabitionem accipiens, teneturne post factum Superiori id aperire?

S V M M A R I V M.

- 1 Preponitur ratio obligationem astringens.
- 2 Varij distinguuntur modi dicendi, & rem aliquam recipiendi.
- 3 Si res per ratihabitionem accepta sit cōsumpta non est subditus astringendus id Prælo manifestare.
- 4 Per accidens interdum ad id teneri poterit.
- 5 Quamvis male fide acceperit & consumpsit non obligatur subditus ad manifestandum casum Superiori.
- 6 Res accepta si exstat, & adequata ratio præsumendi licentiam fuerit difficultas adeundi Prælatum, tenetur subditus post factum illud Prælo aperire.
- 7 Secus si ratio præsumendi non fuerit difficultas adeundi Superiorem; sed probabilis existimatio de licentia.
- 8 In retentione aliquis reperitur culpa, si fuerit receptio; & oppositum tamen accidere poterit quibusdam concurrentibus circumstantijs.
- 9 Non erit saltem grauis culpa recipere sub ratihabitione, etiam si pateat aditus ad Superiorem contra aliquos oppositum sentientes.
- 10 Obijciuntur in contrarium argumenta ad hominem.
- 11 Satisfit obiectioni.
- 12 Vterius vrgetur, & soluitur instantia ex discrimine inter Episcopiam, & Ratihabitionem.
- 13 Diluitur ratio contraria initio posita.
- 14 Explicatur S. Bonauentura.

VIDETVR Religiosus & ad id obligandus, vt enim acceptio sit recte rationi consentanea, quando per ratihabitionem exercetur, debet fieri cum intentione detegendi illam Superiori, quamprimum opportunitas occurrerit, & pro hac sententia citari potest S. Bonauentura in specula discipline ad Nouitios cap. 4. in fine, vbi asserit, licitum esse subdito, probabiliter præsumendo consensum Superioris, aliquid facere, pro loco, & tempore, si postea id Superiori referat.

2 Cæterum vt quæsito plenè satisfaciamus, † varij sunt distinguendi modi, sub quibus casus quenire poterit.

Pro quare supponimus rem aliquam ita re-

cipi posse, vt statim consumetur, vel alienetur, vel vt permaneat apud ipsum Religiosum: Rursus attendendum erit, an adequata ratio præsumendi voluntatem Superioris, fuerit difficultas illum adeundi, an verò solum iudicium probabile ex notis, & coniecturis illatum. His omnibus præmissis

3 Dicendum est primò. Si res accepta fuit totaliter consumpta, † nulla, peste loquendo, est obligatio imponenda Religioso, vt detegat Superiori factum ipsum. Sic Nauarr. in comm. 2. regul. nu. 20. Suarez tom. 3. de Relig. lib. 8. cap. 11. nu. 3. Sanchez in decal. lib. 7. cap. 19. nu. 8. 9. Fagundez in sept. præcept. eiusdem decal. c. 5. num. 2. Bonacina de largit. mun. pun. 6. nu. 28. Pellizzar. in man. reg. tom. 1. irali. 4. cap. 2. num. 215. & alij. Ratio autem huius conclusionis est in promptu; quia in tali casu detegere receptum, & petere licentiam, si res est cōsumpta, ceterum profus inutile: ad præteritum enim nulla datur potestas; proinde siue Superior, negotio detecto, concedat, siue neget licentiam, quid voto paupertatis proficit? per accidens autem † in aliquibus circumstantijs, ob alios fines poterit Religiosus obligari ad id aperiendum, vt animaduertit Suarez, sed hoc non facit ad paupertatem, eiq; est quid extrinsecum.

4 Dicendum est secundò. Etiam si mala fide, & nulla, neq; præsumpta habita sit licentia, si res accepta consumpta, aut alienata fuerit, non tenetur subditus id Superiori detegere, & hoc ob eandem rationem; Sic Cardinalis De Lugo, vt supra.

5 † Dicendum est tertio. Re adhuc extante, si adequata ratio præsumendi licentiam, fuerit difficultas adeundi Superiorem, necessitate urgente, procul dubio tenetur subditus post factum omnia suo Superiori referre, vt unanimiter Authores citati docent. Probatur conclusio; quia in tantum receptio fuit licita, in quantum subditus in illis circumstantijs Superiorem cōsultare nõ poterat, atq; adeo sufficiens esse offerebat fundamentum præsumendi fauorabilem ipsius Superioris voluntatem; cessante impedimento, vt eiusdem rei extantibus retentio sit honesta, & cum debita subordinatione, obligatio remanet in subdito id Superiori manifestandum, facere, vt emendet, seu irretat factum, aut illud ratum habeat; aliter retentio erit absq; vlla licentia, & consequenter subditus propria voluntate, & indepēdenter à consensu Superioris rem retinebit, quod est contra votum paupertatis.

7 Dicendum est quarto. Si ratio præsumendi non fuit difficultas adeundi Superiorem, † sed probabile iudicium, quo subditus prudenter ex varijs notis, & motijs existimauit, facile à Superiore concedendam esse licentiam, si peteretur, tunc non astringetur certiore facere Superiorem de re accepta, sed poterit illam retinere; Sic laudati Authores: & ratio est, quia sicuti probabile illud iudicium fuit satis ad honestandam receptionem, ita remanens cum eadem probabilitate, sufficiens erit ad honestandam retentionem, sine vlla profus disparitate,

ritate, quantum spectat ad pauperem, quicquid sit de reliquo, si ob alios fines sit retentio ista detegenda.

8 Aduerto tamen in retentione ꝑ inueniri posse culpam aliquam, si in receptione interuenierit, vt accidit, quando modus clandestinus recipiendi, & non substantia displicet Superiori, tunc enim idem modus clandestinus retinendi erit etiam obiectum eiusdem displicentię, atq; adeo sicuti deordinatam, quamuis leuiter, vt supra explicauimus, reddidit receptionem, eodem modo dehonefuit retentionem, nisi aliqua circumstantia inueniat destruens in modo retinendi motiuum displicentię; & contra per aliquam circumstantiam posset interdum receptio per ratihibitionem absq; ulla, vel saltem cũ leui culpa exerceri, & retentio poterit esse cum peccato lethali, si Superior, vel constitutiones Religionis prohibeant quandam clandestinam retentionem, & precipiant, vt res, quę per ratihibitionem recipiunt, postea Superiori detegatur.

9 ꝑ Dicendum est quintò. Etiam si pateat aditus ad Superiorem, & Religiosus commodè possit licentiam petere, si ex probabilibus, & præsumpta voluntate Superioris rem aliquam accipiat, nõ peccabit saltem grauius erga pauperem. Est contra *Lessium lib. 2. de iust. cap. 4. nu. 79. Sed nostram conclusionem tuetur Suarez cap. cit. nu. 4. Sanchez vt supra, u. 5. Pelliczar. cap. cit. nu. 407. & quamuis à Suarez plures pro hac sententia laudentur, nihilominus id expressè nõ dicunt, probabiliter tamen ex eorũ doctrina colligi poterit. Ratio autem pro conclusione est, quia in tali casu subditus operatur cũ habitudine ad voluntatem Superioris, probabiliter, & prudenter præsumpta, ideoq; nõ dicitur propria voluntate recipere, quod sufficit in rigore ad tollendam proprietatem, vt patet ex dictis, dixi, saltem grauius, quia sepe excusari nequit ab aliqua deordinatione, & culpa veniali.*

10 Sed cõtra ad hominem ꝑ validam formatur argumentum; nam supra §. in 3. conclusione statuius, satis nõ esse iudicium probabile ad usum Episcopii, quando Superior conueniri poterit, & hoc ex communi sententia cum Suariorum defendim; ergo & in isto casu, neq; poterit Religiosus per ratihibitionem aliquid accipere, quando commodè potest Superiorem adire, ab eoq; expressam obtinere licentiam, par enim videtur ratio in vtroque casu.

11 ꝑ Respondeo, quamuis rem parum attente considerati argumentum concludere videatur ad hominem, & apud nostrę sententię sectatores, nihil de hac paritate tamen inueniri poterim; nihilominus nõ erit mihi difficile instantiam diluere; cõcesso igitur antecedere, negatur confessio, & paritas deducta; discrimen autem manifestè desumitur, spectado, & Episcopii, & ratihibitionem rigorosè acceptas; si enim diligenter attendamus, per Episcopii, vt supra diximus, fit interpretatio corrigendo, & emendando legem, vt deficientem in aliquo casu particulari, quem excludimus etiam cõtra verborum significationem, iudicando sub illis nõ comprehendimus,

eodemq; modo interpretamur legislatoris mentem; ad hoc autem faciendum, sola probabilitas, eo tempore, quo maior certitudo haberi potest, non erit sufficiens, neq; ex illa iudicium practicum conforme probabilitati speculatiuæ inferre prudenter possumus; ideoq; speculatiua tantum remanebit probabilitas illa; at per ratihibitionem nihil contra verba legis, eorumq; significationem facimus, imò iudicamus casum etiam singularem, circa quem ipsa ratihibitio versatur, comprehendere sub verbis, atq; adeo nõ corrigimus legem vt deficientem, & solum recurrimus ad præsumptam voluntatem Superioris, iudicando licentiam, seu dispensationem ab ipso concedendam; proinde tali iudicio prudenter posito, licet operamur.

12 Et si dicas, ꝑ per præsumptam licentiam, seu dispensationem lædi ipsam legem; nam, vt dici solet, dispensatio est vulnus legis, hoc tamen nihil officit, quia exemptio non oritur ex defectu ipsius legis; sed ex benigna voluntate Superioris, per varias notas prudenter deductas; at per Episcopii emendamus legem ex defectu ipsius in aliquo casu singulari, idcirco maior certitudo requiritur ad corrigendam legem, quam ad præsumendam dispensationem in illa; Et licet, quando Superior conueniri non potest, cõtenti simus de sola probabilitate, & dicamus, illam sufficere ad emendam legem, & ad excludendum casum, id tamen fit, quando necessitas ita vrget, vt moram nõ patiat, iudicando non fuisse intentionem legislatoris ferre legem cum tanto rigore, vt cum graui subditorum detrimento obliget; ideoq; talibus circumstantiis probabilitas coniuncta cũ necessitate reddit subditos moraliter certos, vt in eo casu lex non obliget, neq; etiam præsumitur, intentionem Superioris velle obligare, quæ tamen certitudo non habetur, si nulla sit necessitas, vel Superior conueniri possit. Et sic patet disparitas inter Episcopii, & ratihibitionem, quando solam probabilitatem de voluntate Superioris habemus, & ex vi illius Operari intendimus.

Ad fundamentum in contrarium initio positum ꝑ respondeo, posse receptionem cohonestari absq; illa intentione referendi eam ad Superiorem in casibus enarratis, ideoq; negandum est semper licitam receptionem esse faciendam cum habitudine ad ipsius detentionem.

14 Ad autoritatem verò *S. Bonau.* ꝑ respondeo, vel ipsum loqui, spectando perfectionem paupertatis, & Religiosę disciplinę, vel ad vitandam culpam aliquam, quamuis leuem, nõ aperiendo factum Superiori.

Et hæc circa Episcopii, & ratihibitionem discussa sufficiunt, ideoq; ad ea, quæ magis proprie intra limites dubij discriminis continentur, regredimur.

CAPVT IV.

Quæ in priuilegiorum vsu incertum reddunt animum, exponuntur.

NON intendimus in præsentia directè sermonem habere de natura, speciebus, & proprietatibus priuilegiorum; alièna enim est à nostro instituto talis tractatio: intendimus igitur solum tangere naturam, seu conditiones priuilegij, quatenus aliqua mentis hesitatio de eo nobis occurrat; idcirco principaliora seligimus, perfuldentes paragrafos proponimus.

§. I.

Reale ne, an vero personale, in dubio, sit existimandum priuilegium?

SUMMARIVM.

- 1 Reale potius quam personale in dubio existimandum esse nonnullis placuit.
- 2 Alij tunc et illud esse personale; loquendo de illo; quatenus iuri communis derogat, seu est de conuentionali.
- 3 Hæc vltima sententiâ amplius. Auctor.

inctione prædicta; si enim priuilegium nemini præiudicat, sed solum concedenti, se habet vt beneficium, ac proinde reale, quod est magis fauorabile; si autem præiudicat, strictè est interpretandum, atque adeo personale: si vero est conuentionale, & non solum transit ad heredes, & ideo erit reale, dum aliud ex verbis nõ cõstat.

§. II.

Priuilegium de non soluendis decimis, in dubio, explicandum ne sit de decimis super prædicia tantum acquisita, an etiam acquirenda?

SUMMARIVM.

- 1 Sermo est de decimis ipsi priuilegiati solutis.
- 2 In dubio extendendum est priuilegium ad futuras decimas.
- 3 Conclusio ratione probatur.
- 4 Quando est in præiudicium tertij restringitur.
- 5 Priuilegia ex merita Societatem extenduntur ad futurum tempus.

SUPPONIMVS remissionem decimarum per illud priuilegium legitime factam fuisse, & sermonè esse de decimis, cui solui debent ipsimet priuilegiati cõcedenti; dubium vero solum esse de extensione priuilegij, videlicet an sit explicandum de decimis, quæ erant soluendæ super prædicia tempore priuilegij iam acquisita, an vero de decimis super prædicia tantum acquirenda, hoc, postea.

NONVLLORVM fuit sententiâ in dubio priuilegium ÷ existimandum esse reale. Sic S. Antonin⁹ par. 4. tit. 40. cap. 1. §. 2. in Tractat. de priuileg. q. 4. nu. 74. h. m. m. Rodriq. in qq. reg. 20. t. 1. q. 56. art. 122.

- 1 Alij vero asserunt in dubio ÷ priuilegium ÷ præsumi personale. Sic docet Glose 25. qu. 2. in l. Bartol. cons. 189. nu. 4. & alij legistæ; quibus etiam adhæret Tambor. de iure Abbat. t. 2. c. 11. nu. 5. Riccius in collect. per. 2. collect. 264. illar. p. 4. tit. 1. cap. 1. art. 1. d. 45. nu. 5. in fine. Menoch. lib. 2. de præsumpt. 20. s. 12. Bassi. Paut. lib. 8. de mort. ca. 15. §. 1. nu. 2. C. q. loquens de priuilegio de rogato in 1. p. omni, & de priuilegio non conuentionali, quod est per modum contractus onerosi; nam in priuilegium non deroget iuri, est ampliamdum, quia se habet vt beneficium, & in dubio censetur reale; eodem modo existimandum erit priuilegium conuentionale, quod non fit gratis, sed vel accepta pecunia, vel aliqua pecunia æquivalenti. ÷ Hæc vltima sententiâ mihi placet quoad omnes sui partes, postea dicitur.

- 2 Dicendû est, tale priuilegium in dubio ÷ esse interpretandum se extendere ad decimas, etiam super prædicia in posterum obtinenda; ita statuitur cap. quinta in ead. priuilegij. ibi. Mantica de concil. vno. vol. 1. lib. 2. in. 6. n. 10. qui id probat à part; nam indubium, seu priuilegium in remissionem obsequij Ecclesiæ ab eodem Civitate, intelligitur etiam cõcessum Ecclesiæ cõtrofedi, vt asserit plures Iurisperiti apud eundem Manticum. ÷ Ratio autem nostræ cõclusionis est, quia priuilegium, quando nõ continet præiudicium tertij persone, sed præiudicium tantum illius, à quo datur, rarè est interpretandum, ideoq; conuentionale indefinitè æquales vniuersalis cõcessus si agetur sine præiudicio tertij, quia tunc priuilegium est potius restringendum, quam extendendum.

Ceterum est hæc ne inferas exemptionem, quam habet Societas, à solutione decimarum, licet sit in præiudicium tertij, nempe Episcoporum, Parochorum, &c. nõ se extendere ad prædicia futura, & ÷ tempore acquiruntur ab ipsa Societate, eiusq; bonis.

bonis incorporantur. † Ratio est, quia Societas amplissima habet privilegia & diuersis Summis Pontificibus concessa, & confirmata, clausulas, & derogationes valde efficaciae includentis, vt videre est in privilegio concesso d' Paulo III. Anno Domini 1549. 13 Kal. Nouembr. & alio concesso d' Pio IV. die 19. Aug. 1561. & d' Greg. XIII. deroganti cap. Nuper privilegium, primo Ianuarij 1578. fuit etiam ista notitza Societatis exemptio per varias Rotæ decisiones, & sententias conformes corroborata apud Paulum Rubrum tom. 3. decis. 44. nu. 3. & decis. 10. num. 3. & alibi.

S. III

Privilegium ad instar prædecessoris privilegij concessum, vtrum in dubio censi debeat extraordinarium personale, nec ne?

SUMMARIUM.

1. Ponitur exemplum.
2. Negatiuam aliqui sustinent.
3. Rerum translatio est in duplici differentia.
4. Vera est opinio negatiua, si de translatione naturali loquatur.
5. Concessio sub forma ordinaria non extenditur ad personalia antecessoris.
6. Secus si forma ordinaria, sub qua fit concessio sit extraordinaria.
7. Argumenta contraria solum primam conclusionem probant.

ONAMVS * exemplum v. g. si Princeps concedat alicui privilegium sub hac forma [concedo tibi talem rem, nempe dignitatē cathedram, vel quid simile, seu rem illam habuisti tuus prædecessor] dubium est an vt huius concessionis, intelligatur concessum privilegium aliquod extraordinarium personale, quod prædecessor habebat.

2. Partem negatiuam † sustinent aliqui, inter quos est Barboza in L. quia tales. ff. solut. mat. num. 3. Glosa in leg. hæres. ff. de acq. vel omni. bare. d. ver. in omne ius; & ibi Ang. Rom. & Iason. consil. 26. vol. 2. Giron. de expl. priuileg. 124. Ratio fundamentalis pro hac sententia est, quia nouus Beneficiarius succedit in omnibus ijs, quæ iure ordinario competebant prædecessori; non autem in privilegijs personalibus eiusdem; & ideo in prædicto dubio concessio non est explicanda ampliativè, sed solum restrictivè ad ea, quæ erant ordinariè annexa beneficio. Alij verò mox citandi cum quadam distinctione loquuntur.

Pro decisione aut huius questio supponendū est, † translationē rerum esse in duplici differentia, aliam naturalem, & ordinariam, quæ fit per successionē, sive fit per legatum, sive per donationē, &c. aliam verò per concessionē factam a Principe: Rursus est supponendū formam illā concessionis positā in titulo, esse posse ordinariam & consuetā, quāvis nihil a Principe præter beneficium cōcedatur, & posse esse extraordinariam, ita vt ille nō fuerit solitus concedere alijs prædecessoris beneficium, aut rem illam, sub hac forma. His positis

4. Dico primò, loquendo de translatione naturali, quæ cōstitit in successione, verā esse sententiam eorū, qui pro parte negatiua adducti sūt; nam successio, vt sic, limitata est ad ea tantum iura, quæ ordinariè annexa sunt beneficio, & non se extendit ad privilegia personalia. Ratio est, quia possidēs nō habet facultatē transferendi illa in posteros, proinde in huiusmodi privilegijs propriè loquendū non datur successio, & sic hæres, de quo loquitur Glos. l. c. non succedit in ijs, quæ personaliter Testatori cōpetebant, & ex hoc principio sequitur, quod Capitulum in Sede Vacante non succedat, nisi in illis, quæ iure ordinario Episcopo cōpetunt, non autem in ijs, quæ ex delegatione, vt habetur ex cap. Verum de for. compet.

5. Dico secundò, † si sermo sit de translatione, quatenus dicitur concessio facta a Principe, est distinguendū, nam si forma illa verborū, sub qua fit concessio, est ordinaria in omni prouisione talis beneficii, seu numeris, quorū ex liberalitate, seu gratia Principis cōceditur, ita vt in omni tali prouisione fiat æquiparatio illa ad antecessorē siue beneficii, seu munus prouisum fit, addēdo alia beneficia, siue nō; tunc prouisio sub hac forma nō extenditur ad privilegia personalia antecessoris. Probatū, quia verba ista, quæ æquiparantiā expriment, non significat necessariò antecessorē aliorū privilegiorū. cū p. ipsa met. Verba significet prouisio beneficii, facta antecessori: hinc cōcessio aliorū privilegiorū, proinde se habent, vt verba generalia, sub quibus non cōprehenduntur specialia privilegia. Ceterū si forma illorū verborū sit extraordinaria, & nunquā vitiosa fuerit, nisi cū prouisio beneficii addatur alia specialia privilegia; tunc prouisio amplius dicitur ad privilegia personalia prædecessoris: sic docet Suarez lib. 8. de leg. c. 15. n. 11. Castrop. d. 1. r. 13. d. 4. §. 2. n. 7. † & ad confirmandū asserit casū quemdam similem, qui in Cōpotosana Ecclesia euenit, idē est tenet Merolla tom. 3. p. 6. c. 1. diff. 4. Et ratio est, quia ex vna parte translatio ista non est successio, & ex alia parte nō est dispositio ordinaria, sed extraordinaria; atque adeo specialis, proinde effectū specialis, & acquirit in alijs cōsistere, nisi in cōcessione prædicti privilegiorū, quæ habebat prædecessor, & ad quæ respicit illa dispositio.
7. Argumenta verò, † quæ pro prima sententia adducta sunt, nihil aliud probant, nisi primā conclusionem, & primam partem secundæ, vt consideranti patet.

§. IV.

Perfistente animi dubietate, an privilegij confirmatio fit sub forma speciali, an potius sub forma communi, quid iudicandū?

S V M M A R I V M.

- 1 Duplex forma declaratur, sub qua confirmari solent privilegia.
- 2 Plures effectus sequuntur ex forma speciali quam ex communi.
- 3 Quid sit confirmatio ex certa scientia, & quid in forma communi.
- 4 Referuntur signa utriusque forma.
- 5 In dubio presumitur confirmatio ex certa scientia

PROPONIT quaestum ꝑ duplicem illam formam, sub qua Pontifex confirmare consuevit privilegia prius concessa, videlicet, aut sub forma communi, aut sub forma speciali, quae, Ex certa scientia, appellari solet, & de utraque fit mentio in iure Canonico, nam Cap. quia diuersitatem, de consc. prob. expressè ponitur forma communis, & in cap. 1. de transactio. signatur forma Ex certa scientia, illis verbis *Plenissima notiois (Glos. ibi,)* & idem colligitur ex cap. veniens, cap. Examinata de confirm. vii. & inur. Varij autem sunt huius duplicis formae effectus, de quibus latè Iurista, & Canonista discurrunt, sed plura, & longè maiora sequuntur ex forma speciali, quae dicitur Ex certa scientia, praesertim circa restitutionem privilegiorum reuocatorum, nouam eorumdem concessionem, &c. Confirmatio autem ex certa scientia, ꝑ ea est, quae procedit ex examine, post facta notitia rei confirmandae, eiusque circumstantiarum; confirmatio vero in forma communi solum supponit consuetam praedictorum cognitionem.

Signa verò, quibus in ipsa confirmatione intellet, sub qua forma emanauerit, ꝑ varia sunt, videlicet, si in instrumento inseratur tenor privilegij confirmandi, aut si minime inseratur, Pontifex expressè ait, ex certa scientia illud confirmare; tunc ius praesumit praesens in Pontifice exactam privilegij notitiam, vel si apponantur verba aequivalentia, vt si dicatur, De plenitudine potestatis, aut, Non obstantes leges contrarias, aut quid simile. videndi sunt Suarez lib. 8. de legib. cap. 18. & 19. qui fusè differit de hac re, & Sanchez lib. 7. in decal. cap. 29. n. 144. Castrop. to. 1. tr. 3. disp. 4. §. 10. Merolla to. 3. disp. 6. c. 5. du. 1. & alij Canonista ab eisè laudati.

His omnibus praehabitis, instituitur praesens quaestio; quia in interdū insurgere solet dubium, an confirmatio alicuius privilegij fit ex certa scientia, an verò in forma communi, & confirmatio ipsa continet tales clausulas, & verba obscura, quae ambiguitatem ingerunt, atque adeo dubium vinci nequit, & cum decisio nō patim

conducatur ad aliquos consequēdos effectus necne? pertinet ad nostram hanc tractationem de conscientia dubia, in tali ratione discrepantia determinatum ferre iudicium.

ꝑ Dicendū est, in dubio non esse praesumendam confirmationem processisse ex certa scientia. Ita Zabarel. consil. 44. ad n. 5. A lexand. consil. 59. n. 8. to. 1. Tuscus lit. C. coucl. 708. n. 3. Sanchez cap. cit. in fine. Merolla vt supra n. 7. ratio autē est, quia cum praesumptio non sit pro privilegiato, imò contra ipsum circa nouam concessionem, & restitutionem privilegiorum reuocatorum; idcirco confirmatio ex certa scientia non praesumitur esse, nisi ostēdatur, & per consequēs onus id probandi ipsimet privilegiato incumbit.

§. V.

Exoriente dubio, an privilegia hic, & nunc eximant Regulares ab Episcopi iurisdictione, pertineat ne ad ipsum Episcopum eorumdem privilegiorum interpretatio?

S V M M A R I V M.

- 1 Proponitur casus.
- 2 Pars negatiua concluditur.
- 3 Explicatur privilegium Societatis.
- 4 Iuridica horum privilegiorum interpretatio ad Pontificem spectat.
- 5 Refertur quoddam privilegium Caietano concessū.

PROTEST quodq; ꝑ euenire casus, in quo Ordinarius loci procedere intēdat contra Regularem aliquem; siue ciuilititer, siue criminaliter; ex aduerso tamē Regularis ille excipiat, nō posse Episcopum in causa illa se intromittere, stantibus privilegij Religionis eximētibus Regulares à iurisdictione Episcopali; verum cōtingere poterit verba privilegij esse adeò obscura, vt dubium resultet, an casus ille letigiosus cōprehendatur in privilegio: His autem praemisissis, inquirimus, an iuridica privilegij explicatio spectet ad ipsum Episcopum, vel ad aliquem alium.

2 Dicendū est primò ꝑ nō pertinere ad Episcopum. Ita Henricus lib. 7. de indulg. c. 25. n. 6. & in com. lit. Q. Sanchez in opusc. lib. 6. ca. 9. dub. 1. c. 34. loquēs de nostra Societate, quae privilegium habet concessum à Paulo III. die 18. Octob. ann. Dom. 1549. quod refertur in cōpēdio nostrorum privileg. §. 1. per illud autē Pontifex expressè se reseruat facultatē interpretati privilegia eiusdē Societatis, & prohibet omnibus Praelatis, ne praesumat interpretari privilegia nostrae Religionis concessa, siue clara sint, siue dubia; Eodem privilegio gaudent reliquae Religiones per communionem; sed praeter hoc particularia privilegia circa idem concesserunt Pontifices alijs Ordinibus, vt Clemens 11. ordina

Prædicatorū, & Minorum, ut refert *Casparubius* in cōpendio privilegiorum mendicantiū verb. *Privilegia fratrum* n. 3. & hac eādē sententiā per Authores citatos docēt *Ennman. Rodrig.* in qu. regulato. qu. 11. ar. 3. *Lezana* in summ. quest. reg. par. 4. Verb. *Privil.* nu. 12. *Tambur.* de iure Abb. disp. 16. quest. 6. tom. 3. *Cespedes* trall. de exempt. reg. cap. 2. 4. dub. 382. & alij. Ratio autem pro hac conclusione non est alia, nisi Summi Pōtificis voluntas in prædicto privilegio expressa; & fundatur in quadam congruentia, nam cum in iurgio controuersia inter Episcopū, & Regulares quoad iurisdictionem, non videbatur rationi consonum, ut iudicium de privilegio, in quo ponitur fundamentum, controuersie remitteretur ad Episcopum, qui in hoc negotio est pars, atq; adeo suspecta.

4. Dicendum est secundo, † Interpretationem iuridicam prædictorū privilegiorum ad ipsum Summum Pontificem spectare, & hoc est de iure communi, & statuitur in *Cap. venissent de iudic.* additur etiam ius speciale hoc ipsum præscribens, ut patet ex privilegio *Pauli III.* nostræ Societati concessio, quod supra retulimus.

5. Ceterum *Lezana* loc. cit. refert à *Salio II.* † mansisse privilegium concessum *Thomé de Vio Caietano* Generali Ordinis Prædicatorum, per quod dabatur illi facultas ad explicanda privilegia suæ Religionis concessa, & concedenda, quoad serenitatem conscientiarum subditorum, dumtaxat, haec autem facultatem ipse *Lezana*, *Pejrinus*, & *Tamburinus* intelligunt de interpretatione iuridica, & recte, quia ad doctrinale nō erat necessarium privilegium, neq; est prohibita: Demum aduertit ipsemet *Lezana*, quod quamvis privilegium istud collatum fuerit *Caietano*, per extensionem pertinet ad Generales in Ordine Prædicatorum succedentes, & per communicationem ad Generales aliorum ordinum: hoc autem admitto, si privilegium *Caietano* concessum non fuerit personale, sed reale: quale autem sit, definire non possum, quia illud ad manus meas minime peruenit.

§. VI.

In dubio an privilegium fuerit, nec ne reuocatum, sit ne pro reuocatione præsumendum?

SVM MARIUM.

1. Non expendimus causas, ob quas Princeps moveri solet ad privilegium reuocandū, neq; de modis, quibus reuocatur.
2. Hesitante animo, privilegium non præsumitur reuocatum.
3. Ratio desumitur ex odio, quod trahit reuocationem, & ex possessione, in qua est privilegiatus.

NON querimus, & neque exagitarare intendimus, causis, quæ mouere possunt Principem ad reuocandum privilegium à se, vel à suis prædecessoribus concessum, & quando validè, & licitè, quando solum validè, & quando neq; licitè, neque validè. Demum neque sermōnem habere intendimus de variis modis, quibus privilegia reuocari solent; hæc omnia, & similia iure nostro omittimus exagitanda in tractatu de legibus; scopus autem nostræ intentionis est indagare quid faciendum, cum dubitatio suboritur, an per decretum *V. G.* à Pontifice subsequenter editum, sit privilegium antecessens reuocatum, & verba ipsius decreti sint adeo obscura, ut non permittant ab intellectu positivè elici assensum potius vni, quam alteri parti adherentem, neque aliunde suppetat coniectura, seu præsumptio, per quam mens ipsius Pontificis colligatur; decidere autem tale dubium ad hanc materiam pertinet.

2. Dico igitur, † si pensatis omnibus, & sapientum consilio adhibito, adhuc animus in ancipiti versetur; tunc privilegium illud reuocatum minimè præsumi. ita quamplures ex Canonistis vs *Glos. 25. quest. 2. in fine summarij. Alciatus respons. 19. num. 4. Roman. conf. 327. num. 1. Paris. conf. 61. num. 71. lib. 2. Anchar. conf. 161. num. 3. Cardinal. conf. 52. num. 6. & plures alij*, quos laudat, & sequitur *Santars. var. resol. quest. 16. num. 11. & 12. Pontius lib. 8. de matrim. cap. 19. §. 2. num. 17. Merolla tom. 3. disput. 6. cap. 7. dub. 8. num. 222. Diana par. 4. tract. 3. resol. 51. in fine.* Ratio pro hac conclusione est, quia reuocatio est odiosa, atq; adeo in dubijs non præsumitur: addo aliam rationem; nam postquam privilegiatus reperitur in sua pacifica, & certa possessione sui privilegij, non est, ob dubium superueniens, spoliandus eadem possessione: debet igitur dilucidè constare de reuocatione, ad hoc vt privilegiatus cesset ab vsu illius privilegij.

CAPVT V.

Quæ sita conscientia, quæ in dispensationibus vsu veniunt, examinantur.

PLura, quæ de dispensationibus dici possunt, iure omittimus, & de ijs tantum, quæ dubiam terminant conscientiam, tractabimus.

§. I.

An dispensatio in dubio strictè,
an vero latè sit interpretanda?

S V M M A R I V M.

- 1 Dispensatio, per se loquendo, strictè est explicanda.
- 2 Ratio de sumitur ex iure Canonico.
- 3 In quibusdam casibus latè explicatur.

DICENDVM est, & per se loquendo dispensationem in dubio strictè esse explicandam; ita expressè deciditur cap. 1. §. Ille verò de filiis præsib. in 6. cui quidem decisioni Doctores altribuntur. Sanchez lib. 8. de matrim. d. 1. num. 3. Merolla tom. 2. disp. 4. cap. 6. dub. 1. num. 3. & alij. † Ratio autem assignatur in sex. cit. nam dispensatio exorbitans à iure restringi debet. Dixi, per se loquendo, quia interdum dispensatio admittit latam interpretationem, saltem intra naturalem verborum proprietatem; † & primò, sic ample exponitur, quando motu proprio Principis conceditur, quia tunc se habet, veluti Principis beneficium de eius liberalitate procedens, vt habetur cap. si motu de præsib. in 6. Secundò, quando dispensatio est in coopte iuris clausi amplè interpretatur, quia, tunc præsumitur motu proprio concessa, nisi tendat in præiudicium tertij, quia hoc pacto strictè explicatur; nonnullas alias limitationes vide apud prædictos Authores.

§. II.

Sitne idè afferendum de potestate dispensandi, animo hesitante, an ad aliquem casum se extendat?

S V M M A R I V M.

- 1 Potestas dispensandi est duplex.
- 2 Ampliam, per se loquendo, admittit interpretationem.
- 3 Dispensatio in fauorem dispensaturi, & pro personis indeterminatis latè exponitur.
- 4 In dubio censetur casus comprehensus sub potestate delegata.
- 5 Si tendis in præiudicium tertij strictè declaratur.

- 6 Idem afferendum de potestate delegata in gratiam persona dispensanda.
- 7 Strictè etiam est interpretanda, si pro persona determinata in gratiam delegati concedatur.

Và certioribus initiū demus, supponendum est, & potestatem dispensandi aliam esse ordinatiā quæ Episcopis, cæterisque Prelatis respectu suorum subditorum conuenit; & de hac propriè questum non procedit, cum apud omnes certum sit, esse amplè interpretandam, nam ita bonum commune, & rectum cuius regimen expostulat: aliam esse delegatam, quæ communicatur ab eo, in quo ordinaria residet, & de ista delegata est noster sermo. Respondeo autem directè ad questum per subsequentes conclusiones.

Dicendum est primò, Potestatem dispensandi, † per se loquendo, amplè esse explicandam; ita communiter Canonistæ, quos laudat, & sequitur Sanchez lib. 8. de matr. disp. 2. num. 1. & ratio est, quia concessio talis potestatis per se loquendo, existimatur purum beneficium Principis, quod latam exigit interpretationem, continet enim fauorem absq; odij mixtione, atque adeo extendendum iuxta 1. regulam iuris in 6. Dixi, per se loquendo, nam per accidens interdum potestas ista erit limitanda, & restringenda, vt mox declarabimus.

Dicendum est secundò, Potestatem, per se affecturam in gratiam dispensaturi, & pro personis indeterminatis † esse fauorabilem, atque adeo latè esse interpretandam; sic communiter Doctores Suarez lib. 6. de legib. cap. 17. num. 17. Sanchez loc. cit. Sais de legib. d. sp. 20. sec. 1. num. 210. Bonacina de legib. disp. 1. quaest. 3. p. 7. §. 1. num. 149. Merolla tom. 2. disp. 4. cap. 6. dub. 2. num. 8. 1. & alij. Probatur conclusio, quia potestas ista cum tali generalitate est vitis cõmunitati, & nemini nocet, proinde est purum beneficium, & ideo latè explicanda.

Dicendum est tertio, Ex præcedentibus conclusionibus directè colligi responsionè ad questum, nempe potestatis omnibus, scilicet verbis in delegatione concessis, & consuetudine, si forsitan adest de tali interpretatione, & alij omnibus circumstantijs, inquam, his omnibus perspectis, & consideratis adhuc in dubio versamur, an potestas dispensandi extendatur nec ne ad aliquem casum in particulari, tunc ex principijs factis debemus determinare casum illum † comprehendè sub tali potestate, ita Doctores citati; & ratio est in promptu, nam, cum sit fauorabilis est amplianda ad casus dubios; sicuti ob oppositam rationem † iustus dispensationem vt potè odiosam esse sit idè sumendam, & per consequens in dubio, iudicandum erit non se extendere ad casum illum.

Et hæc dicta sint, considerando ea, quæ per se conueniunt potestati dispensandi, de quibus hæcenus loquuti sumus; at cum conclusiones prædictæ in quibusdam circumstantijs locum non

non habent; in quantum potestas dispensandi iuxta dicta Authorum sumitur strictè, idcirco oportet hoc in alijs conclusionibus aperire, quod nunc præfabo.

Dicendum est quartò, Potestatem dispensandi, quando tedit in præiudicium tertie personæ, ¶ esse restringendam; sic Authores superius laudati, temperantes, seu limitantes doctrinam prædictam, & ratio est, quia in dubijs præsumendum est, quod Princeps concedens potestatem illam, velit, quantum minimum potest, & de re ius tertij, & ideo si Pontifex concedat Episcopo potestatem legitimandi, talis potestas erit restringenda, quia in quantum tendit in præiudicium alterius continet odium, ratione cuius erit coarctanda; & sic de alijs.

Dicendum est quintò, quando delegator potestas dispensandi per facultatem concessam ipsimet personæ dispensandi, ¶ datur illi facultas eligendi aliquem, qui secum dispenset, vt si Pontifex per aliquod breue concedat Titio facultatem ad eligendum quemcumq; Confessorium, qui sibi placuerit, vt secum dispenset in tali caso, impedimento ad contrahendum matrimonium, &c. tunc dicendum est, talem potestatem esse strictè explicandam, quia est quedam inchoata dispensatio.

Dicendum est sextò, si delegatio fiat in gratiam Commissarii, sed nominetur persona determinata, cum qua dispensandum erit, ¶ tunc esse etiam presè interpretandam; ita Felinus cap. vlt. de sum. num. 8. limit. 3. & hoc, quia cum non sit generalis, sed particularis, erit odiosa, sicuti ipsa dispensatio particularitatem quamdam sapiens.

Ex his autem, veluti ex quibusdam vniuersalibus principijs resolui possunt quamplures casus, quando occurrit difficultas, & dubitatio; ut potestas concessa extendatur, nec ne, ad aliquem casum in particulari.

§. III.

Duos eodem Episcopo generales habente Vicarios, dispensationem Pontificiam ad Vicarium, nomine minimè expresso, directam, vter ex illis exequi debeat?

SUMMARIUM

- 1 Si ex duobus vnus est principaliter Vicarius, illi delegatio commissi præsumitur.
- 2 Si aequè principales in dubio ad delegatorem esse recurrendum existimantur aliqui.
- 3 Alij putant eum esse delegatum, quem assignat.

4 Nonnullis placuit forte id esse determinandum.

5 Neutrum esse Iudicem esse effectum.

6 Impugnatur disparitas Breui.

7 Obijciunt ex iure Canonico, & soluitur.

8 In delegatorem non contentiosus illam esse.

Iudicem, cui rescriptum præsentatur, censuit Thomas Sanchez, eius tamen ratio non placet.

9 Efficacior ratione probatur.

Alter ex illis duobus est ¶ primicipalior, etiam si in delegacione nullus determinatè explicetur commissiohem intelligendam esse directam Vicario principaliori. Ita Glossa in clem. 2. de rescript. 5. Principalis, & in cap. quoniam Abb. de offic. & potest. Iud. delegat. 5. substitutum.

Ver. (sed pone quod plures) loquens de Archidiacono, quando plures sunt; Baldus in cap. quoniam, citato num. 4. Sanchez lib. 8. de matrim. disp. 27. num. 3. 6. Pbyrrus Corradus in practi. dispens. lib. 2. cap. 24. num. 95. Et ratio est quia cum sola dignitas in commissione exprimitur; nomen absolute prolaturum sit pro principaliori significato, & de hoc puncto nequit esse difficultas, que tamen habetur, quando duo illi Vicarij, seu quicumq; alij officiales, sunt æquè principales, nullam inuicem habentes dependentiam, & nec; ex proprio nomine, neque ex verbis colligi possit, vtri facta sit commissio, sed intellectus anceps maneat. In hoc casu aliquibus placet se esse recurrendum ad Principem delegantem, v. g. ad Papam, si ipse fuit delegans, vt declarat, de quo sentierit. Alij verò aiunt, ad illum censendam esse directam legationem, ¶ quem actor elegerit, sic Gloss. vt supra, e. a. quoniam. quia in literarum impetratione talem delegatum censetur fuisse electum: Et si ulterius quis petat quid retoluendum, si inter partes, in hoc puncto, sit dissentio, responderi posset, tunc illum esse existimandum Iudicem, cui primò delegatio fuit præsentata. Sed alijs placuit forte hoc esse diripiendum: ¶ hæc opinionem refert Beronius super illud caput. in 71.

5. Nec placet, & num. 74. 5. Non placet; eam verò rejicit, & merito, quia Iudices delegati dari debent à Superiore, & non à laicis.

Post longam autem discussionem ipse Beronius videtur velle omnes sub eodem nomine appellatiõ comprehensus, esse Iudices: sic à num. 77. vsque ad 81. inclusiue.

4 Dicendum est primò. ¶ Neutrum ex illis esse Iudicem cum effectu, donec Princeps declaret, quem ex illis elegerit; sic Sanchez loc. cit. & apud ipsam Hostensium, & quamplures alij Canonistæ; quam sententiam probant per textum in l. Duo sunt Titij de testam. etaria tutela, vbi ponitur casus, in quo testator reliquit Titium in tutorem, & si nequeat deprehendi, vtrum ex illis duobus nominare voluerit testator, non desicere ius, sed probationem, neutrum tamen esse tutorem; sic in casu nostro, nisi appareat vtri

veri ex illis duobus Vicarijs Pontifex causam delegaverit, recurrendum est ad ipsum delegatum: ut tollat dubitationem, & interim neutrum posse procedere: Et ratio omnium est, quia identitas illius nominis, siue officij impedit quin potius uni, quam alteri causam delegatam fuisse determinemus. Nec valet disparitas, quod dat *Berous* num. 81. *per. (Et praesertim)* dicens in casu illo esse expressum nomen proprium, quod vniuersali non aequipollet: in casu autem nostro, appellatum vniuersali esse aequuale; non valet, inquam, quia non video sufficiens fundamentum disparitatis, & quid in hoc operetur nomen esse proprium, aut appellatiuum; nam incertitudo, quae est causa proxima, ut interim neuter procedat, eodem modo se habet, siue proueniat ex voce, siue ex altero nomine; aequipollentia autem illa nihil suffragatur, quia utriusque quaedam conuenit communitas, & vniuersalitas; nam hoc nomen, Titius, licet indiuiduo attribuitur, nihilominus cum plures sint Titij, de omnibus praedicari potest, tamquam indiuiduum vagum, cuius praedictio a logicis ad speciem reducitur.

7 *Dices: ¶ in cap. Ad hoc, & cap. finali de rescriptis* statuitur nullus valoris esse litteras, si incertitudinem Iudicis contineant: ergo & idem in casu nostro erit afferendum. Respondeo, negando paritatem. Diuersa enim erit incertitudo; nam illa est de Iudice incerto ex incertis ista de incerto ex certis; proinde merito illa causat rescripti inualiditatem, quoniam nullum habet fundamentum, ex quo certitudo oritur; illa vero licet careat proxima certitudine, includit tamen remotam, nempe tale determinatum officium; & sic maior ratio est vnius, quam alterius, & praesertim quia ex illa incertitudine praesertim possunt varia incommoda; nam cum nominatus sit Iudex incertus ex incertis, posset pars aduersa eligere, quem maluerit ex Ciuitate, & Provincia, & aliquem suspectum alteri patri, vel imprudentem, signatum, &c. quod non ita contingit, aut saltem non ita facile, cum nominatur ille, qui est in tali determinata dignitate constitutus.

8 *Dicendum est* secundo, ¶ quando non agitur de legationibus, & commissionibus contentiosis, sed gratis, in quibus nulla est pars aduersa, tunc illum esse Iudicem vult *Sanchez*, *cap. Glossa*; cui rescriptum praesentatum fuerit. Sed nisi aliud addatur, ratio assignata difficultatem patitur, quia incertitudo cum procedat a Principe delegante, a cuius voluntate totaliter dependeat commissio, & delegatio, non apparet qua ratione subditus possit tollere per praesentationem rescripti incertitudinem, & applicare delegationem tali determinate personae; nam applicatio ista videtur esse actus iurisdictionis, atque adeo ad eum pertinere, in quo residet iurisdicchio, & potestas delegandi causam; igitur nil referre videtur nullam esse personam, quae vitium incertitudinis excipiat, quando res vera extitit tale vitium: Quapropter si hanc opinionem *Glossa* sequi velimus, ut eam sequitur *Sa-*

chez, & alij, firmiori argumento tam fulcire debemus. ¶ Ratio igitur, quae mihi occurrit, est, quia cum rescriptum, ut supponimus, sit gratuitum, & concessum ad solam instantiam petentis, verbum illud equiuocum, nempe, Vicario committimus, &c. potest aequè bene in quolibet illorum duorum verificari; nam dignitas Vicariatus v. g. in lingulis sufficienter inuenitur: hinc est, ut subditus, in cuius fauorem rescriptum concessum fuit; possit eligere quem maluerit ex illis.

§. IV.

In dubio an dispensatio sit valida, quid determinandum?

S V M M A R I V M

- 1 *Positur diuersitas capitum, ex quibus dubium emergit.*
- 2 *Quando resultat ex parte Superioris respondetur cum distinctione.*
- 3 *Etiam est distinguendum, si dubitatio oriatur ex parte causae, ob quam procedit dispensatio.*
- 4 *Dubium ex parte causae, vel refertur ad qualitatem, vel ad existentiam ipsius causae.*
- 5 *Dubio existente an casus particularis sub dispensatione comprehendatur, negatiue est decidendum.*
- 6 *Si ambiguitas est de taciturnitate veritatis, aut expressione falsitatis, praesumptio erit pro dispensationis valore.*
- 7 *In dubio esse praesumendam finalem alicuius censuram.*
- 8 *Alij verò impulsivam.*
- 9 *In odiosis finalem, in fauorabilibus impulsivam esse praesumendam determinat Author.*
- 10 *Limitatur conclusio.*

X pluribus capitibus praedictum dubium oriri poterit. ¶ Primo ex parte Superioris dispensantis, in quantum defectus in eo apprehenditur, & dubitatur inueniri. Secundo; ex parte causae, ob quam petitur dispensatio. Tertio, ex parte ipsius dispensationis; ideo secundum varietatem dictorum capitum, variz adhibenda sunt resolutiones.

Ex parte Superioris dubitatio potest provenire ex defectu potestatis, an ille dispensans res vera sit legitimus Superior, nec ne? & tunc est distinguendum, ¶ si ille est in possessione Superioratus, tunc pro eo est dicendum, quia Superior nequit sua possessione spoliari, quam papae in ingressu est, priusquam constet de opposito; idcirco, ut subditus recta conscientia

valere vti dispensatione illa, oportet prius diligentiam facere ad dubium expellendum, quae diligentia adhibita, si dubium adhuc perseverat, est deponendum: at si Superior adhuc non est in legitima possessione, ex quo cumque capite id oriatur, tunc non poterit dispensatus vti illa dispensatione ob periculum transgrediendi legem, cum nullum habeat morale principium deponendi illud dubium; sic *3 anch. lib. 4. in decal. cap. 44. nam. 20. contra Medinam* vniuersaliter dicentem in tali casu nunquam licitè vti posse dispensatione illa in *trac. de pan. qu. de disp. super confess. reuelanda in fine.*

3 Ex secundo capite ꝑ dubitatio provenire poterit ex parte causae, quatenus dispensandus dubitat, an causa dispensandi sit sufficiens nec ne; & tunc si causa proponatur à subdito, & ea audita, Superior dispenset, tutus erit iudicatus ea vitens dispensatione, sic docet *S. Thomas 2. 2. qu. 88. art. 12. ad 2. S. Anton. p. 2. tit. 11. cap. 2. § 9. notan. 3. Sylvest. ver. votum 4. qu. 6. Suar. to. 1. de Rel. lib. 2. de diebus festis cap. 3. num. 3. & alibi: id em etiam tenet Sanchez libr. 4. in decal. cap. 44. num. 6. & quamplures apud ipsum.* Et ratio est, quia subditus bona fide procedens, prudenter poterit se remittere iudicio sui Superioris, at si quis petat, an Superior in

4 causa dubia dispensans peccet? Respondeo ꝑ cum distinctione, nam dubium circa causam, ob quam est dispensandum, potest recitari, vel ad qualitatem, vel ad existentiam causae. Primo modo contingit, quando certum est dari aliquam causam, & solum dubitatur, an sit talis, vt possit Superior dispensare, & in hoc casu potest absque ulla peccato concedi dispensationem, vt determinat Sanchez *loc. cit. cap. 45. n. 10. contra Ioann. Medin. & ratio est, quia suae regimene Ecclesiae hoc expostulat, & nimis onerosum esset Praelatis, si ad dispensandū in lege Superioris, requireretur causa manifesta, & cui deinde sufficiens; ideoque ferè nunquam inducerentur ad dispensandum cum suis subditis: hanc sententiam docet Sylvest. & Palatinus apud eundem Sanchez: at si dubium secundo modo procedat, scilicet, vt versetur non circa qualitatem causae, sed circa eius existentiam, tunc Praelatus non posset dispensare, vt notat ibidem Sanchez, quia petitis dispensandi in lege Superioris necessario causam expostulat. Ex tertio denique capite conuenire potest dubitatio ex parte ipsius dispensationis, an scilicet extendatur ad hunc casum, & quia dubitatio ista multiplex esse poterit; idcirco omnia sunt discutenda; & primo aio, si dubium oriatur non de aliquo defectu, ex quo oriri posset inualiditas, sed solummodo praecidendo à tali defectu, ipsa secundum se, vt verba sonant, comprehendat hunc casum determinatum, ꝑ respondendum erit negatiuè, & hoc ob rationem generalem; nam dispensatio non sit odiosa, est restringenda, & non amplianda, vt docent communiter Doctores, & de hoc puncto Declus *si Clerici. S. de Adulter. de Ind. Summa de voto quæst. 6. num. 17 Sanchez loc. cit. nu. 8. Me-**

*rolla tom. 2. d. 4. dub. 2. corol. 2. num. 89. & alij. E. C. si Pontifex dispense alicui in voto constitutis, vt matrimonium celebret, & dubium sit, an Pontifex voluerit dispensare totaliter, an verò solum ad effectum inuendit matrimonium, iudicandum est, dispensationem non esse totalem, neque se extendere, nisi ad illum vnicum effectum; & sic in alijs similibus: Si autem dubitatio oriatur ex eo, quod dispensatus dubitatur, an taceat verum, vel fallum expresserit in supplicatione: ꝑ tunc praesumptio erit pro valore dispensationis, quia ius non praesumit delictum, vt habetur *L. merito ff. pro facio*, Rarius poterit esse aliud dubium, nimirum, si interpretatus certus sit, se verum aliquod tacuisse, aut fallum expressisse, sed dubitet, petatis omnibus an causa illa, quam tacuit, aut fallum, quod expressit, fuerit causa finalis, aut solum impulsiva; nam si esset finalis, irrita esset dispensatio, non autem si esset impulsiva.*

7 In haec duæ sunt sententiae: ꝑ Prima asserit praesumendam finalitatem, sic *Baldus cons. 333. num. 2. vol. 1. Abbas in cap. Quia circa nu. 6. in fine de consangu. & ibidem Alexander de Neuo num. 6. Villal. in sum. tom. 1. trac. 2. diff. 43. num. 7. & alij apud Sanchez lib. 8. de matr. d. 21. num. 20.* Ratio pro haec sententia est, quia lex cum sit veluti in possessione, & dispensatio non sit omnino certa, nequit vi dispensationis vigor legis auerteri.

8 Secunda sententia ꝑ oppositum tuetur, vult enim causam illam in dubio esse praesumendam impulsivam, & non finalem; ideoque dispensationem non corrumpere; sic docet Sanchez *lib. 6. Castropol. in oper. moral. tom. 1. trac. 3. d. 6. p. 16. §. num. 3. Menochius consil. 106. num. 91. vol. 2. & alij, quos refert Diana par. 4. trac. 3. resol. 64.* haec sententia probatur, quia in dubijs pro valore actus est praesumendum, ius enim maximè fauet validitati actus.

9 Verù mihi media via ꝑ incedendum videtur, idcirco aio: quòdo dispositio est odiosa, & finalis est interpretanda; in dubijs potius causam finalem, quam impulsivam esse praesumendam, & in hoc casu magis placet prima sententia, cuius fundamentum nihil aliud probat, & quia per se loquendo dispensatio odium contingit, quatenus exorbitat à iure, seu vt dici solet, est vitulus iuris; ideo praesens est explicanda, & potius finalis, quam impulsiva praesumi debet. Neque ratio pro secunda sententia mihi videtur oppositum iusurere; nam & si in dubijs pro valore actus sit iudicandum, nihilominus hoc non habet locum, quando actus in odiosis, aliter nunquam contingeret dispensationes in dubio praesumendas esse inualidas, quoniam posset quis dicere in dubio praesumendam esse pro validitate actus dispensationis, quod tamen nemo asserit.

10 Limitandam tamen generico hanc doctrinam casu, ꝑ quo possessio est pro contraria parte, & dubium potius superueniat, V. G. Si quis vi alicuius dispensationis matrimonium bona fide inerat, & postea superueniat dubium de

valore dispensationis, si adhibito examine, dubium adhuc pertueret, tunc in favorem matrimonii est prelatum, & iudicandum; nam quomodo dispensatio, per se loquendo, sit odiosa; nihilominus fauet illi possessio bona fidei, inchoata, & sic in alijs similibus. At si dispositio est favorabilis, & per consequens amplius admittit interpretationem, tunc in dubio causa prelatenda erit impulsiva, & non finalis, ut vult secunda sententia, & est standum pro valore actus.

§. V.

Irrita sit ne habenda dispensatio, si deprehendatur non potuisse Prælatum dispensare?

S V M M A R I V M,

- 1 Dubitatio an Superior dispensans fuerit, nec ne, legitimus, non tollit valorem dispensationis, putat Thomas Sanchez.
- 2 Detectio tamen erroris tenet corrumpere dispensationem.
- 3 Idem asserit, quando dubium erat de enarratione peritatis, vel an causa fuerit, nec ne finalis, aut impulsiva.
- 4 Non corrumpere dispensationem determinat Author, quando dubium non versatur circa substantiam, sed solum circa extensionem potestatis, aut sufficientiam causæ.

Si dubium erit de potestate Superioris, an fuerit legitimus, nec ne, & non perire dispensationem vult Sanchez lib. 4. in decal. cap. 44. nu. 10. quia si Superior ille, qui dispensavit, habebat titulum, licet in validum, ratione alicuius vitijs oculti, sed communiter existimatum legitimum, gesta à Superiore habente titulum coloratum, valida erunt, per *Barbar.* in l. Barbar. ff. de off. prat. Si potestatis vero derogatum nullum habuit, & titulum corrumpere dispensationem, & hoc dicitur sit posita sententia, quæ necessarium requirit titulum saltem coloratum, & negat sufficere communem errorem absq; titulo, eo modo, quo nos declaravimus rem hanc in explicatione Bullæ Cruciatæ par. 1. traçt. 3. c. 1. s. c. 1. n. 1. 77. at iuxta aliam opinionem, quam ibi sequuti sumus, quæ ait sufficere communem errorem absq; titulo, † Dicendum est, perire dispensationem illam, si deprehendatur non fuisse communem errorem circa potestatem illius Superioris, sed solum fuisse errorem in Superiore dispensante, & in quibusdam hystorianum, non sufficientem, ad hoc ut potestas censatur collata tali homini.

Et idem asserendum esse docet Sanchez, † si

dubium oriatur ratione tacite veritatis, aut falsitatis expressæ, vel an causa expressa fuerit finalis, aut impulsiva, tunc si manifestatur veritas contraria, irrita erit dispensatio, quia cum hæc non pertineat ad potestatem Superioris, quæ in bonum Ecclesiæ debet an plam explanationem habere, sed spectet ad voluntatem Superioris, qui intentionem habet dispensandi iuxta veritatem, quæ tibi proponitur, idcirco, si deest veritas, invalida erit dispensatio.

4 Cæterum si dubium non versetur circa substantiam potestatis illius, qui dispensat, ut sic, sed solum circa eius extensionem ad hunc determinatum casum, vel circa sufficientiam causæ, dispensationem non corrumpere, detecta veritate in contrarium, existimat Sanchez loc. cit. si bona fide processum sit, quia in his dubijs dispensatio est à legitima potestate illius, qui absolute, & non conditionate dispensationem concessit, cuiusque valor non dependet ab eventu futuro, & hoc exigit bonum regimen Ecclesiæ ad vitandos in numeros scrupulos, qui alijs oriri possent: sic ex Sanchez probabiliter dicuntur.

§. VI.

Temporis diuturnitas est ne sufficiens ad deponendum dubium an interuenerit, nec ne, assensus Apostolicus in alienatione rei Ecclesiasticæ?

S V M M A R I V M

- 1 Aperitur casus.
- 2 Videntur alienationes invalidæ.
- 3 Decursu sufficienti tempore præsumitur præcessisse assensum Apostolicum.
- 4 Aliqui triginta annorum spatium contenti sunt.
- 5 Alij requirunt tempus immemorabile.
- 6 Refertur opinio Marscotti.
- 7 Proponitur alius casus.
- 8 Si agitur de modico præiudicio sufficit tempus decem annorum.
- 9 Si in tollis præscriptionem non præsumitur assensus apostolicus.
- 10 Quando non prohibetur præscriptio requiritur tempus immemorabile.
- 11 Limitatur hæc opinio.

SOLET & interdum contingere, ut in quibusdam antiquis rerum Ecclesiasticarum alienationibus non reperitur assensus Summi Pontificis concedentis, seu dispensantis, ut non obstantibus decretis, & constitutionibus Apostolicis, possint bona aliqua

Bb aliqua

aliqua Ecclesiastica alienari; proinde dubitatio insurgit, an prædictæ alienationes inualida, nec ne, censendæ sint? videtur enim ita esse, quia licentia Pontificis, cum in hac materia pertineat ad substantiam, & sit quid facti, debet probari, & dum non probatur, consistere non potest alienatio ipsa; sed quæritum distinctione aliqua est à nobis resoluendum.

Diço igitur primò, si sufficiens tempus ad præsumendum assensum prædictum sit elapsum, tunc dubium deponi poterit, iudicando præcessisse licentiam, atque adeo validam esse alienationem illam. Probatnr conclusio, quia solennitates esse sufficienti temporis diuturnitate interuenisse præsumuntur: sic docet *Felin. in c. v. ver. c. 4. ver. (Et hinc est), & n. 5. ver. (si autem instrumentum) de test. & atres. in l. 1. in cap. ea noscitur de his, quæ sunt à præl. n. 14. ver. si, pero non est recens; & ver. si autem regulariter, Riccius in de c. i. Cur. Archiep. Neapol. p. 2. decif. 114. Ioannes Mar. Nouar. in quibusdam suis allegat. inter c. apud prædicta Riccii de c. i. c. m. Ratio iuris fundamentalis huius rei est, regula quæ dicitur, videlicet, quod de iure ad esse debeat, præsumitur adfuisse, vt notat Baldus l. cum in testamento §. hac verba ff. de hered. insti. sicuti ob eandem rationem; si eodem die appareat collatio beneficii Ecclesiastici, & promotio ad Clericatum, ista præcessisse præsumitur, quia præcedere de iure debebat, vt docet *Casadorus de c. 20. de præben. & ante Ecclesiæ erectionem præsumitur antecessisse unionem beneficiorum eidem Ecclesiæ eodè die facta, vt docet *vesc. de c. 6. de præsen. apud Ricc. v. sup. & ante mortem imperatione beneficii antecessisse, si vnaq; eodè die acciderit; & sic de alijs similib. ita in casu nostro cum valor alienationis dependeat ab assensu Apostolico, præsumitur hunc adfuisse, antequam alienationem, nisi alia fortior præsumptio contrariam ostendat, vt esset, si longitudo temporis à die alienationis minimè haberetur, quia tunc præsumeretur, assensum Papæ non præcessisse; cum enim diuturnitas temporis non haberetur, non solum cessaret præsumptio, quæ ex illa resultare poterat, sed contraria emergeret præsumptio; nam si obienta fuisset licentia, cum hæc in scriptis concedi solcat, non videretur probabile, deperditam fuisse, intra breue tempus, & totaliter memoria hominum excidisse. Difficultas autem est in determinanda quâritate huius temporalis diuturnitatis, quæ est necessaria ad præsumendum pro valore alienationis, de qua re vario modo loquuntur Auctores, inter quos est *Riccus, qui resolut loc. cit. t. triginta annorum spatium esse tempus diuturnum ad hunc effectum, nempe ad generandam præsumptionem pro validitate alienationis, idem asserit *Felinius n. 5. cit. quando agitur de graui altetius tertij præiudicio. Alij vero videntur t. velle tempus excedens hominum memoriam esse necessarium, vt est tempus centum annorum! sic videtur asserere *Baldus consil. 148. volum.******

2. libro secundo. *Menozius consil. 90. nu. mero. 29. & 44.*

6. Placet etiam hic referre opinionem t. *Marefcotti libr. 1. var. resolut. cap. 13. vbi plures ponit casus, & prius est, quando agitur de alienatione rerum, in quibus ius non solum restitit, sed etiam prohibet, & irritat præscriptionem, vt est decimarum; insequatio respectu Laicorum, vt patet ex capite. *prohibemus de decimis, & cap. Dudum de decimis. cap. causam de prescript. In his autem casibus tollitur quilibet præscriptio, per quam Laici possent sibi acquirere ius ad exigendas decimas; & hoc ratione spiritualitatis, quæ in iure percipiendi inuoluitur. In hoc autem casu determinat Auctor iste nunquam præsumi Apostolicam confirmationem, allegat *Ryram, & assignat congruam rationem; quia per prædicta iura ablata est præscriptio quocumque tempore elapsa; ita censetur ablata vis inducendi præsumptionem de assensu Apostolico; Vana enim est dispositio prædictorum iurium præscriptionem auferentium, si decursu temporis posset quis excipere præsumptionem confirmationis Pontificis; & idè docet *Menozius l. 3. præsumpt. 13. t. Secundus autem casus est, quando dubitatio versatur circa alienationem alicuius rei, cui licet ius restitit, non est tamen præscriptio prohibita; & tunc prædictus *Autor num. 12. distinguit; aut cum temporis lapsu nulla concurrat obseruatio contractus, sed solum allegatur diuturnitas temporis; aut concurrat etiam obseruatio. Si primum, requiruntur centum anni; vt tradit *Gabriel consil. 6. num. 52. libr. 2. t. Si secundum, vel agitur de modo præiudicio tertij, & tunc ad præsumendam sollemnitatem facis sunt decem anni. Si vero de graui præiudicio agatur cum obseruatione, requiruntur centum anni; aduertit etiam *num. 13. & 14. Obseruationem hanc esse debere certam, & manifestam, ita vt non sufficiat præsumpta, ne fundatur vna præsumptio super aliam, nempe obseruatio, seu actus gestus, & assensus etiam Apostolicus. Hæc est opinio *Marefcotti, in cuius declaratione multa alia miscet. His omnibus præhabitis.********

9. Dicendum est primò, si Ius tollit præscriptionem t. nequit legaliter præsumi assensum Apostolicum, & hoc ob rationem à *Marefcotto assignatam.*

10. Dicendum est secundò: Quando t. non prohibetur præscriptio, requiritur tempus, cuius initij memoria non est, quale est tempus centum annorum, vt illud declarat *Marefcottus de probation. conclus. 1214. numero 13. volum. 3. non autem satis est minus temporis spatium. Probatnr conclusio, quatenus affirmat tale tempus esse necessarium, probatur, inquam, quia minus tempus non videtur sufficiens fundamentum, ex quo deducatur præsumptio prædicta; facile enim posset in tempore minori noticia haberi de assensu Apostolico, vel per aliquod instrum.*

mentum, vel ex aliorum fide dignorum attestatione: contra verò, quando est tempus immemorabile, tunc potest prudenter præsumi instrumentum deperditum, aut diuturnitate temporis decessisse à memoria hominum licentiam à Summo Pontifice obtentam:

- 1 Limitanda tamen ¶ videtur opinio ista requireas immemorabile tempus, quando ob aliquod instrumentum belli, aut incendiij, scripturæ in publico archiuio seruatur, deperditæ, aut combustæ fuissent; & assensus Apostolicus, sicuti & reliqua similia instrumenta in eodem loco reponi solita fuissent. In hoc igitur casu, si quis alienauit, & allegaret assensum Apostolicum interuenisse, censet præsumtionem esse pro illo, atque adeo in eius fauorem, dubium de interuentu prædicti assensus, esse deponendum, practicè credendo solemnitatem hanc præcessisse, & per consequens validam esse alienationem illam &c.

CAP V T VI.

Quæ in Beneficiorum Ecclesiasticorum ratione conscientiam efficiunt sollicitam, enodantur.

Dubia, quæ ex parte conscientie subori possunt circa materiam beneficiorum Ecclesiasticorum in hoc capite examinabimus, seligentes ea, quæ sæpius occurrere solent. Sit igitur

§. I.

Dubitationē occurrente, an beneficium sit Regulare, an Sæculare; simplex, an curatum, quid decidendum?

S V M M A R I V M.

- 1 Beneficium, non Regulare, sed Sæculare, in dubio, præsumitur.
 2 Regularitas est accidens beneficij superueniens ideoque probanda.
 3 Simplex, & non curatum in ambiguis censendum.

Dicendum est, si adhibita diligentia veritas haberi non poterit, in dubio beneficium & præsumendum esse Sæculare, & non Regulare: sic docent Nau. de præb. in antiq. edit. consil. 8. n. 1.

in moder. cons. 3. Masf. de prob. cõcl. 172. Garz. de benef. p. 7. cap. 9. num. 11. Barbosa de potest. Episc. p. 3. alleg. 37. num. 163. & de iure Eccl. lib. 2. cap. 4. num. 41. & quamplures alij.

Huius cõcoactionis fundamentum est, quia, esse Regulare est quædam qualitas, ¶ quæ accidit beneficio Ecclesiastico, eiq; ab initio minime inest; nam à principio fuerunt instituta Sæcularia, vt probat Barbosa loc. cit. qualitas autem rei superueniens est probanda, & non præsumenda, vt rectè animaduertit Menoch. lib. 1. præsump. qu. 25. num. 33. Et hæc de prima, quæstioni parte; quod vero ad aliam partem pertinet.

3 Dicendum est secundò. ¶ simplex esse existimandum: ita Gutierrez alleg. 8. num. 3. Gonzalez ad Reg. 8. Cancell. Glossa 6. num. 91. & alij, quos sequitur Diana par. 4. cap. 3. re sol. 74

§. II.

Existente animi hæsitacione, an Ius patronatus sit ne erectum, & ex quibus bonis, Ecclesiasticis, an vero patrimonialibus, quid iudicandum?

S V M M A R I V M.

- 1 Beneficium erectum non præsumitur, nisi cõsuetudo
 2 Ex patrimonialibus, & non Ecclesiasticis bonis erectum præsumitur, si ac eo Laicus in possessione reperitur, secus si Ecclesiasticus possideat.

QUOAD primum, negatiua parte amplèctitur Ricc. p. 2. de cis. 13. n. 1. & citat Masf. alioquo Ratio aut est, quia per fundationem iuris patronatus bona, super quibus fundatur, sūt serua, quod est valde odiosu, ideoque non præsumitur; nã præsumptio est pro libertate, & pro illa decidendum. Et hæc sententia est tenenda.

Quoad secundum decisiõ quæstio huius maxime facit ad reseruatione octauæ regulæ Cancellariæ, nã si præsumitur erectu ex bonis Ecclesiasticis, erit Ecclesiasticu; ac proinde contentum sub reseruatione, contra verò si præsumatur ex bonis patrimonialibus erit laicale, & per consequens nõ comprehensu sub reseruatione illa.

2 Procedendũ igitur est cõ distinctione: ¶ si Patronus Laicus sit in quasi possessione patronatus, tunc præsumitur ex bonis patrimonialibus fundatum, secus autem si Ecclesiasticus sit in possessione: ita docent Puteus de cis. 228. lib. 1. & de cis. 90. lib. 3. alijque, quos laudat, & sequitur Gonzalez sup. reg. 8. Cancell. gloss. 18. in fine.

§. III.

Quando non liquet, an quis fundauerit Ius patronatus, quod possidet, præsumi ne debet vsurpatum?

S V M M A R I V M.

- 1 Aperiitur occasio instituendi quesitum.
- 2 Eius vsurpatio respectu priuatarum personarum non præsumitur.
- 3 Qualitas priuata constituens personam declarat.
- 4 Si ambiguitas versetur circa Potentes præsumitur vsurpatio.
- 5 Potentes ydem sunt, ac Magnates.
- 6 Vniuersitates in ordine ad præsumendum Magnatibus equiparantur.
- 7 Quando lis non est cum Ecclesia, sed inter ipsos patronos, non requiritur adeo exacta probatio.

CONCASSIONEM & instituendi præfens quesitum exhibet nobis Concilium Tridentinum sess. 25 de resor. cap. 9. vbi nonnulla statuit circa beneficia, quæ sicut de iure patronatus, volens duo inconuenientia vitare, videlicet, ne iura patronatum tollantur, & ne beneficia Ecclesiastica in seruitutem redigantur. Quæritur igitur, an beneficium aliquod possessum à Titio v. g. censetur vsurpatum; si ab ipso Titio non ostendatur titulus, hoc est, nõ probetur possessio, vel fundatione; vel donatione per authenticum instrumentum, vel ex multis præsentationibus, quæ per longissimum temporis cursum, qui hominum memoriam excedat, fuerint ab ipso Titio factæ, & ab eius predecessoribus.

Dicendum est primò: De personis priuatis ¶ non præsumitur vsurpatio Iuris patronatus: ita docet *Barbosa de posses. Episc. loc. cit. allegat. 71. num. 64. & sequens.* Et pro hac conclusione nõ nullas refert decisiones Roræ Romanæ; nõ minè autem priuatarum personarum intelligimus eas, ¶ quæ non sunt domini temporales illius loci, in quo reperitur Ius patronatus, in his igitur non præsumit Ius talem vsurpatione, quæ cerò constare debet, & ratio desumitur ex communitate accidentibus; nam excessus iste in vsurpatione consistens; ordinariè loquendo, imponit auctoritatem in persona vsurpante, cui alij resistere nequeunt, vel eam impedire nõ possunt; huiusmodi autem auctoritas cessare, solet in personis priuatis, quæ nullum habent dominium in loco Iuris patronatus; proinde si in possessione inueniantur, non debent ea spoliari, excipiendo præsumptam vsurpationem,

tenetur tamen hæc personæ ostendere authenticæ instrumenta iuxta formam Tridentini de verò titulo Iuris patronatus.

Dicendum est secundo: In Potestatibus præsumi vsurpatum: ¶ sic affirmat *Puteus decis. 57. 33. & 203 par. 1. Riccius p. 4. colle. 1. 240 Barbosa de posses. Episc. loc. cit. & quamplures apud eumdem;* & ideo exactior probatio requiritur faciendæ ab his Potestatibus ad hoc, vt præsumptio vsurpationis euincatur, & non satis est probatio temporis immemorabilis, sed præter alia necessaria exiguntur cõtinuæ præsentationes, non minores saltem quinquaginta annorum spatio, & quæ omnes fortitè sint effectum, ita disposuit *Concil. loc. cit.*

Dicendum est tertio: Personæ, in quibus locum habet præsumptio ista; licet à Concilio non exprimentur, ponuntur tamen à Doctõribus, ¶ & aiunt esse omnes Magnates jurisdictionem temporalem habentes: sic *Barbosa loc. cit. num. 63. & 65. ex decisione S. Congreg. ita declarans Tridentinam dispositionem, & refert Gonzalez in ordinam reg. can. et. glof. 18. num. 66. ver. (in his personis.)*

Dicendū est quarto; quæ dicta sunt in ordine ad Magnates, nuhere etiam in Vniuersitatibus, vt censuit idem *Barbosa num. 63. qui ex decisione Roræ, & aliorum Doctõrum num. 67. restringit rigorem exactæ probationis, quando non agitur contra Ecclesiam, ¶ sed lis est inter ipsos patronos, & sic vult præscribi ab vno contra alium compatronum spatio quadraginta annorum, concurrente titulo solatorio; quod autem dicitur de prescriptione, intelligi debet secundum hunc commune, præscribendo tamen à consuetudinibus, seu iuribus proprijs municipiibus, quæ præscriptiones istas reproband, quando de veritate contraria constat.*

§. IV.

Ius patronatus æstimandum ne sit hæreditarium, an verò gentilitium, si veritas lateat?

S V M M A R I V M.

- 1 Declarantur termini.
- 2 Dubio emergente hæreditarium potius quam gentilitium præsumitur.
- 3 Ratione suadetur.

Vhi termini intelligantur, & supponimus illud appellari ab Authoribus Ius patronatus hæreditarium, quod transit ad quoscumque; hæret, etiam si sint extranei, simul cum vniuersitate bonorum, nisi limitetur in fundacione. Gentilitium

§. VI.

Consensus Ordinarij in constitutione beneficij Ecclesiastici, si dubitetur, an interuenerit, præsumitur aduſſe, nec ne?

S V M M A R I V M

- 1 Temporis diſturbitas, & determinata inſignia præſumptionem de conſenſu Ordinarij generant.
- 2 Decennium ad hanc præſumptionem ſufficiens erit.
- 3 Triginta annorum tempus requiritur ad donationem de iure patronatus præſumendam.

§. V.

Cappellania ſit ne exiſtimanda, beneficium Eccleſiaſticum, quando de hoc dubitatur, & fundata in Regularium Eccleſia cenſenda ſit Regularis, an vero Sæcularis?

S V M M A R I V M

- 1 Cappellania in Eccleſia Regularium fundata Regularis præſumitur.
- 2 Limitatur ab Anguſtino Barboſa.
- 3 In dubio non debet cenſeri beneficium Eccleſiaſticum.

RESPONDEO & iudicandam eſſe Regularem ex eo ſolum, quod eſt fundata in Eccleſia Regularium: ſic docet Rodriq. in quaſt. reg. tom. 1. qu. 34. art. 3. Sanchez lib. 7. in decal. cap. 29. num. 27.

2 Barb. de iur. Eccl. lib. 3. cap. 5. num. 14. † Qui limitat opinionem, quando Cappellania, licet fundata in Monafterijs, non ut à Regularibus; tamen, ſed ut à Sæcularibus obtineatur, & tunc non eſſemus in dubio, de quo procedit quaſtium, ſed in claris.

Quoad aliam verò partem, videlicet, an in dubio exiſtimanda ſit Cappellania beneficium Eccleſiaſticum † negatiue reſpondet Perez de Lara de anuer. & Cappellan. lib. 2. num. 59. Gonzalez ad reg. 8. Cancel. Gloſ. num. 5. Barboſa cap. cit. num. 1. & apud ipſum eſt decifio Rotæ in Eluen. Eremitorij die 17 Februarij 1631. coram R. P. Merino.

† † †

DIURBURNITAS temporis, ædificatio Cappellæ cum inſignibus &c. † faciunt præſumi inſignitatis conſenſum Ordinarij: Menoch. lib. 6. præſumpt. 79. num. 3. Barboſa de poteſt. Ep. ſc. p. 3. all. g. 70. num. 22. & de iure Eccl. lib. 3. cap. 2. num. 43. & apud eundem plures Rotæ decifiones referuntur; tempus autem diuturnum requiſitum ad præſumptionem † ſatis & ſufficiens eſſe decennium, docet ibidem Barboſa de iure Eccl. & non requiri triginta annorum ſpatium, ut volunt alij; nam agitur de favore, ne beneficium iam ex cetero corruat ob defectum talis conſenſus. † Secus tamen in donatione iuris patronatus, in qua decti fauor, ſed eſt potius præiudicium ipſius Eccleſiæ; & ideo ſpatium triginta annorum requiritur ad præſumendum prædictum conſenſum.

§. VII.

Si Clericus beneficium habeat, redditibus tamen ſui patrimonij ſe aluit, dubitet poſtea, an id fecerit animo non compenſandi cum fructibus Eccleſiaſticis, poterit ne ex eiſdem fructibus tantumdem capere, illudque in uſum etiam non proprium inſumere?

S V M M A R I V M.

- 1 Quædam ad decifionem conducentia præmittuntur.

- 2 Stipendium ex fructibus ecclesiasticis ad instar bonorum patrimonialium existatur.
- 3 Beneficiarius ex fructibus ecclesiasticis, reseruat patrimonialibus; ut altere possunt.
- 4 Ex patrimonialibus se alentes, tantumdem ex ecclesiasticis capere, & liberè expendere queunt.
- 5 Dubio emergente, an animus compensandi habuerit, presumitur habuisse.
- 6 Si talem excludant intentionem non posse, mutando voluntatem, compensare, existimant Lessius.
- 7 Oppositum tunc Ioannes Delugo.
- 8 Hæc sententia ab Authore recipitur.

¶ Quæ situm plenè intelligatur, & ad tractatum præsentem de conscientia dubia propriè pertineat, nonnulla, quæ vel sunt certa, vel ferè certa præmittenda, & supponenda à nobis erunt.

- Primo igitur supponimus ex communi Doctorum consensu, si Innocentium excipiamus relatum à Sanchez loco infra citando, & ab alijs, posse Beneficiarios de bonis Ecclesiasticis, quæ ut stipendium clericalis officij, acquirunt ad libitum, sicuti de proprijs patrimonialibus, disponere, ut notat Sanchez lib. 3. conf. cap. 2. dub. 45. Delugo tom. 1. de iust. disp. 4. sec. 3. num. 23. & alij, quos idem Sanchez laudat.
- Secundo supponimus, posse Beneficiarios, per redditibus patrimonialibus servatis, se sustentare ex fructibus beneficij, quod possident: Sic vult ferè communis opinio, & docet Sanchez cap. cit. dub. 44. n. 5. & quamplures apud ipsum contra paucos ab eodem no. 1. & 2. relatos.
- ¶ Tertio supponimus, posse Beneficiarium, qui ex patrimonialibus se aluit, tantumdem capere ex fructibus beneficij, de eiusdemq; ad sui libitum, tamquam de patrimonialibus disponere, ut docet Nauarrus opusc. de redditibus Eccl. quest. 1. num. 67. & in summa cap. 25. nu. 126. Lessius lib. 2. de iust. cap. 4. dub. 6. n. 38. Molina tom. 1. d. 145. Sanchez ubi supra dub. 38. num. 15. Azor par. 2. lib. 7. cap. 9. quest. 10. Bonacina de oblig. benef. disp. 4. p. 1. num. 5. & alij apud ipsum. Hæc autem omnia non sunt in præsentia à nobis controversanda, sed potius tãquam recepta, aut saltem, ut longè probabiliora, supponenda. quibus præhabitis, quod inuestigamus, est, an Titius V. G. Clericus redditus vtriusq; generis, nempe, patrimoniales, & Ecclesiasticos, possidens, si ex primis se aluerit, & postea anceps sit, utrum voluerit non compensare, & tantumdem capere ex bonis Beneficij, quantum pro suis alimentis consumpsit; in tali, inquam, casu quid facere debeat, determinandum a nobis erit.

Dico igitur, primò dubio prædicto non obstante, posse Titium tantumdem capere. Sic expresse docet Lessius numero illo 38. in fine, & in fortioribus terminis, ut videbimus, idem tunc Cardinalis Delugo tom. 1. de iust. disp. 4. sec. 3. d. num. 45. Ratio autem est, quia

non presumitur aliquem iure suo se priuare voluisse; proinde nisi id constet, oppositum est indicandum. longè tamen difficilior est questio illa, an, videlicet, si Titius voluerit possit uè compensationem prædictam excludere, valeat intentionem mutare, & illud tantumdem capere ex fructibus beneficij, controuerfia ista obiter sit tacta; nam re vera non spectat ad conscientiam dubiam, cum Beneficiarius certus sit de sua voluntate, sed placet hic solutio nem huius questiois tamquam accessoria iuxta id, quod sentio, afferre, & video opinionem Lessij negatiuam, nempe, non posse in tali casu Beneficiarium uè compensationem. at Delugo numero citato ait hoc non videri factis consequenter traditum, & addit neque videri ipsi, qua ratione Beneficiarius, quando non habuit animum non compensandi, possit postea compensare; & non possit, & quando habuit animum non compensandi, & hoc quia Beneficiarius ad sui sustentationem expensas fructus patrimoniales nemini illos cedit, & sibi ipsi donare nequit, cum vtrorūq; bonorum sit dominus, neq; se obligat Deo per votum, ut supponimus; ergo etiam si habuerit positiuam intentionem, seu propositum per illos sumptus suæ obligationi minime satisficere, parum hoc retere; quia re ipsa satisficet, quemadmodum si quis obligetur per legem Ecclesiasticam ad aliquod opus E. C. ad Missam audiendam, etiam si Missam audiat animo non satisfaciendi, satisficet tamen præcepto, ut tere omnes dicunt, sic discit Cardinalis Delugo, & totum suum discursum varijs exemplis confirmat.

¶ Dico secundo. Beneficiarium, quamuis infumendo redditus patrimoniales propositum habuerit non satisfaciendi suæ obligationi, atq; adeo non retineat libi ius compensandi, posse non obstante tali proposito compensationem postea facere, modo explicato cum fructibus Ecclesiasticis. probatur conclusio ista non solum exemplo adducto de præcepto Missæ audiendæ, & nonnullis alijs à Cardinali adductis, sed etiam ratione, quia propositum illud non habet vim obligandi Beneficiarium, neq; adimit illi facultatem ad oppositum exequendum, proposito isto mutato; Ergo etiam si Beneficiarius animum non compensandi habuerit, poterit ad sui libitum compensare. multa alia circa rem hanc videri possunt apud eundem Card. Delugo, pauca ista obiter à nobis dicta satis esse videntur.

§. VIII.

Si ignoretur ætas ad beneficium requisita, & ex duobus altercantibus neget vnus, affirmet alter, cui probandi onus incumbit?

SUMMARIUM.

- 1 Distinctione adhibita quesitum est decidendum.
- 2 Ad beneficium institutus fundatum habet institutionem, & onus probandi requisitam ætatem in excipiente recipit.
- 3 Se ceteris ante electionem.

DISTINCTIONE & præfens quesitum est decidendum: aio igitur quando quis est iam electus, & institutus in beneficio habet intentionem fundatam circa ætatem, & proinde si alius in contrarium excipiat, ipsi excipienti incumbit onus probandi tempore institutionis fuisse defectum ætatis; at si quis petit eligi, & institui, & ipse petens debet probare sufficientiam ætatis. Sic ex Thoma Sanchez lib. 2. de matr. disp. 41. num. 38. & Ioannes Sanchez in selectis disp. 43. num. 7 ex Mandos, in reg. 18. Cancell. q. 3. a num. 4. & ex alijs apud ipsum.

§. IX.

Si ambigatur vtrum quis beneficium viginti, an paucioribus ante mortem diebus resignauerit, ad quem pertinet alterutram partem ostendere?

SUMMARIUM.

- 1 Onus probandi legitimam resignationis tempus ex parte opponentis se tenere, putauit Mandosius.
- 2 Contrarium censuit, quando valor resignationis probandus erit.
- 3 Vtraque pars recipitur ab Authore.

QUASVS iste practicabilis est, suboriri enim facile potest talis controuersia, & dubitatio, & hinc inde pluribus discussis, & respondet Mandos in reg. 19. Cancell. quæst. 6. onus probandi se tenere ex parte petentis, & opponentis ideo si quis excipiat, & resistat, non elapsis viginti diebus resignaue, cum in hoc fundare debeat suam intentionem, & oportet consequenter hoc probare, videlicet infirmitatem, & mortem tali tempore contigisse, nempe non elapsis viginti diebus. & Ceterum si resignationis valor est ex probandus, & quis in eius valore se fundaret, deberet sanitate, & vitam resignantis probare durasse per totum, & illud temporis spatium requisitum à regula. & Vtramque partem conclusionis censo amplectendam.

§. X.

Si Pontifex, & Ordinarius eadem die idem beneficium diuersis contulerint, si neutrius collationis anterioritas appareat, quænam sit præferenda?

SUMMARIUM.

- 1 Possidens in tali euentu, & dubietate est præferendus.
- 2 Aliqua apponi solent limitationes remissive apud Rebussum.
- 3 Si neuter in possessione reperitur, prouisus à Papa præferitur.

AD HVNC casum respondeo ex sententia Doctorum, præferendum esse prouisum illum, qui in possessione beneficii inuenitur: Sic Rebus. de pacif. possess. num. 299. Traquell. de iur. primig. quæst. 17. opin. 17. num. 11. Barbof. de potest. Episc. p. 3. alleg. 57. num. 12. & alij, atque expressè statuitur cap. Si à Sede Apost. de prob. in 6. Ratio autem est in promptu, quia in iure præsumptio est in fauorem possidentis, immò, vt notauit idem Rebus. præsumptio hæc est iuris, & de iure, non admittens probationem in contrarium; & Aliquæ tamen limitationes addi solent, quæ videri possunt apud Rebus. num. 298. & seq. & Si vero neuter est in possessione præferatur prouisus à Pontifice, vt in eodem cap. si à Sede, determinatur, & notat Barbofa cum alijs ab ipso laudatis num. 14. & hoc ob dignitatem Prouisoris.

S. XI.

Si vltima die mensis Episcopalis beneficium vacat, & dubium fit, an vacauerit media nocte tranfacta, quando incipit mensis Papalis, pro quo fit resol- uendum?

S V M M A R I V M.

- 1 Onus probandi in Actorem refundi censuit Gonzalez.
- 2 Nullo possidente, prouisus ab Ordinario si est anterior, praeferatur, ut ait Gonzalez.
- 3 In tali casu prouisus ab Ordinario praeferendus quamuis prouisus à Papa sit anterior, censuit Garcia.
- 4 Si minime constet quo mense contigerit vacatio, nulla existente possessione, aut prouisione, in fauorem Episcopi est decidendum.
- 5 Proponitur contraria instantia paritatem deducendo.
- 6 Diluatur ostendendo discrimen.
- 7 Si prouisus à Papa possideat, erit praeferendus.
- 8 Neq; possessione, neq; anterioritate innotescen- te prouisus à Papa praeferatur.

GENSUIT Gonzalez in 1. regul. Cancell. gloss. 1. 1. num. 26. in tali casu onus probandi ¶ refundi in Actorem, qui li. profe non probet, qui conuentus fuit, est absol- uendus, si est in possessione, siue sit prouisus Apostolicus, siue Ordinaris, & hoc ipsum prius docuit Puteus decis. 107. & 266. lib. 3. cum enim iura partium sint obscura, nempe dubia, contra petentem est presumen- dum, & iudicandum, vt prescribitur Cap. cum iura de reg. iur. num. 6. & alibi, etiam in iure viuli L. Qui accusare C. de edendo. At si neq; prouisus sit à Papa, neq; prouisus ab Ordinario ¶ si est anterior, esse praeferendum, quia fundat intentionem suam in iure communi; proinde onus probandi reservationem, ratione mensis Apostolici spectaret ad prouisum à Pontifice, qui fundat suam intentionem in vacatione eueni- ente in mense Apostolico, quod est suae intentionis fundamentum.

- Ceterum Garcia de benef. p. 5. cap. 1. num. 330. ¶ vult quod quamuis prouisus à Papa possideat beneficium, tamquam vacans in mense Apostolico; nihilominus presumptionem esse pro Ordinario ipso, intentionem fundatam habente, & onus probandi oppositum transferri in aduersarium, etiam in possessione existentem, & hoc Garcia defendit loc. cit. n. 332. non

obstante, quod prouisio Apostolica sit ante- rior prouisione data ab Ordinario.

Quid autem circa rem hanc probabilius mihi videtur per subsequentes conclusiones quendam.

Dicendum igitur est primò. Si penitus om- nibus constare nequeat, in quo mense conti- gerit vacatio, & nemo sit in possessione, neq; vlla sit prouisio, ¶ presumptionem iuris esse pro Ordinario, ¶ ideo in eius fauorem esse decidendum. Sic docet Gonzalez, Garcia, Bar- bosa loc. cit. quibus addo Massobr. in praxi ba- bendi concur. prael. 23. d. 2. num. 11. Merollam tom. 1. disp. 3. cap. 3. diff. 3. coroll. 13. & probat- ur ex eo, quod, vt diximus Episcopo fauet, & asistit ius commune, per quod ipsi datur fa- cultas conferendi omnia beneficia Ecclesiastica suae diocesis, vt habetur Cap. omnes Basilica cap. Nullus 16. q. 7. cap. ex frequent. de inflit. cap. conquereute de off. ord. à Summo tamen Pontifice facultatem hanc esse restrictam, & cum restrictio ista sit contra ius commune in dubijs contra illam esse iudicandum.

Sed aduersus hanc conclusionem ¶ argere, quis possit ex cap. Si à Sede Apost. de prob. in 6. vbi prouisio facta à Papa praeferatur prouisio- ni facta ab Ordinario, quando simul con- currunt, & rursus ex Clem. vt lite pendente §. Neutro, in qua statuitur, quod si ex duobus lit- tigantibus super eodem beneficio vnus moriat- ur in Curia; alius vero extra, & neuter possideat, prouisio spectat ad Pontificem, & non ad Ordinarium ob praerogatiuum Pontificis. Igitur, & in casu nostro, quando non constat, an beneficium vacauerit in mense Apostolico; an vero in Ordinario, debet praesumi in fauorem Pontificis, ob eius dignitatem, cum par- videatur esse ratio in vtroq; casu.

Respondeo ¶ disparem esse rationem, & disparitas oritur ex diuersitate fundamenti, per quod dispositioem varietas in iure habetur; in nullo enim textu ex illis duobus ab arguente adductis praelatio, quae Pontifici, eiusq; prouisio conceditur, fundatur in realiqua dubia, & praesumpta, & praesertim in reservatione, quae est odiosa; sed fundatur in re certa, & non odiosa; nam in cap. Si à Sede, fundatur in dignitate Pontificis. cum enim dubium fuerit de anterioritate collationis, congruum vltimum fuit praeserre Pontificiam; neq; ex hoc fit Episcopi iniuria, quia Pontifex habet plenam, & supremam potestatem supra omnia beneficia Ecclesiastica, & cum collationem Episcopis concessit, non abdicat à se potestatem praeueniendi, & conferendi beneficium: Praeterea in Clem. cit. dispositio fauorabilis pro Pontifice, fundatur in obitu, vnus ex colligantibus; ex tali autem obitu, qui non est presumptus, sed certus, quando contingit in Curia, oritur reservatio in be- neficio illo, de quo prius erat litis, vt notat Gomez in reg. de Imper. benef. vinct. quest. 8. Gonzalez in reg. 8. Cancell. §. 7. proam. num. 18. & 3. de prob. in 6. Rursus addo reservationem hanc non induci per solam litē, sed per obitum litis.

litigantis in Curia, ut aduertit *Mandof. nu. 7.* Ceterum in casu nostro, de quo in conclusione est sermo, dubitatio fundatur in presumptione reservationis, & negatione reservationis: at nō in re aliqua certa V. G. in dignitate Pontificis, aut in obitu aliquo, qui euenit in Curia, & quia reservatio est odiosa, & in ea Proutus a Papa totalem sunt iam intentione; idcirco concludendum est probanda, & nisi probatur, præsumitur nō reservatio, & pro Episcopo est decidendum, & sic patet dispositio inter casum, de quo nos loquamur, & casus illos positos in obiectione.

7 Dicendum est secundū. † Si Pontifex, eueniente vacatione, prouideat de beneficio, & proutus possessione capiat, proutus facta ab Ordinario erit postponenda: Conclusio ista est contra *Garfiam loc. cit.* defenditur tamen à *Gonzalez & ab alijs superius laudatis*, & probatur, quia possessio illa præualet, & ex eadem resultat longè fortior præsumptio, quam sit præsumptio illa, quæ habetur pro Ordinatione ex iure communi; nam possessio facit præsumere in possessore dominium, quod quasi dominii rei.

8 Dicendum est tertio. † Quando pro neutra parte datur possessio, & nulla innotescere potest anteceditio, censio esse præferendam prouisionē Papalem, sententia ista est contra *Garfiam vbi supra*, sed eam tucur *Gonzalez l. ci.* & hoc assero, quia videtur valde conformari dispositioni Iuris, quod habetur in *cap. illis si d. Sede.* in qua præscribitur, quod veræ collatione concurrente, Pōtifficia, scilicet, & Episcopali de eodem beneficio, si nulla appareat anteceditio, & pro neutra parte sit possessio, ob prærogatiuam Papæ, eius collatio præferri debet, & in hoc casu prætentionem nō fundamus in presumptione reservationis, sed in dignitate ipsa Papali, cum cætera sine pacia.

DUBITATIO, quam exagitantem proponimus, locum habet propolita valde probabili opinione, quæ asserit tenuitate fructuum † executati Beneficiarios ad horas Canonicas, talem vnoquoque die, recitandas, de qua re iustitienter agunt *Sotus lib. 10. de iust. quest. 5 ar. 3. concl. 2. Verb. (dubium autem) Lessus lib. 2. de iust. c. 34. dub. 31. n. 169. Sanchez in consil. 10. l. 1. lib. 2. ca. 2. dub. 66. Petrus Anellus Persicus de canon. cap. 5. dub. 5. per totum, & nouissimè Joz Baptistia Praxosus de regim. Christiana Reip. par. 2. lib. 10. disp. 2. §. 4. à nn. 17. Et quam plures alij Antiqui, & Recentiores, quam opinionem examinare ad nos in præsentia non spectat; sed eius probabilitatem supponentes, inquirimus quid deternandum, quando Beneficiarius percipiens fructus, ambigit, an redditus attingant gradum illum tenuitatis, qui sufficit ad excusandum à recitatione horarum quotidiana: † Vt autem casus supponenda: Et primò iermonem esse de beneficio non requirenti actuale Sacerdotium, aut aliquem ex Sacris Ordinibus, quia, ut sic inutilis esset questio; nam Beneficiarius aliquo Sacro Ordine insignitus, teneat ratione Ordinis quotidie horas Canonicas persolvere. Secundò supponimus, & controuersiam esse in eo statu, in quo Beneficiarius nequeat habere pro se probabile opinionem ex ijs, quæ apud Doctores circumscribuntur de exemptione à persoluendis horis ob exiguitatem fructuum, nam aliqui volunt sex, aut octo, imò decem aureos non sufficere; alij dicunt non obligare ad quotidianas horas, nisi perueniant fructus ad tertiam partem congruæ sustentationis: hec, & similia reperiuntur apud Auctores, & cum in his probabiliter discursant, poterit Beneficiarius tuta conscientia alicui horum Doctorem sententiarum adherere, & sic nos egrederemur limites conscientie dubitæ, transcentes ad opinatiuum: debemus igitur ita casum formare, vt supra lineam dubitæ dictam ius persistamus. † Ponamus ergo questionem sub hac forma v. g. sit Titus Clericus in minoribus, & ratione beneficii obligetur ad alia obsequia Ecclesie præstanda, intuitu quorum, vel nullus, vel quasi nulla lucretur emolumenta, fructus vero, seu redditus beneficii sint exigui V. G. sint quindecim, aut viginti aureorum. hoc potest dubiū emergere poterit, an fructus illi dicit fuerint propter obsequia, & non propter penum horarum, an vero etiam propter horas, & de questio sic formato procedit questio. † *Caramuel de const. dist. c. 1. post. 3. resolut. coroll. 15.* proponit casum, quando adest ambiguitas, licet eum non declaret modo prædicto, sed solum absolute inquirat, an existente dubio de tenuitate beneficii, teneatur Beneficiarius recitare, &c. & dupliciter supponit dubiū insurgere posse. Primum, Cū quis certus sit beneficii, quod ipse possidet, esse tenue, sed dubitet, an eximatur à lege recitandi horas ob tenuitatem illam. Secundò, Si sciat eximi à tali opere, qui*

§. XII.

Beneficiarius de beneficii tenuitate anceps, an ad horas Canonicas sit astringendus?

S Y M M A R I V M.

- 1 Tenio habens beneficium probabile est eximi à recitatione horarum pro singulis diebus.
- 2 Nonnulla pro decisione supponuntur.
- 3 Pontus casus.
- 4 Refertur stringentis casus à Caramuele positus, & eiusdem Auctoris responsio.
- 5 Conditionalis, quam ponit Caramuel, nequit verificari.
- 6 Primus casus Caramuelis apud viros doctos moraliter euenire non potest.
- 7 Ex hypothese quod contingat, & existit dubio de exemptione, tenentur ita habitans horas recitare.
- 8 Idem afferendum, secundò eueniente casu.

beneficium exiguum habet: ac dubitet de tenuitate fructuum sui beneficij. hac duplici distinctione præmissa, deuenit author iste ad decisionem, & tres ponit conclusiones, in prima enim statuit, quod si Ecclesia prius indicere voluerit omnibus Beneficiarijs sine tenues, siue pigues habentibus redditus, recitationem honorarum, postea vero indulserit, dispensando cum habentibus tenue beneficium, tunc dubitans tenebitur recitare, donec ipsi constet de tenuitate; quia in tali casu lex Ecclesiastica vniuersalis reperitur in possessione, igitur quamdiu non apparet certa tenuitas obligabitur Beneficiarius dubitans. Secundò, Si lex fuerit pro ijs solum, qui piague, aut sufficiens habet beneficium, tunc Beneficiarius non obligabitur, donec certior fiat de sufficientia sui Beneficij, & hoc ob eandem rationem, nam in hoc secundo casu ipse, & non lex possidet, quia cum legislator fundet intentionem suam in Beneficij sufficientia, ipsimet incumbit onus illam probandi, & dum eam non probat, præsumptio est in fauorem Beneficij. Tertio, Si dubium non versetur circa tenuitatem, & sufficientiam: nam certus sit Beneficiarius de tenuitate, sed solum versetur circa comprehensionem talium beneficiorum, scilicet, dubitet, an lex comprehendat etiam exiguum habentem beneficium, possessio erit pro libertate Beneficij, atque adeo non obligabitur. Has conclusiones ponit Caramuel, quæ tamen omnes rectè procederent, si conditionalis, quam inuoluunt, verificari possit; & hoc est impossibile, quia nulla extat lex Canonica, aut aliud Pontificij scriptum id determinans, & declarans, videlicet explicans, ad quos Beneficiarios se extendat lex obligans ad horas Canonicas; proinde primum, tunc secunda conclusio Caramuelis nequeunt ad primum reducti: de tertia tamen, quæstio esse potest.

¶ Dicendum est igitur primò. Iuxta casum, primò loco à Caramuel positum, non posse dubium practicum apud viros doctos moraliter cõtingere, quia innolescente beneficij tenuitate, ipsi sciunt opiniones probabiles, quæ apud Auctores extat, extitit, & modo explicato Beneficiarios ab onere recitandi, proinde solum poterit cõtingere dubium speculatiuum, an videlicet lex Ecclesiastica omnes Beneficiarios comprehendit nec ne? à tali aut dubio possit practice deponendo cõsuetudine, recedere, sed facta suppositione de negatione notitiæ harum opinionum, ut accideret, si Beneficiarius esset ipdoctus, vel esset puer, aut esset aliquis inexpectus, qui sciret legè vniuersalè obligatè Beneficiarios ad horas Canonicas, ipse vero exiguum possidens beneficium, posset dubitare, an vi legis teneatur ad horas in tali, in quò casu sub fine ita dubitatis esse obligatus: sic Vasquez in p. 1. disp. 65. n. 3. n. 1. Ver, (Primum de eo) oppositum tamen tucet Caram. corol. cit. & citat. p. le Salas tr. 8. disp. vnt. sc. c. 17. n. 1. 5. 4. in fine; ut quò opinione probabile putat Diana par. 4. tr. 1. re sol. 24. At nostra sciencia obligatione alicuius probatur citisè principijs, quibus utitur Caramuel pro cõfirmandis duabus præcedentibus conclusionibus; nam in casu possi-

to possessio est pro lege, quia, vt supponitur cõstat de lege, & dubia est executio, ergo pro lege, & non pro libertate esset decidendum.

Dicendum est secundo. Si loquamur de casu potteriori, idem erit attendendum, nam dubium de tenuitate reddit causam excurtantem dubiam, atque adeo possessio erit pro lege, & in etiam, docet Caramuel in secunda conclusione.

§. XIII.

Beneficij diuisio fit ne in dubio præsumenda?

S Y M M A R I V M.

- 1 Beneficiorum diuisio in dubio non præsumitur.
- 2 Potius præsumendum in lumine fundationis beneficij, vt plura fuisse instituta.
- 3 Vniorem alleganti incumbit onus eam probandi.

NON raro euenire solet, vt plures, & g. quatuor capellanix sint de iure patronatus alicuius personæ, & ambigatur de vnitare, & pluralitate beneficiorum, videlicet, an sint quatuor, an vero vnicum datus sit beneficium, tẽporis progressu distmẽbra-
 1 tũ, & in plura beneficia diuisi. ¶ Dicendũ est diuisionẽ beneficij in dubio nõ esse præsumendã: Sic Riccius p. p. de c. 7. initio. & ratio est, quia diuisio, seu beneficiorũ sectio est de iure prohibita, si fiat absq̃rationabili causã, & fructus nõ sufficiunt. Sic ex Cap. Maioribus cap. Dilecto de preb. Abbas, & alij scribentes in cõ loco, Garcia de benef. p. 12. c. 4. Cũ autẽ absolutè loquẽdo diuisio phibetur, idcirco quãdo est dubiatio,
 2 nõ debet præsumi: ¶ In casu autẽ, de quo in præsentia agimus, potius est præsumendũ capellanias illas ab initio vt plures institutas fuisse, vt hoc
 3 pacto diuisio vitetur, & qui allegat vniõnẽ, cũ in quid facti, deberet illã probare: Ceterũ si coniecturæ eõcurrãt pro vnitare capellaniarũ, sub vnicò beneficio, & p̃ tali vnitare sit præsumptio; tũc onus probãdi, fuisse initio institutas, vt plures capellanias, vel factè iustè; & ratio abdem causã diuidendi adfuisse, incumbet alleganti.

CAPVT VII.

Varie dirimuntur controuersie de censuratum, & irregularitatum valore, dubiam habentis conscientiam.

S Y M M A R I V M.

- 1 Dubium aliud de iure, aliud de facto.
- 2 Iuris dubium euenit quãdo ambigatur, an lex sit lata nec ne?
- 3 Dubium facti supponit legem, seu præceptum, & versatur solum circa transgressionem, eiusq; negationem.
- 4 Aliqui dubium de homicidio, aut voto vocant dubium iuris.

- D**UBIVM in hac materia potest esse vel de iure, vel de facto, & de veris; nonnulla examinabimus, & loquendo de censuris exemplificabimus in materia excommunicationis, idem de
- 2 Suspensione, & interdictis intelligentes. § Per dubium autem iuris in hac disceptatione illud sumimus, quo ambigimus, an sit lata lex, seu præceptum prohibens actionem aliquam sub aliqua censura, vel eidem actioni irregularitatem assignens; § Per dubium verò facti sentimus illud, quo incipimus sumus de ipsa actione, cui poena spiritualis est annexa; hoc autem præmittere volumus, ut lectorem moneamus præcipere nosvelle questionem illam, videlicet
 - 4 § an dubium de homicidio patrat, aut de voto emissio appellandum aliquo modo sit dubium iuris, ut aliter *Arriaga* sequens *Gabrielem Palsq;* p. 2. disp. 25. sect. 2. & 3. subsect. 1. hac enim inutilis est questio, & potius de nomine, quam de re ipsa, ideoq; illam omittentes, & sumentes dubium iuris, & facti modo explicatio, devenimus ad casus particulares.

§. I.

In dubio an excommunicatio fit præsumenda.

S V M M A R I V M.

- 1 Nemo in dubio iuris præsumitur excommunicatus.
- 2 Idem asserendum in dubio facti.
- 3 Aliqui oppositum censent de dubio facti saltem in foro interno.
- 4 Refertur opinio Spinulae.
- 5 Rejicitur huius Auctoris doctrina, quatenus asserit vehementer dubio assectum, debere ut excommunicatum se gerere.
- 6 Per restrictionem, quam ponit Spinula, sua principia destruit.
- 7 Responsio pro doctrina Spinulae.
- 8 Impugnatur.
- 9 Excommunicatum etiam contritum ante absolutionem, incertum est participare Ecclesiae suffragia.
- 10 Participanti fructum bonorum operum, quæ à iustis tamquam privatis personis exercentur, & hoc ratione charitatis.
- 11 Hac est illa Sanctorum Communio, de qua in Symbolo fit mentio.
- 12 He duæ participationes videntur à Spinula confundi.
- 13 Aliud proponitur remedium, ut de excommunicatione dubitans se præparet ad participanda communia Ecclesiae suffragia.
- 14 Neq; diversitas inter dubium de excommunicatione, & irregularitate in ordine ad parti-

- culum non participandi communia suffragia tollit præsumptionem pro dubitante.
- 15 Ostenditur disparitas inter peccatum morale, dubium, & censuram dubiam in ordine ad absolutionem sub præcepto petendam.
 - 16 Aequale est periculum non participandi suffragia inter dubium, & opinioem de excommunicatione contracta.
 - 27 Certa suasio de negatione censura contracta nihil iuvat ad participanda suffragia, si vera fuerit contracta.
 - 18 Obiectio ponitur prohans discrimen inter dubium, & opinionem de contractione excommunicationis in ordine ad absolutionem petendam.
 - 19 In ordine ad penas consequentes aequaliter se habet peccatum, & censura, secus in ordine ad absolutionem petendam.
 - 20 In dubio non præsumitur posita conditio, sub qua excommunicatio lata fuit.
 - 21 Ambiguitas de valore propria excommunicatione facit presumere.
 - 22 Ferèda potius quam lata in dubio præsumitur.
 - 23 Dubium etiam prudens, quo intellectus hæsitat de excommunicatione ab altero contracta, non est satis ad illum vitandum.
 - 24 Refertur limitatio Patris Suarez.
 - 25 Viandus erit, si consistat de contractione excommunicationis, & non consistat de absolutione.
 - 26 Variis modis, quibus id constare valeat, declaratur.

GV M dubium, ut diximus, sit in duplici differtia, videlicet iuris & facti, de utroq; singillatim erit agendum.

IDico igitur primò. In dubio iuris non præsumi latam esse excommunicationem, atq; adeò neminem in tali dubio existigandum esse hac censura innodatum. Ita *Sanchez* in *decal. lib. 1. c. 10. n. 26. Baldelli* in *Theolog. morali* to. 1. lib. 4. disp. 9. nu. 12. *Merolla* to. 1. disp. 3. c. 3. dub. 2. *corol. 17. nu. 200. & alij* ferè omnes. Probatur per *tex. in cap. 15 qui de sent. excom. in 6. vbi* Pontifex determinat eum, qui celebrat in Ecclesia sanguinis, aut seminis effusione polluta, aut presentibus maiori excommunicatione nodatis, non esse habèdum irregulare, quia in iure non est expressum; ergo neq; in dubio iuris erit præsumenda excommunicatio, & hoc ob eandem rationem. Confirmatur, quia cum non consistat de lege poenæ imponente, melior erit conditio propria libertatem possidentis.

IDico secundo. Idem esse affirmandum, quando est dubium facti, quia nulla est lex, quæ statuat in dubio facti aliquem præsumendum esse excommunicatum; proinde in tali dubio cum possessio sit pro libertate, quæ habet vauisquisq; in ordine ad comunicandum cum alijs; idcirco dubitans potest deponendo conscientiam, se gerere non ut excommunicatus, & hanc sententiam docet *Ronac. de cens. disp. 2. q. 2. p. 6. §. 2. nu. 49. Layman* in *sua morali Theolog. lib. 1. tr. 1. c. 5.*

aliqua Ecclesiastica alienari; proinde dubitatio inluta, an predicta alienationes inuaidant, nec ne, censenda sint? videtur enim ita esse, quia licentia Pontificis, cum in hac materia pertineat ad substantiam, & sit quod facti, debet probari, & dum non probatur, consistere non potest alienatio ipsa, sed quoniam distinctio aliqua est à nobis resoluendum.

Dico igitur primò, si sufficiens tempus ad presumendum a sententia predictam sit elapsum, tunc dubium deponi poterit, iudicando precessisse licentiam, atque adeo validam esse alienationem illam. Probatur conclusio, quia solentates ex sufficienti temporis diuturnitate interuenisse presumuntur, sic docet *Felms in ca. de liberis n. 4. ver. (Et hinc est)* & n. 5. ver. (si autem instrumentum) de test. & attest. *Phoia in cap. ea noscitur de bus, qua sunt a pral. n. 34. ver. si vero non esset recessus* & ver. si autem regulariter, licetius in de cis. *Cux. Archieps. Nicol. p. 2. de cis. 14. Ioannes Mar. Nouar. in quibusdam suis allegat. interius apud pradiu Ricc. de de cis. m.* Ratio autem fundamentalis huius rei est, regula quoad iuris, videlicet, quod de iure ad esse debet, presumitur adfuisse, vt notat *Baldus l. cum in testamento §. hac verba ff. de hered. insti.* sicuti ob eandem rationem; si eodem die apparet collatio beneficii Ecclesiastici, & promotio ad Clericatum, ista precessisse presumuntur, quia procedere de iure debebat, vt docet *Casadorus de cis. 20. de praben. & ante Ecclesie erectionem* presumitur antecessisse promotionem beneficiorum eisdem Ecclesie eodem die facti, vt docet *secundum de cis. 6. ac presu. inter Ricc. vt sup. & ante mortem* impetrationis beneficii antecessisse, si vtrique eodem die acciderit, & sic de alijs similibus in casu nostro cum valor alienationis dependeat ab assensu Apostolico, presumitur hunc adfuisse, antequam alienationem, nisi alia tortor presumptio contrarium ostendat, vi esset, si longitudo temporis à die alienationis minimè haberetur, quia tunc presumetur, assensum Papæ non precessisse; cum enim diuturnitas temporis non haberetur, non solum cessaret presumptio, quæ ex illa resultare poterat, sed contraria emergeret presumptio; nam si obtemperasset licentia, cum hæc in scriptis concedi soleat, non videretur probabile, deperditam fuisse intra breue tempus, & totaliter memoria hominum excidisse. Difficultas autem est in determinanda quæritate huius temporalis diuturnitatis, quæ est necessaria ad presumendum pro valore alienationis, de qua re vario modo loquuntur Auctores, inter quos est *Riccus, qui resolu. loc. cit. †* triginta annorum spatium esse tempus diuturnum ad hunc effectum, nempe ad generandam presumptionem pro validitate alienationis, idem asserit *Fellms n. 3. cit.* quando agitur de graui alterius tertij preiudicio. Alij vero videntur † velle tempus excedens hominum memoriam esse necessarium, vt est tempus centum annorum; sic videtur asserere *Baldus consil. 134. volum.*

2. libro secundo. Menochius consil. 90. numero. 29. & 44.

6. Placet etiam hic referre opinionem † *Menochii lib. 1. var. resolu. cap. 13. vbi plures ponit casus, & primus est, quando agitur de alienatione rerum, in quibus ius non solum tenetur, sed etiam prohibet, & ita præscriptionem, vt est decimarum, insecutio respectu laicorum, vt patet ex capite. prohibemus de decimis, & cap. Dudum de decimis. cap. causam de prescript. In his autem capitibus tollitur quilibet prescriptio, perquam Laici possent sibi acquirere iura ad exigendas decimas; & hoc ratione spiritualitatis, que in iure percipiendi inuoluitur. In hoc autem casu determinat Auctor nre nonquam præsumi Apostolicam confirmationem, & allegat *Royam, & assignat congruum rationem; quia per predicta iura ablata est prescriptio quocumque tempore elapsa; ita censetur ablati vis inducendi præscriptionem de assensu Apostolico; Vana enim esset dispositio predictorum iurum prescriptionem auferentium, si decursu temporis posset quis excipere presumptionem confirmationis Pontificis; & idem docet *Menochius l. 3. presump. 13. †* Secundum autem casus est, quando dubitatio versatur circa alienationem alicuius rei, cui licet ius resistat, non est tamen prescriptio prohibita, & tunc predictus Auctor n. 12. distinguit; aut cum temporis lapsu nulla concurrat obstructio contractus, sed solum allegatur diuturnitas temporis; aut concurrat etiam obstructio. Si primum, requiruntur centum anni; vt tradit *Gabriel consil. 6. n. 52. lib. 1. †* Si secundum, vel agitur de modico præiudicio tertij, & tunc ad presumendam sollicitudinem facti sunt decem anni. Si vero de graui præiudicio agatur cum obstructioe, requiruntur triginta anni; aduertit etiam *nam. l. 3. §. 24. Obstructionem hanc esse debere certam, & manifestam, ita vt non sufficiat presumptio, ne fundatur vna presumptio super aliam, nempe obstructioe, seu actus gestus, & assensus etiam Apostolici. Hæc est opinio Martellotti, in cuius declaratione multa alia miscet. His omnibus præhabitis.***

Dicendum est primò, si Ius tollit prescriptionem † nequit legaliter pretium assensus Apostolici, & hoc ob rationem à Martellotto assignatam.

10 Dicendum est secundo: Quando † non prohibetur prescriptio, requiritur tempus, cuius initij memoria non est, quale est tempus centum annorum, vt illud declarat *Martellus de probat. conclus. 134. numero 13. volum. 5.* non autem factis est minus temporis spatium. Probatur conclusio, quatenus affirmat tale tempus esse necessarium, probatur, inquam, quia minus tempus non videtur sufficiens fundamentum, ex quo desumatur presumptio predicta; facile enim posset in tempore minori notitia haberi de assensu Apostolico, vel per aliquod institutum.

mensuris; vel ex aliorum fide dignorum attestazione: contra verò, quando est tempus immemorabile, tunc possit prudenter præsuj instrumentum deperditum, aut diuturnitate temporis decessisse à memoria hominum licentiam à Summo Pontifice obtentam:

- ¶ Limitanda tamen ꝑ videtur opinio ista requirere immemorabile tempus, quando ob aliquod infortunium belli, aut incendij, scripturę in publico archiuio seruatae, deperditę, aut combastę fuissent; & assensus Apostolicus, sicuti & reliqua similia instrumenta in eodem loco reponi solita fuissent. In hoc igitur casu, si quis alienauit, & allegaret assensum Apostolicum interuenisse, cenico præsumptionem esse pro illo, atque adeo in eius fauorem, dubium de interuentu prædicti assensus, esse deponendum, practicę credendo solemnitatem hanc præcessisse, & per consequens validã esse alienationem illam &c.

CAPVT VI.

Quę in Beneficiorum Ecclesiasticorum ratione conscientiam efficiunt sollicitam, enodantur.

Dubia, quę ex parte conscientię suboriri possunt circa materiam beneficiorum Ecclesiasticorum in hoc capite examinabimus, seligentes ea, quę sæpius occurrere solent. Sit igitur

§. I.

Dubitationē occurrente, an beneficium sit Regulare, an Sæculare; simplex, an curatum, quid decidendum?

SVM MARIVM.

- 1 Beneficium, non Regulare, sed Sæculare, in dubio, præsumitur.
- 2 Regularitas est accedens beneficio superueniens ideoque probanda.
- 3 Simplex, & non curatum in ambiguis censendum.

Dicendum est, si adhibita diligentia veritas haberi non poterit, in dubio beneficium & præsumendum esse Sæculare, & non Regulare: sic docent Nau. de prob. in antiq. edit. consil. l. n. 1.

in moder. cons. 3. Mass. de prob. cõcl. 172. Garg. de benef. p. 7. cap. 9. num. 1. Barboza de potest. Episc. p. 3. alleg. 37. num. 163. & de iure Eccl. lib. 1. cap. 4. num. 41. & quamplice aly.

Huius cõclusionis fundamentum est, quia esse Regulare est quorundam qualitas, ꝑ quę accedit beneficio Ecclesiastico, eiq; ab initio minime inest; nam à principio fuerunt instituta Sæcularia, vt probat Barboza loc. cit. qualitas autem rei superueniens est probanda, & non præsumenda, vt recte animaduertit Menoch. lib. 1. præsump. qu. 25. num. 73. Echq; de prima, quęstioni parte; quod vero ad aliam partem pertinet.

¶ Dicendum est secundo. ꝑ simplex esse existimandum, ita Guttierrez alleg. 8. num. 3. Gonzalez ad Reg. 8. Cancell. Glossa 6. num. 91. & aly, quos sequitur Diana par. 4. cap. 3. res. fol. 74

§. II.

Existente animi hæsitacione, an Ius patronatus sit ne erectum, & ex quibus bonis, Ecclesiasticis, an vero patrimonialibus, quid iudicandum?

SVM MARIVM.

- 1 Beneficium erectum non præsumitur, nisi õstet
- 2 Ex patrimonialibus, & non Ecclesiasticis bonis erectum præsumitur, si eõ Laicus in possessione reperiat, secus si Ecclesiasticus possideat.

QUOAD primum, negatiuę partē amplectitur Ricc. p. 2. decis. 13. n. 1. & citat Massar. aliosque Ratio autē est, quia per fudationem inris patronatus bona, suppet quibus fundatur, sũt serua, quod est valde odiosũ, ideoq; non præsumitur; nã præsumptio est pro libertate, & pro illa decidendum. Et hæc sententia est tenenda.

Quoad secundum decisio quęstii huius maxime facit ad reservationē octauę regulę Cæcellarię, nã si præsumitur erectũ ex bonis Ecclesiasticis, erit Ecclesiasticũ; ac proinde contentum sub reservatione, contra verò si præsumatur ex bonis patrimonialibus erit laicale, & per consequens nõ comprehensũ sub reservatione illa.

¶ Procedendũ igitur est cũ distinctione: ꝑ Ius Patronus Laicus sit in quasi possessione patronatus, tunc præsumitur ex bonis patrimonialibus fundatum, secus autem si Ecclesiasticus sit in possessione: ita docent Puteus decis. 258. lib. 1. & decis. 90. lib. 3. alijque, quos laudat, & sequitur Gonzalez sup. reg. 8. Cancell. gloss. 18. in fine.

§. III.

Quando non liquet, an quis fundaverit Ius patronatus, quod possidet, præsumi ne debet vsurpatum?

S V M M A R I V M.

- 1 Aperiatur occasio instituendi questum.
- 2 Eius vsurpatio respectu privatarum personarum non præsumitur.
- 3 Qualitas privatarum constituens personam declaratur.
- 4 Si ambiguitas versetur circa Potentes præsumitur vsurpatio.
- 5 Potentes idem sunt, ac Magnates.
- 6 Universitates in ordine ad præsumendum Magnatibus æquiparantur.
- 7 Quando lis non est cum Ecclesia, sed inter ipsos patronos, non requiritur adeo exacta probatio.

OCCASIONEM * instituendi præfens questum exhibet nobis Concilium Tridentinum sess. 25 de resor. cap. 9, ubi nonnulla statuit circa beneficia, quæ sût de iure patronatus, volens duo inconuenientia vitare, videlicet, ne iura patronatus tollantur, & ne beneficia Ecclesiastica in seruitutem redigantur. Querimus igitur, an beneficium aliquod possessum à Titio v.g. censeatur vsurpatum; si ab ipso Titio non ostendatur titulus, hoc est, nõ probetur possessio, vel fundatio: vel donatione per authenticum instrumentum, vel ex multis præsentationibus, quæ per longissimum temporis cursum, qui hominum memoriam excedat, fuerunt ab ipso Titio factæ, & ab eius prædecessoribus.

- Dicendum est primò: De personis priuatis
- 1 non præsumitur vsurpatio Iuris patronatus: ita docet *Barbosa de potest. Episc. p. 2. allegat. 78. num. 64. & sequen.* & pro hac conclusione nõ nullas refert decisiones Rõgæ Romanæ; nomine autem priuatarum personarum intelligimus eas, quæ non sunt domini temporales illius loci, in quo reperitur Ius patronatus, in his igitur non præsumit Ius talem vsurpationem, quæ cer:õ constare debet, & ratio defumitur ex communitate accidentibus; nam excessus fuisse in vsurpatione cõsistens; ordinariè loquendo, tunc ponit auctoritatem in persona vsurpante, cui ali: resistere nequeunt, vel eam impedire nõ possunt; huiusmodi autem auctoritas cessare solet in personis priuatis, quæ nullum habent dominium in loco Iuris patronatus; proinde si in possessione inueniantur, non debent ea spoliari, excipiendo præsumptam vsurpationem,

tenetur tamen hæ personæ ostendere authenticum instrumentum iuxta formam Tridentini de verò titulo Iuris patronatus.

Dicendum est secundo: In Potestatibus præsumi vsurpatum: sic affirmat *Pareus decis. 57. 58. & 203 par. 1. Riccius p. 4. colle. 1. 240 Barbosa de potest. Episc. loc. cit. & quamplures apud eumdem;* & ideo exactior probatio requiritur facienda ab his Potestatibus ad hoc, vt præsumptio vsurpationis euincatur, & non satis est probatio temporis immemorabilis, sed præter alia necessaria exigitur cõtinuatæ præsentationes, non minores saltem quinquaginta annorum spatio, & quæ omnes sortitæ sint effectum, ita disposuit *Concil. loc. cit.*

Dicendum est tertio: Personæ, in quibus locum habet præsumptio ista, licet à Concilio non exprimentur, ponuntur tamen à Doctoribus, quæ & alunt esse omnes Magnates jurisdictionem temporalem habentes: sic *Barbosa loc. cit. num. 63. & 65. ex decisione S. Congreg. ita declarans Tridentinam dispositionem, & refert Gonzalez in ordinem reg. cæc. glof. 18. num. 66. ver. (in his personis.)*

Dicendum est quarto; quæ dicta sunt in ordine ad Magnates, nuntiare etiam in Vniuersitatibus, vt censuit idem *Barbosa num. 63. qui ex decisione Rõgæ, & aliorum Doctorum num. 67. retrahit rigorem exactæ probationis, quando non agitur contra Ecclesiam, sed lis est inter ipsos patronos, & sic vult præscribi ab ipso contra alium compatronum spatio quadraginta annorum, concurrente titulo colorato, quod autem dicitur de præscriptione, intelligi debet secundum Ius commune, præscribendo tamen à consuetudinibus, seu iuribus propriis municipalibus, quæ præscriptiones istas reprobant, quando de veritate contraria constat.*

§. IV.

Ius patronatus æstimandum ne sit hæreditarium, an verò gentilitium, si veritas lateat?

S V M M A R I V M.

- 1 Declarantur termini.
- 2 Dubio emergente hæreditarium potius quàm gentilitium præsumitur.
- 3 Ratione suadetur.

Vhi termini intelligantur, & supponimus illud appellari ab Auctoribus Ius patronatus hæreditarium, quod transit ad quoscumque; hæredes, etiam si sint extranei, simul cum vniuersitate bonorum, nisi limitetur in fundatione. Gentilitium

litium verò, quod alio nomine familiare, nuncupari solet, dicitur aliud, quod est reliquum solum illis, qui suat de tali familia vide *Massobrium in praxi habendo &c. concur. pral. 7. dub. nu. 54.* His positis

2. Rurpondeo ad quæstum, ius patronatus sibi dubio præsumi debet hæreditar. unde sic *Card. in Clemens. Plures de iure patr. Lambert. de iure patr. par. 2. lib. 2. quæst. 2. num. 15. Barbosa de iur. eccl. cap. 13. lib. 3. num. 21. 22. & 23. & apud ipsum alij. † Ratio est, quia sibi in eius iudicatione à Patroo nulla ponitur restrictio, præsumendum voluisse aliud transferre simul cum bonis, ex quibus est institutum, acque adeo hæreditarium.*

§. V.

Cappellania sit ne existimanda, beneficium Ecclesiasticum, quando de hoc dubitatur, & fundata in Regularium Ecclesia censenda sit Regularis, an vero Sæcularis?

S Y M M A R I U M

1. Cappellania in Ecclesia Regularium fundata Regularis præsumitur.
2. Limitatur ab Augustino Barbofa.
3. In dubio non debet congeri beneficium Ecclesiasticum.

RESPONDEO † iudicandam esse Regularem ex eo solum, quod est fundata in Ecclesia Regularium: sic docet *Rodrig. in quæst. reg. tom. 1. qu. 34. art. 3. Sanchez lib. 7. in decal. cap. 29. num. 27.*

2. *Barb. de iur. Eccl. lib. 3. cap. 5. num. 14. † Qui limitat opinionem, quando Cappellania, licet fundata in Monasterijs, non sit à Regularibus; tamen, sed sit à Sæcularibus obtineatur, & tunc non est in dubio, de quo procedit quæstum, sed in claris.*

Quoad aliam verò partem, videlicet, an in dubio existimanda sit Cappellania beneficium Ecclesiasticum † negativè respondet *Perez de Lara de amur. & Cappellan. lib. 2. num. 59. Gonzalez ad reg. 8. Cancel. Glof. num. 5. Barbosa cap. 111. num. 1. & apud ipsum est decisio Rota in Eiben. Ermitory die 17 Februa. 1716. coram R. P. Merlino.*

† † †

§. VI.

Consensus Ordinarij in constitutione beneficij Ecclesiastici, si dubitetur, an interuenerit, præsumitur adfuisse, nec ne?

S Y M M A R I U M

1. Temporis diuturnitas, & determinata insignis præsumptionem de consensu Ordinarij generant.
2. Decennium ad hanc præsumptionem sufficiens erit.
3. Tringenta annorum tempus requiritur ad donationem de iure patronatus præsumendam.

DIUTURNITAS temporis, adificatio Cappellæ cum insignibus &c. † faciunt præsumi integritate contentum Ordinarij. *Menoch. lib. 6. præsumpt. 79. num. 3. Barbosa de potest. Ep. sc. p. 1. all. g. 70. num. 22. & de iur. Eccl. lib. 3. cap. 1. 2. num. 43. & apud eundem plures Rota de sinesiones referuntur tempus autem diuturnum requisitum ad præsumptionem † satis & sufficiens esse decennium, docet ibidem *Barbofa de iur. Eccl. & non requiri tringenta annorum spatium, ut volunt aliqui; nam agit de favore, ne beneficium iam erit cum corrupto ob defectum talis consensus. † Secus tamen in donatione iuris patronatus, in qua deest favor, sed est potius præiudicium ipsius Ecclesie, & ideo spatium tringenta annorum requiritur ad præsumendum prædictum consentum.**

§. VII.

Si Clericus beneficium habeat, redditibus tamen sui patrimonij se aluit, dubitet postea, an id fecerit animo non compensandi cum fructibus Ecclesiasticis, poterit ne ex eisdem fructibus tantumdem capere, illudque in usum etiam non-pium insumere?

S Y M M A R I U M

1. Quædam ad decisionem condicentia præmittuntur.

- 2 Stipendium ex fructibus ecclesiasticis ad instar bonorum patrimonialium existimatur.
- 3 Beneficiarius ex fructibus ecclesiasticis, reservatis patrimonialibus, se altere possit.
- 4 Ex patrimonialibus se alente, tantumdem ex ecclesiasticis capere, & libere expendere queunt.
- 5 Dubio emergente, an animus compensandi habuerit, presumitur habuisse.
- 6 Si talem excludant intentionem non posse, mutando voluntatem, compensare, existimant Lessius.
- 7 Oppositum tuctur Ioannes Delugo.
- 8 Nec sententia ab Auctore recipitur,

Tunc situm plene intelligatur, & tractatum præsentem de conscientia dubia proprie pertineat, nonnulla, quæ vel sunt certa, vel ferè certa præmittenda, & supponenda à nobis erunt.

- Primo igitur supponimus, ex communi Doctorum consensu, si Innocentium excipiamus relatum à Sanchez loco infra citando, & ab alijs, posse Beneficiarios de bonis Ecclesiasticis, quæ ut stipendium clericalis officij, acquirunt ad libitum, sicuti de proprijs patrimonialibus, disponere, vt notat Sanchez lib. 2. cons. cap. 2. dub. 45. Delugo tom. 1. de iust. disp. 4. sec. 3. num. 23. & alijs, quos idem Sanchez laudat.
- Secundo supponimus, posse Beneficiarios, redditis patrimonialibus seruatim, se sustentare ex fructibus beneficij, quod possident: Sic vult eò communis opinio, & docet Sanchez cap. cir. dub. 44. n. 5. & quamplures apud ipsum contra paucos ab eodem nu. 1. & 2. relatos.
- Terio supponimus, posse Beneficiarium, qui ex patrimonialibus se aluit, tantumdem capere ex fructibus beneficij, de eiusdemq; ad sui libitum, tamquam de patrimonialibus disponere, vt docet Nauarrus opusc. de redditibus Eccl. quæst. 1. num. 67. & in summa cap. 25. nu. 126. Lessius lib. 2. de iust. cap. 4. dub. 6. n. 38. Molina tom. 1. d. 145. Sanchez vbi supra dub. 38. num. 15. Azor par. 2. lib. 7. cap. 9. quæst. 10. Bonacina de oblig. benef. disp. 4. p. 2. num. 5. & alij apud ipsum. Hæc autem omnia non sunt in præsentia à nobis controuertenda, sed potius tâquam recepta, aut falem, vt longè probabiliora, supponenda. quibus præhabitis, quod inuestigamus, est, an Titius V. G. Clericus redditibus vtriusq; generis, nempe, patrimonialibus, & Ecclesiasticis, possideas, si ex primis se aluerit, & postea anceps sit, vtrum voluerit non compensare, & tantumdem capere ex bonis Beneficij, quantum pro suis alimentis consumpsit; in tali, inquam, casu quid facere debeat, determinandum nobis erit.

Dico igitur, primo dubio prædicto non obstante, posse Titium tantumdem capere. Sic expresse docet Lessius numero illo 38. in fine, & in fortioribus terminis, vt videbimus, idem tuctur Cardinalis Delugo tom. 1. de iust. disp. 4. sec. 3. d. num. 45. Ratio autem est, quia

non presumitur aliquem iure suo se priuare voluisse; proinde nihil id continet, oppositum est indicandum. longè tamen diffiditior est questio illa, an, videlicet, si Titius voluerit postulare compensationem prædictam excludere, valeat intentionem mutare, & illud tantumdem capere ex fructibus beneficij. controuersia ista obiter sit tacta; nam re vera non spectat ad conscientiam dubiam, cum Beneficiarius certus sit de sua voluntate, sed placet hic solutionem huius questionis tamquam accessoria iuxta id, quod sentio, afferre, & video opinionem Lessij negatiuam, nempe, non posse in tali casu Beneficiarium vt compensationem. at Delugo numero citato ait hoc non videri factis consequenter traditum, & addit neque videri ipsi, qua ratione Beneficiarius, quando non habuit animum non compensandi, possit postea compensare; & non possit, & quando habuit animum non compensandi, & hoc quia Beneficiarius ad sui sustentationem expensurus fructus patrimoniales nemini illos credit, & ideo ipsi donare nequit, cum vtriusq; bonorum sit dominus, neq; se obligat Deo per votum, vt supponimus; ergo etiam si habuerit positum intentionem, seu propositum per illos sumptus suæ obligationi minime satisficere, parum hoc retere; quia re ipsa satisficere, quemadmodum si quis obligetur per legem Ecclesiasticam ad aliquod opus E. C. ad Missam audiendam, etiam si Missam audiatur animo non satisfaciendi, satisficit tamen præcepto, vt fere omnes dicunt, sic discitur Cardinalis Delugo, & totum suum discursum varijs exemplis confirmat.

8. † Dico secundo. Beneficiarium, quamuis infumendo redditus patrimoniales propositum habuerit non satisfaciendi suæ obligationi, atq; adeo non retinere tibi ius compensandi, posse non obstante tali proposito compensationem postea facere, modo explicato cum fructibus Ecclesiasticis. probatur conclusio ista non solum exemplo adducto de præcepto Missæ audiendæ, & nonnullis alijs à Cardinali adductis, sed etiam ratione, quia propositum illud non habet vim obligandi Beneficiarium, neq; admittit illi facultatem ad oppositum exequendum, proposito isto mutato; Ergo etiam si Beneficiarius animum non compensandi habuerit, poterit ad sui libitum compensare. multa alia circa rem hanc videri possunt apud eundem Card. Delugo, pauca ista obiter à nobis dicta latè esse videntur.

§. VIII.

Si ignoretur ætas ad beneficium requisita, & ex duobus altercantibus neget vnus, affirmet alter, cui probandi onus incumbit?

SUMMARIVM.

- 1 *Distinctione adhibita, questum est decidendum.*
- 2 *Ad beneficium institutum fundatam habet intentionem, & onus probandi requisitum statim in excipientem reijciit.*
- 3 *Scelus ante electionem.*

DISTINCTIONE & præfatus questum est decidendum: a) igitur quando quis est iam electus, & institutus in beneficio habet intentionem fundatam circa ætatem, † proinde si alius in contrarium excipiat, ipsi excipienti incumbit onus probandi tempore institutionis fuisse defectum ætatis; at si quis peuit eligi, & institui, † ipse petens debet probare sufficientiam ætatis. Sic ex Thoma Sanchez lib. 2. de matr. disp. 41. num. 18. & Ioannes Sanchez in selectis disp. 43. num. 7. ex Mandos. in reg. 18. Cancell. q. 3. d. num. 4. & ex alijs apud ipsum.

§. IX.

Si ambigatur vtrum quis beneficium viginti, an paucioribus ante mortem diebus resignauerit, ad quem pertinet alterutram partem ostendere?

SUMMARIVM.

- 1 *Onus probandi legitimam resignationis tempus ex parte opponentis se tenere, putauit Mandosius.*
- 2 *Contrarium censuit, quando valor resignationis probandus erit.*
- 3 *Vtraq; pars recipitur ab Authore.*

QVVS iste practicabilis est, subiecti enim facile potest talis controuersia, & dubitatio, & hinc inde pluribus discussis, † respondet Mandos in reg. 19. Cancell. quest. 6. onus probandi se tenere ex parte petentis, & opponentis idcirco si quis excipiat, rogaturque post elapsis viginti diebus resignauit, cum in hoc fundare debeat suam intentionem, oportet consequenter hoc probare, videlicet infirmitatem, & mortem tali tempore contigisse, nempe non elapsis viginti diebus. † Ceterum si resignationis valor est exprobandus, & quis in eius valore se fundaret, deberet sanitate, & vitam resignantis probare durasse per totum illud temporis spatium requisitum à regula. † Vtramq; partem conclusionis cenleo amplectendam.

§. X.

Si Pontifex, & Ordinarius eadem die idem beneficium diuersis contulerint, si neutrius collationis anterioritas appareat, quænam sit præferenda?

SUMMARIVM.

- 1 *Possidens in tali euentu, & dubietate, est præferendus.*
- 2 *Aliqua apponi solent limitationes remissive apud Rebuffum.*
- 3 *Si neuter in possessione reperitur, prouisus à Papa præferatur.*

QVINC casum respondeo ex sententia Doctorum, præferendum † esse prouisum illum, qui in possessione beneficii inuenitur: Sic Rebuff. de pacif. possess. nu. 199. Tirac. l. de iur. primig. quest. 17. opin. 17. num. 11. Barbosa. de posses. Episc. p. 3. alleg. 77. num. 12. & alijs; expressè statuitur cap. Si à Sede Apost. de prob. in 6. Ratio autem est in promptu, quia in iure præsumptio est in suorum possidentis, immò, vt notauit idem Rebuff. præsumptio hæc est iuris, & de iure, non admittens probationem in contrarium; † Aliquæ tamen limitationes addi solent, quæ videri possunt apud Rebuff. num. 198. & seq. † Si vero neuter est in possessione præferatur prouisus à Pontifice, vt in eodem cap. si à Sede, determinatur, & notat Barbosa cum alijs ab ipso Landaris num. 14. & hoc ob dignitatem Prouisoris.

S. XI.

Si vltima die mensis Episcopalis beneficium vacat, & dubium sit, an vacauerit media nocte transacta, quando incipit mensis Papalis, pro quo sit resol- uendum?

S V M M A R I V M.

- 1 Onus probandi in Aborem refundi censuit Gonzalez.
- 2 Nullo possidente, prouisus ab Ordinario si est anterior, preferatur, vt ait Gonzalez.
- 3 In tali casu prouisus ab Ordinario preferendus quamuis prouisus à Papa sit anterior, censuit Garcia.
- 4 Si minime constet quo mense contigerit vacatio, nulla existente possessione, aut prouisione, in fauorem Episcopi est decidendum.
- 5 Proponitur contraria instantia partem deducendo.
- 6 Diluitur ostendendo discrimen.
- 7 Si prouisus à Papa possideat, erit preferendus.
- 8 Neq; possessione, neq; anterioritate innotescante prouisus à Papa preferatur.

QUENSUIT Gonzalez in 1. regul. Cancell. gloss. 1. 1. num. 56. in tali casu onus probandi et refundi in auctorem, qui si pro se non probet, qui conuentus fuit, est absol- uendum, si est in possessione, siue sit prouisus Apostolicus, siue Ordinaris, & hoc ipsum prius docuit Puzos decis. 107. & 266. lib. 3. com enim iura partium sui obscura, nempe dubia, contra petentem est presumen- dum, & iudicandum, vt prescribitur Cap. cum iura de reg. iur. num. 6. & alibi, etiam in iure civilis l. Qui accusare C. de decendo. At si neq; prouisus sit à Papa, neq; prouisus ab Ordinario et si est anterior, esse preterendum, quia fundat intentionem suam in iure communi; proinde onus probandi reservationem, ratione mensis Apostolici spectaret ad prouisum à Pontifice, qui fundat suam intentionem in vacatione euen- iente in mense Apostolico, quod est suae intentionis fundamentum.

- 3 30. et vult quod quamuis prouisus à Papa possideat beneficium, tanquam vacans in mense Apostolico; nihilominus presumptionem esse pro Ordinario ipso, intentionem fundatam habente, et onus probandi oppositum transferri in aucterarium, etiam in possessione existentem, & hoc Garcia defendit loc. cit. n. 32. non

obstante, quod prouisio Apostolica sit ante- rior prouisione data ab Ordinario.

Quid autem circa rem hanc probabilius mihi videtur per subsequentes conclusiones quendam.

Dicendum igitur est primo. Si pentatis om- nibus constare nequeat, in quo mense conti- gerit vacatio, & neq; sit in possessione, neq; villa sit prouisio, et presumptionem iuris esse pro Ordinario, et; adeo in eius fauorem esse decidendum. Sic docet Gonzalez, Garcia, Bar- bosa loc. cit. quibus addo Massob. in praxi be- bendi concur. pral. 23. d. 2. num. 11. Metellam tom. 1. disp. 3. cap. 3. disp. 3. coroll. 13. & probatur ex eo, quod, vt diximus Episcopo fauet, & assistit ius commune, per quod ipsi datur fa- cultas conferendi omnia beneficia Ecclesiasti- ca luc. d. excessus, vt habetur Cap. omnes Basilica cap. Nullus 16. q. 7. cap. ex frequenti, de insti- cap. conuenerit de off. ord. à Summo tamen Pontifice facultatem hanc esse restrictam, & cum restrictio ista sit contra ius commune in dubijs contra illam est iudicandum.

Sed aduersus hanc conclusionem et; vt gere, quis possit ex cap. Si à Sede Apost. de prob. in 6. ubi prouisio facta à Papa pretertur prouisioni facta ab Ordinario, quando simul con- curunt, & rursus ex Clem. vt lite pendente 6. Neutro, in qua statuitur, quod si ex duobus li- rigantibus super eodem beneficio vnus mori- tur in Curia; alius vero extra, & neuter possit deat, prouisio spectat ad Pontificem, & non ad Ordinarium ob prerogatiuum Pontificis, igitur, & in casu nostro, quando non constat, an beneficium vacauerit in mense Apostolico, an vero in Ordinario, debet prefari in fauorem Pontificis, ob eius dignitatem, cum par videatur esse ratio in vtroq; casu.

Respondet et; disparitas essentiam, & disparitas oritur ex diuersitate fundamenti, per quod dispositionum varietas in iure habetur; in nullo enim textu ex illis duobus ab arguente adductis prelatio, quæ Pontifici, eiusq; prouiso conceditur, fundatur in re aliqua dubia, & pre- sumpta, & presertim in reservatione, quæ est odiosa, sed fundatur in re certa, & non odiosa; nam in cap. Si à Sede, fundatur in dignitate Pontificis, cum enim dubiū fuerit de auctore- tate collationis, congruum vltimū fuit preterre Pontificiam; neq; ex hoc sit Episcopis iniuria, quia Pontifex habet plenam, & suprema potestatem supra omnia beneficia Ecclesiastica, & cum collationem Episcopis concessit, non abdicauit à se potestatem preueniendi, & conferendi beneficiis: Preterea in Clem. cit. dis- positio fauorabilis pro Pontifice, fundatur in obitu vnus ex colligantibus; ex tali autem obitu, qui non est presumptus, sed certus, quan- do contingit in Curia, oritur reservatio in be- neficio illo, de quo prius et; sit, vt notat Gomez in reg. de Imper. benef. vincit. quest. 8. Gonzalez in reg. 8. Cancell. 5. 7. proem. num. 18. & 3. de prob. in 6. Rursus addo reservationem hanc non induci per solam licet, sed per obitum licit,

litigantis in Curia, vt aduertit *Mandof. nu. 7.* Ceterum in casu nostro, de quo in conclusione est sermo, dubitatio fundatur in presumptione reservationis, & negatione reservationis: at non in re aliqua certa V. G. in dignitate Pontificis, aut in obitu aliquo, vt ita dicam, qualificato, qualis est ille, qui euenit in Curia, & quia reservatio est odiosa, & in ea Prouisus a Papae rotale in san. lat. vno inuentionem; idcirco concludenter est probandum, & nisi probetur, presumitur non reservatio, & pro I. p. k. o. p. o. c. il. de eundem; & sic patet supradictis inter casum, de quo nos loquamur, & casus illos positos in obiectione.

7. Dicendum est secundò. † Si Pontifex, eueniente vacatione, prouideat de beneficio, & prouisus possessionem capiat, & prouisio facta ab Ordinario erit postponenda: Conclusio ista est contra *Garsum loc. cit.* defenditur tamen à *Gonzalez & ab alijs superius laudatis*; & probatur, quia possessio illa praeualet; & ex eadem resultat longè tortior presumptio, quam sit presumptio illa, quae habetur pro Ordinario ex iure communi; nam possessio facit presumere in possessore dominium, aut quasi dominium rei.

8. Dicendum est tertio. † Quando pro neutra parte datur possessio, & nulla inuolueret potest anterioritas, censetur esse praerogativa prouisione Papae sententia illa est contra *Garsum vbi supra*, sed cum rucur *Gonzalez l. c.* & hoc assero, quia videtur valde conforme dispositioni laici, quod habetur in *cap. illo; si d. Sede.* in qua praeribitur, quod vtraque collatione concurrente. Potest, scilicet, & Episcopali de eodem beneficio, si nulla appareat anterioritas, & pro neutra parte sit possessio, ob praerogatiuam Papae, eius collatio praerteri debet, & in hoc casu praerogationem non fundamus in presumptione reservationis, sed in dignitate ipsa Papali, cum caetera sint paria.

§. XII.

Beneficiarius de beneficij tenuitate anceps, an ad horas Canonicas sit astringendus?

S Y M M A R I V M.

1. Tenuis habet beneficium probabile est eximi à recitatione horarum pro singulis diebus.
2. Nonnulla pro decisione supponuntur.
3. Ponitur casus.
4. Refertur vrinquembris casus de Caramuele positus, & eiusdem A. v. b. r. s. r. s. p. s. o.
5. Conditionalis, quam ponit Caramuel, nequit verificari.
6. Primus casus Caramuelis apud viros doctos moraliter euenire non potest.
7. Ex hypotesi quod contingat, & existit dubio de exemptione, tenetur ista bastians horas recitare.
8. Idem asserendum, secundo eueniente casu.

DEBITATIO, quam exagitantiam proponimus, locum habet propolita valde probabili opinione, quae affectu tenuitate fructuum † exultari Beneficiarios ad horas Canonicas, iustè vnoquoque die, recitandas, de qua re iudicent agunt *Sotus lib. 10. de iust. quest. 3 ar. 3. concl. 2. Verb. (dubium autem) Lestus lib. 2. de iust. c. 34. dub. 3. n. 169. Sanchez in cõsil. 10. l. 2. ca. 2. dub. 66. Petrus Anellus Persicus de hõ. canon. cap. 5. dub. 5. per totum, & nouissimè Ios Baptista Pragojus de regim. Christiana Resp. par. 2. lib. 10. disp. 22 §. 4. à nn. 17. Et quam plures alij Antiqui, & Recentiores, quam opinionem examinare ad nos in praesentia non spectat; sed eius probabilitatem supponentes, inquirimus quid determinandum, quando Beneficiarius percipiens fructus, amovet, an redditus attingant gradum illum tenuitatis, qui sufficit ad excusandum à recitatione horarum quotidiana: † Vt autem casus practiacabilis fiat nonnulli sunt supponenda: Est primò firmam esse de beneficio non requirente actuale Sacerdotium, aut aliquem ex Sacris Ordinibus, quia, vt sic inuisus est questio, nam Beneficiarius aliquo Sacro Ordine insignitus, tenetur ratione Ordinis quotidie horas Canonicas persolvere. Secundò supponimus, controuersiam esse in eo statu, in quo Beneficiarius nequeat habere pro se probabile opinionem ex ijs, quae apud Doctores circa seruum de exemptione à persoluedis horis ob exiguitatem fructuum, nam aliqui volunt, aut octo, modo decem aureos non sufficere; alij dicunt non obligare ad quotidianas horas, nisi perueniant fructus ad tertiam partem congruae sustentationis; hæc, & similia reperuntur apud Auctores, & cum in his probabilitèr discutant, poterit Beneficiarius iura conscientia alicui horum Doctorem sententia adherere, & sic non egeredemur limites conscientie dubia, transuetudine ad optatiuam; debemus igitur ita casum formare, vt supra lineam dubij dictamialis persistamus. † Ponamus ergo questionem sub hac forma v. g. sit Titius Clericus in minoribus, & ratione beneficii obligetur ad alia obsequia Ecclesiae prestanda, intuitu quorum, vel nulla, vel quasi nulla lucretur emolumenta, fructus vero, seu redditus beneficii sint exigui V. G. sint quindécim, aut viginti aureorum. hocposito dubiù emergere poterit, an fructus illi hactenus fuerint propter obsequia, & non propter pensum horarum, an vero etiam propter horas, & de questo sic formato procedat questio. † Caramuel de conse. di. c. 1. post. 3. resol. corol. 13. proponit casum, quando ad illa ambiguitas, licet cum non declare modo praedicto, sed totum absolute inquirat, an existente dubio de tenuitate beneficii, tenetur Beneficiarius recitare, &c. & dupliciter supponit dubiù insurgere posse. Primò, Cū quis certus sit beneficii, quod ipse possidet, esse tenue, sed dubitet, an eximatur à lege recitandi horas ob tenuitatem illum. Secundò, Si sciat eximi à tali opere, qui*

DVBIVM in hac materia potest esse & vel de iure, vel de facto, & de veroo; nonnulla examinabimus, & loquendo de censuris exemplificabimus in materia.

- 1 Excommunicationis, idem de
- 2 Suspensione, & Interdicto intelligentes. f. Per dubium autem iuris in hac disceptatione illud sumimus, quo ambigimus, an sit lata lex, seu præceptum prohibens actionem aliquam sub aliqua censura, vel eidem actioni irregularitatem assignens. f. Per dubium verò facti sentimus illud, quo anticipes sumus de ipsamet actione, cui poena spiritualis est annexa; hoc autem præmittere volumus, ut lectorem moneamus præterire nosvelle quaestionem illam, videlicet
- 4 f. an dubium de homicidio patrato, aut de voto emissio appellandum aliquo modo sit dubium iuris, ut aliter *Arraga* sequens *Gabrielem Pasq;* p. 2. disp. 25. sect. 2. & 3. subsect. 1. hac enim iuribus est quaestio, & potius de nomine, quam de re ipsa, ideoq; illam omittentes, & sumentes dubium iuris, & facti modo explicatio, devenimus ad casus particulares.

§. I.

In dubio an excommunicatio sit præsumenda.

SVM MARIUM.

- 1 Nemo in dubio iuris præsumitur excommunicatus.
- 2 Idem asserendum in dubio facti.
- 3 Aliqui oppositum censent de dubio facti saltem in foro interno.
- 4 Refertur opinio Spinulae.
- 5 Revertitur huius Auctoris doctrina, quatenus asserit vehementi dubio affectum, debere ut excommunicatum se gerere.
- 6 Per restrictionem, quam ponit Spinula, sua principia destruit.
- 7 Responsio pro doctrina Spinulae.
- 8 Impugnatur.
- 9 Excommunicatum etiam contritum ante absolutionem, incertum est participare Ecclesiae suffragia.
- 10 Participanti fructum bonorum operum, quæ à iustis tamquam privatis personis exercentur, & hoc ratione charitatis.
- 11 Hac est illa Sanctorum Communio, de qua in Symbolo fit mentio.
- 12 Haec duæ participationes videntur à Spinula confundi.
- 13 Aliud proponitur remedium, ut de excommunicatione dubitans se præparet ad participanda communia Ecclesiae suffragia.
- 14 Neq; diversitas inter dubium de excommunicatione, & irregularitate in ordine ad parti-

- culum non participandi communia suffragia tollit præsumptionem pro dubitante.
- 15 Ostanditur disparitas inter peccatum mortale dubium, & censuram dubiam in ordine ad absolutionem sub præcepto petendam.
- 16 Aequale est periculum non participandi suffragia inter dubium, & opinionem de excommunicatione contracta.
- 17 Certa suasio de negatione censura contracta nihil iuvat ad participanda suffragia, si vera fuerit contracta.
- 18 Obiectio ponitur prohans discrimen inter dubium, & opinionem de contractione excommunicationis in ordine ad absolutionem petendam.
- 19 In ordine ad penas consequentes aequaliter se habet peccatum, & censura, secus in ordine ad absolutionem petendam.
- 20 In dubio non præsumitur posita conditio, sub qua excommunicatio lata fuit.
- 21 Ambiguitas de valore pro ipsa excommunicatione facit presumere.
- 22 Ferèda potius quam lata in dubio præsumitur.
- 23 Dubium etiam prudens, quo intellectus hæsitat de excommunicatione ab altero contracta, non est satis ad illum vitandum.
- 24 Refertur limitatio Patris Suarez.
- 25 Vitandus erit, si consistat de contractione excommunicationis, & non consistat de absolutione.
- 26 Variis modis, quibus id constare valeat, declaratur.

DVM dubium, ut diximus, sit in duplici differetia, videlicet iuris & facti, de quo singulatim erit agendum.

- 1 Dico igitur primò. In dubio iuris & non præsumi latam esse excommunicationem, atq; adeo neminem in tali dubio existigendum esse hæc censura innotatum. Ita *Sanchez* in decal. lib. 1. c. 10. n. 36. *Baldelli* in Theolog. moralis to. 1. lib. 4. disp. 9. nu. 12. *Merolla* to. 1. disp. 3. c. 3. dub. 2. coroll. 17. nu. 200. & alij ferè omnes. Probatur per text. in cap. 15 qui de sens. excom. in 6. ubi Pontifex determinat eum, qui celebrat in Ecclesia sanguinis, aut seminis effusione polluta, aut presentibus maiori excommunicatione notatus, non esse hæbèdū irregularè, quia in iure nõ est expressum; ergo neq; in dubio iuris erit præsumenda excommunicatio, & hoc ob eandem rationem. Confirmatur, quia cum non consistat de lege poenæ imponente, melior erit conditio propriam libertatem possidentis.
- 2 Dico secundò. Idem t esse asserendum, quando est dubium facti, quia nulla est lex, quæ statuat in dubio facti aliquem præsumendum esse excommunicatū; proinde in tali dubio cum possessio sit pro libertate, quæ habet vnaquisq; in ordine ad cõmunicandum cum alijs; idcirco dubitans potest deponendo cõscientiam, se gerere nõ ut excommunicatus, & hæc sententiam docet *Ronac* de cens. disp. 2. q. 2. p. 6. §. 2. nu. 49. *Layman* in sua moralis Theolog. lib. 1. tr. 1. c. 5.

5,4 n. 38. *Silv. in Sum. lib. 1. c. 10. n. 56. Baldell. loc. cit. Merolla ubi sup. n. 205. Fr. Delugo p. p. decur. q. 28. n. 163. † Hic lententia est contra Sacrum in clau. Reg. lib. 1. cap. 11. n. 23. † Molinam tom. 4. de iust. d. 67. nu. 7. AZORIVM to. 1. lib. 2. c. 19. q. 10. *Aspuez in p. a. d. 66. c. 1. Alov. de cens. lib. 1. disp. 8. c. 4. † alios apud d. d. Delugo; licet aliqui ex his A. A. qui tenent hanc lententiam, vt Alerius apud Merol. cit. num. 200. Ioan. Andreas, Hostiensis, & Cardin. in solo foro conscientia, non autem in foro externo id defendant.**

4 Hanc lententiam admittit *Spinula* pro foro externo, sed pro interno eam modificat opuse. illo de prud. agib. celest. disp. vi. sec. 7. ver. (Si autem quis) dicens, quod cum est vehemens dubium de effectu sequuto, licet insufficientis ad opinionem causandam, tunc ambigens debet se gerere tanquam excommunicatus, & quavis idem Author dicat, ita dubitantes nulla alicui poena, si celebret, & possit ad peccatis sacramentalibus absoluti ob inuincibilem ignorantiam de ipsa celsura, temerarius enim non esset, nec aliqua Sacramento in ura irrogata; nihilominus grauius delinquere videtur contra charitatem sibi debitam, non petendo absolutionem, quia si re vera excommunicatione innodatus existeret, esset priuatus communicatione honoru omniu, & suffragiorum.

Cōfirmat autem hanc obligationem a pari non dubitans tenetur sacramentaliter aperire peccatum dubium, & de eo absolutionem petere; igitur de hoc ipso dicitur tunc de excommunicatione adnexa. probatur cōsequenter; sicuti enim est preceptum in natura Cōfessionis inclusum, vt peccata dubia explicentur, ita etiam datur preceptum charitatis, vt ratio se exponat periculo carendi tanto bono, quale est Communio Sanctotum.

Rursum idem Author examinans casu, quando quis non dubitat, sed probabilem habet opinionem, quod non commiserit peccatum illud, cui excommunicatio est adnexa, placet hanc, & inde proponit; assignat tandem disparitatem inter casum, quando est dubietas, an fuerit commissum, & quando est probabilitas, paratum non fuit; disparitas autem est, quia posita probabilitate, periculum est magis remotum; ideoque opinans non debet nimium sollicitus esse de tali periculo, secus autem quando est dubietas, & non opinio, tunc enim periculum propinquius est. Preterea in casu dubij, tenetur hęritans peccatum clauibus subijcere; ergo etiam tenebitur curare, vt a poena, nęp ad excommunicationem absoluitur; at non ita quando opinatur. Denique in casu opinionis sicuti peccatum, etiam in confessione non explicetur, indretud tamen remittitur, ita etiam & excommunicatio, per verba illa absolutionis peccatorum prauia [*Ego te absoluo ab omni vinculo excommunicationis, &c.*] hac autem verba vim habent tollendi excommunicationes occultas, & obliuas. Sic *Spinula* dicitur.

Sed in istius discursu nonnulla congerit, quę non placent, neque vt reor, subsistere possunt. † Et a primò exordias, iam cum dicit, vehemens dubio affectus, debet vt excommunicatum se

gerere, doctrina tradit, ex qua innumeri emergere possunt exempli; quis enim iudicabit dubium peruenisse ad vehemētiā illam, per quam homo, excommunicatione innodatus, debeat se extirpare? quis metum tali dubio impoluit? Et si Spinula respōdet, arbitrio prædictis Cōfessarij id esse decidendū; hoc itaque prorsus inane erit repellendum: Confessario enim iudicandum relinquatur, quod neque ipse, neque aliorum Seraphinus attingere valet; nam illa vehemētia siue sit quid positiuum, siue formalis suspensio actus, seu quid negatiuum, est in arcibus mēis reposita, ideoque furti quooumq; alio creatio intellectū, naturaliter inspectū, & si arbitrio ipsiusmet dubitantis decisio committatur, eorum inextricabilis labyrinthus, a quo non quā dubitans erit potes se liberare; cum ignores gradum, ad quem vehemētia illa perueniat, tollit presumptionem pro ipso dubitante, aūquam poterit ipse dubitare, quid de re hac determinare.

Insuper idem Author, tali posita restrictione, † suamet principia prorsus euerit, nam scilicet: 1. cōstatet sustinet, quod quis certus de cooperatione in homicidium, facta sufficienti diligentia, si dubitet an sit sequentis, neque debet vt irregularem se gerere, neque dispensationem petere, idque varijs cōfirmat rationibus, scilicet factum in dubio non esse præsumendū; rursus in tali hesitatione possessionem esse ex parte ipsius dubitantis; idemque in 3. concl. docet, quando incertitudo non est ex parte facti, nempe homicidij, sed ex parte influxus, & cooperationis; igitur debet *Spinula* eodem principio difficultatem hanc de excommunicatione dubij, satis coherentem solueret pro ipso dubitante, at contrarium facit.

7 Possit fortitan *Spinula* † assignare discrimen inter irregularitatem, & excommunicationem; per illa enim, nullo Ecclesie iustitragio priuatur homo, etiam si irregularitatem contraxerit; sic autem per excommunicationem, ideoque ad graue malū vitandum, poterit obligari in vno, & non in altero casu, in quo tale inaleum non timetur.

8 Sed hæc responsio † neque satisfacit, neque difficultate tollit; primò quia prescindēdo paulisper à periculo illo non participandi Ecclesie suffragia, in quo totaliter se fundat *Spinula*, eędē rationes, quę in casibus positis circa dubij irregularitatis faciūt præsumere pro dubitante, & non pro ipsa irregularitate, militat etiam pro dubitante de excommunicatione contraxerit; hæc autem rationes sūt illicet, quās assert *Spinula*, nempe, factū non esse præsumendū, sed probandū. In dubijs possessionem esse pro libertate, &c. hę autem rationes vniuformiter suadēt tūm pro dubio irregularitatis, tūm excommunicationis, & hoc est adeo verū, vt ipsemet *Spin. l. c. in 7. scilicet 61.* cōcedat, ita dubitantē de excommunicatione præterita, nō esse temerariū, aut iniuriū facere Sacramento, si celebret, aut absoluitur a peccatis; ponit tamen eandem disparitatem inter vtrumque dubium in periculo illo, quod, vt reor, neque ipsi fauēt, neque sufficientem disparitatem probat, vt mox videbimus illud examinando.

Secundò

Secundo igitur probatur non satis sacre respon-
sionem iudicium, nam dubitans de exco-
municacione, & facta suppositione de existen-
tia ipsius excommunicacionis, si ipse ambigens
aliquem elicit actum contentiosum, & iustificatur,
secundum maiorem sententiam, quos asserit
Diana par. 3. tra. 9. resol. 75. participabit
9 suffragia Ecclesie, † sed hoc est incertum, &
10 alij oppositum tenent de iusticijs, † quamvis
sine controuersia communiter ille talis in
bonis operibus, que ab hominibus iustis, tam-
quam priuatis personis excedunt, & hoc tate-
ratione charitatis, & est valde diuersa à inter-
tione operantium, veluti quadam necessitate,
creant, & diffundunt in omnia membra vi-
ua Corporis mystici Christi Domini, vt recit
probat Suarez tom. 3. in 3. par. disp. 9. sect. 3.
na. 5. † Et hoc est illa sanctorum Communio
de qua in Symbolo iamento, & que non tolli-
tur per excommunicacionem, sed tantum per
peccatum mortale, & est valde diuersa à parti-
cipacione illa suffragiorum, que procedunt à
Ministris Ecclesie, non vt à priuatis, sed publi-
cis personis, † que tamen videtur à Spinula
coniudicium autem non sit certum ab exco-
municacione etiam si iusticijs ante absolutioem
participas publica illa suffragia, aliud superest
remedium, † nempe si ipse dubitans accedat
ad Sacramentum penitentiae, in quo per illa
verba absolutiois à peccatis praxia, & secundum
aliquos etiam per eandem formam, per quam
absoluitur peccatis à peccatis, remittitur illa
excommunicatio dubia, vt concedit Spinula, &
tunc etiam habebimus inuentum, ubi: eo, quod
explique ipsa dubia, excommunicatio. His
omnibus etiam omittis, deuenit ad examen illius
periculi.

Tertio dico quod quamuis in dubio excom-
municacionis demus a deesse periculum nō parti-
cipandi suffragia, quod non requiritur in dubio
irregularitatis; † diuersitas tamen ista
non enuat vim prædicationis rationum, que
vt vidimus, acque facit profumere pro dubi-
tante etiam in vtroque dubio; & si Spinula respon-
dendesse distinet, nam ratione huius pericu-
li, cui homo exponitur, quando est dubium
de excommunicacione, peccat contra chari-
tatem sibi debitam, quod non militat in dubia-
tate de irregularitate, cum nullum tale ibi ad-
esse periculum, si, inquam, ita responderet, inter-
rogo ab ipso, vbi nam extat lex præcipiens homi-
ni sub graui culpa, vt curet participare suffra-
gia Ecclesie? sanè lex positua, siue humana,
siue diuina à me ignoratur, si dicas præceptum
prohibere à lege naturali, videtur enim quod
spiritualis prodigalitas, bona illa voluaria, & de-
perdere, inquam, hoc dicit, eadem ratione
probare, peccatores esse continuo in actuali
peccato, dum non curam gratiam recuperare,
quia in peccato habituali perseverantes non cō-
municant in bonis operibus iustorum, qui sunt
in Ecclesia; nō enim magis censenda erit pro-
digalitas spiritualis illa, quam ista, & tamē ne-
minem legi, aut audiri asserentem, peccatorem

actu semper peccare, non curantē ad gratiam
iustificantem se preparare. Rursus de eadem
prodigalitate possit argui ille, qui nolit indul-
gentias, & iubileæ lucrari, atque peccare cō-
tra propriam charitatem, quod tamē nemo do-
cuis, loquitur semper, secluso contemptu, igitur
disparitas inter vtrumque; dubium irregularitatis
& excommunicacionis non bene iudicabitur,
reuerentē ad periculum non participandi ius-
suffragia, quia non est periculum de aliquo pecca-
to. Et hæc sufficient pro impugnanda solutio-
ne data, Remanet ad reliqua argumenta, que ab
eodem Spinula adduntur, soluiamus.

Et ad confirmacionem, qua idem Author suā
corroborat sententiam, † dico disparitatem
esse inter peccatum mortale dubium, & inter
centuriam dubium in ordine ad absolutioem
sub præcepto peccandi, nam de dubio peccati
habemus vniuersum fideliū sensum, & præ-
cipuum communem, & pariter rationem in Tridō-
tino fundatam, vt fusc ostendimus discept. 9.
cap. 5. 1. 1. Semper autem de excommunicacione
medubita, de qua oppositum indicant Docto-
res, & praxia.

Venio tandem ad casum expendendum, quan-
do existit prohibitiō, que vt vult Spinula, ius-
sufficiens est ad existendum opinantem ab obli-
gatione petendi absolutioem, quia, vt ipse ait,
periculum est remotum. † Hoc autem, si fal-
lor, non videtur verum; puto enim quod esse
periculum, siue sit dubium de excommunicacione
nec ne, contra dicta, siue solū opinio de ipsa non
contra dicta; proinde Spinula, si cogitaret r loqui
voluisset, verum; casum vniuersimter decidere
debuisset, siue in fauorem, siue contra ipsum da-
bitantem, aut opinantem. Probatur autem as-
sumptum hoc pacto. In ordine ad præteritam
excommunicacionis contradiōem, nihil omni-
nino influit nostra existimatio, neque eam pon-
nit, neque eam tollit; proinde participatio, aut
non participatio suffragiorum, cum sequatur
ab excommunicacione præterita nō vt cogita-
ta, aut à nobis existimata, aut non existimata,
sed ab ipsa, vt iam existente, eque se habet, siue
de ipsius negatione sit dubium, siue opinio; imō
addo, etiam si homo certō sese persuadeat non
incurrisse censuram, & oppositum sit improba-
bile; † si tō vera eam contraxerit, inania, &
impertinens erit certa ista suasio in ordine ad
participacionem suffragiorum; nam existente
ipsa excommunicatio, ex quadam necessitate
impeditur participatio ipsa; igitur periculum,
non participandi neque se habebit tum in dubi-
tante, tum in opinante, & per consequens nō
poterit esse remotum in opinante, si est proxi-
mum in dubitante; mensuratur enim quoad ef-
fesse remotum, seu proximum per habitudinem
ad ipsam excommunicacionem iam contractam,
& actu existentem, & cō excommunicacione præ-
terita sit omnino independentes ab omni nostra
cogitatione, & opinione, vt vidimus, & de se pa-
tet; consequens est, vt dicamus, periculum terri-
ri in ipsam excommunicacionem, vt in se existe-
tem, & non vt substantiam actus nostri intel-
lectus;

lectus; proinde vanū omnino est mensurare periculum istud per respectum ad operationes intellectus ipsius dubitantis, aut opinantis.

18 Dices: † Quænam modum dubitans de peccato commisso tenebitur illud clauibus subijcere, & absolutionem de illo petere, non autem si probabile iudicium habeat peccatum non passurum, ergo non est eadem ratio de dubio, & de opinione, & per consequens neq; erit eadem ratio, quando dubitamus de censura contracta, & quando opinamur de ea non contracta.

19 Respondeo † cum distinctione, si peccatum & censura considerentur in ordine ad suos effectus ultimos, eandem esse paritatem, effectus autem ultimos appello pœnas consequentes, & etiam reatum ad pœnam, & ideo sicuti non dependet à nostra estimatione negotio participationis nostræ, quæ est effectus excommunicationis, ita neque destinatio ad pœnam æternam, quæ est effectus peccati mortalis; nam etiam si homo inuincibiliter ignoraret peccatum mortale commissum, & habitualiter manens, hoc non obstante, haberet reatum pœnæ, & damnaretur, si obiret, eo peccato saltem indirectè non remisso; & si hoc est par ratio de peccato, & de excommunicatione: at loquendo in ordine ad obligationem petendi absolutionem, est discriminem, quia peccatum dubium ex præcepto, ut diximus, & futius suo loco dicemus, tenemur cōfiteri, secus autem excommunicationem dubiā. Ad argumentum igitur, distincto primo consequente iuxta doctrinam traditam in ordine ad peccatum, neganda est consequentia, si sermo sit de obligatione petendi absolutionem; concedenda autem est in ordine ad censuram, ob rationem assignatam, neganda tamen est ultima consequentia. Et hæc sufficiunt pro hac Spinulæ sententia examinanda.

20 Ex nostra autem conclusione † similiter infertur, quod si censura lata fuerit sub conditione, & dubitetur, an impleta fuerit conditio, si dubium vinci non potest, tunc ille, contra quem imposita fuit talis censura, non est habendus ut excommunicatus; quia adimpletio illa, cum sit quid facti præsumi non debet, sed indiget probatione; ita Sanchez num. 54. & alij. At si dubium sit de valore excommunicationis v.g. an ante excommunicationem latam præcesserit appellatio, an verò sublecuta fuerit; an Prælatas habuerit potestatem ad censuram illam imponendam, † tunc possessio erit pro excommunicatione, quia pro illa erit presumptio, & ideo nisi prædicta, quæ excusarent ab excommunicatione, ostendantur, valida censenda erit excommunicatio, sic ex Sanchez num. 59. qui rectè ex iure, auctoritateq; confirmat; & hanc eandem sententiam sequitur Caramuel libr. 3. de cons. dist. cap. 1. disp. 1. corol. 32. quinto loco.

Rursus infertur in dubio, an censura sit lata, 21 an ferenda, iudicandum est, † esse ferendam post factam moralem inquisitionem, & post peccatum ad Superiorem, quæ iam imposita, si

patet a dicitur, vel si non patet, considerando verba, tūc si, his non obstantibus, maneat dubium, iudicium prædictum est eliciendum in fauorem illius; contra quem fertur excommunicatio, ita Gaspar Hurtado de censur. in cōm. disp. 5. num. 22. Comich. disp. 13. num. 22. Stephanus de Aulæ p. 2. c. 2. ad 8. in fin. Caramuel de dist. cons. disp. 2. quest. 1. & hoc fundatur in duobus principiis iuris in 6, nempe, Odiā esse restringenda; & In pœnis benigniorem esse faciendam interpretationem.

Præterea infertur, quod dubium etiam prudens, per quod iudicatur aliquem esse excommunicatum, & denunciatum, † non est sufficiens, ut illum vitemus, nisi sit notitia moraliter certa de ipsa denunciatione. ita Suarez de cens. d. 15. sect. 3. num. 4. Hurtado disp. 2. de excomm. disp. 3. num. 2. in fine. † Limitat tamen Suarez num. 6. hanc opinionem in ordine ad actiones illas, quæ possent esse inuálidæ, si ille, de quo dubitatur, re verā esset excommunicatus, & denunciatus, & tales actiones sunt Absolutio Sacramentalis, vel similes actus, qui, si procederent ab excommunicato denunciato, essent irriti, iste enim in ordine ad has actiones esset vitandus, si oblique scandalus, vel aliquo periculo id fieri queat.

Deniq; si quis certo sciat aliquem esse excommunicatum, & denunciatum, & dubitet an fuerit absolutus, tunc, dum non constat de absolutione, † est vitandus. sic ex Naharr. in sum. cap. 27. num. 36. & ex Gloss. in cap. proposuit de Cler. excomm. ministr. docet etiam Suarez sect. 2. ci. num. 7. addit tamen id constare posse † varijs modis, primo si testes fide digni id asseruerint, imò vni testis omni exceptione maior si id asserat certo.

Secundo, si ipsemet excommunicatus dicat habuisse absolutionem, & non est coniectura, quod dicat mendacium. Tertio, fama publica de absolutione, recepta. Quarto, longitudo temporis post excommunicationem latam, spectata qualitate, & conditio ipsius personæ, & negotij, ex quibus prudenter existimatur non esse verisimile toto illo tempore in excommunicatione permanere voluisse; in his autem casibus licitè poteris cum illo communicare, absq; periculo incurrendi censuram, etiam si de facto non fuerit absolutus ab excommunicatione, nā prudenter in prædictis casibus deponitur conscientia.

§. II.

Utrum in dubio præsumenda sit irregularitas?

S V M M A R I V M.

1 In dubio iuris in nullo foro aliquis existit mandus est irregularis.

2 Idem in dubio facti est asserendum, excipitur dubium.

dubium homicidij.
 3 Favor rei praualet in dubijs.

DE hac re fusè agit Sanchez in *de cal. lib. 1. cap. 10. à num. 37.* vbi refert plures Doctorum sententias, breuiter autem mihi ita videtur dicendum, & primò, si sermo erit de dubio iuris post

1 **m**oralem diligentiam, & nemo existimandus erit irregularis, neq; in foro externo, neq; in interno, ita Sanchez num. 42. *Suar. de cens. d. 40. sect. 5. num. 19. Merolla cap. 3. cit. nume. 235. Franciscus Delugo p. p. decur. qu. 26. num. 150. & apud ipsum quamplures tum ex antiquis tum ex recentioribus:* est tamen contra *Vasquez p. 2. d. 45. cap. 3. num. 9. & 13. & disp. 66. c. 1.* Probatur autem nostra sententia efficaciter *ex cap. 15. qui de sent. ex comm. in 6.* vbi excusatur ab incurrenda irregularitate, si quis celebrare presumpserit in Ecclesia polluta, vel coram excommunicatis maiore excommunicatione, & hoc, quia talis irregularitas non est iure expressa; igitur, quando adest dubium, & in iure expresso non inuenitur iniuncta irregularitas, nemo censendus est irregularis; proinde non obstante tali dubio, poterit dubitans conscientiam, prae tunc deponere.

2 **I**dem etiam assero ¶ in dubio facti: excipio tamen dubium facti circa homicidium, de quo infra erit sermo; hanc opinionem tueritur quàmplures, vt Sanchez, cap. cit. num. 48. *Layman lib. 1. cap. 5. tract. 5. §. 4. num. 40. Franciscus Delugo quaest. cit. num. 153. vers. fit secundo;* & in eadem sententiam inclinât *Suarez disp. cit. sect. 6. num. 13.* & ratio est, quia cum materia sit odiosa, nisi in iure oppositum statuat; in dubio ¶ potius in fauorem rei est declinandum iuxta regulam 11. iuris in 6. dum iura partium sunt obscura reo fauendum est.

§. III.

Hæsitans an in homicidium concurrerit, habendus ne sit irregularis.

S Y M M A R I V M

- 1 Refertur opinio pro vtroque foro excusans.
- 2 Recipitur sententia, quæ affirmat ita dubitantem in vtroque foro esse irregularem.
- 3 Nullum inter vnum, aliudque forum esse discrimen ostenditur.
- 4 Irregularitas in hoc casu est, quoad ordines, nõ vero, quoad aliorum bonorum priuationem.

RESPONDEO fuisse & opinionem Henrici, in *summ. lib. 14. cap. 3. num. 3. & cap. 14. num. 3.* qui asserit in tali dubio, quando veritas haberi nequit, neminem existimandum irregularem, quia in dubio melior est conditio possidentis, quam opinionem fusè expendit *Suar. sect. cit. à num. 11.* & presertim examinat *textum in cap. Ad audientiam cap. significasti 2. cap. Petitio de homic. vbi Pontifex mandat ita dubitantem esse arcèdum à Sacro Ministerio Altaris, ait. n. Suarez textus predictos posse interpretari in ordine ad forum externum: idcirco dubitantem ante Iudicis sententiam non esse obligandum, vt abstineat à celebratione; & hanc sententiam non nihil probabilitatis habere asserit *Rebell. de oblig. iust. par. 2. lib. 1. quest. 3. sect. 2. nu. 13. ver. (Non deest ex recentioribus)* licet eam ipse non sequatur, sicuti neq; *Suarez, qui loco cit. num. 2.* concludit non esse recedendum à communi sententia, quæ asserit in tali dubio esse irregularem in vtroq; foro, & ante Iudicis sententiam.*

2 **D**icendum est primò, ¶ hanc opinionem esse omninò amplectendam, quam tueritur, & rectè probat Sanchez *l. 1. in decal. cap. 10. num. 42. & alij communiter in materia de censuris & nouissime hanc sententiam sequitur, & intelligentiam predictorum textuum ponderat Iohannes Escobar à corro in tract. de defectu veritatis secundum vtrumque forum art. 1. §. 5. cap. 5.* Et ratio est, quia cum certum sit in foro externo talem hominem esse iudicandum irregularem, & iudicium non fundari in falsa presumptione, sed in vero, & reali dubio, ob reuerentiam debitam tanto Sacrificio; ideo in foro conscientiz hoc ipsum est iudicandum, nam ablata falsa presumptione inter vtrumq; fori; nulla est differentia, sed ambo conueniunt, aliter illud iudicium fori externi esset iniquum, quod non est asserendum, cum per Sacros Canones disponatur.

3 **D**icendum est secundo, ¶ vanum est discrimen, quod aliqui Authores ponunt, loquentes de re ita, inter forum externum, & forum internum; nam alij volunt, textus Canonicos citatos verificari in solo foro cõtentiolo, non aut in foro conscientiz; alij vero è contra aiunt, locum habere pro foro interno, non autem externo, quia in foro isto nemo est damnandus ob delictum dubium; vanum, inquam, est tale discrimen, quia loquendo de irregularitate contrahenda in foro animæ, si in tali foro incurritur, sanè non aliud id prouenit, nisi ex eo, quod ius positiuum ita disposuit; lex positua, & presertim Canonica, quando falsa presumptioni non innititur, obligat etiam in conscientia ad eam seruandam; ideoq; Pontifex disponens, vt dubitans de homicidio arceatur à ministerio Altaris, obligat procul dubio in conscientia ad id seruandum, & per consequens etiam in eodem foro dubitans erit habendus irregularis. Quod autem etiam in foro externo iste talis sit irregularis.

gularis, patet, nam in cap. cit. *Ad audientiam*, id significatur, quia Pötitex in initio eiusdem capituli exponit causam illam, in qua de homicidio commissio dubitatur, delatam fuisse ad forum externum; cum dicitur (*Ad audientiam Apostolatus nostri peruenit &c.*) & id etiã significatur illis alijs verbis in dispositiua, cum dicitur [*Vos euenit inungere presbytero memorato, vt in Sacris Ordinibus non ministrat.*]

Aduertit tamen Sanchez num. 45. & apud ipsum Syluester, Manuel, Vasquez, & alij, in dubio prædicto, dubitantem esse existimandum irregularem quoad Ordines suscipiendos & quoad ministrandum in sacris, † non autem quoad pœnas ordinarias, nimirum quoad priuationem beneficii Ecclesiastici, &c. & hoc, quia nemo debet puniri pro delicto dubio, & incerto, pœnis ordinarijs, quæ impostæ sunt pro delicto certo; sed puniri debet pœnis extraordinarijs arbitrio prudentis pro delicti qualitate, & quantitate dubij; cum autem iura prædicta loquantur limitatè, videlicet solum quoad Ordines, non debent extendi, & ampliari, quia sunt pœnalis, & per consequens odiosa.

§. IV.

Si quis causam dedit abortui, & dubitatur, an fœtus fuerit animatus, quid iudicandum in ordine ad irregularitatem.

SVM MARIVM.

1. Causam dans abortui, & dubitans an fœtus fuerit, nec ne, animatus existimandus irregulæris iuxta aliquorum placitum.
2. Alij oppositum sentiunt.
3. Est adhibenda diligentia in inquirendo, an fœtus fuerit, nec ne, animatus, & hoc non obstantè perseueret dubium, liberabitur hesitans ab irregularitate.

1. **Q**UOMVNITER Doctores & existimant in prædicto dubio præsumptionem iuris esse pro irregularitate, & ita dubitatem censendum esse irregularem: sic docet Auila de cens. p. 7. d. 2. dub. 3. post primam conclusionem vers. ex dictis sequitur. Sorus in 4. dist. 25. qu. 1. art. 3. cõclus. 4. Sanchez loco citato num. 43. Merolla tom. 1. d. 3. cap. 3. num. 231. Bauny de cens. tract. 1. d. 32. Diana resol. citanda. Barbosa de potest. Episc. p. 3. alleg. 31. num. 141. & alij: † nihilominus est probabilis contraria opinio, quæ tuetur Præpos. q. 5. de irreg. dub. 8. & Emman. de Moura Opusc. de ensal. sect. 3. cap. 1. num. 27. & apud Dianam p. 7. tract. 5. resol. 24. vers. (Sed pro negatiua) Machaans de peccato confessio

rio tom. 1. l. 2. p. 3. tract. 17. docum. 10. num. 3. Et ideo iuxta hanc sententiam dicendum esset præsumptionem se tenere pro exemptione ab irregularitate, & ratio est, quia dispositio illa iuris in cap. *Ad audientiam*, & in illis capitulis supra citatis, secundum quam statuitur in dubio homicidij, seu concubitus ad illud, dubitantem reputandum esse irregularem, intelligi debet, quando constat de corpore delicti, licet dubitetur, an dubitans habuerit influxum in illud delictum, nec ne; tunc enim dicitur constare corpus huius delicti, cum sumus certi de morte hominis; at in casu nostro non constat, an de ipso corpore delicti, cum dubium sit an fœtus fuerit animatus, nec ne; seu, an fuerit mortuus; & cum dispositio illa sit pœnalis, retrahenda erit, proinde, nisi constat de homicidio, iudicandum est delictum illud non esse comprehensum sub tali dispositione: & hanc sententiam nouissimè tuetur, & probat Escobar loco superius citato in precedente paragrapho. Vt autem explicem, quid in hoc ipse sentiam, aio adhibendam esse moralem diligentiam ad acquirendam notitiam, utrum lætus ille fuerit animatus, nec ne? & ad hoc inquirendum adiunabit inquirere ex inditijs, an partus fuerit masculus, an verò fœmina, si id obtineri poterit, percurtando tempus conceptionis, & si deprehendatur sexus masculinus, & elapsos fuisse quadraginta dies à die conceptionis, quod est tempus requisitum à natura ad formationem completam, & animationem masculinam, tunc clarè inferretur intentum nempe animationem fœtus, & per consequens, qui abortum causauit, esse irregularem; & eodem modo est procedendum, si deprehendatur sexus fœmininus, & trãfactum sit tempus requisitum ad animationem fœmininam, quod est sexagesimus, aut octogessimus dies post conceptionem secundum communiorum opinionem.

3. Si verò † diligentia nihil ad dubium de animatione fœtus profuerit, tunc censio probabilè esse hanc secundam sententiam, atque adeo in praxi, vt potè benigniorem amplecti possit, eximendo dabitantem à pœna irregularitatis.

Neque contra opinionem hanc virgent textus Canonici citati, qui cum sint pœnales, & stricte explicandi, exponi possunt, loqui solum, quando constat de homicidio sequuto, & si attentè legantur, videbitur decisio supponere homicidium in peccatum. (†)

FINIS

§. V.

Quid dicendum, si solum dubitetur, an causa applicata fuerit, nec ne, sufficiens ad abortum, siue ad aliud homicidium?

S V M M A R I V M.

- 1 Proponitur casus, quando est dubium de sufficientia tantum causae applicatae.
- 2 Rationes exchistantes eum, qui ita ambigit, explicantur.
- 3 Concluditur pro irregularitate, idque ex iure canonico suadetur.
- 4 Soluitur ratio pro opposita sententia.

PONAMVS constare, abortum fuisse animatum, & pariter constare applicationem causae, sed dubium emergere, an esset fuerit, nec ne, sufficiens ad mortem, seu ad abortum illum causandum, an potius causatus fuerit vi alterius causae, & examine adhibito illi colligi non possit. Quisquam hoc fieri poterit etiam in quocunque alio homicidio, & de facto paucis ab hac temporibus de re. hac consultus fui, petebat, n. quis à me, habendus ne sit irregularis Titius, qui pharmacum porrexit cuidam, ut interiret, & idem postea à Sorte absque scientia Titij, efficacius ad mortem inferendam, datum fuit pharmacum, quo accepto, paucis clapsis diebus, mors sequuta fuit, dubitabat igitur Titius, an interitus proueniret vi pharmaci, quod ipse dedit, an vetò vi illius, quod datum fuit à Sorte, atque adeo petebat, num ambiguitas ista ipsi aliquo pacto suffragari potuisset ad irregularitatem vitandam.

- 2 Ex vna parte videtur Titius eximendus, quia licet constet de homicidio, & de causa aliqua applicata ab ipso Titio, nihilominus non est certitudo de sufficientia causae, quod per se deest, ac si Titius certus non esset, an causam aliquam dederit, nec ne, ad mortem inferendam in quo casu procul dubio Titius liberatus esset, & confirmatur, non quodcumque dubium est sufficienti, iuxta dispositiones canonicas, ad irregularitatem hanc contrahendam; vt enim statuitur tum §. prece deente, iuramentum in hoc praesentibus, quando dubium veritatis circa substantiam facti, irregularitatem non incurrit, neque ita ambigentem comprehensum esse sub lege ista in cap. Ad audientiam: Similiter cum dubietas ista de sufficientia causae habeatur, non satis ad irregularitatem contrahendam videtur, & consequenter dispositionem illam Canonice, vt potè odiosam, esse restringendam tantum in eo casu, quo duo constant, & vnum remanet dubium videlicet constat delictum completum, constat

etiam causa data esse sufficienti ad mortem, & dubitatur ob aliquas circumstantias occurrentes, an mors de facto sequuta fuerit, nec ne vi talis, aut alterius causae; ad hunc igitur casum limitanda videtur dispositio odiosa iuris, ad cuius veritatem satis est verificari in vno in casu.

Sed omnino quædam est, Titium in actu posito irregularem esse habendum, & casum illum comprehendendum sub lege ista quæ ad audientiam. Probatur, quia si textus atque confidetur, deprehendetur, de hoc casu ibi esse sermonem; nam supposita morte illius famuli in dubio reuocatum fuit, an mors causata fuerit, ex vi illius vulneris inflicti à presbytero illo, qui erat Dominus, & famulum verberauit, quoniam ponitur conualuisse famulum à vulnere, & postea alia infirmitate correptus obiisse, non ualuisse autem totaliter, quia, vt sic nullus ambigendi locus remansisset, an mors fuerit vi vulneris, sed aliquatulum conualuisse, vt adertit Cardin. Zabarella exponendo textum num. 1. Et Hostiensis ibi num. 2. & 3. proinde erat dubium, an infirmitas illa, ob quam obiit, sequuta, nec ne, fuerit ex vulnere inflicto, & quia reliqua prioris vulneris aliquo pacto remanserant, merito dubitatum fuit, an mors sequuta fuerit vi vulneris quod idem est, an vulnus in suis reliquijs permississimum fuerit, nec ne, sufficiens ad mortem illam causandam, vel saltem accelerandam, ex coniunctione cuiuslibet morbo superueniente: hunc casum de cetero Pontifex, & statuit dubitanter esse arcendum à Sacro ministerio, sic ego dicam ad casum huius quæstionis, licet non constet sufficientia causae, si homicidium sit sequutum, & si causa aliqua data fuerit, & solum dubium sit de eius sufficientia, Titium esse irregularem, & casum hunc esse comprehensum sub lege illa Canonice.

Ad rationem dubitanti in oppositum, factilis est solutio; nego enim in hoc casu moraliter perinde esse dubitare de substantia causae applicatae, ac de eius qualitate, nempe, de sufficientia, quæ quid sit in alijs materijs, nã in praesenti materia habemus contra Titij delinquentis legis Canonice dispositionem, vt vidimus.

Ad confirmationem respondeo, quodcumque dubium, duobus illis constantibus, sufficientibus esse ad iudicandum Reum irregularem, nempe, constanter corpore delicti, & causae applicatione; & hoc quia lex in cap. ad audientiam disponit, supponendo ista duo, videlicet, interitus famuli, & causam, nempe, vulnus à presbytero inflicti, & solum loquitur de dubio, an vulnus etiam conualecente famulo fuerit sufficienti ad mortem, nec ne; secus autem esset dicendum, si alterutrum ex illis duobus non constaret; tunc enim lex ista, vt potè odiosa non. ex tenderetur ad alium casum, & cessante possessione legis, expedita maneret possessio pro dubitante, quæ tametsi positus duobus illis, nempe, interitus & applicatione causae, statim cessat possessio ea parte dubitantis, & incipit possidere lex, & presumptio datur pro ipsa.

Diligentia adhibita ad dignoscendum, an abortus fuerit Mas, vel foemina, vtrum in dubio praesumendus sit vir, an vero foemina?

S Y M M A R I V M.

- 1 Casus iste à simili deciditur.
- 2 Si Mas, & foemina simul nascantur, dubio existente de prioritate natiuitatis, parens ille magis libertati fauēs praesumitur prior nat^{us}.
- 3 Abortus magis foemineus, & tardius animatus praesumitur, si id faciat ad vitandam irregularitatem.

QUAMVIS in terminis nihil de hoc puncto apud Authores inuenire potuerim; & tamen mihi videtur posse à simili aliquid probabiliter deteripari, nam Iuriconsulti dicunt, quod dum agitur de fauore libertatis, & vnicuique partu nati sunt masculus, & foemina, & dubium sit quis eorum fuerit primo natus, tunc praesumi debet primo natus ille, qui fauet libertati, siue fuerit masculus, siue foemina, vt habetur ex *l. i. suavit ff. de rebus dubijs §. vltim. Barolus ibi, & alij expositores*. Casus ille examinatur à Menoch. lib. 6. praesump. §. 1. à nu. 12. & 14. Et confirmatur ex *reg. iuris*, (Semper in obscuris,) vbi statuitur praesumendum esse pro illa parte, pro qua euincitur poena, vt recte exponit *Alciatus reg. 9. praef. 45.* ita ego dicam, cum agatur de fauore exemptionis ab irregularitate, & in hoc casu magis exemptioni faueat sexus foemininus, quia tardius animatur, & idcirco abortus ille praesumitur foemineus, & inanimatus; & per consequens cum non constet de homicidio, possessio videtur esse ex parte exemptionis, & non ex parte legis imponentis irregularitatem, & fatentur hoc ipsum etiam aliqui ex aduersarijs, nempe *Sanch. nu. cit. 44. versus finem, & Merolla nu. 371.* quando quis dedit consilium, ad occidendum aliquem, & dubium sit an ille, cui consilium praestitum est, interfecerit, nec ne; in talia autem casu, quando non constat de homicidio eximie consulentem à restituendo, & ab irregularitate; hoc autem nequeat affirmare, nisi ducti ex eodem principio, cui inniuntur haec sententia de dubio, an abortus fuerit animatus, & sic dispositio illa Pontificia in cap. *Ad audientiam* videtur solum comprehendere casum, in quo constat de homicidio patrato. Ex his igitur patet probabilitas huius opinionis, quam docent *Ioannes Prapof. & alij*, idcirco opinio ista mihi videtur satis probabilis.

In dubio an homicidium casu, an vero ex proposito fuerit illatum, quid iudicandum in ordine ad dispensationem irregularitatis contractae?

S Y M M A R I V M.

- 1 Homicidium casu, & non ex proposito illatum praesumitur.
- 2 In irregularitate, quae ex tali homicidio resultat potest Episcopus dispensare.
- 3 Homicidium casuale distinguitur à voluntario

DICO, esse praesumendum casuale, & non ex proposito, commissum fuisse. ita *Fagundes in decal. to. 1. in quintum praecipuum lib. 5. cap. 9. num. 6. Menoch. lib. 9. praesump. 3. n. 29.* Et ratio est, quia in dubio de crimine commisso, id quod est minus praesumi debet, si ex circumstantijs oppositum non colligatur, atque adeo ex hac opinione recte deducere videor, si in tali irregularitate possit Episcopus dispensare, si homicidium casuale iterum patratum sit occultum, & hoc per facultatem in *Trident. traditam sess. 24. de refor. cap. 6.* vbi cum traditur Episcopis in uiculis potestas dispensandi in omnibus irregularitatibus ex delicto occulto prouenientibus, excipitur irregularitas proueniens ex homicidio voluntario & alijs ad forū contentiosum deductis, cum aut Concilium loquens de irregularitate consequente homicidio, & excipiat illam, quae resultat ex homicidio voluntario, consequens est, vt dicamus in illa generalitate non comprehendit irregularitatem ex homicidio casuale, & quod Doctores communiter contradistingunt à voluntario, & praesertim, quando agimus de reservatione, quae est odiosa, & restringenda, Maneat igitur, in existente dubio, an homicidium patratum, fuerit casuale, an voluntarium, seu ex proposito, posse in irregularitate illa, & consequitur, dispensari ab Episcopo.

§. VIII.

Incertus, an homicidium vi sui consilij sit sequutum, debet ne irregularem se existimare?

S Y M M A R I V M.

- 1 Prima opinio eximit consulentem ab irregularitate.
- 2 Oppositum tueritur alij.
- 3 Si de corpore delicti constat, praesumitur contra consulentem.
- 4 Brevis si non constet.

VNT duæ extreme sententiæ, & prima enim partem negativam in tuetur, quia in dubijs melior est possidentis conditio; proinde ita dubitans poterit practicè conscientiam deponere, non existimans se irregularem esse: & hanc opinionem tuetur Henriquez in sum. lib. 4. cap. 16. nu. 3. in commento tit. 1. §. 1.

Secunda autem sententiæ est opposita partem affirmativam sustinens, nempe, hunc talem ita dubitanti debere se irregularem existimare, & hoc, quia in dubio factus statuit pro irregularitate esse iudicandum: sic Covarr. in Clem. si furiosus p. 2. num. 1. Sylvius lib. 7. de cens. cap. 3. num. 2. Bonacina eodem tract. disp. 7. qu. 1. p. 5. num. 7. 8. & alij Authores.

Cæterum præfens difficultas cum sit valde connexa prædictis, idcirco ex principiis hæc tuis solutio facile haberi poterit, quapropter mediâ viâ mihi videtur incedendum, nam dubium istud de influxu consilij dati, vel resulat, postea certitudine de corpore delicti, scilicet, de homicidio iam sequuto, vel tali certitudine nimis posita; ita ut etiam dubium sit corpus delicti, nempe, ipsum homicidium. Hac distinctione præmissâ, quid in re hæc probabilius mihi videtur, duplici conclusioae aperiano.

Dico igitur primò, si constat de homicidii peractio, & dubitatio solum vertetur an consilium præstitum habuerit influxum aliquè in delictum, tunc veram casus secundam sententiâ, quia præsumptio est contra consulentem ipsam, debet enim probare homicidium vi sui consilij minime illatum fuisse, quod in quibusdam circumstantijs hæc est, ex assertione occidentis administrata alijs coniecturis, poterit probari, si autem hoc non probetur, lus præsumit, quod si consilium datum non fuisset, homicidium illud minime commissum fuisset; neque præsumptio ista censetur temeraria; quoniam ex vna parte habemus effectum, videlicet homicidium; & ex alia parte habemus causam sufficientem applicatum fuisse, nempe, consilium præstitum, idcirco, nisi oppositum appareat, censendum erit homicidium vi prædicti consilij sequutum fuisse. Et hanc sententiâ tuetur Sylvius lib. 7. de cens. cap. 3. num. 2. Auita par. 7. disp. 6. sect. 2. dub. 2. concl. 5. Sanchez in decal. lib. 1. cap. 30. nu. 44. Merolla tom. 1. d. 3. cap. 3. dub. 2. num. 251. & alij.

Dico secundò, si dubium de influxu consilij emergat non constante factu delicti, id est, de homicidio, admittenda est iudicatio priorum sententiâ, quia cum crimen nõ probatur, præsumptio est pro Reo, nempe pro consulente, ideoque non debet irregularem se existimare, Vramque conclusio-nem docet Sanchez, cui adscribitur Merolla locis citatis.

(*)

§. IX.

Anceps an in bello iusto hostem interfecerit, sit ne irregularis censendus?

S V M M A R I V M.

- 1 Tali dubio emergente hesians eximitur ab irregularitate.
- 2 Dubia existente causa nemo præsumitur irregularis, nisi in homicidio.
- 3 Homicidium non iniustum, sed iniustiam importat occisionem.
- 4 Arguitur in contrarium ex textu Canonico.
- 5 Dupliciter textus explicatur.

ICO probabilis esse in tali dubio non esse habendum irregularem: sic Henricus in sum. lib. 4. cap. 3. num. 4. Sanchez in decal. lib. 1. cap. 10. nu. 50. Merolla tom. 1. disp. 3. cap. 3. num. 252. ver. (Quares quartò) est tamen contra Auitam de cens. par. 7. disp. 6. sect. 3. dub. 2. conclus. 3. Bonacina eodem tract. disp. 3. quest. 1. pu. 5. n. 3.

Sed nostra conclusio efficaci argumento ostenditur, supponendo doctrinam, & sententiâ superius traditam, nempe in dubio, non esse quempiam irregularem existimandum, excepto tamen dubio de homicidio, iuxta dispositionem Sacrorum Canonum, ut in cap. Ad audientiam, cap. signifiasti 2. de homicidio, & iuxta sermone omnium Doctorum placitum. Hoc autem supposito, ita conclusionem demonstro: Nemo iudicandus est irregularis, si dubia existente causa irregularitatis, nisi in actu homicidij: ergo dubitans an hostem in bello iusto interfecerit, non est irregularis existimandus. Antecedens patet ex dictis; consequentiâ, in qua est difficultas, probatur: nam sub homicidio non continetur occisio iusta, quæ proprie loquendo nõ solet homicidium appellari, quod de sui ratione iniustam importat occisionem, & præsertim in odiosis; de quibus in præsentia agimus; in illo autem cap. Ad audientiam, & cap. signifiasti 2. non decernitur irregularitas, & pro ea Pontifex in dubio præsumit; sermo est de homicidio, & non de occisione hominis, ut sic.

Sed dices: si in cap. penult. eodem tit. Pontifex declaravit, Præbiterum quemdam, qui pugnavit contra infideles in bello iusto, & hostes occidit, fuisse irregularem; ergo falsa est conclusio.

Respondeo ad textum illius capijs, varias à Doctoribus solutiones afferri, ut videre est apud Sanchez, & Merolla li. cc.

Duc mihi veritiores occurrunt. Primum in capite illo contineri antiquum, secundum, quod etiam pro defensione iusta occidens

Dd 2 irre.

irregularis fiebat, licet postea secundum ius nouum expressum in Clem. Si furiosus, ablata fuerit talis irregularitas, quando cum moderamine inculpatae tutelae quis alium occidit; nihilominus, quia plerique existimant in Clem. illa non conditi ius nouum, sed solum declarari antiquum, ideo erit secunda solutio inueneris, & firma, videlicet, occisionem à Presbytero illo paratam, non fuisse dubiam, sed moraliter certam, & dubium fuisse, an in occidendo fuerit, nec ne excessus aliquis supra debitum moderamen; & hoc non gratis à nobis fingitur, sed colligitur ex verbis eiusdem Pontificis, cum ait [Mandamus, quatenus si de interfectione cuiuscumque in illo conspectu tua conscientia remordet, à ministerio altaris abstineas &c.] remorsus autem conscientie indicat defectum in actione; proinde merito Presbyter ille debuit irregularis existimari.

§. X.

Repertus in puteo mortuus, aut laqueo suspensus, si dubium extet, an se ipsum interfecerit, sit ne Ecclesiastica sepultura priuandus?

S V M M A R I V M.

- 1 Qui se ipsos interficiunt sacris precibus non sunt sepeliendi, & priuandi Ecclesiastica sepultura.
- 2 In dubio nemo presumitur se ipso in puteum fuisse proiecctus.
- 3 Coniecturis contra ijs concurrentibus, furoris, aut mentis alienatione se ipso proiecctus presumitur.
- 4 Si talia concurrerent indicia, vt contra proiecctum presumere faciant, non erit in loco sacro sepeliendus.

RÆSVPPONIMVS decretum in Concil. Bracharenfi 1. ca. 34. editum & relatum cap. placuit 23. quæst. 9. videlicet, & scriptos voluntarie interficientes, non esse sacris precibus sepeliendos, neque esse Ecclesiastica, sed cinia sepultura humanos, vt notauit Gloss. ibidem v. ad sepulturam, & communiter asserunt Doctores. Hoc autem præmissum, quia interdum euenit, vt aliquis inueniatur in puteis præcipitatus, & mortuus, aut in cubiculo laqueo suspensus, ex tali facto dubium resultat, an voluntarie sibi mortem intulerit, & si hoc præsumatur, esset Ecclesiastica sepultura priuandus, inquirimus quid in tali dubio determinare debeamus.

Dicendum est, existente dubio, præsumendum erit, hominem illum & non à seipso, sed ab alio in puteum fuisse proiecctum, aut laqueo suspensum, atque adeo non esse illi denegandum, vt eius cadauer in sacro loco reponatur, ita decidit Socinus *In. conf. 9. volum. 2. Couarr. libr. 2. var. resol. cap. 1. nu. 11. in medio. Nauar. lib. 3. concl. 7. de sepulturis. Genuensis in annotat. praxis Episcopalis num. 11. Laurus in suis Incubrationibus de prelo, & recens. fune. morte tit. 2. cap. 1. 2. d. num. 51.* Huius autem sententiae ratio est, quia si non constat, sibi ipsi mortem voluntarie intulisse, præsumptio iuris est, ab alio interemptum fuisse, cum nemo delictum committere prelungitur ex *l. merito ff. pro socio, vel si adfuit coniecturæ aliqua, præsumendum erit eum, & aut furoris, aut mentis alienatione se ipsum occidisse. Cæterum si talia concurrerent indicia, vt gignerent chemestem præsumptionem in contrarium, quæ elideret præsumptionem illam generalem, secundum quam dicimus delictum non præsumi, in eo casu arbitrio praevidentis Iudicis, & Corpus non esset in loco sacro sepeliendum.*

§. XI.

Vtrum Infantes, qui in hospitali, aut in alio publico loco exponuntur, quorum parentes ignorantur, censendi sunt illegitimi, atque adeo irregulares.

S V M M A R I V M.

- 1 Præsumi illegitimos, & indigere dispensatione, vt ordinentur, aut mutentur aliqui.
- 2 Contrariam sententiam alij tenentur.
- 3 Ob maiorem securitatem esse ab Episcopo dispensationem petendam, putat Suarez, sed non placet.
- 4 Secunda sententia, vt probabilior ab Authore recipitur.

RESPONDEO esse duas sententias, & prima putat hos præsumendos esse tales, & ideo non posse absque dispensatione ad ordines promoueri: ita *Couarr. in Clem. si furiosus de homic. nu. 9. Vgol. de irregul. cap. 44. §. 7. num. 1. Henriquez in sum. lib. 1. cap. 20. §. 1. & lib. 14. cap. 8. §. 10.* Et loquendo vnuerfaliter de eo, de quo dubitatur, an sit illegitimus, idem tenet *Vasquez p. 2. d. 66. cap. 8. num. 18. Tol. in sum. lib. 1. cap. 3. 2. & nouissime Gaspar Hurtado d. 2. de irregular. diff. 14. in fine, idem affirmat.*

- 2 Sed alij grauissimi Doctores & oppositum tucn-

§. I.

Ex errore iudicans censuram,
aut irregularitatem actioni,
quam exercet, annexam, num
illis strictus maneat?

SVM MARIVM:

- 1 Declaratur quæsitum.
- 2 Rationes proponuntur pro parte affirmatiua.
- 3 Ex tali falsa conscientia nemo operans, in censuram incurrit, si in re inueniantur iustitia.
- 4 Censura in fieri, & conseruari dependet à voluntate solius Superioris.
- 5 Quamuis sit in aliqua actione contemptus Ecclesie, non sequitur, conuictio in officio censuris.
- 6 Operans contra conscientiam, falso putans aliquam actionem esse malam, peccat, at non ita operans contra conscientiam falsam tunc censuram.
- 7 Declaratur Glossa adducta in contrarium.
- 8 Celebrans cum falsa conscientia excommunicacionis, non incurrit irregularitatem.
- 9 Neque putans crimen commissum esse reuerentem, fecit illud tale, si uis è conuerso credere non esse reuerentem, non tollit ab illo reuerentiam.

QONSVEVERUNT Doctores de presenti quæsto quæstiones excitate, loque ntes de ignorantia, quæ ab incurfu censuræ excusat, & occasione accepta ex aduerto, inquirere, & num exercens actionem, quæ re vera immunis est ab omni censura, aut irregularitate, si conscientiam errante laboret, putans, talem actionem sub pena excommunicationis ab Ecclesia prohiberi, & hoc non obstante, ita iudicans, actionem illam exercet, incurrat, nec ne, censuram illam putat, v.g. si Titius grauitate, & iniuste percutiat Sortem, quem Clericum existimat, at Laicus est, an excommunicatione astringatur.

Postea alicuius uidei Titium in eo casu Reum esse censuræ, & quia sciens præceptum Ecclesie expressum in *Can. si quis suadente* 7. illud quatum est ex se, contemnit, & contumax ex conscientia erronea constituitur; ergo contra eandem conscientiam operans, perinde se habet, ac si illi actioni annexa fuerit excommunicatio. Probat etiam à pari, sicut per conscientiam erroneam iudicans actionem aliquam esse mortaliter malam, quamuis in rei ueritate talis non sit, eam exercens, grauitate peccat, & in excommunicatione. Hanc sententiam tribuit *Conarr. loco infra citando Glossa cap. Si uerbo. Ver. Ignorantia de sens. excomm.*

Dicen-

uentur, nempe, hos expositos neque presumi irregulariter, neque illegitimos, ac proinde promereri posse sine ulla dispensatione Pontificia, & hanc sententiam docet *Ananias de infan. exposit. cap. 1. num. 11. M. in nob. de arb. lib. 2. sent. 4. casu 396. num. 15. Rodriq. in quæst. regul. tom. 1. quæst. 13. ar. 1. Sayrus de cens. lib. 6. cap. 10. num. 39. Martinez p. 2. quæst. 19. ar. 6. sub. 9. concl. 1. Salas tract. 8. disp. vna feil. 24. n. 146. Barb. de potest. Episc. p. 2. allega. 5. num. 150. Merolla tom. 2. d. 3. cap. 3. num. 270. Baldellasi n. p. 2. tom. 1. lib. 4. d. 8. num. 24. Fræsifus Delugo p. p. de sur. qu. 10. nu. 53. & quæpiures alij. Sed *Suarez de cens. disp. 30. feil. 4. num. 4.* docet utramque opinionem esse probabilem, addit tamen leuicari esse in tali dubio petere dispensationem ab Episcopo; & sed istud additum non placet, quia cum Episcopus careat potestate dispensandi cum illegitimis quoad ordines saltem sacros, peti de eis ad esse, & non esse talem dispensationem, cum nihil in re operari queat. Et si dicas esse per modum cuiusdam approbationis, & libere facultatis, ut Episcopus uoluntarie approbet personam, si dicas, inquam, hoc, nihil dicitur tamquam quid necessarium, sed solum, ut quid uoluntarium, & liberum dispensatione minime indiget.*

4 **D**ico igitur probabiliorem & esse hanc secundam sententiam, quia licet matrimonium sit quid facti, at quoad non supponendum, sed probandum, nihilominus inuita coitus illicitus, quæ præsumunt Authores primæ opinionis, est etiã quid facti, idcirco ius potius præsumit factum honestum, quam turpe; & per consequens in nostro casu supponit expositio ex matrimonio nato; ideoque legitimos, & quamuis filij legitimi raro hoc pacto exponantur, & expositi frequentius sint illegitimi, & præsumptio illegitimitatis ex communiter accidentibus uideatur efficacior, præsumptio tamen contraria maiorem vim habet, nempe illam; quæ apta est excludere delictum, ut rectè admonet *Menochius lib. 1. præsump. 19. num. 18.*

CAPVT VIII.

Nonnulla discutuntur, quæ contra falsum conscientie dictamen in materia censurarum, & irregularitatum fiunt.

QVAE ad conscientiam dubiam circa penas Ecclesiasticas spectare, uidebantur sufficienter tractatum fuisse existimo; nunc uero peculiare quosdam casus, in quibus falsa inueniri solet conscientia in materia eorumdem censurarum, & irregularitatum perscrutabimur.

Dicendum tamen est primo cum communi sententia, percutientem in casu predicto & nequam excommunicatione astringi, ita communitate canonice excommunicato. *Anchar. Panor. nu. 7. B. verbo. & alij ibidem s. Anton. 3. par. tit. 14. s. 1. ysaie. verb. excommunicato. num. 6. Verb. sciendū me est quanto. Couar. cap. 1. l. m. 1. miter. par. 1. § 10. illat. f. 1. Suarez de cens. disp. 2. 1. § 1. num. 53. Sanchez lib. 9. de matris. disp. 32. num. 28. Aulā par. 2. cap. 3. disp. 3. dub. 14. Aiterius tom. 1. disp. 12. lib. 5. cap. 5. dub. 2. Vera Queres si quis. Baldellio. l. lib. 4. disp. 7. in fine. Atropalaus de cens. disp. 3. pm. 23 § 3. num. 4. & alij. Probatur conclusio evidenti ratione & Excommunicatio cum sit pœna quo ad sui impositionem, & existentiam, est omnino independens à subditis, cum solum in fieri, & contentuari dependeat à Superiore, volūte illam imponere, proinde quamvis subditus certè iudicet impositionem esse, si ita non est, vi illius talis conscientia, nequamquam habeatur excommunicatio, & sic de alijs censuris. Ex hac autem ratione facile diluantur obiecta.*

Ad primum, aio, etiam si percutiens cõtemnat in sua existimatione ecclesiasticam præceptum, & grauius peccet; & nihilominus ex hoc non debet inferri excommunicatione obstringi, quia illi exteræ actioni, & contentumpe Ecclesiæ pœnam censuræ non imposuit.

Ad secundum, nego paritatem, & quia saltem existimatio actionem ex se non malam, prauam esse, eam exercens, peccat contra proximam regulam actionum moralium, nempe contra proximam conscientiam, secundum quam homo in suis actibus debet se gerere, et existentiam, aut non existentiam censuræ, licuti & alia pœnæ non dependent à regula intrinseca ipsius peccati, sed à voluntate Legislatoris. Ad auctoritatem Glossæ communiter respondet Auctores non fuisse eius verba bene intellecta à Couar, nam ipsa Glossa non asseruit absolute percutientem in eodem casu esse excommunicatum, sed propter conscientiam, videlicet, et oneâ, teneri talem se existimare, vique dum certus efficiatur de veritate; hanc verò esse intentionem Glossæ, non solum patet ex verbis illius capituli, verum etiam ex cap. in audientia. eod. tit. in fine. verb. Inuictarum. ubi expressè docet, quod si percussus non est Clericus, percutiens non est excommunicatus, quamvis ex errore putauerit illum, quem percussit, esse Clericum.

Dicendum est secundo. Si laborans conscientia illa, error, aputet se Clericum voluntarie percussisse, & cõsequenter existimet se esse excommunicatione innodatum, & hoc non obstat celebret, & irregularitatem minime incurret; Sic docet *Panormitanus in eo capitulo. num. 7.* Conclusio, eadem ratione, quia superior, ostendi poterit; nam pœnæ istæ non efficiunt, nisi reuera impositæ; hanc igitur cum percussor ille fuerit verè immunus ab excommunicatione, licet falsò opponit existimauerit; idè non potuit Sacrosanctum peragendo, irregularitatem obstringi, quamvis pro conscientiam erroneam grauius

deliquerit peccato inobedientiæ, ex contumacia iuxta suam dictamen.

Quæres, si quis deceptus existimet, crimen à se commissum suo reseruatione contineri, verum, tali errore non obitante, pro reseruatione minime iudicandum, si, ut loquuti sumus de censura non verè, sed existimata?

Respondeo quod ita esse dicendum, & ob idem se dè principium; nam reseruatō non dependet directè ex conscientia peccantis, sed à Superiore volente sibi reseruari facultatem absoluedi, tollendo iurisdictionem ab inferioribus, quoad absoluitōem. In tali peccati, aut censuræ licuti è conueto etiam si peccator putet culpam aliquam non esse reseruatam; si tamen verè est reseruatā, Confessor ordinarius non poterit absolue culpam illam, & hoc quia tunc reseruatō; tum est negatiua sunt omnino independentes à conscientia ipsius peccantis, sed solum à voluntate Superioris dependet, cum consistant in concessione facultatis absoluedi, vel in eius negatione.

§. II.

Si quis Titium Clericum verberet, ex errore tamen putans Sortem pariter Clericum se percutere, sit ne excommunicatione astrictus?

SUMMARIUM.

1. Tripliciter casus contingit.
2. Si prioris modo evenit, Reus in excommunicationem incidit.
3. Suarez non verè citatur à Merolla.
4. Instans eiusque solutio proponitur.
5. Secundo modo casus contingens reddit percutientem immunem à censura.
6. Neque verberans afficitur excommunicatione, si casus accidat tertio modo.
7. Tria copulatiue requiruntur ad hanc censuram incurrendam.
8. Obicitur ad hominem probando paritatem inter primum, & vltimum casum.
9. Soluitur per cõfessionem disparitatis.

RESENS quæsitū diuersis formis possit modis, atque deo variis admittere solutiones: & primo enim posset inquiri, an verberans incidat in excommunicationem, si percussus Titius, quem ex errore existimat Sortem, agnoscat clericum in eo, quem actu verberat. Secundo, Si volens Sortem percutere, & reus inculpabiliter cadat supra alium Clericum. Tertio denique, si tales

Occur-

occurrant circumstantiæ, vt Clericatus in persona, quæ caditur, inuincibiliter ignoretur, quamuis ex iudicio erroneo, pro vt est in alia persona, in quam directè percutiens intentio fertur, minime ignoretur, vt mox declarabimus.

Dicendum est primò. Si casus priorimodo formetur, et procul dubio verberans in excommunicationem incidit, ita Henriquez lib. 13. cap. 23. num. 1. lit. M. Molina tom. 4. disp. 13. Sanchez lib. 9. de matrim. disp. 31. num. 27. Paganus de censuris par. 2. cap. 11. §. Proposuius, Corduba in quest. lib. 2. cap. 27. Ver. (secundò probatur) Sayrus de cens. lib. 1. cap. 18. num. 18. Couar. in cap. Alma Mater par. 1. §. 10. in 8. illas. Suarez disp. 22. sect. 1. num. 53. Merolla tom. 1. disp. 1. cap. 2. num. 72. et qui merito citat Suarez num. 71. pro opposita sententia, cù aperte ipse Suarez distinguit quælitum, & in hoc casu, quem expendimus, docet nostram sententiam, vt patet legenti. Probatur Conclusio: Percussio illa est iniuriæ statui clericali; ergo verberans in excommunicationem incidit; antecedens suadet, quia status clericalis supponitur cognitus et verberante, quæ cogitatione non obstante, si iniuria percussio; proinde cum sit in contemptum status, erit illi iniuriæ. probatur etiam consequentia principalis. Censura excommunicationis in cap. si quis suadente. imposita fuit in gratiam, & honorem status Ecclesiastici vt sic; atq; adeo verberans merito in excommunicationem incidit.

4. Instabis, et percussio directè intèdebat verberare Sortem Clericum, & non Titium, proinde clericatus, quatenus in tali subiecto reperitur, videlicet in Titio inclusus, non censibitur iniuriam passus, & ideo verberans immunis erit ab excommunicatione.

Respondet, negando consequentiam; licet enim directè, & primaria intentione percussio non fuerit iniuriam infertur clericatus, in quantum est in tali subiecto contra eum; nihilominus indirectè, & secundaria intentione clericatus offendit; error enim non est de clericatu, vt sic; sed de clericatu, vt restricto in tali persona; & cum censura, vt diximus, imposita sit ob circumstantiam status Ecclesiastici vt sic, ideo percussio illam minime aufert; & aperte hoc colligitur ex L. Eum, qui nocentem §. si iniuria. ff. de iniurijs; ibi enim statuitur, iniuriam mihi fieri, si quis me ignorans, putet, me esse alium, & iniuriam mihi irroget.

5. Dicendum est secundò. et esse immunem à censura percipientem, si casus posteriori modo ponatur; Sic Suarez, Alterius locis citatis, & Merolla, vt supra num. 73. Probatur conclusio, quia actio illa externa, prout attingit alium Clericum, est omnino inuoluntaria, & inculpabilis; supponimus enim à percussore adhibita fuisse cautelam, ne alium percuteret, ideo respectu huius non erit voluntaria percussio, & per consequens neq; peccaminosa.

6. Dicendum est tertio, percipientem et non incidere in excommunicationem, si casus postre-

mo modo eueniat, quem declaro, antequam illum probem. Ponamus quod percussus sit Caius, & priusquam in actum percutiendi exeat, videat noctu Titium clericum vestitu laicali incedentem, & putet esse Sortem, simul Clericum, quem verberare intendit, inuincibiliter tamen ignorans, Titium in eo habitum esse clericali nota insignitum, ex suppositione quod non sit Sortis, qui cõsueuerat tempore nocturno sub similibus vestibus incedere; tunc Caius iudicio erroneo existimans illum, quem videt, esse Sortem, eum percudit; in tali autem casu, Caius vinculo excommunicationis minime ligari; hæc opinionem vt probabiliorē amplectitur Molina disp. cit. num. 3. ad alderus in p. 2. §. Thomæ quest. 6. art. 8. ver. (A neeps est questio) Alphonsus Curiel ibidem quest. 76. art. 4. dub. 2. §. 1. Merolla loco cit. num. 74. Probatur Conclusio: Quoties percussio inculpabiliter ignorat qualitate, ob quam lata est censura, non incurrit excommunicationem: Sed Caius percussio Titium in casuposito inculpabiliter ignorat talem qualitate, ergo Caius percussus non incurrit excommunicationem: patet maior; minor verò probatur; quia ex suppositione, quod homo percussus non sit Sortes, poterit Caius inuincibiliter ignorare illum alium esse clericum; ergo percussus Titium inculpabiliter ignorat talem qualitate, nempe clericatum.

7. Ex his autem colligi poterit ad incurrendam hanc excommunicationem, tria copulatiue requiri. Primò, in intentionem grauius verberandi personam priuilegiatam. Secundo, externam percussioem. Tertio, negationem inuincibilis ignorantie de qualitate illa, ob quam facta fuit censura, quæ in presenti casu est clericatus: in facto autem posito habetur prima; & secunda conditio, quia Caius intentionem habet percutiendi Sortem Clericum; Rursus est externa percussio Clerici, nempe Titij, qui putatur esse Sortes, deest tamen tertia, quia ex suppositione quod percussus non sit Sortes, inuincibiliter ignoratur circumstantia Clericatus, & sic percussio externa, pro vt hinc, & nunc sit, non est voluntaria in ordine ad Clericum, & per consequens non est sacrilega, neq; pro vt ex tali ignorantia exercetur, annexam habet excommunicationem.

8. Obijcies ad hominem, et inter primum, & vltimum casum, paritatem inueniri, nam circumstantia Clericatus in vtroq; lateri; igitur Caius vel erit excusandus etiam in hoc vltimo casu, vel si in hinc excommunicationem contraxisset, ponatur, idem in secundo casu erit asserendum.

9. Respondet, disparitatem intantum primo aspectu non ita facile se offerre, verum si attentè vauit, & alterum examinabimus casum; et leui negotio eam comperimus: aduertit igitur in primo casu, licet Caius ex errore Sortem se percuteat existimet, nihilominus nulla cõcurrat circumstantia, per quam Caius ignoret clericatum percussus; Sed in vltimo casu, in quo talis se offerre circumstantia, vt ea supposita, Caius, vel iudicet positivè percussum, non esse Clericum, seu perso-

personā privilegiam, iuxta Canonem. Si quis
 fraudente, velid inuincibiliter ignoret; circūstā-
 tia autē huius iudicii, aut inuincibilis ignoratiæ
 est habitus laicalis, sub quo, tempore nocturno
 Caius Sortem dūtatur accedere confueuisse de-
 prehendit; proinde poterit iudicare, si persona
 illa laicalibus vestibus eo tempore induta, non
 sit Sortes, esse merē Laicū, errandi occasionem
 laicali illo vestitu præbente; & sic patet inter-
 num; & alterum casū manifesta disparitas; id-
 circō ad obiectionem contrariam, negandum
 est antecedens.

CAPVT IX.

Ambiguitates conscientię in ma-
 teria iustitię soluantur.

Ampla se offert materia, quæ licet susam
 postularer tractationem nihilominus re-
 stringenda à nobis est ad difficultates, quę con-
 scientiam titubantem reddunt.

§. I.

Dubitans rem, quam habet, esse
 alienam, an illam restituere
 teneatur?

SVM MARIVM.

- 1 Dubitantem astringi ad rem illam restituendam putauit Adrianus.
- 2 Alijs placet pro ratione dubij rem esse diuidendam.
- 3 Possē à dubitante titulo possessionis retineri, determinat Author.

N re hac Adrianus de resti-
 g. de prescript. 5. hoc supposito
 apud Bresicium loco citando
 censuit totam integram esse re-
 stituendam; citat etiam Bresserius;
 Sotinus; at hic non loquitur de
 dubio præcise sumptos sed de opinione, ut vide-
 bimus. Alij dicunt ꝑ rem esse diuidendam pro
 ratione dubij, & ad hoc inclinat Aragon 2. a.
 quest. 62. de dominio circa finem in 3. aduertē
 do; respondens ad fundamentum Glossæ. Gaspar
 Hurtado de conf. disp. 4. diff. 20. & apud ipsam
 Couar. Lorca, Monesinus, Iordedina, Sotus
 lib. 4. de inst. quest. 5. art. 110. versus finem; &
 quando erga. Martin. Ledesma. & alij apud
 Sanch. lib. 2. de matr. c. 1. num. 11. & sequenti.

3 Sed dicendum est, ꝑ dubium illud speculati-
 uē, posse præcise deponi titulo possessionis;
 proinde tota conscientia poterit possidens rem
 illam sibi integrę retinere: sic Sanch. loco cit. &
 in summ. lib. 1. cap. 10. num. 9. Vasquez p. 2.
 q. 65. cap. 7. num. 36. Salas trati. 8. quest. vnicā
 scilicet. 26. nu. 226. Molina tom. 3. de inst. disp. 721.
 num. 4. Bresserius de conf. lib. 4. cap. 3. num. 21.
 Merolla tom. 1. d. 3. cap. 3. dub. 1. num. 6. 7. Mar-
 tinex in p. 2. quest. 19. art. 6. dub. 5. concl. 2. &
 alij; tunc enim in pari dubio possessio ipsi pos-
 sidenti; & pro eo in casu positio est iuris præ-
 sumptio, secundum quam presumitur possessor,
 qui rem deinet, esse in vero dominio. ex Bar-
 conf. 209. nu. 4. vol. 2. Panormitano cap. Nunc
 autem num. 2. de relig. domb. Menoch. lib. 3.
 presum. 100. num. 3.

§. II.

Quid dicendum si possessor illius
 rei, inclinat, eam potius esse
 alienam?

SVM MARIVM.

- 1 Nonnulli existimant rem esse diuidendam.
- 2 Inclinatione huius assensum generet, pro eo, qui non possidet, non est sufficiens ad astringendum possidentem, ut res illa se priuet.
- 3 Si opinio, probabilis hinc inde habeatur, possidenti est fauendum.
- 4 Idem asserendum, etiam si pro non possidente probabilior sit opinio.
- 5 Nulla ex tante assensu pro possidente, res est restituerenda.

CENSVIT, & Thomas Sanch.
 lib. 3. de matr. disp. 41. nu. 9.
 & apud ipsam Ledesma, Bresserius
 & Salonus rem esse diuidendam
 melius tamen asserimus cum
 non Sotus, alij, posse, ꝑ qui eam habet in-
 tegram illam sibi retinere, si inclinatio non ge-
 neret assensum pro illo, qui non possidet, ut
 Sanch. mutat sententiam in summ. lib. 1. cap.
 10. num. 9. Salas, Vasquez, & alij, quos citat
 & sequitur Francisco Delugo de cur. p. p. q. 3.
 & hoc asserunt ratione possessionis prædona-
 tantis tali inclinationi, quæ si assensum non
 generat, erit adhuc intra limites dubij, ideōq;
 locum habet regula illa, in pari causa.
 Dicit si assensum non generet, quia si est talis, ut
 in possidente opinione generet, quæ credat
 rem illam esse alienam, tunc alia est conscientia
 ratio; nam si ita sit opinio, pro non possidente
 ut etiam sit probabilis opinio, pro ipomet possi-
 dentis, tunc in fauorem ipsius possidentis
 declinandum, quia iustus in pari causa.
 Sanch.

Sabid. in sum. & Salas loco cit. & idem puto esse dicendum. quomvis opinio contra possidente[m]. *Ben. fauorem non possidentis videtur prohiberi, ¶ quia possessio preponderat illi morali probabilitati, ita vt vere dicere possimus, adhuc esse in pari causa, cum pro vtraque parte causa non egrediatur limites opinionis, si vero nullus sit assensus pro possidente, sed sit pro non possidente, tunc dico rem illam ¶ cedendam esse non possidenti, vt recte affirmat Sanchez loco cit. & innuit Vasquez p. 2. d. 86. cap. 7. num. 42. in fine. & ratio huius assertionis est, quia non sumitur in parte ¶ aut tunc præsumptio est, pro parte contraria, & nulla pro illo, qui rem materialiter detinet, promouenda nisi in tali casu, quæ est pro eo, qui rem illam non habet, quod si hoc possit fieri, ad implem[en]ta legis presumptionibus vincet possessione[m] materialem alterius, de qua in hoc casu lex minime curat.*

§. III.

Stante prædicto dubio, an possit res illa a possidente alienari?

S. M. M. A. R. I. V. M.

- 1. Ante adhibitam diligentiam possessor nequit rem illam alienare.
- 2. Hoc est intelligendum de rebus, que usu consumuntur, aut deterioris sunt, seu de alijs quorum usu satis est intentio soluendi stipendium.
- 3. Post diligentiam, si subsistere non possit, posse a possidente alienari quadam posita limitatione, aut amant plures.
- 4. Et luce scilicet, vt res post consumptionem, vel in tali casu consumpsit, sicut et de rebus illis, in quibus dicitur factus.

ANTEQVAM præmittatur diligenda sollicitudo, vt res illam alienent, sed teneatur eam in eius statu conservare; & hoc est indubiatum apud Doctores; aliter distrahens se exponeret manifeste periculo consumendi rem alienam inuito domino; quod est contra iustitiam. Sanchez lib. 2. de matr. d. 4. n. 22. Vidalobos in sum. tom. 1. tract. 1. diffinitio. 20. num. 4. Meroll. cap. illo §. dub. 3. coroll. num. 10. Diana de cons. dub. p. 4. resol. 25. ver. Notandum est, & alij recte animaduertunt, hoc esse intelligendum de rebus, que usu consumuntur, aut deterioris sunt; nam fesset equus, seruus, & similia, poterit dubitans illis vti cum intentione soluendi domino comparati pretium illius usus, deductis iustis expen-

sis; & de tali usu non præsumitur dominum futurum fuisse inuitum; difficultas autem consistit, an adhibita diligentia, & perferentia dubio prædicto, valeat possessor rem illam alienare, vel consumere; & ad hanc difficultatem respondent auctores ¶ affirmando, cum hac autem limitatione, vt si res illa alienetur per contractum venditionis, aut permutationis, aut per alium contractum onerosum, debeat alienans admodum de dubio illo alium contrahentem, & idem dicunt si res distrahatur per donationem, si ex donatione illius rei aliquid damnnum possit, corripente domino, ipsi donatario obuenire, si autem esset vera deceptio. ¶ Et hæc sententia cum tali restrictione est admitenda.

Quæ ad hanc accipiendam sententiam, quæ debita inquisitione præstita, ad veritatem obediendam, nisi res illa sit propria, aut vero aliena, si adhuc persistat ambiguitas, detentor veluti bonæ fidei possessor erit existimandus, proinde dubium illud speculationium erit prædictæ deponendum, & ad sui libitum detentor ipse re illa vti, eademque alienare, aut consumere poterit; non enim videtur rationi consentaneum, huiusmodi detentores adstringere, vt perpetuo rem illam in colorem ferunt; graue enim, & irrationabile onus illis imponeretur, & molestia nimis animi sollicitudo. ¶ Et si post id tempus veritas elucescere incipiat, deprehendatque possessor, rem illam fuisse determinatam personæ, ad nihil aliud obligabitur, nisi ad id, quod secundum iura obstringitur possessor bonæ fidei, ipsa bona fide cessante, vt in his expli-

§. IV.

Si nulla moraliter sit spes, vt dominus compareat, an teneatur alienans admonere alium, cum quo contrahit?

S. M. M. A. R. I. V. M.

- 1. Nulla existente spe, vt dominus compareat, non est obligatio admonendi emptorem.
 - 2. Ratione confirmatur, vt ad hoc locum dicitur.
 - 3. Admonitio pro alienantibus rem sub dubio possessam, non est adhibenda.
- N**EGATIVE est respondendum, & ita docet Buias 2. d. q. 62. art. 6. dub. 5. Sanchez de matr. vt sup. 10. Sanchez. in select. d. 43. num. 12. Castrop. de cons. d. 3. p. 2. num. 25. Fachin. lib. 1. cons. cap. 65. Salas tract. illo 8. d. vnic. a. fess. 25. vj. 227. Merolla corol. 3. eiusdem cap. num. 14. Et ratio est, ¶ quia sublata omni spe, vt Dominus compareat,

reat, est moralis certitudo, quod ille alius, cui res alienatur, non sit passurus dampnum ex tali alienatione, & per consequens in alienante cessabit obligatio; sed quæcumque ita alienantes ne propria passione decipiantur, alienantes absque sufficienti fundamento, nullam esse spem, ut Dominus compareat,

assequendam, & ea non obtenta, res possideri poterit ut propriam possessionem, cui adiungitur bona fides; tale habet erolumentum; aliter sequeretur in multis casibus reddi inuoluntariam diligentiam, si possideres, in eodem examine debito, teneretur semper rem illa conservare, dum necessitate non premitur,

§. V.

Si possessor post diligentiam præstitam, in propria utilitatem, rem illam consumit, an compensante Domino, teneatur pretium illius rei restituere?

SUMMARIUM.

- 1 Teneri pretium restituere censent aliqui.
- 2 Non teneri alienantem nisi ad restituendum id, in quo effectus est ditior.
- 3 Limitatur à Gaspare Hurtado.
- 4 Limitatio non admittitur ab Authore.

AFFIRMATIVAM & partem auctur Bân: d. dub. 5. cit. concl. 5. Arag. ibidem n. 7. dub. 3. Salom. eod. art. controu. 4. in ratione pro conclusione. Medina cap. de restit. quest. 10. ver. f. Dico secundum. & alij, quos laudat, & sequitur Sanchez l. 2. de matr. d. 41. num. 22.

2 Sed potius cum alijs dicendum est, cum, qui non prædicto modo contempserit, solum teneri domino comparati restituere id, in quo factus est ditior insar possessoris bonæ fidei, ita testatur de iud. d. 1. §. 2. n. 23. Pasquez prima. 2. disp. 66. cap. 7. nu. 38. Rebell. de oblig. iust. p. 1. lib. 1. q. 5. num. 11. Merolla corol. 3. tit. nu. 3. & idem Sanchez seipsum tacite retrahens in sum. lib. 4. cap. 12. num. 126. Franciscus Delugo decur. p. p. q. 7. & ratio est manifesta, quia post adhibitam diligentiam inceptit ipse esse possessor bonæ fidei; ideoque in restitutione faciendâ Domino comparatio est magis obligatoria, quam reliqui possessores bonæ fidei, quibus quam occurrit dubitatio circa rem possessionem.

3 Ceterum Gaspar Hurtado disp. 4. de conse. disp. 10. sequitur hanc secundam sententiam, cum quâdam limitatione, videlicet, quando factio non abili necessitate res illa alienatur, aut consumitur; & propterea tali necessitate, censet alienantem teneri ad satisfactionem pro re consumpta, vel si totaliter consumpta non fuerit, sed deteriore effecta, teneri pro tali defectu.

4 Hac tamen non obstante iudicio, & probabilior est secundam sententiam absque limitatione, quia præmissis examine ad veritatem

§. VI.

Si bona fide res aliena consumetur, & cessante ipsa bona fide, consumens dubitet an fuerit effectus ditior, ad quid obligetur?

SUMMARIUM.

- 1 Præsumptionem esse pro distrabente.
- 2 Contrarium alij existimant.

DICENDVM est præsumptionem esse pro ipso distrabente videlicet, non esse locupletiorum effectum, ac proinde ad nihil esse obligandum. Sic Sanchez in sum. lib. 2. cap. 23. num. 36. & plures apud ipsum, quibus addo Bonaciam de restit. d. 1. quest. 2. num. 7. præsumitur enim lauitus vixisse, & ideo ditior factum non fuisse; vide alios apud eundem Thom. Sanchez, & oppositum existimantes.

§. VII.

Si fuerit indiligens in veritate indaganda an res sit aliena; postea vero pœniteat, & fiat impotens ad veritatem inueniendam, teneatur ne aliquid vero Domino restituere?

SUMMARIUM.

- 1 Esse aliquid restituendum docent nonnulli.
- 2 Alij eximunt huc ab omni restitutionis onere.
- 3 Nō teneri integrâ rem, aut pretium restituere.
- 4 Astringendus tamen est ad partem arbitrio prudentis determinandam.
- 5 Objicitur in contrarium ex possessione, in qua est dubitans, & solutio.
- 6 Deducitur argumentum paritate irregularitatis, quæ non contrahitur, cum de delictio non constat, solum tamen argumentum.

P RIMA opinio asserit, eum qui omissione diligentie factus est impotens ad veritatem habendam, tenetur ad restituendum eius de quo dubium est, rem illam esse; & restitutioni facienda erit modo infra explicato; at si ille, de quo est dubium ignoratur, restitutio est facienda pauperibus; ita Molina tom. 4. de iust. disp. 36, concl. 1. §. 10. §. 7. n. 9. Sanchez de decal. lib. 2. c. 23. n. 183. & lib. 2. de matr. disp. 4. n. 22. Rebell. de oblig. infir. p. lib. 2. q. 9. n. 12. Salas de consc. sec. 23. n. 238. Restitutio vero illa non est facienda de toto pretio, quo res estimatur, sed iuxta estimationem illam spec. quae erat inveniendi Dominum.

2. Secunda vero opinio est fusiata oppositum, videlicet, ad nullam restitutionem astringi cum, qui modo praedicto se reddidit impotentem; sic Bonas. de resl. in genere disp. 1. quest. 2. pun. 2. n. 8. Castropalaus to. 1. disp. 3. pun. 2. nu. 9. D. ana par. 4. tract. 3. resol. 12. & ratio est, quia licet omitendo diligentia, peccauit contra iustitiam ob periculum, cui se exposuit consumendo rem alienam; tamen quia certo non cogit de damno illato, melior est conditio possidentis; & hanc sententiam probat illud de danti postea sequenti Rebell. loco citat.

Discendum est primo, qui modo explicato sua culpa impotens est effectus, et non esse astringendum restituere integrè rem illam, vel integrum eius pretium. Consequenter hanc sententiam rationabiliter negare poterit, quia & si impotentia illa suborta fuerit ex culpa ipsius dubitantis negligentia, in huiusmodi incertitudine adhuc perbantes, an res illa sit inveniendi, non videtur rationi consentaneum, ut ad dubitantes obligemus eo rigore, quo eundem obligamus, si de eiusdem rei Domino certitudo haberetur.

Discendum est secundo, non solum turis, verum etiam honeste probabimus exitum, qui eo modo negligenter gestus, esse astringendum, ut voluit Auctores praesententia, ad aliqualem restitutionem, et faciendam iure personae, ad quam rem illam spectare ambigitur, suis pauperibus. Probatur conclusio, quia permissum dubio illo, & omitti debita diligentia, resultat actualis lesio cuiusdam alieni iuris, quod in persona illa, circa quam versabatur dubitatio, rationabilem fundare poterat spem illius rei acquirere; iuxta autem illud per illam culpabilem omissionem extinguitur, igitur arbitrio prudens est refarcire iudicium quoad quos iniustus impedit, ne alii quis acquirat rem vultam, deducendo per iniustum impedimentum spem illam, communiter a Dominibus obligatus ad restitutionem, quanti spes illa existimabatur; sic in casu nostro, si Caius habet, an equus v. g. quem possidet, sit Titius, & inuestigationem veritatis reprehensibili omissione contemnat, si potest esse impotens ad veritatem hac deprehendendam, per omissionem illam totaliter extinxit ius illud, quod Titius habebat ad ponendam diligentiam ab ipso Caio dubitante, in quo iure si illud cognosceret, spem re-

ponere poterat recuperandi equum illum igitur conclusio illa, in qua obligamus indiligentem ad restituendum id, quo prudentem arbitrio estimabile erat ius illud extinctum, est certa.

Sed obijcies primo, et pro secunda sententia: dubitans est in possessione illius rei, ergo dum veritas non elucescit, ad nihil est obligandus.

Respondetur, quamuis aliquajis possessio esse videatur ex parte ipsius dubitantis, possessio tamen ista cum fundetur in illa culpabili omissione, non est legitima censenda, quoniam cum possessor dubitate incipit, et possessio simul ceperit infirmari, & perturbari; proinde persistente dubio, & omissione culpabiliter viget, possidens inceptit esse malae fidei possessor, proinde impotia illa quae loquens continuatur cum eodem defectu, ideoque nequit omnino dubitanti suffragari, & ab omni restitutione illum eximere.

Obijcies secundo, et Dum supra ageremus de dubia conscientia circa irregularitatem, liberavimus habitatem, homicidium patrasse vi alicuius causae, ab ipso dubitate applicare, & hoc non ob aliam rationem, nisi quia non est tunc delictum, non est peccatum irregularitatis ipse dubitans afficiendus igitur a pari, dum non constat, an ex vi illius omissionis damnum iniutum sit illatum, dubitans ad nihil obligandus.

Respondetur, negando paritatem, quia dubium circa homicidium patratum sub hac praecisa ratione, et trahens irregularitatem: non fundat ius rigorosius iustitiae in alio; proinde quamvis dubitans culpabiliter omitat diligentiam ad veritatem obtinendam, an sua actione, sequuta ne fuerit mors, & omitendo, fiat progressu temporis impotens ad veritatem agnosendam, nullum legit ius iustitiae; secus in dubio restitutionis; consideravimus homicidium sub praecisa ratione, et trahens irregularitatem, quia si agatur de illo, quatenus occisor in quibusdam casibus obligatur ad refarcendum damnum hereditibus, tunc esset alia ratio, quia de dubitante, an sua actione sequitur nec ne fuerit homicidium, in ordine ad restitutionem, esse dubium dirimendum, et in similibus dicemus infra.

§. VIII.

Existente dubio restitutionis circa determinatas personas, quarum nulla sit in possessione, quid a dubitante sit faciendum?

S V M M A R I V M.

1. Facta diligentia quis nam sit dominus, manente adhuc dubio, res est dividenda iuxta dubij proportionem.

- 1 *Sives sit indivisibilis, vni res ipsa, alteri vero pars affirmationis applicanda erit, & hoc determinandum fortibus.*

SI facta diligenti inquisitione ad agnoscendum quis nam ex illis, de quib' dubitatur, sit verus dominus, & hac diligencia adhibita, si veritas sciri nequeat, & res illa est diuidenda inter easdem personas, de quibus est dubium, secundum proportionem dubij, nempe si dubium, pen-
 2 satis omnibus, erit æquale, equalis fiet diuisio; si autem res diuidi nequeat V. G. si sit equus, Leo &c. tunc ex consensu partium vni est applicanda pars æstimationis, alteri vero res ipsa, cui autem sit applicanda res, forte est desumendum: si verò dubium sit inæquale, iuxta proportionem dubij fiet diuisio: ita docent quamplures de hoc puncto agentes *Molin. tom. 3. de iust. d. 723. num. 5. Pater Vasquez p. 1. d. 66. cap. 7. num. 39. Iouannes Sanch. loco cit. de matr. num. 26. Lessus lib. 2. de iust. cap. 13. d. ubi. 1. Bonacina de resti. d. 1. p. 2. p. 2. m. 11. & alij apud ipsos.* Hæc autem omnia vnica ratione confirmari possunt, videlicet applicacionem hanc esse mensurandam secundum illud ius, quod quilibet ex illis habet in re, proinde si æquale, aut inæquale erit ius, æqualis, aut inæqualis debet esse applicatio.

§. IX.

Si Titio prædium concedatur, vt eo mortuo succedat eius Primogenitus, & duo simul nascantur, pro quo sit iudicandum?

S V M M A R I V M.

- 1 *Propositæ controuersiæ Tiraquellus, eiusq; sententia refertur.*
 2 *Similis casus formatur.*
 3 *Premium diuidendum, & si est indivisibile medietas præij vni parti, alteri vero ipsam præmiam est assignanda.*

CONTRouERSIAM hanc proponit *de iust. disp. de iur. p. 1. q. 1. 11. & d. 10. de iur. super ea, hinc inde profert, & examinat sententias; ac longum, molestimq; Doctores esset, eas referre: ipse tandem eligit illam, quæ a serit verumq; fratrem esse admittendum, cum hac tamen limitatione, vt alter, prius in possessionem rei concessit non fuerit ingressus, alioqui hic esset præteritus, vsq; dum cesset alter sum-*

fuisse primo loco natum; nam in æquali dubio maxime fauet possessio, eandem sententiam tenetur alij, quos laudat, & sequitur *Franc. Mezzolla tom. 3. d. 6. cap. 8. d. 19. num. 181. Nonnulla alia, quæ ad hunc casum faciunt, videntur, sunt apud prædictos. Quæ diximus, adaptari queunt similibus euentibus, & si si proponatur premium primo ad beatium peruenienti, & contingat duos ex omnibus peruenire, & dubitetur quis nam fuerit primus? & tunc si premium est diuisibile, diuidi debet; si verò indivisibile, vni datur premium, alteri verò medietas præij, quo res sub præmio posita æstimabitur, quæ quidem medietas est tradenda ab eo, cui totum integrum premium adiudicatur, cui autem ex his debeat res, forte est indagandum.*

§. X.

Depositarius dubius an sua culpa amiserit depositum, tenetur nec ne ad restituendum?

S V M M A R I V M.

- 1 *Eximitur quia delictum non presumitur.*
 2 *Quando notabiliter negligit illud custodire, obligandus est depositarius.*

NON teneri, & quia cum ex delicto esset obligandus, & delictum à iure non presumatur: licet circum liber erit ab onere restitutionis, præsumptio enim, & possessio fiat pro ipso depositario; opinio ista videtur esse *S. Thom. 2. 2. quæst. 62. d. 6. ubi obligat depositarium ad restitutionem, & quando ex magna culpa depositum amissum fuit, est etiam Henricus lib. 14. in summ. cap. 45. Sanchez lib. 2. de matrim. d. 1. n. 18. Lessus lib. 2. de iust. cap. 27. num. 13. Rebell. de oblig. iust. p. 2. lib. 6. quæst. vnica de deposito. Castrop. 10. d. 3. p. 4. num. 4. Salas p. 2. traç. 8. d. 1. vnica scilicet. 23. num. 141. Palarobos tom. 1. traç. 2. d. 1. diff. 10. num. 10. 10. Sanchez in selectis d. 43. num. 11. Merolla de cons. dub. d. 3. cap. 3. d. 1. coroll. 7. num. 92. Delingo tom. 1. de iust. d. 12. p. 1. num. 12.*

§. XI.

§. XII.

Quid de commodatario dicendum?

S Y M M A R I V M.

- 1 Idem sustinent plures Deftores de eo qui commodatum amisit.
- 2 Nonnulli ad astringendum commodatarium, solum invidiam requirunt culpam,
- 3 Prior opinio ut probabilior recipitur ab Authore.
- 4 Annudmerso ipsius Authoris.

DEME esse dicendum ¶ de commodatario, docet Sanchez, Ca. throp. 10: Sancius Salas, De ludo locis in precedente paragrapho citatis, & Bonacina de restit. in gen. disp. 1. q. 2. p. 1. n. 4. c. 1. tra Merollam 10. 1. disp. 1. q. 2. cap. 1. corol. 7. nu. 1. & contra Gallez. in Margar. cas. ver. commodatum, & verb. dubium, ¶ qui obligant commodatariu in tali dubio, si comodatum perijt ex culpa iuridica ipsius comodatarij, etiam si nulla theologia culpa praecesserit, & hoc est eo, quod damnnum potius sustineri debeat ab eo, qui beneficium accepit, quam ab eo, qui contulit ideo quia res commodata cedit in beneficium comodatarij, rationi consentaneu est, ut in tali dubio, damnnum etiam teneat in ipsam commodatarium, sed hoc non obstante probabilioem ¶ puto primam opinionem, nam Commodatarius nequit obligari alio titulo, nisi ratione contractus, non enim in casu praedicto obligatur ratione rei acceptae, quia, ut supponimus, res illa commodata non extat, neq; Commodatarius, ut etiam supponimus, ex illa factus est ditior, non; obligatur ratione iniustae acceptiois, quoniam dubium est, an sua culpa res illa, nec ne, perierit, & titulus iste nequit obligare, nisi ipsa culpa certo constet, & sic possit esse crit pro libertate, cum nemo praesumat delictum patrasse; & addit De ludo se. 1. cit. num. 15. multo minus teneri conductorem, quia cum pro re eoducta pretium solvat locatori, minus recipit beneficium, quam Commodatarius.

- 4 Aduerto tamen in his decisionibus ¶ a me non determinari questionem illam. An Commodatarius, & Conductor ratione contractus obligentur ex culpa leuissima; aut leui, siue iuridica, siue etiam Theologica; nam huius questionis decisio pertinet ad tra. de restit. sed solum determinari, verum in dubio, an intentione ex parte Commodatarij culpa illa, quae obliget ad restituendum, quaecumque sit talis culpa, teneatur dubitans ad aliquam restitutionem.

Si Caius per fraudem in ludo lucratus sit, dubium de alterius collusoris victoria, si fraus non interuenisset, obliget ne Caium, praeter lucrum iniuste acceptum ad aliquid aliud restituendum?

S Y M M A R I V M.

- 1 Prima opinio liberat fraudibus vicentem ab onere restituendi aliquid supra id, quod ludo acquisiuit.
- 2 Alia opinio damnat fraudentem ad soluendum etiam quanti valebat spes lucrandi, quam collusor habebat.
- 3 Non recte citatur Salas & Bonacina, & Filliucio pro priori sententia.
- 4 Suadetur secunda opinio.
- 5 Prior sententia recipitur ab Authore.
- 6 Spes collusoris periculo perdensi compensatur.
- 7 Diluitur ratio pro secunda opinione.
- 8 Si maior fuerit spes quidem periculum perdensi, aliquid arbitrio praudentis effect solucendum.

DE VAE extant sententiae ¶ Prima est eorum, qui liberant Caium ab onere restituendi aliquid aliud praeter illud, quod fraudauit, & ita sentit Bonac. de restit. u. quast. 3. disp. 2. p. 2. num. 7. Lessius lib. 2. de ini. sit. cap. 26. dub. 2. num. 3. Filliuc. tom. 2. tr. 37. num. 103. Ratio autem, quae hi probant hanc sententiam, est illud commune principiu, in dubio meliorem esse conditionem possidentis. ¶ Secunda autem opinio oppositum docet, vult enim fraudentem in ludo non solum tenentem per fraudem accepta restituere, sed et quantum valebat arbitrio boni viri spes illa lucrandi, quae colludens habebat: ita Salas de Ludo dub. 7. num. 3. & Dico tamen; ¶ quod non recte pro priori sententia citatur a Bonac. & a Filliucio, occasionem autem erroris fuisse, ut supra p. 10. ex eo, quod initio illius numeri ipse Salas refert sententiam Lessij, quem primo loco recensimus non aduertentes verba, quae ab ipso Authore ponuntur, in quibus suam explicat opinionem, eum esse in sententia Lessij, sed ut patet ex textu, decepti sunt. Hanc eandem secundam opinionem sequuntur Robell. de ini. p. 2. lib. 1. a. quast. 3. Regnal. in praxi lib. 10. num. 189. 5. Aduerte quoque, Nanarr. in man. cap. 30. num. 7. loquentes de eodem sero casu. ¶ Et haec sententia suadendi potest, quia Caius actio-

ip. veru

ne iniusta impeditur alterum colludentem ab illo lucro, quod ille sperare poterat, sicuti si quis vi, aut fraude impediatur, ne concurrat ad aliquod beneficium, vel officium, siue ad quocumque aliud bonum sibi utile, ad quod consequendum dignus erat, tenebitur impedire compensare, & refacere iniuriam illatam, & in eam quantitate, quae arbitrio boni viri, pro suis omnibus, & qualiter a estimatione illius spectet, quam vi, & fraude impeditus habebat consequendi bonum illud, & hoc docet ipse per *Lessius lib. 2. c. 11. num. 1. in fine*, & *num. 2.* Agitur ex hoc principio in iuris negari non potest id, quod asserit haec secunda opinio, nempe, si fraude auferatur spes illa, quam alter habebat ad lucrū, teneri fraudantem ratione iniuriae aliquid refacere, habito respectu ad qualitatē iudi, ad quantitatem rei lucratae, peritiam lucris, & ad alias circumstantias, quae omnia à peritis perpendenda sunt, sed quid ego sentiam, max apertam.

Dico igitur, quod quamuis haec secunda sententia sit valde probabilis, & graues habeat patronos, fulcianturque ratione minimè contemnenda, ob quam olim mihi placuit, si nihilominus omnibus bene perspectis, proximam exitimo probabiliorem, quia Caius, qui fraudauit, non est certus victoriam in ludo futuram fuisse ex parte Titij colludentis, si ipse Caius fraudibus non usus fuisset, & ideo licet iniuste impedimentū victoriæ potuerit, non videtur tamen obligandus, cum non consistat de effectu, seu damno sequuto, & spes illa, quam habere poterat Titius, deperditis fraudibus, compensatur periculo perendi, cui ipse exposurus erat, quapropter cum sit aequale dubium de damno, & de lucro ex parte Titij, non erit Caius fraudator obligatus ad aliam restitutionem, nisi ad id, quod fraudauit. Exemptum autem illud de impediēte alicuique, ne beneficium, aut officium, &c. consequatur, habet manifestam disparitatem quia ille, qui priuandus erat beneficium, non erat exposurus ad perendum aliquid de suo, & ideo spes illa acquirendi non poterat compensari periculo perendi alicuius ex bonis ipsius, qui fuit impeditus, proinde impediens ad restitutionem aliquā arbitrio boni viri est obligatus.

Verumtamen videtur in casu illo de ludo in considerationem venire posse, si fingatur non esse dubium moraliter aequale de damno, & lucro, sed pensatis omnibus spei lucrandi ex parte Titij maiorem fuisse, quam

periculum perendi, si, inquam, hoc contingeret, & tunc casus arbitrio boni viri excelsum illum; si erit alicuius momenti, refaciendum esse à Caio.

(*)

1774

§. XIII.

Hæsitans Titius, an vi Consilij ab ipso præstiti sequutum, nec ne, fuerit furtum à Sorte commissum, num ad restitutionem sit obligandus?

S P M M A R I Y M

- 1 Prima opinio eximit consententem ab onere restitutionis, tali dubio exante.
- 2 Alia sententia obligat consententem ad integram restitutionem.
- 3 Non ita facile est sub dubio ponendum, an effectus ille sequatur, necne, fuerit vi consilij præstiti.
- 4 Ex varijs inditijs veritas, seu moralis certitudo deprehendenda erit.
- 5 Expensis omnibus si dubium perseuerat, non integrè, sed ex parte, consentens erit obligatus restituere, iuxta proportionem dubij.
- 6 Vtraque pars probatur.
- 7 Possessio civilis, seu moralis non ex parte consententis, sed delicti se tenet.
- 8 Præsumptio, quo ad obligationem restituendi, minoris efficacia est, quam sit certitudo.
- 9 Ex l. merito nihil contra Authorem de ductu.
- 10 Liberanda est consulens, si dubium cadat supra existentiam consilij, aut existentiam delicti.

LVRA, & varia circa rem hanc ab Authoribus discussa se offerunt, quæ verò principia rationum sunt, in medium asserimus, & veritas eorum sententiarum adducendo.

- 1 Prima autem opinio eximit ab omni restitutione onere, qui post debitam diligentiā ad veritatem apprehendendam adhuc dubium manet, num actio illa iniusta, g. furtum, patratum, nec ne, fuerit vi consilij, quod ipse, & eius habitans larroni exhibuit, & ita loquens de consilij docet Ioan. Medina Cod. de restit. quest. 7. ante versum (Si autem consilium) Petrus Nauarr. lib. 3. de restit. cap. 4. dub. 4. nu. 5. Syluest. 777. restit. 3. quest. 6. dicto 2. loquens de iubente, Rebell. par. 2. de oblig. iust. lib. 2. quest. 14. sect. 2. concl. 3. Filiucius tract. 32. cap. 3. num. 37. & alij, quos asserit nam. 39. De castillo de iust. lib. 2. tract. 3. disp. 4. dub. 2. Vnicum pro hac sententia fundamentum est, in dubijs meliore esse possidentis conditionem, & præsertim in materia de iustitia, cum aspectu Titij dubij, an re vera suo consilio efficaciter in furtum à Sorte patratum inflaxerit, non videtur ad restitutionem.

iniquitatem cogendus, & priuandus pecunia, quam iuste possidet.

3. Secunda opinio e diametro est opposita. †
 astringit enim ipsi dubitantem ad integre restituendum, si principalis non satisfaciatur. Hanc sententiam plures, & graues Auctores tenent, tum ex Canonistis, tum ex Theologis, vt *Conarr. in Clem. si furiosus, par. 2. §. 2. num. 1. Farinac. in consil. crim. tom. 1. consil. 104. in addit. ver. (Limisatur quarto) Alerius in can. 14. Bull. can. lib. 5. cap. 6. ver. (Sed petes) Lessi lib. 1. de inst. cap. 17. dub. 3. in fine. Molina tom. 3. disp. 736. num. 6. Salas in p. 2. tract. 8. disp. vniuers. sect. 23. num. 242. Mascard. de probat. tom. 1. concl. 419. num. 9. Sanchez lib. 2. de mar. disp. 41. num. 17. & in decal. lib. 1. cap. 10. num. 44. in medio. Ioannes Sanchez in select. dispu. 42. num. 4. Bonacina de rest. disp. 1. quest. 1. p. 4. num. 3. loquens de consilio in ordine ad homicidium. Merolla tom. 1. disp. 3. cap. 3. dub. 1. varoll. 6. num. 42. & alij. Ratio cui innituntur Auctores, est, quia cum Titius sufficienter applicauerit causam ad furtum patridum, & de facto furtum ponatur iam executionis mandatum, presumptio nota est contrarium Titium consulentem, cui onus incumberet probandi, si non non fuisse factum vi sui consilij, sed vi alterius capitis. Neq; dicas, hoc esse pro foro externo, nam etiam in foro conscientie, quando latec veritas, recurrendum est ad presumptionem fori externi, & illa erit habenda pro veritate, vt re adnotauit Sanchez lib. 1. in decal. cap. 10. num. 3. & alibi. Et confirmatur, nemo enim presumitur malum facturum, secluso consilio, nisi intentio mali faciendi aliunde conllet. merito ff. pro sofo.*

Haec sunt sententiae, quae circa difficultatem hanc versantur apud Doctores, sed censeo media via esse incedendum, atque adeo.

- Dicendum est primo, post datum consilium, & effectum sequutum, si non ita facile erit in dubio reuocandum, an effectus ille fuerit, nec ne, vi consilij causatus, quia cum motio voluntatis illius, qui consilium habuit, sit interna, numquam posset consulem esse moraliter certus de influxu praeui consilij in effectum, quod tamen asserere estet falsum iprocedendum igitur est in re hac magna circumspectio; nam interdum est certitudo moralis, & nullus remanet ambigendi locus, effectum fuisse vi alicuius consilij, & praeterit, quando post consilium statim sequitur effectus ille, vt animaduertit Salouius in 2. 2. Tho. quest. 61. ar. 7. contrap. 6. ver. (sed Quare) ubi nonnulla adest inditicia ad dignoscendum, quando consilium iussurrit in effectum, & inter alia ponit repetitam executionem post consilium praetium; idem animaduertit Villuencius, & Ioannes de Castillo, vt supra: † requiruntur ergo inditicia talia, vt prouidentur homo in dubium reuoquet influxum consilij, inter quae est, si post aliquod tempus casus contigerit, proinde iuxta varietatem circustantiarum erit iudicandum, quando, vel in fauore consulentis, vel contra, casus decidi debet.

- Dicendum est secundo, si expensis omnibus, prudenter intellectus titubet, an consilium datus fuerit causa delicti, tunc neq; omnino assentior vltimae opinioni, neq; totaliter prima, † sed iudico non integre esse ad Titio consulente restituendum, sed ex parte iuxta aequalitatem, & quantitatem debui, si enim intellectus no magis inclinat in vnam, quam in aliam partem; tunc pro medietate damnosillati restituitio ad Titio consulente facienda erit; si vero magis inclinet in partem negatiuam, nempe praepnderet in eam partem, quae negat influxum, tunc minus medietate erit restituendus, & hoc minus arbitrio prudentium erit taxandum: Sicuti e conuerso si magis in partem affirmantem inclinet, aliquid supra medietatem erit soluendum. Hanc opinionem, quam mediam inter duas istas extremas appello, docuit noster Molina loc. cit. Diana is sine illius resolutionis, & quomuis ipsi eam doceant, & non probent, placet, non sine sufficienti ratione, eam suadere: aio igitur, fundamentu † cui innitor, esse, quia cum nulla sit presumptio pro Titio, & sit pro lege obligatio ad restitutionem, non debet ipse Titius omnino liberari, & cum ex alia parte Titius dumtaxat praesumptiu reniat a nobis obligandas, non videtur recte rationi consentaneum, vt in totum, ac si influxus esset certus, eum damnare, sed solum in partem: ea enim, quae praesumptiu procedunt, sunt minoris efficacitae istae, quae ex certitudine oriuntur, & confirmatur a pariam Iudices in foro externo non ponunt delinquentes poena ordinaria, quando delictum non est plene probatum, sed solum coniecturis, & praesumptionibus reguntur, sed sicut puniunt minores, & extraordinaria poena. Rursus si quis destruat in partem alterius rem aliquam fructiferam, cuius fructus erant in sola spe, damnificans non aliter getur ad restitendum totum illud damnum, quod Dominus rei fructiferae fuisset percepturus, si fructus de facto actu exissent, sed ad restitendum partem, nimirum illud, quod arbitrio prudentum valebat spes illa, & sic certum est, dubietatem in ordine ad quantitatem restitutionis, non esse aequaliter spectandam, sicuti certitudinem.

Ex hac autem sententia ita declarata solui possunt argumenta, quae fieri solent pro vtraque illa sententia, quatenus contra nos fuerunt.

- Ad fundamentum igitur prioris sententiae, † negandum est, possessionem in genere moris se tenere ex parte Titij consulentis; nam & si ipse materialiter, seu naturaliter sit in possessione suae pecuniae, nihilominus ciuilitate, seu moraliter non ipse, sed delictu videtur esse in possessione eo enim ipso, quod consilij sufficienter praestitum fuit, & effectus habitus pariter fuit, nulla praesumptio laet consulenti; possessio autem ciuiliis semper se tenet ex parte illius, pro quo est iuris praesumptio, vt aduertimus in disceptatione 5. cap. 5.

- Ad argumentum vero † pro posteriori opinione, dico, quamuis praesumptio sit ex parte delicti contra Titium consulentem, cum tamen ex iura

ex sua natura sit minoris considerationis, & efficaciac, quàm sit certitudo, non tamen completum esse cùm, & maxime in materia iustitiæ, quæ causare potest ipsamet certitudo, Neq; contra hoc aliquid deduci poterit ex l. meritocii. cõcedimus enim præsumi hominem illum, futurum minime patratum fuisse, secluso Titij consilio, sed dicimus, præsumptionem hanc non posse in ordine ad quantationem restitutionis æqualiter se habere cum certitudine, & de hoc nihil habetur in contrarium in lege illa.

Dicendum est tertio, si dubium cadat supra ipsum consilium, vt sic, nempe dubitetur, an consilium reuera datum ne fuerit, tunc Titius dubitans ad nihil tenebitur, quia possessio, & præsumptio est tota pro ipso, & onus probandi, datum fuisse illud consilium, se tenet ex parte illius, qui damnatum passus est: idem etiam dicemus, si constaret consilium ex ignorantia inculpabiliter datum fuisse, vt notat Lessius loco citato, idemq; esset dicendum, si minime constaret delictum prædictum fuisse, vt inquit Bonacina loco citato, tunc enim præsumptio erit pro consulente.

§. XIV.

Si milites dubitent de iustitia belli, an possint tuta conscientia præliari in fauorem illius Principis, qui tale indixit bellum?

S Y M M A R I V M.

- 1 Refertur Frusque, aliorumque opinio, quæ requirit iudicium determinatum de iustitia belli.
- 2 Alij indifferenter loquuntur, tum de subditis, tum de extraneis.
- 3 Alij verò inter subditos, & alienigenas discrimen agnoscunt.
- 4 Examinatur speciale Carameletis placitum negantis casum hunc esse possibilem.
- 5 Eius sententia reijciatur, & imbecillitas rationis, cui innuitur, explicatur.
- 6 Proponitur, & soluitur quedam instantia.
- 7 Falsum est, quod asserit Caramelet, videlicet, ab Authoribus tolli casum, quando illum resolunt.
- 8 Non rectè asserit Caramelet impossibiles putās esse similes casus, qui ab Authoribus, vt dubij proponuntur.
- 9 Subditi dubio negatio laborantes, non tenentur expendere rationes, quibus eorum Princeps mouetur ad bellandum.
- 10 Si dubio positio detineantur, possunt præcõtere opinioni, quæ Superiori fauere adharere,

- 11 Non intelligitur sine subditi cogitantur, & sponte se offerant.
- 12 Quid nominis subditorum veniat in hac materia.
- 13 A lienis an equentur se offerant ad bellandum, an rursus dubio speculatio.

ARIE sunt Doctorum opinionones, quas breuiter referam. Prima autem opinio. P. ponitur a Ruffinez p. 2. disp. 66. n. 2. num. 23. qui docet in dubio de iustitia belli non posse, neq;

subditum bellare, nisi de iustitia prædicta per principia intrinseca, aut saltem extrinseca iudicium formet, iudicando bellum esse iustum ex parte illius, cuius militis vult suum nomen dare in eadem sententia videatur esse Lorca in 2. Sa. Thom. disp. 53. sect. 7. num. 7. & pro eadem Ioanne Salas in supposito illo 8. de cons. sect. 26. num. 266. referunt a. Adrianus quod. 1. ar. 2. §. quod ad secundum, & de restit. 5. Aggregator casus.

Secunda sententia. Nulli agnoscentis discretio inter subditos, & non subditos, vult, quod si non constet de belli iustitia, potest vniquemq; præliari, qui præsumi debet, Princeps, qui bellum indixit rationabiliter proscriptum Salas loco citato, num. 272. Petro Nauary, de restit. lib. 2. cap. 3. p. 2. dub. 12. num. 273. per. secundo dicimus, & num. 299. Nauarez disp. 3. de guerra, sect. 6. num. 11. & 12. & 13.

Tertia deniq; opinio distinguit inter non subditos, & subditos, & de illis ait non potest, stante illo dubio, præliari, (scilicet de illis) quia dum non constat de iustitia, tenentur sibi Superiori obedire, ad quem pertinet causam belli examinare, non autem ad subditos, sic dicitur com. 1. de iustitia, disp. 13. Sanob. in summo de capt. 3. num. 55. & alij, apud Salas loca citata, quibus subscibit Syllabus in 2. 2. S. Thom. quest. 49. art. 4. quest. 4. excludit. 5. & 6. Gravado contr. 3. ar. 1. 2. de restit. 3. §. 4. num. 41. & 42. quibusdamque restit. 4.

Sed antequam ad resolutionem questionis deueniamus, singularem sic Carameletis opinionem de re hac in medium afferre mihi visum est: ipse enim trahit, de cons. dict. disp. 3. quest. 1. ostendens proponit multa, quæ a Doctoribus communiter tamquam dubia accipiuntur, & vt talia expeditur, vt vera esse extra dubij aleam, quia, vel certitudinem, vel saltem probabilitatem inuoluunt, ad hunc autem finem per viginti, quinque questiones, plures, & in diuersis materijs, in medium casus adducit, & ostendit conatur, impossibile esse in illis dubitationem cõtineri, & hoc vnica, & generali ratione nobis suadere studet, qua tamen veritate, & probabilitate mox vidimus. Vnum igitur casum prima questione ab eodem positum, & ad presens quaesitum spectantem ante oculos constitimus, ex cuius resolutione via aperitur ad reliquos diluendos.

Número igitur 1408. negat Author istum casum,

casum hunc, de quo in titulo agimus, esse possibilem, nempe, militem subdere de iustitia belli, & sine id conatur fugere, eiusque argumens robur in hoc consistere, videlicet Auctoritatem totius Reipublice, & Supremi Consilij bellum indicentis, grauem esse, atque adeo esse illi, nec dubium, nec timorem, aut scrupulum communi posse, ex hoc autem argumento colligit non esse possibilem casum, uno addit Auctores vniuersos, etiam hoc ipsum sentire, quatinus verbis laborare videantur: Vt autem hoc probet, proponit vtriusque sententia fundamentum, & pro ea, quae affirmat, non obstante dubio, militem bellare posse (intellige deponendo conscientiam, & practice sibi persuadendo licitum id sibi esse) tale refert fundamentum (dam de iustitia belli clare non constat, praetendum esse, quod Princeps bellum indicens iuste procedat) hoc autem posito infert Caramuel, Auctores huius sententiae sic resolventes, casum tollere, sibi aperte illos subscribere, quia praedicta praesumptio cum sit grauis, & possit esse regula morum, dubium expellit, proinde tali posito principio impossibile est dubium emergere. Pro alia vero sententia opposita, quae negat stance dubio illo de iustitia belli posse militem bellare, adducit hoc alterum principium, cui innititur eiusdem opinionis negatiui fautores, nempe, subditis dubiis de honestate rei praecipitur, non posse obedire, nisi saltem per extrinseca principia dubium deponat, hanc propositionem, quam Caramuel accipit loco maioris, subicit aliam, vt. minorem, videlicet. At miles nequit dubium illud non deponere, & ex his infert, Ergo nequit dubium illud habere minorem probat, quia possibile non est, vt miles ignoret bellum esse a Republica, seu Rege indicatum, & possibile non est, vt ignoret resolutiones Reipublice, &c. esse graues, ergo dubitatio in tali casu esse non potest. Hae est summa totius discursus, quem Auctor iste conseruit, & ita eidem arrisit, vt ipsum a communi opinatum sensu, non ita firmis rationibus, oio dimoueat, vt mox videbimus.

3 Dico igitur primo, quod sententiam hanc Caramuelis, quatenus asserit casum propositum possibilem non esse, nimirum, militem dubitare de iustitia belli, reiiciendam esse, primo, quia est singularis, nam Auctores de hac materia agentes, controuersiam hanc instituit, & varias de illa pronunciant opiniones, vt retulimus. Secundo, quia fundamentum, cui Caramuel adhaeret, aut nullum, aut valde infirmum habet vires, non nullas asserit, ex eo enim, quod Princeps, Magistratus, seu Consiliarij Reipublice bellum indicunt, non video, qua ratione possit quis possessionem iudicium ferre, eos ad bellum denunciant, dum veris, & non ineptis rationibus ductus iustissime, sane licet eligi solent viri prudentes, & sapientes; nihilominus, quia homines sumus, possunt inrerudum decipi, vel aliquo affectu, non ita recto, duci, eorum maxime vehementer inclinare solent animum Consiliariorum propere

in inclinatione Regis ad bellum indicendum, vt errare, aut decipi nequeat, neque ita Sicut, vt peccare non valeat, & cum non raro eueniat, vt Consiliarij in publicis comitijs, & in priuatis erret, sicut ex ignorantia, siue ex malitia moti ex passionibus, vt Regi complaceat; idcirco non possum prudenter, nullo alio existente motiuo, duci ad iudicandum determinate ex sola illa generali ratione officij Consiliarij, Magistratus, &c. bellum iustitiam indicendum fuisse, cum, non obstante tali publico officio, errores passim contingere experiamur.

6 Dices: quod quum acciderit, Respublicas, Consiliarios, &c. quandoque errasse, non recte intertur errare in hac materia, nam stat, vt erret in vno, & non in altero, proinde negari nequit esse probabile, non errasse hic, & nunc in bello promulgando.

Respondeo, sicuti non recte inferri errorem in hac materia particulari ex erroribus praeteritis in alia, aut pluribus materijs, ita neque recte inferri non errare in hac determinata materia, & si quis hoc determinate iudicare ducatur ex practica ratione Consiliarij, &c. imprudenter, & temere iudicaret, quod verò additur de probabilitate iustitiae in promulgatione belli, aio, non esse semper veram, & positum probabilitatem sed tantum meam possibilitatem, quatenus possibile est Consiliarios ductos fuisse rectis rationibus, sicuti etiam possibile est oppositum, nempe non valida rationibus motos fuisse: ex neutro autem capite deducere possumus determinatum iudicium, quo haeremus vni parti determinate absque imprudencia, & temeritate, & ad sumum probabilitas ista non erit nisi remota in sufficienti probabilitas aut necessaria ad iudicium ferendum pro belli promulgatione esset, si praeter rationem illam communem Reipublice, Consiliarij, &c. haberet Consiliarios illos esse prouidentes, plures, examinasse diligenter causas, & motus bellicos, &c. sic enim posset probabile iudicium ferri de iustitia belli, at his, & similibus motibus ablati non remanet fundamentum, ex quo prudenter iudicetur determinate vnum, aut aliud extremum.

7 Illud verò, quod asserit Caramuel, nempe Auctores resolventes, tollere casum, quod est pronus falsum, & falsum etiam est, dubium, quod agitur, expellit, & Caramuel hoc asserens confudit dubium practicum cum speculativo, statum quoque stionis mutare, nam conclusio illata ex fundamento vtriusque sententiae tollit, & impedit dubium practicum oppositum, non autem speculatiuum, quod firmum, sicut prius, persistere poterit, delatatur, quod dico, controuersia est an stance dubio de iustitia belli, possit miles aliqua ratione, saltem extrinseca, formare sibi conscientiam de iustitia hinc, & aunc licitum esse bellare, vigente illo dubio, & aliqui negat, aliqui absolute affirmant, aliqui demum distinguunt, vt vidimus, diuersis referendo sententias; conclusio autem illata ab ijs, qui affirmant, certum est, quod expellat, & impedit dubium practicum, quod cum illa conclusione comparari non potest, at cum eadem conclusione comparabile est dubium illud spey

culatium, ut patet ex ijs, quæ diximus eam agere de conscientia dubia in communi; igitur dubium, quod expellitur, & impeditur, non destruit casum præcedentem ex dubio speculationis, & confirmatur hoc, quia, si status controuersæ, seu casus procederet de dubio practico, inepta esset questio; cum manifestum sit cum dubio practico operari non posse, est enim intrinsecè malum; igitur Doctores proponentes casum, & varia de illo decidentes, nequeunt agere, nisi de dubio speculationis.

8 Ex his autem, quæ à nobis contra Caramuellem allata sunt, colligimus, qua ratione eidem respondendum sit; & quando in alijs casibus, in quibus committunt Doctores dubium de facto accidere agnoscunt, ipse absolute pronuntiat, possibiles non esse, inicitur enim ferè eidem fundamentò. Casus autem legi possunt apud eundem, quos dubitationis capaces esse, ex eorum simplici lectione fit manifestum, eosdemque iure omittimus, tam ut breuiari consueimus; tunc etiam ne similibus repetitione fastidium afframus.

9 Dico secundò, & subditi illius Principis, qui bellum indicit, dubitates dabo negatio, bellum ex parte ipsius Principis fit iustum, non tenetur inuestigare rationes de iustitia belli, sed possunt licite conscientiam deponere, & credentes sibi licere, non obstant tali dubio speculationis, pugnare in fauorem sui Principis, & hoc quia in dubio subditi tenentur obedire Superiori habenti ius præcipiendi, ideoque Ministri iustitiae, dum iussu Principis suspendunt malefactorem, non obligantur examinare causam; hoc est, An malefactor ille iustus, & verò iniuste ad mortem damnatus sit? Sed satis erit ipsis non constare iniustitiam interuenisse, & ita praxis communiter docet.

Soleat etiam conclusio effaciter probari ex Sancto Augustino relato in capite Quid culpatur 23. quæst. prima, ubi habetur, virum iustum sub Rege etiam sacrilego posse illo iubente, si certò non cõterat, quod iubetur, esse contra Deum præceptum præstare, quod iubetur.

10 Dico tertio; & si dubium sit positum, scilicet hinc inde sint rationes practice probabiles pro vtraque parte, poterunt subditi se conformare opinioni, quæ fauet proprio Superiori; etiam si opinio contraria sit probabilior dixi, si practice probabiles, quia si solum sint speculative probabiles ex parte Principis bellum mouentis, ut eueniret v.g. si tenares pollare contrarium Principem in possessione manentem illius rei; ob quam bellum indicitur, & rationes fauentes parti contrariæ non essent circæius, sed solum circa factum, tunc non possent subditi præstare pro suo Principe, quia in tali dubio, cum melior sit conditio possidentis, bellum indicitum erit iniustum; sed communitè hoc non accidit, quia iustitias Ordinarie ignorant has rationes, & ideo cum ad ipsos non spectet examen causæ, possunt licite conscientiam deponere, sequentes

illam tenentem sui Superioris.

11 Dico quarto; & quod diximus de subditi intelligendum est; tum in eo casu, quo ipsi coguntur à proprio Principe ad pugnam; tum etiam in tali, quo non coguntur; sed sponte illi offerant. Conclusio ista est contra Cordub. in quæst. libro primo, quæst. 39. puncti. 1. Sed de iudicio à Cocetano 22. quæst. 169. artic. secundo, in solut. ad quartum in d. 10 secundo, à Sancto. in sum. libro sexto, capit. 3. numero 17. Merollatomo primo, d. 3. cap. 3. de conscient. libro. num. 394. à Sancto Fam. in thes. libro sexto, quæst. 62. atque enim hi, non esse necessarium præsentem expressum, sed satis esse tacitum, quale, ut ipse inquit, censetur impositum eo ipso, quod Princeps bellum indicit; sed quamuis hoc sit verum loquendo de subditi, qui antecedenter ad bellum indicitum erant stipendiarij, tamen non placet; si sermo sit de subditi, qui non sūt stipendiarij; nam respectu talium promulgatio belli, ut sit, nullum, neque virtualiter; & simpliciter continet præceptum, cum solam ipsorum manifestationem voluntatis quæ est in Principe, & quædam invitationem ad bellum; idcirco melius explicatur hoc à Bressero libro de cons. cap. 16. num. 168. docet enim, quando bellum à Principe indicitur, posse subditi obedire, licet non teneantur, si ipse Princeps non iubeat rigide, sed vt fieri consueuum est; declararet se velle conscribere milites necessarios, subditi autem non debent expectare præceptum à sub Superiori, in virtute obedientie, quia quilibet voluntas sui Superioris etiam non imperans sub præcepto, satis erit, vt subditi, non obstantes illo dubio speculationis, deponant practice conscientiam, videlicet, & nunc possunt licite militare; aliter si subditi modo prædicto obsecrantes tenerentur non militare, nisi positum haberet præceptum, sequeretur debere à Rege imponi præceptum ad bellandum, quod est contra praxim; proinde ad dubium illud expellendum, & ad conscientiam prudenter formandam, sufficit subditi, sibi non constare bellum indicitum, esse iniustum ex parte Principis, qui est eorum Superior, & ideo possunt sequi ductum illius ductum existimatur prudens, & caute conscientie; & præsertim cum in hac materia licetiam iudex, & ideo bellum indicens, veluti in actu exercitio iudicè declarat illud esse iustum, & huic sententiæ possunt subditi tanta conscientia se conformare.

12 Dico quinto; & nomine subditi in hac materia non solum intelligitur, qui sunt indiget; verum etiam alienigenæ, si antequam indiceretur bellum, continuis stipendijs cuiusdam Principis obsequio erant addicti; ita ut Ceteran. in sum. ver. Bellum. Molina tom. primo, de iustitia dispensatione 13; 5. num. 39. num. 10. Ioannes Sanchez cap. citato aliquot apud ipsum Merollam numero citato. Ratio autem est, quia milites hoc pacto stipendiarij se habent tanquam famuli; & quasi subditi debent Dominis obedire, &

com-

communi ratione famulatus, habent causam rationabilem deponendi conscientiam, non obstante tali dubio. Conclusio ista videtur contra *Sylvest. verb. Bellum s. quest. 9. dicto 4.* qui hos stipendarios non excusat, sed forsan loquutus est de alijs stipendiarijs, qui non erant antea conducti.

- 13 Dico sexto. ¶ Non subditi nequeunt se offerre ad bellandum durante dubio illo speculatio sit bellum iustum, nec neq. est contra *Suarez & alios Auctores seunda sententia superius relata* nullum agnoscentes discrimen inter subditos, & non subditos in ordine ad huc effectum: sed conclusio est longe probabilior, & ferè communi recepta, & defenditur ab ijs, quos laudamus pro tertia sententia, & ab alijs plurimis. Probatur autem, quia stante illo dubio speculatio, nulla est ratio, ob quam non subditi excusentur ad variandum iudicium practicum conscientie, & ideo tenentur conformare se iudicio speculatio, & si conscientiam deponant; temere & non prudenter illam deponant.

§. XV.

Quaedam diluuntur obiectiones.

S V M M A R I V M.

- 1 Quattuor ponuntur obiectiones, quibus contra Auctoris sententiam arguit *Suarez*, & peritae dicitur ex ijs, qui antecedenter erant stipendiarij, & qui postea aggregantur, cum bellum incipit.
- 2 In simili dubio licitum erit arma praeliantibus vendere.
- 3 Pariter licitum erit indifferenti Mercatori inferuire.
- 4 Non subditius nemini iniuriam facere videtur, si stipendium accipiens alteri inferuit bellando, ita ex *Suarez*.
- 5 Soluitur primum argumentum ostendendo discrimen inter utrumque militum genus.
- 6 Proponitur quadam contraria instantia, & soluitur.
- 7 Non est licitum indifferenti se obligare, sua ad bellum iustum, siue iniustum.
- 8 Vendere arma praeliantibus est causa remota, & indifferentis.
- 9 Namul Mercatoribus se obligantes, non obligantur primo, & per se ad inferuendum in contractibus dubijs.
- 10 Non subditi cur peccet se obligans durante dubio.
- 11 Miles subditus practice etiam dubitans, non solum peccat, sed ad restitutionem astringitur a *Pictoria*, si postea comperiat bellum istud iniustum fuisse.
- 12 Oppositum, & probabilis sustinet Auctor.

O N T R A has conclusiones obijcere possumus aliquas difficultates, quæ proponuntur à *Suarez disp. & sess. cit. num. 11.* quibus probatur nullam esse differentiam inter subditos, & non subditos quoad hoc punctum.

- Primo enim, sic arguitur. Si stipendiarij perpetui ante tempus belli ¶ poterunt se obligare ad militandum etiam in casu dubio, deponendo propriam conscientiam supra conscientiam Principis, cur non valeant id facere, qui stipendium accipiunt, quando incipit bellum? quia moraliter eisdem rationis est exercere actum, & se obligare ad illum exercendum. Et hoc confirmatur, nam sicut non licet ire ad bellum iniustum, ita nec obligare se ad militandum in tali bello, neq; ad militandum indifferenter in omni bello siue iusto, siue iniusto, & hoc, quia est contra iustitiam pugnare in bello iniusto; igitur & conuerso si licitum est se obligare in bello dubio, ergo absq; vlla precedenti obligatione licitum erit propter stipendium hic, & nunc id facere, neq; referre videtur, antea aliquem esse subditum, ratione stipendij, quia idem dici poterit, si obligatio fiat bello instante, nam tunc milites se obligant ad parendum in omnibus, in quibus licite possunt hanc autem obligationem antecessisse, vel nunc esse, nihil referat iustitiam.
- 2 Secundo, ¶ in dubio simili, licitum erit vendere arma. Principi indicenti bellum, eiusque militibus, & tamen est periculum ac venditio talium armorum sit contra iustitiam.
- 3 Tertio, ¶ licitum est culibet inferuire Mercatori ob stipendium, intentione cooperandi contractibus, qui ab ipso Mercatore exercendi sunt, de quibus non constat esse iniustos, neq; ita se obligantes tenentur examinare iustitiam horum contractuum: ergo idem dicendum erit in casu nostro.
- 4 Quarto, qui non est subditus nulli iniuriæ iniuriæ, si alteri se subiat propter stipendium, videtur enim ipse suo, locum suam operam, & industriam.

Ex his argumentis colligit *Suarez num. 12.* nullam inuicem differentiam inter subditos, & non subditos.

- 5 ¶ Ceterum prædicta omnia quæcunque faciunt contra nostras conclusiones, facile solui possunt, ostendendo discrimen inter utrumque genus militum, nam milites, qui erant antecedenter ad bellum indictum, & perpetui subiecti, habent causam iusticiem, qua excusantur ab examinandis meritis ipsius belli, & talis causa est iustificatio illa antecedenter contracta, quam non tenentur derelinquere, & ideo Princeps respectu horum militum inuenitur in quadam veluti possessione, quam prius bona fide contraxit, hæc autem ratio non habet locum in militibus, qui de nouo volunt se obligare ad bellum, de cuius honestate ipsi dubitant, cum tali enim dubio se obligantes ingrederentur mala fide in obsequium Principis. Ad hanc

verò differentiam meliùs suadendam affero quamdam paritatem in alio casu; nam secundum valde probabilem sententiam famuli licite possunt communicare cum Domino, qui est excommunicatus non toleratus, si ipsorum famulus præcessit excommunicationem: secus autem si subsequatur est; quamvis aliqui hos etiam famulos, qui obligantur ad inferendum post excommunicationem, excusent; attamen sistendo in prima opinione, quæ est longè probabilior, aio, quod sicuti ratio famulus præcedens excusat famulos, non autem famulus subsequens, ita subiectio militum præcedens, non autem subiectio subsequens militis excusat eum.

6 Dices; † pugnare in bello dubio, vel ex se est malum, vel ex se est licitum, si dicatur primum, subiectio quantumvis antequa nequit actionem ipsam pugnandi cononescere, quia præcisa ratio temporis non potest talem actionem variare secundum esse morale malitiam, aut honestatis: Si secundum eligatur, tunc si erit licitum pugnare militibus antecedenter subiectis, erit etiam licitum militibus, qui de novo subduntur.

Respondeo, malitia, quæ invenitur pugnando in bello dubio, consistit in eo, quod milites cum tali dubio præstantes, se exponunt periculo errandi sine causa rationabili excusate, & ideo, quando subiectio bona fide procedit, milites non tenentur se eximere à subiectione, idcirco non se exponunt moraliter periculo errandi, sed solum materialiter, & possunt, non obstante dubio illo speculativo, deponere practicè conscientiam iudicatis, hic, & nunc licitum sibi esse bellare absq; alio examine causæ, quæ ratio non valet, ut patet, in ordine ad milites, qui de novo obligantur pugnare in tali bello, de cuius iustitia dubitant; quapropter ne moraliter se exponant periculo præliandi contra iustitiam, tenentur causam examinare, ad quam se obligent, vel saltem deponere conscientiam per principia extrinseca, videlicet, si de probitate, & prudentia Principis bellum indicentis notitiam habeant; vel si communiter ita existimetur, & ideo practicè iudicare possunt bellum ab illo Principe inductum fuisse ob causas rationabiles, & iustas. Ex his omnibus clarius fit manifesta solutio, quam diluendo primum argumentum Suarez tradidimus; dicitur enim, stipendiarios perpetuos non se obligare ad militandum in bello dubio, in quo, sed ad militandum in eo bello, ut rationabiliter possunt pugnare; & ideo posita tali obligatione sufficienter excusantur absq; alio examine pugnantes in bello dubio; ex his etiam patet responsio ad alia, quæ adduntur in hoc primo argumento: concedo enim eiusdem rationis moraliter esse exercere actum, & ad illud exercendum se obligare, sed hoc nihil facit contra nos, quia non dicimus milites perpetuos antecedenter se obligare primo, & per se ad bellum in bello dubio, ut sic; sed in genere ad

inferendum Principi in militia.

Ad confirmationem, respondeo concedendo
7 † non esse licitum se obligare indifferenter in hoc sensu, nempe, ad bellum, siue iustum, siue iniustum; sed licitum esse indifferenter se obligare ad inferendum in bello, in quo licitum erit pugnare

8 Ad secundum aio, vendere arma ista, si sunt præliaturi, est causa valde remota, & actio ex se indifferens, quæ varijs titulis poterit cohonestari, ut tuse ostendimus in tractatu de consilio, at pugnare est actio immediata, & requirit causam proportionatam ad hoc, ut milites eicentur.

9 † Ad tertium eodem modo respondeo, nam famuli, qui se obligant inferuire Mercatoribus, id primo, & per se non faciunt in ordine ad aliquod contractum, de quo dubitatur, an sit licitus, sed se obligant ad inferendum illis in ordine ad contractum, quibus licitè cooperari possunt, & ideo talis obligatio excusant ipsos famulos, ne teneantur in progressu famulatus examinare contractum, qui à Mercatore inestur.

10 Ad quartum dico, † non subditus ideo peccat re se subijciendo in ordine ad bellum dubium, quia sine causa rationabili excusante se exponit periculo præliandi contra iustitiam.

11 † Possit tamè quis postulare, si miles subditus non solum speculativè, verum etiam practicè dubitet de iustitia belli, an sate illo dubio speculativo non depositio per iudicium practicè pugnet, & post peractum bellum competat bellum fuisse ex parte sui Principis iniustum, an præter peccatum quod commisit pugnans non deponendo conscientiam, teneatur refarcire damna illata?

Respondeo quæritum hoc fuisse propositum à *Prætorio de iure belli* n. 33. & ad illud respondet in tali casu militem teneri ad restitutionem, quia operatus est iniuste contra conscientiam; & hæc sententia confirmari meliùs potest hæc ratione: nam ex una parte certum est talem hominem ita præstantem peccare contra iustitiam, quia accessit ad pugnam cum conscientia practicè dubia: ex alia vero parte actio illa non solum secundum conscientiam militis, sed in re erat iniusta, ut supponim⁹, ergo nihil videtur deesse ad obligandum militem huc, ut restituat, illa. n. dog. conditiones videtur sufficere ad obligandum, nempe, actio iniusta, secundum conscientiam, & iniusta à parte rei, seu in idem recidit actio formaliter, & materialiter iniusta.

12 Sed probabilius † esse in tali casu militem illum licet ob conscientiam formaliter erroneam pugnando peccaverit; nihilominus non esse obligatum ad restitutionem, ita *Mol. to. 1. de iust. a. 113. n. 9. in fine*; & ratio est, quia ille miles subditus à parte rei ius habet ad præliandum, & ad inferenda predicta damna, nã poterat licite conscientiam, & dubium speculativum deponere, quamvis tate ius ab ipso ignoratum fuerit, & ideo actio illa pugnandi hæc iniusta formaliter ob solam conscientiam erroneam, & non ob defectu iuris, neq; satis videtur fuisse iniusta materialiter, & materialiter, ad hoc ut obliget ad recompensanda damna illata, sed ulterius requiritur in re nullum fuisse ius, excedendi talem actionem ex parte ipsius militis, & ideo

& idè rectè, ait *Molina loco citato*, quod iniustitia provenièns formaliter ex conscientia erronea non affert solum obligationem restituendi ex capite iniuriæ acceptiõnis; attamen poterit talis miles obligari ad restituendum ex capite rei acceptæ; nam si aliqua bona hostium extent apud ipsum, tenebitur illa Domino restituere, vel si non extent, & in aliquo sit factus locupletior, obligabitur restituere id, in quo factus est ditior ex bonis captis in bello,

§. XVI.

Si Titius, facta diligentia, dubitet, an soluerit quod Sorti debebat, teneatur ne integrum debitum solvere?

S V M M A R I V M.

- 1 Communis sententia Titium ad solvendum obligat.
- 2 Ad partem tantum obligari putant Layman, & Diana.
- 3 Tannerus liberat Titium debitorem, quando etiam creditor dubitat, an solutio facta nec fuerit.
- 4 Integre debitum esse solvendum censet Autho.
- 5 Solvitur ratio, cui Layman innititur.
- 6 Falso fundamento firmatur Tanneri opinio.

RESPONDEO fati communem sententiam esse teneri debitorem integrum debitum solvere, quia cum ex vna parte certus sit de mutuo v. g. & ex alia parte non sit certus de satisfactiõne,

obligabitur ad satisfaciendum; nam ius certum non extinguitur iure incerto. & sic docent *Sánchez in summi, lib. 1. cap. 10. num. 2. Suar. tom. 2. de Relig. lib. 2. cap. 33. num. 7. Vasquez in p. 2. disp. 66. cap. 7. nu. 43. Caramuel de conse. diff. corol. 30. & alij.*

- 1 At *Paulus Layman in morali Theologia lib. 1. traç. 1. cap. 5. §. 4. num. 42.* vult non esse debitorem in tali casu obligandum ad integrum solutionem, sed ad partem iuxta quantitatem & proportionem dubij; & probatur, quia equitas non patitur, vt debitor exponatur periculo bñ solvendi, nam posset contingere, vt re vera satisfecisset; & hanc opinionem vt probabilem sequitur *Diana par. 3. tr. 3. resol. 32.* qui addit in hoc casu, quod neq; condemnaret creditorem, si integrum recipit solutionem, neq; debitorem si nõ integrum solveret; & hoc ob rationes pro vtraq; parte probabiles,

3 † Alij verò distinguunt, & asserunt quod si non solum debitor, sed etiam creditor eodem laborent dubio, tunc debitorem ad nihil teneri, secus si solum debitor. sic putat *Tannerus in p. 2. disp. 2. quæst. 6. dub. 4. nu. 49.* & mouetur ad alterèdum ex eo, quod putat in tali casu possessionem se tenere ex parte debitoris, & per consequens, meliorem esse eius, conditionem.

4 Dicendum tamen est in casu prædicto, Titium debitorem teneri ad integrum debitum solvendum, quam opinionem nouissimè examinat *Cardinalis Delugo, eamq; amplectitur to. 1. de iust. disp. 18. sect. 1. à num. 7.* ratio autem fundamentalis est, quia creditor, dum constat de debito, & non probatur solutio, suam intentionem fundatam habet; ac proinde debitori incumbit onus probandi extinctionem debiti, & dum id non probat, melior est conditio creditoris, ex parte cuius censetur esse possessio.

5 Ad fundamentum autem opinionis *Pauli Layman* respondeo, † periculum damni esse ex vtraq; parte, videlicet, tum ex parte debitoris, tum creditoris, quia sicuti stante tali dubio debitor se exponit periculo bñ solvendi debitum; ita creditor illud amittendi, vel saltem partem illius, & cum melior sit conditio creditoris habentis fundatam suam intentionem, & per se, presumptionem iuris, idcirco tenetur debitor integrum solvere debitum.

6 Ad rationem pro sententia *Tanneri* † respondeo falso niti fundamento, nam possessio est ex parte debitoris, non debitoris, qui licet possideat suam pecuniam, possessio enim in hoc casu non est attendenda circa pecuniam; sed circa suum petendi debitum; neq; dubium ex parte creditoris tollit has, quod ipsi semet habet, quia etiam stante prædicto dubio, debitum est certum, solutio autem incerta; & idè dicimus possessionem huius iuris esse ex parte creditoris, cui etiam valde fauet præsumptio iuris, quæ est in foro externo, in quo non obstante tali dubio, pro ipso creditore decideretur. vide *Delugo loc. cit.* multa circa rem hanc examinantem.

§. XVII.

Hæsitans morosus debitor, an à Creditore monitus soluisse, teneatur ne damnum rependere, quod creditor pro dilatione est passus?

S V M M A R I V M.

- 1 Supponitur controuersia quadam.
- 2 Pars affirmatiua à quibusdam defenditur circa quæstionem suppositam.
- 3 Oppositum suffinent alij.

4. Formatur casus, prout ad institutum pertinet.
5. Morosum debitorem teneri ad satisfaciendam damnam tali dubio existente, censuerunt nonnulli.
6. Mittis alij procedunt, ad partem, & non ad integrum damnam rearsciendum, obligantes debitorem.
7. Esse totaliter debitorem eximendum a praedicto onere docet Auctor.
8. Satisfit argumento pro prima sententia.
9. Dilatur argumentum pro posteriori opinione adductum.

RO huius quæstionis decisione supponere oportet controuersiam illam, quam Doctores exagitat, videlicet, an debitor morosus ut astringatur ad satisfaciendum damnum, quod suus creditor passus est, debet ab eodem creditore praemoneri de praedicto damno obuentus V. G. accipiendo pecunias sub leone.

1. Aliqui partem astringuntur & tuerentur; ita Angelus Verbo. 1. supra 3. num. 20. Azor par. 3. lib. 3. de usura cap. 4. in fine requirunt tamen ibi Auctores, ut creditor potens recompensationem damni acceperit pecunias sub usuris, pro rebus necessarijs, & non merè voluntarijs, & in eandem sententiam ubiq; tali limitatione inclinât Cardinalis Delgado infra citandus: Ratio autem, quæ ducuntur, est, quia debitor si praemoneretur, vel solueret, scilicet via careret ne creditor dampnum sustineret.
2. Alij verò & oppositum tuerentur, scilicet, non esse necessariam praemonitionem hanc, ut debitor obligetur ad recompensandum damnum; sed satis esse moram culpabilem; nam dies, & dies solet, interpellat pro homine; & si sententia Petrus Navarrae de reffis. lib. 3. cap. 2. nu. 181. Sigismundus Scaccia tract. de commerc. 6. 1. quaest. 7. par. 2. ampliat. 1. a num. 263. Bonacina de reffis. disp. 1. quaest. 6. par. 1. nu. 10. 3. & disp. 3. quaest. 3. par. 4. nu. 4. per. (Ad hoc verum.) Sed non est huius loci controuersiam hanc dirimere.

4. Casus autem eo modo formari debet, quo præsens tractatio postposita vsq; in dubium veniat; ideoq; supponenda sunt ea, quæ vel sunt certa, vel seorsum certa, & necessario sistendum erit in tenuis primæ opinionis, nisi dubium, quod ex pendere intendimus, locum non habet; si secundam opinionem adhibentes, eam supponamus, oportet igitur formare casum supponentes primam sententiam. Pro cuius intelligantia adverte quod ibi, ubi Auctoribus eisdem opinionis praemonitionem requiri, quando debitor ignorat damnum, quod creditor patitur; aliter vel opinio ista esset omnino falsa, atq; adeo non supponenda, neq; super eam fundata dubitatio aliqua, vel in hunc redderet quæsitum in ordine ad institutum nostrum. Declara omnia: Si ponamus, debitorem non praemoneri, quia creditor timet eius austeritatem, & aliquid malum ab ipso debitore inferendum, si creditor prægeat petendo solutionem

vel habeat timorem reuerentialem, ita vt omisio praemonitionis reddatur ipsi creditori inuoluntaria, tunc absq; dubio astringendus esset debitor in foro conscientie ad damna, quæ creditor passus est, rearscienda, si fuerit ab ipso debitore præuisa, vel rationabiliter ex communiter acciditibus prauideri debuerit; & praesens etiam fuerit, ob timorem omitti praemonitionem à creditore; neq; Auctores huius primæ opinionis, postulant praemonitionem ad obligandum debitorem, loqui possunt in hoc, aut simili casu, sed loquuntur quando damna sequuta à debitore ignorantur.

Si verò creditor omittat praemonere non ex timore, sed quia artificio amicitia, aut sanguinis vinculo coniunctus sit cum debitore, & ideo non curat, aut præsumitur non curare proprium dispendium in pecunijs, ne amico, aut cognato molestiam ipsa praemonitione inferat; quod ex coniecturis deprehendi poterit, tunc bona fide manens debitor, non erit ad damna compensanda obligandus, quia illis circumstantijs creditor censetur cedere iuri suo, & cedere debitori vsurae, quæ patitur; si, inquam, casus ita formeretur, vanum, & inutile foret quæsitum, neq; aliquid pertinens ad dubium conscientie dictamen in confundere poterit. Proponendus igitur est casus sub talibus terminis, vt abigamus reddere valeat conscientiam: quæ propter in hoc modum erit formandus. Ignoret debitor damnum, quod ex dilata solutione sustulimus; creditor: innotescat tamen illi post factum, incipiat; ha sitare, quod facturus fuisset, si praemonitio præcessisset, soluisset nec ne, aut aliqua via damnis creditoris occurrisset? His præsuppositis.

Prima sententia ea esse possit, quæ vult, debitorem & omnino teneri ad satisfaciendum integrum vsurarum damnum: ratio pro hac sententia ita procedit; ex vna parte causa damni contra creditorem fuit liberè apposta, neq; omisio libera solutionis debet; ex alia vero parte, causa excusans debitorem, si ante ipsius ambiguitate de eo, quod fuisset facturus positæ, praemonitione, est omnino incerta; igitur praesumptio erit contra ipsum, atq; adeo ad totum damnum integrè compensandum erit astringendus.

6. Secunda opinio & mitius loquitur, non enim ad integrum, sed ad solam damnam partem pro ratione dubij compensandam determinat; sic docet Cardinalis Delgado, 1. de iust. disp. 18. sect. 2. nu. 63. in fine plouens cum dubitamus an ex mora equitaliter, aut inuoluntarie, ubi cauendus est error impressoria, aut copiosa; nam dicimus (si autem creditor) debuisset tamen dici (si autem debitor.) Fundamentum huius opinionis esse potest, quia cum non sit certum ex omissione solutionis damnum creditori obuenisse, neq; sit certum oppositum, sed animus anceps maneat, consentaneum rationi videtur, vt pro dubij qualitate arbitrio prudentium fiat compensatio.

Sed tertia sententia non solam mitius, & vult

7 Iniquitiam t. misericordie procedit, omnino liberans ab hoc onere relaxandi viaras debitorem, & hanc sententiam liberet recipio, eamque probum, quia eo modo, quo proponitur casus, præsumptio fauet debitori, & non creditori, igitur debitor est eximendus &c. Patet consequentia, quia in dubijs quando veritas haberi nequit, ad præsumptionem iuris est recurrendum, vt sepe in hoc tractatu inculcatum est: Antecedens verò probatur; nam posita ignorantia, vt supra ponimus, ex parte debitoris de pecunia sub viuris capta à creditore, & ex suppositione admittæ priori sententia, omissionis solutionis, licet libera in ratione omissionis, libera tamen non fuit, vt illa iura damni contra creditorem iniqua ignorantia illa, & negatione monitionis, quam habere, & voluntarie, vt supponimus, prætermisit, creditor, non constituitur solutio omissionis in genere omnem causam integram culpabilem in ordine ad damnum, quia debitor posita negatione cognitionis de damno iuxta illam priorem sententiam, in foro conscientie non tenetur recompenfate damnum; proinde cum monitio in casu ignorantie se habeat veluti conditio prærequisita ad astringendum debitorem, idcirco, ea deficiente, cessat obligatio ex parte debitoris, & præsumptio est pro ipso, quia nempe præsumitur, in dubio delictum solus se patravimus; proinde ius præsumit, quod posita monitione, debitor, nisi aliud in contrarium se offerat, quod faciat oppositum præsumere, fuisse impeditum quantum illa obuenientia creditori, vel solvendo, vel alij medijs occurrendo. Igitur verum est illud Antecedens, scilicet eo modo, quo casus proponitur, præsumptionem fauet ipsi debitori, quod melius confirmabitur solvendo fundamenta aliarum sententiarum.

8 Ad illud, cuius in ista sententia priore loco relata, que dampnat debitorem, &c. respondeo distinguendo de causa damni, qua ponitur in libera negatione solui in modis, prout enim negatio, seu omisso ista, physice, & moraliter spectari in ordine ad damnum, quod creditor passus fuit, concessimus enim physice, seu materialiter loquendo, omissionem illam fuisse causam damni, eo modo, quo negationes appellari possunt causa damni illati, vt dici solet in tractatu de restitutione de causis negatiuis, seu non impeditibus, cum possunt, & debent impedire, nempe non obstant, non manifestans &c. moraliter autem negamus omissionem prædictam fuisse causam proxiam damni, requirebatur enim præmonitio faciendæ à creditore, per quam debitor agnovisset damnum imminens creditori, & constitutus fuisse in mala fide; proinde ad argumentum pro hac sententia, distinguentes modo prædicto antecedens, negamus consequentiam, quod adhibetur.

9 Ad rationem verò secundæ sententiæ, quam dedit D. Delago, respondeo de dubietate illam de influxu omissionis, seu negationis solutionis, nihil in hoc casu operari, quia etiam si daretur omissionem fuisse adæquatam causam

damini, quod sustinuit creditor, propter hoc non esset obligandus debitor ad restitutionem ob rationem assignatam, videlicet ob defectum notitiæ, & præmonitionis de damno illo, idcirco locum non habet partialis compensatio, cum nulla ex parte debitoris interueniat culpa. Et hæc probabiliter dicta sint de hoc quæsitio ex hypothese illius prioris sententiæ: sequentis præmonitionem faciendam à creditore modo explicato.

§. XVIII.

Occulta compensatio facta à creditore, an in dubio cedat in extinctionem anterioris, seu magis privilegiati, vel minus antiqui, seu minus crediti privilegiati?

S. M. W. A. R. T. M.

- 1 Ponitur exemplum.
- 2 Dubia existente intentione creditoris, presumpsit extingueret soluisse creditum posterioris, non soluisse debitum magis sibi onerosum.

IT exemplum. Titius V. G. sic creditor Sortis in duplici credito, quorum vnum sit vel antiquius, vel magis privilegiatum, & occulta compensatio licite sit usus, que non sit suffectura ad extinguendum vtrumque; creditum, sed tantum vnum, plus, aut minus; at tamen dubium sit, in cuius crediti satisfactionem voluerit compensare, an stante tali debito præsumi debeat compensationem illam fuisse in satisfactionem illius crediti minus privilegiati, & quod difficultus exigi potest, & consequenter ipse Titius possit petere creditum magis privilegiatum, & antiquius etiam in præiudicium aliorum creditorum Sortis, &c.

2 Respondeo t. in dubio de intentione creditoris præsumendum est voluisse stante compensatione extingueret creditum posterioris, & minus privilegiatum. Sic docet Cardinalis De-lugo tom. 1. de inst. disp. 16. §. 11. & alij sequentibus. Et ratio est, quia in compensatione prædicta attendenda est intentio creditoris, & non debitoris; nam à solo creditore pendet actio illa compensatiua, in quam debitor nullum habet influxum, idcirco præsumitur creditorem voluisse mediante compensatione extingueret creditum illud, cuius extinctio utilior sibi erit;

erit; ¶ nam sicut in dubio presumitur debito- rem soluendo velle extinguere debitum, quod sibi est magis graue, & cuius solutio commo- dior: ita etiam, & creditor dum occulte com- pensationem facit, presumitur velle id, quod sibi vtilius est: multa alia dicere possemus circa dubium, quando solutio sponte est facta à cre- ditore, quæ omnia expendit *Molina tom. 2. de iust. traç. 2. disp. 35.* apud quem legi possunt.

§. XIX.

Si quis certus sit se debitorem esse in decem tritici modijs, & dubius an tales modij, in quibus est debitor, sint maioris vel minoris mensuræ, ad quid obli- getur?

SVM MARIYM.

- 1 Ad modios minoris mensura erit obligandus.
- 2 Probatur ex utroq; iure.

DICO esse obligandum ad mi- niores tantum, & non ad gran- diores, sic asserit *Rebellius lib. 2. de rest. quæst. 14. sect. 2. num. 10.* & *Ioânes de Dicastillo lib. 2. de rest. traç. 2. disp. 1. dub. 10. num. 109.* ¶ probatur ex *l. unum in ff. de legatis 3.* ubi cum sit sermo de peccunijs, eo modo de- ciditur, sicut dictum est; & de mensuris probatur per textum in cap. Ex parte de censibus. ratio autem est, quia in rebus dubijs, & obscuris minimum aplectendum est, ut habetur in reg. iur. in 6.

§. XX.

Mortuo viro, si vxor statim cum alio nubat, & intra nouem menses a die secundi matrimo- nij pariat, cuius viri censenda sit proles?

SVM MARIYM.

- 1 Ponderandæ sunt circumstantiæ, ex quibus ve- ritas deduci potest.
- 2 Omnibus perpensis, si dubium maneat, aliqui

volum esse estimandum filium illius, in cuius domo nascitur, vel ex utroq; viri hereditate alendus.

- 3 Esse estimandum filium secundi mariti possidentis.

ELI existente dubio esse prius diligenter & inspicendas omnes illas circumstantias, quæ in co- gnitione veritatis duci possunt, & si inditæ desint, recurendum erit ad alias coniecturas, de quibus agit *Syluest. Verb. Filij. quæst. 17. Mascardus de probat. concl. 788. num. 24. Castropalaus tom. 2. de conf. dubia d. 3. p. 5. à num. 8.* & alij apud ipsos, si autem ¶ perpensis omnibus nihil pro vna; aut altera parte probabiliter deduci poterit, *Syluester* asserit esse reputandum filium illius, in cuius domo nascitur, vel ex utraq; hereditate ei prouidendum, nam ex vna parte cum filius non sit priuandus debito subsidio, & ex alia parte nõ appareat maior obligatio in vna, quam in alia, ex utraq; sumenda erit æque alimenta pro filio.

- 3 ¶ Priorem sententiam amplectitur *Vasquez p. 2. d. 66. cap. 8. Salas traç. 8. disp. vnica sect. 24. num. 245. Castropalaus loc. cit. num. 7.* & est sententia *Baldi L. si mater C. de suis, & legiti- ratio* autem est, quia in dubio possessio actualis preualere debet, & idem cum secundus maritus sit in possessione actuali matrimonij, proles censetur esse ab ipso, & hæc est communis sententia, & recipienda.

§. XXI.

Duobus cum eadem muliere rem habentibus, si illa pariat, a quo ex illis duobus alenda sit proles, quando de eius genitore minimè constat?

SVM MARIYM.

- 1 A neutro ex illis ex obligatione prolem esse alendam putarunt aliqui.
- 2 Communis opinio utrumq; obligat.
- 3 Hac sententia recipitur ab A. ut bore.
- 4 Quamuis fornicator obligetur ad alendam prolem, non vitatur omnino pericula mala edu- cationis.
- 5 Non est par ratio de casu dubio, scilicet, quis ex duobus homicidium patrauerit, & de casu nostro.
- 6 Ostenditur disparitas inter plures agnoscentes publicam mercetricem, & fornicarios in casu nostro.
- 7 Quando præsumptio iuris est pro creditore, sit

cita erit: compensatio iuxta proportionem dubij.

8. In foro externo tunc est Reus absolvendus, quando nulla contra ipsum est presumptio.
9. Differtus, & argumentum Caramuelis infringitur.

ON defuerunt aliqui, quos ta cito nomine refert Vasquez p. 2. disp. 66. cap. 8. in initio, qui asserunt in predicto dubio neutrum ex illis teneri ad prolem alendam, quia neuter est certus esse suam, proinde melior est conditio possidentis, & sic neutrum esse obligandum; quam sententiam fuisse examinat Cardinalis Delugo, eamque amplectitur tom. 1. de iust. d. 13. sect. 2. num. 20. cuius rationes inferius expendemus.

2. At oppositum communiter defenditur ab auctoribus aicibus in casu predicto, utrumque teneri in equali dubio pro rata ad alimentum proli subministrandam, & ita docent Vasquez cap. cit. num. 7. Martinez in p. 2. tom. 1. quest. 19. artic. 6. dub. 5. in 2. conclusione Turrianus in opusculis Theologicis opus. 10. disp. 5. dub. 3. Villalobos in summa tom. 1. tr. 1. diff. 20. num. 12. Diana par. 4. tr. 3. resol. 31. & par. 7. tr. 11. resol. 35. Ioannes de Bichajillo de iust. lib. 2. tr. 2. d. 7. dub. 11. num. 161. & alij.

3. Dicendum est t. cum hac secunda sententia, videlicet in equali dubio ab utroque concubinario alimenta subministranda esse. Probatur conclusio, quia cum uterque rem haberet cum illa muliere, dum non constet prolem esse vnius, & non alterius, presumptio est contra utrumque; & possessio iuris petendi alimenta est pro filio genito; quemadmodum si quis det consilium, vel instrumentum ad furandum, si furtum sequitur, tenebitur ad restitutionem; saltem ad partem, quia presumptio iuris est contra consultantem, aut adiuantem; nisi certo constet furtum non fuisse sequutum, vel consilij, aut instrumenti: sic dum illi duo concubinarij rem habuerunt cum muliere, apposuerunt sufficientem causam ad generationem, ideoque nisi certo constet oppositum, presumptio erit contra illos, ac proinde tenebuntur alimenta prestare.

Sed contra hanc opinionem, que est communis, nonnulla argumenta in contrarium proponit Delugo, que sunt expendenda.

- Objicies enim primò à posteriori, hoc pacto, Malitiam intrinsecam, que est in simplici fornicatione, non aliunde colligunt Theologi, nisi ex eo quod proles exponitur periculo non habendi patrem certum, à quo educari, & ali debet. Igitur supponunt cessare obligationem alendi, quando non est certitudo parentum, si enim in dubio tenerentur, qui mulierem agnouerunt, prestare alimenta, periculum predictum non vrgeret.

2. Respondeo negando consequentiam, quia non obstante obligatione alendi prolem

incertam in casu explicato, non vitatur omnino periculum male educationis, propter quam Authores moti sunt ad ostendendam malitiam intrinsecam, que reperitur in peccato simplicis fornicationis, nam incertitudo illa decretere facit amorem erga prolem, & pariter sollicitudinem, seu pacernam curam, quia parentes certi de prole constarunt illum tenero an. Educaré, proinde saltem est ad Authores supponi cessare obligationem ad alimenta praestanda proli incertæ, ea incertitudine, de qua loquimur.

Objicies secundò. Si constet de homicidio commisso, & solum dubitetur, an commissum fuerit à Petro, an verò à Paulo, & adhibita diligentia dubium expelli nequeat; tunc non posset Iudex licite utrumque punire, cum certum sit alterum ex illis esse innocentem, utrumque enim puniendo, erit certum puniri innocentem: ita similiter, si uterque parens incertus obligaretur ad alendam prolem incertam, sequeretur quod alter ex illis, qui non est pater, & consequenter non est debitor, obligaretur ad solvendum id, quod non debet, quod est iniquum.

- Respondeo t. negando paritatem, quia in casu illo homicidij patrum, presumptio iuris est pro Petro, & Paulo; cum de neutro determinatè constet commissio delicti, aut causæ homicidij applicatio. Idcirco iniquum esset utrumque punire; at in casu nostro presumptio iuris est contra duos illos concubenarios, de quibus determinatè, & certo constat delictum patrum, & causam proli generandæ appositam fuisse; ideoque uterque est obligandus ad solvenda alimenta: paritas autem inter vnu, & alterum casum, esset, si in primo illo casu supponeretur à Petro, & Paulo causam sufficientem ad homicidium fuisse appositam, vel consilium datum fuisse, & dubium solum vereretur an homicidium sequutum fuerit vi causæ, aut consilij vnius, aut alterius; & tunc uterque pro rata esset obligandus ad retarcienda damna sequuta ob homicidium, cum contra utrumque staret presumptio iuris; nam ius supponit occisionem non fuisse sequutam, nisi causa illa, aut consilium datum fuisset, & sic curreret paritas inter hunc casum, & nostrum.

Objicies tertio. Si esset vera ista sententia, sequeretur, quod omnes, qui agnouerunt meretricem publicam, essent pro rata obligandi ad alendum filium illegitimum ex tali meretrice natum; at consequens est falsum, & à nemine asseritur: ergo saltem est antecedens, in quo ponitur nostra sententia obligans duos illos concubenarios ad alendam prolem incertam.

Respondeo, non esse eandem paritatem per se loquendo, primò quia non semper constat talem meretricem peperisse; sæpè enim fraudibus, & mendacijs decipere solent suos amatores. Secundò etiam si demus constare de prole, tamen non solent concurrere communi-ter tales circumstantiæ facientes presumptio-

nem contra fornicarios, quia scipè non constat de tempore partus, & conceptionis, & quod plurius est, an proles nata sit ex illa meretrice, an ex alia; atque adeò sit supposita, & difficile est in partu publicæ meretricis, quæ omnibus est exposita, haberi posse præsumptiones contra fornicarios: ita vt villarum obligentur, cum ad hanc obligationem imponendam multa constare deberent, quæ ordinariè loquendo semper solent esse incerta. Sed si fingeremus omnes has circumstantias interuenire; tunc ingenuè fateamur omnes illos fornicarios, contra quos cõcurreret præscriptio, esse obligandos pro rata ad prolem illam alendam.

Obijciens quartò, compensationem fieri non posse, vt communiter dicunt Theologi, quantum debitum est incertum; nam in dubio nemo est spolians bonis, quæ possidet; ergo filius, modo explicato, incertus nequit occultè accipere ab altero ex fornicariis partem suorum alimentorum, quia respectu determinatæ personæ debitum est incertum; atque adeò non poterit fornicarius iste obligari ad partem illam alimentorum præstandam.

7 Respondeo ¶ si in aliquo casu dubio præsumptio iuris esset præcreditor; tunc iuxta proportionem debiti esset iusta occulta compensatio; quando autem Theologi negant fieri posse occultam compensationem pro debito incerto, loquuntur in eo casu, in quo ex incertitudine resultat præsumptio pro debitore, & sic ad argumentum neganda est consequentia, quia in casu nostro, vt ostendimus, præsumptio iuris est pro filio nato.

Obijciens quintò, eadem esse obligatio in foro interno, quæ est in foro externo, quando in foro illo interno non adit veritatis notitia; aut alia præsumptio; in foro autem externo reus est absolvendus, dum actor non probat, ergo cum filius natus sit a cõr petens alimentum, & non probet aliquem ex illis esse suum patrem, idcirco uterque fornicarius est obligatione absolvendus.

8 Respondeo negando consequentiam, ¶ quia tunc in foro externo, reus est totaliter absolvendus, quando nulla contra ipsum est præsumptio; cum autem in casu nostro præsumptio sit contra utrumque fornicarium, quamuis non sit totaliter contra utrumque; seorsim, idcirco uterque non ad totum, sed ad partem est obstringendus.

Contra nostram sententiam mouet Caramuel de diffamie conscient. coroll. 27. nu. 1369. quamdam difficultatem, quam nolens definitiue resoluerè, petit ab alijs eius solutionem, & supponit ex Medicis, & Physicis, semipatres, non dari, quamuis an solidè id dicatur, alijs remittit videntem, eo tamen posito, posset Petrus v. g. qui est alter dubius parens sic discurrere; non solum huius paruuli semipater, ergo vel sum Pater, vel non Pater, si Pater non mediam sustentationem, sed integram debeo; si non Pater, nihil debeo, sed ante duos annos Pater non eram huius paruuli, atque adeò eram in possessi-

sione carendi tali filio; igitur maneo in mea possessione, quamdiu contrarium non probabitur. Sic discurreit Caramuel probans exceptio-nem à debito alendi prolem pro dubijs parentibus; & argumentum visum illi fuit adeò efficax, vt eius solutionem ab alijs exposularet.

9 Respondeo, ¶ non esse difficile prædictum argumentum diluere, vt censuit Caramuel, negando possessionem stare pro Petro dubio parente, nam & si ante commercium fuerit non Pater illius paruuli, & veluti in possessione carendi tali filio; nihilominus cum causam concipiendi prolem illam censu applicauerit, & seorsum sit proles, & solum dubium sit an generata fuerit à tali homine, præsumptio erit contra ipsum Petrum, ipsique incumbet onus probandi ex vi causæ ab ipso applicatæ, minime conceptam fuisse prolem illam, sicuti in similibus accidit. V. G. si quis consilium dedit alicui ad furandũ, vel occidendũ hominem, effectu sequuto, præsumptio est contra consententem, non ob aliam rationem, nisi quia dando consilium sufficientem causam illius effectus præbuit, & exculatio non est certa, nempe effectum non fuisse vi illius consilij sequutum. Præsumptio autem in casu nostro, quantum est de se, esset sufficiens ad obligandum Petrum ad totam congruam sustentationem proli, nisi concurreret similis præsumptio pro altero parente dubio, proinde diuidenda erit obligatio, & alimentorum solutio.

§. XXII.

Quando hæsitatio emergit, an Virgo fuerit per seductionem deflorata, quid præsumendum?

§ V M M A R I V M.

- 1 Per seductionem intelligitur fraus quadam, & non pura suasio.
- 2 Seductor obstringitur ad resarcendam iniuriam illatam.
- 3 Formatur casus prout venire potest in praxim.
- 4 Virgo deflorata iuxta nonnullos præsumitur seducta.
- 5 Aperitur difficultas, quam patitur sententia ista.
- 6 Opposita sententia à pari suadetur.
- 7 In decidenda hac vltima opinione suspendit iudicium Author.
- 8 Explicatur lex in contrarium allata.

PER seductionem, ne sit æquiuocatio, non intelligimus simplicem suasionem, seu excitationem ad peccandum, nam significatum

etiam verbi aliquid aliud importat, nempe deceptionem, & fraudem, quia si attendamus materialitatem vocis, seduco, significat, à turba aliquem deducere, translato autem significat decipere, vt ex Ambrosio Calepino habemus. Et secundum hanc significationem est in præsentia fœdum verbum hoc, si eam sumeretur pro excitare, suadere, & impropra foret loquutio, & ideo demus præsumi Virginem defloratam fuisse per seductionem in hoc sensu, videlicet, per excitationem à deflorante, quoniam ex communi accipientibus, excitatio à viro in hæc materia inueniri habere solet, licet interdum oppositum eueniat, nihilominus questum non loquitur de tali seductione, contra quam non sunt in potestate iure præsumptæ, que contra seductores statuuntur. his pro declaratione præmissis.

2. **Questum pro deo.** Supponendo obligationem, qua talis deflorator tenetur, vel dotare, vel alio modo tantummodo satisfacere, quando metu, deceptione, aut coactione Virginem seducens deflorauit, de qua Doctores passim agunt in materia de iustitia, hæc autem veritate præsupposita, inquirimus magis proprie ad nostrum institutum, an quando, pensatis omnibus, emerit dubitatio de seductione, sit præsumenda pars affirmatiua, atque adeo restat obligatio compensandi dampnum, si forte ex defloratione illa obuenerit, an verò pars negatiua: & qua difficile in praxi contingere poterit talis dubitatio in ipsomet deflorante, nam sibi ipsi constat, an seduxerit nec ne Virginem illam, & consequenter non videtur moraliter possibile, vt casus respectu ipsius defloratoris locum habeat, & ideo vt magis ad praxim reducatur, ponamus dubitationem emergere in hære defloratoris, cui constat defloratio proueniens ab eo, cuius ipse est hæres, & tales occurrant circumstantiæ, vt prudenter dubitet de seductione; hoc autem posito, quærimus quid præsumendum sit postea determinemus, an aliqua obligatio referat ad dampnum ex bonis hæreditarijs confurgat.

Opinionem affirmatiuam docet Molina to. 4. de iust. tract. 3. disp. 104. num. 11. Delugio to. 1. disp. 12. sect. 1. num. 3. Mascardus concl. 153. num. 31. quam ipse colligit ex l. 1. C. de rap. 4. **Virg.** videlicet Virginem defloratam præsumi seducitam, nisi oppositum à stupratore probetur, ex hac autem opinione sequitur obligatio in defloratore ad satisfacendum dampnum illatum, & si ipse mortuus sit, restitutionem faciendam esse ab hærede. Hanc sententiam, auctoritate prædictorum, venerator, & præsertim eum Molina ibidem esse communem affirmet. Sed eum ab ipsis nulla fulcitur ratione, difficultatem pati videtur, quia cum ex vna parte seductio sit graue delictum, non est præsumendum, vt colligi potest ex L. meritò. ff. pro Socio, & approbat Menochius lib. 1. præsumpt. 38. & lib. 5. præsumpt. 35. num. 8. & communiter Doctores, ex alia verò parte de-

floratio cum ruenite soleat estimari ex consensu Virginis, non debemus præsumere seductionem sequitam fuisse. Et probatur pari ratione, vt aiunt Doctores, violentiâ nisi probetur, non præsumitur; erga neque seductio à antecedens probatur, nisi iuris, & iuribus, & auctoritate probetur. Et probatur non est iuris, sed hoc non alia ratione, nisi quia delictum non præsumitur, igitur à partem seductio sit etiam delictum, & non sit accessoria conuictio cum defloratione, non videtur ita potius, quam illa, tempore violentiæ, sit præsumenda, ita mihi videtur discurrendum conesa opinio-nem affirmatiuam; sed nolo oppositam sententiam, negatiuam determinatè sequi, nisi pro illa Auctores inueniam, & interim suspensio iudicium, & desistam sapientibus remitto. Ad legem autem, quam pro se citat Mascardus, respondet, quod non statim in dubio deflorationem præsumi seductionem fuisse, sed solum præsertim prænas contra raptorem virginum, aliarumque honestarum mulierum, & circa finem proponi modos, quibus huiusmodi raptus coniungere soleant, videlicet, sollicitationibus, de odiosis artibus, quas raptores parant ad raptum committendum, & ad consentium mulieris extorquendum. Ex his autem non videtur decretum, per quod statuatur in dubio seductionem esse præsumendam; sed vt dixi, nolo contrarium determinatè docere, quod volui tamē inuere, & ab alijs expendendum relinquere, vsq; dum aliud pro declaratione mihi offerat.

§. XXIII.

Vtrum in dubio præsumatur Virginitas fuisse in puella deflorata contra seductorem, id negantem.

- S P M A R I U M.**
1. Decloratur casus.
 2. Proponitur ratio dubitandi pro non præsumenda virginitate.
 3. In casu posito præsumi debet.
 4. Virginitas est qualitas humanam consequens naturam.
 5. Limitatur.
 6. Satisfit rationi contraria.
 7. Præsumptio fundata in qualitate, naturam sequante est fortior ea, qua in voluntate sequentis fundatur.

SOLET casus occurrere, & vt quis seducat puellam aliquam, & postea metu poenarum neget illam virginem fuisse, & quia interdum pensatis omnibus, neq; pro parte affirmatiis, neq; pro negatiis concurrunt circumstantiæ ad terendum determinatum iudicium, quaerimus quid in dubio sit praesumendum; vt decernamus an deflorator ad aliquam poenam, & restitutionem sit condemnandus.

Videtur tamen non praesumi virginem, quia quando non possumus eximere hominem a delicto parato, debemus in dubijs praesumere potius minus, quam maius delictum, vt ex Baldo, Socino, Felino, Alciato, & alijs firmat Menochius lib. 5. *presump. 2. num. 14.* igitur defloratio virginis cum sit grauius delictum, quæ sit simplex fornicatio, in dubio illa non est praesumenda.

Dicendum tamen est in casu posito t praesumendum esse virginem fuisse in puella deflorata, & si seductor neget, ipsi incumbet oppositum probare, ut asserunt graues Doctores *Alexand. conf. 229. num. 2. lib. 6. Alciatus de praesumpt. regul. 3. vltimo. Panormit. in cap. 1. num. 3. de adm. Julius Clarus in practica criminali. 3. suprum vers. (Sed pene) Mascardus de probat. cõcept. 1410. num. 2. Menochius lib. 6. *presump. 49. numer. 2. 3. Molina voster tom. 4. de iust. disp. 104. num. 14. Cardinalis Delgado disp. 12. num. 7. & alij.* ratio est, quia virginitas t cum sit qualitas naturalis, & naturam ipsam humanam sequatur, praesumitur adesse, nisi deperditam fuisse probetur, & idẽ seductori, illam neganti, incumbit onus probandi puellam fuisse corruptam, & amississe virginitatem, antequam a se fuisset carnaliter cognita, & dum non probat, erit condemnandus, ad re- compensatioem.*

Limitandi tamen est conclusio, quando concurrunt coniecturae, per quas praesumi debeat mulier virgo non fuisse, has coniecturas declarat Menochius loco citato, videlicet cum mulier incedit habitu meretricio, vel vestitu, qui a nuptiis gestari solitus est, vel si mulier fuit cum amato, vel in arto in loco abscondito, vel demum quando obstetricibus esse facium de illius mulieris corruptione, licet Menochius in fine huius praesumptionis dicat, hanc vltimam coniecturam de obstetricibus esse fallacem: hæc, aut similes coniecturae occurrentes arbitrio boni viri iudicandæ, euincunt praesumptionem oppositam, & idẽ est iudicandam in fauorem seductoris, illique non incumbet onus probandi negationem virginis, sed tale onus transferretur in puellam asserentem se fuisse virginem, & ab eodem seductore deloratam.

Ad rationem dubitanti in oppositum respondeo verum esse per se loquendo, potius minus, quam grauius delictum esse praesumen-

dum, & ex isto capite, pro seductore negante, puellam a se cogitam, fuisse virginem, esse decidendum, in alio casu, quando praesumptio est pro graui delicto, illud erit praesumendum, in casu autem nostro praesumptio, quæ fundatur in qualitate sequente naturam, fortior est, quam sit praesumptio fundata in voluntate seductoris volentis deflorare virginem, & idẽ non esse minus, si hæc praesumptio euincatur ab illa efficacia, & potentia.

§. XXIV.

Mutuarius aliquid supra fortem mutuanti soluens, vtrum in dubio praesumatur excessum gratuito donasse

S V M M A R I V M.

1. In sententia Caietani Donatio praesumenda videtur.
2. Oppositum docet Autor.
3. Donare est aliquo modo perdere.
4. In dubio potius remuneratoria, quam gratuita praesumatur donatio.

IN tali dubio Caietanus in opusculo tract. 2. de iura. q. 3. vers. (aut neutrum credit) videtur docere non esse obligationem restituendi acceptum. Sed Conarrubias Reg. ad peccatum part. 2. num. 4. & Lessius lib. 2. de iust. cap. 20. dub. 6. num. 45. sentent non esse praesumendam donationem, & idẽ esse obligationem restituendi acceptum.

Hæc opinio per se loquendo mihi placet, quia donatio non praesumitur, vt habetur ex l. cum de indebito. ff. de prob. si quaesit Tuscus v. Donatio concl. 102. Quæritur in præxi miserabili

illam prim. 30. & alij. t probatur quia donare est perdere, nemo autem praesumitur suam bonam prodigere. Campanus ff. de operibus liber. idẽq; non praesumitur aliquem voluisse donare, nisi ex coniectura oppositum deducatur: quapropter donatio in dubio t potius praesumitur remuneratoria, quam gratuita. Dixi,

per se loquendo, quia in fauorem miserabilium personarum praesumi donationem, iustinet Nouarij, qui de hac re nonnulla exagitat.

§. XXV.

Duo contractus eodem die confecti, quibus Titius alijs se deuinxit, si bona ipsius non sunt suffectura, vter ex illis contractibus in dubio præsumatur anterior?

S Y M M A R I V M.

- 1 Magis privilegiatum præfertur.
- 2 Aequaliter privilegiata in ordine ad prælationem suam indicanda iuxta ordinem scripturæ.
- 3 Limitat Nonarus, nisi aliter creditor sit miserabilis.

HIC quaestio tali pacto occurrit, si vnum creditum erit magis altero privilegiatum, erit præsertendum, vt colligitur ex responsa l. verum §. sius ff. de minor. & ita docent Titius in *Ambent. Quas actiones C. de sac. Ecc. Negusant. tract. de pignor. par. 2. membro 4. 5. 6. 7. 8. 9. Sed quando vnum creditum non est altero magis privilegiatum, vel nullum, vel æquale habet privilegium id est attendendum esse scripturæ ordinem, ita vt ille creditor præferatur, cuius instrumentum prius inuenitur scriptum in prothocollo Notarij, & sic decisum fuisse Neapoli per Sacrum Consiliū die 7. Iulij 1618. relect. Antonius de Marinis in resolut. quotid. lib. 1. cap. 72. nu. 10. & si hanc sententiā limitat Nonar. in præxi miserabilium priuil. §. 4. & ait in prædicto dubio, quando vnus ex creditoribus est persona miserabilis, in eius fauorem esse præsumendum, & pro hac opinione nonnullos laudat Auctores.*

§. XXVI.

Caius cuidam suo consanguineo alimenta præstitit, in dubio censeantur ne exhibita animo repetendi, an verò gratis donandi?

S Y M M A R I V M.

- 1 Affectus benevolentia esse præstita determinat Tuscius.

- 2 Melius cum alijs ex coniecturis id colligendum esse.
- 3 Nullis concurrentibus coniecturis, præsumitur alimenta præstita animo repetendi.

IN dubio præstita esse affectu benevolentia determinauit Tuscius v. *alim. nec. concl. 289. nu. 37. sed melius v. l. x. concl. 110. vol. 7.* cum distinctione loquens docet, quod si ex coniecturis colligatur ex affectu filiali, aut paterno, fraterno, &c. alimenta illa exhibita fuisse, tunc in dubio præsumenda, præstita fuisse absque animo repetendi, & pro hac sententia citat *Calixtum in l. si paterno C. de neg. gest. l. 1. nu. 4. C. de legatis, sed si nec;* ex verbis, neque ex alijs signis indicatis fuerit affectus benevolentia, id est alimenta præstita non sunt præstita fuisse animo repetendi. *de Closs. in l. si paterno citata,* loquendo de expensis factis à Vitrico pro alimentis priuigij, & hęc opinio cum hac distinctione est adpittenda, quia cum nulla sit coniectura indicans affectum patris, & benevolentiam, præsumitur alimenta data fuisse animo repetendi, quoniam in dubio neminem præsumitur velle bona sua prodigere, vt supra adnotatum.

§. XXVII.

Quando est dubium, an citatio fuerit, nec ne, ex mandato Iudicis, est ne præsumendum, pro parte negatiua, an verò affirmatiua?

S Y M M A R I V M.

- 1 Per se loquendo sine Iudicis mandato factam fuisse præsumitur.
- 2 Limitatur conclusio.
- 3 Non esse Notario esse datum.
- 4 Standum tamen est consuetudini Regionum.

PER se loquendo esse præsumendam esse partem negatiuam, nimirum, non fuisse ex Iudicis mandato sic adæquatus de probat. concl. 190. num. 7. & sequentibus. *Fragosus de Reg. Respubl. par. 1. lib. 7. d. spuz. 2. nu. 16.* & ratio est, quia quod in actis scriptum non inuenitur, præsumitur non factum, vt notauit *Flamen. de resignat. benefic. lib. 1. tom. 2. quasi 14. num. 67.* Dixi, per se loquendo, nam cum dubium laboriter ex longitudine, & antiquitate temporis, tunc ius præsumit iam factum, quod ad valorem actus requireretur, & ideo in casu nostro presomere citacionem illam factam fuisse con-

debita solemnitate, nempe, ex mandato Iudicis, sic limitat idem *Fragosus* nu. 17. quamvis *Baldus* in *Auhtent.* si quis in aliquo nu. 21. & alij apud eundem *Fragosum*, oppositum sentiant, non presumi, videlicet, citationem dictam, etiam diuturno tempore transacto, factam fuisse Iudicis mandato.

- 3 Sed petes; an credendum est sit Nuntio a seferenti habuisse mandatam à Iudice? Respondet idem *Fragosus* non esse ei fidem prestandam, nisi id probet, sed puto standum esse legibus & consuetudinibus propriæ Regionis.

§. XXVIII.

In dubio præventionis, citatio realis, an præferenda sit ver-
bali?

S V M M A R I V M.

- 1 Præsumptio est pro citatione reali.
- 2 Realis præventio ponit Iudicem in quadam possessione.

- P**RÆSUMENDUM esse pro illo Iudice, qui realiter præuenit capiendū, & detinendū personam, ita docet *Fragosus* loc. cit. nu. 33. nam per realem præventionem Iudex est veluti in quadam possessione, quæ multum illi fauet, non ita, qui solum verbaliter cõpperit causam.

§. XXIX.

Existente dubio quis ex duobus Iudicibus præuenerit, Ecclesiasticus ne, an Laicus in rebus mixti fori, pro quo est decidendum?

S V M M A R I V M.

- 1 Pro Iudice Laico in Lustrania decisum fuisse testantur aliqui.
- 2 Ratio pro hac conclusione assignatur ab *Authore*.
- 3 Reus laicus in delictis mixti fori duplici titulo spectat ad Iudicem laicum, & vno tantum ad Ecclesiasticum.

- R**Esponeo hunc casum respondet *Fragosus* de Reg. Reipubl. par. 1. lib. 3. disp. 12. num. 33. in Lustrania Anno Domini 1591. à Senatus fuisse pro Iudice laico decisiū. Idem testatur *Gregorius de Cabelo* l. C. Hispanus par. 1. de off. 58. numero ultimo. Sed huius rei nullam assignant rationem, nisi tamen conabor eam, quæ mihi verimilior appareat, in medium afferre. Pro Iudice igitur rationem esse, quia se supponimus, ille contra quem agitur, est laicus; at quoad primo, & per se, pertinet ad forum Iudicis laici, proinde in dubio pro laico in tali casu est iudicandū;
- 3 nam ad ipsum duplici titulo causa ipsa pertinet, ratione nimirum personæ, & ratione delicti, ad Iudicem verò Ecclesiasticum solum, in unico titulo, nempe, ratione solius delicti, cuius intuitu persona illa indirectè veluti per accidens pertinet.

§. XXX.

Res à Domino directo concessa, an iudicetur in feudum, an vero in allodium?

S V M M A R I V M.

- 1 Presumitur in allodium, & non in feudum concessa.
- 2 Qui asserit rem possessam esse allodiam, habet intentionem fundatam.
- 3 Feudum importat seruitutem.

- R**ESPONDEO, qui presumi concessam in allodium, & non in feudum: ita docent quamplures quos laudat, & sequitur *Mascari de prob. tom. 1. concl. 79. num. 9. Alciatus de presump. l. reg. 2. presump. 3. nu. 2. Nouarius in praxi miserab. priuil. 3. 1. & alij.* Ratio autem est, quia res presumitur allodialis, proinde, qui eam possidet, & affirmat esse talem, habet intentionem fundatam, & qui asserit esse feudalem, ipsi incumbet onus hoc probandi, nam omne prædium ab origine sui liberum presumitur à quacumque seruitute, ut habetur per tex. in *1. Altius est de seruit. & aqua s. fin.* & docet ex multis *Gabriel de feudis consil. 3.* At esse in feudum est habere annexam seruitutem: idcirco hoc erit probandum; presumi autem rem esse allodiam, docet *Hostenis in cap. Nimis de iure iur. Abbasibi. Parisius consil. 16. numero 24. vol. 4. & plures alij.*

§. XXXI.

In dubio versans, an Petrus extrema laboret necessitate, teneatur ne statim illi opem ferret.

S V M M A R I V M.

- 1 Venetur ambigens veritatem indagare.
- 2 Falsa diligentia si dubium adhibeant perscrutari non tenetur iuxta sententiam quorundam.
- 3 Oppositum probat Caramuel.
- 4 Dubitans eximitur ab Authore.

RESTRICTIVM esse ita dubitatem ¶ ad veritatem indagandam nemo ambigere potest, & ita respondet ad hunc casum *Ioannes Sanchez in selectis disp. 43. num. 20. D. 122a par. 5. 1148. 8. resol. 39.* aliter omittens, evidenti periculo se exonerat frangendi cleemolynae preceptum, quod maxime vigens, & idem etiam asserit *Caramuel de conse. diu. corol. 31.*

Sed quid si, iusto examine, & diligētia adhibita, adhuc dubium pertineat, ¶ in tali casu videtur dicendum non obligari dubitantem, sed cleemolynam erogandam, quia in tali dubio possessio est pro libertate ipsius ambigentis, & sic docent *Sanchez, & Diana loc. cit.*

¶ At *Caramuel* inturgit ¶ contra, probans oppositum, & supponit ante bonorum diuisionem, inspecto solum iure naturæ, bona omnia fuisse communia, & in diuisione iurę gentium introducta, casum extremę necessitatis exceptum fuisse, in quo diuisio nequit locū habere, & cōtē quæter nequise in possessione, idcirco in possessione erit cōmunio bonorum, quapropter cū dubitatur, an sit i tali homine extrema necessitas, diuisio respectu eiusdem hominis reuocatur in dubium, & cum certa sit cōmunio, & dubia diuisio, possessio non erit pro libertate diuitis, sed pro paupere. Hæc est *Caramuelis* opinio, quæ mihi non placet.

Dico igitur, ¶ si post diligentem inquisitionem dubia adhuc erit extrema necessitas, non tenebitur diues subuenire illi, de quo est ambigens, an prædicta laboret necessitate, probatur ex ratione, quæ *Ioannes, & Diana* probauerunt hæc eandem sententiam, videlicet, possessionem esse pro diuite, seu pro diuisione, & non pro paupere, seu cōmunionē bonorum, quia casus impediens diuisionem est incertus, diuisio aut certa, ergo pro diuisione, & non pro cōmunionē erit præsumendum, & iudicandum, quod hæc paritate cōfirmo, si Petrus ex cōuentione cōcedat Paulo, ut percipere possit partem fructuum

vinea ipsius Petri, & vicissim Paulus hoc ipsum concedat Petro de suo viridario, sed recipiunt pactum fiat cum conditione expiciente casum, in quo uterque pro loco legitimum obtineret, si Petrus volens recedere a pacto, eligeret prolem ortam fuisse sanæ, quis non videat onus id probandi Petro incumbere, quando eius intentio fundari debet in conditione existente, & dum eam non probat, non igno Paulum se abstinere à perceptione medietatis fructuum: ita cū diuiti non constet extrema necessitas illius, qui eam asserit, non tenebitur ita se gerere subueniendo, ac si reuera ille pauper in extrema esset necessitate, & eam asserenti incumbit onus ipsam probandi, & dum non probatur præsumptio, & possessio est pro bonorum diuisione, & libertate.

§. XXXII.

Famulus nonnulla, ad quæ non tenebatur, Domino præstitit obsequia, vtrum in dubio præsumendum sit liberaliter, an verò intentione mercedis, exhibitæ fuisse?

S V M M A R I V M.

- 1 In dubio præsumptio est pro famulo.
- 2 Aliqui limitat id concedunt.
- 3 Quando est dubium animo mercenario præstita fuisse obsequia determinat Author.

RESPONDEO si pensatis omnibus dubium exiat ¶ præsumptionem esse pro famulo, videlicet, obsequia illa exhibitæ esse animo habendi mercedem, quæ famulus inuitus in obsequijs & laboribus decantus fuerit, na *Ioannes de Dicastillo lib. 2. de iust. traic. 4. dubit. 5. num. 122* hoc autem ipse probat ex eo, quod condonatio libera esse debet, cum autem famulus in ministerijs præstantis, ad quæ non obligatur, inuitus decimatur, signum est noluisse gratis talia obsequia facere, & addendum iudico duas alias conditiones, videlicet, ut obsequia illa sint pretio æstimabilia, & ea famulus exhibeat iussu Domini, si enim vltro absque mandato se illis immiseret, puto non posse ex rigore iustitię recompensationem petere à Domino, in cuius gratiã operatus est, quamuis *Pasquez in p. 2. d. 223. cap. 1. num. 30.* sustineat fuisse, ut Dominus videat à famulo opus exerceri in sui utilitatem ad hoc, ut ex iustitia teneatur recompensare, nō videns, & non prohibens implicite censetur consentire, atque adeo ex iustitia se obligare, sed

- 2 sed quicquid sit de hoc, † nam alijs placet cum quibusdam limitationibus illud admittere, tamen pro vt facit ad rem nostram, dico in dubijs presumendum potius esse talia obsequia præstari animo mercenario, & non gratuito, † proinde ille, in cuius utilitatem fiunt, obligabitur ad congruam mercedem.

§. XXXIII.

Titius petit ab hærede Sempronij, cui vt famulus inferuiuit, debitam sibi mercedem, hæres dubitat, an fuerit, nec ne, satisfactus, quid in tali dubio sit decidendum?

S Y M M A R I U M.

- 1 Declaratur casus.
- 2 Onus probandi videtur in hæredem transfundi
- 3 Supponuntur leges Prouinciarum.
- 4 Capitulum Regni Sicilia aperitur.
- 5 Referuntur aliorum opinioniones.
- 6 Antè elapsam tempus præscriptionis onus probandi incumbit hæredi.
- 7 Post elapsam incumbit famulo petenti.

V casus practicebilis fiat hoc pacto † declarandus erit. Supponamus cõtere hæredi obsequijs à Titio præstita Sempronio patris, g. ipsius hæredis, ambigere tantum Titius, viuente Sēpronio, receperit, nec ne, debitam mercedem; nam si dubium versetur de ipsius obsequijs, quæstum præsens locum non haberet, quia abique controuersia in tali casu hæres nihil soluere teneretur, inculberet enim Titio probare obsequia, in quibus suam fundat intentionem, polita autem notitia de seruitijs, querimus, ad quem spectet onus probandi, ad hæredem, vt ostendet solutionem mercedis, an verò ad Titium, vt probet satisfactum minime fuisse, quod postest testibus id comprobare, vel ex certis inditijs, vel ex dicto ipsius Sempronij tempore mortis, vel paulo ante. His pro statu quaestiois, & quaeriti intelligentia præhabitis.

- 1 Videtur totam onus † transfundij in hæredem, & Titium bene suam fundare intentionem, quia certa sunt obsequia mercedis stipendium, & dubia est satisfactio, atque adeo tenetur hæres ostendere solutionem à Sempronio factam fuisse. Et confirmatur à pari, si quis v. g. vi alienus publici instrumenti debitor esset Petro in mille aureis, non poterit eximi à tali obligatione, nisi ostendat solutionem, & vlt; dum illam non probat, præsumptio erit in fauorem Petri creditoris in vtroq; foro.

3 Pro solutione huius dubij † supponere debemus, leges, quæ in quibusdam Prouincijs vigent, scilicet obsequia personalia, si intra determinatum tempus non petatur, censeri præscripta, vt refert *Molina noster tom. 1. de iust. disp. 67.* loquens de Regno Lusitaniz, & de Regno Castelliz, ita vt famulus non deat actio, transfacto eo tempore, ad mercedem pro obsequijs petendam, & in his Regnis sanctum est intra triennium à die, quo famulus desinit seruire, peti posse stipendium, & eo triennio elapso, non dari actionem ad illud petendum.

4 In hoc autem Sicilia Regno habetur de hac re *Capitulum 62. Ferdinandi Regis*, quod ad petitionem Regni prouisum fuit, vt mercedes pro seruitijs personaliibus, si à famulis non petantur infra annum in vita Domini à die debiti contracti, & post eius mortem infra quinque annos, amplius peti nequeant, statutum autem hoc admittit limitationes, † nam *Baltazar Abbezz* 20 in comment. 2. in stem capituli num. 24. ait Clericos non affici tali statuto, & in primo comment. num. 652. in dispositione eiusdem statuti excludit seruitijs, quæ sunt à militibus. Has autem ordinationes non procedere, nisi in foro iudiciali, non autem in foro conscientie determinat *Gam. de iust. 34. Fagunde z lib. 2. de iust. cap. 15. num. 11. Dicastillus* opinionem motis de iust. lib. 2. disp. 9. dub. 7. num. 108. & rectè id dicit, quia in foro poli præscriptio, & viuacipio non datur cum mala fide præscriptoris, idcirco *Gam. de iust. num. 8. & Fagunde z* concedunt triennalem illam præscriptionem, quando in familijs Magnatum famuli conducuntur per Oeconomos domus, à quibus talia solent solui stipendia, & ideo Magnates ignorare possunt se remanere debitores: & in hoc casu dicunt hi Auctores forsitan procedere triennalem præscriptionem, quia cessat mala fides. Regredientes autem ad questum supponimus in hærede bonam hædem, & rationabiliter ignorare an Titius habuerit, nec ne, mercedem pro obsequijs Sempronio præstita? His præhabitis.

5 Dicendum est primo, † si tempus præscriptionis non est elapsum, tunc onus probandi incumbit ipsi hæredi, atque adeo nisi probet mercedem Titio solutam fuisse, tenebitur in vtroq; foro ad illam soluendam. Dico ad hoc assertendum, quia non elapso tempore per statutum præscripto. præsumptio est in fauorem Titij famuli, ideoque polita certitudine obsequiorum præstatorum intentionem fundatam habet.

7 Dicendum est secundò, † tempore illo transfacto onus probandi erit in Titio, proinde hæres nisi consistat negatio solutz mercedis, non erit obligandus probatur, quia, tunc præsumptio est pro iplo; & lex ipsi adistit, igitur in vtroque foro veniet liberandus.

§. XXXIV.

Petrus rem suam decem vendendam aureis Paulo commisit, qui eam undecim vendidit, postea hæsitans, an proprio, an verò Petri nomine venderet, possit ne excessum pretij sibi retinere?

S V M M A R I V M.

1. Præponitur fundamentum difficultatis.
2. Refertur sententia Iohannis Delugo Cardinalis.
3. Prædicta sententia quibusdam adhibitis moderationibus est explicanda.
4. Venditionem nomine mediatoris factam fuisse est probandum efficacissimis præsuppositionibus.
5. Vt venditio sit in favorem Mediatoris, nonnulla concurrere debent conditiones.

PRIVSQVAM ad questum resolutionem deveniamus, oportet supponere, ut fundamentum totius difficultatis, commune, & veram doctrinam ab Auctoribus traditam de hære agentibus. Suppono igitur non posse, ut mediator, cui venditio commissa fuit, per se loquendo, retineri aliquid de excessu pretij, sed totum integram Dominio esse contingendum, ut rectè antea dixerit *Lessus ex Sylvestro l. 2. de iustitia cap. 21. dub. 19.* per accidens tamen in quibusdam eventibus licet id fieri possit, ut si ipse mediator propter causam vendendi stipendium non habuerit, nec gratis officium hoc exercit adsumpserit, nec gratis peragendum, expressè, aut tacite cum Domino convenierit, vel si valde extraordinariam adhibuerit diligentiam, ut carius pretio taxato ab ipso Domino, venderet rem illam sibi commissam, quia tunc labor iste extraordinarius esset mercede dignus, proinde iuste ipse mediator posset aliquid ex excessu pretij sibi applicare, videlicet, quanti æstimaretur labor, aut diligentia illa extraordinaria. Deniq; si Paulus mediator sibi emeret rem traditam à Petro pro pretio taxato, & postea sua industria plus eandem rem alijs venderet, tunc abste; dubio totum pretium ipsi Paulo acquireretur. Quia, ut suam, postea tali emptione, & non Petri mercede, vendidisset rem illam. His autem, de quibus nulla apud Doctores est ambiguitas, præsuppositis; punctum difficultatis, pro ut ad nos spectat; con-

fisit, quando omnibus perpensis, mediator, nempe, Paulus, dubitat, an rem illam suo, an potius Petri nomine maiori illo pretio venderit.

Casum hunc proponit *Cardinalis Delugo* *tomo secundo de iustitia, disputatione vigesima sexta, sect. nona, numero 191.* Et ex coniecturis illum decidit. Primum enim tale adducit iudicium, scilicet, si mediator animum habebat excessum illum sibi retinere, signum est implicite intentionem habuisse rem illam suo nomine vendere, quod tali discursu videtur probari posse: eo ipso, quod Paulus mediator voluntatem habuit lucrum illud sibi applicare, habuit pariter, implicite saltem, animum id facere meliori modo, quò posset, atque adeo intentionem ponendi omnia, quæ erant necessaria ad hunc finem, ad quem cum fuerit inter alia necessarium, sub proprio nomine rem illam vendere, præsumendum est totum hoc voluisse, præter hæc coniecturam, etiam proponit *Delugo*, eum adhærere videtur, & inquit, eam esse à posteriori, nempe, si mediator, cui commissum fuit venditio, eo semper animo fuit, ut si antequam res ad alium transisset emptorem, casu perisset non sibi, sed Petro, tunc signum est non fuisse in Paulo mediatorem voluntatem sibi emendi rem illam, alioquin periculum incertus debuisset esse ipsius Pauli, & non Petri contra verò si ipse Paulus erat in animo, ut res ipsi, & non Petro perisset, signum fuisset intentionis emendi rem illam, ut eam alteri tanquam suam revenderet, debet igitur mediator diligenter interrogari de animo, quem habuit, eum colligendo per has coniecturas petendo, an res fuerit voluntatis, ut si res illa casu, vel alio infortunio perisset, pretium taxatum Petro solvisset, & si hoc abserat lucrum centendum erit ipsi acquiritum, si verò neget, tunc signum est non habuisse intentionem sibi emendi; sed in istis abste; titulo retinendi excessum illum pretii de re aliena, & ideo deberet totum integrum pretium Petro solvere, tamquam vero Domino. Hæc etiam multa dicit *Delugo*, hanc ponderans difficultatem.

Ceterum mihi videtur hanc opinionem quibusdam alijs moderationibus esse explicandam.

Dico igitur primo, venditionem peractam fuisse nomine mediatoris, nempe, Pauli, & non Petri mandantis, cum sit quidam ad vendendam hæc prædictam eiusdem Petri, & debet esse efficacissimis præsuppositionibus probari, illa autem ita coniectura, quas *Cardinalis* adducit ita icitur, ut ponatur, eadem sufficiens res non esse ad præsumendam emptionem ex parte Pauli mediatoris, nam provenire potest ex alijs diversis capitibus (primo enim que sita est in voluntate retinendi lucrum esse poterit, vel ex malitia, & cupiditate, vel ignorantia) agnovi enim aliquos, qui putant se libijs scrupulo excessum pretij retineri.

- 2 sed quicquid sit de hoc, si nam alijs placet cum quibusdam limitationibus illud admittere, tamen pro ut facit ad rem non stram, dico in dubijs presumendum potius esse talia obsequia prestari animo mercenario, & non gratuito, si proinde ille, in cuius utilitatem fiunt, obligabitur ad congruam mercedem.

§. XXXIII.

Titius petit ab hærede Sempronij, cui ut famulus inserviuisset, debitam sibi mercedem, hæres dubitat, an fuerit, nec ne, satisfactus, quid in tali dubio sit decidendum?

S V M M A R I V M.

- 1 Declaratur casus.
- 2 Onus probandi videtur in hærede transfundi
- 3 Supponuntur leges Provinciae.
- 4 Capitulum Regni Siciliae aperitur.
- 5 Referuntur aliorum opiniones.
- 6 Ante elapsam tempus prescriptionis onus probandi incumbit hæredi.
- 7 Post elapsam incumbit famulo petenti.

T casus practiceabilis fiat hoc pacto declarandus erit. Supponamus equitare hæredi obsequijs à Titio præstita Sempronio patris, g. ipsius hæredis, ambigere tamen, an Titius, viuentis Sempronio, receperit, nec ne, debitam mercedem; nam si dubium versetur de ipsius obsequijs, quæsitum præsens locum non haberet, quia absque controuersia in tali casu hæres nihil soluere teneretur, incumberet enim Titio probare obsequia, in quibus suam fundat intentionem, postea autem notitia de seruijs, querimus, ad quem spectet onus probandi, ad hæredem, ut ostendet solutionem mercedis, an verò ad Titium, ut probet satisfactum minimè fuisse, quod possit testibus id comprobare, vel ex certis inditijs, vel ex dicto ipsius Sempronij tempore mortis, vel paulo ante. His pro itatu questionis, & quaeriti intelligentia præhabitis.

- 2 Videtur totam onus si transfundi in hæredem, & Titium bene suam fundare intentionem, quia certa sunt obsequia merètia stipendium, & dubia est satisfactio, atque adeo tenetur hæres ostendere solutionem à Sempronio factam fuisse. Et confirmatur à pari, si quis v. g. vi alicuius publici instrumenti debitor esset Petro in mille aureis, non poterit eximi à tali obligatione, nisi ostendat solutionem, & vsq; dum illam non probat, præsumptio erit in fauorem Petri creditoris in vtroq; foro.

- 3 Pro solutione huius dubij si supponere debemus, leges, que in quibusdam Prouincijs viget, scilicet obsequia personalia, si intra determinatum tempus non petiuerit, censeri prescripta, ut refert Molina postea som. 2. de iust. disp. 67. loquens de Regno Lusitaniz, & de Regno Castellæ, ita ut famulus non deat actio, transacto eo tempore, ad mercedem pro obsequijs petendam, & in his Regnis sancitum est intra triennium à die, quo famulus desinit seruire, peti posse stipendium, & eo triennio elapso, non dari actionem ad illud petendum.

- 4 In hoc autem Siciliae Regno habetur de hac re Capitulum 62. Ferdinandi Regis, quod ad petitionem Regni prouisum fuit, ut merces pro seruitijs personalibus, si à famulis non petatur infra annum in vita Domini à die debiti contracti, & post eius mortem infra quinque annos, amplius peti nequeant, statutum autem hoc admittit limitationes, si nam Balthasar Abbruzois comment. 2. eiusdem capituli num. 24. ait Clericos non affici tali statuto, & in primo comment. num. 662. in dispositione eiusdem statuti excludit seruitios, quæ fiunt à militibus. Has autem ordinationes non procedere, nisi in foro iudiciali, non autem in foro conscientie determinat Gam. de cis. 34. Fagundez lib. 2. de iust. cap. 15. num. 11. Dicastillus opinionem mutat de iust. lib. 2. disp. 9. dub. 7. num. 168. & rectè id dicit, quia in foro poli prescriptionis, & vti capio non dantur cum mala fide prescribentis, idcirco Gam. de cis. cit. num. 8. & Fagundez concedunt triennalem illam prescriptionem, quando in familijs Magnatum famuli conducerat per Oeconomos domus, à quibus talia solent solui stipendia, & ideo Magnates ignorare possunt se remanere debitores: & in hoc casu dicunt hi Authores forsitan procedere triennalem prescriptionem, quia cessat mala fides. Regredientes autem ad questionem supponimus in hærede bonam fidem, & rationabiliter ignorare an Titius habuerit, nec ne, mercedem pro obsequijs Sempronio præstitis? His præhabitis.

- 6 Dicendum est primo, si tempus prescriptionis non est elapsum, tunc onus probandi incumbit ipsi hæredi, atque adeo nisi probet mercedem Titio solutam fuisse, tenebitur in vtroq; foro ad illam soluendam. Ducor ad hoc asserendum, quia non elapso tempore per statutum prescripto. præsumptio est in fauore Titij famuli, idcirco polita certitudine obsequiorum præstorum intentionem fundatam habet.

- 7 Dicendum est secundo, si tempore illo transacto onus probandi erit in Titio, proinde hæres nisi constet negatio solutæ mercedis, non erit obligandus; probatur, quia, tunc præsumptio est pro ipso; & lex ipsi assistit, igitur in vtroque foro veniet liberandus.

§. XXXIV.

Petrus rem suam decem vendendam aureis Paulo commisit, qui eam undecim vendidit, postea hæsitans, an proprio, an verò Petri nomine vendiderit, possit ne excessum pretij sibi retinere?

S V M M A R I V M.

1. Præponitur fundamentum difficultatis.
2. Refertur sententia Iohannis Delugo Cardinalis.
3. Prædicta sententia quibusdam adhibitis moderationibus est explicanda.
4. Venditionem nomine mediatoris factam fuisse est probandum efficacissimis præsumptionibus.
5. Ut venditio sit in favorem Mediatoris, nonnulla concurrere debent conditiones.

PRIVISQVAM ad questum resolutionem debentiamus, et oportet supponere, ut fundamentum totius difficultatis, communem, & veram doctrinam ab Auctoribus traditam de

hæc agentibus. Suppono igitur non posse, à mediatore, cui venditio commissa fuit, per se loquendo, retinere aliquid de excessu pretij, sed totum integrum Dominio esse consignandum, ut rectè animadvertit *L. essus ex Sylvestro l. 2. de iustitia cap. 21. dub. 19.* per accidens tamen in quibusdam eventibus licet id fieri possit, ut si ipse mediator propter onus vendendi stipendium non habuerit, nec gratis officium hoc exerceat adsumpserit, nec gratis peragendum, expressè, aut tacite cum Domino convenierit, vel si valde extraordinarium adhibuerit diligentiam, ut carius pretio taxato ab ipso Domino, venderet rem illam sibi commissam, quia tunc labor iste extraordinarius esset mercede dignus, proinde iuste ipse mediator posset aliquid ex excessu pretij sibi applicare, videlicet, quanti æstimaretur labor, aut diligentia illa extraordinaria. Deniq; si Paulus mediator sibi emeret rem traditam à Petro pro pretio taxato, & postea sua industria plus eandem rem alijs venderet, tunc absq; dubio totum pretium ipsi Paulo acquireretur. Quia, ut suam, posita tali emptione, & non Petri mercede, vendidisset rem illam. His autem, de quibus nulla apud Doctores est ambiguitas, præsuppositis; punctum difficultatis, pro ut ad nos spectat; con-

sistit, quando omnibus perpensis, mediator, nempe, Paulus, dubitat, an rem illam suo, an potius Petri nomine maiori illo pretio vendiderit.

Casum hunc proponit *Cardinalis Delugo* *tom. secundo de iustitia, disputatione vigesima sexta, sess. nona, numero 151.* † Et ex coniecturis illum decidit. Primum enim tale adducit iudicium, scilicet, si mediator animum habebat excessum illum sibi retinere, signum est implicite intentionem habuisse rem illam suo nomine vendere, quod tali discussu videtur probari posse: eo ipso, quod Paulus mediator voluntatem habuit lucrum illud sibi applicare, habuit pariter, implicite saltem, animum id facere meliorem modo, quod posset, atque adeo intentionem ponendi omnia, quæ erant necessaria ad hunc finem, ad quem cum fuerit inter alia necessarium, suo proprio nomine rem illam vendere, præsumendum est totum hoc voluisse: præter hæc coniecturam, aliam proponit *Delugo*, cui adhærecere videtur, & inquit, eam esse à posteriori, nempe, si mediator, cui commissæ fuit venditio, eo semper animo fuit, ut si antequam res ad alium transiisset emptorem, casu perisset non sibi, sed Petro, tunc signum est non fuisse in Paulo mediatorem voluntatem sibi emendi rem illam, alioquin periculum fortiter debuisset esse ipsius Pauli, & non Petri: contra verò si ipse Paulus gratia animo, ut res ipsi, & non Petro perisset, signum fuisset intentionem emendi rem illam, ut eam alteri tanquam suam reuenderet, debet igitur mediator diligenter interrogari de animo, quem habuit, eum colligendo per hæc coniecturas petendo, an talis fuerit voluntas, ut si res illa casu, vel alio infortunio perisset, pretium taxatum Petro solisset, & si hoc asserat lucrum censendum erit ipsi acquisitum, si verò neget, tunc signum est non habuisse intentionem sibi emendi, sed latentè absq; titulo retinendi excessum illum pretii de re aliena, & ideo deberet totum integrum pretium Petro solvere, tanquam vero Domino. Hæc, & similia vidit *Delugo*, hanc ponderans difficultatem.

Ceterum mihi videtur hanc opinionem quibusdam alijs, & moderationibus esse explicandam.

Dico igitur primo, venditorem peractam fuisse nomine mediatoris, nempe, Pauli, & non Petri mandantis, cum sit quid factum, & tendat hæc venditio in eundem Petri, & debere esse præiudicium eiusdem Petri, & debere efficacissimas præsumptionibus probari, illam autem esse coniecturam, quas *Cardinalis* adducit ita retinere, ut ponatur, esse sufficientes res non esse ad præsumendam emptionem, ex parte Pauli mediatoris, nam præventè possent ex alijs diversis capitibus (primo enim quæ sita est in voluntate retinendi lucrum esse poterit, vel ex malitia, & cupiditate, vel ignorantiâ) agnovi enim aliquos, qui pungebant absq; scrupulo excessum pretii retinere.

posse à mediatore, quoniam confitebant esse, semper fructum indultit, Secunda autem, coniectura fundata in voluntate patiendi, vel non patiendi damnum resultant ex interitu rei, potius coniugi cum utraque voluntate contraria, nam cum voluntate emendi, & proprio nomine vendendi, fiat vt ex ignorantia mediator iudicet facultatem habere, non obstante tali emptione, mutandi intentionem, antequam pretium soluat Petri mandanti, videlicet, si res pereat, periculum stare pro ipso Petro: Rursus cum voluntate non emendi, & coniectura erronea, poterit mediator existimare rem sibi traditam stare ad sui periculum, si pereat, cum ergo coniectura predicta ex varijs capitibus esse queant, ad hoc dum adest dubium, non possumus determinatum iudicium ferre, eas esse ex emptione facta à mediatore, an verò ex venditione facta nomine Petri mandantis; fateor tamen, per predictas coniecturas aliqualem generari presumptionem pro emptione, & venditione mediatoris nomine facta, at presumptionem efficacem, & solidam, quae casus iudicium moraliter certum de emptione, & venditione predicta, oportet alijs adminiculis fulciri.

Dico secundò, † Ad hoc, vt presumatur contractus emptionis à mediatore Paulo iustus, ac proinde subsequens contractus venditionis, nomine ipsius celebratus, nonnulli concurrere debent conditiones ex parte mediatoris. Hæc autem ita sunt; prima est rectitudo conscientie, secundum quam presumitur ab ipso mediatore nolle alienum. Secunda est notitia, per quam sciat hanc veritatem, scilicet, totum pretium, per se loquendo, solvendum esse mandanti, exceptis quibusdam casibus superius expressis, & si hoc ignoretur, non possumus in dubio determinatè presumere voluntatem retinendi pretium esse ex voluntate emendi rem, eamque nomine proprio vendendi, cum possit ex alia causa provenire. Tertia valde notanda, est, vt ipse mediator, eo tempore, quo distribuit rem, commensuram sit potestati numerata propterea cum sibi emere, & pretium solvere mandanti, nam si tunc impotens fuerit, non debet proximi voluntati emendi, quia esset de actione moraliter impossibili; immò esset voluntas exercendæ actionem illicitam, & contra iustitiam in præiudicium mandantis, qui vendere rem suam voluit, vt ex illa pretium haberet; Nequidquam mediator em in tali casu non possit non esse potestatem ad solvendum pretium, quia proprio nomine exercere illam alteri plus vendens, poterit ex pretio habito sumere illum taxatum, & mandanti debitum; ne dicas, inquam, hoc, quia potentia, aut impotentia ad solvendum pretium est in ipso Paulo mediatore attendenda pro eo momento, quo Petrus mandans, sibi habet ad pretium suæ mercis recipiendum, hoc suum momentum tunc est, quando Paulus mediator contractum emptionis perficit inter

ipsum, & Petrum, & hoc est manifestum, quoniam in eodem momento, quo merces transeunt in dominium emptoris, incipit venditor ius habere in pretium illarum mercium, at si pro momento supponatur in Paulo emptore impotentia ad solvendum pretium, ficta erit emptio, & consequenter ficta venditio, quæ dicitur fieri à Paulo suo proprio nomine, hæc enim fundatur in eo, quod merces sint sub dominio Pauli, quod tamen esse non potest, si ficta erit emptio, & quamvis duratio huius impotentie sit brevissima; cum cesset per venditionem ab ipso Paulo factam, atque adeo non videatur in considerationem venire posse; nihilominus si spectetur in ordine ad talem determinatum effectum, existimandum erit magni ponderis, in quantum ipsa possit nullum valorem habere possunt subsequentes contractus emptionis, & venditionis, & patitur impeditur acquisitio iuris acquirendi à Paulo lucrum, seu illius excessum pretij, videlicet, in vnum aureum supra decimum, ad quem ius habet Petrus, contra verò posita potentia in Paulo ad solvendum, & valorem habere possunt contractus illi, & nullum est impedimentum quin ipse Paulus ius acquirat ad lucrum illud, non erit igitur impotentia ista ex parte Pauli, quamvis esset momentanea, levis considerationis; & ideo licet Petrus nullum passurus esset damnum, considerando identissimam illam mercom ad habendum pretium suarum mercium, & spectando tamen illam in ordine ad predictos effectus, erit causa damni notabilis, vt explicuimus. Et hæc sunt circumstantiæ, seu adminicula, quibus coniectura predicta à Cardinali posita valeat sufficientem generare presumptionem, quod Paulus mediator voluerit sibi emere merces illas, easque suo proprio nomine alteri vendere, & consequenter licite possit lucrum illud, scilicet decimum tertium aureum sibi applicare, & reliquos decem Petro solvere, deficiente tamen hac vltima con-

ditione, duæ illæ coniecturae insufficientes erunt censæ.

Et hæc omnia probabiliter, nisi fallor, dici possunt pro hac sententia.

§. XXXV.

Prælati bona aliqua acquirens; postea ab intestato moritur, utrum in dubio præsumantur ex redditibus Ecclesiæ, an verò proprii patrimonij acquisita?

S V M M A R I V M.

1. *Prælati habens patrimonialia, & Ecclesiastica bona, ea, qua acquiruntur, præsumuntur acquisita ex redditibus utriusque generis, & ideo diuidenda.*
2. *Si facultas altera erit notabiliter pinguior, diuisio inæqualiter facienda.*
3. *In comparatione bonorum vnius generis cum bonis alterius generis, aliqua sunt detrahenda.*
4. *In dubio, an bona fuerint in Prælati acquisita ante, vel post promotionem, quid iudicandi varid sentiant Doctores.*
5. *In dubio pro Ecclesia est decidendum.*
6. *Idem dicendum etiamsi hæres sit in possessione, si nulla pro ipso concurrat alia contentio.*
7. *Si beneficium Ecclesiasticum erat tenue, & patrimonialia pinguis, bona præsumuntur acquisita ex redditibus patrimonialibus, sed si patrimonium erat exiguum.*

visimilitudo, & præsumptio sit pro vtraque parte æquitas postulat, vt fiat diuisio prædicta in fauorem vtriusque;

Dico secundò, si facultas altera ex prædictis sit notabiliter pinguior, tunc diuisio bonorum acquirentium debet esse inæqualis iuxta proportionem, secundum quam vna facultas alteram excedit, sic docet Panorm. cum loco citato, cum cap. v. vnus de peccul. cleric. nu. 3. v. g. ponamus facultatem patrimonialem esse mille aureos quolibet anno, facultatem verò Ecclesiæ, detractis oneribus, expensisque, vt declarabimus, esse quingentes aureos, sic portio ad iudicanda hæredi debet esse duplò maior ea, quæ ad iudicanda est Successori, vel è cõuerso, si duplò maior erit facultas beneficij, & sic arbitrio Iudicis facienda erit diuisio iuxta proportionem excessus maioris, aut minoris, Dixi, si notabiliter sit pinguior, quia si differentia in excessu sit parua, non erit de illa habenda ratio, & æqualem puto esse diuisionem faciendam, excessum autem esse magni, aut parui momenti, arbitrio prudentis est determinandum omnibus pensatis, & præsertim quantitate, seu valore bonorum acquirentium; In comparatione autem facienda vnius facultatis cù altera, detrahenda sunt ex bonis Ecclesiæ alimenta pro congrua sustentatione Prælati, vt monet Panorm. locis citatis, quantitas autem pro tali sustentatione addi debet patrimonio, quia ad instar bonorum patrimonialium se habet, proinde quantitas patrimonij fiet maior; detrahendæ etiam sunt aliæ expensæ, elemosinæ, quæ factæ sunt, aut verisimiliter erant faciendæ ab ipso Prælati; si enim oppositum non constat, præsumendum est factas fuisse, hæc autem detractæ nõ sunt patrimonio addendæ, quia in alios erant erogandæ, detractis autem modo explicatis his omnibus, faciendæ est comparatio inter vtrū;

Major autè dubitatio erit, si dubium sit, an bona illa acquisita fuerint ante, an verò post promotionem ad prælatum; In hoc casu varia dicunt Auctores, nam aliqui recurrentes ad possessionem aut esse præsumendum pro eo, quia cõs possidet, proinde si hæres inuenitur in possessione talium bonorum, pro ipso erit iudicandum, & Successori in eadem dignitate incumbet onus probandi bona illa fuisse acquisita ex redditibus Ecclesiæ; contra verò si Successori in eadem Prælati possessionem habebit pro ipso, seu pro Ecclesia erit decidendum, & onus probandi ex patrimonio Prælati defuncti fuisse acquisita, incumbet heredi, sic plures apud Menochium, quibus ipse subscribitur lib. 2. de arbit. cap. 2. cap. 195. in fine. Et hoc probari poterit per textum in cap. Nulli dubium, in quo Pontifex decreuit non esse molestiam inferendam cuidam ancillæ legatarie in bonis ab ipsa possessis ratione legati relicti ab Episcopo defuncto, nisi prius constet bona illa fuisse acquisita inuitu Ecclesiæ, & idè etiam ibidem docet Gloss.

Sed alij oppositum sentent, videlicet, pro Ecclesia esse præsumendum non obstante, quod

QUASISSE non raro euenit, nam poterit Episcopus, siue alius Prælati alicuius Ecclesiæ administrationem habens, nonnulla emere, seu lucrari bona, siue itabilia, siue mobilia, & postea abfque testamento ex hæredibus decedere, dubium oritur, an bona illa successiõnẽ ex redditibus præprij, an Ecclesiasticis, & quæ deo dubium sit, an debeantur hæredi, an verò Successori in Prælati.

Dico primò, si Prælati habebat sufficientem facultatem tum proprii patrimonij, tum beneficij Ecclesiastici; in tali casu bona acquisita præsumuntur ex redditibus utriusque generis, proinde esse diuidenda, & vnam portionem assignandam hæredi, alteram verò Successori in eadem dignitate: sic determinat Gloss. cap. est manifeste vers. (probat) de quæst. 1. c. 1. cap. Nulli dubium ead. can. quæst. 1. in fine. Balus in a. ubent. licentiam nu. 3. Roman. cons. 346. num. 4. Socin. Senior. cons. 91. vers. (confirma) sur. & versio lib. 3. Panorm. cap. Cum esles nu. 24. & sequ. de testam. Menoch. de arbit. lib. 3. cent. 2. cap. 195. num. 4. & de præsumpt. lib. 3. cap. 13. num. 5. & alij apud ipsum. Ratio huius conclusionis est manifesta, quia cum re-

hæres sit in possessione actuali: sic plures apud Menochium de præsump. lib. 3. præsumpt. 53. not. hanc autem opinionem fundant eius Sectatores in Authent. licentiam C. de Episc. & Cleric. in illis verbis (Episcopus quæcumque ante Episcopatum probatus fuerit habuisse) quasi dicat, nisi hoc probetur, præsumendum esse pro Ecclesia, quid autem sit determinandum max. aperiam.

Dico tertio, si penfatis omnibus, dubium prætererat, & hinc inde nulla se offert positiva coniectura, neq; pro vna, neq; pro altera parte, & neutra sit in possessione, pro Ecclesia, seu spolio ¶ est decidendum, quia in tali dubio præsumptio Ecclesie fauet, sic præter Authores à Menochio laudatos, tener absolvit hanc sententiam Couarr. de testam. cap. 1. num. 6. Redondas de spolijs quest. 3. §. Quid dicendum à nu. 1. Azor tom. 2. insit. moral. lib. 8. cap. 3. quest. 4. & 12. Filiuccius de spolijs cap. 5. questio 3. & 4. Barb. de potest. Episcop. par. 3. alleg. 114. numero 13.

Probari potest primo per textum cap. 1. de Testam. vbi Pontifex decrevit, vt hæredes cuiusdam Episcopi solum relinquantur ea, quæ cõstitit fuisse in patrimonio eiusdem ante promotionem ad Episcopatum, reliqua dentur Ecclesie, pro qua est præsumptio. Probatur secundo, quia cum manifestum sit Episcopum subieci spolio, nisi ob aliquas conditiones extimar, nẽpẽ caruisse beneficio, fuisse valde tenuis, vel positum fuisse in distributivibus quotidianis, & similes, vel habuisse pingue patrimonium, officium lacrosim, &c. Hæ autem conditiones, cõsint quod facti, & non soleant esse notoria, non præsumuntur, sed debent probari, vt ex Redondas aduertit Filiuccius locis citatis, idcirco præsumptio est pro Ecclesia.

Dico quarto, ¶ quævis hæresis in possessione, & nulla alia conueniat coniectura pro ipso, præsumptio stat pro Ecclesia, vt volunt Authores prædicti, quos citat Menoch. præsumpt. illa 53. quia causa dubietatis oritur ex eo, quod Prælatus tempore promotionis iuentarium propriorum bonorum non confecerit, vt debet iuxta ea, quæ decernuntur in cap. Syracusanò dist. 28. proinde recedendũ ab ijs, quæ secundum ius ipsi præscribuntur, præsumitur fraud, sic Menoch. lib. 1. Barbosa num. 15. & alij apud ipsos. Hæc autem præsumptio fortior est ea, quæ conurgit ex tali possessione.

Dico quinto, ¶ si constat beneficium fuisse tenue, & constat Prælatum esse diuitem ex suo patrimonio, tunc bona illa præsumuntur acquisita ex proprio patrimonio, non ex beneficio, & ideo nisi Successor sit quidam contrarium, hæredi adiudicabuntur. Ofic. vbi Barbosa allegat. cit. num. 14. & alij, quos idem adducit, & contra-rio autem si nullum, aut exiguum constat fuisse ipsius Prælati patrimonium, & ipsium non fuisse inditributum, &c. beneficium autem fuisse sufficiens ad acquirenda illa bona, tunc pro Ecclesia præsumitur; & bona successoris adiudicanda erunt. sic Abbas cap. illo tertio de pe-

cul. Cleric. num. tertio, & capit. cum esset de testamento num. 24.

§. XXXVI.

An acquisita per concubinam, durante concubinato, præsumantur in dubio ex bonis amasij?

SVM MARIVM.

- 1 Præponitur dispositio per legem Quintus Mutius.
- 2 Discrimen in iure habetur inter concubinam, & meretricem.
- 3 Aliqui putant des illas præsumi acquisitas ex bonis amasij.
- 4 Alij oppositum videntur.
- 5 Hæc secunda opinio recipitur ab Authore.
- 6 Instantia in contrarium.
- 7 Soluitur instantia prædicta.
- 8 Diluuntur argumenta pro priori sententia adducta.

DIFFICULTATEM hanc proponunt Doctores, supponendo ¶ l. Quintus Mutius ff. de donat. in ter virum, & vxorem, ibi enim Ius disponit bona per vxorem acquisita, cõstante matrimonio, præsumi ex bonis mariti, & hoc ad vitandum turpis questus suspitionem, quam lex ista plures admittit exceptiones, & cõtrarias præsumptiones, per quas bona præsumuntur ab vxore acquisita, & non per turpem questum, supponendo autem legem hanc, inquirunt Doctores, an in casibus, in quibus acquisita præsumuntur ex bonis viri, eodem iure hoc ipsum præsumi debet de bonis per concubinam acquisitis. Vt autem nominis equiuocationem tollamus, aduertendum est in iure ciuili discrimen haberi inter concubinam, & meretricem; per concubinam enim eam intelligit furistæ, quæ in eadem domo Amasij retinetur affectu veluti maritali, vt notat Barb. in l. concubinam ff. de concub. & alij scribentes in l. si qua illustri C. ad Orphanatum, & ideo secundum Ius ciuile habetur talis mulier, vt honesta, ita aduertit Menoch. de præsump. lib. 3. præsump. 3. num. 8. Meretrix dicitur illa, quæ cum vijsi dissenterit coit. sic idem Menoch. n. 12. Hoc autem posito, insurgit difficultas, quid in dubio est præsumendum, & iudicandum, quando veritas minime constat, an acquisita, durante concubinato, iudicanda sint ex bonis Amasij acce-ne?

- 1 Sunt due sententia, quarum primam defendit Menochius ibidem. Mascardus de probat. concl.

concl. 30. num. 3. ampliat. 1. afferentes, res illas
 3. præsumi acquisitas ꝑ ex bonis amassis, idq; probant eodem argumento, quod hoc ipsum de bonis ab vxore acquisitis probari solet; & intendunt, illam Quintus Mutius, extendi ad hunc casum, quia eadem videtur ratio de vxore, & concubina in re hac, præsunt enim, ius quantum fieri potest, honestatem, idcoq; prælumendum acquisita per concubinam esse acquisita ex bonis amassis, vitat suspicionem, qua aliquis iudicare posset, concubinam sui corporis copiam alijs fecisse; proinde vitando suspicionem hæc, vitat consequentem suspicionem turpioris questus. Hanc eandem sententiam confirmant prædicti Authores ex Baldo id ipsum sentiente in l. p. c. de nat. lib. & in l. Cum oportet num. 12. c. de Bonis, quæ lib. & alijs luris consultis, quos ipsi pro hac sententia adducunt. Secundo confirmat Menochius ex l. illa 1. §. ipsas. vbi statuitur, quod si bona aliqua sint quaerita mulieri, quæ non vxor, sed concubina Senatoris sit, reddantur viro, & tunc mulier neget ea quaerivisse ab Amatio, tormentis subiiciatur. Ex isto loco colligit Menochius prælumi debere res illas esse ex bonis viri.

4. Secunda autem sententia ꝑ est opposita, negat enim eandem esse actionem vxoris, & concubinæ, proinde casum præsentem non comprehendit sub lege Quinto c. 6. Sic Alciatus tra. de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 26. Parisius conf. 80. n. 23. lib. 1. quibus subicitur Aegidius Lufitanus tra. de iure. & privilegij honestatis ar. 13. num. 8. §. Nec sicut, & denique. Authores autem huius sectæ opinionis varijs argumentis conantur suam suadere sententiam, respondentes ad contraria, vt videbimus.

5. Dicendum igitur est. Quomodo prima sententia auctoritate eorum, quæ iam defendunt, sit probabilis, ꝑ probabiliorum consensu secundam, & ducor ad illam sustinendam eadem ratione, quam Iuris consulti attendunt in l. illa, Quintus, in tantum enim lex præsumit bona ab vxore acquisita tempore matrimonij esse à viro, in quantum prætendit vitare suspicionem turpiter lucriri vxore, at in casu nostro si præsumeret bona acquisita à concubina tempore concubinatus esse à concubinario, non solum non vitaret malam illam suspicionem, sed eam potius introduceret, & foveret, proinde enim est præsumere bona illa esse à concubinario, ac esse ex turpi questu, donatio enim facta à concubinario ipsi concubinæ est turpis, igitur cum lex ista tendat ad fugiendam suspicionem turpiter lucriri, non poterit præsumere bona acquisita esse ab illo, a quo turpiter acquiruntur; sam pro honestate potius, quam pro inhonestate, dum non constat veritas, præsumendum erit, vt communiter notat Doctores, & traditur ad Mascardo de probat. concl. 1066. num. 3. & 1800. num. 41. & Menoch. lib. 2. de arbitr. cent. 1. cas. 89. nu. 23. & alij apud eisdem.

6. Dicemus nisi ꝑ præsumatur bona illa esse donata à concubinario, debere tamen præsumere esse ab alijs amassis, ac proinde erit præsumptio

turpioris questus eo, qui interuenit in donatio, ne facta à concubinario, idcirco cum nequeat lex vitare præsumptionem turpis lucriri, præsumit illud, quod est minus turpe, igitur falsum, est, quod à nobis assertum fuit, videlicet, si dicamus casum hunc comprehendit sub lege Quintus Mutius, &c. causari suspicionem turpis questus, falsum, inquit, hoc est, quia non introducimus talem suspicionem, sed vitamus suspicionem maioris turpitudinis.

7. Respondeo, ꝑ negando assumptum, nõ rectè enim inferitur vna præsumptio ex negatione alterius, quia lex non oportet, vt semper præsumat, cum poterit nihil præsumere, & idè dico quod non præsumit bona esse donata à concubinario, propter hoc non præsumit esse ab alijs amassis; coniectura autem ista non est à lege, sed ab homine; neq; ex hoc præciso capite cogitur concubina ad ostendendum titulum, quo bona illa possidet, quia nemo cogitur ad aperendum titulum suæ possessionis, nisi in petitione hæreditatis, vt statuitur per l. extim. l. Cogi. c. de petitione hæreditatis §. 1.

8. ꝑ Ad primam rationem in contrarijs respondeo, verum esse à iure præsumi, quantum fieri permittitur, honestatem, & non præsumendo bona illa concubinae esse ab alijs amassis, vitare suspicionem turpissimi questus; ac ex hoc non rectè inferitur, quod debeat præsumere esse ex bonis concubinarum, cum possit nihil ab ipso iure præsumi.

Ad secundam ex l. 1. c. de nat. lib. rectè responderet Aegidius, num. 10. ex illo textu potius aliquid in fauorem nostræ sententiæ colligi, quàm in fauorem oppositæ, quia si textus disponit concubinam negantem esse torquendam, manifestè per hoc ostendit, non interuenire præsumptionem Iuris, quæ est de iure, quæ plenam faciat probationem, non erat opus tormentis ad veritatem indagandam. Adde quod inter alios effectus præsumptionis Iuris est trāsferre onus probandi oppositum in aduersarium, releuando à tali onere illum, pro quo stat præsumptio, & idè Menoch. lib. 1. præsumpt. quest. 36. num. 8. ex communi, inquit; per Iuris præsumptionem fieri probationem claram, & euidētē, proinde si concubina negans ab amassis bona illa acquisita fuisse, tormentis subiicitur, vt veritas fiat manifestè, igitur dispositio illius legis non procedit ex præsumptione iuris, sed hominis, que potuit esse talis, vt moueret intellectum Iudicis ad torquendam concubinam illam.

S. XXXVII,

In publicis Comitijis si quis ex suffragatoribus ambigat, an suffragium suum, ante, vel post aliorum iniuriosas conclusionum puncta, latum fuerit, sit ne ad restitutionem aliquam astringendus?

SUMMARIUM.

- 1 Sermo est de suffragijs secreto ferendis.
- 2 Ita dubitantem eximi ab obligatione restituendi, autem aliqui.
- 3 Oppositum docent alij putantes, teneri integre restituere.
- 4 Ad partem pro ratione dubij hesitantem obligari, censent nonnulli.
- 5 Hanc sententiam recipit Author.
- 6 Soluitur quedam emergens difficultas.

QVAESITVM procedit, quando in Comitijis suffragia secreto deferuntur, si enim publice darentur, ratio dubitandi omnino cessaret, quia vniuscuique eorum in vnum conuenientiam, numerum vocum, atque definitiua sententiam manifeste deprehenderet: & loquimur ergo quando per secretum scrutinium singulorum vota accipiuntur, casus autem sic formari potest; proponatur E. G. impositio alicuius tributi, & tales concurrant circumstantiæ, vt prudenter iniuriam iudicari debeat, suffragatores vero sint quinquaginta, quorum vota ad concludendum, supra medietatem esse oportet, nempe sex sua pra viginti, Titius sit vnus ex iis, qui suffragium tulit, & dubitet, an suum suffragium latum fuerit ante, vel post numerum requisitum ad tributum illud stabiliendum, videlicet, absoluto nec ne vigesimo sexto puncto. iste est casus, in quo quaerimus, quodnam iudicium sit ferendum, stante dubio illo dictamine Titij.

Prima sententia eximit Titium ab onere restituendi, quia cum non sit erraturo, an suffragium ab ipso latum fuerit efficax, nec ne, in dubijs melior erit conditio possidentis; ita Ferdinandus Rebellius de oblig. inst. lib. 2. quest. 14. sec. 5. in fine. Iacobus Gordonus in Theol. Moral. tom. 1. lib. 5. quest. 6. cap. 2. num. 13. Diana par. 4. tract. 3. resol. 63. Nolo hic praetermittere Caramellis sententiam, qui lib. 3. de dist. conse. disp. 3. quest. 24. num. 2476. casum proponens, illum non admittit, & ad ius, putare se in errore incidere, si illum admittens, recederet ab opinione Dianæ, & hoc, quia dubitans est in possessione sup pecuniam, & restituere non

cogitur, nisi obligatio sit luce clarior: Ceterum postea videtur omnes suffragatores simul condemnare ad restituendum, & sic eius sententia, facta illa hypothesi, mihi est obscura.

Secunda autem sententia pro oppositum docet, videlicet in casu praedicto sic hesitantem esse astringendum ad restitutionem, ita docet Petrus a Nauarra lib. 3. de restitut. cap. 4. nu. 39. Per. (Tum enim postremus) licet num. 58. videtur contrarium docere, vt adnotauit Rebellius, qui non recte loc. cit. ait, hanc opinionem, quam sequitur ipse Petrus a Nauarra, contradicere communi opinioni, cum plures sint Authores pro hac, quam pro alia sententia, quam ipse Rebellius tuetur. eam enim docent Salomus in 2. 2. quest. 62. art. 7. controu. 1. §. de consentiente concl. vltima Sayrus in Clauis Regia lib. 10. cap. 9. concl. 2. Azor par. 3. lib. 4. cap. 12. ver. (Iloc totum) Barthol. a S. Faustino specul. consef. disp. 4. quest. 83. nu. 6. Bonacina de restitut. disp. 1. quest. 2. pun. 8. num. 5. Franciscus Amicus de inst. disp. 39. sect. 1. num. 14. Trullench. lib. 7. in decal. c. 13. dub. 2. §. 2. n. 3. Est eadem sententia debent esse omnes, qui volunt, etiam si numerus suffragiorum sit completus, & consequenter iniustum tributum sit iam decretum, posteriores, qui inique dispositioni consentiunt, teneri etiam ad restitutionem, quia constant vniam adequatam causam, cuius nomine fit executio: Sic Medina Cod. de restit. 7. ad 8. Corduba in summa quest. 191. Aragonius de inst. in quest. 62. S. Thom. art. 9. post primum Corollarium, & alij: quamuis non desinat, qualem excusent suffragatores, quando vota publice dantur, & priora sunt sufficientia ad concludendum; posteriores vero suffragatores, si nihil proficere valeant, licet peccent consentientes; nihilominus non censentur cassi, inique sententis; sed quicquid sit de hoc, facis erit quamplures pro hac sententia haberi Authores; proinde non recte Rebellius dicit esse contra communem.

Tertia sententia referri poterit, quam defendit Cardinalis Delugotom. de inst. disp. 19. sect. 4. num. 22. postquam enim proposuit casum num. 20. & de se disparitate vniam, & anter consilium, & suffragia, afferit illa dubia praedicta non esse possessionem, aut preemptionem alicuiam pro efficacia suffragij; & ad hoc suadendum supponit, aliqua suffragia ex illis nihil damni intulisse; fuerunt enim superflua, proinde non esse maiorem rationem ad iudicandum de his, quam de illis, ex quibus colligitur, qui suffragium tulit, videri in possessione, atque ad hoc sic procedere primam opinionem, quae excusat suffragatores hunc quod confirmat a pari; ex iis, quae dixerat ex Patre dubio, quando duo casus vna, eademque muliere rem haberent, & de quo nos supra §. 21. Tandem concludit cum Molina tom. 3. disp. 73. num. 6. videlicet, si dubium extat, an suo suffragio quia causa fuerit danti, seu inique dispositionis, esse obligandum ad partem restitutam pro ratione, & in iustitia dubij.

Dicendum est hanc tertiam sententiam recte explicatam mihi satis probabiliter videri, videlicet, iniuste suffragantem, cum anceps maneat, an suo suffragio concurrat, nec ne, ad compleendum numerum requisitum pro imponendo iniusto tributo contra communitatem, non debere omnino liberari, neque totaliter damnari, sed obstringi ad solvendum partem iniusti damni pro mensura debij arbitrio prudenti razandam. Prima autem pars probatur. Titius v. g. dubius suffragator sufficientem dedie causam, v. g. una cum alijs iniustum concluderet tributum, quod de facto conclusum fuit, & quamvis dubitatio sit, num compleverit, nec ne, requisitum numerum, nihilominus cum contra presumptionem habeat, onus probandi oppositum ipsi incumbit: & dum id non probat, presumpcio contraria non sinit eum omnino liberari. Probatur etiam patente quadammodo, ponatur constare aliquem ex tribus, quorum quilibet causam sufficientem dederit damnum iniustum intulisse contra Sortem, & unusquisque illorum ambigeret, an damnum illud vere se intulisse fuerit vi causæ ab ipso dubitante applicatae, omnes res sic habitantes tenerentur pro dubij quantitate refarcire damnum, quod Socrates passus fuit; distantiam enim videtur recte rationi illos omnino eximere ab onere restituendi, sefo remanente iure, quod Socrates innocens habebat, cum certum sit, ab uno ex illis tribus iniustum fuisse, & singulos culpabilem fuisse causam talis incertitudinis, delictum committentes.

Secunda vero pars facile suadetur, quia cum in delicto omnes tres sint partes, & nulla ex tertia maior ratio, cur potius vni, quam alteri integram restitutionis onus imponatur, ratioabilis erit, ut singuli pro rata grauentur. Pars autem ista intelligi debet, quando singuli non concurrerint ex condicto ad causam damnificantem applicandam, sed casu sine illa multa suasionis aut cooperatione, si enim iniustum se excusaverint, & ad hoc simul conspiraverint, in solidum obligantur, ad refarcendum damnum intulatum.

Nostri hac sententiam ex illo scripto probat Cardinalis Delugo, cuius dictum est placet hic referre, † & aliquantum expendere, docet enim ipse se. cit. post. num. 22. ver. (Ad huc tamen). quod licet debijum sit, an tuo suffragio damnus principalis intuleris, nihilominus certum est alicuius damni causam fuisse ei contra quem dedisti suffragium; saltem enim laxasti ius, quod ille habebat ad exigendam compensationem à certo damnificatore, quoniam si fuissent sola suffragia necessaria ad damnum inferendum, haberetur certus debitor; omnes enim iniuste suffragantes obligantur ad illud integrè refarcendum, quia manifestum est damni causam fuisse; sed cum suffragia affirmativa plura fuerint super ea, que erant necessaria, incertitudo resultat, num priores suffragantes fuerint, nec ne, causa damnificante igitur tali incertitudine, ad eorum restitutionem minime obligari possunt, & hoc po-

sterior, qui etiam dedie contrarium, nempe, affirmativum suffragium, cum huius incertitudinis fuerit causa, erit obligatus ad refarcendum quantum valet incertitudo ista, seu quantum priores suffragantes minus reddidit; sic ferè discit Delugo, ut autem eius discursus clarior apparat, appono exemplum, quod ipsi met. Authori fauet.

Sint v. g. quinquaginta, qui ius suffragij habebant, & agatur de tributo contra communitatem iniuste imponendo, ad quod concludendum numerus suffragiorum, medietatem excedens requiritur, qui in exemplo posito erit ad minus sex supra viginti, & ponamus id, quod verisimiliter cucurrit, solet in huiusmodi communitatibus, partium in medijs, partium denique ultimis, v. g. in posito quinquagenario quinquages continetur numerus denarius, & ex his sex pro singulis primis quatuor denarijs; tres vero in ultimo denario affirmet, atque adeo valet affirmativa fiat viginti septem, & consequenter cum excessum supra medietatem habeamus, conclusum erit tributum, & praterea vigesimum septimum suffragium sit ad Titio, qui in quadagesimo tertio loco con siderat. His presuppositis, in Titio duo consideramus, primo, ambiguitatem illam, que est fundamentum huius questus; ipse enim poterit dubitare, an suo suffragio compleverit numerum vigesimum sextum, an vero compleverit suppletur; & sic conceditur locus questus à nobis posito: Secundo consideramus à Titio, cuius suffragium est vigesimum septimum, causam tam fuisse incertitudinem in alijs; nam omnes, qui sunt in quarto, & quinto denario, & partium in tertio, qui affirmativum dederunt suffragium possunt singuli dubitare, num suo suffragio compleverint, an vero supplerint numerum necessarium ad concludendum tributum, quicum in primo, & secundo denario sint viginti considerantes, quibus si addatur sex ex tertio denario, habebitur numerus sufficiens; idcirco reliqui in tertio, & tertones in quarto, & quinto, qui affirmativè suffragari sūt, merito hesitare possunt de ipsorum seu suorum, seu an compleverint, an vero supplerint completum numerum necessarium; & sic seorsum, & diminutum contra eosdem duobus numeris communitatis; causa autem huius incertitudinis sanè fuit illud vigesimum septimum suffragium Titij, si autem ipse affirmativum non dedisset, remansisset solum viginti sex concurrentes, qui certi fuissent de damno ab ipsis intulato, atque adeo de in solidum obligatione, ad restituendum. Talis igitur, hoc simili exemplo dilucidare possumus discursum, & rationem huius Authoris, que tamens optima foret, sed cum in alijs casibus eam de sufficientem inveniam, † nequaquam mihi placere poterit: Ut autem hoc ostendam, sermo huiusmodi casum. Ponamus vigintifex illa suffragia affirmativa lata fuisse à primis vigintifex

con-

confidentibus, tunc superueniente alio simili suffragio, quod est vigesimum septimum, in prioribus suffragantibus minimè causari poterit incertitudo aliqua de eorum voto, & influxu in damnum communitatis; cum enim ipsi constet proprium suffragium, & sciant esse priores, & numerum illum sufficientem, nempe vigesimum sextum, in casu isto, quem posuimus, non potuisse primò causari, nisi ab ipsis, qui in comitijs sunt primi confidentes, nequeunt incertitudinem habere de influxu ad complendam causam adequatam damni, & de propria ipsorum in solidum obligatione, & consequenter manente in ipsis obligatione, illzsum remanebit ius in communitate contra eosdem: In tali igitur casu, aut in alio simili, qui non est impossibilis, quid. Auctor responderè possit, ignoro; Peto enim, est ne Titius omninò eximendus, vel iuxta ipsius Auctoritatem sententiam, ad partem damni obligandus? Si Auctor primum eligat membrum, eius conclusio vniuersalis falsificabitur, quia, non obstante dubio de influxu suffragij, liberat dubitantem: Si verò cupiens vitare Charybdim, eligat secundum membrum, in Scyllam incidet, quia non poterit iuxta sua principia vi huius rationis Titium hæsitantem ad partem obligare, cum rationem illam deficientem inueniat, quæ in casu exposito incertitudinem illam causare nequit, non solum in primis viginti sex confidentibus, verum etiam in quolibet ex illis; nam dato, quòd numerus necessarius non compleatur ex primis, sed etiam ex vicinis nihilominus quilibet ex prioribus ante vigesimum septimum, necessariò concurrat ad complendum numerum requisitum, quo impleto, nequit dubitare de suo influxu, & quòd fuerit ex illis, qui primò causam damni compleuerint, proinde in his omnibus, & etiam in singulis eorum à nullo sequente suffragio incertitudo causari poterit.

Neq; dicas, quòd licet in casu à nobis posito, priores illi suffragantes sint distributivè certi de propria obligatione, ignorat tamen unusquisq; suffragium alterius; notitia enim ista est impertinens ad obligationem hæc astruendam; quemadmodum si quatuor concurrant ad comburendas alienas fegetes, ita tamen, vt in singulis actionem alterius ignorent, sanè propter hoc, non tollitur, quin omnes in solidum obstricti ad resarciendum damnum maneat; nihil igitur iuvat notitia ista mixta, vt omnes in casu nostro, reipublicæ maneat obstricti.

Neq; recurras ad dubij, quod poterat emergere in vnoquoq; ex primis suffragantibus, videlicet, possit unusquisq; dubitare, an numerus sufficienti completus nec ne fuerit ex posterioribus; ne recurras, inquam, ad hoc, quia vt communiter docent Auctores, qui primò damnus iniactum ponit, obligabitur ad totum, quamvis potentem fuisse (sciat ab alio postea superueniente, quòd etiam asserit ipse Delugo disp. cit. s. 1. num. 16. Ex quo principio asserunt Doctores hæc aliud, nempe eos qui in publicis co-

mitijs sunt priores, & concludat aliquid iniactum, obstringi ad integram restitutionem; quamvis sciat, à posterioribus illud ipsum fore concludendum, secus autem de posterioribus, nam licet concurrentes peccent, non obligantur tamen ad restitutionem, quia inueniunt iam conclusam iniactum impositionem, nisi alia via eam impedire possint; Sic idem Delugo ibidem nu. 17. & seq. plures laudans.

Demù ne recurras ad incertitudinem in foro externo, tum quia nos agimus de foro interno, tum etiam quia quocumque casu posito, quando suffragia secretò dantur, semper in foro externo est incertitudo in ordine ad omnes suffragantes distributivè sumptos; tum deniq; quia communitas, quoad forum externum, non videtur actionem habere contra suffragantes, à quibus validè vt supponimus, licet iniactè, tributum impositum fuit, & quia sæpe et plus in tali foro nequeunt dilatare esse motiva iniunctioeris, & manent solidum pro foro conscientie.

Ex his igitur patet, non posse à nobis conclusionem principalem hæc ratione confirmari, cum cadat ab vniuersalitate, & sit detestabilis; factis ergo erunt rationes à nobis allatz ad eam probanda.

Vna tamen mihi se offert dubitatio; Titius dubitans de influxu proprii suffragij in obligandus ad integram restitutionem, casu quo alij similiter dubitantes, imponentes essent ad soluendum.

Respondendo, probabilior emendando partem negatiuam, quia cum contra Titium dubitantem nequisit, neq; vniuersum fuerit egra obligatio, sed solum pars sumptiua, non debet ad hæsitans integram subire onus, ac si esset, aut si esset certus eius iniactus influxus ad tributum iniunctè imponendum.

S. XXXVIII.

Ex officio suffragium ferens de Nouitio ad professionem admittendo, si dubitet, an Monasterio expedit, debeat ne illum reprobare?

S V M M A R I V M.

- 1 Ex officio suffragantem, si dubitet de habilitate nouitij, teneri illum reprobare putauit Caramuel.
- 2 Reijctur opinio ista ab Autore.
- 3 Ex communibus principijs suadet, ut.
- 4 Astringitur dubitans ad veritatem inquirendam, ante quam suffragium ferat.
- 5 Diluitur ratio Caramueli.

6 Soluitur obiectio ex Tridentino.

VI ex officio fert suffragium, & de habilitate Nouitii anceps sit, ꝑ teneri ad illum reprobandum existimauit Caramuel in regula S. Benedicti cap. 60. nu. 470. concl. 18. & hoc probat,

quia maior est obligatio, quam Religiosus habet erga suam Religionem, quam erga Nouitium illum; proinde ne tota communitas religiosa exponatur periculo retinendi personam inhabilem; in hoc dubio erit preferenda, & si Religiosus approbare Nouitium huc, et si filius de gener sui Monasterij tandem concludit, si post annum Nouitiatum non condest habitus Nouitij, vel debet remanere adhuc Nouitius vsq; dum ambiguitas illa expellatur, vel est dimittendus. Hæc est Caramuelis opinio, quam apud alios exagitationem non reperio.

2 Dicendum est primo, ꝑ non posse absque iniustitia à Religioso solum dubitante de habilitate Nouitij ferri suffragium, per quod possit reprobandi Nouitium illum, ne ad professionem admittatur; conclusionem hæc quamuis sub his terminis apud Doctores inuenire minime poterim, quia neminem hæcenus vidi de hoc puto in particulari agentem præter Caramuelem;

3 nihilominus eius veritatem ostendam ꝑ ex communibus Principijs, & maxime illi fauet doctrina, quam tradit Pater Suarez tom. 3. de relig. lib. 5. cap. 10. nu. 14. tractans de inquisitione facienda pro receptione Religiosi ad habitum, & professionem iuxta Constitutionem Sixti V. & omnino est legendus. Probat autem conclusio tali pacto, suffragiū continens mendacium grauius perniciosius contra eum, de quo agitur, absque iniustitia ferri non potest, tale est suffragiū, per quod Religiosus dubitans de habilitate Nouitij, illum à professione potissime reprobandus absque iniustitia ferri non potest: sola maior probatio indiget, maior. ne, & consequentia sunt ex se manifesta; probatur autem minor, Suffragium reprobatiuū, ne quis obtineat dignitatem aliquam, gradum &c. imponat in eo, qui ipsum suffragium dat, iudicium, per quod iudicetur in persona reprobanda reperi detectum, seu impedimentum prohibens promotionem ad dignitatem, gradum &c. Et hoc patet ex terminis. At in casu nostro suffragium illud contineret tale mendacium, ergo, &c. patet maior, minor autem huius vltimi argumenti ostenditur, quæ, vt supponimus.

Religiosus ferens suffragium, non habet tale iudicium, cum supponatur solum dubitare de habilitate Nouitij; igitur si leg. suffragium reprobatiuum contra Nouitium, de cuius idoneitate ambigit, ferret suffragium cum tunc mendacium grauius perniciosius contra Nouitium, de quo agitur.

4 Dicendum est secundo. In casu prædicto Religiosus ita anceps, antequam proprium suffragium ferat, ꝑ debet diligenter inuestigare conditiones, & qualitates illius Nouitij, quæ

sunt materia, de qua dandum est suffragium, & suspendere interim sententiam, ne temerè proferatur, vel denique si tempus id non permittat, debet Religiosus sub dubio suo in scriptis, siue in voce proprium sententiam alii, qui suffragietur, aut Superiori cum sinceritate manifestare.

5 Ad rationem autem, cui iriatur Caramuel, ꝑ respondendo, quod quibus maior sit obligatio, qua Religiosus erga propriam Religionem obstringatur, quam erga Nouitium, hoc autem esse intelligendum, quando reliqua sunt paria, & res est omnino integra, ideoque si ageretur de Nouitio recipiendo ad Nouitiatum, in dubio non deberent Superiores, aut illi, ad quos spectat eum admittere, nisi prius de eius habilitate eo modo, quo est possibilis, certiores ficerent, & in hoc attendenda erit sententia Patris Suarez loco superius citato. Sed cum Nouitius fuerit admissus, & ipse Nouitiatum peregerit, usquequiuuit, vt ad professionem promoveretur, nisi per ipsum fieret, vel in ipso impedimento inueniatur, incumbit autem Religioso probare defectum, qui promotionem hæc impediat, & dum de eo non cogitat, non potest absque iniustitia Nouitius iste reprobandi, sed ad summum differre promotionem ad tempus rationabile, vt idoneitas illius melius innotescat.

6 Sed potest ꝑ quis obijcere decretum Concilij Tridentini sess. 25. cap. 1. de Reg. obseru. ubi præcipitur Superioribus, vt peracto Nouitiatu, admittant ad professionem Nouitios, qui habiles inueniuntur, aut in Monasterio educantur, igitur stante tali dispositione neque suspensio professio, per quam suspensionem Nouitius nequid mittitur, neque expellitur.

Respondendo Professionem ex declaratione Sacre Congregationis, quam refert Rodriguez in questione regul. tom. 3. quest. 17. artic. 10. differri posse ob aliquam rationabilem causam, vt si oblatret infirmitas ipsius Nouitij, vel si in probatione minus satisfecerit, &c. vide Petrus Aratus in manual. regul. tom. 1. lib. 1. in inst. tract. 2. cap. 1. quest. 1. & alij.

7 In manual. regul. tom. 1. lib. 1. in inst. tract. 2. cap. 1. quest. 1. & alij.

8 In manual. regul. tom. 1. lib. 1. in inst. tract. 2. cap. 1. quest. 1. & alij.

9 In manual. regul. tom. 1. lib. 1. in inst. tract. 2. cap. 1. quest. 1. & alij.

CAPVT .X

§. II.

Conscientia circa vltimas voluntates obscura, illustratur.

De vltimis voluntatibus, seu dispositionibus, quae fiunt causa mortis, multa essent dicenda, quae tamen omnia non pertinent ad nostrum institutum; Cum intentio nostra solum in praesentia versetur circa ea, quae spectant ad conscientiam dubiam, ex quibus, quae magis in praxi contingunt, & ancipitem reddunt conscientiam, selectiora nonnulla eligemus,

§. I.

Si testamentum careat debita solemnitate, & dubitetur, an testator voluerit conficere testamentum clausum, an vero apertum, vtrum testamentum illud valeat, vt nuncupatiuum?

S V M M A R I V M.

- 1 Si constat Testatoris intentio, ea est seruanda.
- 2 In dubio de mente illius, nuncupatiuum testamentum habebitur.

- S**i constat voluntas testatoris, nempe voluisse in scriptis, seu per testamentum clausum testari, tunc testamentum illud carens solemnitate, non valet vt nuncupatiuum; difficultas autem est, quando de intentione testatoris nihil habetur; dico igitur. in dubio testamentum illud valet, si vt nuncupatiuum, & hanc praesumituisse voluntatem testatoris, ne actus omni modo corrueret; Sic docent plures, quos laudat, & sequitur Sanch. lib. 4. consil. cap. 1. dub. 30. Card. Delugo tom. 2. de iust. dispnt. 24. scilicet.
1. num.
- 23.

Dispositio aliqua, quando non constat, an praesumatur modalis, an vero condicionalis?

S V M M A R I V M.

- 1 Quando res est dubia, dispositio modalis praesumitur, & non condicionalis.
- 2 Maior utilitas resultat ex modalis in ordine ad donatarium.
- 3 Obligatio restituendi quando resultat, modo non adimpleto, remissive declaratur.

- S**i animus, perpenalis omnibus, in dubio maneat, & esse praesumendam modalem, quia utilior est ei, in cuius gratiam sit: Sic Molina de primog. lib. 2. cap. 12. num. 9. Peregrinus de fid. commiss. art. 12. num. 14. Mantica de conuicturis tit. vol. lib. 20. tit. 5. num. 12. & apud ipsos Bart. Bald. Alex. and. & alij in l. cum nota C. de transact. licet alij oppositum sentiant apud eundem Manticanum num. 13. 14.

- 2 Maior si autem utilitas defunctorum ex discriminatione, quod ponunt Doctores inter vtriusque dispositionem, nam & si vtraque futurum respiciat; nihilominus, quando est condicionalis stricte accepta, executio suspenditur, usque dum conditio purificetur; contra vero si est modalis, tunc enim antequam modus adimpleatur, dispositio executioni mandanda est V. G. Titius per suum testamentum legat Sorti centum aureos singulis annis soluendos, vt fiat Sacerdos, dispositio ista, vt pote modalis, non praerequitur actuale Sacerdotium, sed Sortes poterit legatum petere, antequam modus iste adimpleatur, secus autem si dispositio sit condicionalis, vt si legat relicto dicitur vt legat Sorti tot redditus, si vxorem ducat; tunc actualem vxoris ductionem, non poterit Sortes legatum consequi. Discrimen autem illud circa suspensionem executionis, aut non suspensionem ponit Glossa capit. verum de condit. appof. §. (Conditione donatur) versus vide nota. & noster Molina tom. 1. de iust. dispnt. 208. num. 2. Molina lib. 1. de primog. libi cap. 12. num. 4. & capit. 13. d. num. 28. & alij.

- 3 Quando autem, modo non adimpleto, & confurgat nec ne obligatio restituendi legatum acceptum, vide Molinam ea dispnt. 208. d. num. 3. & sequentibus.

§. III.

Legatum pro Missis celebrandis, si nihil exprimat de applicatione, in dubio an presumatur relictum ad solum Dei cultum, an vero applicandum pro anima legantis?

S V M M A R I V M.

- 1 Debet prius voluntas disponentis inquiri.
- 2 Prior opinio libertati Sacerdotis id committit, quando res est dubia.
- 3 Oppositum asseritur ab Authore.
- 4 Dispositio in fine vite presumitur in favorem anime.

RESPONDEO & expendi prius diligenter debent verba dispositionis factæ à Testatore, ut quantum fieri poterit, eius mens colligatur; si autem non obstante tali diligentia remaneat dubia intentio, sunt duæ sententiæ: prima vult esse in libertate & Sacerdotis applicare Missam, pro quo voluerit, & satisfacere sue obligationi, voluntarij testatoris, si celebrat in eodem loco, quem designavit Testator, & hanc sententiam defendit *Marchinus de sacr. Ordin. trakt. 3. capit. 27. num. 7.* & movetur, quia in dubijs melior est conditio possidentis, proinde dum in legato non est expressum onus, non debet legatario imponi, & licet pro hac eadem sententiâ ab ipso citentur *Bartholomæus à S. Fausto lib. 1. de suffrag. quest. 18.* & *Ludovicus à Cruce in Bullam Cruciatæ disp. 3. dub. 19. num. 21.* Non loquuntur tamen expresse de casu nostro, sed solum inquirunt, an quando Sacerdos tenetur celebrare diebus festiuitatis, vel pro cultu Ecclesiæ, vel pro commoditate eius, qui dat elemosinam, aut ut populi audiant Missam; ita vt obligatio sit pro sola presentia, possit aliud stipendium accipere pro facti applicatione, & partem affirmatiuum sequuntur: sed quicquid sit de hac opinione, quam examinare non pertinet ad nostrum institutum; tractari enim solet, dum agitur de celebratione Missarum iuxta *Bullam Urbani VIII.* Quod autem querimus est, an in dubio cum in legato relicto non fuit expressum onus applicandi, presumatur id fuisse intentum à testatore, qui legatum reliquit.

3 Ceterum oppositam sententiam & censo esse amplectendam, videlicet, in tali dubio presumendum esse à Testatore onus applicationis, pro sua anima, intentum fuisse, & hanc opinionem docet *Barboza de officio Parochi cap. 12.*

num. 1. qui citat *Alphonsum de Leone, Fraxinellum, & Homobonnum* aduertentes, vt ipse ait, in dubio legatum non presumi datum, vel relictum pro cultu Ecclesiæ; sed pro applicatione sacrificij, nisi oppositum ex verbis testatoris, vel aliunde clare constet, ratio pro hac sententia desumitur ex communiter accidentibus, quæ est efficax, & fortis presumpcio, vt testatur *Menchius lib. 1. de presump. quest. 18. num. 1.* Communiter autem & præsertim in fine vite presumitur, quod vniuersique rationes disponendis pijs legatis & intendat, id quod magis prodest propriæ salutis, proinde dum testator relinquit legatum pro Missis celebrandis, etiam si non explicet velle pro satisfactione suorum peccatorum Applicationem, tamen hoc implicite presumitur voluisse; & quod ob ignorantiam, vel inaduertentiam id non expressit; ideoque possessio videtur stare pro hoc cætere, quod presumitur, & communiter imponi solet, vt fauorabile ipsi testatoris in dubio autem legatum censetur relictum pro causa fauorabili ipsi testatori leganti, vt recedendo notat *Novatus in præxi miser. Pers. priuil. 20. num. 6.*

§. IV.

Legatum, quod Episcopo relinquitur, an presumatur in dubio relictum intuitu Ecclesiæ, an vero contemplatione ipsius Episcopi?

S V M M A R I V M.

- 1 In intuitu Ecclesiæ presumitur relictum.
 - 2 Legatum presumitur in favorem non affectu beneuolentia in Episcopum, sed in elemosinam.
 - 3 Interdum fallit decisio ista.
- R**ESPONDEO & præsumi relictum intuitu Ecclesiæ, si ab extraneo sit relictum, & non à consanguineo, seu propinquitate expressè disponitur in cap. *Requisiti de testam.* & textus ibi ex prescriptio ne procedit, sic etiam docet *Maria de consuet. 71. vol. lib. 6. tit. 12. num. 4.* *Novatus in præxi priuil. miser. Pers. priuil. 20. num. 3.* *Marcardus de prob. concl. 968. num. 2.* & alij apud ipsos. Presumptio autem in tali dubio oritur ex eo, quod legatum censetur relictum non affectu beneuolentia in Episcopum, sed elemosinæ, proinde intuitu Ecclesiæ, & non personæ. At si testator est consanguineus, legatum censetur relictum intuitu Episcopi.
- 3 Fallit autem & decisio ista, quando ex qualitate rei legatæ aliud colligitur; & idèd si legatum

rum sitialis, patens, vel quid simile, tunc etiam si testator sit consanguineus ratione materie legatae, praesumitur legatum fuisse intuitu Ecclesiae; contra vero si legatum erant canes, falcones, &c. tunc praesumitur intuitu personae factum, etiam si testator sit extraneus, sic asserit *Mantica loc. cit.* & idem quamplures Doctores asserunt de legato relicto Canonici, quos citat, & sequitur *Negarius ibidem num. 4.* licet alij, inter quos *Mantica lib. 8. tit. 12. d. num. 21.* velint praesumi relictum intuitu ipsorum Canoniceorum.

§. V.

Testator euidam determinato pauperi decem legavit aureos, si pauper ille obeat, teneatur ne haeres legatum alteri pauperi erogare?

S V M M A R I V M.

1 Si legatum est pium favore animae praesumitur factum, & solvendum ab haerede.

2 Si contrarium colligitur ex coniecturis, liberabitur haeres.

SI legatum illud erit pium & praesumi relictum pro anima, & per consequens haeres tenebitur alteri pauperi illud solvere: sic docet Sanchez ex Baldo, *Paenorm. & alij lib. 4. in decal. cap. 11. nu. 37.* & Molina tom. 1. de iust. art. 249. nu. 10. nam hoc est favorabilis ipsi testatori; neque obstat electio illius pauperis in individuo, quia potuit id contingere ex eo, quod testatori notus fuerit talis pauper, vel ob aliam causam. Ex ratio est, quia legatum pium praesumitur factum in beneficium animae ipsius testatoris, proinde designatio talis pauperis demonstrativae, & non taxativae praesumitur. Si vero ex circumstantiis colligitur relictum fuisse in utilitatem talis pauperis, legatum minime debere. ac si dubium sit de intentione, prior voluntas erit praesumenda. Sic Molina, & Sanchez.

§. VI.

Titius tempore quo condidit suum testamentum, legavit 100 aureos Ecclesiae Parochiali, nomen Ecclesiae minime exprimendo; postea vero mortuus est in alia Parochia, si dubium insurgat, quænam fuerit legataria, utri dandum sit legatum?

S V M M A R I V M.

1 Aliqui tempus conditi testamenti potant esse attendendum.

2 Bisariam à Mantica limitatur.

3 Per Domicilij mutationem legatum prius factum videtur transferri in Ecclesiam novi domicilij.

RESPONDEO esse attendendum tempus testamenti, proinde legatum deberi priori Ecclesiae, in cuius Parochia testator habitabat tempore, quo testamentum condidit: Sic asserit *Mantica de conic. tit. 7. vol. lib. 3. tit. 11. num. 3.* & citat Rom. in *Auth. Similiter num. 93. de lege falcid. & lib. 8. tit. 6. num. 1.* idem *Mantica* ait, hanc sententiam esse rationabilem, sed statim eam modificat † duplicem apponendo limitationem. Primum quando legatum est modice quantitatis, tunc enim voluit intelligi relictum pro onere sepulture; atque adeo assignandum esse Ecclesiae, in qua testator sepelitur, siue sit Ecclesia in ea Parochia, in qua ipse Testator habitabat tempore mortis, siue alibi. Secundò, Si legatum sit magnae quantitatis, excedatque onus sepulture, si testator ante mortem post initum testamentum totaliter mutavit domicilium, & non exprimit titulum, seu nomen Ecclesiae, cui voluit legatum relinquere, tunc deberi Ecclesiae, in cuius Parochia Testator ipse moritur, atque adeo spectandum est tempus mortis, & non testamenti, & praesententia asserit *Petrus de Anchar. Franc. in capit. Cum quis 5. Cum ab eo de sepul. in 6.* & desumit argumentum, ex quibusdam iuribus civilibus, hanc eandem opinionem, utiuti conformiorem, & equiorem admittit *Boerius de cessione 176. num. 3. §. 3.* quando aliud non colligitur ex mente Testatoris, ratio autem huius conclusionis est, † quia per mutationem illam domicilij videtur etiam quodammodo translatum legatum, quod in.

inuitu domicilij relictum fuit, proinde si testator ex coniecturis non videtur voluisse legatum relinquere priori Ecclesie, vt tali determinate Ecclesie, presumendum est illud voluisse relinquere contemplatione domicilij, quia communiter loquendo testatorem presumitur velle gratificari loco, in quo versatur, & in quo recipit Sacramenta, & audit diuina officia, nisi aliunde aliud de mente constet: sic imbetur ex §. Si quis in Nomine Magni Dei *Authen. de Eccl. idco* mutando domicilij, mutare etiam videtur voluisse legatum, & sic legatum debetur posteriori Ecclesie, in cuius Parochia testator mortuus est.

§. VII.

Si legatum relinquatur exprime do nomen Ecclesie, v. g. Sancti Petri, & in ea Ciuitate eiusdem nominis plures sint Ecclesie, pensatisque omnibus dubia maneat adhuc intentio Testatoris, quid sit determinandum?

SUMMARIUM.

- 1 Dubio existente, Ecclesie pauperiori presumitur relictum.
- 2 Elimitatur conclusio.

PRESUMI legatum & relictum fuisse Ecclesie eiusdem nominis pauperiori, sic statuitur §. cit. Si quis in nomine Magni Dei, & docet Glos. in cap. Indicant §. Monasterio de testam. *Panorm. ibidem*. Socinus sen. in l. Qua conditio §. cum ita num. 2. de cond. & demonstr. *Lasen in repet. l. t. num. 6. de Sacros. Eccl. & in l. si ita sit scriptum num. 36. de leg. 1. Armilla; Tabiena, Angelus*, quos laudat, & sequitur *Sanch. libr. 4. cons. 12. dub. 8. & alij apud ipsos*. † Limitari tamen debet resolutio ista, quando inter Ecclesias eiusdem nominis erit Parochia testatoris, tunc enim non attendi debet paupertas Ecclesiarum, sed Parochie legatum assignandum est, licet non sit pauperior, quia in dubio presumptio est pro Parochia testatoris; si vero Ecclesia parochialis eo nomine nequaquam vocetur, & plures Ecclesie sub eodem nomine sint parae, quod ad paupertatem tunc erit in liberate Episcopi, vel distributoris legatum inter illas Ecclesias, vel vni ex illis gratificari, vt asserit *Abbas lo. cit.* quod intelligi debet, quando coniecturæ non sint tales, vt indicent voluntatem testatoris fuisse,

relinquere legatum alicui Ecclesie particulari, vel si ratione alicuius qualitatis adiuget, potius vni, quam alteri Ecclesie censetur relictum, v. g. si in Ciuitate Ecclesie duæ, vel plures sint sub eodem titulo, vna tamen parochialis, licet non pauperior, huic Ecclesie est assignandum legatum, quia in dubio prescriptio est pro Parochia; præsumit enim Ius de Ecclesia parochiali testatorem magis sensisse, quam de Ius. Rursum si in vna ex his Ecclesiis testator voluit sepeliri, tunc tunc Ecclesie est legatum concordandum, quia cum sustineat onus sepulchri, concipiens est, vt habeat commodum legatum, & hoc confirmat ordinata consuetudo, videlicet, vt legatum relinquatur illi Ecclesie, in qua eligitur sepultura, proinde voluntas testatoris quando est obscura & dubia debet exponi iuxta communiter accidentia in ea Regione.

§. VIII.

Si Testator legauit aliquos annuos redditus, vt singulis diebus Sacrum pro sua anima celebraretur, & non declarauit, quo loco voluerit Missas illas celebrari, in dubio quænam Ecclesia sit eligenda?

SUMMARIUM.

- 1 Intelligi de Ecclesia, in qua Testator est sepultus, censuerunt aliqui.
- 2 Authore ad præxim se remissis, quæ contraria videtur.

RESPOND EO in tali casu §. *Lasen l. non vixit §. si quis infulam in fine ff. de eo, quod ver. to loco. Abbas cons. 99. num. 4. Mantica de contest. lib. 8. tit. 6. num. 6. in fine* putarunt dispositionem intelligi debere de Ecclesia, in qua sepultus est, quia presumitur Testatorem voluisse titulo remunerationis pro onere sepulchri instituire legatum illud, sed ignoro, an in præxi id ferretur, † ad quam me remitto, in hoc enim Regno absq; dubio est contraria experientia enim ab hærede, seu fideicommissario pecuniam absq; determinatione loci, aut personæ relictam pro Missis celebrandis, distribui pro eorum arbitrio.

§. IX.

Eligens sepulturam in aliena Ecclesia, & relinquens legatum, propriæ Ecclesiæ Parochiali æquivalens quartæ funerali, vtrum in dubio præsumatur legare animo compenſandi cū quartâ ipsi Ecclesiæ Parochiali debita?

S V M M A R I V M.

1 Nonnulli censuerunt cum quartâ esse compenſandum.

2 Oppositum sustinetur alij.

3 Vtraque opinio ab Authore existimatur probabilis, ad proximam tamen se respicit.

Dicitur hac de re extant sententiæ, Primum vult, quod tale legatum compenſandum esse cum quartâ, sic docent quampures, iuxta quos est Emmanuel Rodriguez in qq. regul. tom. 2. quest. 39. art. 6. &

apud ipsum Federicus de Senis consil. 3. qui id asserit etiâ in casu, quo legatū est minus, quàm sit quartâ. Miranda in Manuâ. Prælat. tom. 2. quest. 48. art. 11. conclus. 2. Portell. in dubio reg. verb. Canonica portio num. 7. Hieron. Rodericus in compend. quest. regul. resolut. 13. num. 8. & alij.

3 Secunda sententia ¶ est opposita, dicit, tam legatum, quàm Canonica portio integre deberi Ecclesiæ parochiali. sic Barboſ. de iur. Ecclesiæ lib. 3. cap. 24. num. 18. idem probat ex ad nullis iuribus Canonice, & idem asserit Gloss. in Clem. 2. §. Verum Cerdin. ibidem num. 30. Couarr. in cap. Officij num. 6. de scilicet. Hanc opinionem communiorē, quamvis primam veriorē esse assermet. Probatur opinio ista 4. pari ex cap. Requisiti vers. secus autem, de testam. vbi statuitur, quod quando aliqui legatur Episcopo, & alij Cappellis, Monasterijs, seu alijs pijs locis, solvendum esse Episcopo legatum simul cū Canonica portio debita ex legis, quæ suat alia Ecclesijs inferioribus; igitur Ecclesiæ parochiali debebitur, & legatū, & Canonica portio par eam videtur. in hoc ratio inter Episcopum, & Parochiam, Vtraque opinio ¶ est probabilis, in praxi autem servanda erit Regiois consuetudo.

†

Legatum relictum creditori, causa non expressa, vtrum in dubio censeatur relictum animo compenſandi cum credito?

S V M M A R I V M.

1 Intentio Testatoris est servanda, si ex coniecturis deducatur.

2 Debitum aliud necessarium, aliud voluntarium & declaratur.

3 si debitum est necessarium, in dubio non presumitur compenſatio.

4 Auctor ratione id probat.

5 Cum debito necessario presumitur compenſatio.

6 Vtraque conclusio limitationes, admittit.

DVANDO ex coniecturis deduci potest intentio Testatoris, tunc omnino ita est exequendum, videlicet, vel est facienda compenſatio, si colligatur talem fuisse eius mentem, vel vtrumque solvendum esse creditori, coniecture aut ite sunt plures, & varis, quas ponit Aymon. cons. 149.

At questum prærens procedit, quando, omnibus circumstantijs perpenſis, dubia manet adhuc voluntas Testatoris: in tali casu dubio inquirimus quid præsumi, & quid fieri debeat?

2 Pro solutione supponendum est duplex, prout ad subiectam pertinet materiam, debiti generis, & luris: si agnosci, nempe necessarium, & voluntarium: illud oritur ex legis dispositione independenter à voluntate debitoris, & tale est debitum, quo Pater tenetur dotem, & legitimum ex proprijs bonis filijs assignare, vel illud, quo Maritus stringitur solvere vxori iuxta iuris dispositionem in Authen. preterea C. vnde vxor & vxor, & similia.

Debitum autem voluntarium deforadit à voluntate debitoris, vel ratione contractus, ut venditio, locatio, emphiteusis, vel quasi contractus, ut est obligatio, qua Tutor tenetur pupillis, & flor negotiorum ei, cuius negotia gerit &c. & quamvis debita ista iam contracta sint necessaria, nuncupantur tamen voluntaria ex sui Origine, in quatum obligatio in immediate emanat ex facto, & voluntate debitoris. His positis.

3 Dicendum est primo, quod non debitum esse voluntarium, in dubio non præsumendum esse legatum animo compenſandi, proinde creditori, & legatum, & debitum per se loquendo solvendum erit: est communis Doctorum sententia: ita colligitur ex L. unica §. sciendum C. de rei vxoris, & L. creditor C. de legat. l. si compenſandi C. de hered. instit. & L. creditore res ff. de legat. 2. Bart. in præd. iur. Imola, Bald. & alij apud

apud Mant. de coniect. lib. 10. tit. 2. num. 1. Co-
narr. in c. officij de testam. num. 2. Nauarr. in
summ. cap. 17. num. 160. Menoch. lib. 4. prae-
sumpt. 1. 10. num. 7. & ex Theologis Sylu. 7. de-
gatum 3. quest. 12. Armilla eodem verbo num.
21. Molina tom. 1. de iust. iust. 2. disp. 200. nu.
15. 7. que ad finem Sanchez. lib. 4. consil. cap. 3. dub.
13. num. 3. & alij apud ipsum, qui hanc conclu-
sionem sola autoritate confirmant; & non
addunt rationem aliquam positivam, qua opi-
nio ista suadetur. † Mihi autem videtur pro-
bari posse ex eo, quia cum utrumque, nempe, de-
bitum, & legatum dependeat à voluntate ipsius
debitoris, nisi constet, voluisse vnum pro alio
subrogare, praesumitur voluisse distinctis obli-
gationibus ad utrumque; solvendum se obligare.
Conclusio ista locum habet secundum aliquos
etiam in herede grauato per fideicommissum,
restituere aliquid, tunc si legatum faciat eidem,
cui debet, non praesumitur legasse animo com-
pensandi, quia debitum non est legale, sed cen-
setur voluntarium ex prima voluntate Testatoris,
sic aliqui, licet negent alij. vide Sanchez nu. 4.
Dixi, per se loquendo, quia conclusio aliquas
admittit limitationes, & exceptiones, vt vi-
debimus.

† Dicendum est secundo, † si debitum est ne-
cessarium; tunc praesumptio est pro debitore, vi-
delicet legatum instituisse animo compensan-
di, nisi ex coniecturis de opposito constet. Cō-
clusio est communiter recepta, eaq; ponitur ab
Authorib. cit. & à Menoch. praesumpt. 109. pro-
batur ex Auth. Praeterea C. vnde vir, & v. 2.
vbi statuitur legatum relictum vxori Marito ef-
se compensandum cum illis, quae debentur ipsi vxori
ex bonis Mariti iuxta dispositionem legis.
Rufos id confirmatur ex l. Si cum dote §. Si
Pater ff. solutio mati in omni: vbi disponitur, qd
legatum relictum filiae à patre, qui à Marito filiae
dotem exegerat, compensetur cum dote exacta
ab ipso patre. Probat etiam conclusio,
nam cum obligatio ista necessaria sit
iure inducta, inuito ipso debitore, voluit ipsum
Ius in debitoris leuamen statuere, vt legatum
factum ab eodem debitore creditoris, dum non
constat de voluntate debitoris, computetur cum
debito, & haec ratio etiam confirmat preceden-
tem conclusionem, nam quando debitum est vo-
luntarium, & haec praesumptio Iuris pro debito-
re, & vtriusque obligatio remanet pro creditoribus.

† Ceterum vtriusque conclusio aliquas exceptio-
nes admittit, † ideo prima conclusio non ha-
bet locum, quando Testator, qui legatum reli-
quit, solum in foro conscientiae tenetur soluere
debitum, & non potest in foro externo condē-
nari ad solvendum, tunc enim fieri potest com-
pensatio, sic ex Conar. & ex antiquioribus no-
tat Mol. loc. cit. num. 16. in fine, & Sanchez. etiā
loc. cit. num. 5. quia dum Testator nihil exprit
de eo, quod debet in foro conscientiae praesumitur
legatum fuisse pro fuz conscientiae exo-
neratione, atq; adeo compensatio fieri poterit.
Praeterea limitanda est secunda conclusio, quādo
Testator in legato declarat causam diuersam,

à debito necessario; tunc enim cessat praesumptio
voluntatis compensandi, Secundo, limitatur etiā
conclusio, cum legatum, & debitum necessariū
sunt diuersae speciei, vt si debitum est pecuniarū
& legatum est animalium, supellectilium, & c. sic
Sanchez. num. 11. ex multis Iuristis, licet aliqui
ab eodem cit. oppositum sentiant. Tertio, li-
mitant aliqui, quando Testator dicit (lego de
bonis meis) tunc volunt nonnulli non esse facien-
dam compensationem; quia bona dicitur, de-
ducto aere alieno; proinde legatum videtur re-
lictum super bonis Testatoris, quae remanent so-
luto debito necessario, at hac limitatio aliqui-
bus non placet, quos citat Sanchez. num. 15.
Quarto, limitatur conclusio, si fiat donatio in-
ter viuos, tunc enim non praesumitur fieri ani-
mo compensandi, nisi exprimat, secus de do-
natione causa mortis ita Mol. & Sanchez. num.
17. in fine praedicti dubij ex multis docent. Alij
coniecturę videndae sunt apud Menoch. loc. cit.
Nonnullas verò obiectiones, quae in contrariū
fieri possent, eorumque solutiones vide apud
eundem Molinam.

§. XI.

Testator legans domum, in qua
inhabitat, an intelligitur com-
prehendere domum, quam ha-
bet rure?

S V M M A R I V M.

- 1 Testator raro domum rurem habitans non
praesumitur illam voluisse includere in le-
gato.
- 2 Ad denominandam simpliciter habitationem
requiritur frequens commoratio.

RESPONDEO, si Testator raro
domum illam rurem habitans;
& non intelligitur comprehen-
sa in legato, ita Baldus in l. 1. nu.
8. ff. de statu homin. & cap. Quo-
niam num. 2. in fine de off. ordin.
Mantica de coniect. v. 2. vol. lib. 9. tit. 2. nu. 40.
Sanchez. ib. 3. de matr. disp. 23. num. 18. respon-
dens ad confirmationem contrariorum argu-
mentorum. Et ratio esse potest, quia rara illa
commoratio non est talis, vt possit ex ipsa cō-
surgere ista denominatio simpliciter, (scilicet,
Testator inhabitauit domum illam,) ad quam
denominationem † requiritur frequens com-
moratio. Si autem ruri sepe etiam habitauerit,
videretur comprehendi sub legato. Sed si lega-
tum erit de domo in singulari, puto legatum
intelligi de domo urbana, nam nomine do-
mus communiter intelligi solet domus urbana.

Felinus in prima. Gloss. Decret. ann. 7. lason. in l. Tres fratres num. 7. ff. de passis. Mantica l. 10. ff. de num. 6. Et ratio est; quia nomen illud absolute prolatum ¶ sumi solet secundum vulgarem usum pro fratre consanguineo, & non pro illo, qui dicitur in terrarum Religiose professionis.

§. XV.

Legatum in dubio censei ne debeat intuitu legatarij, an verò alicuius qualitatis, qua legatarius afficitur?

S V M M A R I V M.

- 1 Præsumitur relictum in gratiam legatarij omni qualitate præcisâ.
- 2 Limitatur à Nonario.

RE se loquendo ¶ præsumitur relictum fuisse in gratiam ipsius legatarij, præsciudendo ab omni alia qualitate: sic Bart. in l. 1. penult. ff. quibus ad libert. proclama. non licet. n. 6. Mantica, de test. l. lib. 9. tit. 16. n. 2. Nouar. in praxi miserabil. person. p. iust. 20. n. 2. ¶ qui limitat hanc opinionem casu, quo legatarius sit persona miserabilis: tunc enim legatum præsumitur relictum fuisse intuitu miserabilitatis abstrahendo à personâ; & pro hac limitat. iunc plures Authores adducit. Ratio autem fundamentalis est, quia in dubio legatum præsumitur relictum intuitu animæ, & non alterius causæ. Nonnullas alias limitationes vide apud Mantica l. c.

§. XVI.

An legatum relictum Ecclesiæ, in dubio censeatur perpetuum an verò prima vice extingatur?

S V M M A R I V M.

- 1 Verba dispositionis intelliguntur regulariter de primo actu.
- 2 Prima sententia ceter legatum esse perpetuum.
- 3 Oppositum indicant alij.
- 4 Contrarium sustinet Bartolus in legato fauorabili.
- 5 Tollitur contradictio in sententiam Bartoli à Secutis.

6 Vtraque sententia, vt probabilis admittitur ab Autore.

SUppono doctrinam communiter receptam à Iuristis: nimirum verba regulariter esse explicanda ¶ de primo actu, quando agitur de dispo. one hominis, vt habetur ex l. Bonæ. §. hoc serm. ff. de verb. signif. & ex scriben. bus ibi tractat. doctrina ista exceptionem admittit, & i. deo dicitur respectu ad quæsum, & sic duas esse sententias: ¶ prima enim vult legatum Ecclesiæ censei perpetuum, sic Genens. in practicab. Ecclesiæ l. 8. quæst. 226. & addit in fuisse decisum in Rosa Rom. Soc. Senior consl. 48. vol. 3. Nouar. in praxi priuileg. 4. num. 7. in fin. & alij, & confirmatur hæc opinio ex doctrina Bart. in l. E. um, qui Calendis ff. de verb. oblig. assententis promissionem, quæ sit pauperibus decem. in tel. l. 1. causa limentor. ¶ proinde singulis annis debent, vide Sorani de alim. priuileg. l. 15. de iudic. verb. legentia ¶ contrarij existimat, videlicet, non censei perpetuum docet Bart. in finit. n. 1. in l. c. si quidam ff. de annis leg. aut. quod legatum relictum Fratribus Minoribus de v. p. p. antia in f. l. 5. Franc. debetur solum pro prima vice: at tamen ipsemet Bart. in l. leg. de annis leg. ¶ oppositum docet, dum iustinet legatum in causa fauorabili annuū præsumi; atque adeo non extingui prima vice; & sic videtur esse sibi ipsi cõtrarius, sed Soc. vbi supra conatur ¶ cõciliare ipsam Bartolum, dicens in l. cum quidam sermone esse de legato, quod simpliciter fit, ut in l. leg. loqui de legato, quod fit ad tempus adiunctis quibusdam dictionibus repetitiuis, vt si dicatur, donec, quousq; & similibus, & tunc subdistingui debet, si enim legatum continet causam successiuam, præsumitur factum pro singulis annis. Si verò continet causam momentaneam, tunc non censeatur facta repetitio, sed præsumitur tempus esse appositum in gratiam debitoris.

Hæc sunt sententia, quæ hac de re circumferuntur, quas censeo ¶ probabiles, quando desunt coniecturæ, ex quibus voluntas Testatoris colligi valeat, & remanet dubium de ipsius Testatoris mente.

§. XVII.

Legata ad piam causam, si forte inueniantur delera in testamento, & non constet de intentione Testatoris, an præsumantur casu adempta?

S V M M A R I V M.

- 1 Legatum pium in tali dubio est solvendum ab hærede.

excludatur fraus: nã iudicandũ est, ut velit legatũ relinquere tali modo, ut fraus virore, aut cõditio adiecta explicetur de solo ingreditũ, et o ipsa esset fraudib' exposita, quia saepe enquire possent, ut aliq' ad lucrandũ legatũ Religiois ingrederet, & in ea paucis dieb' immorãtes egredierent, & licet dicatur in tali casu nõ posse legatũ tunc cõfici esse obtineri ab eo, qui tali animo ingreditur, hoc tã nõ videtur sufficere, quia non euitaretur fraudes, nã aliqui parũ caute cõscientie non curarent legatũ iniuste cõsequi, & talit' negari nõ poterit legatũ sub cõditione solius ingreditus, esse fraudibus subiectũ, & nõ præsumitur, q' testator voluerit instituire legatũ obtinendũ per actionẽ fraudib' expositã: idcirco cõcluditur cõditione adiecta, esse ita interpretã, ut legatũ sit obtinendũ per actionẽ fraudes excludentẽ, & cũ hæc sit rationabilis, & ordinata mẽ legatũ, ita erit sũsumẽdũ

Ex hac doctrina facillimẽ s' soluator argumẽta cõtraria sentietur. Et ad primũ detumptũ ex li. si quis herede, respõdeo in calge solũ itatuũ iurife, ut quãdã documq; cõtrario adiecta s'ilectõmittit, aut legatõ posita fuerit, censenda sit cõpleta; hoc aut' a nobis nõ negante, sic dicim' in cala nostro per solũ ingreditũ nõ censeri potuã, & cõpleta cõditione, q' testator adiecit legatõ, quia præsumit voluntas testatoris apponere cõditionẽ, ut excluderet periculũ fraudis. Ad secundũ concedo ita dum, vt diuersa simi in Sacris Lurb', & in Iure Ciuili, sed ad do in casu nro, & moraliter, in ordine ad mẽ testatoris, prode esse sumẽda nõ rõnem signatã. Ad confirmacionẽ dico in dubio mẽte testatoris esse explicandã per verba ab ipso testatore posita, at non quomodo docuã; sed moraliter, & pẽctus venibus seu in ordine ad rectã, & pẽctẽm d'ipositionẽ, quã intẽta pẽsumitur ab ipso testatore. Ad tertiu, q' procedit ex similitudine, voti, nego, partitã, & disparitas colligitur ex doctrina traditã; nã vouẽs ingreditũ Religiois pẽsumitur promittit tẽringreditũ illũ; qui ordinariã exerceatur, nẽpẽ, ad experiẽdas Religiois austeritates; ideo si quis bona s'ide ad votũ adimplẽdũ ingreditur, & postea p'gressũ tẽpotis agnoscat non posse ministerij Religiois se accõmodare, si exeat, & sebitur, satisficere voto, & p'gressum, qui nõ obligatio ista est stricti iuris, atq; adeo restringenda, p'inde de simplici, & voto ingreditũ ex itinãndũ esse votũ; & addo in voto adimplẽdũ nõ esse periculum fraudis, sicut est in legato acquirẽdo, idcirco erit longẽ dispar ratio.

§. XIX.

Si Ecclesia, in qua est Cappellania, violet, aut destruat, in dubio de mẽ te fudatoris, an alibi sit celebrãdũ?

S Y M M A R I V M.

- 1 Casus contingit sequuta morte Testatoris.
- 2 In dubio apprit andum est pro anima Testatoris
- 3 Anus cõ: mgere poterit f' sequuta Testatoris morte, & quando, omnibus p'pẽctis, dubia est eius mens, an i. in institutione illa intendens per se cultum Dei, an verò fructum sacrificij applicandũ pro anima ipsius Testatoris.

Ad hoc quẽtũ respõdeo. In dubijs, præiudicium esse princ, alius voluit fructũ sacrificij pro tua anima, ut iurõ detinẽtorũ, q' illius loci particularis veneracionẽ, id. oq; debet alibi celebrari a Cappellano sacrificij pro anima Testatoris, vel ad eius intentionẽ sic determinat Azor. par. 1. lib. 10. cap. 24. qn. 4. Fraxine de oblig. Sa. c. r. sec. 4. con. 4. §. 11. Barb. de potest. Episp. 2. alleg. 24. n. 23. Orlug. in cr. de Sacr. dist. 21. sec. 2. n. 42

§. XX.

Si ambigatur, an Qualitas legato adiecta, stet demonstratiuẽ, an potius taxatiuẽ quid iudicandũ?

S Y M M A R I V M.

- 1 Supponitur ea que apud Iuristas habetur de signo, q' dispositioni adijcitur, & vim reines de monstrã, vel restringendã dispositionẽ ipsã.
- 2 Præmittitur terminorum declaratio.
- 3 Signũ dispositioni adiectũ si fiat solũ demonstratiuẽ nõ officit alicui dispositioni: Si verò taxatiuẽ sumatur, & res, de qua est dispositio nõ extat, inapudum reddit dispositionem.
- 4 Proponitur communis regula a Doctõrib' tradita, ad agnoscondã, quando legatũ demonstratiuẽ quãdã verò est taxatiuẽ interpretandũ.
- 5 Refertur quorundã opinio, existimãtũ regulã prædictã esse falsã, & iuri repugnãtẽ.
- 6 In Regula non contradicit.
- 7 Quãdã cõstat mẽs dispositõis nõ est de Regala cura.
- 8 Rebusciunt de Regala s'esus ab Auctore aperitur.
- 9 Num in legatis p'ys regula locum habeat?
- 10 Narratur causa Neapolitana exagratã, & inde citã de valore regula in legatis p'ys.
- 11 Sententia Auctoris explicatur.

Supponenda sunt in præcis ea oĩa q' que à Iuristis expẽdantur, de signo, q' dispositioni adijcitur, & p'cipue in materia legatorũ. Num de monstracione, an potius restrictio nem inducat, seu, ut dicit Volter, sumẽdũ sit de monstratiuẽ an taxatiuẽ? Item, an modus aperitẽ habeatur in iure nulli, & p'cipuẽ in rubrica de legatis, & in l. Demonstratio falsa: de condit. & demonstr. & alibi; iura istã, dillicite referuntur à Franc. Merlino in contr. forens. eccl. 2. cap. 82. num. 1.

Pro intelligẽtia verò terminorũ, s' declaracionẽ præmittimus. Per demonstracionẽ aut, in hac materia, intelligunt Auctores, appositionẽ cuiusdã signi, q' dispositioni adhibetur, & attingitur, & exprimit corp' ex quo, dispositio v. g. legato, adimpleri debet: nomine aut corporis in p'æsẽtia, intelligitur locũ in quo est reposita res legata, aut p'ædiũ, res eius fructibus legatũ est soluẽdũ, aut deniq; persona, à qua fieri debet solutio, vt casp'is mox adducendis manifestũ fiet. v. g. Siquis dicat; lego Ioãni centũ aureos, quos habeo in arca; vel quos mihi Paulus debet; vel ex fructibus meæ vineæ: &c. Tunc designatio loci, in quo reperit pecunia, aut designatio personæ, à qua pecunia est soluẽda, aut demũ designatio fructuũ, ex vinea,

appellatur demonstratio, seu signū, per q̄ legatari⁹ sibi satisfacere possit, & res ipsa, à qua fieri debet solutio appellatur corpus. Quando autē tale, aut simile signū legatō, seu alteri dispositioni, minime apponitur legatū dicitur purū, & absolutum.

Rursus supponendū est, q̄ Iuristę cōmuniter docēt, s. quādo signū adiectū ¶ stat solū demonstratiuū, tūc si res, de qua est legatū, nō extet, legatum nō corrūit, sed hæres tenetib; illud aliūde soluere, ex alijs nimirū bonis hæreditarijs, quia signū illud nō fuit appositū restringēdi causa legatū, sed ostendēdi, & subministrādi gratia modū legatum sic solvendū: cōtra verò si signū adiectū stat taxatiuū, seu cōditionaliter, re illa, de qua est dispositio, nō existēte, peribit legatū: quia suppositū affixū tali rei, seu tali corpori, & cōsequēter hæres nō erit alitringēdi aliūde recōpensare: & de hac re fere nulla est difficultas. Labor autē cōstitit in declarādo, qua rōne procedere debem⁹, in casibus particularibus, ad determinandū; num legatū sit demonstratiuū, an verò restrictiuū, seu taxatiuū, ut videre est apud DD. qui de hac materia piracār, 4 tū antiqui, tū recētiore. ¶ Cōmuni autē regula ea est, nimirū, quādo in vna oratione præcedit dispositio, v. g. substantia legatū, postea verò in alia oratione, apponitur corpus, supra q̄, vel ex quo legatū solui debet; tūc signū explicas corp⁹ (habiti solū demonstratiuū, seu explicitiue), & nō limitat legatū; at si dispositio, vnica eadēq; oratione comprehendit, & substantia legatī, & signū, seu id vnde solui debeat; tūc legatū erit taxatiuū, & restrictiue sumendū. Sic passim DD. & præter veteres; vt sunt Barth. Dec. Castr. Io. Gaspar, Sured. & alij; habemus quoq; recētiore, sūt. n. ex notis Mol. de iust. et. 2. disp. 211. Sanchez. in consil. lib. 4. c. 2. dub. 17. ex alijs Io. de Cast. Sotomaior in cōtr. iur. lib. 4. c. 34. Andr. Tiraq. de Priuil. pia causa, prin. 267. Scipio Rouit⁹ in dec. Sup. Trib. Neap. dec. 37. Francisc. Merl. in cōtr. for. cens. 2. cap. 8. Christoph. de Suelces in consil. dec. 17. & alij.

Regulā, superius dictā; quarū aliqui ¶ enervare, conatēs pbare fallacē esse; vt Io. del. Cast. Garz. & Merl. auunt. n. inueniri aliqua iura, in quibus sub vnica oratione legatū, & signū apponitur, & tū legatū dicitur demonstratiuū, & nō taxatiuū, sic in l. Quidā testam. de leg. 1. l. Firmio ff. Quā dies leg. ced. Cōtra verò alia inueniuntur iura, in quibus sub duplici oratione habetur legatū, & signū, & tū taxatiuum fuit à Iuriscōsulto existimatum, ita in l. Paulo Callimaco s. in. de leg. 3.

Sed hi Authores nō rectē id afferere possunt, quia in iuribus allatis nihil cōtra regulā habetur; nā in l. Quidā testam. Legatū, & signū, nō in vna, sed in duplici ponuntur oratione; sic. n. ait Testator aureos quadrigētos Pāpilio dari volo; et tibi vnā orationē, in qua est substantia legatū; postea subdit testator, vt infra scriptū est à Iulio alore tot aureos, & in castris quos habeo, tot, & in numerato quot habeo, ecce tibi secundam orationem, in qua ponitur corpus.

Ad l. Firmio. aio, legatos fuisse quingētos aureos solūdos, ex redditibus prædiorū futuri anni, que verba nō fuerant addita, vt cōditio; sed vt designatio tēporis, vt Glos. aduersit, ideoq; demonstratiuum, & non taxatiuum sit legatum.

Demū ad l. Paulo Callimaco. Respōdeo in ea

lege solū re ferri, substantiā legatī soluēdi; à Colono expēnōibus sūdi, nō autē referri verba, sub quibus legatū, fuit relictū; proinde cū forma sit incerta; nō potuit Merl. determinatē afferere sub duplici oratione fuisse dispositū. Ex his igitur patet nihil in iure cōtra communem regulam inueniri, vt autem regulam dilucidemus.

Animaduertendū est, q̄ cū regula vnus, aut duplicis orationis, ab Authoribus proponitur ad cognoscendū; vt in dispositio demonstratiuū, an taxatiuū sit interpretāda; id nō debet nudē, & simpliciter intelligi sumēdo vnitatē, & dualitatē orationis, iuxta præcepta grāmatica; aut logica; sed iuxta sēsū intēctū à iure, & primis Authorib; qui regulā inueniunt, nobis; tradiderūt, ¶ qua regula locū habet, quādo nō cōstat volūtas dispositis ca tū cōstātē nō est recurrendum ad regulā, sed ad implēda mēs testatoris; quādo autē intēctio testatoris est abigua, tūc vtimur regula. Hoc autē præmissis. 8 so. Aio, ¶ esse notādū: an substantia dispositiois; videl. legatī, & corp⁹, ex quo, vel supra q̄ legatum ipsū expleri debet; sit seorsim, ¶ se, an verò ita sit alligata, & inuicē affixa, vt separatim, neque habere cōpletā significatiōē. v. g. dicat testator; lego Ioāni centū aureos ex fructib; vineæ, vel ex pecunia, q̄ Petr⁹ mihi debet; tunc et si grāmatically duæ videātur orationes, vt de se patet; nihilominus secundū iura vnā existimatur oratio; quia illa in qua designatur corpus, nempe pecunia, nō stat ¶ se, & separata ab alia, in qua ponit legatū, nō habet sensū pfectum; atq; adeo legatū lumit restrictiuū, seu taxatiuū, & sic perente corpore corrūit legatum, q̄ erat tali determinato corpori affixū; cōtra verò si testator dicat, lego Ioāni centū aureos, & volo vt soluat ex pecunia. q̄ debet mihi Petr⁹, vel ex fructib; vineæ, in hac dispositione, legatū, & corpus cōiunctur in duplici oratione, & quælibet stat per se, vt patet cōsiderāti; ideoq; deficiente corpore, nō perit legatū, quia eius substantia in dispositione ponit cōpleta, & à corpore, q̄ subsequēti est independē, & solū corp⁹ exprimit, quoad executionē tū ipsi legatū, & nō, vt eiusdē legatī substantiā affixā. Hæc mihi videntur dīcēda. ¶ cōfirmatione regulę p̄dictę, q̄ cum ferē ab omnibus antiquis, & recētiore recepte fuerit, debum⁹ et ita declarare, vt plausibilis, & rōnabilis videretur; modo autē p̄dicto explicata, argumētum eā deiciēs nō apparet. 9 Quæres, ¶ vtrū legata pia tale habeat priuilegiū vt equalitas q̄ reddit legatū taxatiuū, si res, supra q̄ est cōplendum, nō extat, hoc nō obstat, debeatur ab hærede, & quoad effectū te habeat vt demonstratiuū? Aliqui parē affirmantē tuerūt, & citari solet Rom. in sing. 435. & quidā alij apud Romit⁹ dec. 57. cit. n. 2. Sed oppositū sustinet, In. Dell'Cast. cit. n. 21. ver. cat. aduocati, Tiraq. de priuil. piarū causarū, prin. 267. ver. (in qua clare.) Rouit⁹ verò ait causa hāc ¶ taxatiuā fuisse Neap. possi inter hæredē cui⁹ dā Pirri; & Domū Professā Soc. Iesu eiusdē Vrbi, & cū fuerit paritas votorum, dīcitur causa indevisa remāst. Ad respōsiōē ¶ verò hui⁹ quæriti, aio, mihi videri ¶ pbabili, regulā p̄dictam tulerit et in legatis pijs, iū q̄ in iure talis distinctio inter piū, & nō piū, quoad hoc punctū, nō inuenitur, tūc et q̄ regula ista est secundū p̄sumptā testatoris voluntatē, q̄ est seruāda, & p̄terea dā et p̄r dispositiois; & hæc p̄ p̄, et q̄ sitū dicta sufficiant, S. XXI.

§. XXI.

Hæres prudenter ambigens, an sacrificia pro anima Testatoris debita à Sacerdote, peracta, aut applicata fuerint, tenetur ne iterum ea celebranda curare?

S Y M M A R I U M.

- 1 Proponitur exemplum.
- 2 Ratio, quæ videtur heredem obligare, aperitur.
- 3 Eximitur hæres ab Authore.
- 4 Prima ratio negans obligationem desumitur ex bona fide.
- 5 Et argumentis satisfiat, duo ab Authore præsupponuntur.
- 6 Secunda ratio deducitur ex ademptis Testatoris voluntate.
- 7 Respondetur ad rationem dubitandi pro contraria sententia.

SORTES quidam Titij hereditatem adijt, cum quæretor rogandi elemolyus, quos susceperat fuisse, ut vnoquoque die pro anima ipsius Titij sacrificium Deo offerretur; proinde fuit obligationi suscipere volens, assignavit Caio Sacerdoti triginta aureos, singulis annis solvendum, iura a consuetudine, & legitimum stipendium, ut Sacra in testamentum à Titio præscripta pergerentur; & sic per tres cinerit annos servatum fuit; accidit, ut Caius Sacerdos apud Sanctæ Inquisitionis Tribunal in crimen hæresis vocaretur, negabat enim animæ humanæ immortalitatem, tandem ut hæreticus formalis per definitivam sententiam declaratur, & condemnatus fuit. Ex tali autem eventu Sortes hæres in vehementem incidit suspicionem, Sacra illa à Caio minime celebrata, aut saltem applicata, nequaquam fuisse, veritatem tamen non videtur hæreticum istum voluisse Missas offerre pro anima, quam vna cum corpore desijisse censabat; perinde enim fuisse, secundum huius præui hominis errorem, & sceleris ministerium offerre pro anima equi. Querit ergo Sortes, an tali existente dubio, obstrigatur iterum elemolyus curare, ut alia sacrificia, loco prædictorum, de quibus omnia fuisse grauius ambigunt, pro anima Titij testatoris conficiantur.

Casum hunc his diebus præteritis euenisse, testificatus mihi est quidam Ecclesiasticus in dignitate constitutus, inquirens à me, quid de re hac sentirem. Ratio autem, quæ ob quam Sortes hæres videri alicui possit obligandus, deducitur ex principiis sequentibus, si præ in hoc trac-

tu repetitis, & ab Authoribus communiter receptis, videlicet obligationem ex parte Sortis esse certam, & fundari in contractu, nempe in adita hereditate, satisfactioem verò ad minus esse dubiam, ergo obligatio illa non celebrata extincta, proinde Sortes erit obligandus.

Hæc tamen minime contrariis, si dicendum est, Sortem à tali obligatione esse omnino liberandum, atque adeo suo maneri satisfacisse; ita, nonnulli viri docti de re hac consulti: nihilominus varient in assignandis rationibus, pro hac sententia firmanda; eas verò placet referre, & expendere, ut ad extremum, quæ efficacius conclusionem probat, eligatur.

Prima ratio est, quod bona fides secundum quam Sortes se gessit in distribuenda elemolyus, proinde non videtur obstringendus, ad iteratam solutionem, sed ratio illa, nisi aliud addatur, non placet, quia videtur potius iudicium creditori, quam debitori: in pari enim causa potior illius, quam istius est conditio.

Secunda ratio parum à prædicta differens fundatur in opinione quorundam, sicuti debitorum satisfactioe sua obligationi, si per probum Confessarium, aut Parochum transmittat pecuniam debitam ad creditorem, quamvis Confessarius de facto illam non soluat, sed ibi tam applicet; quam sententiam sustinuit Cenedus apud Dianam par. 1. tra. 2. §. 7. resol. 2. & probabilem existimat Trullench in dea. lib. 7. cap. 24. dub. 1. n. 2. & nouissimè utitur post longum examen contrariarum opinionum Iosab Esobar de reuocato tra. 2. ar. 3. §. 2. n. 1. 2. Si igitur Sortes hinc opinionem adherere voluerit, potest à prædicta obligatione se eximere, cum omnino simile sit casus, vel dissimilis magis pro nostro, quam pro illo iudicis ratio.

Verum tamen licet pauci sententiam hanc recipiant, nihilominus alii communiter eam recipiunt, quando res, quæ restitutioni est obnoxia non in specie, vel loquantur iuris, sed in genere est restituenda, & philosophicè loquendo, non eadem numero, sed alia, aut alio, qualis perfectio est pecunie, ut docet Lessius lib. 4. de iust. cap. 1. dub. 6. ex S. Antonino, Petro Navarro, & hoc ecclio manifestum ex illo principio, quod res si perit, domino perat, ideoque pecunia alicuius munio assignata; quem ipse debitor, & non creditor elegit, si perat apud Nuntium, antequam à creditore acceptetur, nulla potius appareret ratio, cur perire debeat in domino, & non debitoris, & non debitoris, cum potior debeat esse conditio illius, quam istius, sub cuius dominio persulit pecunia. Hac ratione autem omissa.

Tertia ratio, tali dicitur procedi: Quamvis Caius Sacerdos negauerit immortalitatem animæ; atque adeo non videtur potuisse directè applicate sacrificiū pro anima Titij Testatoris, postea tamen, quod verò, & validè factum pergerit, creditibile est illud obulisse in genere, secundum intentionem hæresis, à quo si stipendium accepit, & hoc satis, superque fuisse videtur, quia Ecclesiasticus ille, in cuius gratiam confisimus argumentum; nam stat, ut quis exerceat actionem

aliquam, quæ suam valetem fortiat, quamvis ipse a gens vanam existimet illam, nulliusq; valoris; quod possunt offendere ex facto illo S. Genesij Scenicis, qui volens in ludibrium Sacra Ecclesie ministeria cum irrisione adstantium representare, fuit more Christianorum se ab alio baptizari, & quia Baptizans intentionem habuit, actionem illam, secundam intentionem Ecclesie Christianæ, exercere, quamvis tali ministerio fidem non habuerit, nihilominus validus fuit Baptismus ille: ita in casu nostro contingere potuit, scilicet ab heretico Sacerdote, minime credente, animam illam, pro qua erant sacrificia applicanda, in rerum natura existere; nihilominus quædam in eodem credi potest fuisse generalis intentionem faciendi sacramenta iuxta intentionem Sortis, atq; ad eod nihil impediens errore intellectus, vtiliter pro anima Titij Sacram Hostiam oblatam fuisse.

Cæterum hæc, quæ dicuntur, non sunt efficacia, quia solum coniecturæ sunt, & valde incertæ, idcoq; certe obligationi satisfacere nequeunt, proinde animus suspensus manet: Quapropter his omnino argumentis omnibus, rationem, quæ valida, si fallor, probat intentum, in medium afferam; sed prius duo sint mihi supponenda. Primum, Caium Sacerdotem à Sorte fidelem, requeq; conscientia existimatum fuisse, aliis si de eius improbitate aliquid sciisset, aut dubitasset, cessasset controuersia: in tali enim casu Sortes esset obligatus ad Missas illas refarciendas, quin minus prudenter se gessisset. Secundò, Supponendum est, in re præcæti duas esse considerandas actiones, immediatam vnam, mediatam alteram, illam esse erogationem elemosynæ Sacerdoti faciendam; istam verò, nempe mediatam, esse ipsam Missarum celebrationem à Sacerdote exæque adam. Hoc præhabito sic proba conclusionem.

Sortes erogando ꝑ legitimam elemosynam Cæso Sacerdoti eo fine, vt Missæ celebrarentur, sufficienter impluit voluntatem Titij Testatoris; ergo est omnino solutus ab onere, &c. patet consequens: Antecedens verò sic ostenditur. Dispositio testatoris in ordine ad Sortem hæredem terminabatur tantum ad primam illam actionem; & non ad secundam, quamvis verum; ab ipso Titio Testatore intentam; igitur Sortes erogando elemosynam, &c. sufficienter voluntatem Titij Testatoris impluit: difficultas tota consistit in hoc vltimo antecedente. Si enim probaretur per dispositionem illam, vt prædeterminatam ad Sortem, non fuisse intentam, nisi primam illam actionem, omnia clara, & manifesta remanebunt; probo igitur illud antecedens: Non poterat Titius si prædictæ dispositionis aliud exigere onus à Sorte, præter fideliem elemosynæ distributionem eo fine, vt Sacra peragerentur, cum enim Sortes non fuerit Sacerdos, & hoc Titio dispositi innotuerit, non poterat vt huius dispositionis illam actionem exigere à Sorte. Igitur Sortes erogando elemosynam; sufficienter voluntatem Titij Testatoris impluit: quod erat ante-

cedens probandum: Et confirmatur exemplo. Si quis disponat, vt hæres à se institutus, soluat centum alicui personæ talis nationis, aut gentis, cum onere, vt ipsa personæ, quæ faciendæ est solutio, aliquam in vtilitatem disponentis exerceat actionem V. G. ieiunet; hoc &c. sanè hæres ipse suo muneri satisfacit soluendo centum personæ habenti conditione, & qualitate illam à testatore præscriptam, & ad ipsam huiusmodi pertinet exequutio, nempe, curare, vt alia persona ieiunet, preces fundat, &c. & hoc quia exequutio illarum actionum non fuit imposta heredi, sed personæ ab ipso eligendæ: Sic dum Titius disponens comisit Sorti heredi, vt elemosynam daret tali personarum generi, videlicet Sacerdotibus, neminem in particulari determinans, exequutio, seu actio intuitu elemosynæ fuit imposta Sacerdoti electo; igitur Sortes fideliter distribuens, & nihil aliud tenetur, quia actionem sibi impostam plenè perfecit; celebratio autem fuit onus impostum Sacerdoti eligendo: & ex his patet disparitas inter casum nostrum, & illum de debitore consignante pecuniam Confessorio soluendo creditori; nam in casu isto nulla præcessit neque explicita, neque implicita voluntas creditoris, vt pecunia tibi debita assignaretur Confessorio, & periculum amissionis stare pro ipso creditore; secus in casu nostro, in quo, vt ostendimus, implicite saltem fuit voluntas Titij Testatoris, vt Sortes hæres consignaret elemosynam alteri, nempe Sacerdoti per ipsum hæredem eligendo; & sic nulla inter verumq; casum est paritas.

Ad fundamentum autem initio positum; pro ratione dubitanti in contrarium ex doctrina tradita facilis est solutio, ꝑ concedimus enim obligationem Sortis hæredis fuisse certam, negamus tamen satisfactionem fuisse incertam, quoniam, vt ostendimus, satisfactio ponenda à Sorte nõ erat alia, nisi fidelis distributio elemosynæ, nempe erogatio faciendæ Sacerdoti, qui secundo prudenter existimationem bonæ conscientie iudicaretur; hæc autem satisfactio nem à Sorte positam fuisse supponitur, & exequutionem non ab ipso, sed à Sacerdote fuisse requirendam. Et hæc est mea sententia.

S. XXII.

Legata strictam ne, an vero latam postulent interpretationem?

SVM MARIUM.

1. *Varia legum, & Doctorum placita difficilem reddant questionem hæc.*
2. *Prima opinio strictam legatæ explanationem concedit.*
3. *Ad liquidum limitans ad legatæ pia.*

4. Se-

- 4 Secunda opinio amplam omnibus legatis concedit interpretationem.
- 5 In hac materia certam dare nequimus regulam.
- 6 Legata prophana stricte esse declaranda sentit Auctor.
- 7 Indubius magis dilectus haeres, quam legatarii censentur.
- 8 Legata pia amplam habent expositionem.
- 9 Recte lex Tutia explicatur.
- 10 In eius explicatione diversa Codicum lectio decepti aduersarios.
- 11 Infantia paritatem suadens proponitur.
- 12 Obstandum disparitas.

DIFFICILEM, & valde implicitam aggredimur questionem, & tum ob varietatem iurium, quae nunc pro vna, nunc pro alia parte controuersae loqui videmus; tum etiam quia auctores inter se contrarias sententias, & plures sunt, & magni nominis. Ceterum quid nisi probabilis videatur, in medium afferam, opinionem prius adducendo.

- 1 Prima autem sententia censet legata esse praesertim explicanda, quia non fauorabilia, sed odiosa castimari debent, cum in damnum haereditatis cedant. Sic Decius in regulis iuris, reg. In testam. num. 3. Alciatus conf. 44. num. 14. in fine. Natta confil. 402. num. 59. Rolandus à Valle confil. 16. Molina tom. 1. de iust. disp. 198. num. 9. & 10. dicens in dubio minimum esse eligendum. Menochius de arbit. lib. 1. quest. 99. num. 14. & cum aliqua limitatione, Trullenb. in decal. lib. 7. cap. 18. dub. 12. num. 4. loquens de legata pijs; & alij apud ipsos.
- 2 Secunda sententia praesertim oppositum sustinet, vult enim legata non solum pia, verum etiam prophana esse amplè declaranda, quia fauorabilia. Cuius Barbo: in L. si cui legatur §. (hoc ante in legatum) ff. de leg. 1. & in L. si quis ita ff. de auro, & argenti legato. Sanchez lib. 3. de matrim. disp. 19. num. 14. Mantica lib. 7. de Consect. ult. vol. tit. 1. per totum. Merolla tom. 3. disp. 6. cap. 6. dub. 3. corol. §. num. 28. & alij.
- 3 Pro solutione huius difficultatis supponendum est, certam, & vniuersalem regulam, de re hac minime dari posse, quia omnes Doctores conueniunt in hoc, videlicet, legatum aliquando amplè, aliquando vero stricte esse interpretandum, & quando est obsecrum, esse recurrendum ad coniecturas, vt mens legantis deprehendatur, quales sunt consuetudo patrie ipsius Testatoris, nempe quo pacto verba illa, sub quibus fit legatum in ea regione solent explicari: Rursus attendenda est conditio, & dignitas ipsius legatarii, dilectio legantis erga legatarium, consuetudo sanguinis, & demum consideranda sunt antecedentia, & consequentia, vt ex ipsis colligatur, quantum fieri poterit, Testatoris intentio, & semper interpretatio talis esse debeat, ne legatum inutile efficiatur,

hæ, & similes coniecturae, quas fuscè declarat Menochius lib. 4. praesumpt. 106. per totam, & Gomez var. resol. tom. 1. cap. 12. num. 29. sunt diligenter inspiciendae, vt dubium veritas circum ipsum legatum euincatur; & de hoc non procedit nostra difficultas, locum enim habet, quando omnibus accuratè perquisitis mens dubio maneat, ita vt nequeus iudicium ferri.

- 4 Dico igitur primo, si legata sunt prophana, & stricte in dubio, sunt explicanda, & in hoc consensio cum Auctoribus primæ opinionis, quæ probari potest ex iure Civili L. numerus 73. ff. de leg. 3. vbi deciditur, quod si quis numerus indistinctè legauerit, legatum esse, per soluendum numeris minoribus, nisi aliunde contrect oppositum de mente Testatoris, & sic legatum stricte hinc explicari, & ratio est, quia presumi debet, quod Testator, quam minus fieri potest, grauari voluerit heredem, & in dubijs praesumitur ipse heres legatarijs praesertim dilectus; proinde existente vndiq; ambiguitate de mente Testatoris, legatum, ab obtine, & simpliciter loquendo, censendum erit odiosum, atq; ad id iudicandum erit potius in fauorem heredis, quam legatarij.

- 5 Dico secundo, quando legata sunt pia, & redduntur in Dei obsequium, & in vtilitatem spirituales Testatoris, censeri debent fauorabilia, proinde in dubio praesertim amplam admittunt interpretationem. Hæc est sententia valde recepta, & præter Auctores pro secunda opinione superius laudatos, eidem adheret Menochius praesumpt. cit. quæ licet velut legata stricte esse explicanda, quibusdam exceptis casibus, excipit num. 33. legata pia in fauorem animæ, & Religionis, probatur autem conclusio ex L. Tutia Testamento §. Seia. ff. de auro, & argenti legato, & quantum nonnulli adducant textum hunc pro contraria sententia, ob rationem mox dicendam, nihilominus non est ita; verum vt hoc explanetur, praesertim adducendum est in eo textu referri dispositum fuisse à Seia per suum testamentum, si ipsa superuideret, se futuram fuisse signum Dei, id est imaginem ex libra centum, quæ erant in Sacra æde, si vero ex hac vita migraret, onus id faciendi suo heredi impostum fuisse, sed ipsa Seia moriens non declarauit, an imago erat ex auro, argento, vel ære constituta, sed idcirco mentio dubio refulsura, & ex qua materia erat facienda; decisum vero fuit ex argento esse stricte ab herede ipsius Seia: vis autem argumens ex hoc textu colligenda est, quia cum in templo illo non fuerit reperiata nisi dona ærea, argentea, dispositio iudicata fuit fauorabilis, atq; ad id ex materia prætorij, qualia est argentum respectu æris.
- 6 Sed dices, oppositum ibi statutum fuisse colligi ex eadem lege, nam dubitatio iurata, & lignum, seu imago fieri debuisset ex auro, aut argento, vt expresse habetur ab ipso testat. & quia hoc non obstat, arbitrarium fuerit ex argèto, quod comparatione auri est minus pretiosum, idcirco videtur legatum non fuisse praesertim fauorabile, ac proinde præse declaratum.

Ref-

Respondeo, negando in ea lege decisum fuisse oppositū sententiæ, quam sustinemus: si enim attento considerentur, quæ ibi referuntur, veritas deprehenditur: dicimus itaque; quod quamvis in *quasdam illius paragraphi* tres illæ materię fuerint propolite, nempe aurum, argentum, & res; nihilominus iurice consultus non potuit decidere imaginem ex auro esse faciendam, quia hoc non erat iuxta mentem Seiz Testatricis, ipsa enim designavit materiam illam, quæ in Sacra æde reperiebatur, hæc autem duplex erat, videlicet, argentea, & ærea, proinde hæredes Seiz non erant compellendi ad eligendam aliam materiam diuersam ab viri aq̄signata: Quo postquam in fauorem piæ caussæ determinatum fuit id, quod maius erat; scilicet materia pretiosior ex illis duabus, nempe argentum; & per consequens fauorabile exitumatum fuit legatum; hunc esse verum eiusdem textus sensum, patet legenti: *f* deceptio autem suborta fuit, ex eo, quod in *quibusdam Codicibus*, loco illorum verborum (*Cum in exemplo non nisi, aut ærea, aut argentea tantum sint dona*) pro ærea dicitur *auræ*, &c. & idem in *codicibus Lugduni editis anno 1565. & 1575. in margine* notatur signo Crucis & ærea, & simili signo respondenti in corpore, notatur verbum (*auræ*) ut error aduertatur, in alijs vero codicibus bene correctis, in ipsomet textu *ærea*, & nō *auræ* legitur. Sic in *exemplaribus Peneis editis ann. 1569.* prædictum errorem notat *Menoctius præsumpt. tit. num. 25. ver. (Ceterum)*, & ideo *Molina lit. & Sanchez lib. 4. in decal. cap. 12. num. 8.* hoc non aduertit, & le gente: (*auræ*), non debet esse mirum, si affererint legata pia esse in dubio explicanda, secundum id, quod minus est.

Dices, *f* votum de aliqua re indeterminatum, V. G. de quibusdam mensuris dandis Ecclesiæ in elemosinam, strictè explicatur, atque ad intelligi debet de mensuris minoribus, non maioribus, ut supra ostendimus, loquendo de dubijs circa vota. ergo etiam & legatum piū præfixum est exponendum, & de re minoris, & non maioris valoris, par enim videtur ratio, eum agatur in utroque casu de donatione rei, quæ Ecclesiæ fieri debet.

Respondeo, *f* negando paritatem; diuersum enim est ratio, ut testè docet *Panormitanus cap. ex parte de censib. nu. 4.* assignando inter utrumque casum disparitatem; aut enim in legato interpretationem fieri potius contra hæredem, quā contra ipsum donatorem; Præsumptio enim est à Testatore intentū fuisse id, quod piæ caussæ magis faueat: patet in voto fieri contra ipsū votentem, qui ne patet in emissionem voti se intellexisse de maioribus; proinde non est par ratio, neq; eadem præsumptio; ideo *cap. ex parte citato* declaratum fuit votum soluendi mensuram vnam tritici: S. Iacobo, intelligi de minima.

CAPVT XI.

Conscientiæ hesitationes de Sacramentorum valore, & effectu, enodantur, & primo circa Baptismum.

ED quia ambigæ conscientiæ quæstia de Sacramētis nouæ legis in hoc capite enodanda, non solum plura, verum etiam vixit se valde distendunt, cum in illa tantum vniuersalissima Sacramenti ratione concordent, de reliquis tamen disparem inuoluant conditionem, proinde de longuodo molestiam lectoribus ingratæ, & ne tractatio methodo, & debita sibi distinctiohe careat, operæ pretium duximus præfata caput in tot sciungere partes; quæ sunt Sacramentorum nature, circa quas dubia conscientia versari poterit, & quia non intendimus huius conscientiæ limites egredi; proinde mirum non erit, si pars aliqua nimia perscringatur breuitate, quoniam ut consideranti manifestum fiet, ad id nos impellit defectus difficultatū, quæ dubiam conscientiam reddere queunt.

PRIMA HVIVS
Capitis Pars.

EXordium sumitur ab eo Sacramento, quod reliquorum est basis, & fundamentum, nempe Baptismus, de quo selectiora quæstia dilucidabimus in varijs distincta paragraphos.

§. I.

Qui in infantia abrepti sunt ab Infidelibus, & dubitatur, an fuerint capti, antequam receperint Baptismum, sint ne baptizandi?

SVM MARIVM.

- 1 Sub conditione baptizandi sunt.
2 Efficaci ratione id suadet.

DICENDVM est quod esse baptizandos sub conditione. ita Bonacina de Sacramento in genere disput. 1. quæst. 2. p. 1. num. 39. cum enim Baptismus sit Sacramentum tanti momenti, & ceterorum Sacramentorum ianua, non debet homo se exponere periculo nullitatis reliquorum Sacramentorum; proinde his ita abreptis conferendus est Baptismus conditionatè, quando adest prædictum dubium, & aliunde veritas sciri non poterit.

§. II.

Nati à parentibus Catholicis, & inter Christianos educati, si postea dubitetur, an fuerint baptizati, debent ne baptizari, saltem sub conditione?

S V M M A R I V M.

- 1 Neq; conditionatè baptizandi, si inter Christianos sunt nati.
- 2 Solutur instantia.
- 3 Grauis irreuerentia est, reiterare Sacramentum non iterabilè, quando seue concurrit inditium.

DICO & neq; sub conditione esse baptizandos, si inter Christianos manserint usq; ad eam ætatem, in qua communiter conferri solet Baptismus, & non sunt inditia in contrarium. ita Suarez tom. 3. in 3. p. disput. 2. sect. 6. in fine. Bonacina p. cit. nu. 38. & alij apud ipsum. & ratio est in promptu, quia cum negatione Baptismi nulla sit probabilis coniectura, & ex parte Baptismi collati vrgent grauißimæ coniecturæ absq; vlla hætatione præsupposita est ex parte ipsius Baptismi. Dicitur Sacramentum Baptismi, vt supra diximus, est magni momenti, à quo pèdet reliquorum valor, ideoq; quilibet dubitatio videtur sufficiens ad hoc vt prudenter sub conditione conferatur. Respondet dubitatione sufficiencytem debere esse rationabilem, & cū aliquo fundamento in re, aliter si quolibet dubitatio obligaret nos ad Baptismum sub conditione cõferendum, aut nullus, aut ferè nullus fidelis inueniretur, qui non deberet conditionatè baptizari, quia nemo est certus certitudine physica de Baptismo recepto, nam semper posset quis dubitare, saltem de intentione Ministri, vel de aliquo alio defectu substantiali, & hoc quia grauis irreuerentia est iterare Sacramentum, ex se

non iterabile, solum leui dubio existente; vt communiter Doctores affirmant. Val. tom. 4. disput. 4. quæst. 1. p. 1. n. 4. vers. Quod si dubium; & alij apud Bonacinam.

§. III.

An infantes in loco publico expositi præsumi debeant non baptizati, atque adèò sub conditione baptizandi?

S V M M A R I V M.

- 1 Nullo existente teste, qui affirmet baptizatos fuisse, conditionatè sunt baptizandi.
 - 2 Ita testans non debet esse de mendacio suspectus.
- S**I nullum sit testimonium indicans esse baptizatos, debent sub conditione baptizari. testimonium autè sufficiens habetur, si ipsi infantes essent expositi, cum scripto, per quod affirmetur eos recepisse Baptismum, vel si aliquis, de quo nulla habetur suspicio de mendacio, testaretur instantem illum expositum, fuisse baptizatum. Sic Suarez to. cit. disp. 2. sect. 2. Bonacina p. cit. n. 4. & alij.

§. IV.

Si dubitetur filios infidelium habere nec ne vsu rationis, an sint baptizandi, inuitis parentibus?

S V M M A R I V M.

- 1 Si renuant parentes, & nullum sit mortis periculum, non debent baptizari.
- 2 In dubio de vsu rationis, baptizandos esse, autumant aliqui.
- 3 Oppositum censent alij.
- 4 Vtrancq; sententiam, distinctione adhibita, amplectitur Author.

Vastu supponit id, quod Doctores communiter docent, nempe filios infidelium ante vsum rationis, non vrgente periculo mortis, non posse licite baptizari, saltem sine consensu vnius ex parentibus, nam post adeptum rationis vsum, in hoc quilibet est sui iuris. qua doctrina posita insurgit difficultas, quando est dubium, an aliquis filius infidelium habeat nec ne rationis vsum; si enim constaret de vsu rationis, tunc non requireretur voluntas parentum, sed sufficeret

voluntas ipsius pueri baptizandi; at si constaret oppositum, videlicet, non habere usum rationis, tunc questio proposita locum non haberet, quia inuitis parentibus, non imminente periculo mortis, non debet baptizari; dissimulata tamen insurgit, quando est dubium de usu rationis, & ideo duas reperio sententias.

1 Prima est ea, quam sequitur *Sotus in 4. dist. 3. q. vnic. ar. 10. §. Sed alterum dubium. & dist. 39. ar. 3. in fine responsionis ad secundum. Layman in sum. lib. 1. tr. 1. cap. 3. §. 4. nu. 41. & apud ipsum Suarez, & Vasquez, videlicet, in tali dubio infantibus illis esse Baptismum conferendum, quia in fauorem fidei est iudicandum.*

2 Secunda opinio testis opponit; vult enim baptizandos non esse, quia stante dubio, an infantem habeant usum rationis, presumendum est pro parentibus, qui sunt in possessione. Ita *Hensius in summa lib. 2. cap. 15. nu. 3. Cameracensis de Baptismo cap. 1. & alij.*

3 Sed cum distinctione amplectimur utramque sententiam, & idcirco aio, quod si infantes compleuerint septennium, tunc secundum iura, presumitur usus rationis; idcirco debent baptizari. si verò non compleuerint septennium, nisi constet, non presumitur usus rationis, proinde iudicandum est in fauorem parentum; idcirco illis inuitis non debent baptizari. Sic *Bonaeuina de Baptismo disp. 2. quaest. 2. pun. 6. Emmanuel Sæ in Apborismis Verbo Baptismus num. 11. & alij apud eundem Bonaeuinam. vide Dianam par. 7. traq. 11. resol. 40.*

§. V.

Si parentes offerant puerum, vt baptizetur, ipse verò renuat, & sit dubium, an habeat sufficientem usum rationis, an possit baptizari?

S V M M A R I V M.

- 1 Non esse baptizandum iudicat Suarez.
- 2 Contrarium docet Sotus.
- 3 Hanc opinionem cum limitatione recipiunt aliqui.
- 4 Hac vltima sententia ab Auctore admittitur.

DVA sunt opiniones, & primam enim amplectitur Suarez tom. 3. in 3. p. disp. 25. scilicet. 3. in fine. asserens in tali casu puerum ita reluctantem non esse baptizandum, ob teuerentiam Sacramenti, ne forte inualide conferatur. Ceterum aliam opinionem contrariam, que affirmat puerum, non obstante tali dubio, esse baptizandum, susti-

net Sotus in 4. dist. 3. art. 10. vers. Sed alterum dubium. at Layman in summa lib. 1. traq. 1. cap. 3. nu. 41. vers. Similis difficultas, admittit opinionem Soti, si quando periculum est in morte, & sic videtur velle, quod cum nullum immineret periculum mortis, non possit puer baptizari, stante prædicto dubio; & hoc etiam docet Vasquez in 3. p. som. 2. disp. 155. cap. 3. num. 38. aiunt enim quando ex parte infantis non urget mortis periculum, differendum Baptismum, & expectandum esse magis opportunum tempus, in quo clarius appareat, an in puero illo reuolueat, sit, nec ne, rationis usus; & hæc sententia si mihi verior videtur; nam ex vna parte cum nulla sit necessitas tunc baptizandi puerum, & ex alia parte est periculum irritandi Sacramentum, immò periculum apostasie in ipso puero, quando ad usum perfectum rationis peruenerit, & ex dilatione nullum sequatur incommodum, videtur maxime consentaneum prudentie differre Baptismi collationem, vsque dum innotescat, an puer ille habeat usum rationis: Si verò instet periculum mortis, debet sub conditione baptizari.

§. VI.

Dubio extante, an partus sit homo, an verò brutum, vtrum sit baptizandus?

S V M M A R I V M.

- 1 Principalia membra sunt spectanda.
- 2 Si exhibeat humanam formam, est baptizandus, secus si ferinam.

IN tali dubio consideranda sunt principalia membra, nempe caput, & pectus, sub quo residet cor, & si formam hominis exhibeat, tunc partus ille est baptizandus; si verò formam bestie, non est baptizandus, ita Layman de Sacramento Baptismi traq. 2. cap. 6. quaest. 6.

§. VII.

Si partus præferat caput humanum, reliquum verò corporis ferinum, an præsumendus sit homo, ideoque Baptismo vngendus?

SUMMARIUM.

- 1 Negat Comitulus.
- 2 Dubitat Nauarrus, an censendum sit Brutum.
- 3 Aliqui putant caput, & non cor esse præcipuum membrum.
- 4 Differendus erit Baptismus, tali existente dubio.

RESPONDET & negatiuè Comitulus in responsionibus moralibus lib. 1. quæst. 8. & ducitur ex eo, quod præcipuum hominis membrum sit cor residens in reliqua parte, quæ ferina apparet.

2 ¶ at Nauar. in *conf. lib. 3. de Baptis. 2. edit.* dubitat, an reuera talis partus censeri debeat brutum, quia non est omnino certum cor esse.

3 membrum ceteris præcipuum; ¶ nam aliqui putant esse caput, quoniam in cerebro principales operationes sensitiuæ vigent, proinde quod attinget ad praxim in tali dubio rectè aduertit

4 Layman loco cit. Baptismus ¶ esse differendum, donec certius constet, an partus ille sit humanus, si autem imminat mors sub conditione baptizandus est.

§. VIII.

Si monstrum nascatur, & ambigatur an sit vnus homo, vel duo, sit ne baptizandum vno, vel duplici Baptismo?

SUMMARIUM.

- 1 Ex operationibus erit colligendum.
- 2 Si periculum mortis imminet, & tempus non permittit, sub plurali numero, vnica forma est adhibenda.
- 3 Si nihil ex operationibus colligatur, differendus erit Baptismus, nisi mors imminet.
- 4 Vnum membrum principale absolute, aliud verò conditionis est baptizandum.

RESPONDET operationibus id colligi posse, si enim deprehendatur vnus dormire, alterum verò vigilare, censendi sunt duo homines, & distinctis formis, & ablutionibus sunt baptizandi, & si periculum

2 sit in mora, quia scilicet imminet mors, ¶ forma in plurali est proferenda, nempe: Ego vos Baptizo, &c. & vtrumq; est abluendum. Vide Comitulum lib. cit. quæst. 4. Si autem ex operationibus discerni nequeat, an sit vnus tantum homo, an duo, quia v. g. sunt duo capita,

3 vnus verò pectus, &c. vel è contra; ¶ Baptismus est aliquantulum differendus, vt veritas melius appareat: at si imminet mors, vel est periculum; tunc vnus caput, vel pectus, est

4 absolute baptizandum; ¶ aliud verò sub conditione. ita Vinaldus de Baptis. capit. vlt. num. 24. Layman cap. cit. in fine. & apud psum Maior in 4. dist. 6. quæst. 1. & nouissime Castropalaus in oper. moral. par. 4. traçt. 19. disp. vnica de Baptis. p. 6. num. 4.

§. IX.

In dubio iuris, aut facti an Baptismus fuerit collatus, sit ne semper iterandus?

SUMMARIUM.

- 1 Est examinandum dubium, vt sacrilegium, adhibendo Baptismum, vitetur.
- 2 Quocumq;posito dubio, si erit rationabile, est baptizandum.
- 3 Regula ad dignoscendam dubij qualitatem, traditur à Castropalao.

DUBIUM DIFFICULTAS oritur, quia Baptismus est Sacramentum non iterabile, idcirco est examinandum dubium, & ne sacrilegè reiteretur, dubium autem poterit esse in duplici differentia, aut videlicet iuris, aut facti; dubium iuris est quando constat collatum fuisse, sed sub tali forma, v. g. si quis baptizans dixerit: Baptizo te in nomine Genitoris, vel in nomine Trinitatis, aut Christi, &c. potest etiam oriri dubitatio ex parte materię, seu subiecti, &c. v. g. Si quis baptizatus fuerit in digito, aut in capillis, vel si ablutio facta fuerit minima gutta aquę, aut materię aliqua, de qua est controuersia apud Doctores, an sufficiat ad valorem talis Sacramenti, vt aqua ex herbis expressa, aqua rosacea, vel alio simili liquore: dubium facti euenit, cum nihil constat de eius collatione. Hoc po-

sito; Respondeo. quocumque modo nascatur dubium, si est rationabile, Baptismus est sub conditione iterandus. ita comounerit *Dolores*, quos citat *Castropalaus part. 4. disp. cit. par. 13. num. 4. qui num. 5. sequenti addit, regulam, quae cognosci debeat, quando dubium iuris sit rationabile, esse, quado hinc inde sunt rationes probabiles pro utraque parte; at subiungit, de dubio facti firmam regulam non posse dari, quia tale dubium dependet ex varijs coniecturis, & circumstantijs hic & nunc contingentibus. ratio autem conclusionis est manifesta, quia cum hoc Sacramentum sit summæ necessitatis, ne homo periculo æternæ damnationis exponatur, sub conditione est baptizandus, neque hoc redundat in aliqualem irreuerentiam contra Sacramentum ipsum, quia verè, & formaliter, cum datur sub conditione, non reiteratur, vt habetur ex *cap. Solemnitatis 1. dist. 8. de consecr. & cap. veniens de presbyr. non bapt.**

PARS SECVNDA.

De ijs, quæ ancipitem detinent conscientiam, circa Sacramentum Confirmationis.

§. I.

Num hæsitans fuerit nec ne confirmatus, possit Sacramentum hoc recipere?

S Y M M A R I V M.

- 1 Decisio quæsitæ ex doctrina Authorum colligenda est.
- 2 Confirmari posse determinat Author.
- 3 Sub conditione est conferendum.
- 4 Maius dubium requiritur ad repetendum hoc Sacramentum, quàm illud Baptismi.

VAMVIS ex doctoribus de Sacramentorum materia tractantibus, paucos inueniam, qui præsens quæsitum exagitant, & nihilominus ex eorum doctrinis decisionem facile deducere possumus.

Dico igitur primò. Qui pensatis omnibus dubitam adhibuerit investigationem ad veritatem acquirendam, & hoc non obstante, anceps

fuerit, ita vt pro neutra parte determinatum, & probabile iudicij lætæ valuerit † Macro Chrismate vngi potest. Sic docet *Nestus in 3. part. S. Thom. quæst. 72. art. 8. post tertiam concl. ver. (Notandum est) Bonacina de Sacr. disp. 3. q. 2. p. 4. num. 10. Diana par. 3. trat. 4. resol. 23. ver. (sed quæ) & apud ipsum Io. La Cruz in direct. consil. par. 11. de Sacrament. Confir. quæst. 72. dub. 2. concl. 1. citatur etiam à Bonacina Suarez dispus. 35. §§. 1. sed cum diligenter colloco, & etiam alibi peruoletur, nihil de hoc puncto, saltem expressè agentem reperire poterim, licet ex doctrina, quam habet *dispat. 33. §§. 1. respondens ad primum argumentum ex cap. 1. de Sacram. non iter. id satis aperit colligatur; pro hac conclusione nullam apud Authores laudatos reperio rationem, probari tamen poterit ex doctrina eiusdem à Suarez, hoc pacto. Vt huius Sacramenti conferretur gratiæ plenitudo, & robur ad fidem contra Tyrannos tuendam, ergo quando quis dubitat, an illud receperit nec ne? non erit tanto fructu priuandus, & maxime quia id fieri poterit absq; periculo sacrilegij, vt conclusione sequente videbimus, antequam in præsentia à nobis supponat ex communi Theologorum placito, vide *S. Thom. quæst. cit. art. 11.***

Dico secundò. Quando tale existit dubium Sacramentum dati debet sub conditione, ita Authores citati. Est ratio est in promptu, quia si absolute, omni seclusa conditione, conferretur, exoneretur tum minister, tum recipiens periculo manifesto reiterandi Sacramentum ex sua institutione non iterabile, prouide graue erit peccatum, tale autem periculum per conditionem, sub qua conferretur, vitæ conditio, vt dici solet, nil ponit in esse, Episcopus enim sciens dubitationem illius confirmandi, si conditione Sacramentum conferat, non reiterat illud, quia si reuera confirmandus illud receperit, Episcopus intentionem habet illud non conferendi, & sic vitat reiterationem, & consequenter omne periculum.

Dico tertio. Maius dubium † requiri ad conferendum, etiam sub conditione, hoc Sacramentum, quàm illud Baptismi; ita notat *Nestus locq; superius citato*, & ratio est quia hoc Sacramentum cum ex vna parte sit reiterabile, sicuti Baptismus; & ex alia parte sit minoris necessitatis; idcirco non omne dubium sufficiens ad baptizandum sub conditione, erit satis ad licite dandum hoc Sacramentum, nam sine isto Sacramentum homo saluari poterit, & etiam recipere omnes effectus aliorum Sacramentorum, at non sine Baptismo, qui est omnium Sacramentorum ianus, cum igitur sit tanta necessitas, inde est vt satis sit ad illud conferendum quodcumq; læue dubium, si tamen sit rationabile.

§. II.

Persistenti dubio, an Balsamum oleo permixtum fuerit, possit hoc Sacramentum iterum conferri?

S V M M A R I V M.

- 1 *Supponitur diuersitas opinionum, vt basis huius quaesiti.*
- 2 *Affirmatiuam sententiam amplectitur Auctor.*
- 3 *Obijciunt in contrarium.*
- 4 *Satisfit obiectioni.*

Supponimus in hoc quaesito & controuersiam illam inter Doctores exagitatam, videlicet, an mistio balsami sit solum ex precepto, & accidentalis quaedam ceremonia; an verò sit de substantia, & essentiali huius Sacramenti ratione: hinc inde vtraque sententia plures, & graues habet patronos, vt videre est apud Suarez disp. 33. sect. 1. in relatione secundae opinionis, & in quarta conclusionem, & etiam apud recentiores de re hac pertractantes, supponimus, inquam, disceptationem hanc, eius enim decisio nihil ad nostrum institutum facit; ea igitur praesupposita, inquirimus, vtrum si quis ambigat, an quando confirmatus fuit, vnctio fuerit, nec ne, ex oleo, & balsamo, an potius ex oleo tantum; stante tali dubio, quod expelli nequeat licitum ne sit iterum confirmari.

2 Dicendum est, esse licitum. Conclusionem hanc apud solum Suarez adinuenio loco citato, idque probat ex eo, quod cum etiam valde probabile sit initum fuisse Sacramentum, quia valde probabile est, imò in eius sententia probabilis, missionem ex balsamo esse de substantia Confirmationis, non debet homo fidelis baptizatus periculo se exponere carendi fructu huius Sacramenti.

3 Sed obijciunt, quamuis demus probabilius esse missionem balsami esse de essentia Confirmationis, probabile tamen est oppositum, atque adeo vtriusque; sententiae probabilitate posita, fugit dubium, igitur non poterit abique graui culpa reiterare Sacramentum, quod non est iterabile, talis autem reiteratio, conceditur solum quando dubium adest.

4 Respondeo, non fugere sed dubium illud, ex cuius fuga vitatur periculum damni spiritualis; quod pateremur, si re vera Sacramentum prius receptum irritum fuisset, & hoc, quia, vt supra alia occasione adnotauimus, cum ageremus de Episkia discept. 6. cap. 3. paragrapho nono, à numero 10. valde Sacramenti, eiusque effectus à nostro etiam praesenti iudicio

est omnino independens; ideoque; siue dubitemus, siue certo credamus validum fuisse, & cum fructu, si ita ponitur non fuisse, damnum de eius inualiditate pateremur; proinde vt periculum huiusmodi damni vitemus, licite possumus iterum Sacramentum hoc recipere. Ad argumentum autem neganda est consequentia.

§. III.

Vtrum casu praedicto occurrente, Chrisma sit sub conditione, & non absolute conferendum?

S V M M A R I V M.

- 1 *Arguitur probando necessitatem conditionis appouenda.*
- 2 *Absolute in eo casu Sacramentum conferre, nullum esse peccatum, putauit Suarez.*
- 3 *Addit tamen ipse Suarez adhiberi posse conditionem.*
- 4 *Probabilius esse apponi debere conditionem.*
- 5 *Ratione id suadetur.*

Idetur omnino dicendum, à Ministro, quando casus ille occurrerit, sub conditione esse conferendum, & si absolute illud administret, grauius delinquet; & hoc, quia seclusa conditione, Minister periculo iterationis exponeretur.

2 Contrariam sententiam sed docuit Suarez disp. illa 33. sect. 1. ad primum argumentum, imò nonnullos tacito nomine laudat, qui sustinent non esse adhibendam conditionem, ipse verò ait absque illo peccato omitti posse conditionem, quia putat sententiam, quae a se sententiam esse de substantia huius Sacramenti, esse adeo certam, vt nulla sit, vt cõditionem adhibeatur, addit tamen sed poni posse conditionem dicendo (si non est confirmatus &c. siue hoc exterius exprimitur, siue interius tantum in intentione concipiatur, & hoc additum fuit ab ipso Suarez; quia contraria sententia, est probabilis, & appositio cõditionis nihil obstare videtur Sacramento posteriori.

Ex his duabus sententiis mihi magis placet 4 sed haec secunda, quae requirit conditionem. Dicor ad hoc ex principio tacto ab ipsomet Suarez, cum enim ex vna parte concedatur, vt probabilis opinio negans missionem balsami esse de essentia, & consequenter probabile erit, Sacramentum collatum cum oleo sine balsamo fuisse validum, rationale videtur, ne iteretur hoc Sacramentum, vt posterius sub conditione administretur.

Neque probabilitas alterius opinionis est talis, sed vt excludat probabilitatem contrariae opi-

opinionis; atque adeo prudentia dicitur, ut ad tollendum omne periculum Sacriligij sub conditione decur Sacramentum, & maxime, quia per appositionem conditionis neq; Ministro conferretur, neq; recipienti aliquid dampnum, aut incommodum obvenit.

ieiunij, nam cum comestio sit quid facti, non praesumitur, ideoq; est probanda, & dum de illa non conitat, homo fidelis non est suo iure, privandus circa Eucharistiae sumptionem.

PARS TERTIA.

Animi hæsitaciones ad Eucharistiae Sacramentum attingentes, dilucidantur.

§. I.

Ambigens, an aliquid cibi, seu potus, post mediam noctem deglutierit, possit ne mane Eucharistiam sumere?

SVMMARIVM.

- 1 Prima opinio negat.
- 2 Alia sententia contrarium tenet.
- 3 Et cum his ystimis sentit Author.

Prima sententia docet, stante tali dubio, non posse die sequenti communicare, quia possessio est pro præcepto, seu pro Eucharistia, & non pro libertate.

Ita Sanchez lib. 2. de matrimonio. disp. 41. qu. 3. num. 40. Foguendez de præcepto. Eccl. lib. 3. cap. 9. num. 18. Salas in p. 2. tract. 8. disp. unica sect. 15. num. 263. Bonac. de contron. disp. 1. quasi. 2. p. n. 2. parographo incidenter Merolla tom. 1. disp. 3. cap. 3. & de conse. dubia coroll. 21. nu. 138. & aliq.

- 2 Secunda sententia pro contrarium asserit, nempe possessionem esse pro libertate, proinde non obstante tali dubio, licite posse die sequenti Eucharistiam sumi, & hanc opinionem sequitur Layman lib. 1. tract. 1. cap. 1. §. 4. n. 36. Ioannes Sanchez in selectis disp. 42. num. 9. Pasqualigus in decis. moral. decis. 349. Cardinalis Delugo de Sacramento Eucharistiae, disputat. decimaquinta sect. 2. n. 42. & cum his ipse sententiam hæc opinio videtur probabilior, potq; enim possessionem potius se tenere ex parte illius iuris, quod habet quilibet fidelis baptizatus ad percipiendam Eucharistiam, quam ex parte præcepti non sumendi illam, nisi

§. II.

Stante certitudine de comestione seu potione, si dubium sit de tempore, an scilicet fuerit ante, vel post mediam noctem, utrum ieiunium naturale præsumi debeat adhuc perseverare pro Eucharistia sumenda?

SVMMARIVM.

- 1 Docent aliqui ieiunium naturale non perseverare.
- 2 Oppositum cum alijs sustinet Author.
- 3 Proponuntur tria argumenta, quibus Delugo nos urget, probans à pari.
- 4 Solvantur prædicta argumenta offendendo disparitatem.
- 5 Qui est certus de voto, non possidet suam libertatem, si dubitas an adimpleverit.
- 6 Terminos in sumendo argumento non esse rectè dispositos, & si disponantur, favent Authori.
- 7 Petens Eucharistiam in casu nostro, fundatam habet intentionem.
- 8 Instantia proponitur, & solvitur.
- 9 Si quis hodie communicavit, debet suam intentionem fundare in sequenti diei inceptioe, ut ius habeat communionem petendi.
- 10 Validum contra Authorem sit argumentum, quo paritas suadetur inter dubitantem de comestione, & de voto emisso ante, vel post septennium.
- 11 Diversa est habitudo, quam habet tempus ad votum, & ad comestionem.
- 12 Offenditur disparitas ex principijs iuris.
- 13 Urgetur, probando uniformiter se habere possessionem, siue eius negationem, iam pro voto, iam pro impedimento.
- 14 Instantia contraria valde difficilis proponitur.
- 15 Sufficenter diluitur.
- 16 Discursus Authoris ad vitandam contradictionem, & nimiam conscientie dissolutionem.
- 17 Obiectio proponitur, & solvitur.
- 18 Nullam ex eisdem Authoris sententia inferretur inconueniens.

Ratumendum esse & non per-
seuerare ieiunium, atq; adeo nō
posse ita dubitatem ad Eucha-
ristiam recipiendam accedere,
docet Sanchez, & reliqui, quos
præcedente paragrafo pro pri-
ma opinione laudamus, quibus etiam subjeti-
bitur *Delugo sect. cit.* Sed oppositum ¶ cum
alijs assero, quos idem pro secunda sententia
paragrafo præcedente, quibus *Caramuelum*
addo in illo suo tractatu de consc. corol. 19. &
pariter *Spinolam in opus. de lib. & prud. elec.*
agihil. disp. ult. sect. 7. in resp. ad tertium dub.
fol. 352. qui omnes uniformiter in vtroq; du-
bio loquuntur; nam comestio, seu potio, Eu-
charistiz sumptionem pro die sequenti, nō ab-
solutē impedit, sed quatenus sit tali tempore
determinato, nempe, transacta media nocte,
diei illius immediate sequentis, quo sumi Eu-
charistia debet; hoc autem est quid facti, con-
iunctio, videlicet, comestionis cum tali tempore,
ideoq; probandum, & non præfundendum est;
atq; adeo, quando non constat, neq; probatur,
in suo iure manet homo accipiendi Eucharistia
& à tali iure non est spoliandus, & per conse-
quens, neq; ab Eucharistiz sumptione.

Argumenta autem, quibus *Delugo* opinione
hanc impugnat, à nobis dilui debent pro firmitate
nostræ sententię. Pro qua re aduertimus, quod
ipse ad suam opinionem corroborandam docet
onus probandi comestionem fuisse ante
mediam noctem, incumbere volenti Eucharis-
tiam sumere, & hoc varijs confirmat exemplis.

Primò exem. plicat ¶ in voto emisso ab eo,
qui postea dubitat, an emissio fuerit ante, vel
post septennium; onus autem probandi emissio
fuisse ante septennium, & ante vsum rationis
spectat ad vouentem; & dum hoc non probat,
tenetur votum adimplere, quia præsumitur suf-
ficientem rationis vsum habuisse.

Secundò, si debeo tibi singulis diebus vnum
soluere aureum, & hodie illud solui, si tu petis
alterum aureum, quando est dubium, an sit in-
cepta altera dies, tu debes probare esse iam in-
ceptam.

Tertiò, vnusquisq; habet ius communicandi
semel singulis diebus, & hodie communicauit; si
postea dubitet, an sit media vox, vt possit præ
sequenti die iterum communicare, ipsi petenti
communione incumbit onus probandi; nam
constat de communione facta, & nō de inceptio-
ne sequenti diei, ex qua petens habet ius iterum
communicandi; sic qui est de comestione
certus; & dubitet an comederit inchoato
sequenti die, nequit communicare, tali perma-
nente dubio, quia sicuti solutio semel facta tollit
ius ad eam iterum eadem die extendendam; ita
qui est de comestione certus, & dubitet an fue-
rit post mediam sequentis diei noctem, non
poterit communicare sequenti die, nisi probet
comestionem illam ante mediam noctem fuisse.

Hæc obijcit *Cardinalis Delugo*.
Sed inter exempla adducta, & casum nostrū
¶ esse disparitatem, facile ostendam, imò exem-

pla ipsa potius nostrę, quàm oppositę opinio-
ni fauere; ideoq; ad primum aio, quod qui est
certus de voto emisso, ¶ non possidet suā liber-
tatem, sed possessio est pro voto, quia obligatio
est certa; exceptio autem septennij est dubia,
quę ab ipso excipiente est probanda.

Ad secundum nego paritatem, & addo ter-
minos ¶ comparationis inter vtrumq; casum
non esse recte dispositos ad paritatem suspen-
dam; & si congruē dissonant, potius nobis,
quā arguenti fauet exemplum, disparitatem
autem ostendo, nam in exemplo, inchoatio se-
quentis diei est fundamentum, ex quo resultare
debet ius acquirere in creditore illius aurei, quia,
supponitur, die non incepto, nullū habere ius
petendi solutionem, & ideo si in dubium reuo-
catur inceptio diei sequentis, reuocatur etiam
in dubium res illa, quę est fundamentum iuris,
atq; adeo onus illam probandi se tenebit ex par-
te ipsius creditoris, vt enim docent Authores,
ad illum pertinet probatio rei, qui supra rem
illam se fundat. sic *Mandosus in reg. 19. Cancell.*
qu. 6. num. 2. ex Barr. & alijs, & dum illam
non probat, non habet ius petendi.

Cæterum in casu nostro id, supra quod se-
fundat petens Eucharistiam, ¶ est certum, &
non dubium, nempe diem sequentem esse incho-
atum, in quo vnusquisq; fidelis baptizatus ius
habet petendi, & recipiendi Sacram Synaxim,
dubietas autem est de impedimento, scilicet, de
comestione post mediam noctem, quę ab exci-
piente illam est probanda, quemadmodum in
exemplo allato, si constaret sequentem diem
esse inceptum, creditor nummi intentionem
haberet fidatam, & debitor si aliquod excipere
ret impedimentum ad nummi solutionem, te-
neretur illud ostendere, ideoq; si casus ita pro-
poneretur, paritas comparationis non corrue-
ret, quatenus dubium in vtroq; casu vniformi-
ter procederet, & deberet enim supra impedimen-
tum, & non supra rem, in qua fundatur petendi
ius, ideoq; onus probandi in eum transferretur,
qui excipit impedimentum, non verò in eum
qui petit, & se habet vt creditor: possumus pari-
tatem retorquere, in hunc aut ferre similem mo-
dum formando casum: Titius sit creditor, cui à
Sorte debitor, singulis diebus sit soluendus nū-
mus aureus, cum hac tamen conditione, vt Ti-
tius nihil comedat, vel bibat incute autem diei
in quo facienda est solutio, si Sortes debitor
contra Titium excipiat non seruasse ieiunium,
& comedisse media transacta nocte, à nemine
negari poterit onus probandi comestionem il-
lam se tenere ex parte Sortis debitoris: sic mu-
tata dumtaxat solutione in receptionem Eu-
charistiz, si Titius post inchoatum diem com-
munionem petat, & existat dubium, an com-
estio fuerit post mediam noctem, onus hoc pro-
bandi nō in ipsum Titium, sed in alium, qui com-
estionem talem allegat, transferendum erit.
Mancat igitur ex dictis nihil nobis officere ex-
plum positum, imò nobis fauere, posita recta
terminorum dispositione.

¶ Neq; valet, si dicas ¶ constare de com-
estione

sione, ac proinde onus probandi, eam fuisse ante mediam noctem, ipsi si communionem petenti incumbere; non valet, inquam, quia substantia comestioni, ut licet, non est impedimentum, sed est commissio pro tali differentia determinati temporis exercita, quæ certa esse debet; sicuti si fingamus v.g. cenam, & non prandium esse impedimentum ad præmium aliquod à Titio obtinendum, si quis excipiat Titium comedit, nihil illi obest; quia excipiens non deberet probare comestionem, vt hic, sed talem, nempe, vespertinam, quæ sola, ex suppositione, præmii impedit consecutionem.

Ad tertium ex dictis, respõdeo, si Titius hodie communicauit ad hoc, vt ius habeat iterum communicandi, debet ꝑ suam intentionem fundare in inceptioe sequentis diei, aliter hoc non probando, possessio est pro Eucharistia; contra verò sicõlaret inceptio sequentis diei, iam Titius fundatam haberet intentionem, & si alter excipiat impedimentum comestioni, deberet illud probare &c.

Ex his igitur patet, argumenta prædicta nihil nostræ sententiæ detrahere, cum exemplum allata contra nos nullam vim habeant.

10 Sed contra posset quis ꝑ valide vtgere, in vtroq; casu paritatem lic ostendens, sicuti cum habemus certam comestionem, & dubietas est tantum de tempore, damus possessionem petenti Eucharistiam, & onus probandi comestionem exercitam post transactam mediam noctem, & inceptum diem, in quo quis vult communicare, transferimus in ipsum excipientem: ita qui certam habet emissionem voti, & dubitatio versatur circa tempus emissionis eiusdem voti, nempe, fuerit, nec ne, ante septennium, & hæc completo vsu rationis, vel post septennium, perfectio in rationis vsu, possessio stare debet pro ipso vouente, & non pro voto obligante, & si afferatur esse pro voto, idem videtur afferendum in primo casu, scilicet, possessionem esse pro præcepto non communicandi, si tunc dubio fractionis ieiunij naturalis post mediam noctem paritatem est vtrobiq; ratio, quia in vtroq; casu dubium circa tempus versatur. Et confirmatur, tunc præsumptio poni debet pro libertate vouentis, & non pro obligatione voti, quando aliquod ex constituentibus votum in dubium revocatur, vt euenit in isto casu, nam de tempore septennij ambigitur, & per consequens de vsu rationis, qui pertinet ad voti obligationem constitutendam, & hæc confirmatio est potissima inter alias rationes, quas affert *Castrop. tom. 1. tract. 1. disp. 3. par. 11. num. 4.* ad probabilitatem huius opinionis astruendam de inualiditate voti, quamuis ipse oppositam vt probabiliorem amplectatur.

Hoc argumentum, quod primo intuitu omnimodam inter vtrumq; casum præferet paritatem, est mihi ex firmis principijs soluendum.

11 Pro qua re est valde attendenda ꝑ differentia habitudinis, quam tempus inuoluit ad votum, & quam dicit ad comestionem, vt impedimentum ad Eucharistiam accipiendam, in ordine

autem ad votum tempus non se habet, vt quid essentialiter pertinet ad vim obligandi, quia illa suapte natura, & ex suis intrinsicis includitur à voto, atq; adeo non vt constitutum, sicuti putauit *Castropalaus*; sed, scilicet valde remotè, & per accidens, in quantum in aliquo casu constituit fundamentum alicuius præsumptionis; per quam vouens excitatur à voti obligatione, videlicet, quando contingit dubitatio de vsu rationis, & ambigitur, num vouens iam emissionem voti habuerit ne rationis vsum, a vero eius carentiam, tunc ex Iuris dispositione, ante septennium præsumitur carentia illa: abstrahendo autem à tali dubio, tempus ante septennium nihil operatur ad validitatem, seu inualiditatem voti; ideoq; remotò dubio de vsu rationis si vouens illum habuerit, non obstat tempore ante septennium, votum obligat, & sic patet quo modo tempus possit pertinere ad valorem voti, scilicet, per accidens, & remotè, & in casu de dubietate vsus rationis tantum.

Cæterum in ordine ad comestionem illam non ita, quia se habet, vt connotatum maxime per se, & essentialiter requisitum ad constitutionem impedimenti, quoniam non comestio, vt sic, sed tali tempore affixa, ardet Fideles à perceptione Eucharistiæ, proinde loquendo de primo casu, non statim, ac dubitatur de septennio incompleto, sequitur, quod eo ipso dubitetur de aliquo per se requisito ad valorem voti; qui etiam vouens hæsitauerit, An votum emissionis ante, vel post septennium, cum tali hæsitacione potest stare, vt non dubitet de vsu rationis, poterat enim vouere in sexennio, in quo certus fuerit de vsu rationis sufficiente, ideoq; valebit votum, non obstante temporis defectu. Et sic paritas fundata in tempore nõ valet ob diuersam habitudinem, quam habet tempus ad votum, & ad comestionem, vt impedientem, &c.

12 Probo etiam efficacissime disparitatem ꝑ ex principijs Iuris Ciuilibus, in quibus vt tritum, & frequens axioma habetur, fundamentum intentionis esse probandum siue ab Actore, siue à Reo, vt ex multis ostendit *Mascardus de probat. tom. 2. concl. 1242. num. 5.* & alibi; proinde si quis fundat intentionem suam in tempore, debet tempus probare, aliter nihil efficiet, vt idè Author rectè afferit ex *Barr. A lex. & alij iuris peritiss.* Similiter apud eundem habetur, gratiam esse probandam, cum quis in illa fundat intentionem, vt disponitur in *l. de arate ff. de minor. & in Iure Canonico cap. in presentia vers. (Sed & si teneat) de probat. & ibi Capaniæ. Felin. num. 28. Anchar. cap. Accessus, initio, de despons. temp. pub. Dec. cons. 642. num. 16. Man. dos. in Reg. Cancell. reg. 18. quest. 3. num. 3. & alij communiter. Ex his autem principijs manifestè colligimus disparitatem à nobis sententiã, nam qui excipit votum deficere ex defectu statuti, in ea fundat suam intentionem, & defectum illum probare debet, & si non probat, remanebit in suo vigore obligatio voti, neque sufficit probare minorem illam gratiam ante septennium nisi etiam probet carentiam vsus rationis. Verù*

si de hoc dubitatur, præsumptio ex Iuri dispositione erit, p ipso excipiente, ad cū serē modum, quo prædicatur in iudicijs forensibus, si enim Titius v. g. eorum legitimo Iudice præsentet instrumentum, quo Sortes ipsi promisit solvere centum, si Sortes, ad infirmam promissionem, excipiat minorem suam ætatem, procul dubio id non sufficeret, nisi ætatem illam probares, nam Titius v. folius instrumenti, fundatam habet intentionem suam, & transferri onus probandi defectum instrumenti in ipsum Sortem, hoc, quod habetur in Tribunali forensi, & in promissionibus humanis, militat etiam in Tribunali conscientia, & in promissionibus diuinis, sine vilo profluo discrimine, quantum ad hoc; tali igitur pacto discuro in subiecta materia; vniuersisq; fidelis v. Sacramenti Baptismi acquirit vsu percipiendi Eucharistiam, si quis autem contra ipsum excipiat impedimentum, illud sanè probare oportet, aliter possessio erit pro petente, qui fundatam habet intentionem in receptione Baptismi; & ideo si in casu nostro excipiat confessio facta, nihil probabit, nisi probetur confessio talis, nempe, post mediam noctem, & hoc, quia cum in iure repellendi à communione, quo dubio illo existente, petitur, fundare debeat intentionem suam in confessione tali temporis affixa, ipsiq; incumbit illam probare, vt ex comuni D. D. consensu habemus; quemadmodum si esset lex, aut alia dispositio, per quam statuta fuerit solutio vniuersi omnes ex tali natione presentibus, cum hac conditione, vt post duodecim horam domi se continent, si qua vellet repellere aliquem de eadem natione, contra illum obijciat egressum post duodecim, quis nō videat incumbere huic excipienti onus probandi egressum, & non quemcumq; sed egressum tali tempore, exercitū, quia non in ingressu v. sic suam fundat intentionem, sed in egressu, qui tali tempore exitit.

33 Sed vrgebis, † Votum vt præsumptiue possideat, debet supponere certum septennium, & non dubium igitur dum de septennio dubitamus votum neq; præsumptiue possideat, atq; adeo nō obligabit; & si obligabit, vt asserimus, current etiam paritas de impedimento communionis præsumpto.

Respondeo, negando antecedēs, quia ad votum præsumendum, non requiritur esse completum septennium tempore emissionis eiusdem voti, nisi in casu per accidens; nam præsumendum à septennio completo, possunt esse præsumptiones de validitate voti, in tantum enim requiritur septennium, in quantum requiritur vsus rationis sufficiens in votū; ergo si essent alie præsumptiones pro vsu rationis ante septenniū, non esset necessarium habere certitudinem de septennio completo, imò etiam si certū sciremus septennium non fuisse completum, nihil obstarat ad præsumendum pro voto, concurrentibus præsumptionibus pro sufficienti rationia vsu, quas posse concurrere, est compertum, multi. n. vt experientia docet, taliter se gerunt, talesque

excitent actiones, vt ex illis vsus rationis in ipsis manifestè deprehendatur. Rursus fauet et huic doctrina præsumptiones, que ex parte voti se tenent; quoniam actum ipsum promissionis Deo exhibitum, præsumitur, emissum fuisse deliberatè, & modo humano, quando oppositum non constat, constanter enim promissionem, onus probandi eius iualiditatem, ob aliquem defectum extrinsecum, incumbit excipienti talem defectū in promittente, & ideo votum in dubio de ætate præsumitur validū, cū pro ipso tot concurrant præsumptiones: cōtra verò de impedimento illo ad Eucharistiam sumendam, tales non habemus præsumptiones, igitur non procedit paritas.

34 Inlabis † vterius aliquid rationi d Gentianam ex nostra sententia deducens, in hūc modum formando casū. Titius v. g. cubitū ea, sōnoq; capiat, & quibusdam elapsis horis excutatur, sitiq; laborans, ad illam expledam bibat de mediè noctis existentia nihil agnosces, & considerans, manè autē volens Diuinitati participes fieri, ambigat, An potum illum ante, vel post mediam noctem gustauerit, in tali euentu nemo prudens Titio suadet accessū ad Sacramentum, ne morali periculo sumendi Eucharistiam, icinuo factū, eum exponeret, sed iuxta sententiam, quam tuemur, inferat id licitè fieri posse, cum sustineamus, quodcumq; dabiū, siue quoad substantiam sumptionis, siue quoad tempus nihil obstat, quin dabitans Sacramentum Christi Corpus recipere valeat.

35 Respondeo, negādo in casu posito Titium posse ad communionem accedere; & si contra vrgeas responsio ista destruat doctrinam à nobis traditam, constanter negabimus, ob magnā disparitatem, quæ inter vnum, & alium casum reperitur. Certum † ne videatur, vel nimium in re hac habebas lagare, aut nobis ipsis cōtradecere, propono consideranda sequentia.

Animaduertendum igitur est, omnem præsumptionem, cuiuscumq; sit generis, ferri in re obictram, & incertam; nam si veritas rei innotesceret, statim omnis exularet præsumptio, veritati locum cedens.

Incertitudo autem ista in duplici est differentia. Prima procedit supponendo præcessisse examen, & inspectionem eorum, que ad veritatem capessendam adiutare poterāt, & si hoc non obstante veritas à nobis fugiat, ad præsumptiones recurrimus, que in prædictorum notitia sustentari debet. Secunda autem incertitudo vel præsumendæ non procedit supponens præcessisse talem notitiam ex prædicto examine provenientem, vel quia nolimus, vel quia non aduertimus, vel deniq; quia ex aliquo accidente prohibemur applicare considerationem ad prædicta; & tunc nequimus prudenter præsumere aliquid de re apud nos ambigua, & incerta; quoniam in dubium reuocatur non solum res ipsa, circa quam, veritate latente, versari debuisset præsumptio, sed etiam fundamentum prudentis præsumptionis consistens in notitia illorum, que ad expellendam in-

certitudinem conducebant. Ponamus exemplum. Titius dubitet, an Sortes sit Civis Romanus, & scire hoc illius interfit, dubitatio poterit existere, vel ante adhibitam diligentiam ad habendam notitiam eorum; quæ veritatem, aut verisimilitudinem eiusdem veritatis manifestare poterant, vel post illam. Si priori modo contingeret, nullam probabilem Titius pro se præsumptionem haberet, & temerè iudicaret siue affirmans, siue negans originariam Sortis Civitatem; si autem eveniret posteriori modo, & deprehendat ipse Titius Sortem Romæ educatum fuisse, tunc in ambiguo, poterit pro se præsumere, nam ex educatione in dubijs originem præsumimus, vt ex *Bayolo*, & alijs ostendit *Menochius lib. 6. præsumpt. 30.* Aliud exemplum erit, si idem Titius hæzitet, An aliquis legitime, & Canonice sit Parochus, quia dubitat, an fuerit, nec ne, præsentatus, si Titius nihil aliud sciret, temerè præsumeret quocumque modo, siue pro Parocho, siue contra illum; ac si inquirendo deprehendat vacationem beneficij curati, & institutionem factam ab Episcopo, quæ sunt extrema, ex horum cognitione resultat prudens præsumptio de præsentatione, quæ est media, & de qua est incertitudo, & ita determinat *Felinus cap. post cessationem num. 13. de probat. & alijs.*

His positus, incipit elucescere disparitas inter vtrumque casum, & declaratur in hunc modum. Res, de qua debet esse præsumptio, vel pro Titio peccate Communionem, vel pro præcepto illum prohibente, sit punctum mediæ noctis, seu potio illa, quoad distantiam, vel inquantiam à mediâ nocte; fundamentum, in quo præsumptio illa fundari oportet, est noticia illius temporis intermediij ab occasu solis vsque ad potum, ex consideratione enim temporis decurrentis plus, minusve deprehendere possumus prædictam distantiam, aut indistantiam. Hoc præhabito in casu illo, quem arguens, format contra nos; Titius nihil prudenter præsumere valet in sui favorem, quia nihil de tempore illo intermedio agnoscere potuit, somno impediente, nam vt ex *Philosopho* habemus *quarto physic. tom. 98.* licet tempus non sit motus, esse tamen, & cognosci nequit sine motu, ex quo idem *Philosophus* refert, & dormientibus, cum motus minime percipiatur, tempus non erit perceptibile, sed solum ab ipsis coniungitur primis instantibus, in quo somnus incipit, cum vltimo, in quo cessat; cum igitur à Titij cognitione remotum sit tempus, consequenter remouebitur fundamentum, iam quo præsumptio probabilis aliqua firmari possit, atque adeo quicquid de distantia, aut indistantia potus à mediâ nocte enanti atet, temerè coniectaret, & diuinaret.

Secus autem in nostra sententia, secundum quam volumus, vt comedens, aut bibens totum illud tempus medium decurrens agnoscat, & consideret pariter actiones ab

ipsomet eo tempore exercitas, ex quarum omnium cognitione perspectum habeat illud, quod sufficit ad prudenter iudicandum, incertum fuisse punctum mediæ noctis temporæ potionis, taleque dubium præsupponere notitiam eorum, quæ inuare poterant ad veritatem acquirendam, quamvis per ealem notitiam non potuerit Titius pertingere ad assequendam veritatem, idcirco potum pro vtraque parte tam pro ipso Titio, vt petente communionem, quam pro præcepto eam prohibente sit prudens ambiguitas, inquirendum remanet pro quo stat præsumptio, & nos dicimus se tenere ex parte Titij ob rationes superioris allatas.

Dices, siue incertitudo, † priori, siue posteriori modo resultare ponatur, eadem currere videatur paritas; nam ex doctrina sepe à nobis tradita Titius baptizatus ius habet ad petendam Eucharistiam, à qua repellit nequit ob impedimentum incertum; at quocumque modo, ex enumeratis, ponatur casus, habetur incertitudo impedimenti: ergo siue priori, siue posteriori modo casus formetur, currit paritas.

Respondeo, ius illud, quod in receptione Baptismi ad recipiendam Eucharistiam radicatur, licet in actu primo semper maneat, poterit tamen impediri in ordine ad exercitium, seu actum secundum, vt autem sit expeditum, quando petens incertitudine impedimenti laborat, debet procedere diligens examen, vt veritas deprehendatur, & si id omittatur, præsumptio pro ipso iure erit imprudens, & temeraria; contra verò adhibito sufficienti examine, si adhuc dubium, seu incertitudo perseveret; tuacerit speculationum dubium, & possessio incipit fauere ipsi petenti, & tunc inquis possidens iam aliquâ, incipiat dubitare, an sit aliena, tenebitur diligentiam adhibere ad veritatem acquirendam, & si ea non adhibita, rem illam contumat, peccabit ob periculum, cui se exponit consumendo alienâ, at si id faciat, post diligens illud examen, non peccabit consumendo: sic in casu nostro, si factò examine ad dignoscendum, an punctum mediæ noctis transactum, nec ne, fuerit tempore potus, incertitudo ista remanebit speculationia, & præualebit ius, quod Titius habet ad Eucharistiam, oppositum autem erit dicendum, si examen non adhibeatur. Quando igitur præcedit somnus, tunc determinatione illa remouebuntur obiecta omnia, circa quæ ferri debuisset examen; atque adeo Titius ex pergefactus mane temerè accedet ad Eucharistiam; quoniam incertitudo, seu dubium de impedimento non supponens examen illud perturbat ius, illudque impedit, ne exeat in actum: obiecta autem examinis prædicti sunt actiones illæ, quæ in vigilia exercerentur, ex quarum consideratione, possit Titius expellere incertitudinem, aut saltem tollere moralem perturbationem proprii iuris: In vigilia autem non ita posset, quia Titius examinando suas actiones præteritas ab occasu solis, vsque ad tempus

in quo

potest In quo fuit potius plūs minusve coniectare distantiam, aut instantiam, quam habuit potius à medio nocte, & quamvis dubium medio examine remouere nequeat, nihilominus cum fecerit quantum in se fuit ad veritatem assequendam, dubium remanens erit speculatiuum, & hō prohibet, quin ipse Titius possideat imperturbatum suum ius, & quin formet conscientiam, posse sibi licite ad Eucharistiam accedere.

38 Ad instantiam ꝑ autem obiectam negandū est ex nostra sententia aliquod minus conueniens, & dissonum inferri, & simul negamus paritatem, quam arguens astruere conabatur inter casum ab ipso propositum, & casum, quem nos defendimus.

PARS QUARTA

Ambigua conscientia circa casus ad Sacramentum penitentiae spectantes, expeditur.

§. I.

Dubitans, an aliquod lethale commiserit peccatum, possit ne conscientiam deponere, illudque in confessione Sacramentali reticere?

S Y M M A R I V M.

- 1 *Questum procedit de dubio negativo, & rigorose sumpto.*
- 2 *Prima opinio videtur esse Coninck, & aliorum.*
- 3 *Caramuel absolute affirmat, nullam extra obligationem fatendū talia dubia.*
- 4 *Secunda opinio communis docet esse obligationem aperiendi talia dubia, & probatur autoritate.*
- 5 *Suadetur efficaciter ratione ex traditione, & sedelium praxi.*
- 6 *Responsio Caramuelis offertur.*
- 7 *Efficaciter impugnatur, retorquendo eius argumentum.*
- 8 *Probatur conclusio ex Tridentino.*
- 9 *Explicitatur Caramuelis circa verba Concilij aperiatur.*
- 10 *Vi frivola rejicitur.*

- 11 *Instat vterius Caramuel argumentando paritate quadam.*
- 12 *Nihil valet eius paritas.*
- 13 *Fit quadam instantia, & soluitur.*
- 14 *Obiectio prima Caramuelis deducit ex Tribunali forensi.*
- 15 *Varia discrimina inter Tribunal forense, & Tribunal Sacramentale.*
- 16 *Obiectio secunda procedit ex eo, quod supra peccatum dubium nequit cadere absolutio.*
- 17 *Soluitur obiectio.*
- 18 *Proponitur instantia.*
- 19 *Impugnatur.*
- 20 *Obiectio ex Concil. Trid.*
- 21 *Ex Concilio potius aliquid in fauorem Auctoritatis colligitur.*
- 22 *Argumentum à pari proponitur.*
- 23 *Ostenditur disparitas.*
- 24 *Arguitur a paritate ex iudicio externo.*
- 25 *Aperitur discrimen inter Iudicem in foro externo, & Iudicem in foro Sacramentali.*

Vastitum & maxime procedit de dubio rigorose accepto, quod negatiuum initio huius disceptationis nuncupauimus, & nihil est aliud, nisi quaedam animi suspensio quoad specificationem actus, vt ibi declarauimus, ob defectum, aut insufficientiam medij ad determinatē iudicandum, an aliquid patratum fuerit, nec ne. His praesuppositis refero Auctorum sententias.

Prima opinio sit illa, quam tuinet *Legid. Coninck de penit. disp. 9. dub. 8.* postquam enim variis dubij acceptiones praemisisset, tertio loco ponit dubium negatiuum, de quo loquimur, quando, videlicet pro neutra parte se offerunt rationestales, quibus intellectus moueri possit ad probabiliter saltem iudicandum de re ipsa;

2 *num. 16. concl. 2.* determinat ꝑ ita dubitantem non teneri ad tale dubium sacramentaliter aperiendum, & huius conclusionis rationem assignat dicens ad obligandum poenitentē, vt praedicta dubia manifestet, requiri, vt saltem probabiliter iudicare possit se peccasse. Eandem difficultatem expendit *Ioannes Praepositus*, & rationibus hinc inde perpensis, ait hanc opinionem esse speculatiue probabilem, cōcludit tamen in praxi non esse à communi opinione recedendum, quae vult dubia ista fatēda esse; hoc ipsum punctum examinat *Layman lib. 1. tra. c. 1. cap. 5. §. 4. num. 37.* & nihil determinare voluit. His addo *Franciscum de Amico tom. 8. disp. 13. sect. 3. num. 55.* qui hanc sententiam, quam tuetur Coninck, probabilem appellat, contrariam verò probabiliorē, quam ipse sequitur. Ceterum nouissime questionem hanc proponit *Ioannes Caramuel in sua morali Theologia lib. 3. disp. 4. art. 1. num. 1481. concl. 2.* & absolute ꝑ concludit, nullam dari obligationem ad fatēda praedicta dubia; & hoc rōne & autoritate probare nititur, cuius argumenta à nobis inferius sunt ponderanda.

Secunda sententia vniuersaliter recepta docet

4 cet dubia ista † esse necessariò fatenda, & ita nos constanter asserimus. Probari solet hæc opinio quibusdam argumentis, quæ cum faciliè admittant solutionem, omitteuda mihi videtur. Efficacius autem probatur primò auctoritate, quam illi præstat multitudo Authorum magni nominis, qui illam defendunt, & inter alios Sanctus Thomas in 4. dist. 2. 1. quæst. 2. art. 3. ad 3. S. Anton. par. 3. tit. 14. capit. 19. §. 8. Sotus in 4. dist. 18. quæst. 2. art. 4. post tertiam conclusionem. Veri. Sed arguet, Azor par. 1. lib. 1. cap. 4. quæstio 3. Suar. in tertia parte, tom. 4. disp. 2. 2. sect. 9. num. 7. Cardin. Delugo de panis. disp. 16. sect. 2. §. 3. per totum. Merolla tom. 3. disp. 3. cap. 3. coroll. 2. num. 353. & omnes Summiæ de hac re agentis, alijque communiter.

5 Probat etiam secundò efficaciter † in huc modum. Vniuersalis omnium fidelium praxis cuius initium in lege noua ignoramus, nobis euadet, peccata ista dubia eo modo, quo in conscientia habentur, esse necessariò in confessione Sacramentali manifestanda. Ergo nequimus prudenter conscientiam deponentes, ita in confessione reticere. Antecedens est notum, si aduertatur paucis ab hinc annis ab vno, aut altero tantum Authore punctum hoc in controuersâ reuocatum fuisse, ab antiquis verò tamquam certum suppositum, & absolute prolatum fuisse. Consequentia autem ostenditur, quia cum de actione aliqua pertinet ad animarum nostrarum salutem, & præsertim in materijs, & formis Sacramentorum principium à nobis ignoratur, & in Sacris literis aperte non inuenitur, præsumitur id à Apostolis de iussu, & per traditionem ad nos peruenisse, igitur nequimus dubia ista in confessione Sacramentali reticere. Antecedens autem huius vltimi argumenti, nempe actionem aliquam, prædictis affectam conditionibus, præsumi ab Apostolis emanasse, probatur inductione, discurrendo per alia similia. v. g. oleum, quo Ecclesia vitur in Sacramento extremæ vnctionis, esse ab Episcopo benedicendum, colligimus deriuasse per traditionem ab Apostolis, vt asserit Trid. sess. 14. loquens de hoc Sacramento cap. 2. Rursus Chrima esse liquorem ex oleo, & balsamo confectum declarat Florentinum in decreto Eugenij, & vt notat Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 33. sect. 1. concl. 1. & 3. ex Apostolica traditione id haberi, quod probat ex Patribus, & ex Episcopis. 2. ad Episcopos Orientales edita à Fabiano Papa; quicquid sit de reliquo, an mixtio balsami sit, nec ne, de essentia huius Sacramenti, an verò solum sit de precepto; hoc autem ad nos minime pertinet. Præterea Missæ sacrificium vtiliter offerri profectus, ait Trid. sess. 22. cap. 2. in fine, esse iuxta Apostolicam traditionem, quemadmodum etiam varios ritus, & ceremonias, quibus in eodem sacrificio vitur Ecclesia, asserit idem Trid. eadem sess. cap. 5. & sic de alijs similibus; quæ fatemur esse ex Apostolica traditione, quando eorum principium ignoramus; cum igitur in Ecclesia semper praxis fuerit aperien-

di in confessione peccata dubia, & viri sapientes existimauerint, ea omittere absq; causa, esse culpam grauem, factis sufficienter deducimus ab Apostolis hoc emanasse.

6 Respondet bisariam † Ceramuel ad hoc argumentum articulo citato num. 1. 508. Primò non constare de tali vsu: Secundò, etiam si constaret, processisse ex eo, quod Authores ita docuerint, & paucis ab hinc annis aliqui in dubium id posuerint. Addit etiam ipse Ceramuel argumentum prædictum esse à nobis soluendum, si fiat contra immaculatam Beatæ Virginis Conceptionem, quam nos defendimus, nam posset quis sic argumentari. Fuit praxis, & vsus Ecclesiæ non celebrare festum Conceptionis Immaculatæ, cuius praxis initium non habetur, igitur credendum est ab Apostolis, prophanasse &c. sic Ceramuel arguit retorquendo in nos nostrum argumentum † sed suomet discursu seipsum iugulat, nam duo asserit, Primò non constare de praxi. Secundò ab Authoribus opinionem, quæ obligationem asserit, fuisse receptam, & contrariam, quæ nos obligat, & quam ipse uertit, nuper excogitatum. Ex his autem clare colligitur qualis de hac re fuerit praxis, videlicet ea, quæ communiter à Doctoribus prescripta fuerit, cum autem res ista dependeat ex factis hominum, & non sit possibile singulos interrogare, quid sentiant, optimum erit remedium recurrere ad doctrinam, & opinionem, quam sapientes amplecti sunt, nam certa est præsumptio, viros doctos in praxi se gessisse iuxta doctrinam à se ipsis traditam, homines verò indoctos sequutos fuisse dictamen sapientum, atque adeo manifestè ex hoc colligimus praxim vniuersalem, eam semper fuisse, quam nos asserimus, & ideo tenentes teneri ad spericienda talia dubia, nulla autem esse potest præsumptio de opposito, quia temere, & absque fundamento iudicaretur à viris Doctis præctice diuersum seruatum fuisse ab eo, quod ipsimet docuerint, & maxime in rebus, quæ ad salutem animæ pertinent. Illud verò, quod addit Ceramuel retorquendo argumentum contra nos in alia materia, est profus infirmum, quia si distinguamus antecedens, debilita argumenti statim innotescet; nam alud est praxiam antiquitus fuisse non celebrandi festum; aliud verò fuisse præceptum antiquitus de non celebrando, primum enim concedimus, secundum verò negamus; fallum enim est fuisse præceptum ex traditione Apostolica, præscriptum de non celebrando solemniter festo Sanctissimæ Conceptionis, & ideo vt patet argumentum non probat fuisse positum præceptam negationem talis solemnitatis ab ipsismet Apostolis, hæc enim duo sunt valdè diuersa, scilicet, fuisse negationem solemnitatis ab initio, & esse positum præceptam talis negationem, quia hæc duo sūt cõpossibilia, nempe, neq; positum actionem, neq; eius negationem esse præceptam, aliter sequeretur hodie non posse nouum

nonum festum institui, quia cum nunquam fuerit ab initio Ecclesie celebratum, interretur id tamquam ab Apostolis prescriptum, & sic de alijs similibus, ut de ieiunijs, ritibus, quod asserere esset ridiculum, ne diu manifeste falsum.

8 Probatur tertiò nostra conclusio † ex *Tridentino sess. 14. cap. 1.* cuius doctrina, quamvis perperam pro se adducat *Caramuel*, ut videbimus, bene autem perperam, suadet nobis huius sententia veritatem, & ad hoc melius percipiendum nonnulla ponderabimus, præmittendo prius tamquam batiim verba ipsius Concilij, ait enim sic [oportere de penitentibus omnia peccata mortalia, quorù post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recitari, etiam si occultissima illa sint] & post pauca, subdit; nam venialia, quibus à gratia Dei non excludimur, quamvis vituliter in confessione dicantur, taceri tamen circa culpam, multisq; alijs remedijs expiari possunt. &c. His præmittis.

Primò ponderandam venit in exclusionem eorum, quæ non sunt necessariò faciendæ à Concilio solum excludi peccata venialia, & ea, quæ post diligentem discussionem memoriæ non occurrunt; ergo peccata mortalia dubia, quæ memoriæ subueniunt, iuxta doctrinam Concilij, sua necessariò aperienda. Excludi enim vnus est alterius inclusio, ut *Iurista* affirmant, loquendo de ijs rebus, quæ possunt includi, & excludi.

Respondet *Caramuel* in *solutione decimæ obiectionis num. 1536.* † ex discursu isto nihil concludi, & hoc probat ex ipso Concilio, nam idè vult mortalia esse aperienda, quia reddunt homines filios iræ, & Dei inimicos. ratio autem ista non militat pro mortalibus dubijs, quoniam dum manent sub dubio, non est pro ipsis possessio, sed pro libertate ipsius penitentis.

10 Ceterum responsio, & solutio ista † vt valde frivola ex ipsis terminis sui fallacitatem manifestat, non enim video quid faciat ad amicitiam, aut inimicitiam cum Deo, dubietas præfens de actione præfens, an fuerit nec ne. nam sicut ex eo quod dubitem, inò certo credam, me peccasse, si reuera non peccavi, dubietas, seu credulitas de peccato commisso non constituit me Dei inimicum; ita ex eo quod ego dubitem, inò credam non deliquisse, si reuera deliqui lethali ter peccando, dubietas, & credulitas de negatione peccati non tacit, quin ego sim filius iræ, & Dei inimicus, quia iudicium præfens nullum influxum habere potest in actionem præteritam; atq; adè neq; ab illa tollere, aut in illa ponere malitiam, seu bonitatem, proinde inanis erit interpretatio, quam *Caramuel* debet verbis Concilij, & sic firmum manere debet, ea peccata excludi ab ipso Concilio in ordine ad necessitatem confessionis, quæ hominem Dei inimicum minime constituunt, vt sunt sola peccata venialia. quæ propter homo dubitans se peccatum mortale commississe, debet se gerere in ordine ad confessionem sacramentalem, ac si esse certus de illo, cum hoc tamen discrimine, vt eo

modo, quo illud in conscientia habet, aperiat in confessione, nempe vt dubium.

11 Sed ulterius † instat *Caramuel* arguens hac paritate. Concilium non magis meminit peccata dubij, quam circumstantiarum aggravantium intra eandem speciem; igitur quemadmodum ex eo, quod de his circumstantijs nulla sit facta mentio, valde probabiliter quamplurimè Doctores inferunt, non esse necessariò latendas, ita à pari, ex eò, quod nulla sit facta mentio de peccatis dubijs, valde probabiliter potissimum inferre non esse necessariò latenda. Ad hoc autem melius confirmandum petit à nobis ipse *Caramuel* defectum sequentis argumenti, quod ab ipso met in hunc fetè modum formatur. Ecclesia rectè nobis tradidit confessionis materiã, sed ex eo quod non dixit circumstantias intrã eandem speciem aggravantes, esse de necessitate aperiendas, probabilis iudicamus omitti posse, ergo ex eo, quod non dicit, peccata dubia esse aperienda, probabilis omitti posse, iudicare debemus, par enim utrobique; ratio esse videtur.

12 Sed paritas ista prorsus † nihil valet. Ea igitur ex primò impugnatur, non omnes admittunt sententiam illam, quæ affirmat circumstantias aggravantes non esse necessariò confitendas; & ita hæc opinionem nos in præsentia admittentes, corrueret totum *Caramuelis* argumentum; sed quia ego censeo probabiliorum esse oppositam sententiam, respondeo secundò, negando paritatem, & disparitatem colligo ex ipso Concilio, quia de circumstantijs nullum reperitur verbum, ex quo deducatur fuisse, saltem implicite, ab ipso Concilio comprehensas circumstantias tantum aggravantes, quando assignat materiã necessariam confessionis, cum solum decernat præter peccata mortalia, quæ animum grauitur læsant, etiam eas circumstantias in confessione explicandas esse, quæ speciem peccati mutant, & hoc est adò verum, vt ipsimet aduersarij censentes circumstantias solum aggravantes esse aperiendas, id non probant ex Concilio; inò dum contra ipsos arguitur ex doctrina eiusdem Concilij, se defendunt, eius doctrinam explicantes. at non ita de peccatis mortalibus dubijs, vt enim vidimus ex ijs, quæ à Concilio dicuntur, inferunt obligatio fatendi peccata dubia, cum solum venialia excludantur. Et sic patet defectus argumenti, quem à nobis discere optabat *Caramuel*, nam Doctores non ex solo silentio de circumstantijs aggravantibus inferunt eas non comprehendi sub obligatione. Sed quia Concilium facies mentionem de circumstantijs, nominat tantum pro materiã necessariã, eas, quæ speciem mutant; proinde, vt dicunt *Iurista*, exceptio firmat regulam pro opposito, alioquin Concilium mutilam traderet doctrinam, cum iam instituitur docere de circumstantijs, contrarium tamen est asserendum de peccatis mortalibus dubijs; nam sola exclusio peccatorum venialium, includit omnia reliqua, quæ sunt peccata, & non venialia, qualia sunt peccata mortalia siue certa, siue dubia.

13 Dies: Exclusio, & inclusio, † quæ habentur in Concilio circa hanc materiam, exponendæ sunt de peccatis certis, non autem de dubijs, igitur quæ dicta sunt de exclusione, & inclusione, nihil probant.

Contra est primo. quia gratis hoc asseritur, vt melius videbimus soluentes argumenta contraria. Secundò, obiectum huius inclusionis sũc ea peccata, quibus homo redditur filius iræ, & inimicus Dei; obiectum verò exclusionis sunt ea, quæ tales effectus minimè causant, & quæ possunt aliis remedijs expiari, vt sunt venialia, peccata autem mortalia dubia possunt effectalia, vt constituent filium iræ, inimicum Dei, &c. Contra verò venialia, nunquam possunt effectalia, vt constituent hominem filium iræ, &c. ergo per exclusionem venialium dumtaxat nõ excluduntur mortalia dubia; cum ratio exclusionis non militet pro dubijs, sicut militat pro venialibus.

14 Obijcies primò fundamentalem rationem, † cui Caramuel innititur, quæ paucis comprehensa, sic procedit. In Tribunali forensi non admittuntur delicta dubia, ergo in tribunalis sacramentali pœnitentiæ non sunt sub obligatione admittenda, eadem enim in vtroq; tribunalis, quantum ad hoc, videtur ratio. istud est fundamentum oppositæ sententiæ, illudq; possumus nos ita confirmare. Nemo in dubijs præsumitur deliquisse, vt habetur in *L. merito. ff. Pro socio*, & communiter affirmant Iuristæ, etgo cum non constat, an Titius v. g. peccatum mortale commiserit, & post requisitam diligentiam res manet dubia, præsumptio esse debet in fauorem Titii, cum pro eodem stet possessio, vt enim *initio huius Disceptationis* asserimus, pro eo stat possessio, pro quo stat iuris præsumptio, & dum veritas acquiri nequit, ipsa præsumptio iuris pro veritate est habenda, vt communiter sustinent Doctores, igitur si Titius nequit esse certus, an peccauerit necne, poterit prædicè conscientiam deponere, & peccatum dubium in confessione omittere. Ratio ista sic explicata, & confirmata primò aspectu videtur probabilis, cui succubuerunt aduersarii, rem non ita accurate perpendentes, sed reuera nihil concludit, & idèd.

15 Respondeo, † plura inueniri discrimina inter Tribunal forensè, & Tribunal sacramentale, vt omnes fatentur, vnum aut aut alterum considero, quod ad rem nostram facit, reliquis omissis, aio igitur Tribunal forensè primò, & per se esse institutum ad puniendum Reum, qui delictum patrauit, & hoc in bonum commune totius Reipublicæ, vel etiam priuatæ personæ vindictam petentis de offensa recepta. at Tribunal sacramentale non esse institutum ad puniendum, sed ad liberandum Reum, si delicta eonmissa fateatur; proinde hoc Tribunal potius est institutum in fauorem personæ offendentis, quam offensæ. Ex hoc autem discrimine aliud notabile oritur circa præsumptionem, nam in Tribunalis fori externi, illa præsumptio præualet, quæ est pro negatione delicti, quoniã

ista magis fauet Reo, cum ex vi illius libertatem obtineat, in isto autem tribunalis totum oppositum euenit, quia præsumptio Reo favorabilis est illa, quæ delictum supponit, quod si manifestetur, liberationem consequitur, & idèd ex cõfessione delicti in foro externo punitur Reus, eximitur tamen in foro pœnitentiæ. Et hanc doctrinam approbant quamplures Canonistæ, nam docentes, quod cum cogitur presumere delictum, debemus illum, quod minus est, & non quod maius presumere, addunt oppositum esse asserendum in fauorem animæ, a nimium quod maius, & non quod minus presumendum. Sic Felinus in cap. *Ad audiendum num. 1. de homic. Ancharanus conf. 175. quod incipit Prima facie. Menoch. lib. 3. præsup. 2. num. 24. & quamplures alij apud ipsam.* & sic loquendo de Tribunalis huius Sacramenti dico in dubio præsumendum esse pro delicto commisso, atque ad id esse aperiendum in confessione, quia totum hoc redundat in bonum ipsius Rei, nempe pœnitentiæ.

Ad argumetum autem concedo antecedens, & nego consequentiam ob manifestam disparitatem inter vtrumq; Tribunal. Ad confirmationem adducam res pòdèd ex principijs iactis cum distinctione. Nemo in dubijs præsumitur deliquisse, quando ex tali presumptione sequitur damnum contra delinquentem, concedo; quando verò oritur fauor in bonum ipsius delinquentis, nego antecedens. Ad illud verò quod additur de possessione, respondeo, possessione stare pro eo, pro quo stat præsumptio; in casu autem nostro præsumptio stat pro ipso Sacramento instituto in gratiam delinquentis, & pro eodem etiam stat possessio. *Ad textum ex L. merito* aio ibi sermone esse, vt legenti patet, de foro externo; & de eodem loquitur Authores, quapropter ad argumentum principale neganda est consequentia, per quam inferebatur posse à Titio omitti peccata dubia, prædicè deponendo conscientiam.

16 † Obijcies secundò. Supra peccatum dubium cadere nequit absolutio Sacramentalis, ergo dubitans se mortaliter peccasse, non tenetur tale peccatum dubium fateri; consequentia est manifesta, quia nemo est obligandus ad aperiendum in confessione id, supra quod absolutio cadere non potest; quia omne tale non videtur materia apta huius Sacramenti, cū nequeat variari cum forma ad constituendum vnum Sacramentum. Antecedens probatur hoc pacto. Absolutio necessaria requirit materiam certam, & absolutam, peccatum autem dubium nõ est tale, ergo supra illud cadere nequit absolutio. Sic etiam argumentatur Caramuel, & ad argumentum duas dat solutiones, quas postea ipse impugnat, primò enim respondet, cum peccato dubio esse simul miscendum aliquod peccatum certum, & sic supra vtrumq; cadere poterit absolutio. Secundò, absolutionem dari posse sub conditione, & ita cadere poterit supra peccatum dubium, primam autem solutionem impugnat ex eo quod nemo tenetur addere peccatis dubijs

dubij peccatum veniale certum, quia veniale non est materia necessaria, & idem dicendum de peccato mortali semel confessio, & nisi absoluto, nec valet, si dicas pro accidentis esse, valet in tali casu teneatur confiteri venialia, aut mortalia iam ritè absoluta, non valet, inquam, quia Concilium vniuersaliter, & absolute absq; restrictione decreuit peccata venialia taceri posse, quoniam aliis remedijs expiantur: hæc autem, & similia assertit Author iste impugnan- do primam hanc responsionem. Secunda verò responsio impugnat ex eo, quod vi absolu- tionis conditionatur, non est certum confici Sa- cramentum, quia potest conditio non purifi- cari. Sed quid contra nos, nam si absolutio, quando materia est dubia, sub conditione con- fertur, nulla fit iniuria Sacramenti, quæ omni- no vitatur per conditionem positam.

27 Pro solutio- ne autem argumen- ti principalis admittenda est vtraq; responsio, contra quam, impugnationes Caramuelis non vigent, & hoc ostendo, nam cum ipse assumit neminem teneri ad confessionem venialium, & c. concedit simpliciter, & absolute, at ex suppo- sitione aliqua, ne scilicet periculo irritandi Sa- cramentum exponamur, negari id debet, neq; est nouum obligari aliquem ex suppositione ad fatenda venialia, vt euenire poterit in mul- tis alijs casibus, v. g. Si quis ex pura deuotio- ne votum emittat confiteri semel singu- lis mensibus, iste votens, quæuis mortali- bus careat, tenebitur tamen venialia facere.

28 Et si quis in coarctatum se intret aliud esse loqui de lege vniuersali circa materiam neces- sariam Sacramenti Pœnitentiæ; aliud verò de lege priuata, quam homo, mediante voto, sibi imponit, impugnando autem solutionem prædictam, quod intenditur, est, non dari casum, in quo vi legis vniuersalis pœnitens obligetur ad fatenda venialia, (idem dico de mortalibus alijs confessis, & absolu- tis,) quamuis vi alicuius legis particularis pos- sit homo obligari ad illorum confessionem, vt etiam accideret, si in aliquo instituto regu- lari; Religiosi vi regulæ obligarentur ad con- fessionem singulis hebdomadis, aut mensi- bus; vel si ipsæmet homo per votum, aut iu- ramentum obligaretur, ad confessionem, eo tempore peragendam, & sic suppositio illa, proueniens ex voto emisso non enervat vim arguendi, quod pro se adducit Caramuel.

29 Contra est, quia licet lex vniuersalis, que nobis præscribit materiam necessaria m- huius Sacramenti, absolute, & simpliciter excludat peccata venialia absq; restrictione vlla; nihilominus vi alterius legis etiam vniuersalis diuinæ, & naturalis, dari pote- rit casus, in quo homo obligetur ad confes- sionem venialium, lex autem ista est illa, que præcipit ne iniuriam intergessis Sacramen- tis, ea periculo nullitatis exponendo, & idèd si quis velit confiteri peccata dubia, eisdemque absolutis ad vitandum periculum irritationis, teneatur venialia aliqua miscere, proinde non

sonamus obligationem hanc ad solam sup- positionem voti, quæ gratiæ exempli tantum. Et hæc factis pro instantia ablatæ: id præcedens ad argumentum, dicimus nihil referri, quod Concilium absolute dixerit, peccata venialia non esse necessariò fatenda, quia illa confideri- tur secundum se peccata, vt talia sunt; non autem, quando eorum confessio concurrere debet, vt medium ad vitandum peccatum, sicutj euenit ex suppositione voti, vel ex confessione peccatorum mortalium, quæ sùt sub dubio, id- circò si quis aperiendo dubia, petat absolutio- nem, nulla appropiata conditione, debet addere venialia, vel mortalia alijs cõstita, aliter expo- nendo Sacramentum periculo inualiditatis, gra- uiter peccaret.

Ad secundam autem impugnationem circa absolutioem sub conditione collatam, respõ- deo, concedendo per formam conditionalem non haberi certitudinem de efficientia Sacramē- ti, cum incerti situs de eisdem conditionis pu- rificatione, nam si pœnitens commisit peccatū illud, de quo dubitat, conficitur Sacramentum; secus autem si illud minime commisit; neq; est in- situtum dari formam sub conditione, vt in- multis casibus admittitur à Doctõribus, & lo- quendo de confessione dubij, etamponit *Suar- tom. 4. in 3. p. disp. 18. sect. 1. in fine, & alij cõ- muniter*. Ex hac autem impugnatione desup- ta ex inconstantia Sacramenti, non percipio quid pro Caramuele contra nos colligi poterit.

30 Obicitur tertio, q̄ verba quædam Concilij circa medium illius quinti capituli, sic enim di- citur (constat enim nihil aliud in Ecclesia à pœ- nitentibus exigi, quàm vt postquam quisq; di- ligentius se excusserit, & conscientia suæ inus omnes, & labebras explorauerit, ea peccata cõ- fiteatur, quibus se Dominum, & Deum suum, mortaliter offendisse meminerit &c.) Hæc Con- cilium, in quibus verbis pòderat Caramuel pe- riorum illam (constat nihil aliud) videlicet ni- hil à pœnitentibus exigi, nisi cõfessionem pec- catorum, quibus meminerit Deum offendisse, sub his autem verbis non continentur peccata dubia, quia dubitare non est meminisse, quod scire significat, proinde, qui existimant aliquid aliud exigi, contradicunt Concilio, hæc enim duo, Nihil aliud, & Aliquid aliud, sunt contra- dictoria.

Respondeo, tantum abesse, vt ex verbis istis aliquid contra communem sensum fidelium deducatur, q̄ vt potius in eius fauorem aliquid non obscure colligatur, licet enim de peccatis dubijs non sit formaliter iudicium, nam dubiū propriè dictum excludit assensum, nihilominus dici poterit de illis aliqua esse memoria, vt no- tauit *Cardinalis De Iugo disp. illa 16. sect. 2. no. 77.* & quamuis pœnitens de illis, si rigorosè lo- quamur, scientiam non habeat, ea tamen retinet in sua conscientia, que remorsus appella- tur, & ideo sistendo in communi, & vitato loquendi modo, dicuntur etiam esse in consci- entia pœnitentis, non vt certa, sed du- bia, proinde cum veritate dubitans, de se ipso

ipso dicere non poterit, nihil mihi conficiam, cum remoriorum habeat. Adde Concilio mentem suam declarari, cum per subsequencia verba excludit solum intra genus peccati lethalis, ea, quae sunt obligata.

22 Obiicies quartæ. Si quis dubitet ꝑ an rem aliquam restituere teneatur, vel emiserit nec ne votum, neq; ad restitutionem, neq; ad votum teneri post diligentem discussionem, vt supra firmavimus. ergo à pari, si dubitet peccasse, nõ tenetur tale dubium in confessione aperire.

23 Respondeo, negando paritatem, quia in casibus adductis, possessio est pro dubitate, ideoq; quamvis votum dici posset in aliquo sensu esse in cõscientia ipsius dubitantis, hoc tamen non obstante, non obligabitur sic ambigens, ob rationem tactam, quam fusè supra examinavimus; scilicet in casu nostro, vt enim supra ostendimus, lex diuina præcipit confessionem sacramentalem omnium peccatorum, exclusivè solum venialibus; proinde manent dubio de peccato mortali commissõ, lex locum habet, & possidet, vsq; dum pœnitens dubium expellat, & agnoscat in peccatum illud nequaquam se lapsurum fuisse.

24 Obiicies quintõ. Nemo ꝑ debet Iudici se submittere ob delictum dubium, nisi de ipso delicto constet: ergo pœnitens non tenetur in foro sacramentali se submittere confessario ob peccatum dubium; par enim est ratio in hoc inter Iudicem forensẽ, & spiritualem; qualis est confessarius.

25 Respondeo, ob delictum dubium ꝑ nemo debet Iudici vt pœnitenti se submittere, concedo: Iudici vt liberanti, nego; casu quo peccaverit, & pœnam æternam meruerit. Adde quod debet se submittere, vt salutarem medicinam recipiat; igitur latum esse discrimen inter vnum, & alterum Iudicem, & inter vnum, & alterum iudicium.

§. II.

Ambigens, an peccatum lethale à se patratum sacramentaliter aperuerit, teneatur ne illud fateri?

SVM MARIVM.

- 1 *Opinia Caramuelis, eiusq; discursus probans casum non esse possibilem distinctè proponitur.*
- 2 *Ex hypothesi impossibili examinat casum, & probat, in tali dubio, confessionem illius peccati non esse ante mortem, sed solum in fine vite.*
- 3 *Refertur quorundam opinio asserens esse faciendum, quamvis qui illud commissit præ-*

babiles rationes habeat; illud in confessione aperuisse.

- 4 *Esse in confessione aperiendum, dubio vero existente, scilicet quando est iudicium probabile explicatum fuisse, censent plures.*
- 5 *Casum non esse impossibilem decidit Author.*
- 6 *Si est dubium strictè sumptum obstringi dubitan-tem ad illud fatendum.*
- 7 *Non placet Authori sententia, qua obligat ad confessionem peccati, de quo est iudicium probabile in cõfessione manifestatum fuisse.*
- 8 *Soluitur ratio fundamentalis, cui innititur Caramuel, & ostenditur eius falsitas.*
- 9 *Post examen, si persistat dubium, obstringitur pœnitens ad peccatum fatendum.*
- 10 *Nequit Ambigens an debitum soluerit nec ne, solutionem vsq; ad finem vite differre.*
- 11 *Causa, qua excusat dubitantem ad aperiendum peccatum, dum vivit, si perseverat, excusat etiam in fine vite.*
- 12 *Est discrimen inter dubium de solutione crediti, & de confessione peccati commissi.*
- 13 *Respondetur ad argumentum pro secunda sententia allatum.*

IRCA præsens quaestum primo loco se offert ꝑ sententia Caramuelis lib. 3. de dictam. conf. disput. 4. articulo 3. num. 1817. vbi respondens ad primam obiectionem, asserit casum hunc vix

possibilem esse, videlicet dubitare an peccatum certõ commissum in confessione fuit, nec ne, explicatum? nam qui scit in culpam aliquam incidisse, necessariõ debet etiam scire certõ, aut probabiliter, an illud explicuerit in confessione; hoc autem sic ab ipso Authore probatur. Conscientia ambigua, & anceps ea est, quæ pro neutra contradictionis parte rationem habet, vel saltem pro neutra habet grauem; sed talis conscientia taliter anceps in præsentia non est possibilis, ergo neque possibilis casus; minor, in qua consistit difficultas, sic ostenditur. Dubitans, aut est personæ, quæ soleat, aut non soleat rectè confiteri: Si primum dicatur, probabiliter iudicandum erit, adhibitam fuisse diligentiã, animiq; discussionem, quæ posita vix contingit peccata grauia memorie non occurrere, nisi affectata negligentia non impediatur; proinde certõ censendum erit, peccatum illud, de quo est dubitatio, an explicatum fuerit, omisum minimè fuisse; vita enim præcedens grauem nobis subministrat rationem, & vbi grauis se offert ratio, omne dubium, & negatium, & positiuum recedere oportet: Si vero secundum eligatur, nempe ita titubantem non consueuisse rite confessiones peragere, siue id prouenerit defectu examinis, siue affectata, ignorantia, iam haberetur ratio grauis credendi peccatum illud nequaquam declaratum fuisse, & cum ratio in contrarium non habeatur, moralis cõsurgit certitudo de omissione illius peccati; & sic non esset dubium, atq; adeõ non est possibilis conscientia, quæ sub tali dubio reperitur;

rlatur: Ceterum si pro neutra parte experimē-
tum daretur, videlicet, tum de confessionibus ritē,
tum non ritē peractis, vt in puero incipiente
confessiones frequentare, tunc si puer iste ha-
beret propositum bene confitendi, existiman-
dam erit diligentiam adhibuisse ad examen cō-
scientiæ, & per consequens peccatum illud mē-
ci occurrisse, & in confessione expōsitum fuisse,
& contrarium non erit verisimile. Sic fetē ra-
tiorinatur *Caramuel* circa hoc punctum, suffi-
ciens casum non esse possibilem.

2 Sed tandem proponens illum, facta suppo-
sitione impossibili, § remittit se ad ea, quæ infra
soluens septimam obiectionem erat dicturus;
ibi enim eadem hypothēsi facta, docet, quando
tale dubium insurgit, non esse statim admittē-
dam obligationem illud cōfitendi, & hoc con-
firmat exemplo, si enim quis sit certus se recep-
sisse mille aureos à Petro nomine mutui, &
temporis progressu dubitet, an illos restitue-
rit, non erit statim obligandus ad soluendum,
sed erit attrahendus ad indagandam verita-
tem, ne periculo exponatur soluendi quod non
debet; idcoq; poterit solutionem in mortis ar-
ticulum differe; sic in casu nostro durum vi-
detur obligare dubitantes, an tale peccatum
confessus ne fuerit, ad certam eiusdem peccati
confessionem, proinde quamuis rationes sua-
deant obligationem confitendi, nihilominus
non ostendit obligationē hanc esse ante mortis
articulum. Hęc, & alia similia profert *Caramuel*
ad suam firmandam sententiā, de cuius veritate,
aut falsitate iudiciū infra à nobis erit ferendum.

3 Secundo loco proponenda est opinio, quam
tucur *Aegidius Coniuek* disput. 7. de penit.
dub. 8. nu. 68. per. (Si autem loquamur) & cum
quodam limitatione inferius explicanda. Ioan:
Salas in p. 2. tract. 8. disp. mica. sēl. 3. in fine
soluendo quartam confirmat, in solutione; &
nouissime *Merolla* tom. 1. disp. 3. cap. 4. nu. 116.
& 117. asserit enim hęc sententiā, quod cum
certo constat peccatum lethale patratū fuisse;
& hinc inde sunt rationes probabiles, & proba-
bilis opinio de confessione, aut non confessione
illius peccati, qui talē opinionem habet,
teneri ad peccatum illud in confessione aperiē-
dum; quia opinio illa, que dicit peccatum ex-
plicatum fuisse, quamuis speculatiue sit proba-
bilis, practice tamen non erit ista, quia re vera,
tam pro vtraq; parte sunt probabiles rationes
habere tur dubium positum, & explicatione sa-
cramentali illius peccati. In pari autem causā,
vt statuitur in regul. inuis in 6. Melior est con-
ditio possidentis; & idēd cum sit certum pecca-
tum commissum fuisse, & per consequens con-
tractum fuisse debitum, illud in confessione
aperiendi, & non sit certa explicatio, possessio
erit pro ipso peccato; & pro debito illud cōfi-
tendi; sicut si quis certo sciat debitum ali-
quod contraxisse, licet pro vtraq; parte probabilem
habeat opinionem, an (satisfecerit nec ne, obli-
gandus erit ad soluendum, cum possessio sit
pro debito prius cōtracto: imitatur autem *Salas*
et supra, hanc opinionem, dicit, obligandū est

se penitentem ad satendum peccatum illud, si
absq; graui sui incommodo valeat id facere, &
cuius si cui graui incommodo.

4 Tertia sententiā duo asserit, videlicet, quādo
est verum dubium, an peccatū commissum, in
confessione sit expōsitū, ita vt nullus sit pro-
babilis assensus de confessione, & obligandū esse
penitentem ad eius explicationem: at nō teneri,
si iudiciū probabile habeat de eius confessione.
Ita ex *Nauar.* expressē colligitur Cap. 4. si quis
autem diff. 7. de penit. num. 77. & manifestē in
terminis id docet *Suarez* to. 4. in 3. p. disp. 22.
sec. 9. nu. 5. & 6. *Sanchez* in dēcal. lib. 1. ca. 10.
nu. 76. *Bonacina* de sacram. penit. disp. 4. qu. 3.
sec. 2. diff. 4. nu. 3. & 4. *Loyman* lib. 1. tr. 1. ca. 1.
§. 4. num. 37. *Danny* de hoc sacram. tr. 4. qu. 16.
concl. 2. in fine, *De Lugo* disp. 16. de penit. sec. 2.
nu. 38. 39. & alij. Fundamentū huius sententiæ
quod primam partem est, quia cum delictum
sit certū, & nulla est probabilitas de eius con-
fessione, vt ex diuini preceptū, quo obligamur
ad fatenda omnia mortalia post Baptismū cō-
missa, & possessio est pro ipso precepto, seu
obligatione: Ratio autem pro secunda parte he-
ius sententiæ est, quia iudiciū illud ex proba-
bilibus rationibus deductū, poterit esse regu-
la humanorū actū, & vnicuique licitū est sequi
probabilem opinionem, vt disceptatione præ-
cedente statuiamus; & si contra institer, hoc ve-
rum esse de opinione practice probabili, nō nu-
tem de ea, que tātum est speculatiue probabilis,
qualis videtur esse ista, quādo nō cōstat certū,
saltem moraliter, peccatū explicatū fuisse in cō-
fessione, huius autem instantiæ infra erit satisfi-
cendum in solutione argumentorū contra-
riorum. His omnibus præmissis non timorē
Dico primō. Opinio illa *Caramuelis*, qua vult
casū hunc esse impossibilem, est omnino & reijciē-
da, nam frequēter experimur in nobis insurgere
dubium, an peccatū aliquod, seu circumstan-
tiam aliquam cōfessi simus nec ne, & hoc nō
solum in personis scrupulosis, sed etiā in alijs, nō
ita timidis secundum conscientiam, neq; vllā
ratio cogit nos ad hanc possibilitatem negan-
dam, vt melius infra videbimus enarra do fun-
damentalem rationem ipsius *Caramuelis*.
Dico secundo. Peccata mortalia cōmissa, de
quibus vero dubio penitēs ambigit, an in con-
fessione sacramentali explicauerit, opinio ten-
netur illa aperiire. Cōclusio ista, que cōmunit
est apud omnes, probatur eo argumento, quo
Coniuek, & *Merolla* cōnotat suā sententiā sua-
dere, videlicet certū esse, cōtractū fuisse obliga-
tionē cōfitei delictū commissū, & nō cōstat, eū
adeo dubium de satisfactione huius debiti, atq;
adeo possessio fiat pro lege pœnitentiorū pec-
catorū cōfessione, & pro debito cōtracto; neq;
ipsemet *Caramuel* hoc negabit, negat eam ip-
so dubium illud contingere posse, non autem
obligationem fatendi ex suppositione dubij.
Dico tercio. Opinio illa *Coniuek*, & *Merol-
læ* quatenus dicit nō sufficere iudiciū probabile, quo
quis cōfēt se factū fuisse peccatū commissū, non
placet, tum quia cōmunitur Authores cōtra pū
docent,

docent, tum, quia ratio, cui opinio illa innitur, non est adeo efficax, ut cogat nos à sententia communiter recepta discedere, ut manifestum fiet respondendo ad obiecta: Probatur autem conclusio arguendo communi deducto ex principijs actis, de sequenda opinione, probabilis, videlicet, talem opinionem sufficientem esse ad regulandas humanas actiones, & non videri suavitati divinae legis consentaneam in rebus moralibus requiri certitudinem, quae ratio, & difficultas in moralibus haberi à nobis potest. Superest nunc, ut ad contraria responsum detur.

Ad fundamentum autem, in quo Caramuel suam fundat opinionem, respondeo, quicquid fit de maiore illa, nempe, conscientiam dubiam esse tantum eam, quae sit deservit, & velle, videtur Caramueli; nam poterit eam esse, anceps alio modo ab enumeratis; sed quicquid sit de hoc; ea tamen admissa, si secunda est minor, videlicet, conscientiam, quae pro neutra contradictionis parte grauem, aut saltem, leuem habet rationem, sub dubietate persisterre non posse; & addo discursum illum, quo Author iste hoc nobis nititur suadere, esse valde deficientem ex utroque capite, quod involuit, & praesertim ex primo, quatenus dicit, eum, qui solus fuit proprias culpas esse cõfiteri, semper grauem habere rationem ad iudicandum peccatum illud, de quo dubitatio emerit, explicatum fuisse; nam & si in personis, quae caute, & timide conscientiae esse consueverunt, & hoc Sacramentum frequentant singulis hebdomadis, & interdum saepe, difficultas incidere, ut obliuiscatur aliquod graue peccatum, quamvis non erit id omnino impossibile ex eorum animo quandoque incidere aliquam circumstantiam, nihilominus in personis, quae multis, & diuersis sunt peccatis necitae, & raro conscientiae, sepe id contingit, quantumuis diligenter proprio ad discurrent conscientias; nam progreffu temporis ambigere possunt, omiserint, nec ne, tale peccatum, aut eorum conscientiam, quod ex infinita penae capitibus emicere solet, aut ex ignorantia, aut ex inadvertentia, siue in examine ipso, siue in enarratione peccatorum, poterit emicere ad aliquam inanimam actionem, memoria illius peccati, aut circumstantiae amittere, & perinde ac hoc negare, aut de illo ambigere, quod negare hominem esse hominem, aut de hoc dubitare, modus enim, & naturae humanae conditio; ut experientia nos doceat, talis est, ut homo valde circa aliqua incertus, obliuiscatur alia, & hoc non solum exponitur in hac materia, verum etiam in omnibus alijs humanis commercijs; nam diligenti sumi in suis negotijs expendendis, interdum illas peractis, & incipiunt dubitare, an aliquid ad existendam negotij expeditionem faciant omiserint, & multo facilius id accidit in cogitationibus mentis, à quibus nullo labore distrahimur; & si alia per viam praecedentem nobis grauem, suppeditari rationem: respondendo ita esse per se loquendo, nisi hic, & nunc ea aliquo accidente,

quod conditio humanae naturae saepe submittat, cogamur oppositum iudicare, non obstante modo illo cõsuetudo vius praecedens. Rursum neque discursus huius Authoris ex alio capite erit omnino cõcedendus, scilicet, si nõ fuit homo solitus confessiones sine peragere, graue habere argumentum ad sibi persuadendum omnia fuisse peccatum illud; nam licet quis ostentaret cõfiteri, rit examen conscientiae, & explicationem suorum criminum efficere, nihilominus nulla apparet repugnancia, aut nimia difficultas, quin habeat sufficientem, & probabilem rationem ad credendum peccatum, aut circumstantiam aliquam delectam fuisse, quia poterit circa tale determinatum peccatum valde exactam discussionem effecisse, & sic insurgente dubio de eius confessione, rationally ilud deponat. Maneat igitur dictis possibilem esse conscientiam, quae nullam, vel leuem habeat pro utraque parte contradictionis rationem, & hoc non obstante, accipit rem esse, & per consequens casum, quem proponimus, falso existimari impossibilem.

Ad doctrinam autem, ab eodem Authori adductam pro sua firmata sententia, & ab eodem suppositione facta de possibilitate casus, nempe possibilem esse dubium aliquando emergere, an peccatum aliquod in confessione sit nec ne explicatum; respondeo, quod doctrinam illam esse omnino repellendam, & declaratione indigere, quatenus illi asseritur, emergere dubium esse ita, ut admittere obligationem aperiri peccatum illud in confessione; si enim intelligatur ante discussionem propriam conscientiae ad veritatem inquirendam, sit esse, nõ esse dubitantem asserendum, si vero intelligatur post discussionem, etiam prorsus negandum, & addo teneri ex precepto diuino ita dubitari, vel antequam Eucharistiam accipiat, vel quoad iterum vult ad sacramentum poenitentiae accedere, etiam non praedictum facere, & ex peractis, si etiam illud peccatum illud minime explicatum fuerit, vel ad hoc peristere dubium, teneri illud subdubie sacramentaliter facere, ob rationes à nobis superius assignatas, & omittens, grauius peccabit, nisi hoc Sacramentum Eucharistiam cum tali dubio, aut se disponens periculo dimidians de Sacramento illius confessionem, aut etiam vult, ut non sit honeste. Praeterea falsum est, quod dicitur de eo, qui mille euros inuenit Petro accipit, & postea de solutione dubitas; nam debitor in tali casu nõ cõceditur alia distinctio, nisi quantum sufficit ad morale, & prudens diligentiam, et veritas innotescat, & si diligentia adhibita, nõ poterit veritatem ipsam exploratam habere, dubio adhuc permansente, tenetur ita cum solvere, vel totum, vel saltem partem debiti, de qua re nihil in praesentia determino: rei iudicium verò est consilium illud, nempe posse debitoris etiam post diligentiam, non posse solutionem in articulo mortis; hoc tenetur non sentire. Et si visus ad debitorem subleuandum, à nobis illi non exponi periculo bis solvendi, & interdum sine spe recuperandi bis solvendi, respondeo posse cum sum le reddere solutionem faciens sub cõsuetudine, ut creditus se obliget ad restitutionem de peccato.

secum.

secundò acceptum, si fortè solutio temporis progressu reperitur.

Deniq; quod docet idem Author, eximens pro vitæ tempore dubitantem ab obligatione aperiendi peccatum, de quo ambigit, an illud explicaverit nec ne, illum; obstringens ad illud fatendum in articulo mortis, nullo modo placeat, quia si poenitens prudenter liberatur, dum vult, à Confessione talis dubij, liberatus etiam veniet in mortis articulo sine vlla prorsus dispartitate; nam si explicacionem illius dubij ritè omittit, fatendò alia, & de eisdem Sacramentalem obtinens absolutionem, etiam si peccatum illud dubium verè omisum fuerit, debetur indirectè virtute Sacramenti, consentens gratiam; proinde ex hoc capite poenitens salutem in discrimine nequaquam ponet. Quid Caramel ad hoc respondet, ignoro.

Ad do etià, quod sermonè habet de debito illo dubio, & demus eidè Authori obligationè solvendi in fine vitæ, non autem antea, non deberemus hanc eandem obligationem imponere poenitentibus dubitanti, an peccatum declaratum fuerit nec ne? est enim longè diueta ratio; ¶ in priori enim casu, si omnino solutio omittatur, graue damnum inferri posset creditori, si re vera solutio facta minimè fuerit, at in secundo casu nullum ipsi poenitenti, etiam si peccatum illud omiserit, detrimentum quoddam salutem obueniret, vt exposuimus.

Ad fundamentum verò secundæ opinionis, quam Coninck, & Merolla tuerentur, respondeo, ¶ negando non esse practicè probabilem sententiam aliorum, qui dicunt, stante probabili iudicio de explicatione peccati, nullam esse obligationem ad illud aperiendum, moueor, quia ex vna parte nulla sufficiens ratio apparet, qua, ita existimans nequeat amplecti ductum opinionis speculatiuè probabilis, formando simile iudicium practicum iuxta principia vniuersalia, quibus instruimur, licetum nobis esse admittere sententiam probabilem; ex alia parte non deest congrua, & efficax ratio, quæ suadeat, stante tali iudicio nullam esse obligationem aperiendi peccatum illud, vt vidimus in tertia conclusione, proinde nihil aliud desideratur, quin ex speculatiua probabili practica similitudine deducamus.

Illud vero, quod dicitur ex regnis iuris in 6. in pari causa meliorem esse possidentis conditionem, concedendum sanè est, sed negandum in casu, de quo agimus, possessionem ex parte legis se tenere, quia posita probabilitate de confessione illius peccati, libertas voluntatis possidet, & paritas ex debito ciuili contractu non valet; nam si finem, ob quem institutum fuit Poenitentia Sacramentum, inspiciamus, hoc inferri debet, diuinus enim paragrapha precedente tribunal hoc sacramentale fuisse à Christo Domino erectum in leuamen, & salutarem medicinam poenitentium, & ad eosdem liberandos à peccatis, & poenis debitis, non ad puniendos; si autem ipse Deus obligare voluisset fideles ad aperienda omnia peccata,

de quibus non datur certitudo, explicata ne fuerint in confessione cum omnibus suis circumstantijs, grauissimum tuisset onus impostum fidelibus, cum magno eorum detrimento spiritali, & corporali, quæ progressu temporis post conciliones pericias, cum è memoria excidat signata talium, vel talium criminum, aut circumstantiarum explicatio, obligarentur fideles ad iterum, atq; iterum fatendū peccata, ex quo maxima perturbatio, & mens ananietas laboriretur, & pariter capitis offensio, & consequenter quod fuit institutum in leuamen, resularet in grave onus, imò in exitum huius Sacramenti, quapropter dicendum erit, satis esse ad fatendum poenitentem, vt verisimile, & prudens eliciat iudicium de tali peccato, iam confessio, vt liberetur ab onere illud fatendi; posito autem tali iudicio, in libertate ipsius poenitentis erit illud idem peccatum aperire, vel omittre, atque adeò viroque manente in ipsius poenitentis facultate, possessio erit ex participatio, & non ex parte legis, quæ solum obligat ad aperienda peccata commissa, de quibus certò consta, vel rationabile dubium est; an fuerint nec ne explicata, ad peccata tamen certò, vel probabilius ritè confessa, & absoluta, non extenditur lex, & præceptum confessionis; proinde non poterit ipsa esse in possessione. Ceterum loquendo de debito ciuili iam contracto, saltem quando est onerosum, res donatà se habet, tum quia virtus iustitiæ commutatiue strictius obligat, & tendit ad ponendam æqualitatem rigorosam inter creditorem, & debitorem, quæ non habebitur per solutionem dumtaxat probabilem, vt sic daretur incertum pro certo, & per consequens non tolleretur inæqualitas inter creditorem, & debitorem, ad quam per positionem æqualitatis tendit virtus iustitiæ; tum etiam quia implicita intentio contrahentium, cum contrahunt, est, vt reddatur certum pro certo, & non incertum, & ideo in tali dubio iustitia est ordinata potius in gratiam, & beneficium creditoris, quàm debitoris; at Sacramentum poenitentia institutum fuit, vt diximus, in leuamen, & beneficium debitoris, qualis est peccator poenitens, proinde paritas illa desumpta ex debito iustitiæ nihil contra communem doctorum sententiam probat; disti, quando debitum iustitiæ originem habuit ex contractu oneroso; nam si prociisisset ex liberali promissione, aut donatione, vult Cardinalis de Lugo loc. cit. illi satisfieri posse solutione tantum probabili, sed quicquid sit de hoc, satis nobis erit, eandem paritatem non inueniri inter debitum iustitiæ, & debitum contractum à peccatore in ordine ad confessionem sacramentalem.

§. III.

Hæsitans an peccatum à se commissum sit reservatum, debet ne pro tali illud existimare?

S V M M A R I V M.

- 1 Non est sermo de dubio iuris, sed facti.
- 2 Dubium facti ex multiplici suboritur capite,
- 2 Aliud est positivum, aliud vero negativum.
- 4 Sermo est quando reservatio fertur in peccatum simpliciter prolatum.
- 5 Tale peccatum in dubio censeri reservatum, censuit Spinula.
- 6 Alij dicunt non esse reservatum.
- 7 Aliqui limitant hanc sententiam, quando presumpcio fori externi non est pro peccati reservatione.
- 8 In dubio an fuerit nec ne commissum eo modo, quo fuit reservatum, non censetur reservatum.
- 9 Refertur opinio Spinulae, et usq; fundamenta.
- 10 Frivole sunt rationes à Spinula adductæ, eisq; satisfi.
- 11 Argumentum ad hominem contra Authorem probans paritatem.
- 12 Infringitur argumentum, ostenditurq; disparitas.
- 13 Peccatum presumptum reservatione non asseritur.
- 14 Solvitur ratio pro priori sententia.
- 15 Satisfi fundamentum tertie opinionis ostendendo disparitatem, quo ad hæresim presumptam in ordine ad excommunicationem, & quo ad peccati reservationem pro foro interno.

PR O huius quæsti decisione nonnulla sunt supponenda. Et primò ¶ sermonem non esse de dubio iuris, quod tuenit, quando verba legis sunt obscura, & duplicem habere possunt interpretationem, & secundum vnam comprehendunt casum sub reservatione, minime sub altera; in tali enim ambiguitate, si mens legislatoris sciri nequeat, certum est casum, vt non reservatum esse habendum, quia cum de lege reservante nõ confiter, & lex huiusmodi sit odiosa, possessio erit pro exemptione à reservatione; loquutio igitur est de dubio facti, quod ex multiplici capite ¶ resultare poterit, videlicet ex inaduer-
 2 tentia sufficiente ad peccatum mortale; vel ex leuitate, aut grauitate materiz, vel demum ex negatione, aut positione actus perfecti, & completi, in quem tendit reservatio. V. G. sit reservatum peccatum ab ortus factus animati, si quis illum potionem, pharmaco, aut alio modo procurer, dubium poterit insurgere in quantum

procuratus dubitat, an tempore, quo dedit portionem mulieri prægnanti, debitam, & plenam habuerit aduertentiam, quæ censetur necessaria ad grauius delinquendum; vel ambigat an portio fuerit nec ne in ea quantitate, aut qualitate sufficiente ad abortum causandum, vel deniq; etiam his duobus cõcurrentibus, nempe, plena aduertentia, & portione efficaci ad talem effectum, hoc non obstante, dubium sit, an factus fuerit animatus, an verò inanimatus, quocumque modo ex his contingat dubitatio, semper erit dubium de facto; & sic formari poterit casus in alijs materijs.

Secundò suppono dubium etiam de facto esse posse positivum, & negativum, de quibus egimus discept. §. cap. 1. vtrumq; declarantes, præcipue autem præsens quæsitum procedit de dubio negativo, nam positivum facile transit in opinionem, & si transire nequeat, eadem erit ratio, ac de negativo.

Tertiò suppono, nos loqui, ¶ quando reservatio fertur in peccatum absolute, & simpliciter prolatum, & non quando etiam in reservatione includitur casus dubius, tunc enim cessaret quæsitum, & ratio illud instituendi, quia peccatum commissum sub dubio comprehenderetur sub reservatione, vt erant omnes casus tum Pontificij, tum Episcopales post primum decretum Clementis VIII, ante moderationem ab ipsomet factam, & de his decretis infra redibit sermo, satis nobis erit pro decisione huius quæsti supponere sub reservatione explicite non includi casum dubium, sed prædicari. His omnibus præsuppositis,

Prima opinio vult in tali dubio peccatum ¶ censeri reservatum, pro illa apud Doctores laudandos citatur *Armilla verb. Casus num. 15. Frías in tract. de modo audiendi confess. par. 2. capit. 8. cas. 2.* & in eadem opinione dicunt videri *Carduba in Regula Sancti Francisci capit. 9. questione 4. p. 1. cas. 5.* Sed vera hi Authores non ita loquuntur; nam *Armilla ibidem* solum dicit in eo dubio securiorem partem esse eligendam, at non declarat an ex consilio, an verò ex necessitate fieri debeat; *Carduba* hoc tantum asserit, scilicet in dubio ad Superiorem pertinere iudicium, at peccatum sit ne reservatum, sed non docet esse reservatum; hæc enim duo sunt valde diuersa, & ex vno aliud non inferitur, aliud enim est peccatum, aut votum quoad iudicium reservationis pertinere ad aliquem, aliud esse reservatum, & nouissimè in eadem sententia est *Spinula in opus. de pruden. elec. disp. vi. sect. 7. Ver. Quid autem quis.* Ad hanc sententiam probandam nulla alia ratio adduci poterit, nisi quia in administratione, & receptione huius Sacramenti tutior via est accipienda, aliter si peccatum sub dubio reservatum habeatur vt non reservatum, & aperiretur Confessario, nõ habenti iurisdictionem in reservatione, exponeretur Sacramenti periculo irritationis ob defectum potestatis.

6 Secunda autem sententia docet, ¶ peccatum dubium non esse reservatum. ita *Hæriquez lib. 6. de*

6. de panis. cap. 26. num. 7. Suarez de cens. disp. 40. sect. 6. num. 5. & de Relig. tom. 2. libr. 4. de voto cap. 3. num. 15. Emmanuel Sà in apboris. verb. casus refer. num. 9. Portell. in dubys reg. eod. verb. num. 7. Merolla tom. 1. dispn. 3. cap. 3. dub. 2. num. 366. Gaspar Lluviado de Sacra. panis. diff. 11. dub. 6. Cardin. Delgado disp. 20. de panis. sect. 2. num. 18. Diana tom. 3. traçt. 3. de conj. dubia resol. 4. Thomas Delbene de immun. Eccl. dubit. 4. subsect. 31. subcorol. 10. num. 2. & 4. & alij apud ipsum, qui absolute asserunt, talem casum habendum esse tamquam non reſeruat, ac proinde poteri Sacramentaliter remitti à quolibet Confessario, iurisdictionem circa moi talia habente.

Tertia opinio, quæ prædictam limitat, referri veluti distincta à nobis potest, cõducit enim cum immediata præcedente, quatenus asserit, peccatum dubium simpliciter loquendo, nõ cõferri reſeruat; † addit tamen hoc esse intelligendum, quando præsumptio fori externi nõ est contraria, videlicet, quando non præsumitur peccatum illud patratum fuisse, eo modo, quo est reſeruat, quia si adest talis præsumptio, tunc confessio loquitur pro ipso peccato commisso, seu pro lege reſeruante, & consequenter ipsi peccatum habendum erit pro reſeruat, & nõ poterit penitens absolui, nisi à Superiore reſeruante. Hanc sententiam tuetur Sanchez lib. 1. in de cal. cap. 10. num. 74. Fillineus tract. 21. cap. 4. num. 172. Bonacin. de Sacram. penit. disp. 5. quæst. 7. pun. 5. S. a. num. 1. & eidem opinioni adherere videtur Alphonsus de Leone de offic. & potest. confess. per. 1. resol. 17. num. 25. Vidantur hi Auctores in hoc iuris principio, videlicet, quod quãdo deest certitudo, præsumptio ipsius iuris habenda sit pro veritate, & hoc pacto id exemplificat. Si quis v. g. exterius hæresim profertur postea verè dubitet, an hæretici illa ex intellectu errore processerit, nec ne, præsumitur processisse, quia verba externa cum significant internam mentis conceptum, nõ proſumit rem aliquam exterius asserere diuersam ab ea, quam interius sentit. L. Labeo ver. id Tubero ff. de supell. leg. proinde cum in foro externo profertur hæresim hæreticus existimetur, ita dum veritas non apparet, censendus erit in foro interno: Sic discurrat prædicti Auctores, & doctrinam applicant ad præsentem casum, & aiunt peccatum dubium, si præsumptio sit pro ipso, iudicandum erit reſeruat, si tale sit, certitudine posita. Ve aut quid in re hac sit probabilius nunc aperiemus.

Dicendum est primò, si penitens omnibus peccatis sub lege reſeruationis manet sub dubio, an fuerit, nec ne, commissum, aut saltem fuerit perfecte consummatum, nec ne, eo modo, sub quo comprehenditur in reſeruatione, si habendum erit pro non reſeruat, vt videntur Auctores secundæ sententiæ; probatur, quia reſeruatio cum sit odiosa, strictè est interpretanda, atq; adeo, quãdo fertur in peccatum, vt sic simpliciter prolatur, nõq; venit peccatum dubiũ. E. C. si reſeruetur furtum sacrilegum, & raptor

post furtum commissum dubitet, an fuerit, nec ne, factile: gum, furtum istud non censendum erit reſeruat, nam furtum dubie sacrilegum, non est simpliciter sacrilegum, sed tantum secundum quid; idcirco non clauditur sub lege reſeruatæ furtum simpliciter sacrilegum, quamuis in confessione teneatur fur aperte circumstantiam sacrilegij dubiam.

Sed ostenditur enitens Spinula loc. cit. in probatione minoris, † neq; indirectè tale peccatum remitti posse, insurgit contra prædicta, docens ea peccata delicti indirectè, quæ sũt obliua, vel quæ sine culpa clauibus non subiiciuntur, nam quæ directè subiiciuntur, non nisi directè remitti debent.

Præterea subdit tam Confessarius, tam penitens cum faciat periculum, quare voluñtate eligunt talia peccata exponere, quæ indirectè, indigent remissione; & cum negligat directè, iniuriam faciunt Sacramento, ideoq; non merentur, neq; indirectè tam habere.

Si verò dicas, licet peccatum illud re vera sit commissum, nihilominus dum in ambiguo manet, suspenditur reſeruat. Contra est, quia, talis suspensio est inserta, & potest non esse, atque adeo periculum minimè euitatur irritandi Sacramentum, ideoq; graue erit peccatum, tali se periculo exponere.

Et confirmatur, quia nulla est ratio, cur dubium suffragari debeat peccato ipsiusmet delibitantis, quod non sit reſeruat; sicut enim dubium non suffragatur, quin peccatum in confessione aperiiri debeat ita neq; debet suffragari quoad reſeruationem.

Neq; valet recurrere ad probabilitatem illam secundum quam aliqui dicunt, esse probabilem opinionem, quæ ait in dubio casum illum minime esse reſeruat, & per consequens prudenter operari, inquit huic opinioni adherere, tutiorem partem minime sequendo; Non valet, inquam, quia talis opinio, quamuis probabilis, poterit esse falsa, ideoq; in materia Sacramenti, vt vidimus, tutiorem esse eligendam sententiã.

Tali discursu conatur Spinula nostram hanc opinionem impugnare.

Verũtamen difficile nobis non erit rationes istas intringere; concedo igitur Spinulæ ea peccata indirectè per virtutem Sacramenti delicti, quæ inculpabiliter omittuntur, hoc est, vel per obliuionem, vel per probabilem opinionem, secundum quam Doctores existimant casum, vel secundum se, vel in talibus circumstantijs non esse reſeruat; quamuis alij de hoc dubitent, vel oppositum sentiant; quo posito negandum est periculum morale interuenire, & falsum est à Confessario, & penitente negligi directam remissionem, & iniuriam fieri Sacramento, & demum à penitente non mereri, neq; indirectè tam remissionem; nulla enim segnitias ita procedenti acribi poterit, nulla proſus iniuria in Sacramento, atque adeo nulla præbetur talis demeriti occasio, vt putauit Spinula, cum prudenter omnia gesta sint, sequendo dictamen Doctorum; & si inſitetur nõ esse

omniñò certum casum in illis circumstancijs nõ comprehendi sub reservatione, cum alij Doctores de re hac accipiant, vel probabiliter casum esse reservatum iudicant: respondeo nihil mali sequi, quia censo moraliter esse certum, quod diximus, nempe in dubijs casum non ceteri reservatum, quando in lege non reservatur etiam casus dubius, sed simpliciter reservatur v. g. furtum, nihil aliud addendo, iunc intelligi debet de actione illa furtiva, quæ simpliciter, & absolute est talis, qualis est certa, & manifesta, non dubia, & tantum probabilis, & ideo rectè Sanchez lib. 4. in decal. cap. 3. 2. num. 2. inquit, cum homicidium reservatur, in reservatione non comprehendi homicidiũ dubium, idemq; affirmat Suarez tom. 2. de relig. lib. 4. cap. 6. n. 1. loquens de casibus reservatis, docet enim, quod quando absolute dicitur, includant tantum casus moraliter certos, idemq; affirmat reliquos, quos laudat, & sequitur Cardinalis Delgado de penit. disp. 20. sect. 2. num. 18. & merito hoc dicit, & defendit, quia reservatio cum sit omissa strictissimè est intelligenda; igitur cum proferatur sententia, & ratio, & auctoritas adeo clarè nobis faueat, non est curandum de contraria sententia, quam censo falsam, & neminem legi, qui eam aperte teneat, & licet unus, ut aliter inveniatur, nõ reddat probabilis opinio ista contra torrentem Doctorum, est casualis rationibus nostram tuentium opinionem; sed ad ampliore notitæ firmitatem, demus Spinulæ casum in prædictis circumstantijs esse reservatum, quid in de? erit ne propter hoc irritum Sacramentum? nequaquam. Nam quantum possum credere in his casibus, in quibus prædenter homo operatur ab Ecclesiæ iurisdictionem confiteri, saltem negari non poterit validitas Sacramenti, ex eo, quod simul alia peccata aperitur, in quibus remittenda certam iurisdictionem habet Confessorius, & sic cõficietur Sacramentum, gratia conferretur, & adrectè delibitur peccatum illud reservatum, neque moraliter occurrit, ut tota, & integra materia Confessionis sit solum illud peccatum reservatum, & si hoc etiam daremus, atq; adeo Sacramentum non cõfici ob defectum iurisdictionis in Confessorio, neq; Confessorius, neq; penitens peccabit, quia prædenter operati sunt, sequentes probabilem opinionem.

Vergebis opinionem esse solum speculationis, & non practicè probabilem.

Contra est, vnde nam colligitur carere practica probabilitate?

Dices ex eo, quod Sacramentum periculo invaliditatis exponitur.

Respondeo iam sufficienter ostendimus, nullum, saltem morale, periculum inveniari in electione huius sententiæ.

3. Sed possit quis? validum argumentum contra nos ad hominem obijcere, supponendo doctrinam superius traditam in discept. 4. cap. 3. t. conel. y. ibi enim contra plures fuisse inimus opinionem illam, in materia Sacramentorum, etiam spectando solum virtutem Religionis, & præ-

sciendo à præiudicio tertiæ personæ, esse admittendam, quæ tutior est; & hoc, quia non videtur rectè rationi consonè exponere Sacramentum periculo invaliditatis, in præsentia, autem videtur contrarium asserere; igitur alterutrum oportet esse falsum.

2. Respondeo, inter vnum quumq; casum? discernimen inveniari, proinde minime cogitur ad alterutrum negandum, vtrumq; enim iustitiamus: diversitas autem, si rectè omnia perpendantur, facile fiet manifesta, ibi enim fundamentum dubium positum, comparantes opinionem minus tuam cum tutiore in ordine ad ea, quæ ex Christi Domini institutione dependet; videlicet in ordine ad materiam, & formam Sacramentorum; hic verò consideramus eam, quæ à iure humano dependet, qualis est reservatio; idcirco in hoc posteriori casu habemus varia iura principia, quæ nostræ sententiæ, & doctrinæ suffragantur, scilicet reservationem esse strictè iusmodi, & interpretandam; Rursus pertinere ad prudentem, & iusviam gubernationem Summi Pontificis, & inferiorũ Prælatorum, ita se gerere in referendâ casibus, ut censuris, ut ipsa reservatio nõ redderet in damnum spirituale animarum, sed in earamdem beneficium, & cõficiationem; qua propter scietia ipsi communem Doctorum opinionem, nempe casum in dubio non iudicari reservatum; si in reservatione illud sibi non referent, censetur implicite opinionem hanc approbare, & permettere, ut practicetur: Si verò ipsi exitimarent falsam esse hanc opinionem, aut non tui, teneantur se declarare, videlicet etiam in dubijs casum sibi reservare, ne laqueos animabus fidelium iniciant; ideoq; iuxta dico, quando dubium est positum, scilicet hinc, & inde sũt rationes probabiles, tum pro reservatione, tum etiam pro eius negatione; animadvertenies autem hoc Prælati, & eas opationes pernoctantes, & nihil in contrarium statuentes, implicite iurã, ut vniquisq; iurã sequatur sententiã; proinde præsumuntur virtualiter velle, ut iuxta probabilem sententiã Confessorii se gerant in absolvendis penitentibus. Verum quando agitur de partibus essentialibus Sacramenti, quarum detectus ab Ecclesia, eiusq; Præiata supplerit nõquit, tunc ibi diximus non posse eligi minus tuam opinionem, neq; hoc absolute protulimus, sed cum addito, nempe quando nulla est necessitas, seu rationabilis causa omittere opinionem tutiorem pro minus tuta. Ex quibus clarè innotebit disparitas inter vsum, & alium casum, ideoq; nihil cõtra doctrinam, quam defendimus ethicè obijci poterit. Neq; quicquam Spinulæ suffragatur, quod in confirmatione pro sua sententiã proponitur, videlicet nõ debere dubium suffragari peccato ipsius dubitantis: respondeo nõ suffragari peccato, sed penitenti, cui minus nocere debet dubietas, quæ certitudo delicti; & quamvis dubietas illi non fauat in ordine ad extendendum ipsum penitentem à confessione peccati dubii, poterit tamen eidem fauere in ordine ad reservationem; nam
de eius

de eius confessione habemus præceptum, & præxiis scilicet id admonet, de reservatione verò oppositum deprehendimus, ut sufficenter à nobis demonstratum est; & ex his patet solutio ad omnia, quæ in contrarium ab ipso Spinula asseruntur.

13 Dicendum est secundò, peccatum præsumptum, ¶ non est reservatum, est contra *Sanch. & alios relatos pro tertia opinione*, defenditur tamen à *Cardinali Delugo, à Merolla, & Thoma Del Bene, ut supra*. Conclusio ostendi poterit eodem argumento, quo præcedentem probavimus, nempe, ex eo, quod reservatio, cum odium contineat, & strictam habeat explicationem, intelligenda erit de peccato certo, & non de præsumpto, quod certum existimatur solum iuris fictione, & per consequens non simpliciter, sed secundum quid; & fictio ista nequit à reservatione odium, & strictam explicabilitatem tollere, vide, quæ diximus in *comment. super Bullam Cruciate*, loquentes de votorum reservatorum commutatione *par. 2. tract. 7. cap. 2. sect. 5. §. 10.*

Ad rationem autem, qua probatur prima, 14 opinio; ¶ respondeo, non esse necessariam et in susceptione huius Sacramenti sequi tunc rationem partem, sufficit enim si qui prædicat tunc, & maxime, quia cum confessione huius peccati, quæ fit vocat: Sacerdote interiori, miscetur alia, in qua ipse Sacerdos certam habet potestatem; proinde efficitur Sacramentum, & indirectè saltem remittitur illud peccatum, de quo est dubium, an sit reservatum, atque adeo ut sic, neque Sacramento fit iniuria; neque damnus obvenit poenitenti. Adde esse multorum Doctorum sententiam, qui probabiliter existimant ad conferendam iurisdictionem in ipse, quæ pendent ab Ecclesia, sufficere probabilis opinionem, & hoc nos superius admittimus.

Ad fundamentum autem tertie sententiæ, 15 ¶ respondeo, quod quamvis in foro externo profertur hæresim censetur hæreticus, atque adeo excommunicatus excommunicatione reservata, non ita in foro interno quo ad reservationem; ratio autem discriminis est, quia in foro externo omnia sunt ipsi Reo contraria, & hæresim probantis, & nulla ratio excusans interdum adduci poterit; nam dubitatio illa, qua Reus detinetur, pro foro externo est profertur inefficax, & ipsi Reo eam asserenti fides non præstabitur, et pro foro interno sufficiens testimonium præbet, quia in tali foro ipsi Reo est credendum.

§. IV.

Quid determinandum, si pro utraque parte dubium positivum emergat?

S. V. M. M. A. R. I. V. M.

- 1 Expenditur casus, quando est dubium positivum, an peccatum sit reservatum.
- 2 Pro reservatione sentit Spinula.
- 3 Fundamentum, cui Spinula innititur.
- 4 Non censetur reservatum.
- 5 Probatur efficacia ratione.
- 6 Confirmatur ad hominem contra Spinulam.
- 7 Conatur Spinula disparitatem assignare, cur in dubio etiam probabilis reservationis tunc rationem sequi astringatur, non autem in dubio probabilis censura.
- 8 Impugnatur disparitas allata.
- 9 Aperitur vera paritatis ratio.
- 10 Respondetur ad argumenta Spinula.
- 11 Proponitur instantia quedam, & à Spinula solvitur, cuius solutio Authori saucit.
- 12 Triplex traditur explicatio ad Sacros Canones in contrarium allatos.

IN præcedente paragrapho loquutus sumus de dubio negativo, & proprio circa reservationem aliquis casus, nunc idem erit examinandum, & quando est dubium positivum, & impropriè, nempe, cum hinc, & inde contrariè probabiles rationes se offerunt, tum pro reservatione, tum pro eius negatione.

Controversiam hæc expendit Spinula in *libro suo Opusculo de prudenti agibilium electione disput. ultima, sect. 2. concl. 4. ¶* & pro reservatione decidit, videlicet, casum censendum esse reservatum; citat *Nanarrum*, cui quaestionem hæc propositam fuisse affirmat, & pro reservatione decidisse *lib. 1. consil. de tempor. ordin. consil. 9.*

Vnicum fundamentum, quo ipse Spinula conatur suam fidei sententiam, est, quia in materia Sacramentorum, & in subiecta materia, in Sacramento poenitentiae tunc pars sequenda erit, ne ipsum Sacramentum irritationis periculo exponatur, & remittit se ad ea, quæ dixerat *disput. 3. sect. 6. concl. 3.* Nam si si vera casus ille, de quo est controversia, sit reservatus iniusta erit absolutio collata à Confessario, iurisdictionem in reservatis minime habente, quamvis tunc poenitens, tunc ipsemet Confessarius iuxta probabilem opinionem se gerat. Neque valet, si dicas in euentu prædicto, operantè probabiliter, petunde se habere, ac si ignoraret casum esse reservatum, seu reservationem non

non esse sufficere illi promulgatam; nam contra est, quia reservatio, quando non est in penam, non impeditur a tuo effectu; nam lex irritans actus, cum non est pena, etiam ignorantes afficit. Hæc est huius Authoris fundamentalis, & vix ratio, qua ductus fuit ad hanc amplectendam sententiam; excipit tamen in fine eiusdem sectionis casum; quod dubietas fertur non in reservatione, sed in qualitate culpæ, nempè an sit mortalis, an venialis; quo non obstantè Episcopus tenens opinionem asserentem esse peccatum mortale, vellet eius abolutionem sibi reservare; in tali casu censet Spinula peccatum illud non esse exstimandum reservatum respectu illius; qui contrariam sustinet sententiam, iudicans esse veniale, quia corrente formalitate peccati mortalis, corrumpit & reservatio. Rursum confirmat idem Author suam opinionem ex sacris Canonibus cap. 2. de baptismo, ubi Alexander Tertius Summus Pontifex determinavit eos, de quibus dubitabatur, an baptizati fuerint, esse rebaptizandos sub conditione; ex hac autoritate confirmat intentum; nam vult ibi fuisse sermone de dubio positivo, seu probabilis; si enim pro parte affirmativa, scilicet illos baptizatos fuisse, essent leues, & nullius roboris rationes, decretum fuisset absolutè, & non sub conditione esse rebaptizandos, vt statuitur cap. Si nulla de consecr. disp. 4. igitur sub conditione præcipitur baptismus, quando hinc, & inde probabiliter dubitatur de valore Sacramenti; igitur idem dicendum est de Sacramento poenitentiae; nempè, esse tutiorem partem sequendam. Hæc ex Spinula.

Dicendum est, in dubio positivo, peccatum non censeri reservatum, atq; adeo per se loquendo remitti posse à quocumq; Confessario habente iurisdictionem circa mortalia non reservata. Hanc opinionem de dubio positivo, seu quando pro utraq; parte sunt probabiles rationes aperte tuentur quæ plures, vt Sanchez lib. 1. in decal. cap. 10. num. 76. in fine. Bonacina de Sacram. poenit. disp. 5. quest. 7. pun. 1. §. 4. num. 3. verè. (Qua diximus) Cardinalis Delugo de poenit. disp. 20. sect. 2. num. 16. ubi præponens difficultatem; an facta reservatione alicuius peccati, si poenitens dubitet, an in illud incidit, possit absolvi ab inferiori, & distinguens dubium in proprium, & improprium, nempè, in negativum, cum pro neutra parte sunt rationes, & dubium positivum, scilicet, quando sunt rationes probabiles pro utraq; parte, determinat partem affirmativam; & in hac eadem sententiam debent venire omnes illi, qui sustinent in dubio propriè dicto, peccatum non esse censendum reservatum; si enim hoc conceditur, quando nulla adest positiva ratio probans negationem reservationis, multò magis concedi debet, quando pro utraq; parte sunt probabiles rationes. † Fundamentum autem huius nostræ conclusionis est libertas, quam homo habet amplectendi opinionem probabilem, quævis contraria sit secutur. † E. confirmatur ad hominem, ni fallor, contra ipsam Spinulam, qui

sect. 4. sequente querens, Quid agendum, quando est probabile dubium de excommunicatione, sequitur favorabilem sententiam, nempè, in tali casu non afficere excommunicationem, nec esse de illa timendum; idemque docet de alijs censuris, & probat à fortiori; nam in dubio, an lex, seu præceptum Superioris teneat, non erit in tali dubio subditus obligandus, multò magis id erit dicendum, cum opinio probabilis exiit alijq; etiam rationibus ad hoc suadendū progreditur. Tandem † in fine sectionis præueniens obiectionem, quæ contra doctrinam traditam fieri posuisset, assignat disparitatem, quare in dubio etiam probabilis reservationis eligere debeamus tutiorem partem, & non quando sumus in dubio probabilis de censuris, ideoq; rationem inquit esse, quia ad hoc, vt casus sit reservatus, non dependet ex vlla qualitate poenitentis, nec iniuicibilis ignorantia prohibet, quin lex irritans etiam ignorantes liget, at excommunicatione pendet à culpa mortali, quam necessarîo supponere debet, & à negatione ignorantie iniuicibilis in ipso, nempè, in poenitente.

Disparitas ista verè demonstrat; † si ratio proxima, ob quam non in dubio sine negatio, siue positivo superius cap. 7. §. 1. sustinimus, prælium non debere excommunicatione, quemadmodum neq; reliquis censuris, esset ignorantia iniuicibilis, rectè enim inferretur disparitas, quia reservatio, vt potestatem absolvendæ tollat à Confessario, non indiget cognitione poenitentis, & quamvis talis cognitio videatur concedenda Confessario, id tamen non est, vt ipsa suum fortiatu effectum, quoniam etiam ea in Confessario non posita, adhuc poenitens non remaneret absolutus, sed ponitur, vt Confessarius licitè exerceat munus suum, non absolvendò à peccatis, aut censuris, quibus poenitens solui nequeat; at incurfus in casum, aut in censuram, cum præcizat volutarium, præcizat etiam cognitionem.

Cæterum cum fundamentum nostram sententiam † in illo principio iuris, odia sunt restringenda, & ablatio potestatis in Confessario; in qua consistit reservatio, sit odiosa tum Confessario, tum poenitenti, vt bene aduertit Bonadus in consil. reg. sefol. 37. num. 3. Consequens est, vt dicamus in dubijs non pro ipsa reservatione, sed pro potestate Confessarij, & pro libertate poenitentis præsumi debeat, quod etiam sustinimus in dubio positivo, scilicet, quando pro utraq; parte sunt probabiles rationes.

Hoc autem principium militat etiam in dubijs tum negativis, tum positivis censurarum, atq; ad eodem est paritas.

Ad rationem verò fundamentalem, qua dicitur Spinula, † respondeo, non esse in quocumq; casu, etiam in Sacramentis admittendam tutiorem partem eligendam, cum sufficiat sequi tutam, & hoc maxime verificabitur, quando validitas dependet ab Ecclesia, seu quando requiritur aliquid ab ipsa met Ecclesia pèdens, tunc enim, vt supra vidimus, dum a geremus de

conscientia probabili *Discept. 4. cap. 17.* defectus suppletur ab ipsa: *Eccl. 10.* talis aut defectus contingit in casu ista; nepe, delectus iurisdictionis, in re vera peccatum illud sit reueruatum.

1. **E**rgo contra istando dicas f supplementum istud non esse certum, nonnulli enim negant in opinione probabili circa iurisdictionem, defectum ab Ecclesia suppleri, & consequenter remanet dubium de valore huius Sacramenti: nam si peccatum vere esset reueruatum, Confessarius non haberet iurisdictionem, irritum foret Sacramentum, si, inquam, ita infletur, facile erit remedium, poterit enim poenitens cu illo peccato dubio quoad reueruacionem miscere alia peccata, super que Confessarius certam habet iurisdictionem, vt §. *preced.* adnotauimus, & vt sic non loquitur incommodum contra poenitentem, nulla irreuerentia contra Sacramentum, & ita ruit fundamentum contrarie tenentis, quam *Spinula* tuetur, qui cogitur hoc omnino admittere; nam *ipse met in eadem questione et concl. 1.* docens aliquem dubio laborantem de reueruacione alicuius casus, si rationes pro eodem casu sufficientes non habeat, posse existimari illum minime reueruatum, obijcit in contrarium hoc pacto, si talis casus re vera esset reueruatus, poenitens non absolueretur; ergo, vt autem incedamus, erit habendum pro reueruato.

Ad hoc argumentum respondet concedendo antecedens, quia ignorantia reueruacionis non excusat, quamuis inuincibilis ponatur, quia actualis trahitur, negat tamen consequentiam, quia in eo casu prudenter operamur, cum scrupulis, seu dubijs nulli fundamento innixis non adhaeremus: postea vero recurrit ad praesidium superius a nobis positum, & alia alia similia, dicens per actum contritionis, cum inuincibiliter ignoratur reueruacio, vel per primam Sacramentalem communionem, vel per primam subsequentem confessionem conferri gratiam, & indirecte absolui poenitentem ab illis, etiam peccatis; quae inculpabiliter absoluta censentur. Hae *Spinulae* doctrina admittit, non video cur praesidia praedicta iuuare possint, quando in ambiguo versamur, & prodesse nequeant, cu probabili nitamur opinione, nullam sane agnosco disparitatem.

Ad illud vero, quod subditur afferendo resolutionem *Nauari*, quamuis plures non solum consilium etiam, verum etiam totum integrum illum librum de tempor. ordin. peccatorum, nihil inuenire potui ex istis, quae a *Spinula* dicuntur.

2. **D**enique ad textum ex Sacris Canonibus f respondeo primo, efficaciorum detiderari probationem ad suadendum Pontificem loquutum fuisse de dubio positum, & improprio; & non de negatum, & proprio, neque verum est per solam dubium positum baptismum esse sub conditione iterandum; nam etiam dubio negatio existente, sub conditione est conferendus, sufficit enim decemoralis certitudinem de eius validitate.

Respondeo secundum; quicquid sit de quali-

tate illius dubij, siue positui, siue negatiui, quo Pontifex decernere voluit baptismum conditione conferendum, est enim dispar ratio, quia in Sacramento baptismi locum non habet subministratio illa duplicis materiae in ordine ad legitimam Ministrum potestatem, neque materiae certae, & incertae; sicuti in Sacramento poenitentiae.

Respondeo tertio, esse aliam disparitatem; nam Sacramentum baptismi est summe necessarium, & ianua reliquorum Sacramentorum, & non iterabile, & eius inualiditas trahit inualiditatem ceterorum cu euidenti periculo poenitentiae damnationis; non ita Sacramentum poenitentiae, cuius inualiditas non trahit inualiditatem alterius, & cum sit iterabile, si una vice caret effectu, poterit alia vice illum habere.

§. V.

Si de peccato, quo ad reueruacionem, dubio, poenitens a Confessario inferiori absolutionem obtinuerit, reueruacione postea clarescente, teneatur ne Superiorem adire, vt ab illo iterum absoluator?

S V M M A R I V M.

- 1 Non est poenitens astringendus Superiorem adire pro absolutione illius reueruati.
- 2 Non dicitur Author ad hanc opinionem tutendam ratione, quam nonnulli adducunt, sed alia magis solida.
- 3 Confirmatur similis doctrina a Sanchez posita.

SATIS probabile videtur poenitentem ita absolutum f non esse astringendum iterum a Superiore absolui, hanc opinionem sequitur *Cardin. Delugo* *disp. 20. de poenit. sect. 2. n. 12.* hinc inde

- argumentis pro utraq; parte expensis, non moueor autem ad hanc sententiam amplectendam
- 1 f vi illius opinionis, qua pauci quidam, inter quos est *Delugo*, sustinent peccatum dubium, vt tale explicatum, si postea certu agnoscat, non esse necessarium in confessione iterum manifestandum, non moueor, inquam, ex tali principio, ttm quia ab alijs communiter non probatur, tu etiam, quia illud in praesentia examinare non facit ad conclusionem nostram firmidam, ducoe aut ex alio efficaciori, & solido principio, nam si nate dubietate locum non habet reueruacio, poenitens directe fuit tali peccato absolutus; no tita illa subsequens nequit impedire directam absolutionem praecedentem, atq; adeo nequit

obligare poenitentem, ut iterum illud peccatum fateatur, nullis enim habetur lex, ut bis idem peccatum rite, & directè remissum, subiacet iterum clausibus, loquendo de lege vniuersali Ecclesie, quicquid sit de quibusdam statum particularibus, quæ solent esse in Religione aliqua obligantibus ex deuotione ad confessiones generales peragendas, difficultas autem consistit in ostendendo peccatum illud fuisse directè remissum; hoc enim probari poterit non alia meliori, & efficaciori ratione, nisi ea, quæ desumitur ex natura ipsius reservationis, & ex præsumptione voluntate Superioris reservantis, nam sibi reservans aliquod peccati genus simpliciter, confessor implicite, & interpretatiuè velle reservationem cadere supra peccatum certum; de quo simplices verborum prolatio verificatur, ut colligitur ex cap. *Hæc autem dist. 1. de penis*. vbi dicitur *verbum (statum) rem perfectam, & cõsummatam in iurisdictionem ceptam, si significare, sic ego dicam de peccato, quod simpliciter prolatum intelligitur de certo, & non de ambiguo quod aliquo pacto recedit à ratione peccati, si autem Superior voluisset sibi reservare etiam peccatum dubium, sanè illud explicasset, ut aliquando declaratur, sicuti paragrapho sequenti videbitur: cum autem Superior reservans præsumatur scivisse naturam odiosam reservationis, cuius verba strictissimam habent interpretationem, dum legem pronuntiat, reservando peccatum simpliciter, dubiamque faciens de dubio mentionem, clarè inferre nolumus sub lege illa reservante peccatum dubium comprehendere, & hoc est omnino præsumendum, dum de opposito non constat. † Similem doctrinam habemus apud Sanchez lib. 4. in decal. cap. 44. n. 10. 12. ubi loquens de voto, proponit catum hunc: si quia dubitet, an votum ab ipso emissum sit, nec ne, reservatum, & stante tali dubio peccat dispensationem, aut commutationem à Confessario habente potestatem solùm in votis non reservatis, & iste dispenset, aut commutet votum illud, si postea detegatur veritas, & comperiat votum fuisse reservatum, dispensationem illam, aut commutationem firmam manere doctet ipse Sanchez, quia dispensans &c. legitime usus fuit potestate sua; nam reservatio etiam in votis est odiosa, & non presumitur, quando non constat de illa, & per consequens votum illud dispensabile, & commutabile manebit à Confessario habente facultatem in vota non reservata; sic tenet Sanchez, & eam opinionem sustinet in eo, quod ita postulat recta Ecclesie administratione: idem à pari non dicimus de peccato dubio quoad reservationem; dum enim manet sub dubio pro eo tempore suspensa, quæ reservatio, & peccatum remanet nulla reservatione affectum, ac si nunquam fuisset reservatum; ideoque directè remissibile à Confessario ordinario, & iam remissum contingitur; postea si postea reservatio prius suspensa innotescat, materiam aptam non innotens, cum aliter non poterit, & ideo evanescit.*

§. VI.

Teneatur ne Confessarius poenitentem absolvere, sciens peccatum aliquod esse reservatum, si de sua potestate sit anceps?

S V M M A R I V M.

- 1 Ponitur exemplum.
- 2 Per se loquendo nequit absolvi.
- 3 Secus per accidens, & indirectè.
- 4 In dubio de revocatione potestatis, licetè confertur absolutio.

In ordine ad proximum casum dilucidetur, & ponamus exemplum, Petrus v. g. Confessarius excipiat confessionem Pauli, & ex peccatis enarratis aliquod deprehendat, de cuius reservatione sit certus, hæret tamen, an à Superiore facultatem habuerit circa reservata; queritur, num possit, imò debeat beneficium, & absolutionem etiam de illo reservato, Paulo recedendo quoad omnia disposito, tribuere.

3 Dicendum est primò, per se loquendo non posse, ita *Caramuel in sua moralis Theologia lib. 3. cap. 1. disp. 1. corol. 2. post tertiam resolutionem*, probari conclusio, quia in eo casu possessio stat pro reservatione, quæ est certa, ac dubia est potestas.

3 Dicendum est secundò, per accidens, & indirectè interdum à absolutionem conferri posse, nempe, si Paulus poenitens absque scanda nequeat à communione se abstinere, & Superior sit absens, aut impeditus, tunc proculdubio esse absolutionem elargiendam, cum onere tamen, ut ipse Paulus, data opportunitate, Superiori se præsentet, siue immediatè, & per se, siue mediatè per alium, ut communiter docent Authores loquendo in casu necessitatis, & quando non dubis, sed certa est negatio potestatis in Confessario.

Potes: Quid si dubium versetur circa revocationem potestatis, videlicet, certum sit fuisse talem facultatem ipsi Petro Confessario concessam à Superiore legitimo, & dubitet Petrus de revocatione, & non possit hic, & nunc veritatem assequi.

4 Respondeo, in tali eventu non licetè, & validè absolutionem Petrum impedere Paulo contenti, & hoc, quia possessio stat pro legitima potestate, & non pro reservatione, nam certa est facultas collata, dubia tamen revocatio,

§. VII.

Casus in Bulla cœnæ, alijque in secundo Clementis VIII. decreto contenti, censentur ne vi eiusdem decreti, in dubio, referuati?

S V M M A R I V M.

- 1 Duplex emanauit Clem. VIII. decretum prohibens absolutionem à casibus Bullæ Cœnæ etiam dubijs.
- 2 Aliud fuit editum decretum moderans prædicta.
- 3 Prima opinio refertur asserens, non posse à Confessario absolui eum, qui casus Bullæ Cœnæ dubios habet.
- 4 Secunda sententia tenet oppositum.
- 5 Ratio, quam Thomas Delbene asserit, difficultatem patitur.
- 6 Casus istos dubios referuatos non esse determinat Auctor.
- 7 Probatur, confirmando rationem Thomæ Delbene.
- 8 Obijciunt probando confirmationem priorum decretorum.
- 9 Diluitur obijctio.
- 10 Duplex confirmationis genus, & eorum diuersitas declaratur.
- 11 Percussio Clerici in dubio, an grauis, an leuis sit, est Summo Pontifici referuata.

Difficultatem nobis ingerit duplex Clem. VIII. decreti, quorum vnum speciali eiusdem Pontificis mandato à S. C. editum fuit die 9. Ianuarij Anno 1601. alterum verò immediatè ab ipso Clem. Anno sequenti 1602. die 26. Nouembr. per illud autem prius omnibus Sacerdotibus, tam Sæcularibus, quam Regularibus per vniuersam Italiam extra Urbem degentibus iniungebatur, ne quis eorum sub prætextu quorumque privilegiorum &c. & sub diuersis, & grauissimis pœnis, & nullitate absolutionis ab vilo ex casibus clarè, vel dubiè in Bulla Cœnæ contentis, vel alijs quomodocumq; Sedi Apostolicæ referuatis, & referuandis; nec etiam à casibus, quos ordinarij locorum hæcenus referuauerunt, aut in posterum sibi referuabunt, sine speciali Sanctitatis Sues, aut Successorij, vel Ordinarij, quoad casus sibi referuatos respectiue impetrata licentia, absolutionis beneficium in posterum impendere audeant &c. Postea, verò manauit & aliud secundum decretum moderans primùm, illudq; restringens ad casus in Bulla Cœnæ, quosdam alios potèsticos speciales, & ad Episcopales, in hoc autem secundo decreto omisit Pontifex qualitatem illam, nempe,

clarè, vel dubiè, ideoq; occasionem exhibuit, an qualitas ipsa censetur repetita, nec ne, & consequens, an casus in Bulla Cœnæ &c. Quando sunt dubij, censeri ne debeant referuari vi huius secundi decreti; Vtrumq; decretum de verbo ad verbum referunt multi, vt Stephanus Quaranta in sum. bullarj verb. Casus referuatus n. 13. ver. (Editum) Barboja de potest. Epispar. 2. alleg. 30. n. 186. Duardus in comm. Bullæ Cœnæ lib. 2. in §. 2. eiusdem Bullæ qu. 1. Hæc autem, quam innuimus, est ratio difficultatem ingerens, & quamuis iure omittere possemus huius controvertitæ examen sine præiudicio integritatis doctrine in præced. paragr. traditæ, quæ locum habet, vt ibi premonuimus, ex suppositione, quod casus dubij explicitè nõ referuatur, & nostrum non est expendere, quoniam casus in dubio sint, nec ne, referuati; cū factis nobis sit; quod si explicitè non referuatur, ad illos extendatur doctrina superius posita: Cæterum ad eiusdem doctrine amplitudinem, placet questionem hanc trutinare. Premissa igitur difficultate, & ratione dubitanti explicata.

Prima opinio docet, & non posse à Confessario absolui eum, qui habet casum dubium eius, qui in decreto Clem. cõtinetur, sic Filliucius tract. 21. cap. 4. num. 172. Merolla tom. 1. disp. 1. cap. 2. coroll. et nu. 137. & disp. 3. cap. 3. num. 172. Duardus quæst. ut. ann. 7. & deinceps; & quamuis Filliuc. absoluit & vniuersaliter loquatur, est intelligendus cum limitatione posita in dicto decreto, quod ipmet citat, nempe, per Italiam extra Urbem, quam limitationem alij explicitè adhibent.

Secunda sententia & oppositum sustinet, videlicet, non obstante decreto illo, posse etiam, intra Italiam peccatum referuatum dubium absolui à quocumq; Confessario approbato. sic Thomas Delbene de immn. Eccl. dubit. 4. subsect. 31. sub coroll. 10. num. 9. ducit ad hoc asserendum, ex eo, quod in secundo decreto moderante Pontifex omisit verba illa clarè, vel dubiè, & idè censetur illa reuocasse.

Cæterum ratio, in qua Auctor iste suam fundat sententiam & difficultate non caret, quia per moderationem secundi decreti Pontifex nihil aliud voluisse videtur, nisi restrictionem quoad numerum casuum Papaliũ, & nihil aliud immutare, quoad casus remanentes, tum quoad eorum substantiam, tum quoad modum, seu qualitatem illam, sub qua referuabatur, & idè qualitates illæ, nempe, certitudo, & dubietas illarũ permanentes in secundo decreto moderate, eundem causant effectum, impediendo, scilicet, ne casus illi sub dubio existentes absoluantur ab ordinarijs Sacerdotibus.

His verò minime officientibus, dicendum est vi secundi decreti, casus quicumq; sint, dum sub dubio manent, & non debent censeri referuati, & ideo à quocumq; Confessario communem habentem iurisdictionem remitti possunt & hoc ob rationem à Thoma Delbene allatam quæ tamen confirmatione indiget, quod nunc,

7 præstabimus. ipsam conclusionem tali pacto ꝑ probantes. Qualitates illæ, eo ipso, quod in secundo decreto omittæ fuerint, in subiecta materia censentur reuocatz; ergo ex ꝑ secundi decreti casus quicumq; in eo contenti, dum sunt quib; non debent iudicari reseruat; & ideo à quocumq; Confessario remitti possunt: consequentia ista est manifestæ; quia aduersarij partem oppositam negantem in eo decreto tradunt, vt vidimus; probatur igitur antecedens. Qualitates illæ omittæ non censentur repetitæ in secundo decreto; ergo censentur reuocatz, &c. solum antecedens est probandum; quia consequens patet; nam idem est, in odiosis saltem, non repetere conditionem, aut qualitatem aliquam prius oppositam, ac illam reuocare, quia si repetita non censetur, nullo pacto manet; probatur ergo antecedens ex Iuristarum sententiâ ex præse firmantium, in odiosis, qualitatem prius oppositam, nõ censeri repetitam, & hoc non solum asserunt, quando diuersæ sūt dispositiones; Verumetiam in eadem dispositione, cum in vna eius parte ponitur qualitas omittitur verò in alia, tunc constantè aiunt, non censeri repetitam in secunda parte, si materia, de qua agitur, est odiosa; ita *Alciatus* multis id. comprobans *respons. 96. num. 98. Decis. consil. 167. num. 6. Berous consil. 120. nu. 74. & consil. 243. num. 22. Sacinus iunior consil. 13. num. 31. lib. 3. Menochius consil. 86. nu. 55. lib. 1. & sæpe alibi. Mascardus cõs. 1345. num. 20. 21. tom. 3.* & ideo iuxta hanc doctrinã *Ancharanus consil. 120. enatus à Menochio eo consilio nu. 47. ait.* quod si testator in vna parte testamenti meminerit filios masculos, in alia verò parte simpliciter sit de filiis locutus, qualitatem illam masculinitatis non censeri repetitam, proinde etiam forinque essent comprehensione sub dispositione, ita quamplures apud eundem *Menochium ibidem*: cum igitur qualitates prædictæ, de quibus est sermo in casu nostro, odium causent, seu illud extendãt, nam reseruatio est odiosa, vt sæpe diximus, idcirco non debent iudicari repetitæ, repetitio enim extensionem facit, vt notat *Berous loc. cit.* materij autem odiosæ retringendæ, & non extendendæ sunt iuxta regulam iuris in 6. 15. *Odia restringi, & fauores conuenit ampliari.* Maneat igitur ex dictis, per moderationem secundi decreti abijcientem verba illa, *clare, vel dubie* quæ apposita erãt in primo decreto, casus omnes in eo decreto comprehensos tali qualitate minimè affectos, manere in dispositione iuris communis, quoad reseruationem dubiam, ac si decreti illa *Clem.* nequaquam edita fuissent, atq; adeo doctrinam vniuersalem in præcedentibus paragraphis à nobis traditam se extendere etiam ad hos casus.

8 Sed obijcere quis posset ꝑ decretum *S. C. speciali mandato Pauli V. editum die septimo Ianuarij Anno 1617.* quod sic incipit [*Quonia Sacra Congregatio*] per quod confirmatur, & innouatur decretum *Clem. VIII.* & simul eius declaratio, seu moderatio, & prohibetur, ne de-

tur absolutio à peccatis, & esuris Sedi Apostolica reseruat; neque ab eis, qui ordinariis locorum reseruantur, &c. cum igitur *Paulus Quintus* non solum confirmet, sed innouet decretum primum *Clementis*, videtur ipsum decretum redire quoad omnia, & ideo non solum quoad omnes casus pontificios reseruat, verumetiam quoad illas qualitates *clare, ac dubie* ac proinde licet demus qualitates istas in secundo decreto *Clementis* repetitas non censeri, & esse abrogatas, censendum tamen erit redijisse vi huius cõfirmationis, & innouationis per decretum *Pauli V.*

9 Respondeo, ꝑ negando consequentiam, & ad eius probationem aio, intentionem Pontificis fuisse confirmare indubitabiliter vtrumq; decretum *Clementis*, nempe, primum decretum, & simul eius moderationem, præcipiendo, vt perfectè, & ad vnguem seruetur, & hoc, quia, nonnulli, prætextu quorundam priuilegiorum, illud non teruebant, at non fuisse intentionem confirmare primum illud decretum solitarie, & sine respectu ad moderationem; hanc autem fuisse mentem *Pauli*; probatur efficaciter primo, quia, vt communiter docent Canonistæ, ꝑ cõfirmatio, & innouatio, vt supra diximus, dū expèderemus dubia circa priuilegiorum vsum, est in duplici illa differentia, videlicet in forma communi, & ex certa scientia, quando autem est priori modo, non restituit ea, quæ reuocata inueniunt; sed solum corroborat, quod illegitè reperit; contrariù verò effectum operatur confirmatio posteriori modo sumpta: Ceterù de decretum istud *Pauli V.* continet confirmationem in forma communi, vt patet ipsum legèti; nulla enim in eo reperitur clausula expressiua, & constitutiua formæ specialis, seu ex certa scientia; proinde solum confirmat decretum *Clementis*, vt modificatum; atq; adeo nihil nobis officit; Secundo, quia sequeretur per hoc decretum à *Paulo* ampliatum fuisse primum decretum *Clementis*, nam istud loquebatur solum de Sacerdotibus intra Italiam extra Urbem commorantibus, quam limitationem explicitè non continet decretum *Pauli*, & ideo vi illius omnia priuilegia de hac materia, non tantum per Italiam, sed per totum Orbem reuocata fuissent, quod tamen communiter non admititur, quamuis aliqui, quorum suppressio nominè apud *Quardum quest. cit. num. 38.* id voluerint, neq; refert in hoc decreto *Pauli* sermone esse vniuersalem de omnibus Sacerdotibus, Sæcularibus, & Regularibus; nam vniuersalitas referenda est ad Sacerdotes illos, de quibus locutus fuerat *Clemens*; & hoc, quia confirmatio ista *Pauli* est in forma communi, proinde non extenditur ultra ea, quæ in decreto *Clementis* inueniebantur.

Quæres, an detur aliquis casus, qui etiam in dubio sit Summo Pontifici reseruat.

11 Respondeo affirmatiuè, ꝑ & talis est percussio Clerici, quæ cum grauis, aut mediocris est, Pontifici reseruat. cap. *Si quis suadente* 17. *quest. 4.* Quando verò leuis Episcopo concedi-

agitur Cap. *peruenit de sent. excomm.* cum autem dubium occurrit, sit ne percussio leuis, aut grauis, seu mediocris, atque adeo Pñsific, aut soli Episcopo, quoad absolutionem referuata, debet ab Episcopo iuxta sententiam, quam nos supra sustinimus, sed dicendum est in dubio esse explicitè referuata Pontifici. Sic statutum est in *Extraug.* (*Perleſtis*) quam referunt *Molina tract. 3. de iustit. disp. 57. num. 2. Bonacina de cēs. in particulari disp. 2. quæst. 3. p. 6. sect. 5. num. 8. Ver. (Mediocris,) & alij apud ipsos.*

§. VIII.

Prælati Regularis facultatem Titio Sacerdoti concessit absoluedi subditos a casibus referuatis, eo mense occurrentibus; num mense transacto, possit Titius subditos illos absoluerè a casibus mense designato patris?

S V M M A R I V M.

- 1 *Triplex proponitur modus, quo casus euenire possent.*
- 2 *Si restrictio quoad tempus in excipiendis confessionibus referuatorum sit quoad peccata, & approbationem, elapso tempore, spirat facultas.*
- 3 *Secus si res incepta reperiat.*
- 4 *Restrictio illa si feratur in sola referuata pro eo tempore commissa, manet in confessario ordinario facultas, tempore elapso.*
- 5 *Existente dubio, supra quod restrictio cadat, nõ manebit in Confessario extraordinaria iurisdictione, tempore transacto.*
- 6 *Præter instantia probante contradictionem in doctrina Authoris.*
- 7 *Satisfit huic instantie.*
- 8 *In Confessario ordinario præsumitur permanere iurisdictione, dubio prædicto vigente.*
- 9 *Paritas inter utrumque Confessarium suadetur.*
- 10 *Offenditur diuersitas modi, quo tollitur referuatio, & quo tollitur peccatum.*
- 11 *Iurisdictione debet existere eo momento, quo referuatio, aut peccatum tollitur.*
- 12 *Soluitur argumentum, quo paritas probatur.*
- 13 *Si obscuritas verborum in concessione facultatis, supra quod restrictio cadat, impediatur determinatum iudicium, pro quo sit decidendum.*
- 14 *Motivum proponitur suadens in fauorem Con-*

sessarij esse resoluedum.

- 15 *Oppositum ab Authore concluditur.*
- 16 *Obiectio ponitur probans possessionem esse pro libertate penitentis.*
- 17 *Contrarium ab Authore sustinetur.*
- 18 *Respondetur ad motiuum oppositum.*

D pleniorè autem huius quæſti intelligentiã præmittere debemus varios modos, sub quibus facultas prædicta concedi posset; primo vt restrictio temporis nõ solum cadat super peccata referuata, verum etiam supra approbationem Confessarij; secundo, vt cadat tantum super peccata, non autem super approbationem, tertio, vt pensatis omnibus, in dubium utrumque reuocetur; & tertium istud membrum directè pertinet ad hunc tractatum, reliqua verò duo indirectè, & accessorie, omnia autem per conclusiones subsequentes declarabimus, & resoluemus.

2 Dicendum est primò. † Si Prælati facultatem concedat priori modo, transacto eo mense, v. g. Iulio, non posse à Titio subditum regularem abiq; noua licentia peccatis referuatis absolui, etiam mense Iulij patris. Conclusio est certa, quia vt supponitur restrictio temporis in concessione facultatis fertur nõ solum ad peccata, quæ mense illo committuntur, sed etiam ad approbationem Confessarij; igitur approbatio, & facultas spirant post lapsum mensem, sicuti in praxi aduenit, quando Confessarij ab Episcopo approbatur ad determinatum tempus, v. g. ad annum, bienniu, &c. eo transacto ita cessat facultas collata, vt nequeant Confessarij illi excipere confessiones de peccatis communis eo tempore, quo ipsi potestatem habebant. Et ratio est manifesta, quia cum potestas in delegato non sit omnino radicata, sicuti est in ordinario, non adhæret illi, nisi eo modo, & pro eo tempore, quo à delegante fuit concessa; ideoq; transacto tempore præscripto delegatio ipsa spirat, saltem re integra, nisi tempus ab eo, qui facultatem habet, prorogetur; & hoc expressè probatur per textum in cap. *de causis de offic. Deleg. Panorm. ibi num. 1. & 9. Barbosa in collect. ibidem; & alij scribentes, Molina de instr. tract. 5. disp. 27. num. 3.*

Sed quid dicendum; si res integra non sit, v. g. cœpit penitens aperire sua peccata, sed quia non potuit complere confessionem, ob aliquod legitimum impedimentu, siue sit intrinsecum ipsi confessioni, siue extrinsecum, an inquam, non obstante, quod tempus præscriptum transierit, possit adhuc penitens prosequi cum eodem Confessario confessionem suam?

3 Respondeo affirmatiuè; † nam Doctores inquirentes, an iurisdictione delegata pereat mortuo delegante, partem affirmatiuam docent, sed cum limitatione, nisi causa incepta fuerit; sic per textum in cap. *Relatum, cap. Gratum, cap. Licet vndiq; de offic. Deleg. & cap. Quamuis eod.*

cod. t. i. in 6. libiq; Commentatores, & in mazeria speciali de iurisdictione ad excipiendas confessiones sacramentales, id dicunt tractantes de Iubileo, *Rodrigus in summ. par. 1. cap. 184. nu. 1. y. versus finem.* Sanchez in decal. lib. 2. cap. 13. num. 15. & lib. 8. de matrim. disp. 15. num. 21. Suarez de censur. disp. 7. sect. 5. à num. 16. & alij quamplures, quos in tractatu de Iubileo agentes de privilegio eligendi confessarium, enumeravimus. Et hoc ipsum dicunt Doctores, loquentes de Bulla Cruciatæ, quos retulimus in explicat. eiusdem Bullæ par. 2. tract. 6. cap. 1. sect. 11. & in terminis loquendo de facultate concessa absolventi à reservatis docet *Sayrus in Theol. lib. 7. cap. 14. num. 9. in 3. & 4. notando,* & Sanchez loc. cit. ratione etiam suaderit, quia per exercitium illius iurisdictionis, iurisdictionis radicatur in persona delegata, vt colligitur ex textibus citatis; proinde semel radicata non cessat, nisi effectum ponat, vel nisi reuocetur.

Dicendum est secundò. Si restrictio confessionis feratur solum in peccata illa, vt tali tempore commissa, tunc si Confessarius est vnus ex approbatis ad excipiendas ordinarias religionum confessiones, vt iudicio posse ab ipso directè absolui Religiosos prædictos absq; noua licentia à peccatis reservatis eo mense, vel antea patris; Ducor ad hanc sententiam, astringendam, tum quia Superior concedendo facultatem illam, eo ipso censetur voluisse à talibus criminibus reservationem auferre; & sic talia peccata remanent, sicuti reliqua mortalia non reservata, & consequenter subiecta Confessario habenti generale iurisdictionem in mortalia; tum etiam quia supponimus, limitationem non verari circa approbationem Confessarij, sed tantum circa ablationem reservationis à peccatis eo tempore commissis; & ideo cum in peccato duæ rationes sine considerandæ, videlicet, malitia ipsa mortalis, & reservatio; ablata ista vltima ratione, remanet solum prior illa, in quam Confessarius ordinarius, & non extraordinarius iurisdictionem habet.

Cæterum superest, vt determinemus id, quod magis directè facit ad institutum nostrum, nempe formandum casum, tertio illo modo, qui conscientiam sub dubio constituit, tali pacto; si pensatis omnibus, ambiguitas esset de intentione Prælati, an videlicet voluerit restringere tempus determinatum ad sola peccata reservata, & commissa pro eo tempore, & nõ coarctare tempus in ordine ad iurisdictionem Confessarij, quid, inquam, tali hzitatione videntur si determinandum? Post diuinam considerationem, quid probabilius mihi videtur, aperiam.

Dicendum est tertò, loquendo de Confessario extraordinarie electo, in dubio prædicto est presumendum, à Superiore, vt restrictum fuisse tempus non solum quoad peccata illa, sed etiam quoad potestatem Confessarij. Moucor ad hoc asserendum, præsumptione desumpta, ex communiter accidentibus; nam praxis, quæ solet esse in Religionibus, est, quod cum Su-

periores eligunt aliquos vt extraordinarios Confessarios v. g. per mentem, &c. intelligitur potestas concessa cum tali limitatione, vt mense elapso, spiret potestas illa extraordinaria; & hoc praxis non edocet, E. C. eliguntur ab Episcopo Confessarij extraordinarij pro excipiendis Monialium confessionibus bis, aut ter in anno iuxta prescriptum Tridentini sess. 15. cap. 10. de Regul. transacto autem tempore designato, intra quod Moniales absolui possunt Extraordinarijs Confessoribus, neque tamen absolui ab eisdem etiam peccatis commissis tempore, quo fauor durabat. Similiter in nostra Societate bis in anno assignantur à Superioribus localibus extraordinarij Confessarij, vt confessiones generales excipiant tempore assignato pro reuocatione votorum, quo transacto, omninò cessat etiam de peccatis præteritis facultas in his extraordinarijs, atq; adeo nequeunt sacramentaliter remittere aliquod peccatum mortale oblitum, quod tamen directè remitti poterat ab his extraordinarijs; si pro tempore fuisset in confessione manifestatum, cum igitur praxis ita admonet, in dubijs sequendum praxim, & consuetudinem Religionis iudicare debemus; idcirco rectè asseruimus in conclusione, quod dubia existente confessione, quoad restrictionem, si firmo sit de Confessarijs extraordinarijs, resoluedum omninò erit, restrictionem non solum esse quoad peccata commissa eo tempore, verum etiam, quoad iurisdictionem collatam modo explicato. Et hæc dicta sint, nisi consuetudo, & praxis Diocesarum, aut Religionum, aliud, tum pro Confessarijs ordinarijs, tum pro extraordinarijs, non declaret, quia tunc dubia iuxta consuetam praxim essent interpretanda.

† Sed vna mihi remanet dubitatio, videtur enim contradiçtoria docuisse; nam cum diximus in prima conclusione extingui potestatem concessam ad excipiendas confessiones, si restrictio cadat non solum supra peccata, verum etiam supra potestatem ipsam, cum hac tamen aduertentia, nisi causa sit incepta; quia tunc etiam si restrictio confessionis fuerit quoad facultatem, adhuc tamen remanet post illud tempus assignatum, vbi; dum perficiatur, & compleatur Confessio, quod ex facultatibus Iubilæi, & Cruciatæ confirmauimus. Cæterum in hac conclusione oppositum asseruisse videmur diximus enim peccata oblita, & commissa, antequam tempus designatum spiret, non posse absolui à Confessarijs extraordinarijs, postquam tempus illud desijt; ista autem duo videntur inuicem pugnant, nam causa in hoc vltimo casu fuit incepta, proinde quoad illa peccata præterita, & oblita, videtur adhuc remanere facultas in Confessario extraordinario.

Respondeo, † negando prædicta duo inter se pugnant; nam aliud est causam esse inceptam, & non completam, aliud esse completam, quoniam semel ac Delegatus functus est officio suo, statim eius delegatio spirat; vt expressè dispositum est cap. in literis de offic. Deleg. &

confirmat *ibi scribentes*; in casu autem nostro supponimus, confessiones non solum inchoatas fuisse, sed etiam complementum habuisse per absolutionem sacramentalem collatam a Confessario extraordinario, tanquam per sententiam diffinitivam, quae suum effectum sortita est, nempe remissionem peccatorum; & quamvis contingat iterum, confessionem illam, vel informem, vel inualidam fuisse, atque adeo per illam minime consequutum fuisse effectum; hoc tamen non obstant, non debet inferri, Confessarium illum posse amplius se intrmittere, & absolvere poenitentem post illud tempus, ex eo quod Delegatus valeat executioni mandare sententiam a se latam, non potest, inquam, hoc inferri, & ratio est, quia si loquamur vniuersaliter de causa delegata, abutendum a casu nostro, licet possit Delegatus sententiam executioni mandare, quamvis nonnulli contrarium sentiant de Delegatis ab eo, qui est Princeps inferior, & de iure ciuili, vt notat *Panorm. cap. Si quis contra clericum num. 33. 37. & Molina tractatus de iust. disp. 26. §. 27. sed oppositum cum citatis Auctoribus est dicendum*; Delegatus autem supremi Principis habet annum a die latae sententiae ad ius executionem, vt patet ex cap. *Querenii de offic. Deleg. & notant praedicti Auctores, & alij*; quamuis, inquam, hoc asseramus de delegatione vt sic, loquendo tamen de delegatione pro foro Sacramentali, non est eodem, sed diuerso modo discurrendum; proinde dico, executionem sententiae haberi eo ipso, quod Sacramentum conficitur, & licet iuxta probabilem sententiam sit validum, & informem, nihilominus recepto gratiae sacrificantis, & remissio peccati, quae potest haberi poterit vt praecedens Sacramenti informis non dependat amplius a iudicio humano, & a clauibus, sed ab ipsomet poenitente, qui potest obicem tollere, & integrum effectum consequi; si vero Sacramentum ob aliquem defectum fuerit irritum, hoc tamen non obstante, non poterit tempore lapsio, Confessarius ille extraordinarius se intrmittere, quis praesens, & consuetudo ita docet, videlicet, delegatione istam non conferri concessam in tali euentu, atque adeo eodem modo esset discurrendum in hoc casu, ac si nulla coepa fuisset Confessio; perinde enim est facere actum irritum, ac non lucere illum.

Dicendum est quartò, si sermo sit de Confessario ordinario, si tunc praesumptio erit fauorabilis pro ipso Confessario; cum enim sit ordinarius, & in possessione talis potestatis, quando dubium resultat, an Superior voluerit restringere potestatem Confessarii, praesumendum est non fuisse, & ideo in casu isto decidendum est pro Confessario manente in possessione prioris iurisdictionis.

Sed contra diuersitatem à nobis positam inter vtrumque Confessarium, ordinarium, & extraordinarium, & inter peccata seruata, & non seruata, si se offert difficultas, quam exemplo declaro, vt postea argumentum for-

mem, ostendendo inter vtrumque casum eandem esse rationem.

Sit Praelatus alicuius Conuentus, qui concedat Titio Confessario consueto eiusdem Conuentus facultatem absoluenti Regulares sibi subditos ab omnibus referuatis, si forte contingat; det tamen huiusmodi facultatem restrictam ad mensum, hoc est à referuatis, quae per totum mensum illum tuerint patrata: Rursum concedat Sorti Sacerdoti eiusdem familiae, tanquam extraordinario Confessario, facultatem circa omnia mortalia non referuata tantum, & limitatè per eundem mensum. exerceat munus suum vtrique Confessarius, nonnullorum Religiosorum confessiones excipiens; transacto autem mense illo, eueniat, vt vnus ex eisdem Regularibus recorderet peccatum aliquod referuatum obliuiscit, commissis tamen antequam tempus illud laberetur, accedat ad Titum ordinarium Confessarium, à quo iuxta principia à nobis superius posita, & validè, & licitè à peccato illo absoluat; contra verò si alius eiusdem familiae Regularis recorderet peccatum, eo tempore commissum, & non referuatum, ob defectum memoriae omissum in confessione facta apud Sortem extraordinarium Confessarium, non minus tale peccatum remitti posse à Sorte; videtur enim par ratio in vtroque casu; idcirco sic formo argumentum.

Pares sunt vtriusque facultatis conditiones; igitur si elapso mense illo, facultas Titij extendere se valet ad referuatum oblitum, pariter facultas Sortis extendetur ad non referuatum; patet consequentia; nam ex aequalibus causis, similes sequantur effectus. Accedens, in quo consistit difficultatis cardo, sic probatur: Vtraque facultas est delegata, vtraque est restricta ad mensum, vtraque transacto mense cessauit; ergo pares vtriusque facultatis sunt conditiones. ita arguere possumus probando paritatem in vtroque casu, in gratiam cuiusdam Docti recentioris, qui licet nobiscum, quoad conclusionem sentiret; nihilominus illi videbatur virgere difficultas in disparitate inuenienda.

Pro solutione autem huius dubitationis si duo sunt adnotanda; primo longe diuersum esse modum, quo tollitur referuatio, ab eo, quo tollitur culpa; nam ablatio referuationis formaliter consistit in restitutione, aut communicatione potestatis absoluenti, sicut enim referuatio formaliter nihil est aliud, nisi talis potestatis substractio in ordine ad hoc, vel ad illud peccatum; ita ablatio referuationis est restitutio, aut communicatio eiusdem potestatis in ordine ad idem peccatum; proinde eo momento, quo Superior concedit Confessario inferiori facultatem remittendi tale peccatum, illico, in ordine ad eundem Confessarium, peccatum illud non considerabitur vt referuatum, quamuis possit remanere referuatum in ordine ad alios Confessarios, si Superior in ordine ad omnes Confessarios potestatem adeptam non restituat: ac culpe ablatio formaliter nequit consistere in concessione potestatis ad absoluentem, & hoc

& hoc est de se manifestum; non enim statim ac Sacerdos aliquis approbatur, & illi conferuntur iurisdictiones ad excipiendam confessionem Petri, & ad illum absolvendam, censetur peccatum ablatum in Petro, sed ablatio ista formaliter consistit in gratiae infusione per actionem Sacramentalem Sacerdotis.

- Secundo adnotanda est aliud, quod etiam est certum, nempe iurisdictionem, seu potestatem absolvendi, aut tollendi reservationem, persistere debere eo momento, quo tollitur reservatio, aut culpa, nihil proficiens si praeritiverit antea, & in illo instanti non existat, se enim habet sicuti vis effectiva, quae in causa operante debet permanere eo momento, quo effectus primo emanat. his praehabitis, clarescere incipit disparitas inter unum, & alium casum, quam sic explico: Statim ac Praelatus concessit Titio facultatem remittendi peccata omnia reservata, eo mense, vel antea patrata, abstruit ab eisdem peccatis reservationem, saltem in ordine ad Titium; proinde transacto mense peccatum illud, quod distrahitur dicitur reservatum, in quantum prius tale fuit, quando ab illo Regulari ipsi Titio aperitur, non retinet reservationem iam extinctam, ac proinde se habet sicuti reliqua mortalia, quae nunquam fuerunt reservata, & in quibus, ut supponimus, Titius tanquam ordinarius Confessor, iurisdictionem habet, ideoque illud remittere poterit: contra vero alius Regularis, qui meminit peccati mortalis non reservati, commissi ante mensem illum elapsum, non poterit transacto mense absolutionem talis peccati à Sorte obtinere, quia mense iam praeritito, desijt facultas, ipsi Sorti, concessa tantum per mensem, & cum illo momento, quo debet absolvi, nulla reperitur in eo iurisdictione circa mortalia, non poterit tale peccatum ab ipso remitti: parum enim refert fuisse ex illis peccatis, in quibus intra mensem signatum, Sorte ipsi iurisdictionem habuerit, si in eo instanti iurisdictione non existat, ut in multis aliis similibus exemplificare possumus, tum in temporalibus, tum in spiritualibus: nam ex hoc principio Iudex secularis, officio Iudicis extincto, nequit se intromittere, iudicando delictum patratum tempore, quo erat Iudex, absque nova commissione: & pariter Confessarius, qui sum spiritualis Iudices in foro poenitentiae, approbati ab Ordinario ad tempus, nequeant, tempore transacto, iudicare de peccatis commissis tempore, quo approbatio durabat, & Regulares nequeant eligere Confessarium, ut ab illo absolvantur à peccatis commissis in seculo, à quibus eo tempore ab illis Confessariis absolvi poterant, & hoc non ob aliam rationem, nisi quia non durat iurisdictione tempore, quo absolutio est praestanda. His praestatis respondeo in forma ad argumentum, negando antecedens, scilicet patres esse utriusque facultatis conditiones, & ad probationem concedo utramque facultatem esse delegatam, ut utraque esse ad mentem restrictam, & utramque desuisse, cum hac tamen diversitate, ut facultas

Titii cessaverit quoad reservata commissa post mensem, non quoad reservata antelapsus mensem: & hoc, quia, ut diximus, respectu ipsius Titii, non comparatur ut reservata, sed ut non reservata, in quibus, ut supponimus, iurisdictionem tanquam ordinarius Confessor habet; sinceritas vero Sortis, transacto mense, omnino cessavit, proinde nequit etiam non reservata, remittere: & sic patet utriusque facultatis, & utriusque casus disparitas.

- Quare unum, magis ad praesens nostrum institutum pertinens, videlicet, si verba, quibus Praelatus Titio concedit facultatem remittendi reservata, sint obscura, ita ut animum titubantem reddant, an restrictio illa cadat nec ne, non solum supra materiam, nempe supra peccata reservata eo mense commissa, verum etiam supra facultatem ipsam, seu supra exercitium iurisdictionis, ita ut elapso mense nolit Praelatus, ut Titius absolvat Regularem illum, qui oblitus fuit alicuius reservati patris tempore, quo durabat in Titio iurisdictione, quid igitur in tali dubio decidendum?

- Videtur afferendum in dubio esse in favorem Titii praesumendum, ut supra concludimus, ex eo quod Titius reperitur in possessione iurisdictionis, tanquam ordinarius Confessor, & etiam quia hoc magis fauet pietati, & cum reservatio sit odiosa, in dubijs pro subdito, & pro iurisdictione inferioris Confessarii est praesumendum, & non pro reservatione.

- Sed his minimè suffragantibus, propositum iudico esse determinandum, scilicet, in eo dubio pro reservatione, & non pro eius extinctione determinandum fore; ducor, quia quoties duo contraria occurrunt, & ambiguitas oritur, pro quo ex illis sit praesumendum, debemus diligenter arguere, pro qua parte se tenebat possessio, antequam dubium resoluatur, & si inveniemus unum ex illis fuisse in possessione, pro illo est iudicandum; nec enim est à sua possessione euellendus, nisi constet oppositum; cum igitur in casu nostro reservatio peccati, ut supponimus, possederit, eueniente dubio, fuerit nec ne extincta, pro illa est decidendum, & ideo si verba concessionis facultatis sint adeo obscura, ut omnibus perspectis, res maneat dubia, a Praelato absolute concedere voluerit Titio potestatem remittendi ea reservata, quae erant commissa mense illo, an potius ut iurisdictione remittendi illa, duraret pro illo tantum mense, in hoc dubio reservatio non est à sua possessione ei eicienda; proinde Titius non poterit, transacto mense, absolvi Regularem à peccato reservato, etiam si ante elapsum mensem fuerit patratum,

- Dices, possessio non videtur se tenere pro reservatione, sed pro libertate poenitentis; quia iam supponitur extincta reservatio, eo ipso, quo Praelatus facultatem dedit Titio remittendi peccata illa, quae mense illo occurrerint, atque adeo runc cessante reservatione, incepta poenitentia possidere suam libertatem in ordine ad confessionem talis peccati, ut possit illud aperire coram quocunque Confessario, & per consequens, qui

qui reservationem a legat, deberet illam probare, & ea non probata, in suo iura remanet pœnitent.

- 17 Contra est, ꝑ quia tali argumento id, quod sub dubio manet, proponitur; certum enim non est, an fuerit reservatio extincta, an potius suspensa, de hoc enim dubitamus, & verba concessiois, sua obscuritate, dubium non remouent: Cum igitur pœnitens fundare debeat intentionem suam in extinctione reservationis, & extinctio sit dubia, hinc est, vt presumptio pro ipso pœnitente esse nequeat, & pariter neq; possessio, claudicante fundamentis; proinde nisi cessatio reservationis probeatur, ipsa reservatio manet in sua antiqua possessione, à qua deijci non potest per dubiam exceptionem: Confirmamus hanc doctrinam exemplo, si V. G. Paulus sit excommunicatione affectus, & vt beneficium hœrenaticum canonicè obtineat, asserat se fuisse à censura illa absolutum, & Episcopus institutor petat authenticum instrumentum absolutionis, & ipse Paulus tradat instrumentum insufficiente ad fidem faciendam de absolutione simpliciter collata, cum continet verba ambigua, an absolutio fuerit simpliciter, an verò conditionatè, an deniq; ad reincidentiam exhibita; tunc Paulus non laudaret suam intentionem, neq; pro ipso esset præsumendum, & dem clarior non probat suam liberationem à censura, presumptio erit pro excommunicatione, qua aëra possidebat, & adhuc censetur in sua possessione persistere: Sic etiam erit discurrendum in casu nostro; maneat igitur in tali dubio pro reservatione esse præsumendum, atq; adeo esse recurrendum ad Prælatum, vel vt suam intentionem declaret, quam habuit, cum facultatem concessit, vel si ipse mortuus sit, petat licentia à successore in officio, vel à Prælato Superiore, na cũ dubia iurisdictione excipiat Cōfessio, & detur sacramentalis absolutio.

Ad motiuum autem dubitandi pro contraria sententia ꝑ respondeo, simile non esse, quod in quarta cōclusionē diximus; ibi enim loquuti sumus de iurisdictione illa, quam Titius habere supponitur, tanquam ordinarius Confessor, in peccata mortalia non reservata, & cum talis iurisdictione in illo imperturbata, & certo existat, idcirco ob superueniens dubium æquimus cōtra Titium, in possessione huius iurisdictionis persistentem, præsumere; at iurisdictione ista, de qua procedit petitiō, est in peccata reservata, quam Titius non possidet, cum reservatio possideat; proinde non est par ratio, quod autem additur, contrariam opinionem magis fauere pietati, nil obstat, quia pietati fauendum est, quando omnia sunt paria, & habemus pro illa sufficientes rationes.

Denum, reservatio esse odiosam, non deijci nos à nostra sententia, quia si dubium esset de inceptioe reservationis, tunc pro subditio contra reservationem esset decidendum; sed in casu de quo agimus, habemus reservationem præcessisse in sua possessione, po-

stea verò insurrexisset dubium de eius persistence, cuius negotio à subditio esset probanda, cum in illa sumus fundet intentionem; ideo odium reservationis, cum cætera sint disparia, nil illi nocet.

§. IX.

Confessarius hæsitans, an puer septēnis vsūm rationis habeat, potest ne illum absque conditione absolueret?

SVM MARIVM.

- 1 In septennio Inclusiue presumit in puero vsūm rationis, secus antea.
- 2 Proponitur casus.
- 3 Pars affirmatiua sustinetur à Caramuele.
- 4 Alynegatiua vincatur.
- 5 Cum bis fuit Auctor.
- 6 Soluitur fundamentum, quo Caramuel vtitur.
- 7 Instantia contraria.
- 8 Satisfit instantia.
- 9 Non posse formam absolute proferri, resenta conditione in mente voluit Caramuel.
- 10 Oppositum concludit Auctor.
- 11 Forma Sacramentorum licet in verbis consistat, dependet tamen ab intentione ministrari.
- 12 Peccata sunt ita aperienda, vt eorum substantia innovescat Confessario, & ita dubia non absoluit sunt aperienda resenta conditione in mente, secus forma.
- 13 Intentio debet verbis sacramentaliter, & non secundum sonum grammaticalem se conformare.

SVMPONIMVS ex iure tum civilii, tum canonico, ꝑ quando dubium adest, an puer vsūm rationis habeat nec ne, ad præsumptionem recurrendum esse, ideoq; si puer ille septennium ætatis compleuerit, vtutiq; vsūm rationis inceperit præsumit; scus autem antea septennium, & sic expresse colligimus ex L. Si infantes de iure delib. & capit. Inuenis de sponsi capit. litteras de despons. impub. & alibi, quod etiam Doctores vnanimi consensu confirmant;

2 Tali autem regula præsupposita, ꝑ inquirimus, an Confessarius excipiens cōditionem alicuius pueri, septennio iam completo, hæsitans tamen de vsū rationis eiusdem pueri, non obtante tali dubio, nulla conditione adhibita, an huiusmodi puerum sacramentaliter absolueret possit.

3. Partem affirmatiuam ꝑ tueret *Ioannes Caramuel lib. 3. de dictam. confc. capit. 3. disp. 1. coroll. 40. num. 1388. & seq.* quam sententiam defendit, etiam si extra mortis articulum puer absoluitur. probat autem *num. 1389.* hanc suam sententiam ex præsumptione iuris, secundum quam vsus rationis in tali puero præsumitur; proinde censetur capax absolutio- nis, ideoque absolutè est ei danda absolutio, absq; conditione: secus autem esset, si puer septennium non exegisset, tunc enim flant dubio, præsumptio, & possessio flaret pro carentia vsus rationis, vt ipsemet *Caramuel* determinauit *coroll. 39. antecedente nu. 1380.*

4. Sed partem negatiuam ꝑ docent communitè alij; sic *Zambranus de cas. temp. mor. occur. cap. 4. dub. 3. num. 4. 9. Layman lib. 5. sue moral. theol. de Sacr. pœnit. tract. 6. capit. 5. num. 7. Pillalobos in summa tom. 1. tract. 9. d. ff. 28. num. 3. Diana part. 4. tract. 3. resol. 53.*

5. Dicendum est ꝑ cum hac secunda sententia, quam vnica, efficaci tamen, ratione demonstrò: Nequit Confessarius in absolucndo pœnitente, ita fe gerere, vt probabilè irritationis periculo exponat Sacramentum, quando facile potest tale periculum euitare. igitur hzitantè de vsu rationis in puero, cuius confessionem excipit, non potest illum absq; conditione absolucere. Antecedens certum videtur; quia imprudens esset Confessarius, potens periculum inualiditatis declinare, in illud se conijcere; quando nulla utilitas ex hoc prouenit, neq; incommodum ex contrario.

6. Ad fundamentum primæ opinionis respondeo, ꝑ quamvis ius, completo septennio, præsumat in dubio, adesse vsum rationis in puero; nihilominus in Sacramentorum administratione nequimus formare conscientiam, præcè probabilem ex tali iure præsumpto; quia validitas, aut inualiditas Sacramenti minime dependet à præsumptionibus istis, nam tali præsumptione non obstante, si à parte rei, puer ille defectum habeat rationis, irritum erit Sacramentum, proinde cum facile possit Confessarius à tali periculo se eximere, conferens absolutioem sub conditione prudentia dicat, vt conditionatè puerum illum absoluat.

7. Sed vrgebis, ꝑ si præsumptio iuris sufficiens non esset ad liberandum ipsum Confessarium ab onere dandi absolutioem sub conditione, sequeretur semper ad id teneri, & nunquam posse absolutè pœnitentem absolucere. probatur sequela, quia nunquam Confessarius est certus adesse omnes conditiones requiritas ad Sacramenti substantiam; cum autem illud sit absurdum, consequenter erit dicendum, quando sunt omnia requisita, & solùm est dubitatio de sufficientia vsus rationis, si præsumptio iuris est pro vsu rationis, absolutè conferenda erit absolutio.

8. Respondeo, ꝑ negando sequelam, & ad probationem aio, licet nunquam physicè certi esse possimus de existentia omnium conditionum,

que ad valorem Sacramenti requiruntur: nihilominus possumus esse moraliter certis; proinde dubitatio in re hac, erit in duplici differèntia, vna opposita certitudini physicæ, altera verò certitudini morali, illam non oportet tolli, imò auferri absq; reuelatione; minimè potest; istam verò tolli per iudicium prudens, quo iudicauimus omnes conditiones adesse. Descendèdo autem ad casum præsentem, dico pro iuris præsumptionem dubium physicum, vt de se patet, non tolli: dubium verò morale, quamuis aliquandò aueratur, non tempèr tamen tolli, quia hic, & tunc possunt concurrere inditè aliqua, quibus prudenter dubitamus, an puer rationis vsu habeat, & in tali casu, licet sit probabilitas illa, quam nobis subministrat iuris præsumptio, nihilominus non censetur sufficiens, quando validitas, aut inualiditas actus est independens à tali probabilitate, vt euenit in administratione Sacramentorum: secus autem esset dicendum, si solùm ageretur de honestate, & non de validitate actus, tunc enim satis esset probabilitas, que in iuris præsumptione fundatur.

9. ꝑ Possimus occasione accepta ex sententia ista, quam defendimus, exquirere modum, sub quo ista conditionalis absolutio sit exhibenda; ad quæritum facilis esset responsio, nisi *Ioannes Caramuel* rem hac in controuersiam reuocaret; nam *lib. 3. de confc. dictam. disp. 4. art. 4. num. 1495.* referens opinionem *Ioannis Sanchez in selectis disput. 1. num. 12.* ubi docet, absolutioem esse quandam sub conditione, saltem mentaliter conceptam, quando Confessio, continet materiam tantum dubiam; contra hanc doctrinam insurgit *Caramuel*, impugnans illam, & docens, dari nõ posse absolutioem sub conditione, si conditio in sola mente sistat; & probat, quia Sacramentum pro ligna sensibilis administrari oportet, atq; ad eò forma Sacramentalis (sensibilis) esse debet: Totum hoc etiam tripliciter *idem Author* confirmat; primo, quia forma Sacramenti pœnitentis in verbis consistit, & non in intentione; nam intentio non est forma, sed cõditio ex parte agentis; igitur qualia verba fuerint, talis erit iudicanda forma absolutiois; pindè si verba erit absoluta, absolutæ erit forma, si conditionalis, conditionalis. Secundo à parità: si pœnitens peccatū dubiū habeat, non rectè illud absolutè exprimeret, dicès illud commississet; etiam si conditionalis in mète retineret; ergo quado Confessarius debet conditionatè absolucere, nõ rectè absolucere, dicès, *Ego te absoluo, conditionem in mète retinès.* Tertio, Intentio, & verba debent inuicem correspondere; igitur si intentio erit conditionalis, aut absoluta, & conditionalis, aut absoluta esse debent verba; aliàs in verbis mendicaretur, & non conformitas cum intentione haberetur. *Hæc ex Caramuele.*

10. Sed his minimè obstantibus, ꝑ dicèdū est cum pœnitens conditionatè, & nõ absolutè est absolucendus, poterit nõ solùm validè, verum et licitè Confessarius proferèdo formam, in sola mète retinere.

nere conditione probatur non solum a posteriori ex praxi, sed etiam quia Confessarii docti, & prudentes id exercere solent, vel conditione exprimens in ipsa prolatione formae, vel solum conditionem retinendo in mente; sed etiam probatur a priori ex institutione nostrorum Sacramentorum, quae, ut statuitur in *Florentino in decreto unionis*, tribus consistunt, videlicet, rebus ut materia, verbis ut forma, & intentione Ministri, ita ut deficiente vno ex his, irritum sit Sacramentum; quamvis igitur forma consistat in verbis; nihilominus vigorem non habet, nisi pro ut subsistat intentioni Ministri; & ideo etiam si Minister eam proferat absque intentione actuali, aut virtuali conficiendi Sacramentum, nihil effectum; inveniuntur quodammodo verba per ipsam intentionem; & sic si conditionata erit intentio, conditionata existimatur forma, licet secundum verba, grammaticaliter videatur absoluta. Ex hac est fundamentalis ratio pro nostra sententia, per quam possumus etiam solvere, argumentum principale, in quo ipse *Caramuel* suam fundat sententiam: dicimus ergo Sacramentum esse administrandum per signa sensibilia, non prescindendo tamen ab intentione, a qua in sua efficacia determinatur.

§. X.

Dubium peccaminosum de aliquo fidei mysterio exterius prolatum, contineatur nec ne sub reservatione?

S V M M A R I V M.

1. Ad primam confirmationem ꝑ concedo formati Sacramenti in verbis, & non in intentione consistere; & addo ita consistere in verbis, ut non habeant efficaciam, nisi dependenter ab intentione; ideoque etiam si verba secundum sonum, & grammaticaliter sine absoluta, sacramentaliter tamen coram Deo sunt conditionata, si ab intentione conditionata procedant, & forma talis sensenda erit, qualia sunt verba, non grammaticaliter, sed sacramentaliter, & secundum Christi institutionem.
2. Ad secundam ꝑ nego paritatem, quia peccata taliter sunt aperienda, ut eorum qualitas, & quantitas innotescat Confessario, proinde peccatum dubium non est explicandum absolute, retenta conditione in sola mente; quia ut sic nequit Confessario tanquam Iudici innotescere substantia ipsius peccati: at absolute, seu eius prolatio non est ita proferenda, ut innotescat penitenti, qui non concurret in hoc Sacramento ut Iudex; posset enim Confessarius ita submissa voce verba proferre, ut penitens ea non audiat.
3. Ad tertiam, Intentionem, & verba Sacramentaliter accepta, ꝑ concedo debere esse inuicem conformia; non autem debere necessariò esse conformia, sumendo verba secundum sonum grammaticalem: ad determinandum verò an verba intoluant nec ne mendacium, non sunt attendenda secundum sonum; sed prout intentioni subsistant; & quia intentio exterius sciri nequit, idcirco nemo poterit determinate iudicare, an Confessarius sit, nec ne, mendax in talium verborum prolatione.

1. Supponuntur variae divisiones conscientiae alibi declaratae.
2. Formatur casus.
3. Aliqui ita dubitantem, etiam si suspendat omne iudicium, aiunt esse haereticum.
4. Alii id negant.
5. In re hac ferè nulla erit difficultas, terminis recte perspectis.
6. Pura suspensio intellectus formaliter haereticus esse nequit, & interdum neque peccatum.
7. Quandoque erit peccatum, sed non haereticus.
8. Iudicium, quo quis iudicat rationale esse illud dubium, erit formaliter haereticus.
9. Explicatur textus ex cap. 1. de haereticis.
10. Verus sensus ex Clem. 1. aperitur.
11. Declarantur Patres.
12. Soluitur ratio opposita.
13. Aliqui ex Auctoribus in contrarium allatis trabuntur in verum sensum.

N prima disceptat. huius tractationis cap. 7. varias conscientiae & divisiones proponendo, num. 8. distinguit illam variis conditionibus affectam, in eam, quae est obiectivè, seu formaliter talis, & in eam, quae est obiectivè, & extrinsecè talis, & hoc exemplificavimus, V. G. Si Titio proponatur ab intellectu actio aliqua, de cuius honestate, aut inhonestate sit ambiguitas, & intellectus in illa ferens, iudicet esse dubiam, tum conscientia erit obiectivè tantum dubia, subiectivè vero erit formaliter certa, & non dubia: contra verò si idem intellectus per simplicem intuitum apprehendat actionem illam dubiam, sed nihil iudicet, diceretur & obiectivè, & etiam subiectivè dubius. His praemissis; ꝑ casus ita formari poterit. Proponatur aliquod fidei nostrae mysterium V. G. Purgatorium esse, & vice praereceptum fidei, intellectus vero hinc inde se offerentibus contrariis motibus, sit obiectivè dubius; & totum hoc non solum intellectus animadvertat, verum etiam ipse Titius dicat exterius, suum intellectum esse suspensum, & neque habere assensum, quo credat Purgatorium

torium esse, neq; dissentium, quo iudicet Purgatorium pro animabus iustis minimè dari; certum est; hinc aduertitur, & liberè in æquilibrio manentè grauius peccare contra fidem, & quia tale peccatum exterius manifestat, inquirimus si, nec neq; eteruam? Quamuis quæsitum potest non videatur ad tractationem de conscientia dubis propriè, & rigorosè pertinere; placet tamen illud examinare, tñ quia in prima illa discept. hinc tangendo difficultatem remissionis eius solutionem in hunc modum esse conf. dabit, tum etiam, quia aliquo modo reduci ad illum potest, ideoq; varias de hac re referemus opiniones, & quid probabilius esse iudicabimus, in medium adducemus.

Prima opinio asserit, hunc ita dubitatem esse formaliter hæreticum, atq; ad id in actum prodeat externum, incidere in excommunicationem reseruatam: hac fecit pars est sine controversia, si antecedens concedatur, quia certum est, hæresim externam culpabilem subijci excommunicationi, alijq; poenis hæreticorum; ideoq; tota difficultas in illo antecedente consistit, illudq; tunc utrum *quæ plures Canonice apud Sanchez loco infra citado, & ex theologis apud ipsum Angel. Syluest. Caiet. Aragon. Val. Tolet. & in eadem sententia videtur esse Suarez de fide disp. 19. sect. 4. num. 10. Coninch de fide disp. 18. dub. 7. num. 102. & seq. Syluius in 1. 2. quest. 11. ar. 1. ver. (Si duas) & Castrop. tom. 1. tracl. 4. disp. 3. par. 2. num. 9. qui alios q; hac sententia laudat; probatur autem hæc opinio pluribus argumentis, & primò, ex cap. primo de heret. vbi expressè sic habetur (Dubium in fide infidelis est.) Secundo probatur, ex Clem. 1. 5. Porro de sum. Trin. vbi non solum asserentes animam rationalem nõ esse corporis formam, verum etiam id in dubium vertentes, esse hæreticos expressè deciditur. Tertiò est Porrib; nam August. lib. 8. de Trin. cap. 9. ait (Forte de virgine nat' est Christus nemo salua fide Christi dixerit) & Bernardus lib. 5. de consider. ad Engennum, inquit (Fides ambiguum non habet) Deniq; Hugo de S. Vi. lib. 1. de Sacris par. 10. cap. 2. ait (vbi dubitatio est, fides non est.)*

Secunda opinio negat, hunc talem esse hæreticum saltem complete; sic docet Canus de loc. vsu lib. 12. cap. 9. ver. (Errare autem) Bellus in 1. 2. quest. 11. ar. 2. in com. ver. Ex his sequitur. Emmanuel Sd verb. Hæresis n. 1. Sanchez lib. 2. in detal. cap. 9. num. 12. Portellus addit ad dub. reg. ver. Hæresis num. 4. Thomas De beue de Coniugis dabit. 4. sub corol. 2. ex corol. 7. & alij, probant hoc ex definitione hæresis, quæ est quedam voluntaria electio opposita veritati fidei; at qui manet suspensus, nullam habet electionem, neq; assensum, aut dissentium fidei contrarium ergo non committit peccatum hæresis, & per consequens quamuis in hoc possit esse culpa, & grauis, quam exterius manifestet, non erit peccatum reseruatum.

Antequam, quid sentiam, declararem, aduerto in hæc, ni fallor, f. aut nullam, aut sepe nullam difficultatem esse posse, si omnia

rectè explicentur, vt per sequentes conclusiones præstabo.

Dico igitur primò, in suspentione pura intellectus, formaliter loquendo, hæresis nequaquam reperiri poterit, quamuis sufficenter motus ad credendum proponatur probatur manifestè, quia cum motus ista intellectus minimè necessitè, poterit intellectus ex imperio voluntatis omnem actum suspicere, atq; adeo neq; assensum, neq; dissentium elicere, & tunc talis suspensio non solum non constituit hominem hæreticum, sed neq; peccatorem; quia sic tempore, non viget fidei præceptum, poterit homo ad sui libitum suspendere assensum posituum fidei, & hoc rectè animaduertit idè Suarez sect. cit. num. 13.

Dico secundò, quamuis aliquis, positis motibus, & agnoscendo mysteriū illud esse ab Ecclesia reuelatum, pertinaciter suspendat actum maneatq; formaliter dubius, & peccat, nihilominus non est hæreticus; probatur conclusio, quia hæresis est error voluntarius contra doctrinam, & fidei veritatem; ita solet ab Authoribus definiti; & præsertim à Cano de loc. theol. lib. 12. cap. 8. Farinac. de heres. quest. 198. 5. 1. Suarez disp. 19. de fide sect. 2. num. 5. & sect. 3. num. 8. Castropal. tom. 1. tracl. 4. disp. 3. par. 2. num. 1. & ab alijs, à quibus hæretici potest explicatio harum particularum, & recitudo descriptionis, quam nunc supponimus, & solum ex illa probamus veritatem conclusionis: cum enim hæresis dicatur error, necessariò importat iudicium posituum, & determinationem intellectus, quo Titius dissentiat à mysterijs reuelatis; suspensio autem ista voluntaria, & mala non est iudicium, idcirco formaliter hæresis esse non potest.

Dico tertiò, Quando quis resistit supra suspensionem hanc, & positiuè iudicat, illam esse rationabilem, f. tunc tale iudicium est formaliter hæreticus; probatur, quia directè opponitur mysterio reuelato, nempe, huic obiecto, Ecclesiam esse regulam inalterabilem in proponendis mysterijs, vt à Deo reuelatis; & vt dicitur prima ad Timotheo capite tertio esse columna, & firmamentum veritatis; cum autem quis iudicet dubium esse, an Ecclesia in proponendo mysterio aliquo errauerit, nec ne? contradicere verbis Apolloli, atque ad id exit formaliter hæreticus.

Ex his satisfacere possumus argumentis, quæ contra nos fiunt.

Ad primum igitur pro priori sententia, desumptum ex capite primo de heret. nempe, dubium in fide esse infidelem, tripliciter respondet Sanchez loc. citat. & ait, f. id intelligi secundum lori externi præsumptionem, quando intellectus resistit supra suum actum, nempe, supra dubitationem & c.

Ad secundum ex Clem. 1. f. respondeo esse hæreticum, qui non solum temerè asserit, animam rationalem, non esse corporis formam, vel id in dubium reuocat; nam in dubio reuocatur,

care, id communiter importat, quod iudicare rem esse dubiam; & sic habebitur erroneum iudicium contra mysterium fidei.

Ad tertium ex *Paribus* † facilis est responsio: ipsi enim loquuntur de dubio obiective accepto, quatenus terminat iudicium positivum, neque hoc gratis à nobis asseritur, quia *S. Augustinus* citatus expressè ait, neminem salua fidei dicere posse; forte de Virgine natus est Christus; *ily* autem forte importat iudicium, quo intellectus iudicat id esse dubium. Ad *S. Bern.* dicimus rectè ab ipso asseri in fide nostra nihil esse ambiguum, cum omnia sint certa. Ad *V. go* nem demq; respondemus verè dici, obiecti dubitatio, non esse fidem, quia dubitans, dum sub dubio manet, non dicitur credere, neque fidem actualem habere.

Ad quartum ex ratione respondeo, † si per amittere fidem solum intelligatur haberi certitiam actualis fidei, concedimus; ex hoc autem non sequitur amitti fidem habituales, neque semper esse peccatum, nisi virgèntè precepto fidei: Si verò intelligatur de fide habituali, erit negandum; nam fides habitualis solum per hæreticum formalem amittitur; Rursus ex *Cano* relato à *Sanchez* dicere possumus, quod etiam si demus, fidem habituales amitti, quando est peccatum graue, contra ipsam fidem; negamus tamen fidem amitti per solam hæresim, sed vel per hæresim, vel per culpam grauem in dubitatione consistentem.

Demum neque; aliqui ex Doctõribus citatis sunt omnino nobis contrarii, † si attentè eorum doctrina perpendatur; nam *Sanchez* in tantum asserit, omnem dubitationem deliberatam & pertinacem in materia fidei, esse hæresim, in quantum putat in tali dubitate includi iudicium erroneum, sic *num. 13.* & præsertim in fine; *Castropalaus* verò clare ponit iudicium erroneum, ut patet cum legenti *loc. cit.* sic enim *Cominch num. 20.4.* & *Syluus in solut. obiectio- nis*, quam contra se legit. Hoc autem non est contra nos, quia cõtemus iudicium versans circa dubietatem obiectuam, de rebus reuelatis, illam approbas esse hæresim, atque adeo per tale iudicium hominem hæreticum constitui.

Ex tota hac doctrina respondendo directè ad quaesitum, dicimus, si quis peccauerit per dubietatem prædictam, quæ iudicium nõ inuoluit, eamq; exterius manifestauerit, non incidit in casum reservatum, & posse à Confessione ordinario, approbato ad excipiendas confessiones de mortalibus, validè absolui, quia cõseruatio sit odiosa, & probabilè sit, peccatum istud dubietatis non esse reservatum, habendum erit pro non reservato, ut fusiè probauimus in *trati. de cas. reser. quem.* Deo laudent, ipsi mandare decreuimus.

§. XI.

Ambigens Titius Sacerdos fuerit nec ne, aliquod crimen per ordinem ad confessionem sibi à Sorte manifestatum, num teneatur sub sigillo, an verò sub naturali tantum secreto illud cõclare?

S Y M M A R I U M.

- 1 Ponitur exemplum.
- 2 Sacerdotem sub sigillo Sacramentali confringi ad non reuelandum, aut manent aliqui.
- 3 Qua prudentia in re hac sit procedendum.
- 4 In casu posito, & iuris rigore attentò, in fauorem Confessarij est iudicandum.
- 5 In dubio, si vergeat bonum commune, potest delictum reuelari, quodam adhibita limitatione.
- 6 Diluitur ratio in contrarium.
- 7 Paratus est Auctor oppositam sententiam recipere, si efficax pro illa detur ratio.

Ponamus exemplum, & sit Titius Sacerdos, & pariter Confessarius, cui Sortes reuelat, se cum alijs machinatum fuisse seditionem quamdam contra Rempublicam, poenitentia tñ ductus, aperiat negotiũ Titio, & postea Titij ex varijs circumstantijs ambigat, nõ sub sigillo, seu in ordine ad confessionem Sacramentalè peragendam, Sortes seditionem illam aperiri, an verò causa pretendi consilium igitur, & ita ex hac parte hæretet, se non posse de tali crimine loqui, manifestando delinquentes, ex alia verò parte agnoscens, posse seditionem manifestando eam impedire, & si solum sub naturali secreto illud à Sorte habuerit, teneri ad illud reuelandum; nõ secretum naturale non obligat; quando vergit contra bonũ commune; idcirco hinc inde Titius titubãs, nesciat quo pacto se gerere debeat quaerimus igitur, quid determinandum sit?

De hoc puncto obiter agunt † *Reginal. in praxi lib. 3. cap. 1. num. 7.* & *Bonacina disp. 3. de secr. quasi. 6. sect. 3. pun. 2. num. 4.* & docent in tali dubio teneri Sacerdotem sub sigillo delictum illud tegere, & ideo præsumendum erit in fauorem confessionis, & poenitentia, ne ipsũ Sacramentum odiosum reddatur; citat aliquos Bonacina, qui re vera de hac difficultate minime loquuntur, sed de alijs diuersis.

Dicendum est primò, in re hac summa prudentia † est procedendum, ne sigilli fractione contra Sacramenti institutionem iniuria inferatur; proinde plura sunt ponderanda, & præsertim,

ferunt, an Sacerdos ille sit Confessarius, & si talis, num sit illius, qui secretum delictum manifestavit: Rursus sunt considerandæ circumstantiæ personarum, loci, temporis, occasione ad manifestationem inducentes; ex his autem omnibus aderit difficile iudicium facere, an delicti delicti fuerit, nec ne, in ordinem ad confessionem sacramentalem, & consequenter sub sigillo, an verò solum sub secreto naturali, & ad aliam finem: Si verò omnibus rectè perpensa remanent intellectus in æquilibrio, & suspensus, quid determinare debemus?

Dicendum est secundo, in rigore iuris puto esse dicendum, quod in fauorem Titij Sacerdotis, ac proinde urgente Charitatis præcepto ad bonum Reipublicæ seruandam, quod debet delictum illud reuelari, illis tamen personis, ad quas eiusdem Reipublicæ delictio spectat, nec ad hoc, quia pro Titio, cuius, libertate est præsumptio, & possessio; ipse enim an tequam dubium insurrexit, erat in sua libertate, adueniente dubio, nequit sua connaturali libertate deijci, proinde possidet illam, sicut prius. Et confirmatur ex doctrina vniuersali, secundum quam communiter Authores existimant, qui allegat onus impositum, eidem incumbere illud probare, & non video cur in hac materia principium istud adeo vniuersale, & formaliter receptum, locum non habeat; proinde nisi alia ratio probans oppositum in fauorem cõterat opinionis mihi se offerat ei adherere nequeo.

Ad eius autem vnicam, & fundamentalem rationem, quod facili erit solutio, tum quia ipsi Aduersarij dicunt, esse præsumendum pro confessione, & penitentia, quod tamè non probat, & solum addunt, ne confessione potius reddatur veneror Sacramentum confessionis, tuor sacri sigilli honorem, illud illi solum seruari iudico, & generare potest odium in confessionem abominor, sed hæc animum non impellunt ad imponendum Sacerdotibus onus abique sufficienti ratione, & quominus ex hac nostra sententia primo aspectu videatur molestia reddi confessio, id sane non oritur ex opinione, quam sustinemus, sed ex modo aperienti delictum, quod enim manifestans sub sigillo crimen detegere velit, caute procedat, & clare notis id significet, & si in his seruandis occiderit se gerat, sibi imputet, si Sacerdos euidenter Charitatis præcepto impulsus, secretum, nempe, seditionem reuelat Principi, ne Reipublica periclitetur.

Hæc mihi occurrunt dicenda circa propositum quæsitum, paratus tamen ab hæc sententia recedere, si efficax in contrarium ratio proponatur; Hæc omnia dicta sunt, spectando sigillum solum sacramentale, nam si sermo esset de sigillo ceterum naturali, tunc ad illud frangendum ille attendenda causis, quæ mouetur ille, qui sub secreto manifestationem delicti habuit, quam sit talis, ut vincat, nec ne, secreti naturalis,

Si Confessarius reuelat crimen, Sortis in confessione receptum, & asserat id ex eius licentia detegisse, vel aliunde sciuisse, quid in dubio dicendum?

S V M M A R I V M.

- 1 Declaratur casus.
- 2 Si contra Confessarium obijciatur fractio sigilli, & ipse iuratur manifestasse delictum, & dicat aliunde illud sciuisse, ipsi incumbit onus id probandi, patitur non nulli.
- 3 Distinctio, quam Reginaldus ponit, explicatur.
- 4 Si ob reuelationem, aliquod Confessario, aut tertia persona damnum obuenit censent aliqui contra Confessarium esse præsumendum, secus, si nullum damnum sequatur.
- 5 Quando Confessarius negat manifestasse delictum, onus probandi obijcenti incumbit.
- 6 Si Confessarius fatetur reuelasse, licentia à penitente obtenta, censetur omnibus, si est verus probus, ipsi esse credendum.
- 7 Per accidens in aliquo caso oppositum est asserendum.
- 8 Si Confessarius dicat ab alij audiuisset, ad ipsum spectabit id probare.

Casationem ex præcedenti doctrina sumimus inquirendi declarationem sub quæstione casus, quod Titius Sacerdos manifestet aliquod Sortis peccatum, quod in confessione sacramentali audierit & quia Sortes contra Titium excipit tamquam sigilli fractorem, Titius se defendens dicit, ex licentia ipsius Sortis delictum illud detegisse, vel dicat, ex alia parte delictum illud sciuisse, ac proinde nequaquam sigilli sacri violatorem fuisse; quæritur pro quo in hoc casu stet præsumptio in penitentis omnibus res in ambiguo cõtinuatur.

De hoc puncto tractantes Authores variam dixerunt, quorum placita hic fideliter referam,

- 1 Primum enim modus dicendi est eorum, quod distinguunt, autum, quod si penitens obijciat reuelationem peccati contra Confessarium, & Confessarius tateur illud dixisse, in confessione tamen non habuisse, sed aliunde, tunc præsumendum esse contra Confessarium; sic tenet & Hostiensis Panorm. in cap. Omnis vtriusque de penis. & remiss. num. 26. in fine. Syluest. Verb. Confessio 3. quæst. 9. Gress. in decis. lib. 1. cap. 23. num. 23. Qui addit, si Confessarius negat id didicisse,

xiste, tunc esset ad solvendum, cum non minus tili, quam penitenti sit fides præstantia.

Eundem dicendi modum amplectitur Reginaldus in *praxi lib. 3. cap. 5. n. 63.* & vltius addit, quod si Confessorius dicit reuelasse licentiam habitam à penitente, tunc distinguendum putat; si vel obnoxius est ipse penitens, vel alia tertia persona, si erit penitens, standum esse eius iuramento, si est vir probus, & bonæ famæ, & in hoc sequitur opinionem *V. Iuvaldi in Candelabro cap. de figill. num. 39.* Sic tertia persona, incumbere onus id probandi Confessorio.

Secundus modus alia distinctione vitur, & vult, quod si ex reuelatione delicti aliquid dānum penitenti, aut alteri tertio t obuenit, tunc contra Confessorium præsumendum esse; si verò nihil contra prædictos incommodi sit sequutum, sed potius manifestatio in bonum penitentis redundauerit, salua eius fama, & honore, tunc in fauorem Confessorij est declinandum, nisi aliunde oppositum contlet, & in hoc valde conert spectare vitam, & mores Confessorij, sic discutitur *Suarez tom. 4. in 3. p. disput. 33. sect. 8. num. 4. in fine.*

Hi sūt principales modi in re hac, ex quibus omnibus aliqui accipiunt, meam declarā sententiam per subsequentes conclusiones.

7 Dico primò, si aliquis contra Confessorium obijciat reuelationem alicuius peccati, sub sigillo Sacramentali recepti, & Confessorius neget, proculdubio onus probandi reuelationem sigilli incumbet illud excipienti, & præsumptio erit pro Confessorio; delictum enim nū probetur, non præsumitur. *l. merito ff. pro dubio.*

Dico secundò, si Confessorius taceat se peccatum illud reuelasse, addit tamen ad illud manifestandum facultatem ad ipso penitente recepit, quamvis ex vna parte spectando iuris principia præsumptio sit contra Confessorium, & spectata videatur onus probandi innocentiam suam, & licentiam à penitente obtentam, quia eo ipso, quod taceat se reuelasse, penitēta videtur suam intentionem fundatam habere, & consequenter ad Confessorium pertinere, iustū sui defensionem excipere; sed his non obstantibus, in hac materia t contrario modo est discursendum, quia valde molestum foret Confessorijs, si simplici penitentis dicto venient dānandij cum enim talis licētia sit impossibilis, aut disse illius probationis, solet communiter, nullo alio præseste, ab ipso penitēte concedi, ideo nequit Confessorius illam probare testibus omnibus deficiētib; proinde congruum recte rationi videtur, vt in hac materia ad fundandam præsumptionem in fauorem Confessorij, potius sint circumstantiæ extrinsecæ attendendæ, quam dictum valus penitētis, nempe, vita, & mores ipsius Confessorij, si enim est probate vita, eius iuramento est credendum, per se loquēdo, quoniā posita eius probitate, & morali impossibilitate ad offendendam licentiam habitam ex communiter accidētibus, præsumptio erit pro ipso Confessorio, scilicet non reuelasse absque facultate obtenta.

Dico tertio, per accidēs oppositum, vt vult *Suarez, & alij*, t esse asserendum, nimirum si manifestatio illius delicti redidat in damnum graue penitenti, vel alterius tertie persone, tunc non est præsumendum pro Confessorio, sed pro penitēte, quia nō præsumitur penitētem in sui præiudicium, vel in damnum alterius absq; sui utilitate talem dedisse facultatē, & maxime id præsumetur, si in utilitatem Confessorij deprehenderetur reuelatio.

Dico quarto, quando Confessorius in sui defensionem dicat, peccatum illud aliunde, vel ab alijs, quam à penitente sciuisse, & ideo ex cognitione aliunde accepta, illud manifestasse, tunc nisi id probat, t contra ipsum præsumeretur, quia notitia aliunde habita non est ita difficilis probationis; proinde cessat congruētia illa, sub quam excusandus veniret Confessorius, quando à penitente extra Confessionem taseat id habuisse, & ideo præsumptio est contra ipsum, & nisi suam ostēderet innocentiam, esset puniendus non poena ordinaria, fed extraordinaria; vt notant communiter Doctores, quia delictum non est plene probatum.

QVINTA PARS,

Conscientiæ ambiguitates de Sacramento extremæ Vnctionis explanantur.

Pauca quedam circa hoc Sacramentum, quæ dubiam reddant conscientiam, nobis se offerunt; plura enim alia, quæ de illo exagitari possent, merito omitimus, quia sunt extra limites huius tractatus.

§. I.

Dubitante Parocho, num ægrotus sit mortuus, sit ne ingendus?

S Y M M A R I V M.

- 1 Declaratur casus;
- 2 Ratio dubitandi, quare ægrotus minime sit ingendus, proponitur.
- 3 Putant aduerjarij Sacramentum administrandum sub conditione, quando eius effectus est necessarius ad salutem.

4 Sub conditione esse hoc Sacramentum conferendum; deicit Auctor.

5 Respondetur ad rationem dubitandi in contrarium.

6 Disparitas inter dubium de baptismo collato, & de egroti, an sit, nec ne, mortuus, in ordine ad hoc Sacramentum administrandum;

Facilioribus exordium fumimus, ideoq; casum, qui in quæstio continetur, decidendum proponimus, non est enim moraliter impossibilis, nam potest contingere, & vt egrotus sit ita morti

proximus, vt quando ad illum perungendum accedit Parochus, vel alius Sacerdos de eius licentia, aliquo repentino accidente appareat, ac si mortuus esset, proinde prudenter dubitetur, an vivat; in tali autem casu inquirimus, an Parochus debeat illi hoc Sacramentum conferre, etiam si egrotus alia receperit Sacramenta, nēpe, sit confessus, & Sanctissimo Christi corpore refectus.

7 Ratio dubitandi est, † quia ex vna parte hoc Sacramentum ubi necessarium, vt medium ad salutem, vt omnes Theologi tenentur, & colligitur ex Florent. in decr. Eugenij, & ex Trident. sess. 5. can. 5. in quibus definitur, baptizatos, si et hac vita decedant, antequam peccatū aliquod committant, statim ad Regnum Cælorum, Deiq; visionē pervenire; proinde egrotus ille non videtur indigere huius Sacramenti effectu: Ex alia vero parte si Parochus illum Sacramentaliter inungat, exponitur periculo irritum faciendi Sacramentum, quia si re vera infirmus ille sit mortuus, frustra applicatur unctio, & invalidum erit Sacramentum.

Neq; ad tale vitandum periculum dicas, posse Parochum sub conditione Sacramentum conferre, nempe, si capax est illius, aut si non est mortuus, &c. quia tunc † dandum est Sacramentum sub conditione, quando eius effectus est omnino necessarius ad salutem; in tali enim casu, licet physicè loquendo, idem adest invaliditatis periculum, nihilominus charitas erga proximum videtur magis vrgere, ideoq; prudētia dicit, vt sub conditione detur Sacramentū vt sic vitetur periculum irrationis, & irreverentię erga Sacramentum, & æternæ salutis illius; hoc autem locum habet, quando conferendum est Sacramentum baptis-
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000

aliquam indecentiam, & irreverentiam sapit, aliter posset quis leuissimo dubio, sit, nec ne, baptizatus, baptizari sub conditione, imò, & nos etiam cum sub parentum, maiorumq; auctoritate fide maneamus de nostro baptismo, vt tutiores reddamur, deberemus nūc adulti sub conditione baptismum recipere; hoc autem illicitum esse, omnes fatentur, & non ob aliam rationem, nisi, quia id aliquid irreuerentię inuoluit, Tali dicitur potest, in casuposito egrotum illum neq; sub conditione esse vngendum.

Verum prædictis minime officicibus dicimur
 4 † a Parocho sub conditione esse xgroto inieci, ita communiter Doctores. Henricus in sum. lib. 3. cap. 12. num. 4. Suarez tom. 4. in 3. disp. par. 42. sect. 1. num. 1. Emmanuel sá in apboris. Verb. Extreme Vnctio num. 15. Præpositus in 3. p. quæst. vnica de Sacram. Extreme Vnct. dub. 7 num. 56. Bonacina de Sacram. disput. 7. quæst. 5. pun. 5. num. 9. Franciscus Amicus to. 8. disp. 19. sect. 14. nu. 221. Mattheus Kellisonus in Juppitem. 3. p. quæst. 32. a. 2. in fine, & alij Probatur conclusio, quia etiam si demus, egrotum Sacramentis penitentia, & Eucharistia adiutum fuisse; nihilominus v huius Sacramenti speciales causantur effectus, quos vj aliorum non habemus, eosq; declarat Trident. sess. 14. c. 3. idcirco ne infirmus tot bonis priuatus, & maxime in eo articulo, Charitas impellit, vt illum hac via subleuetur, & quia pariter contingere posset, vt aliqua mortali culpa sit affectus, de qua solum attritionem haberet, & si ita oreretur, damnaretur, adhibito autem hoc Sacramento causante gratiam sanctificatē, deleta culpa illa saluaretur, proinde prudenter Parochus in tali rerum discrimine operatur, dubitans de vita egroti, illū sub conditione inungendo.

Ad rationem autem dubitandi in contrariū respondeo, quauis hoc Sacramentum ex sui institutione nō sit mediū necessarium ad salutem, cum tamen tot bona infirmis afferat, magis præponderat Charitas, vt illi subueniamus, quam illud periculum irritationis, facile euitabile, si conditionatē unctio facta peragatur; & hoc Deus, & rectum rationis dictamen postulat proinde tali causa existente, nulla irrogatur irreuerentia, si conditionatē illud administratur.

Et cum iterum instatur, si cōditio paritatem de baptismo, aio, nihil valere paritatem illam; licet enim non times physicè certi, quod illum receperimus, sumus tamen moraliter certi, vt suppono; proinde leuis dubitatio insufficiens erit ad illum reiterandū, in casu nostro Parochus est certus, quod egrotus, saltem in ea infirmitate, & periculo non receperit Extremam

Vnctionem, & ideo, vt abundantioribus donis infirmus muniatur, rationale erit illum conditionatē perungere.

(†)

§. II.

Sit ne ægrotanti Sacramentum hoc conferendum, si de eius vitæ periculo probabile iudicium ferri nequeat?

S Y M M A R I V M.

1. *Supponitur doctrina fidei circa subiectum huius Sacramenti.*
2. *Non quæcumque infirmitas est sufficiens ad conferendum hoc Sacramentum.*
3. *Prima opinio ait sub conditione, in tali dubio, esse administrandum.*
4. *Negant alij.*
5. *Hanc secundam sententiam recipit Author.*
6. *Respondet ad contraria.*
7. *Quando formæ potest probabile iudicium de periculo mortis, est administrandum hoc Sacramentum.*

Supponitur doctrinam, & quæ Catholica fides nos edocet, videlicet Sacramentum Extremæ Vnctionis totis infirmis applicandum esse, ut dicitur 1. Cor. 5. & determinatur in Florent. in decret. de Sacram. & in Trident. sess. 14. cap. 3.

1. Supponimus etiam non quemcumque infirmitatis gradum satis esse, † ut infirmus, Sacramento isto iungatur, ut communiter Theologi docent, siue hoc sit de subtilantia ipsius Sacramenti, siue de præcepto; non enim ad nos pertinet, agentes solùm de conscientia dubia, difficultatem hanc enodare; id igitur, quod intendimus, est, an Titius v. g. si ægrotet, & pæsit omnibus, non possint Medici d. terminatum iudicium ferre, num infirmitas illa sit talis, ut constituat Titium in discrimine vitæ, atque adeo intellectus hinc inde hæsitans suspensus maneat, an, inquam, dubio isto cæcitate, hinc, & inde valide Titius sacro oleo iungi debeat.

Hanc difficultatem communiter apud Doctores non inveni, nisi apud paucos mox citandos, sit igitur

3. Prima opinio, † in tali casu esse Titio conferendum hoc Sacramentum sub conditione tamen, si est capax &c. ita Chapeauilla de ministr. Fun. & cap. 5. quest. 11. & ratio huius opinionis esse potest, quia hoc pacto nulla irreuerentia huic Sacramento fieret, & conditione posita, periculo irritationis nõ exponeretur, & ægrotus sufficeret adiuuaretur, si forte in periculo mortis sit constitutus.
 4. Secunda verò sententia † negat, in tali dubio esse Sacramentum applicandum; & ita sentit Panlus Lymon lib. 5. tract. 8. cap. 4. nu. 4. Castropal. tract. 26. disp. vnic. p. 6. nu. 13.
- Dicendum est primò, hanc secundam sententiam † mihi probabiliorē videri, quia si infirmitas est talis, ut manifestū vitæ periculum

non trahat, signum est, nõ esse talem, ut differri aliquantulum non permittatur ad hoc, ut ipsius infirmitatis progressu innotescat itatus ægroti & iudicium de ipsa infirmitate à Medicis, seu alijs peritis certius fieri valeat; a latione enim omnia ista componuntur, quia nõ cogitur Patrochus Sacramentum conditione abij; sufficiat enim necessitate exhibere, neq; infirmi salus periclitatur; proinde nullum inconueniens, susperfedendo inducitur.

6. Ad fundamentū contrariæ opinionis † respondemus, aliqualem irrogari irreuerentiã ipsi Sacramento, necessitate non vrgente, illud etiã conditionatè applicare, & ideo est differendū modo explicato; vt sic daretur tempore, quod est ei idem Sacramenti fini, institutioni; cõformis; iustitiam enim tuit à Christo Domino, vt vltimum, & extremum remediũ fideiũ, ex hac vita proximè descendentiũ, vt in eo pũcto melius disponantur ad introitum gloriæ, quem effectum præstat hoc Sacramentum, tollendo peccatorum reliquias, & animam ægroti contra diabolicas insidias corroborando; & illud ipsum significat nobis Concilium Florentinum, expressè statuens, hoc Sacramentũ non esse dandum, nisi ægrotis, de cuius morte timetur, quod etiam eisdem verbis dixit S. Thomas Opus. 1. Rursus Tridentinum hoc ipsum confirmauit, illud vocans Sacramentum exultationis.

Dicendum est secundo, si ægrotus in conditione sunt talis, ut possint probabile iudicium de periculo mortis generare, † tunc licet minimè tractetur sacra Vnctio, ita expressè Lymon L. est. in his enim subicit probabilitas periculi, quæ satis est ad causandum timorem de morte in ista, talis enim timor, ut sufficiens ad licitã administrationem huius Sacramenti, ponitur à Florentino vt supra.

§. III.

Num ad huius Sacramenti valorem sufficiat probabilitas periculi præsumpta?

S Y M M A R I V M.

1. *Aperitur casus.*
2. *Esse inualidum putat Coninch, ex suppositione, quod requiratur, infirmum esse in periculo vitæ constitutum.*
3. *Alij oppositum sustinent.*
4. *Authori magis placet prior opinio.*
5. *Respondio Francisci Amici ad rationem Authoris, refertur.*
6. *Impugnatur responsio ex absurdo, quod ex illa sequeretur.*
7. *Congruentia inter materiam, & subiectum huius Sacramenti in ordine ad nostram cognitionem, vi frivola rejicitur.*
8. *Periculum mortis per se ferè semper est Medicis notum.*
9. *Ex sententia Authoris nullum sequitur in-*

- 10 *Obiessio ex S. Iacobi, & Conciliorum doctrina, & verbis.* (scilicet.)
 11 *Explicatur prædictorum verba, & soluitur ob-*

- OTEST aliquando euenire, & vt peritus Medicus ex varijs indi-
 cijs satis prudenter iudicet, gra-
 uis vitæ amittere dæ periculo infir-
 mum desinere, sed in tali iudicio
 decipiatur, & Parochus ductus
 consilio illius Medici inungat infirmum; quo po-
 tito, nõ quærimus, an licite id fiat, cū hoc certū
 sit, sed an valide cõteratur Sacramentum.
- 2 Primam sententiam defendit ¶ *Coninck lo-*
cus, docens esse inualidum, ex suppositione iam-
 en, quod requiramus ad valorem huius Sacra-
 menti infirmum esse in periculo &c. & addit idē
 Author, per bonam fidem suppleri non posse,
 ea, quæ sunt de essentia Sacramenti. Secunda
 sententia ¶ oppositum sustinet, eamq; docet
 3 *Castropal. pub. cit. n. 16. in fine. Amicus scilicet, 9,*
cit. num. 160.
- 4 Ex his duabus sententijs ¶ prima mihi ma-
 gis placet, quamuis utraq; sit probabilis, ratio
 autem, quæ mouet me, est, quia sicuti valor Sa-
 cramentorum, quoad debent materiam, & for-
 mam, iuxta Christi institutionem à nostris opi-
 nionibus, etiam prudenter formati, minime
 dependet, ita etiam, & capacitas subiecti neq;
 à nostro iudicio dependebit, proinde suppone-
 do, ad valorem huius Sacramenti requiri peri-
 culum mortis, si re vera tale periculum non ad-
 sit, subiectum nõ erit proximè capax, atq; adeo
 irritum erit Sacramentum.
- 5 Ad hoc argumentum deductum ex paritate
 materiz ¶ respondet notter, *Amicus numero*
161. disparere esse rationem de materia, quia
 ad dignoscendum veram materiam non est tan-
 ta difficultas, quanta est ad agnosendum verū
 periculum mortis, cum hoc ab occultis causis
 p̄ se sit, materia verò à causis patētib; & notis
 6 Sed contra est, quia etiam si daremus discrimen
 illud in ordine ad nostram cognitionem
 inter materiam Sacramentorum, & capacitatē
 subiecti, & quod illa facilius, ista verò diffici-
 lius nobis innotescat, p̄ tali autem discrimine
 non video, quomodo possit deduci, ita à Chri-
 sto fuisse institutum, vt ad valorem Sacramenti
 requiratur vera, & non putata materia, & quod
 ad subiectum non requiratur esseualiter vera,
 sed sufficit ratum præsumpta capacitas; si hoc
 enim esset verum, possit inserri, quod si infir-
 mus sit mortuus, sed tales conditiones habeat,
 vt prudenter putetur viuus, & Sacerdos illum
 vngat, validum fore Sacramentum, quia ha-
 beret præsumpta capacitas: Cum autem hoc, in
 omnium sententia, sit aperte falsum, non aliunde
 eius iustitias de duci debet, nisi ex illo principio,
 scilicet, quia deest in re capacitas subiecti, nihil
 7 quancū ad validitatē, suffragante capacitate p̄-
 sumpta, licet sufficiat ad honestatē illius actio-
 nis: Congruentia autē illa de minori, & maiori
 difficultate in ordine ad nostrā cognitionem, ¶
 debilis valde est cõiectura ad id determinatē af-

ferendum; si .n. esset ethica, probaret ēt, de-
 buisset à Christo explere de erimari omnes
 materias, & formas Sacramentorū: Cum tamē
 de quibusdam inter Catholicos graues existat
 dubitationes, vti patet, discuto ēdo per Sacramen-
 ta ipsa; proinde penitus omnibus, magis na-
 tura Sacramentorū conformior mihi videtur
 sententia Coninck, ex Hypothesi, quod pericu-
 lum mortis, vti nos cum alijs dicēdimus, requi-
 ratur ad validitatē huius Sacramenti.

- 8 Deniq; addo, periculum mortis, ¶ per se lo-
 quendo, & vt plurimū esse adeo patens, vt nos
 certos reddat de eius presentia, & scierim, quā-
 do infirmus est ex libris lectis, quæ ex synto-
 manibus suis aperte colligitur; idemque dico,
 quando est lethale vulnus, ex paribus enim, in
 quibus insititum iust, innocenti grauias, & pe-
 riculum, & licet incertum, quod raro, ni fallor,
 occurrit, Medici periti decipiuntur, cum hoc sit
 per accidens, non est de illo habenda ratio: ar-
 dinariē enim, licet Medici possint errare in iu-
 dicio futuræ mortis, rarissimè tamē errant in
 iudicio periculi presentia.

- 9 Neq; ex hac ten. ētia vltimū sequitur incom-
 modū; ¶ nam & si aliquando per accidens po-
 natur irritū Sacramentum, nullū erit peccatum,
 quia periculum mortis prudenter præsumptū co-
 honestat actionem illā, neq; infirmus aliud dā-
 mur passus; nisi illud ipsū, ¶ paterec, ¶ in ne-
 gatione periculi cognita distaretur Sacramen-
 tum ¶ in utroq; .n. casu non consequeretur fru-
 ctum huius Sacramenti, quia nõ conferretur,
 & cū verè nullū sit proximū mortis periculum,
 nulla erit proxima indigētia illorū auxiliorū, q̄
 vi huius Sacramēti infirmus, morti proximū, à
 10 à Deo comunicatur; hoc iunctū in infirmis
 consequitur, si poites ingrauescere morbo,
 periculum appareat, & Sacramentū cõteratur.

Difficultas autē alia enodāda videtur, q̄ resul-
 tat ex suppositione à nobis facta in institutēdo
 præsentis quæsitio, videlicet, hoc Sacramentū, vt
 valide recipiatur, requiret, vt infirmos in p̄ba
 bili viæ periculo maneas; ¶ oppositū autē vidē
 colligitur ex *Epist. S. Iac. in qua sola infirmitas*
vt sic postulat 2. ex Trid. c. 10. 3. in quo hæc
verba habentur (Declaratur .n. esse hæc vltimū
nem infirmis adhibendā, illis verò præsertim,
qui tā periculo de cūbunt, vt in exitu vitæ cõ-
sistens videatur). Per dictionē illā (Præsertim)
 Conciliū indicat ēt, alijs infirma præter eos, q̄
 periculo laborāt, esse administrandū. Demos
 11 *Florent.* apponi verbū (debere) Cū ait (darsi de-
 bere eis, de quorū morte timetur,) verbum illud
 debet, licitū vltimū, & non validitatē impo-
 nit in his auctoritatibus Coninck suam sententiā
 maximè fundat.

- 12 Sed respondetur, ¶ ad primam auctoritatē
 ex S. Iacobo aīo, per vñ, & praxim Ecclē siæ, vt hoc
 Sacramentū dare nequeamus, nisi graui et in-
 firmis, & cum periculo laborantibus; aliter si
 sufficeret infirmis, vt lic, quando aliqua do-
 lore capitis, & febricula laboraret, vngi posset,
 quod tamen est falsum, & nemo asserit.

Ad aliam ex Tridentino lico, quod si sequi vel non sentiam plurimum Canonitarum, quos laudat Barbosa de disc. resig. disc. 377. verbi illud profertur exponitur pro tantum & ita sensus verborum esse clarus, scilicet, instantium qui periculosè decumbunt &c. conferendum esse hoc Sacramentum; si autem fumamus dictionem illam; in quantum significat, precipue, respondeo; per illam exprimi casum; in quo maxime infirmus est adiuvandus, nempe, quando est agoniam, quod significavit Concilium, cum dicit *in ex. vi. a. &c.* est autem dictio illa implicita non quorum; infirmorum, sed eorum, qui periculo laborant, licet non sint in agonia seu in exitu vite.

Denum ad aliam auctoritatem ex Florentino respondeo; per illud verbum (*debere*) importari necessitatem; verum autem quoad licitè usum tantum, non verò etiam quoad validitatè non declarat ut ipsius verbi, sed ex antecedentibus; cum enim Concilium dicit, esse dandum ijs, de quorum morte timeatur; hæc verba determinant significatum alius verbi subsequècis, (*debere*) ut importet valorem Sacramenti.

SEXTA PARS.

Conscientia dubia circa Sacramentum Ordinis elucidatur.

§. I.

Hæsitans Titius, an legitimam ad Sacrorum Ordines suscipiendos, et aream attigerit, num ad illos promoueri valeat?

S Y M M A R I U M.

- 1 Formatur casus modo, quo frequentius evenire solet.
- 2 Parte favorabilem affirmativam possit quis, nonnullis argumentis à paritate deductis, confirmare.
- 3 Hæsitans de sua legitima aetate, nequit ad ordines promovetur.
- 4 Quilibet conetur probare id, in quo suam fundat intentionem.
- 5 Excepitens procuratorem alterius desicere à legitimis aetate, astringitur ad id probandum.
- 6 Quæ sit in possessione dignitatis, seu beneficii debet fundari in intentionem, & quæ pro-

bandi oppositum; in excipientem transfundit.

7 *Offenditur disparitas inter petentem Eucharistiam, quando a novitate fractionis cesavit, & inter accedentem ad presbyteratum cum ambigat de sufficientia aetatis.*

EORMO casum sub terminis, & qui illum in vltis frequentiore reddant tali pacto: Titius v. g. Diaconatus caractere insignit, promoueri de iudice ad presbyteratum, & illi offeratur occasio

generalis ordinationis ab Episcopo die 15. Martij solemniter facienda eadem autem die certus sit Titius de invocatione, seu ingressione anni 25. sue ætatis, quæ sufficiens est ad presbyteratum recipiendum iuxta Sacrorum Canonum, & Theologorum vniuersim consentium, ambigat, tamen, an ingressio 25. anni incipiat manè ante meridiem, an potius vesperè eiusdè diei; valde enim relet hoc periculum haberi; nam si vesperè vigesimus quintus annus incipiat, non poterit Titius manè legitime promoueri ob ætatis defectum; secus autem si manè, seu ante promotionem inchoet; supponit enim casus ita formatus, tempus ad ordines accipiendos prescriptum de momento in momentum esse completum, quæ est communis sententia omnium sententia; & h. hoc quibusdam non placeat, & iudicet, defectum vnius, aut alterius diei non impedire Sacram. promotionem ob paritatem materiam; si inquam, alicui hoc magis ardeat, ne digrediamur ad aliam questionem, possumus quæ situm, formare, & ponere dubium esse non de vna, aut altera tantum die, sed de pluribus; ita vt Titius nequeat certitudinem suæ ætatis habere; verum; quia rarè duplicatio contingit de tempore ita iudicium, frequenter verò de horis iudicet, vt magis casus ad proximè reducetur, modo predicto illius formatissimus, scilicet, Titium promouendum certum esse de sue natiuitatis die, hæsitantem tamen de horis; exagitemus verò controuersiam supponentes communem opinionem, quæ auctoritatem hanc ad ordines sumendos esse debere mathematicè completam.

2 His præhabitis, 1. possit quis partem affirmatiuam favorabilem sustinere, videlicet, posse Titium prædicè sibi formare conscientiam, iudicando, non obstare dubio illo speculatiuo de ætate, licetum sibi esse accipere presbyteratum idq; sequentibus argumentis probare.

Primo à paribus quibus v. g. velle repellere Paulum procuratorem Petri iudicio; obijciens ipsam Paulum esse minoris ætatis; non possit id facere; nisi minore ætate Pauli probaret; vnde nonnulli graues sententiæ docent, nempe; Cynus Salic. & alij in L. Cum te minore C. de prob. Secundo, Ioannes lit ad aliquam dignitatem promouetur, & alius contra ipsum electum obijciat defectum ætatis; tenetur obijciens, defectum illum ostendere; sic docet Bald. in L. pro. dila. & in cap. Si forte de elect. in 6. A lexand. Q. 2. consil.

confil. 147. num. 16. vol. 5. & alij.

Tertio deniq; probatur ex doctrina à nobis superius tradita in hoc capite par. 2. ubi egimus de dubijs circa Eucharistiam, ibidem §. 2. & 3. Ius ostendimus contra aliquos, quod si quis dubitet, an comedat, nec ne, post medium noctem, vel etiam si sciat, se comedisse, & non sit certus, an id fecerit ante, vel post prædictum tempus, determinativus, post Eucharistiam maneat suscipere, & præsumptionem de ignis naturalis non fracto, esse pro ipso petente communionem, à qua arcei non poterit, nisi probetur concessioem fuisse post noctem dimidiam; sic à pari in casu isto, cum quis petit presbyteratum, & dubium sit de tempore legitimo, videtur pari modo presumptionem esse pro ipso ordinando, & qui cum à promotione repellere videtur, tenetur etiam in dubio ostendere, non enim videtur disparitas inter hunc casum, & istos alios.

Sed minime dicendum est, Titium habentem de sua legitima pte, seu de inceptionione viginti quinti anni, tali dubio existente, & promotioni non possit, ut Sanchez 2. lib. 2. de matr. disp. 41. num. 3. & Joannes Sanchez in solis. disp. 41. num. 9. Layman in sum. lib. 1. tracl. 1. cap. 5. num. 35. Porcellus in addis. ad dub. reg. Verb. Ord. Sacr. num. 2. Caramei lib. 3. de diti. consil. cap. 1. disp. 1. coroll. 23. num. 1337. Bordon in cens. regl. resolut. 66. n. 87. & alij.

Probatur conclusio vincta ratione fundamentali, & sumpta ex vaueralibus principijs iuris statutibus; quæ plerib; tenent ad probandum id, quod est fundamentum suæ intentionis, ut ex multis docet de ascardus concl. 666. num. 3. vol. 2. At Titius petens promoueri ad presbyteratum, fundat suam intentionem in gratia legitima; igitur tenetur id probare: Maior est enim, quia nisi fundamentum, quo niti debent omnes præsumptiones, & rationes, sit firmum, omnia, quæ in illis fundantur, videntur Minor vero ostenditur, quia in tantum Titius postulat presbyteratum, in quantum supponit legitimam attingisse ætatem.

Rursum in præmissis specialioribus de probatione gratia requiritur ad aliquem actum, id præbat Panorm. cap. in presentia num. 23. de probat. & alij quosdam opposuit, Panorm. de ascardus, & num. 1. & 2. & 3. laudandi, & id etiam expressè statuitur in Iure Civili per istam in l. De astate ff. de m. d. ann. & hoc nisi concurrant tales circumstantie, non est legitimus, ut Iudex onus probandi oppositum transfundat in excipientem, ut notat ibidem in Panorm.

Ad argumenta autem contraria facilia est responsum, & solutio; & ad primum, scilicet concessio Paulum procuratorem re pelli non possit in iudicio, nisi objiciens probet maiorem gratiam; & 2. & 3. est, quia objicitur in minor ætate Pauli suam intentionem fundat, hæc assertio doctrinæ, & præsertim Cy. & Salic. in hulla, com. in minore m. & hoc ubi illud nunciat principium super iis à nobis relatum, & homines iteceptum, & occupi, fundamentum proprie

intentionis esse probandum. Ad secundum, & tertium, quod in possessione dignitatis debet intentionem fundatam, & ideo excipienti in habilitatem eo ordinatum, debet illam probare, v. g. si quis adpetat beneficium Ecclesiasticum, illud pacifice possidens, abus obijciat de iudicio, debet id probare, ita communiiter dicitur, & expressè de ascard. loc. cit. num. 1. & 2.

Ad tertium argumentum, scilicet primum ex doctrina, à nobis tradita, cum ageremus de Eucharistia, & respondendo, dicitur, quod ante rati & abusu calum patenter inuenerit, non in casu à nobis posito, sed de tempore inuenerit, & petente Eucharistiam, quia per Sacramentum Baptismi ille ius acquirit, ad illam receptionem, & ratione Baptismi fundatam habet intentionem, & tenetur possidere iure petendi, excipienti autem fractionem, seu ius naturalis post dimidium noctis elapsam, debet id probare, & cum reperta fundaturus huius iurij fractione tali de terminato tempore exercita, esse hæc fractio probanda ad detinendum petentem à suo iure, suæque possessione: Verum in casu huius quesiti res contrario modo se habet; vt enim probatur, promouendum, qui presbyteratum petit, fundat suam intentionem in gratia legitima, & legitima; id est, dum illam non probatur, iustitio caret basi, in qua fundari debet, & quia nunquam incipit habere, & non, vt diximus, incipit, & ad intentionem, & tenetur vt istud ius dubium sit, & illud non est certum Baptismi, & per consequens ius hoc est certum proinde manifestum inter pertractum casum disparitas elucet.

§. II.

Clarus de invaliditate Ordinis à se recepti ambiguit, & debet ad eundem iterum promoueri, & iterumq; tolli.

S. K. H. M. R. J. K. M. 2

1. Dubitatio de validitate Ordinis ex pluribus laboratur capitibus.
2. Proposuitur casus.
3. Dubia, quæ ex invaliditate Ordinis insurgere solent, raro sunt rationabilia.
4. Quædam dubia fundantur in varietate opinionum contrariorum probabilium, & veritas circa Ordinem infra Sacramentum, potest præter deponi post factum.
5. Sed ante factum, tunc enim rationem debemus sequi opinionem.
6. Dubio, quæ de validitate presbyteratus, antest abstinendum à functionibus huius Ordinis.

vis, aut nullam sub conditione iterandum.

- 7 Nonnulla afferuntur exempla, in quibus prudenter contingit dubitatio.
- 8 Idem est dicendum, quando dubium resultat de ordine Episcopatus.
- 9 Quando sub conditione si ordines iterantur, secreto, & tempore congruo id fieri debet.

Dubium, an Ordo receptus, fuerit, nec ne, irritus, & ex variis capitibus insurgere poterit, vel ex defectu materiæ, aut formæ essentialis, vel ex defectu intentionis, siue ex parte Episcopi cōsecrantis, siue ex parte ipsius, qui ordinem recepit, nam ex quoquam; capite ex his insurgat, satis erit ad constituendum dubiam conscientiam, proinde, ut iura limites nostri instituti sermone perstringamus, non oportet defectus prædictos declarare; hoc enim pertinet ad tractatū de ipso Sacramento secundum se, & non quatenus circa illud versari poterit ambiguum conscientie dictamen, solum gratia exempli causam aliquem ponemus, ut doctrina, quam intendimus, melius percipi valeat. ¶ Hæc sit igitur Titius, num materiæ illa, quam Episcopus formam pronuncians obtulit, fuerit, nec ne, sufficientis, & quod magis in praxi evenire solet, ad factum fuerit, moralis contactus instrumenti, a potius physicus ad valorem huius Sacramenti requiratur; poterit enim alia insurgere dubitatio ex parte ordinati, an scilicet iterum gerit, nec ne instrumentum. In hoc autem casu, aut si nobis inquirimus, verum Titius v. g. Clericus, si gerit tali dubio, possit, aut debeat, sub conditione scilicet, ordinem illum, de quo est ambiguum, iterum sumere?

Dicendum est primum, quando similia insurgunt dubia, quæ valde adeo solent esse rationabilia, atque adeo sæpius sunt speranda: & ratio est, quia cum plures in huiusmodi solemnitate, ad sint, personæ ex officio assistentes, ut ipsum promouendum assistunt, & quæ in his actionibus non parum sint versatæ, facillime advertenteretur defectus ad aliqua ex illis; proinde non videtur probabile in Episcopo, assistentibus; aut in ipse promovendo adeo crassam, exitiisse negligentiam, ut error non advertentis, & quanto magis error fuerit gravis, tanto minus de eo est timendum, quia minus credibile erit, gravem defectum, aut personis adeo versatis non adverti; debet igitur in huiusmodi dubiis, uti in rationabilis expellit, & conscientiam deponi ob rationem assignatam, quæ est ex effectibus.

Dicendum est secundum, si dubium fundatur in varietate opinionum probabilium, dixerit, & contra alicerentiam, v. g. est controversia apud Doctores, num tactus instrumenti satis sit moralis, an verò requiratur physicus, & hæc inde sunt, & rationes, & Patroni utramque sententiam tuentes, quamvis illa, quæ physicum postulat contactum, sit communior, si inquam, promotus dubitet de his opinionibus, quæ

sit vera, & an solum moraliter tetigerit, & non physicè, & sermo sit de alijs ordinibus intra Sacerdotium, poterit tunc conscientiam deponere, tum quia ex hoc ipse, aut alius nulli periculo damnationis exponitur; tum etiam quia opinio illa, quæ pro moralitatem contactus pugnat, probabilis est, & maxime post factum; nam ante factum solum speculativè erit probabilis, non autem practice, idcirco quæ graviter peccaret Episcopus promovens, & promovens, si moralis dumtaxat contactus essent contentus; hoc, ob rationem sæpe in hoc tractatu à nobis repetitam, & præsertim cum supra discept. 4. ageremus de opinione eligenda in administratione Sacramentorum; ut enim ibi notavimus, valor Sacramenti, seu sufficientis materiæ, & formæ, est omnino independens à nostro dictamine; exponens ne periculo irritationis Sacramentum praeonamus; tenemur tuiorem eligere sententiam, nisi gravis necessitas oppositum exigere; tunc enim opinio illa minus tuta, quam speculativè probabilis appellamus, v. g. necesse est, ut eaderet practice probabilis, vel alibi explicuimus.

Dicendum est tertium, si loquendo de ordina presbyteratus, longè dicitur modo puto esse procedendum; nam si penitus omnibus, dubium sit rationale, tenebitur promotus, vel abstinere se à functionibus, sicut Sacerdotio convenientibus, si aliunde ex beneficio, aut Capellaniam ad illas non attingatur; vel sub conditione iterum ad hunc ordinem promoveri.

Ad conclusionem autem hæc clarius intelligendam, & nonnulla afferenda sunt exempla quæ prudentem dubitationem ostendant. Primum verò sit illud de tactu physico, & moralis; dubium autem circa utramque, bifariam contingit vel cum promotus ambigit, quoniam tactus visus fuerit, moralis ne, an physico; vel si dubium non cadat supra tactum, quia tactus promotus certus est, moraliter, & non physicè tetigisse, sed cadat dubium supra validitatem Oratoris, nam sub controversia, ut diximus, est, an realis contactus petingerit, ad substantiam sacramenti; proinde Titius merito dubitare poterit, an receperit, nec ne, characterem.

Secundum exemplum erit, si post promotionem sibi innotuerit, Episcopum nullum tunc hereticum, atque adeo rationabiliter poterit ambigere, si de ordine Episcopatus in illud, tum de probatione, veræ formæ.

Tertium, si dubium sit, an instrumentum habitabilem Episcopo solum in exercendis actionibus insulari solet, & ex quibusdam iudicij Titius promotus suspicetur, num tempore probationis formæ illæ dormierit, atque adeo, an prolatio illa fuerit, nec ne, actus liber, & humanus; nec casus iste impossibilis creditur; olim enim mihi relatum fuit de quodam Episcopo, qui solum sæpe sæpius interloquendum, & operandum repente opprimi consueverat; in tali autem eventu, & in alijs similibus, qui adduci possent, homo prudens iure ambigere debet, de valore Ordinis suscepti. His autem pro maiori nostræ con-

conclusionis dilucidatione præhabitis, ducor ad illam sustinendam, quia valor reliquerit Sacramentorum, quæ à Titio dubitante in posterum administrari debeat, omnino dependet à validitate huius Ordinis, sicuti etiam Sacrosacrum Missæ Sacrificium, nihil prorsus adiuuante probabilitate opinionionis, si re vera irritum fuerit Sacramentum; & quia malum, quod timetur, est irreparabile, & in notabile damnum fidelium vergit; idcirco lege charitatis, & iustitiae constringitur Titius, si velit in Sacris præbyteratus actionibus versari, scilicet, in cõfessionibus excipiendis, in Sacris peragendis, ubi conditione iterum promoueri, aliter omnes confessiones, & absolutiones ab ipso procedentes essent inualide, si re vera nulliter Sacerdotalem gradum receperit; rursus inualide consecrabitur &c. quæ omnia in grauissimum Christianæ Reipublicæ detrimentum redundarent; proinde conscientiam Titius prudenter deponere nunquam poterit, si dubium illud speculationum supponatur rationale, ex illo enim simile dubium practicum deducendum foret.

Dicendum est quintò, quæ dicta sunt de Sacerdote, hoc etiam habent in collatione gradus Episcopalis; nam si dubium simile intruderet, deberet Episcopus dubitans, iterum sub conditione ad eundem gradum promoueri, quia ex nullitate huius gradus, eadem damna fidelibus obuenient, vt sunt ordinatipnes, & quædam Sacramenta à gradu Episcopali dependentis, & idcirco eo euanescente, omnia subsequencia coruerent.

Dicendum est sextò, hoc collatio eiusdem Ordinis Sacerdotis, aut Episcopatus sub conditione debet fieri secreto, ne tantulum apud populos generet, & tempore debito, & ab Ecclesiæ præscripto, vt rectè animaduertit *Auersa de Sac. Ord. quæst. 2. sect. 13. Ex. quando verò.* Et hæc sufficiant de conscientia dubia circa Sacramentum.

SEPTIMA PARS,

Quæ de Sacramenti Matrimonij valore animû in ambiguo detinent, exponuntur.

Nonnulla, quæ magis ad proximum spectant, maioribus continent difficultatibus, & ad hunc de conscientia dubia tractatum faciunt in hac parte expendemus,

S. I.
Dubitans sponsus, an si defectum qui reperiebatur in sponsa, agnouisset, sponsalia fuisset contracturus, possit ne illa dissolueret?

S V M M A R I V M.

- 1 Sermo est, quando omnibus in spectis, mens in dubio persistit.
- 2 In iure iacm est non esse, & non apparere.
- 3 Quantitas, seu qualitas defectus est attendenda, ad præsentendam pro libertate, aut pro firmitate sponsalium.
- 4 Laudatur Vincentius Tancredi Soc. Iesu.
- 5 Homines non solent promittere, quando ex promissione damnum graue ipsi est obueniturum.

Inquirimus in casu, & quo penitentiis omnibus, intellectus manet sub dubio, si defectus, quæ in sponsa reperitur agnouisset, sit exis, vt absq; dubio, si in quouis casu, sponsus nullo modo dubitet contracturus, tunc tamen certum est sponsalia tunc conscientia, dissolui posse ab ipso sponsato, si mulier illa labore aliquo graui morbo contracto, vel deprehensa fore esse pauperem, cui præstitimaretur sana, vel diues, vel ipsa sit superba, & sic de alijs similibus, nam mutatio non ab illis receptæ superueniens iustam præbet occasionem rescindendi à promissione facta; p̄terea recte defectum illum præstitit, & non superueniens se post sponsalia contracta, quia perinde sit iniure aliquid de nouo accidere; & aliquid nouum superueniens, sed prius latens, de nouo cognoscitur, quia in iure, hoc idem est quod esse, & esse, & non apparere, vt colligitur ex *Lim leg. h. sibi ff. de contrah. empir. & docent communiter Doctores Sanchez lib. 2. de matr. disp. 63. & quæ plures, quos laudat Bonacina de matr. quæst. 1. num. 8. num. 17.* Contra verò, si sponsus tempore contractionis, quamvis ignorat defectum illum, erat tamen ita affectus, vt si defectum agnouisset, eo non obstante, contractisset sponsalia, non poterit ab illis rescire; vt communiter Doctores: *Molina tom. 1. de iust. disp. 272. Gutierrez de matr. cap. 3. num. 9. Sanchez 2. l. c. de disp. 65. num. 2. Bonacina vbi supra num. 19. & alij.*

His autem suppositis quantum procedit, quando omnibus spectatis sponsus manet in æquilibrio, & nequit iudicium ferre, quid ipse fuisset facturus, si tempore contractionis delectum

3. *Item* illum agnovisset; † in hoc autem casu attendenda erit quantitas, seu qualitas delicti, & si estimetur gravis, & notabilis, præsumptio erit pro ipso sponto, cui liberum erit in conscientia dissolvere contractum sponsalium, sic Sanchez in fine disputationis 65. Bonacina p. cit. nume. 20. & novissime † Pater Vincencius Tancredi tom. 1. lib. 1. disp. 65. in suis eruditissimis controversijs de Sacramento matrimonij, in quibus mentem nostram Sanchez ingeniosè dilucidans à calumnijs eam vindicatur. Ratio fundamentalis pro hac sententia desumpta est ex communiter contingentibus, ex quibus fortissima habetur præsumptio, ut dicunt Doctores; Eucherius in topycis loco de communiter accidentibus num. 1. Sanchez lib. 4. in decal. cap. 1. num. 13. ex Menocchio lib. 1. præsumpti. quæst. 18. num. 1. communiter homines † non solent promittere, quando ex promissione notabilis incommodum provenit promittenti; proinde in dubitatione ista cum præsumptio sit pro ipso sponso, pro eodem erit possessio sui libertatis ad non exequendam sponsalia: Secus autem si detectus non inter deprehensus levis erigatur pro sponsalium firmitate erit præsumendum.

§. II.

Antecept de matrimonij valore bona fide contracti, an teneatur debitum reddere, & etiam licitè illud petere?

S V M M A R I U M.

- 1 Prima optio vult neque petere, neque reddere posse.
- 2 Alij sinitent utrumque posse.
- 3 Caramuel negat casum esse possibilem, & tandem concludit eandem esse rationem de petendo, & reddendo.
- 4 Aliqui concedunt posse à dubitante reddi, non autem peti.
- 5 Censent alij post diligentem inquisitionem si dubium perscueras, posse utrumque;
- 6 Hanc ultimam sententiam amplectitur Author.
- 7 Expenditur Caramuelis argumentum, quo probat eandem esse rationem petendi, & reddendi.
- 8 Ostenditur diversitas rationis.
- 9 Intra primum bimestre de bitum reddi ab altero coniuge minime posse.
- 10 Reddendo post bimestre dubitans non peccat si conscientiam deponat.
- 11 Non est uniuersaliter verum, quod Caramuel asserit, dicens dubium positivum esse ex leui ratione.
- 12 Exponitur textus lex Capit. laudabilem,

in quo desumebatur contrarium argumentum.

13 Diligentia præmissa, potest dubitans conscientiam practicè sibi formare, & petere debitum.

Ariz sunt Authorum sententia circa præsens quæstio, duæ enim opiniones extremè opponuntur, alie verò duæ sunt mediæ, † prima enim ait, non solum non posse petere, sed neq; reddere: citari solet Adrianus in 4. de restit. quæst. de præter. § (inflabis fortasse) Alesiodorensis in summa par. 3. tract. ultimo cap. 2. & quidam alij apud Merollam tom. 1. disp. 3. cap. 3. de consc. dubia coroll. 1. 2. hanc sententiam spondant hi Auctores in eo, quod istanc illa ambiguitate, si dubitans peteret, aut redderet, faceret contra conscientiam, & se exponeret periculo accedendi ad non suam, quod est intrinsecè malum.

2. Secunda opinio vult, ita dubitantem † posse ponere conscientiam, & reddere, & petere sic Angles, & Vega apud Merollam loc. citat. num. 143. & novissime Caramuel de consc. dist. 1. d. p. 1. quæst. 8: diuersis tamen principijs duentur, nam Angles, & Vega hanc sententiam probant ex cap. laudabilem de frigid. & malef. vbi decernitur, quod si quis post matrimonium contractum dubitet de impotentia, posse per triennium reddere, & petere; ut experitur ipsam impotentiam, que reddit irritum matrimonium; ergo uniuersaliter non obstante dubio de nullitate matrimonij contracti, poterit dubitans reddere, & petere. At Caramuel † negat, more solito, contra omnium sententiam, possibilitatem casus, & ad hoc suadendum præsupponit num. 1435. communem illam diuisionem dubij in negatiuum, & positivum, quæ etiam nos hic supponimus, ut superius sufficenter declararam, quo posito hic Author iste dicitur pro suæ sententia firmitate; Ille dubitat negatiue, qui nullam habet rationem, neq; pro vna, neq; pro altera parte; Ille verò dubitat positiuè, qui aliquam, quamuis leuem, habet rationem, sed alter conuix, qui bona fide contracti graueni habet rationem asserendi validitatem matrimonij; igitur conuix ille nec positiuè, nec negatiue dubitare poterit; hoc est argumentum, quod pro se Caramuel adducit. Deniq; num. 1439. conatur ostendere eandem esse paritatem, quoad redditionem, & petitionem debiti ex parte coniugis dubitantis, rationes autem eius infra proponentur, & examinabuntur.

4. Tertia sententia asserit in casu prædicto † licitum esse reddere, imò teneri dubitantem ad reddendum, ne se exponat periculo faciendi contra iustitiam, si denegat debitum, at non posse peccare quia non petendo nullum committit peccatum, & sic vitat periculum accedendi ad non suam, hanc opinionem quam plures ratiocant S. Bonau. in 4. dist. 38. in expostione litteræ §. (Ad illud) S. Antoninus par. 3. tit. 1. cap. 3. §. 2. quibus

bus assentit *Vasquez p. 2. dub. 66. ca. 4. Gaspar Hurtado de matrim. disp. 10. diff. 9. numer. 39. Turrianus de cons. dubia disp. 4. dub. 2. & eam confirmant ex cap. Dominus de secund. nupt. & cap. Inquisitioni de sententia excommuni. Vbi hæc optatio est de finita, & alij apud Dianã par. 4. tom. 3. res. 17.*

¶ Quarta opinio ¶ procedit distinguendo, atq; antequam dubitans adhibeat diligentiam ad indagandam veritatem, tenetur reddere, & non petere, & hoc ob rationem assignatam ab Authoribus tertij opinionis, at postea diligentia si adhuc maneat dubium, poterit & reddere, & petere, & ita docent *Sotus lib. 4. de iust. quasi. 5. articulo ultimo. Suarez tom. 2. de Relig. libr. 4. de voto cap. 5. num. 16. Merolla de cons. ca. par. 3. corol. 12. num. 14. Sanchez lib. 2. de mat. disp. 41. num. 46. & alij apud ipsos.*

6 Dicendum est, ¶ cum hac vitiosa sententia quam probò, quia cum matrimonium initum fuerit bona fide, & dubium postea supervenerit, posita diligentia debita ad acquirendam veritatem, si eam assequi non possit, dubitans se habebit, sicut possessor bonus fidei, & ideo non obstante tali dubio speculationis poterit prudenter deponere conscientiam, & petere debitum.

7 Obijcies rationem Caramelisi hoc pacto. ¶ Eadem ratio, quæ probat non posse debitum peti, probat reddere non posse: vel vice versa, ergo distinctio inter petitionem, & restitutionem nõ videtur esse. Antecedens licet probatur ab ipsomet arguente. Si enim Paulus v. g. petere nequit, ideo est, quia in illis circumstantijs supponere oportet, non esse veram hanc positionem. Hæc mulier est mea vxor, si autem supponeret contrarium, utiq; possit & reddere, & petere, at supponens non esse suam, non poterit reddere, quia accederet ad non suam, & peccatum fornicationis committeret, & si poterit reddere deberet supponere esse suam, & tali stante iudicio, poterit etiam petere; cum igitur eadem ratio patiraret inter restitutionem probat, male inter utramq; sit distinctio.

8 Respondeo, facile esse solutionem, ideoq; ad argumentum ¶ nego antecedens, & ad eius probationem nego omnes illas causas; etenim non est illa ratio, seu causa, ob quam Paulus nequeat debitum petere, videlicet non esse veram positionem illam, scilicet, mulier hæc est mea vxor. nam Paulus dubitans, neq; supponit mulierem illam esse suam, neq; esse non suam; licet enim duo non sunt contradictoria, ut de se patet, quia ambæ sunt propositiones affirmatiuæ, nempe, supponit esse suam, supponit esse non suam, ad contradictionem deberet proponi negatio ante verbum illud principale, (supponit) in alterutra ex illis duabus propositionibus, ita ut petatur à me quid Paulus supponit, respondeo nihil determinatè, sed præiudicare dubitans de vtriusq; parte, & tale dubium eius possessionem turbat, & ponit obligationem inuestigandi veritatem, & antequam talem inquisitionem ponat, non poterit dubitans debitum petere, tum quia se exponeret periculo acce-

dendi ad non suam, tum quia stante tali dubio ante diligentiam ad inveniendam veritatem possessio illi non iuffragatur; sed in ordine ad debitum reddendum res non ita se habet; quia ex vna parte alter coniux non dubitans manet in sua pacifica possessione, quia non est spolians; ob dubium alterius, & ideo illi denegaretur reddere, tenens committeret iniustitiam, & sic patet optatum esse disparitatem inter petitionem, & restitutionem in hoc casu.

Sed quid dicendum in priori bimestri ante consummatum matrimonium?

9 Respondeo ¶ non potest à coniuge reddi debitum, quia obligatio reddendi debitum fundatur in iure, quod habet alter coniux, at in eo bimestri tale ius non habet ante consummatum matrimonium, quia tale tempus conceditur ab Ecclesia ad hoc, ut coniuges ante consummationem matrimonij valeat se determinare de Religionis ingressu, ergo stante illo dubio tenetur coniux dubitans debitum negare.

10 Ad fundamentum primæ opinionis, cui adherent *Angles, & Vega, ¶ aio*, quod non obstante prædicto dubio speculationis, reddens debitum non la. it contra conscientiam, quia prudenter potest sibi illam formare, iudicis licet esse, in d. tenet; ob rationem dictam reddere debitum, quamvis ante diligentiam ad inquirendam veritatem nequeat petere, ut probauimus.

Ad rationem deniq; fundamentalem, quæ *Caramelisi* eandem probat sententiam, ¶ Respondeo nonnulla absolute ab ipso affirmari, quæ tamen probatione indigent, ut est id, quod dicit, illum dubitare positum, qui habet aliquid rationem, leuè tamen; hoc autem non esse vniuersaliter verum, experientia comprobamus, quia interdum videmus procedere ex rationibus magni ponderis, pro vtriusq; parte impedimentibus determinatum assensum. Propterea non oportet, ut alter coniux, qui bona fide contraxit, semper habeat grauem rationem de validitate matrimonij, quid enim repugnans, aut quænam moralis impossibilitas apparet, ut aliquando moueatur leuiter, aut etiam temerè?

Ad argumentum secũ leg. sententiæ desumptum ex cap. *Laudabilem*, ¶ respondeo, ¶ esse discrimen interualum nostrum, & illum; nam dubitatio de nullitate matrimonij, quæ oritur ex dubio impotentia perpetua, expelli acquirit, nisi experientia iudata in vsu ipsius matrimonij per aliquod tempus habita, quod tempus iuxta præscriptum Ecclesiæ est triennale; Ceterum ad expellendam dubitationem de matrimonij nullitate, in alijs casibus non requiritur vsus matrimonij, & ideo est dispar ratio. Quod verò attinet ad sententiam tertio loco relatum, quatenus asseritur peti non posse debitum ab illo coniuge, qui dubitat de valore, ¶ respondeo id esse intelligendum ante adhibitam diligentiam; non autem post illam, ob rationem à nobis assignatam; & in hoc sensu sunt explicandi textus illi. Ex Cap. *Dominus, & cap. Inquisitioni*; post diligentiam vero

quam-

quamvis possit contingere, ut coniux dubitans accedat ad non suam, attamen ex hoc non peccabit; imò prudenter operatur, nam fortior obligatio est illa, quæ provenit ex possessione, quam habet alter coniux, manens in sua bona fide.

§. III.

Quid resoluendum, si utræque coniux de matrimonij valore ambigat, alter verò ante diligentiam adhibitam ad veritatē indagandam illicitè debitum petat?

S V M M A R I V M.

- 1 Obligationē esse reddendi debitum in casu prædicto sustinens aliqui.
- 2 Alij oppositum docent.
- 3 Cum his ultimis sentit Author.
- 4 Ante diligentiam præstitam uterque coniux dubitans de valore matrimonij, nequit reddere illicitè petenti.
- 5 Stante dubio, ante præmissā diligentiam, possessio non est expedita, neq. suæ possidentis.
- 6 Ostenditur discrimen, & disparitas inter hunc casum, & alium, quem ponit Ledesma.

DVAS de re hæc præcipuas, & inter se oppositas reperio sententias. prima sustinet obligationē esse in prædicto casu reddendi debitum, non obstante dubio illo, quod prædicte est deponendū hanc opinionem tunc examinas, & recipit Petrus Ledesma de matrimonio qu. 45. a. 1. in solutione secundi dubij principalis concl. 3. & in responsione ad argumenta contraria versus finem §. Ad hoc dubium eam etiam sequitur Corduba in tract. de casibus quæst. 47. pun. 3. & in questionario theologico lib. 3. quæst. 5. in fine secundæ præpositionis §. Et conuerso autem. Lopez in instructorio cap. 8. Henriquez lib. 1. de matrimonio cap. 6. m. 9. & in comment. lit. T. & alij apud Sanchez lib. 2. de matrim. disp. 41. q. 5. Probatur primo quia coniuges sunt in possessione matrimonij, igitur si alter petat, quamvis illicitè, alius ex iustitia debitum reddere tenebitur, & hoc in fauorem possidentis, cuius conditio est melior, esse autem utrumque coniugem in possessione supponimus, quæ questio procedit quando ambo bona suæ contraxerunt, & consequenter bona fide possessionem inchoauerunt, & dubium postea superuenit. Secundo probatur à Ledesma quadam paritate, nam si ponatur alterum coniugem castitatem vouisse,

& eo non obstante, debitum exigere quamvis lethaliter peccet, nihilominus alius coniux obstringeretur ad reddendum debitum; sicuti etiā si quis illicitè postulet rem 3. de depositum ad illam dissipandam, obligabitur depositarius illam reddere; itā in casu nostro, quamvis illicitè alter coniux petat, alius teneatur reddere.

- 2 Secunda sententia oppositum docet, scilicet in casu prædicto neque exigere, neque reddere posse debitum. Sic Vasquez in p. 2. disp. 66. cap. 6. in i. Sanchez loc. superius cit. num. 55. Gualt. de matrim. o. cap. 49. num. 30. Bonacina quæst. 4. pun. 4. num. 7. Raphael Auer. quæst. 2. 1. sec. 2. hm. 2. Diana par. 4. trac. 3. res. fol. 15. Verum mihi & alij. Probant hæc sententiam aliqui, quia si coniux exactus redderet, periculo fornicationis se exponeret, quod est intrinsicè malum. Verum ratio in hac, nisi aliud addatur, infringunt aduersarij, negantes, quod coniux reddens se exponat periculo fornicationis formaliter acceptæ, sed solum materialiter; & addunt, cum non reddendo sit periculum faciendi contra ius, quod habet coniux petens, & peccatum contra iustitiam sit maius, quàm contra continentiam, scilicet castitatem; idcirco quando utrumque periculum vitari nequit, periculum minoris mali est eligendum, & sic prudenter coniux requisitus operabitur, debitum reddens. Denique addunt in redditione huius debiti non interuenire cooperationem cum peccato illius, qui exigit, quoniam minime cooperari censetur, cum fit id, ad quod quis tenetur, in multis alijs patet; & fatentur etiam Auctores secunde opinionis, quando illicita petitio oritur ex circumstantia personali exigentis, ut videbimus.

Meliùs autem, sententia ista ostendi poterit, quod mox præstatibus.

- 3 Dicendum igitur est, hæc secundam opinionem esse amplectendam, quæ efficaciter ita suaderi potest. Antequam sufficiat, & moralis diligentia adhibeatur ad veritatem acquiescendam, coniux dubitans de matrimonij validitate caret iure exigendi debitum; ergo alter coniux etiam dubitans de eadem validitate, nequit petenti debitum reddere: Consequens est certa, & facili eius veritas apparebit, si contideretur tota obligatio reddendi debitum detecedere ex iure, quod in coniuge petente reperitur; idcirco deficiente tali iure in vno, cessat omnino obligatio in altero; hæc enim duo sunt correspondentia, mutuoque se inferunt; proinde solum anteedens remanet confirmandum. Existente dubio ante diligentem veritatis inquisitionem, ita perturbatur possessio in coniuge petente, ut nequeat illi suffragari in ordine ad ius exigendi; ergo dubitans modo explicato, caret iure exigendi, patet consequentia ista, quia totum ius legitima ex possessione derivatur; eius anteedens suadet. nam legitima, & licita possessio requirit tanquam necessariam conditionem bonæ fidei in possidente; siue possessio siue præsiue; hoc est, ut saltem non habeat malam fidem, qui ve-

bitat, & adhuc non adhibuit inuestigationem veritatis caret bona fide, & est in mala fide positus, vt notat *Conar. ad Regulam Possessor par. 2. §. 7. num. 3.* & ex communi affirmat *Lessius lib. 2. de iust. cap. 6. dub. 3.* deficiente autem bona fide, est iniusta possessio, & conditionem possidendi meliorem facere nequaquam potest, quoniam legitima, & licita possessio oportet, vt fundetur in aliquo iure vero, aut saltem presumpto, vt docet *Syluester verb. Possessio numero 1. & sequitur Sanchez disput. cit. num. 24.* Ergo existente dubio ante inquisitionem veritatis ita possessio ipsa perturbatur in coniuge petente, vt nequeat illi suffragari, quod erat nobis probandum. Fundamentum huius rei est, quia cum ambiguitas insurgit de proprietate, seu rei dominio, quo nititur licita possessio, ius incipit etiam in dubium reuocari, proinde necesse est possessionem perturbari, ideoque non poterit ita hestians rei illa vti tanquam propria ob periculum atretrandi rem alienam; requiritur ergo diligens inquisitio, vt veritas elucidetur, & dubium fugiat, aut si veritas apparere nequeat, dubium reddatur inuincibile, & equiparetur ignorantiz inculpabili, & tunc ius illud prius sopitum euadet, & consequetur possessio, quae pariter dormiebat, incipit iterum suffragari, & in altero coniuge redire etiam incipit respondens obligatio ad debitum concedendum. Et confirmari potest à pari ex quadam doctrina *Lessii lib. 2. de iust. cap. 3. dub. 6. num. 46.* vbi loquens de superiore imperate subditis, vt eant ad bellum, &c. docet quod si subditi dubitent de iustitia belli, debent deponere practice conscientiam, & obedire, quia in dubijs melior est conditio superioris possidentis ius imperandi; sed addit sic; *Secus tamen esset, si sciret, nempe subditus, Superiorem suum dubitare, & dubitantem imperare; quia sciret zelum illum non habere ius imperandi.* Hæc *Lessius*, cuius doctrina fauet nobis, & confirmat nostram sententiam; casus enim videtur similis esse, eademque ratio vtrumque probare.

4. Ex his omnibus ¶ maneat non posse debitum reddi petenti illicite, quando dubium de inualiditate matrimonij in vtroque coniuge reperitur ante diligentiam præstitam; & hoc ne exponatur vterque coniugum periculo fornicationis, vt sic autem confirmata ratio ista, quam pro nostra sententia *Author* adducunt, vim, & efficaciam habet ad probandum intentum. Superest vt oppositas rationes diluamus.

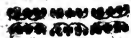
¶ Ad primam, qua nuntur contrariæ sententia defensionem, ¶ respondet ex dictis possessionem illam, posito dubio, non esse expeditam, neque suffragari possidentibus, vt ostensum fuit, quia eius fundamentum, nempe ius ratione ambiguitatis superuenientis non est firmum; ideoque regula illa iuris, scilicet, *in dubijs melior est conditio possidentis* non habet locum, nisi post diligentiam ad dubium euincendum.

¶ Ad secundam ex paritate illa allata à *Ledesma*, ¶ ait nullam esse, ob discrimen, quod re-

expedito

peritur inter vnum, & alium casum, nam quando illicita petitio oritur ex circumstantia extrinseca, & personali, ita vt non tollat validitatem actus, tunc non amittitur ius, quod quis prius habebat in re aliqua, & postea retinet, neque perturbatur legitima eiusdem rei possessio; ita euenit in casu illo de voto castitatis, quo alter coniugum detinetur; nam circumstantia huius voti non destruit valorem contractus matrimonij, sed illum relinquunt illegitimum; proinde ius in eo, qui votum emisit, integrum manet, & per consequens manet suum correlatiuum in altero coniuge, nempe obligatio reddendi debitum; ideoque quamuis votum habens illicitè petat, non petit iniuste, sed iuste, & sic alter coniugum obligatur ad reddendum debitum: In casu autem nostro dubium est de ipsa substantia, seu de valore actus; proinde non est par ratio. Vide *Sanchez multa circa hoc differenter lib. 9. de matrimonio disputat. 6. numero 7.* Idem dico de deposito, nam etiam si depositans in finem malum rem petat, depositarius non poterit illam denegare absque iniuria petentis, quia ille, qui deposuit, retinet verum & strictum ius in re deposita, licet non desint, qui velint depositarium teneri non restituere rem illam lege charitatis ad vitandum peccatum alterius, si id commode facere poterit, & certum videtur, differendam esse restitutionem, si res petatur ad iniustè inferendum dampnum contra alium, in quo casu aliqui putant non solum lege charitatis, sed etiam iustitiz obstringi depositarium ad non reddendum debitum, quod intelligi debet, quando sine proprio, & proportionato dispendio id fieri valeat.

In re verò nostra rationes istæ vel nunquam, vel raro militant, nam nihil noxius contra tertium reperitur, si debitum reddatur coniugi, habenti votum castitatis; neque coniugum requisitus facile poterit abstinere à restitutione sine suo incommodo, vt de se patet; denegare enim debitum, & præsertim ad longum tempus, esset occasio, vt exciterent rixæ, oriatur scandala, & interdum sit periculum maioris incontinentiæ; deberet tamen coniugum requisitus adinonere alterum coniugem, vt abstinere à petendo, vsque dum obtineat dispensationem à Prelato, vel ab alio, habente legitimam potestatem dispensandi ad petendum debitum, & sic patet disparitas.

§. IV.

Inito matrimonio, dubitans alter coniux de impedimento dirimente, quod ab ipomet dubitante tolli potest, an teneatur debitum reddere alteri coniugi petenti?

S V M M A R I V M.

- 1 Declaratur casus.
- 2 Nonnulli sustinent non astringi ad reddendum debitum, quia id esset affectu maritali faciendum; & ut sic reddens, matrimonium validaret.
- 3 Probabilius est reddi posse maritali affectu eum animo non validandi, sed ut ius alterius servetur.
- 4 Coniux, qui facultatem validandi habet, potest sequens probabilem opinionem, debitum non reddere.
- 5 Præmissa diligentia non obstante ambiguitate de alterius coniugis seruitute, licitè reddi, & peti debitum.

Declarem casum. Titius v. g. contrahat cum Berta, ignorans eius seruitutem, post matrimonium autem iam contractum incipiat Titius dubitare de seruitute Bertæ, atquæ de valore matrimonij, si interim Berta debitum exigat querimus, an Titius non solum licitè possit, sed etiam teneatur reddere, tali dubio non obstantè, supponimus autem posse iure suo firmum affectu maritali accedentem, matrimonium illud etiam prius iuratum, si seruitus sit occulta, ratum habere, quia si publica sit, non possit illud revalidare, nisi coram Parocho, & testibus at ponamus in Titio talem non repetiri voluntatem, imò contrariam, videlicet, nolle matrimonium firmum reddere, si inueniat ex parte Bertæ impedimentum seruitutis, querimus ergo quid in tali dubio sit à Titio faciendum, nam ex vna parte Berta videtur esse in possessione petendi, atquæ deo Titius debitu denegans exponeret se periculo peccati contra iustitiam, ex alia verò parte cum facile, & promptum sit remediū videtur obligandus accedere animo maritali, & matrimonium illud ratū habere, & sic enim vitabitur quodcumq; peccatum iniustitiæ, & fornicationis.

10. Respondent aliqui, ut S. Bonau. in 4. distinct. 26. exponendo litteram, Rocardus, Namarr. & alij, quos laudat Sanchez lib. 2. de matrim. disp. 43. num. 2. † non teneri, quis si redderet, deberet id facere animo, & affectu maritali, &

sic validaret matrimonium cum suo magno præiudicio, aliter nisi accederet tali affectu, sequeretur accedere affectu fornicario, nā inter hos duos affectus nō inuenitur medium, & sic grauius peccaret.

- 3 Hoc tamen non obstante † probabilius mihi videtur, posse reddere animo maritali, sed nō cum intentione revalidandi, matrimonium, si forsitan erit irritum ob illud impedimentum seruitutis; sed ut conseruet alterum coniugem in ea possessione, quam habet, reddendo ei debitum, & sic quodam modo inuenitur medium inter illos duos affectus eo pacto, quo explicatur ab alijs, sic Sanchez de sp. 45. tit. 1. n. 8. Merolla loc. cit. num. 171. & quæsumtur in apud ipsos. † Possit tamen Titius sequens opinionē S. Bonau. & aliorum non reddere debitum, cū illa sententia sit etiam probabilis; sic notat Sánchez, & Merolla loc. cit. Et addo, quod si post diligentiam adhibitam nequeat Titius veritatē deprehendere de seruitute Bertæ, & per consequens nequeat dubium euincere, † potest manens in sua possessione, in quam bona fide, vt supponimus, ingressus fuit, non solum reddere, verum etiam petere.

§. V.

Cum dubitatur, an impotentia coeundi præcesserit, an verò subsequuta fuerit matrimonium, quid iudicandum?

S V M M A R I V M.

- 1 Definitur impotentia coeundi.
- 2 Prima opinio putat præsumptionem antecessoris esse pro impotentia.
- 3 Secunda id admittit de impotentia naturali, negat de accidentalibus.
- 4 Tertia distinguens ait, quando vnus tantum coniux impotentiam allegat, non posse matrimonium dissolui; secus si vterq; affirmet.
- 5 Secunda sententia videtur probabilior, tertia non placet.
- 6 Favorem prolis non suffragari, quando contracta præsumptio originem habet à natura.
- 9 Proponitur argumentum Auerse.
- 8 Diluitur.
- 9 Praxis Ecclesiæ in dirimendis matrimonijs solo coniugum dictio non est contenta.
- 10 Ex cap. fin. de frig. & c. nihil contra Auctoritatis sententiam colligitur.
- 11 Limitatur à Sanchez.
- 12 Non placet limitatio.

9 Respondeo, † dari in casu posito præsuppositionem inspectionis pro matrimonio ex ipsamet natura, quatenus, ut dixi, ~~est~~ præsuppositio in dubijs se tenet ex parte qualitatis conaturalis, & ab extrinseco proveniens potius, quàm pro extranea, quæ ab intrinseco provenit.

Ad illud, quod dicitur de usu, & praxi Ecclesiæ, † nego ab Ecclesiâ irritari matrimonium ex eo præcisè, quod detur impotentia ex maleficio, nisi sufficienter probetur, maleficio extitisse ante injuriam matrimonium, & ratio est manifesta, quia in dubijs cõcurrente matrimonio pro sui valore, & impotentia pro nullitate, magis præsumitur debemus pro illo, quam pro ista ob rationes assignatas.

10 Ad hæc dandum aio, † nihil pro eadem sententia colligere ex capitulo final. de frug. &c. quia ibi non agebatur, an præcesserit, an verò subsecuta fuerit impotentia, neq; de hoc postulabatur à Pontifice, sed solum an maleficiu præsumendum fuerit perpetuum, an verò temporale, ad quod differendum Pontifex respondit dando regulam illam de triennali experientia.

11 † Limitatur tamen nostra ista sententia à Sanchez num. 6. in eo casu, quo post breve tempus à matrimonio contracto, agnoscat impotentia; tunc enim est verisimile, impotentiam præcessisse. † Ceterum in hac limitatione magna cum prudentia nos ipsos gerere debemus, quia possit evenire, ut etiam, non obitante tali temporis brevitate, impotentia non censatur præcessisse: attendendè igitur sunt omnes circumstantiæ.

§. VI.

Animo hæsitante, num impotentia, quæ certò præcessit, sit vera, an similitudinaria, vel an naturalis, an potius accidentalis, quid præsumendum?

§ V M M A R I V M.

- 1 Declarantur termini.
- 2 Alia divisiones remissæ apud Auctores videntur.
- 3 Post adhibitam diligentiam, in dubio pro vero loye matrimonij præsumitur.
- 4 Potius accidentalis, quàm naturalis impotentia est præsumenda; cum animus in actu versatur.

Næquam quæsitum decidimus; & brevis declaratio terminorum præmittimus, supposita descriptione impotentia, de qua supra §. 5. egimus, cum autem dividere possimus in veram, & similitudinariam; illa, ex eir. quam eo paragrapho explicavimus; hæc, nihil est aliud, nisi quædam magna difficultas ad usum matrimonij, quæ inducit egerudinis periculum, vel requirit difficulta remedia, ut tollatur. Naturalis appellatur quæ à principiis intrinsecis individuû oritur, ut est v. g. frigiditas in viro, aut ariditas in femina; Accidentalîs verò, ut supra diximus, dicitur, quæ ab aliquo extrinseco causatur, v. g. à maleficio, castratione, &c.

9 Alias autem divisiones † vide apud Auctores, qui de matrimonio tractant, & præsertim apud Sanchez lib. 7. disp. 90. & seq. Filium cõtracti. 10. cap. 3. & alios. Quibus omnibus præmissis.

Dicendum est primò, si adhibita sufficienti diligentia ad veritatem acquirendam, adhuc dubium perseveret; † tunc pro matrimonio valore præsumendum esse, videlicet, non esse veram impotentiam, sed similitudinariam, seu apparentem, nempe, quamsdam difficultatem in usu matrimonij, atq; de eo matrimonij præsumendum, dirimi nequaquam posse; ita Sanchez lib. cit. disp. 103. num. 8. & quamplures apud ipsam. Probat autem conclusio; primò, quia cum potentia generandi sit homini conaturalis, & impotentia sit defectus naturæ, quando in dubijs versatur de alicuius naturæ inspectione, præsumi debet præfuisse potentiam; & contrarium obiciens incumbit onus probandi illud; & meritò, quoniam in hoc summo fundat intentionem; qui verò pro potentia pugnat, habet intentionem fundatam in ipsamet natura, à qua emanat potentia illa; proinde onus probandi à se remouens, in adversarium rejicit. Secundò, cum matrimonio sit iam contractum, est in possessione, à qua deici nequit, nisi constet de antecessione impediementi.

Dicendum est secundò, quando omnibus rectè inspectis, mens in equilibrio manet, † impotentiam potius accidentalem, quam naturalem esse præsumendam, sic Sanchez disp. illa num. 7. Conclusio probari poterit eadem serè ratione, qua præcedens, nempe, cum non constet, impotentiam, quæ actu adest esse naturalem, & potentiam sit homini cõnaturalis, ius in dubio præsumit id, quod minus est, videlicet, impotentiam hanc esse accidentalem, & nimium ex aliquo accidit subortam fuisse.

§. VII.

Ambigens, an metus fuerit incussus ad contrahendum matrimonium, præsumi ne debeat non incussus, & si incussus, & dubitetur, an grauis, vel leuis, quid dicendum?

S V M M A R I V M.

- 1 Præsumitur carentia metus.
- 2 In dubio de qualitate metus præsumi debet leuius potius, quam grauis.
- 3 In dubio, an qui minatus est, solutus, nec ne, fuerit minas exequi, an præsumendum metum iniustum, an iniustum.
- 4 Esse censendum grauem, & iniustum.

Primum respondeo & præsumendam esse carentiam, quia possessio fiat pro libertate, & non pro metu; sic *Caramuel de cõse. distam. corol. 41. in 1. conclusione*, loquendo de metu in ordine ad votum, ratio autem est, quia metus cum sit quid facti, & non erit accidentaliter se habeat, erit probandus, & non præsumendus.

- 2 Ad secundum aio in eo casu præsumendum esse leuem incussum fuisse metum, quia malum minus potius, quam maius est præsumendum, ut rectè probat *Mench. lib. 5. p. 1. sumpt. 2. num. 24.* & quamplures ab ipso laudati, ratio autem huius præsumptionis est, quia cum ex duobus malis minus eligi debeat, voluntur cap. *Duo mala, dist. 13.* ideo, qui ex nonnullis confecturis præsumit delictum alterius, prætere debet metum, quod est minus ab ipso delinquente electum fuisse; igitur, si constat de metu, & dubium sit, an metus incussus fuerit grauis, an verò leuis, iste, & non ille erit præsumendus, quoniam minus malum est incussus fuisse, quam grauem metum.

Sed inquirere quis possit, quando matrimonium fuit contractum præcedentibus minis ad consentum extorquendum, & dubium existat, an ille qui minatus est, solutus fuerit minas executioni mandare, quia dubitatur est de eius conditione, videlicet, an sit autem crudelis, & an metus præcedens ex talibus minis, & à tali persona sit censendus grauis, & in virum, constantem cordis; an verò contra, & cui onus id probandi incumbat.

Respondeo, ex doctrina *Sanch. lib. 4. de mat. d. 6. num. 22* esse exitimandum metum iniustum; & sic ex *Berou in cap. 6. de offic. deleg. nu. 19.* & ratio est, quia minas sufficientem præbet occasionem, ut ille, qui metum passus est, pruden-

ter timeat executionem minarum, dum conditiones personarum minantis non agnoscit, & de illis dubitat, non tenetur periculo se exponere, & ideo, qui has allegat minas, non tenetur probare consuetudinem illius, qui minatus est; sed onus probandi oppositum, nempe, minantem non conuenisse minas executioni mandare, incumbere hoc excipienti.

§. VIII.

Adulter dubitans, an tempore adulterii, & promissionis de matrimonio cum adultera contrahendo, superstes fuerat alter coniux; incurritur ne impedimentum dirimens?

S V M M A R I V M.

- 1 Exemplum formatur declarans quesitum.
- 2 Præsumitur vixisse eo tempore maritum.
- 3 Limitatur.
- 4 Si ambiguitas versetur circa adulterium patrum, aut circa promissionem, ex tali dubio non resultat impedimentum.

DECLARATUR in hunc modum casus; & Titius, vir, rem habuit cum Bertam, eadem; fidem præstitit de matrimonio contrahendo post mortem; de cuius vita tamen dubitabatur, si postea nihil certi sciri possit, sed ambiguitas adhuc superesset, an maritus Bertæ tempore adulterii, & promissionis vixerit, quarimus, an obstitit tali dubio, Titius liberè possit ab illa dispensatione Bertam ducere, an verò impedimento criminis distimetur sit detentus, & à Summo Pontifice dispensationem obtinere oporteat.

Dicendum est præsumptionem præcedentem esse contra Titium, nempe, tunc temporis maritum Bertæ in humanis degisse, sic ex *Nazarro libro 4. consil. de spons. consil. 17. num. 3. Sanchez lib. 7. de matrim. disp. 99. num. 36* fundamentalis ratio pro hac conclusionem est, quia mors non præsumitur, sed est probanda, ut fuse ostendit *Menchius lib. 6. præsumpt. 49. per totam*, & de adipiscenda possess. remed. 4. quesito 77. & nisi distinctitas temporis pro ipsa morte præsumere faciat, ut in sanctorum fuerit spatium centum annorum, ad quos mortaliter homines nunc non perueniunt; præcisa tamen tali præsumptione, & nulla alia occurrente pro morte mariti, Titius non poterit Bertam ducere, nisi cum ipso Pontifex dispenseret.

Quæres si dubium versetur circa adulterium paratum, aut circa peccationem de futuro matrimonio, an Titius etiam impediatr ad contrahendum cum Berta?

4 Respondeo † negatiuè, quia ex tali dubio nullum relatur impedimentum, vt notat Sanchez loc. cit. tum quia prædicta cum pertineat ad factum, nisi probentur, non præsumuntur à iure, tum etiam, quia sunt delicta, quæ neque præsumuntur,

§. IX.

Si quis hæsitet, an Sacerdos ex Parochi licentia matrimonio interfuerit, onus id probandi incumbat ne eam affirmanti; an verò contra eam opponenti?

S V M M A R I V M.

- 1 Supponitur dispositio Tridentini circa decretum de assistentiâ Parochi cum matrimonium celebratur.
- 2 Prima sententia asserit onus probandi se tenere ex parte opponentis.
- 3 Contrarium alicui videri potest admittendū.
- 4 Alia opinio vult onus probandi pertinere ad accipientem, quando ipse accipientis erit tertia persona, secus si est Parochus.
- 5 Hac vltima sententia placet Auctori, & probatur.
- 6 Limitatur, quando diuturnitate temporis oppositum præsumeretur.

Quæsitum supponit † dispositionem Conc. Trid. sess. 24. cap. 1. de reform. statuentis matrimonium esse celebrandum coram proprio Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, seu ordinarij licentiâ, &c. aliter esse irritum. Hoc posito decreto casus contingere poterit, vt aliquod matrimonium contractum fuerit coram Sacerdote extraneo, & non appareat licentia Parochi, & tunc locum habet quæsitum, si contra tale matrimonium Petrus excipiat nullitatem ex defectu licentiæ habitæ à Parocho, coniugati verò licentiam interuenisse afferent, Parochus verò sit mortuus, & in libris licentiæ minime sit notata, neque adint testes id affirmantes; quærimus ad quem spectet onus probationis ad Petrum ne, qui excipit inualiditatem matrimonij ex defectu licentiæ, an verò ad ipsum Titium, qui affirmat licentiam obtentam fuisse, atque adeo validum esse matrimonium.

2 Prima opinio † vult onus probandi pertinere ad Petrum opponentem: ita Cephalus cõs.

47. num. 2. volum. 1. & quidam alij apud Mascardum loco infra citando. Ratio pro hac opinione est, quia opponens, cum suam intentionem fundet in negatione licentiæ, eam probari debet, & antequam probet, non dicitur fundatâ habere intentionem.

3 Sed contrarium † videri poterit alicui admittendum, quoniam sic opponens intentionem censetur fundatam habere in decreto Trident. dispensentis esse habendam licentiam hanc, & cum hoc sit quid facti non præsumitur, ideoque erit probandum ab affirmante.

4 Secunda autem sententia † distinguendo procedit, videlicet esse attendendum, an opponens sit tertia persona, an verò proprius coniugum Parochus, si exceptio fiat à tertia persona onus probandi negationem licentiæ spectare ad ipsum opponentem, si verò sit Parochus, tunc onus transiendi in affirmantes, ita Masfeld. de probat. volum. 2. concl. 1. q. 83. num. 3. Sanchez lib. 3. de matrim. disp. 37. num. 5.

5 Dicendum est † cum hæc postrema sententiæque secundum utramque partem mihi valde placeat, prima autem pars ostenditur, quia cum opponens est tertia persona, ad quam non spectat ex officio rem hanc inquirere, si in agitione illa totam suam fundet intentionem, ipsimet incumbet onus probandi negationem licentiæ, & ea non probata, præsumptio manet pro matrimonio iij valore, & pro ipsis coniugijs. Secunda verò pars probatur, quia cum ad Parochum spectet materia illa, & ab eo sit concedenda licentia, quæ alicuius, habet ipse intentionem fundatam pro se, & suo munere, cum de licentiâ obtenta non constat; & præsertim cum pro se habeat legitimatam per Concilium Tridentinum, interditiões, & irritas matrimonia clandestina, & que non fiunt coram proprio Parocho, vel Sacerdote de licentiâ ipsius Parochi, vel ordinarij; idcirco si allegantes validitatem matrimonij, non probent licentiam obtentam fuisse, præsumptio erit pro Parocho, atque adeo nulli censerit debet matrimonium, † nisi pro eius validitate efficaciores concurrant præsumptiones, v. g. si tempus diuturnum sit transactum, per quod præsumatur licentiam illam præfuisse.

6 Quantum autem temporis sit sufficiens, controuertitur à Doctoribus in alijs casibus similibus, vt est in alienatione rerum Ecclesiæ &c. ad quam prærequiritur licentia Pontificis, & non apparet, vt diximus supra, exigitur, ad eam præsumendum, secundum aliquos, tempus triginta annorum; secundum alios, tempus, cuius initium non extat memoria; idem erit dicendum in casu isto, in quo nonnulli apud Riccium par. 3. decis. Archiep. Neap. decis. 91. n. 1. ver. (Primum desuper, tum) aiunt lapsū triginta annorum esse sufficientem.

§. X.

Duobus ab eadem persona initis matrimonij, quorum primū, ob aliquam solemnitate[m] præsumptam legitimum censeatur, secundum verò, quoad eandem solemnitate[m], certum, vtrum horum manere debeat?

SVM MARI M.

1. *Aperitur casus.*
2. *Videtur pro priori matrimonio concludendum.*
3. *Pro secundo, & non primo matrimonio esse decidendum docet Author.*
4. *Solutur primum argumentum ex eo, quod prius matrimonium præsumptum tantum, declaratum fuit validum, secus posterius.*
5. *In casu nostro licet persona opponens sit tertia, agitur tamen de eius præiudicio.*

RO huius quaesiti declaratione ita formetur casus. † Titius, & Berta iniuncto matrimonij, interunt, in quo non proprius Parochus, sed alius interfuit Sacerdos de cuius tamen facultate per publicas tabulas, aut per testes conitare non potuit: Longo procedente tempore, & mortuo Parocho, per nonnullas concurrentes concieturas ponamus, præsumtam, tolemitatem illam, nempe, licentiam legitimam, in Sacerdote interueniente, non defuisse, atq; adeo matrimonium inter Titium, & Bertam validū; deinde eueniat, vt Titius, vxore relicta, peregrè proficiscatur, & multos post annos ob aliquā inditia prudenter iudicet Bertam ex hac vita migrasse, idcoq; liberum se putans, ad secundas transeat nuptias, & Catherinam vxorem ducat, matrimonium celebrans adhibitis solemnitate[m] requisitis, videlicet, coram proprio Parocho, & testibus: accidit postea, vt Berta prima vxor compareat, ideoq; dubium extat, quod nam ex his duobus matrimonijs validum sustinendum sit.

2. *Videtur † pro matrimonio prius contracto esse decidendum, quia vt in facti specie supponitur, validum iudicatum fuit; atq; adeo Berta viuente, quodcumq; aliud matrimonium a Titio inane[m] contrahi: Rufus si aliqua contra primum matrimonium exceptio fieri posset, maxime esset inhabilitas Sacerdotis interuenientis ob legitimæ licentia[m] defectum; sed vsq; paragrapho præcedente ostendimus, onus probandi talem defectum in his circumstantiis, nempe, de iurino elapso tempore &c. incubit, non ipsi coniugibus, sed tertie personæ, quæ*

defectum opponit, & dum id non probat, validum præsumi debet matrimonium, & per eò sequens irritum aliud: Hystamen minime obstantibus.

3. *Dicendum est in casu prædicto, † profectum, & non pro primo esse resolucendum. Probatur conclusio, quia primum matrimonium inter Titium, & Bertam iniunctum, fuit iudicatum validum præsumptiue tantum, nam diuturnitate temporis, & alijs iudicij concurrentibus, extimatum fuit præcessisse solemnitate[m] requisitam, nempe, licentiam proprij Parochi, que non est tolemitas accidentalis, sed substantialis, quamuis extrinseca; at secundum matrimonium, cum initum fuerit cum omnibus solemnitate[m] a Tridentino requisitis, nõ præsumptiue, sed ex iudicialiter processit, quoad has tolemitates; igitur hoc secundum, & non primū manere debet, & ita docet Aloysius Riccius in decis. cur. Archiep. Neap. par. 3. decis. 91. per totam, & concludit in fine illius de cisionis, ita decidum fuisse Curia Archiepiscopalis. Et confirmatur, quia iuxta communem Canonistarum doctrinam probatio præsumptiua matrimonij censetur sufficiens inter cõiuges matrimonio præsumpto deuinctos, non est tamen satis respectu secūdi matrimonij concludentæ probati. sic Riccius loc. cit. n. 2. ver. (Tum secundo) ex Socin. sen. consil. 270. Confirmatur etiam secūdo, quia in causa matrimonij cum probationes sunt pares, vltima probatio præterter probatiõni primi matrimonij, quando primum tendit ad attruendam nullitate[m] secūdi, requirentur enim pro primo non solūm pares, sed efficaciores probationes secūdi: sic *Doffores in cap. illud de præsumpt. Par. j. consil. 50. num. 9. libr. 4. Rota de cis. 509. num. 11. apud Serapb.**

Ad primum argumentum in contrarium factum erit responsio ex dictis, nam quamuis primum matrimonium fuerit validum iudicatum,

4. *hoc tamen fuit præsumptiue, nullo alio certior: concurrente matrimonio, & id. d. negan, dum est quodcumq; aliud initum a Titio, viuente Berta, esse irritum.*
5. *Ad secūdu[m] respondeo † onus probandi tenet ex parte opponentis, quando opponens est tertia persona, & non agitur de eius opponens, nempe, Catherina licet sit tertia; nihilominus se opponit, quia de maximo eius præiudicio agitur; cum probatio primi matrimonij tendat ad nullitate[m] matrimonij iniiti inter ipsam Catherinam, & Titium; proinde Catherina excipiens negotiationem facultatis in illo Sacerdote, qui primo matrimonio interuit, transfert onus probandi facultate habitam in ipso primo matrimonio.*

Bertam, quæ affirmat,

§ XI.

Dubitans de impedimento dirimente matrimonium, possit ne illud inire?

S V M M A R I V M

- 1 Ex varijs capitibus suboriri poterit dubitatio de impedimento matrimonij.
- 2 Negativa refertur sententia.
- 3 Non videtur à Layman citantur Henriquez, & Sanchez pro casu nostro cum eorum casus à nostro sit diversus.
- 4 Explicatur casus, de quo agitur.
- 5 Ad remouendum scandalum, quando adesset dubium de impedimento, recurrendum est ad Superiorem, ut dispenset, aut declaret impedimentum non esse.
- 6 Alia opinio docet dispensatione opus non esse, quando, diligentia adhibita, remanet adhuc dubium.
- 7 Cum hac secunda sententia sentit Auctor.
- 8 Non astringitur dubitans recurrere ad Episcopum, nisi adesset scandalum, &c.
- 9 Si post contractum matrimonium appareat impedimentum, petenda erit dispensatio, ut matrimonium validetur.
- 10 Si in aliquo dubio, presumptio fiet pro impedimento, petenda erit dispensatio.
- 11 Infantia contra Auctorem de inconsequenzia doctrina.
- 12 Ostenditur in dictis Auctoribus, nullam innueneri inconsequentiam.
- 13 Ex doctrina Auctoris videtur inferri posse secundas nuptias contrahi, stante dubio de morte prioris mariti.
- 14 Demonstratur non videtur inferri.
- 15 Satisfi fundamento prima opinionis.

EX varijs capitibus iuxta impedimentorum diuersitatem poterit dubitatio insurgere: ponamus exemplum: Titius v. g. prohibeat matrimonium cum Berta contrahere, quia rem habuit cum muliere, & dubitat fuisse consanguineam Bertæ in gradu prohibito, vel dubitet Bertam ipsam esse sibi consanguineam, vel quid simile, & diligentiam adhibeat ad veritatem indagandam, & non obstantem tali diligentia adhuc maneat dubius, in quantum veritatem assequi non poterit. His positis,

- 1 Prima opinio negat quod contrahi possit; ita videtur sentire Castrop. tom. I. de consc. dub. pu. 8. num. 10. in respons. ad tertium argum. cum ait, Et si cuiuslibet licitum sit matrimonio copulari, non tamen licitum illi est, si dubius sit, habere impedimentum, quia nunquam habuit ius se matrimonio copulandi, nisi probando impedi-

mentum non esse. Sic Castropalaus. Dum enim inquit, nunquam habuisse ius se matrimonio copulandi, nisi probando impedimentum, non videtur velle, in dubio de impedimento, contrahere non posse: huic opinioni etiam adhaeret Layman lib. 1. tract. 1. cap. 5. §. 3. num. 23. & licet Auctor iste citet pro se Henriquez libr. 11. de matr. cap. 15. num. 13. & Sanchez lib. 1. de matr. disp. 42. § nihilominus non rectè, quia in alio casu diuerso loquitur: nam Henriquez eo paragrafo plura docet, & præsertim tria, quæ ad rem nostram faciunt; primò, proponit casum, quando matrimonium mala fide ex parte vtriusque coniugis cæpit, & tunc rectè docet neque petitionem, neque redditionem esse licitam quousque post præmissam diligentiam, dubium practicè deponatur. Secundo, inquit, si matrimonium bona fide incæpit saltem ex parte vnius, qui mala fide illud iniit, reddere tenebitur, nisi certò cõstet ejus inualiditas, nõ aut petere poterit. Tertio, includit, posse vtrumque coniugem, & reddere, & petere, si post factam diligentiam adhuc lateat veritas, & dubium speculationium pertulerit.

Sanchez verò ea disputat. duo proponit; primò, quòd solus alter coniug dubia fide matrimonium contraxit, & huic concedit posse reddere, negat verò posse petere. Secundo, cum vterque mala fide iniit, & tunc petitio, & redditiõ vtriusque coniugis prohibita esse docet. § Cõsuetudinem, de quo nos loquimur, ut considerati patet, est longè diuersus; quæritimus enim, num dubitans de impedimento dirimente post indaginem factam, non obstante dubio, valeat licite contrahere; & sic tempore supponimus bonam fidem in contrahentibus, non solum in altero coniuge, in quo nulla præcessit dubitatio, sed etiam in eo, in quo dubium præfuit, & sic patet diuersitas, & non rectè Henriquez, & Sanchez citari. His declaratis, regredimur ad controuersiam, & addimus, huic primæ opinioni favere Auctores illos, qui inquirentes, an Episcopus dispensare valeat in lege Superioris, cù est ambiguitas, nõ res illa dispensatione indigeat, & partem affirmatiuam sustinet, inter quos est Salas de leg. disp. 20. sect. 3. nu. 28. Bonac. eodè tract. disp. 1. quest. 2. pu. 2. nu. 18. & ex parte Barbosa de potest. Episc. par. 2. alleg. 35. nu. 18. vbi id concedit, quando est dubium in iure, & explicat, tunc esse, quando hinc inde probabilis opinionibus habentur, quarum aliqua asserat adesse impedimentum contrahendi matrimonium; aliz verò negent; at num. 19. concedit, cù dubium consistit in facto, & res est omninò dubia non esse opus dispensatione; addit verò cum præsumptio præponderat pro vna parte, intellige, pro impedimento, tunc ad cautelam requirendam esse dispensationem Episcopi. Fauent etiam huic sententiæ Auctores, qui dicunt in casu comprehenso sub lege Superioris, de quo dubitatur, an sit necessarium petere dispensationem, esse petendam vel ab Episcopo, vel ab alio Prelato Superiore, qui legem illam edidit; sic Barbosa de potest. Episc. par. 2. alleg. 35. nume.

18. & 19. *Sanct. de legib. disp. 1. quest. 2. par. 11. num. 18. & alij.* † Fundamentū huius opinionis vnicum est, nempe, reverentia debita Sacramento; nam cum tali dubio contrahēs exponitur periculo nullitatis matrimonij.

Secūda opinio sustinet, post adhibitam diligentiam ad veritatem inveniendam, † nullam esse necessariam dispensationem, sicut *Joan. Sanchez in select. disp. 43. num. 44. Thomas Sanchez lib. 8. de matrim. disp. 6. num. 18. Francisc. Delugo par. 1. decur. quest. 1. num. 180.* & ratio, qua ducitur, est, quia possessio stat pro ipso Titulo dubitante, & non est tali possessione spoliatus vsq; dum contrarium non probetur.

Dicendum est primò, si pensatis omnibus, res sit vndiq; dubia, nullam Pontificiam dispensationem esse necessariam, † sed libere posse Titium, & Bertam inuicem contrahere, vt afferunt Doctores pro secūda opinione, & ratio pro hac cōclusionne est, quia in tali casu libertas cōtrahentium possidet atq; adeo, si quis excipiat impedimentum, ipsi excipienti incumbit onus illud probandi.

Dicendum secūdò, neq; esse necessarium † recurrere ad Episcopum, vt bene aduertit *Sanchez loc. cit. & meritò*, nam à parte rei, vt datur impedimētū, de quo est dubiū, vel nō datur, si datur, est extra potestātē Episcopalem, si nō datur, nulla est opus dispensatione; nihilominus est interdum recurendum ad Episcopū non ad dispensandum, sed potius ad declarandā negationem impedimētī, quando impedimētum illud dubium est: et publicum, ad scādalum vitandam, & tunc iudicium illud Episcopū non debet vocari ad dispensationem, sed prudētiz.

Dicendum est terciò, si post contractum matrimonium innotesceret impedimentum, † tunc tset necessaria dispensatio pontificia, ita *Sanchez, vt supra*, & hoc, quia in tātum licitū erat contrahere, in quārum præsumpcio in illo dubio erat in fauorem libertatis cōtrahentium; at appāte veritate, cessat præsumpcio, proinde matrimonium, quod prius præsumptiue erat validum, postea elucescit vernate, & celsāte præsumpcione, cognoscitur irritum, & hoc ab omnibus supponi, a firmat *Auersa de matr. quest. 11. sect. 2. ver. (Satis tamen constat)* Ratio autem est manifesta, quia nāte illo impedimēto dirimēto in viriq; coniuuēgerat inhabilitas ad contrahēdum, que tamē in ordine ad suū effectum, nempe, ad valorem matrimonij est indepēns à bona, aut mala fide, contractū, quamuis bona fide potest ipso incūtes matrimonio excusare à culpa.

Dicendum est quare, si in prædictis dubijs præsumpcio stat pro impedimēto, necessariam esse dispensationem pontificiam; tñc enim possessio erit pro eodem impedimēto, & non pro libertate, v. g. si Titius copulam habuit cū sorore Bertæ, & ambigat, an verē seminauerit, nec ne, & si seminauerit, an intra, vel extra vas; & cōsequenter cōtraxerit, nec ne, affinitatem cum Bertā, tñc præsumpcio est pro affinitate contracta, atque adeo pro impedimēto diri-

mente; & talis præsumpcio desumitur ex communiter cōiugentibus, quia cum datur coitus cum sœmina, & intra vas; præsuntur etiam semen intra vas emissum fuisse, & per cōsequētia contra etiam iam affinitatem, & impedimētum, sicut arbor dumq; erit, si copula fuerit intra, sed propē vas, & dubium existeret, an semen intra vas incidisset, nec ne, tñc enim præsumpcio statet pro libertate; & nō pro impedimēto, & nulla erit necessaria dispensatio.

Sed contra tertiam cōclusionem potest quis vtendū, † arguere nos de incōsequentiā, conferendo superiūs dicta cum eo, quod in præsentia statimus; nam in hac eadem disceptatione *rap. 11. par. 4. § 5.* asserimus, peccatum quoad teteruationem dubium, & à Cōfessario Ordinarj factamentaliter remissum, nō esse iterum ex obligatione subiiciēdum Superiori, quamvis postea certò innotescat reteruatio; & idem diximus de voto præsumpcio quoad reteruationem pōssicam. Rursus §. 10. asserimus, matrimonium præsumptiue coram legitimo Sacerdote initum, cedere posteriori matrimonio coram Parocho certè contracto. Hæc autem duo non vidētur coherere cum doctrina, quam nūc in tertia cōclusionne tradidimus; nam loquendo de primo, sicuti peccatū præsumptiue reteruatum, & à Cōfessario Ordinarj remissum, non remaneat reteruatum, innotescēte reteruatione; ita matrimonium, quod non obstatē dubietate de impedimēto, legitime fuit contractum, deberet ita validum, & firmam manere, vt nulla in posterum sit necessaria dispensatio, etiam si impedimētum fiat notum, & si ponatur in hoc casu necessitas dispensationis, ponenda etiam erit necessitas subiiciēdi peccatum illud Superiori; & pariter noua dispensatio in voto, in quo dispensauit Episcopus ob præsumptam reteruationem. Præterea loquendo de secundo, eadem erit paritas; debemus enim dicere, quod sicuti matrimonij præsumptiue validum cessat, cū ponitur illud secundum matrimonium initum coram Parocho certè validum; ita etiam in nostro casu cessabit valor matrimonij, quod fuit contractum dubietate impedimētī existente, & si illud nō cessabit, neq; cessabit & illud aliud præsumptiue validum; par enim ratio in omnibus his casibus videtur esse.

Respondeo, † arguendo paritatem, & quod ad primum disparitas est in promptu, quia dum Cōfessarius absoluit penitentem, exercet actionem aliquam iurisdictionalem, que ex suo genere est destructiua cuiuscumq; peccati, & talis est absolutio sacramentalis, per quam peccatum illud, quoad reteruationem, præsumptum, dicitur auferri, vt ibi probauimus, & ita extinguitur, vt nihil reliquatur, cui affigi possit reteruatio; proinde fundamentum reteruationis totaliter destructo, oportet, vt ipsa reteruatio euaneat; sed in casu præsentē remanet fundamentum impedimētī, nempe affinitas, & nulla iurisdictionalis, siue ab Episcopo, siue ab alio exercet actio, ex suo

suo genere destructio tali impedimenti; idcirco oportet, ut ipsum impedimentum remaneat, vique dum per legitimam dispensationem auferatur *impedimentum*, & licet notitia impedimenti nequeat causare ipsum impedimentum, attamen retraheret obstaculum, scilicet, certitudinem certitudinis, per quam ipsa retractatio non poterat effectum habere, & remanebat veluti suspensa; posita tamen certitudine prohibet valorem matrimonij. Paritas autem curreret inter vnum, & alterum casum, si Episcopus haberet potestatem dispensandi in impedimento dirimente, quando est dubium tunc enim exercens adum iurisdictionalem, dispensando tolleret impedimentum, seu reservationem, sicuti diximus de absolute peccati retractione, & de dispensatione in voto, quando referendum est dubia; ac proinde si postea certo deprehendatur impedimentum iam vi dispensationis Episcopalis extingui, & nulla alia esset necessaria dispensatio sed non habemus in Episcopo talem inueniri auctoritatem dispensandi in impedimentis dirimentibus, quando sunt dubia, ideo paritas non valet.

33 Ad secundum respondeo, † ostendendum etiam disparem esse rationem, quia ibi concurrunt duo eiusdem generis, & quae favorabilis, nempe, duo matrimonia, & quia vtrumque simul validum esse nequit, oportet, ut praeualeat id, quod certo initium fuit cum omnibus conditionibus; & quae ad eius valorem requirebantur, & cedat aliud, quod has conditiones non certo, sed solum praesumptivus habuit, quamvis coram Deo primum matrimonium, si reuera fuit ex licentia Parochi, sicut fuit praesumptum, remaneret validum, & irritum esset secundum, licet iuxta iudicium externum, & in facie Ecclesiae oppositum iudicetur; at in casu nostro non concurrunt duo eiusdem generis, sed diversi, scilicet, valor matrimonij, & impedimentum, quod cum sit odiosum, nisi de ipso evideret confiteri, non poterit prohiberi, quia matrimonium contrahatur, & sicut bona fide sit validum praesumptivum tantum: ipso tamen impedimento innotescente tollitur praesumptio in contrarium, & matrimonij nullitas prius latens, incipit apparere, & cadet vique dum dispensatio obtineatur.

14 Dices, ex hac doctrina videtur inferri, † quod si alter coniux prudenter ambigit, alterum coniugem mortuum fuisse, posse aliud matrimonium inire; Consequens est absurdum; ergo absurdum etiam erit antecedens; sequela autem probatur ex dictis; diximus enim, qui dubitat de impedimento dirimente post adhibitam diligentiam, etiam si adhuc dubitatio maneat, posse contrahere matrimonium; minor vero probatur, quia absurdum est ob solam dubitatem asserere, licitum esse alteri propriis possessione privari, in casu autem nostro pro primo matrimonio stat possessio, & quae non est ipsum primum matrimonium dei-

ciendum per contractionem secundi, & ideo nisi moralis sit certitudo de obitu prioris coniugis, ut statuitur *capit. Dominus de secundo nupt. & capit. In praesentia de sponsal. quod etiam notat Salas in par. 2. tract. 8. disputat. ymica sect. 23. num. 275.* proinde nunquam Iudex Ecclesiasticus permittet matrimonium secundum contrahi.

15 Respondeo, † negando sequelam, & ad eius probationem ajo, latum esse disparitatem. Et primo, dum certo non constat de morte coniugis, possessio, & praesumptio est pro primo matrimonio, ideoque non poterit coniux superflus ad secundas nuptias transire, quamdum non habetur saltem moralis certitudo de solutione prioris matrimonij per mortem coniugis; si quis dicat, moralem certitudinem componi posse cum falsitate, iam quantum etiam ipsa habitata, poterit evincere, ut alter coniux viat; idcirco ad ostendendam disparitatem, aliam universalioram addo responsionem, & aio, impedimenta, de quibus nos loquimur sumus, esse tantum ea, quae a iure Ecclesiastico dependent, ideoque non est mirum, post adhibitam diligentiam de tali dubio, non esse curandum; nam Ecclesia in eo casu permittit poterit contractionem illius matrimonij, cum praesumptio sit pro libertate contractionis; at impedimentum suboritur ex priori matrimonio est de iure diuino quod ab Ecclesia suppletur nequit.

Ad secundam partem sententiae respondeo, negando dubitantes de impediendo matrimonij nunquam habuisse se matrimonio copulandi; nam, ut ostendimus, in ijs casibus, in quibus possessio est pro libertate, in ipso dubitante ius refertur ad contrahendum; neque nobis officit alia ratio desumpta ex irreverentia Sacramenti, quia in eo casu procedit homo operatur contrahens; & ideo nulla inferri iniuria Sacramento. Et quoniam aliqui sunt Auctores, qui primae opinionis sanare videntur, negantes, in dubio posse matrimonium contrahi, inter quos est Sanchez *prima loc. citat.* intelligendi tamen sunt loqui de dubio speculativo, scilicet, quando resultante dubio speculativo, nulla adhuc est in facta diligentia, vel non sufficienti ad investigandum veritatem; tunc enim dubium illud speculativum trahit practicum, neque ideo contrahens mala fide procedit, & dum diligentiam non apponit, nequit petere debitum, sed tantum reddere, nisi alter coniux etiam mala fide contraxerit, dubitans eodem modo de impedimento tunc auctorem neque petere, neque reddere esse licitum, & vterque coniux totum hoc fecerit, mirum non est.

titium impedimentum in se ipsis tempore contractionis adfuisse, peccaret siue petendo, siue reddendo.

§. XII.

Ex errore existimans impedimē.
to matrimonium dirimente se
teneri, an validē contrahat?

SVM MARIVM.

- 1 Proponitur casus.
- 2 Prior sententia negat.
- 3 Posterior censet validum esse illud matrimonium.
- 4 Tertia sententia distinctione utramque conciliat.
- 5 Stabantis erret in facto, & in iure existimans impedimentum illud ex errore non dirimere, validē contrahit.
- 6 Nullo existente errore quoad ius, sed solūm quoad factum, per se loquendo, in validē contrahitur.
- 7 Obsecro de sumpta ex Baptismo ab infidelibus collato.
- 8 Diluitur.
- 9 Arguitur ex iure Canonico.
- 10 Explicatur ius.
- 11 Hastians poterit validē contrahere, si quamdam conditionalem habeat voluntatem.
- 12 Cum dubio mala fide contrahens, nequit exigere debitum, reddere tamen per se loquendo tenetur, in quibusdam verò casibus non poterit.

Rotemus casū hoc pacto. † Petrus v. g. videl. vel ex scripturis, vel ex alius inditiis pūm Catholici esse sibi in tertio, aut quarto consanguinitatis, seu affinitatis gradu coniunctum; hoc tamen ex iudicio erroneo procedat, cum in rei veritate inter ipsos nullum cognationis, aut agnationis vinculum reperitur. Querimus, an tunc tali ius hinc erroneo circa impedimentum dirimens validē prædicti matrimonium inest?

- 3 Dux sunt de re hac sententiæ. † Prima negat, camq; sequitur *Sotus in 4. dist. 39. quasi. unica art. 3. concl. 3.* ubi duo dicit; Primum affirmat, quod si mala fide contrahat, et opinantes priorem coniugem adhuc supervivente, & hoc non obstante, mutuum præstent consentium, si re vera defunctus sit ille coniugis, validum esse matrimonium, quamvis contrahentes, graviter peccent, & ob malam fidem neq; petere, neq; reddere valeant debitum. Secundō, asserit, quod si crediderit matrimonium illud non teneri, non possit illud habere veram intentionem contrahendi, atq; adeo matrimonium irritum esset; eandem opinionem tenetur *Sylva verb. matrimonium 8. quasiō 13 in fine quinta disti.* *Navarr. in sum. cap. 2. num. 56. Coniug. dist. 24. de matr. dub. 6. num. 33.* & plures

alij, quos laudat *Raphael Aversa loco infra citando.*

- 3 Secundā opinio sustinet, † validum esse tale matrimonium; ita *Petrus de defuncta de matr. quasi. 33. art. 9. dub. 2. Conarr. in decret. lib. 4. par. 2. cap. 3. §. 7. num. 2. Sanchez lib. 2. de matr. disp. 33. num. 2. Bonacina eodem tract. quasi. 2. p. 9. num. 8.* Sed Author iste in citando concludens Auctores pro hac opinione videtur asserere *Sylvest. & Navarr.* qui tamen expressè sunt in contraria sententia.

- 4 Tertia opinio † conciliat utramq; & procedit cum distinctione: nam contrahens in hoc casu bifariam se gerere poterit, primum, ut non obstante iudicio illo erroneo in facto, nempe, de existentia impedimenti, & scientia iuris irritantis tali matrimonio, adhuc absolute velit contrahere. Secundō, ut licet illam habeat creditam, & notitiam; nihilominus intentionem quandam teneat conditionalem, videlicet, si forte impedimentum illud non adesset, velle consensum præstare in matrimonium illud; hac distinctione præmissa, opinio hæc ait, si priori modo res ponatur, impossibile est, ut verè irritū sit in eūdem matrimonio; si aut posteriori modo, tunc stare poterit sufficientis consensus, atq; validum matrimonium, sic docet *Basil. Pōm. lib. 4. de matr. cap. 23. num. 2. & Aversa quasi. 1. de matr. sect. 1. Per.* Propter hæc qui nō rectè citat *Basilium* pro sententia negatiua; ut enim vidimus ipse *Basilius* cum distinctione prædicta utramque amplectitur sententiam, & hoc videtur sentire *Gotticus trac. de matr. c. 47. num. 1. Per.* contrarium tamen ponit enim hanc conditionalem, scilicet, si contra hæc insondebat, quantum in se ipsis erat, consentire. In omnibus præhabitis.

- 5 Dicendū est primō, posito errore circa factum, si error esset in iure, nempe, si quis existimaret, impedimentum illud, de quo esset error in facto, secundū ius nō dirimere, † proculdubio validū foret matrimonium, quia ad eius existentiam nihil desideratur, in re enim nullū existit impedimentū, datur enim sufficientis consensus corā Parocho, &c. & nihil aliud desit; illa tamē erronea existimatio nō tollit aliquid ex ipis, quæ ad validitatem huius contractionis requiruntur, quidquid sit de peccato, si imprudenter, & sine sufficienti ratione opinetur per cognationem, aut agnationem illam non dirimi matrimonium. Dicendum est secundō, non error in iure nō ponatur, & contrahens sciat se impedimento teneri, ut procedit præfens questū, † tunc per se, & simpliciter loquendo veriorum consensio intentionem priori loco tetulit, nempe, irritū fore matrimonium. Probatur, quia nequit voluntas esse extrinseci in obiectum, quod tamquā impossibile ab intellectu proponitur, ut euenit in præfati casu; nam supponimus, quod ille error laborans, sciat impedimentum esse tale, ut matrimonium solūm; quo pacto igitur induci potest ad validē contrahendū, & per se loquendo nūquam habet hanc intentionem, nempe, contrahendi quorūm potest, cum certō sciat, aut credit, se nihil posse.

7 Obijcies † Ethnicus, aut Hæreticus in baptismo non credens, validè potest baptizare, si facere intendat, quod Ecclesiâ facit: ergo contrahens, nihil impediens notitia illa de impedimento dirimente, poterit habere verum consensum, & valèdè contrahere.

8 Respondeo, ✚ negando consequentiam, & assigno disparitatem; nam infidelis baptizans scit facere posse id, quod ipse exeret, & intendit, nempe ablucere, & abluendo velle, quod Christianâ Ecclesiâ intendit, valor autem baptismi est omnino independentes à fide baptizantis, at in matrimonio nequit contrahens habere veram, & efficacem intentionem consentiendi matrimonio valido, cum sciat irritum, & invalidum esse, & à suo consensu validari non posse.

9 Obijcies secundo † Caput primum de sponsat. in 6. ubi Pontifex statuit ex sponsalibus irritis ratione consanguinitatis, seu alterius impedimenti, si ad fuerit consensus, oriri impedimentum publicæ honestatis: Rufus in *Clementina de consanguinitate* excômmunicatione, qui gradu prohibito scienter detenti, contrahit matrimonium; ergo supponitur dari posse consensum cum scientia impedimenti dirimentis.

10 Respondeo, ✚ non rectè ex prædictis textibus colligi intentum; nam ad primum respondeo in *cap. illo de sponsat.* non haberi quod contrahens cum scientia impedimenti inijt sponsalia; Pontifex enim independentes à tali scientia disponit ex actu illo externo induci impedimentum publicæ honestatis, cum enim appareat gradus consanguinitatis, vel affinitatis, & appareat etiam contractus sponsalium, conueniens tunc ex tali actu induci impedimentum publicæ honestatis, aliam quàm interpretationem dat Basilius, apud quem eam vide. Ad secundum ex *Clementina illa* nihil aliud colligitur, nisi quod Pontifex punire voluit factum ipsum externum; quando quis scienter cum illo impedimento contrahit, quidquid sit, an consensus fuerit efficax, aut inefficax, & fictus; nihil enim de hoc in eo textu habetur.

11 Dicendum est tertio † si fingamus in contrahente intentionem illam conditionalem, que spectando modum consuetum non habetur, tunc validum fieri matrimonium, vt alicuius *tertia opinio*, & hoc, vt reor, voluerunt *Autoribus secundæ opinionis*, si attentè eorum dicta spectentur; debuissent tamen non ita absolute loqui, sed limitatè; conclusio est certa, quia cum illa conditionalis intentio feratur in obiectum, pro vt in se se habet, & obiectum, purificet ipsam conditionem, cum verè contrahentes nullo deinceps impedimento, & habiles sint ad contrahendum, manifestè deducitur; nullumque essentialibus deficere ad valorem matrimonij.

12 Aduerto tamen † hic quod mala fide contrahens nequit debitum exigere vtiq; dum exploratari habuit veritatem; imò iu certo tibi persuadcat de impedimento neque reddere poterit

cum commissio illa ob conscientiam erroneam sit fornicaria, & intrinsecè mala; si verò solùm dubitet de impedimento, & alter coniux bona fide matrimonium inijt, tenebitur iste alius coniux, non obstantè mala fide, reddere; verùm ante bimittretra factum, vel in casu, quò alter coniux amississet exigendi ob adulterij commissum, tenebitur non reducere, stante illo dubio, cum nullum in alio coniuge ius exigendi habeatur.

§. XIII.

Nonnulla familia deciduntur.

S V M M A R I V M.

- 1 Existimans fornam, aut materiam aliquam Sacramenti accidentaliter tantam variatam, esse substantialiter diuersam, absolute, & simpliciter non conficit Sacramentum.
- 2 Secus si cum errore coniugatur voluntas conditionata conficiendi.
- 3 Si ex errore patet contractum iniustum esse usurarium, nequit iustum lucrum vi illius recipere, nisi errorem deponat.
- 4 Stante ambiguitate idem est afferendum.
- 5 Si pro vtraque parte sit probabilitas, licetè illius contractus lucrum recipitur.

Hæc sciuntione quaesiti immediate antecedentis possumus eandem opinionem in similibus docere, quorum aliqua breuiter percurram.

Dicendum est autem primo

- 1 ✚ si quis, erroneo iudicio, censat materiam, aut formam Sacramenti, accidentaliter tantum mutatam ab ea, qua Ecclesiâ vtiur, esse essentialiter differentem, atque adeò ineptam ad valorem Sacramenti, quo iudicio non obstante, materia, aut forma illa vtiur; in tali, inquam, casu idem erit afferendum, quod præcedente paragrapho terminauimus de impedimento ex errore putato in ordine ad validitatem matrimonij, videlicet absolute, & simpliciter loquendo, non posse veram, & efficacem haberi voluntatem circa id, quod impossibile existimatur; † si cum tali errore coniugatur voluntas conditionata, vt supra diximus, nempe in confessione Sacramenti dicatur, si fortisiam materia, aut forma ista sit sufficient, intentionem habeo illud conficiendi, tunc vt ibi probauimus, validè omnia sent: ponamus quoddam exemplum. Si quis v. g. falsò existimet aquam esse profluentem non esse aptam materiam ad baptismum, vel censet formam vulgari sermone expressam esse ineptam, & ignoret latinam linguam,

quam, vel ex quadam animi leuitate baptizando Regem, aut Magnatem aliquem, putet indecens esse, uti pronomine, Tu; & vano ductus pudore, dicat: baptizo Maieflatem, aut Excellentiam vestram &c. iudicans formam hanc inutilem esse ad Sacramenti valorem: in his, aut similibus euentibus irritum erit Sacramentum ex defectu intentionis requisitæ, nisi minister ipse conditionalem illam formet intentionem, vt supra declarauimus.

3 Dicendum est secundo. † In alijs materijs, E. C. in rebus ad iustitiam pertinentibus, proportionaliter iuxta exigentiam materiæ discutere debemus, vt si quis ineat contractum, quem ex conscientia erronea vsurarium iudicet, & tali conscientia perseverante; lucrum recipiat; si postea veritatem deprehendat, scilicet contractum illum vsuraria labe carere, poterit lucrum receptum sibi retinere, quamuis peccatum graue patrauerit ob conscientiam erratam lucrum recipiens.

4 Sed quid resoluendum, † si non sit certum, contractum immunem esse ab vsuraria prauitate, sed sit dubium, aut pro vtraque parte probabilitas inueniatur?

Dicendum est tertio, si res in ambiguo, seu in dubio præse sumpto versetur, † non posse à Titio v. g. qui contractum inijt cum Sorte, lucrum, conscientia erronea persistente, à Sorte exigere, illudque receptum retinere, quamuis depofuerit conscientiam erroneam certam, quæ prius certo iudicabat, contractum illum esse iniustum, aut vsurarium: probatur conclusio, quia ad id post hanc conscientiam attrigendus est Titius, ad quod tenebatur, sitalis conscientia non præcessisset; ea non præcedente, obligabatur, si res erat dubia, talem contractum non inire, & lucrum vi illius non exigere, ergo etiam & postea, in tali enim dubio fauendum potius erat Sorti, qui suam pecuniam possidebat, & non erat cogendus soluere lucrum, ad quod certo soluendum non tenebatur.

Dicendum est quarto. Si res pro vtraque parte sit probabilis, † posse à Titio lucrum illud, prius receptum, retineri. Conclusio probatur, quia sicuti ante receptionem

lucri, stante probabilitate poterat petere, & exigere lucrum; ita etiam idem lucrum acceptum poterit

retinere, nullum præstante impedimentum conscientia illa erronea, quæ præcessit, & postea desijt.

§. XIV.

Dubietas, an Titius sit necne à legitimo, an potius adultero parente procreatus, num matrimonium inter ipsum Titium, & adulteri consanguineam prohibeat?

SVM MARIVM.

- 1 Casus, de quo Author fuit consultus, proponitur.
- 2 Prima sententia censet pro illegitima natiuitate.
- 3 Illius videri filium, cuius similitudinem proles gerit.
- 4 Pro legitima conditione decidit Author.
- 5 Matrimonium licet sit quid facti, & probandum, presumitur tamen in fauorem filiorum.
- 6 Similitudo in effigie fallax est coniectura.
- 7 In tali dubio poterit Titius matrimonium cum Catharina, adulteri consanguinea, contrahere.
- 8 Periculum fornicationis in tali matrimonio sufficit formaliter vitare.
- 9 Obiectione ex regulis iuris vrgetur contra principalem conclusionem.
- 10 Diluitur obiectione per aliam iuris regulam efficaciorum.
- 11 Questum proponitur.
- 12 In casu proposito opus probandi subiectionem filij, transfunditur in patrem.
- 13 Secus si constaret Titium ex legitimo matrimonio genitum.
- 14 Cessat presumptio in fauorem filiorum inducta cum redundat in eorumdem damnatum.

Hæc abatur de Titij natiuitate, fuit nec ne legitima, an illegitima, & hoc, quia cum Berta ipsius Titij genitrix rem habuerit cum Sorte, tempore, quo matrimonium extabat inter ipsam Bertam, & Caium, conceptus, & tandem genitus fuit Titius, qui iam ætate prouectus, duere volens in vxorẽ Catharinam consanguineam Sortis in secundo gradu, sũborta fuit dubitatio de impedimento dirimente, quod reperiretur, si re vera Titius filius esset Sortis adulteri; ideoque prudens Parochus, huius negotij non ignarus, merito dubitauit, num stante ambiguitate prædicta, matrimonium hoc licite contrahi posset, & quid ego sentirem, petijt à me; casum verò diligenti inquisitione expendens, censui in tali incert.

incertitudine, ad coniecturas, & iuris præsumptiones esse recurrendum; proinde interrogavi Parochum de nonnullis circumstantiis, quæ sufficientem fundare possent præsumptionem pro vna, aut altera parte, videlicet, an Caius maritus Bertæ eo tempore, quo aduulcerium patratum fuit, simul cum Bertæ vxore commoratus fuerit, an aliqua infirmitate detentus, aliquod impedimentum haberet ad vltim matrimonium; responsa ad interrogationes fauorabilia sanè fuerunt pro legitima Titii natiuitate; nam Caius, & commorabatur tunc temporis cū propria vxore, & expeditus erat ad vltim matrimonium; postremò vt integrum, quantum fieri poterat, notitiam haberem, postulauit, an Titius effugium, seu similitudinem alterius ex illis duobus, nempe, Sortis, & Caii præterret, responsum fuit magis Sortis adulteri, quam Caii. Hic fuit casus ad me delatus, cuiusque decisio ab illo Parocho expectabatur, & post diligens examen de Authorum placitis, duas reperi sententias.

2. Prima enim ait, Titium in tali ambiguitate f. illegitimum præsumendum esse potius, quam legitimum; pro hac opinione citatur *Barol. c. cl. 42. lib. 1. Natta conclus. 473. num. 32. Couar. in 4. de cr. 2. par. capitul. 8. §. 3. numero 1. & alij quorum fundamētalis ratio est, matrimonium, seu eius vltim esse quid facti, atque adeo probandum, & non præsumendum, vt in hac de-
3. *Jeep. cap. 1. & ostendimus; f. hoc confirmari efficacius potest in prædicti casu: nam vniquisque illius præsumitur filius, cuius similitudinem gerit, vt ex multis probat Mascard. conclus. 793. num. 1. ut, vt dictum est, Titius effugium adulteri præfertur; ergo eius filius præsumitur, & consanguineus Catharinæ, & per consequens cum extaret inter vtrumque diplomens impedimentum, illicitè, & nulliter matrimonium contraherent.**

4. Sed his minimè obstantibus, f. censui in fauorem Titii casum esse decidendum; duo autem sunt aperienda, primo num, in prædictis circumstantiis Titius præsumendus sit potius genitus à Caio legitimo patre, quam à Sorte adultero; secundo, hoc dato, num præsumptio ista sit sufficientis ad cohonestandum matrimonium, de cuius valore ambigitur.

Circa primum iudico, præsumptionem esse pro legitimis Titii naturalibus; sic *Baldus consil. 74 & 473. lib. 3. Beronius consil. 109. num. 58. Socina. sen. conclus. 23. num. 19. lib. 1. Paletus de spur. & nqb. cap. 6. num. 3. Menoch. de arb. li. 2. c. 1. prima cas. 89. per totum, & de præsumpt. li. 6. præsumpt. 54. num. 20. Mascardus conclus. cit. num. 7. Angelus in sum. verb. Filius num. 18. Sylvest. cod. verb. quæst. 11. Azor. tom. 1. lib. 2. cap. 9. quæst. 7. Vasquez in p. 2. disp. 66. cap. 8. Merolla in disput. moral. theol. tom. 1. disput. 3. cap. 3. concl. 19. ad num. 258. & 266. & alij apud ipsum. Probari potest sententia hæc vtroque iure, ciuili, & canonico; nam in L. Filius ff. de us, qui sunt sui, vel alieni id clarè statuitur, & colligitur etiam ex Cap. Accedens de purg. cau.*

vbi Pontifex decreuit, cum, qui ad sacros ordines promoueri optabat, esset illegitimitas imputabatur, si fama, & rumor de illegitimis natalibus existeret, non esse promouendum, nisi prius oppositum probaret; igitur voluit Pontifex significare, quod cessante tali fama, & rumore, non erat necessaria alia probatio, quia in dubio legitimus foret præsumendus: Ratio autem pro hac sententia, est, quia in ambiguo nemo est damniandus, ideò habetur regula iuris in sexto nempe cum iura partium sunt obscura, reo potius standum, quam actori; igitur cum incertitudo habeatur, an Titius sit ex legitimo, vel illegitimo coitu procreatus, præsumi debet ex legitimo.

5. Ad fundamentum autem contrariæ sententiæ f. respondeo; quamuis matrimonium si quid facti, atque adeo probandum, & non præsumendum, nihilominus in ordine ad filios, & iura illud præsumunt, vt ex Cap. Lator. qui filij sunt leg. determinat ibi *Panormit. num. 6.* dicens, quod licet clandestinè contrahentes coniuges nequam præsumi debeant, respectu tamen filiorum coniuges præsumuntur; quod dictum tanquam notabile ponit *Author iste*, ex quo inferit, progenitum ex matulo, & femina simul habitantibus præsumi debere ex legitimo matrimonio genitum; eandem opinioem docet *Menoch. præsumpt. cit. num. 25. & alij apud ipsum.*

6. Ad confirmationem respondeo, coniecturam illam ex similitudine, f. fallacem esse, & per ipsam non cuius præsumptionem; quia mitior nostra sententia; nam similitudo ex alij causis haberi poterit, ideò aliqualem tantum suspensionem gignit, vt determinat *Alciatus de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 73. in fine, Parisius consil. 10. num. 39. & 103. vol. 2. Menoch. de arbit. cas. cit. num. 202. Mascard. conclus. cit. à num. 8. & alij, & insignis est textus in L. Quæret aliquis de verb. signif. vbi enarratur, monstrum genitum fuisse à quadam muliere, præterferens figuram non humanam, sed ferinam, & dubium erat, an mulier rem habuisset nec ne cum fera aliqua, sed iurisonfultus determinauit, non esse mulieris, & parentibus imputandū, quia casu accidere potuerit; quod *Glof. claritū exponens Ver. Fataliter*, ait contigisse ex eo, quod mulier cum homine rem habens, cogitauerit de aliquo animali, cuius effigiem gerebat proles.*

7. Circa secundum punctum dicendū puto, Titium, si nihil aliud obstat, f. posse licitè contrahere cum Catharina, eamque in vxorem ducere; conclusionem hanc sub his formalibus terminis, quamuis apud Autores inuenire minimè potuerim; nihilominus ex eorum doctrina, illam, ni fallor, aperitè deduco; in casu enim prædicto decidentes in fauorem legitimis natalibus manifestè asserunt, in tali dubio posse à filio capi hereditatem; Patris legitimi, sic *Vasquez l. c. & etiam posse promoueri ad ordines nulla petita dispensatione, & ad alias dignitates siue laicas, siue Ecclesiasticas, quæ in promouenda.*

movendo aliquem, in eo legitimos natales postulant, sic asserit *Merolla*, ut supra, num. 263. & 274. & alij. Si igitur Titius secundum iura habendus est in causa prædicta tanquam legitimus, & habilis existimatur ad munera, & dignitates, erit etiam habilis ad contrahendum matrimonium cum consanguineis adulterij, & nullam in hoc video disparitatis rationem; conclusio tamen hæc limitatione procedit, nisi fama, & rumor de illegitimis natalibus Titij extaret, tunc enim ut animadvertitur in cap. *Lator. cit.* esset ab ipso Titio legitimo natiuitas probanda, aliter non posset haberi, ut legitimus.

8 Necque in contrahendum obijci potest periculum fornicationis, si ea re sit impedimentum consanguinitatis inter ipsos contrahendos; nã & si materialiter loquendo, periculum non videtur, satis erit, illud formaliter, & prudenter removere, prædictæ fornicationem deponendo.

9 Sed contra prædicta obijciunt, quod duas regulas iuris canonici, nempe in dubio tutiorẽ partem esse eligendam, & in dubijs meliorem esse conditionem possidentis; igitur Titius in casu posito deberet tutiorem partem eligere, neque capere hæreditatem in præiudicium aliorum filiorum Caii, qui certò sunt legitimi.

10 Respondeo, quod duabus illis regulis preferendam esse regulam maioris momenti, causantis efficaciorẽ presumptionem, nempe in obsecris reo potius laudandum &c. Sic docet *Vasquez ibidem*; efficacius autem obligat non, neque tanquam illegitimum, & infamem damnum, nisi id constet, quomodo sit electio tutioris opinionis, & possessio, quam alter habet.

11 Quæres, occasione arrepta ex doctrina à nobis tradita, si controvèrsia laborari inter, Caium Patrem, & Titium, de quo est dubitatio, an sit nec ne legitimus, & Caius asserat, Titium sub ipsius Caii manere potestate, neget verò Titius, quæres, inquam, cui nam ex illis incumbat onus probandi, Cajo subiectionem, an Titio exemptionem?

12 Respondeo, aliquos sustinuisse quod in casu posito onus probandi incumbere Titio filio; quia Caius Pater pro se habet presumptionem iuris; ut enim diximus, Titius tanquam legitimus est censendus; propterea existimari etiam debet subiectus potestati Caii, qui eius parens præsumitur. Sed melius cum aliis est dicendum, onus probandi in casu posito spectare ad Patrem, qui asserit; sic *Menoch. lib. 6. præf. 35. num. 14; Merolla loc. cit. num. 260.* Probatur, quia pro ipso filio habetur presumpcio, quæ in primævo nature statu fundatur; à natura enim homines habent, liberos nasci, ut statuitur per *L. Manumiss. ff. de inst. & iur. subiecti autem sunt patri potestati iure positio per matrimonium, quod cum sit quid facti, non præsumitur, ut auctoritate quorundam ostendit *Menoch. præsumpt. illa num. 24.* Secus si autem dicendum foret, si constaret, Titium ex legitimo parente prægenitum fuisse, eiusque Patrem vivere, & ambigereur de subiectione, aut liberatione Ti-*

tij à patria potestate; tunc enim præsumptio esset pro Patre, & Titio incumberet onus probandi liberationem, ut diximus, cum supra cap. 1. §. 18. ageremus de dubio voti emissi ante, vel post pubertatem, in ordine ad potestatem dominatiam irritandi, quam habet Pater.

14 Ad fundamentum contrariæ opinionis respondeo, presumptionem illam, per quam, ut diximus in dubio filium habendum esse ut legitimum, & non progenitum ex illicito coitu, esse in favorem ipsius filij, non ipsius Patris, & ideo cessat quoties in eius damnus redundat, quo ad Patrem verò potius præsumitur illicitus, quam honestus concubitus, ut advertit *Menoch. præsumpt. cit. num. 17. ex cap. Alter 30. quæst. 3.* quod intelligendum est, quando clam sunt coniuncti, ut notat *Glof. in cap. Lator. cit. Per. (Probare legitime)* explicans textum prædicti capitis, *Alter*. Ceterum determinare, num sit hic, & nunc præsumendum pro matrimonio, an verò pro illicita coniunctione, multa essent examinanda, quæ ad præsens quæsitum minimè pertinet; videndus est *Menoch. lib. 3. præsumpt. prima, & alij de hæc tractantes.*

DISCEPTATIO VII.

De conscientia scrupulosa.

DE Natura, causis, effectibus, & remedijs ad hunc perniciosum animi morbum extirpandum; multa scripserunt Auctores, ut *S. Antonius par. 1. tit. 3. cap. 10. §. 9. Gerson. Alphab. 69. litt. P. Q. & in tract. de diversitatibus. Duab. Alphab. 70. litt. Q. & alibi Corduba lib. 3. quæst. 11. 14. Rodriguez in qq. regul. tom. 1. quæst. 66. & Reginaldus de prudentia Confessarij lib. 2. cap. 4. p. 10. 11. & ex summissis Sylæ Cateran. Ar. mil. Tabien. Verb. scrupulus, aut verb. scrupulosus ex Scholasticis in p. 2. S. Thom. quæst. 19. & novissime Bressorum lib. 6. de consc. per totum. Nos autem in hac disceptatione, ex quæ riora, & maioris videbantur momenti, seligimus, omitendo reliqua, quæ apud laudatos Auctores, & alios legi poterant.*

CAPVT I.

Definitur scrupulus secundum Nomen, & Realitatem.

SVMMARIVM.

1 *Scrupulus derivatur à serpo, & brevem lapillum significat.*

Rea-

- 2 Realiter loquendo, scrupulus est motus animi ex leuibus motiuis ad conscientiam pertinens.
- 3 Opinio procedens ex leuibus, si eximit ab obligatione, non appellatur scrupulus.
- 4 Motiua, ex quibus gignitur scrupulus, secundum se sunt leuia, & possent ad scrupuloso depelli.
- 5 Motus animi, in quo scrupulus consistit, solet appellari Vacillatio cum formidine &c.
- 6 Nuncupatur etiam Remorsus conscientie.
- 7 Alij dicunt esse suspicionem quandam.
- 8 Alij vero aiunt esse apponetiam.
- 9 Recte hi omnes loquuntur, Sumentes scrupulum in tota eius latitudine.
- 10 Scrupulus largi acceptus in omni intellectus operatione reperiri potest.
- 11 Laudatur Pater Nostr Ignotius ob libellum ab ipso editum exercituum spirituum.
- 12 Scrupulosi communiter non eliciunt determinatum iudicium erroneum, sed suspensi manent.
- 13 Conscientia erronea importat determinatum iudicium.
- 14 Scrupulus proprie est ille animi motus, ex quo appetitur timor, & tristitia oriuntur, quae passiones ex conscientia erronea non resuscitant.
- 15 Scrupulosus dicit frequentiam, vel in pluribus materijs, vel in vna, aut altera.

Ntequam veram, realemque scrupuli, & conscientie scrupulose definitionem tradamus, eius Etymologia aperienda est, & ea, quam Doctores communiter assignare conueuerunt.

Dico primo, scrupulum, vocis significationem attendamus, & esse nomen diminutiuum a serupo, & quamuis utraque vox lapillum tactu asperum importet; nihilominus scrupulus est lapillus breuior in calceo latens, & in pede dolorem causans a serupo, seu scrupulo derivatur scrupulosus, seu scrupulosus; ille nimirum cui praedictus abundat lapillis: Verom tamen nomen hoc antiquissima translatione vsurpatum fuit ad significandam molestiam, seu anxietate quamdam animi subortam ex apprehensione, aut existimatione, qua homo excitatur ad apprehendum, vel ad iudicandum aliquod esse peccatum, aut aliqua detineri obligatione, cum non sit ita; & hec pro huius vocis etymologia sufficient.

Dico secundo, scrupulosum secundum realitatem sic definiti posse. Est quidam animi motus ex leuibus motiuis procedens, per quem ad aliquid secundum conscientiam obligari apprehendimus, aut iudicamus. Definitionem hinc esse recte traditam ostendi potest per singulas eius particulas discurrendo. Dicitur ergo primo (esse motus ani-

mi) loco generis, quia hoc est commune omnibus conscientie actibus. Secundo additur (ex leuibus motiuis), per quas particulas scrupulus incipit distingui ab alijs actibus; seceratur enim a conscientia recta, & certa, scilicet etiam a probabili, & opinatiua; nam ille tantum solidus, & non leuibus motiuis. Tertio dicitur esse motus (quo apprehendimus vel iudicamus nos ad aliquid obligari secundum conscientiam) & per has particulas distinguitur scrupulus ab alijs motibus animi ad conscientiam non pertinentibus, etiam si cauentur ex leuibus argumentis, possumus enim moueri apprehendendo; aut iudicando rem aliquam, ita, vel non, ita esse, & hoc ex debilibus coniecturis, & si res illa non pertineat ad forum anime, apprehensio, seu iudicium illud non solet a nobis scrupulo appellari, verbi gratia, si quis apprehendat, aut existimet Petrum mortuum fuisse, & non moueatur nisi ex debili inditio, iste talis proprie loquendo non dicitur habere scrupulum de morte Petri, & sic de alijs similibus ad conscientiam minime pertinentibus. Rursus per eadem particulas distinguitur scrupulus, seu conscientia scrupulosa, ab illa conscientia erronea, quae dicitur eximendo ab obligatione secundum forum anime, nam si dicitur obligando, & procederet ex debilibus motiuis, tunc comprehenderetur sub scrupulo, seu conscientia scrupulosa. Ex his ergo colligimus definitionem hanc esse conuenienter traditam, & adgnatam cum conueniat omni definito, illi que secundum leges recte definitionis ab omni alio seungatur.

Sed contra definitionem hanc urgetur quis posset, primo probando conuenire alteri, videtur enim adaptari posse opinionem, quae est parum probabilis, qualis est ea, quae procedit ex frivolis rationibus; proinde non reciprocari cum definito, nempe cum scrupulo.

3 Respondeo si talis opinio eximeret nos ab obligatione, tunc non posse illi congruere totam, & integram definitionem, per quam diximus hanc animi motum, qui est scrupulus, non esse quemcumque motum procedentem ex leuibus, sed na, ut dicitur obligando nos ad aliquid; proinde si opinio ita parum probabilis, diceret obligando, rationem scrupuli haberet.

Secundo sic obijcitur, cum dicitur scrupulus esse ex leuibus motiuis, vel intelligitur ex leuibus, quae ita in re veritate sint, licet non sint, ita tamen apprehendantur ab eo, qui scrupulo laborat, si primum eligatur nihil dicitur peculiariter conueniens scrupulo; quae parum refert, motua secus dum te esse leuia, si hic, & nunc tamquam grauiam apprehendantur, apprehensio autem haec, quamuis speculatiue sit falsa, poterit practice esse vera, & prudens; atque adeo per hoc non haberemus distinctiuum inter conscientiam scrupulosam, & alias conscientie speciemnam prudens apprehensio poterit

verit causerit conscientiam rectam, & certam: si vero secundum membrum eligitur, nempe motiva esse levia in apprehensione, tunc scrupulus statim cessabit, quia intellectus apprehendens debilitas est rationum, continuo agnoscerit apprehensionem illam vanam esse, & sic non dicereur homo scrupulo laborare.

4 Respondeo, motiva levia, ex quibus scrupulus gignitur, dicuntur a nobis levia, quia penitentiis omnibus ita sunt in se ipsa, & possunt a scrupuloso levia existimari, si eius intellectus morbo scrupulorum oppressus non impediretur ad rectum eorumdem motiuorum examen faciendum; tale autem impedimentum posset ab ipso scrupuloso tolli, si illud vellet aliquo conatu expellere, scrupulis resistendo, sed sæpe tardio affectus animo deijcitur.

Dico tertio non eodem modo ab Authoribus explicari motu illum animi, in quo asserimus scrupulum consistere, eorum autem dicta cum sint diversa, placet breviter referre, ut quid tandem probabilius mihi videbitur, aperiam, & exordium sumo à S. Antonino, qui par. 1. tit. 3. c. 10. §. 9. docet prædictum animi motum quædam quædam vacillationem cum formidine, ea debilibus coniecturis, additque à quibusdam appellari conscientiam erroneam, ab aliis timorē conscientiz, ab aliis denique pusillanimitatem, sic S. Antoninus.

6 Alii vero declarant scrupulum per remotum conscientiz, qui est talis cognitio, ut animus veluti pungat, ita Salas tract. 8. sect. 29. titulo.

7 Alii dicunt esse suspensionem, seu mentis dubitationem, quæ aut ex illatione, sic Pasquez p. 2. disput. 67. cap. 2. num. 8. quem loquendi modum plura admittunt, ut Sanchez liber secundo de matrimonio disputatio. 41. numero 2. in fine, & libro primo in decalog. capit. no. no numero 2. Azorius part. 1. libro. 3. capit. 20. questione 1. Fillicius tractatu 21. capit. 4. numero 177. Baldelli tomo 1. disputatio. 18. numero 2. Castropalaus tomo primo tractat. primo disputat. 4. p. 1. denique alij asserunt quædam apparentiam, nempe apprehensionem quamdam, sic Navarrus in capit. si quis autem de penitentia distinctione septima & in manuali capit. vigesimo septimo numero 379. Reginaldus in praxi libro decimo tertio numero 271. Hæc autem sunt attributa, quibus describere consueverunt Authores hunc animi motum, quem scrupulum appellamus; & rectè ita loquatur, quod si scrupulus in tota sua latitudine, & secundum eius proprietates, & affectus sumamus, plures enim ex allatis descriptionibus procedit a posteriori per passionem, & non sunt essentialia. Quid autem de tali animi motu probabilius sit amplectendum, mox manifestabimus.

8 Dico quarto, motum prædictum, in quo scrupulus posuimus, si scrupulus ipse largè accipiat, consistere posse tum in prima, tum in secunda operatione late lectus, videlicet tum in pura, & simplici apprehensione, tum in assensu, & iudi-

cio. Conclusio duas continet partes, quartum prima asserens in utraque intellectus operatione scrupulum inveniri posse, probatur primo ex consensu Authorum, quos supra laudavimus, explicitantium ipsum scrupulum non tantum per apprehensionem, verum etiam per exitimationem, quæ est secunda intellectus operatio. Probatur secundo ratione: quia iudicium procedens ex levis motu, nisi sit falsum, & animus affligat timorem causans, non video cur nequeat scrupulus aliquo modo appellari. Secunda vero pars scilicet, iudicium esse scrupulum late sumptum docet Breyers capit. citat. numero quinto quod & probatur primo auctoritate Sancti Nostri Patris Ignatii, qui in aureo illo exercitiorum spiritualium bello, apponens in fine quædam notata digna pro scrupula dignoscendis, in primo notando advertit scrupulum in iudicio consistentem potius esse appellandum iudicium erroneum, quam scrupulum, & in 2. & 3. notando ait tale iudicium improprie esse scrupulum. Argumentum autem huius diversitatis inter apprehensionem, & iudicium, quatenus habere possunt rationem scrupuli, non ita facile invenio; & ideo ne conandum de voce, ex præi mihi videtur discrimen deduci, tum non communiter scrupulosi, cum his molestus vexantur, non solent determinari iudicium ferre, sed tantum retinere intellectum hinc inde suspensum, & titubantem de re, circa quam versatur ille animi motus formidolosus, & ex tali suspensione, & vacillatione in appetitu, nempe in volutate, resultat solent angustii, timores &c. at quando metus iste pergit ad secundam operationem, nimirum ad iudicium, tunc transit ad aliam speciem conscientiz, quæ reliquis deterior est, ideoque non scrupulus, sed conscientia erronea erit vocanda; & licet ratio hæc non sit adeo efficax, ut cogat ad asserendum, prædictum iudicium late, seu improprie, non autem stricte, seu proprie, esse scrupulum appellandum; atque adeo diversitas assignata, ut insufficientia ad fundandam speciem aliam conscientiz, repelli possit; nihilominus cum in moralibus non sit inquirenda rigorosa diversitas proveniens ex ipsamet natura, sicut in rebus physicis; satis erit diversitatem hæc iudicare in modo operandi humano, & consuetudo: ideoque cum scrupulosi ferè semper abstineant ab iudicando, cum scrupulis angustiantur, congruenter dicimus per iudicium erroneum determinatum, & definitum constitui speciem conscientiz moraliter diversam à conscientia scrupulosa, & merito non totum genus moris, cum fundatur in modo operandi humano, ab eodem diversificari debet secundum speciem etiam in genere moris. Dicimus ergo modum operandi, in quo scrupulus proprie dicitur à nobis poni, notabiliter differens à modo operandi, in quo sita est ratio conscientiz erroneæ, constituit aliam speciem moralem, proinde convenienter sustinemus conscientiam erroneam improprie, & late esse scrupulum,

Sed instabis quare potius è contrario non dicamus iudicium istud erroneè esse propriè scrupulù; apprehensionem vero in propriè?

14 **R**espondeo ¶ esse maiorem, quia scrupulus ut sic, iuxta communem hominum existimationem, ex qua maior ista ratio, & diversitas in tanta procul dubio est defumenda, est ille motus animi, ex quo oriuntur in appetitu: timor, tristitia, angustia &c. quæ quidè passionem ex mentis vacillatione gigni consequuntur, quæ est tunc in intellectu a apprehensione, contra vero ex iudicio determinato nõ soleni in hac materia passionem illè in appetitu generant; nam iudicium definitivum, & timor de eadem prout remissionem compatiantur, nequè pariter tristitia, & angustia, vel eam est iudicium erroneum de peccato futuro vitando, & tunc si tali laborans iudicio sit rectè conscientie operabitur contra tale iudicium, & per consequens non est cur se angustietur; si verò operabitur, potius erit lassè, quam stricte, & scrupulosa conscientie; si verò de actione præterita erit iudicium, non videtur aliud morium, tristitia, nisi de offensa Dei, de gratia desperata &c. talis autem tristitia non est illa, de qua loquimur, nam hæc bona, & laudabilis est, illa vero non laudabilis nam spiritus tristis exsiccat ossa, profert *saltem. prover. 17.* nempe virtutum vigorem. Manet igitur ex dictis scrupulù propriè dictum esse illum animi motum, ex quo passionem dicitur resistant, & talis est sola animi suspensio, & vacillatio, que in prima operatione, seu simplici intellectu operatione consistit.

Dico quinto conscientiam scrupulosam in habitu, seu hominem scrupulosum cum esse appellandum, ¶ qui frequenter has apprehensiones, & molestias patitur, siue in pluribus, siue in vna, aut altera materia, non autem illum, qui raro scrupulis laborat, nam denominatio ista, ut patet de alijs similibus, cessare debet ab actibus iteratis, non à raro evenientibus; aliter sequeretur omnes si leites scrupulosos esse appellandos, nemo enim ex illis reperitur, qui aliquando aliquo scrupulo non laboreat, scrupulosus igitur vocari debet, qui sæpè in his perplexitate labitur.

C A P V T II.

Quos actus scrupulus inuoluat, & utrum ad solum intellectum pertineat.

S V M M A R I V M.

1. *Scrupulus plures importat actus.*
2. *Principalis in actu intellectus consistit.*
3. *Complectur pluribus intellectus actibus.*
4. *Timor siue in recto, siue in obliquo importatur à scrupulo.*
5. *Scrupulus, tum ad intellectum, tum ad voluntatem, spectat.*

15 **D**e definitione tradita colligemus in scrupulo, seu conscientia scrupulosa actus ¶ non vnicum, sed plures includi actus, quos in præsentia capite, ad eius maiorem notitiam, capillare oportet, & pariter declarare, an scrupulus ipse complecti accipitur, ad aliquam aliam potentiam præter intellectum, & cetera.

16 **A** certioribus autem exordiendo, dico primo esse manifestum, & absque controversia ¶ scrupulum principaliter consistere in actu intellectus, ut enim apprehensio, seu existimatio quædam, ut in assignanda eius definitione vidimus, ex vi eiusdem apprehensionis, seu iudicij alii causatur actus, nempe molestia, & timor, ideo non erit ab re explicare, quo pacto actus isti se habeant in ordine ad scrupulum, videlicet per se, an vero per accidens, tanquam essentialia, aut tanquam connotata.

Dico secundo scrupulum propriè loquendo ¶ non completi per vnicum dumtaxat actum intellectus, sed per plures. Cõbitio tibi his explicis terminis à sermone exagitant, quantum ipse videre potui; licet ex ijs, quæ Authores tradant de conscientia scrupulosa loquens, necessarium sit de ducendum; nam S. Antonius *Sillo. 9.* declarat quid sit scrupulus, ait est *vacillatione quædam cum formidine* &c. ponit ergo duos actus veluti scrupulum integrantes, nempe vacillationem, & formidinem similiter *Coradua libro 3. quæstion. tertia paragrafo (Scrupulus)* inquirens eius naturam, postquam dixit esse motum quem in intellectu exprimitur in hæc per formidinem, & ideo *S. Ad supradicta omnia* notat quod quæsto magis est de formidine ista, tanto minus de assensu secum compatitur, & è consuetudo, quanto minus de formidine, tanto magis est de assensu; intellige de assensu scrupulus opposito. Nonnulli autem exponunt scrupulum esse pusillanimitatem quantum animi, ut refert S. Antonius *l.c. & Coradua quæst. 13. eiusdem libri ex Gersono*, loquens de modis generalibus, quibus deponibus sit scrupulus, plures admittit actus. Et hoc etiam docet *Bresserius lib. 6. de cons. c. 1. num. 2.* cum ait scrupulum propriè, & stricte sumptum consistere in apprehensione peccati, quatenus habet à iudicium, & in voluntate excusata, de eodem peccato; formidinem. Si autem quis querat ¶ virum timor iste in recto, an vero in obliquo importetur à scrupulo, non erit cum illo animis contendendum, cum enim parum vtilis controversia, potius speculativa, quam practica, satis autem nobis erit vtrumque actus importari à scrupulo, videlicet, & apprehensionem, seu existimationem in intellectu, & formidinem in voluntate; cum formidine autem hac, seu timore, qui causatur ex apprehensione mali, nempe offensa contra Deum gehennæ, &c. concurrere etiam solent alij actus, scilicet perturbatio, tristitia quæ diminuit animi vigorem magis, aut miris, secundum maiorem, aut minorem formidinem, & intentionem, aut in-

excusantur tamen ita operantes, quia inuincibili ignorantia laborant; igitur ignorantia potius iuuat ad scrupulos fugiendos, quam ad illos excitandos.

7 Respondo à nobis † non negari interdum posse per accidens in viris doctis scrupulos aliquos insurgere, qui non excitarentur, si in talibus hominibus inscitia reperiretur; hoc tamē est valde per accidens, nam in sapientibus, si alioquin ob alias causas, scrupulorum morbo minimè laborent, non solent inueniri scrupuli; sed potiùs rationes dubitandi cum fundamento in re, à quibus facillimè se expediunt, eas, beneficio doctrinæ, quæ calenti, dissoluentes, & si à seipsis id facere formidant, aliorum sapientum consilium adhibent, & sic quieti. † Ignorantia vero est causa, ut scrupuli irrationabiles frequenter insurgant, à quibus liberi viri docti inueniuntur. Enumeratur etiam inter causas intrinsecas spirituales superbia, † & inordinatus sui ipsius amor: homo enim superbus, ita proprio iudicio confidit, vt intellectu nolit aliorum consilio submittere, & ex hac nimia sui iudicio fiducia Oritur negligentia recurrendi ad Deum, vt mediis orationibus, & aliis operibus piis, quibus Deus sæpè moueretur ad intellectum illustrandū, vt scrupuli ambigerentur, solet igitur Deus homines ita superbos punire, eos scrupulis affligendo, vt cognoscāt propriam vilitatem. † Rursus inordinatus amor est causa, vt homo nimia sollicitudine non curet vitare omnes, quacūvis leuissimas, culpas, à quibus in hac vita nemo omnino liber esse potest: Præterea, vt inordinatè curet media extraordinaria, putans veluti interpretatiuè se posse sua industria perficere ea, quæ ad salutem spectant, & ideo non recurrit, vt debet ad cælestem Medicum, neq; humilitate se eadem subijcit, neq; adhibet remedia, quæ à prudentibus, & spiritualibus proponuntur, & per consequens nolens ambulare in via Domini, modo consueto, & ordinario, in penam à Deo scrupulorum molestiis punitur.

11 Causæ autem corporales extrinsecæ cōcurrunt etiam ad scrupulos gignendos, † inter has autem causas potissima est continua familiaritas cum similibus personis, nempe, cū scrupulosi; ex consorcio enim talium excitantur phantasmata scrupulorum, & intensius in anima firmantur, Rursus est etiam alia causa, † scilicet, † lectio librorum de casibus conscientie tractantium, nam aliqui iudicio practico, non valentes discernere moralem illam doctrinam, in libris contentam, sæpe sæpius varijs se implicat scrupulis: Demum poterit aliquo modo ad causas externas reuocari † austeritas vitæ, quæ immoderatis ieiunijs, alijsq; corporis austeritatibus complexionem, & temperamentum capitis lædit, ex tali enim læsione causatur tristitia, melancholia, quæ omnes sūt scrupulorum fomenta, sed hæc vltima causa, nempe, austeritas vitæ enumerari † potest inter causas internas; nam ipsa non immediate causat scrupulum, sed mediā læsione capitis, &

complexionis, vt dictū est, igitur vtriusq; causa genus participare videtur, proinde est partim externa, partim interna. Deniq; deueniēdo ad causas extrinsecas, aio duas esse, † nempe, Dæmonium, & Deum O. M. nam & si Dæmon potestate agendi directè in nostrum intellectum, & voluntatem careat, nihilominus poterit indirectè has potentias in mutare medijs humoribus, & phantasmatis ab ipsomet commotis, vt notat Sanctus Antoninus loc. cit. Nam obtenebrando intellectum vt melancholici humoris impedit, ne idē intellectus sit expeditus ad se applicandum, & ad ea consideranda, quibus possit scrupulos dissoluere, & sic scrupulorum phantasmatis vtens, varijs in intellectu causantur scrupuli; finis autem, quo ipse communis hostis ducitur, est possimus, intēdit enim vltimū hominū perditionem, ideoque conatur inducere hominem in tædium spiritualis vitæ, vt eam, vel omnino deserat, vel remissè in eadem incedat.

Deus autem plenum habens dominium poterit etiam directè agere in intellectum, & voluntatem creatam, scrupulos vero ingerit, aut in penam peccatorum præteritorum, vt homo potius in hac vita, quam in alia multetur, aut ipsis scrupulis perturbatus à peccatis se abstinere, aut deniq; in tolerandis scrupulorum molestijs, varias virtutum actiones: exercens maioribus mēitis, & gratiæ augmento in dies proficiatur.

De hac autem materia diuersi legi possunt; qui eam diligenter per tractant, vt B. Laurentius Iustinianus de discipl. Monast. cap. 12. & 16, S. Bernard. Epist. 32. Gerjon dar. 3. tract. de pusillanimitate. Iacobus Alvarez de vita spirituali, tom. 2. lib. 1. par. 3. cap. 12. Bernardinus Rosignolus de Christi. perfect. lib. 1. ca. 18. & Summistæ verb. scrupulis.

CAPVT IV.

An Scrupulus sit deponendus vt honesta sequatur actio.

SVMMARIVM.

- 1 Proponitur difficultas num honesta operatio requirit, vt scrupulus deponatur.
- 2 Aliqui partem aieniem iustitiam.
- 3 Alij id negant.
- 4 Proponuntur duo scrupulorum genera.
- 5 Scrupulus in simplici mentis apprehensione consistens non est necessariò deponendus.
- 6 Interdum tenemur agere contra scrupulum.
- 7 Scrupulus in iudicio erroneo consistens, est deponendus, vt honestè contra illum operemur.

- 8 In aliquo casu licita erit operatio, etiam non deposito iudicio erroneo, si aliud iudicium rectum simul habeatur.
- 9 Ista duo iudicia speculative sunt contraria, & nihil de praxi distant.
- 10 Si duo illa iudicia sint ita aequalia, ut impediant conscientiam formari, non erit honesta operatio, nisi prius erroneum iudicium deponatur.
- 11 Soluitur primum argumentum, explicando Canones.
- 12 Scrupulus non semper tollit iudicium rectum

1 Ntequam descendamus ad remedia pro abiciendis scrupulis in particularibus materijs, nō erit ab re si modum aperimus, quo illis sit resistendum, quod quæritur ut verum ad honeste operandum, quando scrupulus contrarius dicitur, teneatur illum deponere, an verò possimus, eo nō deposito, operari, seu, ut alii dicit, an sit illicitum agere contra conscientiam scrupulosā, sicuti illicitum est operari cōtra conscientiam dubiam, aut erroneam.

2 Prima opinio docet, ad hoc, ut honesta sequatur actio, et esse scrupulum deponendum, ita Ludouicus Lopez in suo instrui. par. 1. cap. 3. ver. (Ex quo sequitur) in sine. Rodriguez in summa tom. 2. cap. 33. num. 3. in sine. Probatur primò, hæc opinio ex Sacris Canonibus in cap. Inquisitionis de sciencia excommunicat. vbi cum fuerit quæsitum, an cōiux scrupulum habens de validitate matrimonij, sit obligata abstinere ab eius vsu, Pontifex verò respondet, proponendo varios modos, quibus conscientia inualuitatem matrimonij dicere poterat, & loquens de illa, quæ oritur ex leui ratione, sic inquit (conscientia leuis, & temeraria eridulstatis expulsa licite potest non solum reddere, sed exgere debitum conjugale) igitur censuit Pontifex scrupulum esse prius deponendum, ut honesta sequatur actio, hanc sem seretextum, habemus Cap. Per tua de Simonia. Secundo probatur ratione: Scrupulus tollit, aut impedit assensum de honestate actionis, ergo eo nō deposito, nequimus honeste operari, quia deficit assensus, seu iudicium practicum, quod est sensus hic, & nunc licitum nobis esse hoc, aut illud agere.

3 Secunda opinio asserit, et non esse necessarium deponendum scrupulum, ut honesta deatur actio, ita Thomas Sanchez in decal. lib. 1. cap. 30. num. 80. Ioannes Sanchez in selectis. disp. 41. num. 7. Castropalans tom. 1. disp. 4. pan. 1. num. 2. ver. (Ex hac doctrina) Baldelli tom. 1. lib. 4. disp. 21. in suo. Merolla tom. 1. disp. 3. cap. 1. dub. 3. num. 379. citati etiam solent quamplures, & præsertim Corduba lib. 3. quest. 5. de conf. prop. 4. Narr. cap. 5. quis de peniten. disp. 9. num. 64. 68. et in manual. præludio 9. n. 9. et alij. Probant potest sententia hæc cōtrario fūdamento, quo Superiorem probauimus; tali pacto; scrupulus non tollit iudicium deter-

minatam, & practicum ad honeste operandum; ergo ipso scrupulo non deposito, actio sequens poterit esse honesta.

4 Pro solutione huius difficultatis et adnotanda erit distinctio illa de cuplici scrupulorum genere, proprium, & improprium, de quo supra, videlicet de eo, qui residit in simplici apprehensione, iudicante rem, de qua est scrupulus, & de eo, qui in secunda operatione consistit, & proprie appellatur iudicium erroneum, hæc autem posita distinctio.

5 Dicendum est primò, scrupulus primi generis et non est necesse, ut deponatur, sed etiam ipso persistente, licet potissimum contra ipsum operari; probatur autem concludo tali ratione: cum scrupulo huius primi generis manere potest iudicium practice certum de honestate actionis, ergo non est necesse, ut talis scrupulus deponatur, cum antea dicitur, tum cōsequens probatio, & declaratio indiget, ut adetur aut sic antecedens: Quod nos non habemus euidentiam mathematicam, seu physicam de rebus, iudicium determinatum de obiecto aliquo non est exclusiuum omnium rationum, quæ pro cōtraria opinione insurgere possunt, & dioc varijs exemplis, & instantijs confirmatur, v. g. Apprehendat quis in die festiuo esse obligationem nihil comedendi ante auditionem Saeri, vel nō posse iter facere, aut iudicem, seu aduocatum informare, aut obligari ad cōcionem audiendam, & multa alia similia, posset, inquam, leuibus ductus rationibus, aliqua ex prædictis apprehendere, eum tali autem apprehensione quis non videt, illa esse posse iudicium de opposito, nimirum de honestate illius cōmissionis ante auditionem Saeri, de iure faciendo &c. Et confirmatur à fortiori, nam si in eodem inuicellu cōpossibilia sunt duæ opiniones cōtrariæ, ut discip. 4. cap. 11. tunc ostendimus, multo magis cōpossibiles erit tota apprehensio, quæ assensum non inuoluit cum iudicio contrario. Verissimum igitur erit illud antecedens, nimirum cum scrupulo huius primi generis consistere posse iudicium practice certum de honestate actionis: Consequens autem, quæ ex tali antecedente inuoluitur, difficaliter non habet probationem, nam iudicium illud practice certum potest esse regula, & mensura nostrarum moralium actionum, proinde cum scrupulus huius primi generis non tollat illud iudicium, cōsequens est, ut non tollat mensuram, & regulam operationis; atquæ deo operatio eisdem regulæ cōformis, erit iuxta rectam rationem, ergo non oportet, ut scrupulus deponatur; quæ erat consequentia principalis à nobis probanda, ut enim ostendimus ipso perseverante, nihil recte operari poterit.

6 Dicendum est secundo, non solum licite potest, et verè iuxta tenetur interum homo agere contra scrupulum, sic Baldellus disput. cit. initio et num. 9. Ioannes Sanchez, et supra Bresserus lib. 6. cap. 4. per totum, & communiter alij. Probatur, quia licet scrupulus, potest notabile asserre mocummentum cōpositum & au-

& animæ, exponitur enim scrupulosus adherere suo suis scrupulis periculo amentie, aut saltem grauis detrimenti corporalis: Rursus facile incidit in tadum rerum spiritualium, atque deo scrupulosi solent orationem, & alia pia opera omittere, ideo ad vitanda tot noucumenta, poterit interdum obligari ad sperandos scrupulos, & præsertim, quando Confessarius, aut Pater spiritualis id precipit, cacuandã tamen ordinariè sumi ob infirmitatem, quã laborant.

Dicendum est tertio, si loquamur de scrupulis secudi generis, nempe, de illis, qui in iudicio erroneo consistunt, ¶ simpliciter & absolute loquendo esse necessarium, vt prius deponatur, antequam contra illos homo operetur, & hoc intendit *Baldellus* num. 2. Nam loquitur quando scrupulus transit in conscientiam erroneam, quæ in ordine ad praxim didgat actionem hanc, & nunc esse malam, ideoque excludit assensu practicum ad aliam partem, & pariter cenſeo ita esse intelligendos alios eodem serè modo loquentes, dixi simpliciter, & absolute, quia non obstant tali iudicio non deponitur, ¶ possit esse honesta actio, & ideo si intelligant hi Authores esse iudicium istud ita deponendum, ¶

¶ nunquam contingat casus, in quo tali iudicio permanente, nõ possimus licitè operari contrarium, illis non assentior, quia interdum cunctare poterit in intellectu esse duo iudicia, quorũ vno probabiliter homo existimet, talem actionem esse moraliter malam, cum re vera talis nequaquam sit, & tale iudicium sit erroneum, altero verò iudicio censet, a actionem illam esse moraliter honestam, in hoc casu nõ oportet, vt intellectus deponat iudicium illud erroneum, sed sufficit, vt formet sibi conscientiam practicè iudicando, hinc, & nunc licitè sequi posse dicentem alterius iudicij, in isto casu non deponitur iudicium erroneum, & nihilominus honesta sequitur actio, vt patet ex ijs, quæ supra diximus, cum ageremus de conscientia opinatiua, & probabili, ¶ factor tamen duo illa iudicia, contraria esse speculatiua, quia nihil de praxi dicant, & ideo neutrum ex illis esse conscientiam, quæ est de praxi: practicum verò iudicium esse illud vnicum, quo homo existimat hinc, & nunc licitum sibi esse actionem illam exercere nihil impediens iudicio contrario speculatiuo. A hio modo casus contingere poterit, scilicet, vt intellectus habeat iudicium erroneum, & non habeat iudicium oppositum, quod sit sũdamtum, ex quo possit prudenter sibi formare practicè conscientiam, vel sint duo iudicia opposita ita æqualiter mouentia, vt intellectus nequeat potius vni, quam alteri adherere, ¶ in isto aut casu, quocũque ex his duobus modis accidat, ¶ si scrupulus deponendus, antequam homo operetur, aliter faceret contra conscientiam formaliter dubiam, quod est intrinsecè malum, & in hoc secundo casu loquuntur prædicti Authores, si attentè legantur.

Ad primum argumentum in contrarium, doſumtum ex *Sacris Canonibus*, nempe ex *Cap. Inquisitioni*. Respondet, Pontificem loqui de

scrupulo, qui consistit in iudicio erroneo excludente assensum ad aliam partem, & ideo optimè ab ipso asserti esse excludendum, quod loquitur de tali scrupulo, quem nõ secundo loco recensuimus, patet ex ipso contextu, nam scrupulus iste ab ipso vocatur temeraria credulitas, quæ excluditur, vel illam omninò tollendo, vel adherendo contrariæ credulitati, formando conscientiam modo explicato in secundo casu; eodemq; modo respondendum est ad istud in *cap. Per tua de Simonia*.

Ad secundum argumentum, ¶ aio falsum esse, vniuersaliter loquendo, per scrupulum tolli, aut impediri assensum de honestate actionis, quia vt supra ostendimus, cum scrupulo primi generis est omninò composibilis assensus de honestate actionis; Si verò sermo sit de scrupulo secudi generis consistente in iudicio erroneo, iam distinximus probando interdum consistere, cum iudicio opposito, interdum verò minime, & quando est hoc vltimo modo, diximus esse prius deponendum, quibus positis, neganda est ad argumentum consequentia; si vniuersaliter sumatur.

CAPVT V.

De Caussis scrupulorum remouendis in genere.

SVMMARIVM.

- 1 Refertur duplex modus remouendi scrupulorum causas.
- 2 Ad remouendas causas intrinsecas corporales, potius Medicorum, quam Theologorum opus requiritur.
- 3 Causa corporalis extrinsecatolluntur, auferendo occasiones.
- 4 Præcipuum est se preparare ad diuinam gratiam.
- 5 Assidua Sacra Scriptura lectio.
- 6 Denota Oratio.
- 7 Bonai in rebus agendis electio.
- 8 Proprium iudicium humiliter subijcere directioni Confessarij, aut Patris Spiritualis.
- 9 Ammota, & conſilia scrupulorum obiectio.
- 10 Discreta legum, & præceptorum interpretatio.
- 11 Excellentissimum omnium remedium est sollicitudo ad venialia cauenda.

Expēdimus capite præcedente causas omnes intrinsecas, & extrinsecas, ex quibus scrupuli suboriuntur: Nunc verò huius tractationis ordo postulat, vt sermonem insitiamus de modo, quo contra talem animi morbum nosmet ipso gerere debeamus. ¶ Duplex autem modus est offer

offert examinandus; Primo præueniend^o ne scrupuli insurgant, quod fit impediendo, seu auferendo eorum causas: Secundo, postquam insurgunt circ^o istis obstando: De primo modo gemus in præsentî capite, in sequentibus verò de secundo.

Et circa remedia, quæ faciunt ad remouendas causas corporales intrinsecas, vt est dispositio seu complexio, non immorabimur, † quia de tali causâ curatione, & remedio Medicor^{um} potius, quam Theologorum est tractare, proinde ea iure omittimus: Sed loquendo de causis corporalibus extrinsecis, vt est familiaritas cum scrupulosis, lectio quorundam librorum, appetitas vitæ &c. facile, & in promptu est remediū, † auferendo talem causam, videlicet fuga à tali familiaritate, vel si id ex toto fieri nequeat, fiat tamen ex parte, & moderate.

Rursus se abstinere scrupulosis à studio illorum librorum, ex quibus occasionem fouendi scrupulos solent arripere; demum ab asperitatibus, & immoderatis poenitentis corporalibus cont^uneri se debent, adhibito Patris spiritualis consilio; cum igitur remedia pro euellendis his causis sint manifesta; ad causas spirituales trãsimus, ea remedio proponendo, quæ à Doctoribus, & ab alijs, in hæc materia non parum versatis, præscribuntur tamquam generalia remedia pro causis scrupulorum arcendis.

Primum autem vniuersalissimum, ac optimū remediū † est præparatio ad diuinam capessendam gratiam; quod maxime fit detestando peccata, & per amorem ad Deum se conuertendo, in tali enim amore puritas mentis consistit, cuius beneficio homo aptior, digniorque; reditur ad diuinas illustrationes recipiendas, quibus facillimè scrupulorum tenebræ fugantur, & veritatis cognitio obtinetur, vt enim nos instruendo, admonet pijsissimus ille vir quicumque fuerit, *Autor libelli de imit. Christi lib. 2. cap. 4. si homo intus bonus, & purus esset, omnia sine impedimento videret, & bene caperet sic ille.* Idcirco rectam homo intelligentiam diuinarum rerum adipiscens, erroris, quos scrupuli menti ingerunt, facili negotio dignoscere, eosque; repellere possit.

Secundum est † assidua, & sollicita Sacra Scripturæ lectio, & meditatio, hoc autem exercitium valde nobis commendatur à Salomone in prouerb. cap. 1. ver. 5. dicens [*Audiens sapiens, sapiens erit, & intelligens gubernacula possidebit*] debet ergo assidua esse Sacrarū litterarum meditatio, vt monet etiam S. Basilius prologo in Esaiam versus suum his verbis [*Requiritur assidua in Scriptura exercitatio, vt Maieestas, atque Arcanum diuinorum verborum perpetua meditatione animo imprimatur*] Hæc Basilius, & merito hoc asserit, quia ipsa Scriptura Sacra disciplina omnes, & quæ ad nostrâ eruditionem cõferunt, suo complectitur sinu, & à Spiritu Sancto est ita contexta, vt eius lectio omnibus personarum generibus, locis omnibus, & temporibus, & deniq; omnibus animi morbis est accommodata.

6 Tertium remediū † est oratio, cuius necessitas, & vtilitas ad intellectum erudiendum omnibus innotescit, & apud Patres, ceterosque spirituales viros reuera inueniuntur volumina; media autem oratione plurima à Deo consequimur dona, inter quæ est mentis illustratio, quod significare voluit S. Augustinus sua epistola canonica cap. 1. inquit [*Si quis vestrū imiget sapientia, posulet à Deo, qui dat omnibus assuetudine*] per hæc diuinam, & supernaturalem sapientiam intellectus illustratus agnoscat quid faciat, quidue fugiendum sit, atque adeo talis scrupulorum apprehensiones depellet. Et hæc de primo modo, nempe, de remedijs pro causis scrupulorum euellendis; sequentes autem regulæ, seu remedia magis tendunt ad scrupulos secundum se ipsos immediate fugandos,

7 Quartum igitur remediū † est bona in rebus agendis electio; quæ fit adherendo probabilibus, & tutis Doctorem sententijs, & ad hoc tota ista tractatio de conscientia dirigitur, idcirco non sunt de nouo alia addenda, nec eadem repetamus.

8 Quintum † est humilis intellectus subiectio ad Confessarium, debent igitur scrupulosi eligere Patrem spiritualem, qui prudentiam, & pariter doctrinam calleat, à quo in via spirituali regantur, eorumque; ductum sequi proprio iudicio minimè fidentes; *Ne inuitaris prudentie tue dicitur cap. 3. prouerb. & Tobia 4. [Consilium semper à sapiente perquire.]* Oportet igitur, vt scrupulosi sint parati suum intellectū iudicio prudentis Cõfessarij submittere, & hæc est constant, & firma regula ab omnibus approbata; quapropter etiam si variæ occurrant scrupulosas rationes oppositæ; nihil de illis curare debent, sed poterunt; Imò tenebuntur deponere conscientiam, formando iudiciū practicum, quod non obstantibus rationibus illis, quæ libi contrarium occurrunt, tuti manent coram Deo, sequendo consilium Confessarij, & licitum sibi esse illud sequi, si hoc pacto scrupulosi conscientiam formabunt, quamuis ipsæ errent & ipsi, & Confessarius, nihilominus error solum erit materialis, & nulli apud Deum committent peccatum; quia prudenter operantur, Confessarius fundans consilium in natura scrupulosa poenitentis, quæ est sufficientissima ratio ad prohibendum, ne scrupulis obuenientibus assentiat, & poenitens prudenter operabitur, scetus cõsilio sui Patris spiritualis exercendo actum obedientiæ, & humilitatis; proinde grata erit Deo talis obedientia, & aduertant scrupulosi vnum notatū dignū, quod nullo modo conentur scrupulis resistere per rationes intrinsecas veluti disputando, nam cum eorum intellectus sit morbo scrupulorum male affectus, & tenebris oppressus, erit ineptus ad discernendos scrupulos, & semper succumbet; via autem regia erit deponere per rationes extrinsecas, non obstantibus cõtrarijs, de quibus vt dixi, nihil curare debet, sed hæc cum erit sermo de remedijs in particulari, melius enucleabuntur.

C A P V T VI.

De Remedijs scrupulorum pro determinatis materijs.

S V M M A R I V M.

- 1 Exponuntur modi ad repellendos scrupulos in materijs particulareibus.
- 2 Omittuntur aliqua materia, vel quia raro circa illas versantur scrupuli, vel quia in illis non solent scrupulosi nimium affligi.
- 3 Selignantur frequentiores, et molestiores.

HActenus loquuti sumus de remedijs in genere pro scrupulis pellendis, non discedendo ad scrupulos in materia speciali, tunc verò proponimus, & explicabimus modos peculiareis, & quavis materia particulareis, circa quas scrupuli versari queant, sint plures, absq; numero, & insinuat, placet tamen nonnullas precipuas scilicet in quibus frequenter scrupulosi molestijs affligi solent; plures assignat, & examinat Bresserus, incipiendo à cap. 6. et per decem, et novem capitula usque ad finem libri fuses pertractat, sed aliquas ex illis libenter omitto, t quæ vel sunt tales, ut circa illas raro versentur scrupuli, ut sunt quæ concernunt veritatem de Christi sanguine post passionem in terris relictis, vel cultum ipsi sanguini adhibendum, aut veritatem Sanctissimæ Eucharistie, prædestinationem, & prædestinationem: vel sunt tales, circa quas licet aliquando sæpius scrupulosi versentur; nihilominus non solent admodum scrupulosos torquere; ut sunt scrupuli circa venialia, cognita ut venialia, circa eorumdem venialium frequentiam &c. t Seligam igitur materias illas, de quibus ut plurimum scrupulosi occasione arripiti ad scrupulos fouendos, de quibus valde angustiantur. Has autem materias, ut clarius, & distinctius procedamus, per varios paragrafos seruiamus.

§. I.

Nimia in iterandis confessionibus, præteritisque criminibus enucleandis Religio, quo pacto moderanda.

S V M M A R I V M.

- 1 Inter precipua scrupulorum genera est dubium de culpis præteritis iterum confitendis.
- 2 Non debent scrupulosi talia dubia fateri.
- 3 Pro non scrupulosis in prædictis dubijs cautius est procedendum.
- 4 Aliquis poterit esse ita scrupulosus, ut teneatur fateri solam, qua iurare poterit esse peccata mortalia, & non confessa.
- 5 Quæ de peccatis dicuntur, intelligi debent de circum-

Vv

9 Sextum remedium à S. Anthonio positum in sexto loco t est scrupulorum animosa abiectione, hoc est, volūtas constans ad fortiter scrupulis obstitendum, hoc autem non indiget alia declaratione à præcedente; admonemur enim ad strenuè dimicandum contra scrupulos, quod debet firmiter scrupulosi sibi proponere.

10 Septimum est t præceptorum, & legum discretæ inter pretatione, sunt enim accipiendæ secundum benigniorem partem, & præsertim pro scrupulosis; & ea que sunt ipsis scrupulosis dubia, æstimanda sunt, ut certa, in fauorem ipsorum scrupulorum; ideòq; consueverunt Magistri vitæ spiritualis, & alij Theologi docere, ut scrupulosi non iudicent esse peccatū id, de quo dubitant; possunt enim conscientiam deponere credentes talem actionem, vel omissionem, de qua ambigunt, an sit peccatum mortale, nec ne, tale non esse, sed inferius hoc melius declarabitur.

Demum pro Coronide hinc capitis, & præter supra dicta remedia alterū t excellentissimū mihi placet, quod notauit Caietanus in summis casum verb. scrupulosi ver. (est et magna) nempe, sollicitudo ad fugienda ea, quæ sūt manifesta peccata, etiam venialia: sic enim dicitur ipse (Qui enim parum curat committere venialia (ita quod cum sciat aliquid non esse mortale, parvasciat incurvere) sollicitus non est ad curam animæ suæ, ut fructum reddat in tempore suo, et propterea mirum nō est, si Angelica deest custodia ad præseruandum illum, qui sibi ipsi deesse parumpendit.) Hac Caietanus, opimum igitur remedium, Deoq; gratissimū erit vitare, quantum fieri poterit, leues culpas; nam Deus, qui est immensum bonitatis, & liberalitatis pelagus, videns diligentiam, quam homo adhibet ad ipsum, neq; leuiter offendendum, eidem abundantiora largietur auxilia; tuisq; intellectum illuminabit, ut scrupuli euanescant. Et hoc remedium est accuratè seruandum, cum valde adiuuet ad mentis puritatem acquirendam.

Hæc autem sufficiant de remedijs generalibus pro scrupulis euitandis, antequam occurrant, & ad eorum causas tollendas: Superest ergo, ut de secundo modo agamus, nempe, declarando, quo pacto oporteat contra ipsos scrupulos animam mentem infestantes immediatè pugnare circa determinatas materias, quod in sequenti capite præstabimus.

- circumstantiis.*
- 6 Certitudi morali in hac materia satisficit ad iurandam pro scrupulosis.
- 7 Iudicium de sufficiente examine ante confessionem adhibito, non de ves ab ipso scrupuloso, sed d. Confessaria cleri.
- 8 Scrupali circa ea, quae aliqui sunt necessaria ad salutem, etiam in fine vita sunt de pellenda.
- 9 Scrupalos de iis, quae praedicta carent necessitate, non est necesse, ut ita facit contentatur, & quare

Xijs, quae scrupulorum animi torqueat cognoscimus, & possimum contentum esse dubium, de peccatis commissis, videlicet, an hoc, vel illud peccatum morale in confessione sacramentali manifestauerit, nec ne, talis enim scrupulus est valde noxius, & si illi locus detur nunquam in scrupulosis fons scrupulorum exhaeruerit, & ipse si auctorem delinquentem peccatis iterum, atque iterum aperienda cum magno corpora, animique detrimento, & cum magno etiam Confessorij labore, quo nullus grauior, quam cum scrupulosis contendere, ut aequat Ioannes Sanchez *disp. 41. in fine.*

Decendum igitur est huiusmodi scrupulosis tali remedio esse occurrendum, ut facta moderata diligentia, ponitur nisi certo sciat peccatum aliquo admodum saluum fuisse; illud Confessario non aperiat, ut animam uertit *Immo. S. d. in aphorismis verb. confessio a. 42. Sanchez lib. 1. de decal. na. 85. §. 6. Bressius cap. 6. na. 62. Ioannes Sanchez. disp. 41. na. 28.* Et hoc praedicti Auctores extendit etiam ad non scrupulosos, at huius extensionis rationem non assignant, ideo, ut citius dicam, & regula illa pro non scrupulosis est declaranda, & non indiscriminatum recipienda, & quamuis non ademitam, quod stante dubio de manifestatione peccati non scrupulosus prudenter valeat conscientiam deponere, existimans se non obligari ad illud fatendum, nisi lominus discussio adhibito, poterit interdu dubium depellere, credens esse sufficienti fundamentum non dubitandi de manifestatione illius peccati, nisi locum diligentiam in sufficienter examine ante confessionem sacramentalem adhibita, & sic dubio remoto, poterit et non scrupulosus peccatum illud in confessione non manifestare, quod tamen prudenter, & licet facere non poterit manente illo dubio, ex quo posteriori debere iudicium practicum, dictans illud peccatum esse fatendum, loquendo de scrupulosis diuerso modo est procedendum, ipsi enim non obstante illa dubietate, debent formare aliud iudicium, quo practice existimant non obligari ad aperienda illa peccata, de quibus post mediocri diligentiam, ambigunt, an in confessione manifestauerint, & ratio huius rei est, quia sicut credulitas in scrupulosis est habenda pro certitudine, ut notat Sanchez *Bress. l. c. ver. confirmantur hac* ita dubietas est existimanda in talibus credulitas, quod

notat Baldelli *disp. 23. q. 7. imo, ut docet Laym. lib. 1. tr. 1. c. 6. remed. 4. et Pons. De lege vi infra*, horum hominum dubietas pro credulitate habenda est, quapropter debent scrupulosis huiusmodi dubia contentere, & tunc conscientiam practice sibi formare, in his dubijs non teneri ad peccata illa descendenda, & ob hoc non opponatur periculo peccandi, quia iudicium practicum, quod libere elicitur possunt, est prudens, atque adeo tollit omne periculum, quamuis interdum vere peccata illa minimè in confessione sacramentali manifesta fuerint; simò possit aliquis esse adeo scrupulosus, ut non teneatur confiteri, nisi ea peccata oportalia, quae iurare poterit de illa nunquam fuisse contestum: sic *emm. S. d. in aphorismis verb. Dubium na. 5. Sanchez in decalog. lib. 1. cap. 10. na. 32. Quicquid in p. 2. tr. 1. contra. p. in fine. Caspensis tr. 10. de conf. n. 4. Francis. Lingua par. 1. §. 1. de iur. decus. cap. 4. §. 1. na. 15. ver. Quare nullo modo. Bonacina de precept. disp. 2. quali. 4. p. 8. ver. (ad deo aliquem) In an. Sanchez. disp. illa 41. na. 18. in medio. Caspensis. tom. 1. disp. 4. p. 2. num. 4. Bressius loco cit. eo alij.*

Quae dicta sunt de peccatis secundum eorum substantiam, ut sic, & intelligi etiam debent de circumstantiis, & ideo scrupulosus sperare debet dubia illa, an saluta, nec ne, sit haerent ad illam circumstantiam, & pariter an bene, & complete, nec ne, se explicauerit in confessione, & similia; eadem enim horum omnium tractatione iuxta doctrinam traditam.

Postea autem quis hic obiter querere de qualitate huius certitudinis, quam postulamus circa scrupulosos circa confessionem praeteritorum peccatorum, videlicet, an debeat esse physica, & scientifica, an verò sufficiat moralis.

Respondeo illam requiri, & quae facit est ad licite iurandum in alijs hominibus, hanc autem esse certitudinem moralem, & praedentem alicui *Baldelli, in supra.*

Dices, si ad operandum contra dubietatem de confessione praeteriti peccati requiritur, ut ponantur iudices ambigendi diligentia adhibuisse ad peccata in memoria eteuncanda, scrupulosus non quam possit contra tale dubietatem operari, quia vel non existimat se mediocriter conscientiam suam discutisse, vel ad magna de hac dubitabit.

Respondeo, & iudicium de mediocri diligentia & Confessario, & non à scrupuloso esse faciendum, & hoc ob rationem in argumento innotantem, prudens enim Confessarius est noxia, quam habet de tali homine, ut in individuo facillime in cognitionem deuenit de qualitate examine.

Dices, cum quibusdam scrupulosis: In mortis articulo scrupulosos istos de peccatis mortalibus non confessis, non esse contentendos, neque contra illos modo explicato, esse agendum, ergo nequid faciendum erit nunc tempore vite, cum parvideatur ratio.

Respondeo cum distinctione, vel enim locutio est de eo, quod est simpliciter necessarium ad salutem, vel de eo, quod per quamdam accommodationem, & consolationem in scrupulosis, tali existentis articulo, & si de primo sit fermo;

gio etiam in eo articulo scrupulosos esse con-
tendentes, quamvis agatur de rebus, quæ se-
cundum se præstando à scrupulis, pertinent
ad divinam legem, & ad salutem; proinde dico
tutò conscientiam esse deponendam, non cõfi-
tendo peccata illa præterita: sicut enim iudi-
cium practicum est prudens in vitæ tempore,
bonæ valetudinis corporalis, ita etiam erit tem-
poris mortis, & cæcæ præsentia ista ponens solam
diverterem temporalem, non diverterem iudi-
ciorum, vt ex Corduba animaverit Sanchez
cap. cit. num. 81. in fine Bonacina loc. cit. per.
Neque obstat Lyrman lib. 1. tract. 1. cap. 6. in
fine. † Si verò sermo procedat de secundo; gio
illud permitti posse pro consolatione moribû-
di, & præsertim, quia cum laboret in extremis
cessat periculum damnorum, in quæ incurret
scrupulosus, si tempore virg locum daret scrup-
ulis; & in hoc sensu verum erit, quod dicunt
aliqui respondentes ad hoc argumentum, sci-
licet multa licent in eo articulo, quæ extra illud
nequaquam sunt faciendæ.

§. II.

**Efficax suggeritur forma ad va-
num abigendum timorem de
doloris ad confessionem requi-
siti defectu.**

S V M M A R I V M

- 1 Est valdè frequens, & communis scrupulus de
carentia doloris in aperiendis sacramenta-
liter culpis.
- 2 Non requiritur perfecta contritio in Sacramen-
to penitentia.
- 3 Non oportet esse sensibilem.
- 4 Probabile est ad valorem Sacramenti sufficere
dolorem naturalem, si supernaturalis pu-
tetur.
- 5 Sufficit dolor virtualis.
- 6 Difficultas in determinando, qui nam sit do-
lor virtualis, proponitur.
- 7 Aliqui dicunt sufficere, vt vesperi fuerit, si
mane fiat confessio.
- 8 Gaspar Hurtado docet, satis esse non fuisse re-
tractatum.
- 9 Alij non mensurant dolorem virtuales per
habitudinem ad tempus, sed solum ad de-
pendentiam confessionis ab ipso dolore.
- 10 Scrupulosi prudenter possunt, deponentes
conscientiam, existimare sufficientem ha-
buisse dolorem.

Requentes, & valdè commu-
nes sunt molestiæ, quas scrupulosi
patiuntur apprehendendo dolo-
ris defectum in præteritis cõf-
sionibus, † ideoq; sibi inaniter
persuadent esse remedium, ite-
rare cõfessiones illas; vt autem huic incommo-
do opportunè occurramus, debemus propor-
tionatum remedium aperire, quo scrupulosi
vntes, huic morbo medelam præbiant. sicut igi-
tur nonnulla fundamenta, & principia auctori-
da, ex quibus deducatur forma, seu modus his
timoribus resistendi.

Suppono igitur primò, dolorem sufficientè
ad validitatem Sacramenti penitentia, † non
oportere esse perfectum, nempe perfectam
contritionem, vt satis communis Doctorum
Opinio affirmat, & ex Tridentino colligit; sed
sufficere imperfectum dolorem, vel ex motivo
gchênæ, vel ex turpitudine peccati &c. qui do-
lor attritio nuncupatur à Theologis: Hanc opi-
nionem, quæ est moraliter certa in præsentia
supponimus, & nõ curamus eâ probare, quoniã
hoc esset egredi nostri instituti limites.

Secundò, suppono dolorem, quicumq; sit,
siue perfectus, siue imperfectus, necessariò ex-
actus, † non esse sensibilem, sed rationalem;
vt omnes uniuersaliter fatentur loquentes de
partibus huius Sacramenti: proinde etiam si
in parte interiori nullum experiant motum,
neq; gemitus, aut lacrymas, poterit consistere
vera, atq; perfecta cõfessio in parte superiori.

Tertiò, suppono esse satis probabilem senten-
tiam, † quæ asserit dolorem naturalem, si pen-
nitens bona fide accedat ad hoc Sacramentum
putans esse sufficienter dispositum, satis esse ad
validitatem Sacramenti, quicquid sit de effec-
tu, nempe, de productione gratia, remissionem
peccatorum &c. & hanc sententiam multorũ
authoritate confirmari, dum ageretur de Sacra-
mentis, vt moralis Theologus tract. 6. cap. 2.
dub. 4. concl. 6. attulit ubi plures tũ ex anti-
quis, tũ ex recentioribus, qui hanc opinionem
amplectuntur.

Quartò, suppono satis esse dolorem, qui tẽ-
pore, quo Sacramentum penitentia confici-
betur; † virtualiter maneat, quamvis tunc
actu non existat, & in hoc conveniunt Docto-
res; nam verum erit cõfessionem illam perfici
vt doloris præcedentis in suo effectu manentis
v.g. scribetur quis diligenter conscientiam suã
in ordine ad cõfessionem, & peracto examine
elicita actum doloris in ordine ad cõfessionem
peragendam; & postea quamvis dolor iste for-
maliter cesset, si tamen vi illius fiat confessio,
confitebitur dolor ille præteritus virtualiter re-
manere; & quantum satis est ad valorem, & ef-
fectum Sacramenti.

Difficultas autem hic suboritur † quidnam
requiratur, vt dolor inducitur virtualiter per-
manere, cum non sufficiat manere. Iquũ ha-
bitualiter, & in hac difficultate solent opprimi
scrupulosi; nam dicentes actum doloris prius
tempore, antequam confiteantur, & postea

illum non retinetes, aut de sono non elicientes, iudicant præteritum illum dolorem persistere solum in habitu, & non in virtute, atque adeo ut insufficientem ad valorem Sacramenti: oportet igitur breviter declarare hanc virtualis permanentiam, ut ea à scrupulosis bene percipiant vani timores de doloris carentia omnino propulserint.

- 7 Fuit opinio quorundam afferentium † factis esse si vespere post examen conscientia, eliciatur dolor de peccatis commissis, & confessio proponatur facienda die sequenti, & tunc etiam si crastina die nullus alius eliciatur dolor, Sacramentum esse validum, quantum est ex vi præcedentis doloris. ita docet *Ioannes Præpositus de panis. disput. 3. dub. 1. nume. 30. ver. (Si quis.)*

Pius autem asserit *Gaspardus Hurtado* loquens de Sacramentis in genere *disp. 3. diff. 13. prop. 6. finem.* † Ait enim tandem actus poenitentis dici moraliter permanente, quamdiu permanent habitualiter, id est, quando non retractatus, neq; explicitè, neq; implicitè. Deniq; alij nolunt hanc virtutem permanentiam mensurare per ordinem ad longitudinem, & brevitate temporis, † sed sumunt illam per respectum ad dependentiam, quam habet ipsa confessio ad dolorem prius elicitum, & ideo quamvis diuturnum sit tempus tractatum v. g. annus à contritione elicitæ per ordinem ad confessionem, si nunquam alterutro ex prædictis modis retractatus, videlicet per novam voluntatem contrariam, seu per novum peccatum mortale, si tempore confessionis sit memoria talis doloris prius elicti, & poenitentis vi illius moveatur ad confessionem efficiendam, tunc dolor censetur moraliter persistere: Contra verò poterit casus accidere, ut brevi tempore ante factis elicitis E. C. vno, aut altero die, & postea ita cessaverit, ut nullus sit effectus; nulla memoria ipsius, tunc non censetur moraliter persistere, neq; confessionem fieri vi illius, ita discutiunt aliqui, quod videtur etiam voluisse *Suarez tom. 4. in 3. p. disp. 20. sect. 4. num. 29.* loquens in casu, quo tempore confessionis, & absolutionis nullus sit formalis dolor; nihilominus ait, si præceterit, & virtute illius fiat confessio, existimandum erit validum Sacramentum.

- 9 Placuit has referre sententias, † non ad earum veritatem examinandam, sed ad ostendendum pro scrupulosis necessitatem doloris in confessiōe Sacramento poenitentia non esse intelligendam eo modo, quo ipsi ea libi fingunt.
- 10 Dicendum igitur est † optimum esse remedium scrupulosos sibi persuadere, rationabiliter posse in præteritis confessionibus sufficientem habuisse dolorem: probatur, quia præsumptio fiat pro ipsis, quia cum ex una parte in se ipsis tempore confessionis voluntatem servandi divina præcepta habuerint, à peccatis abhorruerint & ex alia parte sciverint necessitatem doloris, ne illegam facerent confessionem, præsumendum est ab ipsis elicitum fuisse dolorem.

dum de opposito non constat, ideoque possunt tuta conscientia non iterare confessiones præteritas cum eorum dispendio, & molestia.

S. III.

Solicitude inaniter metuentium mentem torquens, an malis affererint suggestionibus, quæ ratione expellenda?

S V M M A R I U M.

- 1 *Graviter affligi solent scrupulosi dubitantes præteritis, nec ne, consensum pravis suggestionibus?*
- 2 *Dubia de consensu præstito, non debent à scrupulosis in confessione aperiri.*
- 3 *Remedium, quod contra tale dubium proponit Arriaga, est tamquam scrupulosi nocium, omnino repellendum.*
- 4 *Oppositum remedium est illis suadendum.*

Nihil laboriosius, & pro scrupulosis gravius est apprehensio, quæ eorum animus quibuslibet veluti aculeis mordetur, & pungitur, dubitantes, an pravis suggestionibus consensum, nec ne, præstiti terint, ideoque in confessionibus se culpabiles reddunt, & accusant: Debemus igitur remedium aptum ad tale morbum cupandum explicare.

- Dicendum autem est scrupulosi debere omnino omittere † confessionem talium dubitationum, conscientiam præcè deponendo, & nihil curando, si speculatiue eam deponere nequeat; speculatiuam depositionem eam voco, quæ per rationes aliquas dubium illud tollit; præcticum verò, si non obstante illo iudicatur nos non obligari vi talis dubij ad illud faciendum. Ratio autem huius conclusionis adsumitur ex doctrina in præcedentibus tradita, videlicet, dubium de consensu in talibus hominibus debere egeri imprudens, & absq; fundamento, & hoc non grati alteratur, quia sufficiens fundamentum exhibet ipsamet scrupulosorum natura; & etiam si interdum contingeret, vi re vera fuerit consensus, excusabitur ipsemet scrupulosus omnino de consensu in talis confessionis, de quo solum dubitat, & maxime id verum esset, si hoc fieret Patris spiritalis, aut docti, & prudentis Confessarij consilio.

Volvo autem hic animadvertere remedium, quod pro scrupulosis dubitantibus tradit *Arriaga tom. 3. sup. 2. disp. 27. sect. 3. num. 15. ver. (Quæ dixi) †* nullo pacto esse admittendum, ut accit: Applicans enim sibi remedia

ad scrupulos circa peccata præterita in ordine ad confessionem, contritionem &c. & hoc pro scrupulosis dubitantibus, utrum teneantur amplius confiteri, conteri de illis peccatis, nempe præteritis &c. sic subdit (si scrupulus est præteritis, an peccaveris, necne, facilius potest eis responderi: primo, ut sub dubio se accuset, & postea non sint amplius solliciti &c.) Remedium istud, pace tanti viri, est omnino nociuum imò non remedium, sed potius fomentum ad scrupulos fovendos appellari debet: Sitis enim illa inextinguibilis, qua scrupulosi laborant in enarrandis peccatis, & ut melius loquar, in dubijs, eo magis nutritur, quo magis ipsi scrupulosi talia dubia fateantur, & interdum in quibusdam ita sitis cõfiteri accenditur, ut prorsus reddatur insanabilis. Remedium autem p huiusmodi dubijs optimum, & à Doctõribus, & Patribus approbatum est aliud omnino oppositum, scilicet necesse, ne dubia ista scrupulosi fatentur; aliter sicut eorum libertate relinquatur talium dubiorum confessio, numquam scrupulosum sors exhauretur; proinde prohibendũ à Confessario prudenti est illis, ut ne se accusent, ut aibat Arriaga, sed ut omittant dubia illa, quibus eorum animus vexatur, ambigens, an peccatum, nec ne, patratum fuerit.

§. IV.

Quomodo contra scrupulos infundendum in Sacris Precibus ex præcepto fundendis.

S Y M M A R I U M.

- 1 Proponitur genus scrupulorum in recitandis precibus.
- 2 Scrupulus huius generis, vel versatur circa substantiam orationis, vel circa eius modum.
- 3 Scrupulosus ambigens omiserit, nec ne, aliquid quem psalmum, hymnum &c. non debet illum repetere.
- 4 Sufficiens habet argumentum ad credendum ritum recitasse.
- 5 Doctrina ista traditur, tum pro scrupulosis in alijs materijs, tum etiam in hac sola materia.
- 6 Verba sequerentur incommoda, si scrupulosi repeterent, quod dubitant omisissum.
- 7 Recitatio dubia, debet existimari moraliter certa in scrupulosis.
- 8 In materijs pertinentibus ad leges positivas, non datur ista stricta obligatio, sicut in legibus naturalibus, aut divinis.
- 9 Quod diximus dando remedium contra scrupulos, in recitandis precibus, assertimus in recitando sacro.
- 10 Eadem de precibus ex voto, vel penitentia sacramentali.

- 11 Quanto dubium est de substantia, & non de hoc, aut illo psalmo &c. recurrendum est ad coniecturas.
- 12 Quæ diximus de recitatione pro scrupulosis, limitatur in aliquo casu, cum v.g. Sacerdos hæsit, an absoluerit, nec ne, & gratiam mori proximum.
- 13 Affligi non debent scrupulosi de attentionis defectu in recitandis precibus.
- 14 Sufficit minima, seu superficialis attentio interna.
- 15 Satis est virtualis.
- 16 Neque est obligatio recitandi ex formali intentione adimplendi præceptum.
- 17 Intentio ista, nisi consistat de contraria, semper est præsumenda.
- 18 Præceptum fertur in substantiam rei, & non in intentionem.
- 19 Est probabilis opinio, quæ assertit in precibus ex obligatione ecclesiastica recitandis, non esse necessariam internam attentionem.

SCRUPULUS est deprecibus quibusque; ad quas non tenetur, siue virtute legis vniuersalis, ut Beneficium Ecclesiasticum habet, & Sacris Ordinibus insignitus, qui ad horas Canonicas persoluedas obligantur; siue ex vi voti, vel si quis illud emisisset ad recitandum Rosarium, aut ad percurrentes Virgineos calculos, aut ad aliam orationem, siue denique, vi penitentis sacramentalis à Confessario iniunctæ, aut à quocumque Superiore, regula, instituto &c. In his autem explendis insurgere sæpe tollit scrupulis, quibus timidæ conscientie homines excruciantur. Dubitationes autem eorum animos vexantes, vel circa substantiam, vel circa modum deuoluunt; videlicet incipientes, incertis; sunt, recitauerint ne officium diuinum, vel partem aliquam omiserint v.g. talem horam, vel psalmum aliquem, &c. Circa modum verò dubitationes subortuntur, an debita attentione persoluerint. Hæc sũt cõsuetæ perplexitates, quæ in materia scrupulosos torquent. Et de his tugiendis opportunè ex Doctõribus documenta, seu remedia desumpta ante oculos sunt constitutenda; in initium sumentes à scrupulis, qui circa substantiam operis præcepti vertuntur.

Dicendum est primò, si scrupulosus dubitet, an in recitandis horis aliquos prætermiserit psalmos, hymnos &c. si non sollemniter debuit repetere, led etiam non debet. Sententiam hanc ponunt grauissimi Auctores loquentes in terminis de scrupulosis. Nanarrus de oratione notab. 13. num. 28. 29. & notab. 20. num. 37. Azor par. prima inslit. lib. 10. cap. 12. quest. 12. ver. (Sed quid de eo) Suarez tom. 2. de Relig. lib. 4. de horis Canon. cap. 26. num. 21. Olier. Bonartius de horis Canon. lib. 3. cap. 23. num. 17. Bresserius lib. 6. de consc. scrupul. cap. 13. num. 167. ver. (Aduerte circa lectionem) & nouissimè Baptista Fragosus de regim. Christ. respub. par. 2. lib. 10. disp. 22. §. 3. num. 13. & apud ipsos

fos Major in 4. dist. 12. quæst. 7. Probatur autem conclusio primò, ¶ quia scrupulosi sufficientes habent argumentum credendi se partem illam, seu tales psalmos recitasse, atque adeo deponendi rationabiliter conscientiam ad non repetendum, & pro ipsi satis erit inaccessibile recitare tale in horam &c. & postea (in fine illius horæ inuenisse, siue hoc fit legendum, siue memoriter recitando; satis enim erit non scire se illos non persoluisse hanc regulam *Breues* extēdit etiam ad non scrupulosos. Cæterum cum his cautè erit procedendum, quamuis enim amplissimè scrupulosi sit concedendum priuilegium, eos omninò ab onere repetendi partem, de qua dubitant, liberandos, nihilominùs ijs, qui prædictis dubitationibus non laborant, laxas habendas dare minimè debemus, & præsertim si timidæ, & tæneæ conscientie nequaquam sint.

Admonere tamen lectorem, ¶ quod scrupulosi, quibus in hac re veniam damus, non sunt intelligendi tantùm illi, qui in diuersis materijs similes patiuntur ambiguitates; verum etiam ijs, qui in hac sola materia perplexitatibus laborant.

6 Probatur secundò, ¶ ex incommodis, quæ sequerentur, si scrupulosi obligarentur vi prædictorum dubiorum ad preces repetendas, siquam fruem imponerent, sed iterum, atque iterum omnia replicarent cum non paruo capitis detrimto.

Sed contra urgebis in hunc modum: Obligatio de precibus in suspendis est certa, solutio autem, seu satisfactio dubia est, & incerta, ergo scrupulosus dubitans, ab onere recitandi non est liberandus: Neque ad vim argumenti declinandæ recurrat ad naturam hominum, quorù dubietas, vt supra ex melius adnotauimus, habenda sit pro tædulositate; nam etiam si hoc demus, argumentum in suo robore manet; quia licet dubietas illa sit probabilitas extimanda, non erit tamen sufficiens ad obligationem certam auferendam, cum pro eo, quod est certum, daremus id, quod huiusmodi probabilitatis non egreditur, & ideo ex hoc principio diximus in materia iustitiæ pro debito certo non posse satisfieri solutione dubia, & etiam probabilis.

7 Respondeo, ¶ negando in primis solutionè illam, seu satis actionem esse incertam; nam in scrupulosis habenda erit pro moraliter certa, & ideo negamus consequentiam. Ad illud, quod pro confirmatione argumenti subsumitur, dicimus, quod si quamuis in præiudicium tertij, & in materia iustitiæ, quæ strictissimè obligat solutionem dubiam, imò, & probabilem satis non esse pro debito certo, ¶ nihilominùs in alijs materijs non ita presè obligantibus non semper id locum habet, & maxime in præceptis Ecclesiæ, quæ cum tanto rigore non obligant respondendo autem directè dico, valde congruum fundamentum esse in hac materia de recitandis & suspendis precibus, vitare damna corporalia, & etiam spiritalia, quæ causantur ab incertis repetitionibus; per quas non solùm dicitur sanitas corporis, sed etiam animus tædio affici-

tur in orando, proinde est rationi consonum; vt præcepta ista cum tanto dispensatio nequaquam obligent.

9 Dicendum est secundò, ¶ quæ asseruimus de repetitione precum, intelligi etiam debent de dubio, quod sacerdos scrupulosus, dum Sacramentum facit, ambigit, an protulerit, nec ne, verba consecrationis, non recordantes se consecrasset, & etiam intelligi debent de precibus, & orationibus, quas ex voto, vel ex penitentiâ à Confessario iniuncta effundunt, si eas inceperint, & peruenientes ad finem dubitant, an partem aliquam omiserint, eadem enim est horum omnium ratio.

Dicendum est tertio, quando perplexitas non est de parte orationis iam ceptæ, vt explicauimus, sed de tota integra oratione nondùm cepta v.g. Dubitat quis, an recitauerit, vel obliuione omiserit horam aliquam ex Canonis, vel an satisfecerit voto, & c. tunc est aliquis difficultatis; nam hoc ¶ est diuerfum dubium ab eo, de quo superius loquuti sumus, & ratio difficultatis oritur ex eo, quod ad deponendum hoc dubium, seu ad formandam rectam conscientiam; per quæ ambigen solumatur ab obligatione, non habetur illud fundamentum, quod habetur in alio dubio, nempe, inceptio precis, magnum enim fundamentum repellendi dubium est inceptio, & accessus ad finem, vt prudenter iudicemus omnia à nobis perfecta fuisse; in hoc autem dubio scilicet cum neque de inceptio dubitans recordatur; quid igitur dicendum sit pro scrupulosis. Respondeo, ¶ si recurrerit ad quamlibet circumstantiam, tempus, an saepe tamen dubitò quis laboret ablig; si tamen, & si ita erit, prudenter poterit liberari ab obligatione recitandi; vel si obligatus est de precibus ex voto, aut penitentiâ, & post diuturnum tempus incipiat scrupulosus dubitare, an satisfecerit, tunc prelegendum est satisfecisse, quia non videtur probabile in personis timidæ conscientie voluisse omittere preces illas, ad quæ tenebatur; nam tales personæ solent esse nimium sollicitæ in recitandis precibus debitis, ex communiter autem accidendis efficacè deficiunt præiudicio pro dubitante, & regula ista etiam erit pro non scrupulosis, sed pijs vitæ tenetiam habentibus conscientiam.

10 Dicendum est quarto, supra dicta aliquando admittunt limitationem, ¶ nempe, cum agitur de præiudicio alterius, seu de damno spirituali, quod uenire poterit tertie personæ v.g. sit Confessarius scrupulosus, qui audiat peccata mortalia alicuius in sinu in articulo, seu periculo mortis constituti, & post Sacramentum peractum, dubitet an absolutionem impenderit. Ne ægrotus ille exponatur periculo æternæ damnationis, si ablig; absolutione pereat; reuenitur Confessarius adhibita materia, absolutionem iterum repetere, nam etiam si pro absolutione collata sint omnes illæ præsumptiones, quæ sunt pro scrupulo solido quibus supra egimus, periculum tamen imminens penitentiæ, & charitatis erga proximum exigit, vt remedium iure addendum

11 Dicendum est quinto, supra dicta aliquando admittunt limitationem, ¶ nempe, cum agitur de præiudicio alterius, seu de damno spirituali, quod uenire poterit tertie personæ v.g. sit Confessarius scrupulosus, qui audiat peccata mortalia alicuius in sinu in articulo, seu periculo mortis constituti, & post Sacramentum peractum, dubitet an absolutionem impenderit. Ne ægrotus ille exponatur periculo æternæ damnationis, si ablig; absolutione pereat; reuenitur Confessarius adhibita materia, absolutionem iterum repetere, nam etiam si pro absolutione collata sint omnes illæ præsumptiones, quæ sunt pro scrupulo solido quibus supra egimus, periculum tamen imminens penitentiæ, & charitatis erga proximum exigit, vt remedium iure addendum

12 Dicendum est sexto, supra dicta aliquando admittunt limitationem, ¶ nempe, cum agitur de præiudicio alterius, seu de damno spirituali, quod uenire poterit tertie personæ v.g. sit Confessarius scrupulosus, qui audiat peccata mortalia alicuius in sinu in articulo, seu periculo mortis constituti, & post Sacramentum peractum, dubitet an absolutionem impenderit. Ne ægrotus ille exponatur periculo æternæ damnationis, si ablig; absolutione pereat; reuenitur Confessarius adhibita materia, absolutionem iterum repetere, nam etiam si pro absolutione collata sint omnes illæ præsumptiones, quæ sunt pro scrupulo solido quibus supra egimus, periculum tamen imminens penitentiæ, & charitatis erga proximum exigit, vt remedium iure addendum

endum sit, quantum fieri potest, certum, & non cuiuslibet per presumptiones illas, proinde tenetur Concessa iuxta ad absolendum peccatorum, curam, ut sepe pœnitens de eisdem peccatis epouam faciat materiam, ea peccata prius dicta in genere laudando.

Et hæc de dubio, quod circa substantiam præcepti vertitur, superest, ut de alio dubio, quod de modo euidem substantiæ emergit, aliqua dicamus, nempe, de attentione, & intentione requisita.

13 Dicendum est quimodò, † scrupulosos non debere nimium affligi, si inter recitandum sibi videatur defecisse requiritam attentionem; primò, quia non est omnimò improbabilis opinio non multorum, qui asserunt sufficere ad præceptum Ecclesiæ adimplendum attentionem tantam externam, acmp̄, non se applicare rebus, que internam attentionem impediunt, v. g. legere alium librum, pecuniam numerare, pingere, scribere, &c. Authorea autem, qui prædictam sententiam tenent, non negant distractionem voluntariam recitando esse aliquod peccatum contra reuerentiam Deo debitam, quamvis iuxta probabilioris sententiam non existerent, præcisò contemptu, nisi culpa venialis. Sed solum autem non esse peccatum contra legem ecclesiasticam. Secundo, admissa opinione satis recepta, que requirit attentionem internam, vt Ecclesiæ præcepto sit satisfactus, & ea deficiente esse grave peccatum si pars notabilis officij, aut alterius

14 Orations ipsa distractè recitetur † dicitur sufficere minimam, quam *Blessens cap. 13. c. 11. num. 10.* superficiale appellat, & *num. 16.* ait attentionem habere necesse non requisitam, factam esse, & vix contingere posse, vt qui ritò, & ordinatè verba officij pronuntiat, & ad eadem verba superficialiter non attendat, licet necessitas ob hoc non aduertat. Tertio, † latia est attentio virtualis, illa videlicet, quam recitans nihil orationis habuit, cuius virtute profectitur orationem, etiam si inuoluntariè distractus alio extra se cogitet obiecta, facta enim erit attentio illam retractatam minimè fuisse, neq; expone, neq; implicite, hoc est, neque per accidens, & voluntariam distractionem, aut per indirectam, aduertendo, scilicet, se distractum, & distractionem non repellendo, tunc interseruatim & implicite videtur talis distractio, & non solum physice, verum etiam moraliter censetur delinere ab attentione illa, que constituit initio orandi: Cum legitè attentione, que precipitur, sit adeo factus, non debent scrupulosissimi solliciti esse, & se cruciare, si varias imprecitibus foudendis distractionibus passi sint; post hæc enim ex varijs capitibus conscientiam depometa, iudicantes se præcepto satisfecisse.

15 Dicendum est sextò, Neq; debent scrupulosissimi angustijs premi, † dubitantes, an præceptum adimpleuerint ex formali intentione, satisfaciendi iuxta obligationi, non debent, inquit cruciari, quia licet aliquis, vt *Reginaldus in præcepti lib. 1. cap. 3. num. 11.* sint in ea sententia, vt talis intentio necessariò sequatur, ita vt ea

deficitate, oporteat iterum opus iniunctum implere, nihilominù communissima Doctorum opinio contrarium asserit, talem videlicet intentionem non esse nec necessariam; sic *Rodriguez in summa tom. 1. & in secunda editione cap. 13. num. 2.* *Henriquez lib. 9. de Missa cap. 23. num. 6.* *Suarez in 3. p. tom. 3. disp. 28. c. 3. ver. (circa posteriorem partem) & tom. 2. de Relig. lib. 4. de voto cap. 8. num. 14. Val. in 2. disp. 6. quest. 2. p. 11. in fine.* *Salas de legib. disp. 9. sect. 2. num. 33.* *Vásquez p. 2. in expositione textus quaest. 100. ar. 9. A 209 par. prima inst. moral. lib. 7. cap. 2. quest. 6. & lib. 10. cap. 12. quest. 9.* *Sanchez in decal. lib. 1. cap. 13. num. 9.* *Aterolla tom. 2. disp. 4. cap. 3. dub. 31.* *Blessens cap. illo de cetero tercio num. 153.* & addo rectè animaduerti à *Baldello tom. 1. lib. 9. disp. 15. num. 14.* † intentionem hanc explendi, præceptum saltem generaliter semper esse præsumendam, quando de contraria intentione non constat, quia vnusquisq; præsumitur sua actione velle satisfacere iuxta obligationi quantum potest; proinde etiam rectè idem Author inferri, quod audiens Ictrum, aut recitans horas non est cur timeat, se præceptum non seruasse, quamvis explicitè non habuerit intentionem illud adimplendi, & idem est attendèdum de pœnitentiæ sacramentali, & de voto, &c. nam hæc ad modum legis obligant, proinde si Concessarius iniunxit Rosarium B. V. recitandum, vel quis Rosarium voverit, postea verò pœnitentiæ immerit Rosarium recitet, censetur suæ obligationi satisfecisse, vt prædicti Doctores aduertunt; & idem de voto. Omnium autem horum ratio est; † quia lex, seu præceptum insinuat dumtaxat opus exequendum, non autem, vt cum tali intentione formali adimpleatur, n. p. cum intentione formali satisfaciendi, gratis enim id diceretur, cum nullibi talis obligatio reperitur, neq; leges, & præcepta obligant ad formalem, & signatam obedientiam, sed solum ad materiam, que sufficiter ponitur, opus iniunctum exequendo.

Deniq; ad maius solatium, & animi tranquillitatem scrupulorum addo † valde probabiliter esse opinionem eorum, qui dicunt præceptum Ecclesiæ adimpleri, etiam si fiat cum capressa intentione non satisfaciendi per illud opus, v. g. si quis recitet horas Canonicas, Rosarium &c. ea animo non satisfaciendi, quamvis nec habeat voluntatem iterum recitandi peccet, nõ quia substantiam operis iniuncti non præstitit, sed quia apponit modum indebitum contra ius naturale, & diuinum, precipiens nos, vt legi humane subdamus, eiq; pareamus, vt *Suarez in 3. p. loc. cit. Ateroll. cap. illo 3. dub. 33. d. n. 374.* Ex his omnibus patet quo modo gerere se debeant scrupulosi, si dubitationibus prædictis vexantur in precibus, quas ex obligatione fundunt.

(*)

§. V.

Qua via superfluis occurrendum
Religiosorum timoribus, de
vitiæ perfectione curanda.

SVM MARIVM.

- 1 De perfectione religiosi agitur prout circa illa versantur scriptura.
- 2 Discursus iste dirigitur ad eos, qui disciplina religiosa in vigilans.
- 3 Religiosus tenetur sub gravi obligatione ad perfectionem progredi.
- 4 Non tenetur aliu esse perfectum.
- 5 Proficitur perfectionis studio operam dare.
- 6 Tenetur ad perfectionem tendere non per quamcumque opera, sed per regulas proprii instituti.
- 7 Et hoc in eo gradu obligationis, sub quo obligant regula ipsa.
- 8 Religiosus proponens perfectionem non astinere, grauius peccat.
- 9 Transgrediens regulas ex contemptu grauius peccat.
- 10 Scripturales non acquirunt, nisi eis declaratur quid sit regula ex contemptu transgredi.

OSTRI instituti terminos non egredimur, sermone habentes de Christiane Religionis perfectione; illam enim non secundum eius naturam, proprietates, & officium considerandam suscipimus, sed

- 1 mus, & sed vt materiam, circa quam scrupuli versari solent, Religiosorum animum torquentes; proinde Religiosi talibus oppressi angustijs solliciti sunt, ne extra salutis viam progrediantur. Ad sedandos igitur tam molestos animi motus presens institutum questum, doctrinis, & sapientum placitis firmandum. Ceterum monco ¶ discursum ad eos referendum non esse, qui regularem vitam exterius proficentes; interius tamen proficendi studium remittunt; sed ad eos, qui licet in aliquos labantur defectus; nihilominus correctioni, & regulari inuigilant discipline. Premittendæ igitur sunt conclusiones quædam ab omnibus receptæ, quæ huius questus sunt fundamentum, vt postea deueniamus ad ea, quæ difficultia sunt, & in questione versantur.

- Dico igitur primò, Religiosum, eo ipso, quo statum regularem assumit, ¶ sub graui obligatione teneri ad perfectionem Charitatis, & ceterarum virtutum per alia media progredi. ita *Sanctus Thomas 2. 2. quæst. 186. art. 2. & 9. & communiter alij.*

- Dico secundo, non obstringi Religiosum, actu esse perfectum, ¶ sed totum studio per-

fectionis incumbere, vt *S. Thomas quæst. citat. ar. 1. ad tertium, & ar. 5. in corp. ex presertim docet, cum sequuntur Cateranus ibi, Caterusq; committentes. Prima pars negatiua probatur, quia ille, qui operatur ad finem, non oportet, vt sine illum acquisierit, sed vt per aliquod medium ad illum comparandum perueniat, & de hoc optimum simile nobis offert *S. Doctor ar. illo secundo ad primum comparans Religiosum cum discipulo, sic inquit, ille, qui transit ad Religionem ¶ non proficitur se esse perfectum, sed proficitur se adhibere studium ad perfectionem consequendam: licet etiam qui metas scholas, non proficitur se scientem, sed proficitur se studentem, ad scientiam acquirendam. Hæc S. Thomas; vnde *S. Augustinus lib. 8. de Civit. Dei cap. 1. de Pythagora loquens dixit. Pythagoras noluit se sapientem profiteri, sed sapientia amatorem: sic Religionem ingrediens, que est schola perfectionis, non proficitur se esse perfectum, sed tendere ad perfectionem, ideoq; non censetur suæ professionis transgressor, si perfectus nequaquam sit, neq; mediæ, aut simularis, quæ admodum eliet si mentem à studio perfectionis reuocaret; Religio enim non est status perfectionis acquisita, sed acquirenda: secunda verò pars affirmatiua patet ex præcedente conclusione.***

- 6 Dico tertio, neq; Religiosum ¶ teneri ad perfectionem progredi per quamcumq; opera ad illam conducenda, sed tantum per ea, quæ in regulis sui instituti scripta sunt. sic communiter Auctores ex *S. Thoma articulo illo secundo, ad 2. vnam, & tertium Cater. ibidem Sanchez in decal. lib. 6. cap. 5. num. 5. Bellægarius in manuali reg. tracl. 75. cap. 1. num. 7. Ratio autem est, quia Religiosus obligatus progredi ad perfectionem mediante statu suæ professionis, ergo per illa media, quæ ab eodem statu ipsi proponuntur.*

- 7 Dico quarto, per regulas proprii instituti ¶ in eo tantum gradu obligari Religiosus; sub quo latè fuerunt, & seruandæ præscripturæ; & Constituta a seipso delecturæ ex præcedenti si enim Religiosus non obstringitur ad alia media, nisi ad ea, quæ sunt in proprio ordine, manifestè sequitur eodem modo obligari, sub eo gradu obligationis, sub quo proponitur; ideoque si regulis obligat per inchoatam, aut tantum sub veniali, aut demù sub nullo peccato, vt media ad perfectionem acquirendam eodem modo obligabunt, & Religiosus illas transgrediens iudicandus erit peccare grauius, aut leuiter, aut nullum ex parte obiecti peccatum committere per ordinem ad ipsam regulam obligantem.

- Dico quinto, si Religiosus proponat non, ¶ attingere perfectionem; ¶ peccat mortaliter, ita *Corduba in reg. 5. Franc. cap. 1. quæst. 3. post tertium distans ver. (sed vtrum similiter,)* vbi quamuis expressè nõ dicat peccare mortaliter, deducitur tamen euidenter ex doctrina ab ipso tradita: nam cum dicat peccare Religiosum, ita proponentem, sicuti peccat, qui perfectionem negligit, & loquens de illa dicat grauius peccare

peccate, idem debet intelligere de eo, qui proponit non attingere perfectionem, sed expressè hoc ipsum docet Sanchez cap. 1. c. 1. num. 10. concil. vit. Pellizzarius cap. 1. c. 1. num. 1. nam licet Religiosus non tenetur actu habere perfectionem, tenetur tamen non elicere actum contrarium, alias frustra adhiberetur media; quæ ab instituto proponuntur, si haberet contrariam intentionem.

Dico sexto, Religiosus si transgreditur regulas, & media ad perfectionem assequendam ex contemptu, etiam si regulæ illæ, & media non obligent sub mortali, † nihilominus ratione contemptus graviter delinquit. Hæc est opinio S. Thomæ quasi. illa 186. ar. 2. in fine corporis, et ad primum loquens de ijs, quæ sunt de solo consilio. Caietanus ibi §. Ad evidentiam bonum (Valencia 2. 2. disput. 10. quasi. 4. pun. 4. assertione secunda. Rufus S. Thomas ar. 9. ad primum, et secundum sermonem habens de transgressione regularum, idem asserit, nempe, esse grave peccatum, si ex contemptu frangat. Caiet. §. in eodem art. (Valent. pun. 1. assertione prima Sanchez cap. 1. §. num. 8. Suarez tom. 4. de Relig. lib. 3. num. 23. 24. et alij, & hoc manifestè ostenditur, quia cum Religiosus sub gravi culpa, obstringatur tendere ad perfectionem Charitatis, tamquam ad finem, si regulas, & media ad illam spernit, censetur spernere, & contemnere ipsum finem, atque adeo letaliter delinquere.

10. Possent quæsitum absoluerè, † ex his remediis scrupulosi præbendo pro tempore, quo huiusmodi ambiguitatibus, impulsivæ, si nimirum existimare, se nunquam graviter delinquere cogera, observationem tendendi ad perfectionem, nisi illam contemnant, & remoto contemptu, credant mortaliter non peccare, possent, inquam, perficere quæsitum, tali prædicto remedio ad vitios, & superfluos timores repellendos, † sed quia scio scrupulosos nunquam quieturos, nisi ipsis consistat, quando huiusmodi contemptus inveniatur, & quando pertinet ad culpam gravem, idcirco ut plenius eorum menti satisfaciatur, placet aliam instituire questionem, inquirendo, an contemptus iste inveniatur in conscientia, violanti regulas, quæ ad culpam mortalem minime obligant; aut denique reperiat in proposito, quo Religiosus sibi ipsi statuat, solum servare vota,

præcepta, & regulas, quæ obligant sub gravi culpa, præterquam ceteras, quæ sub nulla, vel sub levi tantum abstringunt.

† † †

§. VI.

Vtrum consuetudo, aut firmum propositum transgrediendi regulas, sub mortali minime obligantes, grauem inuoluat contemptum contra præceptum tendendi ad perfectionem.

S V M M A R I V M.

1. *Si scrupulosi quiescant, oportet claris illis explicare quid sit violari regulas ex contemptu.*
2. *Aliqui putant consuetudinem transgrediendi regulas, etiam sub mortali non obligantes, esse grauem culpam.*
3. *Nonnulli hoc explicant per contemptum intentionis præcæsum.*
Alij ratione periculi.
4. *Alia sententia negat talem consuetudinem esse peccatum mortale.*
5. *Ista vltima sententia admittitur ab Authore.*
6. *Instantia probans vltimum transgressorem esse peccatum, pro vti connotat præcedentes, declaratur.*
7. *Impugnatur ab Authore.*
8. *Constat peritatis similitudo.*
9. *Infringitur obiectio.*
10. *Utrum scilicet connotans præcedentia, relinquit effectum notabiliter repugnantem rationi.*
11. *Consuetudinem communicandi ciuilitate, cum excommunicato non tolerato, secundum aliquos est peccatum mortale, secundum aliquos vero minime.*
12. *Etiam posita prima opinione est disparitas inter utramque consuetudinem.*
13. *Confirmatur principalis conclusio.*
14. *Propositum, quo Religiosus vult solum servare regulas obligantes sub mortali, non autem alias, non est peccatum letale.*
15. *Neque est periculum grauius labendi, nisi in motum.*
16. *Propositum instantia in contrarium.*
17. *Uoluntur.*
18. *Limitatur conclusio, quando regula, quæ sub veniali obligat sunt in materia aliqua particulari, & quantum transgressio ducit ad mortale.*
19. *Propositum non seruandi regulas non obligantes sub mortali, licet sit dispositio remota in ordine ad obiectum, est tamen periculosa in quantum videtur ponere impedimentum d. ini auxilij.*
20. *Propositum committendi plura venialia potest esse mortale.*

- V**IA, ut præcedente paragra-
pho diximus, † scrupulosi non
quiescunt illo tantum remedio
adhibito, videlicet, se grauer
non peccaturos contra obliga-
tionem progrediendi ad perfec-
tionem vite, nisi regulas, seu media, quæ
proprio instituto proponuntur, ex contemp-
tu violent; oportet pro maiore animi tran-
quillitate talem contemptum distinguere ex-
plicite, & quia in frequenti, & literata re-
gularum violatione, aut in proposito circa
eamdem violationem facilitas inueniri poterit,
operæ pretium duximus hoc expendere, inci-
pientes à consuetudine.
- 1 Prima sententia asserit † consuetudinem
transgrediendi leges, seu regulas esse peccatum
mortale, & ita docet *Vasquez p. 2. disp.*
58. cap. 4. num. 60. et alij Canoniste, quos
laudat *Sanchez lib. 6. in decal. cap. 4. num.*
18. et 21. quos implet sequitur, & etiam
Pellizzarius in manuali tract. 5. cap. primo
quæst. 11. num. 14. et Fragojus de regim. Chr.
Reipub. par. 2. lib. 11. disp. 24. §. 10. num. 8.
quantuis in modo explicandi graue illud pec-
catum, diuersimodè loquantur; † nam aliqui
putant consuetudinem istam esse mortalem,
quia inuoluit contemptum interpretatiui mō,
ac proinde vsus transgrediendi, si erit notabi-
liter frequens, censeri debet peccatum graue
contra finem legislatoris, & in casu nostro
contra obligationem tendendi ad perfectio-
nem, cum sit implicitus, seu interpretatiuus
contemptus mediolorum, quæ ad ipsam perfec-
tionem acquirendam ducunt, & proponuntur
ut applicentur † *At Sanchez, Pelliz-*
zarius, et Fragojus negant in consuetudine
prædicta inuolui interpretatiuum contemp-
tum, sed dicunt esse peccatum ob periculum
eui Religiosis exponitur ad contemptum.
- 2 Secunda sententia est opposita, † negat
enim talem consuetudinem esse peccatum le-
thale. ita *Sanchez de legib. lib. 3. cap. 28. nu. 8.*
Et ad hoc etiam tendit *Ortina* ab ipsomet tra-
dicta tom. 4. de Relig. lib. 1. cap. 4. incipiens
d. num. 10. † *isque ad finem capituli*; idem usque
Ioannes Franciscus Giratus de regim. re-
gul. par. 2. dub. 43. num. 157. & videtur esse
opinio *S. Thoma 2. 2. quæst. 186. art. 9. in cor-*
por. et in respons. ad primum, et tertium, nam
tunc docet transgressionem regulæ non obli-
gantis ad culpam, esse peccatum mortale,
quando fit ex contemptu; & expressè hoc as-
serit *Caietanus ibid. in paragrafo (in eodem*
articulo quarto) quatenus asserit non suffi-
cere ad contemptum etiam si esset perpetua,
& nullies reuoluta; & deliberata consuetudo
peccandi in tali commissione, vel omissione,
sed exigit, & *C. aliqui alij citantur à Sua-*
retho cap. 28. de legib.
- 3 Dicendum est, † cum hac secunda senten-
tia, scilicet, in consuetudine, ut sic, fran-
gendi regulam, quæ sub mortali non obligat,

non inuoluit grauem contemptum contra præ-
ceptum progrediendi ad perfectionem: pro-
batur ratione, quia consuetudo transgreden-
di, nihil aliud importat, nisi congeriem plu-
rium actuum, seu omissionum inter se simi-
limum, & cum nullas actus, seu omissiones in
particulari ex tali congerie sit contemptus, ut
de se patet, aliter etiam vnica transgressio ef-
set contemptus, quod est manifestè falsum;
sequitur, quod neque tota congeries sit con-
temptus: ergo consuetudo transgrediendi re-
gulam &c. grauem contemptum non in-
uoluit.

- 7 Sed dices; † licet quilibet signata trans-
gressio secundum se non sit contemptus, ni-
hilominus pro ut connotat præcedentes, ni-
mirum, quando peruenit ad tantam multi-
tudinem, vltima illa complebit contemptum.
- 8 † Contra, quia nemo est, qui scire possit non
solum physicè, quod certum est, neque etiam
moraliter, quantitate harum transgressio-
num, & quæ sit illa vltima, quæ compleat
numerum requisitum ad contemptum; & ideo
semper poterit homo dubitare, proinde
stante tali dubio semper exponetur periculo
peccandi, quod non videtur inodus accommoda-
tus fragilitati humanae naturæ.
- 9 Dices; † transgressiones pertinet in or-
dine ad complendum numerum requisitum
ad hoc, ut reus sit gratis contemptus, se ha-
beat, ut alia similes v.g. ut plura supra leuia,
quorum singula, secundum se spectata, non
sunt, nisi peccata venialia, sed vltimum com-
pens quantitate istam, quæ iuxta Docto-
rum sententiam complet notabilem sumam
est peccatum mortale, si sumatur cum con-
notatione ad præcedentia furta, quæ cum
quibus, ut suppono ex materia, & tractatu
de furto, aliquam habet confessionem; seu
etiam in sententia aliquotum consuetudo com-
municandi, etiam quilibet cum excommuni-
cato maiori excommunicatione, & non tole-
rato, erit peccatum mortale; sic quæ
bet communicationis singularis secundum se sit
leuis.
- 10 Respondeo ad utramque, † & quantum
ad primum disparitas est manifesta, primò
quia in furto à Doctoribus est iam determi-
nata quantitas plus, minusve, quæ constituit
peccatum graue, & non solum in vnico furto,
sed etiam in pluribus successiuis conexione
aliquam, seu moralem continuationem inter
se habentibus, præ ad fur, quando aduertit
suis minimis furris peruenire ad illam quan-
tatem plus, minusve, tunc mortaliter pecca-
bit: at in transgressione regulæ, ut sic, nulli-
bi habetur determinata quantitas, quoad nu-
merum; proinde Religiosus semper esset per-
plexus, an perueniret in nec ne, ad numerum
illum. † Secundò, est disparitas, quia vlti-
mum furtum componens præcedentia, relin-
quit aliquem effectum directè, & notabiliter
pugnantem contra iustitiam, nempe, dampnum
graue

grue in bonis externis alienis, hunc autem, aut similem effectum non habemus ex transgressioibus quantumvis iteratis contra regulam, nisi per accidens, quando transgressio inuoluit insultum acceptionem ea bonis Monasterii, quia tunc vitima transgressio compleris damnium notabile, est et peccatum graue contra iustitiam, non quantumvis transgressio, vt sic, etiam connotans lures alias similes transgressiones que quatenus, est actio directè contra præceptum septimum decalogi, & pariter contra votum paupertatis.

13 Ad secundum ¶ possem absolue negare consuetudinem communicandi ciuiliiter cum excommunicato, esse graue peccatum, ita enim cum multis contra *Suar. iustini in tractatu de censuris*, vbisolum dixi communicationes istas repetitas non esse, nisi peccatū veniale, sed esto, admitamus cum Suarez esse peccatum lethale, neganda est paritas, ¶ nam communicatio ista ab Ecclesia directè prohibetur in hunc finem, vt excommunicatus videns se excludi ab aliis in consorcio etiam ciuili, respiciat à contumacia, finis autem iste saltem magna ex parte impediretur per iteratam communicationem, quia excommunicati non videntes se repelli à communicatione aliorum, occasione sumete facile possent perseverandi in sua contumacia, & ideo communicatio ista iterata notabiliter legitur finem ab Ecclesia intentum: hoc autem non inuenitur in iteratis regularum transgressioibus, vt sic, hæc disparitas assignari poterit, sequendo hanc sententiam Suarez.

14 Cōfirmatur etiam nostra conclusio ¶ principalis, quia tucit frequens vsus peccandi venialiter, vt sic, nō est peccatum mortale, qualis est v.g. consuetudo mericendi, loquendi verba otiosa, comedendi cum aliqua auaritate, & sectatorum aliorum similibus, ergo neq; regularum transgressioibus, quantumvis iterata, possunt, vt sic, licentiam consequere in statu peccati mortalis, paritas enim currit, nulla enim sufficiens disparitas assignabitur; antecessens est cōmunit receptum contra *Panormitanum in capite. Nam concupiscentiam. de constitut. in fine afferentem*, nullum dari peccatum veniale, quod consuetudine non fiat mortale, quam opinionē vt falsam vniuersaliter Theologi reuincunt.

Dicendum est secundò, propositum firmum, quo Religiosus statuit valde tantū seruare regulam, & præcepta obligantia sub mortali, nō autē alia vs ordinis regulæ ad nullam, vel solum ad leuem culpam obligantes, ¶ non esse peccatū, saltem mortale cōtempus interpretatur, si Religiosus iste retineat voluntatem subiuciendo se regulæ, ita *Cates. in qu. 186. 2. artic. 2. A xv p. p. libr. 11. cap. vlt. quæst. 11. Suarez tom. 4. de Reli. lib. 1. cap. 4. num. 19. Circa loco superius citato*, & idem contra aliquos docet *Sanebez lib. 6. summa cap. 4. num. 18. & capit. 5. num. 9.* ait enim non esse peccatum mortale, sed veniale contra præceptum tendendi ad perfectionem; licet aliunde dicat esse mortale, vt videbimus sequente conclusione, cam-

dem sententiam cum Suarez sequitur *Pellizarius in man. regul. trall. 3. c. 1. quæst. 8. n. 10.* Probatur conclusio. Propositum istud secundū se formaliter non est contemptus regulæ, & perfectionis, quia Religiosus illud habens, voluntatem retinet, vt supponimus, seruandi vota, & præcepta obligantia sub mortali, quibus seruatis pōt tendere ad perfectionem, nam sub votis, & præceptis continentur plura consilia Evangelica, quæ licet post votum non censentur cōsilia, sed præcepta respectu uouētis, nihilominus cū ipōte uouēs ad illa uoluerit se obstringere præcepta cōmunita omniū si delinere dicitur seruare, & præcepta, & multa cōsilia: Rursus istud propositū non est contemptus quia mediante illo Religiosus nō ide o uult nō seruare leues regulas, quia nolit se illis subiicere sed vti ex negligentia, seu animi fortore, vel ex nimia cupiditate, & deordinata inclinatione in obiectum illius transgressiois, aliter sequeretur propositū frangendi quamcumq; leuissimam regulam esse propositū illam contemendi, atq; ad hoc esse peccatū lethale, quod est aperte falsum, & nemō dicit. Ex hisigitur à primo ad vltimū colligimus propositū illud non esse peccatū mortale ratione contemptus, neque contra præceptū tendēdi ad perfectionē religiosæ, quæ essentialiter spectata consistens in perfectione charitatis, nō exigit necessariò obseruationē aliatū regularū sub mortali nō obligantiū, & multò magis eadē, quod sub nulla culpa etiam leui Religiosus attingunt.

16 Dicendū est tertio ¶ probabilis mihi videri propositū istud, neq; rōne alicuius proximi peccatū ex parte obiecti contemendi regulas, & studij perfectionis esse peccatū mortale, quia tale periculū in eo minimè reperitur. Est cōtra *Sanch. & Pelliz. la. cit.* quatenus dicunt huiusmodi propositū quāuis non sit culpa mortalit rōne contemptus; nihilominus esse mortale culpæ rōne periculi, cui Religiosus ita proponens, se exponit, nempe labendi in aliquā grauem culpā; at conclusio nōstrā tenet *Suar. to. 1. de relig. cap. cit. n. 12. & seq. idemq; à fortiori asserere debent, qui negant propositū committendi omnia venialia, esse peccatū mortale, vt probat *Castropal. contra Sanch. & Bonae. to. 1. trall. 2. disp. 2. §. 5. 3. nu. 5.**

Vt autem efficaciter conclusio probetur, supponere debemus regulas cuiuscunq; instituti esse in triplici genere; nam aliquæ sub mortali attingunt, & de propositū frangendi has regulas non est sermo, nō est manifestè graue crimen, cū eius obiectū sit nouabiliter rōni rectè dissentaneum, locutio autē est de propositū nō seruandi regulas secundū, aut tertij generis; verūm cum decilio difficilior frangendo de regulis, que sub veniali obligant, de his sermonē habemus, probando autē propositū non seruandi has regulas nō esse lethale, euidenter probatū hoc ipsū remanebit de propositū nō seruandi regulas sub nulla culpa obligantes. Probatur ergo conclusio restricta quoad propositū nō seruandi regulas obligantes sub veniali non esse

peccatum mortale, Ratio autem est, quia licet peccata venialia aliquo modo disponant ad mortalia, dispositio tamen ista est remota, & non proxima ex parte obiecti, quando sic proponens, voluntatem habet non committendi mortalia, & exequendi multa pietatis opera obligata sub mortali; nam & si venialia se frige: si animum, nihilominus prædicta opera bona recõpensant, quod per venialia deperditum fuit. Secundò, probatur efficacia ratione, periculum. quod alicuius apprehendunt in proposito illo, vel consistit in quibusdam tantum, aut in quibusdam venialibus, vel in omnibus; neutrum dici potest, ergo &c. patet enim maior per sufficientem inductionem: minor secundum utramque partem suadet, non in quibusdam tantum, aliter propositum patrandi quidam venialia, esset peccatum mortale, quia esset propositum excedendi aliquod cum periculo labendi in mortale, quod tñ nemo asserit: neq; in omnib' ita' gra'ia' b' p' h'ctis, quoniam nõdõ reperienda erit collectio omnium venialium, ergo neutrum dici potest.

17 Inhabilis est inductionem esse deficientem, quatenus videtur supponere periculum, de quo agimus resultare ex quacumq; multitudine venialium, sed resultare dicimus ex aliqua determinata multitudine.

18 Contra est, quia nequeunt assignari quot, & qualia sunt venialia ista, ex quibus proximum periculum labendi in mortale inuenitur, ut supra in simili ostendimus: Si igitur propositum committendi plura venialia, & secundum aliquos omnia venialia, non est mortale, neq; inducit periculum proximum cadendi in mortale, multo magis id erit asserendum, de proposito transgrediendi regulas, quæ ad nullam obligant culpam, vel tantum ad leuem.

19 Limitanda est vniuersalis conclusio, quæ de primò, quando aliqua venialia sunt in materia particulari, & specifica peccati grauis, & experimento contra ex modo laxè viuendi in obseruatione determinate regulæ sequenti fuisse lapsum in peccatum lethale, v. g. si quis ex tactu leui manus mulieris expertus sit, lapsus fuisse in graue peccatum; tunc proculdubio propositum de huiusmodi tactibus excedendis nõne periculum erit mortale, licet actus illi, secundum se leues, non transcendant venialem culpam, & sic de alijs similibus, & de tali proposito non loquimur, sed de illo, cuius obiectum omnibus circumstantiis affectum, grauem malitiam minimè contineat. quod dixi in conclusione dispositionem illam ad mortale esse remotam ex parte obiecti; nam si eandem spectamus in ordine ad Deum, rationabiliter poterit homo dubitare, ne talis viuendi modus reddat ipsum indignum auxilijs specialibus, quorum beneficio à mortalibus præteritur; nihilominus cum in ordine ad obiectum non sit proxima dispositio ad graue peccatum, neq; homo certus sit à Deo torqueri, ut detur uatur, nõ possum asserere tale hominè si habeat propositum illud, cum limitatione adiecta, esse in malo statu.

21 Secundò, limitanda est conclusio, quæ cum pro-

positum de committendis venialibus fertur in aliquam multitudinem venialium, quæ per modum vnius causant aliquid effectum rege rationi grauius dissentientem, ut sunt v. g. multa iura, quæ tamen connexionem habent, ac cautius damnatum notabile in bonia exterioria proximi, ut explicatur in materia de iustitia.

§. VII.

Quid sit transgredi regulas ex formali contemptu?

S V M M A R I V M.

- 1 Sermo non est de contemptu generali,
- 2 Aliud est contemnere rem præceptam, aliud vero Superiorem, ut talem.
- 3 Sicuti diuersa sunt contemnere executionum, & contemnere rem.
- 4 Contemptus formalis alius est absolutus talis, alius vero secundum quid,
- 5 Non rectè explicatur contemptus formalis in ordine ad minorem estimationem, quam rei conueniat.
- 6 Contemptus formalis regularum est alius, quo voluntas renuit illis se subicere.
- 7 Quæ statuntur de contemptu regulæ, locum habent in contemptu Legislatoris.
- 8 Inne nisi potest contemptus consiliorum.

Completam huius materiz intelligentiã pro fedandis scrupulorũ conscientijs, declarandũ nobis superest, quid sit contemptus iste, & quando accidat, & an semper sit peccatum mortale: quare nonnulla sunt supponenda.

- 1 Et primò, quod sermo non est de contemptu generali transcendentaliter imbutio in qualibet transgressione, quam aliqui Doctores contemptum materialem appellare contulerunt, & merito, quia eo ipso, quod legè frangit, & committitur illum aliquo modo contemnere, eam postponendo propriæ, & ordinate inclinationi; sermo enim est de contemptu speciali, quem iidem Doctores formalem vocarunt.
- 2 Secundò, quod aliud esse contemnere opus, seu rem præceptam, aliud vero Superiorem, seu Legislatorem tantquam talem, ut animaduertit ex Cassio, suar. lib. 3. de leg. cap. 28. n. 21.
- 3 Tertiò, duo ista esse valde diuersa, quod videlicet, contemnere executionem rei præceptæ, seu regulæ, & contemnere rem ipsam, sicut Superiorem, ut rectè notat Valen. 2. 2. in qu. 166. disp. 10. quæst. 4. pun. 5. ver. (Ceterum diuigenter) Sanchez, lib. 1. in decal. cap. 5. num. 10. Baldelli 10. 1. lib. 3. disp. 6. num. 10.
- 4 Quartò, denique supponendum est quod contempt-

temptum formalem à *Caiet. in summa verb., Contemptus*, & ab hisj diuidi in eum; qui absolute, & simpliciter est talis, & in eum, qui est talis secundum quid: His omnibus præhabitis.

¶ Dicendum est primò, ¶ non placere omnino explicationem contemptus formalis per hoc, quòd minoris, quam p̄t sit, res in intellectu estimetur; & quòd voluntas eligat, & amplectatur vilem, & indignam hanc estimationem; ex v̄t cuius sequatur actus externus, nempe, transgressio legis, aut regulæ, non placet, inquam, quia, & si tateamur in prædictis actibus verum, & formalem inueniri contemptum, nihilominus poterit reperiri contemptus iste absque errore illo in intellectu, v̄t sequetur non posse Deum formaliter contemni absque blasphemia, & errore in fide, nam parua illa estimatio contra dignitatem personæ, si est de Deo, intellectus blasphemus, & hereticus foret. Nihil nulla apparet repugnantia in intellectu speculatiuè inueniri iudicium veræ estimationis de re, aut persona aliqua, quo non obstante, voluntas, aut ex odio, indignatione, aut alio motu deueniat ad formalem contemptum, idcirco quo pacto enucleandus sit contemptus iste, mox aperio.

Dicendum est secundò, contemptum formalem in hac materia, nempe, circa leges, seu regulas ¶ esse illum actum internum, quo voluntas renuit eidem legibus, & regulis se subijcere, & ex imperio huius actus interni mouetur ad leges, & regulas transgrediendas, & adeò recte *Caietanus in questionem illam 136. articulo nono in fine contin. ver. (in eodem articulo nono.)* Sanchez libro primo in decalog. capite quinto, numero nono, asserunt in contemptu duo inueniri, scilicet actum peccati, & causam ipsius peccati, videlicet transgressionem, & voluntatem non subijcendi se regulis, ex qua tamquam ex causa fiat transgressio, prouide aut *Caietanus* non sufficere ad contemptum perpetuum transgressionem, & deliberatam consuetudinem; sed requiri, vt ex voluntate illa procedat. Hanc explicationem contemptus formalis ponit *Sanctus Thomas articulo citato ad tertium, et Caietanus in communi paulo post initium, et in fine, & etiam in summa verb. Contemptus, Valentia punct. citato: ver. (circa quartam circumstantiam) Lessius libro secundo de iustitia capite quadragesimo primo, dub. nono ver. (censetur autem) et capite quadragesimo sexto, numero penultimo, et vltimo, Suarez tomo quarto de Relig. libro primo capite quarto, numero vigesimo quarto in fine. Sanchez vs supra Baldellus disputatione illa 6. numero decimo, Merolla tomo primo, disputatione se-*

cunda, capite quarto, dubio 80. numero 135. et 136. Fragosa de regim. parte secunda, disputatione vigesimo quarta, paragrapho decimo, numero septimo. Circa vs supra. Duo autem sunt probanda: Primò, in actu illo repositis formaliter contemptum: Secundò, rectè esse explicatum illud primum sic ostenditur: Nolle rem aliquam secundum se formam, vt talem, est illam contemere, vt patet discutiendo tam per bonos, quam per malos contemptus vig. Si quis renuat, & detestetur diuinitas, & voluptates huius mundi secundum se, verè dicitur, & formaliter, diuinitas, & voluptates huius mundi contemere. Sic à pari, nolle se subijcere legibus, seu regulis quatenus tales, hoc est idem, quòd leges, & regulas contemere: illud autem posterius ostenditur, nam loquendo de subiecta materia, nimirum de contemptu legum, seu Regularum, nunquam potest fingi adesse contemptum in eadem transgressione, quin reperitur actus ille, quo voluntas renuat subiectionem, vt talem, ergo contemptus formalis rectè explicatur modo supra dicto.

Dicendum est tertio, quæ statimur de 7 contemptu regularum ¶ esse etiam asserenda de contemptu legislatoris, seu Superioris, vt talis, si quis enim frangit legem in contemptum legislatoris ratione potestatis, quam habet, cui subdi renuit, grauitèr peccabit, vt rectè animaduertit *Suarez capite illo vigesimo octauo de legib. numero vigesimo quarto;* nam contemere legislatorem, seu eius potestatem est implicite contemere Deum, quia quomodo ille legislator formaliter Deum tenet, cumque repræsentat; quòd significare voluit *San. Bernardus lib. de præceptis et dispens. capite decimo quarto, dicens (sine Deo, sine homo, mandatum quodcumque tradiderit, pari profe sù obsequendum est cura, pari reuerentia defendendum)* Et clarè *Christus Dominus Luc. 10. (Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit)* Dixi, de contemptu Superioris, vt talis, nam si contemnatur non vt Superior, sed vt tale indiuiduum, quatenus deprehenditur imprudens, minus doctus &c. tunc si contemnatur regula, per respectum ad ipsum Superiorem, vt hominem prædictos habentem defectus, contemptus erit leuis, si agatur de materia parui momenti: Priorem illum contemptum *Caietanus in summa* appellauit contemptum absolute, & simpliciter, istum posteriorem secundum quid tantum.

¶ Dicendum est quarto, ¶ contemptum non solum inueniri posse in transgressione legum, & Regularum, verum etiam in omitendis consilijs; contemere autem consilia vt consilia Dei sunt, putat *Suarez cap. illo quarto de Relig. numero 21. non posse con-*

se contingere absque errore in fide, vel absque odio contra Deum, ut si quis sperneret illa, iudicans esse inutilia, & minus bona, vel non existente tali errore, nollet se qui divina consilia in despectum Dei: at advertit *Suarez* modum hunc operandi esse magis damnatorum, quam viatorum hominum; concludit tamen numero *vigesimo secundo* transgredi consilia ex contemptu, qui sit peccatum mortale, esse non posse, nisi praesupposito errore in intellectu, vel pravo affectu in voluntate, qui pertingat

ad spernendum ipsummet Deum; aliter nobile subditi consilij non erit gravis inordinatio, sic ex *Suarez*.

Hec mihi visa sunt, quae in controversiam cadere possent circa regulam humanorum actuum, conscientiam, postquam omnes precipuas materias diuturna mentis agitatione per-

curissemus.
†††
↓

F I N I S.

L A V S D E O.
E T B. V.

I N D E X

VERBORVM AC RERVM NOTABILIVM,

QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR.

A

Ablatio potestatis, seu iurisdictionis est odiosa. *Discept. 6. cap. 11. par. 4. §. 15. num. 9. fol. 288.*

Ablatio praescriptionis, qua est circa assensum apostolicum, et procedit à iure tollis praesumptionem legalem de eodem assensu. *Discept. 6. cap. 5. §. 6. num. 9. fol. 194. Vide Añsenus Apostolicus. Non ablata praescriptione circa alienationes rerum Ecclesiasticarum, ad praesumendum assensum Pontificis requiritur tempus, cuius initium ignoratur. ibi demum. 10.*

Limitatur in casu infortuni. num. 11. fol. 195.

ABSOLVTIO, ABSOLVERE.

Absolutio licet sub conditione confertur, quando poenitens peccata tantum dubia fatetur. *Discept. 6. cap. 11. par. 4. §. 1. num. 19. fol. 279.*

Absolutio quando sub conditione est eligenda, praest. Confessarius conditionem in solo mente retinet. *ibidem §. 9. num. 18. fol. 298.*

Absolutio negit. Confessarius poenitentem sinter alia peccata in illo agnoscat aliud enim Superiori referuatum. *ibid. §. 6. num. 2. fol. 290.*

ACTIO. ACTVS.

Actio supponens diuindicia simul concurrentia, et ipsammet actionem proponentis, quarum unum ex motiuo bono, aliud vero ex in bono, utro ex illis praesumatur actio procederet. *Discept. 2. cap. 1. fol. 26. 27.*

Actio humana duplex, physica una, moralis altera. *ibidem cap. 5. n. 7. fol. 31.*

Actio libera semper est in genere moris. *Discept. 2. cap. 6. num. 8. fol. 41.*

Actio aliqua, et proprium finem acquiritur

interdum dependet ab efficacia medij secundum se, interdum à prudenti tantum electione operantis. *Discept. 4. capit. 6. num. 7. fol. 54.*

Actio valorem suum fortiri potest, quamuis ab agente nullius valoris esse existimetur. *Discept. 6. cap. 10. §. 21. num. 4. fol. 262.*

Actus ab homine necessario procedentes, non sunt à conscientia recta regulabiles. *Discept. 2. cap. 5. num. 2. 30.*

Actus physici, et moraliter humani sunt à recta conscientia regulabiles. *ibidem num. 8. fol. 31.*

Actus iurisdictionales validi esse possunt, si ex communi errore procedunt. *Discept. 0. cap. 1. §. 30. num. 3. fol. 141.*

Actus, qui per se procedere solent à plena libertate, si addeatur processisse ex necessitate aliqua libertatem diminuente, id esse probandum. *ibidem cap. 2. §. 18. fol. 158.*

ADVOCATVS.

Aduocatus potest patrocinari causa sua Clientis, licet minus probabili. *Discept. 4. cap. 19. num. 4. fol. 103.*

Excipitur paussa sanguinis. ibidem num. 8. 19.

Aduocatus agens minus probabilem causam, solum proponit rationes Iudici, ut eas consideret, non autem ut det sententiam secundum minus probabilem. *ibidem num. 7.*

Aduocatus tenetur aperire Clientis causam, quando est dubia, vel minus probabilis. *ibidem num. 12.*

R T A S.

Actus requisita ad ordinem suscipiendum debet esse à momento in momentum completa. *Discept. 6. par. 6. §. 1. num. 1: fol. 307.*

Actus necessaria ad beneficium non est pro

I N D E X

probanda contra opponentem ab eo, qui beneficium possidet, secus si petat eligi, institui. *ibidem* cap. 6. §. 8. per totum. fol. 177.

A G E R E.

Agere contra conscientiam, quae distat malum in genere probabilius est, esse lebile. Discept. 4. cap. 8. num. 4. fol. 42.

Non erit saltem mortale peccatum, si inadvertenter omittat examem ad inquirendam malitia gravitatem. *ib.* nu. 5.

Moraliter tamen nunquam deest periculum. *ibidem* num. 6.

Agere contra conscientiam erroneam, quae solam est in habitu, an sit peccatum. *ibid.* cap. 9. nu. 3. fol. 43.

ALIENARE. ALIENATIO.

Alienari nequeunt res usu consumptibiles, quando extat dubium, an sint alterius, ante diligentiam ad veritatem acquirendam. Discept. 6. cap. 9. §. 3. num. 1. fol. 217.

Alienatio bonorum Ecclesiasticorum censetur facta vi assensus Apostolici, si diuturnum tempus sit elapsum, & assensus non appareat. *ib.* cap. 6. §. 6. n. 3. fol. 194.

ALERE ALIMENTA.

Alere debet filium uterque Concubinaris, cum dubium est, uter ex illis sit verus Pater. Discept. 6. capit. 9. §. 21. num. 3. fol. 333.

Alimenta consanguineo praestita, si benevolentia coniectura adsit, praesumenda sunt gratuito praestita. *ibid.* cap. 9. §. 26. num. 1. fol. 337.

A L L O D I V M.

In allodium potius, quam in feudum praesumitur, dubio existente, res à homine directo concessa. Discept. 6. cap. 9. §. 20. num. 1. fol. 238.

A M B I G V I T A S.

Ambiguitas frequenter accidit, num peccata aliqua aut eorum circumstantiae sint, necne, explicata in confessione. Disceptat. 6. capit. 11. par. 4. §. 2. num. 5. fol. 221.

A P P R E H E N S I O.

Apprehensio, ut sic abstrahit ab actuali existentia conamendatiae, aut disconamendatiae obiectivae. Discept. 2. cap. 2. n. 8. fol. 15.

Pura apprehensio non sufficit, ut voluntas ad honestam actionem moveatur. *ibidem.*

Ex apprehensione afficimur, quando opinamur, rem ita esse. *ibidem.*

Apprehensio pura, neque appetitum sensitivum movet. *ibidem* numero undecimo fol. 26.

Apprehensio de consensu praevis suggestivibus praestito, nimium scrupulorum animum torquet. Discept. 7. cap. 9. §. 3. num. 1. fol. 340. *Vide verb. scrupulus.*

A Q U A L Y S T R A L I S.

Agua benedicta si alia non benedicta in parva quantitate addatur, tota fit benedicta. Discept. 6. capit. 10. §. 13. num. 2. fol. 256.

A R I S T O T E L E S.

Philosophorum Princeps docens, liberum nobis non esse opinari, quo sensu id dixerit. Discept. 4. capit. 10. §. 1. num. 6. fol. 67.

Aristoteles asserit, tempus non esse motum, sed non esse sine motu. Discept. 6. cap. 11. par. 3. §. 2. num. 16. fol. 274.

A S S E N S V S, & D I S S E N S V S.

Sine ulla ratione eliciti sunt temerarij, & legis contemptus. Discept. 4. cap. 11. num. 4. fol. 45.

Duo assensus probabiliter versantes circa contrarias opiniones de eodem obiecto, et per principia intrinseca sunt possibiles. *ibid.* cap. 12. nu. 1. fol. 74.

Assensus Apostolicus in alienatione bonorum Ecclesiarum, quando potest praesumi? Discept. 6. cap. 5. §. 6. num. 3. & 9. fol. 94. *Vide verb. Alienatio.*

A V T H O R E S, & A V T H O R I T A S.

Authorum pluralitas formaliter non dat opinioni probabilitatem, nisi praesumptiva. Discept. 4. cap. 2. nu. 2. fol. 49.

Authoritas unius Doctoris per omnia circa opinionem aliquam expendentis, est fundamentum non levis ponderis ad probabilitatem asserendam. *ib.* cap. 4. nu. 3. fol. 51.

In tali

In tali Authore nonnulla desiderantur qualitates. ibidem nu. 5. & 6.
Authoritas veterum simpliciter loquendo maior est ea Recentiorum ibidem cap. 6. num. 7 fol. 54.
Authoritas Theologorum, & Canonistarum inuicem comparata, quomodo se habeant in pralatione ibidem numero 8. folio 58.

B

BAPTISMVS, BAPTIZANDVS.

Baptismus, quando de illo est dubium, sub conditione est iterandus. *Discept. 6. cap. 13. par. 1. §. 1. nu. 1. fol. 265 & par. 4. §. 4. num. 12. in fine folio 289.*

Baptismus datus baptizato ad Eucharistiam. ibidem par. 4. §. 1. num. 7. folia 208.

Non est conferendus infantibus inter Catholicos natis, & educatis, ob quodcumque superueniens dubium ibidem par. 4. §. 2. num. 5. folio 285.

Baptizandus est parvus, cum est ambiguus sit, nec vero homo, si principalia membra sunt humana ibidem §. 6. num. 2. folio 266.

Si parvus habeat humanum caput, reliquum vero corpus sit ferinum, & imminuat mors, est sub conditione status baptizandus; si vero mors non inleat, est differendus baptismus. ibidem §. 7. n. 4. folio 267.

Si dubium insurgat, num parvus sit unus homo, an vero duo, est differendus baptismus, nisi mors imminet, tunc enim unus absolute, alter vero sub conditione est abluendus. ibidem §. 8. num. 4. folio 267. Vnde verbi. Infantes.

BENEFICIUM, BENEFICIARIUS.

Beneficij collatio, si appareat eadem die, qua Beneficiarius fuit ad clericatum, promotus, valida erit. Discept. 6. cap. 5. num. 3. folio 194.

Beneficium in dubio presumitur saeculare, & non regulare ibidem cap. 6. §. 1. nu. 1. folio 195.

Beneficium potius simplex, quam curatum presumitur. ibidem nu. 1. fol. 195.

Beneficium iuris patronatus presumitur eorum ex bonis patrimonialibus, si laicus illud possideat, secus si Ecclesiasticus in possessione reperitur ibidem §. 2. num. 2. folio 195.

Idem beneficium si eadem die concedatur duobus, non constante de anterioritate, preferendus erit, qui est in possessione. ibidem §. 10. num. 1. folio 199.

Si neuter possideat, praferri debet prouisus a Pontifice ibidem num. 3.

Beneficium vacans ultima die mensis Episcopalis, si dubium emergat, nisi medietate noctis, & incepto mense Papali vacauerit, si nemo possideat, pro quo est decidendum ibidem §. 11. per totum folio 220.

Si dubium versetur circa anterioritatem, aut circa mortem cuius ex colligantibus, quid dicendum ibidem num. 6. folio 200. & 201.

Si beneficium vacet, & statim a Pontifice conferatur, prouisus ab Episcopo possidetur; ibidem num. 7. fol. 201.

Nulla anterioritate promissionis apparte praefertur prouisus a Pontifice ibidem n. 8. folio 201.

Beneficij diuisio in dubio minime praesumitur; ibidem §. 11. nu. 1. folio 202.

Beneficij, cuius est prohibitio ibidem nu. 2. folio 202.

Vi uideatur diuisio potius praesumenda erit beneficiorum pluralium initio instituta ibidem nu. 3. folio 202.

Beneficiarius potest ad libitum disponere de bonis Ecclesiasticis, quae ut iustum stipendium acquirit ratione laborum; Discept. 6. cap. 5. §. 7. nu. 2. fol. 198.

Beneficiarius, reseruat patrimonialibus, potest se aucte in bonis Ecclesia; ibidem nu. 3. folio 198.

Si ex patrimonialibus se auit, tantumdem capere poterit, ex bonis Ecclesia; ibidem num. 4. folio 198.

Beneficiarius anceps, num ex patrigone se alet, uoluntatem habuerit, nec ne, postea compensandi cum bonis Ecclesiasticis, licet compensabit; ibidem num. 5. fol. 198.

Quid dicendum si postquam animum habuerit non compensandi, nam mutata uoluntate, licet erit illa compensatio; ibidem num. 8. fol. 198.

Beneficiarius ambigenus, num ratione tenuitatis beneficij excusetur a recitandis horis Canonis; an ardeat, non obstante tali dubio, ubi perfoluerit; ibidem §. 23. per totum; fol. 201.

B. R. L. L. V. M.

Bellum non est permissibile, nisi examine

Ty

mine

I N D E X

vinc de eius iustitia pmissio. Discept.
4. cap. 25. nu. 1. fol. 90.
Bellum iudici non potest, si Princeps alius
rem pacifici possideat, & Princeps con-
trarius indidere volens, solum ex par-
te facti probabilitatem habet: ibidem
nu. 1. folio 90.
Bellum iuste ne indicatur, si nemo possi-
deat, & rationes sint aequales ex parte
facti: ibidem num. 3. folio 91.
S, ex parte iuris probabiles sint rationes,
nam licitè bellum indicatur: ibidem nu.
6. & 7 fol. 91.

BONITAS, BONVM,

Bonitas obiectiva moralis est duplex, fun-
damentalis una formalis altera. Discepta
2. cap. 4. nu. 6. folio 28.
Fundamentalis à ratione minimè dependet
fœcus verò formalis: ibidem num. 3. & 6.
folio 29.
Bonitati ista sumus inuicem separabiles: ib.
nu. 7 folio 29.
Bonum publicum non minus exigit delicta
puniri, quàm vitam ciuium seruari:
ibidem cap. 29. nu. 11. folio 103.

C

CAPPELLANIA;

C*apellania in Boetis Regularium*
fundata, presumitur Regulari:
Disceptat. 6. cap. 1. §. 5. num. primo,
folio 197.
Limitatur: ibidem nu. 2 folio 197.
Capellania, dubio existente, non presu-
mitur beneficium Ecclesiasticum: ibidem
num. 2. folio 197.

CAPITVLVM SEDE VACANTE,

Non succedit in ij. qua iure Delegato ex-
traordinario competebant Episcopo, sed
in ij. qua iure ordinario: Disceptat. 6. cap.
4. §. 3. nu. 4. folio 186.

C A S V S.

Casus, qui in Bulla Cœna habentur, ut
primo decreti Clem. VIII. fuerant re-
seruati: Disceptat. 6. cap. 11. par. 4. §. 7. n.
6. folio 291.
Etiàm post secundum eiusdem Pontificis
decretum, iuxta aliquos manent reser-
uati: ibidem nu. 3. fol. 291.
Casus Bullæ Cœna in dubio non subiacent

reseruationi: ibidem nu. 6 fol. 291.
Casus aliqui in dubio, nam sit Summo
Pontifici reseruatæ: ibidem nu. 11. fol.
292.

C A S T I T A S.

Castitas, quando vovetur simul cum in-
gressu Religionis, in dubio presumitur
intenta per ordinem ad ingressum: Di-
ceptat. 6. cap. 1. §. 20. nu. 3. fol. 128.

C A V S S A.

Causa bifariam cessare potest totaliter, &
solum negativè in aliqua persona partis
culari: Disceptat. 6. ca. 3. §. 3. n. 11 fol. 163
Causa cessans, nam cessare debeat effe-
tus: ibidem.
Causa, ad quam dispositio odiosa emanavit
in dubio presumitur finitæ: ibidem cap.
5. §. 4. num. 10. fol. 193.
Causa dispositionis favorabilis presumi-
tur impulsiva: ibidem fol. 193.

C E N S V R A.

Censura, & peccatum in ordine ad suos
ultimos effectus, quomodo parificen-
tur: Disceptat. 6. cap. 7. §. 1. n. 19. fol. 206.
Censura, qua sub conditione feritur, quan-
do dubium insurgit, nam conditio fit,
nee ne, adimpleta, presumitur non ad-
impleta: ibidem n. 20. fol. 206
Censura in dubio fit ne lata, aut ferenda,
existimabitur ferenda: ibidem num. 22,
fol. 206. Vide verb. Excommunicatio.

C E R T I T V D O.

Certitudo moralis satis est in operantibus
ad mores pertinentibus: Disceptat. 1.
cap. 9. num. 6 fol. 18.
Certitudo præcepti non eliditur incerta
executione: Disceptat. 6. cap. 2. §. 3. num. 2.
fol. 145.
Certitudo physica de omnibus conditionibus,
quæ ad validitatem Sacramenti re-
quiruntur, à nobis haberi nequit: ibidem
cap. 11. §. 9. num. 8 fol. 298.
Certitudo tamen moralis haberi poterit: ib.
fol. 298.

C I T A T I O.

Citatio, quando est dubium fuerit, nec ne,
ex Iudicis mandato, pari negativè pre-
sumitur: Disceptat. 6. cap. 9. §. 27,
num. 1 folio 237.

Si dubium suboritur ex diuturnitate temporis, tunc citatio iuxta aliquos presumitur legitima, & eum debita solemnitate. ibidem nu. 2. fol. 137.

Citatio realis ex unius Iudicis mandato concurrunt cum verbale ex mandato alterius, profertur huic. ibidem §. 28. fol. 238.

CLERICVS, CLERICATVS.

Clericus intrinsece importat quid sacrum Deo dicatum, cuius autem bona dicuntur extrinsece sacra. Discept. 6. cap. 2. §. 16. num. 7. fol. 137.

Clericatus assumptio post delictum commissum praesumitur in fraudem ad declinandum forum seculare. ibidem §. 17. num. 3. fol. 139.

Limitatur, quando de assumptione clericatus ante delictum fuerit tractatio. ibidem num. 5. fol. 139.

Clericatus susceptio est actus, plenam supponens libertatem. ibidem §. 18. num. 5. fol. 138.

Praesumitur intuitu religionis assumptus. ibidem num. 7. fol. 139.

Clericalis habitus si in fraudem minime assumptus fuerit, Clericus a iudice Ecclesiastico erit puniendus. ibid. §. 7. nu. 8. fol. 138.

Clericus non est iniuria, eius quis unum Clericum pro alio percussit ex errore. ib. cap. 6. num. 4. fol. 135.

COMMODATARIVS CONDUCTOR

Commodatarius ambigens, num culpa sua commodatum amiserit, non astringitur ad restitutionem. Discept. 6. cap. 9. §. 1. nu. 1. fol. 221.

Commodatarius qua culpa, iuridica, an theologica, cit obligandus ad restitutionem. ibid. num. 2. fol. 221.

Conductor neque tenetur, quando Commodatarius excusatur. ibid. nu. 4. fol. 221.

COMMUTATIO.

Commutatio voti recepta, est in libertate uolentis redire ad proximam materiam, & in dubio praesumitur tale ius per commutationem renuntiare noluisse. Discept. 6. cap. 1. §. 17. nu. 1. fol. 126.

Commutatio voti per se fieri solet in gratiam, & utilitatem ipsius uolentis. ibid. §. 17. nu. 2. fol. 126.

COMPENSATIO.

Compensatio nequit fieri pro debito incerto. Discept. 6. cap. 9. §. 21. nu. 6. fol. 134. Quando in casu dubio praesumptio iuris est pro creditore iuxta proportionem dubij, licita est compensatio. ibidem num. 7. fol. 134.

COMPLACENTIA

Complacencia de effectu causato, vi actio- nis materialiter, & non formaliter mala, non est peccatum. Discept. 3. cap. 4. num. 4. fol. 17.

Complacencia erit laudabilis, si feratur formaliter in negationem actus mali. ibid. num. 5. fol. 17.

At erit complacencia peccaminosa, si actus ille ex se fuerit intrinsece malus. ibidem num. 7. fol. 17.

Secus de complacencia tendente in actum, quod id est malus, quia est prohibitus. ibidem num. 7. fol. 17.

CONDITIO.

Conditio legatae apposta suis est, ut senes ante temporis momento adimpleatur. Discept. 6. cap. 10. §. 18. nu. 3. fol. 138.

CONFESSARIVS.

Confessarius absoluerit debet penitentem, quamvis minus probabilem teneat opinionem eam quam habet ipse Confessarius. Discept. 6. cap. 22. n. 3. fol. 87.

Confessarius non solum ordinarius, verum etiam Delegatus eodem modo quantum ad hoc se gerere debet post enarrata peccata. ibidem nu. 4. fol. 87.

Confessarius Delegatus, cui ex officio non incumbit confessiones audire, ante enarrationem peccatorum non astringitur se conformare penitenti. ibidem num. 5. fol. 87.

Confessarius nequit cogere penitentem, ut propriam aserat opinionem practice probabilem. ibidem cap. 16. nu. 14. fol. 94.

Confessarius penitentem absoluerit, iurisdictionem exercet, quae ex se cuiuscumque peccati est delictissima. ibidem cap. 1. undecimo, parte septima, §. undecimo. num. 12. fol. 123.

I N D E X

CONFIRMATIO.

- Confirmatio ex certa scientia in dubio non presumitur.** *Discept. 6. cap. 4. §. 3. nu. 4. fol. 186.*
Confirmatio privilegij est duplex. videlicet in forma communi, & in forma specialis. *ibidem cap. 21. part. 4. §. 7. num. 10. fol. 21. Vide Privil. Confir.*

CONSENSVS.

- Consensus Ordinarij presumitur interuenisse in fundatione Cappella ex temporis diuturnitate, & insignibus.** *Discept. 6. cap. 6. §. 6. n. 1. fol. 197.*
Ut consensus iste presumatur, diuturnitas temporis requisita, est decennium, *ibidem n. 2. fol. 197.*
Consensus ad luri patronatus demotionem ut presumatur non satis est decennium, sed requiritur spatium triginta annorum. *ibidem n. 3. fol. 197.*

CONSCIENTIA.

- Conscientia derivatur à verbo conscire.** *Discept. 9. cap. 9. n. 5. fol. 2.*
Importat scientiam cum alio, *ibidem nu. p. 2. & 3. fol. 2.*
Significat scientiam largi sumptam. *ibidem n. 4. fol. 2.*
Est formalis applicatio principiorum practicorum ad actum particularem, & utitur syllogismo formali, aut virtuali. *ibidem n. 6. & 7. fol. 2.*
Est concludens scientia *ibidem nu. 10. fol. 3.*
Indifferenter se habet ad actus secundum omnis temporis differentiam *ibidem n. 11. fol. 3.*
Ad intellectum pertinet. *ibidem nu. 12. fol. 3.*
Reprehendit motus ut Pedagogus, & Reflector anime. *ibidem n. 14. fol. 4.*
Conscientia consistit in operatione iudicantis. *ibidem cap. 3. n. 1. fol. 4.*
Reperiri potest in certis intellectus operationibus *ibidem n. 2. fol. 5.*
Immediatè versatur circa morales actiones. *ibidem n. 3. fol. 5.*
Non est iudicium per modum imperij. *ibidem n. 7. fol. 6.*
Neque est iudicium practice practicum. *ibidem n. 8. fol. 6.*
Distinguitur à synteresi. *ibidem cap. 3. n. 1. fol. 7.*
Num extingui possit *ibidem cap. 4. nu. 7. & 6. fol. 10.*
Conscientia residet in superiori animi par-

- te.** *ibidem cap. 5. n. 5. fol. 11.*
Ducitur per rationis divinas, & aequat. *ibidem n. 6. fol. 11.*
An respiciat specialem habitum, à quo ipsa procedat, *ibidem cap. 6. per totum. fol. 12.*
Vide Verbi Habitum.
Conscientia multiplex admittit divisiones. *ibidem cap. 7. per totum. fol. 15.*
Sumi potest ubi libuit, & subiectivè. *ibidem nu. 9. fol. 16.*
Conscientia proprie non est lex, sed legitur esse lex. *Discept. 3. cap. 5. n. 6. fol. 39.*

CONSCIENTIA RECTA.

- Distinguitur, si rectè loquendo, à recta ratione, veluti species à genere.** *Discept. 3. cap. 2. n. 12. fol. 23.*
Conscientia recta ut sic non constituitur per immediatam conformitatem, ad legem æternam. *ibidem cap. 6. n. 2. fol. 30.*
Est recta per conformitatem immediatam ad synteresim. *ibidem n. fol. 32.*
Conscientia recta quandoque potest esse materialiter difformis legi aeternæ. *ibidem n. 3. fol. 32.*
Impossibile est, esse saltem formaliter. *ibidem n. 6. fol. 32.*

CONSCIENTIA ERRANS.

- Eius natura describitur.** *Discept. 3. cap. 6. nu. 1. fol. 23.*
Conscientia erronea ex duplici causa generatur suboritur, formali, & effectivo. *ibidem n. 2. & 4. fol. 23.*
Formale bisariam, effectivum vero septisariam euenit. *ibidem n. 5. fol. 24.*
Eius species per ordinem ad ignorantiam desumuntur. *ibidem cap. 2. n. 1. fol. 24.*
Dividitur secundum triplicem habitudinem. *ibidem n. 2. & 3. fol. 24.*
Semper reducitur ad ignorantiam peccata dispositionis *ibidem n. 4. fol. 24.*
Præntia, quæ in conscientia erronea reperitur, non culpam formaliter, sed errorem importat. *ibidem n. 5. fol. 24.*
Quo pacto differat ab ignorantia. *ibidem n. 6. fol. 24.*
Versatur circa ius, & circa factum. *ibidem n. 7. fol. 25.*
Alia est inuincibilis, alia vero vincibilis, quæ latitudinem habet *ibidem n. 8. fol. 25.*
Per conscientiam erroneam hominem obligari, & per eandem legari, idem importat. *ibidem cap. 3. n. 1. fol. 26.*
Operari contra conscientiam erroneam, semper est peccatum. *ibidem n. 4. fol. 26.*

Conscientia erronea dicitur, et bonis, quod re vera est malum, si homo vnicibiliter id ignoret, peccabit, tale obiectum amplectens: ibidem n. 5 fol. 36.

Sciens si inuincibiliter ignoret: ibidem n. 6. fol. 36.

Conscientia inuincibiliter dicitur utrumque contra actorum esse peccatum, num voluntas alter utrum eligens, si uix peccet: ibidem cap. 6. per totum fol. 40. & 41.

Conscientia erronea in habitu, quid sit? ibidem cap. 9. n. 1. fol. 43.

Plus, ceteris paribus, obligat conscientia erronea inuincibilis, quam Pralati praeceptum: ibidem cap. 2. n. 2. fol. 44.

Si uix est vnicibilis, magis exten sine obligat praeceptum Pralati, si uix exten sine ceteris paribus: ibidem n. 3. fol. 44.

Ceteris imparibus, minus poterit obligare conscientia erronea, quam praeceptum Superioris: ibidem n. 4. fol. 44.

Conscientia erronea deponi potest, tum per principia intrinseca, tum extrinseca: ibidem cap. 11. n. 0.

Conscientia erronea deponi nequit ex solo imperio voluntatis, sine aliqua ratione probabilis: ibidem.

Si praesens, error laborat conscientia, nisi sit a confessorio admonendus: ibidem cap. 12. per totum fol. 46.

CONSCIENTIA PROBABILIS

Conscientia probabilis dicitur, quae a Doctoribus sumitur: Discept. 4. in intro. n. 1. fol. 47.

Interdum accipitur quatenus significat dilectam et certam, in quod sensu est ipsa conscientia; interdum uero per conscientiam intelligitur, proximum fundamentum, ex quo ardet, conscientia propria dicta: ibidem n. 2. fol. 47.

De conscientia in hac secundo significatio- ne in hoc tractatu aliter: ibidem. Vide Verbum Opinio probabilis.

CONSCIENTIA DVBI

Conscientia dubia, stricte loquendo, non est conscientia, sed potius conscientia priuatio: Discept. 5. in prae. fol. 108.

Large, & secundum communem loquendi usum appellari poterit conscientia: ibidem fol. 108.

Solet illi conitari iudicium veluti reflexum, quo iudicamus, nos in dubio esse: ibidem fol. 108.

Tale iudicium vocatur conscientia dubia, obiectiue, non formaliter: ibidem fol. 108.

Conscientia dubia impedit bonam operationem: Discept. 5. cap. 2. num. 1. & 2. fol. 119 & 121.

Conscientia, qua nullam grauem, aut leuem pro utraque contradictionis parte rationem habeat, & sit anceps, est possibilis: Discept. 6. cap. 2. part. 1. S. 2. numer. 8. fol. 123.

Plura de tali conscientia vide Verbum Dubium: Peccatum.

CONSILIA II CONSILIVM.

Consiliarij in publicis comitijs se habent ut Iudices inter Regem, & Regnum, cum de causa ipsius Regis tractatur: Discept. 4. cap. 2. n. 2. fol. 80.

Iudices etiam sunt, cum agitur de causa, pertinet ad communitatem, inter ipsam communitatem, & personas priuatas: ibidem n. 1. & 1. fo. 88 & 89.

Consiliarij nequeunt minus probabilem seu qui opinionem in prauiudicium tertij: ibidem fol. 88 & 89.

Nequeunt fidem prestare Principi, suam, aut omni si atis necessitatem afferenti, nisi assertio fuerit uelut alio adminiculo: ibidem cap. 2. n. 4. 5 & 6. fol. 89.

Consilium periti hominis sufficiens est, ut quis Ecclesia praecepto eximat: Discept. 5. cap. 3. § 3. n. 6. fol. 153.

Consilio malo praelato, non statim in dubium est reuocandum, num effectus malus sequens sit nec ne sequens ut talis consilij: Discept. 6. cap. 9. § 13. numer. 3. fol. 227.

Consilio dato, si intellectus dubitet, an datum fuerit ut illius sequatur, ad quid consilium obligabitur: ibidem numer. 5. fol. 227.

Consilij existentia si in dubium, pensatis omnibus, reuocetur, dubitans ad nihil tenebitur: ibidem n. 10. fol. 223.

CONSVETVDO DESVETVDO.

Consuetudinem contra legem esse praescriptam, non possit quis viro prudentis, qui id asserat, fidem prestare: Discept. 6. e. 2. § 4. n. 4. & 5. fol. 146.

Quando dubium insurgit, num consuetudo aliqua pro intuitu solius denotationis, an uero obligationis sit in acta, quid praesumendum: ibidem § 7. num. 2. fol. 145.

Consuetudo frangendi regulas instituti, non obligantes sub culpa, non inuoluit grauem contemptum contra praecipuum, que Religiosi astringuntur ad perfectiorem.

I N D E X

neq. Discept. 7. cap. 6. §. 6. num. 6. fol. 346.
Consuetudo communicandi civiliter cum
excommunicato non tolerato, non est per-
catum l. h. b. c. ibidem n. 12. fol. 347.
Consuetudo peccandi venialiter ut sic per
se non est peccatum mortale, neque ra-
tionis periculi. ibidem n. 14. fol. 347.
Per defectum legem aliquam ahrogat-
am fuisse, in dubio, quid faciendum.
Discept. 6. c. 2. §. 3. fol. 145.

CONTEMPTVS, CONTEMNERE.

Contemptus, alius generalis, alius specia-
lis. Discept. 7. capit. 6. §. 7. numer. 1.
fol. 348.
Contemptus, alius circa rem praeceptam,
alius circa legislatorem, et talem. ibidem
n. 2. fol. 348.
Contemptus formalis alius absolutus, et sim-
pliciter, alius secundum quid. ibidem
n. 4. fol. 348.
Contemptus formalis non recte explicatur
per hoc, ut res minus quam par sit, as-
metur. ibidem n. 5. fol. 349.
Contemptus legis, seu regulae, quid sit. ibi-
dem n. 6. fol. 349.
Ad contemptum formalem non sufficit per-
petua regularum transgressio, nisi proce-
dat ex voluntate se illis non subiciendi.
ibidem fol. 349.
Contemptus Legislatoris, seu Superioris
consistitur per id, quod constituitur
contemptus legis, seu regulae. ibidem n. 7.
fol. 349.
Contemptus inveniri potest etiam in con-
siliorum omissione. ibidem numero 8.
fol. 349.
Contemnere executionem praecepti, et con-
temnere rem ipsam, sunt diversa. ibidem
§. 7. num. 3. fol. 348.

CONTRADICTORIA.

Contradictoria si eadem intellectui repa-
sententur ut mala, tenentur boni eligere
quod minus malum apparet. Discept. 3.
cap. 6. num. 4. fol. 41.
Contradictoria si apparent in gradu aequa-
li malitiae, quodlibet ex illis voluntas eli-
git, non peccabit, et hoc usque liberta-
tis. ibidem num. 5. fol. 41.
Contradictoria esse ambigebat ut verum
possimus iudicare, non autem esse abso-
lutum. Discept. 4. cap. 9. n. 16. fol. 461.

CONTRAHENTES.

Contraheutes matrimonium cum dubio de
impedimento, nullam tulerunt iurisdi-
ctionem. Discept. 6. cap. xi. par. 7. num. 12.
fol. 323.
Contraheutes tali pacto, non solvant refer-
nationem, quae affixa impedimento re-
peritur.

C O P U L A.

Copula habita cum muliere, si vir dubitet,
num semen intra, aut extra vas effuderit,
praesumitur intra vas illud emissum.
Discept. 6. c. xi. par. 7. §. 2. n. 10. fol. 323.
Vide Impedimentum.
Copula si non fuerit intra, sed prope vas in
eo dubio non praesumitur semen intra
vas emissum. ibidem fol. 323.

C R E D I T O R.

Creditor occulte sibi compensat de bonis
debitoris, si dicit contra eundem habere
credita praesumitur, in dubio voluisse
minus privilegium evadere. Dis-
cept. 6. cap. 9. §. 18. nu. 3. fol. 323.

C R U C I F I X U S.

Crucifixi imago apprensus, sub qua dubita-
tur, demonem latere, num sit adergenda.
Discept. 6. cap. 3. §. 2. fol. 106.

D

DEBITOR DEBITVM.

Debitor integrum solvitur tenetur quid de-
bet, si diligentia adhibita dubium nonnet,
an solverit. Discept. 6. cap. 9. §. 16. num. 1.
fol. 319.
Debitor mortuus non attingitur ad reser-
cienda damna, tractante dubio ad de-
ditore monitus, fuisse nec se solviturus.
ibidem §. 17. n. 7. fol. 323.
Debitor in decem tritici modis v. g. et am-
biguis, num tale modum sint maioris, vel
minoris mensurare, ad minores tantum
tenetur. ibidem §. 19. nu. 1. fol. 323.
Debitum, aliud necessarium, aliud volun-
tarium, et quo pacto differant. ibidem
cap. 2. §. 2. n. 2. fol. 154.
Debitum conjugale, num redamandum, illi
cite petenti. ibidem cap. xi. §. 3. num. 6.
fol. 314.
Debitum redam potest animo maritali, et
quomodo non renouandi matrimo-
nium.

nium, cuius valor dependet ab intentione ipsius coniugis. *ibidem* S. 4. numer. 3. fol. 135.

DELEGATVS DELEGATIO.

Delegatus à Principe in causa commissus, est dignior ordinario. *Discept.* 6. capit. 2. S. xv. n. 4 fol. 135.

Habet annum à die lata sententia, ad illam exequendam ibidem.

Delegatus in foro sacramentali statim executioni mandat sententiam. ibidem.

Discretio statim perit, quando Delegatus functus est officio suo. ibidem.

DELICTVM.

Delictum nisi probetur non presumitur. *Discept.* 6. c. xi. par. 4 S. 12. n. 5 fol. 303.

DEMONSTRATIO.

Demonstratio in iure quid sit? *Discept.* 6. c. 9. §. 10. n. 1 fol. 160.

Quo pacto differat à taxatione, seu restrictione. ibidem n. 1. & 2 fol. 160.

Demonstratio, & taxatio in dispositionibus quando locum habent? *ibidem* n. 5 fol. 160.

Vide: Taxatio.

DEPOSITARIVS DEPOSITVM.

Depositaria amiserit, num culpabiliter depositum amiserit, eximendus est ab obligatione restituendi. *Discept.* 6. c. 9. S. xi. n. 1 & fol. 120. *Vide commodatum.*

DETERMINATIO

Det erminare.

Determinatio quando postulat repente fieri, excusabitur determinans, si eligat opinionem, quæ tenuem involuit probabilitatem. *Discept.* 4. c. 13. n. 5 fol. 75.

DIGNITAS

Dignitas subalterna quænam dicatur? *Discept.* 6. capit. 2. S. 13. numer. 6. fol. 136. *Vide Vicarius.*

Dignitatem aliquam possidens intentionem fundatam habet circa eandem dignitatem contra oppositos; ibidem capit. xi. par. 6. S. 1. n. 6 fol. 308.

DIRECTIO

Directiones aliquæ non sunt præcepta,

quænis à Superiore, seu Legislatore emanent. *Discept.* 6. cap. 3. S. 1. numer. 2. fol. 146.

DISCRIMEN.

Discrimen assignatur inter dubitantem de iustitia tributi, & dubitantem de legitima Iudicis interrogatione, quo ad obligationem solvendi, & respondendi. *Discept.* 6. c. 2. S. x. n. 13 fol. 152.

Discrimen inter præcatum dubium, & excommunicationem dubiam, in ordine ad absolutionem petendam, declaratur. *ibidem.* c. 7. S. 1. n. 15 fol. 205.

DISPENSANDI POTESTAS,

Dispensatio.

Dispensandi potestas duplex, ordinaria, & delegata. *Discept.* 6. cap. 5. S. 2. numer. 1. fol. 189.

Per se loquendo amplè explicatur? *ibidem* n. 2 fol. 189.

In quibusdam casibus salit *ibidem* n. 4. 5. 6. 7. fol. 189.

Dispensatio strictam habet interpretationem. *ibidem* c. 5. S. 1. n. 1 fol. 189.

Aliquando latè sumitur. *ibidem* numer. 3 fol. 189.

Dispensatio directa ad Vicarium Episcopum, duos habentis Vicarios Generales, si alter ex illis sit principalior, eidem commissæ retribuitur. *ibidem* §. 1. n. 1 fol. 190.

Quando sunt æquè principales, neciter censetur Iudex cum effectu, donec arceat Principis delegantis, declaratur. *ibidem* n. 5 fol. 190.

Dispensatione dubia existente, quid determinandum à *ibidem* S. 4. per totum fol. 191.

Dispensatio irrita sit ne censenda, si deprehendatur? *Superiorem dispensare non potuisse?* *ibidem* S. 5. per totum fol. 191.

DISPILICENTIA.

Displicentia Prælati regularis, quæ solum est de modo donandi, aut recipiendi à subdito, & non de substantia rei, non constituit donationem, aut receptam rem intra obiectum paupertatis, sed obdientia. *Discept.* 6. cap. 3. §. 9. n. 9 fol. 179.

DISPOSITIO

Dispositio odiosa etiam intra propriam significat.

I N D E X

gnisse ationem eâ restringenda: *Discept.*
6. cap. 1. §. 1. nu. 6. fol. 142.
Dispositio in dubio, potius modalis, quam
condicionalis presumitur: ibidem capit.
10. §. 2. nu. 1. fol. 250. 210
Dispositio condicionalis, & modalis quo pa-
cto incipit, discernantur: ibidem num.
2. fol. 250.

DOCTOR, DOCTRINA.

Docti vni opinionem, quam semper teneat-
tur quis examinare, quam Confessarius,
aut Pœnitens, ut sequendam proponit:
Discept. 4. capit. 2. num. 3. & 4. fol. 49.
Doctus excellens aliquid testificans, pres-
umptio nem gignit in foro externo: Di-
scept. 6. cap. 2. §. 4. nu. 4. fol. 146.
In foro conscientia tute operabitur, sequit
talis Doctores dictamine ibidem num. 5.
folia 146.
Doctrina adiuncta prudentia solet homines
movere, & in dubijs veniatem inquirat:
ibidem num. 7. fol. 146.

D O L O R.

Dolor requisitum ad Sacramentum peni-
tentiæ non oportet esse perfectum: Discept.
7. cap. 6. §. 2. nu. 2. fol. 339.
Neque est necess. esse sensibile: ibid. nu.
3. fol. 339.
Dolorem naturalem, si pœnitens bona fide
procedat, probabile est, sufficere ad hu-
ius Sacramenti valorem: ibidem num. 4.
fol. 339.
Non requiritur necessario situm esse cum
confessione peccatorum: ibidem num. 5.
fol. 339.
Satis est virtualiter adesse, & declaratur:
num. 6. fol. 339.

DOMINIUM, DOMINVS.

Dominium fundatum in lege naturali, gi-
gnit in Patre potestatem irritandi filio-
rum vota, usque ad certam tempus à le-
ge prescriptum: Discept. 6. cap. 1. §. 28.
num. 1. fol. 139.
Dominium actuale, & certum, quod in Su-
periore inuenitur erga subditum, est sus-
ficiens ad legitimam voti irrationem,
quæcumque dubio minimè obstat: ibid.
§. 19. num. 1. fol. 140.
Dominus irritare potest votum seruis ha-
bitantis, num illud expressit, nec de ante
subiectionem: ibidem fol. 140.

D O N A T I O

Donatio Iurispatronatus, ut in dubio pra-
sumatur, requiritur triginta annorum
spatium: Discept. 6. cap. 6. §. 6. num. 3.
folio 197.

DVBITARE, DVBIVM.

Dubitans speculatiue, per se loquendo, te-
netur etiam practice dubitare: Discept.
5. cap. 2. nu. 3. fol. 111.
Dubitans de voto emisso, tenetur diligen-
tiam addibere ad veritatem inueniendam:
Discept. 6. cap. 1. §. 1. nu. 1. fol. 116.
Dubitans, num votum, nec ne, adimple-
verit, tenetur illud seruare: ibidem §. 4.
num. 1. fol. 117.
Dubitans, num intentionem habuerit se
obligandi, quando votum emisit, astrin-
gitur ad illud adimplendum: ibidem §. 5.
num. 1. fol. 118.
Dubitans, an votum fuerit, nec ne, emise-
sum, tempore somni, ebrietatis, furoris,
&c. num teneatur ad illud: ibidem §. 6.
nu. 6. fol. 120.
Secus si constet, votum emissum fuisse in
favore, ebrietate, &c. ibidem §. 7. per sa-
ctum: fol. 120.
Dubitans de qualitate voti, si verborum
fit immemor, non tenetur ad votum
tali qualitate affectum; si verò verba
recorderetur, illis est standum: ibidem §.
9. nu. 1. fol. 121.
Dubitans Professor Societatis Iesu in di-
gnitate extra illam constitutus, num
consilium Patris Generalis sit melius eo
quod ipse Professor sentit, an teneatur,
ei voti emissi in professione sequi ductum
Generalis: ibidem §. 27. per totum: fol. 137.
Vide Professor Societatis.
Dubitans, an vigesimum primum annum
sua ætatis compleverit, eximitur à ieiun-
io Ecclesiastico post factam diligentiam
ibidem §. 19. nu. 3. fol. 150.
Dubitans, an mediâ nox Iouis sit elapsa
non tenetur abstinere à comestione
carnium: ibidem.
Dubitans, an bodie sit dies festiuis, poterit
seruilia exercere, Sacrum non audire
&c. ibidem.
Dubitans, num mediâ nox Sabbathi sit, ete
ne elapsa, nequit carna comedere: ibid.
Dubitans, an falsum, quod expressit, seu
verum quod tacuit, fuerit nec ne, caus-
sa finalis, an per se solum impulsiva, quid
dicendum è ibidem cap. 5. §. 4. num. 9.
fol. 192.

Dubi-

Dubium de legitima aetate, nequit ad ordinem promoveri: ibidem cap. 1. par. 6. §. 1. n. m. 2. folio 308.

Dubium, num creditum soluerit, nequit differre solutionem usque ad finem vitae. ibidem cap. 1. par. 4. §. 2. n. 9. folio 321.

Dubium, an adulterium patrauerit nec ne, vel an adulterium committens promiserit adultera, eam ducturum post mortem eius, nullum contrahit impedimentum, ut cum illa matrimonium ineat. ibidem par. 7. §. 8. num. 4. folio 319.

Dubium, si penitentium non officit electioni opinionis probabiliter honesta. Disceptat. 4. cap. 9. nu. 19. folio 62.

Dubium, praeterea tolli potest per aliquod virique contradictoriorum eorum: ibi fo 62.

Dubium, praeterea acceptum quid sit: Disceptat. cap. 1. nu. 1. folio 109.

Dubium, si ad bisariam coningere poterit. ibidem nu. 4. folio 109.

Dubium, aliud negativum, aliud positivum. ibidem folio 109.

Dubium, si constituit Conscientiam formaliter titubantem, debet esse non solum quoad exterius, sed etiam quoad specificationem. ibi. n. 4. fol. 109.

Dubium negativum sumi potest metaphysice, & moraliter, & declaratur. ibidem n. 6. folio 109.

Dubium moraliter negativum necessarium fundatur in ratione aliqua, & quo pacto. ibidem. Verb. Dubium verò fol. 109.

Dubium aliud iuris, aliud facti ibidem nu. 8. folio 310.

Aliud speculativum, aliud practicum, & utriusque ratio explicatur. ibidem nu. 9. folio 310.

Utramque dubium circa idem obiectum versari potest. ibidem folio 310.

In dubijs non semper tenetur sequi quod est tutius. ibidem cap. 3. nu. 4. folio 312.

Post praesentem astringentiam, perseverantia dubio de voto emisso non tenetur ad illud. Disceptat. cap. 3. n. 3. folio 316.

Dubium de sufficienti deliberatione, si oriatur ex defectu aetatis, ante septennium non obligat, secus si post septennium votum emissum fuerit. ibidem §. 6. num. 2. folio 319.

Si verò dubium sit, num emisso votifuerit ante, vel post septennium, obligabitur habitans ad votum. ibidem nu. 3. folio 319.

Si dubium sit, an votum fuerit emissum ante, vel post aetatem pro voto erit decidendum: at si consistat, volentem ante voti emissionem diuturna amentia afflicti fuisse, & ambigatur, num tempore voti

adhuc duraverit, pro libertate est concludendum: secus si in quibusdam tantis actibus fuerit amentia. ibidem §. 8. per totum fol. 320.

Dubium an materia voti sit nec illicita, aut illicita Pralato, quid faciendum, & quid si solium dubitet, num voti materia sit de meliori bono. ibidem §. 10. per totum folio 322.

Dubium de aetate qua votum fuit emissum, est longè diversum à dubio de possessione, in qua Pater reuertitur ad irritanda vota filiorum. ibi §. 8. nu. 9. folio 323.

Dubium de superioris, te alicuius, in favorem possidentis est decidendum: ibidem cap. 5. §. 4. nu. 2. folio 191.

Dubium de parte subditi de valore dispensationis, si oriatu ex parte causae, intus manebit subditi, talis utens dispensatione, si causam illam Superiori aperuerit. ibi. n. 3. fol. 191.

Dubium praedictum se tenens ex parte Superioris, si non sit de existentia causae, sed solum de qualitate, poterit Superior dispensare: secus si sit de existentia ipsa. ibidem num. 4. fol. 192.

Dubio existente, an sub dispensatione talis includatur casus, praesentatur non in solodi. ibidem nu. 5. folio 192.

Si verò subditi, qui sunt dispensatus, dubitet, num verum, aut falsum expresserit, pro valore dispensationis est iudicandum. ibidem nu. 6. folio 192.

Dubia, quaedam sunt in confessione attendenda. ibidem cap. 11. par. 7. §. 1. nu. 1. folio 277.

Dubium in tribuslibi forensi est explicandum in favorem Reifecus in verbis habet sacramentalibus. ibi. n. 15. folio 278.

Dubium duplex, unum est oppositum conceptu dimi physica, alterum verò existentiis moralibus. ibidem §. 9. nu. 8. folio 278.

Dubium prius non operatur collationem, secus secundum. ibidem folio 298.

Dubium circa mysteria fidei, quatenus dicitur puram intentionem suspensibilem non est beneficis, neque consensum dubitantem beneficium, quatenus talis suspensio interdum sit peccaminosa, interdum verò nullum sit peccatum. ibidem nu. 6. & 7. folio 300.

Dubium in fide, si habeat contentum inter dictum errorem, est formaliter haereticum. ibidem §. 10. nu. 8. folio 300.

Dubium praedictum, quando sit peccatum sum, si exterius manifestetur, non erit peccatum reservatum: ibidem §. 12. fol. 301.

Dubia circa validitatem ordinis recepti ratio sua rationabiliter quaerenda. cap. 11. par. 6. §. 2. nu. 3. folio 309.

I N D E X

Dubium de validitate alienius ordinis recepti, quando est rationabile, & positivum, si superveniat post factum, & agatur de ordine infra presbyteratum, potest deponi adhaerendo probabili opinioni: si scius ante factum: ibidem nu. 4. fol. 309.

Dubium quod sine positivum, siue negativum de presbyteratu, quando est rationabile, siue possi, siue ante factum prouidet deponi nequit, proinde sub conditione ordo iste iterum est conferendus: ibidem num. 6.

Idem asserendum de dubio circa gradum Episcopatum: ibidem nu. 8. fol. 310.

E ECCLESIA

Ecclesia, in qua est Capellania, si destruitur, vel violatur, & dubium sit de intentione instituentis, alicui erit celebrandum: Discept. 6. cap. 10. §. 19. n. 2. fol. 259.

ELECTIO, ELIGENTES, ELECTVS

Electio omnis ex contradictorijs, si utrumque aequè malum appareat, erit prudens: & honesta: Discept. 3. ca. 6. nu. 1. fol. 41.

Electio si non fertur in obiectum praesens, vel malum, & quare: ibidem n. 6. fol. 41.

Electio ad alterutram partem ex contradictorijs, licet indeterminate sit necessaria, non tollit libertatem electionis determinatam: ibidem num. 8. fol. 41.

Eligentes alterutram ex opinionibus contradictorijs aequalem inuoluentibus probabilitatem, etiam si opinio quae eligitur, sit materialiter mala, non peccabunt: Discept. 4. cap. 9. nu. 12. fol. 62.

Electus, & constitutus ad beneficium secundam datam habet intentionem circa aetatem requisitam: Discept. 6. cap. 6. §. 2. num. 2. fol. 199.

ELEMOSINA

Elemosina praecipuum obligat dubitantem de extrema proximae necessitate, ut veritas inquiratur: Discept. 6. cap. 9. §. 31. n. 1. fol. 259.

Si facta diligentia, adhuc sub dubio erit necessitas, non allringetur dubitans ad elemosinam erogandam: ibidem num. 4.

EPIIPIKIA

Epiphia si quaenam iuris benignitas, Discept. 6. cap. 3. §. 1. nu. 1. fol. 161.

Est iustitia dulcoris misericordia temporaria: ibid.

Magis proprie est emendatio, seu legis correctio: ibid.

Epiphia differt à lege in quantum ista est de vniuersalibus, illa verò de singularibus: ibidem num. 2.

Eius finis est emendare legis defectum in contingentibus: ibidem nu. 3.

Epiphia differt à generali legis interpretatione, licet interdum confundantur: ibid. num. 4.

Epiphia supponit casum secundum speciem sub lege comprehensum, sicut etiam, & personas vniuersaliter loquendo, sed hic, & nunc in particularibus excimit à legē: ibidem.

Faciens contra verba legis, non tamen contra mentem legislatoris, in d secundam: illam: ibid.

Differt à ratibabitque: ibidem n. 5. fol. 161.

Haecitè non otantur subditi in lege hūmana, quando extat debitorum, & datur recursus ad Superiorem, ut legem dea ideret: ibidem §. 2. nu. 4. folio 161.

Neque ea licetè utitur, cum adesset dubium circa ipsam, & casus moram aduendi Superiorem non permittit: ibid. §. 3. num. 5. folio 162.

Quando probabile est, casum non comprehendit sub lege, & quae cumque ex parte praehabitis oratur, licet ea otatur, si casus moram non permittit: ibidem §. 5. n. 2. & 5. folio 167.

Secus si tempus aduendi Superiorem concederetur: ibidem nu. 9. folio 168.

Epiphia quatuor postulat conditiones, ut ca licetè otatur: ibidem §. 6. n. 13. folio 171.

EPISTOLA

Epistola de obedientia edita à S. Ignatio de Loyola laudatur: Discept. 4. cap. 10. §. 2. num. 6. fol. 07.

ERROR

Error in opinione fundatus facillius dicitur, quam in existimatione falsa: vniuersum: Discept. 4. cap. 191. n. 8. fol. 282.

Error non confert potestatem determinationem in eo qui solum purtat: est Pater, 6. cap. 1. §. 28. nu. 14. in fine fol. 140.

Error circa veram materiam, aut formam Sacramentorum compositibilis est eum, & vera intentione conficiendi Sacramentum: ibidem cap. 11. par. 7 §. 3. num. 2. fol. 125.

Error circa materiam iustitia, quando nocet contrahenti: ibidem §. 13. n. 3. fol. 216.

E S S E

Esse, & non apparere, idem est in iure, ac non esse. Discept. 6. cap. 11. par. 7. §. 1. num. 2. fol. 310.

E V B U L I A

Eubulia est species prudentia, & eius actus est consilium per rationes communes, & ordinarias. Discept. 3. cap. 6. num. 11. folio 14.

Per Eubuliam prudentia concurrat ad conscientiam. ibidem. Vide Prudentiam, Gnomen Synthesis.

E X C O M M U N I C A T I O,
Excommunicatus.

Excommunicatio in dubio iuris non presumitur contracta. Discept. 6. cap. 7. §. 1. num. 1. folio 203.

Idem asserendum, quando est dubium facti. ibidem num. 2.

Excommunicacionis effectus quo ad sui potentiam non dependunt a nostra estimatione. ibidem num. 1. 7. fol. 205.

In ordine ad effectus ultimos aequi independentes sunt effectus excommunicacionis, ac effectus peccati. ibidem num. 19. foli. 206.

Excommunicatus per contritionem iustificatus, non participat ecclesie suffragia. ibidem num. 9. & 10. fol. 205.

Participat bona opera aliorum. ibidem num. 10.

Excommunicatus denunciatus, nisi de eius absolute confessione, est vitandus. ibidem num. 15. fol. 206.

Quibus modis id corrigere valeat. ib. num. 16.

Excommunicatus assertens se esse absolutum, debet id probare in foro externo. ibidem cap. 11. par. 4. §. 8. num. 17. fol. 207.

E X T R E M A V N C T I O

Extrema unctio, quando dubitatur, non agrotus sit, nec ne, mortuus, sub conditione est danda. Discept. 6. cap. 11. par. 5. §. 1. num. 4. fol. 304.

Extrema unctio peculiariter causat effectus. ibidem.

Non est medium per se necessarium ad salutem. ibidem.

Applicanda est infirmis in periculo vite versantibus. ibidem §. 2. num. 1. & 2. folio 305.

Quando determinatum iudicium de periculo vite ferri nequit, non est applican-

da: ibidem num. 5.

Extrema unctio, necessitate aperta non urgente quamvis sub conditione, cum aliqua tamen irreuerentia conferatur. ibidem num. 6.

Ad Extremam unctioem administrandam, sufficit probabile vite periculum. ib. num. 7. **Vt hoc Sacramentum valide conferatur nisi satis sit vite periculum presumptum.** ibidem §. 3. num. 4. fol. 306.

E

F A C T V M

Ad factum ea dicuntur pertinere, quae circa operationem versantur. Discept. 5. cap. 6. num. 1. fol. 11.

Factum per se loquendo, debet probari, & non presumi. ibidem num. 2.

Limitatur. ibidem num. 3.

F A C U L T A S

Facultas concessa a Superiore ad peccata, reservata remissiona, tali determinato tempore concessa, eo tempore elapso, remitti valet. a Confessorio ordinario. Discept. 6. cap. 11. par. 4. §. 8. per totum fol. 293.

Facultas praedicta concessa Confessorio extra ordinario in dubio censetur restricta etiam quoad approbationem. ibidem num. 5. fol. 294.

F A L S I T A S F A L S V M

Falsitas consistit in disconuenientia, veritas in conuenientia praedicati cum subiecto. Discept. 4. c. 10. §. 1. num. 4. fol. 67.

Falsum est malum intellectus, eius oppositum tempore veritas est bonum eiusdem intellectus. Discept. 3. cap. 1. num. 12. fol. 23.

F A M V L V S

Famuli, qui Mercatoribus inservire se dicant, non se obligant primo, & per se ad ministrandum, nisi contractibus dubijs quoad iustitiam. Discept. 6. cap. 9. §. 5. num. 9. fol. 288.

Famuli non asseruntur in progressu famulatus extant in contractibus tam iustis, quam in iustis, nisi quando eorum iniustitia non constat. ibidem.

Famulus prestans obsequia, ad quae non tenetur in dubio presumitur animo mercenario ea praestitisse. ibid. §. 3. num. 1. fol. 289.

F I D E S

Fidem amitti bifariam soletur. Discept. 6. cap. 11. par. 4. §. 10. num. 12. fol. 301.

I N D E X

FILIVS, FILIATIO.

Filijs simul natis, si ignoretur, quis eorum primus sit natus, & qui debet in re aliqua succedere, res illa erit inter eosdem dividenda. Discept. 6. cap. 9. §. 9. num. 1. & 2. fol. 220.

Vni est assignanda res ipsa, alteri dimidi & estimationis pars: ibidem nu. 3.

Filius praesumitur legitimus, quamvis natus sit tempore, quo eius mater adulterii commisit, quibusdam tamen concurrentibus conditionibus: ibidem cap. 3. §. 14. num. 4. fol. 327.

Filius, de quo est dubitatio, num sit legitimus, post debitam diligentiam, perseverante dubio, potest ad sacros ordines promoveri: ibidem num. 7.

Potest etiam sanguineam adulteri in uxorem ducere absque ulla dispensatione: ibidem nu. 7. fol. 328.

Filiationis subiectio in dubio non praesumitur infavorem Patris, suam allegationis potestatem secus in favorem ipsius filij: ibidem num. 12.

F I N I S.

Finis in agibilibus se habet veluti principium in ordine ad rationem consiliativam, & iudicativam mediocorum. Discept. 2. cap. 1. nu. 9. fol. 12.

F. O B T. S.

Fetus masculinus, & foemineus, quando tempore post conceptionem animantur? Discept. 6. cap. 7. §. 4. num. 3. fol. 208.

In dubio, num fetus fuerit, nec ne animatus, quid praesumendum? ibidem num. 3.

F. O R M A.

Forma, sub qua fit concessio, alia est ordinaria, alia vero extraordinaria: Discept. 6. cap. 4. §. 3. num. 3. fol. 186. Vide Privilegium.

Forma Sacramenti non habet efficaciam nisi dependentem ab intentione Ministrum: ibidem cap. 1. par. 4. §. 9. numero 11. fol. 299.

FORNICARIVS, FORNICATIO.

Fornicarij, qui publicam agnouerunt meretricem, non tenentur eius filium alere: Discept. 6. cap. 9. §. 21. num. 6. folio 333.

Fornicationis materialiter sumpta pericu-

lose exponere, num sit peccatum? ibidem cap. 11. par. 7. §. 14. nu. 8. fol. 328.

F O R V M.

Forum externum, & internum conveniunt, quando illud non fundatur in falsa praesumptione. Discept. 6. cap. 7. §. 3. nu. 3. fol. 107.

Forum utrumque in ordine ad delictum, dubium discriminatur: ibidem cap. 11. par. 4. §. 1. num. 15. fol. 278. Vide dubiam.

F V N D A M E N T V M.

Fundamentum, quo nititur intentio, est probandum. Discept. 6. cap. 11. p. 6. §. 1. nu. 4. fol. 308.

F. V. G. A.

Fuga est actus procedens committere ex libertate diminuta: Discept. 6. cap. 2. §. 1. S. num. 8. fol. 159.

Fuga post formatam inquisitionem delicti praesumitur arrepta ex metu poenae, secus si ante formatam inquisitionem: ibidem.

F V R T V M.

Furtum ultimum connotans praetententia, & complens notabilem quantitatem, res iniqui effectum notabiliter repugnantem iussit: Discept. 6. §. 6. nu. 11. fol. 346.

G.

G N O M E N.

Gnomen est prudentia speciei: Discept. 2. cap. 6. num. 11. fol. 14.

Gnomen prudentiae per rationem contraria ordinaria: ibidem.

Per Gnomen prudentiae concurrit ad conscientiam: ibidem num. 12. Vide Prudentiam, Eubolia, Synesis.

H.

HABITVS, HABITATIO.

Habitus specialis, num detur in ordine ad conscientiam. Discept. 1. cap. 6. per totum: fol. 112.

Habitus fidei divinae, aut humanae, sine habitus opinionis, num immediatè concurat et valeant ad conscientiam: ibidem num. 6. fol. 12.

Ha-

Habitus prudentiæ immediatè concurrens ad conscientiam actualiter. rectam. *ibidem* n. 9. fol. 14. Vide: Prudentia.

Habitus malus versans circa materiam aliquam, concurrere potest ad conscientiam erroneam pravam. *ibidem* n. 15.

Habitus Clericalis num fuerit in fraudem assumptus, ad Iudicem Ecclesiasticum pertinet determinare. *Discept. 6. c. 2. §. 17. num 9. fol. 158.*

Habitus Clericalis eodem die assumptus à Reo, quando causa delata fuit ad Iudicem Laicum, num fraus presumatur *ibidem* §. 18. n. 2. fol. 158.

Habitatio requirit frequentem commorationem *ibidem* cap. 10. §. 11. nu. 2. fol. 255.

H A E R E S.

Heres in utroq; foro tenetur in dubio solvere mercedem famulo testatoris mortui, si sibi condium postuletur ante elapsum tempus à Iure prescriptum, secus post tale tempus. *Discept. 6. cap. 9. §. 33. nu. 6. fol. 240.*

Heres ut prescribat, bona fide procedere debet. *ibidem* n. 5.

Heres soluens elemosynam persona, quæ fidelem putat, ut satisfaciat voluntati testatoris pro missis celebrandis, num ad aliquid teneatur, si missa ob culpam Sacerdotis non celebratur? *ibidem* cap. 10. §. 21. per totum fol. 261.

Heres presumitur magis à testatore delectus, quam legatarij. *ibidem* §. 22. nu. 7. fol. 263.

H A E R E S I S H A E R E T I C U S

Hæresis exterius prolata in foro externo presumptionem gignit, proferentem incidisse in excommunicationem Pontifici reservatam, & esse hæreticam. *Discept. 6. cap. 11. par. 4. §. 3. n. 15. fol. 187.*

Hæresis nequit formaliter consistere in pura, & simplici intellectu suspensione. *ibidem* §. 10. n. 6. fol. 300.

Hæreticus non est, qui etiam cum peccato suspendit actum intellectus circa mysteria fidei. *ibidem* n. 7.

Hæreticus formalis est, qui positivè iudicat, rationabilem esse suspensionem illam, putans obiectum esse dubium. *ibidem* n. 8.

Hæreticus similiter est, positivè revoans in dubium animam rationalem esse formam corporis. *ibidem* n. 10.

H O M I C I D A.

Homicida incertus nequit à Iudice puniri, nisi constet, causam sufficientem ad occidendum apposuisse. *Discept. 6. cap. 9. §. 21. n. 6. fol. 213.*

H O N E S T A S.

Honestas materia ut apprehensa probabilitatem fundat. *Discept. 4. cap. 1. nu. 11. fol. 71.*

I

I G N O R A N T I A.

Ignorantia duplex, pura negationis, & prava dispositionis. *Discept. 3. cap. 2. n. 3. fol. 34.*

Ignorantia invincibilis, qua iudicetur, esse peccatum Deum amare, est impossibilis. *ibidem* c. 3. n. 9. fol. 31.

Ex suppositione quod talis ignorantia sit possibilis, non posset voluntas, persistente errore illo, Deum amare. *ibidem* n. 10.

Ignorantes non astringuntur ad examinandas rationes, quibus Docti nituntur ad opinionem aliquam recipiendam. *Discept. 4. cap. 5. n. 3. fol. 53.*

I M P E D I M E N T U M.

Impedimentum contrahendi matrimonium, quando pensatis omnibus, manet in ambiguo, non prohibet, quin matrimonium contrahatur. *Discept. 6. c. 11. par. 7. §. 11. n. 7. fol. 322.*

Impedimentum ita dubium non indiget dispensatione Episcopi. *ibidem* n. 8.

Impedimento innotescente post contractum matrimonium postulat dispensationem. *ibidem* n. 9. Vide: Matrimonium.

Impedimentum contrahendi matrimonium presumitur, quando ille, qui petis contrahere, eum habuit cum sorore mulieris, & ambigit, num seminaerit. intra vas nec vs. *ibidem* numer. 10.

I M P O T E N T I A.

Impotentia coeundi duplex, naturalis, & accidentalis. *Discept. 6. cap. 1. par. 7. §. 3. n. 3. & 5. fol. 316.*

Impotentia naturalis presumitur præcessisse matrimonium, secus accidentalis. *ibidem* n. 3. & 5.

Impotentia presumitur similitudinaria, & non cura, quando de hoc suboritur du-

I N D E X

dubium. *ibidem* S. 6. n. 3. fol. 317.
Impotentia potius accidentalis, quam naturalis presumitur. ibidem n. 4.

I N C E R T I T U D O.

Incertitudo de iudice ex incerti, evanescente facit dispositionem, secus, quando est incertitudo ex certis. Discept. 6. c. 5. §. 4. n. 7. fol. 291.

Incertitudo ista in rescriptis merè gratuitis, non tollit valorem commissionis. ibidem num. 8.

Incertitudo requisita ad presumptionem duplex. ibid. c. 11. par. 3. §. 2. n. 10. fol. 273.

I N F A N T E S.

Infantes expositi. si nullum de baptismo colato externum habeant signum. sunt sub conditione baptizandi. Discept. 6. cap. 11. par. 1. §. 3. n. 1. fol. 265.

Infantes, completo septennio, etiam inuitis parentibus, possunt baptizari. ibidem §. 4. n. 1.

Si tamen dubium sit de corruptionis usu, & renuant baptizari, & parentes illos offerant, quid faciendum? ibid. §. 2. fol. 266

I N F I D E L I S.

Infideles negantes Sacramentum baptismi, validè baptizari possunt. Discept. 6. c. 11. par. 7. §. 12. n. 8. fol. 325.

I N G R E S S U S.

Ingressus in religionem sub voto promissus, an sit differendus, si vouens debilis sit adstrictus, & spem dubiam habeat, an in seculo manens valeat illa soluere. Discept. 6. cap. 1 §. 22. per totum fol. 131.

Ingressus quo ad dilationem, & executionem nonnullas admittit animaduersiones. ibidem n. 7. fol. 132.

Ingressus iste est actus, qui ex plena libertate procedere consuevit. ibidem c. 1. §. 18. n. 5. & 6. fol. 159.

Ingressus in religionem, & Professio sunt diuersa etiam moraliter. cap. 10. num. 2. fol. 158.

Fallit interdictum. ibidem. Vide: Legatum relictum sub conditione ingressus.

I N T E L L E C T U S I N T E L L I G E N T I A

Intellectus nequit obedire imperio voluntatis, nulla apparente probabili ratione.

Discept. 3. c. 11. n. 3. fol. 45.

Intellectus, imperio voluntatis, potest assentiri uni ex opinionibus contradictorijs aequè probabilibus. Discept. 4. cap. 9. n. 7. fol. 62.

Intelligentia est recta in eo, qui operatur secundum probabilem opinionem. ibidem cap. 10. §. 2. n. 7. fol. 69.

I R R E G U L A R I T A S

Irregularitas.

Irregularitas in dubio iuris non presumitur. Discept. 6. cap. 7. §. 2. numer. 1. fol. 207.

Irregularitas in dubio facti, si eam, qua oritur ex homicidio, excipiamus, neque presumitur. ibidem n. 2.

Irregularis est existimandus ille, de quo dubitatur, num in fluxum habuerit in homicidium iam commissum. ibidem §. 3. n. 2. fol. 207.

Irregularis ex dubio homicidio non contrahit alias penas, nisi circa ordines. ibidem n. 4. fol. 208.

Irregularis an sit habendus dans causam abortui. cum dubitatur, num fatus fuerit nec ne anima: us. ibidem §. 4. per totum. folio. 208.

I R R I T A T I O.

Irritatio voti evanescit, si post ipsam innovet carentia potestatis dominativa in irritante. Discept. 6. cap. 1. §. 30. numer. 1. fol. 140.

I V D E X I V D I C I V M.

Iudex inferior nequit obligare subditum, si Superior contrarium precipiat, secus si id ignoretur. Discept. 3. cap. 3. num. 11. fol. 37.

Iudex in causis civilibus tenetur sententiam ferre iuxta probabiliores opinionem circa factum. Discept. 4. cap. 27. num. 2. fol. 97.

Limitatur, si excessus probabilitatis secundum factum non sit notabilis, & rationes secundum ius pro altera opinione sint efficaciores. ibidem n. 4. fol. 98.

Iudex in criminalibus potius pro Reo, quam pro Actore debet sententiam proferrè. ibidem n. 5.

Iudex, quando rationes ex parte facti sunt aequè probabiles: quomodo se gerere debet? ibidem n. 8. & 9.

Iudex strictè obligatur ad sententiam ex parte

parte iuris probabiliorum, ferendam, ibidem n. 13. fol. 99.

probabilitas ista maior declaratur, ibidem.

Iudex Superior, & inferior in re hac eodem modo decident debent, ibidem.

Iudex posita aequali probabilitate ex parte iuris, & etiam ex parte facti, tenetur litigantes inuicem concordare, si nulla sit possessio ex parte vnus, ibidem n. 22. fol. 100.

Iudex potest iuxta sui Collegae opinionem decidere, relinquendo propriam, fecit si propriam non deserat, ibidem c. 28. n. 3. & 4. fol. 101.

Iudex Ecclesiasticus excommunicationem imponens nequit obligare subditum ad respondendum iuxta ipsius Iudicis mentem, quando est dubium de legitima interrogatione, Discept. 6. c. 2. §. 10. n. 8. fol. 151.

Vide: Reus.

Iudex tenetur Reo flatum causa aperire, ibidem n. 13. fol. 152.

Iudex Laicus in dubio an Reus sit Ecclesiasticus, an Laicus, tenetur determinationem expectare à Iudice Ecclesiastico, ibidem §. 16. n. 3. fol. 156.

Iudex Laicus, si Reus est pariter Laicus, praesertur Iudici Ecclesiastico, quando est ambiguitas, quia prius ex ipso praenent, ibidem c. 9. §. 2. n. 3. fol. 218.

Iudex, extincto officio nequit amplius intrinittere in delicti examine, & iudicio, licet delictum commissum fuerit tempore, quo iurisdictionem habuerit, ibidem c. 11. par. 4. §. 8. n. 1. fol. 296.

Iudicium practicum conscientiae, an semper conforme esse debeat speculatio, Discept. 8. per totum fol. 10.

Iudicium ut regula operationis debet esse certum, & euidens, ibidem cap. 9. n. 5. folio 18.

Tale iudicium sequi potest ex opinione probabilibus, ibidem n. 9. fol. 19.

Iudicium certum non requiritur ad actionem illicitam, ibidem n. 12.

Iudicium recte conscientiae nam praecedere debeat operationem rectam, & quomodo? Discept. 12. capit. 2. per totum folio 24.

Iudicium de bonestate rei est diuersum à iudicio de probabilitate bonestatis in actione, Discept. 1. c. 9. n. 2. fol. 61.

Iudicium probabilitatis versans circa bonestatem actionis sufficit ad recte operandum, ibidem n. 15.

Iudicium de probabilitate bonestatis, quam agnoscimus in aliqua re, excludit dubium practicum, ibidem n. 18. fol. 62.

Iudicium, quod fertur in probabilitatem opinionum, est semper euidens, ibidem cap. 10. §. 1. n. 1. folio 66.

Iudicium istud extenditur ad veritatem, seu falsitatem rei per aliud vel realiter, vel solum virtualiter distinctum, ibidem numer. 3.

Pro ut extenditur ad veritatem, vel falsitatem, non est absolutum, sed modale, ibidem num. 4.

Iudicare absolute eandem rem esse licitum, & illicitum, est impossibile, facit modaliter, ibidem num. 4. & 5. fol. 67.

Iudicium, in quo formaliter consistit conscientia, debet absolute dicere suam immediatum obiectum esse bonum, aut in bonum, aut iudicium, quod conscientiam praecedat, solum modaliter id dicitur, ibidem §. 2. num. 2. folio 68. 69.

Iudicium probabile sufficit ad ratificationem de praesumpta Superioris voluntate, Discept. 6. cap. 1. §. 10. num. folio 121.

Iudicium probabile de peccato, mortale explicatiue in confessione Sacramentali sufficit ad eximendam poenitentem ad astrictum, ibidem c. 11. par. 4. §. 2. n. 7. fol. 282.

Iudicium etiam prudens, quo iudicamus esse excommunicationem non toleratum, est satis ut illum vitemus, ibidem cap. 13. §. 1. num. 2. folio 206.

Limitatur à Suo, ibidem n. 1.

Iudicium speculatiue probabile de peccato tam exparte licite trahit simile illicitum praeteritum, ibidem capit. 11. par. 4. §. 2. num. 1. folio 282.

I V R A M E N T U M.

Iuramentum de seruandis statutis, in dubio non extenditur ad futura, Discept. 6. c. 1. §. 13. n. 4. folio 123.

Iuramentum praedictum dampnandis ad idem statutum, si statutum bonerit declaratum aeternum, ibidem n. 7. folio 124.

I V R I S D I C T I O.

Iurisdictionis concessa pro determinato tempore in ordine ad peccata reservata remittenda eodem tempore commissa, transacto tempore expirat in confessorio extraordinario, fecit in ordinario, Discept. 6. c. 21. par. 4. §. 8. numer. 3. folio 291. & numer. 5. folio 294.

Iurisdictionis delegata, eo modo in delegato radicatur, quomodo à delegante conceditur, ibidem n. 2. fol. 293.

I N D E X

Iurisdictio delegata transacto tempore delegacionis re inccepta non perit: ibidem nu. 3. Vide verb. Delegatio.

IV S PATRONATUS.

Iuris patronatus usurpatio non praesumitur in personis privatis: Discep. 6. capit. 6. §. 3. num. 2. folio 196.

Secus in Magnatibus: nu. 4. & 5. Ius patronatus aliud est hereditarium, aliud vero gentilitium, & in quo differunt: ibidem §. 4. num. 1. folio 196.

Ius patronatus in dubio praesumitur potius hereditarium, quam gentilitium, ibidem num. 2. folio 197.

I V S T I T I A

In iustitia commutativa potius est ordinata in beneficium creditoris, quam debitoris: Discept. 6. capit. 11. par. 4. §. 2. num. 13. folio 281.

L

L E G A T V M.

Legatum pro missis celebrandis, si nihil fuerit a testatore expressum, in dubio praesumitur pro anima ipsius testatoris relictum: Discept. 6. cap. 10. §. 3. nu. 3. folio 251.

Legatum Episcopo relictum in dubio praesumitur pro ecclesia, si fuerit ab extraneo relicti: ibidem §. 4. nu. 2. fo. 251. Secus si fuerit a consanguineo, licet in aliquo casu fallat: ibidem nu. 3.

Legatum, quod pro determinato prope re dispositum fuit, si ille obierit, an heres teneatur alteri pauperi illud erogare: ib. §. 5. per totum folio 252.

Legatum, quod fit Parochia testatoris, nomine Parochie minime expresso, si testator postea moriatur in alia Parochia, utri ex illis debeatur: ibidem §. 6. per totum folio 252.

Si in dispositione legati exprimitur nomen Ecclesie, & in eadem civitate plures sub eodem nomine reperiantur Ecclesie, in dubio cuiusdam Ecclesie sit legatum assignandum: ibidem §. 7. per totum fol. 253.

Si testator relinquit legatum pro missis celebrandis in beneficium sua anima, & locum in quo celebrandum sit, non declarat, arbitrio heredis locus est seligendus: ibidem §. 8. nu. 2. folio 253.

Legatum relictum proprie Ecclesie Paro-

chiali aequalens quartae funerals, & ubi in dubio, factum fuerit animo compensandi cum ipsa quarta: ibidem §. 9. per totum folio 254.

Legatum a testatore relictum creditori, si debitum est voluntarium, non praesumitur factum animo compensandi: ibidem §. 10. nu. 3. folio 254.

Si vero debitum est necessarium, oppositum erit dicendum: ibidem nu. 5. folio 255.

Limitationes pro utraque conclusioe ibidem num. 6. Legatum domus propriae, in qua testator inhabitat, non praesumitur comprehendere domum paralem, in qua testator rard inhabitat: ibidem §. 11. num. 1. folio 255.

Constitutum comprehendere, si in illa domo frequenter testator inhabitaverit: ibidem num. 2. Legatum, per quod relinquatur domus in singulari intelligitur de omni ana: ibidem.

Domus aliqua legata, si per patrem de novo resciciatur, non fit caducum: ibidem §. 12. nu. 1. folio 256.

Si vero tota re adificetur, oppositum est: asserendum: ibidem nu. 2. Legatum relictum dignitati in dubio non praesumitur relicti una persona, sed dignitati: ibidem §. 13. nu. 1. folio 256.

Secus dicendum, si fiat dignitati subalternas: ibidem num. 2. Vide verb. dignitas Vicarius. Legatum, quod fit Fratri cuiusdam Aitatis Regularis, in dubio, num. sit relictum fratri carnali, an religioso, quid praesumendum: ibidem §. 14. numero primo fol. 256.

Legatum in dubio censetur factum intuitu Legatarii, non ratione alienius qualitatis, qua legatarius ipse est affectus: ib. §. 15. num. 1. fol. 257.

Limitatur: ibidem num. 2. Legatum relictum Ecclesie, deficientibus coniecturis, probabile est esse perpetuum, licet etiam probabile sit oppositum: ibidem §. 16. nu. 6. folio 257.

Si legatum fiat pro causa pia, & invenitur delectum in testamento, & dubium sit de voluntate testatoris, est solvendum ab herede: ibidem §. 17. num. primo folio 258.

Legatum relictum uxori sub conditione, si habitum Sancti Francisci gerat, si uxor habitum dimittat, legatum non acquirat: ibidem §. 18. nu. 4. folio 258.

Legatum sub conditione ingressus in religionem, num. a legatario acquiratur, professione non sequentibus: ibidem §. 19. nu. 2. 58. 259.

Legat.

Legata prophanis fieri debent explicanda. ibidem §. 22. nu. 6. fol. 161.

Legata pia amplam involuunt interpretationem: ibidem nu. 8.

Legatum pium, & votum quoad interpretationem discernuntur: ibidem num. 22. folio 264.

L E X

Lex aeterna bifariam sumitur, per habitudinem ad intellectum, & ad voluntatem diuinam. Disceptat. 2. cap. 6. num. 1. folio 32.

Lex in dubio, an exeat, non obligat: Disceptat. 6. cap. 2. §. 2. nu. 1. fol. 144.

Quando lex est certa, licet dubia sit acceptatio, non excusantur subditi ab eius observatione: ibidem §. 2. nu. 3.

Cum est promulgata, astringit subditos ad sui acceptationem: ibidem numero 4. folio 145.

Sub opinione manens, fuerit nec ne acceptata, probabilis est obligare: ibidem n. 6.

Lex obligat, quamvis dubitatio sit, non per desuetudinem fuerit abrogata: ibidem §. 5. nu. 1. fol. 145.

Lex civilis vim habet obligandi in foro conscientiae: licet non semper: ibidem §. 6. nu. 1. folio 147.

In dubio promittitur non obligare in conscientia: ibidem nu. 5. folio 148.

Si constat de graui obligatione, ex parte intentionis legislatoris, & dubium sit de conscientia, aut grauitate materiae, tunc sub peccato mortali tenentur subditi legem illam seruare: ib. nu. 10. folio 148.

Lex Ecclesiastica non obligat subditum dubitantem, non ratione aetatis, aut temporis sit astrictus: ibidem §. 9. num. 1. folio 149.

Lex astricta vniuersalibus, & nequit se extendere ad casus omnes in particulari: ibid. cap. 3. §. 1. nu. 4. folio 161.

Promulgata incipit libertatem subditi possidere: ibidem §. 2. n. 5. folio 162.

Lex cessat contrariis, non solum operis eius observatio est mala, verum etiam est iniurium dissolui: ibid. n. 10.

Lex naturalis quatenus dicit lumen in mente impressum, nullam admittit Epikyiam: ibidem §. 6. nu. 7. folio 169.

Lex naturalis pro ut est in decalogo expressa, est capax simplicis interpretationis, at non admittit Epikyiam propter dilectionem: ib. n. 8. 9.

Lex diuina positum admittit simplicem interpretationem: ib. §. 7. nu. 2. folio 171.

Admittit etiam Epikyiam. ib. n. 5. folio 172.

In lege Evangelica non dantur alia praerogata positiua diuina praeter ea, quae spectant ad receptionem, & administrationem Sacramentorum: ibidem nu. 6.

Non datur lex declaratur ad quos Beneficarios extendatur obligatio ritus ad bonas Canonicas: cap. 6. §. 12. n. 5. folio 202.

Neque datur lex positiua, neque naturalis directe praecipiens fidelibus, nisi tunc participis fieri suffragiorum Ecclesiae: ibid. cap. 7. §. 2. nu. 14. folio 205.

Lex positiua quando falsa praesumptione non nititur, obligat in conscientia: ib. §. 3. nu. 3. fol. 207.

LIBERTAS LIBERVM

Libertas praesumenda est in dubio, & non seruitus: Disceptat. 6. cap. 6. §. 2. n. 1. fol. 195.

Libertum est diuersum a morali remissum. Disceptat. 3. cap. 6. nu. 8. folio 41.

L I C E N T I A

Licentia non expressa dividitur in tacitam, & praesumptam, & quo pacto iniuriam differant: Disceptat. 6. §. 3. n. 1. n. 2. 3. & 4. fol. 181.

Licentia Parochi praesumitur quando extraneus Saepius matrimonio interfuit, & onus probandi oppositum pertinet ad opponentem si est tertia persona secus si est Parochus: ib. c. 11. p. 7. §. 9. n. 5. & 6. fo. 319.

Limitatur: ibid.

L E X D I C T A

Qui per fraudem in ludo lucratus est, non prater quod iniuste acquisiuit, tenetur a liquid aliud resarcire pro spe, quam habebat collusor ad lucrandum fraudibus reuotis: Disceptat. 6. §. 9. §. 2. n. 5. & 8. fol. 220.

M A G I S T R A T V S

Magistratus non habet directum dominium in bonis subditorum: Disceptat. 4. cap. 26. nu. 16. folio 95.

M A L E F I C I V M, M A L E F I C I V S

Maleficium est intrinsecus malum, & namquam licitis usurpatur ad aliud maleficium dissoluendum: Disceptat. 6. cap. 2. §. 20. nu. 1. folio 199.

Maleficia solutionem nequeunt petere a magno ignorante media boniflas: ibidem nu. 2. folio ibid.

I N D E X

Possimus tamen tam postulare dubitantes de voluntate non vero de potestate maleficæ ad media licita: ibidem num. 6. ibidem.

Si vero ambigimus, nū maleficus fecit media licita, nequimus ab illo petere maleficij solvitionem: ibidem num. 7. ib.

Maleficio vitæ, si quis morder se offerat, quid à nobis faciendum: ibidem.

Maleficæ agnoscenti utriusque generis media, num absolute proponere possimus destructione operis superflui, nullum eidem determinando medium: ibidem num. 8. folio 160.

Limitatio Thomæ Sanchez refertur, & approbatur: num. 14.

Maleficij tollendi petitio non equiparatur in omnibus petitioni maius. nu. ib.

M A R I T V S

Maritus adultera presumitur occisisse tempore, quo patratum fuit adulterium, & promissum fuit futuram matrimonium: Discip. 6. cap. 11. par. 7. §. 8. nu. 2. folio 218.

Maritum obijisse eum non constat, nequit superflus coniux aliud irritum matrimonium: ibidem §. 11. nu. 15. folio 323.

M A T E R I A

In Sacramento penitentia datur duplex materia, certa una, incerta altera in ordine ad iurisdictionem Confessarij, secundum in Sacramento baptismi: Discip. 6. c. 11. §. 4. nu. 17. folio 289.

M A T R I M O N I V M

Matrimonio bona fide inito, si de eius valore dubium superveniat, ambigens ante præsitam diligentiam reddere tenetur debitum alteri coniugi non dubitanti, petens tamen nequit, secus post diligentiam etiam si adhuc dubium illud persisterat: Discip. 6. cap. 11. par. 7. §. 1. nu. 6. folio 312.

Dubitans, ante diligentiam reddendo debitum, neque supponit, mulierem illam esse suam, neque esse non suam: ibidem num. 8.

In prævi timore durante dubio coniux dubitans, nequit debitum reddere: ibidem num. 9.

Matrimonium, de cuius validitate, ratione impotentia ambigitur, non est statim irritum iudicandum, sed exceptanda est triennalis experientia: ib. nu. 12.

Quando uterque coniux de valore matrimonij hesitat, neuter petere, aut reddere potest: ibidem §. 3. nu. 3. folio 313.

Matrimonium non irritatur ab Ecclesia præcis ex eo, quod impotentia sit ex maleficio, nisi constet præcessisse contractionem ipsius matrimonij: ibidem §. 5. nu. 9. folio 317.

Matrimonium initum coram Sacerdote extraneo ex presumpta Parochi licentia, quamvis prius contractum, cedit matrimonio inito coram Parocho, quãvis sit posterius: ibidem §. 10. numero 3. folio 320.

Matrimonium licet contrahitur nulla interveniente dispensatione, quamvis dubium sit de impedimento dirimente, si diligentia ad veritatem acquirendam sit exhibita: ibidem §. 11. numero 7. folio 323.

Si vero post contractum matrimonium innotescat impedimentum dispensatione est opor: ibidem num. 9. Vide verb. Impedimentum.

Duo concurrentia matrimonia cum eadē persona sicut ambo secundum ius favorabilis, eiusdemq; ordinis, ideoq; quod certo initum fuit cum omnibus requisitis, ut distinctionibus, erit alteri præferendum: ib. n. 13. §. 323.

Matrimonium valide contrahitur, quando existente errore circa factum, extraneo decipitur secundum ius: ibidem §. 12. nu. 5. folio 324.

Invalide contrahitur, quando est error facti, & nullus error iuris: ib. nu. 6.

Limitatur: ibidem nu. 11. folio 325.

Matrimonium licet sit quid facti, atque adeo ex hoc præcis probandum, in favorem tamen filiorum in iure presumitur: ibidem §. 14. nu. 3. folio 327.

M E D I C V S M E D I C A M E N T V M

Medicus nequit certo relicto medicamento applicare illud, quod est sub opinione positum, num sit nec ne proficuum: Discip. 4. cap. 10. num. 1. folio 104.

Medicus si dubitet, num infirmitas sit ita gravis, ut exarsit aegrotum ab aliquo Blesio præcepto, tenetur infirmus dispensationem petere à Superiore: Discip. 6. cap. 2. §. 12. nu. 7. folio 194.

Medicamentum certum si non existat, quod est tutius addibendum erit: Discip. 4. c. 30. nu. 2. folio 104.

Medicamentum dubium, quando salus infirmi est desperata, num licitè applicetur: ibidem nu. 3. folio 105.

M E T V S

Metus in cussus multiplex est. Disceptat. 6. cap. 1. § 2. nu. 1. fol. 133.

Metus, quo quis religiosam emisit professionem, quando ambigitur fuerit necne gravis, quid presumendum ibidem. num. 3.

Metus in dubio non presumitur: ibid. cap. 11. par. 7. § 7. nu. 1. fol. 118.

Metus in cussus potius levis, quam gravis in dubio presumendus erit: ib. nu. 2.

Metus censetur iustus, si oriatur ex minis, de quarum executione dubitatur. ibidem num. 4.

MUTUARIUS

Mutuatarius in dubio non presumitur gravis dor. esse mutuantem excessum illum, qui est supra sortem: Discept. 6. cap. 9. § 2. nu. 2. folio 136.

Lanatur. ibidem nu. 3.

N

N A T V R A

Natura hominis, ut rationalis ex suis principijs bonitatem ducit. Discept. 6. cap. 2. § 18. nu. 2. fol. 158.

Natura humana mens talis conditionis est, ut valde attendens circa aliquod obiectum, alia obliuiscatur: ibidem cap. 11. par. 4. § 2. nu. 8. folio 182.

N E M O

Nemo presumitur velle suo proprio iure priuari. Discept. 6. cap. 6. § 7. nu. 5. folio 148.

NOMEN, NOMINATIO.

Nomen absolute prolatum stat pro suo principalis significatio: Discept. 6. cap. 5. § 3. v. 1. folio 190.

Nomen esse proprium, aut appellativum, nihil inuat, quando dispositio committitur designando nomen officij, & plures eiusdem generis sunt officiales: ibidem num. 6. folio 191.

Nomen a quoerum delegati in commissione gratuita, contra quam nulla est pars adversa, dat facultatem ei, qui commissionem postulavit, ut ex pluribus eligat quem maluerit: ibidem nu. 9.

Nomen hoc, Fratris, absolute dictum, sumitur pro fratre consanguineo, & non

pro eo, qui ratione Religiosis appellatur. Fratris: ibidem cap. 10. § 14. num. 2. folio 257.

N O T E.

1. V. 1. 1. 0. 0. 1. 1.

Nota, seu signa, ex quibus colligi potest voluntas Fratris, in ordine ad donandum, vel recipiendam rem aliquam a subdito religioso, vel ad eam denegandam, debent evidentiam habere in ratione signi. Discept. 6. cap. 1. § 11. nu. 5. folio 122.

N O V I T I V S

Novitius, peracto Novitatus annu acquirat, ut ad professionem adstratur, nisi impedimentum habeat: Discept. 6. cap. 9. § 38. num. 5. folio 149.

N U M E R V S.

Numerus transgressionum circa regulas religionis complens gravem contemptum, neque datur, neque sciri potest: Discept. 7. cap. 6. § 0. num. 7. 8. & 9. fol. 146.

Numerus peccatorum venialium, ex quo resultet periculum labendi in mortale, nequit a nobis assignari: ibidem § 6. nu. 18. folio 348.

Duplex datur limitatio: ibidem numero 19. & 20.

OBLIGARI; OBLIGATIO.

Obligari interdum potest homo a Deo ad aliquam actionem materialiter malam, formaliter vero bonitatem. Discept. 3. cap. 1. nu. 8. folio 36.

Obligari hominem ad contradictoria ex suppositione aliqua, non est impossibile ibid. num. 12. fol. 17.

Obligamur interdum nostram deponere opinionem, & alteri adhaerere. Disceptat. 4. cap. 16. num. 17. folio 95.

Obligatio est quedam proprietas legem necessario consequens. Discept. 6. cap. 2. § 5. num. 5. folio 127.

Obligatio ut sic latius patet, quam obligatio in foro conscientia ibid. nu. 7.

O P E R A R I

Operans iuxta modum probabilem sententiam licet non operetur enim summa diligentia, operatur tamen eam sufficienti. Discept. 4. cap. 2.

4. cap. 2.

I N D E X

cap. 10. §. 2. nu. 6. folio 69.
 Operari contra propriam opinionem non
 est idem, quod operari contra conscien-
 tiam ibidem cap. 26. nu. 1 folio 94.

OPINIO OPINARI

Opinio quid sit Discip. 4. capit. 1. nume-
 1. folio 47.

Opinionum probabilitas ex duobus univer-
 salibus procedit capitibus: ibidem num.
 2. folio 48.

Quo pacto opinio probabilis sit definienda
 ibidem num. 3.

Opinio plurimum ob eorum auctoritatem
 adhaerens non tenetur, per se loquendo,
 rationes, & veritates huius opinionis in-
 quirere: ibidem cap. 2. nu. 3 fol. 49.

Secus si adurgeret, rationem aliquam ab
 eius sectatoribus cognitam, & examina-
 tam non fuisse: ibidem nu. 4.

Opinio communis non est cum probabiliori
 confundenda: ibidem capit. 3. num. 2.
 folio 50.

Opinio communis est illa, quae a probatio-
 ribus, quamvis paucioribus hominibus
 defenditur: ibidem nu. 4.

Duae opiniones contraria dici possunt com-
 munes. ibid. nu. 5.

Opinio unius contra plures poterit esse pro-
 babilis, tum in rebus pertinentibus ad ius
 humanum, tum etiam divinum. ibidem
 cap. 4. nu. 10 fol. 52.

Opinio Recentiorum, num sit preferenda
 sententiae veterum; & opinio Theologorum
 sententiae Canonistarum: ibidem cap. 6.
 per totum fol. 53.

Opinio solum speculatiua, & non practica
 probabilis est concedenda. ibid. cap. 8. nu.
 3. fol. 57.

Opinio tantum speculatiua probabilis, non
 est illa: quae praxim respicit: ibidem nu.
 13 fol. 59.

Duae opiniones contrariae aequae probabiles
 apparentes, non tollunt, quin intellectus
 alterutram, quam maluerit, eligat: ibid.
 cap. 9 nu. 10. fol. 61.

Opinio minus probabilis licite eligitur pro-
 babiliori relicta: ibidem cap. 10. §. 1. nu.
 6. fol. 61.

Opinio probabilis potest esse falsa. ibid. n. 4.
 fol. 67.

Opinionem aliorum, contra nostram, sequen-
 tes, non dicimur operari contra conscien-
 tiam: ibidem cap. 12. nu. 5. fol. 74.

Opinio tenuissimum habens probabilitatis
 gradum, recipi nequit per se loquendo,
 ib. cap. 13. nu. 3. fol. 75.

In casu aliquo urgentis necessitatis admit-
 titur ibid. n. 4.

Opinio probabilis interdum iurisdictionem
 confert, licet in re sit falsa. ibid. cap. 17.
 nu. 3. fol. 81.

Opinionum eligibilis interdum a possessi-
 onis dependet: ibidem cap. 18. num. 7.
 folio 84.

Opinio quam subditus habet, versus terram
 circa obligationem parendi, licet pro-
 babilis, permittit, ut subditus non obe-
 diat: ibidem cap. 26. nu. 13 fol. 95.

Talis opinio est practica, & quare
 ibidem.

Est diversa ab ea opinione, quae tendit in
 honestatem, aut inhonestitatem rei praec-
 cepta: ibidem nu. 16. fol. 96.

Quae dicatur opinio probabilior secundum
 ius, & quae secundum factum: ibid. cap.
 27 nu. 1 fol. 97.

Opinio probabilis dicitur, vel per ordinem
 ad beneficium, vel per ordinem ad princi-
 pium operandi, & utraque declaratur
 ibidem nu. 20. fol. 100.

Tutior opinio est necessaria eligenda, quan-
 do de validitate actus agitur in iis, quae
 a diuino iure dependent, secus in iis, quae
 sunt de iure humano. Discip. 6. cap. 11
 par. 4. §. 1. nu. 12 fol. 126.

Opinionem minus probabilem recipiens sen-
 quitur inclinationem rationis. Discip.
 4. capit. 10. §. 2. num. 5. fol. 69.

Opinari quodlibet, non est nobis liberum,
 absolute loquendo. ibidem §. 1. num. 6.
 folio 67.

Secus posito aliquo motiua. ibid.
 Opiniens vovisse, etiam si sit probabilis
 oppositum, non astringitur ad voti ob-
 servationem. Discip. 6. cap. 1. §. 1.
 num. 1. fol. 117.

O R A T I O

Oratio ad Deum est optimum remedium
 pro scrupulis tollendis. Discip. 7. cap. 5.
 num. 6. folio 336.

O R D O

Ordo Sacramentalis cum sub conditione
 iterum confertur, debet fieri secretum ad
 scandalum vitandum. Discip. 6. cap. 11.
 par. 6. §. 2. nu. 9. fol. 310.

P A T E R

Pater potest irritare filiorum vota,
 quamvis dubium sit, an emissa fue-
 rint

vincit me us ante pubertatem. Discept. 6. cap. 1. §. 28. num. 7. fol. 138 Vide verb. Dubium

Pater praeiudice certam habet potestatem irritandi praedicta vota, non obstante dubio de tempore emissionis, licet speculatiue agendo dubia sit talis potestas. ibidem num. 11.

Pater prius fuit in possessione potestatis diminutivae ad vota filiorum annullanda, quam votum fuerit in possessione liberae voluntatis filiorum in seipis obligandis. ibidem fol. 139.

PECCARE PECCATVM

Peccans contra veram conscientiam, an simplicem committat culpam. Discept. 1. cap. 10. per totum fol. 20.

Recurrere contra conscientiam vincibiliter erroneam, an gravius sit, quam peccare secundum illam, certa, & firma regula dari nequit: Discept. 3. capit. 5. num. 6. fol. 39.

Si vero caetera sint paria, gravius est peccare contra veram conscientiam, quam secundum eadem operari. ibidem n. 7.
Peccatum procedens ex conscientia erronea est eiusdem speciei cum peccato, quod procedit ex conscientia vera, si sint circa eadem obiectum. ibidem cap. 7. num. 2. fol. 41.

Neque in confessione oportet, ut distincte aperiantur. ibidem num. 3. fol. 41. & 42.

Peccatum, quod contra conscientiam dubiam committitur, est illius speciei, circa quam dubium versatur. Discept. 5. cap. 2. num. 9. fol. 111.

Peccata mortalia dubia necessario in confessione sunt declaranda. Discept. 6. cap. 11. par. 4. §. 1. nu. 4. fol. 276.

Peccata venialia interdum per accedens debet aperiri in Sacramento penitentiae. ibid. nu. 17 & 19. fol. 279.

Peccata mortalia, quae certo fuerunt commissa si dubium insurgat, fuerint nec ne explicata, necessario sunt aperienda. ib. §. 2. nu. 6. fol. 81.

Peccatum, quod penitens dum in humanis degit, non tenetur aperi, neque in fine vitae tenebitur, ibidem numero undecimo. fol. 283.

Peccata probabiliter explicata non sunt ex necessitate iterum aperienda: ibidem num. 13. Vide verb. Sacramentum penitentiae.

Peccatum dubium non est habendum, ut

reservatum, nisi etiam dubia à Superiore aperte reserventur. ibidem §. 3. nu. 8. fol. 285.

Peccatum presumptum non est reservatum. ibidem nu. 13. fol. 287.

Si tale peccatum à Confessario inferiori fuerit remissum, & postea eius reservatio innotescat, non tenebitur penitentis absolutionem iterum petere à Superiore. ib. §. 5. nu. 1. fol. 289.

Peccata secundum qualitatem, & quantitatem debent Confessario innotescere: ibidem §. 9. nu. 10. fol. 299.

Peccatum dubium non est absolute in confessione aperiendum. ib. fol. 297.

P E R I C U L U M

Periculum vitae, aut notabilis nocuentis, cum sudatur in qualitate morbi, si Medicus dubitet de ipso fundamento, nequit infirmus absque dispensatione frangere legem Ecclesiasticam, cuius observatio ambigitur esse nociva: Discept. 6. cap. 2. §. 1. nu. 8. fol. 154.

Periculum frangendi votum paupertatis cessat, quando Religiosus prudenter operatur ex praesumpta voluntate Superioris. ibidem cap. 3. §. 10. num. quarto, fol. 181.

Periculum morale irritandi Sacramentum vitatur, cum penitens Confessario Ordinario fateatur peccatum dubium, quoad reservationem: ibidem cap. 1. par. 4. §. 3. nu. 10. fol. 285.

P E R P L E X U S, P E R F L E X I T A S

Perplexus inter duo contradictoria eum invincibiliter nequit discernere, quodnam ex illis sit eligendum, quodcumque eligat ex eisdem viximè peccabit. Discept. 3. cap. 6. nu. 5. fol. 41.

Perplexitas ista à Deo permitti potest. ibid. num. 7.

P O E N I T E N S.

Penitens licite accedit ad Sacramentum penitentiae cum attritione cognita, saltem extra mortis articulum. Discept. 4. cap. 31. nu. 10. fol. 107.

P O S S E S S I O, P O S S I D E N S.

Possessio reddit causam favorabilem pro ipso possidendo, quando reliqua sunt paria. Discept. 4. cap. 18. n. 3. fol. 83. & 84.

Faut

I N D E X

Fauet etiam, si probabilioris sint rationes pro non possidente. ib. nu. 4.

Possessio est triplex, naturalis, civilis, civilissima. Discep. 5. cap. 5. num. 2. folio 113.

Possessio interdum sumitur pro ipsa rei detentione, interdum pro facultate, & iuris ad rem illam habendam. ib.

Possessiones istae, quandoque coniunctae, quandoque separatae inueniuntur. ib.

Possessio in dubijs pro eo stat, pro quo est iuris praesumptio. ib. nu. 3.

Possessio et agnoscatur, pro quo reperitur in dubijs, firma traditur regna ibidem cap. 5. per totum.

Possessio, cui ius resistit, non fauet possidenti: ibidem nu. 9 fol. 114.

Possessor fauet in dubijs possidenti, quando verò sunt praesumptiones, pro non possidente, quae generant opinionem, tunc possessio potest non fauere possidenti. ib. num. 9. fol. 115.

Possessio libertatis, quae est in subdito, cum agitur de re graui, praeualet possessioni iurisditionis, quae in superiore reperitur. Discep. 6. cap. 2. §. 10. nu. duodecimo fol. 152.

Possidentis conditio in omni materia est maior: ibidem cap. 2. nu. 4. fol. 113.

Secus si ius illi resistat. ib. nu. 5.

Possidens agnoscatur, habet suam intentionem fundatam in ijs, quae ad eandem pertinent dignitatem ibidem cap. 1. par. 6. nu. 6. fol. 308.

Possidens persuerante dubio, num res possessa sit aliena, postea diligentia pro veritate elucidatione licite rem illam alienat, admonendo tamen emptorem: ibidem cap. 9. §. 3. nu. 3. fol. 217.

*Si verò nullus existit, ut Dominus illius rei compareat, cessat obligatio admo-
nendi: ibidem §. 4. nu. 1.*

Si rem consumpsit post praesentam diligentiam, Dominus postea comparatio, solum tenebitur restituere id, in quo delictor est factus: ibidem §. 5. nu. 3. & 4. fol. 218.

Dubitans, nisi delictor euaserit, ad nihil astringitur: ibidem §. 6. nu. 1.

Si tamen culpabiliter diligentiam omiserit ad veritatem indagandam, postea verò impotens effectus ad eam assequendam, non est obligandus ad totam, sed ad partem restituendam: ibidem §. 7. num. 3. & 4. fol. 219.

Dubio existente, quisnam ex pluribus sit Dominus, est diuidenda inter plures illos in ea proportione in qua est dubium: ib. §. 8. nu. 2. fol. 220.

Si verò res sit indiuisibilis, vni applicanda est pars estimationis rei, alteri verò res ipsa. ib.

Cui nam sit assignanda res sorte determinari potest: ib.

P O T E S T A S

Potesas tollendi reservationem, sicuti, & culpam existere debet in eo momento, quo utraque auferitur: Discep. 6. cap. 1. par. 4. §. 8. nu. 11. fol. 396.

P R E L A T V S

Prelatus Regularis nequit obligare subditum, ut respondeat iuxta ipsius intentionem, quando subditus prudenter dubitat, num interrogatio sit nec ne legitima: Discep. 6. cap. 2. §. 10. num. nono fol. 151.

Limitatur multipliciter: ibidem num. 10. & num. 12. fol. 152.

P R A E S E R T I M

Est dictio, quae importare interdum potest id, quod importat particula tantem: Discep. 6. cap. 1. par. 5. §. 3. num. 11. fol. 307.

Est dictio implicita. ibid.

P R A E S U M P T I O

Praesumptio iuris, existente dubio, pro quo ficit Disceptat. 5. cap. 5. num. 4. & 5. folio 114.

Praesumptiones plures si concurrant simul pro utraque parte, est iudicandum pro parte illa, pro qua efficaciores reperiuntur praesumptiones: ibidem nu. 6.

Si verò praesumptiones hinc inde sint aequales, & non permittant, ut formetur iudicium ad agnoscendum, pro quo sit possessio, perinde est, ac si nulla existeret praesumptio: ibidem nu. 7.

Praesumptio de voto emisso non extenditur ad reservationem tati voto annexam: Discep. 6. cap. 1. §. c. nu. 4. fol. 118.

Praesumptio, quae praesumit votum ingrediendi religionem, & statim ex eundi fuisse per mutuum vnus, est fortior, eaque est pro validitate huius voti: ib. §. 21. nu. 5. fol. 119.

Praesumptio pro valore actus recipitur in fauorabilibus, non in odiosis: ibidem num. 7.

Praesumptio pro valore actus simul eam pra-

presumptione, qua delictum, seu fraus remouetur, sunt validiores presumptiones, qua libertati fauet. *ibidem* §. 5. nu. 7. fol. 135.

Presumptio iuris habenda est pro veritate, quando certitudo deficit: *ibidem* cap. 11. §. 3. nu. 7. fol. 135.

PRINCIPIVM

Prima principia practica semper intellectui sine explicitè, sine implicitè representantur: *Disceptat. 1. cap. 4. num. nono* folio 10.

Principia intrinseca, & extrinseca, qua sine? *Disceptat. 3. cap. 11. num. 6.* folio 45.

PRIVATA PERSONÆ

Intelliguntur illa, qua temporale dominium non habent: *Discept. 6. cap. 6. §. 1. num. 3.* folio 196.

PRIVILEGIUM.

Privilegium in dubio, num personale sit, an verò reale, si alieni praiudicet, presumitur potius personale, secus si nemini praiudicium afferat. *Discept. 6. cap. 4. §. 1. nu. 3.* fol. 185.

Privilegium de non soluendis decimis ipsimet concedenti extenditur ad prædia in futurum obtinenda. *ibidem* §. 2. n. 2.

Secus si est in praiudicium tertie persona, tunc enim est restringendum: *ibidem* num. 4.

Privilegia Societatis Iesu sunt ampla, atq; adeo extendenda etiam ad prædia in futurum acquirenda: *ibidem* num. quinto folio 186.

Privilegiorum confirmatio, alia est sub forma communi alia verò sub speciali, seu excepta scientia: *ibidem* §. 4. num. 1. folio 187. Vide verb. Confirmatio.

Plures effectus sequuntur ex confirmatione privilegiorum sub forma speciali: *ibi* num. 2.

Privilegia, quæ extirpant Regulares à iurisdictione Episcopi, quando verba sunt obscura, eorum interpretatio non pertinet ad Episcopum, sed ad Summum Pontificem: *ibidem* §. 3. num. 2. & 4. fol. 187 & 188.

Privilegium in dubio non presumitur reuocatum. *ibidem* §. 6. num. 2.

PROBABILITAS

Probabilitas fundatur in eo, quod est natura rationali, & rationali constanti: *Discept. 4. cap. 1. nu. 4.* folio 81.

Probabilitas ex quibus affirmatur conditionibus *ibidem* n. 6.

Probabilitate opinionum contrariarum est in aequali gradu concurrente non se mutuo destruant: *ibidem* cap. 9. nu. 11. folio 81.

Vim retinent mouendi intellectum ad assensum, & voluntatem ad intentionem: *ibidem*.

Probabilia matina generant prudentiam assensum, & ab otio temeritatem depellant: *ibidem* nu. 14.

Probabilitas aequalis inter duas contrarias opiniones non est secundum quid, sed simpliciter talis: *ibidem* nu. 20. fol. 82.

Probabilitas in moribus consistit in motibus suadentibus bonitatem: *ib. cap. 10. §. 1. nu. 4.* fol. 67.

Probabilitas adberem non dicitur leuis corde, aut citò credens: *ib. §. 2. num. 12.* folio 69.

Pro abilitatis excessus ex parte non possidentis, interdum eum citò possessionem, in qua usus reperitur: *ibidem* cap. 18. nu. 4. fol. 84.

Probabilitas practica desumitur ex consideratione omnium circumstantiarum: *ib. num. 6.*

Probabilitas versari circa solam bonitatem actus, & probabilitas circa valorem actus, inter se differunt: *ibidem* cap. 3. n. 9. fol. 107.

Probabilitatis excessus, quando non est notabilis, non obligat sub gradu entis ad sequendam opinionem ita pariter credendum: *ibidem* nu. 13. fol. 108.

PROCVRATOR.

Si contra eum opponatur minor aetas, non erit in iudicio repellendus; nisi ab opponente aetatis insufficientia probetur: *Discept. 6. cap. 11. par. 6. §. 1. num. quinto* fol. 308.

PROFESSIO, PROFESSOR, Professus.

Professio religiosa emissa cum dubio de sufficientia aetatis, an sit valida, si re vera, qui eam emisit legitimam habuerit aetatem: *Disceptat. cap. 1. §. 24. per totum* folio 133.

Pro-

I N D E X

Professio valida censenda erit, dubio emergente de legitima etate ibidem §. 15. nu. folio 135.
Professio religiosa differri potest, peracto Nouitiatu, ex causa rationabilis: ibidem cap. 9. §. 38. nu. 6. folio 140.
Professor moralis theologia consultus, num veniatur iuxta propriam, an vero aliam sententiam responderi: Discep. 4. cap. 29. nu. 3. 6. 7. folio 86.
Professi Societatis Iesu ad dignitatem aliquam extra Societatem promoti, laudabiles, utrum existunt. Et ab infuros eo filio P. Genrali, quando id melius esse iudicauerint: Discep. 6. cap. 1. §. 27. nu. 1. folio 136.
Nū tentatur praedictio consilio adbaraxa, quando aliquis sit nec ne melius sit: Vide verb. votum. Dubitans.

P R O L E S

Proles secundi viri, in dubio, erit praesumpta, si primo viro mortuo, uxor sita cum alio nubat, & intra nouem menses mensis à die secundi matrimonij pariat: Discep. 6. cap. 9. §. 20. num. 3. folio 137.
Proles fauor non inuatur, cum praesumptio contraria fundatur in ipsamet natura: ibidem cap. 11. par. 7. §. 5. nu. 6. fol. 136.

P R O M I S S I O

Promissio communiter fieri non solet, quando ex illa notabile damnum promittenti obuenerit: Discep. 6. cap. 11. par. 7. §. 1. num. 5. fol. 131.
Promissio de futuro in matrimonio cum adultero conuulsa, si ambigatur, num eo tempore aliter superuenerit coniugis, quid decidendum in ordine ad impedimentum dirimens: ibidem cap. 11. par. 7. §. 8. nu. 1. fol. 138. Vide verb. Maritus, Dubium.

P R O P O S I T I V M

Propositum non seruandū regulas non obligantes ad culpam grauem in Religioso per se loquendo non est peccatum leuiale: Discep. 7. §. 11. num. 15. & 16. folio 347. Vide verb. Religiosus.

P R U D E N T I A

Prudentia est recta agibilium ratio. Discep. 1. cap. 6. nu. 10. fol. 14.
Eius actus sunt tres: Inquirere, Iudicare

praecepere: ibidem num. 11.
Prudentia inuisi in praedictis actus per habitum, Symphon. & Geomern. 16.
Prudentia concurrens ad conscientiam modis praedictis habitibus: ibidem nu. 12.
Prudentia non concurrens ad conscientiam praecipiendo: ibidem nu. 13.

P V E R

Puer, de cuius uisum rationis ante septennium dubitatur, eius conditio, debet sacrosanctissime absolui: Discep. 6. cap. 11. par. 4. §. 9. nu. 5. fol. 138.

Q U A L I T A S

Qualitas designans adiecta legato duplicem habere poterit significationem: Discep. 6. cap. 10. §. 12. fol. 130.
Qualitas adiecta si fiat demonstratiua, re non existente, inualida non reddi dispositionem secus si fiat taxatiua: ibidem num. 3.
Traditur regula ad agnoscendum, quando legitimum ratione qualitatis adiectae firmetur demonstratiua, aut restrictiua: ibidem nu. 5. 6. 7. fol. 13.
Qualitas designans corpus supra quod adimpleri debet legatum, ualet etiam in legato prius, ibidem nu. 8. fol. 134.
Qualitas adiecta in dubio num demonstratiua, an taxatiua sumi debeat quod decidendum: ibidem num. 9. folio ibidem.
Vide Verb. Demonstratiua, Taxatiua.
Qualitas, seu conditio non repetita, in ualio si praesumitur reuocata: Discep. 6. cap. 11. par. 4. §. 9. nu. 7. fol. 138.

Q U I N Q U E N N I V M

Quinquennio transacto, si dubium emergat, num professio religiosa inualida fuerit nec ne confirmata, praesumitur confirmata: Discep. 6. cap. 1. §. 26. per totum folio 136.

R

R A T I O

Ratio multipliciter inuoluit significationem, quandoque intellectum, quandoque habitum, quandoque etiam actum importat: Discep. 2. cap. 1. nu. 1. folio 11.

Ratio

Ratio non dicitur reciproca cum conscientia. ibidem.

Ratio definitur per conformitatem ad appetitum rectum. ib. nu. 2.

In eius descriptione nullus vitiosus committitur circulus. ib. nu. 3.

Ratio non bene describitur ab Arriaga. ib. nu. 8 fol. 22.

Ratio practica non respicit verum, & factum absolute, seu in ordine ad obiectum secundum se, sed per ordinem ad appetitum, seu ratio speculativa. ibidem num. 12. folio 25.

RATI HABITIO

Ratibabitio differt strictè loquendo ab Epiphania. Discip. 6. cap. 3. §. 1. nu. 6. fol. 152. Videlicet verb. Epiphania.

Ratibabitio locum habet in voto paupertatis religiosa. ibidem §. 4. nu. 10 fol. 174.

Ratibabitio in materia paupertatis non redditur illicita per opinionem speculativam contrariam Praelati. ibidem §. 11. nu. 7. fol. 182.

Ratibabitio quoad necessitatem petendi licentiam, quando patet aditus ad Superiorem, differt ab Epiphania. ibidem §. 12. nu. 11. folio 187.

R E G N U M

Regnum an sit dividendum inter praetenses, quando à nemine ex illis possidetur, & rationes ex parte facti sunt aequales. Discip. 4. cap. 24. nu. 5. & 6. fol. 91.

R E L I G I O S V S

Religiosus contra paupertatem delinquit, si utatur ratibabitio, postquam Superior declaravit intentionem suam nolendi licentiam concedere, ut ratibabitio subditi utatur. Discip. 6. cap. 3. §. 9. nu. 4. folio 177.

Peccat tamen venialiter, si utatur ratibabitio, donans, aut aliquid recipiens, et si inducet prudenter, Superior non esse in usum quoad substantiam, sed quoad modum tantum. ibidem nu. 8 fol. 178.

Religiosus per ratibabitioem sine bona, siue mala fide rem aliquam accipiens, si eam consumpsit, non tenetur id manifestare Superiori, nisi in aliquo casu per accidens: ibidem §. 12. num. 3. 4. & 5. folio 183.

Re tamen retante si adaequata ratio praesumendi licentiam fuerit impediendum.

recurrendi ad Superiorem tenetur Religiosus id Superiori aperire. ibidem num. 6.

Secus si usus ratibabitioem fuerit praesumpta Superioris voluntas. ibidem num. 7.

Religiosus donans, aut aliquid per ratibabitioem recipiens, etiam si facile licentiam petere possit, nihilominus non peccabit saltem graviter. ibidem numero 9. folio 184.

Religiosus magis astringitur propria religioni in suffragiis ferendis pro admittendis Novitiis ad professionem, quam ipsi Novitiis: ibidem cap. 9. §. 12 nu. 5. folio 249. Intellige quando reliqua sunt paria.

Religiosus tenetur sub gravi obligatione omnia perfectionem curare. Discip. 7. cap. 6. §. 5. nu. 3. fol. 349.

Non astringitur alibi esse perfectus: ibidem num. 4.

Obligator tendere ad perfectionem per media illa, quae praescribuntur in proprio instituto regulari. ib. nu. 6.

Sub eo gradu obligationis sub quo media illa obligant. ibid. nu. 7.

Religiosus propinquans perfectionem non attingere peccat mortaliter. ibidem nu. 8. Transgrediens regulas, & media ad perfectionem ex contemptu, lethaliter delinquit etiam si regula illa sub culpa minorè obligent. ibidem n. 9. fol. 345.

R E L I Q V I E

In dubio, an sint alienius Sancti, num. sint adorandi. Discip. 6. cap. 2. §. 24. per totum fol. 160.

R E S

Res, qua restitutioni est obnoxia, quando in genere, & non in specie debetur, antequam à creditore acceptetur, si perit, censetur perire debitori, & non creditori. Discip. 6. cap. 10. §. 11. nu. 4. fol. 261.

R E S E R V A T I O

Reservatio, quando est dubium iuris, non presumitur. Discip. 6. cap. 11. par. 4. §. 3. nu. 1. folio 284.

Reservatio dubia ex facto oritur ex multiplici capite. ib. nu. 2.

Reservatio peccati simpliciter prelati non comprehendit casum dubium. ibidem nu. 10. fol. 286.

I N D E X

Reservatio in dubio positio non presumitur: ibidem §. 4. nu. 4. fol. 288.

Reservatio formaliter est ablatio potestatis absolventis ab aliquo peccato: ibidem §. 8. nu. 10. fol. 295.

Reservationis ablatio, in quo differt ab ablatioe culpe? ib. Reservations ablatio si maneat sub dubio, pro ipsa reservatione, & non pro eius cessatione, est presumendum: ibidem nu. 15. & 16. fol. 296. & 297.

Reservatio non tenetur in foro confessarii referre ad intentionem Iudicis interrogantis veritatem fateri. Discept. 4. cap. 16. nu. 9. fol. 95.

Reservatio tenetur in foro confessarii referre ad intentionem Iudicis interrogantis, si quando ambigitur, non legitime interroget. Disceptat. 6. cap. 2. §. 10. nu. 3. fol. 104.

Reservatio multipliciter: ibidem nu. 5. & 7.

Reservatio delictorum, potestatem statim habitum clericalem assumens, presumitur idem fraudem facisse: ibidem §. 17. nu. 1. fol. 157.

Reservatio delictum indicis, confitenti, tantio habitum illum assensum: ibidem nu. 3. fol. 157.

Iuramento ipsius Reus in hoc non tenetur credendum: ib. nu. 6. fol. 158.

Reus in fraudem Clericorum effectus nequit corporaliter, sed solum in bonis panis: à Tude Latio. ib. nu. 8.

Reus est solutiter absolventis, quando nulla contra ipsum est presumptio: ib. cap. 9. §. 11. nu. 8. fol. 234.

Reo potius in obscuris favendum, quam Actori: ibidem cap. 11. par. 4. §. 14. nu. 10. fol. 228.

Reus dubitans, ab Iudice legitime interroget, non tenetur ad eius mentem respondere. Kider. erb. Iudex, Prælati.

R E X

Rex nequit spoliare Regno cum, qui illud possidet, vi solius opinionis probabilis, imò probabilioris, ex parte facti. Discept. 4. cap. 24. nu. 2. fol. 90.

Rex, aut alius Princeps absolutus, non valeat in sui favorem contra alium sententiam ferre: ibidem nu. 7. fol. 91.

Cuius iudicio, causa sit remittenda: ibidem Verb. Difficultas.

SACRAMENTUM

Sacramentorum, recta administratio postulat ritum, & consuetudinem. Ecclesiæ servari. Discept. 7. cap. 31. nu. 7. fol. 105.

Sacramenta, etiam præcisè Ecclesiæ ritibus exigunt, ut vult in eorum, nisi sequatur eorum, opinio, omnia probat illa, id. nu. 3. fol. 105.

Sacramenta, que conficiuntur omnia, forma certa, in Parocho est peccatum contra iustitiam: ib. 18. nu. 1.

Et idem dicendum de alio Ministro ex suppositione quadam: ib. 18. nu. 2.

Sacramenta Baptismi, & Penitentia, strictius quam reliqua obligant, & quare? ibidem. 18. nu. 3.

Sacramentorum materia, & forma minus probabiles, quando orget necessitas, nequit haberi certa materia, & certa forma, licet applicentur: ib. 4.

Minister addibens materiam, aut formam dubiam, non licet id faciat, nisi in motu: ibidem nu. 5. & 6.

Sacramentum, etiam si spectemus formam, virtutem Religionis, exigit, ut assumi iuxta probabiliorum opinionem conficiamus: ibidem Verb. Dico Quinto.

Sacramentum penitentia sui institutum in levam, & liberationem peccatoris penitentis. Discept. 6. cap. 11. par. 4. §. 13. nu. 13. fol. 283.

Sacramentorum aliquorum, valor dependet à validitate Ordinis presbyteratus: ibidem par. 6. §. 2. nu. 7. fol. 340.

Scandala vitanda sufficiens, præbet fundamentum, admittit opinionem, tenent probabilitatis, que scdalis præcisè non esset admittenda Discept. 7. cap. 13. §. 2. nu. 7. fol. 75.

Scandala fugienda reddunt, extrinsecè probabilem opinionem illam, quantum satis est ad honestè operandum: ib. nu. 5.

SCRUPULUS. SCRUPULOSI.

Scrupulus dicitur à serapo, & significat lapidulum, acutum in caluo latens. Discept. 7. cap. 1. nu. 1. fol. 319.

Scrupulus per translationem usurpatum ad significandam quandam animi anxietatem, oritur ex apprehensione peccati commissi, aut ex obligatione illud vitandis: ib. nu. 1.

- Scrupulus quo pacto secundum realitatem definiendus? ib. nu. 2.*
- Scrupuli rationem non habet opinio illa, quæ ex leuibus iudicijs suborta eximit opinantem ab obligatione: ibidem nu. 3.*
- Scrupuli suboriuntur ex iudicijs secundæ se leuibus, quæ à scrupuloso discerni ualent: ibidem nu. 4. folio 330.*
- Scrupulus uniuersaliter sumptus varijs nominibus appellari consuevit: ib. nu. 5.*
- Scrupulus reperitur tum in prima, tum in secunda intellectus operatione: ibidem num. 10.*
- Scrupulus strictè sumptus est species distincta à conscientia erronea: ibidem num. 13 folio 330.*
- Molestia, tristitia &c. solent ex suspensione animi, & non ex iudicio determinato resultare: ibidem nu. 14 folio 331.*
- Scrupulosa conscientia habitualis supponit frequentias scrupulorum, siue in pluribus materijs, siue in una, aut altera: ibidem num. 15.*
- Scrupulus principaliter est actus intellectus: ibidem cap. 2. nu. 1.*
- Completur tamen pluribus actibus: ibidem num. 3.*
- Dicit apprehensionem quatenus coniunctum habet timorem in appetitu: ibidem nu. 5 folio 332.*
- Scrupulorum causa varia sunt, tum intrinseca, tum extrinseca, corporales, & spirituales: ibidem cap. 3. nu. 1. fol. 332.*
- Scrupulus causari solet ex frigida hominis complexionibus, & pariter ex melancholia: ibidem nu. 2. & 3.*
- Ex ignorantia scrupuli gignuntur: ibidem num. 5.*
- Ex acumine ingenij, & doctrina raro, & per accidens eausantur, ibidem nu. 6.*
- Eius causa, interdum est superbia, seu inordinatus amor ipsius hominij: ibidem nu. 9. & 10. folio 333.*
- Scrupuli fouentur ex nimia familiaritate scrupulorum, & etiam lectione librorum agentium de casibus conscientie: ib. num. 11. & 12.*
- Scrupulorum causa extrinseca, & spirituales solent esse Deus, & Dæmon, sed ad diuersos fines: ibidem nu. 15.*
- Scrupulus præsumptus consistens in simpliciter apprehensione, non requirit deponi ad hoc ut honesta sequatur actio: ibidem cap. 4. nu. 5 folio 334.*
- Tenetur interdum agere contra scrupulum: ibidem nu. 6.*
- Scrupulus, quatenus consistit in iudicio erroneo, est omnino deponendus, ut extra idum operetur: ibidem num. 7. folio 335.*
- Scrupulus, qui est iudicium erroneum, interdum est composibile cum iudicio opposito: ibidem nu. 8.*
- Scrupuli, qui oriuntur ex intrinseca ipsius hominis complexionem à medico potius, quam à Theologo sunt curandi: ibidem cap. 5. nu. 2. folio 336.*
- Scrupulorum optimum remedium est præparatio ad usinam gratiam: ibidem num. 4.*
- Declaratur nonnulla pro scrupulis abigenis remedia: ibidem à num. 5. per totum.*
- Non sunt illis permittende iteratæ eorumdem peccatorum confessiones: ibidem cap. 6. S. 1. nu. 2. & 3. folio 338.*
- In scrupulosis dubietas est erudititas estimanda: ib.*
- Scrupulosus poterit interdum ita scrupulis vexari, ut illi prohibeatur confessio eorum peccatorum, de quibus nequit iurare esse mortalia, & se illa nunquam confessum fuisse: ibidem nu. 2.*
- Eadem regula eiusdem danda est, etiam pro tempore mortis: ibidem num. 8. folio 338. & 339.*
- Et tempore non ad necessitatem, sed ad animi solatium permitti poterit talium dubiorum confessio: ibidem nu. 9.*
- Scrupulosi sibi persuadeant sufficientem habuisse dolorem in præteritis confessionibus: ibidem S. 2. num. 10. folio 340. Vide Verbum Dolor.*
- Omittere debent confessionem dubiorum de confessionis præteritis suggestionibus præstita: ibidem S. 3. nu. 3. & 4. folio 341.*
- Remedium, quod Rodericus Arriaga circa hoc punctum suggerit, ut scrupulosi nocuum est resellendum: ibidem nu. 3.*
- Scrupulosus ambiciens, nunquam in peccatis restandis, psalmum, aut hymnum, &c. omisit, non debet illum repetere: ibidem S. 1. nu. 1. folio 341.*
- Pro scrupulosis satis erit incipisse preces, & ad finem peruenisse, ut eximantur ab obligatione repetendi partem aliquam, de qua dubitat fuerit nec ne omisit: ibidem nu. 4. folio 342.*
- Scrupulosus dubitans de aliquo integra bonæ ratione, aut de aliquo alio simili, nunquam bonam illam, aut aliam similem obligationem recipiat, aut protulerit nec ne, quo pacto se gerere debeat: ibidem num. 10. & 11.*
- Limitatio quedam pro curando debet perferri damno spirituali: ibidem nu. 12.*
- Scrupulosus non debet nimium affrigi, si-*

I N D E X

ter recitandum sibi videtur defecisse,
in requisita attentione. *ibidem* num. 13.
folio 343.

Neque debet angustiis premi hesitant, an
recitaverit ex formali intentione satisfac-
iendi sua obligationi: *ibidem* n. 16. & 17.
Religiosi scrupulis laborantes, num deli-
quunt grauius contra obligationem ist-
dendi ad vitę perfectionem, debent exciti
mare minimi deliquisse, saltem grauius.
ibidem §. 5. num. 10. & 11. fol. 345.

SEDUCTIO, SEDUCTOR

Seductio quid sit. *Discep.* 6. cap. 9. §. 21.
num. 1 folio 234.

Seductio dubia, an in deservante presuma-
tur? *ibidem* per totum folio 235.

Seductor quibus pœnis est multandus? *ib.*
num. 8.

SEMPATER

Sempater, an detur? *Discep.* 6. cap. 9. §.
21. num. 3. folio 234.

SENSVS

Sensus grammaticalis est diuersus à legali
Disceptat. 6. cap. 1. §. 31. num. 23. folio
143. & 144.

SENTENTIA

Sententia cuius interdum proponenda est
sententia plurium; *Discept.* 4. cap. 2.
num. 2. folio 49.

SIGILLVM

Sigillum Sacramentale, quando est dubi-
tas, num res aliqua in ordine ad confes-
sionem sit explicata, an rigore iuris non
presumitur sub tali sigillo fuisse manife-
statam; *Discep.* 6. cap. 11. par. 4. §. 11. n. 4.
folio 302.

Sigilli fractionem opponens, debet illam
probare, si Confessarius negat delictum
ab opponente reuelatum suscipiendum.
§. 12. nu. 5. folio 103.

Si verò Confessarius fateatur delictum re-
uelatum fuisse, ex licentia tamen ipsius
penitentis, Confessarius est prudens,
si probabilis presumptio eius pro ipso *ibidem*
num. 6.

Secus si querelatio in damnum penitentis,
aut alterius redundaret, vel si Confessa-
rius fateret notitiam illius delicti ali-

quid habuisset; *ibidem* n. 7. & 8.

SIGNIFICATIO

Significatio eiuus, & moralis potius, quàm
materialis, seu grammaticalis in actio-
nibus humanis est attendenda; *Discept.*
6. cap. 3. §. 5. num. 8. folio 168 *Ver. Ca-*
terum, quando.

SILENTIVM

Silentium in aliquibus circumstantiis gi-
gitis coniecturam de consensu praesumo
ipso qui silet; *Discep.* 4. cap. 17. num. 10.
folio 83.

SIMILITUDO

Similitudo in facie est fallax coniectura ad
presumendum aliquem esse filium illius,
cuius effigiem gerit, facit tamen a liqua
coniecturam; *Discept.* 6. cap. 11. par. 7.
§. 14. num. 6. folio 107.

SOMNIVM

Somnium, quando ambigitur, num fuerit
à Deo, an verò à Demone emissum, pra-
sumitur esse à Demone; *Discep.* 6. cap. 2.
§. 23. nu. 1. folio 160.

Quando somnium est à Deo, solet homo de
hoc certus reddi; *ibidem* num. 2.

SPONSALIA

Num dissolui possint ab eo, qui tempora-
riam promissionem non agnouit defectum, qui
reprehenditur in sponsa; *Discep.* 6. cap. 11.
par. 7. §. 1. nu. 3. folio 311.

SUBDITVS

Subditus probabiliter opinans esse illicitum
quod à Superiore precipitur, si tamen
probabiliter indicat esse licitum, tenetur
obedire; *Discep.* 4. cap. 16. nu. 12. folio 94.

Oppositum argumentis existimans: *ibidem*.

Subditus habens probabilem opinionem de
vitijs illius, tribuere non tenetur illud; *ibidem*
§. 1. *ibidem* nu. 16. folio 95.

Subditus dubitans negatione de iustitia bil-
li, potest licite bellare; *Discep.* 6. cap. 9.
§. 14. nu. 9. folio 226.

Non tenetur examinare rationes de illius
belli iustitia. *ib.*

Idem asserendum si dubium sit positivum:
ibid.

ibidem numero decimo.

Subditus siue cogatur, siue non cogatur, siue sponte se offerat, licite praelatur in casibus practici: ibidem nu. 13.

Subditorum nomine in re hac quid veniat? ibidem num. 12.

Subditus miles practice dubitans de iustitia belli si praelatur, licet peccet, non erit tamen obligandus ad restitutionem, si bello absoluto, agnoscat illud iniustum fuisse: ibidem S. 15, num. 11. & 12. folio 228.

Non subditi nequeunt se offerre ad bellandum, si dubitent de iustitia belli: ibidem S. 14, nu. 15. folio 217.

Subditi nequeunt bellare in eo bello, de cuius iustitia, & ipsi dubitant, & sciunt etiam Principem dubitare: ibidem capit. 1. par. 7. S. 3, nu. 3. folio 314.

SVFFRAGIVM

Suffragium negativum nequit dare Religiosus solum dubitans, an Novitius sit necne habilis ad professionem. Discept. 6. cap. 9. S. 38. nu. 2. folio 249.

Suffragium negativum, conspiret in tali casu perniciosum mendacium nu. 3.

SVPERIOR.

Superiores in foro externo, & Confessarius in foro Sacramentali quoad precipiendū inuicem differunt: Discept. 4. cap. 26. nu. 14. folio 94. & 95.

Superiori manenti in possessione iurisdictionis nequit subditus non parere, si probabilitas cadat supra factum. ibidem nu. 22. folio 96.

Secus si cadat supra Ius. ibid.

Superiori docto, & prudenti tenetur subditus obedire, quando dubium, est an res precepta sit licita nec non? Discept. 6. cap. 2. S. 8. nu. 2 folio 149.

Superior si sit indoctus, aut imprudens, de et subditus in dubio, vel per se, vel per alios veritatem explorare: ibidem n. 3.

Superiori est parendum, quando subditus nequit neque per se, neque per alios veritatem indagare. ibidem nu. 4.

Quando Superior est in possessione, & subditus ambigit de eius potestate, astringitur obedire: secus si non sit in possessione: ibidem nu. 5.

Idem dicendum, quando dubitatio est de extensione iurisdictionis. ib. nu. 6.

SVSPENSIO

Suspensio intellectus bifariam contingere poterit: Discept. 5. cap. 1. nu. 4 folio 109.

Suspensio ex defectu medij proueniens appellatur dubium negativum, si verò habeatur ex equalitate mediorum probabilitatis, erit dubium posituum: ibidem.

Suspensio ad hoc ut sit verò dubium, oportet ut sit non solum quoad exercitium, sed etiam quoad specificationem: ibidem num. 5.

SVSPICIO

Suspicio de voto emisso non obligat suspiciōtem. Discept. 6. cap. 1. S. 2. nu. 1 fol. 117.

SVNTERESIS

Synteresis est quadam conscientia scintilla Discept. 1. cap. 1. num. 14. Ver. S. Hierony folio 4.

Accipitur impio acta primo, tum etiam secundo. ibidem cap. 4. nu. 1. fol. 8.

Synteresis formaliter est habitus superadditus distinctus à potentia intellectiva, radicaliter est ipse intellectus. ib. nu. 2.

Synteresis, quatenus importat actum primam, manente anima, est inextinguibilis. ibidem nu. 3.

Synteresis, quatenus consistit in actu secundo, qui est quidam habitus, est de potentia Dei separabilis. ibidem num. 4. folio 91.

Quandoque appellatur lex naturalis in cordibus scripta. ibi.

Synteresis, quatenus versatur circa prima principia vniuersalia, non delinens, perse loquendo. ib.

Neque inclinatur ad oppositum. ib. n. 5.

In ordine ad aliquod particulare operabile potest secundum quid extingui. ibidem num. 6.

Synteresis in quantum est habitus, num concurreat ad conscientiam? ibidem cap. 6. num. 8. Ver. Ad quatuor. & num. 9. folio 13.

SVNTESIS

Est species prudentia, & iudicativa per rationes communes. Discept. 1. cap. 6. nu. 11. folio 14.

Per Syntesim prudentia concurreat ad conscientiam: ibidem nu. 12.

I N D E X

T

TACTVS

T Actus moralis, quo tangitur ab ordinandis instrumentum, quod porrigitur ab Episcopo ordinante, secundum aliquos sufficit ad valorem Sacramenti. Disceptat. 6. capit. 11. par. 6. §. 2. num. 7. folio 309.

TAXATIO

Taxatio quid sit, & quo pacto differat à pura demonstratione. Disceptat. 6. cap. 10. §. 20. num. 1. & 2. folio 260. Vide verbi Demonstratio.

TERMINVS

Terminus propositionis receptus secundum suum proprium significatum, non censetur accipi restrictiue, quando restrictio solum est in significato improprio. Disceptat. 6. cap. 1. §. 31. num. 6. folio 142. & 143.

TESTAMENTVM TESTATOR

Testamentum debita carens solemnitate, quando dubia est testatoris mens, an valorem habeat? Disceptat. 6. capit. 10. §. 1. per totum folio 290.

Testator si in una parte testamenti mentionem faciat de filiis masculis, in alia vero parte simpliciter loquatur de filiis, qualitas illa expressa masculorum nō censetur repetita? ibidem cap. 11. §. 7. n. 7. folio 292.

THEOLOGI

Praferuntur Canonistis in materia, qua ad Ius diuinum pertinet. Disceptat. 4. cap. 6. num. 8. folio 54.
Steus in rebus, qua Ius Pontificium important. num. 9.

TITVLVS

Titulus possessionis est vniuersalis transcendens per omnem materiam. Disceptat. 5. cap. 4. num. 4. folio 113.

TRANSITVS

Transitus immediatus à seculo ad vitam eternam est periculosus. Disceptat. 6.

cap. 1. §. 16. num. 4. Item Adde quod folio 126.

TRANSLATIO.

Translatio rerum est duplex, alia ordinaria, seu naturalis; alia vero per concessionem à Principe. Disceptat. 6. cap. 4. §. 3. n. 3. folio 186.

Translatio ordinaria seu naturalis non trahit secum personalia. ib. nu. 4. Quae vero est per concessionem Principis, si est sub forma consueta non includit privilegia personalia; secus si erit sub forma extraordinaria. ibidem nu. 5.

TRIBUNAL

Tribunal forense, & sacramentale inter se quomodo differant? Disceptat. 6. capit. 11. par. 4. §. 1. nu. 15 fol. 278.

TRIBUTVM

Tributum iusti imponitur, quando pro utraque parte probabiles sunt rationes. Disceptat. 4. cap. 25. nu. 2. fol. 92.
Necquit tamen imponi, si probabiles pro illo non imponendo concurrant rationes: ibidem num. 3.

V

VALOR

Valor actus non dependet à nostro iudicio etiam prudenti. Disceptat. 4. capit. 11. num. 9. fol. 107.

Valor actus requirit, ut licentia, qua postulatur, precedat; secus si de honestate sola actus sit sermo. Disceptat. 6. cap. 3. §. 9. nu. 11 folio 180.

Valor firmus praequirat actualem licentiam, secus actus irritabilis: ibidem n. 15.
Valor Sacramenti, sicuti, & inualiditas, non dependet à praesumptionibus. Disceptat. 6. cap. 11. par. 4. §. 9. nu. 6. folio 298.

VELLE

Velle aliquod obiectum cum ignorantia actus circumstantiae, qua scita, obiectum illud non fuisse volitum, non causat inuoluntarium; ac velle tale obiectum sub conditione negationis illius circumstantiae, reddit actum conditionalem, & inuoluntarium, si ad eum circumstantia illa. Disceptat. 6. cap. 1. §. 24. n. 6 fol. 134.

VEN-

VENDITIO

Handea, arma, trahaturis, non obstante periculo ne ementes, iniuste praestentur, potius cohonestari. Discip. 6. cap. 9. §. 15. num. 2. fol. 228.

VERBA

Verba regulariter circa actum aliquem, interpretanda, intelliguntur de primo actu, quando de botinis dispositione, agitur. Discip. 6. cap. 10. §. 16. n. 1. fol. 257.
Verba testatorum sumi debent iuxta rectam et prudentem dispositionem ibidem §. 18. num. 5. fol. 259.

Verba Sacramenti, et Ministerii, interpretanda, esse consonantia, non iuxta sensum, et praesentem, sed per quod intentioni subjiciant, ibidem cap. 11. par. 4. §. 9. num. 1. fol. 260.

VERITAS, VERVM

Veritas duplex, una circa media, altera circa prima. Discip. 6. cap. 10. §. 17. n. 1. fol. 257.
Veritas consistit in confirmatione praedicti cu subiecto. Discip. 6. cap. 10. §. 17. n. 4. folio 67.
Veritas practica non consistit in indivisibili: ibidem n. 5.
Secus veritas in re. ib.
Verum, est bonum rationis. Discip. 6. cap. 11. num. 6. fol. 22. Vide verb. Falsum.

V E S T E S

Vestibus Sacerdotalibus benedictis, si aliqua exigua addatur pari non benedicta, omnes erunt benedicta. Discip. 6. cap. 10. §. 12. num. 2. fol. 256.

V I C A R I V S

Vicarius unum constituit Tribunalium Episcopi. Discip. 6. cap. 10. §. 13. num. 1. folio 155.
Vicarij iurisdictione est ordinaria, et collata a iure, facta electione ab Episcopo. ib.
Vicarius de iure successorem necessarium non habet. ibidem cap. 10. §. 13. num. 2. folio 256.

V I R

Vir irritare potest uxoris vota ambigentis, nam fuerint nec ne emissa ante matrimonium: Discip. 6. cap. 11. §. 19. num. 2. fol. 140.

V I R G I N I T A S

Virginitas praesumitur praefuisse in puella, per eam desolata. Discip. 6. cap. 9. §. 33. num. 3. folio 236.

V N I V E R S I T A S

Vniuersitates aequiparantur Magnatibus. Discip. 6. cap. 9. §. 3. num. 6. fol. 190.

V O T U M K O V E N S

Votum recitandi Rosarium sufficit ut adimpletur recitatio per totam partem. Discip. 6. cap. 11. §. 9. num. 2. fol. 211.
Votum erogandi, quodam triticis, mensurae, in dubio intelligitur de minoribus, et non suris. ibidem §. 10. n. 1.
Votum emissum, ante pubertatem, si ambigitur, an post pubertatem fuerit confirmatum, negativum est praesumendum. ib. §. 11. n. 2. fol. 212.
Si constat confirmatum fuisse, sed dubietur, an confirmatio fuerit, et si post pubertatem, an suorum libertatis, est iudicandum. ibidem n. 3. ibi notum.
Votum sub pluribus emissum conditionibus in dubio copulatur potius, quam distributivum emissum praesumitur. ibi dem §. 12. num. 2. fol. 212.

Votum de aliqua materia obligat adinflat legis Ecclesiasticae circa eandem materiam. ibid §. 14. num. 2. folio 124.

Votum iniusendi v. g. Virginitem Lauretanae in obiecto, et sic non includit labores, expensas itineris, &c. Secus si fuerit votum peregrinationis. ibidem §. 15. num. 4. & 5. fol. 125.

Votum nolendi manere in saculo, et obiectum non respicit negationem huius actus scilicet, volo manere in saculo, sed negationem reals permanentia in saculo. ib. §. 16. n. 2. fol. 125.

Votum praedictum in dubio licet speculativum, non trahat in se, et in Religionem, practice tamen illum trahit. ibi n. 3. & 4. folio 126.

Votum ingrediendi Religionem non habet imbibitam intentionem profitendi, saltem absolutam. ibidem §. 19. n. 3. & 4. fol. 129.

Vota, quae Professum constituunt, faciunt, ut Religio fundatam habet intentionem in Professum illum. ib. §. 25. n. 5. fol. 135.

Votum emissum a Professo Societatis Iesu de recipiendo consilio P. Generalis, quando sunt in dignitate extra Societatem constituti, si illud melius iudicaverint, male im-

I N D E X

li impugnatur: ib. S. 27. nu. 1. fol. 136.
Commendatur eiusdem voti bonellai: ib.
Vi talis voti non submittuntur Prælati Generalis Societatis: ut salis quis putant: ibidem fol. 137.
Votum prædictum num obliget, quando Prælati ambigit, an Consilium P. Generalis sit melius: ibidem nu. 4.
Votum nunquam rem cum feminis habendi, num legitimum excludat coniugium: ib. S. 11. per totum nu. 2. & 4. fol. 142.
Votum obedientia est capax Episcopii. Discip. 6. cap. 3. S. 8. nu. 3. fol. 173.
Votum castitatis aliquando etiam admittit Episcopium: ibid. nu. 4. 5. & 6.
Votum Religiosa paupertatis est capax solum simpliciter interpretationis, & ratiabitionis, non autem Episcopii, nisi raro: ib. num. 10. & 11. fol. 174. & 175.
Votum paupertatis, quod Religiosi emittunt intelligitur sub conditione, ut non prohibeat, quin ipsi Religiosi uti valeant prudenti ratiabitione: ib. S. 10. n. 4. circa finem folio 181.
Votum ut presumatur validum non requiritur necessarium septennium completam in coenite: ibid. cap. 11. par. 3. S. 2. nu. 13. folio 173.

Votum quoad reservationem dubium, si ab inferiori commutetur, postea innotescere reservatione, remanet legitimum commutatum: ib. par. 4. S. 3. nu. 2. folio 190.
Votens recitare orationem aliquam indeterminate, satisfacit semel recitando Angelicam salutationem: Discip. 6. ca. 1. S. 9. nu. 4. Ver. Rursus: ibidem fol. 121.
Votens ieiunium plurium dierum satisfacit duobus tantum diebus ieiunans, nisi aliud de intentione ipsius votantis deprehendatur: ib.
Votens peregrinationem aliquam, & iter faciens ad aliquod negotium expediendum, si intentionem itineris etiam dirigat ad votum adimplendum, satisfacit sua obligatione: ib. S. 11. nu. 6. fol. 127.
Votens solvere tot nummos, si amplius iudat, prima vice tantum tenebitur, si vero vocat non iudare sub talipana, quoties quoties obligabitur: ibidem S. 18. nu. 3. & 4. folio 127.

V S V S

Vsu rationis in dadio, presumitur septennio completo. Discip. 6. cap. 11. par. 4. S. 2. num. 1. folio 177.

F I N I S.

Impr. Reuerend. D. Franciscus Salernus V. G. S. V.

Impr. Illustriss. Don Lucius Denti Presidens.

RECEIVED
NOV 19 1960

1960

NOV 1960

